MIHAI VITEAZUL ÎN CONȘTIINȚA EUROPEANĂ

1

DOCUMENTE EXTERNE

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

MIHAI VITEAZUL ÎN CONȘTIINȚA EUROPEANĂ

1

DOCUMENTE EXTERNE

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

MIHAI VITEAZUL
ÎN
CONŞTIINŢA EUROPEANĂ

1

Documente externe

Ediţie de documente întocmită de:

ION ARDELEANU
VASILE ARIMIA
GHEORGHE BONDOC
EUGENIA CIOCAN
TAHSIN GEMIL
ELENA MOISUC
CORNELIA MORARU
MIRCEA MUŞAT
EMILIA POŞTĂRIŢĂ
MARIA SOVEJA
VASILE ŞIMANDAN
CONSTANTIN VLAD
MIRCEA VOICULESCU

Colectivul de coordonare:

ION ARDELEANU
VASILE ARIMIA
GHEORGHE BONDOC
MIRCEA MUŞAT

Au mai colaborat:

T. BUCUR
V. COSTAKE
I. DUMITRIU-SNAGOV
I. GĂMULESCU
M. PAICU
M. SZABO
N. TRANDAFIRESCU
D. ZAHARIA

DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI • BIBLIOTECA CENTRALĂ DE STAT

MIHAI VITEAZUL ÎN CONȘTIINȚA EUROPEANĂ

1

DOCUMENTE EXTERNE

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
București, 1982

Михай Храбрый в европейском сознании

1

Зарубежные документы

Michael the Brave in the European consciousness

1

Foreign Documents

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
R 79717, Bucureşti, Calea Victoriei 125

CUPRINS

Introducere	7
Introduction	27
Notă asupra ediţiei	37
Lista documentelor	41
List of documents	53
Documente	65
Ilustraţii	667
Indice	685

Mihai Viteazul. Gravură în aramă de Aegidiu Sadeler.

B.A.R.S.R. Stampe.

INTRODUCERE

Evoluţia istorică a poporului român a avut loc în contextul dezvoltării generale a întregului nostru continent, ea resimţindu-se, într-o măsură mai mică sau mai mare, de pe urma evenimentelor ce s-au succedat. Condiţiile în care şi-a dus existenţa şi s-a dezvoltat poporul român în această parte a lumii au fost însă deosebit de vitrege. El a trebuit să reziste de-a lungul secolelor în faţa a nenumărate furtuni, să ţină piept popoarelor migratoare, să înfrunte atacul marilor imperii vecine care rîvneau la bogăţiile sale şi urmăreau să-l îngenuncheze.

Toate acestea au făcut ca progresul legic, istoric, de formare a statului centralizat să fie împiedicat timp de secole, pe teritoriul ţării noastre constituindu-se mai multe formaţiuni politico-administrative, cristalizate apoi în statele feudale: Ţara Românească, Moldova, Transilvania. „Dar, în pofida împrejurărilor neînchipuit de grele în care a trăit, a tuturor vicisitudinilor istoriei, poporul român a rămas neclintit, păstrîndu-şi fiinţa naţională, muncind cu dîrzenie pentru dezvoltarea sa economică, socială, culturală, pentru progres şi civilizaţie"[1]. Graniţele artificiale impuse, administraţiile şi legislaţiile diferite n-au putut submina unitatea materială şi spirituală, de neam, de limbă şi cultură a unui popor plămădit unitar, pe acelaşi teritoriu. Dimpotrivă, între cele trei state s-au dezvoltat permanent contacte şi legături multilaterale intense, au avut loc schimburi de bunuri materiale, o puternică circulaţie de idei, de opere de cultură şi artă, şi, mai presus de orice, s-a închegat conştiinţa necesităţii luptei unite împotriva cotropitorilor, a duşmanului comun. Însăşi formarea statelor feudale româneşti este rezultatul şi al luptei românilor pentru independenţă, împotriva asupririlor şi invaziilor străine. De la Basarab şi Bogdan, de la Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara şi Ştefan cel Mare la Mihai Viteazul, Constantin Brîncoveanu, Tudor Vladimirescu şi apoi la marile evenimente din 1859, 1877, 1918 şi 1944, pămîntul patriei a fost din plin stropit cu sîngele poporului în lupta împotriva dominaţiei străine, pentru apărarea gliei strămoşeşti, pentru libertate şi independenţă, luptă care a impus respect duşmanilor şi preţuire prietenilor.

Între marile personalităţi care au condus această luptă un loc deosebit îl ocupă Mihai Viteazul, „cel mai vestit şi mai mare dintre voievozii românilor"[2], cum îl aprecia Nicolae Bălcescu. Prin acţiunile sale, prin concepţiile lui politice şi militare, prin contribuţia adusă la stăvilirea pericolului otoman, Mihai a fost o personalitate europeană a timpului său. Gîndurile, concepţiile şi faptele sale au fost privite, studiate şi analizate cu grijă şi înfăţişate cu de-amănuntul de către oameni

[1] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste*, vol. III, Edit. politică, Bucureşti, 1969, p. 707.

[2] N. Bălcescu, *Românii supt Mihai voievod Viteazul*, Edit. Minerva, Bucureşti, 1970, p.31.

care trăind în preajma lui, cunoscîndu-l îndeaproape ori auzind despre victoriile lui, au scris rapoarte, informări, memorii, scrisori şi însemnări pentru personalităţile responsabile ale timpului. Toate acestea constituie astăzi informaţii istorice, documentare, asupra perioadei, persoanei şi faptelor lui Mihai, precum şi despre ţara şi poporul pe care el îl reprezenta ori în legătură cu cei cu care sau pentru care a luptat.

Perioada în care a domnit a fost scurtă — aproape opt ani — dar tumultoasă, plină de evenimente şi de înfăptuiri măreţe. Tocmai de aceea, pe măsură ce a trecut timpul, personalitatea şi faptele lui au devenit tot mai mult obiectul atenţiei „oamenilor de carte şi de şcoală, a scriitorilor iluştri din Europa cultă, a istoricilor şi moralizatorilor prin mijlocirea faptelor petrecute"[3] care au scris lucrări de sinteză, studii de o întindere mai mică sau mai mare, ori au publicat volume de documente.

Dar, oricît se va scrie şi publica despre Mihai Viteazul, nu se va putea spune că se cunoaşte totul, că au fost înfăţişate în toată complexitatea lor faptele lui, sprijinul dat popoarelor asuprite de Imperiul otoman, precum şi acelora asupra cărora ameninţa pericolul războaielor purtate de acesta. Trebuie avut în vedere că se mai găsesc încă documente care n-au fost identificate, că majoritatea celor publicate au văzut lumina tiparului numai în limba în care au fost scrise, nu întotdeauna transcrise după originale, ci după diverse copii, sau au apărut numai fragmentar. Nu au putut fi evitate, la publicare, nici greşelile rezultate din copiere sau colaţionare. La acestea se adaugă numărul mare de publicaţii în care au fost reproduse documente, unele din ele greu de găsit astăzi.

Toate acestea fac necesară adunarea multiplelor categorii de informaţii ce se află în diverse surse şi locuri, mai ales identificarea documentelor originale, copierea acestora şi publicarea lor în volume. Este acţiunea pe care a conceput-o conducerea partidului şi statului nostru, cu ocazia comemorării a 380 de ani de la asasinarea pe Cîmpia Turzii a lui Mihai Viteazul.

În principiu s-a preconizat realizarea a patru volume: vol. 1 va înmănunchea documentele de bază care oglindesc politica internă şi externă a lui Mihai Viteazul expusă de el sau analizată şi consemnată de contemporanii lui; volumele 2 şi 3 vor cuprinde fragmente din lucrările apărute în diverse ţări, din timpul lui Mihai şi pînă la marea unire din 1918, care conţin referiri la acesta; vol.4 va fi alcătuit din lucrările literare, care au ca erou pe Mihai, din articole şi informaţii din presă despre acesta. Pentru realizarea acestora s-au întreprins cercetări în arhive şi biblioteci din ţară şi străinătate, investigînd surse şi locuri unde se găsesc informaţii şi aducîndu-se microfilme şi xerografii.

Alcătuitorii volumelor consideră că documentele şi lucrările ce se vor publica vor reliefa mai bine personalitatea lui Mihai Viteazul, concepţia sa politică, calităţile sale de militar, trăsăturile de caracter ca şi rolul şi contribuţia sa la rezolvarea marii probleme ce frămînta Europa: ***apărarea împotriva pericolului ce-l reprezenta Imperiul otoman***; tot astfel apreciază că ele îl vor înfăţişa ca o expresie a necesităţii timpului său — un simbol al luptei poporului român pentru independenţă şi unitate —, ca o mare personalitate politică şi militară recunoscută de contemporani şi de urmaşi.

---

[3] N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, Bucureşti, 1935, vol. 1, p. 5.

*

Momentul venirii lui Mihai în fruntea Țării Românești corespunde unor condiții deosebit de grele; ca urmare a exploatării interne și externe țara era sărăcită, iar desele schimbări de domni aduceau noi obligații țărănimii care trebuia să plătească datoriile contractate de aceștia. Domnitorul în funcție — Alexandru cel Rău — prin măsurile luate a provocat o stare de nemulțumire generală creîndu-se astfel pericolul unei răscoale.

Din exterior, puterea otomană continua să amenințe popoarele europene, mai ales că începuse războiul între Poartă și imperiali, cu urmări pe o largă arie geografică. Pentru stăvilirea expansiunii otomane se încerca organizarea „Ligii creștine". În rîndul popoarelor asuprite de Imperiul otoman, starea de spirit era favorabilă unei răscoale generale, în unele regiuni avînd loc lupte puternice cu armatele sultanului.

În aceste condiții, in toamna anului 1593, în fruntea Țării Românești s-a ridicat Mihai, pe care poporul îl va numi, pentru faptele sale mărețe, curajul și calitățile sale ostășești, Mihai Viteazul. Măsurile pe care a încercat să le ia în vederea redresării situației interne au întîmpinat dificultăți atît din partea unora dintre boieri, cît și a turcilor, față de care Mihai a trebuit să găsească mijloacele și metodele cele mai potrivite de acțiune. În acest sens n-a ezitat să înlăture pe unii dintre boieri și chiar să aplice suprema sancțiune împotriva complotiștilor. A urmărit îndeaproape evoluția tendințelor expansioniste ale puternicilor săi vecini: otomanii, habsburgii și polonezii — încercînd să le descopere intențiile și să acționeze pentru contracararea lor. Mihai își consolida situația internă pregătindu-se pentru înlăturarea asupririi, amestecului și obligațiilor pe care Imperiul otoman le impunea. Totodată trebuia să se apere de atacul tătarilor „care veniseră să pustiască țara", cum se arată într-un document [4].

În toamna anului 1594, la 3/13 noiembrie, dă semnalul luptei antiotomane. Începerea acesteia a fost grăbită de cîteva împrejurări și anume: cererea turcilor ca Mihai să vină și el cu oastea împotriva imperialilor; numărul mare de creditori ce se aflau în țară și exercitau presiuni — săvîrșind tot felul de abuzuri și jafuri — pentru recuperarea banilor împrumutați, nu numai lui Mihai, ci și altor domni care l-au precedat; și, în sfîrșit, venirea în țară a unei căpetenii otomane cu un detașament pentru „a ierna", în realitate pentru a-l supraveghea pe Mihai.

Una din primele măsuri ale voievodului a fost adunarea la vistierie a creditorilor și negustorilor turci și pedepsirea lor. „După aceea, scrie Nicolae Iorga, Mihai chemă mulțimea, ca în zilele mari ale țării, și nimici în fața lor catastișele lui la turci, făgăduindu-le lor iertarea birului" [5]. În cursul nopții următoare a fost nimicit și detașamentul otoman ce staționa în țară.

S-a realizat, astfel, prima mare acțiune deschisă, directă, împotriva celor ce se socoteau stăpîni în Țara Românească. O dată semnalul dat, stimulat de succesul avut și cu încredere în forțele sale, Mihai continuă luptele în cîteva localități din sudul Dunării. La aceste lupte au participat și ostași trimiși de domnul Moldovei, Aron Vodă, și de principele Transilvaniei, Sigismund Báthory. În ciuda iernii, au fost atacate, una după

[4] Doc. 4.
[5] N. Iorga, *op. cit.*, p. 147—148.

alta, localităţi întărite de pe malul Dunării pînă la Cernavodă şi Brăila obţinîndu-se însemnate victorii atît împotriva otomanilor, cît şi a tătarilor.

Cu aceste fapte, Mihai Viteazul şi forţele sale încep să fie în atenţia străinătăţii, să fie obiectul rapoartelor, memoriilor, scrisorilor [6] etc. care se trimiteau în sau din principalele capitale europene. „Voievozii sau domnitorii Moldovei şi Ţării Româneşti, aliaţi cu principele Transilvaniei, s-au ridicat împotriva sultanului”, scrie la 30 noiembrie 1594 agentul englez la Constantinopol, Edward Barton, ministrului de externe [7]. Un alt document scris la 15 ianuarie 1595, în Lvov, aducea la cunoştinţă regelui Spaniei că principele Ţării Româneşti, Mihai Voievod, a eliberat pe ai săi „de sub tirania păgînului şi că, la început, a omorît cîţi turci se găseau în întreaga ţară (căci se găseau numai în cetatea Bucureştilor mai mult de o mie) şi de îndată a trimis la Brăila două mii de oşteni transilvăneni şi şase mii de munteni şi a pornit să facă la fel cu acea cetate care nu era încă luată (zicînd) că de nu se va preda de bună voie, şi dacă e lesne de cucerit, să o ia, atunci să pornească asaltul împotriva ei, iar principele (Mihai Voievod, n.n.) în persoană s-a dus asupra Giurgiului şi l-a luat şi pe acesta”[8]. Şi împăratului Rudolf al II-lea i se aduceau la cunoştinţă acţiunile victorioase ale domnilor Ţării Româneşti şi Moldovei, sugerînd ca „acesta să trimită voievozilor cîte o scrisoare frumoasă de îndemn” şi „să le dea ajutor căci, mă tem că turcii fiind porniţi vor veni mai întîi împotriva lor (a românilor, n.n.) fiindu-le în drum, iar de acolo asupra noastră”[9].

O relatare mai amplă a făcut, la 22 februarie 1595, agentul diplomatic englez la Constantinopol, cînd, arătînd măsurile luate de turci pentru a înfrînge răscoala românilor, preciza că „la ciocnirea cu domnul Ţării Româneşti ei (turcii) au fost repede şi uşor învinşi”. Descriind intervenţia tătarilor în ajutorul otomanilor şi înfrîngerea acestora, Barton continuă: „românii încurajaţi de aceste victorii ... au luat îndrăzneaţa hotărîre de a trece de cealaltă parte a fluviului şi de a-i lua cu asalt; şi abia dacă au apucat să ia hotărîrea că au şi pus-o în practică, căci, într-o noapte (Mihai, n.n.) a trecut Dunărea cu 5 000 de oşteni şi s-a îndreptat direct spre turci” care „au rezistat o vreme, dar au fost curînd biruiţi”[10].

În sfîrşit, într-un document, chiar de la Mihai către O. Potocki, starostele Cameniţei, din 15 iulie 1595[11], scria că „nu facem nimic altceva, numai zi şi noapte ne batem la Dunăre cu duşmanul, şi, cel mai tîrziu peste o săptămînă sau două, trebuie să dăm iar cu ei bătălia”; şi continua: „m-am apucat să ridic această mare greutate cu această ţară săracă a noastră ca să fac un scut al întregii lumi creştine”. Conştient fiind de puterea turcilor şi de necesitatea ajutoarelor, Mihai ruga să fie chemaţi creştinii să-i vină în ajutor.

Odată lupta începută, Mihai a avut în vedere şi consecinţele fiind sigur că Poarta nu va lăsa să-i scape din mînă o sursă deosebită în aprovizionarea ei şi o poziţie strategică însemnată în planurile sale expansioniste. Cu clarviziune de strateg şi diplomat iscusit, Mihai Viteazul îşi

[6] Doc. 6, 7, 8, 9.
[7] Doc. 6.
[8] Doc. 9.
[9] Doc. 8.
[10] Doc. 12.
[11] Doc. 15.

întărește alianțele cu vecinii, în primul rînd cu Moldova și Transilvania, și aderă, din proprie inițiativă, la „Liga creștină”. Deși unele documente semnalau importanța și necesitatea participării țărilor române la lupta antiotomană, deși Mihai dăduse dovezi concrete împotriva otomanilor, conducătorii „Ligii creștine”, animați de interese proprii, i-au oferit lui Mihai ceea ce nu-i costa nimic: elogii, îndemnuri, încurajări, promisiuni, căutînd să folosească succesele acestuia în interesul și în favoarea lor.

În aceste condiții Mihai a înțeles că nu se poate bizui pe sprijinul altora, că trebuie să dispună de forțe proprii și să se îngrijească de succesul acțiunilor înainte de a porni la realizarea lor. De aceea a făcut apel la fiii țării, care au răspuns, ca de atîtea ori în cursul istoriei, chemării voievodului și cu modestele lor mijloace, însuflețiți de dorința de libertate, au luptat pentru apărarea țării; totodată, domnul s-a îngrijit să aibă și oaste de mercenari, susținută tot cu eforturile poporului.

Din toate acestea se desprinde judicioasa și întemeiata concluzie formulată de istoricul român, A. D. Xenopol: „Mihai Viteazul cum apare pe scenă determină el șirul împrejurărilor, concentrează asupra lui privirile lumii politice, devine un factor însemnat în evoluția istorică a timpului său”[12].

Evenimentele care au urmat primelor ridicări la luptă dovedesc că judecata făcută de Mihai era întemeiată, el trebuind mereu să fie pregătit de luptă, Poarta neadmițînd să piardă însemnatele produse și banii din Țara Românească, tocmai cînd se afla în război cu imperiul, fapt pentru care va lua măsuri de înfrîngere și înlăturare nu numai a voievodului Țării Românești, ci și al Moldovei, și chiar hotărîrea de a nu mai accepta aici voievozi creștini[13]. Concomitent, autoritățile otomane trec la strîngerea de oameni și de produse în vederea campaniei împotriva Țării Românești și Moldovei[14], problemă pe care Mihai o cunoștea[15].

Una din poruncile sultanului, din iulie 1595, dispunea ca o parte din oaste să meargă la Buda, „iar ceilalți oșteni să meargă în expediție împotriva Țării Românești și Moldovei, împreună cu serdarul meu, preageneroșul dregător pînă la sfîrșit, Sinan pașa”[16]. O altă poruncă din perioada imediat următoare, către cadiii ce se aflau în diferite provincii din sudul Dunării, considera această expediție ca „nefiind la fel cu celelalte”, precizînd că „toți cei care au fost desemnați să participe la expediție... și din ceilalți supuși ai mei, posesori de venituri, stabiliți în oricare din ținuturile pe care le conduceți, să se ridice de grabă și, fără a întîrzia o clipă sau un ceas, să ajungă la serdarul meu”[17]; în sfîrșit, lui Sinan pașa, marele vizir și comandant suprem al expediției, i se asigurau condiții materiale și i se dădea împuternicirea de a lua orice măsură credea de cuviință pentru „a veni de hac” celor din Țara Românească și Moldova[18]. Toate acestea demonstrează că sultanul era hotărît să ocupe și să aducă la supunere Țara Românească și Moldova, punînd în fruntea lor dregători otomani.

Ca urmare a măsurilor luate, în vara anului 1595, armatele otomane erau pregătite de luptă și Sinan pașa a întreprins trecerea Dunării. Re-

---

[12] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. III, Iași, 1890, p. 397
[13] Doc. 6, 9, 12, 16, 20, 31.
[14] Doc. 16, 17, 18, 27, 28, 29.
[15] Doc. 15, 16, 21.
[16] Doc. 17.
[17] Doc. 27.
[18] Doc. 29.

zistența opusă de Mihai Viteazul n-a putut împiedica debarcarea lor pe malul stîng al fluviului, dar voievodul a luat măsuri de stăvilire a înaintării, de hărțuire și loviri izolate, pregătind atacarea lor la locul potrivit. În această situație, la 13/23 august 1595, la Călugăreni, oastea lui Mihai, deși mult inferioară numeric, datorită curajului și eroismului soldaților, ca și poziției alese pentru ducerea luptei, a cîștigat una din cele mai strălucite bătălii ale românilor. Aici s-au dovedit încă o dată înalta concepție tactică, capacitatea militară, hotărîrea și eroismul lui Mihai. Unul dintre participanții la această bătălie, sub comanda lui Mihai, căpitanul Albert Király, comunica în ziua de 24 august lui Sigismund Báthory despre „bătălia care a ținut de dimineață pînă seara" precizînd că „o hărțuială atît de serioasă, cum a fost aceasta, n-am mai cunoscut și nici n-am mai auzit de una care să fi durat atît de mult... Însuși Sinan pașa ar fi comunicat că a rămas uimit de atacul supraomenesc al oamenilor noștri și că trebuie să se rușineze că o oaste atît de mică a pus pe fugă forțele împăratului turc și trei pașale"[19].

Înfrîngerea oastei turcești la Călugăreni n-a putut duce și la alungarea ei din țară. Împrospătarea și completarea cu noi efective i-au dat posibilitatea să continue înaintarea, pe cînd Mihai, datorită condițiilor nefavorabile, a trebuit să se retragă către nord, ca să se refacă și să se pregătească. În acest timp otomanii au luat măsuri de întărire îndeosebi în București și Tîrgoviște, considerîndu-se stăpîni ai acestei țări.

Dar, Mihai, la care venise și Sigismund Báthory cu un număr de oameni, reia operațiile atacînd Tîrgoviștea și Bucureștiul, localități din care Sinan pașa a fost nevoit să fugă spre Giurgiu unde voia să se întărească și să opună rezistență. Oastea lui Mihai a ajuns la Giurgiu la 15/25 octombrie, iar în zilele următoare a înfrînt pentru a doua oară oștile lui Sinan pașa. Odată cu acestea se sfărîmau planurile otomanilor de a lichida autonomia Țării Românești și pe domnitorul ei. În același timp, numele lui Mihai Viteazul, al țării, faptele de vitejie ale românilor devin obiectul atenției cercurilor politice și diplomatice europene datorită rapoartelor și memoriilor agenților diplomatici[20]. Dintre documentele cuprinse în volum care se referă la bătăliile din vara și toamna anului 1595 reține atenția, atît prin bogăția de informații, prin analiza pe care o face cît și prin locul de unde pornea, raportul diplomatului englez la Constantinopol[21] din 7 noiembrie 1595. „Cu siguranță, prea onorate, că este un lucru demn de cea mai mare considerație și de glorie eternă — scria diplomatul respectiv — ca ceea ce n-au putut realiza atît de mulți împărați, regi și prinți, a izbutit un Mihai, cel mai neînsemnat și mai sărac dintre duci, anume, să învingă oștirile marelui sultan"[22]. Tot din Constantinopol un document către cardinalul Aldobrandini făcea o astfel de apreciere: „Mihai voievod este acum de o mare valoare, iar ceea ce a realizat se datorează vitejiei sale"[23].

Personalitatea marelui conducător de oști, a omului cu gîndire politică înaintată, a celui ce se ridicase hotărît contra pericolului otoman, în afară de faptul că era în atenția Europei, devine materializarea speranței de libertate a tuturor celor împovărați de jugul otoman și care, în diferitele localități ale țărilor din imperiu, se ridicau la luptă. Unul din

[19] Doc. 19.
[20] Doc. 22, 23, 24, 25, 26, 30.
[21] Doc. 24.
[22] Ibidem.
[23] Doc. 34.

primele documente ale volumului, din primăvara anului 1594, deja consemna prezența lui Mihai în mijlocul sîrbilor unde „cnezii și creștinii se adunară cu toții aici și jurară înaintea lui Veli Mironit Sava și a Vlădicăi și a voievodului Mihai că slujesc cu toții cu credință și cu adevărat Maiestății Sale craiului"[24].

Dealtfel și alte documente arată că era solicitat mai ales de popoarele din Balcani să le ajute, să le conducă în luptă; că, în momentele grele pentru ei, găseau la el în țară adăpost și condiții de viață; că mulți luptători sîrbi, bulgari, greci, albanezi etc. în detașamente constituite sau individual au luptat în oastea lui Mihai. În raportul lui Erich Lassota, din 14 septembrie 1595, către împăratul Rudolf al II-lea, acesta aducea la cunoștință, între altele, că populația creștină din Bulgaria și de peste Dunăre îl așteaptă cu mare nerăbdare și îl solicită zi de zi, ba chiar îi trimite carte de blestem pentru că zăbovește atîta[25]. La 26 ianuarie 1598, Andrei Taranovski comunica cele ce îi relatase solul lui Mihai și anume că „sîrbii, bulgarii și dalmațienii așteaptă pe voievodul Munteniei peste Dunăre"[26], iar comisarii imperiali, sintetizînd discuția avută cu Mihai, în raportul lor din 11 iunie 1598, formulau următoarea apreciere: „și mai spune — și este adevărat căci ne-au mai spus-o și alții — că dacă domnul voievod ar trece el însuși Dunărea cu 15 000 sau 20 000 de oameni, toate acele popoare, pînă la Constantinopol, sătule de robia turcească, se vor porni într-un suflet, cum sînt bulgarii, sîrbii, albanezii, rascienii, uniți cu el în aceeași credință și vor înlătura din mijlocul lor pe turci oricîți ar fi"[27].

Dovedindu-se un bun cunoscător al rolului acțiunilor și măsurilor diplomatice, al bunelor relații în afara țării, avînd în vedere și poziția geografică în care se găsea Țara Românească, vecinii și tendințele expansioniste ale unora din aceștia, Mihai Viteazul le-a acordat o atenție deosebită. Stau mărturie rapoartele și scrisorile adresate de el diferitelor personalități de la care spera că poate primi ajutor: împărați, regi, principi, hatmani, consilieri etc. sau a căror influență o credea necesară. Tot pentru acest motiv au fost incluse în volum și tratatele încheiate la: 20 mai 1595[28], cu Sigismund Báthory și reînnoit în 26 iunie 1599[29], cu Andrei Báthory și cel cu împăratul Rudolf al II-lea [30] din 9 iunie 1598. Cu toate că acestea s-au încheiat în condiții grele, cu prevederi defavorabile lui Mihai, mai ales cel cu Sigismund Báthory, cu toate că el nu le-a semnat, ci alții în numele lui, și că n-au fost respectate, ele au avut rolul lor, iar istoricii și-au spus cuvîntul [31]. Pentru a putea înțe-

---

[24] Doc. 5.
[25] Doc. 50.
[26] Doc. 53.
[27] Doc. 63.
[28] Doc. 14.
[29] Doc. 82.
[30] Doc. 59.
[31] Tratatul cu Sigismund Báthory de la 20 mai 1595, iscălit de boierii trimiși de Mihai, sacrifica autonomia politică a țării, reducea rolul domnului în favoarea principelui Ardealului, în schimb asigura mari avantaje boierilor fapt pentru care a și fost semnat de ei. Dealtfel, numai datorită evenimentelor ce se petreceau în acel timp, Mihai a fost nevoit să recunoască aceste condiții, concomitent însă el a întreprins o serie de măsuri care să-i asigure libertatea (Vezi, P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 113—117, 124—127).

Tratatul cu Rudolf al II-lea, după cum se știe, nu s-a încheiat nici la Viena nici la Praga, ci trimișii imperiali l-au luat ca un simplu jurămînt de alianță subordonată. „Mihai — apreciază Nicolae Iorga — nu înțelegea să se supună vreunui stat german". N. Iorga, *op. cit.*, vol. II, p. 149.

lege mai bine multe din documente, alcătuitorii volumului au socotit necesar să le includă şi pe acestea în lucrare. De asemenea, au fost adunate diferitele variante ale cererilor adresate de Mihai, direct sau prin intermediari, împăratului Rudolf. S-a considerat necesar ca alături de aceste categorii de documente să fie şi cîteva emanate de cancelariile sale în scopul reglementării unor aspecte ale vieţii economico-sociale. Din toate acestea se desprind concepţia lui Mihai, politica lui în privinţa intereselor ţării şi poporului său.

În afară de tratate, Mihai Viteazul a întreprins şi alte acţiuni diplomatice: împăcarea cu turcii, pentru perioade scurte dealtfel; legături directe cu împăratul pentru a obţine ajutor, în special bani, ca să-şi poată plăti armata de mercenari, problemă pe care o consemnează multe documente. Deşi n-au dat rezultatul scontat, ambele acţiuni diplomatice l-au favorizat, eliberîndu-se de tutela lui Sigismund Báthory.

În perioada care a urmat după marile bătălii din vara şi toamna anului 1595, deşi se dădeau mereu lupte fie cu otomanii fie cu tătarii, Mihai a întreprins măsuri care să vindece rănile grele provocate de război, de desele năvăliri ale otomanilor şi tătarilor, măsuri care s-au făcut simţite în starea materială şi morală a poporului. Dar evenimentele în desfăşurarea lor n-au fost cele dorite de Mihai. În ţările vecine au avut loc unele schimbări nefavorabile politicii sale. Astfel, în Moldova, tronul ţării a fost luat de Ieremia Movilă, omul polonezilor şi al otomanilor; Sigismund Báthory a renunţat la coroana Ardealului lăsînd-o cînd împăratului, cînd vărului său, cardinalul Andrei Báthory. Urmarea a fost desfacerea alianţei celor trei ţări române, alianţă a cărei necesitate era resimţită mai mult ca oricînd.

Pentru voievodul român noua situaţie ridica, astfel, probleme faţă de care a trebuit să gîndească şi să acţioneze într-un mod adecvat. Contra turcilor întreprinde mai multe incursiuni peste Dunăre unde atacă şi spulberă garnizoane ale acestora, dîndu-le lovituri puternice. Acestea sînt arătate de mai multe documente, chiar din capitala imperiului, semnalîndu-se deruta şi panica ce domneau în Constantinopol. Revelatoare este însă relatarea pe care o făcea franciscanul Eustachio Fontana, atunci cînd informa, la 10 iunie 1599, despre succesele lui Mihai contra otomanilor şi tătarilor: „... valoarea acestui voievod este bine cunoscută şi temută de ei, cu toate acestea ei aşteaptă, cu toate forţele pregătite, să-l subjuge şi să-l asuprească, neputînd tolera ca un supus oarecare al lor sau rob (în virtutea acordării domniei de către Poartă, domnii ţărilor române erau socotiţi supuşii ei, n.n.) să le facă atît de importante pagube, aşa cum le-a făcut mereu. Printre dînşii există părerea comună că Ibrahim, generalul lor, nu va reuşi să facă nimic, nu numai în Ungaria şi Transilvania, dar mai ales în Ţara Românească împotriva căreia s-a îndreptat cu întreaga lui forţă. Dimpotrivă, va crea pericolul de a suferi aceeaşi înfrîngere deosebită pe care a suferit-o Sinan paşa la timpul său [32], care, neputînd să se opună vitejiei lui Mihai, a fost obligat să-şi salveze viaţa prin fugă, lăsînd acestuia o mare şi bogată pradă de război, iar el (Mihai) «a rămas în picioare şi de această dată»".

În condiţiile arătate, cînd de la împărat nu primea ajutoare, cînd ţara era înconjurată numai de rivali, de persoane care făceau totul pentru

[32] Se referă la bătăliile de la Călugăreni, Tîrgovişte şi Giurgiu din vara şi toamna anului 1595.

[33] Doc. 81.

a-l înlătura pe Mihai și a-i lua țara, cînd se țeseau intrigi, se preconizau acțiuni comune, și chiar comploturi împotriva lui, ori i se cerea deschis să părăsească tronul, voievodul concepe o nouă formă politică de organizare a forței poporului român, și, decurgînd din aceasta, făurește noi planuri de acțiune. *În perspectivă urmărea realizarea unirii celor trei țări într-o singură domnie, pentru ca forța lor materială și militară să poată fi opusă tendințelor expansioniste ale vecinilor și să poată înlătura primejdiile ce-l amenințau.* Odată gîndită, el trece la pregătirea și realizarea ei. În acest scop, la începutul lui septembrie 1599 a trimis o solie la turci spre a discuta condițiile de pace, asigurîndu-și astfel liniștea din partea lor spre a putea acționa în Transilvania. A trimis, cam în același timp, o solie și la împăratul Rudolf. Concomitent, Mihai adună și pregătește oastea, acțiune pe care o ține în secret chiar și față de oamenii apropiați lui.

Într-o conjunctură favorabilă, atunci cînd condițiile fuseseră pregătite, Mihai trece la acțiune, dînd bătălia la 18/28 octombrie 1599 la Șelimbăr, lîngă Sibiu. Cu măiestria geniului său militar și vitejia celor aproximativ 30 000 de luptători ai săi, înfrățiți în năzuințele lor de dreptate și libertate cu cei 5 000 de secui, 3 000 de cazaci și numeroși haiduci care au dat ajutor, Mihai cîștigă bătălia ce i-a deschis porțile la Alba Iulia, străveche vatră de cultură și civilizație a poporului român. La 21 octombrie/1 noiembrie 1599, în aclamațiile mulțimii, Mihai intră în cetatea care de atunci devine simbolul și speranța unirii tuturor românilor.

Măsurile întreprinse în etapa pregătitoare și modul de a acționa al lui Mihai Viteazul dovedesc un înalt simț politic, capacitate și talent militar, un puternic spirit de analiză și de înțelegere a condițiilor, a cursului evenimentelor, și, pe baza acestora, determinarea căilor și mijloacelor de a acționa în direcția realizării planurilor sale. Multe din documentele din volum evidențiază aceste calități, glorificînd victoriile sale. Împăratul Rudolf în scrisoarea de răspuns din 29 noiembrie 1599 îi comunica lui Mihai că „ne bucurăm foarte mult și pentru cauza noastră și a creștinătății și într-aceea lăudăm cu deosebire credința voastră ce ne-o dovediți prin atît de vrednicele mărturii ale faptelor ⟨voastre⟩ și nu vom pregeta nicicum ca să aflați în orice timp dragostea inimii noastre recunoscătoare și pline de bunăvoință[34]. Același împărat, în instrucțiunile către comisarii imperiali îi împuternicea să-i comunice lui Mihai că „ne-a bucurat în mod deosebit impunătoarea victorie strălucită și importantă pe care a obținut-o el recent". În continuare arată cui se datorește victoria: „zelului manifestat în mod sincer și fidel de voievod față de noi și față de toată creștinătatea, vitejiei sale cavalerești și vredniciei sale (luînd asupra sa săvîrșirea acestei excelente opere) spre gloria lui, care are acum ecou în fiecare om"[35].

O interesantă descriere a evenimentelor care au precedat bătălia de la Șelimbăr și a desfășurării acesteia, a concepției și acțiunilor lui Mihai, ne-a lăsat nunțiul apostolic Germanico Malaspina. Din acest document, datat 14 noiembrie 1599, aflăm despre raporturile dintre Andrei Báthory cu turcii și polonezii, despre cele ce preconizau ei față de Mihai, dar și despre unele gînduri ale lui. Astfel, Mihai, încă înainte de a porni spre Transilvania, considera că alianța ce o avea cu principii de acolo „nu numai că va fi păstrată, dar va mai fi lărgită deoarece țara

---

[34] Doc. 111.
[35] Doc. 114.

lui şi această ţară (Transilvania, n.n.) sînt atît de unite şi legate una de alta încît căzînd una, cade şi cealaltă şi păstrîndu-se una se păstrează şi cealaltă"[36]. Dar cardinalul Andrei Báthory n-a dorit aceasta făcînd totul, chiar împotriva tratatului, ca alianţa să înceteze, iar Mihai să fie izgonit. Stau mărturie legăturile cu conducătorii polonezi, cu Ieremia Movilă şi chiar cu turcii.

Victoria de la 18/28 octombrie 1599 a dus la unirea, sub acelaşi conducător, a celor două ţări române. Românii transilvăneni despărţiţi artificial în cursul istoriei de celelalte provincii româneşti, înlănţuiţi de o legislaţie străină, aserviţi şi exploataţi de o nobilime, în majoritate venită din altă ţară şi întărită cu privilegii feudale, vedeau în Mihai un izbăvitor al suferinţelor lor. De aceea, la intrarea în Alba Iulia, ca şi pe întregul drum parcurs, i-au făcut o călduroasă primire, sperînd în îmbunătăţirea soartei lor.

Victoria obţinută trebuia consolidată. Pentru Mihai situaţia era însă deosebit de grea şi complexă. În primul rînd, avea un tratat cu împăratul în spiritul căruia Transilvania era socotită ca făcînd parte din coroana habsburgică, el fiind aici doar reprezentantul împăratului. În al doilea rînd, de bunăvoinţa împăratului (mai exact de starea imperiului) depindea primirea banilor de care Mihai avea nevoie pentru întreţinerea armatei sale. În afară de aceasta, Mihai a trebuit să conducă cu dieta şi cu un aparat administrativ care îi erau străine, atît prin concepţie, cît şi prin compoziţie, interesele acestora fiind opuse intereselor noii conduceri, dar garantată de legi şi privilegii pe care Mihai s-a angajat să le respecte. Dealtfel, în volum au fost incluse şi hotărîrile celor trei diete care s-au ţinut în timpul lui Mihai[37], astfel se pot vedea problemele dezbătute şi ce s-a rezolvat. Mai trebuie amintit că împăratul avea în Transilvania diferiţi comisari imperiali al căror rol era de a urmări îndeaproape acţiunile lui Mihai şi a raporta celor în drept orice nu era în concordanţă cu politica imperială. Nevoile materiale pentru asigurarea conducerii şi administraţiei erau deosebit de mari şi au generat multe dificultăţi mai ales că erau încă destule elemente duşmănoase noii ordini, interesate în compromiterea măsurilor lui Mihai, în crearea unei situaţii de neîncredere şi de panică în rîndul poporului, dar şi peste hotare.

Toate acestea demonstrează multiplele greutăţi, complexitatea de probleme cu care avea să se confrunte Mihai Voievod în conducerea şi administrarea ţării. De aceea a trebuit să acţioneze cu multă prudenţă în realizarea politicii sale, fără a se ridica făţiş împotriva împăratului, de al cărui ajutor avea încă nevoie, şi încercînd să aibă de partea sa nobilimea din Transilvania.

Documentele din anul 1600 ilustrează din plin: gîndurile şi modul de acţiune al lui Mihai, cum era permanent „consultat", „sfătuit", „urmărit" etc. de reprezentanţii împăratului; deosebirea între înţelegerea de către el şi oamenii habsburgilor a situaţiei Transilvaniei şi ca rezultat modul de acţiune. Mai ales rapoartele comisarilor imperiali informau permanent pe împărat şi curtea sa despre măsurile luate de Mihai. „Guvernarea voievodului Mihai în Transilvania capătă din ce în ce mai mult aerul că numitul voievod vrea să ducă cu vorba atît pe turc cît şi pe Maiestatea Sa şi să păstreze ţara pentru sine" se arată în scrisoarea dr. Bartolomeu Pezzen din 7 decembrie 1599 către arhiducele Maxi-

[36] Doc. 104
[37] Doc. 109, 159, 198.

milian [38]. Mai departe el argumenta afirmaţia cu o serie de măsuri luate de Mihai şi anume: convocarea şi ţinerea dietei fără ştirea şi aprobarea împăratului; confiscarea de moşii şi distribuirea lor la oamenii săi; aşezarea în Muntenia a oastei transilvane cu căpitani de vază şi din Muntenia în Transilvania; scoaterea din ţară a oastei împăratului şi ocuparea, pe cît posibil, cu oastea lui, a unor cetăţi; refuzarea unor comisari imperiali şi expedierea lor cu prea puţin respect etc. Astfel de fapte şi altele au fost arătate şi de alte persoane [39].

Mihai cunoştea adevăratul rol al „sfătuitorilor" săi şi ceea ce comunicau ei la curte. Unele documente ne arată cum proceda faţă de sfaturile şi dispoziţiile primite. „Cînd voievodul a vrut să ţină dieta şi domnul Ungnad a dorit să fie prezent acolo, voievodul i-a trimis vorbă că nu are nevoie de sfatul nimănui, că ştie să se îngrijească singur de dietă şi că el, Ungnad, să-şi vadă de drumul lui, pe acolo pe unde a venit"[40].

Într-un raport din 12 februarie 1600, comisarii imperiali relatau, dintr-o audienţă la Mihai, despre situaţia din Transilvania, anume că le precizase: ţara este în siguranţă; garnizoanele cele mai importante sînt constituite din oamenii lui de încredere; în privinţa aceasta nu se resimte nici o nevoie şi, ca să încheie discuţia pe această temă, le cerea să propună „cele ce sînt de trebuinţă sau altceva mai potrivit momentului de faţă"[41]. Alţii sînt mai categorici în definirea scopului urmărit de voievod: „Închipuiţi-vă domnia voastră că Mihai voievod vrea să fie stăpînul Transilvaniei, sub orice formă, şi se pregăteşte să se apere împotriva celor ce vor să-l tulbure", se arată într-o scrisoare din 10 decembrie 1599[42]. Şi alte documente relevă politica lui Mihai [43].

Cei ce aveau misiunea să-l convingă să predea împăratului Transilvania se văd neputincioşi. De aceea ei sugerează intervenţia cu alte mijloace. „Dacă el nu va accepta acest lucru (să renunţe de bunăvoie la Transilvania, n.n.), oamenii Maiestăţii Sale au destule mijloace la dispoziţie pentru a-l goni de acolo cu forţa", este de părere autorul unui raport [44].

Unul din principalii consilieri imperiali, dr. Bartolomeu Pezzen, cel care era informat de ceilalţi consilieri, dar care purta discuţii şi cu Mihai, avea concluziile sale: „Voievodul — scria el — nici nu se gîndeşte să se lase îndepărtat de acolo" (din Transilvania, n.n.), ci, dimpotrivă, „vrea să-şi încerce norocul şi în Moldova — fie că Maiestatea Voastră imperială aprobă sau nu". Sintetizînd discuţiile avute cu solul trimis de Mihai, Pezzen scrie: „eu sînt absolut încredinţat, atît prin solul anterior, cît şi prin acesta, că voievodul şi-a propus să rămînă în Transilvania şi să guverneze acolo"[45].

Din alt document [46] reiese că împăratul are destule mijloace pentru a-l goni pe Mihai, că a şi trecut la aplicarea lor. Unul din acestea era tărăgănarea trimiterii banilor necesari întreţinerii armatei şi întîrzierea

[38] Doc. 115.
[39] Doc. 149.
[40] Doc. 116.
[41] Doc. 147.
[42] Doc. 117.
[43] Doc. 128, 133, 139, 145, 147, 153, 160, 161.
[44] Doc. 139.
[45] Doc. 130.
[46] Doc. 139.

răspunsului la cererile ce i le-a adresat voievodul. Modul de comportare al împăratului şi al sfetnicilor săi l-a făcut pe Mihai să-şi manifeste deschis îndoiala faţă de promisiunile făcute: „ofertele înalte şi numeroasele promisiuni m-au făcut neîncrezător; nu mai vreau să ştiu de nimic şi, chiar de ar fi să se îndeplinească, eu n-aş mai da crezare nici ochilor mei"[47]. Puternicele contradicţii dintre curtea imperială şi domnul Ţării Româneşti şi al Transilvaniei erau rezultatul intereselor lor opuse: al tendinţei expansioniste şi de dominaţie a imperialilor, al dorinţei lui Mihai de a dispune în teritoriile în care poporul său, poporul român, aspirînd la libertate şi unitate, avea de acum un voievod, din neamul său în care îşi punea mari speranţe. Ele sînt reflectate de documentele din volum. Faţă de numărul mare al celor care scriau în rapoartele lor numai ceea ce vedeau rău în măsurile luate de Mihai, erau însă şi dintre aceia care priveau mai realist aceste măsuri şi pe iniţiatorul şi înfăptuitorul lor. Din aprecierile respective se desprind nu numai politica voievodului, ci şi trăsăturile sale de caracter, autoritatea de care se bucura în lumea diplomatică şi militară, aportul pe care-l avea la cauza popoarelor. Astfel, la 14 decembrie 1599, Mihai Székely atrăgea atenţia că din diversele ştiri despre Mihai voievod „nu totul este demn de crezare". Mai departe el analiza ceea ce îi oferea împăratul lui Mihai faţă de ceea ce merita voievodul, în raport cu ce îi propuneau şi ofereau alţii între care şi otomanii. „Nici acesta din urmă (Rudolf, n.n.) şi nici un alt împărat roman n-a avut vreodată un asemenea slujitor, care să fi săvîrşit cu atît de puţine mijloace o victorie atît de zdrobitoare; pe de altă parte, nu are şi nu a avut niciodată un asemenea inamic cum va deveni el, dacă nu va şti să şi-l menţină, căci el este viteaz şi iute şi izbuteşte să atragă pe oşteni prin rapiditatea şi generozitatea sa, iar dacă va avea şi ajutorul împăratului turc, cine oare îi va putea ţine piept?"[48].

Necesitatea de a-l avea pe Mihai de partea împăratului este evidenţiată de acelaşi şi într-un document din 5 ianuarie 1600: „dacă îl pierdem, va fi o pierdere cum una la fel nu s-a mai văzut secole de-a rîndul; căci el nu poate cere ceea ce nu i se poate oferi şi nu i se poate oferi atît de mult pe cît este el în stare să ne dea nouă, drept compensaţie, decît dacă ar avea încă o viaţă"[49]. Carlo Magno amintea împăratului, la 31 ianuarie 1600, că „cine va sprijini pe acest voievod să o facă fără nici un fel de condiţie"[50]. El era supărat că „cei de la curte nu ştiu să preţuiască marele noroc (de a-l avea) pe acest voievod, care, gata la orice, va aduce satisfacţie atît măreţiei, cît şi aşteptărilor Maiestăţii Sale imperiale şi a creştinătăţii" [51]. La 7 martie 1600 un document arăta despre Mihai „nu se poate spune nimic altceva decît că este hărăzit succesului în război, este iute, hotărît, viteaz şi preocupat de planuri războinice"[52]. Deosebit de importantă ni se pare o apreciere pe care o face în legătură cu cele ce se spun despre voievod care de s-ar îngădui „să fie auzite şi studiate vorbele şi afirmaţiile care circulă şi care nu ajung în cărţi, spre a fi citite, ar rezulta mai mult de 50 de cărţi cu calomnii,

---

[47] Doc. 152.
[48] Doc. 118.
[49] Doc. 129.
[50] Doc. 140.
[51] Doc. 143.
[52] Doc. 152.

căci ele sînt experimentate, prin exercițiu zilnic, și repetate, prin grija și iuțeala răspîndirii lor..."[53].

Astfel de calomnii au fost totuși consemnate de documente contemporane, mai ales de către persoane ce serveau interesele Casei de Austria sau care apărau interese ale marilor puteri, precum și concepții învechite despre raporturile între cei puternici și cei mai puțin puternici. Ele au constituit, și din păcate mai constituie, baza de documentare pentru cei ce și astăzi îl calomniază pe Mihai și strădaniile sale în slujba popoarelor asuprite.

Dar, așa cum s-a arătat, au fost foarte multe persoane care au analizat acțiunile și forțele lui în mod lucid, realist, pornind de la însemnătatea lor și nu de la interese egoiste. În acest sens mai exemplificăm cu încă un document și anume scrisoarea arhiepiscopului de Trier către Mihai Viteazul din 8 aprilie 1600 care, pe baza celor ce aflase de la împărat și din scrisoarea lui Mihai, nota: „am luat cunoștință nu numai că ați luptat pînă acum în chip fericit, cu zel, spre folosul creștinătății, împotriva celor mai mari dușmani ai numelui de creștin, ci ați repurtat și victorie. Pentru biruințele atît de reușite vă aducem cele mai mari mulțumiri și ne rugăm din suflet ca bunătatea divină a Atotputernicului să vă favorizeze în toate străduințele și să vă țină sănătos, astfel, încît, toți principii creștini să-și dea seama că pentru binele obștesc este necesar ca, unindu-și forțele, să ducă la capăt, cu aceeași glorie, războiul început sub auspicii atît de fericite"[54].

Dealtfel, modul de a se atribui meritele celor mai mici celor mai mari, iar cei ce le-au obținut să fie trecuți sub tăcere, a fost multă vreme un principiu. Și Mihai Viteazul a fost un domn cu merite mari care, datorită alianțelor sale, au fost însușite deseori de alții. Aceasta se desprinde din mai multe documente, dar vom exemplifica numai cu răspunsul ducelui Maximilian către Mihai, prin solul trimis de acesta, unde se arăta că „a simțit în toate privințele sinceritatea, vitejia și credința (lui Mihai voievod) față de Maiestatea Sa imperială și a găsit că în acțiunile trecute multe au fost puse pe seama transilvăneanului (Sigismund Báthory, n.n.), care, însă, în realitate, au fost înfăptuite de el, românul ⟨Mihai⟩"[55].

În ciuda insistențelor oamenilor împăratului ca să plece din Transilvania și a greutăților pe care le întîmpina, Mihai nu numai că nu se gîndea să renunțe la ceea ce înfăptuise, ci continua să se pregătească pentru următoarea etapă anume aducerea alături de Țara Românească și Transilvania și a celeilalte țări românești, Moldova. Această idee este redată de unele documente încă cu mult înainte. Astfel, la începutul lunii martie 1598, un document către împăratul Rudolf[56] aducea la cunoștință recrutarea cazacilor de către Mihai în vederea luptelor contra turcilor. O greutate împotriva acestei măsuri era poziția lui Ieremia Movilă. Pentru a realiza totuși aducerea cazacilor, Mihai preconiza să-l alunge din țară și, uniți cu moldovenii, cu care avea legături voievodul, să treacă în Țara Românească: „și trebuie să-l alung cu forța pe acel voievod al Moldovei, ca dușman al creștinilor, nu pentru a-i cotropi țara

---

[53] Ibidem.
[54] Doc. 165.
[55] Doc. 67.
[56] Doc. 55.

şi nici dintr-o lăcomie oarecare, dar ca să nu poată aduce o piedică la planul expediţiei în Turcia".

Ideea de a-l izgoni pe Ieremia se găseşte şi în alte documente, cum este raportul comisarilor imperiali din 11 iunie 1598[57]: „iar despre Ieremia Moldoveanul spune că este un înşelător, un trădător şi un om fără pic de credinţă, care nu încetează o clipă să tot stîrnească şi să îndemne pe duşman ca să-l poată înlătura pe Mihai", fapt pentru care Mihai „ar dori să-l alunge din Moldova şi să se scape de un duşman şi un trădător atît de rău". Pornind de la instrucţiunile pe care le aveau, comisarii imperiali i-au atras atenţia să nu pună ceva la cale în legătură cu Moldova, la care Mihai le-a răspuns că el „nu vrea să năruie Moldova, nu ea îl duşmăneşte, ci (să-l alunge) pe Ieremia". Dealtfel în scrisoarea pe care i-a trimis-o la 20 decembrie 1599 lui Ieremia [58], Mihai îi dădea să înţeleagă că ştie despre uneltirile sale cu Andrei Báthory şi cu polonezii şi îl ruga „să nu te potriveşti cuvintelor oamenilor, nici să le dai crezare, ci dintotdeauna să fim şi să locuim ca fraţii, în prietenie, pentru ca şi ţările şi supuşii noştri să fie în pace, precum au fost şi mai înainte şi pînă acum".

După ce Transilvania a intrat sub autoritatea sa, tot mai multe sînt şi ştirile despre intenţiile lui Mihai faţă de Moldova [59]. Împotriva sfaturilor date de comisarii imperiali, a voinţei habsburgilor şi fără ajutorul acestora, Mihai se hotărăşte să treacă la acţiune. Şi fiindcă este foarte hotărît să întreprindă peste cîteva zile intrarea în Moldova — comunicau la 16 aprilie comisarii imperiali — domnul voievod vrea să o ia înaintea lui Sigismund asigurîndu-şi întîietatea [60]. Cîteva zile mai tîrziu, Mihai arăta lui Pezzen că ştiind de Sigismund Báthory, care are de gînd să atace din Moldova, ajutat de o mare armată de turci şi de tătari, „am socotit că trebuie să-i fie zădărnicită ocazia de a răuşi, înainte de a-şi spori puterile. Acum îndreptăm o armată contra lui însuşi, evident cu acel scop, ca Dumnezeu sporindu-ne forţele să împiedicăm la timp forţa şi avîntul lui"[61].

Acestea se petreceau la 24 aprilie/4 mai 1600, cînd oştirea principală a voievodului a trecut în Moldova, unde înfrîngînd unele rezistenţe ale polonezilor, a ajuns, după cîteva zile, la Suceava. Deoarece n-a întîmpinat opoziţie, a urmărit pe Ieremia şi oastea poloneză pînă la marginea ţării, la Hotin, unde aceştia s-au împotrivit puternic. Văzînd că nu poate lua aşa uşor Hotinul, şi neavînd vreme să înceapă un asediu lung, se retrage, iar adversarul său, Ieremia Movilă, trece în Polonia. Întreaga Moldovă, în afară de Hotin, era acum sub autoritatea lui Mihai. El a realizat, astfel, unirea celor trei ţări române. Românii din teritoriul fostei Dacii aveau pentru prima oară un domn al lor, care în actele sale se intitula: domn al Ţării Româneşti, al Transilvaniei şi al Moldovei.

Se înfăptuia, astfel, prima unire politică a celor trei ţări române în hotarele ce cuprindeau cea mai mare parte a teritoriului vechii Dacii. „Mihai ajunsese acum — zice Nicolae Bălcescu — în culmea slavei şi a mărimei ce el visase". Cinci ani abia trecuseră de cînd el trăsese sabia spre a apăra ţara sa de tirania turcească, şi, după o mulţime de triumfuri, respinsese potopul turcesc departe de dînsul şi de Europa creştină. Nu numai atît. El voia să făurească „o patrie mare pe cît ţine pămîntul

[57] Doc. 63.
[58] Doc. 121.
[59] Doc. 130, 147, 160. 166.
[60] Doc. 166.
[61] Doc. 168.

românesc; și norocul ajutîndu-l, în cîteva luni, Ardealul, Moldova și o parte din Banat sînt unite cu Țara Românească. Rămăseseră numai Timișoara, cu ținutul ei ce se afla sub turci, și Oradea, cu părțile orientale ale Ungariei, pe care el le cerea de la împărat, bazat pe dreptul că ele fac parte din Ardeal, precum susținuse și față de Sigismund Báthory. Aceste mici ținuturi dobîndite, *unitatea națională era completă*. Independența absolută ar fi urmat fără îndoială. Mihai realizase acum „visarea iubită a voievozilor cei mari a⟨i⟩ românilor. Acum românul s-a înfrățit cu românul și toți au una și aceeași patrie, una și aceeași cîrmuire națională, astfel precum n-au fost din vremile uitate ale vechimii..."[62].

S-a petrecut în această parte a Europei un eveniment deosebit, dar nu singular. Și în alte părți fărîmițării feudale i se opunea tendința spre unificare a teritoriilor locuite de același popor. Și în alte părți, acum și mai tîrziu, calea și mijlocul de realizare a fost lupta cu armele. Fărîmițarea feudală, mai ales în condițiile apărării acesteia de forțe din interior, — clasa feudalilor —, cît și din exterior, — marile puteri —, nu putea fi lichidată astfel. Vor trebui să mai treacă mulți ani pînă cînd vor interveni condiții noi pentru a se folosi altă cale și alte mijloace. Meritul lui Mihai constă tocmai în faptul că, feudal fiind, s-a ridicat în această problemă deasupra concepțiilor epocii sale, înfăptuind unirea atunci cînd încă nu erau toate condițiile create, atunci cînd mulți din contemporanii lui nu puteau înțelege măreția actului realizat, importanța și semnificația lui istorică.

Ceea ce vedeau, sesizau și consemnau contemporanii erau faptele lui de vitejie, curajul și eroismul său, precum și frica ce o producea în rîndul adversarilor. „Nu pot să nu vă comunic — scria din Constantinopol Eustachio Fontana într-un raport al său din 1 iulie 1600 — că din zi în zi crește teama atît în pieptul cît și în sufletul fiecăruia datorită marii valori pe care o demonstrează în aceste părți ale Europei acest nou Alexandru, căruia îi spune Mihai voievod"[63].

După aproape o lună de zile, tot din capitala Imperiului otoman, Fontana scria: „în toate discuțiile lor publice și particulare (ale turcilor, n.n.) nu se vorbește despre altceva decît despre valoarea acestuia și se tem de trecerea peste Dunăre..."[64].

Autoritatea și prestigiul de care se bucura n-au putut să-i asigure, totuși, durabilitatea realizărilor sale. În interior nu-l favoriza nici situația economică și politico-socială. Timpul a fost prea scurt și condițiile prea grele ca să ia toate măsurile de care era nevoie pentru consolidarea și întărirea puterii sale. În exterior, marii lui vecini urmăreau creșterea puterii și autorității lor, a unuia pe seama celuilalt, pe seama popoarelor și țărilor din jur, și nu puteau admite o schimbare a configurației politice și teritoriale, nu puteau concepe să apară o personalitate cu autoritatea lui Mihai care să stea în calea planurilor lor. Nobilimea maghiară din Transilvania, forța socială reacționară, în strînse legături cu Sigismund Báthory, întreținut și alimentat în aspirațiile sale de panii polonezi, se ridica fățiș împotriva lui Mihai.

În aceste condiții, în a doua jumătate a anului 1600, domnul tuturor românilor nu va mai putea continua politica sa, împotriva lui pornindu-se, în același timp, atît imperialii cît și otomanii și polonezii, iar

---

[62] N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 329—330.
[63] Doc. 194.
[64] Doc. 199.

în Transilvania, nobilimea răzvrătită găsea în persoana generalului imperial George Basta omul potrivit pentru a-şi înfăptui planurile ei. În acest sens, la 14 septembrie 1600, Basta primea jurămîntul de credinţă a lui Czáki şi a nobililor unguri pentru împărat. Încercările lui Mihai de a rezolva situaţia prin tratative cu nobilimea, şi în ultimă instanţă pe calea armelor la Mirăslău, n-au dat rezultatul dorit. În ziua de 18 septembrie 1600 Mihai a fost nevoit să se retragă din faţa celor care i-au ocupat ţara [65].

Din Polonia intrau în Moldova spre Ţara Românească Ieremia Movilă cu oastea poloneză, aducînd cu ei şi pe Simion Movilă ca să-l aşeze ca domn [66]; iar la 21 septembrie galere turceşti debarcau oştire la Giurgiu înaintînd spre Bucureşti şi Tîrgovişte [67]. Concomitent se întreţineau legături între Poartă şi Polonia pentru informare şi coordonarea acţiunilor [68].

S-a creat, astfel, o situaţie dramatică, din care nu se mai întrezăreau şanse de a ieşi. Şi, totuşi, Mihai, acest „strălucit product al vitejiei româneşti", cum l-a caracterizat A. D. Xenopol [69], nu şi-a pierdut nădejdea rămînînd în ţară să lupte, în ciuda împrejurărilor deosebit de grele, a sfaturilor de a se preda polonezilor şi a ofertelor ce i se făceau [70]. Între măsurile luate se înscriu : înăbuşirea încercării de răscoală a unor boieri din Ţara Românească; atacarea şi înfrîngerea trupelor otomane ce intraseră în Ţara Românească; organizarea oastei în vederea respingerii armatelor poloneze ş.a.[71]. Duşmanii lui aveau însă forţe prea puternice ca el să le poată face faţă, mai ales că era şi lipsit de bani pentru plata şi întreţinerea oştirii sale. De aceea s-a adresat cu scrisori şi memorii generalului Basta, comisarilor imperiali ş. a. în care, descriindu-le situaţia sa şi pericolul pe care-l prezenta victoria polono-otomană, le cerea ajutor urgent [72], dar care n-a venit.

În aceste condiţii a fost nevoit să folosească şi altă cale, şi anume trecerea în Transilvania, la începutul lunii decembrie 1600, în speranţa de a ajunge la împărat să-i expună situaţia şi să obţină ajutor.

Din perioada următoare s-au păstrat cîteva memorii ale lui Mihai Viteazul, unele din ele incluse şi în volum [73]. Ele sînt pagini de istorie autentică, de valoare deosebită, pentru că sînt scrise de cel care a fost în centrul evenimentelor, multe fiind concepute şi înfăptuite de el însuşi.

În acelaşi timp, în arena luptei politice, în competiţia pentru cuceriri de teritorii, pentru cîştigarea de influenţe, contradicţiile între puterile interesate cunosc o maximă ascuţire şi încordare. În ce îi priveşte pe imperiali, raporturile cu nobilimea maghiară nu le-au adus ceea ce s-au aşteptat. Dimpotrivă, cu ajutorul lui Sigismund Báthory ea se pregătea de luptă împotriva imperialilor.

În aceste condiţii Mihai este căutat şi solicitat să se pregătească pentru a restabili ordinea în Transilvania. Apăreau, astfel, noi posibi-

---

[65] În memoriul pe care Mihai l-a adresat la ⟨17 ianuarie⟩ 1601 împăratului (doc. 229) se arătau pe larg desfăşurarea evenimentelor şi cauzele pentru care Mihai n-a luptat, ca altădată, împotriva adversarilor.

[66] Doc. 207, 209, 211, 217, 218, 223.

[67] Doc. 199, 223.

[68] Doc. 209, 217, 223, 224.

[69] A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 156.

[70] Vezi scrisoarea lui Andrei Taranovski, fost apropiat al lui Mihai Viteazul, Hurmuzaki, *Documente*, IV, p. 172—173.

[71] Doc. 220, 222, 223.

[72] Doc. 212, 214, 216.

[73] Doc. 225, 226, 228, 231, 236.

lităţi pentru ca Mihai să-şi continue opera întreruptă în toamna anului precedent. De aceea trece la recrutarea şi organizarea unei oştiri cu care să poată lupta. Împăratul a dispus, de asemenea, ca generalul Basta cu ostaşii lui să-l ajute pe Mihai. În cursul lunii iulie 1601 toate pregătirile erau gata, ceea ce a făcut posibil ca în ziua de 3 august 1601, la Gorăslău să înceapă lupta cu oastea lui Sigismund Báthory. Şi de astă dată capacitatea organizatorică, iniţiativa şi curajul lui Mihai Viteazul au strălucit, cîştigînd victoria împotriva armatelor lui Sigismund Báthory. Victoria obţinută a avut un larg ecou şi în acelaşi timp o puternică influenţă [74]. Împăratul Rudolf al II-lea l-a felicitat şi i-a adus mulţumiri [75]. Din nou speranţe în rîndul a lor săi, ceea ce îi face să se ridice la luptă alungîndu-l pe Simion Movilă şi oastea lui.

Dar, în momentul în care gloria lui strălucea din nou, inspirînd speranţe şi încredere unora şi teamă altora, Mihai a fost ucis în mod tîlhăresc din ordinul celui care trebuia să-l ajute. La rîndul său Basta, permanentul rival al lui Mihai, neputîndu-se ridica la înălţimea faptelor lui Mihai a înţeles gîndurile, dorinţa şi interesele stăpînilor săi, care corespundeau cu vederile sale, şi a săvîrşit asasinatul fabricînd apoi baza documentară cu care să se justifice.

Zilele lui Mihai au fost curmate, dar adversarii şi duşmanii lui n-au putut scădea cu nimic faima de care s-a bucurat şi rolul pe care l-a jucat. Cei ce s-au ocupat de istoria dintre veacul al XVI-lea şi al XVII-lea au recunoscut în Mihai, pe baza faptelor sale, o mare personalitate politică, un excelent strateg şi veritabil comandant de armate, un făuritor şi realizator de planuri mari ce serveau independenţei, libertăţii, liniştii şi păcii popoarelor. Oricît au încercat adversarii săi să-i diminueze faptele, să le treacă sub tăcere, istoricii care au respectat adevărul, istoricii care s-au respectat, şi pe ei, l-au prezentat pe Mihai aşa cum a fost. Dar multe documente, mai ales provenind de la cei ce slujeau atunci interesele Imperiului romano-german, nu sînt în concordanţă cu realitatea. Autorii lor priveau acţiunile şi măsurile lui Mihai prin prisma intereselor politicii habsburgilor. Dacă nu serveau acestora, Mihai era etichetat cu cuvinte înjositoare, atribuindu-i-se fapte şi gînduri străine de el, sugerînd intervenţii şi măsuri împotriva lui. Unii istorici au folosit, ca bază documentară, pentru lucrările lor, în cea mai mare măsură numai astfel de documente. Din păcate şi azi mai sînt aşa-zişi istorici care, avînd posibilitatea să cunoască şi să folosească întreaga informaţie, pe baza căreia să vadă rolul lui Mihai şi însemnătatea faptelor sale raportate la timpul şi condiţiile în care a trăit, în mod surprinzător, se limitează, şi chiar caută numai documente potrivnice lui Mihai, ca să formuleze diverse acuzaţii şi să-l eticheteze : „aventurier", „jefuitor", „naiv", „surpător de ordine", „neloial" etc. Este limpede că un conducător care nu şi-a construit nici castele, nici palate, n-a acumulat averi cu care să-şi poată plăti bunăvoinţa sau tronul la sultan sau la împărat, dar a făcut cele mai mari sacrificii ca să-şi poată plăti oastea cu care să lupte împotriva duşmanului, atunci cînd îi ameninţa pămîntul şi libertatea, un luptător care a purtat multe războaie, dar care n-a luat o palmă de pămînt ce nu era românesc, un om care în clipele grele pentru soarta altora le dădea acestora găzduire şi loc de muncă în ţara sa, un astfel de om nu poate fi „aventurier", „jefuitor" etc. Oastea lui a fost

---

[74] Doc. 236—239.
[75] Doc. 237.

timp de cîţiva ani pavăză creştinătăţii stăvilind înaintarea turcilor către apusul şi centrul Europei. Aproape 800 km din lungimea Dunării erau frontiera ţării lui Mihai cu Imperiul otoman. Pe această zonă nu s-au aflat nici armate imperiale, nici polone şi nici altele. Ea a fost apărată de luptătorii lui Mihai, iar în apele ei Dunărea a înghiţit multe mii din cei ce îndrăzneau să o calce şi să treacă în Ţara Românească şi în Moldova. Mihai a luptat contra tătarilor, atît cu oastea, cît şi pe cale diplomatică, multă vreme ţinîndu-i în hotarele lor, a ajutat pe austrieci şi pe unguri în luptele cu turcii fie direct, fie prin atacurile asupra unor cetăţi sau unor garnizoane otomane pînă în adîncul Balcanilor stăpînit de ei, slăbindu-le astfel spatele frontului. În pofida a ceea ce au scris sau mai scriu unii istorici, poporul român, popoarele care l-au ajutat pe Mihai şi i-au cerut ajutorul, ai căror reprezentanţi au luptat în armatele lui nu l-au uitat şi îi păstrează recunoştinţă veşnică. Cei interesaţi în apărarea vechilor rînduieli, a dreptului celui mai mare şi mai puternic, trebuie să înţeleagă bine că istoria a confirmat politica şi ţelul urmărit de Mihai Viteazul, nu de sultan, de împăratul Rudolf al II-lea ori de Sigismund al III-lea Vasa. Dealtfel tuturor acestora le-au dat răspuns încă în secolul trecut remarcabilii istorici români Nicolae Bălcescu şi A. D. Xenopol, răspuns care este şi astăzi de actualitate.

Pe baza unei vaste documentări, Nicolae Bălcescu arată cum fiecare din principalele personalităţi responsabile din această zonă — cardinalul Andrei Báthory, împăratul Rudolf al II-lea, generalul George Basta, episcopul Malaspina — încercau să-şi rezolve interesele „căutînd a se înşela între sine unii pe alţii...". „Acest chip viclean de a lucra—scrie N. Bălcescu — datoria istoriei, această conştiinţă a neamului omenesc, este de a-l osîndi. Mihai Vodă, din toţi, este mai lesne de iertat; el era ameninţat cu viclenie în cîrmuirea şi patria sa şi era nevoit a să apăra cu aceleaşi arme cu care era isbit; ambiţia lui încă avea un scop mult mai nobil şi mai înalt decît a celorlalţi: el ţintea a regenera naţia sa"[76].

Pornind de la considerentul că cei ce îi cereau lui Mihai supunere sau alianţă erau siguri că nu vor respecta niciodată condiţiile şi că nici Mihai nu le va putea respecta, A. D. Xenopol arată: „între cinstea politică şi cinstea privată a fost şi va fi întotdeauna o prăpastie! Ceea ce în una se numeşte trădare, în cealaltă poartă numele de necesitate politică; înşelăciunea se numeşte ghibăcie, iar despuierea este salutată cu titlu de triumf. Şi nici un popor n-a experimentat mai crud decît cel român amarul acestui adevăr. De aceea să nu învinuim pe Mihai că atunci cînd îi veni la îndemînă a înşelat şi el pe alţii, căci şi aceştia tot cu gînd de trădare se apropiau de el. Dacă Mihai le-a plătit anticipat prin aceeaşi monedă, aceasta a trebuit s-o facă spre a se pune în legitimă apărare contra unor atacuri ascunse, care tindeau la pieirea lui"[77].

Nicolae Iorga, vorbind de sinceritatea politicii lui Mihai Viteazul se întrebă: „Se poate admite că un om trăit în mijlocul unei boierimi uneltitoare, deprinsă a-şi trăda domnii pe rînd, a-şi-i face şi desface ca o jucărie, un om purtat pe la praguri constantinopolitane, unde se răzbătea numai cu cea mai rafinată minciună asiatică, în sfîrşit, ca unul care avea înaintea ochilor şi la megieşii creştini numai diplomaţie de apucături

---

[76] N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 247.

[77] A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 255.

machiavelice, că un astfel de om, zic, a trecut peste metodele pe care le cunoştea şi era în stare să le practice, pentru a se înălţa la *acea sinceritate superioară şi absolută fără care în istorie nu se îndeplinesc faptele mari*?"[78].

Desprindem şi din toate acestea că în politică Mihai a fost omul timpului său, a folosit metodele şi mijloacele pe care le-au practicat şi contemporanii săi. Faţă de el însă unii istorici, adepţi şi susţinători ai politicii celor mari şi puternici, nu vor să conceapă că cineva mai puţin cunoscut poate juca rol de prim rang, se poate ridica, prin faptele şi puterea sa, mai sus decît alţii, poate avea la un moment dat rolul de direcţionare a evenimentelor. Şi, totuşi, veacul al XVII-lea a cunoscut în domnul românilor o astfel de personalitate, iar istoria, fie că vor unii sau nu, l-a aşezat în galeria marilor personalităţi.

Pentru poporul român, în perspectiva istorică, înfăptuirea epocală a lui Mihai Viteazul din anii 1599—1600 a însemnat mult mai mult decît a gîndit-o Mihai, decît se putea concepe la acea vreme. „Prin aceasta Mihai realizase — arată A. D. Xenopol — fie cît şi numai pentru o clipă unitatea politică a ţărilor române, fapt de o însemnătate nemăsurată, dacă nu ca o încoronare a năzuinţelor trecute, desigur că o apucare înainte a ţintei pe care poporul românesc, ca orice popor ce se află în starea lui, trebuie să o aibă pentru viitor : aceea de a-şi întinde hotarele politice pînă unde se întind acele ale naţionalităţii sale. Aceasta este gloria cea mai mîndră a lui Mihai Viteazul, steaua care aprinsă de el în trecut va luci totdeauna viitorul poporului român şi a cărei lumină va fi pururea îmbinată cu figura lui Mihai"[79].

Deşi realizarea unirii celor trei ţări române sub domnia lui Mihai Viteazul a fost de scurtă durată, ea a rămas o prezenţă vie în cugetarea şi simţirea atît a contemporanilor, cît şi a urmaşilor. „Dar ideea unirii ţărilor româneşti — sublinia tovarăşul Nicolae Ceauşescu — idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc împlîntate în însuşi sîngele, în conştiinţa şi spiritul întregului nostru popor"[80].

Memoria unirii din 1600 şi a făuritorului ei s-a transmis de la epocă la epocă, de la generaţie la generaţie. Dreptul imprescriptibil la unitate şi independenţă al poporului român a reprezentat o dominantă a gîndirii şi acţiunii politice, diplomatice, militare şi culturale a marilor voievozi munteni, moldoveni şi transilvăneni, ce i-au urmat : Matei Basarab, Vasile Lupu, Mihnea al III-lea, Şerban Cantacuzino, Gheorghe Duca, Constantin Brîncoveanu, Gabriel Bethlen, Gheorghe Rákoczi I şi al II-lea şi mulţi alţii.

Aceleaşi idealuri au înaripat permanent mintea, inima şi pana celor mai înaintate personalităţi ale culturii româneşti din întregul ev mediu şi, continuu după aceea, în epoca modernă, au făcut substanţa multor scrieri tipărite în toate provinciile româneşti, preamărind epoca şi personalitatea lui Mihai Viteazul, unirea din anul 1600, alimentînd focul aspiraţiei seculare de unitate a tuturor românilor în graniţele lor fireşti. Numele şi figura lui Mihai Viteazul au trecut în patrimoniul tuturor românilor,

[78] N. Iorga, *op. cit.*. vol. II, p. 166.
[79] A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 289.
[80] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Edit. politică, Bucureşti, 1975, p. 694.

ca simbol permanent al luptei de eliberare națională, al dreptului la unitate și independență.

Aceste năzuințe și-au găsit o puternică afirmare în epoca modernă, cînd comunitatea de viață economică și spirituală, de limbă și cultură, puternic consolidată, a favorizat transformarea conștiinței de neam în conștiință națională. Lupta pentru realizarea unității și neatîrnării poporului român a dobîndit noi valențe și dimensiuni, dominînd toate marile momente ale istoriei țării în această epocă: revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, revoluțiile de la 1848 din cele trei țări române, Unirea din 1859, războiul pentru dobîndirea independenței de stat depline în 1877 și făurirea statului național unitar român în memorabilul an 1918.

V. ARIMIA
M. MUȘAT

INTRODUCTION

The fight for independence, for unity and the homeland's defence was a permanence of the Romanian people's history.

Among the great personalities that had led that fight, outstanding is the place held by Michael the Brave "the greatest and best known of the Romanians' voivodes"[1] according to Nicolae Bălcescu. Through his actions, political and military outlook and the contribution to abating the Ottoman threat, Michael was a man of European standing in his time.

His rule though short — barely eight years—was a tumultuous one, full of events and great achievements. That is why, with the passage of time, his personality and achievements have concentrated more and more the attention "of scholars and famous writers in learned Europe, of historians and moralists through his feats"[2], who wrote synthetic works, longer or shorter studies, or edited volumes of documents.

But no matter how much will be written or published on Michael the Brave, one never can say that everything is known, that his achievements have been shown in their complexity, or his assistance to the peoples oppressed by the Ottoman Empire and to those threatened by the wars with it. One must think that there are still unidentified documents, that most of those published so far have only been put out in the language they were written in and not always having the original, but various copies, as a basis, or they were published only fragmentarily. Mistakes due to copying or careless proof-reading were unavoidable. Adding to them is the large number of publications the documents were printed in, some of which are difficult to find today.

All these require the piecing together of the various information supplied by different sources to be found in different places and especially the identification of the original documents, their copying and publication in book form. This is an action that was initiated by the Romanian Party and State leadership to mark 380 years since Michael the Brave's assassination at Cîmpia Turzii.

The four volumes planned for publication will include basic documents reflecting Michael the Brave's home and foreign policies as stated by himself or as recorded by his contemporaries (vol. 1), fragments of the works put out in various countries from Michael's time to the great union of 1918 making reference to him (vols. 2 and 3), and literary works whose hero is Michael, articles and information published in the press about him (vol. 4). For this undertaking, research was conducted

---

[1] N. Bălcescu, *Românii supt Mihai voievod Viteazul* (The Romanians under Prince Michael the Brave), Ed. Minerva, Bucharest, 1970, p. 31.

[2] N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul* (The History of Michael the Brave), Bucharest, 1935, vol. I, p. 5.

in the archives and libraries at home and abroad, sources investigated for the information supplied and microfilms and xerographie prints made.

The editors of the volumes are hopeful that the documents and works to be published will better outline Michael the Brave's personality, his political outlook, his military virtues, his character as well as his role and contribution to the great problem of concern to Europe : *the defence against the Ottoman threat;* the documents will better support all the information, showing him as a man of his time, a symbol of the Romanian people's fight for independence and unity, a great political and military personality acknowledged as such by his contemporaries and followers alike.

★

Michael ascended to the throne of Walachia at a time when the country was in distress : internal and external exploitation had impoverished it, and the frequent change of rulers was a growing burden to the peasantry which had to pay off their debts. The prince in office — Alexander the Bad — had taken such measures that aroused general discontent which threatened to develop into an all-country revolution. Outside the country, the Ottoman power contined to menace the European peoples, the more so as it had started war with the imperials the consequences of which covered a broad area. Attempts were made to form a Christian League to bar its way. The populations oppressed by the Ottoman empire favoured the idea of a general revolt and heavy battles with the Sultan's armies were even fought in some parts of the empire.

Under the circumstances, in the autumn of 1593 Michael the Brave, as the people was going to call him for his great achievements, courage and military skill, ascended to power. The steps he took to improve the situation at home met with the opposition of both some of the boyars and the Turks, so the voivode had to find adequate ways and means of action. He did not hesitate to remove some boyars and even inflict the ultimate penalty on conspirators. He was closely concerned over the expansionistic tendencies of his powerful neighbours — the Ottomans, the Habsburgs and the Poles, trying to anticipate and counter their moves. Michael was consolidating his position at home in order to put an end to the oppression and, interference of and the dues to the Ottoman empire. He had also to fight back the Tartars "come to lay the country waste" as a document showed [3].

In the autumn of 1594, on November 3/13, Michael signalled the start of the anti-Ottoman fight. The action was hastened by a few events : the Turks' demand to join their army fighting the Austrians; the large number of creditors in the country who were putting pressure — through plunder and excesses of all kind — to get back the money borrowed not only by Michael, but also by other princes prior to him and finally, the arrival of an Ottoman chieftain at the head of a detachment to stay through the winter, actually to keep an eye on Michael.

One of the first steps the voivode took was to call all Turkish creditors and merchants to the Treasury and have them punished, "Afterwards", Nicolae Iorga writes, "Michael called the people, as on all great days for the country, and destroyed before them the books with his dues

---

[3] Doc. 4.

to the Turks promising them they would not have to pay the tribute any longer"[4]. During the next night the Ottoman detachment stationed in the country was destroyed.

Stimulated by success and confident in his forces, Michael continued the fight in several places south of the Danube. He was joined in fighting by the soldiers sent by Moldavia's prince Aron and the prince of Transylvania, Sigismund Báthory. Notwithstanding the wintertime, the fortresses on the Danube were attacked one by one up to Cernavodă and Brăila and significant victories were won over the Ottomans and the Tartars as well.

These brought Michael the Brave and his forces into the focus of reports, memoirs, letters and others sent to or from the major European capitals [5].

Michael had started the fight not without thinking what its consequences were going to be, convinced that the Porte was not going to let go so good a source of supplies and so strategic a position in its expansionistic plans. With the clearsightedness of a skilled strategist and diplomatist, Michael the Brave strengthened his alliance with the neighbours, with Moldavia and Transylvania first of all, and joined, on his own initiative, the Christian League.

Michael was well aware that he could count on no one else's support, that he had to rely on his own forces and plan his actions carefully so that they may be successful. Consequently, he called on the sons of the country who answered, like so many times in history, to the prince's call and with their modest means, but prompted by the love of liberty, fought for the homeland's defence ; but, at the same time, the prince took good care to hire an army of mercenaries paid also through the people's effort.

All this supports the right conclusion drawn by the Romanian historian A. D. Xenopol that : "As soon as Michael the Brave appears on the stage, he influences the sequence of events, concentrates the attention of the political world on him, becomes an outstanding factor in the historical course of his time"[6].

The events that followed the first rises in arms show, on the one hand, that Michael's judgment was well founded, as he had to be always ready to fight, and on the other, that the Porte would not think of losing Walachia's precious products and money precisely at the time when it was at war with the Austrian empire, wherefore it took measures to defeat and remove not only the prince of Walachia, but also of Moldavia and decided even no longer to admit of Christian voivodes [7].

The Ottomans were gathering the army and supplies needed for a campaign against Walachia and Moldavia [8] something that Michael already knew [9].

As a result of the measures taken, in the summer of 1595, the Ottoman army was ready and Sinan Pasha ordered the crossing of the Danube.

---

[4] N. Iorga, *op. cit.*, pp. 147—148.
[5] Doc. 6, 7, 8, 9, 10, 12, 15.
[6] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană* (The History of the Romanians in Trajan's Dacia), vol. III, Iași, 1890, p. 397.
[7] Doc. 6, 9, 12, 16, 20, 31.
[8] Doc. 16, 17, 18, 27, 28, 29.
[9] Doc. 15, 16, 21.

Michael the Brave's resistance could not prevent the landing on the left bank of the river, but the voivode took steps to bar its advance, to harass it and hit it here and there, preparing to strike in the right place for him. That was how, on August 13/23, 1595 Michael's army, considerably smaller, won one of the Romanians' brilliant battles at Călugăreni, through the valour and heroism of the soldiers combined with the ideal place chosen for it; There, the fame of the Turkish general Sinan Pasha vanished. Then and there Michael's high tactical plan, military skill, decision-making and heroism proved right once again.

Yet, the defeat inflicted on the Turkish army at Călugăreni did not drive it out of the country. Fresh forces came that made its advance possible, whereas Michael, faced with adverse conditions, had to withdraw northward to brace his forces and get ready. Meanwhile, the Ottomans had fortified their positions, especially in Bucharest and Tîrgovişte, as if they were the masters of the country.

But Michael, joined by Sigismund Báthory and his men resumed the fight, attacking Tirgovişte and Bucharest, forcing Sinan Pasha to flee to Giurgiu where he intended to strengthen his position and put up resistance. Michael's army reached Giurgiu on October 15/25 and on the following days defeated for the second time Sinan Pasha's army. With this, the Ottomans' plans to put an end to Walachia's autonomy and its ruler collapsed. And the names of Michael the Brave and of the country, the Romanians' feats focused the attention of the European political and diplomatic circles through the reports and memoirs of the diplomatic agents [10].

The great military commander, the man with an advanced political thinking, the man who had risen resolutely against the Ottoman threat not only concentrated Europe's attention but also became the embodiment of the hopes for liberty of all those who, oppressed by the Ottomans, rose to fight in various parts of the empire. One of the first documents of the volume dating from the spring of 1594 recorded Michael's presence among the Serbians, showing that "the knezs and christians have all gathered down here to swear before His Eminence Mironit Sava and the bishop, and voivode Michael that they all truly and faithfully served His Majesty the King"[11].

Other documents, too, show he was asked, especially by the Balkan peoples, to help them, lead them in battle, that in hard times for them they could find a haven in his country [12], that many Serbian, Bulgarian, Greek, Albanian fighters fought in Michael's army either as individuals or in compact detachments.

Grasping the role of diplomatic actions and measures, of good foreign relations, in consideration of Walachia's position and the expansionistic tendencies of some of its neighbours in particular, Michael the Brave attached great importance to them. And a proof thereof are his reports and letters to various personalities from whom he hoped to get some aid : emperors, kings, princes, hetmans, counsellors, etc., or whose influence he thought might be helpful. For the same reason the present volume includes the treaties concluded on May 20, 1595[13], with Sigismund

[10] Doc. 22, 23, 24, 25, 26, 30.
[11] Doc. 5.
[12] Doc. 50, 53, 63.
[13] Doc. 14.

Bathory, renewed on June 26, 1599[14], with Andrei Bathory and with emperor Rudolf II[15] of June 9, 1598. Notwithstanding their conclusion in difficult circumstances and their comprising provisions unfavourable to Michael, especially the one concluded with Sigismund Bathory, notwithstanding the fact that it was not he who signed it but others in his name and that they were disregarded, they had a role to play and the historians acknowledged it [16]. To better understand many documents, the editors of the volumes thought their inclusion was opportune. Moreover, the variants of the requests addressed by Michael directly or through intermediaries to emperor Rudolf were gathered, too. Besides these classes of documents, others issued by his chancellory for the regulation of economic and social questions were considered necessary as they all evince Michael's outlook and politics that was in the best interests of his country and people.

Besides treaties, Michael the Brave undertook such diplomatic actions as reconciliation with the Turks, for short periods of time, though ; direct ties with the emperor in order to get aid, money in particular which he needed to pay his mercenary army, a question recorded by many documents. Although they failed to give the expected result, both diplomatic actions helped him get free from Sigismund Bathory's tutelage.

After the great battles fought in the summer and autumn of 1595, notwithstanding his continual fighting with the Ottomans and the Tartars, Michael took steps to heal the serious wounds caused by war, by the frequent raids of the Ottomans and the Tartars which showed in the people's living conditions and morale. But events took a course contrary to what Michael would have liked them to be. Changes unfavourable to his politics occurred in the neighbouring countries. In Moldavia the throne was taken by Ieremia Movilă, subserved to the Poles and the Turks; Sigismund Bathory renounced the crown of Transylvania which he offered now to the emperor, now to his cousin cardinal Andrei Bathory. The consequence was the dissolution of the alliance of the three Romanian countries at a time when it was badly needed. Faced with these circumstances, adding to which were the absence of aid from the emperor and the fact that Walachia was surrounded by rivals, by persons who did their best to remove Michael and take his country, that joint actions and even plots were being hatched against him, the voivode conceived a new form of political organization of the Romanian people and planned new actions. He pursued to achieve the unification of the three countries under one rule so that their material and military power could bar the expansionistic tendencies of the neighbours and avert the threat. Once the plan made, he was preparing to achieve it. For that purpose, early in September 1599, he sent an embassy to the Turks to discuss the terms

---

[14] Doc. 82.

[15] Doc. 59.

[16] The treaty concluded with Sigismund Báthory on May 20, 1595, signed by Michael's boyars, sacrificed the country's political autonomy, reduced the prince's role in favour of that of Transylvania's prince, but was highly advantageous to the boyars, which was the reason for their signing it. Developments at that time alone compelled Michael to admit the terms ; but he took steps to have his freedom assured (see P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul* (Michael the Brave), Bucharest, 1936, pp. 113—117, 124—127).

The treaty with Rudolf II was not concluded in Vienna or Prague, but is known to have been taken by the imperial envoys as an oath of allegiance. Michael, says Nicolae Iorga, would not conceive of subservience to a German state. N. Iorga, *op. cit.*, vol. II, p. 149.

of peace so that he may be free to take action in Transylvania. At about the same time he sent out his envoys to emperor Rudolf. In the meantime he was gathering his army, but that was a secret even to persons close to him.

Under favourable circumstances and with his preparations made, Michael fought the battle at Şelimbăr near Sibiu on October 18/28, 1599. With his military genius and the valour of his about 30,000 men together with 5,000 Szeklers, 3,000 Kazakhs and many outlaws who assisted him in their common pursuit of justice and liberty, Michael won the battle that opened to him the gates of Alba Iulia, the Romanian people's ancient cradle of culture and civilization. On October 21/November 1, 1599 to the ovation of the crowds, Michael entered the city which has ever since been the symbol of and hope for union of all the Romanians.

The victory of October 18/28, 1599 led to the union of the two Romanian countries under one and the same ruler. The Transylvanian Romanians, artificially severed from the other Romanian provinces in the course of history, bound by foreign laws, oppressed and exploited by a nobility most of which had come from another country and strengthened by feudal privileges looked upon Michael as the man who was going to put an end to their suffering. That is why, on his entrance into Alba Iulia and throughout his way, they warmly welcomed him, hopefully.

The documents dated to the years 1599—1600 fully illustrate the measures taken, the difficulties he had to cope with, his way of thinking and acting, the way he was "consulted", "advised", "followed", etc. by the emperor's men, the difference between him and the Habsburgs in the understanding of Transylvania's situation and in the action to be taken.

After taking Transylvania under his authority, there is more and more information about Michael's intentions concerning Moldavia [17]. Against the advice of the imperial commissioners, of the Habsburgs' will and without their support, Michael decided to act. On April 24/May 4, 1600 Michael achieved the union of the three Romanian countries. For the first time the Romanians in the territory of former Dacia had their own prince who could assume the title of prince of Walachia, Transylvania and Moldavia. The first political union of the three Romanian countries, roughly including most of ancient Dacia, was achieved. "Michael", writes Nicolae Bălcescu, "had reached the climax of his power and glory. He had made a dream cherished by the Romanians' great voivodes come true. Romanians had united with Romanians and all had one and the same homeland, one and the same national ruler as they had never had since the forgotten times of old"[18]. It was Michael's merit to have raised above the feudal views held in his time, achieving the union at a time when not all conditions existed, when many of his contemporaries failed to grasp the greatness of his accomplishment, its historical significance.

And yet, his authority and prestige could not impart lastingness to his achievements. Inside, neither the economic situation, nor the political-social one favoured them. Too short had been the time and too difficult the conditions for him to take all the measures to consolidate his power. Outside, each of his great neighbours pursued to increase its

---

[17] Doc. 130, 147, 160, 166.
[18] N. Bălcescu, *op. cit.* pp. 329—330.

authority at the expense of the other, of the peoples and countries around and would not have agreed to a change in the political and territorial map, they could not agree to have a man with Michael's authority interfere with their plans. The Magyar nobility in Transylvania, a reactionary social force closely connected with Sigismund Bathory whose dreams were permanently fed by the Polish nobility, was openly against Michael.

Under the circumstances, in the latter half of the year 1600 the prince of all the Romanians could no longer continue his policy, as both the Austrians, and the Ottomans and the Poles had started against him all at the same time; in Transylvania, the revolted nobility found the right man in general George Basta who helped them fulfil their plans. On September 14, 1600, Czaki and the Hungarian nobility took the oath of allegiance to the emperor before Basta. Michael's attempts to find an issue to the situation through negotiations with the nobility and eventually by way of arms at Mirăslău did not give the expected result. On September 18, 1600 Michael could only withdraw before the occupants of his country [19], while Ieremia Movilă entered Moldavia from Poland and together with a Polish army was advancing to Walachia bringing Simion Movilă with him to put him on the throne [20]; on September 21, Turkish galleys put ashore an army at Giurgiu wherefrom it was marching on Bucharest and Tîrgovişte [21]. And all that time, the Porte and Poland had been in touch to exchange information and coordinate their moves [22].

A dramatic situation had developed to which no issue seemed to exist. And yet, Michael, this "brilliant product of Romanian valour", as A. D. Xenopol characterized him [23], did not lose hope when fighting was going in the country, notwithstanding the very difficult conditions, the Poles' advise to surrender and the offers made to him [24]. Among the steps he took we remind the stifling of an attempted revolt of some Walachian boyars, the attack and defeat of the Ottoman troops that had entered Walachia, the gathering of the army to repel the Polish army, etc.[25] But the enemies were too powerful for him to cope with, all the more so as he lacked the money to pay and maintain his army. Wherefore he sent letters and memoirs to general Basta, to the imperial commissioners showing what the situation was like and the danger of a potential Polish-Ottoman victory, pressing for an aid [26] which he did not get.

That being so, he had to take another way; he got into Transylvania in the early December 1600 to go to the emperor and ask for aid.

Several of Michael the Brave's memoirs have come down to us and of them some are included in the volume [27]. They are pages of true history and very precious ones, too, since they are written by a man who was the focus of attention and who planned and achieved many great deeds.

---

[19] In his memoirs to the emperor of January 17, 1601 (doc. 229) Michael showed at length the course of events and the causes for which he did not fight against the opponents as he had done in the past.

[20] Doc. 207, 209, 217, 218, 211, 224.

[21] Doc. 199, 223.

[22] Doc. 209, 217, 223, 224.

[23] A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 156.

[24] See The letter of Andrei Taranowski, a man close to Michael the Brave, Hurmuzaki, *Documente*, IV, pp. 172—173.

[25] Doc. 220, 222, 223.

[26] Doc. 212, 214, 216.

[27] Doc. 224, 226, 228, 231, 236.

In the meantime, on the political stage, in the competition for territorial conquest, for getting influential, the contradictions among the powers concerned had grown sharper and tension had reached its pitch. As concerns the Austrians, their ties with the Magyar nobility failed to bring them the expected result. On the contrary, with Sigismund Bathory's aid it was preparing to fight the Austrians.

Under the circumstances, Michael was sought and asked by the Austrians to get ready and restore order in Transylvania. New prospects opened to Michael to continue his work started in the previous autumn. He was gathering an army to support him. The emperor also had ordered general Basta and his men to help Michael. In July 1601 everything was ready and on August 3, 1601 he started fighting Sigismund Bathory's army at Gorăslău. Once again, Michael's organizational ability, initiative and courage prevailed as he defeated Sigismund Bathory's army.

The victory was resounding and of consequence [28]. Emperor Rudolf II congratulated and thanked him [29]. Hopes were again high among his kinsmen who rose in arms driving Simion Movilă and his army away.

But, at a time when his star was rising again instilling hopes and confidence to some and inspiring fear to others, Michael was murdered upon orders given by the very man who was supposed to help him. Basta, Michael's eternal rival, unable to rise to Michael's feats, realized his masters' thoughts, wish and interests which were in line with his and committed the assassination, fabricating afterwards the evidence to justify himself.

Michael was killed but his opponents and enemies could not diminish his fame, or the role he played, or his achievements. And a proof thereof are the documents recording Michael's outlook and feats, and the words written by great personalities after his death, who analysed the time he lived in, or the achievements of outstanding people in the course of history stressing the role and merits he had had.

The documents of all kind written during Michael's lifetime, the works printed over the centuries and the subsequent course of events have shown that in politics Michael was a man of his time, he used the ways and means that were his contemporaries' as well. Yet, there are historians, supporters of the policy of the great and the strong, who would not admit that someone less known can play a first-hand role, can, through his achievements and his own forces, rise above others, can influence events at a particular time. Nevertheless the 17th century saw such a man in the Romanians' prince and history placed him among the great personalities, whether some like it or not.

Historically speaking, to the Romanian people Michael the Brave's epoch-making achievement was more than he had thought, more than anybody could have done at that time. "Through that", says A. D. Xenopol, "Michael achieved, even for one moment, the Romanian countries' political unity, a fact of vast significance, if not as a crowning of past hopes at least as a target that the Romanian people, like any other people in its condition, should have before it : to have its political borders extended as far as those of its nationality did. This is the highest glory of Michael the Brave, the star which, lit by him in the past,

---

[28] Doc. 236, 239, 241.
[29] Doc. 237.

will always shine to the Romanian people and its light will remain for ever associated with Michael"[30].

Though short-lived, the union of the three Romanian countries under Michael the Brave's rule has remained in the thinking and feeling of his contemporaries and followers alike. "The idea of the union of the Romanian countries", President Nicolae Ceauşescu stressed, "the ideals of a powerful state on Dacia's soil could never be killed, because they were deeply rooted in the blood, in the consciousness and spirit of our whole people"[31].

The memory of the 1600 union and its achievement was handed down from age to age and from generation to generation. The imprescriptible right to unity and independence of the Romanian people was a salient feature of the political, diplomatic, military and cultural actions of the great Walachian, Moldavian and Transylvanian princes after him : Matei Basarab, Vasile Lupu, Mihnea III, Şerban Cantacuzino, Gheorghe Duca, Constantin Brîncoveanu, Gabriel Bethlen, George Rakoczi I and II and many others.

The same ideals have permanently been on the minds and in the hearts of the greatest personalities of Romanian culture throughout the Middle Ages and the modern times, they were the substance of many writings printed in all the Romanian provinces.

These aspirations saw their powerful assertion in modern times. The Romanian people's fight for unity and independence acquired new scope and breadth, being a dominant of all great moments of the country's history at that time : the 1821 revolution led by Tudor Vladimirescu, the 1848 revolutions in the three Romanian countries, the 1859 Union, the war for full state independence of 1877 and the formation of the unitary national Romanian state achieved in the memorable year 1918.

V. ARIMIA
M. MUŞAT

---

[30] A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 289.

[31] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate* (Romania on the Way to the Multilaterally Developed Socialist Society), vol. 11, Ed. politică, Bucharest, 1975, p. 694.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Volumul cuprinde 241 documente emise de cancelariile europene, ca și de cancelaria lui Mihai Viteazul, corespondență de la și către marele domnitor român, tratate, protocoale, memorii personale ale acestuia, rapoarte diplomatice, militare, confidențiale din acea vreme, despre el și faptele sale.

Cu foarte puține excepții, documentele provin din arhivele de peste hotare; ele oglindesc legăturile politice și diplomatice ale lui Mihai Viteazul cu toate țările vecine și cu marile puteri europene, precum și aprecierile contemporanilor asupra personalității sale și a luptei purtate de el pentru redobîndirea libertății și independenței naționale.

Volumul întrunește, pentru prima dată, documente din surse foarte diverse: arhive din Anglia, Austria, Cehoslovacia, Grecia, R. D. Germană, Italia, Polonia, Spania, Turcia, Ungaria, U.R.S.S., Vatican. Investigarea arhivelor de peste hotare și depistarea documentelor este rezultatul comun al străduințelor istoricilor noștri de odinioară și ale cercetătorilor de astăzi.

Majoritatea covîrșitoare (186) a documentelor incluse în volumul de față se găsesc, în prezent, sub formă de microfilme și xerografii, în depozitele Direcției Generale a Arhivelor Statului din București, fiind achiziționate prin grija pe care această instituție o poartă completării bazei documentare pentru dezvoltarea științei istorice din țara noastră.

Astfel, a fost posibilă confruntarea documentelor selecționate pentru volum cu microfilme și xerografii, ceea ce a permis întregirea și rectificarea unor documente, care în editări anterioare au fost redate uneori fragmentar sau cu omisiuni, alteori defectuos ca transcriere și precizare de cotă. Unele texte mai importante au fost comparate chiar cu mai multe ediții anterioare, stabilind cu acribie diferențe, omisiuni și greșeli.

Metoda urmată în transcrierea documentelor este aceea stabilită și aplicată de Academia Republicii Socialiste România în publicații similare. În general, au fost respectate particularitățile de limbă și grafie veche. Numele proprii și de localități au fost transcrise întocmai; formele corecte apar numai în traduceri. Intervențiile s-au limitat la: a) întregirea prescurtărilor, care s-a făcut prin paranteze ascuțite, cu excepția cazurilor obișnuite de abrevieri (Maiestatea Sa imperială, regală; Alteța Sa principele ș. a.) întregite tacit; alte întregiri, incluse între paranteze ascuțite, privesc locul sau data probabilă a emiterii documentelor — atît în cazul celor aflate în colecția noastră de microfilme și xerografii, cît și al celor prezentate după volumele editate anterior, precum și unele precizări necesare înțelegerii cît mai exacte a textului; b) folosirea majusculelor, evitîndu-se abuzul de majuscule frecvent în aceste texte; c) despărțirea sau împreunarea necorespunzătoare de cuvinte, în scopul facilitării înțelegerii textului; d) punctuația și despărțirea textului în alineate, ținîndu-se seamă de regulile punctuației moderne și de sensul logic al textului.

Alăturarea transcrierii și traducerii, în foarte multe cazuri, pentru întîia oară în acest volum, ușurează munca cercetătorului istoric și face accesibile documentele și unor cercuri mai largi de cititori, date fiind dificultățile deosebite de limbă și paleografie cu care autorii volumului s-au confruntat; relevăm în acest sens particularitățile de grafie și limbă veche (turco-osmană, latină, germană) ale unui mare număr din textele cuprinse în acest tom.

O parte din documente (166) sînt traduse aici pentru prima oară. Ele au pus nu rareori probleme de interpretare, care au reclamat nu numai cunoașterea formelor și sensurilor vechi ale limbii, ci și intuirea înțelesului atît din context, cît și din documentarea asupra momentului istoric și a personajelor care scriau adesea în altă limbă decît cea maternă vorbită, deformînd-o pe cea scrisă.

Au fost revizuite constant, pe baza textului original aflat în microfilm sau xerografie, toate traducerile preluate din edițiile anterioare mai vechi sau mai noi, înlocuind cuvinte și forme ieșite din uzul limbii de azi și rectificînd unele înțelegeri greșite.

Urmărind redarea prin documente a celor opt ani de domnie a lui Mihai Viteazul (1593—1601), a rolului său pe plan european, selectarea documentelor nu se putea îndrepta numai spre documente inedite, ci și spre documente importante editate, esențiale pentru înțelegerea momentelor celor mai de seamă din zbuciumata sa domnie. Așa cum observa Andrei Veress, „mormanul de documente Mihai Viteazul apasă greu asupra specialistului în cercetările de prin arhive, fiind nevoit la fiecare document peste care dă să se încredințeze dacă nu cumva e undeva tipărit" (Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești, *vol. IV, București, 1932, p. VII—VIII). Într-adevăr, apasă greu și asupra celui care alcătuiește o culegere de documente consacrată acestui mare conducător. Noi am preferat informației secundare din documente inedite informația importantă din documente care au mai fost publicate. În volumul de față au fost incluse o seamă de documente inedite.*

În cadrul volumului, documentele urmează ordinea cronologică. Cele mai multe fiind emise de cancelarii europene sau de oameni care foloseau modul de datare al acestor cancelarii, se înțelege că aceasta este după stil nou. Dar, după cum se știe, și în cancelaria lui Mihai Viteazul cele două stiluri au fost folosite paralel, ceea ce a dus la unele neclarități în stabilirea cronologiei evenimentelor. De aceea, în acest volum s-a renunțat la calcularea stilului vechi.

În general, s-a căutat redarea integrală a documentului, inclusiv a textelor încadrate în paranteze rotunde, care au fost respectate întocmai. Acolo unde au fost făcute însă omisiuni — marcate totdeauna prin puncte de suspensie între paranteze drepte —, este vorba de pasaje care nu se referă direct la tema volumului de față, de repetiții inutile în cadrul unuia și aceluiași document și de formule obișnuite de protocol, ele sînt redate rezumativ sau sînt indicate în note.

După transcrierea fiecărui document se face indicația de cotă: colecția de microfilme sau xerografii de la Arhivele Statului, numărul rolei (pachetului) și al cadrului (filei), cota din arhiva păstrătoare și edițiile. Atunci

cînd documentele nu se află în depozitele de microfilme şi xerografii ale Arhivelor Statului, se indică în primul rînd ediţia utilizată şi apoi cota din arhiva păstrătoare, aşa cum, dealtfel, este indicată în ediţia respectivă.

Pentru o cît mai bună interpretare a documentelor, au fost întocmite note în privinţa unor evenimente şi personaje mai puţin cunoscute, desigur unde acest lucru a fost posibil, pe baza instrumentelor de lucru care ne-au stat la îndemînă; notele sînt indicate cu cifre arabe, atît în textul original, cît şi în cel tradus, la fiecare document în parte.

Volumul conţine o listă cronologică a rezumatelor documentelor (în limba română şi în limba engleză) şi este însoţit de un indice, precum şi de material ilustrativ.

LISTA DOCUMENTELOR

1. *⟨1593⟩ noiembrie 14, Constantinopol*. Scrisoarea lui Andronic Cantacuzino către Petru Şchiopul despre numirea lui Mihai Viteazul ca domn al Ţării Româneşti.

2. *⟨1593⟩*. Raport al muftiului Bostanzade Mehmed Efendi în legătură cu pregătirea răscoalei în Transilvania, Ţara Românească şi Moldova ; se cere luarea măsurilor corespunzătoare.

3. *1594 februarie 3, Beltiug*. Scrisoarea lui Valentin Prépostvári către arhiducele Matthias despre corespondenţa sa cu Aron Vodă şi folosul pe care l-ar putea aduce cei doi voievozi români, Aron Vodă şi Mihai Viteazul.

4. *1594 iunie 2, Ratisbona (Regensburg)*. Guillen de San Clemente, ambasadorul spaniol la Curtea habsburgică, scrie lui Francisco de Vera y Aragon, ambasadorul Spaniei la Veneţia, despre o victorie a lui Mihai Viteazul împotriva tătarilor.

5. *1594 iunie 13, Vîrşeţ*. Scrisoarea banului Sava Mironit şi a preotului Todor către Moise Székely despre jurămîntul depus de sîrbi înaintea lui Mihai Viteazul, în vederea luptei antiotomane.

6. *1594 noiembrie 30, Constantinopol*. Edward Barton, agentul englez la Constantinopol, îl anunţă pe lordul Burghley William Cecil despre alianţa antiotomană între principii celor trei ţări române, Petru Aron, Mihai Viteazul şi Sigismund Báthory.

7. *⟨Sfîrşitul lui 1594⟩*. Raportul trimisului imperial Giovani de Marini Polli către împăratul Rudolf al II-lea despre negocierile cu cele trei ţări române pentru închegarea alianţei antiotomane.

8. *1595 ianuarie 9, Remetea*. Scrisorile lui Valentin Prépostvári către arhiducele Matthias, informîndu-l, între altele, despre vitejiile oştilor domnilor români în Dobrogea.

9. *1595 ianuarie 15, Lvov*. Pompeo Salvago scrie regelui Filip al II-lea despre biruinţele lui Mihai Viteazul asupra turcilor la Giurgiu şi Brăila.

10. *1595 ianuarie 31, Praga*. Guillen de San Clemente, ambasador al Spaniei la Curtea habsburgică, scrie lui Francisco de Vera y Aragon, ambasador al Spaniei la Veneţia, că românii transilvăneni, munteni şi moldoveni s-au răsculat împotriva turcilor.

11. *1595 februarie 10 (1003 Cemaziyelevvel 30)*. Raport al cadiului de Brăila către Poartă, în care arată silniciile săvîrşite de oştenii otomani asupra locuitorilor oraşului, pe motivul că aceştia s-ar fi raliat la acţiunile conduse de Mihai Viteazul ; se menţionează ridicarea la luptă a întregii populaţii a ţării.

12. *1595 februarie 22, Constantinopol*. Edward Barton, agent englez la Constantinopol, informează pe lord William Cecil Burghley despre victoriile lui Mihai Viteazul împotriva turcilor.

13. *1595 martie 27*. Juan Andrea Doria scrie lui Francisco de Vera y Aragon, ambasador al Spaniei la Veneţia, despre o victorie a transilvănenilor, muntenilor şi moldovenilor asupra turcilor care poate atrage o acţiune represivă din partea acestora.

14. *1595 mai 20, Alba Iulia*. Tratat încheiat între Sigismund Báthory şi delegaţia de boieri munteni, avînd clauze contrare voinţei lui Mihai Viteazul.

15. *1595 iulie 15, Bucureşti*. Mihai Viteazul scrie lui Jan Potocki, starostele Cameniţei, despre luptele sale cu turcii, dorinţa lui de a face din Ţara Românească „*un scut al întregii lumi creştine*".

16. *1595 iulie 27*. Relatarea solului polonez Lubienecki despre discuţiile purtate cu Mihai Viteazul în legătură cu dorinţele acestuia de a atrage Polonia în lupta antiotomană.

17. *⟨1595 iulie⟩*. Poruncă de mobilizare a oastei otomane pentru campania împotriva Ţării Româneşti şi a Moldovei.

18. *⟨1595 iulie — august⟩*. Poruncă adresată fostului beilerbei al Anatoliei, aflat în Ţara Românească, şi cadiilor de pe malul Dunării, pentru a trimite grabnic ştiri în legătură cu situaţia armatei otomane.

19. *1595 august 24, Copăceni*. Scrisoarea căpitanului Albert Király către Sigismund Báthory despre lupta de la Călugăreni.

20. *1595 septembrie 7, Constantinopol*. Edward Barton, agentul englez la Constantinopol, informează pe Sir Thomas Heneage despre victoria lui Mihai Viteazul asupra lui Sinan paşa.

21. *1595 septembrie 12*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Stanislaw Zolkiewski, castelan de Lvov, în care îi relatează cum s-a desfăşurat bătălia de la Călugăreni.

22. *1595 octombrie 18, Tîrgovişte*. Scrisoarea lui Filippo Pigafetta către Belizar Vinta, cancelarul marelui duce de Toscana, despre campania antiotomană a domnilor ţărilor româneşti, din toamna anului 1595.

23. *⟨1595⟩ noiembrie 2, Cluj*. Giacomo Uniesi din Ordinul iezuit către superiorul de la Sfînta Barbara din Cracovia, despre campania din Ţara Românească pentru respingerea lui Sinan paşa.

24. *1595 noiembrie 7, Constantinopol*. Edward Barton, agentul englez la Constantinopol, informează pe Sir Thomas Heneage despre înfrîngerea lui Sinan paşa de către Mihai Viteazul.

25. *1595 noiembrie 22, Braşov*. Paolo Giorgio scrie nunţiului papal, Visconti, despre urmările campaniei antiotomane a ţărilor române, din toamna anului 1595.

26. *1595 noiembrie 26, Sibiu*. Scrisoarea lui Filippo Pigafetta către Belizar Vinta despre încercarea lui Mihai Viteazul de a alunga pe ultimii turci din Ţara Românească.

27. *⟨1595⟩*. Poruncă pentru mobilizarea tuturor oştenilor otomani aflaţi pe drumul dintre Istanbul şi tabăra marelui vizir; lupta Ţării Româneşti şi a Moldovei a produs o largă mişcare de sprijin în Europa.

28. *⟨1595⟩*. Poruncă adresată cadiului de Galata pentru arestarea unui trimis al lui Mihai Viteazul la Istanbul.

29. *⟨1595⟩*. Împuternicire acordată marelui vizir şi comandant suprem Sinan paşa în privinţa înăbuşirii luptei Ţării Româneşti şi a Moldovei, şi în legătură cu depresurarea cetăţii Esztergom.

30. *⟨1595⟩*. Relatare despre participarea celor 100 de toscani, trimişi de marele duce de Toscana, Ferdinand I de Medici, în campania antiotomană din 1595, reliefînd şi participarea lui Mihai Viteazul.

31. *⟨1595⟩*. Chemarea la Poartă a miralemului Mustafa aga ca urmare a hotărîrii de transformare în beilerbeilicuri a Moldovei şi Ţării Româneşti.

32. *1596 februarie 20—29 (1004 evahir-i Cemaziyelahir), Razgrad*. Scrisoarea, probabil a lui Hasan paşa, comandantul forţelor otomane din regiunea Dunării, către un grup de boieri din Ţara Românească, în privinţa unei acţiuni vizînd detronarea şi predarea lui Mihai Viteazul Porţii otomane.

33. *1596 martie 7*. Mihai Viteazul scrie hatmanului cazacilor să vină cu toată oastea sa în Ţara Românească pentru a lupta împotriva turcilor.

34. *1596 august 17, Constantinopol*. Eustachio Fontana raportează cardinalului Cinzio Aldobrandini că Moldova şi Ţara Românească erau pregătite de război, Mihai Viteazul era considerat un luptător de mare valoare.

35. *1596 august 25, Tîrgovişte*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Stanislav Hanski, partizan al său din Polonia, rugîndu-l să intervină pe lîngă hatmanul Zamoyski ca să împiedice năvălirea tătarilor în Ţara Românească.

36. *1596 septembrie 5, Tîrgovişte*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul prin care anunţă pe Sigismund Báthory, principele Transilvaniei, despre ameninţarea tătarilor, cerîndu-i ajutor în oaste.

37. *1596 septembrie 6, ⟨Tîrgovişte⟩*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Sigismund Báthory despre apropiata năvălire a tătarilor şi despre pedepsirea unor boieri care complotează împotriva sa.

38. *1596 decembrie 7, Constantinopol*. Franciscanul Eustachio Fontana raportează cardinalului Cinzio Aldobrandini despre succesele lui Mihai Viteazul în războiul contra Porţii, calităţile militare ale acestuia.

39. *⟨1596—1597⟩*. Scrisoarea hanului Gazi Ghiray către Mihai Viteazul în care cere ajutor împotriva sultanului care l-a mazilit.

40. *1597 ianuarie 5, Alba Iulia*. Mihai Viteazul informează pe arhiducele Maximilian despre trimiterea banului Mihalcea şi a sibianului Marcu Schonkabunk în vederea obţinerii de ajutoare băneşti pentru continuarea luptei antiotomane.

41. *1597 ianuarie 7, Belgrad*. Scrisoarea lui Hasan paşa către Sigismund Báthory, în care îl îndeamnă pe el şi pe Mihai Viteazul să fie supuşi sultanului.

42. *1597 ianuarie 31, Roma*. Ducele de Sessa scrie regelui Filip al II-lea despre întrevederea lui Mihai Viteazul cu Sigismund Báthory la Alba Iulia.

43. *1597 martie 13, Armelin lîngă Nicopole.* Scrisoarea lui Dionisie Ralli, mitropolitul de Tîrnovo, către Mihai Viteazul despre pregătirile de luptă antiotomană.

44. *1597 aprilie 1, Tîrgoviște.* Scrisoarea lui Mihai Viteazul către arhiducele Maximilian privind pregătirile turcilor la Nicopole, îi cere ajutor.

45. *1597 mai 25, Constantinopol.* Eustachio Fontana către cardinalul Cinzio Aldobrandini despre activitatea diplomatică otomană menită să ducă la încheierea păcii comune cu Țara Românească și Imperiul habsburgic.

46. *1597 (7105) iunie 26.* Chemare generală a lui Mihai Viteazul pentru recrutare de lefegii din țări străine în vederea acțiunilor militare antiotomane.

47. *1597 iulie 31, Tîrgoviște.* Raportul lui Erich Lassota, șeful recrutorilor de lefegii, către împăratul Rudolf al II-lea, despre amenințarea din partea tătarilor și necesitatea de a-l ajuta pe Mihai Viteazul; încercarea turcilor și polonezilor de a atrage pe domnitorul român de partea lor.

48. *1597 (7105) august 5, Constantinopol.* Scrisoarea lui Meletie Pigas, patriarhul Alexandriei și vicar de Constantinopol, adresată lui Mihai Viteazul, prin care îl anunță că a fost pedepsit pașa care a permis tătarilor să treacă prin Țara Românească; interzicerea unor acțiuni viitoare din partea acestora.

49. *1597 august 29, Constantinopol.* Scrisoarea lui Meletie Pigas, adresată lui Mihai Viteazul, despre măsurile luate de marele vizir în legătură cu tătarii care treceau prin Țara Românească; se bucură că domnitorul român dă dovadă de atîta zel pentru apărarea credinței ortodoxe.

50. *1597 septembrie 14, Tîrgoviște.* Raportul lui Erich Lassota către împăratul Rudolf al II-lea despre oastea de țară a lui Mihai Viteazul și despre importanța strategică a Țării Românești pentru apărarea Transilvaniei și Ungariei împotriva năvălirilor otomano-tătare.

51. *1597 septembrie 30, Tabăra de la Stătești.* Scrisoarea lui Erich Lassota către împăratul Rudolf al II-lea, despre hotărîrea lui Mihai Viteazul de a se apăra de tătari și chiar de a trece Dunărea pentru eliberarea Bulgariei.

52. *1597 noiembrie 21, Tîrgoviște.* Scrisoarea lui Mihai Viteazul către împăratul Rudolf al II-lea despre stavila pe care o opune el otomanilor, în înaintarea acestora spre Imperiul habsburgic.

53. *1598 ianuarie 26, Zamość.* Scrisoarea lui Andrei Taranowski către hatmanul Jan Zamoyski, despre cele relatate de solul lui Mihai Viteazul privind planurile lui Sigismund Báthory de a ocupa Moldova și planurile acestuia de a continua campania antiotomană.

54. *1598 ianuarie 31, Caracal.* Raportul lui Giovanni de Marini Polli către împăratul Rudolf al II-lea despre atitudinea lui Mihai Viteazul față de turci.

55. *1598 martie 8, Tîrgoviște.* Raportul lui Giovanni de Marini Polli către împăratul Rudolf al II-lea despre recrutarea cazacilor de către Mihai Viteazul și atitudinea sa față de Ieremia Movilă, domnul Moldovei.

56. *⟨1598 martie 16, Tîrgoviște⟩.* Scrisoarea lui Mihai Viteazul către împăratul Rudolf al II-lea prin care îl roagă să poarte de grijă și Țării Românești.

57. *1598 mai 17—26 (1006 evasit-i Sevval), Constantinopol.* Firman al sultanului Mehmed al III-lea către Mihai Viteazul, prin care i se cere să-și trimită fiul și soția la Poartă, să execute o incursiune în Transilvania și să reconstruiască cetățile Giurgiu și Rusciuk, ca probe ale reinnoirii credinței.

58. *1598 ⟨mai—iunie⟩, Vidin.* Scrisoarea comandantului armatelor otomane din zona Dunării *(Vidin muhafızı)*, Ahmed pașa, către Mihai Viteazul, prin care îi anunță hotărîrea Porții de a-i recunoaște domnia ereditară în Țara Românească; i se cere însă să-și dovedească loialitatea prin realizarea unor acțiuni.

59. *1598 iunie 9, Tîrgoviște.* Tratatul încheiat de Mihai Viteazul cu împăratul Rudolf al II-lea, prin intermediul comisarilor imperiali, reprezentînd obligațiile asumate de partea română.

60. *1598 iunie 9, Tîrgoviște.* Jurămîntul de credință a lui Mihai Viteazul față de împăratul Rudolf al II-lea.

61. *1598 iunie 9, Tîrgoviște.* Jurămîntul de credință al mitropolitului și boierilor Țării Românești față de împăratul Rudolf al II-lea.

62. *1598 iunie 10, Tîrgoviște.* Raportul lui N. Istvánffy, comisar imperial, trimis la Tîrgoviște pentru primirea jurămîntului de credință față de împărat a lui Mihai Viteazul.

63. *1598 iunie 11, Tîrgoviște.* Raportul comisarilor imperiali despre misiunea lor pe lîngă Mihai Viteazul, relatînd despre atitudinea acestuia față de tătari, turci și moldoveni, totodată făcînd un interesant portret fizic al domnului.

64. *1598 iulie 6, Curtea din Ploiești*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către comisarii imperiali din Transilvania despre pericolul năvălirii tătarilor și despre greutățile întreținerii, fără bani, a unei oști de lefegii.

65. *1598 iulie 11, Tîrgoviște*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul ⟨către B. Pezzen⟩ despre iminenta invazie a tătarilor; cere să fie trimis Moise Székely și bani pentru călăreții unguri.

66. *1598 septembrie 25 ⟨Cașovia⟩*. Expunerea de solie a trimisului lui Mihai Viteazul la arhiducele Maximilian.

67. *1598 ⟨după septembrie 25, Cașovia⟩*. Arhiducele Maximilian răspunde la solia venită din partea lui Mihai Viteazul; recunoaște că faptele de vitejie ale lui Mihai Viteazul au fost greșit atribuite lui Sigismund Báthory.

68. *1598 octombrie 4, Constantinopol*. Franciscanul Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre mobilizarea generală a oastei otomane pentru expediția împotriva Transilvaniei și Țării Românești; victoriile lui Mihai Viteazul din sudul Dunării.

69. *1598 octombrie 12, Botoșani*. Scrisoarea lui Ieremia Movilă către regele polon despre pretențiile voievodului Transilvaniei față de Poartă, privind hotarele țării și suzeranitatea asupra Țării Românești.

70. *1598 octombrie 16, Curtea din Caracal*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către arhiducele Maximilian, despre succesele sale în campania antiotomană.

71. *1598 octombrie 17, Constantinopol*. Franciscanul Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini, despre faptele de arme ale lui Mihai Viteazul; ecourile produse în capitala otomană; raporturile cazacilor cu voievodul român.

72. *1598 noiembrie 12, Tîrgoviște*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către împăratul Rudolf al II-lea, rugîndu-l să păstreze o atitudine binevoitoare față de Sigismund Báthory.

73. *1598 noiembrie 21, Veneția*. Inigo de Mendoza, ambasadorul Spaniei la Veneția, scrie regelui Filip al III-lea confirmînd știrea despre victoriile lui Mihai Viteazul la sud de Dunăre.

74. *⟨1598 noiembrie⟩*. Scrisoare a domnului Moldovei, Ieremia Movilă, adresată, probabil, marelui vizir, în privința situației de pe frontul habsburgic și despre înrolarea sub steagurile lui Mihai Viteazul a diverse elemente etnice.

75. *⟨1598⟩*. Poruncă adresată lui Ahmed pașa, sangeacbeiul de Silistra, de a întreprinde o expediție de represalii în Țara Românească, ca urmare a acțiunilor antiotomane ale lui Mihai Viteazul.

76. *1599 martie 29, Praga*. Raportul ambasadorului venețian la Praga, Francesco Vendramin, cu privire la sprijinul cerut de Mihai Viteazul împăratului Rudolf al II-lea pentru susținerea campaniei antiotomane.

77. *1599 aprilie 18, Constantinopol*. Raport al bailului Veneției, Girolamo Capello, către dogele Veneției, dînd știri despre intenția turcilor, tratativele de pace cu principele Transilvaniei, precum și despre sosirea a doi soli ai domnului Moldovei și informațiile care circulă despre misiunea lor.

78. *1599 aprilie 18, Constantinopol*. Scrisoarea bailului Veneției, Girolamo Capello, către doge, cu inserarea expunerii solului principelui Transilvaniei referitoare la tratativele cu Poarta și includerea situației Țării Românești în ele.

79. *1599 mai 14, Constantinopol*. Scrisoarea bailului Veneției, Girolamo Capello, către doge, în care îi anunță urcarea lui Andrei Báthory pe tronul Transilvaniei; pregătiri turcești pentru o campanie în Țara Românească.

80. *1599 iunie 10, Praga*. Raport al ambasadorului Veneției la Praga, despre atitudinea Curții imperiale față de cererile lui Mihai Viteazul.

81. *1599 iunie 10, Constantinopol*. Franciscanul Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre succesele lui Mihai Viteazul în lupta contra otomanilor; persistența în conștiința populației Constantinopolului a victoriei contra lui Sinan pașa; pregătirile Porții împotriva domnului român.

82. *1599 iunie 26, Tîrgoviște*. Mihai Viteazul reînnoiește cu Andrei Báthory tratatul încheiat cu Sigismund Báthory.

83. *1599 iunie 26, Tîrgoviște*. Declarația de adeziune a boierilor din Țara Românească la tratatul încheiat de Mihai Viteazul cu Sigismund Báthory (1595) și reînnoit cu Andrei Báthory.

84. *1599 iulie ⟨2⟩, Praga*. Raport al ambasadorului venețian la Praga, Francesco Vendramin, către dogele Veneției, despre sosirea la Praga a unui sol al lui Mihai Viteazul; acordul încheiat de cardinalul Andrei Báthory cu Poarta.

85, *1599 iulie 11, Constantinopol*. Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre atitudinea cancelarului Poloniei, Jan Zamoyski, față de Țara Românească și Transilvania.

86. *1599 iulie 24, Constantinopol*. Raport al bailului Girolamo Capello către dogele Veneției privind neînțelegerile existente între Ibrahim pașa și Mahmud pașa asupra negocierilor cu Mihai Viteazul; scrisoarea lui Mahmud pașa adresată bailului.

87. *1599 iulie 24, Constantinopol*. Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre situația lui Mihai Viteazul și unele fapte de arme ale acestuia.

88. *1599 august 7, Constantinopol*. Raport al bailului Girolamo Capello către doge despre neîncrederea turcilor în polonezi; negocieri de pace între Mihai Viteazul și Mahmud pașa; fragment al scrisorii lui Mahmud pașa,

89. *1599 august 7, Constantinopol*. Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre pregătiri militare otomane împotriva lui Mihai Viteazul.

90. *1599 august 24, Praga*. Scrisoarea împăratului Rudolf al II-lea către Zacharias Geitzkhofler, ofițer imperial, în care îl roagă să procure banii datorați lui Mihai Viteazul.

91. *1599 septembrie 4, Constantinopol*. Raport al bailului Veneției, Girolamo Capello, adresat dogelui, asupra negocierilor de pace între turci și Andrei Báthory, precum și poziția lui Mihai Viteazul.

92. *1599 ⟨înainte de octombrie⟩*. Hanul Crimeei, Gazi Ghiray II — Bora, către regele Poloniei Sigismund III Vasa, prin care răspunde favorabil dorinței regelui de a reînnoi tratatul de prietenie; își exprimă hotărîrea de a merge cu forțele sale împotriva lui Mihai Viteazul, în cazul cînd acesta ar intra în Transilvania.

93. *1599 octombrie 16, Constantinopol*. Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre unele acțiuni ale armatelor otomane contra lui Mihai Viteazul.

94. *1599 octombrie 21, Alba Iulia*. Germanico Malaspina, episcop de San Severo, despre ntrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania; situația cardinalului Andrei Báthory.

95. *1599 ⟨după octombrie⟩*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Hüsâm aga, Kapugibași, căruia îi descrie campania din Transilvania și intenția sa de a-l îndepărta pe Ieremia Movilă; caută obținerea bunăvoinței Porții.

96. *1599 noiembrie 4, Alba Iulia*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către împăratul Rudolf al II-lea vestindu-i biruința de la Șelimbăr asupra lui Andrei Báthory; intrarea domnului român în Alba Iulia.

97. *1599 noiembrie 5, Plzen*. Scrisoarea lui Rudolf al II-lea către arhiducele Matthias despre expediția lui Mihai Viteazul împotriva cardinalului Andrei Báthory.

98. *1599 noiembrie 5, Tokaj*. Scrisoarea generalului Gheorghe Basta către arhiducele Matthias despre nevoia de a avea mai multă oaste, pentru a nu fi mai slab decît Mihai Viteazul.

99. *1599 noiembrie 6, Plzen*. Scrisoarea împăratului Rudolf al II-lea către arhiducele Matthias, în care îl îndeamnă să dea ajutor militar lui Mihai Viteazul în Transilvania.

100. *1599 noiembrie 6, Tășnad*. Raportul lui David Ungnad, comisar imperial, către împăratul Rudolf al II-lea, despre meritul lui Mihai Viteazul de a fi adus Transilvania sub puterea imperială.

101. *1599 noiembrie 10, Viena*. Scrisoarea arhiducelui Matthias către împăratul Rudolf al II-lea despre confirmarea victoriei lui Mihai Viteazul în Transilvania; intenția lui Gheorghe Basta de a merge cu oaste în Transilvania.

102. *1599 noiembrie 11, Alba Iulia*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Gheorghe Basta cerîndu-i să nu prade în Transilvania: să îndepărteze trupele imperiale.

103. *1599 noiembrie 13, Roma*. Papa Clement al VIII-lea către Rudolf al II-lea despre amenințarea pentru „Liga creștină" creată de acțiunea lui Mihai Viteazul împotriva lui Andrei Báthory.

104. *1599 noiembrie 14, Alba Iulia*. Raportul nunțiului apostolic Germanico Malaspina, despre bătălia de la Șelimbăr, la care a asistat; primele măsuri luate de Mihai Viteazul în Transilvania, și despre unele trăsături de caracter ale domnului.

105. *1599 noiembrie 16, Viena*. Arhiducele Matthias felicită în numele împăratului Rudolf pe Mihai Viteazul pentru victoria obținută în Transilvania, împotriva lui Andrei Báthory.

106. *1599 noiembrie 20*. Raportul solului rus, diacul de dumă Afanasie Vlasiev, în legătură cu discuțiile purtate de el, la Praga, cu trimișii lui Mihai Viteazul; despre campania domnitorului român în Transilvania; ajutorul bănesc al țarului pentru lupta antiotomană

107. *1599 noiembrie 20, Cluj*. Scrisoarea lui Sigismund Forgács, delegatul lui Gheorghe Basta, către Nicolae Pálffy, despre campania lui Mihai Viteazul în Transilvania; administrația domnului român; intenția de a păstra pentru sine Transilvania.

108. *1599 noiembrie 23, Rokycany*. Scrisoarea ambasadorului venețian la curtea împăratului Rudolf al II-lea, Piero Duodo, cu privire la acțiunile lui Mihai Viteazul în Transilvania.

109. *1599 noiembrie 28, Alba Iulia*. Mihai Viteazul confirmă hotărîrile Dietei de la Alba Iulia ⟨20—28 noiembrie 1599⟩, exprimînd poziția sa în privința cîrmuirii Transilvaniei.

110. *1599 noiembrie 29, Rokycany*. Raportul ambasadorului venețian Piero Duodo, adresat senatului Veneției, despre așteptarea unui sol al lui Mihai Viteazul; moartea cardinalului Andrei Báthory.

111. *1599 noiembrie 29, Plzen*. Împăratul Rudolf al II-lea îl felicită pe Mihai Viteazul pentru victoria împotriva lui Andrei Báthory.

112. *1599 decembrie 2, Plzen*. Scrisoarea împăratului Rudolf al II-lea către markgraful Albrecht de Brandenburg, despre intrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania.

113. *1599 decembrie 6, Plzen*. Scrisoarea împăratului Rudolf al II-lea către arhiducele Matthias cu privire la atitudinea față de Mihai Viteazul.

114. *1599 decembrie 6, Plzen*. Instrucțiuni date de împăratul Rudolf al II-lea comisarilor imperiali David Ungnad și Mihail Székely, trimiși la Mihai Viteazul.

115. *1599 decembrie 7, Plzen*. Scrisoarea lui B. Pezzen, comisar imperial, către arhiducele Maximilian, despre faptul că Mihai Viteazul vrea să păstreze pentru sine Transilvania

116. *1599 decembrie 8, Viena*. Scrisoarea lui Gheorghe Rabuss către arhiducele Maximilian, despre cele scrise de Ungnad în legătură cu Mihai Viteazul.

117. *1599 decembrie 10*. Scrisoare anonimă cu privire la situația din Transilvania și intențiile lui Mihai Viteazul.

118. *1599 decembrie 14, Satu Mare*. Scrisoarea lui Mihail Székely către Ioan Barvitius, consilier imperial, despre dreptul lui Mihai Viteazul de a guverna Transilvania; importanța de a-l păstra ca prieten.

119. *1599 decembrie 16, Andorf*. Scrisoarea arhiducelui Albrecht către fratele său, împăratul Rudolf al II-lea, în care îl felicită pentru biruința lui Mihai Viteazul în Transilvania.

120. *1599 decembrie 17, Ansberg*. Scrisoarea lui Ernst, arhiepiscop de Köln, către împăratul Rudolf al II-lea, în care îl felicită pentru victoria lui Mihai Viteazul în Transilvania.

121. *⟨1599⟩ decembrie 20, Alba Iulia*. Mihai Viteazul scrie lui Ieremia Movilă, domnul Moldovei, despre împrejurările pornirii campaniei militare în Transilvania.

122. *1599 decembrie 22, Alba Iulia*. Scrisoarea lui Dionisie Ralli, mitropolit de Tîrnovo, către împăratul Rudolf al II-lea, în care exprimă dorința lui Mihai Viteazul de a nu se încheia pace cu Poarta otomană și hotărîrea lui de a continua lupta.

123. *⟨1599 decembrie 24, Turda⟩*. Scrisoarea lui Walentin Walawski, comandant al cazacilor aflați în slujba lui Mihai Viteazul, către A. Taranowski, despre evenimentele cărora Mihai a trebuit să le facă față și despre acțiunile din Transilvania la care a participat el.

124. *1599 decembrie 31, Satu Mare*. Raportul lui David Ungnad către împăratul Rudolf al II-lea despre intențiile lui Gáspár Kornis; „cesiunea" Transilvaniei de către Mihai Viteazul.

125. *⟨Sfîrșitul lui 1599 — începutul lui 1600⟩*. Raport al nunțiului apostolic în Transilvania, Germanico Malaspina, despre împrejurările intrării lui Mihai Viteazul în Transilvania și moartea cardinalului Andrei Báthory.

126. *1600 ianuarie 2, Satu Mare*. Scrisoarea lui David Ungnad către împăratul Rudolf al II-lea despre cheltuielile lui Mihai Viteazul cu oastea și avantajele unei armate formate din oameni „sătui de jugul și tirania turcă".

127. *1600 ianuarie 3, Alba Iulia*. Giovani Marini d'Aragusia către împăratul Rudolf al II-lea despre propunerile de pace primite de Mihai Viteazul din partea turcilor și tătarilor.

128. *1600 ianuarie 3, Praga*. Raportul ambasadorului venețian la Praga, Piero Duodo cuprinzînd știri de la Curtea împăratului Rudolf al II-lea, printre care și intențiile lui Mihai Viteazul în Transilvania.

129. *1600 ianuarie 5, Satu Mare*. Scrisoarea lui Mihail Székely către Ioan Barvitius despre importanța menținerii lui Mihai Viteazul de partea imperialilor.

130. *1600 ianuarie 11, Viena*. Scrisoarea lui B. Pezzen către împărat, despre mărturisirile lui Gheorghe Rácz, solul lui Mihai Viteazul.

131. *1600 ianuarie 13, Alba Iulia*. Decretul de privilegii acordat de Mihai Viteazul Universității săsești.

132. *1600 ianuarie 14.* Petru Rácz, solul lui Mihai Viteazul, la arhiducele Matthias, expune oral rugămintea de a se împiedica intervenția armatei polone; caută să înlăture suspiciunea că Mihai Viteazul ar fi intrat în Transilvania pentru interesele Porții; cere arme pentru secui și să i se dea cetatea Cașovia, dăruită de împărat.

133. *1600 ianuarie 15, Viena.* Guillen de San Clemente scrie regelui Filip al III-lea despre modul în care Mihai Viteazul guvernează Transilvania și intențiile sale în privința Moldovei.

134. *1600 ianuarie 21, Satu Mare.* Scrisoarea lui Mihail Székely către Ioan Barvitius, consilier imperial, despre nevoia sancționării unor nobili transilvăneni care și-au călcat credința față de împărat; intrigile lui Bocskai; necesitatea de a se acorda încredere lui Mihai Viteazul.

135. *1600 ianuarie 24, Alba Iulia.* Carlo Magno către comisarii imperiali despre primirea lui la Mihai Viteazul.

136. *1600 ianuarie 26, Alba Iulia.* Carlo Magno către comisarii imperiali în privința nemulțumirii lui Mihai Viteazul legată de lipsa ajutorului din partea împăratului; necesitatea de a i se acorda sprijinul cerut.

137. *1600 ianuarie 26.* Instrucțiunile lui Mihai Viteazul către banul Mihalcea și vistierul Stoica, solii săi la împărat.

138. *1600 ianuarie 28, Alba Iulia.* Carlo Magno către Ioan Barvitius, despre necesitatea de a-l sprijini pe Mihai Viteazul.

139. *1600 ianuarie 31, Plzen.* Scrisoarea lui Vischer către arhiducele Maximilian, despre dorința lui Mihai Viteazul de a rămîne stăpîn în Transilvania; străduințele împăratului de a-l determina să-i cedeze această țară.

140. *1600 ⟨ianuarie 31 sau februarie⟩, Alba Iulia.* Raport al lui Carlo Magno către împărat despre audiența la Mihai Viteazul și atitudinea acestuia față de imperiali.

141. *1600 februarie 2, Alba Iulia.* Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Filip al III-lea, prin care solicită ajutor și se angajează să lupte în continuare împotriva Porții otomane.

142. *1600 februarie 3, Plzen.* Răspunsul împăratului Rudolf al II-lea la cererile lui Mihai Viteazul, comunicat prin solii acestuia: banul Mihalcea și vistierul Stoica.

143. *1600 februarie 4, Alba Iulia.* Scrisoarea lui Carlo Magno către comisarii David Ungnad și Mihail Székely despre necesitatea de a se aprecia la justa sa valoare contribuția lui Mihai Viteazul.

144. *1600 februarie 7, Cluj.* Scrisoarea lui Mihail Székely către împărat despre intrigile lui Sigismund Báthory și nevoia de a păstra prietenia lui Mihai Viteazul.

145. *1600 februarie 11, Alba Iulia.* Raportul comisarilor imperiali, David Ungnad și Mihail Székely, către împărat despre audiența lor la Mihai Viteazul.

146. *1600 februarie 11, Plzen.* Scrisoarea împăratului Rudolf al II-lea prin care face cunoscut că îl ia sub protecția sa pe Mihai Viteazul.

147. *1600 februarie 12, Alba Iulia.* Raportul comisarilor imperiali David Ungnad și Mihail Székely către împărat despre audiența secretă la Mihai Viteazul.

148. *1600 ⟨înainte de februarie 13⟩.* Informarea comisarului imperial, Carlo Magno, către Mihai Viteazul despre modul în care Petru Armeanul, solul domnului român, a relatat împăratului cererile lui Mihai Viteazul, modul în care solul a înțeles răspunsurile împăratului.

149. *1600 februarie 15—16, Alba Iulia.* Raportul lui David Ungnad, comisar imperial, către împăratul Rudolf al II-lea, în care aduce argumente că Mihai Viteazul vrea să rămînă stăpîn în Transilvania; relatează și despre cererile lui Mihai Viteazul adresate împăratului.

150. *1600 februarie 26, Veneția.* Iñigo de Mendoza scrie regelui Filip al III-lea că venețienii îl sfătuiesc pe Mihai Viteazul să nu-i cedeze împăratului Transilvania.

151. *1600 februarie, Constantinopol.* Scrisoarea sultanului Mehmed al III-lea către regele polonez Sigismund al III-lea, prin care îi face cunoscut că a întărit în domnie pe Mihai Viteazul în Transilvania și pe fiul său, Nicolae Pătrașcu, în Țara Românească; îi cere să le arate prietenie.

152. *1600 martie 7, Brașov.* Scrisoarea lui Mihail Székely către Ioan Barvitius, consilier imperial, despre vrednicia militară a lui Mihai Viteazul, care a stîrnit invidie și calomnii; necesitatea de a i se trimite darurile promise și de a fi menținut în slujba împăratului și a întregii creștinătăți.

153. *1600 martie 7, Brașov.* Scrisoarea comisarului imperial David Ungnad către un consilier imperial despre îndepărtarea lui Mihai Viteazul de imperiali; zvon în legătură cu o solie otomană.

154. *1600 martie 7, Brașov.* Mihai Viteazul confirmă vechile privilegii ale secuilor din scaunele Ciuc, Gurghiu și Cașin.

155. *1600 martie 10, Braşov.* Proiectul jurămintelor de credinţă ale lui Sigismund al III-lea şi Mihai Viteazul, redactat de A. Taranowski, sol polonez neoficial, în urma discuţiilor cu domnul român şi, deci, reflectînd dorinţele lui Mihai Viteazul — unirea celor trei ţări române sub autoritatea efectivă a sa şi sub suzeranitatea nominală a Poloniei, transmiterea ereditară a stăpînirii ţărilor române către urmaşii săi pe linie bărbătească şi continuarea luptei antiotomane de către domnul român.

156. *1600 ⟨înainte de 11 martie⟩. Varşovia.* Scrisoarea lui Sigismund al III-lea către Mihai Viteazul, prin care îl sfătuieşte să nu intre în Moldova, care se află sub protecţia Poloniei.

157. *1600 martie 11, Braşov.* Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Sigismund al III-lea referitoare la cauzele intrării sale în Transilvania, precum şi intenţiile sale faţă de Moldova.

158. *1600 martie 12, Gran.* Scrisoarea lui Eörsi Peter către N. Pálffy despre solia otomană la Mihai Viteazul.

159. *1600 martie 15, Braşov.* Mihai Viteazul confirmă hotărîrile Dietei de la Braşov ⟨12—15 martie 1600⟩, prin care se reiau şi unele articole stabilite la Dieta de la Alba Iulia din 20—28 noiembrie 1599.

160. *1600 martie 20, Plzen.* Scrisoarea lui Carlo Magno către arhiducele Maximilian despre misiunea sa pe lîngă Mihai Viteazul şi speranţa că îl va determina să renunţe la Transilvania; necesitatea intrării în Moldova.

161. *1600 martie 20, Caşovia.* Gheorghe Basta scrie arhiducelui Matthias despre „insolenţa" lui Mihai Viteazul şi dorinţa de a-l scoate din Transilvania.

162. *1600 martie 25, Viena.* Scrisoarea arhiducelui Matthias către împăratul Rudolf al II-lea despre tratativele de pace cu Poarta şi explicaţiile ce trebuie să se dea lui Mihai Viteazul în această privinţă.

163. *1600 martie 31, Alba Iulia.* Raportul comisarilor imperiali, David Ungnad şi Mihail Székely, către împăratul Rudolf al II-lea, despre cererile lui Mihai Viteazul, adresate prin diverşi soli, privitoare la Transilvania.

164. *⟨1600 martie⟩.* Cererile adresate de Mihai Viteazul împăratului Rudolf al II-lea prin intermediul banului Mihalcea şi al lui B. Pezzen.

165. *1600 aprilie 8, Koblenz.* Scrisoarea lui Lothar, arhiepiscop de Trier, către Mihai Viteazul, despre serviciile aduse creştinătăţii de domnul român.

166. *1600 aprilie 16, Alba Iulia.* Raportul comisarilor imperiali, David Ungnad şi Mihail Székely, către împărat, despre audienţa lor la Mihai Viteazul; opinia lor că acesta este un excelent militar, dar nu este potrivit de a guverna Transilvania, căci nobilii de acolo şi-ar pierde privilegiile.

167. *1600 aprilie 28, Făgăraş.* Scrisoarea lui Mihai Viteazul către arhiducele Matthias prin care îl încredinţează pe împărat de fidelitatea sa.

168. *1600 aprile 28, Făgăraş.* Mihai Viteazul către B. Pezzen despre intenţiile lui Sigismund Báthory şi despre hanul Crimeei.

169. *1600 mai 1/10, Suceava.* Scrisoarea lui Ieremia Movilă către Stanislav Wlodko, voievod de Bielz, despre intrarea oştilor lui Mihai Viteazul în Moldova; cere ajutor polonezilor.

170. *1600 mai 4, Varşovia.* Scrisoarea lui Tylicki către J. Zamoyski despre poziţia sultanului, expusă de ceauşul Djafer, faţă de Mihai Viteazul, după intrarea în Transilvania.

171. *1600 mai 6.* Mihai Viteazul încunoştiinţează pe comisarii imperiali că lasă pe banul Mihalcea şi pe Kornis Farkas locţiitori în Transilvania, pe timpul campaniei din Moldova.

172. *⟨1600⟩ mai 10 ⟨Tabăra de la Hotin⟩.* Mihai Viteazul „voievod şi domn al Ţării Româneşti şi al Transilvaniei" scrie feţelor bisericeşti şi boierilor moldoveni refugiaţi la Hotin, cerîndu-le să i se predea cetatea.

173. *1600 mai 18, Plzen.* Instrucţiunea împăratului Rudolf al II-lea către Hans Underholzer, consilierul de campanie, cu privire la expedierea de bani, arme şi daruri pentru Mihai Viteazul.

174. *1600 mai 18, Cameniţa.* Voievodul de Rós, N. Herburt de Fulstin, scrie fiului său Ion Herburt, staroste de Skał, despre victoriile lui Mihai Viteazul în Moldova.

175. *1600 mai 21, Suceava.* Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Sigismund al III-lea, despre motivele intrării sale în Moldova.

176. *1600 mai 23, Suceava.* Mihai Viteazul stăruie ca B. Pezzen să vină cît mai curînd, avînd nevoie de ajutorul material al împăratului.

177. *1600 mai 28, Cameniţa.* Scrisoarea hatmanului Stanislaw Zolkiewski către episcopul Tylicki, despre luptele purtate de Mihai Viteazul în Moldova şi intenţiile sale cu privire la Polonia.

178. *1600 (7108) mai 29, Iaşi.* „Mihail, domn al Ţării Româneşti, al Ardealului şi al Moldovei" întăreşte mănăstirii Agapia satul Negreşti.

179. *1600 mai 29, Suceava.* Ioan Capturi, pîrcălab al cetăţii Suceava, jură credinţă lui Mihai Viteazul şi fiului său Nicolae Pătraşcu.

180. *1600 mai 31, Königsberg.* Scrisoarea consilierului Christof Rapp către Georg Friedrich de Brandenburg, despre campania lui Mihai Viteazul în Moldova.

181. *1600 mai 31, Varşovia.* Sigismund al III-lea scrie principelui de Ansbach despre intrarea lui Mihai Viteazul în Moldova.

182. *1600 iunie 2. Suceava.* Scrisoarea soborului ţinut la Suceava pentru numirea de noi episcopi în locul celor ce s-au aliat cu Ieremia Movilă, plecînd cu acesta în Polonia.

183. *1600 iunie 5, Iaşi.* Scrisoarea lui Mihai Viteazul către B. Pezzen, cerînd ca generalul Gheorghe Basta să facă cu trupele sale o diversiune spre Polonia.

184. *1600 iunie 12.* Raport anonim despre campania lui Mihai Viteazul în Moldova, menţionînd atitudinea domnului faţă de locuitorii tîrgurilor şi satelor.

185. *1600 iunie 17, Constantinopol.* Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre revenirea lui Mihai Viteazul în Ţara Românească ; atitudinea Poloniei şi Rusiei faţă de domnul român.

186. *1600 iunie 17, Iaşi.* Scrisoarea lui Mihai Viteazul către comisarii imperiali despre motivele pentru care a întreprins expediţia asupra Moldovei.

187. *1600 iunie 20, Roman.* Mihai Viteazul către T. Csomortányi prin care îl îndeamnă să se întoarcă împreună cu ceilalţi pribegi, deoarece au fost iertaţi.

188. *1600 iunie 21, Snietyn.* Scrisoarea lui N. Zebrowski către J. Zamoyski despre incursiunea unor cete din oştile lui Mihai Viteazul în Polonia şi despre legăturile dintre Mihai Viteazul şi unii nobili polonezi.

189. *1600 iunie 27, Cluj.* Raportul comisarilor David Ungnad şi Mihail Székely către împărat despre ştirile aduse de banul Mihalcea în legătură cu campania din Moldova.

190. *1600 ⟨înainte de 28 iunie⟩.* Instrucţiunile lui Mihai Viteazul către solii săi, Gheorghe Rácz şi Stroe Buzescu, trimişi la Sigismund al III-lea, regele Poloniei, despre motivul campaniei din Moldova.

191. *⟨1600 iunie⟩.* Scrisoarea stolnicului Grigore Talpă către Ieremia Movilă, despre pregătirile lui Mihai Viteazul pentru apărarea Moldovei împotriva intervenţiei Poloniei.

192. *1600 iulie 1, Mînău, la 4 mile de Satu Mare.* Raportul comisarilor imperiali, D. Ungnad şi M. Székely, către împăratul Rudolf al II-lea, despre campania lui Mihai Viteazul în Moldova şi despre întîlnirea dintre trimisul domnului român şi B. Pezzen.

193. *1600 iulie 1, Constantinopol.* Însemnare trimisă dogelui de bailul Girolamo Capello, privind luptele lui Mihai Viteazul cu Ieremia Movilă, domnul Moldovei.

194. *1600 iulie 1, Constantinopol.* Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre pregătiri militare ale Porţii, pentru a preveni o eventuală ofensivă a lui Mihai Viteazul împotriva capitalei otomane.

195. *1600 iulie 7, Suceava.* Scrisoarea banului Udrea, hatman şi pîrcălab al Sucevei, către Stanislaw Zolkiewski, hatman al Poloniei, referitoare la ciocnirile care au loc la hotarul dintre cele două ţări.

196. *⟨1600 iulie 10—26, Alba Iulia⟩.* Înţelegerea lui Mihai Viteazul cu B. Pezzen, cu privire la cererile domnului român,

197. *1600 iulie 19, Madrid.* Propunere a Consiliului de Stat spaniol în privinţa răspunsului la scrisoarea lui Mihai Viteazul, cu rezoluţia regelui Filip al III-lea.

198. *1600 iulie 27, Alba Iulia.* Mihai Viteazul confirmă hotărîrile Dietei de la Alba Iulia ⟨20—27 iulie 1600⟩.

199. *1600 iulie 29, Constantinopol.* Franciscanul Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre flota otomană trimisă pe Marea Neagră pentru a acţiona împotriva lui Mihai Viteazul ; unele planuri de luptă ale otomanilor împotriva domnului român.

200. *1600 iulie.* Negocieri sub formă de propuneri şi răspunsuri între Mihai Viteazul şi comisarii imperiali din Transilvania, referitoare la cele trei ţări române.

201. *1600 august 12, Constantinopol.* Franciscanul Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre raporturile dintre Mihai Viteazul şi Polonia ; calităţile voievodului român ; aprecierile de care se bucură el în capitala otomană.

202. *1600 (7108) august 17, Alba Iulia.* Mihai Viteazul, ca „domn al Ţării Româneşti, al Ardealului şi al Moldovei", întăreşte mănăstirii Neamţului o moară şi o silişte.

203. *1600 august 18*. Guillen de San Clemente scrie regelui Filip al III-lea despre importanța trecerii Moldovei sub autoritatea lui Mihai Viteazul.

204. *1600 august 26, Praga*. Ordinul de plată al împăratului Rudolf al II-lea către Hans Undterholzer, casierul Curții, pentru darul făcut lui Mihai Viteazul.

205. *1600 septembrie 9, Constantinopol*. Franciscanul Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre aprecierile de care se bucura Mihai Viteazul la Constantinopol, raporturile lui cu regatul polonez.

206. *1600 septembrie 12, Praga*. Răspunsul dat de împăratul Rudolf al II-lea solilor lui Mihai Viteazul, prin care i se recunoaște dreptul de a guverna pe viață Transilvania.

207. *1600 septembrie 16, Tabăra de lîngă Suceava*. Scrisoarea lui Ieremia Movilă către Sigismund al III-lea, referitoare la intrarea oștilor poloneze în Moldova și asediul Sucevei; cere înscăunarea lui Simion Movilă în Țara Românească.

208. *1600 septembrie 19, Brașov*. Judele Brașovului, V. Hersell, către căpitanul I. Zelestey, despre sprijinirea familiilor boierilor lui Mihai Viteazul, adăpostite în cetate.

209. *1600 septembrie 20, Constantinopol*. Henry Lello, agentul englez la Constantinopol, informează pe Sir Robert Cecil Salisbury, secretar de stat, despre ajutorul cerut de polonezi Porții împotriva lui Mihai Viteazul; negocieri între Mihai Viteazul și Poarta otomană.

210. *1600 septembrie 22, Varșovia*. Scrisoarea lui Sigismund al III-lea către S. Lubomirski prin care îi propune să amaneteze odoarele coroanei pentru a obține bani pentru plata oștilor destinate să apere Polonia împotriva lui Mihai Viteazul.

211. *1600 (7108) septembrie 26, Gura Teleajenului*. Mihai Viteazul, „voievod și domn a toată Țara Românească și al Ardealului și al Țării Moldovei", despăgubește pe Antonie Grama cu unele sate.

212. *1600 octombrie 7, Tabăra din munții Buzăului*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Gheorghe Basta și către comisarii imperiali, prin care îi anunță că trece în Țara Românească și cere ajutor militar.

213. *1600 octombrie 10, Tabăra de la Comălău*. Scrisoarea căpitanului Moise Székely către cancelarul Ioan Zamoyski despre retragerea lui Mihai Viteazul în Țara Românească, după înfrîngerea de la Mirăslău.

214. *1600 octombrie 12, Tabăra din Valea Cricăului*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Gheorghe Basta și comisarii imperiali, prin care cere ajutor militar.

215. *1600 octombrie 13, Escorial*. Regele Filip al III-lea scrie lui Mihai Viteazul, adresîndu-i laude și îndemnul de a continua lupta împotriva turcilor.

216. *1600 octombrie 14*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către Gheorghe Basta și comisarii imperiali despre evoluția luptelor din Țara Românească; cere ajutor împotriva polonezilor.

217. *1600 octombrie 14, Constantinopol*. Franciscanul Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre raporturile otomano-poloneze în privința țărilor române; personalitatea lui Mihai Viteazul, propunerile poloneze privind înlăturarea lui Mihai Viteazul.

218. *1600 octombrie 21, Teleajen*. Scrisoarea lui S. Zolkiewski, castelan al Lvovului, către mareșalul Zebrzydowski, despre campania oștilor poloneze în Țara Românească împotriva lui Mihai Viteazul.

219. *1600 octombrie 23, Teleajen*. Scrisoarea lui Stanislaw Golski, voievodul Podoliei, către Sigismund al III-lea, despre luptele cu Mihai Viteazul în Țara Românească.

220. *1600 octombrie 30, Constantinopol*. Franciscanul Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre succesele lui Mihai Viteazul, deruta provocată la Poartă, reproșurile adresate de către Poartă trimișilor polonezi, aflați în capitala otomană.

221. *1600 octombrie*. Relatarea lui Jan Zamoyski, marele hatman polon, despre campania împotriva lui Mihai Viteazul.

222. *1600 decembrie 9, Constantinopol*. Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre sosirea la Poartă a unui trimis al lui Mihai Viteazul; prezența armatelor otomane în Țara Românească; raporturile dintre polonezi și turci.

223. *1600 decembrie 23, Constantinopol*. Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre prezența armatelor otomane în Țara Românească; aprecierile de care se bucură Mihai Viteazul în cercurile otomane.

224. *⟨1600—1601⟩, Constantinopol*. Scrisoarea vizirului Ahmed pașa adresată lui Sigismund al III-lea, prin care îl înștiințează despre măsurile luate de Poartă împotriva lui Mihai Viteazul și despre numirea lui Simion Movilă pe tronul Țării Românești.

225. *1601 ianuarie 17, Viena*. Raport către arhiducele Matthias despre cererea lui Mihai Viteazul de a i se acorda întreținerea cuvenită lui, familiei și oștenilor săi, precum și liberă trecere pentru oamenii săi spre Transilvania și Țara Românească.

226. *1601 ⟨ianuarie 17⟩*. Memoriul lui Mihai Viteazul către împăratul Rudolf al II-lea, în care îi relatează împrejurările care au dus la pierderea Transilvaniei.

227. *1601 ianuarie 24, Praga*. Scrisoarea împăratului Rudolf al II-lea, către arhiducele Matthias, despre o scrisoare a lui Mihai Viteazul şi necesitatea de a se ţine o consfătuire în legătură cu conţinutul ei şi cele întîmplate în Transilvania.

228. *1601 februarie 3*. Memoriul lui Mihai Viteazul adresat ducelui de Toscana despre luptele sale cu turcii ; cere ajutor pentru reocuparea tronului Ţării Româneşti.

229. *1601 februarie 10, Viena*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către împăratul Rudolf al II-lea, rugîndu-l să-i elibereze familia rămasă în Transilvania.

230. *1601 februarie 23*. Extras dintr-o scrisoare din Transilvania despre executarea căpitanului de oaste Baba Novac.

231. *1601 martie 31, Praga*. Mihai Viteazul scrie regelui Filip al III-lea despre relaţiile cu împăratul Rudolf al II-lea şi solicită ajutor pentru susţinerea acţiunilor sale împotriva turcilor.

232. *1601 aprilie 28*. Scrisoarea papei Clement al VIII-lea către Mihai Viteazul îndemnîndu-l să fie perseverent în acţiunile sale împotriva Porţii otomane.

233. *1601 mai 23, Constantinopol*. Henry Lello, agent englez la Constantinopol, informează pe Sir Robert Cecil Salisbury, secretar de stat, despre înfrîngerea unui căpitan trimis de Sigismund Báthory cu oaste, pentru a se opune lui Mihai Viteazul.

234. *1601 iunie 2, Constantinopol*. Eustachio Fontana scrie cardinalului Cinzio Aldobrandini despre starea de spirit existentă în rîndurile populaţiei din capitala otomană generată de înaintarea lui Mihai Viteazul în Transilvania.

235. *1601 iunie 19*. Declaraţiile unui slujitor al lui Nádasdy, care s-a întors de la Ibrahim paşa din Belgrad, despre Mihai Viteazul.

236. *1601 august 4, Gorăslău*. Scrisoarea lui Mihai Viteazul către împăratul Rudolf al II-lea, vestindu-l că l-a învins pe Sigismund Báthory; cere ajutor.

237. *1601 august 17, Praga*. Scrisoarea împăratului Rudolf al II-lea către Mihai Viteazul despre biruinţa de la Gorăslău.

238. *1601 august 20, Praga*. Relatarea trimisă din Praga la Roma asupra luptei de la Gorăslău.

239. *1601 septembrie 1, Roma*. Scrisoarea lui Henric Firlej din Dabrowicze, trimisul polonez pe lîngă papă, către Sigismund al III-lea despre biruinţa de la Gorăslău asupra lui Sigismund Báthory şi nealăturarea lui Gheorghe Basta la proiectata campanie de redobîndire a Ţării Româneşti de către Mihai Viteazul.

240. *1601 septembrie 3, Bejsce*. Scrisoarea lui B. Maciejowski, episcopul Cracoviei, către Sigismund al III-lea despre moartea lui Mihai Viteazul, în urma căreia polonezii speră să-şi păstreze stăpînirea asupra Moldovei şi Ţării Româneşti.

241. *1601 septembrie 9—18 (Evasit-i Rebîulevvel 1010), Constantinopol*. Firman adresat sangeacbeiului de Silistra, Ali paşa, în care, avîndu-se în vedere victoria lui Mihai Viteazul împotriva lui Sigismund Báthory, i se cere să-şi pregătească trupele pentru a apăra hotarul dunărean şi de a interveni în Moldova sau Ţara Românească, în caz de nevoie.

LIST OF DOCUMENTS

1. *⟨1593⟩ November 14, Constantinople.* Andronic Cantacuzino's letter to Peter the Lame on Michael the Brave's appointment as Prince of Walachia.

2. *⟨1593⟩*. Dispatch by Mufti Bostanzade Mehmed Efendi concerning the preparation of the revolt in Transylvania, Walachia and Moldavia; appropriate measures are required.

3. *1594, February 3, Beltiug.* Valentin Prépostvári's letter to Archduke Matthias regarding the former's correspondence with Prince Aaron and the assistance that the two Romanian Princes, Aaron and Michael the Brave, could render to the anti-Ottoman struggle.

4. *1594, June 2, Ratisbon (Regensburg).* Letter of Guillen de San Clemente, the Spanish Ambassador to the Habsburg Court, to Francisco de Vera y Aragon, the Spanish Ambassador to Venice, on Michael the Brave's victory over the Tartars.

5. *1594, June 13, Vîrşeţ.* Letter of Ban Sava Mironit and priest Todor to Moise Székely on the Serbians' oath of allegiance to Michael the Brave with a view to the anti-Ottoman struggle.

6. *1594, November 30, Constantinople.* Dispatch by Edward Barton, the English Ambassador in Constantinople, to Lord Burghley William Cecil informing about the anti-Ottoman alliance among the voivodes of the three Romanian Principalities, Peter Aaron, Michael the Brave and Sigismund Bathory.

7. *⟨End of 1594⟩*. Dispatch by the Imperial Envoy Giovani de Marini Polli to Emperor Rudolf II concerning the negotiations with the three Romanian Principalities for the conclusion of the anti-Ottoman alliance.

8. *1595, January 9, Remetea.* Valentin Prépostvári's letters to Archduke Matthias informing him, among others, about the valour of the Romanian armies in Dobrudja.

9. *1595, January 15, Lwow.* Pompeo Salvago's letter to King Philip II on Michael the Brave's victories over the Turks at Giurgiu and Braila.

10. *1595, January 31, Prague.* Letter of Guillén de San Clemente, the Spanish Ambassador to the Habsburg Court, to Francisco de Vera y Aragon, the Spanish Ambassador to Venice, informing that the Transylvanians, Walachians and Moldavians rose in arms against the Turks.

11. *1595 February 10 (1003 Cemazîyelevvel 30).* Dispatch by Cadi of Brăila to the Sublime Porte describing the damages caused by the Ottoman soldiers to the inhabitants of the town on the reason that they would have joined in the actions led by Michael the Brave; it mentions the rising in arms of the entire population of the country.

12. *1595, February 22, Constantinople.* Dispatch by Edward Barton, the English Ambassador in Constantinople, to Lord William Cecil Burghley informing about Michael the Brave's victories over the Turks.

13. *1595, March 27.* Juan Andrea Doria's letter to Francisco de Vera y Aragon, the Spanish Ambassador in Venice, about a victory of the Transylvanians, Walachians and Moldavians over the Turks, that could influence a repressive action on the part of the latter.

14. *1595, May 20, Alba Iulia.* Treaty concluded between Sigismund Bathory and the deputy of the Walachian boyars, including some stipulations against Michael the Brave's will.

15. *1595, July 15, Bucharest.* Michael the Brave's letter to Jan Potocki, Chief of Camenitza, about his battles with the Turks and his desire to turn Walachia into "*a shield of the entire Christian world*".

16. *1595, July 27.* Report by the Polish messenger, Lubienecki, on the discussions with Michael the Brave concerning the latter's desire to attract Poland to the anti-Ottoman struggle.

17. *⟨1595, July⟩*. Order for calling to arms the Ottoman Army for the campaign against Walachia and Moldavia.

18. *⟨1595, July-August⟩*. Order to the former Beilerbey of Anatolia, who was in Walachia, and to the Cadis of the Danube bank to send, as soon as possible, news on the condition of the Ottoman Army.

19. *1595, August 24, Copăceni*. Captain Albert Király's letter to Sigismund Bathory concerning the battle of Călugăreni.

20. *1595, September 7, Constantinople*. Dispatch by Edward Barton, the English Ambassador in Constantinople, to Sir Thomas Heneage informing about Michael the Brave's victory over Sinan Pasha.

21. *1595, September 12*. Michael the Brave's letter to Stanislaw Zolkiewski, the lord of Lwow Castle, reporting on the battle of Călugăreni.

22. *1595, October 18, Tirgoviște*. Filippo Pigafetta's letter to Belizar Vinta, Chancellor to the Grand Duke of Tuscany, reporting on the Romanian princes' anti-Ottoman campaign in the autumn of 1595.

23. *⟨1595⟩, November 2, Cluj*. Letter of Giacomo Uniesi, of the Jesuit Order, to the principal of St. Barbara Cloister in Krakow, informing on the Walachian campaign to defeat Sinan Pasha.

24. *1595, November 7, Constantinople*. Dispatch by Edward Barton, the English Ambassador in Constantinople, to Sir Thomas Heneage on Sinan Pasha's defeat by Michael the Brave.

25. *1595, November 22, Brașov*. Paolo Giorgio's letter to Nuncio Visconti, on the consequences of the Romanian Principalities' anti-Ottoman campaign of autumn 1595.

26. *1595, November 26, Sibiu*. Filippo Pigafetta's letter to Belizar Vinta on Michael the Brave endeavour to drive the last Turks out of Walachia.

27. *⟨1595⟩*. Order for calling to arms all the Ottoman soldiers, who were on the way between Istanbul and the camp of the Grand Vizier; the struggle of Walachia and Moldavia aroused a wide movement of support in Europe.

28. *⟨1595⟩*. Order given to the Cadi of Galata for arresting Michael the Brave's messenger to Istanbul.

29. *⟨1595⟩*. The Grand Vizier and Commander-in-Chief, Sinan Pasha was enpowered to suppress the fight of Walachia and Moldavia and to release Esztergom Fortress.

30. *⟨1595⟩*. Report on the participation of 100 Tuscans sent by Ferdinand I, Grand Duke of Tuscany, to the anti-Ottoman campaign. The report reveals Michael the Brave's participation in the campaign as well.

31. *⟨1595⟩*. Order for calling Miralem Mustafa Aga to the Porte, as a result of the decision of turning Moldavia and Walachia into beilerbeiliks.

32. *1596, February 20—29 (1004 evahir-i Cemaziyelahir), Razgrad*. Presumed letter of Hasan Pasha, Commander of the Ottoman forces in the Danube area to a group of Walachian boyars concerning an action directed to the overthrowing of Michael the Brave and to his being committed to the Ottoman Porte.

33. *1596, March 7*. Michael the Brave's letter to Cossak Hetman asking him to enter Walachia with his entire army and fight against the Turks.

34. *1596, August 17, Constantinople*. Dispatch by Eustachio Fontana to Cardinal Cinzio Aldobrandini on the war preparations of Walachia and Moldavia; it mentions that Michael the Brave was considered a fighter of great value.

35. *1596, August 25, Tirgoviște*. Michael the Brave's letter to Stanislav Hanski, one of his followers in Poland, asking him to approach Zamoyski Hetman for hindering the Tartar invasion in Walachia.

36. *1596, September 5, Tirgoviște*. Michael the Brave's letter to Sigismund Bathory, Prince of Transylvania, informing him on the Tartar menace and asking his military support.

37. *1596, September 6, Tirgoviște*. Michael the Brave's letter to Sigismund Báthory about the approaching Tartar invasion and the punishment of some boyars that had conspired against him.

38. *1596, December 7, Constantinople*. Dispatch by the Franciscan Eustachio Fontana to Cardinal Cinzio Aldobrandini reporting on Michael the Brave's victories over the Ottoman Porte and on his military valour.

39. *⟨1596—1597⟩*. Gazi Ghiray Khan's letter to Michael the Brave asking his support against the Sultan who had dethroned him.

40. *1597, January 5, Alba Iulia*. Michael the Brave's letter to Archduke Maximilian informing him that he had sent Ban Mihalcea and Marcu Schonkabunk from Sibiu to obtain money aids for carrying on the anti-Ottoman struggle.

41. *1597, January 7, Belgrad*. Hasan Pasha's letter to Sigismund Báthory advising him and Michael the Brave to pay obedience to the Sultan.

42. *1597, January 31, Rome*. The Duke of Sessa's letter to King Philip II concerning the meeting of Michael the Brave with Sigismund Bathory at Alba-Iulia.

43. *1597, March 12, Armelia (nearby Nicopolis)*. Letter of the Metropolitan of Trnovo, Dionysus Ralli, to Michael the Brave, regarding the preparations for the anti-Ottoman struggle.

44. *1597, April 1, Tîrgoviște*. Michael the Brave's letter to Archduke Maximilian concerning the Turkish military preparations at Nicopolis, asking for reinforcements.

45. *1597, May 25, Constantinople*. Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini concerning the Ottoman diplomatic activity for the conclusion of peace with Walachia and the Habsburg Empire.

46. *1597 (7105), June 26*. General appeal of Michael the Brave for the recruitment of mercenaries from foreign countries for the anti-Ottoman military actions.

47. *1597, July 31, Tîrgoviște*. Dispatch by Erich Lassota, Chief of the mercenaries recruitment centre, to Emperor Rudolf II concerning the Tartar threat and the necessity to support Michael the Brave; the attempt of the Turks and the Poles to approach the Romanian Voivode.

48. *1597 (7105), August 5, Constantinople*. Letter of Meletie Pigas, the Patriarch of Alexandria and vicar of Constantinople, to Michael the Brave, informing him that the Pasha who allowed the Tartars to pass through Walachia had been punished; interdiction of future actions.

49. *1597, August 29, Constantinople*. Meletie Pigas's letter to Michael the Brave about the steps taken by the Grand Vizier in connection with the Tartars who were passing through Walachia; he is pleased with the efforts made by the Romanian Prince to defend the Orthodox Church.

50. *1597, September 14, Tîrgoviște*. Dispatch by Erich Lassota to Emperor Rudolf II about Michael the Brave's Army and Walachia's strategic importance for the defence of Transylvania and Hungary against the invasions of the Turks and Tartars.

51. *1597, September 30, Stăteşti Camp*. Erich Lassota's letter to Emperor Rudolf II about Michael the Brave's decision to defend himself against the Tartars and even to cross the Danube to free Bulgaria.

52. *1597, November 21, Tîrgoviște*. Michael the Brave's letter to Emperor Rudolf II concerning his opposition to the Turks in their progress towards the Habsburg Empire.

53. *1598, January 26, Zamosć*. Letter of Andrej Taranowski to Hetman Jan Zamoyski about the message of Michael the Brave concerning Sigismund Bathory's plans to invade Moldavia and his own plans to carry on the anti-Ottoman campaign.

54. *1598, January 31, Caracal*. Dispatch by Giovanni de Marini Polli to Emperor Rudolf II about Michael the Brave's attitude towards the Turks.

55. *1598, March 8, Tîrgoviște*. Dispatch by Giovanni de Marini Polli to Emperor Rudolf II on the recruitment of Cossaks by Michael the Brave and his attitude towards Ieremia Movila, Prince of Moldavia.

56. *⟨1598, March 16, Tîrgoviște⟩*. Michael the Brave's letter to Emperor Rudolf II asking him to lend support to Walachia as well.

57. *1598, May 17—26 (1006 evasit-i Sevval), Constantinople*. Firman of Sultan Mohammed III to Michael the Brave ordering him to send his son and his wife to the Porte, to make an incursion in Transylvania and to rebuild Giurgiu and Ruschuk fortresses as proofs of his renewed obedience.

58. *1598, ⟨May—June⟩, Vidin*. Letter of Ahmed Pasha, Commander of the Ottoman Forces in the Danube area (Vidin muhafizi), to Michael the Brave announcing him the Porte's decision to recognize his hereditary reign in Walachia and asking him to prove his loyalty in action.

59. *1598, June 9, Tîrgoviște*. Treaty concluded between Michael the Brave and Emperor Rudolf II, through the agency of Imperial Commissioners, with the obligations assumed by the Romanian part.

60. *1598, June 9, Tîrgoviște*. Michael the Brave's oath of allegiance to Emperor Rudolf II.

61. *1598, June 9, Tîrgoviște*. The oath of allegiance to Emperor Rudolf II taken by the Metropolitan and the boyars of Walachia.

62. *1598, June 10, Tirgoviște.* Dispatch by N. Istvanffy, Imperial Commissioner, who had been sent to Tirgoviște to receive Michael the Brave's oath of allegiance to the Emperor.

63. *1598, June 11, Tirgoviște.* Dispatch by Imperial Commissioners regarding their diplomatic mission to Michael the Brave's Court, informing on his attitude towards the Tartars, Turks and Moldavians and presenting an interesting portrait of the voivode as well

64. *1598, July 6, Ploiești Court.* Michael the Brave's letter to the Imperial Commissioners in Transylvania, concerning the Tartars' menacing invasion and the difficulties to maintain a mercenary army, having no money.

65. *1598, July 11, Tirgoviște.* Michael the Brave's letter ⟨to B. Pezzen⟩ about the imminent Tartar invasion, asking for Moise Szekely and money for Hungarian horsemen.

66. *1598, September 25, ⟨Kosice⟩.* The message of Michael the Brave's envoy to Archduke Maximilian.

67. *1598, ⟨post September 25, Kosice⟩.* The answer of Archduke Maximilian to the message of Michael the Brave; he acknowledged that Michael the Brave's exploits had wrongly been attributed to Sigismund Bathory.

68. *1598, October 4, Constantinople.* The Franciscan Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini regarding the general calling to arms of the Ottoman forces for the expedition against Transylvania and Walachia; Michael the Brave's victories South of the Danube.

69. *1598, October 12, Botoșani.* Ieremia Movilă's letter to the King of Poland about the claims of the Transylvanian Prince to the Porte relating to the country's confines and the suzerainty over Walachia.

70. *1598, October 16, Caracal Court.* Michael the Brave's letter to Archduke Maximilian concerning his exploits in the anti-Ottoman campaign.

71. *1598, October 17, Constantinople.* The Franciscan Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini, concerning Michael the Brave's exploits; their echoes in the Ottoman capital; the relations between the Cossaks and the Romanian Prince.

72. *1598, November 12, Tirgoviște.* Michael the Brave's letter to Emperor Rudolf II asking him to take a favourable attitude towards Sigismund Bathory.

73. *1598, November 21, Venice.* Letter of Inigo de Mendoza, the Spanish Ambassador to Venice, to King Philip III, acknowledging the news about Michael the Brave's exploits South of the Danube.

74. *⟨1598, November⟩.* Letter of Ieremia Movilă, the Moldavian Prince, probably to the Grand Vizier, concerning the situation on the Habsburg battlefield and the joining of different ethnic elements in the forces of Michael the Brave.

75. *⟨1598⟩.* Order given to Ahmed Pasha, Governor of Silistra, to undertake a reprisal expedition in Walachia as a result of Michael the Brave's anti-Ottoman actions.

76. *1599, March 29, Prague.* Dispatch by the Venetian Ambassador in Prague, Francisco Vendramin, regarding the aid requested by Michael the Brave from Emperor Rudolf II for the anti-Ottoman campaign.

77. *1599, April 18, Constantinople.* Dispatch by Venetian official Girolamo Capello, to the Doge of Venice, informing on the Turkish plans and the peace negotiations with the Prince of Transylvania as well as the arrival of two messangers of the Moldavian Prince and the rumours about their mission.

78. *1599, April 18, Constantinople.* Letter by Venetian official, Girolamo Capello, to the Doge including the message of the Prince of Transylvania presented by his envoy concerning the negotiations with the Porte, and the condition of Walachia.

79. *1599, May 14, Constantinople.* Letter by Venetian official, Girolamo Capello, to the Doge informing him of the investiture of Andreas Bathory as Prince of Transylvania; the Ottoman preparations for a campaign in Walachia.

80. *1599, June 10, Prague.* Dispatch by the Ambassador of Venice in Prague, concerning the attitude of the Imperial Court towards Michael the Brave's requests.

81. *1599, June 10, Constantinople.* The Franciscan Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini concerning Michael the Brave's victories in the anti-Ottoman struggle; the maintenance in the conscience of the Constantinopolitan population of the defeat of Sinan Pasha; preparation of the Porte against the Romanian Voivode.

82. *1599, June 26, Tirgoviște.* Michael the Brave renewed with Andreas Bathory the Treaty he had concluded with Sigismund Bathory.

83. *1599. June 26. Tîrgoviște.* Oath of allegiance of the boyars of Walachia to the Treaty concluded by Michael the Brave with Sigismund Bathory (1595) and his renewing it with Andreas Bathory.

84. *1599. July ⟨2⟩. Prague.* Report by the Venetian Ambassador in Prague. Francesco Vendramin. to the Doge of Venice concerning the arrival in Prague of Michael the Brave's messenger; the Agreement concluded by Cardinal Andreas Bathory with the Porte.

85. *1599. July 11. Constantinople.* Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini concerning the attitude of the Chancellor of Poland. Jan Zamoyski. towards Walachia and Transylvania.

86. *1599. July 24. Constantinople.* Dispatch by Girolamo Capello to the Doge of Venice regarding the disagreement between Ibrahim Pasha and Mahmud Pasha concerning the negotiations with Michael the Brave: Mahmud Pasha's letter to the Venetian official.

87. *1599. July 24, Constantinople.* Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini regarding the situation of Michael the Brave and his exploits.

88. *1599. August 7. Constantinople.* Dispatch by Girolamo Capello to the Doge relating to the Turks' distrust of the Poles: peace negotiations between Michael the Brave and Mahmud Pasha: abstract of a letter by Mahmud Pasha.

89. *1599. August 7. Constantinople.* Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini concerning the Ottoman military preparations against Michael the Brave.

90. *1599. August 24. Prague.* Letter of Emperor Rudolf II to Zacharias Geitzkhofler, Imperial officer. asking him to obtain the money owed to Michael the Brave.

91. *1599. September 4. Constantinople.* Dispatch by Venetian official Girolamo Capello, to the Doge as regards the peace negotiations between the Turks and Andreas Bathory. as well as Michael the Brave's attitude.

92. *1599 ⟨ante October⟩.* Letter of Gazi Ghiray II — Bora. Khan of the Crimea, to the King of Poland Sigismund III Vasa, favouring the King's desire to renew their treaty of alliance: it shows his decision to fight against Michael the Brave. in case the latter would invade Transylvania.

93. *1599. October 16. Constantinople.* Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini regarding some Ottoman Army actions against Michael the Brave.

94. *1599. October 21. Alba Iulia.* Dispatch by Germanico Malaspina. Bishop of San Severe. informing on Michael the Brave's entering Transylvania: the situation of Cardinal Andreas Bathory.

95. *1599 ⟨post October⟩.* Michael the Brave's letter to Husam Aga. Kapudji-bashi, relating the Transylvanian campaign and his intention to depose Ieremia Movila: he wants to win the favour of the Porte.

96. *1599. November 4. Alba Iulia.* Michael the Brave's letter to Emperor Rudolf II acknowledging the victory of Selimbar over Andreas Bathory: the Romanian voivode enters Alba Iulia.

97. *1599. November 5. Plzen.* Letter of Emperor Rudolf II to Archduke Matthias concerning Michael the Brave's expedition against Cardinal Andreas Bathory.

98. *1599. November 5. Tokaj.* Letter of General George Basta to Archduke Matthias concerning the necessity for an increased force to match Michael the Brave's.

99. *1599. November 6. Plzen.* Emperor Rudolf's letter to Archduke Matthias advising him to give military support to Michael the Brave in Transylvania.

100. *1599. November 6. Tășnad.* Dispatch by David Ungnad. Imperial Commissioner. to Emperor Rudolf II concerning Michael the Brave's praiseworthy act of placing Transylvania under Imperial suzerainty.

101. *1599. November 10. Vienna.* Letter of Archduke Matthias to Emperor Rudolf II acknowledging Michael the Brave's victory in Transylvania: George Basta's intention to raid Transylvania.

102. *1599. November 11. Alba Iulia.* Michael the Brave's letter to George Basta asking him not to plunder Transylvania and to remove the Imperial troops.

103. *1599. November 13. Rome.* Letter of Pope Clement VIII to Rudolf II concerning the threat for the Christian Alliance caused by Michael the Brave's action against Andreas Bathory.

104. *1599. November 14. Alba Iulia.* Dispatch by Apostolic Nuncio, Germanico Malaspina, concerning the battle of Selimbar. which he attended: on the first steps taken by Michael the Brave in Transylvania and on some character features of the Prince.

105. *1599, November 16, Vienna.* Archduke Matthias congratulates Michael the Brave on behalf of Rudolf II for his victory in Transylvania over Andreas Bathory.

106. *1599, November 20.* Dispatch by the Russian envoy, the Duma clerk Afanasie Vlasiev, concerning his discussions with Michael the Brave's messengers in Prague; on the Romanian Voivodes' campaign in Transylvania; the Tzar's money aids for the anti-Ottoman struggle.

107. *1599, November 20, Cluj.* Letter of Sigismund Forgacz, George Basta's messenger, to Nicolae Palffy, relating to Michael the Brave's campaign in Transylvania; the administration of the Romanian Prince and his intention to keep Transylvania to himself.

108. *1599, November 23, Rokycany.* Letter of Piero Duodo, the Venetian Ambassador to the Court of Emperor Rudolf II, regarding Michael the Brave's actions in Transylvania.

109. *1599, November 28, Alba Iulia.* Michael the Brave sanctions Alba Iulia Diet decisions ⟨20—28 November 1599⟩, and expresses his position in regard of his rule of Transylvania.

110. *1599, November 29, Rokycany.* Dispatch by the Venetian Ambassador, Piero Duodo, to the Senate of Venice, concerning his expecting a messenger of Michael the Brave; Cardinal Andreas Bathory's death.

111. *1599, November 29, Plzen.* Emperor Rudolf II congratulates Michael the Brave for his victory over Andreas Bathory.

112. *1599, December 2, Plzen.* Letter of Emperor Rudolf II to Count A. Brandenburg concerning Michael the Brave's entry in Transylvania.

113. *1599, December 6, Plzen.* Letter of Emperor Rudolf II to Archduke Matthias concerning his attitude towards Michael the Brave.

114. *1599, December 6, Plzen.* Emperor Rudolf II's instructions to David Ungnad, and to Michael Szekely, Imperial Commissioners, Michael the Brave's messengers.

115. *1599, December 7, Plzen.* Letter of B. Pezzen, Imperial Commissioner, to Archduke Maximilian, about Michael the Brave's intention to keep Transylvania to himself.

116. *1599, December 8, Vienna.* Letter of George Rabuse to Archduke Maximilian about Ungnad's information on Michael the Brave.

117. *1599, December 10.* Unsigned letter concerning the condition of Transylvania and Michael the Brave's plans.

118. *1599, December 14, Satu Mare.* Letter of Michael Szekely to John Barvitius, the Imperial Counsellor, about Michael the Brave's right to rule Transylvania and the necessity to be on good terms with him.

119. *1599, December 16, Andorf.* Letter of Archduke Albrecht to Emperor Rudolf II, his brother, congratulating him for Michael the Brave's victory in Transylvania.

120. *1599, December 17, Ansberg.* Letter of Ernst, Archbishop of Köln, to Emperor Rudolf II congratulating him for Michael the Brave's victory in Transylvania.

121. *⟨1599⟩, December 20, Alba Iulia.* Letter of Michael the Brave to Ieremia Movila, the Prince of Moldavia, concerning the circumstances in which the military campaign in Transylvania started.

122. *1599, December 22, Alba Iulia.* Letter of Dionysus Ralli, the Metropolitan of Trnovo, to Emperor Rudolf II, concerning Michael the Brave's decision not to conclude peace with the Ottoman Porte and to carry on the struggle.

123. *⟨1599, December 24, Turda⟩.* Letter of Walentin Walawsky, Commander of the Cossaks enrolled in Michael the Brave's army to A. Taranowsky about the events that had confronted Michael the Brave and the Transylvanian campaign in which he had taken part.

124. *1599, December 31, Satu Mare.* Dispatch by David Ungnad to Emperor Rudolf II informing on Gaspar Kornis' plans; Transylvania's "cession" by Michael the Brave.

125. *⟨End of 1599—1600⟩.* Dispatch by Germanico Malaspina, the Apostolic Nuncio in Transylvania, about the circumstances in which Michael the Brave had entered Transylvania, and Cardinal Andreas Bathory's death.

126. *1600, January 2, Satu Mare.* David Ungnad's letter to Emperor Rudolf II concerning Michael the Brave's army expenditures and the advantages of having an army formed of men "sick with the Ottoman yoke and tyranny".

127. *1600, January 3, Alba Iulia.* Giovani Marini d'Aragusia's letter to Emperor Rudolf II concerning the peace proposals received by Michael the Brave from the Turks and the Tartars.

128. *1600, January 3, Prague.* Dispatch by the Venetian Ambassador to Prague, Piero Duodo, informing on the events at the Court of Emperor Rudolf II and Michael the Brave's plans in Transylvania.

129. *1600, January 5, Satu Mare.* Letter of Michael Szekely to John Barvitius concerning the necessity to keep Michael the Brave on the Imperials side.

130. *1600, January 11, Vienna.* Letter of B. Pezzen to Emperor Rudolf II concerning the confessions of George Racz, Michael the Brave's messenger.

131. *1600, January 13, Alba Iulia.* Decree of the privileges granted by Michael the Brave to the Transylvanian Saxon's University.

132. *1600, January 14.* Michael the Brave's message sent through Peter Racz to Archduke Matthias asking him to hinder the Polish Army intervention; he tries to remove the suspicion that Michael the Brave would have entered Transylvania for the benefit of the Porte; he asks for arms for the Szecklers and for the Kosice (Caşovia) Fortress the gift of the Emperor.

133. *1600, January 15, Vienna.* Guillen de San Clemente's letter to King Philip III about Michael the Brave's rule in Transylvania and his plans regarding Moldavia.

134. *1600, January 21, Satu Mare.* Michael Szekely's letter to John Barvitius, the Imperial Councellor, concerning the necessity to sanction some Transylvanian nobles who had betrayed their loyalty to the Emperor; Bocskai's intrigues; the necessity to trust Michael the Brave.

135. *1600, January 24, Alba Julia.* Carlo Magno to the Imperial Commissioners about his reception by Michael the Brave.

136. *1600, January 26, Alba Iulia.* Carlo Magno informs the Imperial Commissioners about Michael the Brave's discontent with the Emperor for failing to aid him; the necessity to grant Michael the required support.

137. *1600, January 26.* Michael the Brave's instructions to Ban Mihalcea and Treasurer Stoica, his messengers to the Emperor.

138. *1600, January 28, Alba Iulia.* Carlo Magno's letter to John Barvitius concerning the necessity to support Michael the Brave.

139. *1600, January 31, Plzen.* Vischer's letter to Archduke Maximilian concerning Michael the Brave's desire to rule and possess Transylvania; the Emperor's endeavour to determine him to cede him this principality.

140. *1600, ⟨January 31 or February⟩, Alba Iulia.* Dispatch by Carlo Magno to the Emperor concerning his reception by Michael the Brave and the latter's attitude towards the Imperials.

141. *1600, February 2, Alba Iulia.* Michael the Brave's letter to King Philip III applying for support and pledging himself to carry on an unceasing struggle against the Ottoman Porte.

142. *1600, February 3, Plzen.* The reply of Emperor Rudolf II to Michael the Brave's requests, conveyed by Mihalcea and Treasurer Stoica.

143. *1600, February 4, Alba Iulia.* Carlo Magno's letter to Commissioners D. Ungnad and M. Szekely considering it necessary to have Michael the Brave's contribution appreciated at its true value.

144. *1600, February 7, Cluj.* Michael Szekely's letter to Emperor Rudolf II concerning Sigismund Bathory's intrigues and the necessity to be on good terms with Michael the Brave.

145. *1600, February 11, Alba Iulia.* Dispatch by the Imperial Commissioners, David Ungnad and Michael Szekely, to the Emperor about their reception by Michael the Brave.

146. *1600, February 11, Plzen.* Letter of Emperor Rudolf II acknowledging his taking Michael the Brave under his protection.

147. *1600, February 12, Alba Iulia.* Dispatch by the Imperial Commissioners, David Ungnad and Michael Szekely, to the Emperor about their private audience to Michael the Brave.

148. *1600 ⟨ante February 13⟩.* Report by the Imperial Commissioner Carlo Magno to Michael the Brave about the way in which the latter's messenger, Peter the Armenian, had presented before the Emperor Michael the Brave's demands and the manner in which the messenger understood the Emperor's response.

149. *1600, February 15—16, Alba Iulia.* Dispatch by David Ungnad, Imperial Commissioner, to Emperor Rudolf II with arguments on Michael the Brave's desire to possess Transylvania; it comprises also Michael the Brave's requests to the Emperor.

150. *1600, February 26, Venice.* Inigo de Mendoza's letter to King Phillp III about the Venetians' advice given to Michael the Brave not to cede Transylvania to the Emperor.

151. *1600, February, Constantinople.* Letter of Sultan Mohammed III to the Polish King Sigismund III informing him that he had confirmed Michael the Brave on the throne of Transylvania and his son, Nicolae Pătraşcu, in his rule over Walachia; he asks the king to be on good terms with them.

152. *1600, March 7, Braşov.* Letter of Michael Szekely to John Barvitius, Imperial Councellor, concerning the military valour of Michael the Brave, that aroused envy and defamations; the necessity to send him the promised gifts and to be maintained in the service of the Emperor and of the entire Christiandom.

153. *1600, March 7, Braşov.* Letter of David Ungnad, Imperial Commissioner, to an imperial councellor concerning Michael the Brave's estrangement from the Imperials; rumours of an Ottoman embassy.

154. *1600, March 7, Braşov.* Michael the Brave acknowledges the old privileges of the Szecklers from the counties of Ciuc, Gurghiu and Casin.

155. *1600, March 10, Braşov.* Draft of the allegiance oaths sworn by Sigismund III and Michael the Brave, recorded by A. Taranowski, unofficial Polish messenger, expressing Michael the Brave's desiderata: — the Union of the three Principalities under his rule and under Polish suzerainty, hereditary reign on the male line and the continuation of the anti-Ottoman struggle.

156. *1600 ⟨prior to March 11⟩ Warsaw.* Letter of Sigismund III to Michael the Brave advising him not to enter Moldavia which is under Polish protection.

157. *1600, March 11, Braşov.* Michael the Brave's letter to Sigismund III regarding the reasons for his entering Transylvania, and his plans concerning Moldavia.

158. *1600, March 12, Gran.* Eorsi Peter's letter to N. Pálffy about the Ottoman envoy to Michael the Brave.

159. *1600, March 15, Braşov.* Michael the Brave sanctions the decisions of the Diet of Braşov (12—15 March 1600), which has taken over some of the items of the old Diet of Alba Iulia of 20—28 November 1599.

160. *1600, March 20, Plzen.* Carlo Magno's letter to Archduke Maximillian concerning his mission to Michael the Brave and his hope to determine him to give up Transylvania; the necessity to enter Moldavia.

161. *1600, March 20, Kosice (Caşovia).* George Basta's letter to Archduke Matthias about Michael the Brave's "insolence" and his desire to oust him from Transylvania.

162. *1600, March 25, Vienna.* Archduke Matthias's letter to Emperor Rudolf II relating to the peace negotiations with the Porte and the explanations that have to be given to Michael the Brave in this respect.

163. *1600, March 31, Alba Iulia.* Dispatch by the Imperial Commissioners, D. Ungnad and M. Szekely, to Emperor Rudolf II about Michael the Brave's demands concerning Transylvania, conveyed through different messengers.

164. *⟨1600 March⟩*. Michael the Brave's requests addressed to Emperor Rudolf II through Ban Mihalcea and B. Pezzen.

165. *1600, April 8, Koblenz.* Letter of Lothar, Archbishop of Trier, to Michael the Brave regarding the Romanian Voivode's support given to the Christiandom.

166. *1600, April 16, Alba Iulia.* Dispatch of the Imperial Commissioners, David Ungnad and Michael Szekely, to the Emperor about their reception by Michael the Brave; their opinion that despite his particular military valour he is not fit to govern Transylvania because the Transylvanian nobles would lose their privileges.

167. *1600, April 28, Făgăraş.* Michael the Brave's letter to Archduke Matthias assuring him of his loyalty to the Emperor.

168. *1600, April 28, Făgăraş.* Michael the Brave's letter to B. Pezzen concerning Sigismund Bathory's plans and some information on the Khan of Crimea.

169. *1600, May 1/10, Suceava.* Ieremia Movilă's letter to Stanislav Wlodko, the voivode of Bielz, about the entrence of Michael the Brave's forces into Moldavia; he applies for Polish help.

170. *1600 May 4, Warsaw.* Letter of Tylicki to J. Zamoyski concerning the Sultan's attitude towards Michael the Brave (as reported by Djafer), after his entering Transylvania.

171. *1600, May 6.* Michael the Brave informs the Imperial Commissioners that he had appointed Ban Mihalcea and Kornis Farkas as his deputies in Transylvania during his campaign in Moldavia.

172. *⟨1600⟩ May 10 (Hotin Camp)*. Michael the Brave "Voivode and Prince of Walachia and Transylvania" writes to the clergy and boyars who had escaped to Hotin, demanding them to surrender the fortress.

173. *1600, May 18, Plzen*. Emperor Rudolf II's instruction to Hans Undterholzer, his military adviser, concerning the money, weapons and gifts to be sent to Michael the Brave.

174. *1600, May 18, Camenitza*. Letter of the voivode of Rós, N. Herburt of Fulstin, to his son John Herburt, head of Skał, concerning Michael the Brave's victories in Moldavia.

175. *1600, May 21, Suceava*. Michael the Brave's letter to Sigismund III concerning the reasons of his entrance into Moldavia.

176. *1600, May 23, Suceava*. Michael the Brave insists on B. Pezzen's coming as soon as possible because he needs the Emperor's aid.

177. *1600, May 28, Camenitza*. Letter of Hetman Stanislaw Zolkiewski to Bishop Tyliki concerning the battles carried by Michael the Brave in Moldavia and his plans regarding Poland.

178. *1600 (7108), May 29, Iassy*. "Michael, Prince of Walachia, Transylvania and Moldavia" grants village Negreşti to Agapia Monastery.

179. *1600, May 29, Suceava*. John Capturi, the chief magistrate of Suceava, swears allegiance to Michael the Brave and to his son Nicolae Pătraşcu.

180. *1600, May 31, Königsberg*. Letter of Counsellor Christof Rapp to Georg Friedrich, Count of Brandenburg, concerning Michael the Brave's entrance into Moldavia.

181. *1600 May 31, Warsaw*. Sigismund III's letter to the Prince of Ansbach about the entry of Michael the Brave into Moldavia.

182. *1600, June 2, Suceava*. Letter of the Synod of Suceava relating to the appointment of new bishops in the stead of those who had joined Ieremia Movilă going with him to Poland.

183. *1600, June 5, Iassy*. Michael the Brave's letter to B. Pezzen asking General George Basta to raid Poland.

184. *1600, June 12*. Unsigned dispatch concerning Michael the Brave's campaign in Moldavia mentioning the voivode's attitude towards the inhabitants of boroughs and villages.

185. *1600, June 17, Constantinople*. Letter of Eustachio Fontana to Cardinal Cinzio Aldobrandini concerning Michael the Brave's return to Walachia ; the attitude of Poland and Russia towards the Romanian Prince.

186. *1600, June 17, Iassy*. Michael the Brave's letter to the Imperial Commissioner about his reasons for the expedition in Moldavia.

187. *1600, June 20, Roman*. Michael the Brave's letter to T. Csomortanyi advising him to come back together with the other refugees as they had been pardoned.

188. *1600, June 21, Snietyn*. N. Zebrowski's letter to J. Zamoyski about the incursion into Poland of some of Michael the Brave's troops and the Prince's relations with certain Polish noblemen.

189. *1600, June 27, Cluj*. Dispatch by Commissioners D. Ungnad and Michael Szekely to the Emperor concerning the news brought by Ban Mihalcea on the campaign in Moldavia.

190. *1600 ⟨prior to 28 June⟩*. Michael the Brave's instructions to his messengers George Racz and Stroe Buzescu, sent to Sigismund III, the King of Poland, concerning the grounds of his campaign in Moldavia.

191. *⟨1600, June⟩*. Letter of the High Steward Grigore Talpă to Ieremia Movilă concerning Michael the Brave's preparations for the defence of Moldavia against the Polish military intervention.

192. *1600, July 1, Mînău, at 4 miles to Satu Mare*. Dispatch by the Imperial Commissioners, D. Ungnad and M. Szekely, to Emperor Rudolf II concerning Michael the Brave's campaign in Moldavia and the meeting of the Romanian messenger and B. Pezzen.

193. *1600, July 1, Constantinople*. Dispatch by the Venetian official Girolamo Capello to the Doge regarding Michael the Brave's battles with Ieremia Movilă, the Moldavian Prince.

194. *1600, July 1, Constantinople*. Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini regarding the Ottoman military preparations in order to prevent Michael the Brave's offensive against the Ottoman capital.

195. *1600, July 7, Suceava*. Letter of Ban Udrea, the Hetman and Chief Magistrate of Suceava, to Stanislaw Zolkiewski, Hetman of Poland, concerning the armed conflicts on the boundary between the two countries.

196. *⟨1600 July 10—26, Alba Iulia⟩*. Michael the Brave's agreement with Bartolomeo Pezzen concerning the claims of the Romanian Prince.

197. *1600, July 19, Madrid.* Proposal of the Spanish State Council relating to the reply to Michael the Brave's letter, bearing King Philip III's resolution.

198. *1600, July 27, Alba Iulia.* Michael the Brave sanctions the decisions of the Alba Iulia Diet ⟨20—27 July 1600⟩.

199. *1600, July 29, Constantinople.* The Franciscan Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini about the Ottoman fleet sent to the Black Sea against Michael the Brave; some of the Ottoman battle plans against the Romanian Prince.

200. *1600, July.* Negotiations, in the form of proposals and replies, between Michael the Brave and the Imperial Commissioners in Transylvania regarding the three Romanian Principalities.

201. *1600, August 12, Constantinople.* The Franciscan Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini regarding the relations between Michael the Brave and Poland; the qualities of the Romanian Prince; the consideration he enjoys in the Ottoman capital.

202. *1600 (7108), August 17, Alba Iulia.* Michael the Brave as "Voivode of Walachia, Transylvania and Moldavia" grants a mill and a meadow to Neamţ Monastery.

203. *1600, August 18.* Guillen de San Clemente's letter to King Philip III concerning the importance of placing Moldavia under Michael the Brave's authority.

204. *1600, August 26, Prague.* Pay order by Emperor Rudolf II to Hans Undterholzer, Court Treasurer, for the gift made to Michael the Brave.

205. *1600, September 9, Constantinople.* The Franciscan Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini about the appreciation of Michael the Brave in Constantinople and his relations with the Polish Kingdom.

206. *1600. September 12, Prague.* The reply of Emperor Rudolf II given to Michael the Brave's messengers, acknowledging the Prince the right to rule Transylvania for life.

207. *1600, September 16, Suceava Camp.* Ieremia Movilă's letter to Sigismund III concerning the entry of the Polish forces into Moldavia and the siege of Suceava; he requests Simion Movilă's enthronement in Walachia.

208. *1600, September 19, Braşov.* The Magistrate of Braşov, V. Hersell to Captain I. Zelcstey about the support to the families of Michael the Brave's boyars, sheltered in the fortress.

209. *1600, September 20, Constantinople.* Dispatch by Henry Lello, English Ambassador to Constantinople, informing Sir Robert Cecil Salisbury, Secretary of State, about the Polish claims to the Porte for aid against Michael the Brave and the negotiations between Michael the Brave and the Ottoman Porte.

210. *1600 September 22, Warsaw.* Letter of Sigismund III to S. Lubomirsky proposing him to pawn the Jewels of the Crown in order to get money to pay the army to defend Poland against Michael the Brave.

211. *1600 (7108), September 26, Gura Teleajenului.* Michael the Brave "Prince of all Walachia, Transylvania and Moldavia" grants some villages to Antonie Grama as reparations.

212. *1600, October 7, Camp in the Buzău Mountains.* Michael the Brave's letter to George Basta and to all the Imperial Commissioners informing them that he passes into Walachia and requests military aid.

213. *1600, October 10, Comălău Camp.* Letter of Captain Moise Szekely to Jan Zamoyski concerning Michael the Brave's retreat from Walachia after the defeat of Mirăslău.

214. *1600, October 12, Cricău Valley Camp.* Michael the Brave's letter to George Basta and the Imperial Commissioners asking for military support.

215. *1600, October 13, Escorial.* Letter of King Philip III to Michael the Brave praising him and urging him to carry on the struggle against the Turks.

216. *1600, October 14.* Michael the Brave's letter to George Basta and the Imperial Commissioners concerning the fate of the battles waged in Walachia; he asks for military help against the Poles.

217. *1600, October 14, Constantinople.* Letter of the Franciscan Eustachio Fontana to Cardinal Cinzio Aldobrandini relating to the Ottoman-Polish relations in regard of the Romanian Principalities; Michael the Brave's personality, the Polish proposals concerning Michael the Brave's removal.

218. *1600, October 21, Teleajen.* Letter of S. Zolkiewski, the Lord of Lwow Castle, to Marshal Zebrzydowski regarding the Polish campaign in Walachia against Michael the Brave.

219. *1600, October 23, Teleajen.* Letter of Stanislaw Golski, the Polish Voivode, to Sigismund III concerning the battles with Michael the Brave in Walachia.

220. *1600, October 30, Constantinople.* Letter of the Franciscan Eustachio Fontana to Cardinal Cinzio Aldobrandini about Michael the Brave's victories, the Porte's confusion, and reproaches to the Polish messengers in the Ottoman capital.

221. *1600, October.* Report by Jan Zamoyski, the Great Polish Hetman concerning the campaign against Michael the Brave.

222. *1600, December 9, Constantinople.* Letter of the Franciscan Eustachio Fontana to Cardinal Cinzio Aldobrandini about the arrival at the Porte of one of Michael the Brave's messengers ; the presence of the Ottoman forces in Walachia ; the relations between the Poles and the Turks.

223. *1600 December 23, Constantinople.* Eustachio Fontana's letter to Cardinal Cinzio Aldobrandini concerning the presence of the Ottoman forces in Walachia ; appreciation by the Ottoman Court of Michael the Brave.

224. *⟨1600—1601⟩, Constantinople.* Letter of Vizier Ahmed Pasha to Sigismund III informing on the steps taken by the Porte against Michael the Brave and the enthronement of Simion Movilă in Walachia.

225. *1601, January 17, Vienna.* Dispatch to Archduke Matthias about Michael the Brave's claim to be granted the upkeep due to him, his family and his soldiers as well as the free passage for his men through Transylvania and Walachia.

226. *1601 ⟨January 17⟩.* Michael the Brave's Memorandum to Emperor Rudolf II concerning the circumstances that led to the loss of Transylvania.

227. *1601, January 24, Prague.* Letter of Emperor Rudolf II to Archduke Matthias as regards a letter of Michael the Brave and the necessity to discuss its subject and the events that had occurred in Transylvania.

228. *1601, February 3.* Memorandum by Michael the Brave to the Duke of Tuscany concerning his battles with the Turks ; he asks for military support in order to regain the throne of Walachia.

229. *1601, February 10, Vienna.* Michael the Brave's letter to Emperor Rudolf II claiming the release of his family left behind in Transylvania.

230. *1601, February 23.* Abstract of a letter from Transylvania regarding captain Baba Novac's beheading.

231. *1601, March 31, Prague.* Michael the Brave's letter to King Philip III concerning his relations with Emperor Rudolf II and asking for support in order to carry on his actions against the Turks.

232. *1601, April 28.* Letter of Pope Clement VIII to Michael the Brave advising him to persevere in his actions against the Ottoman Porte.

233. *1601, May 23, Constantinople.* Dispatch by Henry Lello, the English Ambassador to Constantinople, informing Sir Robert Cecil Salisbury, Secretary of State, about the defeat of the captain sent by Sigismund Bathory with troops against Michael the Brave.

234. *1601, June 2, Constantinople.* Letter of Eustachio Fontana to Cardinal Cinzio Aldobrandini about the morale of the population of the Ottoman capital influenced by the advance of Michael the Brave's Army in Transylvania.

235. *1601, June 19.* Statement by Nadasdy's servant, who came back from Ibrahim Pasha in Belgrad, concerning Michael the Brave.

236. *1601, August 4, Gorăslău.* Michael the Brave's letter to Emperor Rudolf II informing him that he had defeated Sigismund Bathory ; he asks for help.

237. *1601, August 17, Prague.* Letter of Emperor Rudolf II to Michael the Brave concerning the victory of Gorăslău.

238. *1601, August 20, Prague.* A report from Prague sent to Rome regarding the battle of Gorăslău.

239. *1601, September 1, Rome.* Letter of Henrich Firlej, of Dabrowicze, the Polish envoy to the Pope, addressed to Sigismund III concerning the victory of Gorăslău over Sigismund Bathory ; George Basta's refusal to join Michael the Brave's projected campaign to regain Walachia.

240. *1601, September 3, Bejsce.* Letter of B. Maciejowski, the Bishop of Krakow to Sigismund III about Michael the Brave's death, after which the Poles expected to maintain the domination over Moldavia and Walachia.

241. *1601. September 9—18 (Evasit-i Rebiulevvel 1010), Constantinople.* Firman to the Governor of Silistra, Ali Pasha, in which he is demanded, given Michael the Brave's victory over Sigismund Bathory, to have the forces ready to defend the Danubian border and to intervene in Moldavia and Walachia in case of need.

DOCUMENTE

1 **⟨1593⟩ noiembrie 14, Constantinopol.**

Θεός.

Ἐνδοξότ⟨ατε⟩, εὐσεβέστ⟨ατε⟩ αὐθ⟨έν⟩τ⟨α⟩[1], κ⟨υρί⟩ῳ τῷ θ⟨ε⟩ῷ δέομαι τοῦ εὑρεῖν τὴν αὐθεντίαν σου ἡ παροῦσα μου γραφὴ ἐν ὑγείᾳ καὶ εὐημερίᾳ, ἅμα σὺν τῷ ἐνδοξοτάτῳ μοι υἱῷ καὶ πολυχρονιμ⟨έν⟩ῳ αὐθ⟨έντῃ⟩ Στεφάν⟨ῳ⟩ βοεβόνδ⟨α⟩ [2], τὸν ὁποῖον εὔχομαι καὶ ἀσπάζομαι. Τὸ τίμιον γράμμα τῆς αὐθεντί⟨ας⟩ σου ἔλαβα εἰς τοῦ μηνὸς νοεμβρ⟨ίου⟩ ιγ, καὶ ἔμαθα τὸ μ⟨ὲ⟩ν πρῶτον διὰ τὴν ὑγείαν τῆς αὐθεντί⟨ας⟩ σου καὶ ἐχάρηκα, καὶ ηὐχαρίστησα τὸν θ⟨εό⟩ν. Εἶτα καὶ τὰ γραφόμενα καλ⟨ῶς⟩ ἐκατάλαβα, πλὴν αὐτὸς ὁ ἀλάθαστος (sic) θ⟨εὸ⟩ς ἐγνωρίζει τὴν ἀγάπην καὶ τὴν προθυμίαν ὅπου ἔχω πρὸς τὴν αὐθεντίαν σου ἀπὸ ἀρχῆς ἕως τέλους, καὶ εἰς αὐτὸ μένω ἕως οὗ ζῶ· τὸ αἷμα μου χύνω διὰ τὸν φίλον μου· πόσῳ μαλλον νὰ μὴν ἐνθυμοῦμαι τὴν αὐθεντίαν σου, ὅπου ἦσου, καὶ ἦσαι εὐσεβὴς αὐθέντ⟨ης⟩ νὰ ποιμάν⟨ῃς⟩ λαὸν καὶ νὰ στήν⟨ῃς⟩ τὴν κακορίζηκην τὴν τζάραν. Ὅμως ἐγώ, ἀπ' ἀρχῆς, ὁ θ⟨εὸ⟩ς οἶδε, ὅτι δὲν ἤθελα νὰ ἀνακατωθῶ εἰς τὰ βάσανα ἐτοῦτα τῆς Βλαχομπογδανί⟨ας⟩, πλὴν κἂν ἐξ ἁμαρτιῶν μου εἶναι, κἂν διὰ σύστασιν τῆς τζάρ⟨ας⟩ καὶ τοῦ λαοῦ ἐνέβαλ⟨ε⟩ ὁ θ⟨εὸ⟩ς εἰς τὴν καρδίαν μου νά σκανδαλισθ⟨ῇ⟩ ὁ διδάσκαλ⟨ος⟩ ὁ ὀνομαζόμενος Νικηφόρ⟨ος⟩[3] μαζῖ μοῦ νὰ ἔλθω εἰς τὴν Πόλ⟨ιν⟩ νὰ ἀνακατωθῶ εἰς τοῦτα καὶ μάλιστα εἰς τοὺς τοιούτους καιροὺς ὅπου ἐδούλευσα καὶ ἐπαράδειρα καὶ ἔκαμα τῶν κοπελί⟨ων⟩ μου κοπέλια αὐθέντ⟨ας⟩, ὅπου δὲν ἐχρηαζούμουν κἂν νὰ τοὺς ἀκούσω, πλὴν μετ' αὐτὰ τὶ νὰ κάμω; Ἔσυρα κόπους καὶ μόχθους των. Ἕως τὴν σήμερον ἐβάστουν τὴν Βλαχίαν διὰ ὄνομα τῆς αὐθεντί⟨ας⟩ σου, ὅμως ἐβλέποντας τοῦ καιροῦ τὰ καλέσματα καὶ τὴν ἄργιταν τῆς αὐθεντί⟨ας⟩ σου καὶ τὴν κακὴν γνώμην καὶ μιαρὰν τοῦ Ἀλεξάνδρ⟨ου⟩ βοεβόνδ⟨α⟩[4] καὶ ἐπιβουλὴν, ποῖα δὲν ἠμπόρεσα νὰ ὑποφέρω, ἐκουτούρησα καὶ ἐγὼ καὶ ἔκαμα τὸν μπὰν Μιχάλ⟨ην⟩ αὐθέντ⟨ην⟩ τῆς Βλαχί⟨ας⟩· ἐπροέκρινα πῶς εἶναι αὐτὸς καλλίτερος παρὰ τοὺς ἄλλους τοὺς μαργέλλους τοὺς μπεΐδες, ὅπου οὔτε kᾳνένα σημάδι οὐδὲ ἀπὸ π⟨ατέ⟩ρα, οὐδὲ ἀπὸ μ⟨ητέ⟩ρα δείχνουσι, μόνον φυσικὰ μαργέλοι καὶ ψεῦται, καὶ ἐργάται, καὶ ἀνάξιοι ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα. Ὅμως διὰ τὸν μπὰν Μιχ⟨ά⟩λ⟨ην⟩ εὐχαριτήτην ὁ κακορίζηκος ὁ τόπος, καὶ ἔκαμαν δέησιν πρὸ⟨ς⟩ τὸν θ⟨εὸ⟩ν π⟨ῶ⟩ς τοὺς ἠξίωσε καὶ τοὺς ἔδωσε τοιοῦτον καλὸν ποιμένα, καὶ χριστιανόν, καὶ φιλόπτωχον, καὶ φωβούμενον τὸν θ⟨εὸ⟩ν, καὶ ἐμακάρισαν καὶ τοὺς γονεῖς μου τοὺς μακαρίτας, ὅπου ἐβοήθησα μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ παναγαθοῦ θ⟨εο⟩ῦ καὶ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ τετιμημένου πολυχρονιμένου βασιλέ⟨ως⟩, τῶν βασιλευόντ⟨ων⟩ βασιλεύς[5], καὶ τὸν ἔκαμα αὐθ⟨έντην⟩, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἦμαι πολλὰ εὐχαριστημένος. Εἶναι ἄξιος νὰ ποιμάνῃ λαόν, κάλλιον αὐτὸς παρὰ ἄλλους. Πλὴν, ἂν ἐρωτᾷς καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ τὴν Μπογδανίαν[6] διὰ τὸν ὄνομα τῆς αὐθ⟨εντίας⟩ σου τὴν βαστῶ ἕως τοῦ νῦν, διότις ἀπὸ τοὺς πολλοὺς γαμβροὺς ἐμπεζέρισα τὴν ζωὴν μου καὶ τὴν ψυχήν μου. Τὸ λοιπ⟨όν⟩ ὁ πολυχρονιμένος βασιλεὺς τῶν βασιλευόντ⟨ων⟩ ὅρισε νὰ ἔλθῃς ἡ αὐθεν-

τία σου εἰς τὴν Πόλ<ιν>· εἰς τοῦτο, εἰ μὲν ἡ αὐθεντία σου ἔχεις ὄρεξιν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδί<ας>, καὶ δὲν ἦσαι αὐτοῦ ἀναπαμένος, καὶ ἔχεις πείραξιν, κοπίασε εἰς δόξαν Χ<ριστο>ῦ, καὶ ὅρισε εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, καὶ μήνυσε μὲ νὰ ἔλθω νὰ εὑρεθῶ μὲ τὴν αὐθεντίαν σου, καὶ τότες βέβαια ἡ Μπογδανία τῆς αὐθεντί<ας> σου εἶναι. Ἀλήθεια, νὰ μὴν γένῃ ἄργιτα, μόνον ἂν εἶναι νὰ ὁρίσ<ῃς> κατὰ τὴν ὥραν ὅπου λάβῃς τὴν γραφήν μου, κοπίασε, διότις ἐγνωρίζεις πῶς πολλὴν καιρ<ὸν> δὲν ἠμπορῶ νὰ τὴν βαστῶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, καὶ ὅταν μὰς τὴν πάρουν, ποῖα τὶ ὄφελος εἶναι; Οὐκ ἄλλ<ον>, εἰ μὴ κ<ύριο>ς ὁ θ<εὸ>ς ἀξιῶσαι ἡμᾶς ἀπολοῦσαι καὶ ἰδεῖν τὸ τίμιον σου πρόσωπον καὶ ἀσπασθῆναι. Ἄλλ<ον> οὔχι, καὶ οἱ χρόνοι τῆς αὐθ<εντίας> σου πολλ<οί> ἅμα σὺν τῷ ἐνδοξοτάτῳ μοι υἱῷ αὐθ<έντῃ> κυρίῳ Στεφάν<ῳ> βοεβόνδ<α>.

Νοεμβρίου ιδ.

Ἀνδρόνικος Καντακονζην<ός>[7]
καὶ σὸς ἀδελφός.

Τῷ ἐνδοξοτ<ά>τ<ῳ> αὐθέντ<ῃ> Πέτρο (sic) βοεβόδα πρόην Μολδοβλ<αχίας> ἐντίμως δοθῇ. Ἀπὸ Κονσταντινουπόλη (sic). Δικεμβρίου 15.

Arh. St. Buc., Documente istorice, CCC — 19, orig.; Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 373—374.

Dumnezeu.

Preastrălucite, multevlaviosule Domn [1], mă rog la Domnul Dumnezeu ca prezenta mea scrisoare să te afle pe Domnia Ta sănătos și fericit împreună cu mult slăvitul de către mine fiu și Domn, Ștefan voievod [2], căruia îi doresc ani îndelungați, pentru el mă rog și îl îmbrățișez. Cinstita scrisoare a Domniei Tale am primit-o la 13 ale lunii noiembrie și mai întîi am aflat despre sănătatea Domniei Tale și m-am bucurat și am dat mulțumită lui Dumnezeu; apoi am înțeles bine cele ce-mi scrii și numai Dumnezeu cel fără de greșeală cunoaște bunăvoința și dragostea ce le am față de Domnia Ta pentru totdeauna și așa voi rămîne pînă la sfîrșitul vieții; îmi vărs și sîngele pentru un prieten de-al meu, cu atît mai mult nu pot să te uit pe Domnia Ta, care ai fost și ești un Domn credincios, <vrednic> să păstorești un popor și să îndrepți o biată țară. Totuși Dumnezeu știe că eu de la început nu am vrut să mă amestec în frămîntările acestea din Vlaho-Bogdania, însă, fie că a fost pentru <ispășirea> păcatelor mele, fie pentru îndreptarea țării și a poporului, Dumnezeu m-a îndemnat ca să merg la Constantinopol și, odată cu mine să fie cuprins de indignare și numitul dascăl Nichifor [3] <și atunci> să mă amestec în această chestiune, mai ales că în asemenea timpuri m-am ostenit și m-am zbătut și din slujitorii slujitorilor mei am făcut domnitori, pentru că nu am avut încotro, a trebuit să-i ascult; însă după toate astea ce să mai fac? Am tras eu necazurile și greutățile lor. Pînă acum am păstrat Țara Românească pentru Domnia Ta, însă văzînd cerințele vremii și zăbavă din partea Domniei Tale și văzînd firea cea rea și ticăloasă a lui Alexandru voievod [4] și intrigile lui, pe care nu le-am mai putut suporta, m-am încumetat și eu și l-am făcut domn al Țării Românești pe banul Mihai; l-am preferat, <socotind> că el este mai bun decît ceilalți boieri vicleni, care nu arată să fi moștenit ceva deosebit de la părinții lor, căci toți sînt vicleni și mincinoși din fire, niște intriganți și cu totul

nepricepuţi la treburile ţării. Însă în ceea ce-l priveşte pe banul Mihai, sărmana ţară este mulţumită şi au înălţat rugăciuni la Dumnezeu pentru că i-a învrednicit şi le-a dat un astfel de păstor bun, creştin cu milă pentru cei săraci şi cu frică de Dumnezeu şi i-au fericit şi pe răposaţii mei părinţi, pentru că eu, cu ajutorul preabunului Dumnezeu și cu puterea preacinstitului împărat, căruia îi dorim ani îndelungaţi, împăratul împăraţilor[5], m-am zbătut şi l-am făcut domn, lucru de care eu sînt foarte mulţumit. Este vrednic să păstorească un popor, el, mai bine decît alţii. Iar la întrebarea aceasta a ta, dacă am mai păstrat încă Bogdania[6] pentru Domnia Ta pînă acum, deoarece la viaţa mea am avut multe neplăceri pe suflet din cauza multor pretendenţi, ⟨îţi răspund că⟩ în cele din urmă împăratul împăraţilor, căruia îi dorim ani îndelungaţi, a poruncit ca să vii Domnia Ta la Constantinopol; de aceea, dacă Domnia Ta doreşti din tot sufletul și din toată inima şi nu eşti reţinut acolo şi lucrul te ispitește, străduiește-te, pentru numele lui Dumnezeu, și deplasează-te la Adrianopol și dă-mi de ştire să vin să mă întîlnesc cu Domnia Ta şi atunci cu siguranţă Bogdania va fi a Domniei Tale. Şi cu adevărat să nu zăbovești nici un pic, ci, dacă este să pornești încoace, în momentul în care primeşti scrisoarea mea fă un efort, deoarece ştii că nu pot s-o păstrez mult timp, din pricina vrăjmaşilor și dacă ne-o vor lua, care va mai fi folosul? Altceva nimic, iar Domnia Ta ⟨să trăiești⟩ ani mulţi împreună cu mult slăvitul de către mine fiu și Domn, domnul Ştefan voievod.

Noiembrie 14

Andronic Cantacuzino[7] și fratele tău.

Pre astrălucitului Domn Petru, fost voievod al Moldo-Valahiei cu cinste să se dea. De la Constantinopol. Decembrie 15.

---

[1] Petru Şchiopul, fost domn al Moldovei (1574—1579, 1582—1591); la acea dată se afla în pribegie la Bolzano.

[2] Ştefan, fiul lui Petru Şchiopul, a fost numit formal domn al Moldovei, la vîrsta de 5 ani (ianuarie 1590), conducerea ţării rămînînd de fapt în miinile tatălui său.

[3] Nichifor ⟨Parasios⟩ Dascălul, vicar al Patriarhiei din Constantinopol, a fost șeful religios al mişcării de rezistenţă ortodoxă din Polonia. El a prezidat sinodul de la Iaşi din 1594, luind atitudine împotriva unirii rutenilor cu biserica din Roma. În 1598, Mihai Viteazul cerea regelui Poloniei eliberarea din închisoare a lui Nichifor, sprijinitorul şi colaboratorul voievodului român (Hurmuzaki, *Documente*, Supliment II, p. 483; P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 197).

[4] Alexandru cel Rău, domn al Ţării Româneşti (august 1592 — septembrie 1593). În complotul boierilor împotriva acestuia a fost amestecat şi banul Mihai, care, descoperit, se refugiază în Transilvania și apoi la Constantinopol.

[5] Sultanul Murad al III-lea (1574—1595).

[6] Boğdan, denumirea turcească a Moldovei (probabil de la numele lui Bogdan I).

[7] Andronic Cantacuzino, presupus fiu al lui Mihai Cantacuzino „Şeitanoglu", ocupa, după moartea lui Iani banul (dec. 1592), unchiul lui Mihai Viteazul, funcţia de capuchehaia la Poartă pentru afacerile Ţării Româneşti şi curind şi pentru cele ale Moldovei (Cf. M. Guboglu, *Mihai Viteazul în documente turceşti*, în „Revista arhivelor", an. LII, vol. XXXVII, nr. 2, p. 146—148).

2 **⟨1593⟩.**

Telhîs[1] — Müfti Efendi Sultan Murad'a gönderdüği arzıdır

Serîr-i a'lâya-a'lâhu mevlâhu-arz olunur ki, dün gece Erdel elçisi gıybet eylemiş; ne aceb ki etrâf ve cevânibe âdemler salınup bulunmasına sa'y olunmaya anun karârı (firarı?) delâlet eder ki, Erdel âsi ola; işi-

dilen dahi bu idi ki Macar kralı [3] ile ittifak etmiş ola [2]. Geçende ol cânibden kız almıştı, men'olunmak gerek deyü arz etmişdüm, kimse mukayyed olmadı. Erdel isyan idecek Eflâk ve Boğdan dahi isyan ideceklerdür, tedârüki şimdiden görülmek lâzimdir. Bu hususlar pâdişâhum bi'z-zât mukayyed olmak gerekdür. Memleket-i islâm [4] hıfzı pâdişâhumun vazîfesidür. Eflâk ve Boğdan taraflarına muhafâza içün bir mikdar leşker lâzimdur, ihmâl devâ değüldür. Egerçi böyle husûsları, arz ile elem verürüz; ammâ neyleyelüm, islâm memleketi hıfzı lâzimdur ve pâdişâhumun dîn ü devletini kayırmak bize lâzimdur. Bu husûsları niçe kerre arz eyledük, niçe kerre cür'etler etdük, mesmû' olmadı. Niçün ahvâl arz etmezsiz, deyü du'âcınuza i'tirâz buyurulur, neye kabûl buyurulmaz? Emr ü fermân halîfe-i Rahman hazretinündür.

Merhûm ve mağfûr Murad hazretlerinün cevâb-i şerifleridür.

Sizün kelâm-i makbülünüz her vechile pesendide-i fuâdımuzdur; hemen ilkâ-i mâfi'ssamedden fâriğ olmanuz, kudret-i mevlâyadur; zuhûr eden her neyse temam ola.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Turcia, r. 51, c. 583—584; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı Tarihine Âid Belgeler. Telhisler (1597—1607)*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, Istanbul, 1970, p. 1—2; Tahsin Gemil, *O colecţie de documente otomane importante pentru istoria României (1591—1607)*, în „Anuarul Institutului de istorie şi arheologie «A. D. Xenopol» — Iaşi", XI (1974), p. 238; Mihai Maxim, *Culegere de texte otomane*, Universitatea Bucureşti, 1974, p. 68—71; Mihail Guboglu, *Mihai Viteazul în documente turceşti*, în „Revista arhivelor", XXXVII (1975), nr. 2, p. 145.

Telhîs[1] al müftiului efendi prezentat sultanului Murad

Cu voia lui Allah, se raportează înaltului tron că noaptea trecută a dispărut solul Transilvaniei; este ciudat că, repezindu-se oameni în împrejurimi, nu se depun străduinţe pentru găsirea lui, căci fuga lui este semn al răscoalei Transilvaniei; ceea ce s-a auzit este că acesta [2] s-ar fi aliat cu regele Ungariei [3]. Nu demult luase fată din acea parte; făcusem raport că trebuie împiedicată ⟨această căsătorie⟩, dar nimeni nu l-a luat în seamă. Transilvania se va răscula, atunci Ţara Românească şi Moldova se vor răzvrăti şi ele; este necesar să se facă pregătiri de pe acum. Trebuie ca însuşi padişahul meu să se ocupe personal de aceste chestiuni. Paza ţării islamice[4] este datoria padişahului. Pentru paza părţilor Ţării Româneşti şi Moldovei este nevoie de un număr de oşti; neglijenţa nu este o cale. Chiar dacă raportînd astfel de probleme producem supărare, nu avem ce face; este necesară apărarea ţării islamice, iar grija faţă de credinţa şi fericirea padişahului meu este datoria noastră. Am raportat de atîtea ori despre aceste probleme, am îndrăznit de atîtea ori, ⟨dar⟩ nu au fost ascultate. Zicîndu-se „de ce nu prezentaţi situaţia?!" rugătorul dv. este refuzat; de ce nu acceptaţi? Porunca şi firmanul sînt ale Măriei Sale, califul lui Allah.

Răspunsul ilustru al răposatului şi milostivului sultan, Măria Sa Murad

Vorba dumneavoastră plăcută este oricînd binevenită inimii noastre; stă în puterea lui Allah să fiţi despovărat de griji; tot ceea ce va fi necesar se va aduce la îndeplinire.

[1] *Telhis*, raport scurt prezentat sultanului de către marele vizir sau de către alţi înalţi demnitari, dar numai prin intermediul acestuia, în probleme ce reclamau rezoluţia personală a sultanului.
[2] Rudolf al II-lea, împăratul habsburgic şi rege al Ungariei (1572—1608).
[3] Principele Transilvaniei Sigismund Báthory (1581—1597; 1598—1599; 1601—1602).
[4] Imperiul otoman.

3 **1594 februarie 3, Beltiug.**

Kegyelmös Uram, Felségednek ez én alázatos levelem által akarám alázotoson értésére adnom, az Ur Istennek segirségéből az hadakozás el végezödvén, mihelt házamhoz érkeztöm, harmadik napon azonnal be bocsáttam vala az moldvai vajdához egy bizonyos emberemet. Az minemü levelet az moldvai vajdának irtam vala, viszontag az moldvai vajda az én levelemre neköm minemü választ iratott, az moldvai vajda levelét in specie Felségednek küldöttem. Azonképpen az mit én az vajdának irtam volt, az én levelemnek is az mássát Felségednek küldöttem, kit azvégre cselekedtöm, mert én azt akarnám, hogy mind ez egész világot Felségtök birná.

Felségtök gondolkodjék kegyelmesön felöle. Az Moldva és Havasalfölde állapatját szinte ugy tudom, mint szinte Bech körül, mert mind az két országban, sőt az Dunán túl is Havasalföldébe, Moldva ellenében az török birodalomban sokat jártam. Az moldvai, havasalyi vajda, ha igazak és hivek lennének, sokat szolgálhatnának ő Felségének és az országnak, füképpen, ha az kozákot is melléjek vehetnék; mert egy az, az tathár soha el nem merne jőni, az ő feleségét, gyermekét, országát pusztán nem hadná, ha jőne is, kevés jőne. Más az, az moldvai, havasalji vajda az egész Dunán tul való, Drinápolig, azontul is elégethetné, el rabolhatná; az constantinápolyi utat elvehetné, ki felette nagy ártalmat hozhatna az török császár. Soha semmiképpen Zinan Passa meg nem állhatna, vissza kellene futni, azvagy haza kellene menni, azvagy Havasalföldére, Moldovára kellene térni. Igy az ő Felsége hada mindent bizvást cselekedhetnék. Az Ur Isten segitségül levén egy esztendeig egész Magyar országot, Tót, Horvát országot, Rácz országot Felségtök meg szabadithatná, mert az egész község is arczúl fel támadna az törökre; etc.

Datum ex Belteök, 3 Februarii Anno Domini 1594.

P. S. Kegyelmes uram, szóval azt izente az waida, mivel ü neki mind görökkel, havaseliekkel, ráczokkal nagy értelme vagyon.

A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti*, vol. IV, p. 59—61; Hadi levéltár, Budapest.

Milostive stăpîne!

Prin supusa mea scrisoare doresc să aduc la cunoştinţa Alteţei Voastre că, sfîrşindu-se, cu ajutorul lui Dumnezeu, lupta, la trei zile după sosirea mea acasă am trimis un om de încredere la voievodul Moldovei. Cele scrise de mine voievodului Moldovei, ca şi scrisoarea de răspuns a acestuia, le-am înaintat Alteţei Voastre. V-am trimis şi copia scrisorii mele, deoarece ţin ca Alteţea Voastră să aibă cunoştinţă de întreaga chestiune.

Alteţa Voastră să binevoiască a lua în considerare următoarele: eu cunosc situaţia Moldovei şi a Ţării Româneşti aproape tot atît de bine ca pe cea din preajma Vienei, deoarece am colindat mult şi pe şesurile de dincolo de Dunăre, la marginea Moldovei, în olatul turcesc. Dacă voievozii Moldovei şi Ţării Româneşti ar fi sinceri şi credincioşi, ar putea aduce multe servicii Maiestăţii Sale ⟨împăratului⟩ şi ţării, mai ales dacă ar putea avea alături de ei şi pe cazaci. În primul rînd, tătarii n-ar mai cuteza să mai vină vreodată, căci nu şi-ar lăsa muierile, pruncii şi ţara pustie; şi chiar dacă ar veni, ar fi în număr mic. Apoi, voievodul Moldovei, ca şi cel al Ţării Româneşti, ar putea pîrjoli şi prăda tot ţinutul de dincolo de Dunăre, pînă la Adrianopol şi chiar mai departe, pe drumul Constantinopolului, ceea de ar aduce foarte mari pagube oştirii împăratului turcesc. Sinan paşa n-ar putea să se menţină în nici un chip, ar fi nevoit să fugă îndărăt, spre casă, sau să se abată în Ţara Românească sau în Moldova. Astfel, oastea Maiestăţii Sale ⟨împăratului⟩ ar putea acţiona cu deplină încredere.

Cu ajutorul lui Dumnezeu, în timp de un an Maiestăţile Lor ar putea porni întreaga ⟨oaste⟩ din ţara ungurească, din Slovacia, Croaţia şi Serbia, căci toată obştea s-ar întoarce pe faţă împotriva turcilor.

Dată din Beltiug, la 3 februarie, anul Domnului 1594.

P.S. Milostive Stăpîne! Voievodul ⟨Moldovei⟩ a adus la cunoştinţă prin viu grai că are bună înţelegere cu grecii, cu muntenii şi cu sîrbii.

4 **1594 iunie 2, Ratisbona.**

De Ungria escriven por cosa muy cierta que el Transilvano y Balaco han roto más de 25 mill. Tartaros, con muerte de más de 12 mill dellos, que entravan a destruyr el pays. De muchas partes se tiene este aviso, pero aun no se tienen cartas de quien se dessea sobre ello. También se dize que el Turco ha roto le guerra al Transilvano y al Balaco, mas hasta agora está en la misma dubda.

Al. Ciorănescu, *Documente privitoare la istoria românilor culese din arhivele din Simancas*, Buc., 1940, p. 99, doc. CCXII; Archivo de Simancas, Sección de Estado, legajo 1544, Venecia.

Din Ungaria ne scriu drept lucru sigur cum că transilvăneanul şi valahul au înfrînt mai mult de 25 de mii de tătari, murind mai mult de 12 mii din ei, care veniseră să pustiască ţara. Din multe părţi s-a primit această veste, dară pînă acum nu s-au primit scrisori de la cine s-ar dori despre aceste treburi.

Se zice deopotrivă că turcul a învins în războiul cu transilvăneanul şi valahul, măcar că pînă acum este mare îndoială şi despre acest lucru.

5 **1594 iunie 13, Vîrşeţ.**

Ez levél adassék az Felséges király hadnagyának, Zekely Mojsesnek kezébe.

Száva Bán Veli Mironit és Vladika Thodor.

Ezt az levelet irjuk mindnyájan, mind zpahiák, kenézek, és az egész Ráczság és keresztyénség, mindnyájan, kik az egy Istentől meg keresztelkedtek. Szolgálatunk és köszönetünk után, kévánunk hosszu életet és jó egészséget az Felséges Erdélyi király [1] és vajdától küldetett hadnagynak, és hü szolgajának, mi urunknak, Zekely Mojsesnek.

Ezt akarók Kegyelmednek tudtára adni, hogy jöve közinkbe Vayda Mihály és együtt talála bennünket táborba, ugy mint ezeren. Azért mindenüvé el küldezénk ez földre és két vagy három napig egybe gyülhetnek öt vagy hat ezeren. Az kenézek penig és az keresztyének mindnyájan ide gyűlének, és meg esküének Veli Mironit Száva és Vladika és Vayda Mihály elött, hogy mindnyájan hiven és igazán szolgálnak az Felséges királynak, és egy akarattal. Mindnyájan Istené vagyunk és az Felséges királyé, és kévánunk segitséget ő Felségétűl. Ezen penig igen örültünk, hogy látjuk az mi Felséges és kegyelmes urunk segitségét. Kegyelmedet is kérjük, küldj segitséget, hogy mi es örülhessünk és könyöreghessünk Istennek az király egészségeért. Tartsa meg Isten Kegyelmedet sok esztendeig jó egészségben.

Költ Verseoczen, 13 Iunii 1594.

A. Veress, *Documente*, IV, p. 77—79; Bibl. Univ. Budapesta, Literae originales, Nr.199.

Să se dea această scrisoare în mînă hotnogului Maiestăţii Sale regelui, a lui Moise Székely.

Banul Sava Veli Mironit şi Vlădica Todor.

Această scrisoare o scriem cu toţii, toţi spahiii, cnezii şi întreaga sîrbime şi toată creştinătatea, toţi care ne-am botezat de la un Dumnezeu. După slujba şi salutul nostru, poftim viaţă lungă şi bună sănătate hotnogului şi slugii sale credincioase trimis de Maiestatea Sa craiul [1] Transilvaniei şi voievod, domnului nostru, lui Moise Székely.

Vrem să vestim pe Domnia Ta, că a venit între noi Mihai Voievodul şi ne-a găsit adunaţi în tabără, vreo mie. De aceea, am trimis în toate părţile pe acest pămînt şi în două sau trei zile se pot aduna cinci sau şase mii. Iară cnezii şi creştinii se adunară cu toţii aici şi jurară înaintea lui Veli Mironit Sava şi a Vlădicăi şi a Voievodului Mihai că slujesc cu toţii cu credinţă şi cu adevărat Maiestăţii Sale craiului şi cu o voinţă. Cu toţii sîntem ai lui Dumnezeu şi ai Maiestăţii Sale craiului şi dorim ajutor de la Maiestatea Sa. Iar de aceasta bucuratu-ne-am foarte că vedem ajutorul Maiestăţii şi a milostivului nostru Domn, Rugăm şi pe Domnia Ta, trimite ajutor, ca şi noi să ne putem bucura şi să ne rugăm lui Dumnezeu pentru sănătatea craiului. Dumnezeu să ţină pe Domnia Ta mulţi ani cu sănătate bună

Dată în Vîrşeţ, 13 iunie 1594.

---

[1] Titlul recunoscut al lui Sigismünd Báthory n-a fost de „rege" (crai), ci de principe al Transilvaniei.

The Vayvoda or Princes of Bugdania and Wallachia, linked in friendship with the Prince of Transilvania, be rebelled from the Grand Signior, whose souldiers, being returned wearied from the campe, unwillingly goe in the sharpnes of this winter to these caused warres, and therefore the exploite and chardge thereof is chiefely committed to the Tartar. Yet to show that the Grand Signior hath a care of the said exploite, hee hath appointed generall of the same on [e] Mustafa Bassa, sonne-in-law to Sinan Bassa the Visier, adioyned to him of Jenissaries, Topgies and Gebergies [1], degrees of souldiers, amongst these footemen to the number of eight thousand; in whose company goeth twoe young Princes of the said provinces, in whose ayde alsoe are appointed to be in a readines the Beglerbies of Bendir, Akerman and Silistria, confiners to Wallachia and Bugdania.

On the other side the Prince of Transilvania hath sent unto Bugdania five thousand Hungars and as many into Wallachia, besides eighteene thousand Casacks come out of Poland, who have brought with them into Bugdania a new Prince and installed him there perforce, soe that it is thought in those two Provinces this winter wilbe great broyles. The cause of the cominge of the Cassacks out of Poland is this [...][2] the Polish nobleman Yatslovoske, being forbidden by the King of Poland to invade the Tartar country in revenge for damage to his villages, feared a mutiny among his troops and fled ...; twelve thousand of his subiects and friends retired after him, the rest being Cassacks. Soe many gathered in a company together not knowing what intreprise best to take in hand, resolved to goe into Bugdania, and having amongst them the sonnes of one of the antient Princes installed him as abovesaid; who presently sent six thousand Cassacks upon Aron Prince of Moldavia, with whom having conflict, they slewe two thousand of his men, and drave him into the confines of Transilvania, where hee now with his wife and retinue remaineth until advise from the Grand Signior of his deposing of them. I think hee will retyre into Transilvania. My drogueman or interpreter sent by me into Bugdania two yeares since to recover large somes of mony which the Prince Aron owed me, I being most ungratefully and unkindly dealt withall by the said Aron, as having not onely refused to make any small satisfaction of my creditt, but alsoe deteyned my said drogueman forcibly, not suffering him to returne: by means of those troubles he escaped and fled out of Bugdania. About which tyme of his resolution to escape even the 21 of September, lying on miy bed in a deepe slumber, mee thought one tooke mee by the hand to awake mee saying: "Thy drogueman cometh out of Bugdania, and thy Queene shall tripple thirty yeares". The one is allready performed by my drogueman's arrivall, and the other I hope and pray for. My said drogueman in his flight passing thorough Wallachia, was well enterteyned by the Prince, as having received divers great favours of mee, and amongst other comunication, the Prince told him that the Chancellor of Poland was slayne; which, if it be true, no doubte was performed with the Intendents whith the house of Austria to bring the King of Poland to ioyne in league with the German Emperour against the Grand Signior, to which the Chancelor would never consent as appeareth by the deteyning of the noble Yatslovosk from goeing into Tartary, so that advice proving

true, noe doubte but will succeede great matters, the King of Poland being as able to endammage this country having Bugdania in his protection which is the gappe into Grecia) as all the Germany Empire on the partè of Hungarie is able to doe [...][3]

Wallacks and Bugdans come on this side the Danubium, and yet continue firme against the Grand Signior, though the Generall the 9th of this present fallen ont with the Vizier Bassa. Tartars sent into Moldavia and Walachia [...][3]

E. D. Tappe, *Documents concerning Rumanian History, 1427—1601*, 1964, p. 72—74; British Museum, Cott. Nero B XII, f. 115 v, 120.

Voievozii sau domnitorii Moldovei și Țării Românești, aliați cu principele Transilvaniei, s-au ridicat împotriva sultanului, ai cărui soldați s-au întors slăbiți din campanie, nedorind să meargă în asprimea iernii, spre a pricinui războaie. De aceea, luptele și atacurile sînt îndreptate acum în primul rînd împotriva tătarilor. Totuși, sultanul, pentru a dovedi că se îngrijește de aceste lupte, a numit comandant al lor pe un oarecare Mustafa pașa, cumnat cu Sinan-pașa, vizirul, alăturîndu-i ieniceri, topgii ⟨tunari⟩ și gebegii [1], mulți oșteni printre care pedestrași, în număr de 8 000. În compania lor, au mers doi tineri prinți din numitele provincii, în sprijinul cărora au fost desemnați, pentru a fi pregătiți, beglerbeii din Bender Akkerman și Silistra, învecinate cu Țara Românească și Moldova.

Pe de altă parte, principele Transilvaniei a trimis 5 000 de unguri în Moldova și tot atîția în Țara Românească, în afară de 18 000 de cazaci veniți din Polonia care au adus cu ei în Moldova un nou domnitor, instalîndu-l acolo cu forța, astfel încît, se crede că vor fi mari tulburări în această iarnă în cele două provincii. Cauza sosirii cazacilor din Polonia este aceasta [...][2] (nobilul polonez Jazlowiechi, neavînd încuviințarea regelui polonez să cotropească ținutul tătarilor, drept răzbunare pentru jaful făcut în cîteva sate de ale lui, s-a temut de o revoltă în sînul trupelor și a fugit)...; 12 000 de supuși și prieteni au plecat cu el, restul fiind cazaci. Adunîndu-se atît de mulți în compania acelora și neștiind ce să întreprindă mai bine, au hotărît să meargă în Moldova; avînd cu ei pe fiul unuia din foștii principi, l-au instalat ca domn, după cum s-a spus mai sus: au trimis 6 000 de cazaci împotriva lui Aron, domnitorul Moldovei, cu care fiind în conflict, i-au ucis 2 000 din oamenii lui și l-au izgonit în Transilvania, unde va rămîne cu soția și suita sa pînă cînd sultanul va înștiința despre detronarea lui. Cred că el se va retrage în Transilvania. Dragomanul sau interpretul meu a fost trimis de mine în Moldova de acum doi ani pentru a recăpăta suma mare de bani pe care Aron, domnitorul, mi-o datora. Dealtfel, am fost tratat cu foarte multă lipsă de recunoștință și de politețe de numitul Aron deoarece nu numai că a refuzat să-mi satisfacă cît de puțin creditul, dar, mi-a reținut și dragomanul nepermițîndu-i să se întoarcă; cu ocazia unor tulburări, el a reușit să scape și să fugă din Moldova. În acel timp, chiar pe 21 septembrie, data fugii sale, eu fiind în pat, dormind profund, cineva m-a apucat de mînă și m-a trezit spunînd: „Dragomanul s-a întors din Moldova și regina ta să trăiască de trei ori treizeci de ani!". Un fapt s-a realizat deja prin venirea dragomanului meu, iar pentru celălalt nădăjduiesc și mă rog. Numitul dragoman trecînd în fuga sa prin Țara Românească,

a fost bine primit de domnitor, pentru că acesta primise multe favoruri din partea mea și printre alte vești, domnitorul i-a spus că ⟨Zamoyski⟩ cancelarul Poloniei a fost ucis, fapt care, dacă este adevărat, fără îndoială că a fost realizat cu ajutorul administratorilor Casei de Austria, ca să-l determine pe regele Poloniei să încheie o alianță cu împăratul Germaniei împotriva sultanului, lucru la care cancelarul n-ar consimți niciodată, după cum rezultă din reținerea nobilului ⟨Jazlowiecki⟩, de a pleca în ținutul tătarilor încît știrea dovedindu-se adevărată, fără îndoială că se vor isca mari probleme; regele Poloniei fiind în stare să dăuneze acestei țări, avînd sub protecția lui Moldova (care este o breșă spre Grecia) precum și întregul imperiu german de partea Ungariei, ar putea să facă [...][3].

Muntenii și moldovenii au venit de această parte a Dunării și continuă să reziste sultanului, deși pe data de 9 a prezentei luni, generalul s-a certat cu vizirul. Tătarii au trimis în Moldova și Țara Românească [...][3].

---

* V. documentele engleze la Arh. St. Buc., colecția xerografii, Anglia, pach. XVI.

[1] Djebedji, corp al oastei otomane însărcinat cu producerea, repararea, adăpostirea și transportul armelor și munițiilor; la începutul sec. XVII, numărul lor total era de 5 730 oameni, care primeau o soldă globală de 9 247 012 akçce pe an.

[2] Omis de E. D. Tappe și rezumat între paranteze.

[3] Omis de E. D. Tappe.

7 ⟨Sfîrșitul lui 1594⟩

[...][1]. E peruenendo in Transiluania me ritriuouo con imbasciator [2] di Principe Mihaillo Vaiuoda dilla Vallachia Transalpina con il qual alungo ragionamento trataimo di molte ardue cose con giuramento e conclusimo di viegnire da quello Principe in compania di Reuerendissimo Legato di Papa [3] il qual aueua ancora breue di Papa per quel Principe et io simile li mostrai letere et patente di Vostra Maesta Caessarea, il qual liuide con debita reuerenza in nome dell suo Principe et conclusemo con Principe di Transiluania con giuramento di esire pronti in campo, et suleuar l'arme contra inimico in compagnia di eso Principe d'Transiluania et quello di Moldauia, e questo e fatto fra eso imbasciator di Valachia Transalpina, e Principe di Transiluania con juramento di esere uniti e confederati con Vostra Maesta Caessarea, e tuta la Christianita auendo ascrito dieci millia soldati del paese e mi recerco quando li potesemo condur dieci millia Casachi che lor Principe saria contento nutrirlili nell paese ancor li dissi che il granduca di Moscouia [4] ha promeso una guantita di exercitti a Vostra Maesta Caessarea, e rispose tutti si e possibile condurli nel paese nostro noi siamo contenti sustentarli che uederia sua Maesta Caessarea, quanto beneficio faremo a tuta la Christianita, dapoi auendosi descoperto alcuni tradimenti ne io ne Reuerendissimo legato di Papa non si abiamo arisicato di andare da quel Principe di Valachia Transalpina maxime intendeuamo che non ha asufficienzza la guardia di Ungari si come Aaron Vaiuoda ma piu si temeua et era soto posto a Turchi di Aaron Vaiuoda e cosi per molti diegni respeti non siamo andati con tuto che ci tiamaua con gran instancia si come per la sua letera che ho data à Vostra Maesta Caessarea, e di tuto questo ho dato auiso per letere di 13 gliuglio di Moldauia per man di Reuerendissimo Patre Alphonso [...][5].

Hurmuzaki, *Documente*, III/1, p. 200—206; *Călători străini despre ţările române*, III, p. 245—251.

[. . .][1] Şi cînd am ajuns în Transilvania m-am găsit cu trimisul[2] principelui Mihai, voievod al Ţării Româneşti, cu care am tratat îndelung despre unele lucruri, ⟨învoindu-ne⟩ cu jurămînt ca să vină ⟨cineva⟩ din partea acestui principe împreună cu prea reverendul Legat al Papei[3] care avea şi breva papală pentru acel Principe. De asemenea şi eu le-am arătat scrisori şi patente de la Maiestatea Voastră, pe care le-a cercetat cu toată cinstirea în numele principelui său şi ne-am învoit cu principele Transilvaniei, cu jurămînt, să iasă neîntîrziat la luptă şi să ia armele contra duşmanului împreună cu acest principe al Ţării Româneşti şi cu acel al Moldovei, şi aceasta s-a încheiat între trimisul din Ţara Românească şi principele Transilvaniei, cu jurămînt, de a rămîne uniţi şi aliaţi cu Maiestatea Voastră şi cu toată creştinătatea, înrolînd 10 000 de soldaţi din ţară şi m-a întrebat cînd i-am putea aduce 10 000 de cazaci, căci principele lor ar fi mulţumit să-i hrănească în ţară, măcar că i-am spus că Marele duce al Moscovei[4] a făgăduit un număr de ostaşi Maiestăţii Voastre, şi a răspuns totuşi că „dacă este cu putinţă să fie aduşi în ţara noastră, noi am fi mulţumiţi să-i hrănim şi va vedea Maiestatea Sa, ce ispravă vom face pentru toată Creştinătatea", dar mai apoi după ce s-au dat pe faţă unele trădări, nici eu şi nici prea reverendul Legat al Papei nu ne-am încumetat să mergem la acel principe al Ţării Româneşti, mai ales că am aflat că el nu avea gardă de unguri îndestulă ca Aron Vodă, că se temea mai mult de turci şi era mai mult sub puterea lor decît Aron Vodă; şi aşa, pentru multe motive temeinice, nu am mers ⟨la el⟩, deşi el ne chema cu mari stăruinţe, cum se vede din scrisoarea sa, pe care am dat-o Maiestăţii Voastre, şi de toate acestea v-am dat de ştire prin scrisoarea mea din 13 iulie din Moldova prin mijlocirea reverendului Părinte Alfonso [. . .][5].

---

[1] Invazia tătară în Moldova şi trădarea oştilor ungare şi cazace care n-au ajutat pe moldoveni să respingă atacul hanului Gazi Ghiray.
[2] Radu Buzescu Clucerul.
[3] Alfonso Carillo.
[4] Boris Godunov.
[5] Capacitatea armatei din Moldova şi Ţara Românească şi eventuala acţiune în Peninsula Balcanică.

8 — 1595 ianuarie 9, Remetea.

Az Fölséged kegyelmes parancsolatját, melyet Fölséged Bécsben az elmult Decembernek 24 napján iratott, alázatosan ma vöttem és meg értettem, melyben Fölséged kegyelmesön azt parancsolja, hogy a törököknek szándékára rea vigyáznék, és az tatárok hol telepedtek volna meg az telelésre, és honnat tartatnának éléssel Felségednek meg irnám.

Felségös uram, ennekelötte való alázatos levelemben is meg irtam vala Fölségednek az tatároknak le telepedéseknek helyét, kik felöl Fölségednek most is azt irhatom, hogy az tatárnak egyik része az Theömeöswár körül levö várasokra és falukra szállott, egyik része penig id'b jött Erdélyország határa felé, és az Makra hegy alatt Wilagoswár táján

hasonlatosképpen az várasokra és falukra szállott. Az ö le szállásokat penig Fölséged kegyelmesen igy értse, hogy mind városoknak, faluknak hasonfelét az szegény parasztságtól el foglalták, és az parasztságot egybe szállitották, ugy hogy mind várasnak, falunak az egyik szerin tatár lakik, az másik szerin az szegénység lakik. Fölséged kegyelmesön meg bocsássa, rettenetes fertelmességgel élnek az szegény parasztság közt. Az mi penig az ö éléseket illeti, az szegény parasztságnak az mi élése volt, azzal ugy élnek, az mint ök akarják, söt az féle élés dolgában is ök az gazdák minden várasokon és falukon; ki miatt az szegénység teljességgel koldolásra jutott. Annakfelette ez elmult napokban as mely kát rablást itt ez mi földünkön cselekedének, az mint bizonnyal mondják, juhot, barmot, ménest száz ezernél többet hajtottak el, ugy hogy, husbeli élésből ezideig meg nem fogyatkozhattak; ki ha el fogy, azt hiszem még többért jönek, söt naponként igen félönk, hogy ujobban való rablást ne tegyenek, mert az mely része az tatárnak az Makra alá szállott, ha meg indul két nap § két éjjel szabadon ugy jöhet, hogy egész Zathmárig el rabolhatja az földet.

Az mi az töröknek az ö szándékát illeti, az felöl Fölségednek alázatoson azt irhatom: Az törökök nyilván beszéllik, hogy az török császárnak szándéka az volna, hogy ez el mult esztendei hadánál nagyobb hadat bocsássaon reánk, és hogy az tartárokat is meg többitse. Kit jóllehet én nem reméllek, hogy nagyobb hada lehessön, söt inkább hiszöm török hada annyi sem lehet mert ök is igen meg romlottak ez esztendei hadakozásban, füképpen lovok igen el holt, hanem ha az tatár többül meg, kik most is felettèbb is sokan vadnak rajtunk. Ezeket penig az tatárokat azért hadta itt ez földön, hogy az hadakozáshoz idejében hozza kezdhessen, hogy nem mint tavaly esztendöben. Szándékát beszéllik hogy az is volna, hogy az töröknek az derék erejével, és az tatároknak az felével oda fel septekre mennyen, az fele penig az tatárnak az tömösvári pasa hadát másunnal való törökökkel meg többitvén mi rajtunk legyön, és ezt ez földet pusztitsa, rabolja, hogy ennekutánna ö Fölségének ne segithessünk, kire az Fölséges Ur Isten öket ne segitse, Jóllehet itt azt is beszéllik, hogy török császár meg holt volna, de ha szinte meg holt is, vagyon fija, az ki hadakozhatik.

Továbbá, az mint ennekelötte alázatos levelem által is könyörgöttem Fölségednek, most is alázatoson könyörgök Fölségednek, mint kegyelmös uramnak, Fölséged törekedjék császár urunknál ö Fölségénél, ö Fölsége ne vegye semmire ez nagy ellenséget, hanem ö Fölségének, mint kegyelmös fejedelmünknek, legyen kegyelmes gondviselése mi reánk is szegény országbeliekre, hogy üdönap elött el ne váljunk az ellenség miatt. Mert azt bizonnyal érti Fölséged, hogy az tatár immár itt rajtunk telel, ki nem oknélkül vagyon, hanem hogy igen idején ez földnek el pusztitásához fogjon, ki ha minket el pusztit, innet ö Fölségének semmi hada nem lehet. Az minapi két rablással is nagy pusztaságot cselekedtenek, holott egynehány száz drabanttal most is meg kevesedett ez itt való ország. Annakokáért szükség, hogy Fölségtek kegyelmesen idején gondolkodjék ez dologról, és Fölségteknek legyen kegyelmös gondja az vitézlö népnek mentöl hamarább való fogadására, söt jó „volna ö Fölségének az lengyeleket is megtalálni, kik az mint én egynehány uraknak irásiból értem, készek volnának fizetés nélkül is

vitézlö néppel ö Fölségét segiteni, ha ö Fölsége meg találná öket; ha penig ö Fölsége valami okért nem akarná meg találni is az lengyeleket, ö Fölsége kegyelmesen engedné meg, találnák meg az országbeliek. Ö Fölsége penig fizetésen, ha nem többet, bátor csak négy ezer kozákot hozatna ez országban, kik nem keveset szolgálhatnának ö Fölségének az tatár ellen, mivel az kozák is az gyorsaságban hasonló az tatárhoz. Igy Istennek segitségéböl, erdélyi vajda urammal egyet értvén, és ö Fölsége is fegyverös vitézeket, és magyar vitézlö népet is rendelvén ez országban az országbeliekkel egyetemben, nem kellene azt várnonk, hogy ök jönének reánk, se penig az tavasz-üdöt ne várnánk, hanem az vizeknek áradások elött, és az még a jég el nem olvadna keresnénk fel öket, mennénk reájok, kikre füképpen penig az közelb valókra, kik az Makra hegy alatt Wilagosvár táján vadnak, oly móddal mehetnénk erdélyi vajda urammal egyet értvén, hogy csak azkor vennék eszekben, mikor rajtok lennénk; kétség nélkül hiszöm, az Ur Istem megverné öket, mert ezek oly nagy bátorságban vadnak, az hol le telepedtek, hogy sohol senkitöl nem félnek. Fölségednek mégis alázatoson könyörgök, Fölségtek viseljen kegyelmesen gondot ez dologra, ha azt akarja Fölségtek, hogy Fölségteknek javárá és elömenetelire legyön.

Ha penig az tatárokra mennénk, ugyan azt kellene cselekednönk, ha az Ur Isten meg áldaná útunkat, az egész föld népét Theomeoswár környikét vennök fel mindenestöl fogva; feleségekkel, gyermekekkel, minden barmokkal hoznók el töl öket, és az minemü pusztitást cselekedtenek ez országban, azokból épitenök meg, ki az töröknek felette nagy romlására lenne, ha ö nekik nem lenne ki szántani s kaszálni. Ö Fölségének penig s nekünk is hasznunkra lenne, ha az mi pusztaságinkat meg épitenök az övékböl. Igy ö Fölsége könnyebben férhetne Lippához, Theomeoswárhoz, az többihöz. Azon legyen Fölséged, hogy ö Fölségének itt is egy erös hada legyön, kivel mi es várakat szállhassunk, és ha az szükség kévánnya, meg is vihassunk az ellenséggel. Söt azt vélem, ha az tavali esztendöben is ö Fölségének itt egy erös hada leszön vala, kivel mi es várakat szállhattunk volna, az én kicsin értelmem szerint bizony esze veszett volna Zinan pasának, most is ö Fölsége kezénél volna Gyeör. De látván Zinan pasa, hogy itt senki nincs, az kitöl féljen, minden erjét Fölségedre vive itt teljességgel békével marada minden birodalma.

Itt közönséges hirünk ilyen vagyon, hogy az Hawasalyi, Moldwai vajda igen vitézkednek, as Dunántúl Dobroczian tartományát, Makedon tartományát igen el égették, rablották, levágták az lakós törököket, elhajtották barmokat, közel Drinápolig el pusztitották az pogányokat. Az Ur Istenért könyörgök Felségednek, Felséged irjon ö Fölségének, ö Fölsége irjon az vajdáknak egy egy szép biztató levelet, annál nagyobb kedvek leszön az vitézkedéshöz; segiteni is kellene öket, mert és azt reméllem, ha az török meg indult, mint hogy utokban vagyon, leg elsöben is ö reájok jö, onnat jö mi reänk. Ezokáért igen méltó Felségteknek minden felé gondot viselni. Ha ö Felsége vagy Fölséged ir az vajdáknak, én mingyárást meg küldöm az vajdáknak az levelet, etc.

Datum ex Rhemetezeögh, 9. die Januarii. Anno 1595

A. Veress, *Documente*, IV, p. 176—181; Hadi levéltár, Budapest.

Porunca milostivă a Alteţei Voastre din scrisoarea datată din Viena, la 24 decembrie 1594, am primit-o cu supunere azi şi am înţeles că trebuie să fiu cu băgare de seamă la gîndurile turcilor şi să scriu Alteţei Voastre unde s-au aşezat tătarii pentru iernat, şi de unde se întreţin cu hrană.

Alteţă ! aşa cum am scris şi mai înainte, o parte dintre tătari s-au aşezat în oraşele şi satele din preajma Timişoarei, iar altă parte au venit aici, spre hotarul Transilvaniei şi s-au aşezat la fel în oraşele şi satele de sub muntele Macra, în preajma Şiriei. Iar aşezarea lor să fie înţeleasă de Alteţa Voastră în sensul că ei ⟨tătarii⟩ au cuprins de la sărmana ţărănime jumătate din fiecare oraş şi sat, strîngînd laolaltă pe toţi ţăranii, astfel încît într-o parte a oraşului sau satului locuiesc tătarii, iar în cealaltă sărăcimea. Fie iertat, Alteţă ⟨că vă împărtăşesc⟩ despre grozăviile pe care le suportă bieţii ţărani. În ce priveşte hrana, tătarii dispun cum vor de mijloacele de trai pe care le-au avut ţăranii, ba chiar ei ⟨se consideră⟩ gazde, din care pricină sărăcimea a ajuns de istov la cerşit. Afară de aceasta, cu ocazia celor două tîlhării comise zilele trecute aici în ţinutul nostru, ei ⟨tătarii⟩ au mînat — afirm cu certitudine — peste o sută de mii de oi, vite cai, astfel încît hrana lor de carne nu s-a putut sfîrşi încă, dar dacă se termină, ei vor veni — cred — după alta mai mare; zi de zi trăim cu teama că ei vor face o nouă tîlhărie căci tătarii aşezaţi sub Macra, dacă pleacă, pot veni în două zile şi două nopţi, jecmănind ţinutul pînă la Satu Mare.

În ce priveşte gîndul turcilor, pot să scriu Alteţei Voastre următoarele : turcii declară deschis că intenţia împăratului turc ar fi să trimită asupra noastră o oaste şi mai mare decît cea de anul trecut şi să sporească şi numărul tătarilor. Eu nu prea cred că ei pot avea o oaste mai mare, ba dimpotrivă mai mică, deoarece şi ei au avut pierderi mari în lupta din acest an, mai ales pierderi de cai, doar dacă vor fi sporiţi tătarii, care şi acum sînt din cale afară de mulţi împotriva noastră. Iar pe aceşti tătari i-a lăsat aici în acest ţinut, spre a începe lupta altfel decît anul trecut. Se mai spune că intenţia sultanului ar fi să meargă acolo cu toată puterea turcească şi cu jumătate dintre tătari, iar cealaltă jumătate, după ce va spori oastea paşalei din Timişoara cu turci de altundeva, să o trimită împotriva noastră ca să pustiiască şi jecmănească acest ţinut, astfel încît noi să nu putem ajuta pe Maiestatea Sa — nu i-ar mai ajuta atotputernicul Dumnezeu ! Pe aici se vorbeşte că sultanul ar fi murit, dar chiar dacă ar fi adevărat, el are fecior care să se poată război.

Aşa cum am rugat şi mai înainte prin supusă scrisoare, rog şi acum pe Alteţa Voastră să se ostenească pe lîngă Maiestatea Sa împăratul ca acesta să nu nesocotească pe marele nostru vrăjmaş; de asemenea, ca principele nostru ⟨Sigismund Báthory⟩ să ne aibă în grija sa milostivă pe noi şi pe bieţii locuitori ai ţării şi să nu ne despărţim înainte de ziua sorocită, din pricina duşmanului. Căci de bună seamă, Alteţa Voastră înţelege că tătarii iernează aici la noi, pentru ca să se apuce foarte devreme de pustiirea acestui ţinut, iar dacă vom fi pustiiţi, Maiestatea Sa nu poate obţine nici un fel de oaste de aici de la noi. Chiar şi cele două tîlhării de zilele trecute au făcut mare pustiire, iar ţara s-a împuţinat cu vreo cîteva sute de dorobanţi. De aceea este nevoie ca Maiestăţile Voastre să vă gîndiţi din vreme şi să purtaţi de grijă pentru trimiterea grabnică de soldaţi. Ba ar fi bine ca Maiestatea Sa să apeleze şi la leşi care, precum am înţeles din scrisorile unor domni, ar fi gata să ajute,

chiar fără plată, cu oșteni, dacă ar fi rugați de Maiestatea Sa; dacă, din oarecare pricină, Maiestatea Sa n-ar vrea să apeleze la leși, să îngăduie celor de aici din țară să caute pe leși. Iar Maiestatea Sa să-i plătească ⟨pe oștenii poloni⟩, să aducă în țară cel puțin patru mii de cazaci, care ar aduce mari servicii împotriva tătarilor, cazacii fiind tot atît de iuți ca și tătarii. Astfel, cu ajutorul lui Dumnezeu și în bună înțelegere cu stăpînul meu principele Transilvaniei și trimițînd și Maiestatea Sa soldați cu arme și norod războinic unguresc în această țară, împreună cu locuitorii țării, n-ar trebui să așteptăm să pornească ei tătarii asupra noastră, n-am aștepta nici vremea de primăvară, ci înainte de revărsările apelor și pînă nu s-ar topi ghiața, i-am căuta, am merge împotriva lor, mai ales împotriva celor ce sînt aproape, în preajma Șiriei, sub muntele Macra; înțelegîndu-ne cu stăpînul meu voievodul Transilvaniei, am putea merge astfel că ei numai atunci ar băga de seamă cînd vom fi asupra lor; cred, fără îndoială, bătu-i-ar Dumnezeu, căci ei ⟨tătarii⟩ sînt așa de voinici, încît pe unde s-au așezat nu se tem nicăieri de nimeni. Totuși, rog cu supunere pe Alteța Voastră, să aveți Maiestățile Voastre grijă de acest lucru, dacă credeți că este spre binele și în folosul Maiestăților Voastre.

Iară dacă am merge împotriva tătarilor, am face același lucru; dacă Dumnezeu ne-ar blagoslovi drumul, am ridica cu totul pe țăranii din preajma Timișoarei, cu muierile, cu copiii, cu toate vitele, iar pustiirile pe care le-au făcut în țara aceasta, le-am săvîrși în același fel, ceea ce ar fi spre cea mai mare pagubă pentru turci, căci nu ar fi cine să le semene și să le cosească. Ar fi spre folosul Maiestății Sale și chiar al nostru, dacă ne-am reface pustiirea noastră din a lor. Astfel Maiestatea Sa s-ar putea apropia mai ușor de Lipova, de Timișoara, de celelalte. Stăruiască Alteța Voastră, să aibă Maiestatea Sa oaste tare aici, cu care să putem ocupa aceste cetăți și dacă ar fi nevoie, să putem și lupta cu dușmanul. Ba cred că, dacă Maiestatea Sa ar fi avut aici și în anul trecut o oaste tare, cu care să fi putut ocupa aceste cetăți, după puțina mea pricepere, de bună seamă că Sinan pașa și-ar fi ieșit din minți, iar Győr ar fi acum în mîinile Maiestății Sale. Dar văzînd Sinan pașa că aici nu e nimeni de care să se teamă, și-a adus toată puterea împotriva Maiestății Sale, întreaga împărăție rămînînd în deplină pace.

Aici avem știrea că voievozii din Țara Românească și Moldova se luptă crîncen, au ars tare ținutul Dobrogei dincolo de Dunăre, ținutul lui Makedon l-au jefuit, au tăiat pe turcii așezați acolo, le-au mînat vitele, au făcut stricăciuni păgînilor pînă aproape de Adrianopol. Rog pe Alteța Voastră să scrie Maiestății Sale ca acesta să trimită voievozilor cîte o scrisoare frumoasă de îndemn care să sporească pofta lor de luptă; ar trebui să le dea și ajutor căci, mă tem că turcii fiind porniți vor veni mai întîi împotriva lor ⟨a valahilor⟩, fiindu-le în drum, iar de acolo asupra noastră. Din pricina aceea este foarte bine ca Maiestățile Voastre să purtați de grijă în toate părțile. Dacă Maiestatea Sa ori Alteța Voastră scrie voievozilor, eu voi trimite de urgență voievozilor scrisorile respective.

Dat la Remetea, la 9 ianuarie 1595.

Copia di un capitolo di una lettera scritta de Leopoldi alli 15 Gennaro del Signor Pompeo Salvago de Campis.

Per lettere di 6 del passato da Berlado, mi avisano che'l Principe di Valachia Michai Vaivoda di certo quanto per adesso ha liberato quel poco popolo dalle tirannie del pagano, et primieramente ha fatto ammazzar quanti Turchi se ne trovavan in tutto quel paese, (che si trovorno solo nella città di Bucharesti passati mille) et subito mandó in Broilano doi mille soldati ongari, transilvani, et seimille Valachi, et fecero simile il castello, del qual loco non era preso ancora, che<se> non si renderà è facile di prenderlo, pur lo combatteva, et il detto Principe in persona andò in Giorgievo et fece il simile; li quali lochi, Brailano et Giurgiavo, sono turcheschi nella provincia di Vallachia, et li bagna il Danubio, discosto parecchi miglia l'uno dell'altro. Il detto Principe haveva seco delli suoi vassalli eletti per combattere 70 mille, et spettava che'l Danubio g<h>iacciasse per passare alli danni del Turco, nientedimeno fra tanto con istantia grande fabricava da 60 barche piate per detto fiume, dal quale loco fino in Constantinopoli non è più lontano che otto giornate. Il Principe di Moldavia, Aron Vaivoda, stava fermo et non si moveva niente, che se ben haveva nell'animo di fare il simile, simulava, non parendoli ancora tempo, ma da due mille soldati ongari transilvani che tien alla sua corte andarono un giorno avanti di Sua Excellenza e gli dissero che se lui non violerà la pace con il Turco et unirsi con la Christianità, loro non volevano più servire, ma ritorneranno alla loro patria, la quale ha già per avanti rotto la pace; lui rispose che voleva li dessero termine tre dì da pensare sopra ciò. In questo mezo zonse un Chiaus dalla Porta per dismetterlo dal Principato, al quale Chiaus fece tagliar la testa, et messa su una lanza, et subito fece tagliar quanti Turchi si ritrovavano nella città di Giassi et in tutto il suo stato, et per tutto fatto gridare che ogni malfattor sia assolto et che vada a toccar soldo a lui, per la guerra; tutto il paese che sia assolto da caracci, che si soleva pagare continuamente, et decime, et che vadi ogn' uno per la Christianità et per la libertà con le armi servire contra il Pagano, et si apparecchiava per andare a Cheli, città alta, et altri luoghi del Turco che possiede dalla parte del Danubio fino in Tartaria. Et acciochè Vostra Magestà resti informata quanto importano al Turco queste due provincie, sappia che solamente dalla Moldavia dalla decima [1] m'aricordo un anno esser andate in Constantinopoli 360 mille pecore, in for di quello che si compra con danari, et il doppio se ne va di Valachia, sendo paese più grande; va ancora gran quantità de manzi, che si può dir la maggior parte. Da Broilano si carica all'anno per detto luoco [2] per il manco 500 vasselli, la maggior parte de formenti, ma ancora de pastruma, cioè carne de manzi salati secchi, botiri, mieli, fromaggi, sevo, et simili, et dal formento che si conduce per terra di Valachia in Constanza, porto in Mar Maggiore, si carica al manco mille vasselli per detto luoco di Constantinopoli. Questo Serenissimo Regno so che sta con cuore aperto per aiuto della Christianità, ma in fino le comitie non si sa la conclusione. Sua Maestà Divina sia quella che inspiri quello che sia per il meglio della Republica Christiana.

Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 106—107, doc. CCXXII; Archivo General de Simancas, Sècción de Estado, legajo 1346, Venecia.

Copie a unei părţi dintr-o epistolă scrisă la Lvov, la 15 ianuarie, de domnul Pompeo Salvago de Campis.

Prin scrisori din 6 trecute de la Bîrlad, mi se vesteşte ca neîndoios, măcar pînă acum, că principele Ţării Româneşti, Mihai Voievod, a eliberat acel mic neam de sub tirania păgînului şi că, la început, a omorît cîţi turci se găseau în întreagă acea ţară (căci se găseau numai în cetatea Bucureştilor mai mult de o mie) şi de îndată a trimis la Brăila două mii de oşteni unguri transilvăneni şi şase mii de munteni şi a poruncit să facă la fel cu acea cetate, care nu era încă luată, ⟨zicînd⟩ că de nu se va preda de bunăvoie şi dacă e lesne să o ia, atunci să pornească asaltul împotriva ei; iar principele în persoană s-a dus asupra Giurgiului şi l-a luat şi pe acesta. Aceste cetăţi, Brăila şi Giurgiu, sînt stăpîniri turceşti în Ţara Românească şi le scaldă Dunărea, fiind la multe mile depărtare una de cealaltă. Zisul principe avea cu sine dintre supuşi 70 de mii, aleşi anume pentru luptă şi aştepta să îngheţe Dunărea ca s-o poată trece spre a-i lovi pe turci, iar într-acest timp nu pregeta să pregătească în mare grabă 60 de bărci mari pentru ⟨trecerea⟩ acelei ape, de la care nu e pînă la Constantinopol depărtare mai mare decît opt zile. Principele Moldovei, Aron voievod, prefăcîndu-se, sta neclintit şi nu se mişca deloc, chiar dacă avea în cuget să facă aidoma, căci nu i se părea că a venit încă vremea; dar cei două mii de oşteni unguri transilvăneni, pe care îi avea la curtea sa, merseră într-o zi înaintea Excelenţei Sale şi îi ziseră că dacă nu calcă pacea cu turcul şi nu trece de partea creştinătăţii, ei nu mai vor să-l slujească, ci se întorc în ţara lor, care încă de mai înainte rupsese pacea; iar el răspunse că voieşte ca să-i dea ⟨aceia⟩ răgaz trei zile ca să gîndească la acele lucruri. În acest răstimp sosi un ceauş de la Poartă ca să-i ia domnia, dar ⟨Aron⟩ puse să i se taie capul şi să-i fie înfipt într-o lance, şi de îndată porunci să fie tăiaţi cîţi turci se găseau în cetatea Iaşilor şi în toată ţara lui, şi puse să se facă strigare peste tot că orice răufăcător este iertat şi să vină cu simbrie la el pentru război; că toată ţara este iertată de haraci, care se plătea necurmat, şi de dijme, şi să meargă fiecare să slujească cu armele pentru creştinătate şi pentru libertate împotriva păgînului. Întraceea se pregătea să meargă împotria Chiliei, cetate puternică, şi altor locuri pe care le stăpîneşte turcul pe malul Dunării, pînă în ţinuturile tătăreşti. Şi ca să-şi dea seama Maiestatea Voastră cît de însemnate sînt pentru turc aceste două ţări, afle că numai din Moldova în contul decimei [1] au fost duse într-un an, îmi amintesc, 360 de mii de oi, în afară de cele care se cumpără cu bani, şi de două ori pe atît din Ţara Românească, fiind această ţară mai mare; se mai adaugă şi mare număr de viţei, s-ar putea zice chiar cea mai mare parte. De la Brăila se încarcă pe an tot spre acel loc [2] cel puţin 500 de corăbii, cea mai mare parte cu grîne, dar şi cu pastramă, care e carne de viţel sărată şi uscată, unt, miere, brînză, seu şi alte asemenea, iar din grînele care sînt duse pe uscat din Ţara Românească la Constanţa, port la Marea Neagră, se încarcă cel puţin o mie de corăbii pentru Constantinopol.

Ştiu că această prealuminată Coroană are sufletul gata să sară în ajutorul creştinătăţii, dar pînă la urmă nu se ştie sfîrşitul. Maiestatea Voastră fie aceea care să ne lumineze întru ce se cuvine spre binele creştinătăţii.

[1] De fapt, în contul haraciului erau fixate uneori şi alte contribuţii, în afara celor financiare.
[2] Constantinopol.

10 **1595 ianuarie 31, Praga.**

[...][1]. Lo que de aca puedo auisar a V.S. es que los Turcos se uan a prestando y el Emp⟨erad⟩or tambien, para la guerra deste año. Entre otras preuenciones que S.M. ⟨Cessarea⟩ (?)[2] ha hecho hassido tomar de baxo de su protection el Transiluano, Valacos y Moldauios. Los quales asigurados della se an rebelado contra el Turco que le ha deser de grandissimo impedimento y lo que no pudieron acauar conellos los emperadores Ferdinando y Max⟨imilia⟩no por mucho que lo procuraron, por que amas de los muchos daños que las gentes destas naciones pueden hazer a los exercitos Turquescos es de mucha inportancia lo de las uituallas y municiones por que desta prouincia se sustentaua la mayor parte dellos [...][3].

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Spania, pach. VII, doc. 1; Archivo General de Simancas, Sección de Estado legajo 1545, 49.

[...][1]. Ceea ce de atunci pot să dau de ştire Domniei Voastre este că turcii încep să se pregătească, şi împăratul de asemenea, pentru războiul din acest an. Între alte griji pe care Maiestatea Sa ⟨imperială⟩[2] le-a rînduit a fost să ia sub ocrotirea sa pe transilvănean, pe munteni şi pe moldoveni; care, întemeindu-se pe acest fapt, s-au răsculat contra turcului, lucru ce aduce foarte mari greutăţi, pe care n-au putut să le dovedească arhiducii Ferdinand şi Maximilian, oricît s-au străduit, căci, peste multe pagube pe care oamenii din aceste neamuri le pot face oştilor turceşti, este de mare însemnătate şi pierderea hranei şi materialelor de război, care din aceste ţări se strîngeau în cea mai mare parte [...][3].

---

[1] Informaţii sumare despre arhiducele Ferdinand.
[2] Lectură probabilă.
[3] Relaţii despre proiectul de căsătorie al lui Sigismund Báthory cu principesa Maria Christierna.

11 **1595 februarie 10 (1003 Cemazîyelevvel 30).**

Dergâh-i gerdûn [...[1]]. Kasaba-i Ibrail nazırı [3] olan Mustafa cavuş bendeleri[2] bu dâî'lerine[4] gelüb izhâr-i tazallüm idüb vilâyet-i Eflâk voyvodası olan Mihâl bed-fîâl reâyâ ve berâyâ ile isyân üzere olub [5] Ibrail'in kalesin muhâsara ve varoşun ihrâk bi-n-nâr ve esbâbların cem'an nehîb garet idüb reâyâdan bazısı Tuna'nın öte cânibinde olan kasabât ve kuralara perâkende olub ve bazısı Tuna kenarında Ibrail karib-⟨inde⟩ adalardan nice olub ehl-i ıyalleri ile sakin olurlar iken sipâh ve solâk [6] ve yeniçeri taifesinden Baba ve Maçin ve Isakçı kazılıklarından bazi eşkıya ile üzerlerine varub ellerinde olan esbâb-erzâklarından her neleri var ise

yağma idüb ve nice reâyâ katl olunub oradan dahi kalkub kaçarlar iken kâfir askerlerine rast gelüb anlar dahi her neleri var ise alub kâfir vilâyetine sürüb bu minvâl üzere giden reâyânın evlerinde ve kuyularında olan buğdayların ve arpaların her neleri var ise ma'rifet-i şer'î yok iken fuzûlen bunlar kâfir vilâyetine gitdiler diyü darben çeküb alurlar bâhusûs ki reâyânın üzerlerinde ikişer-üçer yıllık öşrüm [7] olub ve dahi dönüb evlerine gelen reâyâya siz kâfirlere karışub 'asî oldunız haînsiz diyü rencîde idüb fuzulî nice akçelerin alub bu sebeb ile reâyâ ve berâyâ bilkülliyye firâr idüb mal-i mirîye gadr ve benüm iltizamıma zarar müterettib olub hasb-i hâl Dersaâdete ilâm eylene yed virün diyü ibrâm ve itâat eyledüği ecelden fi'l-vâki taife-i mezbûrunun [8] fuzûlî esbâb erzâkların alub ve siz asîlere karuşdunız diyü hilâf-i vâki' nice akçelerin alub nice cefâleri sebebi ile kasabada ve kasabaya tabi' olan havass-i hümâyûn karyelerde reâyânın perâkende olması mukarrer olduğuna binaen şöyle ki vâki' hâldir vukû üzere Dersaâdete arz olundı. Bâki fermân Dergâh-i muallâmnıdır.

Tahriren fî s<elh>şehr-i Cemazîyelevvel sene salis ve elf [9].

<Semnătura>

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Turcia, r. 25, c. 709; Başbakanlık Arşivi-Istanbul, Fekete Tasnifi, nr. 2 108.

Raportul către Poarta [...][1] este acesta:

Robul lor [2] Mustafa ceavuş, care este nazîr [3] al tîrgului Brăila, venind la acest rugător al lor [4], s-a plîns de nedreptate: Mihai răufăcătorul, care este voievodul ţării Valahiei fiind în stare de răscoală împreună cu toată populaţia [5], a asediat cetatea Brăilei şi a dat foc varoşului ei şi a prădat toate bunurile de acolo; unii dintre locuitori s-au răspîndit în tîrgurile şi satele aflate de cealaltă parte a Dunării, iar alţii, atunci cînd se aşezau, împreună cu familiile lor, în unele insule aflate la marginea Dunării, în apropierea Brăilei, au fost atacaţi de cei din tagma spahiilor, solacilor [6] şi ienicerilor, uniţi cu tîlhari din cadiatele Baba<dag>, Măcin şi Isaccea; le-au prădat tot ceea ce aveau ca bunuri şi alimente; au fost ucise multe raiale. Atunci cînd, ridicîndu-se şi de acolo, fugeau, s-au întîlnit cu oştenii ghiauri; la rîndul lor, şi aceştia, luîndu-le tot ceea ce aveau, i-au mînat în vilaetul ghiaur. Deşi nu există nici o dispoziţie legală, grîul şi orzul şi tot ceea ce au în casele şi jitniţele lor aceste raiale, care au plecat într-un asemenea mod, sînt luate cu forţa, zicîndu-se că „aceştia au plecat ilegal în vilaetul ghiaur". Problema este că de la raiale am de luat öşürul [7] pe doi-trei ani. Şi, de asemenea, zicîndu-se „voi v-aţi unit cu ghiaurii şi aţi devenit trădători", se fac opresiuni şi se iau pe nedrept mulţi bani de la raialele care se întorc acasă. Din această cauză, fug toate raialele şi beraialele, ceea ce produce pierderi veniturilor statului şi pagube arendei mele. Să fie adusă la cunoştinţa Porţii fericirii starea de lucruri.

Pentru că a stăruit cu supunere să i se dea o mînă de ajutor, <confirm faptul că> într-adevăr, se iau pe nedrept bunurile menţionatei tagme [8] şi, zicîndu-li-se „voi v-aţi unit cu rebelii" li se iau, împotriva evidenţei, mulţi bani şi li se fac numeroase silnicii. Fiind sigur faptul că, din această cauză, raialele din tîrg şi cele din satele domeniilor imperiale

dependente de tîrg se vor răspîndi, am raportat Porții fericirii situația așa cum este. În rest, firmanul aparține Înaltei Porți.

Prin scris, în ultima zi a lunii Cemaziyelevvel, anul una mie trei [9].

⟨Semnătura⟩

[1] S-a renunțat la formula diplomatică.
[2] Al sultanului.
[3] *Nazır*, supraveghetor, supraintendent.
[4] Cadiul de Brăila, semnatarul prezentului document.
[5] *Reâya* (raia) și *berâyâ* (beraia), prima categorie se referă la supușii care plăteau djizye și alte dări către statul otoman, îndeosebi fiind vorba de populația creștină, iar a doua categorie desemnează locuitorii scutiți, într-un fel sau altul, de asemenea dări. Cu alte cuvinte, aici este avută în vedere întreaga populație a țării.
[6] *Solak*, ieniceri din unitățile 60—63, care aveau misiunea de a asigura securitatea sultanului.
[7] *Oşür*, zeciuială.
[8] Locuitorii Brăilei.
[9] 10 februarie 1595.

12 1595 februarie 22, Constantinopol.

Right Honourable, by my last, particularly in those to the right honourable the Lord Treasurer, I advised that upon the revolte of the Prince of Bugdania and Wallachia from the Grand Signior his obedience, he had appointed and sent hence Mustafa Bassa, sonne in lawe to Sinan Bassa the Vizier, to be Captaine Generall of the ordres of souldiers called Gebegies and Topgies, as alike of all the Grand Signior his forces confining to the abovesaid provinces, wich order alsoe to the Tartar to meete the said Generall on the confynes and ioyntly to invade the rebelled provinces, wich by my last I advised they had done; but with their owne great dammage and overthrowe, for that being mett by the Prince of Wallachia, they were speedily and easily vanquished. Since which the Tartar — taking it for greate disgrace, that having shewed soe great vallour against the German Emperour, this weake Prince of Wallachia should withstand him — gathered againe his forces together, and without ayde or com[pany?] of the Generall invaded the said province of Wallachia but with worse successe then before, for not only his army was vanquished, and most slayne, but him selfe was grievously wounded; upon the cure of which wounde, as alsoe to expect the Grand Signior his further order, hee now remayneth in Silistria, a munited towne on this side the Danubium. The Wallacke, incouraged by these victories and hearing how that the abovesaid Generall together with the new Prince of Wallachia (whom thè Grand Signior had substituted and sent in the roome of the ribelled Michael Vayvoda) were incamped and lay securely without feare or order in a towne called Orushik on this side the Danubium, made a valiant resolution to passe on this side the sayd river and so assault them, and was no sooner resolved then performed, for in one night hee passed over to the number of five thousand souldiers, and marched directly to the Tarquish campe, whoe seeing them a furre off thought first they had been Tartars, but after perceiving them to be

Christians, put themselves in order of battell, soe well as the tyme would permitt them, and ioyninge with the enemy for a while resisted, but soone were overcome and the Generall himselfe slaine, whose head the Christians cut off and carryed away with them, making alsoe great search for the new Prince whom the Grand Signior had preferred to that province, but hee was fled upon a light Turkish horse. The reporter of these newes being sent with the abovesaid advise to the Grand Signior adioyned that the Michall Vayvoda his souldiers, after they had put to flight the turkes, pursued none, nor would vouchsafe to strike any but such as were either well horsed or richly apparralled; upon which your Honour is to understand that the Turkish souldier above all other souldiers goeth most richly arrayed, in so much as even the poorest hath his sinister garnished with silver, or hath a long coate (for these weare their apparrell long to the ancle) of fine Venice cloath — for the most part scarlett, the desire of which encouraged the poore Hungars, who goe very bare, spending for the most part that on the belly, which they should put on their backe; and this is what hitherto hath passed [. . .][1].

Now is brought newes that Aron Prince of Bugdania doth determine alsoe with all his forces to come over the Danubium, and to beseige Silistria, a walled and munited towne; whereupon the Governour thereof sendeth hither for succour, protesting that the shall not be able to resist the forces of Aron unlesse speedily ayde be sent him. The souldiers of Silistria upon like rumours a little before had tumultuously slayne and sacaged all the Ragusian merchants there traffiquing, as spies and fautours to the Prince of Bugdania...

The Tartar having long expected in Silistria the Grand Signiór his comanndment for future progress against the provinces of Bugdania and Wallachia, and being advertised of his spies here in Constantinople that the Generall would not sett forth yett these two moneths, alsoe being cured and healed of his wounds received in Wallachia, by present advise brought hither, is departed with all his retinue of souldiers unto his owne country, whence I thinke hee will not move before he heare the Vizier Bassa hence to be marching towards the confynes [. . .][1].

E. D. Tappe, *Documents*, p. 77—79; British Museum, Cott. Nero B. XII, f. 152 v., 156, 157.

Prea onorabile, în ultima mea scrisoare, în special în cea pentru mult onoratul lord trezorier, v-am înştiinţat despre revolta principilor Moldovei şi Ţării Româneşti împotriva sultanului şi a stăpînirii lui. Sultanul a numit şi a trimis de aici pe Mustafa paşa, cumnatul vizirului Sinan-paşa, ca să fie comandant general al categoriilor militare numite gebegii şi topcii ⟨tunari⟩, precum şi al tuturor celorlalte forţe armate ale sultanului care se află la graniţă cu amintitele provincii şi a poruncit hanului să se întîlnească la graniţă cu numitul general şi să se unească, pentru a invada cele două ţări răzvrătite, cum v-am înştiinţat în ultima scrisoare, ceea ce ei au şi făcut. Dar din cauza pagubelor mari de materiale şi oameni, la ciocnirea cu domnul Ţării Româneşti, ei au fost repede şi uşor învinşi. Atunci hanul — considerînd ca o mare dezonoare faptul că, după ce arătase o atît de mare vitejie împotriva împăratului Austriei,

acest neînsemnat domn al Țării Românești năzuiește să i se opună — și-a strîns din nou forțele și, fără ajutorul și participarea generalului, a năvălit în sus-numita provincie a Țării Românești, dar, cu mai puțin succes decît înainte, nu numai că armata lui a fost învinsă și mulți uciși, dar chiar el însuși a fost grav rănit. Pentru a-și îngriji rănile și de asemenea pentru a aștepta în continuare ordinele sultanului, el a rămas în Silistra, un oraș întărit de pe malul Dunării. Valahii, încurajați de aceste victorii și auzind că numitul general, împreună cu noul domnitor al Țării Românești (pe care sultanul l-a numit și trimis în locul răzvrătitului Mihai), și-au stabilit tabăra și s-au instalat în siguranță, fără teamă sau grijă, în orașul numit Rusciuk, de cealaltă parte a Dunării, au luat îndrăzneața hotărîre de a trece de cealaltă parte a fluviului și de a-i lua cu asalt; și, abia dacă au apucat să ia hotărîrea, că au și pus-o în practică, căci într-o noapte ⟨Mihai⟩ a trecut Dunărea cu 5 000 de oșteni și s-a îndreptat direct spre turci, care văzîndu-i, au crezut la început că sînt tătari, dar după aceea, descoperind că sînt creștini, s-au așezat în ordine de bătaie, atît cît le-a permis timpul și, luînd contact cu dușmanul, au rezistat o vreme, dar au fost curînd biruiți și generalul însuși a fost omorît, iar capul său a fost tăiat și luat de creștini; mult căutat a fost și noul domnitor, pe care sultanul îl preferase în Țara Românească, însă el fugise pe un cal de cavalerie ușoară turcă. Aducătorul acestor știri, trimis cu sus-numita înștiințare la sultan, a adăugat că Mihai și oștenii lui, după ce au pus pe fugă pe turci, nu au urmărit pe nici unul și nici nu s-au învrednicit să lovească vreunul decît dacă erau dotați, fie cu cai buni fie cu echipament bogat. Căci, mult stimate, trebuie să înțelegeți că oștenii turci, în comparație cu toți ceilalți oșteni, merg la război foarte bogat echipați, astfel încît chiar cel mai sărac are însemnele împodobite cu argint sau o manta lungă (căci veșmîntul lor de protecție este lung pînă la glezne) din stofă frumoasă de Veneția, de cele mai multe ori de culoare purpurie; dorința de a avea acest veșmînt a încurajat pe ungurii săraci care umblă prost îmbrăcați, cheltuind cea mai mare parte din bani pentru burtă, să și le pună pe propriul lor spate, ceea ce s-a și întîmplat pînă acum [. . .][1].

Acum a sosit vestea că Aron, domnitorul Moldovei, s-a hotărît de asemenea să treacă Dunărea, cu toată oastea lui și să asedieze Silistra, un oraș prevăzut cu ziduri și bastioane. Atunci guvernatorul a trimis după ajutoare, arătînd că el nu va putea rezista oastei lui Aron, dacă nu i se trimite în grabă ajutor. Oștenii din Silistra, auzind astfel de zvonuri, au ucis și jefuit cu puțin înainte, în cadrul unei mișcări de stradă, pe toți negustorii din Raguza, care făceau negoț acolo, ca spioni și agenți ai domnitorului Moldovei.

După ce a așteptat mult timp în Silistra ca sultanul să ordone o viitoare ofensivă împotriva Moldovei și Țării Românești și fiind informat de iscoadele lui de la Constantinopol că totuși generalul nu va fi trimis în curs de două luni, acesta aflîndu-se în tratament și convalescență după rănile primite în Țara Românească, potrivit știrii primite aici, hanul a plecat cu toată oștirea în țara sa, de unde nu se va urni înainte de a auzi că vizir-pașa a pornit spre granițele acestor țări [. . .][1].

---

[1] Text omis la publicare de E. D. Tappe și explicație dată de el.

13 **1595 martie 27.**

Muy Illustrissimo Señor

[...][1]. Buena nueua es la de la rota que el Princípe de Transiluania y Bayuodas de Valachia y Moldauia han dado a los Turcos. Pero mucho temo que este Turco mozo [2] no querra estarse sin hazer venganza della. De Viena escriuen a los 11 deste por cartas que hauian tenido muy frescas de Praga que el emperador quedaua muy malo plega a Dios de darle salud, que en muy mala cuyuntura caería su muerte, y que el exercito que yua juntando salga tan numerosso como en la relaçion que ha emuiado el embaxador Don Guillen de Sant Clement se apunta [...][3].

a 27 de março 1595 Juan Andrea D'Oria

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Spania, pach. VII, doc. 2; Archivo General de Simancas, Sección de Estado, legajo 1545, 52.

Prea ilustre domn

[...][1]. Veste bună este despre înfrîngerea pe care principele Transilvaniei și voievozii Valahiei și Moldovei au pricinuit-o turcilor; dar mă tem că turcul cel tînăr [2] nu va rămîne fără să se răzbune. De la Viena au scris pe 11, din epistolele pe care le primiseră de puțină vreme de la Praga, că împăratul era tot foarte rău, să binevoiască Dumnezeu să-i dea sănătate, căci o împrejurare nenorocită i-ar aduce moartea; că armata care se strînsese s-a dovedit a fi foarte numeroasă, cum se arată în știrea pe care a trimis-o ambasadorul Don Guillen de San Clemente [...][3].

La 27 martie 1595 Juan Andrea D'Oria

---

[1] Nu există știri noi despre pregătirile flotei turcești.
[2] Noul sultan Mehmed al III-lea (1595—1603).
[3] Informații despre nobilii de la curtea spaniolă.

14 **1595 mai 20, Alba Iulia.**

Nos Sigismundus Dei gratia Regnorum Transilvaniae, Moldaviae, Valachiae Transalpinae et Sacri Romani Imperij Princeps, partium regni Hungariae dominus et siculorum comes etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod posteaquam ex Dei optimi maximi beneficio gubernacula regni Transilvanię adepti sumus, ac Turcarum Schytarumque barbarica immanitas et furor in Hungaria saeuire coepit, nihil magis in uotis habuimus, quam ut rescissa reiectaque nefarij hostis propter illorum leuitatem et perfidiam, amicitia, Reipublicae Christianae atque adeo regno Hungarię multis circumuento calamitatibus, imo in extremis fluctuanti periculis, quantum in nobis situm esset, secundum Deum subuenire eo opitulari, regna et prouincias Turcarum iugo pressas a fera illorum seruitute vindicare, atque in pristinam et diu exoptatam liber-

tatem restituere possemus. Optime scilicet persuasi, nihil hac re Deo gratius, nobisque gloriosius futurum, neque remedium ullum ad promerendam nominis immortalitatem accomodatius inueniri posse. Ea propter cum in vindicando a seruitute Turcarum regno nostro Transalpinensi, adiunctis nostris copijs, et omni bellico apparatu Spectabili et Magnifico domino Michaeli Vaiuodę, qui se nobis relicta Turcarum perfidia una cum totius illius regni ordinibus iureiurando astringens, iampridem subdiderat, prosperrimis successibus, multis proelijs hostibus deuictis et extra regnum illud depulsis in libertatem assertum est; quin etiam finitimorum Bulgarię populorum ceruicibus imminentes per Bulgariam Turcis multis proelijs magna edicta strage deuictis, et Turcicis oppidis, villis et agris depopulatis in Bulgaria, incolumes intra limites regni illius se receperunt. Ut autem regnum illud a furore barbarorum per nos in libertatem assertum commodius et administrari Christiano ritu et ab hostibus defendi possit, accitis ex illo regno ad nos ad transigendum cum pleno et generali mandato, authoritateque Michaelis Vaiuodę, et omnium ordinum illius regni sauciendi et concludendi, praecipuis Boeris, in haec pacta et conuenta descensum vtrinque est. —

Quorum quidem tenor talis est:

Pacta et conuenta inita inter Serenissimum Principem Dominum Sigismundum Dei gratia regnorum Transilvanię, Moldauię, Valachię Transalpinę et Sacri Romani Imperij Principem, partium regni Hungarię dominum et Siculorum Comitem etc. Ac Spectabilem et Magnificum Michaelem Vaiuodam regni Suae Serenitatis Transalpinensis, vniuersosque ordines et Boeros eiusdem regni, pręsentibus ex parte suę Serenitatis Magnifico domino Stephano Josica supremo Cancellario et Consiliario suę Serenitatis, et Generoso Domino Georgio Rauazdij Consiliario eiusdem Serenitatis suę, Capitaneoque arcis Vÿwar etc., ad transigendum specialiter ipsius Serenitate delegatis; in persona autem Vaiuodę et ordinum eiusdem regni suę Serenitatis Transalpinensis, Venerabilibus Jephtemia Archiepiscopo in Thergowistie, Luca Episcopo de Budzew, Theophilo Episcopo de Remnik; Jtem Generosis Nÿtre Vornik, Kizar Vornik, Demetrio Logoffett, Dano Vizter, Theodosio Vizter, Radul Poztelnik [1] de Chieptoronie, Radul Klutzer, Radul Poztelnik maiore, Borchia Logoffett, Vintila Klutzer, Ztenile Poztelnik et Preda Logoffett cum plena et sufficienti instructione, generalique mandato ab ÿsdem Michaele Vaiuoda et cunctis ordinibus illius regni maioribus iuxta ac minoribus, ad transigendum et concludendum delegatis Albę Julię in Transiluania vigesima die Maÿ, Anno domini Millesimo quingentesimo Nonagesimo quinto transacta, conclusa vtrinque inuiolabiliter obseruanda.

Primum quidem nos Episcopi et Boeri dominium, amicitiam et seruitutem omnem Turcarum, tanquam infidelium et perfidorum reijcimus, et omnes concordibus votis et paribus suffragÿs tam nos ipsi, qui hic adsumus, quam reliqui omnes maiores aeque ac minores eiusdem regni Transalpinensis patriae nostrę ordines et populi, vna cum Michaele pariter Vaiuoda, nec non toto ordine Ecclesiastico ac omnes Boerones, nosmet ipsos et hoc regnum Serenissimo domino Sigismundo, Dei gratia regnorum Transiluaniae, Moldauiae, Valachiae Transalpinae, et Sacri Romani Imperij Principi, partium regni Hungarię domino, et Siculorum Comiti etc.[2], domino nostro

clementissimo subÿcimus, illudque ⟨regnum⟩ vna nobiscum, ac cunctis illius patriae nostrae populis, inhabitatoribus, et incolis in potestatem illius tradimus, cum omni absoluta iurisdictione meri mixtique imperÿ; Eundemque eligimus [3], constituimus, exaltamus vnanimi et concordi totius regni voce in Principem nostrum, et regni nostri Transalpinensis dominum et regem nostrum haereditarium; Jam dudum hanc de eo spem concipientes, quod Sua Serenitas nos et patriam nostram contra omnes Turcarum furores et aliorum quorumuis ingruentium hostium insultus defensura et protectura sit, nosque in nostra antiqua libertate conseruatura, ac in veritate iudicatura sit, quemadmodum alia regna ditiones Suae Serenitatis imperio subiectas iuxta haec pacta et conuenta quae hoc ipso tempore vtrinque constituimus. Jn huius rei robur et testimonium primum nos, qui hic personaliter adsumus ipsius Serenitati fidelitatis iuramentum nostro Vaiuodae Michaelis et totius illius regni populorum nomine praestamus; nos, et vniuersum regnum eidem ipsiusque successoribus futuros fideles subditos vsque ad mortem; hoc ipsum et manuum nostrarum subscriptione, et proprio sigillo nostro corroborantes. Jdem et Michael Vaiuoda nunc constitutus, et in futurum quoque pro tempore constituendi vaiuodae, vniuersique regni Transalpinensis ordines et status praestare debebunt.

Quoniam autem Serenissimus Princeps et⟨c.⟩[4], dominus noster clementissimus, in regno isto residere, et manere continuo non potest, nobis suum Vicegerentem [5] Vaiuodam constituet, quem scilicet ordines regni a Sua Serenitate communibus votis et suffragÿs postulauerint, qui linguae quoque nostrae et patrij sermonis compos sit, quique et regnum illud rite administret, et causas nostras iuste et legitime, iuxta regni antiquam libertatem et consuetudinem [6], et secundum haec pacta et conuenta, ac pro mandato Serenissimi Principis nostri et eius successorum dijudicet et dirimat.

Ut autem haec malius et rectius peragi et exequi possint, Serenitas sua sub nomine et auspicio suo secundum Deum vexillum militare, clauam et frameam Vaiuodae ipsi et Locumtenenti suo mittet, quo omnes ex hoc agnoscant illum fungi vice et in persona suae Serenitatis, ac in omnibus, quaecunque sua Serenitas mandauerit a primo ad nouissimum iuxta pacta et conuenta sint dicto Vaiuodae obedientes, eiusque mandata iusta et legitima exequantur.

Vaiuoda [7] quoque vt officio et munere sibi commisso commodius et pro Serenitatis suę voluntate ac ordinum ⟨utilitate et⟩ commodo perfungi possit, duodecim illi Boeros, vsu rerum, aetate et experientia [8] conspicuos adiunget, quorum consilio non minus in iudiciar⟨iis⟩ causis discutiendis, quam aliarum quoque omnium rerum administratione [9] iuxta haec pacta et conuenta ⟨ipse Vaiuoda⟩ vtatur, ne vlli praeter ius et fas iniuria inferatur.

Hi autem Boeri quemadmodum arbitrio tantum, voluntate et scitu [10] suae Serenitatis et successorum suorum constitui, ita officio quoque et loco ipsorum dimoueri debebunt [11], [12].

Quod ad regni Prouentus attinet, de ÿs ita constituimus, vt quotiescunque per Serenissimum Principem nostrum, in regno suae Serenitatis Transiluaniae Comitia . indicuntur, ex [13] hoc quoque regno Transalpinensi delegati [14] ad ⟨eadem⟩ Comitia expediantur, qui ad

voluntatem suae Serenitatis, et suorum successorum pro necessitate tributa imponere debebunt.

Jn huiusmodi vero Comitijs et publicis regni (Transiluaniae[15]) conuentibus ac congregationibus [16] locum habebunt [17] peculiarem, quemadmodum et alij delegati [18] cum libertate ferendi voti et suffragÿ; praecedent autem loco et voto, et Vaiuoda et Boeri Transalpinenses Moldauienses [19].

Tributum constitutum publicabunt tandem Vaiuoda et duodecim illi Boeri, percipient autem Boeri a sua Serenitate ad id destinati et ordinati, qui singulis annis exactam, et sufficientem rationem suae Serenitati perceptorum et expensorum prouentuum [20] reddere debebunt [21].

Vaiuodis [22] pro tempore constitutis ex prouentibus regni illius, secundum meritorum ipsorum exigentiam, Serenitas sua prouentus ordinabit, ad [23] requisitionem regni et Boerorum.

Omnes donationes, inscriptiones, confirmationes priorum huius regni vaiuodarum sua Serenitas et suae successores in suo vigore et robore relinquent. Jn posterum autem ⟨sub nomine et sigillo Serenitatis suae et ejus successorum [24]⟩ omnes eiusmodi literaę et priuilegia emanabunt, pretiumque omnium literalium instrumentorum [25] iuxta legem et consuetudinem illius regni exigetur; haereditates [26] autem non alÿs donari possint, nisi indigenis illius regni.

Omnes causę iuxta veterem legem et consuetudinem regni coram iudicibus ordinarijs inchoentur [27], dÿudicentur, ac coram Vaiuoda et duodecim illis Boeris iuridice finiantur. Exceptis duntaxat omnibus et quibuslibet causis criminalibus, vitam et fortunas Boerorum concernantibus, qui etsi sententia capitali condemnati in vinculis detineantur, tamen vt misericordię et veniae locus aliquis relinquatur, nec vita neque bona eiusmodi condemnatorum Boerorum sine scitu et voluntate suę Serenitatis et eius sucessorum adimi possint. Quodsi autem quispiam ex ÿs supplicio affectus fuerit, bona huius ad legitimos illius haeredes et successores secundum consuetudinem illius regni deuoluantur [28].

Yn hac autem administratione et transactione [29] includatur totum hoc [30] regnum Transalpinense, sub antiquis eius terminis et limitibus [31], ex parte Moldauię et Alpium, à partibus Danubÿ ad vsque medium ipsius Danubÿ alueum: A⟨ciuitate⟩ Brailla ad vsque oppidum Russawa, et secundum veteres istos limites et terminos. Prouentus etiam regni (iuxta haec [32]) percipientur. Quaecunque [33] autem arces, ciuitates, oppida, possessiones, districtus et regna extra hoc regnum communibus etiam armis, aut quocunque studio per suam Serenitatem aut eius successores acquisita fuerint, ea cedant in liberam illorum [34] iurisdictionem et administrationem dispensationemque.

Vniuersum ordinem Ecclesiasticum et Monasticum etiam siue Calugerorum sua Serenitas relinquet in antiquo vsu et consuetudine, ritu, cęremonÿs et libertate ipsorum, qui solitos etiam suos prouentus libere percipere poterunt. Omnes [35] etiam Ecclesiae Valachicales in ditionibus suae Serenitatis existentes, erunt sub iurisdictione et [36] dispositione Archiepiscopi Tergowistiensis, iuxta Ecclesiastici iuris et ordinis illius regni dispositionem prouentusque suos solitos et ordinarios percipere poterunt.

Titulum habebit sua Serenitas et eius successores a Vaiuoda, et omnibus ordinibus ⟨illius regni⟩ talem: Serenissimus Princeps Dominus [37] Sigismundus Dei gratia regnorum Transiluaniae, Moldauię, Valachię Transalpinę, et Sacri Romani Imperÿ Princeps, partium regni Hungarię dominus, et Siculorum Comes et⟨c⟩.[38] dominus noster clementissimus. Vaiuoda autem [39] a Serenitate sua, et [40] eius successoribus [41]: Spectabilis et Magnificus dominus Michael Vaiuoda regni nostri Transalpinensis etc.[42] fidelis nobis honorandus [43].

Ipse autem Vaiuoda [44] in titulo suo has dictiones DEI GRATIA in posterum minime usurpare debeat, neque [45] oppida, vel loca illa, vnde literas ad suam Serenitatem et eius successores, vel alia quaelibet loc missurus est, sua nominauerit.

Vaiuoda illius regni vtetur proprio familię et non publico regni sigillo, caera tamen rubea. Sigillum autem authenticum illius regni suę Serenitati et eius successoribus relinquatur.

Officiales autem regni erunt omnes suae Serenitatis non Vaiuodę, et ita quisque ipsorum titulos etiam sortietur [46]. Vaiuoda Transalpinensis inter Serenitatis suae et successorum ipsius Consiliarios adscribetur [47].

Vaiuoda per legatos aut vlla aliqua alia ratione cum nullis externis populis vel principibus vllis de rebus, sine permissu et facultate suae Serenitatis et successorum suorum tractare et agere poterit [48], verum si qua necessitas ipsi ingruerit [49], suam Serenitatem et successores eius requirere debet [50], et eorum erit, causam Vaiuodę et totius regni agere, et negotia tractare, prouidere [51].

Quodsi [52] aliqui ex militibus Ungariaę vel alterius nationis quempiam ex incolis regni illius iniuria affecerit, ex parte illius Capitaneus suae Serenitatis ibidem constitutus, pro ratione delicti et facti: E conuerso vero si quispiam militum Vaiuodę vel prouincialium alicui militum suae Serenitatis vim intulerit, ex parte illius ipse Vaiuoda per Vornikum iudicium administrare debeant [53] sine vlla mora. Qui vero Boerorum personas et curias violenter invaserit contra ius et fas, poenam capitis incurrat.

Graecus [54] natione inter duodecim Juratos Boeros esse nequeat, neque aliquod munus et offitium spectans ad gubernationem illius regni obire possit; mercaturam [55] tamen exercere valeat.

Conuiuium et donatiuum, quod fieri solet tempore Paschali et festo trium Regum, ex publicis regni prouentibus fiat [56].

Pax [57] cum Turcis aliter stabiliri nequeat, nisi conditionibus pacis haec quoque prouincia Transalpinensis includatur, ac suae Serenitatis relinquatur [58], iuxta transactionem nostram iam antea cum Sacratissimo Rudolpho Romanorum Jmperatore etc. factam.

Quodsi ipsum Vaiuodam vel Boeros ex regno isto Transalpinensi (quod Deus auertat) profugere contingeret, ÿdem nec in persona, nec in bonis ipsorum in hoc regno Transiluaniense impediantur, neque in Turcarum manus tradantur. Jmo Boeri ipsi bona sua et iura possessionaria libere possideant.

Boeri a sua Serenitate electi ac possessiones villas et portiones possessionarias habentes tributa perdere minime teneantur, ac ratione eiusmodi bonorum ipsi Vaiuodę aut alÿs quibuspiam vlla plebea seruitia prestare debeant [59].

Coloni et jobagiones Boeronum, qui ex bonis et iuribus eorundem possessionarÿs in bona aliena clam se contulerint, ilico restituantur.

Jdem Vaiuoda et omnes officiales, praestito fidelitatis iuramento, Serenitati suae et eius successoribus fidei sacramento se obligabunt, iuxta haec pacta et conuenta tunc, cum vexillum militare [60] Vaiuodis transmittetur.

Sua etiam Serenitas promittit, se et suos successores omnibus viribus [61] pecunia, tormentis bellicis, et puluere tormentario; ac denique omni bellico apparatu regnum hoc Transalpinense contra omnes hostes defensuram, opemque laturum, iuxta haec pacta et conuenta, ac administraturum, ⟨idemque successores suos facturos fore⟩.

Jn cuius rei fidem et perpetuam memoriam Serenitas sua primum, et nos praedictae ad haec transigenda ex vtraque parte delegatae personaę, haec pacta et conuenta manuum nostrarum subscriptione, sigillorumque nostrarum vsualium appensione roborauimus et fermauimus.

Nos itaque praescripta haec pacta et conuenta utrinque transacta et conclusa acceptantes, et rata firmaque habentes, manus subscriptione, et appensione sigilli nostri authentici roborare uoluimus, ad eaque pręstanda et inuiolabiliter obseruanda⟨m⟩, tam nostro quam successorum nostrorum nomine, (dum videlicet ÿ regnum adierint), fide et uerbo nostro principali nos obligamus. ACTUM in Ciuitate nostra Alba Julia die vigesima Maij. Anno domini, Millesimo Quingentesimo Nonagesimo Quinto.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Italia, r. 55, c. 334—338; Archivio di Stato di Firenze, Archivio Mediceo, Filza 4469, ⟨lettera⟩ nr. 143, f. 261—264, sub titlul „Copià delle Capitulationi di Valachia" — text latin complet al Tratatului cu Țara Românească, descoperit de Esarcu și publicat in anexa la Hurmuzaki, *Documente*, III_1, p. 472—476, doc. XL. Cel cu Moldova este publicat la p. 477—480, sub nr. XLII, și se află tot în Archivio Mediceo, Filza 4469, nr. 55, f. 265—267 — c. 144—147 —, sub titlul „Copià di Capitoli di Moldavia" — text identic ca grafie cu cel de mai sus și expediat, probabil, ducelui de Toscana. Între cele două texte există însă diferențe de conținut generate de condițiile specifice poziției politice a celor două țări față de Transilvania la data respectivă. În aceeași Archivio Mediceo mai există o copie a textului pentru tratatul cu Răzvan, intitulată „Capitulationes Moldaunię", la nr. 54, f. 272—275 — c. 137—141 —, cu o grafie mai cursivă, expediată, de această dată, lui Gian Battista Genga, la Roma, probabil la 11 iunie 1595, dar nu mai există o copie și pentru Țara Românească.

Bethlen W., *Historia de rebus transilvanicis*, ed. a II-a, Sibiu, 1783, t. III, lib. VIII p. 557 și urm. — text latin, probabil după originalul de la Alba Iulia, editat cu omisiuni și preluat ca atare in Anexa la N. Bălcescu, *Opere*, II, Buc., 1953, p. 347—350— traducere incompletă, avind omise aceleași pasaje ca la Bethlen; Hurmuzaki, *Documente* III_1, p. 210—213 — textul latin preluat de la Bethlen, avind omise aceleași pasaje și în Anexă, la p. 472—476 — textul latin complet al copiei din Archivio Mediceo iar p. 477—480 — textul latin al tratatului cu Moldova din aceeași Archivio Mediceo; I. Sirbu, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul domnul Țării Românești*, Ed. Facla, Timișoara, 1976; p. 144—147 — traducere aproape integrală a textului latin al tratatului cu Țara Românească.

Noi, Sigismund, prin grația lui Dumnezeu principe al țărilor Transilvaniei, Moldovei, Valahiei Transalpine și al Sfîntului Imperiu roman, domn al părților regatului Ungariei și comite al secuilor etc.

Prin cele de față aducem la cunoștința tuturor celor cărora le este de folos că de cînd prin bunătatea lui Dumnezeu cel bun și mare am luat cîrma Principatului Transilvaniei și de cînd cruzimea și sălbăticia

barbară a turcilor şi tătarilor a început să bîntuie în Ungaria, n-am dorit nimic mai mult decît ca, rupînd şi călcînd prietenia cu duşmanul nelegiuit — din cauza nestatorniciei şi vicleniei lui, să putem veni, cu voia lui Dumnezeu, întru ajutor şi sprijin, după cît ne stă în puteri, creştinătăţii şi chiar regatului Ungariei, care este lovit de multe nenorociri, ba chiar pluteşte în cele mai mari primejdii, să slobozim ţările şi provinciile apăsate de jugul turcilor de sub cruda lor sclavie şi să le putem înapoia vechea şi de mult dorita libertate, convinşi fiind cu totul că nimic nu va fi mai plăcut lui Dumnezeu decît aceasta şi nici mai glorios pentru noi şi că nu se poate afla un mijloc mai potrivit pentru a cîştiga nemurirea numelui nostru. De aceea, i-am dat ajutor cinstitului şi luminatului domn Mihai voievod pentru scoaterea din robia turcilor a Principatului nostru Transalpin, alăturînd oşti de-ale noastre şi tot felul de lucruri de război. (El, părăsind legămîntul cu turcii, încă dinainte ni se supusese nouă, legîndu-se cu jurămînt împreună cu treptele întregii ţări.) Şi, cu izbînzi foarte norocoase, i-am înfrînt în multe lupte pe duşmani, Principatul însuşi fiind readus la vechea lui libertate. Ba, înfrîngîndu-i în Bulgaria în multe lupte şi în mari măceluri pe turcii care apăsau grumazul neamurilor bulgăreşti învecinate şi pustiind oraşele, aşezările şi satele turceşti din Bulgaria, ⟨oştenii noştri⟩ s-au întors nevătămaţi între hotarele ţării. Dar, pentru ca acea ţară readusă de noi la libertate din cruzimea barbarilor să poată fi mai uşor ocîrmuită după legea creştinească şi apărată de duşmani, chemînd la noi boieri de frunte din acea ţară pentru a discuta, a încheia şi a ratifica prin deplina şi întinsa împuternicire şi autorizare a lui Mihai voievod şi a tuturor treptelor acelei ţări, am ajuns de amîndouă părţile la această hotărîre şi înţelegere.

Conţinutul acestora este în felul următor :

Acordul şi înţelegerea începute, încheiate şi trebuind să fie păzite de amîndouă părţile fără atingere între prealuminatul principe domnul Sigismund, prin graţia lui Dumnezeu principe al ţărilor Transilvaniei, Moldovei, Valahiei Transalpine şi al Sfîntului Imperiu roman, domn al părţilor regatului Ungariei şi comite al secuilor etc. şi cinstitul şi luminatul ⟨domn⟩ Mihai, voievod al ţării Transalpine a Luminăţiei Sale şi toate treptele şi boierii aceleiaşi ţări, fiind de faţă din partea Luminăţiei Sale strălucitul domn Ştefan Josica, cancelar suprem şi consilier a Luminăţiei Sale, şi nobilul domn Giorgy Ravazdy, consilier al Luminăţiei Sale şi căpitan al cetăţii ⟨Samos⟩ Ujvar, însărcinaţi în chip special cu tratativele de Luminăţia Sa ; iar din partea lui Mihai voievod şi a treptelor Principatului Transalpin a Luminăţiei sale — preasfinţiţii Ieftemie mitropolit ⟨cu reşedinţa⟩ în Tîrgovişte, Luca episcop de Buzău, Teofil episcop de Rîmnic, de asemenea şi nobilii Mitrea vornic, Chisar vornic, Dumitru logofăt, Dan vistier, Teodosie vistier, Radu postelnic de Cepturoaia [1], Radu clucer, Radu postelnic mare, Borcea logofăt, Vintilă clucer, Stănilă postelnic şi Preda logofăt, delegaţi în vederea discuţiilor şi hotărîrilor cu instrucţiuni depline şi îndestulătoare şi cu întinsă împuternicire din partea lui Mihai voievod şi a tuturor treptelor mari şi mici din acea ţară, la Alba Iulia, în Transilvania, în a douăzecea zi a lui mai din anul una mie cinci sute nouăzeci şi cinci.

⟨1⟩ În primul rînd noi, feţele bisericeşti şi boiereşti, lepădăm stăpînirea, prietenia şi toată supunerea faţă de turcii necredincioşi şi vicleni, şi într-o singură dorinţă şi cu deopotrivă hotărîre, cu toţii, atît noi înşine, care

sîntem aici de față, cît și celelalte trepte mari și mici ale țării noastre, Principatul Transalpin, și tot norodul, împreună cu Mihai voievod și tot cinul bisericesc și toți boierii, ne supunem pe noi înșine și această țară preamilostivului nostru stăpîn, prealuminatul domn Sigismund, prin grația lui Dumnezeu principe al țărilor Transilvaniei, Moldovei, Valahiei Transalpine și al Sfîntului Imperiu Roman, domn al părților regatului Ungariei și comite al secuilor etc.[2], și încredințăm în puterea lui toată această țară împreună ⟨cu noi și⟩ cu tot norodul, locuitorii și trăitorii din țara noastră, cu jurisdicția întreagă și neîngrădită a puterii judecătorești și civile, și-l alegem [3] și-l așezăm și înălțăm pe el într-un singur glas al întregului Principat și dintr-un singur suflet ca principe al nostru și domn al țării noastre transalpine și rege ereditar al nostru. Hrănim de mult nădejdea că Luminăția Sa ne va apăra și ocroti pe noi și țara noastră împotriva cruzimilor turcilor și a năvălirii oricăror alți neprieteni care s-ar ridica împotriva noastră și că ne va lăsa pe noi în vechile noastre libertăți și că ne va judeca în dreptate, la fel ca și pe celelalte stăpîniri și posesiuni supuse poruncilor Luminăției sale, după acordul și înțelegerea aceasta pe care o stabilim acum de amîndouă părțile.

⟨2⟩ Spre întărirea și întîia mărturie a acestui lucru, noi, cei care sîntem aici de față, ne legăm față de Luminăția Sa cu jurămînt de credință în numele voievodului nostru Mihai și al norodului întregii țări că noi și toată țara îi vom fi supuși credincioși pînă la moarte, lui și urmașilor lui, întărind aceasta și prin subscrierea cu mîinile noastre și cu propriul nostru sigiliu; cu același jurămînt va trebui să se lege și Mihai care este așezat acum voievod și cei care vor fi așezați voievozi în viitor și toate treptele și toate cinurile Principatului Transalpin.

⟨3⟩ Deoarece însă prealuminatul nostru principe și[4] preamilostivul stăpîn nu poate ședea și rămîne neîntrerupt în această țară, ne va așeza un locțiitor [5] cu numele de voievod, pe acela pe care, din dorința și cu hotărîrile comune îl vor cere de la Luminăția Sa dregătorii țării, care să fie stăpîn pe graiul nostru și pe datina țării și care să ocîrmuiască țara după obiceiuri și să judece și se împace pricinile noastre cu dreptate și fără încălcarea legii, după vechile libertăți și pravile [6] al țării și potrivit cu acordul și înțelegerea aceasta și cu împuternicirea prealuminatului nostru principe și a urmașilor săi.

⟨4⟩ Și, pentru ca aceasta să se poată face și îndeplini mai ușor, Luminăția Sa îi va trimite sub numele și cu autoritatea sa, după voia lui Dumnezeu, voievodului, ca unui locțiitor al său, un steag ostășesc, un buzdugan și o sabie, pentru ca toți să cunoască din aceasta că el cîrmuiește în locul și în numele Luminăției Sale și de la cel dintîi pînă la cel din urmă să fie ascultători de zisul voievod în toate cîte i le va încredința Luminăția Sa, după acordul și înțelegerea aceasta, și să îndeplinească poruncile lui drepte și legiuite.

⟨5⟩ Pentru ca și voievodul [7] să-și poată îndeplini mai cu ușurință și după voința Luminăției Sale și după folosul și spre priința treptelor slujba și însărcinarea care i s-a încredințat, îi va alătura doisprezece boieri distinși prin cunoașterea treburilor, prin înțelepciune, în vîrstă și trecuți prin încercări [8], al căror sfat voievodul să-l folosească atît în lămurirea pricinilor judecătorești, cît și în diriguirea [9] celorlalte trebi, după acordul și înțelegerea aceasta, pentru ca nimănui să nu i se facă vreo nedreptate, încălcîndu-se pravila și datina. Iar acești boieri, după cum vor trebui să fie așezați numai după hotărîrea și voința și cu știrea [10] Luminăției

Sale și a următorilor săi, tot așa vor trebui [11] să fie îndepărtați din slujba și rangul lor [12].

⟨6⟩ În ceea ce privește veniturile țării, am hotărît astfel ca de cîte ori va fi chemată de către prealuminatul principele nostru o dietă în Principatul Transilvaniei al Luminăției Sale să fie trimiși la astfel de dietă delegați și din [13] Principatul Transalpin[14], care vor trebui să hotărască dările de trebuință după voința Luminăției Sale și a urmașilor săi. În astfel de diete și adunări și sfaturi obștești [16] ale Principatului (Transilvaniei)[15] ei vor avea un loc anume [17], ca și ceilalți delegați [18], cu îngăduința de a-și spune părerea și dorința; doar că voievodul și boierii transalpini vor sta și își vor spune părerea înainte de cei moldoveni [19].

⟨7⟩ Voievodul și cei doisprezece boieri vor face cunoscute dările statorite, dar le vor strînge boieri aleși și rînduiți anume de Luminăția Sa și aceștia vor fi datori [20] să dea Luminăției Sale în fiecare an o socoată exactă și îndestulătoare de veniturile [21] adunate și vărsate ⟨la tezaur⟩.

⟨8⟩ ⟨Voievodului și⟩[22] celor ce vor fi așezați voievozi peste vreme Luminăția Sa le va rîndui venitul pe măsura slujbelor din vistieria Principatului ⟨Luminăției Sale⟩, după [23] cum vor întreba țara și boierii.

⟨9⟩ Luminăția Sa și urmașii săi vor lăsa în puterea și în tăria lor toate daniile, înscrisurile și întăririle voievozilor de pînă acum ai țării; de-acum înainte însă toate înscrisurile și privilegiile de acest fel se vor da ⟨în numele și sub sigiliul Luminăției Sale și al urmașilor săi⟩[24] și prețul tuturor documentelor scrise[25] va fi cerut după legea și obiceiul țării; dar moștenirile [26] să nu poată fi date altora, decît pămîntenilor ⟨țării⟩.

⟨10⟩ Toate pricinile să fie cercetate [27] și judecate în fața judecătorilor îndrituiți, după legea veche și după obiceiul țării, și să fie întocmite legiuit, în fața voievodului și a celor doisprezece boieri, afară numai de toate pricinile criminale ca acelea care privesc viața și averea boierilor; cei care, cu toate că ar fi ținuți în lanțuri fiind condamnați cu pedeapsa capitală, totuși să aibă vreun prilej de îndurare și iertare; și nici viața și nici bunurile boierilor condamnați în felul acesta să nu le poată fi luate fără știrea și voia Luminăției Sale și a urmașilor săi. Dacă însă vreunul din ei va fi suferit pedeapsa, bunurile acestuia să fie lăsate moștenitorilor și urmașilor lui legiuiți, după obiceiul acestei țări [28].

⟨11⟩ În această rînduială și înțelegere [29] să se cuprindă tot [30] Principatul Transalpin între hotarele și granițele lui vechi [31] — dinspre Moldova și de la Munți, dinspre Dunăre pînă la mijlocul albiei Dunării, ⟨în toată întinderea ei⟩, de la ⟨cetatea⟩ Brăila pînă la orașul Roșava, și veniturile țării să se strîngă după aceste hotare și granițe vechi. Toate [33] cetățuile, cetățile, orașele, moșiile, ținuturile sau țările care vor fi cucerite în afara acestui Principat chiar în lupte date împreună sau prin orice fel de silință de către Luminăția Sa ori de urmașii săi să fie lăsate în liberul lor [34] drept de judecată, ocîrmuire și înstrăinare.

⟨12⟩ Întregul cin bisericesc și mănăstiresc sau al călugărilor Luminăția Sa îl va lăsa în vechiul obicei și datină, cu tipicul, slujbele și libertățile lor și își vor putea strînge slobozi veniturile lor obișnuite. ⟨13⟩ Și toate [35] parohiile românești aflate în țările Luminăției Sale vor sta ⟨și ele⟩ sub judecata și [36] rînduiala mitropolitului de Tîrgoviște, după așezămîntul dreptului duhovnicesc și al cinului preoțesc al acestei țări, și-și vor putea strînge veniturile lor obișnuite și cuvenite.

⟨14⟩ Luminăția Sa și urmașii săi vor fi numiți cu acest titlu de către voievod și de către toți sfetnicii Principatului: prealuminatul principe

domnul [37] Sigismund, prin graţia lui Dumnezeu principe al Transilvaniei, Moldovei, Valahiei Transalpine şi al Sfîntului Imperiu roman, domn al părţilor regatului Ungariei şi comite al secuilor etc.[38], domnul nostru preamilostiv, iar [39] voievodul va fi numit de către Luminăţia Sa şi [40] de către urmaşii săi [41] : cinstitul şi marele domn Mihai, voievodul Principatului nostru Transalpin etc.[42] credincios al nostru demn de cinstire [43].
⟨15⟩ Iar voievodul [44] este dator să nu folosească întru nimic de-acum înainte în titlul său cuvintele „prin graţia lui Dumnezeu" şi nici [45] să numească ale sale oraşele sau locurile de unde va trimite scrisori Luminăţiei Sale şi urmaşilor săi sau oricare alt loc.

⟨16⟩ Voievodul ţării nu se va folosi de sigiliul public al Principatului ci de cel propriu, al familiei, dar cu ceară roşie; iar sigiliul autentic al Principatului să fie lăsat Luminăţiei Sale şi urmaşilor săi.

⟨17⟩ Toţi dregătorii ţării vor fi ai Luminăţiei Sale, nu ai voievodului, şi fiecare din ei îşi va primi titlul aşa [46].Voievodul transalpin va fi socotit [47] între consilierii Luminăţiei Sale şi ai urmaşilor săi.

⟨18⟩ Voievodul nu va putea [48] trata şi discuta nimic prin soli sau prin vreun alt chip cu nici un popor sau principe din afară fără îngăduinţa şi voia Luminăţiei Sale şi a urmaşilor săi, ci dacă are vreo lipsă [49] va fi dator să întrebe [50] pe Luminăţia Sa şi pe urmaşii săi şi ei se vor îngriji să discute cauza voievodului şi a întregii ţări şi să ducă tratativele şi să hotărască [51].

⟨19⟩ Dacă [52] vreun oştean ungur sau de alt neam va face vreo nedreptate vreunuia din locuitorii acelei ţări, din partea Luminăţiei Sale va fi numit acolo un căpitan de-al său ⟨şi el va judeca⟩ după măsura vinei şi a faptei; dacă dimpotrivă unul din oştenii voievodului sau din locuitorii provinciei va face silă unui oştean al Luminăţiei Sale, din partea Luminăţiei Sale voievodul însuşi, printr-un vornic, va trebui [53] să judece fără nici o întîrziere pricina. Cel care însă va sări cu puterea asupra obrazelor şi curţilor boiereşti — împotriva dreptului şi cuviinţei — să fie pedepsit cu luarea capului.

⟨20⟩ Să nu poată fi între cei doisprezece boieri juraţi cineva de neam grec [54] şi nici să poată căpăta vreun rang sau vreo slujbă legată de cîrmuirea acelei ţări; totuşi este slobod să facă negoţ [55].
⟨21⟩ Praznicele şi daniile care se fac de obicei la Paşti şi la Bobotează să se facă din veniturile obşteşti ale ţării [56].

⟨22⟩ Pacea [57] cu turcii să nu se poată statori altfel decît cuprinzîndu-se în punctele sale şi Provincia Transalpină, dar acest lucru să fie lăsat [58] pe seama Luminăţiei Sale potrivit cu înţelegerea noastră făcută mai înainte cu Rudolf măritul împărat al romanilor.

⟨23⟩ Dacă însuşi voievodul sau boierii vor ajunge (ferească Dumnezeu) să iasă din această ţară transalpină, să nu le fie oprită intrarea nici a lor, nici a avutului lor în acea ţară a Transilvaniei şi nici să fie daţi pe mîna turcilor. Ba încă boierii să-şi ţină slobod avutul şi drepturile lor asupra moşiilor ⟨din ţară⟩.

⟨24⟩ Boierilor aleşi de Luminăţia Sa şi care au moşii, sate şi părţi de moşii li se cade să nu dea nimic la bir şi pentru acele bunuri nu trebuie să facă vreo slujbă de rînd voievodului sau oricărui altuia [59].

⟨25⟩ Robii şi clăcaşii boiereşti care pe ascuns vor fugi de pe moşiile şi din satele ⟨de care aparţineau⟩ de drept pe locuri străine să fie aduşi înapoi.

⟨26⟩ Voievodul și toți dregătorii, prestînd jurămînt de credință, se vor obliga cu legămînt față de Luminăția Sa și urmașii săi pentru ⟨a ține⟩ acordul și înțelegerea aceasta, atunci cînd îi va fi încredințat voievodului steagul ostășesc [60] ⟨buzduganul și sabia⟩.

Iar Luminăția Sa făgăduiește că el și urmașii săi vor apăra Principatul Transalpin împotriva tuturor dușmanilor cu de toate: cu oameni [61], cu bani, cu tunuri, praf de pușcă și, în sfîrșit, cu toate lucrurile de război, că îi vor da ajutor ⟨Principatului⟩ și că îl vor cîrmui potrivit cu acordul și înțelegerea aceasta ⟨și că urmașii săi vor face așijderea⟩.

Pentru mărturia și veșnica dăinuire a acestui lucru, întîi Luminăția Sa și apoi mai sus pomeniții delegați din amîndouă părțile pentru încheierea acestora am întărit și împuternicit acordul și înțelegerea aceasta prin subscrierea cu mîna noastră și prin atîrnarea sigiliilor noastre obișnuite.

Deci noi, acceptînd acordul și înțelegerea de față mai sus scrise — discutate și încheiate de ambele părți și avîndu-le primite consfințite și întărite, voim a le împuternici cu iscălitura mîinii ⟨noastre⟩ și cu atîrnarea peceții noastre celei adevărate ⟨și⟩ ne obligăm atît în numele nostru, cît și al urmașilor noștri (cît vor stăpîni ei principatul) pe credința și pe cuvîntul nostru de principe să le îndeplinim și să le păstrăm neștirbite.

Făcut în ⟨cetatea noastră⟩ Alba Iulia în ziua de cincisprezece mai în anul Domnului una mie cinci sute nouăzeci și cinci.

Notele de mai jos redau rezultatele comparării următoarelor texte: copiile de la Florența, cele editate de Bethlen-Hurmuzaki și Esarcu-Hurmuzaki, precum și traducerile de I. Sîrbu și de editorul operelor lui N. Bălcescu din 1953. Se relevă doar diferențele contrastante evident și, mai ales, în punctele tratatului, îndeosebi față de textul tratatului cu Moldova.

[1] Bethlen omite: *de Chieptoronie*, [...], *Radul Poztenik maiore*, deci rămîne: *Radul Poztelnik*, *Radul Klutzer*, *Borchia Logoffett* etc. I. Sîrbu, *op. cit.*, p. 145, inserează corect lista boierilor; N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, Edit. Minerva, Buc., 1979, I, p. 172, omite pe Theodosie Rudeanu; în *Călători străini*, III, p. 497, n. 19, se omite: *de Chieptoronie*; T. Holban, în „Soc. ist. fil. din Iași", anul XXXV, 1928, p. 207, omite: *Radul postelnic de Chieptoronie*, ca și Bethlen, pe care-l citează; la fel la A. Decei, în *Lit. Rom. veche*, II, Buc., 1969, p. 35, n. 13; cf. mai amplu la I. Ionașcu, în „Anuarul Instit. de istorie din Cluj", V, 1962, p. 111 și urm.

[2] La Esarcu, în Anexa la Hurmuzaki, *Documente*, III_1, p. 477 și urm., *comitem romanum* ⟨!⟩, dar în titulatura de început — *etc.*, datorită grafiei.

[3] Bethlen omite: *eligimus*.

[4] La Esarcu — *romanus*; la Bethlen — *et*.

[5] La tratatul cu Moldova se adaugă: *seu locumtenentem* și urmează, pînă la ... *administret* text diferit, dar cu conținut asemănător ca la Țara Românească.

[6] Textul care urmează este omis la Moldova.

[7] La Moldova: *Ille autem Vaiuoda vel S. s. vicemgerens*.

[8] La Moldova se precizează: *indigenas* și se cumulează atributul *authoritate*.

[9] La Moldova se specifică: *pro mandato et voluntate nostra utatur*.

[10] La Moldova se omite: *et scitu s. S.*

[11] La Moldova se înlocuiește: *debebant* cu *sine scitu et voluntate s. S. et suc. eius* **haud poterunt**, deci interdicție categorică.

[12] Urmează un articol specific pentru Moldova, despre căpitanii de cetăți și întărituri care: *a S. S. constituentur et arbitrio suo relinquentur*.

[13] La Moldova se înlocuiește *regno* cu *prouincia*, probabil și datorită statutului politic diferit al celor două țări române față de Ardeal.

[14] La Moldova: *certe persone*.

[15] La Moldova se precizează: *Transiluanie*.

[16] La Bethlen: *conventibus*; în Arch. Med.: *conuentibus ac congregationes*; la Moldova numai: *congregationes*.

[17] La Moldova: *semper et idoneum locum habebunt*.

[18] La Moldova: *Boeri et legati istius Prouinciae Moldauiensis*; la Țara Românească se specifică nu numai locul ce-l vor ocupa în diete, ci și participarea liberă prin vot.

[19] Urmează pasajul în care se face discriminarea între delegații munteni și cei moldoveni,

7 — c. 314 24

pasaj absent în textul pentru Moldova. Clauza următoare rezumă, la Moldova, articolul ⟨7⟩ de la Ţara Românească : *certe persone ... que tributa a suae Serenitate imposita una cum Vaiuod a in eodem regno tandem publicare debebunt*, in comparaţie cu : *Tributum constitutum publicabunt tandem Vaiuoda et duodecim illi Boeri*, tradus în ediţia din 1953 prin : *dările fixate le* **vor** *aduce însă la cunoştinţă voievodului şi cei doisprezece boieri* ⟨?⟩.

[20] Cuvîntul *prouentum* omis în toate ediţiile şi, deci, şi în traduceri : la I. Sîrbu : *vor da socoteală ...* **de tot** *ce s-a adunat şi cheltuit* ; în ed. din 1953 : **a** celor ⟨*dări*⟩ *adunate şi cheltuite*.

[21] Tot articolul omis la Moldova ⟨v. nota 19⟩.

[22] La Moldova : *Vaiuodis ipsis seu locumtenetibus s. S.* şi se omite : *pro tempore constitutis* ; în ed. din 1953 se traduce : *Voievodului* ⟨!⟩ *şi celor ce vor fi aşezaţi voievozi în viitor* ; Sîrbu rezumă : *Venitul voievozilor* ⟨pct. 8⟩.

[23] La Moldova se omite : *ad requisitionem regni et boerorum* ; în ed. din 1953 : *după cercetarea...* ; la Sîrbu : *în urma cererii...*

[24] Precizarea „în numele şi cu sigiliul Luminăţiei Sale şi al urmaşilor săi" este omisă la Ţara Românească, în textul din Arch. Med. şi la Esarcu-Hurmuzaki, dar este la Bethlen-Hurmuzaki şi, deci, şi în traducerile respective, apărind şi la Sîrbu ; ea este şi la Moldova, în cele două cópii de la Arch. Med.

[25] La Moldova. : *omnium literarum* ; în trad. din 1953, modernizat : documente scrise ; la Sîrbu, rezumativ : *lor*.

[26] Pasajul inc. : *haereditates ...* numai la Ţara Românească.

[27] La Mold. se precizează : *patriosque ritu in presentia judicum ordinariorum inchoentur et moventur*.

[28] Precizarea este făcută numai în textul pentru Ţara Românească.

[29] *et transactione* omis la Moldova.

[30] *hoc* omis in ediţii şi traduceri.

[31] *hotarele* numai în textele pentru Ţara Românească ; *civitate Braila* la Bethlen-Hurmuzaki şi în trad. din 1953 ; la Esarcu-Hurmuzaki şi Sîrbu — numai *Brăila* ⟨raiaua sau oraşul ?⟩ ; în ms. de la Arch. Med. : *Russawa* ; în rest — lecţiuni greşite pentru *w* : la Bethlen-Hurmuzaki *Ressana*, la Esarcu-Hurmuzaki *Ressama*.

[32] La Moldova : *iuxta hec veteres istos limites et terminos*, hotare care nu sînt enumerate în textul respectiv.

[33] Pasajul este numai în textele pentru Ţara Românească.

[34] *illorum* este echivoc ; Sîrbu explică între paranteze : *(ale ardelenilor)* ; N. Iorga arată că *se va adăugi ce se va cîştiga dincolo de aceste hotare prin silinţe comune — op. cit.*, p. 178 — reieşind că noile cuceriri ar fi ale muntenilor.

[35] Punct existent doar în textele pentru Ţara Românească.

[36] *vel*, la Bethlen-Hurmuzaki, ceea ce este altceva. La Esarcu-Hurmuzaki, *prouentus* este citit ca *stromentus* ⟨!⟩.

[37] Textele pentru Moldova omit : *Ser. Princ. Dominus*.

[38] Esarcu-Hurmuzaki citeşte *romanus* ; *etc.* este folosit de obicei, dar *et* ar fi logic între cele trei secvenţe titulare.

[39] La Moldova se adaugă : *seu locumtenens s. S. titulum... (haebebit) a s.S.*

[40] Ms. din Arch. Med. adaugă : *et eius successoribus*.

[41] La Moldova se adaugă : *habebit officio dignitateque sue congruentem, nimiram* ; se exclude *et* dintre cele două atribute şi se omite *dominus*.

[42] La Moldova textul dă *et*, in loc de *etc.*, ceea ce ar fi mai logic din punctul de vedere al lui Sigismund, care nu ar fi recunoscut celor doi voievozi şi alte titluri.

[43] Manuscrisele au *honorandus* ; la Bethlen-Hurmuzaki apare însă *dilectus*.

[44] La Moldova nu se mai creează alineat, ci se continuă cu *qui tamen*.

[45] La Moldova textul diferă întrucîtva şi este mai categoric : *imo oppida quoque et possessiones arces et alia quelibet loca in hoc regno Moldauiensis et quibus ad quodcunque pro tempore literas daturos est haud sua nominare ausit*.

[46] La Bethlen-Hurmuzaki : *fortietur* ; ms. din Arch. Med. dă : *sortietur*, cum este citit şi la Esarcu-Hurmuzaki.

[47] Ambele mss. pentru Moldova dau : *in album Consiliariorum adscribetur*, ceea ce ar însemna că voievodul doar va figura in albumul consilierilor, însă nu va activa efectiv.

[48] La Moldova o dată în plus se foloseşte *ausit*, specificîndu-se de la bun început cui îi este interzis : *Nec Vaiuoda, nec Boeri vel ordines huius regni Moldauiensis*.

[49] La Moldova urmează precizarea : ⟨ipsis necessitas⟩ *homines externos requirendi id sue Serenitati eiusque successoribus significant*, deci nu orice fel de lipsă, ci numai cea privind primirea de mercenari.

[50] În ms. pentru Ţara Românească de la Arch. Med. formularea este diferită de cea pentru Moldova ⟨v. mai sus⟩.

[51] În ms. pentru Ţara Românească de la Arch. Med. : *prouidere[que]*, iar în cel pentru Moldova, din aceeaşi arhivă, *promouereque* — la fel cu textele editate ; la Sîrbu traducerea este vagă.

[52] Articol care nu figurează in tratatul cu Moldova.

[53] Ms. de la Arch. Med. dă: *debeant*; textul editat: *debeat*.

[54] Alt articol care nu figurează in textul pentru Moldova.

[55] Indicația nu figurează în textul editat de Bethlen-Hurmuzaki, dar este în ms. și în traducerea lui Sîrbu.

[56] La Moldova: *celebretur peragaturque*.

[57] La Bethlen-Hurmuzaki, de la *Pax cum turcis*..., pînă la *Idem, Vaivoda*..., deci patru articole omise din textul folosit de cei doi editori și deci și in traducerea ediției din 1953; la Sîrbu ⟨pct. 22—25⟩ sînt redate sumar, pasajele fiind cunoscute și lui Iorga, căci vorbește de coloni și iobagi ⟨*op. cit.*, p. 174⟩.

[58] *ad s. S. relinquatur* omis la Moldova; în acest aliniat, după *etc.* și înainte de *factum*, la Moldova mai fusese ceva menționat, dar s-a șters cu linie groasă și nu se mai distinge decît al doilea cuvînt *Christiano*; in celelalte texte lipsește acest adaos.

[59] La Moldova, alineatul este înlocuit cu clauza formulată la punctul ⟨19⟩ din traducerea lui Sîrbu, *op. cit.*, p. 147; *Qui (vero) contra ius et fas Boerorum domos et curias villenter inuaserit, poenam capitis incurrat*. ⟨Se observă inlocuirea *personas* cu *domos*⟩.

[60] Formularea specifică pentru Moldova: *secundum hos etiam prescriptos articulos et modos*; in textele pentru Țara Românească s-au omis celelalte două însemne: *claua et framea*.

[61] Diferențiere de stil intre textele pentru Moldova și Țara Românească: *promittit* ⟨Țara Românească⟩ — *clementer se offert* ⟨Moldova⟩; *et suos successores* este omis la Bethlen-Hurmuzaki; la Moldova se adaugă: *quemadmodum hactenus ita in posterum etiam hoc regnum Moldauiense omnibus suis iuribus* ⟨!⟩; la Țara Românească se citește numai: *omnibus viribus* ⟨in primul rînd confuzie de lecțiune — *iuribus* — *uiribus*, și apoi de interpretare: *din toate puterile* în trad. din 1953, *dar omnibus suis viribus* ar putea fi interpretat prin: „cu toți oamenii săi", adică oștenii, ceea ce ar fi aproape de adevăr, căci Mihai, în primul rînd, cerea ajutor in oameni, bani, arme și muniție; s-ar părea că acesta este unul din punctele din instrucțiunile sale date boierilor delegați de el la Alba Iulia⟩; Bethlen-Hurmuzaki mai adaugă fraza ultimă: ⟨*idemque*...⟩, pentru că s-a omis la inceput clauza privitoare la *et suos successores*.

Urmează formula de incheiere și de ratificare, omise la Bethlen-Hurmuzaki și, parțial, și din traducerile lui Sîrbu și cea din 1953.

15 — 1595 iulie 15, București.

Ioannes Michael Woiewoda s laski Bożey Hospodar ziemi Multanskiey etc. piszę wielmożnemu męmu milęmu przyiaczielowi Panu Ianowi Potockięmu staroszcie Kamięnieczkięmu, etc. Zdrowia dobrego W. Moczi od Pana Boga wszechmogącego, wiernie zyczę, nic inączey iedno iako za sobie. Przythym z listku kthory W. M. racozył do nas poslacz dowiedzialęm ze W. M. radby wiedział pewną nowinę od nieprzyiaczoł, o czym W.M. racz wiedziecz, ze asz therasz wedlug woley y mysli Chrzesczianskiey y theras niedawno spalilism, Nikopoly. Ale theras przyiachal na thamthe strone Ferchath Bassa w Razgradie y zbierali się tham Poganie ode wszytkiech stron. Oni na tamthey stronie, a my na they stronie, y czo inszego nie czyniemy, iedno dzięn y nocz bicz się u Dunaiu z nieprzyiaczielem y na daley za thydzięn abbo za dwa musięmy im dacz zas znowu bytwę. Czemu radbym aby y W.M. byli wespolek z nami, bo iesli będzieczie, thaki mam nadzieie ze Poganie będą zas pod nogą y pod szablą Chrzesczianską, a iesli nie będzieczie, tho racz wiedziecz W.M. bo barzo nieoznaczny iestęm y zduszny. Czego Panie Boze nie day aby the Poganie dobyli; to iesli tho dobędą, oni pothym wszędzie będą się rospusczicz, o czo przypusczam w rozmysl W.M. Bo ia nięmialem od Turkow żadney czięskosczi albo iakiey krzywdy, ale czom czynil, thom wsysthko czynil dla wiary Chrzesczianskiey, widząc ia czo się dzialo w kazdy dzien nad ubogim Chrzesczlany. Zaiąlem podiącz thę wielką czieskoscz s thą ubogą ziemią nasza, abym czynil iako sczuth wszystkiego Panstwa Chrzesczianskiego. O czo proszę aby przesz zawolania Chrzescianie przyiachali y byli

na ponocz nasze, bo bedzie wedlug woley Chrzescziianskiey y thak ufam ze będziemy miecz Victoriia. O czo powthore proszę zebysczie nas nieopusczali y nie omieškali besz iakiego pomozenia, bo thak W.M. racz wiedziecz, ze iestesczie powinni dla imięnia Pana naszego Iesusa Christusa abysczie nam pomogli y prziachali na ratowanie Chrzescziianskie y ia s kimkolwiek będę mogl, zawssze iestęm gothow odsluzycy W.M. A s thym y pothym do laski W.M. się zaleczam. Data w Bukarescze 15 dnia miesiącza Iulli, roku 1595.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R. P. Polonă, r. 8, c. 218; Archiwum Glowne Akt Davnich, Archiwum Zamoyskich, Korespondencja, sign. 3028, f. 20; P. P. Panaitescu, *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, Buc., 1936, p. 13—15.

Ioan Mihail voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Ţării Româneşti, scrie domniei tale prietenului meu iubit, domnului Ioan Potocki, staroste de Cameniţa etc. Urez sincer domniei tale sănătate de la Dumnezeu cel atotputernic, întocmai ca şi mie însumi. După acestea, din scrisorica pe care domnia ta ai binevoit să ne-o trimiţi, am aflat că domnia ta ai fi bucuros să afli veste sigură despre duşman. Deci domnia ta binevoieşte să ştii că pînă acum ⟨lucrurile merg⟩ după voia şi gîndul creştinilor, acum de curînd am ars Nicopolul. Dar acum a venit, pe partea aceea, Ferhat paşa la Razgrad şi se adună acolo păgînii din toate părţile. Ei pe partea aceea, iar noi pe partea aceasta, şi nu facem nimic altceva, numai, zi şi noapte, ne batem la Dunăre cu duşmanul şi, cel mai tîrziu peste o săptămînă sau două, trebuie să dăm iar cu ei bătălia. De aceea, aş fi bucuros ca şi domniile voastre să fie împreună cu noi, căci dacă veţi fi, această nădejde am că păgînii vor fi sub picioarele şi sub sabia creştinilor, iar dacă nu veţi fi, socoteşte şi domnia ta că sînt foarte slab şi învăluit. Să nu dea Dumnezeu ca acei păgîni să învingă, căci dacă vor învinge, ei după aceea se vor răspîndi peste tot, ceea ce arăt domniei tale ca să cugeţi. Căci eu n-am avut de la turci nici o greutate sau vreo nedreptate, dar ceea ce am făcut, toate le-am făcut pentru credinţa creştinească, văzînd eu ce se întîmplă în fiecare zi cu bieţii creştini. M-am apucat să ridic această mare greutate cu această ţară săracă a noastră, ca să fac un scut al întregii lumi creştine. De aceea rog ca să fie chemaţi creştinii să vie şi să fie în ajutorul nostru, căci va fi după voia creştinilor şi astfel am nădejde că voi dobîndi izbîndă. De aceea vă rog din nou ca să nu ne părăsiţi, şi să nu ne lăsaţi fără ajutor, pentru că să ştii domnia ta că sînteţi datori pentru numele domnului nostru Iisus Hristos ca să ne ajutaţi şi să veniţi pentru mîntuirea creştinătăţii. Şi eu cu orice voi putea, întotdeauna sînt gata să slujesc domniei tale. Şi cu acestea mă recomand graţiei Măriei Tale. S-a dat la Bucureşti la 15 ale lunii iulie, anul 1595.

16 **1595 iulie 27.**

Pan woiewoda Multiansky [1] Pana Lubienieczkie⟨go⟩ [2] przijał dzisz dwie niedzielij, w Bukoresczie, chczancz przieczíwko niemu ze wsistikmÿ pani swoimi wpochącz dowiedziawsij sie onim, ÿ pothim gdi wskazał ze pothim nicz wczirkwiach prziez czali dzien ÿ nocz dzwoniono,

Panu Bogu dziekuiącz ÿ nabozenstwo odprawowalÿ niewichodącz zkosczioła az do odiazdu trzich panow — wisternika, logopheta ⟨i⟩ postelnika [3]; wislal przieczìwko niemu ozdrowiu Je⟨go⟩ Mczi P⟨ana⟩ Hethmana ÿ ozdrowiu woiska wsitkiego pithal, do gospodi odimie jas panowie przíprowadzÿlÿ, ktora thuz, podle paniego dwora biła, odiechalij. Pothim przislal bil Giorgiego, marsalka [4] swego, naiwiernieisego, nawiedzaiacz ÿ pitaiacz o zdrowiu Je⟨go⟩ Krolowskieÿ Mczij ÿ jch Mcz Pa⟨now⟩ hethmanow, pitaiacz tez iesli bi bil gothow odprawowacz tho sczimbij przijiachał ÿ ijesli bi thaiemne czo miał bij na inij czas zahował, wiecz ieslibij przithim mogl bicz Capitan Kiral Albert [5]. Na czo jmu odpowiedział, ze iest gotow ÿ bicz moze Capitan, bo powiescz zlistem zgodzacz sie będzi e. Opatrziwsij the potrziebij wsistkij moie, przislal ziwothnika konia swego pomie, ÿ panow kilka, abi mie prowadzili donie⟨go⟩. Tham zem stimi do sądu przisedl, uczinilem pozdrowienie od Je/go/ Krolowskieij Mczij ÿ ijch Mczij P. hethmanow ÿ woiska wsisthkiego ktore⟨go⟩ bil barzo wdzieczen po przijieczìu listu ktorij kazal wglos czitacz. Po thu sie ozdrowiu Krolia Je⟨go⟩ Mczij ⟨ÿ⟩ ijch Mczij P⟨anow⟩ hethmanow, poczał pitacz jesli Liga dosla albo nie, powiedzialem ze niedosla, nieprzienie chencz Je⟨go⟩ Kroliewskieÿ Mczij ⟨ÿ⟩ jich Mcziow Panow Rad ÿ obiwatelow koronnich. Alie [6] prziez samich ze odeslanie. Pothim ⟨pital⟩ ieslize sąm woiska nase. Powiedzialem ze J⟨ego⟩ K. M. przieczìwko kazdemu nieprzijaczieliowÿ swoiemu ma dwoje gothowoscz pieniezne woiska 10 000, krom posilkow ktore panowie radni obieczali ÿ zwiali jo posilacz wedlie listownego pisania nagranicze rozlozone po roznich miesczìech; powiedzialem wedlie informatij Je⟨go⟩ Mczij Pana Chethmana Polnego. Pital zaraz o Lobodzie [7] czo mislij ÿ czo czijni. Powiedzialem ze iusz przieiednał laskę Je/go/ Krolowskieÿ Mczij ÿ chcze czijnicz tho czo mu Je⟨go⟩ Krolowska Mcz roskaze. A ma woiska kilka nasczije thisieczij ÿ ma lezecz thy Olsenicze. Druga zas gothowoscz pospolithe ruszenie gdzie bi thę woiska pieniezne thę mu poctojacz niemoglÿ. Pithal wieliebij the⟨go⟩ moglo bicz. Powiedzialem zebi go, moglo bicz prziez kilka krocz stho thisięczij. Pithal iesli bij mogla miecz koruna tak wielie ⟨ludzi⟩, powiedzialem ze ÿ więczeÿ, alie zwodzicz thich liudzij niebędzie, alie za rziecz pewną ÿ gruntowną, gdiz bij isweÿ ziemij zaskodzicz musielÿ zwodzącz ich dokiedÿ. Odprawiwsij pitalem iesli bÿ mial czo pewne tho stroni Thathar, stroni Turkow. Powiadzialmÿ: Alie stroni Thathar od was wiadomosczy czekąm, moÿ spiegowie niedaią my znacz nicz pewnego j stroni Turkow ze nis sąm pewnÿ, ÿ ze 12 mieiscz do dwuch kup sie scz⟨egna⟩: jednÿ do Rusika, drudzi do Silistrÿ. Spiegowie ie⟨go⟩ thę wiadomoscz mu prziniesli zroznich mieiscz. Nad woiskiem Tureczkim starsij Ferharf [8] Bassa, ktori do Rusika woiska zgromadzil. O woisku, wieliebij go bilo, a nicz od spiegow anÿ od wiezniow, ni od branczow the⟨go⟩ nimoze iescz, bo iednÿ powiedaią ze sto ÿ sesczdziesiath thisieczÿ, a drudzi powiedaią ze sto ÿ dwadziesczia thisieczÿ; wziął za pewna ze sto ÿ sescz dziesiath thisieczÿ, oczim powiedal braniecz ktorÿ zwiezniąmÿ sie zgadzał, ktori bil ku⟨charz⟩ starse⟨go⟩ Bashe, ÿakoz ijznamiothow [9] thez tho znaczi powiedał, ze iest bilo wielkie woisko. Ten Feirarf Basha czo z urziedu namieisczan iest nieiaky Farsharson [10], podskarbi glowni czïsarskÿ, ktori do thągo ma bicz az Sinan Basha do woiska przibędzie, ktore⟨go⟩ do woiska czo go⟨tow⟩na spodziewaią sie, ÿ skorobi przijiachał, umislil tak ze maiam sie przeprawowacz prziez Donaÿ, mostij gothowe maią pod Rusikiem ÿ Silistrijiąm.

To powiedziawsÿ odprowadzono mie do gospodÿ, obiecz⟨aią⟩ dacz znacz prziez mię owsistkijm jch Mcziom Panom Chetmanom, wieczorom przislal pomie Deli Giorgie⟨go⟩, kochanka swe⟨go⟩, zktorim zaraz prziśedlem do nie⟨go⟩, do ktore⟨go⟩ przisedsi, pital mie, ieslibim mial jakie⟨go⟩ wierne⟨go⟩ ⟨tło⟩macza, albo ieslibim mogl sam znim mowicz potureczku. Powiedzialem mu ze rozumiecz mogę czo będzies mowił, alie niebedę mogl odpowiedacz tłomacza tez tak wierne⟨go⟩ niemąm, pothim ukazalem mu na Turczinka, ktori czalie waseÿ Chospodarskieÿ Mczij wiarÿ dotrzijma; chczial po mnie ÿ po nim abismi przisiegli, zebismi czo nikomu niepowiedalÿ, jedno komu nalezecz będzie. Powiedzialem mu zem nigdi nieprzisięgał iednozebij ÿ nigdÿ niebędę. Pothim chczial odemnie abim mu the⟨go⟩ cznotliwim słowom dodzierzal czom uczinil i rekęm mu dal, gdim widzial ze sie wzdrÿiagal, ÿ natho chczialem nasablię prizisią⟨ga⟩cz. On niechczial, iedno na S. Ewangielią. Gdim iuz ÿ natho prizwolil, widząncz taką powolnoscz moią, prziestal naprzirzieczenÿu.

Poczal sie naprziod uskarzacz na Rizwana Stefaÿ, woiewode Moldawskiego, ze ten zraicza chlieboiedzcz: moÿ niekmiecz, alie zagrodnik moÿ, ktorÿ podomną iest, y bis zetrwal trohc, posilalbim po matkę ie⟨go⟩ nawloscz, zebis wiedzial kto iest, ktori mi ukradl 6000 thisiecsi (sic) csirwonih zlotich, gdim go slal do Cargroda, a teraz mÿ sie brathem zowie [11]. Gdim slal do K. Je⟨go⟩ Mczij i jch Mcz P. Chetmanow po kilka krocz poslancsow moich, prziepuscsicz niechczial dawaiącz znacz o wsistkich sprawach pochanskich (sic), ÿ o moiey powolnoscsi ÿ wsitkieÿ Rziecsÿ pospolitei [12].

Pothim uskarzal sie na 12 panow swich [13], ktorich posilal do woiewodÿ Siedmigroczkie⟨go⟩ dlia traktowania, ktorzÿ nietho sprawowalÿ czo mieli in Comisis, alie sobie od placitum ziednawsÿ iakies prawa ÿ prziwilieie. Do Ligi z Aronem: Podaiącz sie Czisarziowÿ [14], do ktoreÿ bim ia bil nieprzistąpil, ani Aron [15] bi nas bili nieupewnialÿ wtim, ze Krol Ye⟨go⟩ Mcz przistąpil do Ligi ÿ chcze continuowacz woinę przieczíw Turkom. Opak sie Aronowi stalo nad wsitki obietnicze, gwoli zraiczÿ swemu — zlozon spanstwą. Postradal wsitkie⟨go⟩, ÿ wiezienim iest ztrapionÿ. I tegoz ia sie spodziewąm, bo iako swim Panom nieufąm, ktorzij mie zradzilÿ, gdiz nie tho odnesilÿ, czom ia kazal i nie tho sprawowalÿ. Takze tez węgrom, ktorich iesth przimnie 6000 tisieczij [16]. (sic), ktorich sie barzeÿ obawiąm niz turkow, ktorem miewal wpanstwie swoÿm, bom bil bespiecznieisim na ten czas pod Turkÿ, nis teraz rowno z krziesczijani. Obieczowal mÿ Czijsarz krziesczijanskÿ ÿ pan woiewoda Sie⟨d⟩migroczkÿ pomoczÿ wielkieÿ ÿ sina me⟨go⟩ przi panstwie moÿm wiecznie zostawicz. Od Czisarzia krziesczijanskie⟨go⟩ ratunku zadne⟨go⟩ nimąm. Woiewoda Siemigroczki tilko mÿ 3 000 thisiacze (sic) węgrow przislal ÿ tho im iuz od siedmi [17] miesieczi placząm, zastawiwsÿ wsistko tho czom, miał, ÿ z zonÿ klijnothi pobrawsÿ i jusz do takich niedostatkow przihodzę, ze ÿ manasterow kusicz musę. Ratunku zadne⟨go⟩ iako sie niespodziewąm, gdiz wiem ze ÿ woiewoda Siedmigroczkÿ takze wielie zsobą czinicz będzie miał iako ij ia. Takze ÿ Je⟨go⟩ Czisarska Mcz, gdiz j miedzij xsiązęthi nzieskimÿ zgodÿ nÿmas [18].

Pothim znowu pital o Lige — czemu niedosla. Tozem mu powiedzial na tho czo ÿ pirwei. Pital o conditie, powiedzialem mu czom wiedział naspisku, s ktorei jedne wirozumialem bicz słusną, a drugie niesłusne. Powiedaiacz — mÿ krzisczijanie niechczemÿ pohanczow wiazacz, bedą nas poganÿ wiazacz [19]. A powieda ze to ma z spiegow, z wiezniow ÿ z

branczow ktorzi zwoiska tureczkie<go> ucziekaią ze tu, w ti kraie turczi wsistkie swoie <silÿ> obroczilÿ, nieczo tilko liudzi poslawsÿ ztim Asari bąsąm [20]. Dlia obroni zamkow, ktore w węgrziech od krziesczijanstwa odebralÿ, az własza dlia Rabu [21]. Ÿtho ich iest intentia : abi przez Donaÿ przieprawiwsi maiącz iuz wseliaka gotowoscz iako napredzey Bukorest, stoliczę Multianską, wziawsÿ, murÿ ÿ walęm obtoczili ÿ strzielbami opatrzili ÿ <ich> bąsąm osadzili. Takze ÿ Jasi, stoliczę Moldawską, thimze sposobem iakoz maią do the<go> wsistki rziemiesnikÿ z sobąm ÿ wsistkij apparati tho sprawiwsÿ, czego Boze niepomagaÿ, pomisliawacz cheząm o ziemÿ Siemigroczkiei. A ch<cz>ąm to uczinicz dlia dwoch prziczin— iako wiezniowie, spiegowie, branczi powiedaiąm ÿ na iedno sie zgadzaiąm, jedną ÿz wsiego dostathÿ[22] ktore z Wołoskieÿ <i> Multianskieÿ Ziemie wichodząm jako tribut, <swinÿ>, maslą, miodi, pseniczę, wolÿ, owezę, jeczmionÿ, baranÿ, konie pod<arkÿ> odeslo. Druga ze gdi tho swemi osadzą latwicisi będzie prziechod Thatharom do wsitkich panstw krziesczianskich, czo widzę ze sie do wsistkich zanioslo. Ÿ jesli then ogien przez Donai przieidzie do oiczíznÿ moieÿ, pothim do ziemie Moldawskieÿ, niecze<go> inse<go> Krol Je<go> Mcz w panstwach swich spodziewacz sie moze. Liepci bi thodÿ jch Mcziom Panom Chetmanom nieczekaiącz Turkow u Dniestru, alie u Donaiu [23].

Dzis po odisczíu twoim odemnie, przislÿ spiegowie moÿ ze Turkow z Rudzwika do Dziurdziewa kielka soth sie przieprawilo thegoz dnia i most <sprawi>li na Donaÿ, ktori, ze niedostal do brziegu, znowu go obroczono ku <tham>themu brziegowÿ, wsakoz maiąm wsistki apparati; przieczíw ktorimÿ na jutro wyiezdząm za pomocząm boząm staraiącz sie otho, abim przieprawÿ bronicz mogl, poki będę mogl. Czomkolwieck począl zrazu czinie nijmaiącz zadneÿ prziczinÿ od Turkow; owsem obietnicze odnich mąm ze mie chcz/ąm/ ÿ potomki moie przi panstwie mijm wiecznie zostawicz i chcząncz to uczinilem wsistko dlia rozliania krwie kristusoweÿ i wsistkie<go> krziesczianstwa [24]. Teraz garscz krwie swoieÿ niosę przieczíwko pochanczom, widze na oko ze nimąm z to sili moieÿ, abim ÿm odpor dacz mogl [25]. Bi bil Aron, brath moÿ, zostal na panstwie Moldawskim, zktorimem sie bil zprzisiagl ze ieden przi druginı garlo mial polozicz, jescze bim bil przi nadzieÿ zebis mÿ bilÿ mogli przieprawÿ bronicz przez Donaÿ Turkom, azwlascza gdzie bi na nas tatharowie z tilu nieuderzili. Alie iz the<go> nimas. Temu czíganinowÿ woiewodzie woloskiemu [26] trudno ufacz mąm : zdradzil mie pirweÿ sluzacz mÿ, zradzil pothim Aarona, Pana swe<go>, ÿ usiadl na stoliczÿ ie<go>. Ratunku nimąm zadne<go>, radbim glowe zklonil do Je<go> Krolewskieÿ Mczÿ; radz mÿ, pod sumnienim swoim, proseczie, gdi sie the<go> niezwierziam, iedno Panu Bogu a thobie. Jeslibim mogl zklonicz powolnosczij swoie ze wsistkim potomstwęm swoim pod Maiestat ÿ obrone Je<go> K. Mczij j jeslibi tho Je<go> K. Mcz w dzieczne przijiacz wiezil, ja siebie same<go> ÿ malzonke moie ÿ dziedzecztwo swoie pod safunek Je<go> K. Mczij poddacz chczę wiernoscz ÿ poddanoscz moię wczalie ÿ nieodmiennie oddawacz chczę, j thi podatkÿ, ktorem Turkom oddawał, Je<go> K.Mczij ij Rzeczi oddawacz będę powinien. A uczinię tho niebez prziczinÿ, bo widzę na oko ze anÿ od Czisarzia krziesczijanskie<go>, anÿ od woiewodÿ Siedmigroczkie<go> zadne<go> ratunku pewne<go> miecz nimogę. Gdiz o nie<go> idzie, a ziemia Multianska ÿ Moldawska ku upadku sie sklonila,

czo ÿ dawno z Aronem uczinilbim tho bil, bi mie bili panowie moÿ niezradzili. J jeslibim ratunku mogl miecz sąm thąm od was, powiedz mÿ [27].

Powiedzialem mu natho ze the⟨go⟩ in Comisis nÿmąm, abim o thim z wasąm Chospodarską Mczią conferowacz miał, jednak wiem tho ze Je⟨go⟩ K. Mcz, jako pan krziesczijanskij, kazde⟨go⟩ czlowieka krziesczijanskie⟨go⟩ wkazdim ie⟨go⟩ upadku, ktori sie do Je⟨go⟩ Krolewskieÿ Mczij uczieka, nie rad opuscza. Powolnoscz pogolowiu[28] waseÿ Hospodarskieÿ Mczÿ wdzięcznie przÿimuie, czo ya przÿehawsÿ jch Mcziom P. Hetmanom powiem ÿ W. M. ubespiecząm ze na checzÿ i ziczliwosczy jch Mcziom P. Hetmanom nicz niezijdzie u waseÿ Hospodarskieÿ Mczÿ.

Dziekowal ÿ naddziekowal[29] za tho powiedaiącz ze tez Pan Taranowskÿ ofiaruie mÿ sie bicz przyiaczieliem. Pros go usilnie niech z tobą ÿdzie ÿ prosÿ dlia P. Boga jch Mczij Pa⟨now⟩ Hetmanow abi sie w to wlozilÿ w tich gwaltownich potrziebach moich do Je⟨go⟩ K. Mczÿ. Radbim P. Hetmanowÿ przez cziebie upominki poslal, alie ÿ mnie zwęzą ÿ cziebie wdąm w niebespieczenstwo. Pisalbim do Je⟨go⟩ K. Mczÿ ÿ do jch Mcz Panow Hetmanow, alie ma sie dlia wseliakie⟨go⟩ podeizrzienia niegodzÿ, jednak czo z tobąm mowie ÿ przież czie wskazuię, abis tho Je⟨go⟩ K. Mczÿ, jch Mcziom P. Hetmanom ÿ Panu Taranowskiemu prawdziwie ÿ pod przisiegąm odniosl. Prose czie ÿ dlia Boga ÿ dlia Boga prosę ÿ nagradzacz czÿ tho będę, pros w mcz Je⟨go⟩ Mczÿ P. Hetmana Koronne⟨go⟩ niech będzie oiczem moÿm, a Je⟨go⟩ Mcz P. Hetman Polnÿ — brathom moim [30], abim ja za staranijm ich Mcziow do wsistkich rze⟨czich⟩ obronę mogl miecz. A niechaÿ mÿ dawaÿa znacz jesli sie ia mąm spodziewacz cze⟨go⟩ wrichlie, a ia tho dziedzicztwem ÿ maietnosczıją moią zadzialiwacz chczę bicz powinien, bich mogl miecz teraz na pracze ludu polskie⟨go⟩ z dziesiecz thisieczÿ dlia obronienia prziepraw poganom, anijm wydą trzÿ miesiacze, hospodarskim slowem powi⟨ęm⟩, nagrodzę ÿ zaplaczę, bo bi nie natarli Turczÿ spodziewaiącz sie woiska wielkie⟨go⟩ polskie⟨go⟩. Niech the⟨go⟩ prziestrziegaiąm ijh Mcz Pa⟨nÿ⟩ Hetmanÿ abi sie tatarowie z turkamÿ do iedneÿ kupi niezeslÿ, bo bÿ wsistko krziesczianstwo podolacz nimoglo, bocz iuz sąm gothowÿ, ⟨anÿ⟩ krziesczijianstwo dopiro o gotowosczÿ mislicz chcze [31].

Zonę ÿ ⟨sina⟩ do Targowiska pod gorÿ Siedmigroczkie ÿ zbiorem poslalem, drugie po monastirach pokopalem, jednak jeslibim mogl taką odtudę miecz ztamtąd, tedibim zonę ÿ sina ÿ dobro swoie tam odesla dlia liepse⟨go⟩ bespieczenstwa [32].

Nazaiutrz publice mie odprawil jlist oddal, prosacz abÿ na Tatarÿ pilne oko mielÿ, a one⟨go⟩ ratowalÿ. Zathim, thegoz dnia, rusil sie ze wsistkijm woiskiem swoijm ÿ apparati woienieÿ z nabozenstwem pod Rusczik, kedi wsistkie woiska poganskie sie skupili ÿ polozil sie obozem u Dziurdziewa, przieczíwko Rusczikowÿ dwie ⟨mil⟩ nasich od Donaya, chcząca za pomoczą bozą przieprawÿ bronicz p⟨oki⟩ go stawacz będzie [33].

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R. P. Polonă, r. 26, c. 38—41; Polska Akademia Nauk, Biblioteka Kornicka, sygn. ms. 289, Rkp. Nr. 25, p. 111—116. copie. Reproducere defectuoasă: ilizibilă marginea interioară a paginilor; *Călători străini*, III, p. 491—502; C. Isopescu, *Alcuni documenti inediti della fine del cinquecento*, in „Diplomatarium Italicum", I. 1925, Roma, p. 396—398, text latin din Arch. Vat. Fondo Borghese, S. III, vol. 91 B, f. 221—222. Traducerea română la A. Decei, in *Literatura română veche*, vol. II, p. 6—10, note p. 27, 39.

„Domnul Lubieniecki [2], sol la domnul „Moldovei" arată cum a fost primit la el la 27 iulie din anul Domnului 1595 şi ce a vorbit cu el" *

Voievodul Munteniei [1] a primit azi pe Pan Lubieniecki [2], dar încă de acum două săptămîni voise să-i iasă în întîmpinare la Bucureşti, împreună cu toţi boierii. Aflînd despre dînsul ⟨că n-a venit⟩ a spus că şi mai tîrziu îl va întîmpina. Toată ziua şi noaptea au sunat clopotele la biserică spre mulţămită lui Dumnezeu şi slujindu-se liturghia. Nu s-a ieşit din biserică înainte de plecarea celor trei boieri : vistierul, logofătul ⟨şi⟩ postelnicul [3], pe care i-a trimis ⟨voievodul⟩ în întîmpinarea lui, cu întrebări de sănătatea Măriei Sale domnului hatman şi de sănătatea întregii oştiri. Boierii m-au însoţit pînă la gazdă, care se afla chiar alături de curtea domnească şi apoi au plecat. După aceea l-a trimis pe Gheorghe, mareşalul [4] său, omul cel mai de credinţă, ca să mă viziteze şi să întrebe de sănătatea Măriei Sale regelui şi a domnului hatman, întrebînd, de asemenea, dacă sînt gata să îndeplinesc cele pentru care venisem şi dacă aş avea de spus ceva în taină, ca să mă primească şi altă dată; în sfîrşit, dacă pînă atunci ar putea veni căpitanul Kiraly Albert [5]. La acestea i-am răspuns că sînt gata şi că poate veni căpitanul, căci cele ce urma să i le spun vor fi după scrisoare. După ce mi-am orînduit lucrurile, ⟨voievodul⟩ mi-a pus la dispoziţie un cal de paradă de al său şi a trimis pe cîţiva boieri să mă însoţească pînă la dînsul. După ce am sosit în divan cu această suită, l-am salutat din partea Măriei Sale regelui şi a domnilor hatmani şi a întregii oştiri, de care lucru a fost încîntat. După primirea scrisorii, pe care a pus să fie citită cu glas tare, ⟨voievodul⟩ a întrebat de sănătatea Măriei Sale regelui şi a domnilor hatmani. Apoi a început să întrebe dacă Liga ⟨sfîntă⟩ s-a încheiat sau nu. I-am spus că nu s-a încheiat, căci nu au socotit-o gata de a fi supusă aprobării de Măria Sa regele în forma prezentată de domnii nobili din Dieta supuşilor coroanei [6]. După aceea a întrebat dacă avem oaste ⟨să-i dăm⟩. I-am spus că Măria Sa regele are gata două oşti de lefegii, în număr de 10 000, împotriva oricărui neprieten, pe lîngă trupele auxiliare pe care le-au făgăduit panii sfetnici şi pe care obişnuiesc să le trimită la porunca scrisă, dar acum fiind răspîndite în cîteva locuri pe la graniţe. ⟨Acestea le-⟩am spus după informaţiile pe care le aveam de la domnul hatman de cîmp. A întrebat despre Loboda [7], ce are de gînd şi ce face. I-am spus că acum a fost primit în slujba Măriei Sale şi că va face ceea ce îi va porunci Măria Sa regele; are oaste de peste zece mii de oameni şi se va aşeza cu ea la Olsanicie. Pe lîngă acestea este gata obşteasca ridicare la arme pentru cazul că acea oaste de lefegii nu ar putea face faţă nevoilor. A întrebat cît de mare poate fi aceasta. I-am spus că ar putea fi de pînă la cîteva sute de mii. A întrebat dacă s-ar putea să aibă aşa de mulţi oameni coroana ⟨Poloniei⟩. I-am spus că şi mai mulţi, dar că aceşti oameni nu vor fi adunaţi decît pentru o nevoie hotărîtă şi grea, căci este vădit că adunarea lor ar aduce pagube ţării. La plecare am întrebat dacă are vreo veste sigură despre tătari şi despre turci. A spus : „Dar despre tătari aştept veşti de la voi. Iscoadele mele nu mi-au dat nici o ştire sigură". Despre turci ⟨a spus⟩ : „Sînt sigur că se află aşezaţi în 12 locuri, adunîndu-se în două cete — unii spre Rusciuc, alţii spre Silistra". Iscoadele lui i-au adus aceste veşti din diferite locuri. Peste oastea turcească mai marele este Ferhat paşa [8] care şi-a adunat oastea la Rusciuc. Cît de mare este oastea n-a putut

afla nici de la iscoade, nici de la fugari, nici de la prinși, căci unii spun că este de o sută șaizeci de mii de oameni, iar alții spun că este de o sută douăzeci de mii; el socoate ca lucru sigur că sînt o sută șaizeci de mii, căci așa a spus un prizonier — ceea ce se potrivește cu spusele unor fugari —, și acela a fost bucătar la pașa comandant. Aceasta se poate vedea, a spus el, și după numărul corturilor [9] că este o oaste foarte mare. Acest Ferhat pașa a fost înlăturat de la cîrmă printr-un oarecare Farshanson [10], vistier al împăratului, și care va rămîne pînă va sosi la oaste Sinan pașa pe care-l așteaptă pe curînd. Îndată ce va veni, se crede că vor trece Dunărea, căci au poduri gata la Rusciuc și la Silistra.

După ce a spus el acestea, făgăduind să dea de știre prin mine despre toate acestea domnilor hatmani, am fost însoțit la gazdă. Seara a trimis după mine pe Deli Gheorghe, favoritul său, cu care m-am dus de îndată la dînsul. Cînd am sosit, m-a întrebat dacă am vreun tălmaci de credință sau dacă aș putea vorbi singur cu dînsul pe turcește. I-am spus că pot înțelege ceea ce va spune, dar că nu voi putea să-i răspund. De asemenea că nu am un tălmaci așa de demn de încredere. După aceea i-am arătat pe un tînăr turc care ar putea păstra taina Măriei Sale domnului. El a cerut de la mine și de la acela să jurăm că nu vom spune acestea nimănui, în afară de cei cărora se cuvine. I-am spus că n-am jurat niciodată și că nici nu o voi face vreodată. El mi-a cerut să repet acestea cu cuvinte clare, ceea ce am și făcut, dar cînd am văzut că s-a supărat, m-am învoit să jur pe sabie. El n-a vrut, ci a cerut să jur pe Sfînta Evanghelie. Cînd m-am învoit și la aceasta, văzînd el atîta bunăvoință din partea mea, a renunțat la jurăminte.

A început întîi să se plîngă împotriva lui Ștefan Răzvan voievodul Moldovei, că „este un trădător care a mîncat pîinea mea, nu este răzeș, ci un șerb de-al meu, supus mie; dacă ai mai fi rămas cîtva timp pe lîngă mine, aș fi trimis după maică-sa, la țară, ca să afli cine este. El mi-a furat 6 000 de zloți roșii cînd l-am trimis la Țarigrad. Iar acum zice că-mi este frate [11]. Cînd am îndreptat în cîteva rînduri la Măria Sa regele și la domnii hatmani pe trimișii mei, el n-a vrut să-i lase să treacă, dînd de știre despre toate păgînilor, precum și despre prietenia mea față de întreaga țară a Poloniei"[12].

După aceea s-a plîns de cei 12 boieri ai lui [13], pe care îi trimisese la voievodul Transilvaniei, dar care nu au tratat potrivit cu punctele pe care le aveau în instrucțiunile ce li se încredințaseră, ci au făcut după voia lor, dobîndind unele drepturi și privilegii, „iar Aron, supunîndu-se împăratului [14], a aderat la Ligă, la care eu nu m-aș fi alăturat dacă Aron [15] nu ne-ar fi asigurat că și Măria Sa regele intră în Ligă și vrea să continuie războiul împotriva turcilor. În schimb i s-a întîmplat ⟨rău⟩ lui Aron, căci cu toate făgăduielile ce i se făcuseră a fost răsturnat din domnie în favoarea celui ce l-a hiclenit. A pierdut toate și a fost aruncat în închisoare. Același lucru mă aștept să mi se întîmple și mie, fiindcă nu mă încred în boierii mei care m-au trădat, căci nu au transmis ceea ce am poruncit eu și nu au făcut așa cum le-am spus eu. De asemenea, nu mă încred nici în ungurii care sînt pe lîngă mine, în număr de șase mii [16], de care mă tem mai mult decît de turcii care se aflau odinioară în țara mea, căci pe atunci eram mai în siguranță sub turci, decît acum, sub creștini. Împăratul creștin și domnul voievod al Transilvaniei mi-au făgăduit oaste mare în ajutor și că fiul meu va rămîne moștenitor pe veci în țara mea. De la împăratul creștin nu am nici un ajutor. Voievodul Transilvaniei

mi-a trimis numai 3 000 de unguri pe care îi plătesc de şapte [17] luni zăglogind tot ce aveam, luînd şi giuvaiericalele soţiei mele şi acum am ajuns la atîta strîmtoare, încît sînt silit să mă ating şi de ⟨averile⟩ mănăstiri⟨lor⟩. Nu mă pot aştepta la nici un ajutor, căci ştiu că şi voievodul Transilvaniei va avea să facă faţă la o primejdie tot aşa de mare ca şi mine. De asemenea, şi Măria Sa împăratul, de vreme ce nu este înţelegere între principii ⟨imperiului⟩[18].

După aceea, iarăşi a întrebat de ce Liga nu a izbutit. Eu i-am spus la fel, cum îi spusesem şi mai înainte. A întrebat de condiţiile alianţei; i-am spus ceea ce ştiam din înscrisul pe care-l văzusem, dintre care unele condiţii i s-au părut potrivite, altele nepotrivite. Mi-a spus că „noi creştinii, nu vrem să ne legăm împreună împotriva păgînilor şi atunci păgînii ne vor lega ei pe noi"[19]. Şi mai spune că aşa ştie de la iscoade, de la prinşi, de la cei ce fug din oastea turcească, cum că turcii şi-au îndreptat toate forţele către aceste ţări, în afară de puţini oameni pe care i-au trimis cu Asari paşa [20] pentru apărarea cetăţilor din Ungaria, pe care le-au luat de la creştini, mai ales la Raab [21]. Gîndul lor este să treacă Dunărea, pentru care lucru au toate gata, să ia cît mai repede oraşul Bucureşti, capitala Ţării Româneşti, să-l înconjure cu ziduri şi valuri, să-l întărească cu tunuri şi să aşeze acolo pe un paşă de-al lor. După ce vor face la fel şi la Iaşi, scaunul Modovei, ca şi aici — şi pentru aceasta au adus toţi meşteşugarii care sînt cu dînşii, cu toate uneltele — au de gînd să se îndrepte împotriva Transilvaniei, nu i-ar ajuta Dumnezeu! Şi vor să facă aceasta din două pricini, după cum zic unii prinşi, iscoadele şi fugarii care cu toţii sînt de aceeaşi părere asupra acestui lucru: întîi pentru că au pierdut toate veniturile [22] pe care le cărau mai înainte de pe teritoriul Moldovei şi Ţării Româneşti: tribut, ⟨porci⟩, unt, miere, grîu, boi, oi, orz, berbeci, cai; al doilea, pentru că atunci cînd vor avea garnizoanele lor aici, mai uşor le va fi tătarilor să năvălească în toate ţările creştine, pentru care lucru văd că se pregătesc. „Şi dacă acel foc va trece peste Dunăre în ţara mea şi apoi în ţara Moldovei, atunci la acelaşi lucru poate să se aştepte şi Măria Sa regele în ţările sale. Aşadar ar fi mai bine ca domnii hatmani să nu aştepte pe turci la Nistru, ci la Dunăre"[23].

„Astăzi, după plecarea ta de la mine, au adus veste iscoadele mele că turcii în număr de cîteva sute au trecut de la Rusciuc la Giurgiu şi că au aruncat şi un pod peste Dunăre, care, fiindcă nu ajunge pînă la mal, a fost întors iar la malul celălalt, dar au toate uneltele pentru a-l face din nou. Eu pornesc chiar mîine împotriva lor, silindu-mă cu ajutorul lui Dumnezeu să le împiedic trecerea cît îmi va sta în putinţă. Ceea ce am început, o fac neavînd nici o pricină din partea turcilor; dimpotrivă, am făgăduieli de la dînşii că mă vor lăsa pe mine şi pe urmaşii mei pe vecie în stăpînire. Toate le-am făcut din cauza vărsării sîngelui lui Hristos şi pentru întreaga creştinătate [24]. Acum, aducîndu-mi partea de sînge propriu vărsat împotriva păgînătăţii, văd cu ochii că nu-mi ajung puterile proprii ca să le pot pune stavilă [25]. Dacă ar fi rămas în domnia Moldovei Aron, fratele meu, cu care făcusem jurămînt ca unul pentru altul să ne punem capul, încă aş mai avea nădejde că amîndoi am fi putut să împiedicăm trecerea turcilor peste Dunăre şi aceasta mai ales dacă tătarii nu ne-ar fi lovit din spate. Dar cum acela nu mai este ⟨în domnie⟩, îmi este greu să mă încred în acest ţigan, voievod al Moldovei [26]: mai întîi m-a trădat pe mine pe cînd mă slujea, după aceea l-a trădat pe Aron, domnul său, şi s-a aşezat în scaunul lui. Nu văd pentru mine nici

o mîntuire, bucuros mi-aş adăposti capul la Măria Sa regele; te rog, sfătuieşte-mă pe conştiinţa ta, căci acestea nu le-am încredinţat nimănuia, numai lui Dumnezeu şi ţie. Dacă aş putea să cîştig bunăvoinţa lui, m-aş pune, cu toţi urmaşii mei, sub sceptrul şi scutul Măriei Sale regelui; şi dacă Măria Sa regele ar binevoi să mă primească, eu însumi şi soţia mea şi copiii noştri vrem să ne punem sub ocrotirea Măriei Sale regelui şi vreau să prezint credinţa şi supunerea mea întreagă şi nestrămutată, iar dările pe care le dădeam turcilor voi fi dator să le dau Măriei Sale regelui şi ţării Poloniei. Şi fac aceasta nu fără motiv, căci văd cu ochii că nu pót avea nici o mîntuire nici de la împăratul creştin, nici de la voievodul Transilvaniei. Dacă ar fi după acela, Ţara Românească şi Moldova s-ar îndrepta spre pieire. Aceasta încă de mult aş fi făcut-o împreună şi cu Aron, dacă nu mi s-ar fi împotrivit boierii mei. Şi dacă poate fi vreo mîntuire de acolo, de la voi, spune-mi-o"[27].

I-am spus la aceasta că „nu am poruncă în îndreptările mele ca să discut despre aceasta cu Măria Ta domnească, totuşi ştiu că Măria Sa regele, ca un domn creştin ce este, nu lasă în părăsire pe nici un creştin ajuns la nevoie dacă se adăposteşte sub protecţia sa. Bunăvoinţa Măriei Tale domneşti o va primi cu plăcere [28]; despre aceasta voi vorbi cu domnii hatmani cînd mă voi înapoia şi vă asigur că nu trebuie să vă îndoiţi de bunăvoinţa lor faţă de Măria Voastră domnească".

Mi-a mulţumit şi iar mi-a mulţumit [29] pentru aceasta, spunînd că şi pan Taranowski „mi s-a oferit să-mi fie prieten. Roagă-l stăruitor să meargă cu tine şi să-i roage, pentru Dumnezeu, pe domnii hatmani, ca să pună o vorbă pentru mine la Măria Sa regele, în aceste grele încercări ale mele. Aş trimite bucuros prin tine daruri domnului hatman, dar acest lucru m-ar da legat şi pe mine şi şi pe tine te-ar pune în primejdie. Aş scrie Măriei Sale regelui şi domnilor hatmani, dar nu se cade din pricina a tot felul de bănuieli, însă ceea ce grăiesc cu tine şi transmit prin tine, acelea să le spui mai departe, întocmai şi sub jurămînt, Măriei Sale regelui, domnilor hatmani şi domnului Taranowski. Roagă-i, pentru Dumnezeu, cum şi eu te rog, pentru Dumnezeu, şi acela te va răsplăti. Roagă-l pe domnul hatman al coroanei să-mi fie ca un părinte, iar domnul hatman de cîmp să-mi fie ca un frate [30], pentru ca eu, la stăruinţa lor, să pot avea apărare întru toate restriştile. Şi să-mi dea de ştire dacă pot să nădăjduiesc ceva neîntîrziat, iar eu mă leg pentru aceasta să-mi împart moştenirea şi averea-mi proprie, dacă se poate ca acum, pentru lucrul de faţă, să-mi vină oastea polonă cea în număr de zece mii de oameni pentru împiedicarea trecerii păgînilor şi, înainte să treacă trei luni, îţi dau cuvîntul meu domnesc că voi strînge ⟨banii⟩ şi-i voi plăti, căci turcii nu mi-ar mai sta pe cap, temîndu-se de o oaste polonă atît de mare. Să păzească bine domnii hatmani ca tătarii şi turcii să nu se adune la un loc, căci atunci întreaga creştinătate nu i-ar mai putea învinge. Însă ei acum sînt gata, iar creştinătatea de-abia de acum se gîndeşte să se pregătească"[31].

„Pe soţia şi pe fiul meu i-am trimis la Tîrgovişte, sub munţii Transilvaniei, împreună cu vistieria, alte ⟨lucruri⟩ le-am ascuns pe la mănăstiri, dar dacă aş putea avea vreo nădejde de acolo ⟨din Polonia⟩, atunci aş trimite pe soţia şi pe fiul meu şi bunurile mele acolo, pentru mai mare siguranţă"[32].

A doua zi am avut audienţă publică de plecare şi mi-a dat şi o scrisoare, rugînd⟨u-i pe ai noştri⟩ să supravegheze cu grijă pe tătari şi

să-l mîntuiască de dînşii. Apoi, în aceeaşi zi, după o slujbă ⟨la biserică⟩, a pornit cu toată oastea sa ⟨de lefegii şi de munteni⟩ şi cu armele de război spre Rusciuc, unde se adunase toată oastea păgînilor. El şi-a aşezat tabăra pe Dunăre, la două mile de ale noastre depărtare de Giurgiu, împotriva Rusciucului, vrînd ca să apere vadul cu ajutorul lui Dumnezeu, cît va fi el ⟨în viaţă⟩[33].

---

* Textul latin, cu data de 1 iulie, are titlul : Dominus Lubieniecki Nuntius ad Palatinum Moldaviae, quomodo ab eo exceptus 27 iulii anno domini 1595, et quid cum eo contulerit, significat.

[1] În textul latin, termenii pentru domnii din cele două ţări române sînt daţi după obiceiul polon : Mihai este „palatinus Moldaviae", prin confuzie cu „Multania", „multański" — v. formularea din ultimul paragraf al textului : *cum militibus suis stipendiatis, et multanicis* —, iar Ştefan Răzvan este „palatinus Valachicus" şi moldovenii sînt numiţi „valachi" — cf. rus „volohi", „Vološka zemlja".

[2] Lubieniecki (?—d. 1595), nepotul lui Andrei Taranowski, a fost trimis în vara anului 1595 de Ián Zamoyski, cancelarul Poloniei, in Ţara Românească, in urma cererilor de ajutor ale lui Mihai Viteazul ameninţat de o expediţie turcească. Nu se cunosc nici prenumele, nici anii vieţii.

[3] Teodosie Rudeanu, Miroslav din Rifov şi Preda Buzescu.

[4] În textul latin : *alius marescalus*; în cel polon numele de Gheorghe se întîlneşte de două ori : *Giorgie marsalek* şi *Deli Giorgie*, cu epitetul de *naiwiernieisy* şi *kochanek swy* = cel mai de credinţă, favoritul său; probabil termenul este echivalent cu „căpitan de oaste".

[5] Fostul comandant al gărzii lui Sigismund Báthory, care a executat ordinul de arestare a magnaţilor „conjuraţi" la Cluj în 28 august 1594; l-a înlocuit pe M. Harváth la comanda corpului maghiar.

[6] Lacună în textul polon.

[7] Loboda, hatman al cazacilor nizovieni.

[8] În textul latin : *Ferhat Bassa*; în cel polon : *Ferharf.* Ferhad paşa, mare vizir, 1590—1592, 1595—1596; a fost mazilit în timpul campaniei, la 7 iulie 1595, deţinînd însă sigiliul pînă la 29 iulie.

[9] În textul polon : *ijz namiothow* = „după (în)semn"; în cel latin : *tormenta bellica 160 esse* = armamentul de război este în număr de 160; traducerea română dă „corturi".

[10] În textul latin : *Ias Hassan*, în cel polon : *nieiakÿ Farsharson, podskarbi glowni czisarskÿ* = Bass Hassen, vistiernic principal al ţarului ⟨turcesc⟩. Baş Hasan Efendi, baş defterdar de la 4 martie la 6 august 1595 — v. A. Decei, în *Literatura română veche*, II, Buc., 1962, p. 34.

[11] În textul polon : *a teraz mÿ sie brathem zowie* = zice că mi-e frate; în cel latin, dimpotrivă : *nunc non fratrem meum se esse ait* = zice că nu mi-e frate acum.

[12] Din textul latin lipseşte pasajul : *dawaiącz znacz...* = dînd de ştire...

[13] Este vorba de cei 12 boieri trimişi în Transilvania : vornicul Mitrea, vornicul Chisar, logofătul Dumitru, vistierul Dan, Radu postelnicul, Radu clucerul Buzescu, Radu postelnicul cel mare, logofătul Borcea, clucerul Vintilă, postelnicul Stănilă, logofătul Preda Buzescu şi mitropolitul Eftimie, cu episcopii de Rîmnic, Teofil, şi de Buzău, Luca. menţionaţi în tratatul cu Sigismund Báthory din 20 mai 1595, *qui non id quod in mandatis habebant, agebant, sed quod e re eorum erat, obtentis quibus privilegiis sibi, et cum Aarone ipsum consociaverunt se Caesari Christianorum* = care au acţionat nu cum aveau mandat, ci după cum le era interesul lor, obţinînd nişte privilegii pentru ei, şi s-au asociat cu împăratul creştin, ca şi Aron.

[14] În textul polon : *podaiącz sie Czisarziowÿ* = supunîndu-se împăratului ⟨Rudolf al II-lea⟩ — Imperator Christianorum, spre deosebire de cel turcesc, Caesar Turcarum.

[15] În textul latin : *cum Arone*; în cel polon : *ani Aron bi nas bili nieupewnialÿ* = dacă Aron nu ne-ar fi asigurat.

[16] În textul latin : *circa me sunt septem millia.*

[17] În textul latin : *sex mensium.*

[18] În textul latin : *Auxilium nullum est, nec alliud speratur : huic oneri sustinendo Palatinus Transilvaniae impar : habebit ipse quod agat cum turca sicut ego. Et inter Caesarem et Principes Christianos nulla concordia.*

[19] În textul latin : *Nolumus nos colligare, sed ligabimur a paganis* = dacă nu vrem să ne legăm noi ⟨contra păgînilor⟩, atunci ne vor lega ei. Referire la neînţelegerile dintre poloni şi habsburgi.

[20] În textul latin : *Assan Bassa.*

[21] În textul latin : *Arabonium* = Raab-ul, numit şi Györ.

[22] În textul latin: *magna tributa turcis proveniebant quae nunc ipsis non dantur* = marile venituri ce le proveneau turcilor și care acum nu li se mai dau.

[23] În textul latin: *Si iste ignis serpserit per Danubium in patriam meam, deinde in terram Moldaviae, nihil boni sperare et expectare debet serenissimus rex Poloniae. Melius ut ipse rex suis rebus consulat et Ducas illius belli cum exercitu suo ut non ad Tyram sive Nestrum, sed ad Danubium Turcas expectent et transitum Danubii prohibeant et impediant* = dacă acest foc va trece peste Dunăre în țara mea și apoi în cea a Moldovei, nimic bun să nu spere și să nu aștepte serenisimul rege al Poloniei. Mai bine să-și cerceteze treburile și hatmanii săi de război cu oastea lor nu la Tyras sau Nistru, ci la Dunăre să-i aștepte pe turci și trecerea ⟨lor⟩ peste Dunăre să o apere și să o împiedice.

[24] În textul latin: *Quicquid facio, amore Christianitatis facio, ne sanguis Christianorum effundatur* = Ceea ce fac, fac pentru iubirea de creștinătate, și nu ca să vărs sîngele creștinilor.

[25] În textul latin: *Nunc effundere sanguinem meum paratus sum nam ad bellum cum turcis progredior, quod viribus meis impar.* „Acum sînt gata să-mi vărs sîngele pentru a birui în lupta cu turcii, dar pentru aceasta nu-mi este de ajuns vitejia".

[26] Ștefan Răzvan (1595 aprilie — 24 august).

[27] În textul polon: *radbim glowe sklonil do Je⟨go⟩ Krolewskiey Mczy* — bucuros mi-aș adăposti capul la Măria Sa regele; dar textul latin este mai sobru: *Si ad regem Poloniae debeam confugere consule mihi* = sfătuiește-mă dacă se cade să mă încredințez regelui Poloniei.

[28] În textul polon: *Powolnoscz pogolowiu ... wdziecznie przyimuie* = Plecăciunea capului ... o va primi bucuros; iar în cel latin: *in tutelam suam suscipere non dubium est ... cum alacritatem animi tui* = sub ocrotirea ta ai să-l primești fără îndoială ... din bunătatea inimii tale.

[29] Text mai ponderat în versiunea latină: *Grato animo haec suscepit ipse palatinus Moldaviae* = a mulțumit din inimă voievodul Țării Românești.

[30] Ian Zamoyski, hatman al coroanei, iar Stanislav Zolkiewski, hatman de cîmp; în textul latin: *Vellem habere decem millia hominum Polonorum ad impediendum transitum Danubii turcis in eam crepidinem, quibus copiae meae adiungerentur. Si is numerus militum Polonorum esset Turcae timerent nos adoriri, putantes magnum exercitum Polonorum ad ipsum Danubium esse. His militibus stipem ante trimestre tempus exolvam* = Vreau să am zece mii de oameni din Polonia pentru a împiedica trecerea Dunării de către turci; ⟨aceasta⟩ spre întărirea forței mele, la care se vor adăuga. Dacă va exista această numeroasă armată poloneză, turcii se vor teme să ne cotropească, văzînd cît de mare poate fi o oaste poloneză chiar la Dunăre. Această oaste o voi putea plăti înainte de împlinirea unui trimestru.

[31] În textul latin: *Caveant duces belli ne Tartari simul in unum locum convenient Qui si convenirent in unum, impossibile est Christianis eorum impetum sustinere posse. Illi enim parati et manu prompti, Christiani vero non nisi ab hostibus invasi, et dum pars egrum magna in servitutem agitur, deliberant in modo defensionis* = Să aibă grijă hatmanii ca tătarii să nu se adune la un loc: dacă se vor aduna la un loc, le va fi peste putință creștinilor să facă față impetuozității lor. Aceia sînt pregătiți și au mîna iute, iar creștinii nu sînt cotropiți de vrăjmași și în loc ca o mare parte din ei să fie gata de luptă, ei discută în mod defensiv.

[32] În textul latin: *Uxorem et filium meum ad Tergoviscum in submontana Transylvaniae cum parte supellectilis meae quasi in locum tutiorem deduxi, reliquam in monasteriis defodi, sed si scirem me Regem et ordines regni in protectionem suam suscepturum, eò uxoris et filii cum bonis meis remitterem* = Pe soția și pe fiul meu i-am trimis la Tîrgoviște, sub munții Transilvaniei, cu o parte din avutul meu, deci în loc nu prea sigur, restul l-am ascuns prin mănăstiri, dar dacă aș ști că regele și demnitarii săi m-au primit sub protecția lor, i-aș trimite acolo pe soția și pe fiul meu, laolaltă cu bunurile mele.

[33] În textul latin: ... *Eadem die ille palatinus cum militibus suis stipendiatis et multanicis cum omni apparatu bellico, versus Ruscicum ubi sunt exercitus Paganici progressus est ... divino auxilio proposuit impedire transitum Turcis in oras nostras* = În aceeași zi voievodul a plecat cu oștile sale de mercenari și de munteni spre Rusciuc, unde sînt oștile păgîne ... cu ajutorul divin să împiedice trecerea turcilor în părțile noastre.

17 **⟨1595 iulie⟩.**

Südde-i saâdetimden Budun'a varınca yol ûzerinde olan kadılara hükûm ki:

Hâlâ Rum ili ve Anadolu beylerbeyilerin eyâletlerine müteallik zuamâ ve erbâb-ı timâr ile Budun muhâfazasına ve sâir asker serdârım

vezir-i âzamım, düstûr-i ekrem ilâ âhire Sinan Paşa, edâm-allâhü-iclâlehû ile Eflâk ve Boğdân seferine gitmek fermânım olmuşdır, buyurdum ki:

Vardukda, yol üzerinde olan kurâ ve kasâbatda ve bilcümle asâker-i nusret me'seremin memerri olan mevâzîde ve mecmâ nâs olan yerlerde mirâren ü kirâren nidâ ittiresiz ki Rum ili ve Anadolu askeri aher cânibe sapmayub, muaccelen doğru Budun'a varub, beylerbeyileri ile muhâfazada olub ve m'adası doğru Rusçuk'a serdârıma varub, uğur-u dîn ü devlet ebed peyvendime müteallik hıdmatda bulunalar. Bu husus saire kıyas olunmalu değildir, bizzat mukayyed olub emr-i celîl el-kadrimin infâzı babında dakîka fevt eylemeyesiz, sonra sizden bilinur.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Turcia, r. 21, c. 691; Başbakanlık Arşivi-Istanbul, Mühimme Defterleri, nr. 73, doc.

Poruncă adresată cadiilor aflaţi pe drumul dintre Poarta fericirii mele şi Buda

Am poruncit ca zaimii şi timarioţii dependenţi de beilerbeii din provinciile Rumeliei şi Anatoliei să meargă la paza Budei, iar ceilalţi oşteni să meargă în expediţia împotriva Ţării Româneşti şi a Moldovei, împreună cu serdarul meu, preagenerosul dregător pînă la sfîrşit, Sinan paşa, marele meu vizir, Allah să-i perpetueze gloria!

Am poruncit: atunci cînd ⟨aceasta⟩ va ajunge, în satele şi tîrgurile de pe drum, şi în locurile de trecere ale oştilor mele purtătoare ale semnului succesului şi în locurile de adunări publice să puneţi să se strige în repetate rînduri ca oştenii Rumeliei şi Anatoliei să nu se abată către alte părţi, ci să meargă în grabă, direct, la Buda, unde să se afle în pază împreună cu beilerbeii lor; restul ⟨oştenilor⟩ să meargă de-a dreptul la Rusciuc, la serdarul meu, pentru a se afla în slujba credinţei şi a statului meu etern.

Această chestiune nu poate fi comparată cu altele, de aceea să vă îngrijiţi personal de ea, să nu pierdeţi vreun minut în îndeplinirea poruncii mele de valoare sublimă; după aceea voi veţi da seamă!

18 **⟨1595 iulie—august⟩.**

Sabıka Anadolu beylerbeyisi olub, hâlâ Eflâk'da olan ...[1] ikbalehüye ve Tuna yalısında olan kadılara hüküm ki:

Serdâr-i zafer-şiârım asâker-i zafer me'ser islâmla îlâ-el-an ne mahalle varub, Tuna'yı geçüb, öte yakâda küffâr hâksâr ile mülâkât itdiler mi, nice olduğı muaccelen sahîh üzere 'arz olunmak emr idüb, buyurdum ki:

Vardukda, bu babda kemâl mukayyed ile takayyüd olub muaccelen ahvâl-ı asâker-i islâmı tamam m'alum idinüb ve bil —⟨fi'l⟩[2] ne mahallde olub, ilâ-el-an kefere-i mücrimiye mülâkât vaki' oldu mı, nicedür? Vuku'i üzere yazub, müşârün-ileyh ahvalı (?) ber-vech-i mucib Südde-i saâdetime arz eyeleyesiz.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Turcia, rola 21, c. 729; Başbakanlık Arşivi-Istanbul, Mühimme Defterleri, nr. 73, doc. 1 074.

Poruncă fostului beilerbei al Anatoliei, aflat acum în Țara Românească [...][1] — Allah să-l favorizeze — și cadiilor de pe malurile Dunării

Am poruncit să raportați grabnic, în mod real, despre locul unde a ajuns pînă acum serdarul meu victorios împreună cu oastea islamică purtătoare a biruinței și dacă, trecînd Dunărea, s-au întîlnit în cealaltă parte cu necredincioșii nenorociți, precum și despre ceea ce s-a întîmplat.

Voiesc ca atunci cînd ⟨această poruncă⟩ va ajunge, să arătați grijă deplină în această privință; să obțineți repede informații complete în legătură cu situația oastei islamice: despre locul concret [2] unde se află ea, dacă pînă în prezent a avut loc întîlnirea cu necredincioșii vinovați și care este rezultatul.

Scriind potrivit realității, să raportați Porții fericirii mele așa cum trebuie despre starea sus-numitului ⟨serdar⟩.

---

[1] Numele șters în text.
[2] Pătat.

19 **1595 august 24, Copăceni.**

Particularitet der in Sibenbürgen wider den Erbfeindt erhaltenen Victoria.

Eur Frl. Dlt. hab ich nit unangezaigt lassen sollen, wie gesterigs Tags, alls am Mittag, wier mit den Sinan-Bassa ein Treffen gethan, so von Morgen an bis auf den Abent gewerth; welches ein solich ernstlich Schornizl (sic) gewest, dass, dergleichen mir erfahren, auch von so langwürigen nit gehert habe.

Dann zu Zeiten wir die Türgen biss ir Leger gejagt, baldt haben sie sich gesterckht, und unns widerumb biss in unnser Leger nachgesezt, und darauf die Unnsern auch widerumb soccorriert haben; alls dann dem Türggen wider bis in ir Gezelt verfolgt, auch nit wenig niedergehaut. Entlichen aber haben 3. Bassa zugleich das Volckh mit grosser Meinig angefüert, dass sich dann ein so ernstliches Trefen erhebt, dass würs durch Gotts Beystandt entlich in die Flucht bracht, und auch die Bassa selbst mit Mie entrunen; wie dann ainer, so der Türgen Zeugmaister gewest, gefangen, anzaigt dass alle drey Bassa mit Khot unnd Unflat besüdlet gewöst, unnd zum Thail nit ohne Wunden in dass Leger khomen, dass auch Sinan-Bassa sollte vermeldt haben, das er sich verwundert ob der Unnsern unmenschliches Anfallen; miese sich auch schemen das ain so geringer Haufen dess Türgischen Kaysers Macht unnd drey Bassa in die Flucht getriben.

Diser bekhomener gefanngner Türg zaigt an, dass die Türggen alberaith ir Sachen und zum Thail Zelten auf die Cammel unnd Maulthier aufgeladen gehabt, in Vorhaben, sich gar zuruckhs zu begöben; seindt doch enntlich widerumb eines anndern Rats worden, weiln es iren grossmechtigen Khaiser verkhlinerlich gewest, verrer vor einem so geringen Volck zu fliechen.

Das Eur. Frl. Dht. ir Kriegsvolckh zue Hauss gehabt het were gewiss unnd ein ernnstliches, und das gantze türgische Leger in die Flucht

getriben unnd der mehr Thail aufgeriben worden; were ein solche Schlacht wider den Erbfeindt erhallten worden, dass dergleichen bey Menschen Gedenkhen nit fürganngen. Weil sy dannoch dass Khürzer zogen unnd wier dass Veldt erhallten; auch vill stättlicher Türgen auf dem Blatz blüben sein, der Unnserigen aber gar wenig. Allain das zimblichen Teil verwundet, an Rossen haben wir den grossen Schaden erlitten, dann wir vill verlohren, und ein zimbliche Anzal beschedigt worden.

Unnder anndern vilen Fahnen, haben wir einen grüenen, dass Mahamet-Bassa Haubt-Fahnen, bekhomen, umb welchen die Türgen trauern, umb das solche Farb iren Abgott, denn Mahomet, bedeütte, das sie es für ein bese Zeitung hallten. Wier haben auch bekhomen grosse Geschiz, entgegen sy von unns auch etlich erwischt haben, also miteinannder zimblichen gethaillt.

Gester Abents sein wir in der Welsertal obstiger (sic) blüben. Aber zue Mitternacht hab ich, sambt dem wollauischen (sic) Weida unnd dem gannzen Volkh, den Namen Iesus angeruefen, da dann die Türgen, auch ir Ala Ala geschrien, mehr aufgebrochen unnd ein khlaine Meil gen Arges uns retrahiert, alda ich der Hilf erwarte. So sy boldt khömbt, verhofen wier mit der Hilf Gottes den Feindt volgennts in die Flucht zu bringen.

Alss Obsteennts schon geschriben gewöst, bringt man mier ainen Türggen, so erst heut gefanngen worden; der sagt aus unnd bekhennt das ain fürnemer Bassa in der Schlacht gebliben; also seye in Getranng der Sinan-Bassa yber die Pruggen herab gestossen worden; vom welchen Fall er sich ganntz ybel befunden. Sovil den Michael Weida alhie in der Wallachey anbelanngt, khann ich mit der Warhait inen Lob geben, dass er ein treflicher, gueter, dapferer Kriegsman; dann er hats mit der Hanndt unnd That bewisen, nit scheinweiss, sonnder mit allem Eyfer er die Christenheit mit Treuem maint: welchen E. Fstl. Drlt. bilihen Lob unnd Gnade schuldig. Hiemit unns alle Gott bevolchen. Geben in der Wallachey, bey der Wohnung Reperren (sic), im Veldtleger, den 24. Augusty Anno 95.

Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 98—99; ibidem, p. 57—58; Arhiva de Stat din München, K. Schw. 371—2, f. 24.

Descrierea victoriei obținute în Transilvania (sic!) împotriva dușmanului de moarte.

Nu pot lăsa neanunțată Alteței Voastre princiare ciocnirea de ieri de la amiază cu Sinan pașa în bătălia care a ținut de dimineață pînă seara; o hărțuială atît de serioasă, cum a fost aceasta, n-am mai cunoscut și nici n-am mai auzit de una care să fi durat atît de mult.

După ce am gonit dis-de-dimineață pe turci pînă în tabăra lor, ei s-au întărit curînd și ne-au respins iarăși pînă în tabăra noastră, de unde ai noștri ne-au sărit în ajutor; apoi i-am urmărit pe turci pînă în corturile lor și am doborît nu puțini dintre ei. În cele din urmă, trei pașale dintr-o dată, conducîndu-și cetele cu mare mulțime de oșteni, au pricinuit o ciocnire foarte gravă. Cu ajutorul lui Dumnezeu, noi i-am pus pe fugă și pașalele înseși au scăpat cu greu; așa cum arată un prizonier, care a fost comandant de artilerie la turci, cele trei pașale ar fi fost mînjite cu noroi și murdărie, ajungînd în tabără, în parte, nu fără răni; însuși Sinan pașa ar fi comunicat că a rămas uimit de atacul supraomenesc al

oamenilor noștri și că trebuie să se rușineze că o oaste atît de mică a pus pe fugă forțele împăratului turc și trei pașale.

Acest turc, luat prizonier, arată că turcii încărcaseră deja pe cămile și măgari lucrurile și în parte și corturile lor, cu intenția de a se retrage; în cele din urmă însă s-au răzgîndit, deoarece ar fi fost o înjosire pentru preaputernicul lor împărat să o ia la goană din fața unei oști atît de mici.

Dacă Alteța Voastră princiară ați fi avut <aici> oastea de acasă, ar fi fost desigur o bătălie gravă, ar fi fost pusă pe fugă întreaga tabără turcă și cea mai mare parte a oastei ar fi fost nimicită; ar fi fost obținută o victorie împotriva dușmanului de moarte, așa cum nu s-a mai întîmplat alta la fel în memoria oamenilor. Și totuși ei au suferit pagube, iar noi am luat în stăpînire cîmpul de luptă; un număr considerabil de turci au căzut în luptă, pe cînd dintre ai noștri foarte puțini. Numai că o bună parte dintre osteni au fost răniți, am suferit mare pierdere de cai, din care pe mulți i-am pierdut, iar un mare număr au fost vătămați.

Printre multele steaguri, am obținut unul verde, steagul principal al lui Mehmed pașa, pe care îl deplîng turcii, căci o asemenea culoare este simbolul idolului lor, Mahomed, iar pierderea sa este considerată ca un semn rău. Noi am luat în stăpînire și tunuri mari, dar și ei au înhățat cîteva de la noi, așa dar ni le-am cam împărțit între noi.

Ieri seara am rămas în partea de sus a văii Neajlovului. Dar pe la miezul nopții, eu, împreună cu voievodul român și întreaga oaste am invocat numele lui Iisus, apoi și turcii au strigat pe Allah, Allah al lor, apoi am luat-o din loc și ne-am retras la o milă pe Argeș în sus, unde aștept ajutoare. Îndată ce vor sosi, sperăm—cu ajutorul lui Dumnezeu—să punem pe fugă mai departe pe inamic.

După ce am scris cele de mai sus, mi-a fost adus un turc, care a fost luat prizonier abia azi; el mărturisește că un pașă de vază a căzut în luptă, că în învălmășeală Sinan pașa a fost lovit la trecerea podului și că, din căzătură, i s-a făcut foarte rău.

În ceea ce îl privește pe Mihai, voievodul de aici din Țara Românească, nu pot decît să-i aduc laudă cu adevărat, căci el este un militar excelent, bun și viteaz, ceea ce a dovedit cu mîna și cu fapta sa; el este cu credință față de creștinătate, nu aparent, ci din convingere, cu tot zelul. Alteța Voastră princiară îi datorează laudă dreaptă și cinstire.

Cu aceasta, rămînem noi toți la dispoziția poruncii lui Dumnezeu.

Dat în Țara Românească, în locuința de pe rîu, din tabăra de campanie, la 24 august anul 1595.

20 **1595 septembrie 7, Constantinopol.**

Right Honourable, my last advised your Honour of the Viz Reye his entrance into Wallachia without any resistance offered by Michal Prince of the sayed province, who is reported had order from the Prince of Transilvania nott to stir against the Viz Reye before the ayde promised by the Emperor, and which the sayed Prince intended to sende were arrived; which as itt seemeth was cause that Michal did nott oppose himself against the Viz Reye, yett hearing of his entrance commaunded two hundred light horsmen to descrie wher the Viz Reye pitched and

what force he was of. Which sayed two hundred lightt horsemen beinge redy to sett forth, diverse of the Captaines belonging to Michal gave him counsayle nott to send forth such a small company, as well bycause being descryed they wold soone by the Turkes be over mastered, as also by the swiftnes of the Turkish horses, could nott escape theire hands. Wheruppon the Prince ordeyninge that who voluntarily wold follow them, myghtt with his good license, eightt thowsand vallient resolutt Hungars adioyned themselves unto them, and being practik thorowe the whole contry, so ordered theire course, thatt yf perchaunce the Turkes should see them and give them chase, they mightt impatronise them selves of such advantageous places, as thatt the multitud of the Turkes mightt nott oppresse them. Which theire desygne happened out, according to theire desier; for being soone descryed, the chiefe force of the Viz Reye unorderly hedlong made towards them, in hope of pray, and were led into a narowe strayght, of which the one syde was a quagmyre, and the other a deepe river, and on eyther syde two thowsand Hungars arquibusers redie in a bushe besyds also at the end of the quagmyre four thowsand resolutt Hungars all harquibusers to receyve the Turkes in the face, and did so welcome them with their shott, that fewe pelletts were spente in vayne — the Viz Reye nott knowing the vantadge the Hungars had butt esteeming they were fightinge in equal feild, sent three beglerbyes befor, and himself followed with the rest of the campe and to the Hungars came ayde of two thowsand horse, who arrived before theire fellowes were driven from the vantadge of theire ambushmentts, and together with the arquibusers so intretayned the sayed Beglerbyes thatt all three were slayne in the feild. The Viz Reye himself arriving and being desperatt in receaving so great a foyle, what of despayre and what to incouradge his retinue, putt him self in the greatest heate of the battayle, wher he was soone knowen, incountered and throwen from his horse, and had byn taken or slayne, if he had nott byn succored and remounted by a Grecian Spahi [1]. Yett he could nott gett him out of daunger so soone butt he had a pike thrust thorow his cheekes, and a blowe on the mouth which drove out on of his teethe and unloosed all the rest; in falling from his horse he wounded his forhead so that he retyred with three no meane wounds and the battayle ended, some say eyther syde being weary, others say by nighte approachinge, and the Viz Reye returned to Bucorest, the chief citty in Wallachia, where he still remayneth and attendeth the buylding of a castle, mynding if he can mainteyne the same, to make a Beglerby governour of the sayed province, and nott to suffer futurly christian Princes to governe the same [2]. Butt unlesse he shewe greater valloure then formerly, he is like to have christian Prince governours of the sayed province, will he, nill he, for besyds thatt the Turks in the above repeated attempte receyved a greatter foyle and overthrow then in many yeares passed they have done, here is credibly reported that the Prince of Transilvania determineth in person to incounter with the Viz Reye and for this cause commaunded Michal thatt he should nott come to a maine battayle befor eyther he came in person or sent him sufficient succour. Uppon tydings of which and the abovesayed overthrowe the 27 day of the last moneth there were publik general prayers made by these in the open feilds, thinkinge belik God could nott see or heare them within theire churches, and greatt preparation for powder to be sent to the campe, and the Turke

hath sent to the Viz Reye to encouradge him, and to bestowe the same where he liste a hundred thowsand duckets. This is what hath passed one these partes and is most certayne.

[. . .][3] Here is also broughtt advise, thatt att such tyme as the Viz Reye was preparing the bridge over the Danubium to passe into Wallachia, the Prince of Transilvania gathered his forces together, and entred the province of Temisvar, wher he putt all townes and villages unwalled to fyer and sword, and discomfited the Beglerby of Temisvar coming to resiste him, and persued him even to the gatts of Temisvar. Thus God this summer hath mightely prospered the christians beyond mens expectation, and is greatt hope that the Prince bringinge all his forces and ayde of the Emperor against the Viz Reye shall have a compleatt victory yf it be nott hindered, as I doubte (by the advises sent me out of Italy), by the destened mariadge of the saved Prince with the daughter of the late Ferdinando Duke of Tirolis, who is saved in all this heate of ware to be sent him; whereby is to be doubted that surceasing from the present inportant warfarring with the Viz Reye he will give him the commodity nott only to buyld castles in Wallachia butt to machin some greater attempte wich nowe might be opponed, after hardly diverted.

Heer is reported the Emperor hath given to the Prince of Transilvania the provinces of Wallachia and Bugdania, promising nott only ayde to conquest them, butt continuall assistance to conserve them: wheruppon the Prince hath displaced Aron, distrusting his fidelity, and hath appointed as his owne leiftenant in the sayed Provinces one called Resuan Aga. Michal Prince of Wallachia he useth as ascertened of his lealty. The King of Poland was greatly agreeved at this gifte bycause formerly the sayed provinces belonged to his ancesters, and therfor is sayed displeasur is not publikly ioyned with the Emperor, yett hath permitted the Hyghe Chancelor of Powland with twenty thowsand men under the name of Casaks, to guard the passages that the Tartars should not passe into Bugdania, importing as much the King of Poland as the Princes of Bugdania and Wallachia that the sayed Tartar passe not, because in theire theevish warfaring they alike indamadge the freinde as the foe; as last yeare by proofe, Sultan Muratt writting to the King of Polandto suffer the Tartar to passe thorowe his borders into Transilvania, and thence into Hungary; in theire passadge as my formers reported, they burntt, robbed and spoyled three or four good townes belonginge unto the King of Poland, and therfor now the King of Poland warned by former damadge to give lesse creditt to them.

[. . .][4] ⟨today⟩ came advice thatt the Tartars in infinit nomber were passed into Bugdania, Wallachia and Transilvania; but of these two last advises we have no certenty. The Agent of the Viz Reye came in my presence to Ebrahim Bassa and brought letters from the Viz Reye certifying the Turk that he had finished the castle in Wallachia, affirming that yf Michal did nott in shortt tyme com against him, or the Prince of Transilvania for him, that he wold leave sufficient garison in the sayed castle, and him self goe to the conquest of Bugdania [. . .][4].

E. D. Tappe, *Documents*, p. 91—93; Public Record Office, London, State Papers 97/3, f. 29, 31.

Preaonorabile, ultima mea veste privitoare la vizir este despre intrarea lui în Ţara Românească fără a întîmpina vreo rezistenţă din partea lui Mihai, domnitorul numitei provincii, care — se spune — a avut o dispoziţie de la principele Transilvaniei să nu opună rezistenţă vizirului înainte de a fi sosit ajutoarele promise de împărat, după care numitul domnitor intenţiona să trimită; aceasta a fost, se pare, cauza că Mihai n-a opus rezistenţă împotriva vizirului, dar aflînd de intrarea acestuia, care avea sub comandă 200 de călăreţi, a pus să se descopere unde şi-a aşezat vizirul tabăra şi ce forţe are. Amintiţii 200 de călăreţi erau gata să înainteze, dar unii dintre căpitanii lui Mihai l-au sfătuit să nu-i trimită împotriva unei cete, atît de mici deoarece, fiind descoperiţi de turci, ar fi repede învinşi şi de asemenea, datorită iuţilor cai turceşti, nu vor putea scăpa din mîinile lor. De aceea, domnitorul a ordonat ca acei care ar dori de bună voie să-i urmărească să poată avea permisiunea lui, deoarece 8 000 de unguri curajoşi şi hotărîţi li se vor alătura, fiind practic răspîndiţi în toată ţara, astfel că le-a ordonat ca, în drumul lor, dacă vor fi eventual văzuţi şi urmăriţi de turci, vor putea să se adăpostească în locuri prielnice, astfel ca mulţimea turcilor să nu-i poată copleşi. Ceea ce au plănuit s-a întîmplat conform dorinţei lor. Descoperindu-se, curînd, grosul oastei vizirului care mergea în neorînduială spre ei, în speranţa de a prăda, a intrat într-un loc strîmt unde de o parte era o mlaştină, de alta un rîu adînc, iar de altă parte 2 000 de archebuzieri unguri gata pregătiţi în tufişurile de alături şi, la capătul mlaştinii, alţi 4 000 de unguri hotărîţi, toţi archebuzieri, gata să-i primească pe turci din faţă. Şi aşa de bine i-au întîmpinat cu tirul lor, încît, au fost trase în zadar doar puţine gloanţe. Vizirul nu şi-a dat seama de avantajul ungurilor şi considerînd că lupta era egală, a trimis trei beglerbei înainte şi el însuşi i-a urmat cu restul oastei; dar ungurilor le-au venit în ajutor 2 000 de călăreţi care au sosit înaintea celor trei beglerbei, fiind în poziţie avantajoasă şi împreună cu archebuzierii, le-au tăiat calea celor trei beglerbei, încît toţi trei au fost omorîţi pe cîmpul de luptă. Vizirul, în persoană, ajungînd şi fiind desperat la vestea unei atît de mari înfrîngeri, din desperare, şi pentru a-şi încuraja suita, a intrat în focul luptei, unde a fost repede recunoscut; a fost atacat şi răsturnat de pe cal şi era gata să fie prins sau ucis, dacă un spahiu grec [1] nu l-ar fi ajutat şi nu l-ar fi ridicat pe cal. Şi totuşi nu l-a putut feri de primejdie atît de repede, întrucît o lance i-a străpuns obrajii şi o lovitură peste gură i-a zburat dinţii, pierzîndu-i, astfel, pe toţi. La căderea de pe cal şi-a rănit fruntea, aşa că s-a retras cu nu mai puţin de trei răni mari. Lupta s-a încheiat; unii spun că o parte din oaste era slăbită, alţii spun că se apropia noaptea, iar vizirul s-a întors la Bucureşti, principalul oraş din Ţara Românească. Acolo a rămas, îngrijindu-se de construirea unei fortăreţe, gîndindu-se dacă poate să o menţină punînd un beglerbei ca guvernator al numitei provincii, iar în viitor să nu mai admită ca prinţi creştini să guverneze acolo [2]. Vrînd, nevrînd, însă, ar accepta prinţi creştini ca guvernator ai numitei provincii numai dacă ar dovedi mai multă vitejie decît fostul ⟨prinţ⟩, căci, pe lîngă aceasta, turcii, în încercările lor repetate menţionate, au avut de suferit nereuşite şi înfrîngeri cum ⟨nu suferiseră⟩ de-a lungul atîtor ani care s-au scurs. O ştire demnă de încredere este că principele Transilvaniei a hotărît să înfrunte personal pe vizir şi, din acest motiv, a dat ordin ca Mihai să nu participe la lupta principală înainte ca el să fi venit în persoană sau să fi trimis ajutoare suficiente. Privitor la aceste ştiri şi la mai sus

descrisele înfrîngeri, în a 27-a zi a ultimii luni s-au ţinut rugăciuni generale publice, sub cerul liber, considerînd probabil că Dumnezeu nu-i poate auzi sau vedea în interiorul bisericilor şi s-au făcut mari pregătiri spre a fi trimisă muniţie în cantonament şi turcii au trimis vizirului, pentru a-l încuraja şi a-i acorda onoruri, 100 000 ducaţi. Este absolut sigur că aşa s-au petrecut lucrurile prin părţile acestea.

Iată şi o altă veste adusă : în timp ce vizirul pregătea podul peste Dunăre ca să treacă în Ţara Românească, principele Transilvaniei şi-a strîns oastea şi a intrat în provincia Timişoarei, unde a trecut prin foc şi sabie oraşele şi satele nefortificate şi l-a învins pe beglerbeiul Timişoarei care i s-a împotrivit şi l-a urmărit chiar pînă la porţile Timişoarei. Astfel, în această vară, Dumnezeu a ajutat pe creştini peste aşteptări şi există speranţa că principele, strîngîndu-şi toate oştile şi, cu ajutorul împăratului, să obţină o deplină victorie asupra vizirului, dacă nu va fi împiedicat, cum mă tem (ţinînd seamă de vestea trimisă mie din Italia), de intenţionata căsătorie a numitului principe cu fata defunctului duce Ferdinand de Tirol, care, se zice, trebuia să-i fie trimisă chiar în toiul luptei. Este îndoielnic că, prin încetarea actualelor ostilităţi cu vizirul, i se va mai oferi avantajul nu numai de a construi fortăreţe în Ţara Românească, dar şi de a pune la cale acţiuni mai mari, împotriva cărora acum s-ar putea opune rezistenţă, dar după aceea cu greu ar mai putea fi abătute.

Se spune că împăratul a dăruit principelui Transilvaniei ⟨Sigismund Báthory⟩ provinciile Moldova şi Ţara Românească, promiţîndu-i nu numai să-l ajute pentru a le cuceri, dar şi sprijin permanent pentru a le menţine. După care principele l-a îndepărtat de la putere pe Aron nemaiavînd încredere în loialitatea lui şi a pus ca locţiitor al lui în acea provincie pe unul numit Răzvan aga. Pe Mihai, domnitorul Ţării Româneşti, el ⟨principele Transilvaniei⟩ îl consideră atestat în ce priveşte loialitatea. Regele Poloniei a fost cu greu de acord cu acest dar ⟨al împăratului⟩ deoarece mai înainte numitele provincii au aparţinut strămoşilor lui [3] şi se zice, datorită neplăcerii cauzate, nu s-a raliat în mod public cu împăratul. Totuşi ⟨regele Poloniei⟩ a îngăduit ca marele cancelar al Poloniei să păzească trecătorile cu 20 de mii de oameni, numiţi cazaci, pentru ca tătarii să nu intre în Moldova. Lucrul acesta interesa tot atît de mult pe regele Poloniei, cît şi pe domnitorii Moldovei şi Ţării Româneşti, pentru că tătarii, în incursiunile lor prădalnice, aduceau pagube în egală măsură şi prietenilor şi duşmanilor; după cum s-a dovedit anul trecut, cînd sultanul Murat a scris regelui Poloniei că îngăduie tătarilor să treacă graniţele sale spre Transilvania şi de aici spre Ungaria; în trecerile lor, după ultimele mele relatări, ei au ars, au jefuit şi au devastat trei sau patru mari oraşe care aparţineau regelui Poloniei şi de aceea, regele Poloniei, pus în gardă de ultimele daune, a acordat ⟨tătarilor⟩ mai puţină crezare.

[. . .][4] ⟨azi⟩ a venit ştirea că tătarii, în număr foarte mare, au intrat în Moldova, Ţara Românească şi Transilvania, dar asupra acestor două ultime veşti nu avem certitudine. Trimisul vizirului a venit, în prezenţa mea, la Ibrahim paşa şi i-a adus scrisori de la vizir, confirmîndu-i că a terminat fortăreaţa din Ţara Românească, afirmînd că, dacă Mihai nu va veni în scurt timp împotriva lui sau principele Transilvaniei, în sprijinul aceluia, ⟨vizirul⟩ va lăsa o garnizoană suficientă în numita fortăreaţă şi el însuşi va porni să cucerească Moldova [. . .][4].

[1] Deli Hasan, numit după aceea şi ,,Batakçi Hasan" (Hasan din Mlaştină).
[2] Fuseseră deja numiţi ca beilerbei Djafer paşa, valiul din Şirvan (în Moldova) şi Satîrdji Mehmed paşa, beilerbei al Anatoliei (în Ţara Românească), iar Mehmed bey, sandjakbei de Yenişehir, fusese numit defterdâr (intendent de finanţe) al celor două ţări române.
[3] Este vorba de pretenţiile de suzeranitate emise de regii Poloniei asupra Ţării Româneşti şi, mai cu seamă, asupra Moldovei.
[4] Omis de E. D. Tappe.

21 **1595 septembrie 12.**

Ioannes Michael Dei gratia haereditarius Palatinus Moldauiae.

Exellens, et Magnifice Domine Imperator Campestris, Amice nobis syncere dilecte.

Scripsit ad nos Dominatio Vestra, ut de exercitibus Turcarum eam certiorem redderemus. Sciat itaque, conflixisse nos cum Turca, ante tres circiter hebdomadas in ditione nostra ad Calacoranum, in quo conflictu benignus Deus nobis Christianis mirabiliter fauit. Caesi sunt in primis Bassae tres, et alij complures Czausij, e quibus etiam uiui nonnulli capti; Ex recentioribus uerò captiuis intelleximus eo proelio cecidisse Turcarum $\frac{m}{7}$, caeteri animo consternati, inter quos ipse Bassa Sinanus Danubium uersus pedem referre parabat. Verum nosmet ipsi uiam illi in Ditionem nostram liberam fecimus, idque eam ob causam, quod eo tempore praeter opinionem exercitus noster esset diminuitus: quod cum cognitum Turcae haberent, Bukorestum uersus contenderunt. Suntque eorum copiae ita iam diuisae. Cum Ferhat Bassa ad Buchorestum sunt $\frac{m}{10}$ Arce ibidem extruenda occupati: Cum Sinan uerò Bassa et Hassan Bassa sunt circa $\frac{m}{30}$, qui hodierna die ad Targouistum applicarunt. Omnis exercitus non excedit $\frac{m}{40}$ Bellatorum uix sunt duodecim millia. Scimus enim certo Ianiceros uix esse mille ducentos, numeratis etiam Tyronibus Adsamulgis[1] et certe etiam ante aduentum Turcarum ad Targouistum, adducti sunt ad nos quattuor captiui, inter quos unus erat Czausius insignis, qui cum adigerentur tormentis, quaerereturque ex ipsis, quid esset, cur Bassa Sinan et reliqui tam parua militum manu nostras regiones adorirentur, singuli eorum simile dabant responsum. Nimirum ideo paruas adhuc esse copias, quod auxilia Cami Tartarorum ad futura sperarentur, id ei ad Imperatore Turcarum seriò esse iniunctum. Sed is adhuc abest. Quae res ualde sollicitum habet Sinan Bassam. Saepe auxilia ab Imperatore Magno flagitauit, sed nulla sunt submissa. Nam Magnus exercitus necessario illi mittendus erat in Persas, qui eum egregie torquent. Alter etiam non minor exercitus in Francos, qui itidem Mari non mediocriter eius atterunt uires. Haec quae pro certis habemus Dominationi Vestrae significamus, et quam obnixè petimus, ut haec cum animo reputent suo nobisque Christianis suppetias quamprimum submittant, nunquam enim facilius quam hoc tempore e finibus hisce perfidus exturbari poterit, si modo nos auxilaribus copijs adiuuare uelint. Ego certe etsi magnopere cupiam rursus in hostem impetum facere, necessario tamen cogor expectare auxilia reliquorum Christianorum. Iterum atque iterum obnixe petimus, miserescite rerum Christianarum, et ignem proximi parietem exurentem, antequam uos contingat extinguite. Id uerò ante omnia petimus, si constitutum habueritis nobis ferre suppetias, ut quam

quam ea de re certiores reddamur, et de uolontale D. D. Vestrarum nobis liquido constet. Interim me amicitae Dominationis Vestrae commendo.

Datum ex Castris ad Dembouizam 12 Septembris 1595.

Cl. Isopescu, *Alcuni documenti inediti della fine del Cinquecento*, seconda serie, în *Diplomatarium Italicum*, I, 1925, p. 429—430; Archivio Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, vol. 91 b, f. 170. Aurel Decei, *Mihai Viteazul despre bătălia de la Călugăreni*, în *Literatura română veche*, vol. II, p. 74—75.

Ioan Mihai din mila lui Dumnezeu, palatin ereditar al Țării Românești.

Strălucite și Mărite Doamne hatman de cîmp, prieten al nostru sincer iubit.

Ne-a scris Domnia voastră ca să vă înștiințăm mai sigur despre oștile turcilor. Deci să știți că ne-am bătut cu turcul, înainte cu vreo trei săptămîni în țara noastră la Călugăreni, în care bătălie bunul Dumnezeu ne-a ajutat nouă creștinilor într-un chip minunat. Au fost tăiați mai întîi trei pașale și mai mulți alți ceauși, dintre care vreo cîțiva au fost prinși chiar vii. Am înțeles apoi de la prizonierii mai proaspeți că în lupta aceea au căzut 7 000 de turci, iar ceilalți înspăimîntați pînă în adîncul sufletului, printre care însuși Sinan pașa, se pregăteau să-și întoarcă pașii spre Dunăre. Adevărat, că noi înșine i-am lăsat lui calea slobodă în țara noastră, și asta din pricină că în vremea aceea oștirea noastră se împuținase peste socoteli.

Cînd au cunoscut turcii acest lucru, au întins-o spre București. Și trupele lor sînt acum astfel împărțite : cu Mehmed pașa la București sînt 10 000 ocupați cu construirea acolo a unei fortărețe. Iar cu Sinan pașa și cu Hasan pașa sînt în jur de 30 000 care în ziua aceasta au plecat spre Tîrgoviște. Întreaga oștire nu trece de 40 000. Luptători abia sînt douăsprezece mii. Căci știm sigur că ienicerii abia sînt o mie două sute, numărîndu-i și pe recruții agemoglani [1]. De bună seamă că au fost aduși la noi, înainte ca turcii să sosească la Tîrgoviște patru prizonieri, printre care unul era bașceauș. Aceștia, punîndu-i la chinuri, au fost întrebați : cum se face și de ce s-a ridicat Sinan pașa și ceilalți împotriva ținuturilor noastre cu trupe militare așa de puține? Fiecare dintre ei dădea răspuns asemănător : fără îndoială de aceea sînt așa de puține trupe, pentru că se nădăjduia pe curînd în ajutorul Hanului tătarilor, așa cum i-a fost trimisă poruncă aspră de la împăratul turcilor. Însă acela lipsește pînă acum. Care lucruri îi dau multă grijă lui Sinan pașa. Adeseori a cerut ajutoare de la Marele Împărat, însă nimic nu i s-a trimis. Căci oastea cea mare a trebuit să fie trimisă împotriva persanilor, care îi dau de furcă zdravăn. Apoi o altă oaste nu mai mică, împotriva frîncilor, care tot așa îi macină cumplit forțele pe mare.

Acestea pe care le socotim sigure vi le înștiințăm Domniei Voastre și cît mai stăruitor vă rugăm ca pe acestea să le cîntăriți în inima voastră și să ne trimiteți cît mai curînd ajutoare, nouă, creștinilor. Căci niciodată nu va fi mai ușor decît de astă dată să putem să-l zdrobim pe vicleanul dușman pînă la capăt, numai dacă ați voi să ne sprijiniți cu trupe auxiliare. Eu firește, cu toate că doresc peste măsură să mă năpustesc iarăși asupra dușmanului, socotesc totuși că trebuie așteptat ajutorul celorlalți creștini. Iarăși și iarăși vă rugăm stăruitor să vă îndurați de treburile creștinești și să stingeți focul care arde peretele vecinului, înainte ca el să vă ajungă pe voi. Asta într-adevăr vă rugăm, înainte de toate, ca dacă ați hotărît să ne aduceți ajutoare, ca să fim asigurați de asta cît mai tare

şi să fie limpede pentru noi voinţa Domniilor Voastre. Şi acum mă încredinţez prieteniei Domniei Voastre.

Dat în tabăra de la Dîmboviţa, la 12 septembrie 1595.

---

[1] *Adjemi oğlan*, copiii şi adolescenţii luaţi de la familiile creştine, mai cu seamă din sudul Dunării, pentru a fi educaţi şi instruiţi în vederea slujirii în corpul ienicerilor sau pentru serviciile palatului sultanilor.

22 **1595 octombrie 18, Tîrgovişte.**

Dal campo sotto Strigonia io sono pervenuto in questo esercito situato în Vallachia nelle strette et passi che vi conducono, mediante il fiume Dumbovizza, lontano da Corona due giornate di esercito, in 35 giorni andanti, senza le posate, et quelli di pochissimo cammino [...][1].

Cosi partimmo a 15 del presente con ottimo ordine et tenendo il camino per la valle del fiume suddetto, in alcuni luoghi strettissima et impedita si pervenne fuori del largo et presso le pianure di Valacchia, dove s'alloggiò l'esercito, trovandosi lungo dal nemico non più di 15 miglia.

Il giorno seguente, havendosi inteso che l'hoste contraria, si era forte diminuita per gli avventurieri et altri partiti, con prigioni et con la preda, et che il Pascia non havea esercito maggiore del nostro, si levò il campo, con animo di combattere in publico fatto d'arme. L'ordine fu tale. In prima andava il prencipe di Valacchia, nomato Michele, con 1 500 lancie Ungare et altre de suoi Valacchi, di maniera che pareano 2 000, et forse 1 000 archibusieri a cavallo, Valacchi et altri a cavallo, con mezze picche et arme in hasta con ferri guisa de'dardi et de'pali antichi, et tutta la fanteria de'Siculi et de'Sassoni al numero di forse 80 insegne, che doveano essere di 200 l'una, ma erano assai manco : parte archibusieri, et parte con arme in hasta, come mezze picche con ferri a guisa di spiedi da cingiale, et questi teneano la vanguardia condotta dal Valacco, cavalcando a'lati in due corpi li 1 200 Raitri in lunghissima ordinanza di 5 per fila. Nel medisimo tempo s'avanzano 60 pezzi d'artiglieria il maggiore e colubrina di 16, et poi un altra di 14, il rimanente pezzi da 12 et da sei et da tre, che seguivano le carra, con le munizioni convenevoli. Alla vanguardia seguia la battaglia condotta da Stefano Vaivoda di Moldavia con 1 500 lancie, et alla destra tutti gli avventurieri Ragusei et Venetiani et d'altre nationi, et la famiglia del Nuntio, et gli Italiani dell'istesso prencipe, i quali tutti furono sotto la condotta del Piccolomini constituiti alla destra dello squadrone del Moldavo, insieme con forse 150 Cosacchi militanti al soldo del prencipe di Transilvania, si chè in tutto il corpo di gente condotto dal Signor Silvio potea ascendere alla quantità di 300 cavalieri, armati diversamente ; la più parte de'nostri Toscani mal in arnese et a cavallo et pur molti anco con le sue corazze. Alla battaglia cavalcavano di dietro due altri squadroni di lancie Ungare con forse 1000 per ciascuno. Vi era un Signore polacco avventuriero con 200 Cosacchi valorosissimi, il quale andava a suo mondo innanzi scorendo, quasi l'occhio dell'esercito, essendo armati questi Cosacchi quasi alla Tartaresca, sopra cavalli piccoli, gagliardissimi, con la simitara, et l'arco, et alcuni l'archibusio lungo, et le selle alte colle staffe corte, sopra le quali s'alzano per meglio salttare.

La retroguardia guidava il giovine principe Sigismondo in tre squadroni ; il primo era di 4 000 lancie, dove stavano li stendardi reali rossi con l'aquila di due teste nera et l'arma di lui che è di tre denti bianchi

in campo rosso con la corona sopra, et di qua, et li là dell'aquila sono le lettere R. A. Dopo questo grosso squadrone seguiano due altri di 500 lancie l'uno, scielti li lancieri di tutto l'esercito per guardia del prencipe; nel primo del quale havea a dimorare la sua persona, et del Nuntio con 4 delli suoi, et il Turloni, avventuriero venetiano con due, et invitò anco per lo Nuntio il Piccolomini, facendo io l'ambasciata se voleva andarvi con sei delli suoi; ma egli consigliandolo così anch'io, rispose che mal volentieri abandonerebbegli; onde gli fu replicato pur dal Nuntio, ma stette nel primo proposito. Il prencipe armato andava con pochi qua et là, scorrendo et visitando le schiere facendosi portare la cornetta bianca dietro alla sinistra, et la sua lancia alla destra con la bandirole rosse, al pari l'una dell'altra. Dopo questi due ultimi squadroni di lancie assegnati alla sua persona seguiano le bagaglie, et impedimenti del campo di forse 3 000 carra, et altre salmerie con la guardia di sei insegne di fanteria.

Cosi per salto ordine, et obbedientia, uscendo fuor di quelle strette di monti, entrammo nell'ampie campagne di Valacchia, nel territorio di Tergovista città principale di quella provincia, dove sta l'arcivescovo, sotto la quale e accampato Sinan Pascià, et andando innanzi trovammo che la notte si era disloggiato con tutta l'hoste et fuggito via per timore del nostro esercito, et postosi due leghe lontano, che sono almeno 16 miglia Italiche, et vedemmo ardere quella città grande et piena di nobili edifici, et di chiese, et massime dell 'arcivescovato, et del palazzo reale [. . .][2].

Alloggiammo la notte nelle sue medesime poste più presso il fiume, che bagna il lato di tramontana di quella città. La notte si diede all'arme tre volte, se ben senza cagione, perchè tornato li Turchi al campo già loro, non sapendo la partita, le guardie gridavano et si dava all'arme, et si caricavano le carra et le salmerie, et li padiglioni si raccoglievano. Il Nuntio stava armato a ferro all'Ungaresca, con la celata in cape, fornita di guarda naso, nè quella notte si posò giammai, co'cavalli digiuni, et forte stanchi, insieme con cavalieri : con tutto cio io vedea tanta ferocità et prontezza in quelle genti che confidava della vittoria [. . .][3].

S'accampò lungo il fiume: il Moldavo alla destra, il Valacco alla sinistra et nel mezzo il prencipe, havendo alla schiena il fiume Ialomizza et alla destra li monti, alla sinistra la città, et il nemico in facia se fosse venuto. La fanteria et l'artiglieria, et le carra in lunghissimi ordini stavano a fronte poco lontano sopra un rilevato, che già soleva servire di riva a quel fiume. Et pierciochè temerariamente et per ogni piccola cagione si dava all'arme, fè comandare il prencipe che senza l'ordine del suo tamburo generale non si desse all'arme, nè alcuno si movesse, sotto pena della testa. Il caldo di quel giorno fu estremo, nè si potea infrescare l'esercito, essendo l'acqua lontana, et tutti erano quasi affranti [. . .][4].

A 18 fu nebbia fortissima che durò infin quasi a tre hore di giorno : et la notte fulminarono continuamente li Turchi con quei quatro pezzi; forse per dar segno a' suoi che gli soccorressero, et si seppe che erano fuggite le centinaia di Giannizzeri fuor della terra impauriti, et li rimasi dubitavan et volensi arrendere, beffati dal Pascia, et bestemiandolo, et rimproverandoli la bugia, et la frode. Andò il Piccolomini a riconoscere insieme col Quaratese, ma al buio non gli lasciarono comprender nulla, se non che s'erano trincerati con pali e argini in una parte della città, havendo l'altra parte incenerita; et si seppe da poi certo da prigioni,

che di duemila Turchi non erano rimasi dentro piu di 100 intorno. Si deliberò di dar l'assalto dopo mezzogiorno [...][5].

Hor essendo accadute queste cose et trovandosi il nostro esercito mancante di vittovaglie, portandone pochissime li vivandieri, per cagion delle strade lunghe et impedite, dove non possono tirarsi le carri per li fanghi, et essendo consumati li stami per li cavalli da Turchi, talchè più non se ne trovano, et pochissima avena, et niente di vino et di birra, et trovandomi dal bere dell'acqua, et dal patire continuo afflitto et malato, et sopratutto dormendo nel mio pellizzone in terra, tolerando freddo la notte, si chè il mattino mi sento dal ginocchio in giù tutto fredo et quasi senza senso, domani io mi ritirerò a Corona, per non morire, aspettando quel che comanderà Sua A. Ser-ma nostro Signore [...][6].

Veress, *Campania creştinilor în contra lui Sinan din 1595*, în „Memoriile Secţiunii Istorice", seria III, t. IV, Editura Cultura Naţională, Bucureşti, 1925, p. 101 — 108; Archivio Mediceo, Firenze, filza 1216, fol. 294—297; *Călători străini*, III, p. 543—548.

Din tabăra de sub Strigoniu am ajuns la această armată cantonată în Ţara Românească, prin strîmtorile şi pasurile care se îndreaptă într-acolo, de-a lungul rîului Dîmboviţa. Armata se află la o depărtare de două zile de Braşov, am făcut acest drum în 35 de zile de mers, fără a socoti popasurile şi zilele în care s-a mers foarte puţin [...][1].

Şi aşa plecăm la 15 ale lunii în curs, în ordinea cea mai bună şi mergînd pe valea acelui rîu ⟨Dîmboviţa⟩ prin unele locuri extrem de strîmte şi închise ajungem afară în loc deschis, şi lîngă şesul Ţării Româneşti, unde s-a aşezat oastea, la o depărtare de duşmani de nu mai mult de 15 mile.

În ziua următoare aflîndu-se că duşmanul scăzuse mult ca număr din cauza aventurierilor şi a altora plecaţi cu prizonieri şi cu pradă, şi că paşa nu avea o armată superioară armatei noastre, s-a ridicat tabăra cu gîndul de a se da lupta făţişă. Ordinea a fost următoarea: În frunte mergea principele Ţării Româneşti, numit Mihai, cu 1 500 de lăncieri unguri şi alţii, români de-ai săi, care păreau cam 2 000, şi poate o mie de archebuzieri români călare şi alţii călare cu suliţe de mărime mijlocie şi arme făcute din coadă de lance cu capătul de fier ascuţit în chipul vechilor topoare sau suliţe de aruncat, şi toată pedestrima de secui şi de saşi în număr de vreo 80 de steaguri, care trebuiau să fie formate cam din 200 pentru fiecare, erau însă mai puţini, parte archebuzieri şi parte cu arme în vîrful unor cozi de lance ca nişte suliţe de mărime mijlocie cu fier la capăt în chip de ţepoaie de mistreţi; aceştia mergeau în avangarda condusă de valah, şi pe flancuri călăreau cei 1 200 de călăreţi în două grupe foarte lungi şi cu cîte 5 călăreţi la fiecare rînd. În acelaşi timp, înaintau 60 de piese de artilerie din care cea mai mare e colubrina de 16, apoi o alta de 14, iar restul de piese de 12, de 6 şi de 3, după care urmau carele cu muniţiile necesare. După avangardă urma corpul central condus de Ştefan, voievodul Moldovei, cu 1 500 de lăncieri, şi în dreapta toţi voluntarii raguzani şi veneţieni şi de alte neamuri, şi personalul nunţiului şi italienii principelui care cu toţii fuseseră puşi sub conducerea lui Piccolomini, în dreapta escadronului moldoveanului, împreună cu vreo 150 de cazaci tocmiţi ca lefegii de principele Transilvaniei, aşa că în total corpul de oaste condus de signor Silvio putea să se ridice la vreo 300 de călăreţi înarmaţi în mod divers, cei mai mulţi din toscanii noştri prost echipaţi şi ei şi caii şi mulţi încă avînd numai platoşe. În dreapta corpului central călăreau două alte escadroane de lăncieri unguri, de vreo mie de

oameni fiecare. Era și un voluntar nobil polon, cu 200 de cazaci foarte viteji, care alerga înainte, încolo și încoace, după cheful său ca și cum era cercetașul armatei și acești cazaci erau înarmați aproape ca tătarii, pe cai mici, foarte viguroși și erau cu iatagane și arcuri și unii dintre ei cu archebuze lungi și cu șei înalte, cu scările scurte în care se ridicau pentru a trage mai bine din arc.

Ariergarda era condusă de tînărul principe Sigismund, și era constituită din trei escadroane — primul de 4 000 de lăncieri unde stăteau stindardele regale roșii cu pajura cu două capete negre, și propriul lui herb care este format din trei dinți albi pe un cîmp roșu, cu coroana deasupra, și de o parte și de alta a pajurii sînt literele R.A. După acest escadron mare urmau alte două din 500 de lăncieri fiecare, aleși dintre lăncieri din toată armata pentru paza principelui; în mijlocul primului din aceste corpuri avea să stea principele însuși și nunțiul cu patru oameni dintre ai săi, și Turloni, voluntarul venețian cu încă doi și a invitat prin nunțiu și pe Piccolomini, fiind eu trimis să-i duc invitația dacă voia să meargă cu șase dintre ai săi, dar, el fiind sfătuit și de mine, a răspuns că nu ar vrea să-i părăsească pe ai săi, după care a repetat nunțiul invitația, dar acesta a rămas la hotărîrea sa dintîi. Principele în armură se ducea cu puțini însoțitori încolo și încoace alergînd peste tot și inspectînd cetele, punînd să-i fie purtate în urmă fanionul alb în partea stîngă și lancea sa cu banderole roșii în partea dreaptă, în mod simetric. După aceste două ultime escadroane de lăncieri afectate persoanei sale, urmau bagajele și convoaiele cu bagaje din tabără în vreo 3 000 de care și alte harabale împreună cu garda alcătuită din șase steaguri de pedestrași.

Astfel, în ordine strînsă și supunere, ieșind din acele strîmtori, intrăm în cîmpiile întinse ale Țării Românești, în ținutul Tîrgoviștei, oraș de frunte din acea provincie și reședință arhiepiscopală, sub care își așezase tabăra Sinan pașa și, înaintînd, aflăm că, peste noapte, el fugise cu toată oastea de teama oștirii noastre și se așezase la două leghe depărtare care fac cel puțin 16 mile italiene și am văzut arzînd acel oraș mare și plin de clădiri mîndre și de biserici, și mai ales mitropolia și palatul domnesc [...][2].

Stăm noaptea pe aceleași poziții, mai aproape de rîul care scaldă latura de nord a orașului. Noaptea s-a dat alarma de trei ori, dar fără rost, pentru că înapoindu-se turci răzleți în tabăra lor, neștiind de plecarea armatei lor, străjile strigau și se dădea alarma și se încărcau carele și căruțele și se strîngeau corturile. Nunțiul stătea înarmat în armură după chipul unguresc, avînd pe cap coiful cu apărătoarea, și în noaptea aceea nu s-a descălecat niciodată, cu caii flămînzi și vlăguiți ca și călăreții; cu toate acestea vedeam îndîrjire și însuflețire la acei oameni încît eram sigur de victorie [...][3].

⟨Tabăra⟩ s-a așezat de-a lungul rîului, moldoveanul ⟨Ștefan Răzvan⟩ în dreapta, valahul ⟨Mihai Viteazul⟩ în stînga, și la mijloc principele avînd în spate rîul Ialomița, în dreapta munții, în stînga orașul și din față dușmanul, dacă ar fi venit. Infanteria și artileria și carele în șiruri foarte lungi erau așezate în față, puțin mai departe, pe un dîmb care odinioară fusese chiar malul rîului. Și pentru că se dădea alarma fără nici o socoteală și pentru cel mai neînsemnat prilej, principele a poruncit să nu se mai dea alarma fără ordinul dat toboșarului său și să nu se miște nimeni sub pedeapsa capitală. Căldura din această zi a fost din cale afară de mare, și nu se putea răcori oastea, apa fiind departe, și toți erau istoviți [...][4].

În ziua de 18 a fost o ceață foarte deasă care a ținut vreo trei ore din zi, iar noaptea trăgeau necontenit turcii din cele patru tunuri, poate pentru a da semnal să li se vină în ajutor, și se știe că au fugit din tabără cîteva sute de ieniceri înfricoșați, și cei rămași erau în îndoială și voiau să se predea ⟨văzîndu-se⟩ înșelați de pașă și blestemîndu-l și învinuindu-l de minciună și înșelăciune. A pornit în recunoaștere Piccolomini împreună cu Queratese, dar din cauza beznei nu au putut distinge nimic, decît doar că erau întăriți cu pari și obstacole dintr-o parte a orașului, cealaltă fiind prefăcută în cenușă, și s-a aflat apoi de la prizonieri că din 2 000 de turci nu mai rămăseseră înăuntru mai mult de 100. S-a luat hotărîrea să se dea asaltul după miezul zilei [. . .][5].

După ce s-au întîmplat acestea, cum oastea noastră ducea lipsă de hrană, vivandierii aducîndu-ne extrem de puțină, din cauza drumurilor lungi și anevoioase, pe care nu se pot tîrî carele din cauza noroaielor, și fiind nutrețul consumat de caii turcilor, și nemaigăsindu-se de loc, și neexistînd deloc vin și bere, și aflîndu-mă tot mereu suferind — din cauza apei pe care am băut-o și din cauza lipsurilor răbdate, mai ales dormind pe pămîntul gol învelit cu cojocul meu, răbdînd de frig noaptea, astfel că dimineața de la genunchi în jos eram rece de tot și parcă amorțit — mă voi retrage mîine spre Brașov ca să nu mor, așteptînd ordinele Alteței Sale Serenisimul domnul nostru [. . .][6].

---

[1] Descrierea drumului prin Transilvania, cu orașele cele mai importante: Cluj, Alba Iulia, Sibiu, Brașov.

[2] Fuga lui Sinan pașa și promisiunea mincinoasă că se va întoarce.

[3] Discursurile de îmbărbătare și demonstrațiile de zel religios ale lui Sigismund Báthory.

[4] Așezarea taberei după aflarea veștii că Sinan pașa se îndreaptă spre București și apoi spre Dunăre.

[5] Ocuparea orașului, uciderea turcilor, prada de război găsită aici.

[6] Necesitățile pentru întreținerea armatei.

23 ⟨1595⟩ noiembrie 2, Cluj.

Nova ex Transilvania ex Litteris Patris Jacobi Vniesi ex societate Jesu, Claudiopoli 2a novembris datis ad Patrem Superiorem Sanctae Barbarae, Cracoviae, quas ego uidi, et legi.

Serenissimus Princeps ad conflictum cum Senano Bassa ita se praeparavit: Die 16 octobris confessus est, et communicavit, arma sua priusquam indueret, a Nuntio apostolico benedici curavit, quibus indutus publica, antequam equum conscenderet, flexis genibus benedictionem petiit. In equo voce hilari, militem ad fortiter pro Christi gloria dimicandum hortatus est. Dicebat etiam se et Catholicum, et filium et servum Catholicorum, et se sperare munitum armis spiritualibus a Deo certam victoriam. Cum ad primum pagum Valachiae tentorium Serenissimi extenderetur, statim ad illud ex alta, et vicina rupe, quod vulgo vocant lapidem regium, pergrandis aquila advolavit, atque in illo ita consedit, ut a nostris capta servetur in castris, et alatur tanquam bonum omen. Sed melius omen illud videtur, quod crebre, et multe fiunt in castris confessiones, et multi ad catholicam fidem convertuntur.Praeterea apparuit noctu tamquam fax accensa in caelo, quam ut Serenissimus vidit advocavit Nuncium apostolicum, et cum gaudio certum futurae signum victoriae interpretans, illi ostendit.

Decima octava die octobris, Serenissimus Princeps victoriam insignem de Sinan Bassa, et quod mirum est, sine ullo suorum sanguine ita reportavit. Nam cum Sinanus audisset Serenissimum jam jam Tergovistum adventare sibi, suisque, fuga consuluit, relicto praesidio Ali Bassa Carmaniae Michaeli olim Vaiuodae Valachiae, et jam Turces in monasterio ejusdem civitatis, quod Sinanus ad formam arcis muniverat in universum ad quatuor millia militum. Serenissimus autam mox potitus est impedimentis relictis in castris a Sinano; de inde plurimos Turcas caepit, qui cum ivissent procul ad commeatum querendum, et ingnorassent fugam Sinani tamquam ad propria revertebantur. Tandem vero Civitatem Tergovistum vi occupavit, et ipsam arcem die decima octava octobris, trucidatis omnibus Turcis, ac capto etiam manu ipsius Serenissimi, ut quidam scribunt, Bassa, et alii etiam Beghi capti. In castris et in arce ingens commeatus inventus, magna copia impediamentorum, pulveris et tormentorum Sinanus fugit versus Bochoresum trajectatus cele iiter Danubium, nisi prius ac nostris intercipiatur. Sed quod mirandum est, quingenti soli Transilvani iverant prius per in via [...][1] quod est medium ad Danubium, et Bochorestum, qui plurimos Turcas occidit, et ad 3 000. Valachorum Christianorum liberaverunt [...][1] intelleximus etiam. Bochorestum insignem munitionem cum 37. tormentis, et aliis impedimentis prorsus reliquisse, et cum per Danubii Pontem cum suis copiis transiret, Pontem ipsum ob multitudinem Turcarum fugientium praeruptum, et ita plurimos Turcas a fluvio absorptos esse, ipsum autem Sinanum ad munitionem Insulae vicinae confugisse, ubi nunc a Serenissimo Principe oppugnatur. Fac sit Deus, ut brevi plenam, et tan insigni hoste victoriam consequatur.

Alba Iulia, Biblioteca Batthyányi, copie din manuscris, „Collectanea Bibliothecae Burghesianae", X-121, ⟨Veneția⟩, doc. 131, f. 331—333.

Noutăți din Transilvania, din scrisoarea părintelui Giacomo Uniesi din Societatea lui Iisus, dată la Cluj la 2 noiembrie către părintele superior de la Sfînta Barbara, Cracovia, pe care eu am văzut-o și citit-o.

Prealuminatul principe așa s-a pregătit pentru ciocnirea cu Sinan pașa: În ziua de 16 octombrie s-a spovedit și s-a cuminecat, s-a îngrijit să fie binecuvîntată de nunțiul apostolic armura înainte de a o îmbrăca, cu care fiind îmbrăcat în public, înainte de a se urca pe cal, a cerut binecuvîntarea cu genunchii plecați. Urcat pe cal, cu o voce voioasă a îndemnat armata să lupte vitejește pentru gloria lui Hristos. Declara că este catolic, fiu și slujitor al catolicilor și că, întărit de Dumnezeu cu arme spirituale, speră într-o victorie sigură. Pe cînd cortul prealuminatului era întins la marginea primului sat din Țara Românească, pe neașteptate un vultur foarte mare a zburat de pe stînca înaltă și învecinată care în popor se cheamă Piatra Craiului și s-a așezat pe acel ⟨cort⟩; și, prins de ai noștri, este păstrat în tabără și este hrănit ca un semn bun. Dar semnul cel mai bun pare acela că în tabără se fac dese și multe spovediri și mulți sînt atrași la credința catolică. Pe lîngă aceasta, a apărut noaptea ceva ca o făclie aprinsă pe cer, pe care cînd a văzut-o prealuminatul, a chemat pe nunțiul apostolic, și interpretîndu-o cu bucurie ca un semn sigur al victoriei viitoare, i-a arătat-o aceluia.

În ziua de douăzeci și opt octombrie prealuminatul principe a repurtat o victorie însemnată asupra lui Sinan pașa și, ceea ce este de mirare, fără vreo pierdere de sînge de la ai săi. Căci după ce Sinan a auzit că prealuminatul se apropie curînd de Tîrgoviște, s-a îngrijit de sine și de ai săi prin fugă, lăsînd garnizoana lui Ali pașa din Caramania, lui Mihnea fost voievod al Țării Românești și acum turc, în mănăstirea aceluiași oraș, pe care Sinan o întărise în formă de cetate, în totul la patru mii de ostași. Prealuminatul însă a pus îndată stăpînire pe bagajele lăsate în tabără de Sinan, apoi a prins mai mulți turci care, pentru că merseseră departe pentru a căuta provizii și nu știau de fuga lui Sinan, se întorceau ca la ceea ce era al lor. În cele din urmă însă a ocupat prin forță orașul Tîrgoviște și cetatea însăși în ziua de optsprezece octombrie, nimicind pe toți turcii, și pașa a fost prins chiar de prealuminatul cu mîna sa, cum scriu unii, și încă alți bei ⟨au fost⟩ prinși. În tabără și în cetate a fost găsită o rezervă uriașă de provizii, o mare cantitate de bagaje, pulbere și tunuri. Sinan a fugit spre București și ar fi trecut repede Dunărea, dacă n-ar fi fost ajuns mai înainte de ai noștri. Dar ceea ce este admirabil, numai cinci sute de transilvăneni mergeau mai înainte pe calea spre [. . .][1] care este la mijloc între Dunăre și București; aceștia au ucis mai mulți turci și au eliberat pînă la 3 000 de români creștini [. . .][1] am înțeles chiar că la București a părăsit cu totul o însemnată întăritură cu 37 tunuri și alte bagaje, și cînd trecea cu trupele sale pe podul Dunării podul însuși, din cauza mulțimii turcilor ce fugeau, s-a rupt și astfel mai mulți turci au fost înghițiți de fluviu, iar însuși Sinan s-a refugiat la întăritura insulei vecine, unde acum este asediat de prealuminatul principe. Dă, Doamne, ca în curînd să urmeze victoria deplină asupra unui dușman atît de însemnat.

[1] Omis în textul copiat.

24 **1595 noiembrie 7, Constantinopol.**

[. . .][1] the Vizier by a spy beinge advertised that Prince [2] had sent greatt ayde unto Mihal, and thatt theruppon Mihal was resolved to assault the Vizier's camp, att tydings therof, like feare taking him and all his host, as did Zenacharib [3], he first sett fyer of the castle wich he had builded in Bucorest and after fled, leavinge in Mihal his power, who persued him, artillerie, treasur, pavilions, yea and almost all his souldiers; for beigne to passe the Danubius over which the Vizier had made a bridge to enter Wallachia, and after broke the same, least his souldiers should fly and leave him, the sayed, river nott beigne tranatable by horse or man, for the largenes of the same and swiftnes of the current, and fewe boatts or barkes found for the Vizier and his retinew, the rest of his hoste beinge scattered was soone slayne or taken by Mihal, to whatt nomber I will nott writt bycause I will nott seeme to leane to the vulgar people who speake of an infinit nomber butt advise only the reporte of certayne principall Turkes who assured me that ther passed nott over with the Vizier six thowand of his campe, wherby I refer to your Honour's discretion to iudge how many remayned behynd, when the Vizier could nott have fewer whit him then two hundred thowsand, as havinge bragged with the same force to conquer all Christendom. Surely, Right Honourable, itt is a thinge worty of greatt

consideration and perpetuall fame that whatt so many Emperours, Kings and Princes could nott aspire to accomplish, on Mihal, the least and poorest of all dukes, hath performed to vanquishe the forces of the Grand Signor. Indeed myself formely inquisitive of the estate of the Vizier and his retinue, itt was answered me thatt he had innumerable forces about him, butt nott one of them was contented to dye, meanninge that thaugh they were in the feild yett wold nott venture theire lives to doe service to the Empire, beinge formely accostomed by the good planett of these Emperours only to go to the pray, wherby all the soldiers in generall be waxen rich and contrary to their former use and custome maryed, therby growen effeminatt, and which worse is disobedient. The cheife of which orders havinge theire paye always in Constantinople and therfor are resident in the citty, by theire nomber are terrible to the Grand Signor him selfe, and therfor beinge free from feare of correction do what they list them selves; wherby the Vizier fyndeth a way to excuse him selfe, alleadginge that havinge built a castle in Wallachia to keepe the contry in subiection and assigninge certaine companies of his soldiers to winter therin, non wolde obey his commandament, wherby he was fayne to burne the sayed castle and him selfe retyre out of those partts, though the truth be he was driven thence as abovesayed. Wheruppon the Grand Signor hath give newe sever chardge for his personall settinge forth and thatt befor the springe, havinge ordeyned that every Beglerby in Asia prepar him a certen nomber of camels and mules for his carriadge and in perticuler he hath sent order unto the Presidentts of Diarbech [4] and Curdistan [4] people formerly only destined to the Persian wars, to be readye to the nomber of two hundred thowsand persons att the springe tyme to be in Europe in his service against the Emperor, and in all partts of his dominions the Grand Signor hath given such chardge for preparation of men and munition thatt no doubte his force wilbe innumerable and his couradge as he would demonstreat correspondent [...][1].

Here is certen advise come thatt the tartar with 50 thousand men is passed into Podolia of Polonia to goe into Wallachia, butt no certen newes yett broughtt of any attempt he hath made, only is affirmed thatt the great Chancellor [5] of Polonia had chardge of the confines with thirty thowsand men and that the Tartars cannott passe without incounter.

The Vizier is every day expected; some say he shall have a sower welcome, others report the Grand Signor is alredie perswaded that the default in his overthrowe and flight was nott thorow his defect, butt by the disobendientnes of the soldiers, who would not abide the brunt with him against Mihal [...][1].

E. D. Tappe, *Documents*; p. 98—99. Public Record Office, London, State Papers, 97/3 f. 49—51.

[...][1] Printr-o iscoadă, vizirul a fost înştiinţat că principele [2] a trimis mari ajutoare lui Mihai şi că după aceea Mihai a luat hotărîrea să ia cu asalt tabăra vizirului; după unele ştiri, vizirul şi întreaga sa oştire au fost cuprinşi de o asemenea frică, încît aşa cum a făcut Sennacharib [3], vizirul a pus primul foc fortăreţei pe care o construise în Bucureşti şi după aceea a fugit, lăsînd în stăpînirea lui Mihai, care îl urmărise, artileria, tezaurul, steagurile, ba chiar şi aproape toţi oştenii săi; fiind în situaţia de a trece Dunărea, peste care vizirul făcuse un pod ca să intre

în Țara Românească și apoi îl distruse, cel puțin oștenii lui au fugit și l-au părăsit, căci fluviul nu putea fi trecut de oameni sau cai, din cauza lățimii și repeziciunii curentului, și s-au găsit doar cîteva bărci sau plute pentru vizir și suita sa, iar restul oștirii, risipindu-se, a fost repede nimicit sau luat în captivitate de Mihai; despre numărul lor nu pot scrie, căci nu vreau să dau crezare oamenilor de rînd care vorbesc de un număr foarte mare, ci dau crezare numai relatărilor unor turci de vază, de încredere, care m-au asigurat că n-au trecut cu vizirul mai mult de 6 000 de oșteni. De aceea las la latitudinea Domniei Voastre să aprecieze cîți au rămas în urmă, dacă vizirul n-a putut avea cu el mai puțin de 200 000 deoarece s-a lăudat că, cu asemenea forțe, cucerește întreaga creștinătate. Cu siguranță, prea onorate, că este un lucru demn de cea mai mare considerație și de glorie eternă că ceea ce n-au putut realiza atît de mulți împărați, regi și prinți, a izbutit un Mihai, cel mai neînsemnat și mai sărac dintre duci, anume să învingă oștirile marelui sultan.

De fapt, interesîndu-mă personal, mai înainte de situația vizirului și de suita sa, mi s-a răspuns că avusese oști nenumărate cu el, dar nici un oștean nu era dispus să moară, ceea ce înseamnă că, deși erau pe cîmpul de bătaie, oamenii nu erau gata să-și sacrifice viața pentru imperiu, fiind dinainte obișnuiți cu soarta norocoasă a împăraților, să meargă doar după pradă, de unde toți oștenii, în general, se îmbogățeau și, contrar vechiului obicei, se căsătoreau, devenind ⟨astfel⟩ delăsători și, ceea ce este mai rău, deveneau nesupuși.

Șefii de toate categoriile, încasîndu-și soldele întotdeauna la Constantinopol și de aceea avîndu-și reședința în capitală, numărul lor era extrem de mare chiar pe lîngă sultan și, ca urmare, nemaiavînd teamă de pedeapsă, se comportau după bunul plac al lor; vizirul a găsit o cale pentru a se scuza pe sine, pretextînd că a construit o fortăreață în Țara Românească pentru a ține țara în supunere și desemnînd cîteva companii de oșteni pentru a ierna acolo, nici una nu s-a supus poruncii sale, de aceea a fost nevoit să ardă numita fortăreață și să se retragă chiar și el din acele părți, deși adevărul este că a fost alungat de aici de sus-numitul ⟨Mihai⟩. Ca urmare, sultanul a dat noi și severe porunci ⟨beilerbeilor⟩ să se prezinte personal înaintea lui și aceasta încă înainte de primăvară, ordonînd ca fiecare beilerbei din Asia să-i pregătească un anumit număr de cămile și catîri pentru transporturi și în mod deosebit a trimis poruncă căpeteniilor din Diyarbekir [4] și Curdistan [4], oameni odinioară destinați războaielor cu perșii, să fie gata în număr de 200 000 pentru a ajunge în Europa în primăvară, pentru a-l ajuta împotriva împăratului. Și în toate părțile aflate sub dominația lui, sultanul a dat porunci similare pentru pregătirea de oameni și muniții, încît fără îndoială oștile sale vor fi nenumărate și curajul său după cum se va demonstra corespunzător [. . .] [1].

Iată o știre sigură că hanul cu 50 000 de oameni a trecut în Podolia din Polonia, pentru a merge în Țara Românească, însă nu sînt știri sigure despre nici o încercare pe care ar fi făcut-o, se știe doar că marele cancelar [5] al Poloniei a întărit granițele cu 30 000 de oameni, iar tătarii nu pot trece fără lupte.

Vizirul este așteptat în fiecare zi, se zice că sultanul îi va face o primire rece, alții spun că sultanul este deja convins că înfrîngerea și fuga sa nu s-au datorat vinei sale, ci nesupunerii oștenilor care n-au rămas împreună cu el să-l atace pe Mihai [. . .] [1].

[1] Omis de E. D. Tappe.

[2] Sigismund Báthory, principele Transilvaniei.

[3] Sennaherib, rege asirian (701—681), a asediat Ierusalimul (701) și a distrus Babilonul (689).

[4] Diyarbekir și Curdistan, provincii din răsăritul Anatoliei.

[5] Jan Zamoyski.

25 — 1595 noiembrie 22, Brașov.

Lettera del signor Paolo Giorgii a Monsignore di Cervia, di 22 Novembre 1595, di Corona.

Illustrissimo

Dopo che fù partita Vostra Signoria Illustrissima, capitarno qui huomini di Vallachia, i quali danno nuova come alcuni huomini di Michel Vaivoda erano passati in Rusi ⟨Rusciuc⟩; i quali si sono assicurati di seguir il camin loro fin quasi a Krasgrad ⟨Razgrad⟩, terra un'giorno di camino distante del Danubio; fino al qual luogo hanno trovato il paese abbandonato. Da questo conosca Vostra Signoria Illustrissima se sempre con verità dissi che i Turchi erano impauriti grandemente; et se, mentre eravamo sotto Giorgiù, Sua Altezza faceva traghettare dall'altra parte qualche quantità di buoni archibugieri, al certo Vostra Signoria Illustrissima vedeva con proprii occhi fuggire i nemici di là del monte Emos. La qual cosa, se hor non è seguita, Iddio ci darà gratia, che seguirà questo inverno, se Stefano Vaivoda col suo essercito entrerà nel regno di Deliorman. Credo che Stefano si partirà Domenica ⟨26⟩ per Moldavia [1], per dove hoggi hà spedito huomini suoi con lettere; nella qual Provincia spero che entrerà senza alcun ostacolo. Col qual fine [...] [2].

Di Corona, etc.

Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 178; Milano, Biblioteca Ambrosiana, H. S. III, 19, f. 181; *Călători străini*, III, p. 399—400.

Scrisoarea domnului Paolo Giorgi către monseniorul de Cervia din 22 noiembrie 1595, Brașov.

Ilustrisime. După plecarea domniei voastre ilustrisime au sosit aici oameni din Țara Românească care aduc știrea că niște oameni ai lui Mihail Voievodul au trecut la Rusciuc și aceștia s-au asigurat să-și urmeze drumul pînă în Razgrad, localitate la o zi depărtare de Dunăre. Pînă acolo au găsit toată regiunea părăsită. Din aceasta va vedea domnia voastră ilustrisimă dacă am avut dreptate cînd am spus întotdeauna că turcii erau foarte speriați; și dacă atunci cînd erau sub ⟨zidurile⟩ Giurgiului Alteța Sa ⟨Sigismund Báthory⟩ ar fi pus să treacă de partea cealaltă un număr de archebuzieri buni, desigur că domnia voastră ilustrisimă ați fi văzut cu ochii proprii cum fuge dușmanul dincolo de Muntele Hemus. Dacă acest lucru nu s-a întîmplat acum, Dumnezeu se va îndura ca să se întîmple în iarna aceasta dacă Ștefan Vodă va intra cu oastea

sa în țara Deliormanului. Cred că Ștefan va pleca duminică ⟨26⟩ spre Moldova [1], unde și-a trimis azi oamenii cu scrisorile sale. Sper că va intra în această țară a sa fără nici o piedică.

Cu aceasta închei [...][2].

Din Brașov etc.

---

[1] Pentru a o redobîndi, Paolo omite să adauge că avea să plece și el cu acesta, desigur pentru că știa că nunțiul se împotrivise cît putuse la o asemenea expediție. Tot ce a obținut de la Sigismund a fost ca acesta să nu trimită o armată proprie, ci doar să ajute cu oameni oastea lui Ștefan Răzvan.

[2] Formulă de încheiere.

26 **1595 noiembrie 26, Sibiu.**

La diterminatione della Dieta ultima di Corona fu, che si mandasse Stefano vaivoda di Moldavia con le sue genti du 1 000 fanti et 600 lancie, et gli sussidi del principe, al numero in tutto di forse 5 000 combattenti a cacciare Hieremia vaivoda, messo dal cancelliere et dalli Turchi, et Tartari con ordine, che anco il vaivoda di Valachia aiutasse; che il Sigr. Silvio [1] rimanesse con le sue genti et svernasse in Lippa, con dissegno di assaltare Temisvar con tutto l'esercito che vi andrebbe et il prencipe con la comodita; in tanto ogn'uno s'andasse alquanto a ristorare dalli presenti stenti. Si è inteso da poi, che il vaivoda di Valachia havea spinto innanzi inverso Braila, terra grossa sul Danubio, lontana 20 leghe da Georgiu inverso Moldavia, sperando di ricuperarla da alcuni pochi Turchi, rimasivi in guarnigione, et cosi liberare tutta la Valachia da loro [...][2].

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Italia r. 55, c. 264; Archivio di Stato Firenze, Archivio Mediceo, f. 4 469 Nr. 102; Veress A., *Campania creștinilor în contra lui Sinan pașa din 1595*, în „Memoriile Secțiunii Istorice", seria a III-a, IV, Editura Cultura Națională, București, 1925, p. 130—131; *Călători străini*, III, p. 554.

Hotărîrea dietei din urmă, de la Brașov, a fost ca să fie trimis Ștefan ⟨Răzvan⟩, voievodul Moldovei, cu oastea sa de 1 000 de pedestrași și 600 de lăncieri și cu trupe de ajutor de la principe în total poate 5 000 de combatanți și să-l alunge pe voievodul Ieremia așezat de cancelar, de turci și de tătari, cu poruncă și către voievodul Țării Românești să-l ajute; ca domnul Silvio [1] să rămînă cu trupa sa și să ierneze la Lipova cu scopul de a da asalt Timișoarei cu toată armata care ar merge acolo împreună cu principele, de cum va fi cu putință; pînă atunci va merge fiecare să se odihnească de oboselile de acum. S-a înțeles apoi că voievodul Țării Românești a luat-o înainte spre Brăila, localitate însemnată pe Dunăre, la o depărtare de 20 de leghe de Giurgiu în direcția Moldovei, sperînd să o recîștige de la puținii turci rămași acolo de pază, și de a elibera astfel de ei toată Țara Românească [...][2].

Din Sibiu la 26 noiembrie 1595

---

[1] Piccolomini.

[2] Necesitatea ajutorului imperial și al Italiei în lupta antiotomană.

Südde-i saâdetimden serdâr-i zafer-şiârıma varınca yol üzerinde olan kadılara hüküm ki:

Hâlâ isyân üzere olan Eflâk ve Bogdân keferesine muâvenet içün Beç ve gayri câniblerden ziyade küffâr-i hâk-sâr gelüb külli hareketleri olmağla, sefere memur olub müşarünileyh serdârımla hızmetde bulunmaları ferman olunan eğer Südde-i saâdetim müteferrikaları [1] ve eğer çavuş ve zuamâ [2] ve erbab-ı timar ve bölük halkı [3] ve yeniçeri ve topçu ve cebeci ve sair dirliğe mutasarrıf olan kullarım her kanğınızın taht-ı kazanızda mütemekinler ise, bir an ve bir saat te'hîr itmeyüb, muaccelen kalkub müşarünileyh serdârıma mülakî olmak emr idüb, buyurdum ki [...][4].

Bu seferimi sair seferlere kıyas itmeyüb, sür'at ü isti'câl varub serdârıma erişmek babında dakîka fevt eylemiyeler.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Turcia, r. 21. c. 737; Başbakanlck Arşivi — Istanbul, Mühimme Defterleri nr. 73, doc. 1 249.

Poruncă cadiilor aflaţi pe drumul dintre Poarta fericirii mele şi ⟨tabăra⟩ serdarului meu victorios

Deoarece în ajutorul necredincioşilor din Ţara Românească şi Moldova, care acum sînt în răzvrătire, au venit mulţi necredincioşi nenorociţi de la Viena şi din alte părţi, şi cu toţii se află în mişcare, am poruncit:

Toţi cei care au fost desemnaţi să participe la expediţie împreună cu serdarul meu sus-numit, fie că sînt *müteferrikale* [1] ale Porţii fericirii mele, fie că sînt ceavuşi şi *zaimi* [2] şi timarioţi şi din *bolük halki* [3] şi ieniceri şi gebegii (cuirasieri) şi din ceilalţi supuşi ai mei posesori de venituri, stabiliţi în oricare din ţinuturile pe care le conduceţi, să se ridice degrabă şi, fără a întîrzia o clipă sau un ceas, să ajungă la serdarul meu sus-numit [...][4].

Această expediţie a mea nefiind la fel ca celelalte expediţii, să se pornească în cea mai mare grabă şi să nu se piardă nici un minut în privinţa prezentării la serdarul meu.

---

[1] *Müteferrika*, slujitor în suita sultanului sau a unui mare dregător otoman.

[2] *Zaim*, posesor al feudei numită *zeamet*, care aducea un venit anual între 20 000 şi 100 000 akçe, deci mai mare decît *timarul* (pînă la 19 999 akçe).

[3] *Bölük halki*, oşteni aparţinînd celor şase unităţi de infanterie şi cavalerie aflaţi în soldă; la începutul sec. XVII numărul lor total era de 20 869 oşteni, care primeau anual o soldă în valoare totală de 130 657 816 akçe.

[4] Urmează repetarea poruncii şi ameninţarea că cei ce nu se vor supune vor fi aspru pedepsiţi.

28 ⟨1595⟩.

Galata kadısına hüküm ki:

Bundan akdem isyan iden Eflâk voyvodasının silhâhdarı namına olub, Kostandin oğlu Dimitri nam zimmî mahruse-i Galata'da idüğü ilâm olunmağın, ele getürülmesin emr idüb, buyurdum ki:

Vardukda, zimmî-i mezbür mahruse-i Galata'da her ne mahalde bulunursa ele getürdüb, Südde-i saâdetime gönderesin.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Turcia, r. 21, c. 715; Başbakanlik Arşivi — Istanbul, Mühimme Defterleri nr. 73, doc. 944.

Se poruncește cadiului de Galata:

S-a comunicat că s-ar afla în orașul Galata numitul creștin Costantin, fiul lui Dimitri, care are titlul de spătar al voievodului răzvrătit al Țării Românești. De aceea, poruncind arestarea lui, voiesc ca, atunci cînd ⟨această poruncă⟩ va ajunge, să-l prindeți pe numitul creștin, indiferent în ce loc s-ar găsi în orașul Galata, și să-l trimiteți la Pragul fericirii mele.

29 ⟨1595⟩.

Serdâr vezir-i âzamım olan Sinan Paşa, edâm-allahü teâla iclâlehüye hüküm ki:

Dergâh-i muallâma mektüb gönderüb, Eflâk ve Bogdân taraflarında fesâd űzere olan küffar-ı hâksârın üzerine sefer olunduğu ve Esturgon kalesin muhâsara iden melâinin ahvâlı ve dahi sefere müteallik her ne mufassal ü beyân olunmuş ise cümlesi Paye-i serîr saâdet masıreme 'arz ü takrir olunub, sefer-i hümâyuna müteallik cümle úmura 'ilm-i şerifim muhît ü şamîl olmuşdur. Sefer-i hümâyunumda ve serhadda olan kullarının mevâcibi içün akçe taleb olunmuş; ricâ ü istid'â itdiğin üzere üçyüz yük akçe[1] iç hazine-i'âmiremden ihrâc olunub irsâl olunmuşdır, buyurdum ki:

Vardukda, bu bâbda bizzat gereği gibi mukayyed olub, irsâl olunan hazineyi vech ü münasib gördüğün üzere serhaddlarda ve sefer-i hümâyunda olan kullarımın mevâcibi içün vaktiyle virdirüb, dahi Eflâk ve Boğdân üzerine gelüb, fesâd iden melâin hâksârının bâ-inâyet-i Allah-ü teâla haklarından gelmek babında envâ'i ikdâm ü ihtimâmın zuhure getüresin. Ve Esturgon kalesinin ve içinde olan müslümanların halâsı murâd-ı hümayunumdır. Budun serhaddında olan düstûr-i mukerrem müşîr-i mufahham nizâmü'lâlem vezirim Mehmed Paşa, edâm-allâhü teâla iclâlehüye ve nûr-i mîrân devre-i'l-ihtirâm ve ümerâ-i nâmdâra dahi âhkâm tahrir itdirilmişdir. Zikr olunan kalenin halâsı her ne vechiyle müyesser ü mutesavver ise, ana göre tedârik itdirüb, ol cânibde olan küffarın dahi hüsn-ı tedbir ü tedârikle cem'iyyetlerin, bâ-înâyet-i Allah-ü teâla, perişan itdirüb, haklarından geldirmek babında envâ'i ikdâmın vücûde getüresin.

Bil-cümle, gerek Eflâk ve Boğdân ve gerek Budun serhaddlarında olan mühimmât-i sefer ve gayri cümlesi senün re'y-i rezîn isâbet karînına tevfîz olunmuşdır. Ol cânibde, ne vechiyle olmak münâsib ise ve din ü devlete enfa'olan her ne ise ana göre tedârik itdirüb, vech ü münasib gördüğün üzere'amel eyleyesin. Eğer sizi ve eğer asâker-i mansureyi Hakk teâla hazretlerinin fazıl ve inâyetine havâle itmişüzdır; Hakk teâla feth ü nusretler müyesser eyleye bil-cümle!

Gerek hazine ve gerek yât ü yarag ve asker ile bu cânibden imdâd ü muâvenet olunur diyü ilâm (?) eyleyüb, cümle lâzim olan hususlarda muâvenet ü muzâheret olunur. Hemen siz dahi ol cânibde basîret ü intibâh üzere olub, dîn ü devlete müteallik cumhur ûmurda bezl-i makdur eyleyüb, envâ' sa'y ü ikdâmın vücûde getûrüb, min ba'd dahi lâzimü'l arz olan hususları Asitâne-i saâdetime arz ve ilâmdan bâli olmıyasız.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Turcia, r. 21, c. 707; Başbakanlik Arşivi — Istanbul, Mühimme Defterleri, nr. 73, doc. 818.

Poruncă marelui meu vizir, serdarul Sinan paşa, Allah să-i perpetueze gloria.

Tot ceea ce ai relatat, prin scrisoarea trimisă Înaltei Porţi, în privinţa expediţiei pornită împotriva necredincioşilor nenorociţi care fac răutăţi în părţile Ţării Româneşti şi ale Moldovei, şi referitor la starea blestemaţilor care asediază cetatea Esztergom, precum şi la alte ⟨ştiri⟩ în legătură cu expediţia, fiind prezentat în întregime Treptei tronului fericirii mele, ilustra mea ştiinţă a devenit adăpost pentru toate problemele legate de expediţia imperială. S-au cerut bani pentru solda robilor mei aflaţi în expediţia imperială şi la hotare; potrivit rugăminţii tale, scoţîndu-se din vistieria mea imperială de dinăuntru, au fost trimise trei sute poveri de akçe [1].

Voiesc ca, atunci cînd ⟨această poruncă⟩ va ajunge, consacrîndu-te personal, atît cît trebuie, acestei chestiuni, să ai grijă ca tezaurul care a fost trimis să fie dat la vreme, aşa cum vei considera de cuviinţă, pentru solda robilor mei aflaţi la hotare şi în expediţia imperială. De asemenea, mergînd asupra Ţării Româneşti şi a Moldovei, să arăţi o sumedenie de strădanii pentru a veni de hac — cu ajutorul lui Allah — blestemaţilor nenorociţi care fac răutăţi. Şi eliberarea cetăţii Esztergom şi a musulmanilor aflaţi în ea este dorinţa mea împărătească. Au fost scrise porunci celui ce acţionează potrivit legii şi veghează la respectarea ordinii lumii, vizirul meu Mehmed paşa — Allah să-i perpetueze gloria — aflat la hotarul Budei, şi beilerbeiului onorat de epocă şi emirilor renumiţi. Să faci pregătirile necesare pentru a elibera, prin calea cea mai potrivită, cetatea sus-menţionată şi, de asemenea, luînd măsurile corespunzătoare, să distrugi — cu ajutorul lui Allah — adunările necredincioşilor din acea parte; să arăţi strădanii felurite pentru a le veni de hac.

Toate proviziile de expediţie aflate atît la hotarele Ţării Româneşti şi ale Moldovei, cît şi ale Budei, ca şi toate celelalte au fost încredinţate judecăţii tale temeinice consacrată atingerii ţelului. Făcînd pregătirile potrivit nevoilor din acea parte şi în funcţie de ceea ce este util credinţei şi statului, să acţionezi aşa cum crezi de cuviinţă. Atît pe voi, cît şi pe armata victorioasă v-am încredinţat bunăvoinţei lui Allah. Fie ca Allah să ne înlesnească nouă, tuturora, cuceriri şi izbînzi!

Înştiinţîndu-vă că din această parte vă vom ajuta atît cu bani, cît şi cu arme, muniţii şi oşti ⟨să fiţi siguri⟩ că veţi fi susţinuţi în toate problemele necesare. La rîndul vostru, în acea parte, să fiţi vigilenţi şi să faceţi tot ceea ce vă stă în putinţă şi să depuneţi multe eforturi în toate chestiunile legate de credinţă şi stat; de asemenea, să nu neglijaţi a înştiinţa la Pragul fericirii mele toate problemele care trebuie să fie raportate şi care se vor ivi ⟨de acum înainte⟩.

---

[1] *Yük*, povară de 100 000 akçe (aspri); aici, 300 × 100 000 = 30 milioane akçe.

[. . .][1]. Sforzò Sinam-Bascià il serenissimo Sigismondo a passare in Valacchia, perchè, havendo gettato un ponte sopra il Danubio, anzi sopra un ramo di detto fiume, di cento trenta barche, smontò di Bulgaria in Valacchia, a un canto della fortezza di Giorgiu, occupata dal Turco più di 80 anni sono, et quindi, al primo d'Agusto, con 150.000 combattenti, cavalleria perecopia, scorrendo tutta la provincia, prese et arse ogni cosa, predando et facendo schiavi d'ogni sesso et d'ogni età; nè contento di questo, atraversandola per lunghezza, venne a la volta di Transilvania et prese Bucarest, metropoli et bella città; et di quivi si condusse a Targovist, bella città et vicina alli monti di Transilvania. Non fiù però così subbito questo moto de Turchi, che il Battori, benchè occupato ne i diletti delle proprie nozze, non metesse insieme quelli più de suoi che pote, usati al'arme, sperando haverne molti più dal'Imperatore, suo nuovo parente. Li suoi di Transilvania et d'Ungheria funno circa 7 000 cavalli, computativi li di Sassonia, quali commandava il giudice regio di Sebino [2]. Questi armano di lance lunghe, quanto sono le giuste picche di palmi 25; portano al'arcione mazza ferrata et al'fianco scimitarra, pendendo dal'altra parte della sella uno stocco che attraversa giù per il corpo del cavallo. Questo usano, cavalcando, et la scimitarra adoperano con il nimico a piedi. Defendono la vita et il busto con camice di maglia di uno petto et schena, con maniche et manopoli pur di maglia et in testa hanno celatine al'Unghera, che cuopre loro il collo tutto et il viso. A questi agiunse 5 000 fanti ungheri, li quali non vestano arme difensive, ma parte di loro hanno archibugi et parte spiedi con aste corte; ma tutti scimitarre al'fianco manco et una accetta piccola ala centura. Di più 6 000 Siculi, non difesi da nulla, ma con pochi archibuggi, et tutti con corte falci taglianti confittes ul'aste, con sue scimitarre et accette al fianco. Eronvi li 2 000 tambanti, armati alla guisa dei sopraditti, ma tutti con gl'archibuggi, bellissima gente, ch'e la guardia di fanteria della persona del'Serenissimo Transilvano. Venneno i raitri del'Imperatore, in numero di 1 500, ben'a cavallo et ben armati, di spada et due pistole et due paternali per ciaschuno, al'arcione del'cavallo, ma coperti gl'huomini d'armi finissime. Il principe di Valacchia, che obedisce al Transilvano, vi condusse 4 000 cavalli, 5 000 siculi, gl'uni et gl'altri armati come di sopra; gl'ultimi funno quelli del'Principe di Moldavia [3], in numero cavalli 4 000 et Ungheri 3 000; armi a la foggia de i spradetii, assegnateli dal Transilvanio.

Passata la gran montagna che divide la Transilvania dalla Valacchia, era sotto quella accampato in una valle cagionata da due monti, havendo messo nella vanguardia il Valacco con tutte le genti sue, delle quali la fanteria stava innanzi, riguardando verso la Valacchia. Nella battaglia era il Moldavo con tutti li suoi; et egli [4] si stava nella retroguardia con la sua gente, ove haveva l'artiglieria, con tutte le munitioni di guerra. Non era in quella castrametazione (et così fu sempre) osservato ordine o regula di buona disciplina, perchè, alloggiando ciascuno a gusto suo proprio, nè volgevano la faccia al nimico, ne la fanteria copriva la cavalleria, nè erano distinti li quartieri, ciascuno con le piazze sue d'armi, generali et particulari; non vi erano formate strade, non entrate et uscite, nè vedevano guardati li quartieri con le trincee, con le sentinelle, et con li corpi di guardia: ma mescolati trà la cavalleria alloggiavano fanti, et diverse

truppe volgevano a diverse parti. Nè poca noia davano al'passare innanzi et indietro le corde de padiglioni et delle tende, distesi a beneplacito di ciascuno, ove era più tornato lor commodo, si che rendevano, a guisa di laberinto, intrigato il passo di giorno, non che di notte. Gli stendardi et la artigliaria, nemeno li padiglioni de' generali erano custoditi da corpo di guardia, o da sentinelle; le quali non usano porre altrove che innanzi a la vanguardia, verso l'inimico. Il nome è portato a torno da uno trombetto a cavallo, che, girando per tutto il campo, a uno suono di tromba, lo participa, indifferentemente, a ciascuno che vuole uscire o entrare nel campo, nè ad altro del'nome si servono; essendo lecito a ciascuno, et di dì, et di notte, scorrere liberamente per tutto l'essercito. Quando occorre porsi in battaglia, non sono invitati da suono di tamburo o di tromba, de quali instrumenti non dimeno hanno copia, et delle nacchere, ma lo fanno subbito per se stessi, cosa notabile da vedersi; non servendosi del'tamburo nè anche per battere la diana. In questo alloggiamento il signor Silvio Piccolomini, accompagnato da molti cavalieri del paese, hebbe dal Transilvano grata audienza, venutogli in contra fino su la porta del padiglione.

Quivi si stette tre giorni, finchè, parte dalle spie, parte da cert prigioni turchi, s'hebbe lingua de'progressi del'inimico; a quelli Turch fù subbito levanta la testa, et, alzata nelle picche, secondo il costume degl'Ungheri, portata per tutto il campo, come se fusse di traditori: costume trà soldati poco lodevole, ammazzare a sangue fredo i prigioni. Era, si come si intense, Sigismondo Battorio alloggiato a Targovist, città grande, posta nella pianura, sul'uscita della sopradetta valle, onde si passa di Transilvania in Valacchia; la quale valle (scemando a poco a poco i monti), termina finalmente in quella pianura. Et, risoluto il Transilvano di avicinarsi al'inimico, il giorno seguente, a 15 di ottobre, si marciò giù per la valle con questo odine: Caminava nella vanguardia il Valacco, con la sua fantaria, innanzi a Transilvani, et era ne'luoghi stretti seguitato da suoi cavalli; ma, quando si allargava la valle, i fanti, con tutte le bandiere loro, partiti in due alle, fiancheggiavano la cavalleria, havendo li capitani loro nelle prime file. Dietro alla cavalleria venivano li due stendardi generali, uno di Valacchia, a man destra l'altro a manosinistra, di Transilvania; seguitava di poi una fila di capitani et di altri offiziali delle truppe, et questi havevano doppo di se tutti li alfieri armati, che protavano li stendardi di tutte le compagnie, seguitati dalla truppa di tutta la cavalleria, che marciava strettissima, et con ordine et con silenzio maraviglioso. A canto a tutta questa gente di vanguardia, marciavano i raitri, a tre a tre, in due truppe, con li stendardi loro; innanzi li quali poi, in atto di combattere, s'ordinavano in due squadroni, l'uno dal'altro alquanto lontano, ma a una medesima fronte, con li loro stendardi nel mezzo. Con il medesimo ordine di bataglia et di ordinanza, marciava il principe di Moldavia, se non che la fanteria sua haveva in mezzo 35 pezzi di artiglieria, de'quali tre soli erano da batteria di muraglia, gl'altri tutti piccoli da campagna ma, quando arrivavano a luoghi larghi, la cavalleria sua veniva a mano stanca, marciando al'pari della fanteria, con il medesimo ordine di stendardi et di capi, che dicemo osservar quelli di Valacchia. A man dritta di detta cavalleria erano, in due truppe uguali, li cento soldati italiani mandati dal Serenissimo di Toscana, delle quali una, armata di corazze et di spada et di pistole, stava attacata al grande squadrone della cavalleria, guidata dal signor Silvio Piccolomini, e l'altra,

a man dritta di questa, armata di spada et di archibugio, era guidata dal capitano imperiale Cinuzzi. Di retroguardia veniva il Serenissimo Transilvano con il maggior nervo della gente, fiancheggiato dalla sua fanteria da ogni mano; alla quale andavano innanzi li capitani et le bandiere sue. A la sua cavalleria, che caminava nel mezzo, erano portanti innanzi tre generali stendardi: uno dell'Imperatore a man destra, l'altro di Transilvania nel mezzo, il terzo di Moldavia et Valacchia, vicini. Doppo questi stendardi era Buccicai, luogotenente del'essercito [5] et zio del Transilvano, accompagnato da capitani et altri officiali della truppa, seguitato da tutti li stendardi delle compagnie, che caminavano innanzi alla truppa della cavalleria; doppo la guale, per alquanto spazio, veniva un'altra truppa di cavalleria, in mezzo alli 2000 tarabanti; questa era guidata dal Serenissimo Transilvano, ordinata di stendardi et capitani, come le divisate di sopra; et a questa si erano congiunti li Sassoni, guidati dal'giudice regio di Sibino. Marciavasi con questo ordine, caminando li carri et il bagaglio, ciascuno a canto a la sua trupa, con silentio et ordine mirabile, senza suono di tromba o di tamburo si che non pareva gia che marciasse essercito; nè meno uscivano molti scorridori innanzi, o da fianchi, per discoprire inboscate o insidie d'inimici [...][6].

Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 80—82; Venezia, Biblioteca Marciana It. VI. 118; *Călători străini*, III, p. 580—584.

[...][1] Sinan paşa l-a silit pe serenisimul Sigismund să treacă în Ţara Românească, căci aruncînd un pod de 130 de bărci peste Dunăre, sau mai degrabă asupra unui braţ al acestui fluviu, a trecut din Bulgaria în Ţara Românească în dreptul cetăţii Giurgiu ocupată de turci de peste 80 de ani şi de acolo, la 1 august cutreierînd toată provincia cu 150 000 de ostaşi, cu cavalerie ⟨de tătari⟩ din Perekop a cuprins şi a pîrjolit orice a întîlnit, jefuind şi robind fără deosebire bărbaţi şi femei, tineri şi bătrîni; şi nemulţumindu-se cu aceasta a străbătut-o în lungime şi venind spre Transilvania a luat Bucureştii, cetate de scaun şi oraş frumos; şi de aici s-a îndreptat spre Tîrgovişte, oraş frumos şi învecinat cu munţii Transilvaniei. Totuşi nu a fost atît de neaşteptată această mişcare a turcilor, încît Báthory, deşi ocupat cu desfătările nunţii sale, să nu adune un număr cît mai mare dintre oamenii săi, obişnuiţi cu meseria armelor, sperînd să aibă mult mai mulţi decît împăratul, noua sa rudă. Oamenii săi din Transilvania şi Ungaria erau cam 7 000 de călăreţi, socotindu-se şi cei din părţile săseşti pe care îi comandă judele regal din Sibiu [2]. Aceştia sînt înarmaţi cu lănci lungi cît sînt suliţele mijlocii de 25 de palme, poartă la şa buzgudan şi la şold iatagan, atîrnînd de cealaltă parte a şeii o sabie care străbate în jos ⟨rezemată⟩ de flancul calului. O folosesc cînd călăresc şi întrebuinţează iataganul împotriva duşmanului, ⟨cînd luptă⟩ pe jos. Îşi apără viaţa şi pieptul cu o cămaşă de zale dintr-un pieptar şi un spătar cu mîneci şi mănuşă tot de zale şi au pe cap un coif, după portul unguresc, care le acoperă tot gîtul şi faţa. Acestora le-a adăugat 5 000 de pedestraşi maghiari care nu poartă arme de apărare, dar parte din ei au archebuze şi parte au suliţe cu coadă scurtă, dar toţi au iatagane la şoldul stîng şi o mică bardă la brîu. Pe deasupra 6 000 de secui, fără nici o pavăză, dar cu puţine archebuze şi toţi cu seceri scurte ascuţite prinse de mînere şi cu iataganele lor şi cu bardele lor la şold. Erau acolo

2 000 de trabanţi înarmaţi în felul celor despre care a fost vorba mai sus, dar toţi cu archebuze, trupă foarte chipeşă care constituie garda de pedestrime personală a serenisimului principe al Transilvaniei. Veniseră şi raiterii împăratului, în număr de 1 500, călări pe cai buni şi bine înarmaţi cu spada, cu două pistoale şi două „paternale" pentru fiecare din ei la şaua calului, iar oamenii purtau platoşe din cele mai bune. Domnul Ţării Româneşti, care ascultă de principele Transilvaniei, a condus acolo 4 000 de călăreţi, 5 000 de secui înarmaţi ⟨şi⟩ unii şi alţii cum s-a arătat mai sus; ultimii au fost acei ai domnului Moldovei [3] care numărau 4 000 de călăreţi şi 3 000 de unguri cu arme în chipul celor de care s-a vorbit mai sus, date de principele Transilvaniei.

După ce au trecut muntele cel mare care desparte Transilvania de Ţara Românească, au aşezat sub el tabăra, într-o vale străjuită de doi munţi, fiind trimis ca avangardă, domnul Ţării Româneşti cu toţi oamenii săi, dintre care pedestrimea stătea înainte, întoarsă spre Ţara Românească. La mijloc era domnul Moldovei cu toţi ai săi iar el [4] stătea cu oamenii săi la ariergardă, unde avea artileria cu toate muniţiile de război. Nu s-a păzit în această aşezare a taberei (şi aşa a fost tot mereu) ordinea şi regula unei bune discipline, căci, alegîndu-şi locul fiecare după cheful său, ei nu întorceau faţa spre duşman, nici pedestrimea nu acoperea cavaleria, nici cvartirurile nu erau deosebite, fiecare cu bazele sale militare, generale şi particulare. Nu erau rînduite acolo străji, nici căi de intrare şi ieşire, nici cvartirurile nu se vedeau ⟨a fi⟩ apărate cu tranşee, cu santinele şi cu corpuri de gardă, ci amestecaţi cu cavaleria erau cantonaţi pedestraşii şi trupe deosebite se îndreptau în direcţii deosebite. Nu puţin necaz pricinuiau la trecerea înainte şi înapoi funiile pavilioanelor şi ale corturilor, întinse după bunul plac al fiecăruia şi acolo unde le venise mai la îndemînă, încît încurcau cu labirintul lor trecerea nu numai noaptea, dar chiar şi ziua. Nici steagurile, nici artileria şi nici pavilioanele generalilor nu erau păzite de vreun corp de gardă sau de santinele, deoarece n-au obiceiul să le pună în altă parte decît în faţă, la avangardă, ⟨întoarse⟩ spre duşmani. Cuvîntul de trecere era purtat de jur împrejur de un trîmbiţaş călare, care, făcînd înconjurul taberei, în sunetul trîmbiţei, îl împărtăşeşte fără deosebire oricui vrea să iasă sau să intre în tabără şi nici nu se folosesc de cuvîntul de trecere pentru altceva, fiind îngăduit fiecăruia şi ziua şi noaptea să alerge slobod prin toată armata. Cînd vine timpul să se rînduiască în formaţie de luptă, ei nu sînt chemaţi prin sunetul tobei sau al trîmbiţei, măcar că au mulţime de instrumente de acestea ca şi de giamparale, ci o fac îndată din imboldul lor, lucru ce merită să fie văzut ⟨căci⟩ nu se folosesc de tobă nici chiar pentru a suna deşteptarea. În acest cantonament domnul Silvio Picolomini, escortat de mulţi nobili localnici, a fost primit într-o audienţă de principele Transilvaniei care i-a ieşit înainte pînă la intrarea cortului.

Aici s-a făcut popas trei zile pînă ce au prins ştiri în parte de la iscoade, în parte de la unii prizonieri turci despre mişcările duşmanului; ⟨apoi⟩ li s-au tăiat îndată capetele acelor turci şi înălţate pe suliţe, după obiceiul ungurilor, ele au fost duse prin toată tabăra ca şi cînd ar fi fost capete de trădători. Obicei puţin lăudabil printre soldaţi, a ucide cu sînge rece prizonierii. Sigismund Báthory, după cum s-a înţeles, îşi aşezase tabăra în faţa Tîrgoviştei, oraş mare aşezat în cîmpie la ieşirea văii numite mai sus, pe unde se trece din Transilvania în Ţara Românească; valea coboară (puţin cîte puţin munţii) şi se sfîrşeşte în cele din urmă în

acea cîmpie. Principele Transilvaniei fiind hotărît să se apropie de duşman, în ziua următoare, la 15 octombrie, s-a coborît pe vale în această ordine; la avangardă mergea domnul Ţării Româneşti cu infanteria sa, înaintea transilvănenilor, urmat în locurile strîmte de călăreţii săi, iar cînd se lărgea valea pedestraşii, cu toate steagurile lor, mergeau pe flancurile cavaleriei, împărţite în două aripi şi avînd pe căpitanii lor în primele rînduri. Îndată după cavalerie veneau cele două stindarde generale, unul al Ţării Româneşti, la dreapta, şi celălalt, al Transilvaniei, la stînga; urma apoi un şir de căpitani şi de alţi ofiţeri ai trupelor, şi aceştia aveau în spatele lor pe stegarii înarmaţi care purtau steagurile tuturor companiilor, urmaţi de trupele întregii cavalerii care mergeau foarte strîns şi într-o ordine şi o tăcere minunată. În flancul tuturor acestor oameni din avangardă mergeau raiterii, trei cîte trei în grupe, cu steagurile lor, înaintea cărora la începerea luptei se orînduiau apoi în două escadroane, puţin depărtate unul de celălalt, dar în acelaşi front, cu steagurile la mijloc. În aceeaşi ordine de bătaie şi de rînduire mergea şi domnul Moldovei, afară numai că pedestrimea sa avea la mijloc 35 de tunuri, dintre care trei erau pentru baterea zidurilor, iar restul erau mici tunuri de cîmp. Dar, cînd ajungeau la locuri largi, deschise, cavaleria sa venea pe stînga, mergînd deopotrivă cu pedestrimea în aceeaşi ordine de steaguri şi de căpetenii pe care am spus că o observau cei din Ţara Românească. La dreapta numitei cavalerii erau, în două trupe egale, cei „o sută de ostaşi italieni" trimişi de serenisimul <duce> de Toscana, dintre care una, înarmată cu platoşe, cu spade şi cu pistoale era alăturată marelui escadron al cavaleriei comandat de domnul Silvio Piccolomini; şi cealaltă la dreapta acesteia, înarmată cu spade şi cu archebuze, era comandată de căpitanul imperial Cinuzzi. La ariergardă venea serinisimul principe al Transilvaniei cu forţele principale ale armatei, flancate din orice parte de infanteria sa, înaintea căreia mergeau căpitanii şi steagurile lor. Înaintea cavaleriei sale care mergea la mijloc erau purtate trei stindarde generale: unul al împăratului, la dreapta, altul al Transilvaniei la mijloc şi al treilea al Moldovei şi Ţării Româneşti, alăturate. După aceste stindarde era Bocskay, „locotenent" al armatei [5] şi unchiul principelui Transilvaniei, însoţit de căpitani şi de alţi ofiţeri ai trupei, urmat de toate steagurile companiei care mergeau înaintea trupei, de călăreţi. După un interval oarecare, venea o altă trupă de cavalerie, în mijlocul a 2 000 de trabanţi; aceasta era comandată de serenisimul principe al Transilvaniei, orînduită cu steaguri şi căpitani ca cele distribuite <cum s-a spus> mai sus; şi alături de aceasta veneau saşii, conduşi de judele regal al Sibiului. Se înainta în ordinea aceasta, cu carele cu bagaj, mergînd fiecare alături de trupa sa, în tăcere şi într-o ordine admirabilă, fără sunet de trîmbiţă sau de tobă, astfel încît nici nu părea că este o armată în marş, totuşi ieşeau mulţi cercetaşi în recunoaştere alergînd înainte sau pe flancuri pentru a descoperi ambuscadele sau cursele duşmanilor [...][6].

---

[1] Plecarea soldaţilor toscani din Florenţa, drumul pînă în Transilvania, descrierea Transilvaniei.

[2] Albert Huet.

[3] Ştefan Răzvan, după înlăturarea lui Aron în aprilie 1595.

[4] Sigismund Báthory.

[5] Adică al doilea comandant al întregii oşti.

[6] Descrierea luptei.

31 ⟨1595⟩.

Mirâlem Mustafa Ağa'ya hüküm ki:

Vilâyet-i Boğdan ve Eflâk beylerbeyilik olmağın senin ol cânibde hizmetin kalmiyub, Südde-i saâdetime gelmek lâzimdir diyü izin-i hümâyûnum rica olunduğu, pâye-i serîr⟨e⟩ ilâm 'arz olunmağın izin-i hümâyûnum erzâni kılinub, buyurdum ki: tehîr itmeyüb, Südde-i saâdetime gelüb giresin.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Turcia, r. 21, c. 728; Başbakanlik Arşivi-Istanbul, Mühimme Defterleri, nr. 73, doc. 1 059.

Spunîndu-se că regiunile Moldova şi Ţara Românească devenind beilerbeilicuri, tu nu mai ai treabă în acea parte şi că este necesar să vii la Pragul fericirii mele, a fost solicitată permisiunea mea imperală; fiind prezentată la treapta tronului, permisiunea mea imperială a fost considerată potrivită şi, de aceea, am poruncit ca, fără întîrziere, să vii la Pragul fericirii mele.

32 1596 februarie 20—29
(1004 evahir-i Cemaziyelahir), Razgrad.

Siz ki Eflâk bûlârlari Dimitre vornik ve Dimitre logofet ve Kisâr logofet ve Mirâslâv vistiâr [1] bu cânibe mektub gönderub Mihâl isyân eyledükde bizim günâhimiz yokdur saâdetlü pâdişâh alem-penâh hazretlerinin eben an ceddin kulları ve fermân-ber bendeleriyüz nihâni (?) bir mel'ûn [2] idi saâdetlü pâdişâhımıza isyân eyledükde hizmet pâdişâhi ile anda [3] bulunmuş olduk kendü hâlimize komıyub elinden kurtulmak mümkün olmadı haîn mezburı girift eyleyüb ele getürürüz dimişsiz eğer va'dinüz üzerine olub mel'ûn mezbûrı dutub bu cânibe gönderirsenüz saâdetlü pâdişâhımızın doğrusu olub bu fesâdı eyledüğüne rızanuz olmaduğı mukarrer olur ve bu asl hizmetinizin mukâbilesinde cümlenüzün günâhlarından geçülüb murâdınuz her ne ise hasıl olub ve mukaddema Tuna üzerinden ubûr eyleyen kadırgaları geçürmekde ziyâde hizmet ve ihtimâmınız olmuş sizden dahi umulan bu asl hizmet idi göreyiz sizi müteahhid olduğunuz üzere mel'ûn mezbûri ne vechile ele getüresiz hemen dikkat ve ihtimâm eyleyüb beher hâl ele getürub bu cânibe göndermesine sarf-i iktidâr eyleyesiz ve içerüde Praşov 'da olan Dân vistiâr ve Ivân Ağa ve Râdûl postelnik [4] nâ-mevt (?) kimesnelerden dahi haber gelmişdir ki hain mezbûri ele getürmek husûslarinda ikdâm eyleyüb beher hâl girift eyleyeler. Imdi bu asl hizmetin vakt ü zamânıdir göreyiz sizi mezkûrler ile dahi müşâvere eyleyüb her ne vechile mümkün ise hain mezbûrı dûtûb göndermesine bezl-i ihtimâm eyleyesiz. Ve Eflâk voyvodalığı içün eğer Mihne'nin oğlu mı [5] ve eğer aherden her kimi murâd idinürsiniz istedüğiniz kimesneyi voyvoda tayın eyleyüb vilâyet ve raiyyet evvelkiden ziyâde âsûde-hal olalar [6]. Tahrîren fî evâhir-i Cemaziyelahir sene erba' ve elf [7].

Be-meştâ-i (?)
Hezârgrâd

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCLI, doc. 13, f. 2 (Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 132, f. 36).

Voi, boieri ai Ţării Româneşti, Dimitre vornic, Dimitre logofăt şi Chisar logofăt şi Miraslav vistier [1], trimiţînd scrisoare în această parte, aţi spus: „În revolta lui Mihai noi nu avem nici o vină; din moşi-strămoşi sîntem slujitorii credincioşi ai Măriei Sale, fericitul padişah, ocrotitorul lumii. El[2] era un afurisit cu gînduri ascunse (?); atunci cînd s-a răsculat împotriva fericitului nostru padişah, noi ne aflam acolo [3], în slujbă padişahală; deşi nu am ţinut seamă de starea noastră, totuşi nu am izbutit să scăpăm din mîinile lui. ⟨Dar⟩ îl vom prinde pe amintitul hain [2] şi îl vom preda".

Dacă, aşa cum aţi promis, îl veţi prinde pe numitul afurisit [2] şi îl veţi trimite în această parte, atunci se va confirma că sînteţi ⟨supuşii⟩ adevăraţi ai fericitului nostru padişah şi că nu aţi fost de acord cu el în producerea acestei tulburări. Şi în schimbul acestei slujbe de căpetenie se va trece peste toate păcatele voastre şi va fi satisfăcută orice dorinţă a voastră. Şi mai înainte aţi adus servicii şi v-aţi străduit mult în ⟨problema⟩ trecerii galioanelor de pe Dunăre; ⟨de aceea⟩ se speră de la voi şi această slujbă de căpetenie. Să vă vedem cum îl veţi prinde aşa cum v-aţi obligat, pe sus-zisul afurisit; cu grijă şi străduinţă să-l prindeţi imediat, prin orice cale, şi să depuneţi eforturi pentru a-l trimite în această parte. Şi, de asemenea, a venit veste de la numiţii (?) Dan vistier şi Ivan aga şi Radul postelnic, aflaţi în interior, la Braşov [4], precum că se străduiesc în privinţa prinderii menţionatului hain şi că vor pune oricum mîna pe el.

Acum este timpul îndeplinirii acestei slujbe de căpetenie; să vă vedem! Consultîndu-vă şi cu sus-numiţii, să depuneţi din plin strădanii pentru a-l prinde şi a-l trimite, prin orice cale posibilă, pe amintitul hain. Şi numind voievod la domnia Ţării Româneşti fie pe fiul lui Mihnea [5], fie un altul, pe oricine îl doriţi voi, ţara şi supuşii să fie în bună stare mai mult decît înainte [6].

Prin scris la sfîrşitul lui Cemaziyelahir, anul 1004.[7]

Din iernaticul (?)
de la Razgrad

---

[1] Dumitru Dudescu, vornic; Dumitru din Cepturi, mare logofăt; Chisar din Leoteşti, logofăt; Miroslav din Rîfov, vistier — au fost printre cei care au încheiat tratatul, din 1595, de la Alba Iulia, contrar instrucţiunilor lui Mihai Viteazul.

[2] Mihai Viteazul.

[3] Ţara Românească.

[4] Dan Danilovici, vistier; Radu din Oteteliş, mare postelnic, s-au numărat şi ei printre membrii soliei, din 1595, la Alba Iulia; nu ştim dacă aici este vorba de căpitanul de călăraşi şi apoi mare vornic, Ivan aga, sfetnic de taină al lui Mihai Viteazul.

[5] Radu Mihnea, fiul lui Mihnea Turcitul şi viitor domn al Ţării Româneşti (1601—1602; 1611—1616; 1620—1623) şi al Moldovei (1616—1619; 1623—1626).

[6] Vezi doc. din 6 septembrie 1596.

[7] 20—29 februarie 1596.

Moy laskawy panie Hetmanie, przyacielu moy,

Zycząncz Waszej Mosczi od pana Boga przy dobrym zdrowiu wszego dobrego wespól ze wsziskim ryczerstwem waszego mosczi woysko zaporoskiego, thak polkownika, setnikami i tosz wszistkim starszimi i mlodszim. Slysząncz ja z dawna o tom, iż wasz moscz iako ludzie rycezsczy sławe dobrą na sobie nosicie, od czasow dawnych, dawnam thego pragnal abym z wasz mosciami znaiomosczy wziąl, leczem woley y wmyslu swoiego do wasz mość oznaymicz nie mogl, bom pewnego poslanca niemial ktoryby mi tho do W.M. mogl sprawicz. Theraz do W. moscziey umyslmi posylam i proszę W. mcziey abyscie W.M., nie lituiącz praczi swoiej, sam do nas przyscz raczyli, a ya W. mezią placzą pieniężna dari i sukna i pospolu z wasz mosczìami siebie samego i zdrowia niego zachowacz niebędę, gdzie i slawą moią i wasz moscziey wszistkich będzie i thez s pożytkiemi. Iesli żeby tesz W.M. thego na pisanie y na prozbę moię ⟨thego⟩[1] uczynicz niechcieli, thedy o to W. mcziey prosze abyscie W.M. tym niebronili przybycz do mnie ktory checz miecz będą do ziemi moiey przyiscz. Ale rozumiem to o wasz mosczìach ze W.M. wszistki wobecz nie bedziecie litowali pracy swoiey do zięmię mey przyscz, a poganina thego pomozecie mi W.M. bycz za kryz swięthy y za krew krescyanska. A ya tesz tę chęcz i laskę W. mczim wszistkim powinien będę nagrodzicz y zadzialywacz, czo day Panie Boze, abych W. mcziow wszistkich widzial w ziemi swiey w rychle. O czo prosę aby W.M. tego zadania i pisania mego na strone nie odmietali. O czem tesz W. mcziom dadzą lepszą ci sludzy moy, o co proszę any ym W.M. we wsziskim wiarę dali. A za thym lasce się W. mcziey wszistkich wobecz zalecam.

Dan. anno domini 1596 Marca 7.
Dominationis Vestris amicus,
Michael princeps Transalpinus

Niewiem czi niesczęsczìu moiemu czi nielascze, W. mcziey przyczitacz mam, bo i tak rok slalem do w mcziey poslanca przesz ktorego slalem y nieczo upominki W. mosczìom; nie wiem iesli W.M. oddano, czili nie, boscie mi W.M. nicz nie odpisali. Theraz bez listu swoiego W.M. poslanca moiego do mnie nie odprawiwacie.

Pis mesica marθie z dni [2].

⟨Adresa⟩ Iego Mość. Panu Hatmanowi i wsziskiemu rycerstwu woyska zaporoskiego my bycz oddan do rąk.

P. P. Panaitescu, *Documente*, p. 19—21; Archiwum Zamoyskich, Warszawa, Autografe.

Graţiosul meu domn hatman, prietenul meu,

Urez Măriei Tale de la Dumnezeu, pe lîngă sănătate, toate cele bune, asemenea şi tuturor cavalerilor oştirii Măriei Tale, zaporojenilor, atît polcovnicilor, cît şi sutaşilor şi tuturora, bătrîni şi tineri. Auzind eu de mult de voi că aveţi nume bun de cavaleri, de mult aş fi dorit să leg cunoştinţă cu domniile voastre, dar nu am putut să vă dau de veste despre dorinţa şi voia mea, pentru că n-am avut un curier sigur, care să-mi poată împlini această solie către domniile voastre. Acum trimit către domniile voastre oameni speciali şi rog pe Măria Ta să nu cruţi oboseala, ci să vii în per-

soană la noi. Iar eu voi plăti domniilor voastre în bani, cu daruri şi postav şi eu însumi împreună cu domniile voastre nu mă voi cruţa nici pe mine, nici sănătatea mea, căci va fi spre gloria mea şi a domniilor voastre tuturor şi de asemenea cu cîştig pentru noi. Dacă însă Măria Ta n-ai vrea să asculţi de rugămintea [1] şi de scrisoarea mea, atunci rog pe Măria Ta să nu oprească să vie la mine pe acei care ar dori să vie în ţara mea. Totuşi, nădăjduiesc de la domniile voastre că domniile voastre toţi nu veţi cruţa munca şi veţi veni în ţara mea şi-mi veţi ajuta să bat pe păgîn pentru sfînta cruce şi pentru sîngele creştinesc. Iar eu pentru această bunăvoinţă şi zel al domniilor voastre vă voi răsplăti. Să dea Dumnezeu ca pe domniile voastre, pe toţi, să vă văd curînd în ţara mea. De aceea rog pe domniile voastre ca să nu daţi la o parte această stăruinţă şi scrisoare a mea. Despre toate acestea vă vor da domniilor voastre mai multe lămuriri aceste slugi ale mele, cărora rog pe domniile voastre să le daţi încredere întru toate. Şi după aceasta mă recomand graţiei domniilor voastre, tuturor.

S-a dat în anul Domnului 1596 martie 7.

Al domniei voastre prieten, Mihai voievodul Ţării Româneşti.

Nu ştiu dacă trebuie să atribui nenorocului meu sau lipsei de bunăvoie a domniilor voastre faptul că şi anul trecut am trimis un curier la domniile voastre, prin care am trimis şi ceva daruri domniilor voastre, dar nu ştiu dacă au fost date domniilor voastre sau nu, căci domniile voastre nu mi-aţi răspuns nimic. Acum să nu trimiteţi pe curierul meu către mine fără scrisoarea voastră.

S-a scris în luna martie 7 zile [2].

Măriei Sale domnului hatman şi tuturor cavalerilor oştirii zaporojene, să se dea în mînă.

---

[1] Şters în text.

[2] Aceste din urmă cuvinte cu cirilică în slavoneşte.

34 — 1596 august 17, Constantinopol.

[...][1]. La Bocdania sta in armi per li polacchi et la Valachia per il Transiluano. Ora il Michal uaiuot è di ualor grande, e chiamasi se li è successo di ualor suo [...][2].

Arh, St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, 76 c. 5.; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III 60, A, f. 4—5

[...][1]. Moldova este înarmată prin poloni, iar Ţara Românească prin transilvănean. Mihai voievod este acum de o mare valoare, iar ceea ce a realizat se datorează vitejiei sale [...][2].

---

[1] Despre situaţia din Ungaria şi Transilvania, atitudinea Poloniei şi Rusiei faţă de războiul ligii contra Porţii.

[2] Despre susţinerea războiului otoman de către popoarele asiatice.

Ioanes Michael Woaewoda, z lasky bożey Hospodar y własny dziedzic ziemy Multhanskiey.

Mnie mnoscywy P. Hansky, Pan a przyiaceliu moy, hęcy moye przyiacełsky oddawam łasce W.M., przy ktorych zdrowia dobrego wszech fortunych pociech od pana Boga wiernie życzę iako ⟨siebi⟩e sam.
Tym małem pisaniu nawidząm zdrawia W.M. ktorim, day pan Boze abim sliszał yz niego szie cesził na czasi niezamierany W.M.; Pewnie ze W.M. jest człowekem wzętęm u Króla Jego Mscy y mozesz W.M. przyiacielowy dobre ucinić, gdy W.M. będzesz chczał, przetho przosze W.M. yako mego miłego przyiacełła zebiszie W.M. przyczinic racil do iego Moscy Pana Hethmana, mego mnoscywego pana y przyyacełła, zeby tego poganina do zemy moy nieprzypusczał, to iest Tatar Hana, a ya the laskę W.M. mnie mnosciwemu Pana y przyiacelowy a kazdy miary wszim dobrzim zadżialiwać y oddawac będę powinię, nic nie mieszkaiąc. S tim powtury hęcy swe przyyacelsky otdawam w lasce W.M w ktory proszę abim bił chowan. Dan o Tergowi⟨stie⟩, 24 Augusta R.P. 1596.

W.M mego mnoscywego P. we wszego ziczlywy przyiaceł
Iw Mihail Voevod [1]

⟨Adresa⟩ Iego Moscy P. Pnu Stanisławowi Hanskiemu, memu milemu przyjacelowy do rąk ma bić dan.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R. P. Polonă, r. 8, c. 219—220; Archiwum Glowne Akt Dawnich, Archiwum Zamoyskich, Korespondecja, sygn. 3028 (olim 1790), f. 22 (olim 12), text polon cu semnătură autografă; P. P. Panaitescu, *Documente*, p. 25—27.

Ioan Mihail voievod, din mila lui Dumnezeu domn şi moştenitor legitim al Ţării Româneşti.

Milostivul meu stăpîn, domnule Hanski, domnul şi prietenul meu, încredinţez simţămintele mele prieteneşti îngăduinţei domniei tale, pe lîngă care doresc de la domnul Dumnezeu sănătate, bucurii şi fericire întru toate, ca şi mie însumi.
Cu această mică scrisoare întreb de sănătatea domniei tale; să dea Dumnezeu să aud că domnia ta te bucuri de dînsa timp nemăsurat. Desigur că domnia ta eşti un om cu trecere la Măria Sa Regele şi poţi domnia ta să faci un bine unui prieten atunci cînd binevoieşti. De aceea rog pe domnia ta ca pe un iubit prieten al meu să binevoieşti să intervii la domnia sa hatmanul, milostivul meu domn şi prieten, ca pe acel păgîn, adică pe hanul tătarilor, să nu-l lase să vină în ţara mea, iar eu această binefacere o voi răsplăti şi voi mulţumi îngăduitorului meu domn şi prieten în orice chip, cu toate cele bune, într-un chip sigur şi fără nici o întîrziere. După acestea, din nou recomand simţămintele mele prieteneşti îngăduinţei Măriei Tale în care ⟨îngăduinţă⟩ rog să fiu păstrat. S-a dat la Tîrgovişte, la 25 august anul domnului 1596.

Al domniei tale, îngăduitorul meu domn, întru toate binevoitor prieten.
Io Mihail voevod [1]

Domniei sale domnului Stanislav Hanski, iubitului meu prieten, să se dea în mîinile proprii.

[1] Iscălitură autografă, cu chirilice.

Der Waida aus der Walachey an den Furssten in Sibenburgen, von Tergovistie den 5. Septembris 1596.

Eur Fr. D. khan ich diss in Warheit von den Tattern schreiben, wie es mir geschrieben worden, dass der Tarttern Han, mit allem seinem Herr fortgerukht, unnd nunmehr zu Todorest sein, die Stell weiss ich wol, und bin daselbst gewesen, ist gar nahend, also dass er in dreyen Tagen in disem Land sein khan, wie dann auch der Jeremias Wayda meinen Leutten davon geschrieben, deren Brief ich Eur Fr. D. zuschickhe, darauss sie alles verstehen werden, aber der Jeremias Wayda hat zwischen Orhej unnd Soroka an sechs Ortten uber das Wasser Prukhen machenlassen, damit die Polakhen unnd Kosakhen hinuber khünnen, unnd der Jeremias Wayda will sich bey Jasvascharhel lägern, das Landtvolkh hat sich alles verloffen, unnd zu dem Gebuerg sich begeben. Der Tattern intent ist hieher, Eur Fr. D bitt ich alss meinen gnedigisten Herrn, sie wollen diss nit verschweigen, sonndern alssbaldt in Khriegszvolckh hieher verordnen, aber geutte Leut, dann es ist khain Schertz, und villeicht haben sie sich sonnsten khainer Ortten nit zubesorgen, unnd was Eur Fr. D von Khriegszvolkh hieher verordnen, die lassen sie alssbaldt dem Herr Schenniej zuziehen, vonn dannen khunnen sie alssbaldt herein khomen, dann da Gott vor sey, soltten die Feindt unns uberfallen, unnd wir inen nit khundten Widerstand thuen, so müssten wir unns auch auf die Bossa Strassen zu dem Herrn Schenniey begeben, demnach aber das Landtvolkh nunmehr geflohen, waiss ich khain Contribution aufzubringen, sonndern bitt Eur Fr. D. Sie wollen Gelt hieher verordnen, das beger ich nit zu meinen Handen, sondern sie schickhen damit ainen fuernemen Mann hieher, ists vonnöten, so zäll man davon, wo nit, so bleibs bey mir, unnd bring erst Eur Fr. D. widerumb haimb, dann ich hab nit mehr von wem zu nemen, weil Eur Fr. D. wol bewusst, das ich alles das meining den Khriegssleutten geben hab. Zeittungen wollen Eur F. G. auch schreiben, unnd unnsern Diener alssbaldt mit Antwortt zurucklassen, Gott erhallte Eur Fr. Dr.

Datum etc.

Hurmuzaki, *Documente* III_1, p. 275—276; Kriegsarchiv Wien, cota neprecizată; N. Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, ed. a II-a, 1925, p. 228—229.

Voievodul Ţării Româneşti către principele Transilvaniei, din Tîrgovişte, la 5 septembrie 1596.

Alteţei Voastre pot să-i scriu cu adevărat aceasta despre tătari, cum mi s-a scris şi mie, că hanul tătarilor, cu toată oastea lui, a pornit-o înainte şi acuma ar putea fi la Tudoreşti, locul îl ştiu eu bine, şi am fost pe acolo; e foarte aproape, aşa că în trei zile poate să fie în ţara aceasta. Precum a scris şi Ieremia Vodă oamenilor mei, a căror scrisoare astăzi o trimit Alteţei Voastre; din care Alteţa Voastră va înţelege toate. Ci Ieremia Vodă a pus să se facă poduri peste apă în şase locuri între Orhei şi Soroca, ca să poată veni încoace polonezii şi cazacii, şi Ieremia Vodă vrea să-şi facă tabăra lîngă Iaşi. Sătenii au fugit toţi şi s-au dus în munţi. Gîndul tătarilor e încoace. Pe Alteţa Voastră o rog, ca pe domnul meu prea îndurător, să nu treacă cu vederea aceasta, ci îndată să orînduieşti oaste încoace. Dar să fie oameni de seamă, că nu e glumă, şi poate că nicăieri

aiurea nu mai aveţi de purtat grijă. Şi ce oaste orînduieşte Alteţa Voastră aici să o trimiteţi îndată dumisale Pangratie Sennyey; de la el vor veni aici fără zăbavă. Căci, dacă ne-ar năvăli duşmanii, şi nu le-am putea sta împotrivă, şi noi chiar ar trebui să ne tragem înapoi pe drumul Buzăului, la dumnealui Sennyey. Dar, pentru că sătenii au fugit acuma, nu pot strînge nici o dajdie; ci rog pe Alteţa Voastră să trimită bani încoace. Şi nu cer să-i trimiţi în mîna mea, ci orînduieşti un om de frunte: dacă va fi de nevoie, voi plăti din banii aceia; de unde nu, vor rămîne la mine, şi ţi se vor aduce Alteţei Voastre înapoi. Că eu nu mai am de la cine lua, că ştiţi bine că am dat tot ce aveam ostaşilor. Rog pe Alteţa Voastră să-mi trimită şi veşti şi să daţi omului meu drumul înapoi, îndată, cu răspuns. Dumnezeu să ţie pe Alteţa Voastră!

Dat în Tîrgovişte, 5 septembrie 1596.

37 **1596 septembrie 6 ⟨Tîrgovişte⟩.**

Der Tarttern Anzueg, wie ich Eur Fr. D. in meinem vorigen Brief geschrieben, ist gewisz, das villeicht mit irem Willen nit beschehen wär, sondern der Jeremias Waida räzet sie darzue, wie dann ausz der Rätzen Brief Eur Fr. D. mit mehrern vernemen werden des Jeremias Wayda sein Arglistigkhait, wie er sich erkhundigt wo ich mit meinem Khriegszvolkh sey, unnd wie er mich schrekhen möchte, das ich vor inen fliehen sollt, dann er sich dahin bemuhet, wie er seinen Brueder in dises Landts Stuel setzen möchte, aber Gott, wirdt ime darzue nit verhelffen, dem Verräter, Bitt derowegen, wie ich auch zuvor gebetten, Eur Fr. G. zuwissen, wie das ich etliche Boiern in Verratherey erwischet, die iren Verstand durch Brief mit dem Thurkhen unnd dem Waida in der Moldaw gehabt, die iren Lohn, nach iren Werkhen empfangen haben, deren Brief ich in wenig Tagen durch meinen fuernemen Diener Eur Fr. D. zuschichkhen, unnd anndere Sachen auch khundt thuen will [1].

Hurmuzaki, *Documente*, 1, p. 277—278; Kriegsarchiv Wien, cotă neprecizată; N. Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, ed. a III-a, 1932, p. 222, cu dată greşită: 1598.

Năvala tătarilor, cum am scris Alteţei Voastre în scrisoarea anterioară, este sigură. Care poate nu s-a făcut din voia lor, ci Ieremia vodă îi aţîţă la asta, cum va înţelege Alteţa Voastră mai deplin, din scrisorile cele sîrbeşti, viclenia lui Ieremia vodă; cum a cercetat unde sînt eu cu oastea mea şi cum i-ar fi în gînd să mă înspăimînte, ca să fug înaintea lor. Căci el se străduieşte în ce chip ar putea să pună pe fratele său în scaunul ţării acesteia. Dar Dumnezeu n-o să-i ajute la aceasta, hainului. Alteţa Voastră ştie că am prins pe unii boieri cu viclenie, care îşi aveau înţelegere în scris cu turcii şi cu voievodul Moldovei şi care şi-au primit după faptă răsplata. Scrisoarea lor o voi trimite Alteţei Voastre în puţine zile printr-un om de seamă al meu, şi alte lucruri ţi le voi face ştiute [1].

---

[1] Vezi doc. 32 din 20—29 februarie 1596.

[...][1]. Della Valachia s'intende che il Michal habbi preso Nicopoli cittá di qua del Danubio, et molto uicina a questi terreni. S'ode che l'esercito transilvano sij dipresso sceso in Valachia à unirse col quello del sudetto Michal del cui valore noti sanno impauriti in tal maniera i turchi, che quanto noti raggionano quelli ché han prouato l'arme loro, no che discernano se no con grandissimo spauento, faccia il Nostro Signore che si compiacia di valer sempre il populo suo, il suo populo che l'hà redemto col suo proprio sangue [...][2]

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 76, c. 8—10; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, vol. 60 A, f. 15, 16.

*

[...][1] Din Ţara Românească se aude că Mihai ar fi luat Nicopolul, oraş situat dincoace de Dunăre şi foarte aproape de aceste maluri. Se aude că oastea transilvană ar fi coborît în Ţara Românească pentru a se uni cu cea condusă de Mihai, de al cărui curaj cunoscut s-au speriat într-atît turcii, încît cînd constată tot ce au pierdut armatele lor, lucrul acesta îl fac cu mare frică. Fie ca Domnul nostru ⟨Iisus Hristos⟩ să binevoiască a ajuta mereu creştinătatea, pe care a mîntuit-o cu propriul său sînge [...][2].

---

[1] Luptele dintre imperiali şi turci, otomani şi transilvăneni, evoluţia conflictului dintre armatele persane şi cele ale Porţii.
[2] Probleme religioase.

*
*
*

39 ⟨sfîrşitul 1596 — începutul 1597⟩.

Kopya listu Kazy Kierey Hana Krymskiego do Mychala Woiewody Multanskiego.

Ziebys wiedzal ze Uczczywy Czesarz mie posłał do Ziemie Multanskiey zebym sie był z tobą, y zebym czy zwoievał Ziemie, y do Ardelskiey Ziemy ziebym jachał. Tak rok kiedym ucznył przymyrzi z Kanczlyrem, zrozumyawszy czesarz niebył themu rad: dla czegom niepoymał Kanczlira zebym go odeslał do niego, y pretko sie rozgniewał zem uczynył przymyrze z Kanczlyrem y Ziemią Moldawską. Umysl iego był kiedy do niego prybędę, zieby mie zagubył, y Fetekierea zeby na miesczie moie posłał. Zrozumyalem z przyacziol swoyh: dla thegom sie nazad wruczył z ziemie W. Mczy. Dla thego zem nie jachał tam do niego, rozgniewał sie y dał Hanstwo Fetikieremu soltanowy. Czo za mocz ma on zieby przyachał napreczywko mie, mayącz my prywylie od oycza iego y od samego z preklenstwem y pod prysiągą, moze baczycz kazdy czo za człowiekiem iest: człowiek klamlywy, nykczemny, pliugawy, skazcza z ziemiam y domow dobrych liudzy. Posłałem do W. Mczy sługe swega Chusayna, zrozumiawszy lyst moy zaraz zebys go odeslał z człowiekiem twem do krola. Dla czegom nie wtargnął do Ardeliu malom sobie gardla nie zgubył. U Thurkow ieslym niemogl ya bycz dobrym, wy nyzacz u nych nie będziczie. Pięcz lat dla nych łezałem w Porsycy [1] w więzieniu y Bog wyczo

za posługem ym uczynył. Za pomoczą Bozą uzrysz czo ya chcze czynycz z Turkamy. A s tey strony Dunaya wszytko miescze twe chcze zieby było. Do samego Iedrynopola Tatarowie popalyą y zwoynyą. Jesly będzie wola krolewsky ziebym mu dał pomocz, dam mu. A umysł tureczky iest tak zieby wszystek swyat spalyly ogniem. Czo mamy czynycz godczy sie turkom aby tak czynyly, bo od thego czasu naprod od niego zadnego dobra sie niespodziewacz. On Waszą Mcz zwodczy do wiesny, a umysł iego Pan Bog wy yako iest, wola iego zeby uczynył z wamy, z ust zrozumy W. Mcz z sługy mego z Chusayna, day my respons czo narychley. A Kurta sługe swego, czom posłał przed them do W. Mczy, zebys go odesłał wskok domnie. Do thego czasu yakos meznem sie stawył wthem y od thego czasu takze sie W. Mcz stary. Dlaczegos dostał theras y mnie towarysza dobrego y pomocz dobrą. Jeden poganiecz z niewolnyczy [2] sie wrodczyt. Grech iest zesmy ym do thego czasu słuzyly u niepoznalysmy ych. Mam nadzieie ze woiewoda ardelsky y krol niemieczky y krol moskiewsky będą ze mną. Jest iedno myasto albo zamek kthorego zową Azak [3] : tędy przybędą woyska moskiewskie nad Turcy. Uzrymy y na W. Mcz naprod czo za męstwo pokazieczie. Ten obiecz Achmat basza [4] był smyczą mą a zdradczyl mie, człowieka mego poymawszy, zwiezanego odesłał do Czesara. Mam nadzieie zie my wpadnie do rąk, zebym uczynył iemu iedno zecz aby pamiętna była. Od thego czasu czo będzie ządanie W. Mczy da nam znawacz pres pysanie swe. Chusayna sługe mego bes omieszkania ziebys go odesłał do woiewody ardelskiego y zaras zeby go bes omieskania odprawił do nas [5].

I. Corfus, *Mihai Viteazul şi polonii*, p. 228—230, datat 1596. Text după ms. 1807, copie nedatată din Archiwum Zamoyskich de la Archiwum Glowne Akt Dawnich, Warszawa.

Copia scrisorii lui Gazi Ghiray, hanul Crimeii, către Mihai, voievodul Munteniei.

Ca să vezi că cinstitul sultan m-a trimis în ţara muntenească să mă bat cu tine şi să-ţi cuceresc ţara şi să plec şi în ţara ardelenească. Acum un an, cînd am făcut alianţa cu cancelarul, aflînd sultanul, nu s-a bucurat de aceasta : de ce n-am prins pe cancelar şi să i-l trimit lui? Şi s-a mîniat aşadar că am făcut alianţă cu cancelarul şi cu ţara moldovenească. Planul lui a fost să mă piardă cînd voi merge la el şi să trimită în locul meu pe Fetih Ghiray — am înţeles aceasta de la prietenii mei. De aceea m-am întors înapoi din ţara domniei tale. Fiindcă nu m-am dus acolo, la el, s-a mîniat şi a dat hănia lui Fetih Ghiray sultan. Ce drept are el să vină împotriva mea, cînd noi avem privilegii de la tatăl său şi chiar de la el însuşi, cu afurisenie şi cu jurămînt? Oricine poate vedea ce fel de om este : un mincinos, nemernic şi om de rînd, unul care pîngăreşte ţara şi casa unor oameni cumsecade. Am trimis la domnia ta pe sluga mea Husein, pentru a-l trimite cu un om de-al tău la regele polon, după cum vei înţelege din scrisoare. Eu, aproape că mi-am frînt gîtul pentru că n-am năvălit în Ardeal. Dacă eu n-am putut să fiu bun pentru turci, voi nu veţi fi nicicînd. Cinci ani am zăcut pentru ei în temniţă în Persia [1], şi numai Dumnezeu ştie cîte slujbe le-am făcut eu lor. Ai să vezi ce vreau, cu ajutorul Domnului, să fac eu cu turcii. Iar de partea aceasta a Dunării vreau ca tot locul să fie al tău. Tătarii vor arde şi vor bate cu război chiar pînă

la Adrianopol. Dacă va fi voia regelui să-i dau ajutor, îi voi da; iar planul turcilor este să ardă cu foc întreaga lume. Ce avem de făcut, li se cuvinte turcilor să le-o facem. Căci de-acum înainte nu te poţi aştepta de la ei la nici un bine. Pe domnia ta te mai îngăduie pînă-n primăvară, dar gîndul sultanului numai unul Dumnezeu ştie cum e şi ce vrea să facă din voi. Dă-i răspuns cît mai degrabă la cele ce vei pricepe din gura lui Husein, sluga mea, iar pe sluga mea Curt, pe care l-am trimis mai înainte vreme la domnia ta, să mi-l trimiţi mai repede. Pînă acum domnia ta te-ai arătat, nu ştiu cum, bărbăteşte, în această privinţă; stăruie aşa şi de acum înainte, pentru care scop m-ai primit acum şi pe mine ca tovarăş şi ajutor bun. Un păgîn s-a născut dintr-o roabă [2] — păcat că i-am slujit pînă acum şi nu l-am cunoscut. Am nădejde că vor fi ⟨alături⟩ cu mine voievodul Ardealului, regele nemţesc şi ţarul moscovit. Este un oraş sau cetate numită Azak [3]: pe acolo vor veni oştile ruseşti asupra turcilor. Mai ntîi să vedem din partea domniei tale ce bărbăţie vei arăta. A fost şi o capcană — Ahmed paşa [4] m-a dus de nas şi m-a trădat şi, prinzînd pe un om de-al meu, l-a trimis legat sultanului. Am nădejde că-mi va cădea în mînă să-i fac aşa un pocinog, să-i fie de pomină. Ce vei vrea să-mi ceri de acum înainte, să-mi dai de ştire prin scrisoarea domniei tale, iar pe sluga mea Husein să-l trimiţi fără întîrziere la voievodul Ardealului, ca şi el să ni-l trimită de grabă şi fără întîrziere la noi [5].

---

[1] Înainte de a fi han, Gazi Ghiray s-a distins în luptele cu iranienii. A căzut prizonier în timpul unei acţiuni îndrăzneţe, în 1581. A fost ţinut în temniţa cetăţii Alamut; a reuşit să fugă în vara anului 1585.

[2] Aluzie la faptul că mame ale sultanilor otomani erau foste roabe creştine.

[3] Azov.

[4] Hafiz Ahmed paşa, beilerbei al Bosniei.

[5] Gazi Ghiray a fost mazilit de către marele vizir Cağal-oğlu Sinan paşa, 27 oct. — 5 dec. 1596, care l-a numit în locul său pe Fetih Ghiray. Dar noul mare vizir Damad Ibrahim paşa, 5 dec. 1596 — 3 nov. 1597, l-a numit din nou pe Gazi Ghiray, fapt ce a provocat sîngeroase lupte interne în Crimeea, soldate cu uciderea lui Fetih Ghiray şi a întregii sale familii. Aceasta a fost, de fapt, cauza reală a mazilirii marelui vizir Damad Ibrahim paşa, la 3 nov. 1597, a doua oară.

40 — 1597 ianuarie 5, Alba Iulia.

Serenissime domine, domine nobis gratiosissime, fidelium perpetuorumque servitiorum nostrorum commendationem.

Az hatalmas Isten minden jókat adjon Felségednek.

Bocsátottuk oda fel ö Felségéhez az római császárhoz, mind penig Felségedhez jó tanácsunkbeli bojérunkat, az Nagyságos Ban Michalchia uramat, vélle egyetemben az mi jó udvari szolgánkat, az nemzetes Marcus uramat, hogy ö Felségének, mind penig Felségednek megjelentenék az mi állapatunkat, a mellett nagy fogyatkozásunkat, mivelhogy immáron kereszténységhez való szolgálatunk miatt, az pogán ellen való tusakodásunk miatt, mindenönket elköltettök és immáron nincsen miböl népet és hadat tartanunk, hogy az pogánok ellen állhatnánk. Kenyergettönk ö Felségének, hogy megtekéntse az mi, nagy fogyatkozásunkat, lenne valami pènzbeli segétséggel, kivel hadat tarthatnánk. Könyergönk azért Felségednek is, legyen jó törekedö mellettönk ö Felségénél, hogy ö Felsége ne hagyjon, hanem segétsen meg. Azonképpen ö Felségének is könyer-

gönk, tekéntse az mi nagy fogyatkozásunkat, legyen Felséged is segétséggel, hogy lehessönk elegek mind az Felségtek, s mind penig az keresztyénséghez való szolgalatra elégségesek és állhassunk ellenek az pogánoknak. Több bizonyos és nagy dolgaink felöl megirt föbojérink által szóval izentönk Felségednek, könyergönk, higyje meg szavokat. Tartsa meg Isten Feldégedet jo egészségben.

Datum Albae Juliae, 5. die Ianuarii, anno Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo septimo.

Serenitatis Vestrae servitor

Michael Vaivoda regni Transalpinae
Ioannes Racz secretarius mpr

A. Veress, *Documente*, p. 51—52; Landesregierungsarchiv, Innsbruck, Ambraser Akten.

Prealuminate doamne, preabinevoitorul nostru domn, închinăm slujbele noastre credincioase și veșnice.

Atotputernicul Dumnezeu să dea toate cele bune Maiestății Tale.

Am pus la dispoziția Maiestății Sale, împăratul romanilor, și a Maiestății Tale, pe bunul nostru sfetnic, boierul Ban Mihalcea, și, împreună cu dînsul, pe sluga noastră bună de la curte, domnul de bun neam Marcu, pentru ca să dea seamă Maiestății Sale, cum și Maiestății Tale despre starea noastră și pe lîngă marea noastră nevoie, căci în slujba noastră pentru creștinătate și din pricina luptei noastre împotriva păgînilor ne-am cheltuit toată averea și astfel nu mai avem din ce să ținem oști ca să putem face față păgînilor. Ne-am jeluit Maiestății Sale ca să ia aminte nevoia noastră mare, fiindu-ne cu ceva ajutor bănesc cu care să putem ține oaste. De aceea, ne rugăm și Maiestății Tale să ne fie de bun ajutor la Maiestatea Sa, ca Maiestatea Sa să nu ne lase, ci să ne ajute. Ne rugăm așișderea și Maiestății Sale să ia aminte nevoia noastră mare, fie-ne și Maiestatea Ta de ajutor, ca să ne putem împlini slujba atît față de Maiestatea Sa, cît și față de creștinătate și să ne putem împotrivi păgînilor. Despre lucrările noastre mari trimitem vorbă Maiestății Tale prin boierul nostru de căpetenie numit, Vă rugăm să-i dați crezare vorbelor lui. Dumnezeu să țină pe Maiestatea Ta în sănătate bună.

Dat la Alba Iulia, în ziua de 5 ianuarie, anul Domnului unamie cincisute nouăzecișișapte.

Slujitorul luminăției voastre, Mihai, voievodul Țării Românești.

Ioan Racz, secretar, cu mîna proprie.

41 **1597 ianuarie 7, Belgrad.**

Erdéli Vaidanak Szolgalatomath, keöszeönetemet jrom, és jó egészéget kiuanok etc.

Mikor én Ratzgradon valék, jrta vala Nagyságod ennékem Mihaly Waida hiréuel, hogy Nagyságod az hatalmas cziászar ellen nem igyekézet vétenj, hanem mind erre Szjnan Basza adot volna okot. Azerth jmar

eo megh holt, es az minemö hiöséggel és engedelmességgel az fényes portahoz voltatok, ez utan-is az hatalmas cziaszarnak feiet haituan, azon hiwseggel legyetek hoza, és az kik eö hatalmassaga ellenségj, azoknak ellenségj, es baratjnak baratj legyetek.

Az atyad ideiében olyan jo akarattal volt azén atyam, az megh holt Mehmet Basza, Erdelyhaz, és ugy otalmazta azt, nogy innen az Török feleöl, meg cziak egy madar se repulhessen azon altal, gonnoz szandékbà, nem hogy ellenségnek engette volna bantanj. The-is gondold megh az atyam jamborsagath, és ugy czielekegyél, hogy minden szegeny Jsten imaggyon ereted. En jambor Atyamnak fia vagyok és ahoz képest én-is jambornak és igaznak alitom magomath. The feleöled-is az hatalmas cziaszarnak minden jot szolottam, s'irtam-is Pancziuan az minemeö hidat czinaltak volt, ez elmult napokban [1], azt cziak azerth epitették volt, hogy az egéz cziaszar hada Erdelyre menyen. De tudgya az Jstent, hogy azt az hadat én téritetem el onnat, és én voltam az oka, hogy Erdélyre nem ment. Seöt ha az Varanaj hidra-is eleöb érkeztém volna, azt-is el bontattom volna, de késén juték oda, mert jmar az hadnak job része altal kültezet vala. Énnekem még eddig Nagysagod szép leuelet küldet.

Az mikor Temeswar ala indultal vala, akor azt jrád ennékem, hogy onnan ismet vizza tértél. Az Nagysagod szép leuelehoz képest, en az hatalmas cziaszarnak anyra szolotham, es törökethem Ngd mellet, hogy valamit Ngd eö hatalmaszaga ellen vétet, az-én hitemre megh bocziatot Nagysagodnak az hatalmas cziaszar. Azerth más Ember Nagysagod el ne hidgye, hogy én-is hazugsaghba ne maradgyok az hatalmas cziaszar eleöt, merth eddigh-is elleg szegyent vollotham miathatok, es igen sok szegennek véreket kj ontátok, merth az kj ura ellen fegyuert vonzon, és hadat indit az nem jo; kj tudom, hogy az tö irastokban-is, és szenth könyuetekben megh vagyon irua. De ugyan iras-nélkul-is, mind Nagysagod, s'mind az otvalo papok tudgyak, s'ertik, hogy nem jo Embernek vrara tamadnj. Nagysagodnal nyluan vagyon, hogy az mit Mihaly Vaidais vétet, mindeneketh megh bocziatot nekj eö hatalmaszaga. Az zaslot-is zinten helyébe kuldethe az hatalmas cziaszar s'imar mind eö maga s'mind Hauasalfülde nagy békeszégbe⟨n⟩ vagyon. Az mit cziaszar etzer megh mond, azon ál megh. Az eleöbelj Tatarhamot-is Mazzura teöthe eö hatalmaszaga, és az birodalmot Petigernek [2] atha, kj mostan ide kj hadakozot.

Az mi ek kedig volt, ez vtan ne legyen, merth az loonak-is etzer valo botlasaért nem-kel feiét vennj. Esküdgyunk megh azon, hogy békeszégh legyen köztunk, és hogy Nagysagod annak az orszaghnak feiedelme leheszen, és az orszagh is cziendességben léuén, senkiteöl, senkinek semmi bantasa ne legyen, és hogy Nagysagodual athyafiassok léuén, szabadon jarhassanak az keöuetek egynkteöl az masinkhöz. Erre pedigh az leuelre, Nagysagod ménnél hamareb lehet, valazt jrion. Es en-is a mikor Nagysagodnak Embere jeö hozam, it nem keseltetem.

Es köszem pedigh az Mahometre, az hatalmas cziaszar feiere, es az-en jo szerencziémre, hogy az mely Emberedet ide külded én hozam, senkiteöl semmj bántása nem lézen, hanem békéuel jeöhet esmét, valamikor akarja.

Ezt az hatalmas cziaszar cziauzzát, Allj czauzt, ot sokiag ne tartoztassátok, hanem valazzal mingyárt vizza bociássátok. Engemet az hatalmas Cziaszar Zerdarrá valaztot, és erre-is hadat ream bizuan, it Nandor Feierwarat hagyot.

Azerth en jo akaratombol értésere adom Ngdnak ezeketh. Hogy ha pedig szót nem fogad⟨a⟩z, es megh békélel az hatalmas cziaszaral, tehat eö hatalmassaga ez ieöuendeö tauazzal, mihelt fö lézen, mingyarast minden ereiéuel Erdélyre megyen. Gondolhatya pedigh Nagysagod, hogy mikor az hatalmas cziaszar valamely felé hadba ⟨in⟩dul, egyk kö az masikon nem maradhat, nem hogy az orszagh maradna békéuel. Az szegenységnek átkát magadra ne ved. Ennékem sem péntz, sem ayándék nem-kel, hanem az Istennek neueérth és az-én atyamnak neueért oktatlak mostan.

Ex Nandor Alba, 7 Januarij 1597.
Hazzon Bassa filius Mehmet Bassa defuncti.

Arh. St. Sibiu, Colecţia documente medievale, U, IV, 1417 traducere maghiară : A. Veress, *Documente*, V, p. 52—56.

Scriu voievodului Transilvaniei slujba şi mulţumirea mea, urîndu-i sănătate bună etc.

Pe cînd mă aflam la Razgrad mi-ai scris Măria Ta mie cu ştirea lui Mihai voievod că Măria Ta nu ai vrut să greşeşti faţă de puternicul împărat, ci că la acel lucru ar fi dat Sinan-paşa prilej. Murind el acuma, cu credinţa şi cu îngăduinţa cu care aţi fost faţă de Poarta Sublimă, plecîndu-vă capul şi de acum înainte puternicului împărat, să fiţi cu aceeaşi credinţă către el, şi să fiţi vrăjmaşul vrăjmaşilor săi şi prieteni ai prietenilor săi.

Pe vremea tatălui tău, tatăl meu, răposatul Mehmet-paşa era cu atîta bunăvoinţă faţă de Transilvania şi o ocrotea atît de mult, încît de aci de pe pămîntul turcesc să nu poată zbura nici măcar o pasăre peste ea cu gînd rău, necum să fi lăsat să o bîntuiască vreun vrăjmaş. Gîndeşte-te şi tu la omenia tatălui meu şi făptuieşte într-acel chip, ca fieştecare sărman să se roage lui Dumnezeu pentru tine. Eu sînt feciorul tatălui meu cucernic şi astfel şi eu mă ţin de cucernic şi de drept. Şi despre tine am spus toate bune şi am scris toate bune împăratului puternic. Podul ce s-a făcut în zilele trecute [1] la Panciova a fost făcut numai pentru ca întreaga oaste a împăratului să treacă peste el asupra Transilvaniei. Dar ştie Dumnezeu că oastea aceea eu am întors-o de acolo şi eu am fost pricina că n-a mers asupra Transilvaniei. Iară dacă aş fi sosit mai curînd la podul de la Vărădia, l-aş fi desfăcut şi pe acela, însă am ajuns tîrziu acolo, cînd mare parte a oştii trecuse chiar peste el. Măria Ta pînă acuma mi-ai trimis numai scrisori frumoase.

Cînd plecaseşi spre Timişoara, atunci mi-ai scris că te-ai întors iarăşi de acolo. Potrivit scrisorii frumoase a Măriei Tale eu am vorbit şi m-am străduit aşa de mult pentru Măria Ta la puternicul împărat, încît a iertat pe Măria Ta pentru toate cele ce ai făcut împotriva lui. Astfel Măria Ta să nu dai crezare la vorbele altora ca să nu rămîi de ruşine în faţa puternicului împărat, căci şi pînă acuma am suferit multe ruşini din pricina voastră, după ce aţi vărsat sîngele la mulţi sărmani, căci cine trage spada şi porneşte războire împotriva stăpînului său, acela nu e bun, care lucru ştiu că se află scris chiar şi în scrierile şi cărţile voastre sfinte. Dar le ştiu chiar şi fără scrieri atît Măria Ta, cît şi popii de acolo că nu e bine ca omul să năvălească asupra stăpînului său.

Trebuie să fie vădit Măriei Tale cîte a greşit Mihai voievod, pe toate le-a iertat Puternicia Sa. Şi steagul i-a fost trimis la loc de către puternicul împărat, aşa că atît el, cît şi întreaga Ţară Românească se găseşte în pace bună. Ceea ce împăratul spune odată, se ţine de acele spuse. Pe Hanul tătarilor de mai înainte tot puternicul împărat l-a mazilit, dînd ţara lui Petiger [2], care acuma se războieşte pe aci.

Ceea ce a fost pînă acuma să nu mai fie de acum înainte, căci nici calului nu i se ia capul dacă s-a poticnit odată. Să facem jurămînt ca să fie pace între noi şi ca Măria Ta să fie principe al acelei ţări şi ca şi ţara fiind în pace, nimeni să nu fie bîntuit de către nimenea şi că fiind noi înrudiţi cu Măria Ta, solii să poată umbla slobod de la unul la altul. La această scrisoare Măria Ta apoi să ne facă un răspuns cît se poate mai curînd. Nici eu nu opresc mult pe omul Măriei Tale dacă vine la mine.

Jur pe Mahomet, pe capul împăratului puternic şi pe norocul meu cel bun, că omul ce mi-l vei trimite aci la mine nu va avea nici o bîntuire de la nimeni, putînd să vie iarăşi oricînd va vrea. Ceauşul acesta al puternicului împărat, pe ceauşul Ali nu cumva să-l ţineţi mult acolo, dar să-l trimiteţi grabnic îndărăt cu răspuns. Pe mine puternicul împărat alegîndu-mă de serdar m-a lăsat aci la Belgrad cu oastea sa.

Pentru acestea eu îţi dau de ştire Măriei Tale aceste lucruri din bunăvoinţa mea. Dacă însă nu asculţi de vorbă şi nu te împaci cu puternicul împărat, Puternicia Sa va merge asupra Transilvaniei îndată ce va încolţi iarba în primăvara viitoare împreună cu toată puterea sa. Măria Ta îţi poţi închipui că atunci cînd puternicul împărat porneşte undeva la război, nu poate rămîne piatră pe piatră, necum ţara să rămînă cu pace. Nu lua blestemul sărăcimei asupra ta. Mie nu-mi trebuie nici bani, nici plocoane, ci te învăţ acuma pentru numele lui Dumnezeu şi al tatălui meu etc.

Din Belgrad, 7 ianuarie 1597
Hasan paşa, fiul lui Mehmet paşa, răposatul

---

[1] Adaos marginal: *elmult napokban*, zilele trecute.
[2] *Petiger*⟨nak⟩, Fetih Ghiray, fratele lui Gazi Ghiray-Bora, han al Crimeei.

42 — 1597 ianuarie 31, Roma.

Juan Francesco Aldobrandino [1] ha venido agora a despedirse de mi, y me dize que sin falta partirá dentro de dos días derecho a Pisa, donde se halla el Gran Duque [2], a ver si podrá sacar del algún socorro de gente o de dinero para el Emperador, y de allá seguirá su camino a Praga. También me ha referido que Su Santidad ha tenido aviso que el Bayvoda de Valachia se ha visto con el Transilvano en Alba Julia, no obstante que pocos días ántes avia recebido el estandarte del Turco, y escusádose de que ha hecho por poderle mejor engañar, y offrescido de coligarse con el dicho Transilvano en caso que el Papa le dé 4 mill infantes italianos pagados y el Emperador otros 4 mill Valones o Españoles y 50 mill tálleres con que juntar alguna cantitad de cavalleria y infanteria; y que el Transilvano también quería ser socorrido de gente y algún dinero, con que offrescen ámbos hazer la guerra por aquella parte al Turco no solamente defensiva, pero offensiva, que sería de gran

provecho y diversión para las cosas de Ungria; pero que Su Santidad se aflige viendo que no se halla con caudal para acudir a tantas partes, y que tampoco está sin sospecha que este Bayvoda no haga a dos manos, y aya ydo por ventura a persuadir al Transilvano la paz con el Turco y induzirle que procure lo mismo con el Emperador, entendiéndose que estava de partida para Praga, a recibir el Tusón de mano de Su Magestad Cesárea, y que piden lo que saben que no se les puede dar, para disculparse en caso que se concerten con el Turco.

⟨Duque de Sessa⟩[3]

Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 132 doc. CCLXXXI; Archivo General de Simancas. Sección de Estado, legajo 1969, Roma.

Juan Francesco Aldobrandini[1] a venit să-şi ia rămas bun de la mine şi mi-a spus că va pleca negreşit în răstimp de două zile la Pisa, unde se află marele duce[2], ca să vadă dacă va putea să capete vreun ajutor de oameni sau bani pentru împărat, şi de acolo îşi va urma drumul la Praga. Mi-a relatat iarăşi că Sanctitatea Sa a primit ştire că voievodul Ţării Româneşti s-a întîlnit cu transilvăneanul la Alba Iulia, măcar că cu cîteva zile mai înainte primise steagul de la turc, dar s-a dezvinovăţit ⟨spunînd⟩ că a făcut aceasta spre a-l înşela ⟨pe turc⟩, şi s-a arătat gata să se alieze cu zisul transilvănean în cazul că papa i-ar da 4 mii de pedestraşi italieni plătiţi şi împăratul alţi 4 mii de valoni sau spanioli şi 50 de mii de taleri cu care să strîngă ceva mulţime de călărime şi pedestrime; şi ⟨mi-a mai spus⟩ că şi transilvăneanul dorea să fie ajutat cu oameni şi ceva bani, arătîndu-se amîndoi gata să poarte război cu turcul nu doar de apărare, ci de atac, ⟨lucru⟩ ce ar fi de mare folos şi uşurare pentru treburile din Ungaria; dar că Sanctitatea Sa este mîhnită văzînd că nu stă prea bine cu banii ca să facă faţă în toate părţile, şi că nici nu este în afara oricărei îndoieli că acest voievod nu umblă cu vicleşuguri; şi se prea poate ca ⟨voievodul⟩ să fi mers să-l îndemne pe transilvănean la pace cu turcul şi să-l împingă să facă la fel cu împăratul, căci aflase că ⟨Sigismund⟩ e pe cale să plece la Praga, ca să primească ⟨ordinul⟩ „Lînei de aur" din mîna Maiestăţii Sale imperiale şi să ceară ceea ce se ştie că nu li se poate da, pentru a se dezvinovăţi în caz că se înţelege cu turcul.

⟨Ducele de Sessa⟩[3]

---

[1] Generalul Giovani-Francesco Aldobrandini, nepot al papei Clement al VIII-lea, comandantul armatei pontificale trimise în Ungaria.

[2] Marele duce de Toscana, Ferdinando de Medici.

[3] Alonso de Zuñiga ÿ Sotomayor, marchiz de Gibraleón, duce de Sessa, ambasador al Spaniei la Roma.

43 **1597 martie 12, Armelin lingă Nicopole.**

Minek utanna Nagod minekwnk az Dunan innet ualo keressteniek-nek paranczïolta uala hogi kessen lennenek mert altalan fogua Nagod altal ieonl az Poganoknak rontasara en akkaron latuan az Nagod leuelet, mingiarast az keressteniekei talpokra allattam uala, fegjuerekre es egjeb

hadisserssamokra esser arani forintot keolteottem, mert fegjvertelenek valanak: annak felette ket ssaz hatvan keobeol buzat osstotam nekik s kessen uartak Nagodat, ha essekat nem czielekwttem uolna minth allathattam uolna talpara az keressteniek et. Az Drinapoli fco Vlacshaerth (sic) el kwltem uala, es el ieot uala s itt Thernou uaraba huss napig uarta Nagodat: Nagod akkor el nem ieoue, azert mostis ugjan azon io akarattal uagiunk Nagodhoz, chiak hogj kerwk Nagodat minekwnk wgia ertes-wnkre, talam megh akartok bekelni az Poganokkal, az Istenert keriwk Nagodat az Teoreok ssepssauanak semmis ne hidjen, se Nagod, se az Erdely kirali, mert mi soga uellek meni tarttiak, mert nagj uessedelembe uagjunk miattok. Ertettem aztis hogj Nagod embere megh ieot uolna Muzka cziassartol, es illien hirt hozot uolna, hogj az Musska megh eggjes-wlt az lengjellel. Nagod minden dolgokrol engemet tegjen hamarsaggal bizoniossan magamis mostan is Nikapoli mellet egj Armelin newu faluban ieottem. Tarchia megh Isten Nagodat. Datum 12 Martii, anno 1597.
Summa litterarum Rassianarum homorabilis Dionisii Bulgarum Episcopi.

Hurmuzaki, *Documente*, vol. XII, p. 290—291; Innsbruck, Staathaltereiarchiv Ambraser einkommene Schriften.

Deoarece Măria Ta ne-ai poruncit nouă, creştinilor de dincoace de Dunăre, ca să fim gata pentru ca îndeobşte, venind Măria Ta, să batem pe păgîni, văzînd eu atunci scrisoarea Măriei Tale, îndată am pus în picioare pe creştini, am cheltuit 1 000 de galbeni pe arme şi pe alte unelte de luptă, fiindcă au fost neînarmaţi, pe lîngă aceia, le-am împărţit 260 de cîble de grîu, şi aşa gata te-au aşteptat pe Măria Ta. Dacă n-aş fi făcut acestea, cum aş fi pus pe picioare pe creştini? Am trimis şi după mitropolitul de Adrianopol şi a venit, şi aici în cetatea Tîrnovei te-a aşteptat douăzeci de zile. Măria Ta atunci n-ai venit, dar şi acum tot cu acea bunăvoinţă sîntem faţă de Măria Ta, numai te rugăm să ne dai de ştire dacă poate vreţi să vă împăcaţi cu păgînii. Pentru Dumnezeu te rugăm pe Măria Ta să nu crezi nimic cuvintelor frumoase ale turcului, nici Măria Ta, nici craiul Transilvaniei, căci noi niciodată nu vom ţine cu ei, pentru că din pricina lor sîntem în primejdie mare. Am înţeles şi aceea că omul Măriei Tale ar fi venit de la împăratul moscal şi ar fi adus vestea că moscalul s-a înţeles cu polonezul. Măria Ta încunoştiinţează-mă repede de toate lucrurile. Şi eu am venit aici lîngă Nicopol, într-un sat anume Armelin. Să te ţină Dumnezeu pe Măria Ta.

Dat la 12 martie, anul 1597.
Rezumat al scrisorii sîrbeşti a cinstitului Dionisie, episcopul bulgarilor.

44 **1597 aprilie 1, Tîrgovişte.**

Akaratja ez az császárnak, hogy az Dunát Nicapolnál által hidlaltassa, mostan széllyel minden falukban sok deszkákot készitnek afféle hidra valókat. Az jancsárok naponként hul hat százan, hul többen is jüttön ide az végekbe; énnekem bizonyos emberim vadnak közöttük, naponként hirrel értetnek s valamit érthetnek, tudtomra adják. Mostan

az császár és Mehmet basa az lovagokat mustráltatja, azokat is elvégezvén mindgyárást el inditja. Akaratjok az, hogy az lovakkal az füvet az Duna parton etessék, onnet mindgyárást indulhasson nyugodt haddal; noha azt hirdetik, hogy oda fel akarnának menni, de elhigyje Felséged, hogy általánfogva minden akaratjok az, hogy Erdélyre üssenek, és ezt az országot akarnák elsöbe el foglalni. Akarék azért Felségednek irni felölle, kérvén Felségedet, ha valamit akar Felséged inditani, tehát minden dolgokat hátra vetvén, jó idején inditson és lásson Felséged az dologhoz, mert ha azt várjuk, hogy az pogán meg induljon és magának utat vehessen, bizonyára oztán késö leszen az mi mozdulásunk, mert ha ök az réveket el foglalják, és által hidlaltathatják, én nem tudom, ki áll ellenek. Nyilván vagyon pedig Felségednél, minemü meg fogyatkozott erötlen emberek legyünk; sem hadunk, sem költségünk nincsen; a' mi én rajtam áll, vagy élek, vagy halok, de semmiben hátra nem akarok állani, vigyáztatok is naponként, hogy valamely felé kezdik az hidnak való deszkákot és fákot rakásban helyeztetni, és az hidat csináltatni, Isten velem levén azokat fel gyujtatom; nem csak azt cselekedném, ha népem és költségem volna, hanem nagy dolgokot probálnék rajtok. Mind azon által Felséged minket teljességesen el ne felejtsen, hanem jó idején segitséget rendeljen és küldjön, kikkel indulhassunk, amelyre kévánja az szükség. Oda fel is pedih Felséged irja meg, hogy semmit ne mulassanak, hanem induljanak. Azonképpen Felséged is, én azt adom tanácsul, hogy jó idején induljon, ha akarjuk; ha penig nem akarunk indulni tehát másképpen fogjunk az dologhoz.

Datae in oppido Tergovestiae, 1 Aprilis. Anno Domini 1597.

A. Veress, *Documente*, V, p. 61—62; Landesregierungsarchiv. Innsbruck, Ambraser-Akten, Copie.

Voinţa sultanului fiind să se facă un pod peste Dunăre la Nicopol, acum prin satele dimprejur se lucrează la scîndurile ce trebuie la acel pod. Ienicerii sosesc într-una acolo, cîte 600 şi mai bine pe fiecare zi. Eu am oameni de încredere printre ei, care îmi dau de ştire de orice află zilnic. Împăratul şi Mehmed paşa fac acum trecerea în revistă a călăreţilor, după care îi şi pornesc îndată. Vor să lase caii la păscut pe malul Dunării, de unde să poată porni cu oaste odihnită şi, cu toate că turcii zvonesc vestea că vor să meargă sus ‹spre Ungaria›, să mă creadă Alteţa Voastră că voinţa lor este să intre în Transilvania, ca să o poată lua înainte de toate. Am vrut aşadar să scriu despre acest lucru Alteţei Voastre, cu rugămintea că, de va vroi Alteţa Voastră să pornească ceva, să o facă din timp, lăsînd orice alt lucru la o parte şi să vadă de acest lucru, căci de vom aştepta pornirea păgînilor, făcîndu-şi drum, mişcarea noastră va fi apoi tîrzie fără îndoială, căci de vor pune mîna pe vaduri, făcînd poduri peste ele, nu ştiu cine le va sta împotrivă. Căci e ştiut desigur de Alteţa Voastră ce fel de oameni slabi şi fără putere sîntem noi, neavînd nici oaste, nici bani. În ce mă priveşte pe mine, ori trăiesc, ori mor, nu vreau să dau înapoi de la nici un lucru, păzind zilnic că unde vor începe să grămădească scîndurile şi lemnele pentru pod, să le dau foc cu ajutorul lui Dumnezeu. Dar nu numai atît aş face, de aş avea oameni şi bani, dar aş încerca lucruri şi mai mari. Cu toate acestea, Alteţa Voastră să nu uite de noi, ci să ne orînduiască şi trimită ajutor

din bună vreme, cu care să putem pleca unde cere nevoia. Sus la Curte, Alteţa Voastră aşijderea să scrie ca să nu zăbovească nimica, ci să pornească. Tot aşa şi Alteţa Voastră să plece de cu vreme, iată sfatul meu, dacă vom vroi să acţionăm, iar dacă nu vrem să pornim, să ne apucăm de altfel de lucru.

Dat în tîrgul Tîrgovişte, 1 aprilie anul Domnului 1597.

5 **1597 mai 25, Constantinopol.**

[. . .][1]. pochi di sono che è ritornato uno delli ciaus, essendo stati duo mandati da questa Porta, pochi mesi sono, al principe transiluano per trattamento della pace, e l'altro hauendolo trattenuto appresso à s.v. per ostaggio del suo lucro. Hora di presso qui mandato et uenuto con sue lettere in resposta delle receuute, et per ottener libero et sicuro ingresso per il suo ambasciatore qual pretende mandare questo ré per conclusione et ultimata resolutione della comune pace col valacco et sua maestá cesarea. Era spento questi mesi à dietro il patriarcha alexandrino si dal principe ualacco come appare per sue lettere, come da altri della corte cesarea, che hauendo uoluntá questo principe di far pace che egli douesse prender alcun suposito, et andar à essi che non si hauerebbe mancato di dargli sodisfatione, onde venuto all'orecchio del ré, et bassá, erano per mandarlo, et egl' era quasi per partirsse, ma menando il tempo inanzi, s'ha uenuto finalmente senza la sua partenza, a questo d'esser uenuto quest'huomo del transiluano per l'effetto sudetto et per la fame et sete che di ciò hanno costoro, non si mette dificultá ueruna di concedergli quanto li domanda, et essi che dicono, et tengono fermanente douer seguir la pace per il che non si uenggono quelli apparechi che sperauano fare, prima che li ciò fossero consapeuoli et stimasi fermamente che la pace há da seguire, non sarra, se non con disauantaggio grande dei christiani. Io me ne sento si intestino dolore, che non so quel che mi dire, non uedendo la causa che si dee lasciar si opportuna impresa farsi. Non é potente il christianesmo à proseguir questa guerra contra turchi, che li manca forza, neruo, genti, danari, legni, nel tempo che si pó metter il giogo á si instabile tiranno, et rimetter Christo in possesso di quella terra santa [. . .][2].

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 76, c. 16—17; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, vol. 60, A., f. 34.

[. . .][1] Şi sînt puţine zilele de cînd s-a întors unul dintre cei doi ceauşi trimişi de Poartă, cu cîteva luni în urmă la principele transilvan, pentru a duce tratative de pace, celălalt fiind reţinut ca ostatec pe lîngă Alteţa Sa în folosul acesteia. Acum, acest trimis a venit aici cu scrisori de răspuns la cele primite pentru a obţine trecere liberă şi sigură pentru ambasadorul pe care pretinde că îl trimite acest rege, spre a discuta ultimele probleme ale păcii comune cu voievodul Ţării Româneşti şi Maiestatea Sa imperială. Acum cîteva luni a murit patriarhul Alexandriei, venit aici atît de la voievodul Ţării Româneşti, aşa cum rezultă din scrisorile sale, cît şi din partea altora de la Curtea imperială. Dar voind acest

voievod să încheie pace, a trebuit să-și găsească un alt intermediar, să meargă la aceștia, care n-au întîrziat să-i dea satisfacție. Ajungînd aceasta la urechile sultanului și ale pașei, aceștia au decis să trimită un mesager care era pe punctul de a pleca, dar evenimentele luînd-o înainte, s-a apreciat că nu mai este necesară plecarea acestuia, deoarece a sosit un om al principelui Transilvaniei pentru aceeași problemă, precum și pentru chestiunea foametei și secetei de care se suferă. Nu se ivește nici o dificultate în privința satisfacerii tuturor cererilor. Și acei care o spun și țin la pace în mod hotărît să continue tratativele pentru a nu se ajunge la pregătirile pe care speră să le facă, înainte de a fi conștienți de ele și înainte de a considera că pacea pe care o vor urma nu va fi într-un evident dezavantaj pentru creștini. Eu simt o profundă durere și nu știu ce să spun, neînțelegînd cauza pentru care se pierde o ocazie atît de prețioasă. Creștinii nu au forța necesară pentru a duce acest război contra turcilor; le lipsește nervul, forța, oamenii, banii, flota, în timp ce ⟨prin pace⟩ s-ar putea pune la jug un tiran atît de instabil și Hristos ar putea fi repus în posesia locurilor sfinte [...][2].

[1] Formula de salut.
[2] Preocupări legate de Liga sfîntă și de rezultatele conflictului.

46 **1597 (7105) iunie 26.**

† Mlstīju bžīju Iw Mihail voevoda i gsdnъ vsoju zemle Uggrwvlahiiskoe. Pišet gsdvo mi sīju knig. gsdva mi vam voinicim kog. vari wt koe zemle hoket. bit. i kog. junaku wt gde hoket. bit. i hoket. da služit i biti junaku za službu i hoket kod gsdva mi služit. vari sъs koni, vari pešenski, mnog zdravīe vi prinosim gsdvo mi. I po sih vi govorim gsdva mi kako wt vrěme ež hoket videte sīju knig gsdva mi, a vaš mlstī da gledati koe voinic hoket službo da služit i hoket priiti biti kod gsdva mi služit, a vaš mlstī sice da znaite koe voinic hoket biti sъs koni kъlъraš, a gsdva mi hokju plati laf junakom za edin kon po .e. taler za msca, a kog hoket bitī juzbaš voinicem, a gsdva mi hokju plati im po koni laf na edin kon po .e. taler za msca i za trapeza po .e ī. tal. i kъpitanwm kog hoket bitī kъpitan paki hokju im plati gsdva mi laf na. a. kon po. e. tal i za trapeza .n. tal za msca. A koe junaci hoket bitī pešenski, a gsdva mi hokju platī nim laf eden junakom po .g. taler i na vъtasi po .d. tal., i na čeuš po .s. groš i na juzbaš po. vī. groš za msca. I hokju plati gsdva mi vъsem junacim vari koliko junac hoket prīiti da služit kod gsdva mi i hokju dati nim i jastie — hlěb i měso [1]. Inož: gde hoket iskupiti-s junac, i hoket šešvovatī, da priidet u gsdva im, i gde hoket prilučiti-s tem junacim, da minuet kako da prīidet do gsdva mi, vari u koe zemle ili u koe měst ili kog skal hoket prīiti tem junaci, vari na kog gspdrъ, var na kog skelrilъ i u kog drъžsvo hoket bitī. A gsdva mi mlim i prošem vъse bratie i gspdrъrim, i vъsem skelerwm i vъs ispravnic wt skele wt čas ež hoket prīiti tem junac, da minuet, da pridet do gsdva mi. A vaš mlstī da gledati teri da i⟨h⟩ wstavitī minuet da prīdet u gsdva mi, ere hoket služit, a gsdva mi hokju služit vaš mlstī var za čto hoket porъčati vaš mlstī do gsdva mi, a gsdva mi za vъs hokju služ vaš mlstī, toi vi mlim i dam znanīe vaš mlstī. I gъ bgъ vi vese⟨lit⟩ vъ z⟨d⟩ravsvo, amin. Pis msca jun kSī dni v lět zre. †Īw Mihail voevwda mlstīju bžīju gsdinъ †

Iw Mihail vod.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, rola 8, c. 403;. Archiwum Glowne Akt Dawnich, Warszawa; Archiwum Zamoyskich, Korespondencja, sygn. 3028, p. 11, doc. nr. 15, original slav, pecete timbrată căzută, monogramă cu roșu, semnătură autografă. Șt. Ștefănescu, în „Romanoslavica", V (1962), Istorie, p. 161—162 (text și traducere, facs. p. 158;) D.R.H., B., XI, doc. 244, p. 322—323[1].

†Din mila lui Dumnezeu Iw Mihail voievod și domn a toată țara Ugrovlahiei. Scrie domnia mea această carte a domniei mele vouă, oștenilor, care din ce țară veți fi și care oștean de unde va fi și voiește să slujească și să fie oștean de slujbă și voiește să slujească lîngă domnia mea cu cal sau pedestru — multă sănătate vă dorește domnia mea.

Și după acestea, vă spunem domnia mea, de vreme ce veți vedea această carte a domniei mele, domnia voastră să vadă care oșteni vor să slujească cu slujbă și vor să vină să fie lîngă domnia mea să slujească, apoi domnia voastră așa să știți — care oștean va fi cu cal, călăraș, domnia mea voi plăti leafă oșteanului — de cal cîte 5 taleri pe lună, iar care va fi iuzbașa oștenilor, domnia mea îi voi plăti pentru cal cîte 5 taleri pe lună, iar pentru masă cîte 15 taleri și căpitanilor, care va fi căpitan, iarăși le voi plăti domnia mea de cal cîte 5 taleri și de masă 50 de taleri pe lună. Și care oșteni vor fi pedeștri, domnia mea le voi plăti leafă, unui oștean cîte 3 taleri și pentru vătaf cîte 4 taleri și pentru ceauș cîte 6 groși și pentru iuzbașa cîte 12 groși pe lună. Și voi plăti domnia mea tuturor oștenilor, oricîtor oșteni vor a veni să slujească pe lîngă domnia mea; și le voi da și hrană — pîine și carne[1]. Și alta: unde va vrea să se răscumpere un oștean și va vrea să plece, să vină la domnia mea și unde li se va întîmpla acelor oșteni să treacă să vină la domnia mea pe orice pămînt sau în orice loc sau pe la orice schelă vor veni acei oșteni, la orice domn sau la orice schiler sau în orice județ va fi, domnia mea ne rugăm și cerem tuturor fraților și stăpînirilor și tuturor schilerilor și tuturor ispravnicilor de la schele — din ceasul în care vor sosi acei oșteni să treacă să vină la domnia mea să slujească, apoi domnia voastră să caute și să-i lasă să treacă la domnia mea dacă vor a sluji, iar domnia mea voi sluji domniilor voastre cu orice vor încredința domniile voastre domniei mele, deci domnia mea întru totul voi sluji domniilor voastre. Aceasta vă rugăm și dăm știre domniilor voastre. Și domnul Dumnezeu vă bucure întru sănătate, amin.

Scris în luna iunie, 26 zile, în anul 7105 (1597).
† Iw Mihail Voievod, din mila lui Dumnezeu domn.

Iw Mihail vodă (m. p.)

---

[1] Ambele publicații care au reprodus acest document conțin unele erori de lectură: *Inož* = alta deci, și altă problemă, în altă ordine de idei cum am zice astăzi — a fost interpretat ca: *și cuțit*, din sl. *i nož* și s-a ajuns la ideea că „Mihai Viteazul se angaja de asemenea ca, în afara plății sumelor amintite, să dea tuturor oștenilor care ar veni în oastea sa hrană — constînd din pîine și carne — *și unele arme ușoare; cuțite, chinjale (în orig. slav nožъ)* — subl. ns.

Vari koliko junaci = oricîți oșteni — s-a tradus eronat prin *oricărui oștean* (D.R.H.), *orice oștean va veni* (Șt. Ștefănescu), dar Mihai Viteazul se angajează să plătească *oricîtor oșteni* vor veni în slujba lui, deci în număr oricît de mare ar fi ei, și nu oștenilor de orice fel, indiferent de calitățile lor militare.

[...][1]. Für etzlichen Tagen ist dem Fürsten gewisse Zeitung kommen, dass die Tartarn sich stark rüsten und ihren Weg durch die Moldaw auf dieses Landt und Siebenbürgen nehmen wöllen, derwegen der Fürst vergangnen Montag mit den Siebenbürgischen Obristen und Oberhaubtman gen Buzau, so an der Moldauschen Granicz gelegen, verreist, daselbst herumb ein bequemes Ort, das Läger wegen der Tartarn zu schlagen auszusehen.

Anlangendt des hiesigen Fürsten Person, ist er ein freier, tapferer, unverzagter Herr, der Lust zum Handel hat, und an ihm wohl nichts würde erwinden lassen. Dieweil aber diese Landt für zwei Jahrn von den Türggen und Tartarn übel verheert, und (wie sie sagen) mehr dann zweihundert Tausent Seelen im Türggischen und Tartarisch Dienstbarkeit gerathen, dass dies Landt nunmehr sehr öd, kann er für sich sehr selbst, ohne ausländische Hülf, nichts sonderlichs richten. Er erzeigt sich geneigt zu sein, Euer Kays. Mt. und der Cristenheit zu dienen; beweist Er's auch an dem, dass er sich in keine rechte beständige Tractation mit dem Türggen einlassen will, ungeachtet der Türgg sich mit Ihm sehr lavirt und sich gegen Ihn hoch erbietet. Wie dann auch, weil ich alhier schon zwene Tschaussen bei ihm gewesen (gesehen); den einen hat er durch sein Landt in Tartarei passirn lassen, der ander ist wieder zurück nach Constantinopl. Nicht weniger ist es, dass bishero er mit den Türken dissimulirn müessen, wie dann auch Ihm baldt nach Ostern eine Fahnen von den Porten zuegeschickt worden, und er dieselb angenommen, dieweil er sich nicht genuegsamb befunden dem Feindt zu widerstehn, sonderlich da er setban für den Anzug in Hungern seinen Gewalt zum ersten auf ihn hätte wenden sollen. Sobaldt aber seine Gelegenheit ersehen wirdt, erbeut er sich etbas solches zu praestirn, dass Euer Kays. Mt. ein genädiges Gefallen daran tragen sollen.

Er vermeint, gewisse Kundschaft zu haben, dass die Türken dies Jahr nicht stark heraus kommen werden, und dass der Szerdar nur mit 6000 Mann gen Griechisch Weissenburg gelangt. Es sollen aber alle Praeparationes derselben Örter nur aufs künftige Jahr gehen, da dann der Türggische Kaiser verhofft ein solche Macht ins Feldt zu führen, als bei währendem Krieg noch nicht geschehen. Weil dann keine sondere Macht des Feindts dies Jahr zu besorgen, verlangt ihn höchlich, guete Zeitung aus Euer Kays Mt. Feldlägern zu hören [...][2].

Ich hab zu meiner Ankunft einen alten polnischen vom Adel, Andreas Taranowski genannt, so des Fürsten gueter Bekannter noch von Constantinopl her alhier gefunden, den hat man für einen Polnischen Gesandten gehalten; ist aber nicht vom König hieher geschickt worden, sondern wie er fürgeben, wegen der alten Kundschaft den Fürsten zu besuechen; wiewohl meines Erachtens er für sich selbst nicht herkommen, sondern vom Canzler des Fürsten Intent und Gemüet zu expiscirn, und in den Poln Devotion zu bringen, subordonirt gewesen. Der hat sich, ehe ich anhero kommen, oft gegen Ihn hören lassen, als sollt Euer Kays. Mt Ursach daran sein, dass die Polnisch Confoederation ihren Fortgang nicht genommen. Als ich aber solches widerredet, und wie es damit geschaffen, angezeigt, auch die Treu und vaterliche Sorg, so Euer Kays. Mt. wegen der Cristenheit tragen, ausgeführt, hat er uns beede baldt hernach widerumb fürbescheiden und ihn Taranowski im Beisein meiner noch einmal

mit Fleiss darumb befragt. Als aber er tergiversirt und nicht auf seiner vorigen Red blieben, sondern zur Antwort geben, es gehört einem verständigern Kopf, als er wär zue, darvon zu iudicirn, an welchem Theil der Mangel sei, hat er, Fürst leicht abnehmen können dass es nur merae calumniaė, die etbo aus Hass, so sie zu Euer Kays. Mt tragen, herkommen. Er hat auch gedachter Taranowski den Fürsten strachs dahin persuadirn wöllen, das er etbo zwei oder drei Tausent Mann Polnisch Volks zu seiner Assecuration underhalten sollt, zu welchem der Fürst wegen vieler Bedenken nicht bewilligen wollen, ich auch selbst, so oft er solches gegen mir gedacht, Ihm widerrathen.

Solches Euer Kays. Mt. ich auf diesmal gehorsamist anmelden sollen; und ist noch meine allergehorsamiste unterthänigiste Bitt. Die wollen die allergenädigist Anordnung thuen, dass die bewilligte Geldhülf mit ehistem hereinbracht werden, damit dieser Herr wegen der nicht Zuehaltung und Säumung nicht etbo verursacht werde, sich eines andern zu bedenken, und solche Consilia fürzunehmen, so hernacher Euer Kays. Mt. und den benachbarten Landt Siebenbürgen zu schlechtem Nutz gereichen möchten [...][3].

Datum Tergouist in Wallachei, den 31. Julii Anno 97
Imperatoriae Maiestatis

Erich Lassota
Mustermeister

A. Veress, *Documente*, V, p. 80—82; *Hofkammerarchiv Wien, Hungarn, Fasz.* 14.461; *Călători străini*, IV, p. 63—65.

[...][1]. Acum cîteva zile i-au sosit principelui ⟨Mihai voievod⟩ vești sigure că tătarii se înarmează puternic și că vor să treacă prin Moldova spre țara aceasta ⟨Țara Românească⟩ și spre Transilvania; de aceea, în lunea trecută principele a plecat, împreună cu comandantul ⟨trupelor transilvane⟩ și cu căpitanul ⟨lor⟩, spre Buzău, care este situat spre granița Moldovei, pentru a căuta acolo, ⟨de teama⟩ tătarilor, un loc potrivit pentru tabăra sa.

Cît privește persoana acestui principe, el este un domn cu inima deschisă, viteaz, fără șovăire, doritor de isprăvi și care nu s-ar lăsa oprit în cale de nimic. Dar, deoarece această țară a fost rău devastată timp de doi ani de către turci și tătari și (precum spun ei), mai bine de 200 000 de suflete au căzut în robia turcilor și a tătarilor, încît această țară este acum foarte pustiită, el nu poate porni nimic deosebit numai pe seama sa, fără ajutor din afară. El se arată foarte înclinat de a sluji Maiestății Voastre și creștinătății și acest lucru îl dovedește prin faptul că nu vrea să intre în nici un fel de învoială adevărată și statornică cu turcii, măcar că aceștia caută să-l cîștige de partea lor și îi oferă lucruri mari. Astfel, de cînd mă aflu aici, am și văzut că au fost la el doi ceauși, pe unul l-a lăsat să treacă prin țara sa la tătari, celălalt s-a înapoiat iar la Constantinopol. Nu este mai puțin adevărat că pînă acum el a trebuit să se prefacă față de turci și că i s-a trimis, curînd după Paști, un steag de la Poartă, iar el l-a acceptat, deoarece nu se afla în stare să țină piept dușmanului, îndeosebi fiindcă acesta, în caz de incursiune în Ungaria, ar urma să-și îndrepte toată puterea mai întîi împotriva sa. Dar îndată ce va considera

că e momentul potrivit, el se oferă să săvîrşească fapte care vor fi pe placul Maiestăţii Voastre imperiale.

El afirmă că are informaţii precise că turcii nu vor ataca puternic în anul acesta şi că serdarul se îndreaptă spre Belgrad cu numai 6 000 de oameni. Şi că toate pregătirile acelor locuri ar fi numai pentru anul următor, cînd sultanul speră să scoată la luptă forţe atît de mari, cum nu s-au mai văzut în războiul de faţă. Cum deci nu este motiv de temere în anul acesta de forţe mai deosebite ale duşmanului, are mare speranţă că va afla veşti bune din taberele Maiestăţii Voastre imperiale [...][2].

La sosirea mea am găsit aici un bătrîn nobil polon, numit Andrei Taranowski, cunoscut bun de al domnului încă de la Constantinopol, şi care a fost socotit drept sol polon, dar el nu a fost trimis aici de rege, ci, după cum a pretins, ⟨a venit⟩ să-l vadă pe principe de dragul vechii lor cunoştinţe. După părerea mea, el nu a venit aici după capul său, ci a fost pus de cancelar ca să iscodească gîndul şi dispoziţia principelui şi să-l aducă de partea polonezilor. A fost auzit adesea, mai înainte de venirea mea, afirmînd în faţa acestuia că Maiestatea Voastră imperială ar fi cauza pentru care Confederaţia poloneză nu a putut să propăşească. Însă cînd am dezminţit asemenea spuse, şi am arătat cum s-a întîmplat lucrul, şi am expus şi credinţa ⟨statornică⟩ şi grija părintească pe care o poartă Maiestatea Voastră creştinătăţii, ne-a chemat curînd iarăşi pe amîndoi, şi l-a mai întrebat încă o dată într-adins pe Taranowski despre acestea de faţă cu mine. Dar cum acesta a dat înapoi şi n-a rămas la spusele sale, ci a răspuns că este nevoie de un cap mai luminat ca al lui pentru a judeca de care parte a fost vina, principele a putut să se încredinţeze uşor că nu erau decît curate calomnii ce nu purcedeau decît din ura pe care o poartă Maiestăţii Voastre imperiale. A mai voit numitul Taranowski să-l convingă zor nevoie pe principe ca să întreţină pentru paza sa cam două sau trei mii de soldaţi polonezi, la care lucru principele nu voia ⟨să consimtă⟩, reţinut fiind de multe şovăieli, iar eu, de cîte ori mi-a împărtăşit asemenea gînduri, l-am îndemnat împotriva ⟨unor asemenea hotărîri⟩.

Acestea a trebuit să le raportez acum Maiestăţii Voastre cu preaplecată supunere, şi este şi rugămintea mea preasupusă şi ascultătoare ca Maiestatea Voastră să poruncească îndurător ca să fie aduse aici ajutoarele băneşti consimţite, pentru ca acest principe, ca urmare a nerespectării făgăduielilor şi a zăbavei ⟨cu plata⟩, să nu fie determinat să-şi schimbe părerea şi să adopte sugestii ce ar putea să ajungă a fi folosite mai apoi împotriva Maiestăţii Voastre şi a Transilvaniei vecine [...][3].

Dat la Tîrgovişte, în Ţara Românească, la 31 iulie 1597.
Al Maiestăţii Voastre
Erich Lassota,
şef al recrutării

---

[1] Despre angajarea şi plata celor 4 000 oşteni întreţinuţi de împărat în Ţara Românească; revolta lor, cauzată de neachitarea la timp a soldei.

[2] Adaptarea garnizoanelor de pe teritoriile imperiale din vecinătatea turcilor la situaţia că turcii nu vor ataca decît în anul următor, potrivit informaţiilor culese de Mihai Viteazul.

[3] Despre plata şefului recrutării.

⟨Μιχαὴλ βοϊβόδᾳ.⟩

Ἔγραφες ἡμῖν, πῶς ἠδίκησεν τοὺς ἀνθρώπους δὶς ἐν καιρῷ εἰρήνης ὁ μπασᾶς, ὁ εὑρισκόμενος ἐν τοῖς ὁρίοις αὐτοῖς, καὶ ὅτι ἤκουσας ὅτι οἱ Τάρταροι εἶχον περάσαι διὰ τῆς χώρας τῆς σῆς, καὶ ἠξίους ἀναφέρειν ἡμᾶς ταῦτα τῷ ὑψηλοτάτῳ βεζίρῃ Ἠμπραὴμ-πασᾶ[1]. Οὕτως οὖν εποιήσαμεν καὶ ἐλυπήθη ὁ ὑψηλότατος βεζίρης· οὐ γάρ ἐστι θέλημα τοῦ πολυχρονημένου μεγάλου αὐθέντου σουλτὰν Μεεμέτ, ἵνα ἀδικῶνται οἱ λαοί· οὐ γὰρ ὡς βασιλεὺς μόνον διοικεῖ τὸν κόσμον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν λαόν· καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ ὑψηλότατος βεζίρης, ὁ ὁποῖος μετὰ τοσαύτης δικαιοσύνης καὶ φιλανθρωπίας κυβερνᾷ τὸν λαὸν τοῦ βασιλέως καὶ ὅλον τὸ βασίλειον, ὅτι ἅπαντες ἡμεῖς ἐσμεν ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ. Εὐθὺς οὖν ἐπρόσταξεν ὁ ὑψηλότατος βεζίρης, κατὰ τὸ σὸν θέλημα, καὶ εἶναι τὸν μπασᾶν ἐκεῖνον πεπαυμένον τῆς ἀρχῆς καὶ τοὺς Τατάρους μὴ περᾶσαι διὰ τῶν σῶν ὁρίων πλὴν ταῦτα ποιήσει μετά τινος τρόπου πρέποντος, καὶ οὕτως ἐλπίζομεν σὺν θεῷ. Λοιπόν ἐστιν ἵνα καὶ σὺ μένῃς ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ ὑπακοῇ τοῦ πολυχρονημένου βασιλέως καὶ μὴ διὰ τὴν ἀπανθρωπίαν τῶν ὑπηρετῶν τοῦ βασιλέως ἀθετῆσαι τὴν πρὸς τὸν βασιλέα ὑπακοήν, μάλιστα ὅταν ὁ βασιλεὺς οὐκ ἔχει εἴδησιν οὐδὲ θέλημα εἰς τὰ κακά. Γίνωσκε ὅτι ὁ θεὸς τὴν εἰρήνην ἀγαπᾷ (ὁ γὰρ πόλεμος ὀργὴ θεοῦ ἐστιν, ἣν οἱ φοβούμενοι τὸν θεὸν ὀφείλουσι φεύγειν), καὶ οὕτω παρακαλοῦμεν καὶ σὲ ποιῆσαι καὶ παροτρύνειν καὶ πάντας τοὺς λοιποὺς ποιῆσαι, καθὼς καὶ ἐγράψαμεν ἤδη πρὸ πολλοῦ καὶ πολλάκις, καὶ εὐχαριστοῦμεν σοι ὑπήκουσας ἕως νῦν· καὶ ἀξιοῦμεν ἵνα ὑπακούσῃς ἕως τέλους, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἔχωμεν εἰρήνην ἐν τῇ σκέπῃ τοῦ πολυχρονιμένου βασιλέως καὶ τοῦ ὑψηλοτάτου βεζίρη, ὅς ἡμᾶς ἀγαπᾷ. Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. ε-ῃ Αὐγούστου ͵ζρε. Ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Hurmuzaki, *Documente*, XIII, p. 347; ms. de la Chalkis, scrisoarea nr. 174; Melchisedec, *Relațiuni istorice despre țările române din epoca de la finele veacului al XVI-lea și începutul celui de-al XVII-lea*, Buc., 1882, p. 36 (fragment de traducere).

⟨Lui Mihai voievod⟩.

Ne scrii că pașa care se găsește într-aceste hotare de două ori ți-a vătămat supușii și asta în timp de pace și că ai auzit cum că tătarii au trecut prin țara ta și ne socotești ca fiind cel mai potrivit să raporteze acestea preaînaltului vizir, Ibrahim-pașa[1]. Așa am și făcut, iar preaînaltul vizir a fost cuprins de o mare îngrijorare, căci nu este voința înaltului stăpîn, căruia îi dorim ani îndelungați, sultanul Mehmet, ca supușii săi să fie vătămați; deoarece el nu este numai un împărat care domnește peste turma Domnului, ci își iubește părintește supușii; în același chip ⟨mi-a răspuns⟩ și preaînaltul vizir, care cu aceeași dreptate și omenie conduce poporul împăratului și tot imperiul, că noi toți trăim în pace, pentru care lucru trebuie să dăm mulțumire lui Dumnezeu. Îndată deci preaînaltul vizir a poruncit, după dorința ta, ca acel pașă să fie scos din funcția lui, iar tătarii să nu mai treacă niciodată peste pămînturile tale. Urmează deci ca și tu să păstrezi aceeași dragoste și supunere față de împăratul, căruia îi dorim ani îndelungați, și nu cumva, din pricina purtării nepotrivite a supușilor împăratului, să te abați de la supunerea ce o datorezi acestuia, mai ales dacă împăratul nu are știre și nici nu do-

reşte nimic rău. Şi să ştii că Dumnezeu iubeşte pacea (căci războiul este urgia lui Dumnezeu, de care cei temători de Domnul trebuie să se păzească), şi te rugăm şi tu să urmezi astfel şi să îndemni şi pe ceilalţi ca să procedeze în toate după cum ţi-am scris deja cu mult timp în urmă de atîtea ori, iar ţie îţi mulţumim mult că ne-ai dat ascultare pînă acuma. Îţi mai cer ca să te porţi cu supunere pînă la sfîrşit, ca să ne bucurăm şi noi de liniştea şi protecţia împăratului, căruia îi dorim ani îndelungaţi, şi a preaputernicului vizir, care ne preţuieşte. Dumnezeu să fie cu tine. În 5 august 7105. În Constantinopol.

---

[1] Damad Ibrahim paşa, mare vizir (5 dec. 1596 — 3 nov.? 1597, a doua oară).

49 **1597 (7105) august 29, Constantinopol.**

⟨Μιχαὴλ βοϊβόδᾳ.⟩

Περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων τῶν κοσμικῶν, ἀγάπης δηλαδὴ καὶ εἰρήνης, τὶ ἐπράξαμεν μετὰ τοῦ ὑπερφυεστάτου βεζίρη τοῦ Ἠμπρὰημ-πασᾶ, ὅτι τε καθεῖλε τῆς ἀρχῆς τὸν ἐπηρεάξαντά σε πασᾶν καὶ ὅτι οὐκ ἀφήσει τοὺς Σκύθας περᾶσαι διὰ τῶν σῶν ὁρίων, ἐσημηονάμεθα διὰ τῶν γραμάτων, ἅπερ κομίζει ὁ Ἰωάννης τῇ σῇ λαμπρότητι, καίπερ καὶ τότε βραχέα γράψαντες· καὶ οὐδὲν ἄλλο προσθεῖναι δεῖ παρὰ τοῦτο, ὅτι ἀνάγκη ἐστὶν ἐνδείξασθαι καὶ τὴν σὴν αὐθεντίαν σημεῖον ἀγάπης πρὸς τοὺς κρατοῦντας, πέμπων λόγῳ χαρατζίου ὅ τι ἂν δυνηθῇς· τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ φεύγει ὁ κόσμος αὐτὸς τὰς Σκυθικὰς αἰχμαλωσίας. Νυνὶ δέ, ἐπειδὴ διὰ τῶν σῶν ἐπιστολῶν παρακαλεῖς ἵνα βοηθήσωμεν τοῖς ὀρθοδόξοις ἀδελφοῖς, τοῖς παρὰ τῶν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πολεμουμένοις, ὡς οὐκ ὄφελε, κατὰ Λεχίαν, ἀποκρινόμεθα καὶ περὶ τούτου. Καὶ πρῶτον μὲν εὐχαριστῶ τῷ σωτῆρι θεῷ, ὅτι ἐνεποίησέ σου τῇ ἱερᾷ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ ζῆλον ἱερὸν τῆς δόξης τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ· δόξα γὰρ Χριστοῦ ἡ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἐπίγνωσις, ἡ εὐσέβεια, ἡ ὀρθοδοξία, ἣν παραλυποῦσιν ὅσοι οὐκ ἐμμένουσι τοῖς δόγμασι καὶ παραδόσεσι τῶν ἁγίων πατέρων, καὶ ἱκετεύω τὸν τρισυπόστατον θεὸν φυλάττειν τὸν τῆς εὐσεβείας τοῦτόν σοι τὸν πυρσόν· ἐκεῖθεν, ἐκ θεοῦ, τὸ δῶρον οὐκ ἐξ ἡμῶν. Παύλου φωνή. Πρῶτον οὖν τοῦτο. Δεύτερον παρακαλῶ καὶ τὴν λαμπρότητα καὶ εὐσέβειάν σου ἐπεκτείνεσθαι μᾶλλον ἐν τῷ τῆς ὀρθοδοξίας φρονήματι, στερεουμένην τῇ πίστει· οἶδας γὰρ ὅτι χωρὶς πίστεως (φησὶ Παῦλος) ἀδύνατόν ἐστιν εὐαρεστῆσαι θεῷ. Ἔστι δὲ πίστις ἡ ἀληθής, ἣν νοθεύουσιν ἀνθρώπων νεωτερισμοὶ καὶ καινοτομίαι· κἄν μοι τὴν σφῶν σοφίαν προβάλωνται, μωρίαν εἶναι παρὰ θεῷ τὴν τῶν ἀνθρώπων σοφίαν ἀκούσουσι παρὰ Παύλου· κἂν φιλοσοφίαν προτείνωσι, τῶν νεωτερισμῶν καὶ καινοτομιῶν μητέρα, Παῦλος ἐρεῖ τὴν φιλοσοφίαν κενὴν ἀπάτην· οὐ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἢ φιλοσοφίᾳ τοῦ κόσμου τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον ἀπεκάλυψεν ἡμῖν ὁ θεός, ἀλλὰ διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ἐν ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς, ἑρμηνεύοντων ταύτας τῶν θείων πατέρων, οἳ καὶ παρέδωκαν ἡμῖν ἐν ἑπτὰ συνόδοις ἃ καὶ κατέχομεν καὶ διδάσκομεν. Τρίτον δὲ γνῶθι ὅτι ἃ παρακαλεῖς ἡμᾶς ποιῆσαι, πεποιήκαμεν καὶ πολλάκις καὶ διὰ πολλῶν γραμμάτων, ὧν καὶ σου τῇ εὐσεβείᾳ πέμπομεν τὰ ἴσα, ἵνα γνῷς πόσης εἰσφέρομεν σπουδήν, πόσον πόνον καὶ μόχθον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας. Ὁ θεὸς οἶδεν, ὅτι οὐκ ἀρκοῦσιν ἡμῖν οὔτε αἱ ἡμέραι οὔτε αἱ νύκτες, ὥστε πράττειν, λέγειν, γράφειν τὰ κοινῇ συμφέροντα. Ἐμαί εἰσιν αἱ τοῦ λαοῦ παρεκτροπαὶ καὶ κρίσεις καὶ διαφοραὶ πᾶσαι, ἐμοὶ τῆς Ἐκκλησίας

κίνδυνοι, αἱ ἀνάγκαι, αἱ τῶν ἱερῶν ναῶν οἰκοδομαί, αἱ περὶ τῆς ὀρθοδοξίας φροντίδες, ἃς καὶ γράφοντες καὶ λαλοῦντες καὶ τοῖς πόρρω καὶ τοῖς ἐγγύς, τοὺς μὲν ἐλέγχομεν, τοὺς δὲ νουθετοῦμεν, τοὺς δὲ διορθοῦμεν, τοῖς δὲ καὶ προφυλακήν τινα πραγματευόμεθα, πυρπολούμενοι (θεὸς οἶδε) καὶ νοῦν καὶ ψυχὴν καὶ καρδίαν· ἡμέτεραι αἱ τῶν τῆς 'Εκκλησίας χρεῶν ἐπισκοπαί, τῶν πτωχῶν αἱ ἔνδειαι. Καὶ ταῦτα πάντα θεοῦ χάριτι καὶ βοηθείᾳ πράττομεν, ἢ πράττειν ἐπιχειροῦμεν, ὡς ἂν βέλτιον · ἢ γνωρίζομεν, ἢ δυνάμεθα, μόνοι, ἄποροι, ἀσθενεῖς· ἀλλ'οὐδὲ οἱ δυνάμενοι βοηθῆσαι κἂν λόγῳ, κἂν τοῖς ἀπολλυμένοις χρήμασι τὴν ὀφειλομένην παρέχουσι σπουδήν. Ἔχει θεὸς ἔκδικον ὄμμα· μελήσει τῷ θεῷ καὶ περὶ ἡμῶν. 'Αντιπαρακαλῶ σου τὴν εὐσέοειαν εὑρεῖν τινα καλῶς πεπαιδευμένον τὰ λατινικὰ και ἑρμηνεῦσαί σοι τὰ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τὸν ἀήττητον 'Ραδοῦλφον, ἵνα ἴδῃς τί γράφω, καὶ πέμψαι ἃ γράφω, ἀλλὰ καὶ διὰ σῶν γραμμάτων ἀξιῶσαι τῶν ἡμῶν ἐπακοῦσαι ἀξιώσεων. Ἔχω δὲ ἔνδον τοῦ γράμματος τοῦ ἑλληνικοῦ τὸ λατινικόν, καὶ λάσε καὶ ἀντίγραψον· ἔπειτα ἐμβαλὼν πάλιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν, τὸ λατινικὸν πέμψον. Τὰ δὲ λοιπά, ἃ καὶ αὐτοὶ πέμπομεν εἰς Λεχίαν, πέμψον ὡς ἂν γνωρίζοις ἁρμόζειν σοι. Καὶ μὴ ἀμέλει καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς. 'Επειδὴ δὲ ἔγραψας, ἵνα καὶ γράψω καὶ τὰ γράμματα πέμψω πρὸς τὴν σὴν εὐσέοειαν δι' ἡμετέρου ἀνθρώπου πιστοῦ καὶ ἔσται ὄφελος μέγα καὶ βοήθειαν ἰδοὺ καί σοι ἄνθρωπον πέμπω ἡμέτερον τὸν τίμιον κῦρ Θεοδωρῇ· οὐκ ἔχω γὰρ ἐκκλησιαστικούς, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἐνεστῶσαν τῶν καιρῶν ταραχήν. Στέλλω δὲ καὶ τὰ γράμματα. Ποίησον ὡς ὑπέρμαχος τῆς εὐσεοείας καὶ ὁ Κύριος ἀποδώσει ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως τὸν μισθόν, ὅταν ἀποδώσῃ τὰ κατ'ἀξίαν ἑκάστῳ· οὗ ἡ χάρις μετὰ τῆς σῆς εὐσεβείας καὶ τῶν σῶν. 'Αμήν. 'Εν Κωνσταντινουπόλει, κθ-η Αὐγούστου, ,ζρε.

‹P. S.› Τὴν ὑπόθεσιν τοῦ μητροπολίτου πεποιήκαμεν ὡς ἐβούλεσθε· ἔγνωμεν γὰρ φιλαθρωπευθῆναι, μαλιστα τῆς ἀνάγκης ἀπαιτούσης. Τὰ γράμματα, ἅπε ἐγράψαμεν ἢ γράφομεν τῇ αὐθεντίᾳ σου, γνώριζε πᾶς τὰ μεταγλωττίζομεν τούρκικα καὶ τὰ θεωρεῖ ὁ μπασᾶς καὶ ὁ βασιλεύς, καί ὁ τινα τῶν σῶν γραμμάτων Τὰ ἑκατὸν φλωρία ἔκαμα μίαν πατερίτζα εἰς σὸν μνημόσυνον.

Hurmuzaki, *Documente*, XIII, p. 349; ms. de la Chalkis, scrisoarea nr. 208; Melchisedec, *Relaţiuni istorice despre ţările române din epoca de la finele veacului al XVI-lea şi începutul celui de-al XVII-lea*, Buc., 1882, p. 44 (fragment de traducere).

‹Lui Mihai voievod›.

Ceea ce am intreprins in legătură cu problemele de stat cu caracter laic, adică pacea şi buna inţelegere, impreună cu extrem de generosul vizir Ibrahim paşa, că a ingrădit mult autoritatea acelui paşă ce ţi-a adus atita vătămare şi că nu-i va lăsa pe tătari să-ţi incalce hotarele, ţi-am dat de ştire prin scrisorile, pe care Ioan le încredinţează preastrălucirii tale; cu toate că şi atunci ţi-am comunicat totul pe scurt, nu mai am nimic de adăugat, decit că este necesar ca şi Domnia Ta să dai un semn de bună inţelegere potentaţilor imperiului, trimiţind sub titlu de haraci orice ‹sumă› vei putea; căci in felul acesta scapă astăzi lumea de robia tătărească. Iar acum, pentru că ne rogi să dăm o mină de ajutor fraţilor creştini ortodocşi, care în Lehia sint in conflict cu ‹credincioşii› ce ţin de vechea Romă, de-ar da Domnul să nu fie nevoie, insă, iţi răspundem şi în legătură cu aceasta. Înainte de toate insă mulţumesc mintuitorului Dumnezeu că ţi-a răspindit in sfinţitul tău suflet şi in inimă zelul sfint al slăvirii lui Hristos mîntuitorul; căci slăvirea lui Hristos inseamnă cunoaş-

terea adevăratului Dumnezeu, evlavie, dreaptă credință, pe care au lezat-o mult cei ce n-au păstrat învățăturile tradiționale ale sfinților părinți; dar eu mă rog fierbinte la Dumnezeul Sfintei Treimi ca să păstreze în tine <aprinsă> torța evlaviei; și răsplata va veni de acolo, de la Dumnezeu, iar nu din partea noastră. <Acesta este> cuvîntul lui Pavel. Aceasta în primul rînd. Iar al doilea rog pe strălucirea și smerenia ta ca de acum încolo să-ți sporești și mai mult cugetul dreptei credințe, bizuindu-te pe cucernicie; deoarece ai văzut că fără evlavie (zice Pavel) nu ești plăcut lui Dumnezeu. Este oare adevărata credință aceea pe care o strică înnoirile de curînd aduse de către unii oameni? Deși acestea ni se înfățișează pline de înțelepciune, în fața lui Dumnezeu înțelepciunea oamenilor este o mare nerozie, după cum spune Pavel; deși pline de filozofie, care este izvorul înnoirilor, Pavel va numi filozofia o deșartă înșelăciune; căci nu pentru înțelepciunea oamenilor sau pentru filozofia lumii ne-a dezvăluit nouă Dumnezeu taina credinței, ci pentru duhul cel sfînt din scripturile inspirate de Domnul, explicîndu-le pe acestea Sfinților părinți, care la rîndul lor ni le-au transmis prin cele șapte sinoade, iar noi le păstrăm <și azi> și îi învățăm și pe alții. În al treilea rînd află că ceea ce ne rogi să facem am făcut de foarte multe ori prin intermediul epistolelor, ale căror copii le trimitem și smereniei tale, ca să cunoști cîtă grijă purtăm, cîtă trudă și osteneală ne dăm pentru credință. Numai Dumnezeu știe că nici zilele și nici nopțile nu ne sînt de ajuns ca să facem, să vorbim, să scriem ceea ce este de folos pentru obște. Ale mele sînt rătăcirile turmei <de necredincioși>, momentele grele și toate neînțelegerile, ale mele pericolele bisericii, nevoile ei și înălțarea sfintelor altare, preocupările pentru dreapta credință, în legătură cu care, fie prin scrisori fie discutînd atît cu cei mai depărtați cît și cu cei mai apropiați, am încercat să-i convingem, să-i sfătuim, să-i îndreptăm, ba chiar m-am apucat să-i avertizez întrucîtva <de consecințe> și chiar să le aprind entuziasmul (Dumnezeu știe) în suflet, în minte și în inimă; ale noastre sînt grijile pentru datoriile bisericii și lipsurile celor săraci și toate acestea le facem prin harul și cu ajutorul lui Dumnezeu sau încercăm să le facem cît putem și cît știm mai bine, singuri, lipsiți de mijloace, ostenind; însă nici cei care puteau să ne ajute cu vorba sau cu arginți, care oricum se risipesc, nu s-au grăbit să ne fie de folos. Însă Dumnezeu are ochi răzbunător; să-ți înalți privirea la Dumnezeu, dar să ai grijă și de noi. Și iar rog pe smerenia ta ca să găsească un bun cunoscător de latinească, care să-ți traducă scrisorile adresate invincibilului Rudolf, ca să vezi ce-i scriu și apoi să i le trimiți, iar prin scrisorile tale <ce ni le adresezi>, să te învrednicești să ne îndeplinești rugămințile noastre. Scrisoarea latinească se află în interiorul celei grecești, ia-o și copiaz-o, apoi așaz-o din nou pe cea latinească în cea grecească și expediaz-o. Iar pe celelalte, pe care le trimitem în Lehia, expediază-le ca și cum ar fi ale tale. Și să nu neglijezi chestiunile care ne privesc. Deoarece mi-ai scris să-ți scriu și să-ți expediez scrisorile către smerenia ta printr-un om al nostru de încredere, care să fie de mare folos și ajutor, iată că-ți trimit un om de al nostru, pe cinstitul kir Theodoros, căci nu mai am nici o altă față bisericească, mai ales în turburarea de acum a vremurilor. Îți trimit și scrisori. Să fii printre cei dintîi apărători ai credinței și Dumnezeu te va răsplăti în ziua judecății, cînd va da fiecăruia după cum i se cuvine, de a cărui milă să aibă parte smerenia ta și toți ai tăi. Amin. În Constantinopol, la 29 august 7105.

<P.S.> Chestiunea cu mitropolitul am rezolvat-o așa cum ai dorit, căci ne-am dat seama că este extrem de caritabil, mai ales cînd momentul

o cere. Să ştii că scrisorile pe care le-am scris şi le scriem domniei Tale le traducem în turceşte şi le văd atît paşa cît şi împăratul, la fel şi pe cele ce-ţi aparţin. Cu cei 100 de galbeni am făcut o pateriţă pentru pomenirea ta.

50 **1597 septembrie 14, Tîrgovişte.**

[...][1]. Den 12. hat der Fürst die Güldpferdt, so die von Adel von ihren Gütern drey Monat lang auf ihren Uncosten im Feldt zu halten schuldig sein, gemustert, ist derselben etwan bey fünf oder sechshundert gewesen. Folgends Tags, den 13-ten hat er mich zu sich erfordert und mir angezeigt, dass er aus hochtringender Noth nicht umbgehen könnte, seine Gesandten zu Euer Kayserlichen Maiestät und Baptstliche Heyligkeit mit allerehisten zu schicken und die umb ferner Hülf anzulangen. Die Ursach wäre dies, dass er unter allen christlichen Fürsten, so sich in Krieg wieder den Türken eingelassen, in der grössten Gefahr, dieweil er bey des Turken und Tattern am nächsten angelegen und gleich wie in Rachen, denn obwohl er eine Zeit her mit ihnen wieder dissimulirt und sich gleich neutralisch erzeigt, auch sie bisweilen mit Geschenken bestochen (wie er dann auch itzo den Tattern-Chan etzlich nicht schlechte Ross und Wägen zur Verehrung geschickt), dass sie etwan anitzo ein Hienausziehen seiner schonen möchten, würde doch solches, sonderlich wenn er was Feindliches und Thätliches (dessen er dann willens, auch bishero schon längst etwas überhalb der Thonau versucht hätte, da ihne das Tattern-Geschrey nicht abgeehalten) gegen ihnen fürnehmen sollt, in die Länge nicht bestehen können; sondern dem Feind dadurch Ursach geben werden, in Abzug von draussen alle seine Macht beydes, türkisch und tatterisch gegen ihm zu wenden, welche er ohne ausländischer Potentaten Zuthuung und Hülf zu wiedersethen viel zu gering, dieweil dies von der Thonau her gar ein offen und eben Land. Da er nun wegen grossen Gewalts (welches Gott gnädig verhüten wölle) sollt gedrungen werden das Land zu räumen und in des Feindts Gewalt zu lassen, welches zu besorgen und gewiss darzu kommen musste, da er hülflos gelassen würde, konnt männiglich leicht erachten, was für merklichen Schaden solches nicht allein dem Land Siebenbürgen, sondern der ganzen Cron Hungern, deren Vormauer dies Land ist, bringen würde. Über das vermeldet er die Christen in Bulgarien und jenseit der Thonau seiner mit grossen Verlangen warten und ihm noch täglich ersuchen, ja gar lettere di malediction zuschicken, dass er so lang ausbleibt, und sich hören lassen, er hab sie aufs Eys geführt, und da sie nun etwas für sich selber fürnehmen würden, das hernach misslingen und ihnen und ihren Weib und Kind zu Schaden gereichen möcht, sollt solches auf sein Sell und Gewissen geschehen und sie für' Gott und der Welt entschuldigt sein.

Mehrers klagt er auch sehr über seinen Nachtbaurn, den Jeremias Waywoden in Moldau, das derselb mit Türken und Tattern zuhält und ihm viel böser unn achtbaurlicher Stück erzeigt, das er ihm keineswegs zu trauen hat.

Dieses alles hat er mir mit grossen Eyfer fürgehalten und sehr gebeten dessen gegen Euer Kayserliche Maiestät in meinem Schreiben zu gedenken.

Demnach aber der türkische Zausch und tätterisch Gesandt erst heut wieder zurück in Tatterei verreiset und er noch nicht wissen kann, was etwan erfolgen, oder wo sich der Tatter hinwenden möcht, hat er sich bereden lassen, mit der Abschickung noch zwo oder drey Wochen inzuhalten, damit er hernach Euer Kayserlichen Maiestät gründlichen Bericht wegen aller Sachen thun könnt.

[. . .][2]

Datum. Tergovist, den 14. Septembris anno 97.

Euer Römisch Kayserlichen Maiestät

allergehorsamster underthänigster

Erich Lassota von Steblau m.p.

A. Veress, *Documente*, V, p. 95—96; Hofkammerarchiv Wien, Hungarn, Fasz. 14.461; *Călători străini*, IV, p. 68—69.

[. . .][1]. În ziua de 12 principele ⟨Mihai⟩ a inspectat oștenii călări pe care boierii sînt datori ⟨să-i dea⟩ la oaste de pe moșiile lor și să-i țină pe cheltuiala lor trei luni; și au fost cam cinci sau șase sute de asemenea ⟨oșteni⟩. În ziua următoare — pe 13 — m-a chemat la el și mi-a arătat că e silit de nevoia foarte presantă, ce nu poate fi înlăturată, de a-și trimite cît de curînd solii la Maiestatea Voastră imperială și la Sfinția Sa papa, ca să mai ceară încă și alte ajutoare. Cauza este aceasta, că dintre toți principii creștini care au intrat în război împotriva turcilor, el este cel mai primejduit, căci el este situat cel mai aproape de turci și tătari și oarecum în gura lor. Căci deși un timp s-a prefăcut din nou față de ei și s-a arătat chiar ca rămînînd deoparte, i-a mituit uneori cu daruri (ca și acum, trimițînd hanului tătarilor, în semn de cinstire, cai care nu sînt răi, precum și trăsuri, pentru ca să nu se lege de el cînd se vor porni în expediție); dacă însă ar întreprinde contra lor o acțiune dușmănoasă și violentă (pe care ar fi încercat-o cu dragă inimă încă de mult peste Dunăre, căci nu l-a reținut larma tătarilor), n-ar putea rezista multă vreme, ci ar da prin aceasta motiv dușmanului ca la reîntoarcerea din afară să-și îndrepte toate forțele turcești și tătărești împotriva lui. Iar el ar fi prea slab pentru a le putea ține piept fără sprijinul și ajutorul potentaților străini, întrucît de la Dunăre încoace țara se înfățișează ca o întindere netedă și deschisă ⟨năvălirilor⟩. Și dacă va fi silit, din cauza presiunii unei forțe foarte mari (de care lucru să-l ferească îndurarea lui Dumnezeu), să-și părăsească țara și s-o lase în puterea dușmanului, lucru ce este de temut și ar putea să se ajungă cu siguranță la aceasta, dacă ar fi lăsat fără ajutor, poate judeca oricine ce pagubă însemnată ar aduce acest fapt nu numai Transilvaniei, dar întregii coroane ungare, al cărei bastion este această țară. Afară de aceasta, el aduce la cunoștință că populația creștină din Bulgaria și de peste Dunăre îl așteaptă cu mare nerăbdare și îl solicită zi de zi, ba chiar îi trimite și scrisoare de repros pentru că zăbovește atîta și murmură că i-a înșelat și ⟨ei spun că⟩ dacă vor întreprinde acum ei înșiși ceva în mod independent, și aceasta va da greș și vor ajunge să pătimească ei, nevestele și copiii lor, atunci să cadă totul pe sufletul și cugetul lui, iar ei să fie iertați în fața lui Dumnezeu și a oamenilor.

Și se plînge mult și de vecinii săi, de Ieremia, voievodul Moldovei, cum că ține cu turcii și tătarii și se poartă dușmănos și nu ca un vecin, și el nu se poate încrede în el.

Toate acestea mi le-a spus cu mare căldură şi m-a rugat mult să le amintesc în scrisoarea mea către Maiestatea Voastră imperială.

Întrucît ceauşul turc şi solul tătarilor pornesc abia azi înapoi în Crimeea şi el nu poate şti încă ce va urma, sau încotro s-ar putea îndrepta tătarul, s-a lăsat convins să mai zăbovească două-trei săptămîni cu expedierea ⟨solilor la împărat şi la papă⟩, ca să poată apoi face o dare de seamă temeinică Maiestăţii Voastre cu privire la toate lucrurile [...][2].

Dat la Tîrgovişte, la 14 septembrie, 1597.

Al Maiestăţii Voastre imperiale romane prea supus,

Erich Lassota von Steblau

---

[1] Despre plata soldelor către mercenarii întreţinuţi de împărat în Ţara Românească spre a-l ajuta pe Mihai Viteazul; mutarea taberei spre hotarul Moldovei.

[2] Expedierea copiei scrisorii tătăreşti, în traducere italiană.

51 1597 septembrie 30, Tabăra de la Stăteşti.

[...][1]. Anlangend die Abschickung zu Euer Kays. Mt. und Bapstliche Heiligkeit, ist der Fürst noch allzeit derselben Meinung, und wie ich von Ihm verstanden, will er bey Euer Kays. Mt. anlangen, dass Die Ihm über Winter zwei Tausent Mann underhalten welle. Dann demnach er mit dem Mitropoliten in Bulgaria (so wie er den Fürsten berichtet, bei dreissig Tausent Mann in Bestallung hat) einen Verstand, wollte er gerne, wenn die Tonau überfrüre, sich hienüber begeben, der Hoffnung, dasselbe Land mit Zuthuung der Einwohner bis an das Gebrig, under sein Gewalt zu bringen; jedoch vermeint er, diesfalls auch caute zu procedirn und von ihnen, den Bulgaren, zuvor ein solenne Iuramentum in Schriften abzufordern, auch durch seine Leut sich zu erkundigen, ob dem allem, dessen sie sich gegen Ihn erbieten, also oder nicht, damit er nicht etwan aufs Eis geführt werde, und sie Ihn hernachmals stecken lassen. Daran er — zwar meinem schlechten Erachten nach — nicht gar unrecht thuet, denn da er sich unbesonnener Weis in etwas einlassen sollt und hernach keinen Nachdruck oder Hülf hätte, würde er die ganze Türkische Macht Ihn über den Hals laden, und diese Land — mit grossem Schaden der Christenheit — in äusserste Gefahr setzen, oder endlich dem Feind in Händen lassen müssen. Soviel ich von Ihm verstehen kann, wird er wohl nicht underlassen, etwas derselben Orter zu tentiren, doch auf etwas gewisses; hätt es auch schon längst gethan, da er sich nicht besorgen müssen, wenn er sich hienüber begebe, dass Ihm die Tattern ins Land fallen möchten, wie sie denn hinwieder gefürchtet, wenn sie aus ihrem Land ausgezogen wären und sich nach Hungern begeben hätten, dass er über die Tonau gesetzt und diselben Länder zum Abfall und under seinen Gewalt gebracht hätte; dass also bishero gleich ein Messer das ander in der Scheiden behalten. Itzt sagt man gewiss von der Tattern Ankunft und vermeint, dass sie inner wenig Tagen in diese Gegend ankommen werden. Derwegen auch das Läger übermorgen von hier aufbrechen und näher an die Moldauisch Gräniz, da der Tatter für einem Jahr, als er in diese Land eingefallen, herkommen rücken werden, ihn daselbst fürzuwarten. Wie ich von dem Obristen vernehmen können, sein sie willens,

dafern er diese Land berührt, mit ihm ein Treffen zu thun. Der Allmächtig verleihe Glück und Heil darzu. Solches Euer Kays. Mt. ich allergehorsamist anmelden sollen, Dieselb hierneben göttlichem Schutz und Dero zu Kayserlichen Gnaden mich allergehorsamist befehlend.

Datum im Feldtläger bey Stettiezd, den 30. Septembris Anno 97.

P.S. Gleichwie ich dies Schreiben schliessen wollen, kompt ein Diener vom Fürsten zu den Obristen, lässt ihn vermelden, dass gestrigen Tags zweene Capudschi (sowie man mich berichtet, in des Türkischen Kaisers Cammer dienen und seine gar vertraute und geheime Diener sein) zu Ihm, Fürsten mit Credenzschreiben gen Ployest kommen, welche aber er nach Tergouist, dahin er auch heut gegen Abend gelangen wird, bescheiden, ihnen alda Audienz zu geben. Was es sein wird, bericht Euer Kays. Mt. ich hernacher.

A. Veress, *Documente*, V, p. 96—100; Hofkammerarchiv Wien, Hungarn, Fasz. 14.461.

[. . .][1]. În ce priveşte solia la Maiestatea Voastră imperială şi la Sfîntul Scaun, principele ⟨Mihai⟩ este de aceeaşi părere, după cum am înţeles anume să obţină de la Maiestatea Voastră bunăvoinţa de a-i întreţine, peste iarnă, 2 000 de oşteni. Căci, avînd o înţelegere cu mitropolitul din Bulgaria (care raportează principelui că are la dispoziţie circa 30 000 oameni), ar dori să se îndrepte într-acolo, cînd va îngheţa Dunărea, în speranţa de a lua în stăpînire această ţară pînă în munţi, cu participarea locuitorilor; totuşi, el este de părere să procedeze în acest caz cu băgare de seamă şi să ceară mai întîi de la bulgari un jurămînt solemn în scris şi să culeagă informaţii prin oamenii lui dacă cele ce i se oferă stau sau nu, într-adevăr, astfel, ca nu cumva să i se întindă o cursă şi apoi să fie lăsat baltă. După modesta mea părere, el are dreptate, căci dacă s-ar lăsa fără chibzuinţă antrenat la ceva şi apoi n-ar avea întărire sau ajutor, ar atrage asupra lui toate forţele turceşti şi ar pune această ţară în pericolul cel mai mare — spre marea pagubă a creştinătăţii — sau ar trebui să o lase în cele din urmă în mîinile duşmanului. Atît cît pot eu să-l înţeleg, el nu va renunţa, desigur, să întreprindă ceva în acele locuri, dar numai dacă va fi sigur de reuşită; ar fi făcut acest lucru de mult, dacă n-ar fi trebuit să poarte de grijă ca nu cumva tătarii să-i invadeze ţara, în caz că el s-ar fi îndreptat spre sudul Dunării, tot aşa cum tătarii, la rîndul lor, s-au temut că, în caz că ei ar fi ieşit din ţara lor şi s-ar fi îndreptat spre Ungaria, ⟨Mihai⟩ ar fi trecut Dunărea, ar fi dezmembrat teritoriul tătar şi l-ar fi luat în stăpînire; aşadar, pînă acum, ca un cuţit, unul l-a ţinut pe celălalt în teacă. Acum se dă ca sigură sosirea tătarilor şi se crede că în cîteva zile ei vor ajunge în această regiune. De aceea, poimîine tabăra se va muta de aici, mai aproape de graniţa Moldovei — de unde a venit acum un an tătarul, cînd a invadat această ţară — spre a-l preîntîmpina acolo. După cum aflu de la comandant, se intenţionează o ciocnire cu tătarul, îndată ce acesta atinge ţara. Deie atotputernicul noroc şi mîntuire!

Raportînd preasupus Maiestăţii Voastre cele de mai sus, rămîn la porunca protecţiei divine şi a milostivirii imperiale.

Dat în tabăra din Stăteşti, la 30 septembrie 1597.

P.S. Tocmai cînd voiam să închid această scrisoare, un slujitor al principelui ⟨Mihai⟩ vine la căpitan cu ştirea că ieri au sosit la Ploieşti doi capugii (după cum mi se explică, ei servesc la cămara împăratului turc şi sînt slujitorii săi de încredere şi de taină) cu scrisoare credenţială către principe; acesta a hotărît însă de a-i îndrepta spre Tîrgovişte, unde va ajunge şi el spre seară, şi acolo le va acorda audienţă. Despre ce va fi vorba, voi raporta ulterior Maiestăţii Voastre.

---

[1] Raportează că a împrumutat bani de la Mihai Viteazul, spre a plăti solda oastei împăratului. Zvonuri despre mişcările tătarilor. Ceauşi turci în audienţă la Mihai în Micşuneşti, pentru plata tributului şi daruri pentru hanul tătar.

52 — 1597 noiembrie 21, Tîrgovişte.

[. . .][1]. Ich hab dise Tage bey meinem Diener dem Maxen Schonkhabunckh, den ich zu Euer Kayserlichen Maiestät etc. abgefertigt, Euer Maiestät ein Brief geschickt und auch mündlich genuegsamb zuempoten etc. Allergnädigister Herr, es wirdt nunmehr mein Treu, so ich zu Euer Kayserlichen Maiestät und der ganzen Christenheit trag, Derselben bekandt sein, dann ich bis auf diese Stundt darob bin und auch sein will, dass an mir hierinnen weder bey Euer Kayserlichen Maiestät etc., noch der Christenheit zu keiner Zeit nit mangle, sondern wie ich mich bishero auf der Heiden Verderben beflissen, so will ich auch hinfüro mich befleissen dieselben zu verheeren und wider sie zu kriegen. Es werden aber Euer Kayserliche Maiestät vielleicht verstanden haben, wie nahet dies Landt der Wolachey dem Feindt gelegen, also dass es mit den Türggen und Tarttern gränzet und zuvoraus mit denselbigen, welche fertten und heuer oben im Krieg gewesen sein, auf Euer Maiestät etc. Lande zu und die täglich sich befleissen Euer Maiestät etc. Lande zu verderben und zu verheeren, deroselben Häuser, Kindt und Gesindt, Schlösser, Castel und andere Festungen liegen hieherwerts und samblen sich jederzeit dieser Orten zum Krieg, dann was für taugliche Türggen zum Krieg sein, die sein mit uns benachbart und diese hab ich mich zwar befliessen zu zerstören, berauben und zu verhören und ihnen kein Pass zu geben, dass sie auf Euer Maiestät etc. Lande zukommen möchten, aber ich bin viel zu schwach darzue gewesen, dann die Feindt haben dies Landt dermassen veröd und verderbt, dass mir auch an Underhaltung und Bezahlung meines eignen Kriegsvolks zum öftern gemänglet hat. Jedoch über dies alles haben wir dies Jahr sowohl mit meinem Kriegsvolk, als auch mit denen vier Tausenten, so Euer Kayserliche Maiestät etc. diesen Sommer über bezahlt und underhalten, den Tarttern ein Widerstandt gethan, dass sie wiederumb zurück nach Haus sich begeben müessen und werden wiederumb auf den Frühling wollen anziehen. Die Türggen aber, so diesen Sommer droben gewesen, sein nuemehr auf den Winter alle heimbgezogen, ich aber wär darob, dass ich mich über die Tonaw begeben wollte und sie diesen Winter mit aller meiner Macht überziehen, ihr Landt verheeren, die Festungen einnemben undt sie plündern, aber da bin ich nit genuegsamb darzue, dass ich von mir selbst dem Feindt ein Widerstandt thuen könnt und hab das Vermüegen nit, dann auch der bestimbte Tag, so zue Bezahlung Euer Kayserlichen Maiestät etc. Hülf und Erlegung des Geldts ist verordnet worden, schon verflossen ist und Euer Kayserlichen Maiestät Kriegsvolk will abziehen.

Derohalben bitt ich Euer Kayserliche Maiestät etc. gehorsambist, Die wollen auf ein Jahr lang auf zehentausent Mann ein gewisse Bezahlung herein verordnen, und da Euer Kayserliche Maiestät etc. etwo dreytausent teutsche Reuter hereinschickten, es würd unter den Feinden ein gross Geschrey werden, und würden's auf viertausent schätzen und sich dafür fürchten. Ich wollt mit Gottes Hülf diesen Winter ein Grosses probieren an den Feinden, sie plündern, ihr Landt verderben und wollt bis gen Constantinopl kommen, do mir Euer Maiestät etc. die begehrte Hülf allergnädigist geben und verbünde mich, dass auf den Frühling Euer Maiestät etc. Länder weder von Türggen, noch Tarttern kein Anstoss haben sollen, dann ich will ihnen vorkommen und mögen Euer Maiestät etc. unterdessen droben alles versuechen, aber Euer Maiestät etc. wölle zeitliche Fürsehung thuen.

Ich hab dies auch Euer Kayserlichen Maiestät etc. gehorsamist anzeigen wöllen; obwohl Euer Maiestät etc. zu Underhaltung Dero Hülf der viertausent Mann sechs Monat Soldt verordnet haben, so hat doch Euer Maiestät etc. Mustermeister Heinrich Lassota nur fünf Monat zahlt, und wie die fünf Monat fürüber waren, so ist er ohne under Vorwissen hinwegzogen und wir haben das sechste Monat Euer Kayserlichen Maiestät etc. Volk bezahlen müessen, und haben das Geldt schwerlich aufbracht und uns müessen, in Schulden stecken. Darumb pitten wir Euer Kayserliche Maiestät etc., sie wollten uns diesen Rest allergnädigist schicken. Weil wir aber von allen Sachen nicht schreiben können, so haben wir durch Euer Maiestät etc. getreuen Diener, den Herrn Hansen von Pressburg, von unser, unsers Landts und der Feinde Gelegenheit und Beschaffenheit Dero genuegsamb empoten und pitten Euer Maiestät etc., die wöllen in allem seinen Worten Glauben geben, und weil er alhie in Euer Maiestät etc. Diensten treulich und aufrichtig procedirt, so pitten wir Euer Kayserliche Maiestät etc., wollen ihme von unsertwegen allergnädigist bedenken, pitt auch Euer Maiestät etc., wöllen meinen Diener aufs ehist mit gnädigistem Bescheydt zurücklassen, damit ich auch zur Sachen sehen könnt etc. Quam Vestram etc.

Datum in unser Stadt Tergowischta, den. 21 Novembris anno etc. Siebenundneunzig etc.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCLIV/7, f. 5—7; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 130; A. Veress, *Documente*, V, p. 117—119.

[...][1]. Zilele acestea am trimis Maiestății Voastre o scrisoare, prin slujitorul meu Max Schonkhabunck, pe care l-am expediat la Maiestatea Voastră și pe care l-am instruit și verbal. Vă este cunoscută acum credința pe care o port Maiestății Voastre și întregii creștinătăți, precum și faptul că m-am străduit pînă în acest moment și mă voi strădui și pe viitor ca atît Maiestatea Voastră, cît și creștinătatea, să nu aibă vreodată a se plînge în această privință de persoana mea, ci, așa cum m-am silit pînă acum de a distruge pe păgîni, doresc să mă străduiesc și în viitor pentru nimicirea lor, războindu-mă cu ei. Maiestatea Voastră imperială ați înțeles probabil cît de aproape de inamic este situată această Țară Românească, că ea se află la hotar cu turcii și tătarii și că a avut mai înainte, ca și acum, război cu aceștia. Ei tind spre țara Maiestății Voastre și se străduiesc să o strice și să o pustiască. Case, copii și slugi, palate, castele și alte fortificații din țara voastră se află așezate spre țara noastră și

oamenii din acele locuri sînt mereu pe picior de război. Acei turci, care ⟨oricînd⟩ sînt gata de luptă, se învecinează cu noi, iar eu m-am străduit să-i distrug tocmai pe aceştia, să-i jefuiesc, să-i pustiesc şi să nu le îngădui trecerea spre ţara Maiestăţii Voastre. Eu însă am fost mult prea slab pentru aceasta, căci duşmanul a pustiit şi stricat această ţară ⟨a mea⟩ în aşa măsură, încît mi-a lipsit adesea posibilitatea de întreţinere şi plată a propriei mele oşti. Cu toate acestea, anul acesta, cu propria mea oaste, cît şi cu cei 4 000 oşteni, pe care Maiestatea Voastră i-aţi plătit şi întreţinut în vara aceasta, am opus tătarilor o rezistenţă, încît ei au fost nevoiţi să se întoarcă acasă şi vor porni din nou ⟨abia⟩ în primăvară. Turcii însă, care în vara aceasta au fost acolo sus ⟨în nordul Transilvaniei⟩, s-au întors acasă pe iarnă. Eu însă aş fi vrut să trec Dunărea şi să-i atac în iarna aceasta cu toate forţele mele, să le pustiesc ţara, să le iau fortificaţiile, să-i jefuiesc, dar nu posed suficiente mijloace spre a putea opune, eu singur, rezistenţă împotriva inamicului; pe de altă parte, a trecut sorocul de plată pentru ajutorul şi depunerea banilor ordonată de Maiestatea Voastră, iar oştenii Maiestăţii Voastre vor să plece.

De aceea rog prea supus pe Maiestatea Voastră imperială să poruncească o anumită plată pe timp de un an pentru 10 000 de oameni şi să trimită vreo 3 000 călăreţi germani, ceea ce va face mare vîlvă în rîndurile inamicului, acesta îi va evalua la 4 000 şi se va teme de ei. Aş vrea ca în iarna aceasta să încerc, cu ajutorul lui Dumnezeu, o incursiune mar înspre inamic, să-l jefuiesc, să-i stric ţara şi să ajung pînă spre Constantinopol, dacă Maiestatea Voastră mi-ar da ajutorul cerut, şi mă oblig ca în primăvară ţările Maiestăţii Voastre să nu fie atacate nici de turcie nici de tătari, căci eu voi preîntîmpina acest lucru. Maiestatea Voastră să binevoiască a lua între timp măsuri acolo sus ⟨în nordul Transilvaniei⟩, încercînd şi prevăzînd totul din vreme.

Am dorit să arăt acestea şi Maiestăţii Voastre. Deşi Maiestatea Voastră aţi poruncit solda pe şase luni pentru întreţinerea celor 4 000 oameni trimişi ca ajutor de Maiestatea Voastră, totuşi Heinrich Lassota, casierul militar al Maiestăţii Voastre, a plătit numai pe cinci luni şi apoi a plecat fără ştirea noastră, astfel că noi am fost nevoiţi să plătim oastea Maiestăţii Voastre pe cea de-a şasea lună şi am făcut cu greu rost de bani, fiind siliţi să intrăm în datorii. De aceea, rugăm pe Maiestatea Voastră să binevoiască a ne trimite acest rest de bani. Deoarece nu putem scrie despre toate chestiunile, trimitem informaţii prin slujitorul credincios al Maiestăţii Voastre, domnul Hansen din Pressburg, despre noi, despre situaţia şi împrejurările din ţara noastră şi din teritoriul inamicului, rugînd pe Maiestatea Voastră să binevoiască a-i da crezare în tot ce spune şi fiindcă el s-a comportat aici cu credinţă şi sinceritate în serviciul Maiestăţii Voastre, rugăm să binevoiţi a-l avea în vedere cu milostivire şi din partea noastră. De asemenea, rugăm să binevoiţi a-l trimite îndărăt cît mai curînd pe slujitorul meu, cu hotărîrea Voastră preamilostivă, pentru ca eu să pot proceda la cele de trebuinţă. Mă încredinţez Domniei Voastre etc.

Dat în oraşul nostru Tîrgovişte, la 21 noiembrie anul 1597.

---

[1] Formula de adresare.

Mcziwy Panie Hetmanie Coronny

Izem się od W.M. mego M. pana responsu na zadne swoie listy docuekać nie mogł, w ktorychem W.M. memu M. panu oznaymiał o praktykach, ktore zachodzą s strony Woloskiey Ziemie. Jednak tu u W.M. mego M. pana będąc tho czo W.M. moy M. Pan ustnie zemnie wyrozumiecz racził, rozumiałem to za rzecz potrebną, y na piszanie W.M. memu M. panu moye mowę zostawić, tho moye memoriale, y ten listh ktory woiewoda Multanski [1] domnie piszał. Tylko o czo pilnie proszę, azeby mi był zasz prziwroczony.

Naprzoth wyrozumialem the dobrze, s tego Constantem Warszego [2] Spothara Woiewody Multanskiego, ze Jego M. Pan Woiewoda Siedmigroczki [3] z wielką pilnosczią się przypythywa, iesly Czesarz Tureczki Woloską Ziemie do Coronny Polskiey przywroczić raczil, a iesly bendzie pod obrony K. Jego M. Polskiego. Ten Constanty Poszel Woiewody Multanskiego powiadal mi ze s Siedmigroczkiey Ziemie przyachaly do Woiewody Multanskiego zona Haronowa y s szynęm Haronovem (iezly dobrze pamietam) na imię Jliaszem; s tęmisz tesz był nieiaki Marek Woiewoda [4], szyn Piotra Woiewody Woloskiego, albo by Multanskiego, y mial tho roskazanie od Woiewody Siedmigroczkiego zeby ktorego na panstwo Woloskie postawił. Bo wten czasz Woiewoda Multanski miał woisko pogothowiu, zaraz in Novembre et in Decembre y dał się wtey mierze Woewoda Multanski slyszecz ze teraz s tym woiskiem, ktore zabrał, chcze iscz za Dunay woiowacz. Bo sznać Serbowie y Bulgarowie y Dalmathowie czekaią na Woiewodę Multanskiego za Dunaiem. Jednak ochoty ma thę wolia iscz za Dunay s temy ludzmy czo ma za Dunay, przes lody teraz zymie. A iesly pan Bog im tam sczęsczie da, tiedy nazad się zwroczìwszy, tedy ondzie ku wielkiey noczi chczą pomysliać o Wołoskiey Ziemi. Jednak wiem tho pewnie ze Woiewoda Multanski przestrzega tego zeby niwczem szobie nie naruszył szobie laski Jego K.M. y łaczno szię da pohamować za nainnieyszem piszaniego Jego K.M. Oprocz tego zeby przymuszony od woiewody Siedmigroczkiego czo czinicz musział Czemu themu wsytkiemu niebespieczenstwu trzeba prętko zabiezeć.

Abowiem u Woiewody Multanskiego na iego dworze Węgrzin Hetman, Węgrzin Marszałek, Węgrzin Kommiszy, Węgrzin Kapitan. Urzedniczi dworni wsytko Węgrowie. A tak tego się obawia zeby go to niepotkało czo y Harona, y dla tego zyczy szobie aby mogł otrzymać łaske Jego K.M. Pana naszego Mcziwego y chcze iey we wsytkiem przestrzegać, iakoby iey niwczem szobie nie narusził y do ktorey przucziny nigdy dacz niechcze. Gdysz ta praktika zachodzi, gdzie by z roskazania Woiewody Siedmigroczkiego, kto na tem Panstwie Wołoskiem osziadł, zeby snadnie bronicz mogł przescza do Węgier y do Siedmigroczki Ziemie, broniąć przesczia przez Niepr y przez Niestr y przez Sereth w Multanskiey Ziemi. J tho mi tesz powiadał ten Constanty ze iakoby iakies frimarki miały zachodzić Woiewody Siedmigroczkiego s Czesarzem Jego M. s strony Siedmigroczkiey Ziemie, y tak szobie dobrze thuszy Maximilian, ze iesly by frimarkiem, dostał Siedmigroczkiey Ziemie, łaczno by potemdostał Wołoskiey Ziemie y Multanskiey. Na czo trzeba pilne oko miecz y na początku seymu zarazem othem radzicz. Czo ia mądremu beczeniu WM memu panu poleczam. Dan w Zamosczìu d. 26 Ianuarÿ 1598. Jendzey Tharanowsky, podczasy Halicki.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R. P. Polonă, r. 2, c. 301—302; Archiwum Glowne Akt Dawnich, Archiwum Zamoyskich, Warszawa — Korespondencja, sygn. 701/2 (olim s. II, t. XX, pl. 64, p. 1 r/v); I. Corfus, *Mihai Viteazul şi polonii*, Buc., 1938, p. 231—234.

Milostive domnule hatman al Coroanei

N-am putut să aştept pînă la capăt răspuns din partea domniei tale, domnul meu milostiv, la nici o scrisoare de a mea în care dam de veste domniei tale despre întîmplările care au loc în ţara Moldovei. Totuşi, aflîndu-mă aici, la domnia ta, domnul meu milostiv, ceea ce ai binevoit domnia ta să afli oral de la mine, am crezut că e de trebuinţă să-ţi las şi în scris domniei tale, domnul meu milostiv, cuvîntarea mea, memoriul acesta şi această scrisoare pe care mi-a scris-o voievodul Munteniei [1]. Rog numai cu stăruinţă să-mi fie dată înapoi.

Mai întîi am înţeles bine de la acest Constantin Varşa [2], spătar al voievodului Munteniei, că domnia sa domnul voievod al Ardealului [3] încearcă să afle dacă sultanul a binevoit să întoarcă ţara Moldovei la Coroana Poloniei şi dacă va fi ea sub ocrotirea Maiestăţii Sale regelui polon. Acest Constantin, solul voievodului Munteniei, mi-a spus că au sosit din ţara Ardealului la voievodul Munteniei soţia lui Aron şi cu fiul lui Aron, cu numele de Iliaş (dacă-mi aduc bine aminte); cu aceştia era şi un Marcu voievod [4], fiu al lui Petru, voievod al Moldovei sau al Munteniei, pe care a avut poruncă de la voievodul Ardealului să-l pună în scaunul Moldovei. Fiindcă, în acea vreme, voievodul Munteniei îşi avea oastea pregătită chiar din noiembrie şi decembrie, acesta lăsa să se creadă cum că ar fi vrut să plece atunci, cu această oaste pe care a strîns-o, să lupte peste Dunăre. Căci se spune că sîrbii, bulgarii şi dalmatinii aşteaptă pe voievodul Munteniei peste Dunăre. Totuşi este bucuros să meargă acum, iarna, pe ghiaţă, peste Dunăre, cu aceşti oameni pe care îi are, peste Dunăre. Iar dacă va avea noroc de la Dumnezeu acolo, după ce se va întoarce înapoi, atunci, abia către Paşte, vor voi să se gîndească şi la ţara Moldovei. Totuşi, ştiu cu siguranţă că voievodul Munteniei caută să nu atingă cu nimic înţelegerea cu Maiestatea Sa regele şi uşor s-ar da oprit prin cea mai mică scrisoare a Maiestăţii Sale regelui, afară doar dacă va trebui să facă altceva, silit fiind de voievodul Ardealului. Este nevoie deci să se evite degrabă toată această primejdie.

Căci în jurul voievodului Munteniei, la curtea lui, ungur este hatmanul, ungur mareşalul, ungur comisul, ungur căpitanul. Slujbaşii de curte toţi sînt unguri. De aceea se teme, prin urmare, să nu i se întîmple ca şi lui Aron şi deci doreşte să-şi poată dobîndi îngăduinţa Maiestăţii Sale regelui, milostivul nostru domn, şi vrea s-o păstreze în toate, să n-o atingă cu nimic, nedorind a da nicicînd pricină la aceasta. Căci există un obicei potrivit cu care cel ce s-ar aşeza în scaunul Moldovei din porunca voievodului Ardealului să poată apăra uşor trecătorile spre Ungaria şi ţara Ardealului,apărînd vadurile peste Nipru şi Nistru şi peste Siret, de către ţara Munteniei. De asemenea, acest Constantin mi-a mai povestit şi că ar exista oarecari negocieri ale voievodului Ardealului cu Maiestatea Sa împăratul în privinţa ţării ardeleneşti şi astfel Maximilian trage bine nădejde că dacă ar căpăta în urma negocierilor ţara Ardealului ar primi

apoi ușor și țara Moldovei și a Munteniei. Fapt ce trebuie să-l avem îndeosebi în vedere și asupra căruia să ne sfătuim laolaltă cînd se va deschide Seimul. Ceea ce eu recomand chibzuinței înțelepte a domniei tale, domnul meu milostiv.

Dat în Zamość, în ziua de 26 ianuarie 1598.

Andrei Taranowski, paharnic de Halicz (m.p.)

---

[1] Este vorba de scrisoarea din 4 ianuarie 1598, adresată de Mihai Viteazul lui A. Taranowski, aflată în copie în ms. 712 de la Academia de Științe din Cracovia; Arh. St. Buc. Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 22, c. 29—30; Akademija Umiejętności w Krakowie, rkp. 712, f. 38 r/v.

[2] Constantin Varșa, pentru Constantin Vameș; este vorba de Constantin spătar, fiul lui Sima fost mare vameș, plecat în Polonia după moartea părintelui său și întors în Moldova odată cu oastea lui Mihai Viteazul; cf. D.R.H., XI, doc. 389, 1600 (7100) iunie 7, p. 536—538.

[3] Sigismund Báthory.

[4] Marcu, fiul lui Petru Cercel și nepotul lui Mihai Viteazul.

54 — 1598 ianuarie 31, Caracal.

[...][1]. Io, quanto hò possuto comprehendere da questo Waivoda, lui è stato sempre in bon propositto e dispositissimo pensiero di far servitù intiera a Vostra Maestra Cassarea, et è sempre in quel santo e bon proposito. Dummodo V.M.C. gli dia qualche pocho di satisfatione et promese delli aiuti competenti e necessarij a questa tal ardua servitù. Et con intentione sempre ferma di passare il Danubio, visitando per il paese tutta la militia, apropriandoli al Danubio, pregando Iddio, che il Danubio si giaciase: era resolutissima destination sua di passare alla felice impresa augumentando tuttavia la millitia di Kosakij e delli Bulgari, che tuttavia fugano della tyranie di Turchi; alli quali Bulgari custodise et fà chareze, delli loro necesarij. Et, havendo pervenuti in Kralevo li Turchi di Vidino, havevano pigliato paura, pensando che Michailo Waivoda vien sopra loro, temendosi asai di lui, et per tal timore, di subito per tutti, circonvicinj paesi et a Gran Turcho in Constantinopoli gli hanno fatto suppliche come vien Michailo Waivoda sopra di loro con 40 000 esercito, implorando soccorso; ma di poi fù remediato da Illustrissimo Waivoda, mandandoli imbasatori che non temeseno, che lui a tal fine non era viegniuto, se non alle noze del Banno-Grande di Kraleva; il che poi seguì con effeti, per non dar ombra alli inimici. Disimulando tuttavia questo Illustrissimo Waivoda con essi Turchi, con ogni astutia, e poi parichiandosi secretamente e metendo in ordine per la guera tutte le cose necessarie, havendo richiamato li Kosakij quali erano in Transilvania, et per altri havendo mandato in Polonia, da Knes Wasyl, Palatino di Rusia, con il quale hà bona inteligentia, per detti Kosakij, e per ogni altri necessarij, havendo fato ancora desviare gli Kosakij, guardia di Hieremia Woivoda, gli quali in Moldavia hanno fato scharamuza con Moldovani et passati per forza. Il simile altri pervenuti di Polonia hanno passato per forza per la Moldavia, oviandoli il passo Hieremia Waivoda, mà tuttavia li detti Kosakij pasano per forza della volontà di Hieremia Waivoda, e fanno scharamuze; dove aspeta Michailo Woivoda bona somma di essi Kosakij, per mezo del Palatino Knes Wasyl; alli quali tiene tutti alla pagua; oltra che li manda presenti di denari quando gli

manda a chiamare. Imperò, dapoi gli disegni sianno rotto, dove si credeva giaci e serenni, si mutò il tempo, e si facero aque gransissime, e fù sforzato Illustrisimo Waivoda ritornare a Buchureste. Con qual fine gli prego da Iddio longa vitta et vittoria contro gli sui inimicij, Da Carachal, alli ultimi di Januarij, anno 1598.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCL/2; Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Hungaria, Fasz. 131, f. 4—8. Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 331—332; *Călători străini*, III, p. 265—266.

[...][1]. Pe cît am putut înțelege de la acest voievod ⟨Mihai Viteazul⟩ el a fost necurmat cu gîndul și însuflețirea cea mai mare de a sluji din plin pe Maiestatea Voastră și păstrează înainte neclintită această sfîntă și bună hotărîre. Numai că Maiestatea Voastră să-i dea unele satisfacții și făgăduieli de ajutor potrivit și de nelipsit în această slujbă atît de anevoioasă. Și e cu gîndul hotărît fără încetare de a trece Dunărea, inspectînd prin toată țara oastea și apropiindu-se de Dunăre, rugîndu-se la Dumnezeu ca să înghețe Dunărea, pentru că era definitivă hotărîrea sa de a trece la o acțiune militară mărind mereu oastea cazacilor și bulgarilor care fug de tirania turcilor; de care bulgari se îngrijește și cărora le dă toate cele necesare. Și cînd am ajuns ⟨noi⟩ la Craiova turcii din Vidin s-au înspăimîntat gîndind că Mihai voievod vine asupra lor, temîndu-se ei mult de el, și din această teamă, deodată din toate țările înconjurătoare și pînă la sultanul din Constantinopol s-au ridicat plîngeri cum că vine Mihai voievod asupra lor cu oaste de 40 de mii de oameni, și au cerut ajutor. Iar apoi a îndreptat lucrul preastrălucitul voievod trimițîndu-le soli pentru ca să nu se teamă, căci el nu venise decît doar la nunta marelui ban din Craiova, care apoi a urmat, pentru a nu da de bănuit dușmanilor. Acest voievod ascunzîndu-și totuși gîndul față de acești turci cu toată iscusința și pregătindu-se apoi în taină și rînduind toate lucrurile trebuitoare pentru război a chemat la el pe cazacii care erau în Transilvania și a trimis după alții în Polonia la cneazul Vasile, palatinul Rusiei cu care are bună înțelegere pentru acești cazaci și pentru toate celelalte de trebuință și a mai pus să-i ademenească pe cazacii din garda voievodului Ieremia, care s-au și hărțuit în Moldova cu moldovenii și au trecut cu forța. Alții, de asemenea, veniți din Polonia au trecut cu forța prin Moldova cu toată împotrivirea voievodului Ieremia dar cu toate acestea zișii cazaci trec cu forța, călcînd voința voievodului Ieremia și provoacă încăierări. Iar Mihai voievodul așteaptă un număr de cazaci de aceștia prin mijlocirea cneazului Vasile Palatinul, pe care îi ține pe toți cu leafă, pe lîngă darurile în bani pe care le trimite cînd pun să-i cheme. Totuși după aceea planurile au căzut; de unde se credea că va fi ger și senin, s-a schimbat vremea și au crescut mari apele și a fost silit ilustrul voievod să se întoarcă la București. La sfîrșit rog pe Dumnezeu pentru viața lungă ⟨Maiestății Voastre⟩ și victorie contra dușmanilor.

Din Caracal 31 ianuarie anul 1598.

---

[1] Pregătirile expediției peste Dunăre.

[...][1]. Il Waivoda di subito me hà fatto chiamare, dicendo: „attendetti quà presente, perchè chiamarò tuti li principali capi di Kosakij e pigliar parere di loro, e qual sarà più atto, mandarlo per li Kosakij, quelli principali, che stano sempre in deserto. E", cossi dicendomi, „io faccio tutte le provigioni alla promesa di Sua Maesta Caessarea". Et io confermandoli sopra la vitta et honor mio che si confida sopra la parola e promesa di Vostra Maesta Caessarea. Il qual, satisfatissimo, hà tratato con essi loro Kosakij, informandoli asai bene, et eleto trà di loro uno quale più atto a tal servitio, con un altro suo homo fidato, atto a quel servitio. È restato di commun consenso con essi loro Kosakij di menare quelli Kosakij, come hò detto di sopra, principali, li quali sonno sempre stati in deserto; delli quali, disiero, non sonno che, per ordinario, 3 000, al più in circha 4 000; imperò apreso si recolie molti altri, sicome si hanno offerto. Dalli quali pigliando parere, che cossa gli mandarebe di presente, di denari, per andare la cossa più secreta, — per non star mandarli maze, nè spade, nè robbe, delle quale e per avanti gli hà mandato presenti; i quali capi di Kosakij dissero che li manda mille ducati d'oro e che li scrive lettere, in quale che li promette la quantità che li donarà per la paga. Il qual Waivoda gli hà mandato, non solo molti ducati, ma dua millia d'oro, e scritoli lettere con promesse delle paghe; oltro dandoli bon animo, che, come passarano a quella banda, che gli donarà tanti botini, ricchezze di Turchi, purchè sianno fideli et obedienti per servitio della cristianità. Sicome gli disse Waivoda che lui vol spargier la sua sangue con loro insieme per servitio della Santa Croce et per servir la cristianità contra gli pagani et quelli che aiutano alli pagani contra li cristiani et contra il Imperatore Cristiano. Alli quali Kosakij è parso asai convenevole offerte e promese del Waivoda; gli quali tutti, a una voce, offerendose di scriver alli compagni il bon animo del Illustrissimo Waivoda, che hà verso di loro per servitio di tuta la cristianità contra li pagani, imperò che li obedisseno e che li hanno per il suo capo. E questa speditione hà fatto passati giorni verso Transilvania, dando notitia di tuto al Serenissimo Principe, non confidandosi per Moldavia, da Hieremia Vaivoda, — dove era più drito passà; alli quali hà datto ordine che, subito che si inviaranno a viegnirano al Nister fiume, che li mandano staffeta, che lui viegnirà con suo exercito incontrarli, che non li molestase Waivoda; anzi che passano per forza per la Moldavia e, vedendo che Hieremia Hieremia/fà contrario per la servitù cristiana contra li pagani, scaciarli del paese et, uniti con Moldovani del paese, con li quali hà inteligentia il Waivoda [2], et uniti con Kosakij et suo esercito, et passar a quela banda. Il che questo è oportuno e necessario fare prima che li Turchi et Tartari hanno commenzato viegnire in campagnia. Dove Illustrissimo Waivoda desidera che quanto prima habbia lettere dalli illustrissimi signori commissarii di Vostra Maesta Cessarea, per metere boni ordini per le cose di guerra. Dalli quali, insieme con quel Serenissimo Principe, aspetarà che si adriti qualche bon e presto ordine, perchè di già dalli parti di Turchi pervengono nove, che parichiano legni e fanno barche per li ponti, sendo fama, voce a quela banda, che faranno tre ponti: a Silistria, a Russi, contra Giurgievo, et a Vidino, cioè Bodoni [...][3]. Di poi fù' in lungo ragionamento con Illustrissimo Waivoda, dicendomi: „mi vien cinque millia Kosakij, a nome mio; adesso non

sò se io andarò unirse con loro a schaciar il Waivoda di Moldavia. Poi che dirano gli Turchi e poi come risponderò alli Tartari? Credo ben che alli Tartari posso resistere, ma con Turchi che farò? E gli aiuti da Sua Maestra Cessarea son tardi, et non sò quando viegnirà alchuna cossa. Io hò messo la vitta e perichulo, e nulla vedo aiuti; si servisi un altro principe contrario loro, ciò che voria mi darebbeno, „Io gli resposi che tutto quello che vi è promeso da S.M.C. vi attenderano, e di più ancora, et già Janus di Posonia intendo è in Claudiopoli, che sarà di breve; e, di altro, credo haveranno ordine questi signori commisarij, che hanno da pervenire in Alba Iulia; gli quali gli daranno ogni satisvatione. Per che spero haverano plenipotentia. Il detto Waivoda, per il passatto et al presente, è in opinione di mandar solenne ambasarie a V.M.C. ma credo fà dilation sino la venuta ⟨di⟩ Janus di Posania, con gli denari da V.M.C., et con più sicure promese delli aiuti di quella, o almeno per lettere delli illustrissimi commisarij, in nome di V.M.C. Il qual Waivoda crede al sicuro, che haverano plenipotentia da V.M.C. sicome per le informationi dateli da Marcho, suo homo, pervenuto della Sua Cesarea Corte, dandoli la intention che gli darà V.M.C. più asai aiuti di quello che hà domandato da quella. Il qual Waivoda in un tempo resta satisfatissimo delle promese sue; in altri tempi, gli par stragnio della tardanza, e maxime quando gli è pervenuta nova che gli vengono questi cinque millia Kosakij, bisogniando sborsar quantità di denarj, con che fare le paghe alli Kosakij et ad altra millia. „Io potevo star in pace con Turchi et con Tartari, mandando cinque somme di denari per segnio di tributo; hora non sò a chi prima responderò, havendo tanto disimulato; più non posso asconderme: come si apropri⟨r⟩aranno gli Kosakij, è forza che me vado unirsi con essi, e per forza è necessario schachiar quel Waiwoda di Moldavia, come inimico di cristiani; non per occuparli paese, nè per alchuna avaritia, ma che non ci possa impedire la bona intention del transito di Turchia"; domandando sempre: „Che farò senza denarj per le page di soldati", testificandose con me, come io presente vedo che lui non hà e che non gli basta quel che chava della provintia, per gli soldati che mantiene ordinariamente, „havendome messo in gran giocho, et altri stano in pace, con Transylvani, et che io a tuti respondo, con mani voide". Et io, con ogni prudente et dolce parole, hò atteso di aquetarli, prometendoli che tutto quello che gli sarà promesso da V.M.C., gli attenderà, „maxime vedendo qualche boni progressi da Vostra Signoria Illustrissima". Con qual fine gli prego da Signor Iddio lunga vitta et vittoria contra gli sui inimicj. Da Tergovist, alli 8 di Martij, anno 98.

Di Vostra Maesta Cessarea humillissimo servitore:
Gioanni di Marini da Argussa

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, Pach. CCL/3; Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica, fasc. 131, f. 89; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 332—333; *Călători străini*, III, p. 266—268.

[. . .][1]. Voievodul a pus să mă cheme în grabă zicîndu-mi: „Rămîneţi aici de faţă, căci voi chema toate căpeteniile de frunte ale cazacilor şi le voi cere părerea lor şi cel care va fi mai priceput, pe acela îl voi trimite după cazacii aceia mai de seamă care stau întotdeauna în stepă. Şi astfel eu fac toate pregătirile după făgăduiala Maiestăţii Sale". Şi eu

l-am încredinţat pe viaţa şi cinstea mea să se încreadă în cuvîntul şi făgăduiala Maiestăţii Voastre. Şi el foarte mulţumit a tratat cu acei cazaci instruindu-i destul de bine şi a ales din ei unul mai priceput pentru această slujbă, împreună cu un om de credinţă al său. Şi s-a învoit cu aceşti cazaci să-i aducă pe acei cazaci de seamă care au stat întotdeauna în stepă, despre care au spus ei că nu sînt de obicei decît 3 mii sau cel mult vreo 4 mii, totuşi pe lîngă ei se adună mulţi alţii după cum s-au ⟨şi⟩ oferit. Şi întrebîndu-i ce lucruri să le trimită în dar, bani, ca să fie lucrul mai tăinuit şi să nu pună să li se trimită ghioage, spade sau alte lucruri de cele trimise de el şi mai înainte, acele căpetenii de cazaci i-au zis să le trimită o mie de ducaţi de aur şi să le scrie scrisori în care să le făgăduiască suma de bani ce le-o va da drept leafă. Iar voievodul le-a trimis, nu numai mulţi ducaţi, dar ⟨chiar⟩ două mii ⟨de ducaţi⟩ de aur, şi le-a scris scrisori făgăduindu-le suma ce le-o va da drept leafă, mai dîndu-le nădejdea că îndată ce vor trece dincolo le va da multă pradă şi bogăţii de-ale turcilor, numai ei să fie cu credinţă şi cu ascultare în slujba creştinilor. Şi le-a spus voievodul că el vrea să-şi verse sîngele împreună cu ei pentru a face bună slujbă Sfintei Cruci şi creştinilor contra păgînilor şi a celor ce-i ajută pe păgîni contra creştinilor şi contra împăratului creştin.

Iar acei cazaci au găsit mulţumitoare ofertele şi făgăduielile voievodului şi toţi într-un glas s-au arătat gata să scrie tovarăşilor lor arătînd gîndul bun al voievodului faţă de ei pentru slujirea întregii creştinătăţi împotriva păgînilor, numai să asculte de el şi să-l aibă mai mare peste ei. Şi i-a trimis zilele trecute spre Transilvania dînd de ştire despre toate acestea serenisimului principe, neîncrezîndu-se ⟨a-i trimite⟩ prin Moldova, pe la Ieremia voievod, pe unde era drumul mai drept — şi le-a poruncit că îndată ce vor ajunge la rîul Nistru să-i trimită o ştafetă, şi el va veni cu oastea sa în întîmpinarea lor ca să nu-i lovească voievodul Ieremia, ci să treacă cu forţa prin Moldova şi dacă se va vedea că Ieremia se pune împotriva ajutării creştinilor contra turcilor, să-l alunge din ţară şi uniţi cu moldovenii din ţară, cu care are legături voievodul [2], şi ⟨aceştia⟩ uniţi cu cazacii şi cu oastea sa să treacă dincolo. Şi acest lucru e bine şi neapărat de făcut mai înainte de a începe să se pună în mişcare turcii şi tătarii. De aceea voievodul doreşte să aibă cît mai curînd scrisori de la iluştrii domni comisari ai Maiestăţii Voastre împărăteşti ca să-şi rînduiască pregătirile de război de la care împreună cu cele ale Serenisimului principe va aştepta să se trimită un ordin rapid şi sigur pentru că au şi sosit ştiri din părţile turceşti că turcii îşi pregătesc lemnul trebuitor şi fac luntre pentru poduri, şi umblă zvonul pe acolo că vor face trei poduri la Silistra, la Rusciuc în faţa Giurgiului şi la Vidin [. . .][3]. Apoi a vorbit mult cu mine voievodul zicîndu-mi : „Îmi vin cinci mii de cazaci pe seama mea şi acum nu ştiu dacă voi merge să mă unesc cu ei şi să-l alung pe voievodul din Moldova. Apoi ce vor spune turcii şi ce voi răspunde eu tătarilor? Sînt încredinţat că pot ţine piept tătarilor, dar ce voi face cu turcii? Şi ajutoarele de la Maiestatea Sa zăbovesc, şi nu văd nici un ajutor, dacă aş servi pe un alt principe duşman al acestora mi-ar da tot ce aş vrea". I-am răspuns că tot ceea ce i-a făgăduit Maiestatea Voastră va împlini şi mai mult încă, şi aud că Ianus din Pojon a şi sosit la Cluj, şi va veni în scurtă vreme, şi cred că aceşti domni comisari vor avea porunca pe care o şi au de a sosi la Alba Iulia, şi că îl vor mulţumi pe deplin, căci sper că vor avea puteri depline. Voievodul

a fost de părere şi în trecut şi acum să trimită o solie solemnă la Maiestatea Voastră imperială, dar cred că a amînat-o pînă după venirea lui Ianus din Pojon cu banii de la Maiestatea Voastră şi cu făgăduieli mai sigure de ajutor din partea Maiestăţii Voastre sau cel puţin prin scrisorile iluştrilor domni comisari în numele Maiestăţii Voastre. Iar Voievodul crede, desigur, că ei vor avea depline puteri de la Maiestatea Voastră, potrivit cu ştirile de la Marco, omul său sosit[1] la Curtea imperială, care îi arată că Maiestatea Voastră îi va da ajutoare mai multe chiar decît cele cerute de el. Şi voievodul[2] uneori rămîne foarte mulţumit, iar alteori socoteşte stranie zăbava, şi mai ales atunci cînd primeşte vestea[3] că îi vin aceşti cinci mii de cazaci şi trebuie să scoată mulţi bani pentru a-i plăti pe aceşti cazaci şi ⟨încă şi⟩ alte mii ⟨de oameni⟩.

„Eu puteam să stau în pace cu turcii şi tătarii trimiţînd cinci poveri de bani în semn de tribut, acuma nu ştiu cui să răspund mai întîi, după ce am acoperit lucrul atîta vreme, nu pot să-l mai ascund căci se apropie cazacii şi trebuie să-l alung cu forţa pe acel voievod al Moldovei ca duşman al creştinilor, nu pentru a-i cotropi ţara, şi nici dintr-o lăcomie oarecare, dar ca să nu poată aduce o piedică la planul expediţiei în Turcia". Şi întreabă într-una : „Ce voi face fără bani pentru plata soldaţilor ?" luîndu-mă de martor, căci fiind eu de faţă văd că el nu are ⟨cu ce face plata⟩ şi că ce scoate din veniturile ţării ⟨e⟩ pentru soldaţii pe care îi ţine în chip obişnuit „şi am intrat în mare horă şi alţii stau în pace ca cei din Transilvania şi eu la toate trebuie să fac faţă cu mîinile goale". Şi eu cu cuvinte blînde şi prudente m-am străduit să-l potolesc, făgăduindu-i că tot ce i s-a promis de Maiestatea Voastră i se va împlini „mai ales văzînd bunele succese ale Domniei Voastre strălucite". La sfîrşit rog pe Domnul Dumnezeu pentru viaţă lungă şi victorie împotriva duşmanilor.

Din Tîrgovişte la 8 martie, anul 1598.
Al Maiestăţii Voastre imperiale umil servitor
Gioanni di Marini da Argussa

---

[1] Sosirea de la împărat a agentului lui Mihai Viteazul, Marco ⟨Raguzanul⟩.
[2] Mihai Viteazul.
[3] Vestea pornirii lui Hasan paşa către Ţara Românească şi Transilvania ; zvon despre numirea lui Ibrahim paşa ca mare vizir (de fapt, în această vreme mare vizir era Hadim Hasan paşa (3 nov. 1597 — 9 apr. 1598).

56 **⟨1598 martie 16, Tîrgovişte⟩.**

Eur Khay. Mtt. Brief unnd Zueerbietten[1], hat unns geben und gesagt, der Siwa[2] Eur Khay. Mtt. getreuer Unndterthan, so durch ine Eur Khay. Mtt geschikht unnd entbotten haben, darauf wir dann Eur Mtt. genuegsamb enndtlich durch in geantwort unnd wollen Eur Mtt. seinen Wortten glaubengeben.

Vorher bitten wir Eur Khay. Mtt die wollen dieses betruebten Landts nit vergessen, sondern zu dieser gelegnisten Zeit wollen Sie allergnedigist darauf bedacht sein, damit nit etwo, dass Gott verhuetten wolle, ain unversehens Unglukh unns betreffe, dadurch auch ein annder Land nit betruebt werde. Eur Khay. Mtt. die wollen mich jeder Zeit fur Iren demütigisten Unnderthan haltten unnd erkhennen. Quam [...][3].

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCLII/16; Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 133, concept.

Chywa [2], supusul credincios al Maiestăţii Voastre, ne-a dat scrisoarea şi ne-a vorbit despre oferta [1] Maiestăţii Voastre; la acestea noi am dat răspuns prin el. Binevoiţi, Maiestate, a acorda încredere cuvintelor sale.

Înainte de toate, rugăm pe Maiestatea Voastră să nu uite această ţară amărîtă şi să binevoiască a purta de grijă cu milostivire, la momentul potrivit, spre a nu ne lovi — ferească Dumnezeu — vreo nenorocire neprevăzută, care ar putea aduce necazuri şi în altă ţară.

Binevoiţi, Maiestate, a mă considera şi recunoaşte mereu drept cel mai umil supus al său. Ceea ce [...][3].

---

[1] Oferta de ajutor militar făcută de împărat în preajma tratatului încheiat cu Mihai Viteazul la 9 iunie 1598.

[2] Ioannes Chywa, „familiarul" împăratului Rudolf al II-lea (= Giovanni de'Marini Poli).

[3] Formula de încheiere.

57 1598 mai 17—26 (1006 evasit-i Sevval), Constantinopol.

⟨Tuğra⟩

Kıdvetü'l-ümerâi'l-milletü'l-Mesihiyye 'umdetü'l-küberâi 't-tayifeti'n Nasrâniyye Eflâk voyvodası Mihâl voyvoda tevki-i refî-i hümâyûn vasıl olunacak ma'lûm ola ki:

Hâliâ Asitâne-i saâdetime Dergâh-i muallâm müteferrikalarından [1], Pruvana (?) zîde-mecduhû ile mektub gönderüb ve harac irsâl idüb' Atebe-i 'aliyye-ye ubûdiyet ve ihlâsın olduğunu i'lâm eyledüğin Paye-i serîr-i saâdet-masîrime' arz olundukda bi-t-tamam ma'lâm'i hümâyûnum olmuşdur.

Imdi i'lâm eyledüğin üzere hulûs-taviyyet ile ubûdiyetde sâbit-kadem ve râsih-dem isen yanında olan oğlunu anası ile maân Asitâne-i saâdetime irsâl idüb ve binâsı ve ta 'miri lâzim olan Yergögü ve Rusçuk kal'aların binâ ve ta'mir itdirüb ve bu sene-i mubârekede sefer-i nusret-essere mühkem takayyüd-i hümâyûnum olmakla sen dahi cümleden mukaddem yanında olan asker ile Erdel voyvodasının vilâyetine akın idüb vilâyet ve memleketlerin yagma ve garet ve ahalisin esir ve kura ve varoşların ihrâk ve hasâret idüb uğur-ı hümâyûnumda hizmetde bulunman bâbında fermân-ı hümâyûnum sadr olub girü mezbûr Pruvana (?) zîde- mechduhû dahi ol cânibe irsâl olunur buyurdûm ki:

Hükm-i şerifim vâcib-ül — ittba'm vardukda bu bâdba bizzat mukayyed olub 'arz ve i'lâm eyledüğin üzere Asitâne-i saâdetime ubûdiyet ve ihlâsın mukarrer olub itâat ve inkıyâdda sâbit-kadem isen fermân-ı hümâyûnum üzere yanında olan oğlunı anasıyle Südde-i saâdetime irsâl idüb ve binâ ve ta'mirleri lâzim olan Yergögü ve Rusçuk kal'aların dahi bina ve ta'mir itdirdüb ve yanında olan asker ile muaccelen Erdel vilâyetine akın ve memleketlerin yagma ve garet ve ahalisin esir idüb uğur-ı hümâyûnumda hizmetde ve yoldaşlıkda bulunasın hulûs üzere itâat ve inkıyâd eyledüğün bu hususlardan ma'lûm olur în-şa'Allahü teâlâ hızmetin muka-

bilesinde envâ'-i inâyât-i aliyye-i hüsrüvâneme mazhar olub riâyet ve himâyet olunman mukarrerdir ana göre fermân-i şerifim üzere zikr olunan hızmetlere mübâşeret üzere olub girü ne vechile mübâşeret eyledüğin mufassal ve meşrûh yazub düstûr-i mükerrem müşîr-i mufahham vezirim olub Vidin muhafazasında olan serdârım Ahmed Paşa edâm-allahü teâlâ iclâlehüye [2]'arz eyleyesin ol cânibin cümle umûrı mûmâ-ileyh vezirime havâle olunmuşdur vâki'olan ahvâlın ve' arz olunacak umûrın ve maslahatın ne vardır ana arz eyleyesin ve kendüden sana varan emr-i şerifim izin-i hümâyûnumla gidüb anın re'f-i re'yidir ve makbûl-i şerifimdir şöyle bilüb her husûsda mûmâ-ileyhe mürâcaât ve mutâlebede eyleyesin; şöyle bilesin. Alâmet-i şerife [3] i'timâd kılasın. Tahrîren fî evâsit-i şehr-i Şevvâl-ül-mükerrem sene sitte ve elf [4].

Be-mekân-i
Kostantiniyye
el-mahmiye

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCLI, doc. 13, f. 3; Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica, fasc. 132, f. 37, Orig.

⟨Tuğra⟩

Pildă printre emirii neamului lui Mesia, reazem al mărimilor din seminția Nazarineanului, voievodul Țării Românești, Mihai voievod, atunci cînd va primi înalta scrisoare imperială, să știe că:

În prezent, prin Pruvana (?) — să-i crească măreția —, care face parte din *müteferrika*-lele [1] Înaltei curți, trimițînd scrisoare și expediind haraci la Pragul fericirii mele, ți-ai făcut cunoscute supunerea și sinceritatea față de Măreața scară. Atunci cînd acestea au fost raportate la Treapta tronului meu, care este izvorul fericirii, toate au ajuns la știința mea împărătească.

Acum, dacă ești — așa cum ai declarat — stabil și persistent în bune intenții și în supușenie, atunci să trimiți la Pragul fericirii mele pe fiul tău, împreună cu mama sa, și să pui să se construiască și să se repare cetățile Giurgiu și Rusciuc care trebuie să fie construite și reparate în acest an. Și, deoarece acord în mod deosebit grija mea împărătească campaniei victorioase din acest an, de asemenea, și tu să te afli pe calea slujbei mele împărătești; înainte de toate, împreună cu oastea aflată lîngă tine, făcînd incursiune în vilaetul voievodului Ardealului, să prazi și să jefuiești vilaetul și ținuturile sale și să-i iei în prizonierat populația și să incendiezi și să distrugi satele și orașele sale; în această privință a fost emis firmanul meu imperial, care este trimis în acea parte tot prin sus-numitul Pruvana (?), să-i crească măreția!; am poruncit:

Atunci, cînd, ilustra mea poruncă, care impune supunere, va ajunge, să te străduiești personal în acest sens; dacă — așa cum ai raportat și ai făcut cunoscut — supunerea și sinceritatea ta față de Pragul fericirii mele fiind reînnoite, ești stabil în credință și supușenie, conformîndu-te firmanului meu împărătesc, să trimiți la Poarta fericirii mele, împreună cu mama sa, pe fiul tău aflat lîngă tine; și, de asemenea, să pui să se construiască și să se repare cetățile Giurgiu și Rusciuc, care au nevoie de construcție și reparații; și, împreună cu oastea de lîngă tine, făcînd grabnic o incursiune în vilaetul Ardeal și prădînd și jefuind ținuturile ei și făcînd prizonieră populația ei, să te afli în slujbă și tovărășie pe calea țelului

meu împărătesc; sinceritatea cu care ai devenit supus şi credincios se va înţelege, din aceste chestiuni.

În schimbul slujbei tale, este sigur că vei fi onorat şi protejat prin feluritele favoruri ale înaltei mele bunăvoinţe suverane, care îţi vor fi acordate prin voia măreţului Allah.

Avînd în vedere aceasta, potrivit ilustrului meu firman, să treci la îndeplinirea menţionatelor slujbe. Apoi, scriind în amănunţime şi pe larg despre modul cum ai început treaba, să raportezi [...][2] serdarului meu Ahmed paşa, aflat la paza Vidinului. Toate problemele acelei părţi au fost încredinţate sus-numitului meu vizir; să raportezi lui orice problemă pe care trebuie să o aduci la cunoştinţă; iar porunca mea ilustră, care va veni la tine din partea lui, fiind trimisă cu încuviinţarea mea imperială, reprezintă părerea lui binevoitoare şi îngăduinţa mea ilustră. Ştiind astfel, să apelezi la sus-numitul în orice problemă. Aşa să ştii. Să acorzi încredere semnului ilustru [3]. Prin scris, la mijlocul lunii Şevval cea onorată, anul 1006[4].

În reşedinţa
Konstantiniyye
cea ocrotită.

---

[1] *Müteferrika*, slujitor în suita sultanului sau a înalţilor dregători otomani.
[2] Titulatura lui Hafiz Ahmed paşa.
[3] Monograma sultanului, *tuğra*.
[4] 17—26 mai 1598.

58 **1598 ⟨mai—iunie⟩ Vidin.**

Kıdvetü'l-ümerâ-i'l-milleti'l-Mesihiyye 'umdetü küberâi't-tâyifeti'l-Iseviyye Eflâk voyvodası Mihâl voyvoda hutimet 'avakibuhû bil-hakk'a(?) ba'd-üs-selâm i'lâm olunan budur ki:

Hâliâ Asitâne-i saâdetden ademlerimiz gelüb haracınız tamam makbûle geçüb memleket-i Eflâk'ıya oğul oğula sana ihsân ve inayet olunub ve oğluna 'arz eyledüğiniz müteferrikalık ve sair muradınız ne ise bunda görülüb virilmek [1] içün emr-i şerif geldi, inşa'-Allahü teâlâ saâdetlü pâdişâh alem-penâh hazretlerinin rızâ-i şerifleri üzere olursız; eğer oğluna müteferrikalik ve âher kimesnelere dîrlik ve gayri muradındır aslâ Asitâne-i saâdete 'arz ve i'lâma muhtac olmayub padişahın devletinde hep muradın hâsıl olur ve lâkin saâdetlü pâdişâhımızın dostuna dost ve düşmenine düşmen olduğun bilinmek icün ve kendüni tamam inandırmak içün oğlunı rehin virüb bize gönderesin diyü fermân-ı pâdişâhi vâriü olmuşdur zâhiren başında devletin var ise emr-i pâdişâhiye muhalefet itmeyüb rızâ-i pâdişâh üzere oğlunı bilâ-tevakkuf bunda bize gönderürsin; ademlerimizden iki gün mukaddem sizin dahi ademleriniz Istanbul'dan çıkub gitmişlerdir zâhiren gelüb sana vâki'-hâlı demişlerdir. Imdi ana göre bu hüsûsda bu def'a sahîh cevâbiniz gelmek gerekdir ve bundan evvel köprü ve Yergögü kal'asının binası husûnda muâvenetin nicedir diyü mektub göndermişidik şâfî cevâb virmeyüb kal'a binasının zamanı vardır diyü yazub cevâb virmişsin; bu ne asl sözdür cevâb böyle mi virilür sana iki günde bir kâğıd ve adem gönderilmek ırzımıza düşer

nesne değildir bu def'a saâdetlü pâdişâhın rızâ-ı şerifleri üzere oğlunı rehin virüb gönderir misin ve cerahor ve kazma ve kürek ve sair muhimmat ile muavenete hazır mısın bir tedârik görmek ile mukayyed olmuş mısın bu def'a aslı ve hakikat ile cevâb yazub göndermen gereksin. Ve hân hazretleri devlet ve saâdet ile hemen gelmek üzeredir zahire ve araba ve sair levâzim olan mühimmat ile karşusına çıkub önüne düşüb lâzim geldüği üzere can ve başınla hızmet itmen gereksiz ve gelüb erişince bu cümle tedârikle hazır olub geldikde gereği gibi hızmet idüb ve ne cânibe icâb iderse kûlagûzlık idüb nefesinle ve cümle askerinle pâdişâh uğuruna çalışasız bunların bir bir cevâbın getürmek içün Selim çavuş ve Admed sipahi gönderilmişdir; vardıkda bir günden yukaru eğlendirmeyüb sahih cevâb ile gönderesiz. Bâki ves-selâm 'ala min-ittiba' el-hüdâ.

Be-yurt (?)
Vidin

Der kenâr: Zahiren Feth-i Islâm[2]'ın ahvalın işitmişsiniz Eflâk memleketine tabi' olub Feth-i Islâm karşusında olan bir kaç pâre köylerden küllî eşkıya gelüb bu fesâdları itmişlerdir diyü ayni ile ol karyeleri yazub bize getürüb gösterdiklerinde i'tikad itmedüm bunun aslı var mıdır diyü Kralova banı, Yane'ye gönderüb suâl itdük bana demiş ki vaki'a ol karyelerin ahâlisine kefîl değilim şakîlerdir demiş; siz ne dersiz zâhiren vekiliniz eyledüklerine kefîl olmadukdan sonra siz dahi olmazsız; öyle midir be husûsda sizin cevâbınız nicedir yazub bildüresiz vâki'a şakîler ise şirret ve şakkâlarına sizin dahi rızanız yokdur haklarından gelinmek lâzim olmuşdır elbette bu zikr olunan karyeleri nice bilirsünüz haklarından ne dersiniz yazub bildüresiz ki ana göre haklarından lâzim gelen icrâ oluna Kralova banı olan mezbûr Yane'ye kağıd yazun ki kendüsi bizzât çavuş ile Tırgovişte'de size buluşsun.

⟨*Pençe, mühür*⟩
⟨*Verso*:⟩ Eflâk voyvodası Mihâl voyvodaya
emr-i şerifdir
Ad 10 Iunie 1598

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCLI, doc. 13; Orig. Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz., 132, f. 38—40.

Pildă printre emirii seminției lui Mesia, reazem al mărimilor din neamul lui Iisus, voievodul Țării Românești, Mihai voievod — să-i fie hărăzit un sfîrșit drept (?) —, după salutări să afle acestea:

Oamenii noștri, care au sosit acum de la Pragul fericirii ⟨au spus că⟩ haraciul vostru a fost acceptat cu plăcere deplină; Țara Românească fiindu-ți dăruită de la fiu la fiu, a venit porunca ilustră pentru ca rangul de *müteferrika*, pe care l-ați cerut pentru fiul tău, precum și celelalte dorințe ale voastre, oricare ar fi ele, să fie examinate și să se dea aici[1]. Cu voia lui Allah cel măreț, veți avea încuviințarea ilustră a Maiestății Sale, fericitul padișah, ocrotitorul lumii. Dacă vrei *müteferrika-lîc* pentru fiul tău și rente pentru alte persoane, precum și ⟨în privința⟩ altor doleanțe nu este deloc nevoie de raport și încunoștiințare la Pragul fericirii prin puterea padișahului îți vor fi îndeplinite toate dorințele. Dar, pentru a se ști că ești prieten prietenilor și dușman dușmanilor fericitului padișah

și pentru ca tu să fii cu totul de încredere, a fost emisă porunca padișahală să ne dai ca ostatec pe fiul tău. Dacă într-adevăr ai minte, neîmpotrivindu-te poruncii padișahale, potrivit încuviințării padișahului, să ne trimiți aici, fără întîrziere, pe fiul tău. Oamenii voștri au ieșit și au plecat din Istanbul cu două zile înaintea oamenilor noștri; desigur, au venit și ți-au spus ce s-a întîmplat. Așadar, avînd în vedere aceasta, de astădată trebuie să ne vină răspunsul vostru adevărat în această privință. Și, mai înainte de aceasta, îți trimisesem scrisoare, întrebîndu-te care este ajutorul tău în privința construirii podului și cetății Giurgiu. Nedînd nici un răspuns ferm, ai scris că mai este timp pentru construirea cetății; ce fel de răspuns este acesta? astfel se dă oare un răspuns?! Nu este ceva demn de noi ca la două zile să-ți trimitem hîrtie și om. De această dată, potrivit încuviințării ilustre a padișahului, îți vei trimite fiul, dîndu-l ca ostatec? Și cu salahori și cazmale și lopeți și cu alte lucruri, ești gata de ajutor? Făcînd pregătire, te-ai dedicat ⟨acestei chestiuni⟩? De această dată trebuie să scrii și să trimiți răspuns temeinic și adevărat.

Și Măria Sa hanul este pe cale să sosească, cu putere și fericire; și ieșind în întîmpinarea sa cu provizii și care și cu celelalte lucruri necesare și mergînd înaintea lui, să slujești cu viața și capul tău, acolo unde va fi nevoie; și pînă la sosirea sa, fiind gata cu toate pregătirile, să slujești așa cum trebuie; și călăuzindu-i către partea care trebuie, să muncești cu sufletul și întreaga ta oștire în slujb a padișahului.

Pentru a aduce răspuns la fiecare din aceste ⟨chestiuni⟩ au fost trimiși ceavușul Selim și sipahiul Ahmed; atunci cînd vor ajunge, să nu-i reții mai mult de o zi și să-i trimiți cu răspuns adevărat. În rest, mîntuit să fie cel care urmează calea cea dreaptă.

În tabăra (?)
de la Vidin

⟨*Pe margine* :⟩ Desigur, ați auzit de situația Feth-i Islam-ului [2]. Nu am dat crezare atunci cînd ne-au spus că aceste răutăți au fost produse de tîlharii care au venit în mare număr din satele, dependente de Țara Românească, aflate în fața Feth-i Islam-ului; ne-au arătat, scrise întocmai, și ⟨numele⟩ acelor sate. Trimițînd ⟨scrisoarea⟩ banului Iane de la Craiova am întrebat: „este adevărată aceasta?"; iar el mi-a zis: „de fapt, eu nu sînt garant pentru populația acelor sate; sînt tîlhari". Domnia Voastră ce spuneți? Desigur, dacă vechilul domniei voastre nu este răspunzător pentru ceea ce au făcut ei, nu sînteți nici Domnia Voastră; așa este?! care este răspunsul Domniei Voastre în acestă chestiune? Să ne înștiințați prin scris. Dacă, într-adevăr, sînt tîlhari, nu sînteți nici Domnia Voastră de acord cu răutățile și tîlhăriile lor; trebuie să li se vină de hac. Fără îndoială, ne veți scrie și ne veți informa despre cum știți Domnia Voastră aceste sate menționate mai sus și ce spuneți în ceea ce le privește, astfel încît să se făptuiască ceea ce trebuie pentru a fi pedepsite. Să scrieți hîrtie pomenitului Iane, pentru ca el, în persoană, să se întîlnească cu ceavușul, ⟨în fața⟩ Domniei Voastre, la Tîrgoviște.

⟨*Pe margine* pence și sigiliu⟩
⟨*Verso* :⟩ Este poruncă ilustră ⟨către⟩ voievodul Țării Românești, Mihai voievod.
La 10 iunie 1598

[1] La Vidin; Hafiz Ahmed paşa avînd împuterniciri depline în privinţa relaţiilor Porţii cu Ţara Românească ş. a.
[2] Cladova.

59 **1598 iunie 9, Tîrgovişte.**

Nos, Michael Vayvoda partium regni Hungariae Transalpinarum, ac Consiliarius Sacrae Caesareae et Regiae Majestatis etc., Jephtimia Archiepiscopus Tergoviensis, Demetrius Dvornik, Ban Mihalcze, Kuthur Radul, Theodorus Logothetes, Andronicos Vister cubicularius, Negro Spathar, Miroslaus Logothetes, Ban Calota consiliarii et officiales nostri totam provinciam Transalpinensem repraesentantes, memoriae commendamus tenore praesentium, significantes, quibus expedit universis.

Quod, cum haec provincia Transsalpina, ante annos amplius centum Turcarum jugo et tyrannidi subjecta, diram servitutem serviverit, ac hisce annis retroactis nos ejusmodi servitutis pertesi, Christiana etiam pietate ac affectione permotus provinciam hanc in pristinum statum et obsequium reducere, ac denuo coronae regni Hungariae unire statuissemus, Sacram Caesaream ac Regiam Majestatem, 〈dominum nostrum clementissimum autem〉, pro domino et rege nostro legitimo ac naturali recognoscere, quemadmodum tempore etiam divorum olim Hungariae regum de jure competebat, atque in ejus perpetuam clientelam ac feudum nos ac provinciam tradere et submittere, auxiliumque ac patrocinium Suae Caesareae Majestati implorare, neque amplius pro impiis crucis Christi hostibus, sed pro Re publica et religione christianorum gladium stringere decrevissemus. Sua Majesta Caesarea, 〈ante aliquot annos〉 nos et provinciam nostram in clientelam ac feudum suum suscipere non est gravata, imo in nos liberaliter et propense juvandos benigne affecta fuit et Reverendissimo ac illustrissimis dominis, Stephano Zuhay, episcopo Vaciensi, Camerae Hungaricae Posoriensis praefecto, ac Nicolao Istvanffy de Kissaszonfalva, regni Hungariae propalatino, ac capitaneo civitatis Soproniensis, consiliariis suis, ac in Transilvaniam et Transalpinam cum plena potestate legatis et commissariis dedit in mandatis, ut nos, si ejus rei facultas eis data esset, convenire et nobiscum de modo et ordine quibus se in clientelam 〈ac protectionem〉 Majestati Suae Caesaseae nos tradere deberemus, tractare et transigere deberent. Qui, peractis quantum fieri potuit in Transsilvania negotiis, eaque occupata, 〈tempus et〉 commoditatem nacti, nos convenerunt et nobiscum et cum bojeronibus praecipuis 〈ac〉 consiliariis et officialibus nostris, totam provinciam repraesentantibus, sumpto et praestito a nobis primum, a deinde a Reverendissimo Jephtimia, archiepiscopo Tergovistiensi, boieronibusque nostris in templo Beati Nicolai Episcopi, in promontorio oppidi nostri Tergovistia sito, solenni et reali juramento, hodierna die in hunc qui sequitur modum convenimus et conclusimus.

Et primo, quod Sua 〈Sacra〉 Caesarea Majestas, durante hoc bello Turcico, quod jam a sexennio durat, nobis ad tutandam provinciam, et si occasio tulerit, infestandos hostes, quinque milium hominum stipendium in paratis pecuniis per suos homines et solutores dabit et numerandum curabit. De aliis quinque milibus hominum, quos nos petiimus, dicti domini commissarii promisserunt nobis se laboraturos et effecturos, ut Sua Majestas vel pecuniam qua alantur et solvantur, vel gentes, equites

et pedites, in specie subministret, aestate quidem integre, hieme vero dimidium. Hoc declarato quod solutor quoque Suae Majestatis eis solvat et eos singulis mensibus lustret, et, si Deo volente, rerum stato et conditio ita tulerit, ut non sint tales copiae necessariae, tunc ejusmodi copiae frustra non interteneantur, neque ⟨per⟩solvantur, aut eo convertantur quo temporis ratio postula⟨ve⟩rit, et Caesarea Majestas ac Regia, aut Serenissimus Maximilianus mandaver⟨in⟩t.

His autem copiis nos in omnes occasiones ad avertendos a Transilvania et Valachia ac partibus Hungariae Turcis et aliis hostibus omnem operam navabimus, ac in his casibus et victoriae successibus nos ad mandatum et omnimodam voluntatem Suae Caesareae Majestatis atque Regiae et Serenissimi Maximiliani accommodabimus. Quod si maiore exercitu opus erit, idque inevitabilis necessitas postulaverit, tunc Sua Caesarea Majestas aut, ejus nomine, Serenissimus Archidux Maximilianus, frater Suae Majestatis charissimus, qui deinceps Transilvaniam Suae Majestatis nomine gubernaturus est, validioribus copiis, tam ex Transilvania, quam aliis locis subveniet. Vice versa, si in Transilvania, vel ei vicinis Hungariae locis hostilitas aliqua ingrueret, nos, ad requisitionem Suae Majestatis vel Serenissimi Archiducis Maximiliani, tam praefatis copiis, ad quas solutionem habebimus, quam provinciae nostrae Transalpinae gentibus, eo quo necessitas postulaverit, apparatu et numero ⟨quam⟩ majore poterimus auxilium ferre et, si opus erit, personaliter venire ac succurrere teneamur, sicuti Sua Majestas Caesarea mandaverit. Tormenta bellica, pulveres sulphureos, globos ac alia bello necessaria, Majestas Sua Caesarea, aut, ejus nomine, Serenissimus Archidux Maximilianus, subministrabit.

Ut autem mutua haec auxilia nos alacrius et ferventius praestare ac Rei publicae Christianae fidelem operam navare queamus, Sacra Caesarea Majestas provinciam Transalpinam, cum omnibus proventibus juribus et terminis, nos ac Petrasco, filio nostro charissimo, in filios filiorum nostrorum jure perpetuo tenendam et possidendam dedit et ut vasallis feudatariisque suis veris dona⟨vi⟩t, iis nimirum qui in recta linea et sexu masculino descensuri sunt, absque ulla tributi aut census alicujus solutione, ac cum illis libertatibus et immunitatibus, quibus eam hactenus possedimus et tenuimus. Ita tamen, ut nos et successores nostri, juxta antiquam et laudabilem consuetudinem, temporibus divorum olim Hungariae regum observari solitam, Majestati Suae Caesareae, ⟨vel⟩ uti domino et regi nostro, munus honorarium Suae Majestati ac nobis conveniens et condecens, quotannis dare ac ea re nostrum erga Majestatem Caesaream studium et obsequium, veluti feudatarius, ostendere et declarare debeamus.

Bona autem et jura possessionaria per nos vel dictum filium nostrum pecuniis empta et acquisita, juxta nostram dispositionem, ad illios condescendant, quibus nos legare aut tradere, aut de iis pro nostra voluntate dispensare voluerimus.

Quod si vero nos et dictum filium nostrum Petrasconem ex hac vita sine solatio filiorum masculorum, quod absit, decedere et in semine deficere contingeret, tunc Majestas Sua Caesarea ejusque successores et haeredes benigne concedent, ut provincia ipsa Transalpina habeat Vayvodam seu Principem ejusdem, ut hactenus, loci et religionis. Ita tamen ut praerogativa electionis Suae Majestati Caesareae ejusque successoribus et haeredibus reservetur et Sua Majestas Caesarea ac sui successores et

haeredes, eo casu illum in Vayvodam eligant et confirment, qui ab ipsis bojeronibus ac statibus et ordinibus provinciae unanimi consensu nominatus et designatus fuerit.

Et quod Majestas Caesarea arcem aliquam in Hungaria vel Transilvania, cum proventibus ei et suis haeredibus ordinabit et assignabit, quae eis honeste sustendandis commoda erit, super quo iidem domini commissarii caesarei supranominati, Suae Majestatis nomine, eum assecurarunt.

Praeterea de transfugis, qui patrato hic in Transalpina crimine proditionis, aut alio aliquo scelere, in partes transilvanienses aut Hungariam fugere solent, et ibi se tutos fore putant, dicti domini caesarei commissarii statuerunt ne tales in posterum ullo modo, nec in civitatibus, nec oppidis, nec arcibus Transilvaniae aut <utrinque> vicinorum locorum recipiantur, sed potius eosdem licet nobis <habere potestatem> ubique persequi et capere. Similiter de militibus, equitibus et peditibus, qui levato suo stipendio clam affugere praesum<p>serint, intelligatur, qui reddi omnino debebunt, ubicumque inventi fuerint.

De mercatorum provinciae Transalpinae libera negotiatione statutum est, quod si ea res, liberis Transilvaniae civitatibus aut privilegiis manifeste nociva aut derogatoria non erit, ex tunc libera negotiatio eis concedatur, solutis de jure solvendis. Alii vero mercatores exteri et negotiatores liberam inducendi in hanc provinciam et educendi quaslibet merces licentiam habeant, tam Transsilvani, quam Hungari et Germani, solutis similiter solvendis.

Quod ad religionem attinet, Sua Caesarea Majestas assecurat nos quod in religione quae hactenus in hac provincia Transalpina observata fuit, in posterum quoque non impedientur, neque ecclesiasticae caeremoniae nostris episcopis et sacerdotibus prohibebuntur, sed neque ad aliam aliquam religionem nos vel status et ordines regni nostri cogentur.

De aliis bojeronibus aut militibus hujus provinciae, de Re publica Christiana ac Sua Majestate Caesarea et Regia benemeritis, quos nos commendaverimus, habebitur eorum condigna ratio ac similiter nuntiis et legatis nostris, quos ad Suam Caesaream Majestatem vel Serenissimum Archiducem Maximilianum expediverimus, matura audientia et digna expeditio pro rei et negotii qualitate dabitur, et ii comiter tractabuntur.

Ad quae omnia et singula firmiter et inviolabiliter per nos, ac status et ordines hujus provinciae observanda, nos sub eodem fidei et fidelitatis juramento, qua Suae Majestati Caesareae et Regiae ejusque successoribus et haeredibus realiter et solemniter tam nos, quam bojerones et consiliarii ac officiales nostri totam provinciam repraesentantes, in persona dictorum dominorum comminssariorum caesareorum, nostro, ac successorum et haeredum nostrorum praesentium et futurorum nominibus ac personis obstrinximus et obstrictes reddidimus dictae Sacrae Caesareae ac Regiae Majestati, ejusque successoribus et haeredibus universis in perpetuum obligamus et promittimus, nosque et provinciam nostram universam in clientelam ejusdem Sacrae Majestatis Caesarea atque Regiae ac unionem et obedientiam coronae Hungariae tradimus et submittimus prout tradidimus et submissimus, defacto in perpetuum et irrevocabiliter, non obstantibus quibuscumque contrariis, harum nostrarum manus nostrae propriae subscriptione et sigillo nostro authentico roboratarum vigore et testimonio litterarum.

Datum et actum in templo seu monasterio Divi Nicolai Episcopi, in promontorio dictae civitatis Tergovistia sito, IX. die mensis Junii, anno Domini MDXCVIII, regnorum Suae Majestatis Romani XXIII., Hungariae XXVI., Bohemiae itidem XXIII.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 300, c. 38—44 (Xerografii CCLI/11); Haus-, Hof- u. Staatsarchiv, Wien, Hungarica, Fasz. 132, p. 24—30, ciornă ms. a lui N. Istvanffy; forma emisă de consilierii imperiali identică, în afara preambulului, unor pasaje şi a încheierii, cu cea emisă de cancelaria munteană, păstrată într-o copie în colecţia Ferenc Goztonyi; instrumentele de ratificare, A.S.B., *idem*, r. 300, c. 34 şi 36; *ibidem*, p. 22 şi 23 (xerografii, CCLI/9 şi 10), copii; G. Pray, *Dissertationes historico-criticae in Annales veteres Hunnorum, Avarorum et Hungarorum*, Vindobonae, 1775, p. 155—158 ⟨varianta munteană, în latină, tradusă în româneşte la Şt. Pascu, Vl. Hanga, *Crestomaţie pentru studiul istoriei statului şi dreptului R.P.R.*, II, Bucureşti, 1958, p. 411—414⟩; A. Károly, *Okmányok Mihály havaseli vajda 1598-iki meghódolasa történetéhez*, în Történelmi Tár, 2 (1879), p. 49—53 ⟨şi jurămîntul lui Mihai vodă şi al boierilor, p. 48—49 — texte latine⟩; varianta părţii germane, tradusă parţial, fără încheiere, la I. Sîrbu, *Istoria lui Mihai Viteazul, domnul Ţării Româneşti*, I, Bucureşti, 1904, p. 571—574 ⟨reeditat la Timişoara, în 1976, p. 323—324⟩.

Noi, Mihai, voievodul părţilor Ţării Româneşti ale regatului Ungariei şi sfetnic al sfintei Maiestăţi împărăteşti şi regeşti, etc., Eftimie, arhiepiscop de Tîrgovişte, Dumitru vornic, banul Mihalcea, clucerul Radu, Teodosie logofătul, Andronic vistier şi postelnic, Negrea spătarul, Miroslav logofătul, banul Calotă, sfetnicii şi slujitorii noştri reprezentînd întreaga Ţară Românească, dăm de ştire şi facem cunoscut prin scrisoarea de faţă tuturor, cărora se cuvine.

Că, deoarece această provincie, Ţara Românească, zace de peste o sută de ani sub jugul şi tirania turcilor şi este supusă unei grele şerbii, noi, în aceşti din urmă ani, scîrbiţi de această lungă şerbie şi împinşi şi de evlavie şi dragoste creştinească, am hotărît să aducem această provincie la starea ei de mai înainte şi la ascultare şi să o alipim din nou la coroana regatului Ungariei şi să recunoaştem pe sfînta sa Maiestate împărătească şi regească de domn şi rege al nostru legiuit şi firesc, aşa cum au fost, pe vremuri, recunoscuţi de drept sfinţii regi ai Ungariei şi să trecem şi să ne supunem şi noi şi provincia noastră sub ocrotirea veşnică şi sub suzeranitatea sa şi să cerem ajutorul şi sprijinul Maiestăţii Sale împărăteşti, căci am hotărît să nu mai ridicăm sabia pentru vrăjmaşii nelegiuiţi ai crucii lui Hristos, ci pentru obştea şi legea creştinilor. Înălţimea Sa împăratul încă de acum cîţiva ani nu s-a împotrivit să ne primească pe noi şi ţara noastră în slujba şi sub suzeranitatea sa, ba dimpotrivă, a fost bucuros să ne ajute grabnic şi cu generozitate şi a dat poruncă vrednicului de cinste şi luminatului domn Ştefan Zuhay, episcopul de Vaţ, prefectul cămării ungare din Pojon, şi lui Nicolae Istvanfi de Kissaszonfalva, locţiitorul palatinului Regatului Ungariei şi căpitan al oraşului Sopron, sfetnicii săi şi delegaţi şi comisari cu puteri depline în Transilvania şi Ţara Românească, să se întîlnească cu noi şi, dacă s-ar ivi un prilej potrivit, să trateze şi să se înţeleagă cu noi despre chipul şi rînduiala în care ar trebui să trecem în slujba şi ocrotirea Maiestăţii împărăteşti. Aceştia, isprăvindu-şi treburile din Transilvania, după cum s-a putut, după ocuparea ei, şi stabilind timpul şi modul, s-au întîlnit cu noi şi ne-am învoit şi au încheiat cu noi şi cu dregătorii noştri de frunte, cu sfetnicii şi slujitorii noştri ca reprezentînd întreaga ţară şi am expus şi

am întocmit jurămînt întărit și adeverit, mai întîi noi înșine, apoi vrednicul de cinste Eftimie, arhiepiscopul de Tîrgoviște, împreună cu dregătorii noștri, în biserica sfîntului Nicolaie episcopul, aflătoare pe dealul orașului nostru Tîrgoviște și, după ce ne-am înțeles asupra formei jurămîntului de a sluji cu credință Înălțimii Sale împăratului, azi am hotărît și am convenit cele ce urmează.

Întîi, Înălțimea Sa împăratul, cîtă vreme va ține războiul cu turcii, care este de acum în al șaselea an, ne va da și va avea grijă să ni se plătească de către oamenii și plătitorii săi, pentru a ne apăra țara și, dacă s-o ivi prilej, pentru a ataca pe dușman, solda a cinci mii de oșteni în bani gata; numiții domni comisari au făgăduit să se străduiască și să mijlocească pe lîngă Înălțimea Sa să ne dea și să ne plătească, după cum i-am cerut, pentru alți cinci mii de oșteni sau să ne dea în ființă oameni, călăreți și pedestrași, anume — vara, numărul întreg, iar iarna — jumătate. S-a mai căzut la învoială și ca plătitorul Măriei Sale să-i cerceteze în fiecare lună cînd le dă banii; și dacă, prin voia lui Dumnezeu, starea și situația lucrurilor ar fi astfel, încît să nu fie nevoie de atîta oaste, atunci să nu fie ținută în zadar atîta oaste, nici să o plătească, ci se va întrebuința, după împrejurări, după cum va cere Măria Sa chezaro-crăiască sau după cum va porunci prealuminatul Maximilian.

Iar cu această oaste noi ne vom strădui din toate puterile ca în orice împrejurare să-i îndepărtăm pe turci și pe alți dușmani de Transilvania, de Țara Românească și de părțile Ungariei și în aceste cazuri și prilejuri de biruință noi ne vom potrivi în totul poruncii și voinței Înălțimii Sale chezaro-crăiești și prealuminatului Maximilian. Dacă s-ar întîmpla să avem nevoie de mai multă oaste, cerută de împrejurări grele, Înălțimea Sa împăratul sau, în numele său, prealuminatul arhiduce Maximilian, preaiubitul său frate care de acum înainte va cîrmui Transilvania în numele Măriei Sale, să vină în ajutorul nostru cu oaste mai mare atît din Transilvania, cît și din alte locuri. Tot așa, dacă dușmanul ar izbi Transilvania sau părțile vecine ale Ungariei, noi vom da, dacă ni se va cere de Măria Sa ori de prealuminatul Maximilian, un ajutor cît mai mare atît cu oastea pentru care primim plată, cît și cu oastea noastră muntenească acolo unde va fi trebuință, iar la greu vom merge chiar și noi înșine după cum ar porunci Măria Sa. Tunurile, pulberea, ghiulele și alte lucruri trebuincioase războiului ni le va da Înălțimea Sa împăratul sau, în numele său, prealuminatul arhiduce Maximilian.

⟨Al doilea⟩, pentru ca să putem da acest ajutor cu cît mai mare rîvnă și osîrdie și pentru a putea sluji creștinătății cu toată credința, Măria Sa ne-a dat, nouă și preaiubitului nostru fiu, Pătrașcu, cu drept veșnic fiilor fiilor noștri, ca să ținem Țara Românească cu toate veniturile, drepturile și hotarele sale și să o stăpînim în veci de veci; și ne-o dăruiește ca unor slujitori supuși și de credință ai săi, nouă și coborîtorilor noștri în spiță dreaptă și bărbătească, fără să fim datori să plătim vreun tribut sau dare, cu toate acele libertăți și privilegii cu care am stăpînit-o și am ținut-o și pînă acum, totuși astfel încît, atît noi, cît și urmașii noștri, vom da Măriei Sale în fiecare an, după vechiul și lăudatul obicei din vremile sfinților regi ai Ungariei, ca unui domn și rege al nostru, un dar de cinste după cum ne vom înțelege și vom statornici Măria Sa și cu noi.

Bunurile noastre proprii sau cele ale fiului nostru, cumpărate cu bani sau dobîndite, le vom lăsa moștenire după voința noastră acelora

pe care-i vom alege și vom putea dispune de ele în chip liber și după voința noastră.

⟨Al treilea⟩, dacă s-ar întîmpla ca și noi și zisul fiu al nostru Pătrașcu să murim fără urmași în linie bărbătească, de care lucru să fim feriți, Măria Sa împăratul și urmașii și moștenitorii săi să îngăduie ca Țara Românească să aibă voievod sau principe dintr-ai săi, de aceeași obîrșie și lege ca și pînă acum, astfel totuși ca dreptul învestiturii să fie lăsat Măriei Sale împăratului și urmașilor și moștenitorilor săi, iar Măria Sa și urmașii și moștenitorii săi în astfel de împrejurare să arate și să întărească voievod pe cel propus și numit de dregătorii, boierii și obștile țării cu învoiala lor îndeobște.

⟨Al patrulea⟩, sus-pomeniții domni comisari împărătești ne-au încredințat, în numele împăratului, că Măria Sa ne va da și întări, nouă și urmașilor noștri, o cetate în Ungaria sau Transilvania, cu veniturile ei îndestulătoare pentru a putea sta potrivit cu cinstirea și rangul nostru.

⟨Al cincilea⟩, numiții domni comisari împărătești au hotărît ca fugarii care vor fi săvîrșit hiclenie sau altă fărădelege în Țara Românească și caută găzduire în părțile Transilvaniei sau în Ungaria și se socotesc acolo la adăpost, să nu mai fie primiți în orașele, tîrgurile și cetățile din Transilvania și din părțile învecinate cu vreuna din ele, ci ne va fi îngăduit să avem căderea a-i urmări și a-i prinde oriunde vor fi găsiți; tot așa, vor fi datori să se înapoieze de oriunde s-ar afla oștenii, călăreți și pedestrași, care, după ce-și vor fi primit solda, ar cuteza să fugă pe ascuns.

⟨Al șaselea⟩, în ceea ce privește liberul negoț al tîrgoveților din Țara Românească s-a hotărît ca în viitor să aibă slobodă voie a face negoț în Transilvania cît timp nu s-ar aduce vădită pagubă orașelor din Transilvania și nu ar lovi în privilegiile acestora, însă după ce vor plăti vama cuvenită. Negutătorii străini, atît transilvăneni, cît și cei unguri și germani, au voie slobodă de a aduce în Țara Românească sau de a scoate de acolo orice marfă vor voi, de asemenea plătind vama dreaptă.

⟨Al șaptelea⟩, cît privește religia, Măria Sa dă încredințare de sloboda ținere a legii noastre și făgăduiește că nici slujbele bisericești ale episcopilor și preoților n-o să le oprească, nici nu ne va sili pe noi, cinurile ori obștile țării noastre să trecem la altă lege.

⟨Al optulea⟩, boierii și oștenii acestei țări care au săvîrșit fapte vrednice pentru creștinătate și Măria Sa chezaro-crăiască și-i vom recomanda și noi vor avea cinstirea cuvenită. De asemenea, solii și vestitorii pe care-i vom trimite la Măria Sa chezaro-crăiască și la prealuminatul arhiduce Maximilian vor fi ascultați cu atenție și fără întîrziere, li se va da răspuns potrivit cu lucrul și misiunea lor și vor fi tratați în chip cuviincios.

Spre a fi păstrate cu tărie și neschimbat de noi, de cinurile și obștile țării aceste toate și fiecare în parte, noi, cu aceeași credință și prin același jurămînt adevărat față de Măria Sa chezaro-crăiască și față de urmașii și moștenitorii săi ne-am legat cu adevăr și tărie atît noi, cît și dregătorii și sfetnicii și slujitorii noștri reprezentînd întreaga țară, în prezența zișilor domni comisari împărătești, în numele și cu ființa noastră, a urmașilor și moștenitorilor noștri de față și viitori, și rămînem obligați numitei sfinte Înălțimi chezaro-crăiești și tuturor urmașilor și moștenitorilor săi în veci de veci și ne îndatorăm și făgăduim și ne încredințăm și supunem

după cum ne-am încredinţat şi supus noi înşine şi întreaga noastră ţară sub ocrotirea aceleiaşi sfinte Înălţimi chezaro-crăieşti, precum şi în unire şi ascultare faţă de coroana Ungariei, cu adevăr pe veci şi nestrămutat, fără nici un fel de piedici, cu iscălitura mîinii noastre proprii şi cu pecetea noastră cea adevărată pe înscrisul întărit cu putere şi mărturie.

Dat şi întocmit în biserica sau mănăstirea sfîntului Nicolaie episcopul, aflătoare pe dealul numitului oraş al Tîrgoviştei, în ziua 9 a lunii iunie din anul Domnului 1598, iar al stăpînirii Măriei Sale — romane 23, ungureşti — 26 şi boemice — al 23-lea.

60 **1598 iunie 9, Tîrgovişte.**

Ego Michael, partium Regni Hungariae Transalpinarum Vaiuoda Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius, Juro per Deum uiuum, Patrem, et Filium et spiritum sanctum, Sanctissimam Trinitatem, ac unam Deitatem, ac beatissimam Dei Genitricem Virginem Mariam, ac omnes Sanctos et sancta Dei Euangelia, quod ab hac hora Sacratissimo romanorum Imperatori, ac Hungariae, Bohemiae etc. Regi, Rudolpho ⟨secundo⟩[1], domino meo clementissimo, eiusque successoribus ⟨et haeredibus⟩[1] tota uita mea, una cum omnibus successoribus meis fidelis et obediens ero, amicis Suae Maiestatis amicus, inimicis inimicus ero. Contra eius Maiestatem aut ipsius successores neque occulte, neque palam, neque practicis aut consilija, nec factis ullo unquam tempore agam. Consilia et secreta Suae Maiestatis mihi uel coram, uel per literas, uel per nuncios commissa nemini pandam, et in quibuscumque negotijs a Sua Maiestate Caesarea interrogatus fuero, utile, bonum, et fidele consilium dabo, et omnia molimina hostium, quicumque illi fuerint, quae intellexero, Suae Maiestati fideliter reuelabo. Et pro posse meo omnibus ei aduersantibus resistam, et potius caput, uitam, et bona amittam, quam Suae Maiestati ac Christianitati delinquam, aut eius hostibus occultis aut manifestis adhaeream.

Ita me Deus adiuuet, beata Virgo Maria, ac omnes Sancti et Electi Dei, et haec sancta Dei Euangelia.

Datum in Templo, seu Monasterio Diui Nicolai Episcopi, in Promontorio Ciuitatis Tergouisthia sito, nona die mensis Junij, Anno Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo octauo, Regnorum Suae Maiestatis — Romani uigesimo tertio, Ungarici uigesimo sexto, Bohemici itidem uigesimo tertio.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 300, c. 34 (şi Xerografii CCLI/10); Haus-, Hof- u. Staatsarchiv, Wien, Hungarica, facs. 132, pach. CCLI, f. 22; Hurmuzaki, *Documente*, III_1, p. 289; Károly Arpad, *Okmányok Mihály havaseli vajda 1598-iki meghoaolása történetéhez*, în „Történelmi tár", Budapest, 1879, p. 49 (text); I. Sîrbu, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul, domnul Ţării Româneşti* (I—II, 1904, 1907), Bucureşti, 1976, p. 325 (traducere parţială).

Eu, Mihai, voievod al părţilor de peste munţi ale Regatului Ungariei, sfetnic al preasfintei Maiestăţi Împărăteşti — jur pe Dumnezeul cel viu, Tatăl şi Fiul şi Duhul sfînt — prea sfînta treime şi o singură dumnezeire — şi pe prea fericita născătoare de Dumnezeu fecioara Maria şi pe toţi

13 — c. 314 24

sfinţii şi pe Sfînta Evanghelie cea a lui Dumnezeu că din acest ceas voi fi credincios şi ascultător toată viaţa mea, împreună cu toţi urmaşii mei preasfîntului împărat al romanilor şi rege al Ungariei, Boemiei şi a., Rudolf 〈al doilea〉[1], domnul meu prea îndurător, şi urmaşilor 〈ş. moştenitorilor〉[1] lui; voi fi prieten prietenilor lui, duşman duşmanilor. Nu voi lucra vreodată împotriva Măriei Sale sau urmaşilor săi nici pe ascuns, nici pe faţă, nici prin uneltiri sau sfaturi, nici prin fapte. Nu voi dezvălui nimănui planurile sau tainele Măriei Sale încredinţate mie fie prin grai, fie prin scrisori, fie prin vestitori şi, în orice treburi voi fi întrebat de Măria Sa împăratul, voi da sfat folositor, bun şi credincios, şi voi dezveli cu credinţă Măriei Sale toate năzuinţele duşmanilor — oricare ar fi ei — pe care le voi înţelege. Şi, după putinţa mea, mă voi împotrivi tuturor celor ce-i sînt neprieteni şi mai curînd îmi voi pierde capul, viaţa şi bunurile mele decît să părăsesc pe măria sa şi creştinătatea sau să mă alătur duşmanilor săi făţişi sau ascunşi.

Aşa să-mi ajute Dumnezeu, fericita fecioară Maria şi toţi sfinţii şi aleşii lui Dumnezeu, precum şi această Sfîntă Evanghelie a lui Dumnezeu.

Dat în biserica sau mănăstirea dumnezeiescului episcop Nicolaie aşezată pe dealul oraşului Tîrgovişte, în ziua a noua a lunii iunie, în anul Domnului una mie cinci sute nouăzeci şi opt, iar al domniilor Măriei Sale — peste romani, al douăzecişitreilea, peste unguri — al douăzecişişaselea, peste boemi însă al douăzecişitreilea.

---

[1] Adaos între rînduri.

61 **1598 iunie 9, Tîrgovişte**

Nos, Jephtimia Archiepiscopus Tergouisthiensis, Demetrius Wornik Judex Generalis, Ban Mihalche, Kuchar Radul, Theodosius logofetes Cancellarius, Andronicus Vister Cubicularius, Negrę Spatar, Miroslaus logofetes, Ban Calota, Consiliarij, et Officiales Illustrissimi Domini Michaelis Vaiuodae Transalpinae, totam prouinciam Transalpinae repraesentantes etc. Juramus per Deum uiuum, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, Sanctissimam Trinitatem, ac unam Deitatem, ac beatissimam Dei Genitricem Virginem Mariam, ac omnes Sanctos, et sancta Dei Euangelia, quod ab hac hora Sacratissimo Romanorum Imperatori ac Hungariae, Bohemiae etc. Regi, Rudolpho Secundo, domino nostro clementissimo, ac [1] Successoribus et haeredibus eius [2] tota uita nostra, una cum, omnibus successoribus et haeredibus nostris, praesentibus et futuris fideles et obedientes erimus, amicis Suae Maiestatis amici, inimicis inimici erimus. Contra eius Maiestatem, aut ipsius successores [3] neque occulte, neque palam, neque practicis aut consilijs, nec factis ullo unquam tempore agamus. Et pro posse nostro omnibus et aduersantibus resistemus, et potius caput, uitam, et bona amittemus, quam Suae Maiestati, ac Christianitati delinquemus, aut eius hostibus occultis aut manifesti adhaerebimus.

Ita nos Deus adiuuet, beata Virgo Maria, ac omnes Sancti et Electi Dei, et haec sancta Dei Euangelia.

Datum in Templo seu Monasterio Diui Nicolai Episcopi in Promontorio Ciuitatis Tergouisthiensis sito, nona die mensis Junij, Anno Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo octauo, Regnorum Suae Maiestatis, Romani uigesimo tertio, Hungarici uigesimo sexto, Bohemici itidem uigesimo tertio.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 300, c. 36; Colecţia, Haus-, Hof- u. Staatsarchiv, Wien, Hungarica, fasc. 132, f. 23; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p.359; Károly Árpad, *Okmányok Mihály havaseli vajda 1598-iki meghódolása történetéhez*, în „Történelmi tár", I, 1879, p. 49.

Noi, Ieftimie, arhiepiscop de Tîrgovişte, Dumitru vornicul şi judele de frunte, Banul Mihalcea, Clucerul Radu, Theodosie Logofătul ⟨şi⟩ Cancelarul, Andronic vistier⟨nicul şi⟩ postelnic, Negrea spătarul, Miroslav logofătul, Banul Calotă — sfetnici şi dregători ai prealuminatului Domn Mihai, voievod al părţilor de peste munţi, reprezentînd întreaga provincie transalpină etc. Jurăm pe Dumnezeul cel viu, Tatăl şi Fiul şi Duhul sfînt — Preasfînta Treime şi nedespărţită dumnezeire — şi pe preafericita născătoare de Dumnezeu, fecioara Maria, şi pe toţi sfinţii şi pe Sfînta Evanghelie cea a lui Dumnezeu, că din acest ceas vom fi credincioşi şi ascultători toată viaţa noastră, împreună cu toţi urmaşii şi moştenitorii noştri de acum şi din viitor, faţă de preasfîntul împărat al romanilor şi rege al Ungariei, Boemiei şi a., Rudolf al doilea, domnul nostru preaîndurător, şi [1] faţă de urmaşii şi moştenitorii lui [2], prieteni vom fi prietenilor lui şi vrăjmaşi neprietenilor. Nu vom lucra vreodată împotriva Măriei Sale sau urmaşilor săi [3] nici pe ascuns, nici făţiş, nici prin uneltiri sau hitlenii, nici prin fapte. Şi, pe cît ne va sta în putinţă, ne vom împotrivi celor ce-i sînt nepriatnici şi mai curînd ne vom pune capul, viaţa şi bunurile vom pierde, dar nu vom părăsi pe Măria Sa şi creştinătatea ori să ne alăturăm vrăjmaşilor săi făţişi sau ascunşi.

Aşa să ne ajute Dumnezeu, fericita fecioară Maria şi toţi sfinţii şi aleşii lui Dumnezeu, precum şi această Sfîntă Evanghelie a lui Dumnezeu.

Dat în biserica sau mănăstirea dumnezeiescului episcop Nicolae aşezată pe dealul oraşului Tîrgovişte, în ziua a noua a lunii iunie, în anul domnului una mie cinci sute nouăzeci şi opt, iar al stăpînirilor Măriei Sale — peste romani al douăzecişitreilea, peste unguri al douăzecişişaselea, peste boemi însă al douăzecişitreilea.

---

[1] Adaos între rînduri: *post suam mortem, Illustrissimi Michaeli Voivoda Transalpino* după moartea sa — luminatului Mihai Vodă al Ţării Româneşti — text şters apoi cu o linie.

[2] Adaos între rînduri apoi şters: *nostris* (?)

[3] Adaos între rînduri: *ac dominum vaiuodam Michaelem* = precum şi domnului Mihai Vodă — apoi şters cu o linie.

62 — 1598 iunie 10, Tîrgovişte.

[. . .][1]. Michael Vaiuoda, cum suis Boieronibus ac Archiepiscopo suo heri in templo Diui Nicolai, extra Ciuitatem [2] inter vineta sito, solenne iuramentum deposuit in fidem Maiestatis Cesareae nobis presentibus. Videtur sincero animo adversus suam Maiestatem et christianam rempublicam affectus esse.

Valdè contra Transsiluanos queritur, qui eum principatu [3] spoliauerant, ac indignis modis tractarant. Nos eum de clementia Maiestatis Cesareae et Serenissimi Archiducis Maximiliani bene et optime sperare iussimus.

Literae quae inter nos nomine Suae Maiestatis ac ipsum editae sunt, Dominationi Vestrae Illustri et Magnificae innotescent. Aliter post septem fere dierum colloquia, tractatus, et disputationes fieri aut transigi non potuit. Et maximè rerum ac temporum fuit habendus respectus: simul ac personarum [. . .][1].

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCLI/12; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 132; Hurmuzaki, *Documente*, III_1, p. 290; *Călători străini*, IV, p. 95—96.

[. . .][1]. Voievodul Mihai, împreună cu boierii săi şi cu arhiepiscopul său a depus ieri în biserica sfîntului Nicolae, aşezată afară din oraş [2] printre vii, jurămîntul solemn de credinţă către Maiestatea imperială fiind noi de faţă. Se arată a fi însufleţit de un sentiment sincer faţă de Maiestatea Sa şi de creştinătate.

Se plînge mult de transilvani care îl deposedaseră de domnie şi îl trataseră în chip nevrednic [3]. Noi l-am îndemnat să spere lucruri bune şi cele mai bune de la clemenţa Maiestăţii Sale imperiale şi de la serenisimul arhiduce Maximilian.

Scrisoarea de învoială care a fost întocmită între noi în numele Maiestăţii Sale şi în al său, va fi comunicată domniei voastre strălucite. În alt fel nu s-a putut face sau încheia după aproape şapte zile de convorbiri, tratative şi discuţii. Şi mai ales trebuie ţinut seama de împrejurări şi de moment, precum şi de persoane [. . .][1].

---

[1] Nicolae Istvanffy prezintă detalii referitoare la pacea încheiată cu tătarii.
[2] Tîrgovişte.
[3] Aluzie la prevederile nejuste ale tratatului din 20 mai 1595.

63 **1598 iunie 11, Tîrgovişte.**

Tertia die praesentis mensis junii datis ad Sacratissimam Maiestatem Vestram literis Corona Saxonum, pervenimus in oppidum et arcem Rozno, sequenti ac tertia superatis alpibus, unde nomen sumptum, in Valachiam Transalpinam penetravimus Tergovistiamque pertigimus.

Excepti sumus a praecipuis boëriis spacio itinerie sesqui alterius diei, in ipso apice et praecipicio Lapidis Regii nuncupati, ubi troclea currus demittuntur. Postea quinta die, dimidio a civitate Tergovistia lapide, obviam factus est nobis filiolus Michaelis Vaivodae, Petrasco, cum tribus millibus circiter equitibus et peditibus et rhedis exornatis; quibus vecti fuimus. Ea omnia pro maiestate atque authoritate Sacratissimae Maiestatis Vestrae acta sunt.

Sexta tandem die, simul cum Magnificis Caspare Kornizio et Pancratio Zennici probatae fidei e prudentibus Sacratissimae Maiestatis Vestrae fidelibus totius peregrinationis huius nostrae comitibus operi admovimus ac invitati rogatique auditi sumus publice et solenniter at in silentio.

Tunc proposita per nos concta quae ad rem pertinebant et quae, cum de Tartaris, tum de Moldavo, Constantino Basilio, Kozacis atque adeo ipso Michaele Vaivoda et Turcarum molitionibus nobis antea, et per literas, et per nuntios communicata fuerant, quaeque ad Sacratissimam Maiestatem Vestram Alba et Corona tran scripseramus.

Petita ab ipso licentia ad deliberandum concessa quaque, a prandio in abdito horti loco privatim soli convenimus, et interprete secretario ipsius olaho seu valacho, Ioanne Racz, videlicet Rasciano, peritissumo tamen hungaro latino quoque non ignaro, in tractatu legationis tartaricae, ad vesperam usque, multas horas consumpsimus.

Septima rursum die, quae erat Dominica, in Aede Metropolitana Christo Ascendenti in coelos sacra, praetextu sacrorum persolvendorum, in recessu atque penetralibus horti, praecipuum Tertarorum principis legatum, per Vaiovodam accessitum, audivimus, Is solerter et brevissime iureiurando amicitiam et coniunctionem Hami ⟨sic !⟩ toti christianitati obtulit et promisit suum principem firmissime servaturum quicquid in hac confederatione per Michaelem Vaivodam inter Sacratissimam Vestram Maiestatem et principem Tartarorum ratione perpetuae coniunctionis ineundae conclusum fuerit. Interea vero suos quoque legatos a Michaele Vaivoda cum optato responso ac aliqua summa pecuniae expectaturum. Si res ex animi sui sententia per Michaelem cum christianis transacta fuerit. et frater minimus natu potissimum denegatus fuerit, quo superstite nil securitatis ae tranquillitatis sibi pollicetur vel etiam si is redditus fuerit suis constrictum viderit, cum nihilominus apud Turcas nihil tutum fit, etiamsi idcirco validissima manu egredi statuerit si tamen aliquid subsidii et fortunae nunc accesserit ait praecipuns Hani legatus quod aut consistet aut prosus regredietur. Quod maius est, per hunc ipsum legatum adhortatur Hanus diligentissime Michaelem Vaivodam ne se denuo Turcarum tyranno dedat: foedifragum et infidelem illum esse, vindictae ubi vel minima occasio occurrerit, tenacissimum, ne similem quam Tartarus ipse, experiri sortem cogatur, Litterae autem Hani ne ulli prorsus hominum, praeterquam Sigismundo et Michaeli innotescant, nuntios hosce, Bernhardfium et Georgium Racz per omnes Superos obtestatus est. Quorum etiam verba cum his litteris et legatione in omnibus punctis consentiunt; licet Legationis ad Tartarum, sicut et ipsius ad nos praetextus pacis inter Sacratissimam Maiestatem Vestram et Turcarum Principem ineundae sit, scopus tamen iste est, ut Tartarus nobis devinctus maneat. Non renuerat quidem ille neque abnegaret etiam hoc officij genus ut se pro pace ineunda interponat ad triennium ad minus donec ipse quoque loca aliquot munita ac fortia extruere posset, satius tamen consultiusque videtur ut nunc ipse quoque a Turca deficiat. Sat, imo maximum operae precium, fecerit, si se vel in ditione sua, vel intra Turcarum fines continuerit et exitum in Hungariam hasque partes penitus denegarit. Quo domi retento nulla ratione credendum est sultanum personaliter in Hungariam aut hasce partes profecturum. Experientia docuit quam minus eius potentia, Tartaro absente, metuenda sit. At si nil aliud agat Tartarus, quam regna ista pulcherrima opulentissima igni ferroque vastet, tot millia animarum in diram captivitatem atque servitutem perpetuam abducat, omnibus populis perhorrendam formidinem incutiat verendum ne quicquam utiliter a Christianis agi possit quis propterea damna aestimabit. Si Tartarus domi continueri non poterit, vehementissime pertimescendum ne Transalpina primum regio

pulcherrima fertilissima, in qua nulla munitio est, deinde Transylvania quoque adhuc hoc anno in Turcicam potestatem deveniat et perpetuo mancipetur. Actum foret de reliqua Hungaria et vicinis provincijs cavendum ne quae regna beatissimo omini Sacratissimae Maiestatis Vestrae felicissime recuperantur, ea facilius amittantur. His proinde ac tantis rationibus permoti atque stimulati adhortatione precibus et nonnulla conctatione Michaelis Vaiuodae dominorumque Kornisij et Pancratij consiliis concitati deum testamur et si inviti decimus, consensimus tamen ut ipse Vaivoda decem millia Aureorum muneris loco nomine Secratissimae Maistatis Vestae et Serenissimi Maximiliani quod ex literis sub signis E et F patet, ipsi Hano mittat. Addidimus nos 1.300 aureos et pocula ac enses argenteos quingentis talleris Claudiopoli per Kornizium emptis, quos et hic et in Tartari Aulam partiti sumus.

Michael Vaivoda, qui aureos dedit, etsi varius sit, et nunc suum damnum esse velit, nunc per nos ac Sacratissimam Maiestatem Vestram restitui sibi cupiat, tamen damni particepe lubens erit. Cum hac aureorum summa aliisque muneribus remittimus oratores tartaricos nostrosque iis adiunctos, Ioannem Posoniensem, Hedl solutorem Transalpinensem, valachae, polonicae et turcicae linguae gnarum, ac priorem illum Georgium Racz ad Hanum ablegavimus qui quocumque in loco ipsi occurrerint, mandata exequentur secundum introductionem eis datam sub litera G. Atque haec de Tartaris. Vaivodae, uti antea perscripseramus, numeravimus decies mille talleros et, cum inevitabilem videremus necessitatem, secundum instructionem quoque Sacratissimae Maiestatis Vestrae nobis datam, spem illi fecimus quod Sacratissima Maiestas Vestra deinceps quoque ipsi opem feret, secundum petitionem ipsius, et quidem liberalius magisque, propter maiores causas. Idcirco, cum anno praeterito redditum illi sit stipendium quatuor millium hominum, promisimus illi hoc anno quinque millium per aestatem, hyeme dimidium. Ait nam ipse, et veritati consentaneum est, quod, is potissimum Danubius glacie concrescat, longe plus damni et negocii facessere queat hyeme, cum miles nullus fere in his locis vicinis Constantinopoli usque alatur. Cum autem Turca undiquaque congreget exercitum, licet ultramarini et asiatici nondum appulerint, qui tamen sub beglerbego Graeciae militant, apud Bodon seu Veden confluunt, eo quidem animo ut si Tartarus per eos evocari et educi poterit, Transalpina primum tota direpta ac vastata, atque etiam occupata, Transylvaniam duabus ex partibus invadant, infestent, expugnent, Tartari hinc per Alpes ex Transalpina, Turcae vero versus Chanad, Lippa, Lugas, Karansebeș, Varadinum, etc.

Verum quidem est Michaelem Vaivodam Turcis praeteritis diebus Sigismunde principe adhuc in Transylvania existente, tributi loco, quinque millia tallerorum misisse, at nec sic securus esse potest. Mandantur enim ea illi quae ian sub clientela et devotione Sacratissimae Maiestatis Vestrae nulla ratione facere debet, quae constant ex litera H.I.K.

Idcirco cupit, urget et instat, et per omnia sacra obtestatur, ut illi Sacratissima Maiestas Vestra adhuc aliorum quinque millium hominum, equitum et peditum, sub conditionibus in literis transactionis annotatis, stipendium numerare, vel militem subministrare dignetur. Pollicetur quod, si ita Sacratissima Maiestas Vestra probabitur, et uberiores copias habuerit (maxime si Tartarus non adsit), solus ipse, cum Maiestatis V. hocce exercitu atque suis Kozacorumque copiis, in his locis totum turcicum robur et molem sustinere hoc anno paratus sit; interim in

Hungaria arces expugnari poterunt. Aut, si Turcae Transylvaniam invadere statuerint, Tartaros quoque pellicere portuerint, effecturum se ne penetrare possint in Transalpinam ; unde necessario Danubius illis traiiciendus et vires cum Turcis coniungendae erunt. Quod si fiet et simul seu Transylvaniam oppugnare ceperint, seu in Hungariam profecti fuerint, paratum se offert vel Danubium traiicere et omnia ferro ignique late vastare, vel versus Orsiva ⟨sic⟩ in Transylvania, hostem a tergo adoriri et sic eius nefarios conatus eludere, frangere. Ait quoque, et verum est, nam ab aliis etiam habemus, si ipse Vaivoda Danubium traiiciat cum quindecim aut viginti millibus, omnes illas nationes usque Constantinopolim servitutis turcicae pertaesas, una inferre auras, ut sunt Bulgari, Servi, Albanenses, Rasciani, eadem religione ipsi coniuncti, et quosvis Turcas e medio sublaturas. Quo nomine conservat apud se praecipuorum earum nationum liberos pignoris et obsidum loco. Promittit quoque quod, quocunque iussus fuerit, cum omnibus copiis personaliter proficisceretur, et vel Sacratissimae Maiestati Vestrae, vel Serenissimo archiduci Maximiliano ad nutum obtemperabit. Habet commoditates supra quam credi posset optimas inimicos a capite adoriri et viscera eius erodere. Quod si autem magis placuerit Sacratissimae Maiestati Vestrae tradere tuendam, dummodo ipsi de aliquo condecenti loco, victu et residentia sit provisum. Quare humilime supplicamus nos quoque Sacratissima Maiestas Vestra dignetur eius demissae et instantis petitionis benignissimam rationem habere et aut provinciam ab ipso acceptare, aut maiora illi auxilia aliorum quoque millium militum stipendium dare. Id sive in pecunia fiat per defalcationem contributionis superiorum regnorum sive in militibus quanquam hi tardius quam necessitas postulat huc pertingere possent. Nunc Turca solummodo in hunc est intentus ut videat num pro nobis aut pro ipso pugnaturus sit, quot apud ipsum praemissis literis H.J.K. vehementissime urget. Si aversum a se senserit, (quod tamen iam scire illum Michael asserit Polonorum et Moldavi Hieremiae proditione et suggilatione) procul dubio non postmittet hostem capiti ac tergo imminentem. Hunc primum aggredietur sed ne rerum potiatur, auxiliis maioribus celerioribus succurendum est.

Ad Hieremiam Moldavum quod spectat, ait illum vafrum, proditorem, nullius fideri hominem, qui non cessat continuo et sine intermissione suggillare et exstimulare hostem, ut Michaelem e medio tollere possit ; suorum proditorum receptorem queritur, illum omnes suas actiones et conatus hosti detegere, hostem ad se necandum continuo sollicitare, ad ocupandam Transalpinam et Transylvaniam Turcas instigare, sua quoque et Polonorum auxilia offere : Nunc Transylvaniam capite carere, Transylvanos differentes ultro occasionem expectare, qua se Turcis dedant, etc. Idcirco cuperet illum de Moldavia exturbare, tanto hoste et proditore se liberare, Moldaviam Sacratissimae Maiestati Vestrae restituere, mancipare. Habet literas multorum dominorum polonorum auxilia promittentium ; quorum nomina hic volens praetereo, sed tamen ea ipsa in hac charta annotata mitto. Litteras polonicas ego non solum vidi, sed et legi. Dicit Michael quod, modo a Sacratissima Maiestate Vestra et a nobis non prohibeatur et Hieremiam vinctum, et Moldaviam facilime habiturus sit et se Polonorum territationes elusurum, etc. Passus est se a Polonis quoque ad defectionem sollicitatum per certas intermedias personas, et maxime a Cancellario. A Josika quoque stimulatum ut in adipiscendo Transilvaniae principatu eius partes foveat. Nos tamen serio ipsum admonuimus ne quicquam contra Moldaviam moliatur, prout

a Sacratissima Maiestate Vestra, in mandatis habuimus. Ille e contra, non Moldaviam se cupere, non illam sibi infestam, sed Hieremiam.

Nos nihilominus fortissime praecepimus ne vel de illo se vindicet. Quantum animadvertere possumus, litteris de strictiore cum Moldavo coniunctione agere non est securum. Ille enim absque Polonorum scitu nullas fere litteras audet aperire. In genere de bona vicinitate, et ne illac Turcae aut Tartari, in fines Transylvaniae et Transalpinae penetrent, adhuc agemus. Dicit Michael, si fidelem vicinum Moldavum haberet, cum quo tuto vires coniungere posset, efficere se posse, ne, vel Tartarus, vel Turca in has ditiones cis-danubianas unquam penetrare posset.

Transalpina, superatis alpibus, est regio pulcherrima, situ planissima, calidissima, ipsa etiam maior Transylvania et Moldavia; fertilissima, frugifera, vinifera. Agri semel solummodo arantur. Habet aquas, prata, sylvas, agros, promontoria et omnia ad victum necessaria; abundat quoque bobus, porco, caseo, cera, melle, butiro, ove, equis, sale, pulcherrimis monasteriis, et praecipuo Arges; alioqui nunc devastata per Sinanum; ex qua nonnisi quinque milia colonorum pendat tributum seu censum, quam nos „contributionem" vocamus. Danubius illam a latere totam alluit ac dividit a Rascia, Servia, Bulgaria, Albania seu Macedonia.

Vaivoda est staturae procerae, nigra coma barbaque, facie quoque subnigra, severa; sinister, reputativus, animosus.

Tartarorum legatus Hasson-Aga, non ingracilis affirmat adhuc Turcam statuisse Strigonium obsidere sed tunc de Jaurino nihil illi constitisse. Hanum refert pauperem esse, sicut et suos proventus ex agri et vinearum cultura atque rapinis, ut plurimum podolicis habere. Habet quoque stagnum salsum ex eo quoque quod ac quaedam vada seu vectigalia et telonea maritima. Idem Hamus per suum legatum multum tribuit Michaeli Vaivodae.

Hic tandem Michael Vaivoda multis rationibus et persuasionibus adactus se simulque totam suam provinciam Transalpinam Sacratissimae Maiestati Vestrae domino Imperatori et Regi suo clementissimo in perpetuum tradidit donavit atque simul sacramentum fidelitatis alacri anima in templo S. Nicolai in promontorio Civitatis Tergovistia cum suis praecipius boierÿs, statum omnium ordinum representantibus deposuit, sub litterÿs L.M.N. 9 Iunij.

Plurimas et maximas difficultates superare debuimus Nam Vai voda, acerrime de Transylvanis conquestus, vix adduci potuit ut illis iterum fidem haberet. Queritur se per ipsos ab omni praeclaro facinore impeditum sibi erit ubivis gloriolam vindicantes; se per eosdem provincia privatum fuisse et, cum summa ignominia, solummodo 200 equitum stipendia meruisse, et multa absurdissima; postea tamen in integrum fuerat restitutus: metuebat similia: quae difficillime illi excuti poterunt. Heri vesperi appulit explorator Vaivodae qui retulit sultanum hoc anno personaliter non exiturum.

Tergovistiae, 11 iunij 1598

Secratissimae Maiestati Regiae Imperatori ac Regi

Litteras turcicas Vaivoda sibi per praesentem cursorem nostrum, Camerae Hungaricae Secretarium, remitti postulat Ex his unae pro articolo de transfugis deserviunt.

Humilimi et perpetui fideles

Stefanus Szuhay m. p.

N. Istvanffy

m. p.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 25, c. 651-661; Kriegsarchiv Wien, Die Feldakten, Fasz. 41, nr. 6; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 360—362; *Călători străini*, IV, p. 98—104.

În cea de-a treia zi a lunii iunie, după ce am trimis din Braşov o scrisoare Maiestăţii Voastre preasacre, am ajuns în tîrgul şi cetatea Rîşnov, iar în următoarele două zile am trecut munţii şi am intrat în Valahia, care după numele acestora se cheamă Transalpină, şi am poposit la Tîrgovişte. Am fost primiţi de boierii cei mai de seamă la o depărtare de o zi şi jumătate de drum chiar pe culmea abruptă numită Piatra Craiului unde carele se lasă jos cu scripetele. Apoi în ziua a cincia, la jumătate milă de Tîrgovişte, ne-a ieşit în întîmpinare tînărul fiu al voievodului Mihai, Pătraşcu, cu vreo trei mii de călăreţi şi pedeştri şi cu carete frumos împodobite, în care am fost aduşi. Toate acestea s-au făcut pentru măreţia şi autoritatea maiestăţii voastre. În sfîrşit în a şasea zi, dimpreună cu măriţii ⟨domni⟩ Gaspar Kornis şi Pancraţiu Senneyi, dintre chibzuiţii supuşi ai preasacrei Voastre Maiestăţi însoţitori de dovedită credinţă în toată această peregrinare a noastră, am purces la treabă şi poftiţi şi rugaţi am fost ascultaţi în audienţă publică, solemn şi în tăcere. Au fost înfăţişate de noi toate punctele privind ⟨întreaga⟩ chestiune, precum şi acela despre tătari, despre moldovean, despre Constantin Basilius, despre cazaci şi despre cele puse la cale de turci ce ne fuseseră comunicate mai înainte chiar de către Mihai voievod şi prin scrisori şi prin soli şi despre care am scris Maiestăţii Voastre de la Alba Iulia şi din Braşov.

Cerînd apoi de la voievod îngăduinţă să discutăm şi obţinînd-o după prînz ne-am adunat numai noi între noi, într-un loc retras al grădinii, tălmaci fiind secretarul român al acestuia anume Ioan Rácz, adică sîrbul, foarte priceput în limba ungurească şi bun cunoscător al celei latine; am stat multe ore pînă seara, ducînd tratative cu privire la solia tătărească.

Şi iarăşi în ziua a şaptea care era duminică, ⟨mergînd⟩ la catedrala mitropoliei cu hramul înălţării la ceruri a lui Hristos sub cuvîntul ascultării slujbei, ne-am retras în adîncul grădinii şi l-am ascultat pe solul de frunte al tătarilor chemat acolo de voievod. Acesta vorbind cu iscusinţă şi foarte pe scurt a oferit jurămîntul de prietenie şi alianţa hanului cu toată creştinătatea şi a promis că stăpînul său va păzi ceea ce se va fi hotărît de către Mihai voievod în acest tratat în vederea păşirii la o unire veşnică între Maiestatea Voastră sacră şi hanul tătarilor. Şi pînă atunci va aştepta şi el pe solii săi ⟨să se reîntoarcă⟩ de la Mihai voievod cu răspunsul dorit şi cu o sumă de bani. Dacă înţelegerea cu creştinii va fi încheiată prin mijlocirea lui Mihai după dorinţa sufletului său, şi dacă fratele mai mic ar fi cu totul părăsit ⟨de turci⟩, căci atîta timp cît acela e în viaţă nimic sigur ori liniştit nu-l poate aştepta, sau măcar dacă acest ⟨frate⟩ s-ar întoarce atunci cînd orice primejdie sau neajuns ar fi îndepărtate şi pe fratele său l-ar vedea prins în mîinile sale, şi cum despre partea turcilor nimic sigur nu poate fi, atunci doar s-ar hotărî să pornească cu putere temeinică. Dacă totuşi acum s-ar adăuga şi ceva ajutor şi noroc, spune solul său din frunte, hanul s-ar oferi cau chiar s-ar întoarce. Dar mai mult ca atîta, chiar prin acest sol al său hanul îndeamnă cu mare stăruinţă pe Mihai voievod să nu cedeze din nou în faţa tiranului turcilor, care este sperjur şi fără credinţă, nespus de răzbunător, chiar la cel mai mic prilej, pentru ca să nu păţească ⟨şi el⟩

ce a pățit însuși hanul. Și i-a conjurat pe acești soli, Bernhardfi și Gheorghe Racz, pe toți zeii, ca să nu știe absolut nimeni — în afară de Sigismund și Mihai — de scrisoarea hanului, ale cărui cuvinte concordă în toate punctele cu scrisoarea și cu solia lor, și cu toate că pretextul tratativelor ⟨noastre⟩ cu tătarul, ca și al ⟨discuțiilor⟩ lui cu noi este încheierea păcii între Maiestatea Voastră preasacră și împăratul turcilor, scopul totuși acesta este, anume ca tătarul să rămînă alături de noi. El nu refuză și nici nu se dădea înapoi de la acest fel de slujbă, anume să mijlocească pentru încheierea păcii pe un răstimp de cel puțin trei ani, pînă va putea să ridice oarecari întărituri și fortificații, deși mai chibzuit și mai înțelept ar fi să se îndepărteze cu totul de turc. Destul de mare, dacă nu chiar fără seamăn de mare ar fi valoarea unei asemenea fapte, dacă el ar sta în cuprinsul stăpînirilor sale ori între hotarele turcești, și s-ar împotrivi ieșirii în Ungaria ori în celelalte părți. Fiind pace dinspre partea lui, nu există nici un temei să credem că sultanul va porni el în spre Ungaria ori în spre părțile celelalte. Experiența ne-a învățat cît de puțin trebuie să ne temem, în lipsa tătarului, de puterea turcului. Căci dacă tătarul n-ar face nimic altceva decît să treacă prin foc și sabie aceste țări preafrumoase și fără seamăn de bogate, să ducă în cruntă robie și veșnică înlănțuire atîtea mii de suflete, să vîre amarnică groază în toate neamurile, și tot ar trebui să ne temem, căci creștinii n-ar izbuti să facă nimic de folos, iar pagubele — cine ar mai putea să le socotească? De nu va putea hanul să se țină de cuvînt, avem strașnic a ne teme pentru Transalpina, țară prea frumoasă și nespus de mănoasă, în care nu există nici o întăritură și apoi pentru Transilvania, ca nu cumva să cadă, chiar anul acesta, în puterea turcilor și să rămînă așa pentru vecie. Va fi primejdie și pentru restul Ungariei și ținuturile învecinate, să fie pierdute cu atît mai lesne, cu cît mai norocit fuseseră dobîndite prin preafericita clarviziune a Maiestății Voastre preasacre. Luăm dar ca martor pe Dumnezeu că de acestea și de atîtea alte pricini împinși și stîrniți de îndemnul și rugămințile ca și de oarecare șovăială din partea voievodului Mihai ori îmboldiți de sfaturile domnilor Kornis și Pancrațiu, chiar de-am făcut-o mai fără voie, ne-am învoit pînă la urmă cu voievodul ca să trimită hanului zece mii de galbeni ca dar din partea Maiestății Voastre preasacră și prealuminatului Maximilian (care lucru se află expus în scrisorile însemnate E și F). Am adăugat și noi 1 300 de galbeni și arme și pahare de argint, cumpărate de Kornis la Cluj pe 500 de taleri și toate le-am împărțit pentru voievod și pentru curtea hanului. Voievodul Mihai care a dat banii măcar că e schimbător și ba se hotărăște să ducă el această pagubă ba vrea să i se restituie de noi și de Maiestatea Voastră, totuși se va învoi să fie părtaș la această cheltuială. Cu această sumă de bani și cu alte daruri trimitem înapoi pe solii tătari cărora le adăugăm și pe ai noștri, pe Ioan de Pojon, pe Hödl plătitorul din Țara Românească, cunoscător al limbilor română, polonă și turcă și pe acel Gheorghe Racz care fusese trimis și mai înainte de solie la han, iar aceștia, ori încotro se vor îndrepta, vor îndeplini poruncile potrivit cu instrucțiunea ce le-a fost dată la litera G. Acestea dar despre tătari. Iar voievodului, după cum am scris mai înainte, i-am numărat 10 000 de taleri, și cum am constatat nevoie absolută de bani, i-am făgăduit, potrivit și instrucțiunilor date nouă de Maiestatea Voastră, că îl veți ajuta cu mijloace și de acum încolo, potrivit cu cererea lui, și chiar dîndu-i mai mult și cu mai multă dărnicie cînd ar fi mai mare nevoie. Așadar cum în anul trecut i s-a dat

solda pentru 4 000 de oameni i-am promis pe anul acesta 5 000 pe timpul verii, și pe jumătate pentru vremea iernii. Dar el a spus, și este adevărat, că mai ales dacă îngheață Dunărea, se poate aduce mai multă pagubă și vătămare ⟨turcilor⟩ iarna, cum nu se ține aproape nici un ostaș prin aceste locuri, pînă la Constantinopol. Dar cînd sultanul își va aduna oastea de pretutindeni — măcar că nu au sosit încă cei de peste mare și cei din Asia, care totuși luptă sub comanda beglerbegului Greciei — ei se vor aduna la Bodon adică Vidin cu gîndul ca dacă vor putea să-l cheme și să-l aducă pe han, să devasteze și să distrugă mai întîi toată Țara Românească, și o dată ocupată, să năvălească în Transilvania din două părți, să o atace și să o cucerească, tătarii ⟨trecînd⟩ munții de aici din Țara Românească, iar turcii mergînd spre Cenad, Lipova, Lugoj, Caransebeș, Oradea etc.

Este adevărat că Mihai voievod în zilele din urmă, cît mai era încă principele Sigismund în Transilvania, a trimis 5 000 de taleri drept tribut, dar nici așa nu poate fi în siguranță. I se trimit porunci pe care fiind el acum sub ascultarea și legămîntul de fidelitate către Maiestatea Voastră sacră, nu trebuie să le mai îndeplinească sub nici un motiv, cum reiese din scrisorile ⟨însemnate⟩ : H.I.K.

De aceea el dorește și zorește și stăruie, și conjură în numele a tot ce e mai sfînt, ca Maiestatea Voastră sacră să-i mai plătească solda pentru încă 5 000 de oameni, călăreți și pedestrași, în condițiile însemnate în scrisoarea de învoială, sau să binevoiască să-i trimită soldați. El făgăduiește că dacă Maiestatea Voastră își va da aprobarea în sensul acesta, și el va avea oști mai numeroase (mai ales dacă tătarul nu ar veni) atunci el singur, cu această armată a Maiestății Voastre și cu trupele sale de cazaci, ar fi gata să țină piept în anul acesta, în locurile acestea, întregii forțe și mase a turcilor. În acest timp vor putea fi cucerite cetățile din Ungaria. Sau dacă turcii ar hotărî să năvălească în Transilvania și ar putea să tragă și pe tătari, el va face ca ei să nu poată pătrunde în Transilvania, și atunci ar fi siliți să treacă Dunărea ca să-și unească forțele cu turcii. Și dacă se va întîmpla astfel, atunci el — fie că ei ar începe să atace Transilvania, sau că ar merge în Ungaria — se arată gata să treacă Dunărea și să devasteze totul cu fier și foc pe toată întinderea sau să atace din spate pe dușman, pe la Orșova în Transilvania și astfel să zădărnicească și să zdrobească silințele lor blestemate. Și mai spune, și este adevărat, căci ne-au mai spus-o și alții — că dacă domnul ar trece el însuși Dunărea cu 15 000 sau 20 000 de oameni, toate acele popoare pînă la Constantinopol, sătule de robia turcească se vor porni într-un suflet, cum sînt bulgarii, sîrbii, albanezii, rascienii, uniți cu ei în aceeași credință și vor înlătura din mijlocul lor pe turci, oricîți ar fi. De aceea el păstrează pe lîngă sine ca un fel de zălog și ca ostateci pe fiii fruntașilor din acele națiuni. Și mai promite că ori încotro i s-ar ordona să pornească, va merge el însuși cu toate oștile și va fi la porunca Maiestății Voastre sacre sau a serenisimului arhiduce Maximilian. Are înlesniri nespus de bune, care întrec tot ce s-ar putea crede, pentru a lovi pe dușman la cap și a-i sfîșia măruntaiele. Și dară ar prefera Maiestatea Voastră, el e gata să plece din acel loc și din domnie și să lase țara sa în paza Maiestății Voastre, numai să i se facă rost de întreținere și de ședere într-un loc potrivit. Din care pricină cu umilință rugăm ca să binevoiască Maiestatea Voastră preasacră să ia în seamă plecatele și stăruitoarele lui rugăminți și cu chibzuință mărinimie să privească la el și ori să primească acea

ţară de la el, ori să-i dea alte ajutoare mai mari, plătindu-i şi pe ceilalţi cinci mii de soldaţi. Acest ⟨lucru⟩ să se facă fie în bani, prin repartizarea contribuţiei în principatele de nord, fie în soldaţi, cu toate că aceştia vor izbuti să ajungă la el mai tîrziu decît este nevoie. Acuma turcul se îngrijeşte doar de acest lucru, dacă va avea să lupte cu noi ori cu el, din care pricină îl presează amarnic, ⟨după cum se vede⟩ din suspomenitele scrisori H.I.K. Dacă ⟨turcul⟩ ar simţi vreo împotrivire din partea lui (care lucru, susţine Mihai, acela deja îl ştie, prin trădare şi mîrşăvia polonilor şi a lui Ieremia moldoveanul), fără tăgadă că o să-l lovească, şi din faţă şi din spate, ca pe un duşman ameninţător. O să fie aşadar atacat foarte curînd ⟨de turci⟩, dar ca să nu ajungă acela stăpîn pe situaţie, trebuie să i se dea ajutoare mai mari şi mai repede.

Iar despre Ieremia moldoveanul, spune că este un înşelător, un trădător şi un om fără pic de credinţă, care nu încetează o clipă să tot stîrnească şi să îndemne pe duşman ca să-l poată înlătura pe Mihai ; se plînge de el că primeşte la sine pe toţi cei ce îl trădează pe el, că denunţă duşmanului toate faptele şi planurile sale, şi solicită neîncetat pe duşman contra sa, că instigă pe turci să ocupe Ţara Românească şi Transilvania şi îşi oferă concursul său şi al polonilor acum că Transilvania e lipsită de un principe şi că transilvanii, tărăgănînd peste măsură de mult, aşteaptă prilejul de a se închina turcilor etc. De aceea el ar dori să-l alunge din Moldova şi să se scape de un duşman şi trădător atît de rău şi să restituie şi să închine Moldova Maiestăţii Voastre sacre. Are scrisori de la mulţi seniori poloni care îi promit ajutoare, ale căror nume în mod voit nu le dau aici, ci le trimit însemnate pe această listă. Scrisorile polone, nu numai că le-am văzut, dar le-am şi citit. Spune Mihai că, numai doar de nu ar fi oprit de către Maiestatea Voastră şi de către noi, uşor l-ar învinge pe Ieremia şi ar cuceri Moldova şi ar scăpa de ameninţările polonilor etc. A mărturisit că a fost solicitat şi de poloni prin unele persoane interpuse şi mai ales de cancelar ca să părăsească ⟨pe împărat⟩. Şi de Josica a fost îmboldit ca să-l susţină la dobîndirea principatului Transilvaniei. Noi însă l-am făcut atent cu tot dinadinsul să nu pună la cale ceva contra Moldovei, după cum aveam poruncă de la Maiestatea Voastră sacră. Iar el a răspuns că nu vrea să nărui Moldova, nu ea îl duşmăneşte pe el, ci ⟨să-l alunge⟩ pe Ieremia.

Noi totuşi i-am pus în vedere în chipul cel mai hotărît să nu se răzbune nici pe acela. După cum putem să observăm, nu este prea prudent să tratăm prin scrisoare despre o unire mai strînsă cu Moldoveanul, căci acela fără ştirea polonilor aproape că nu îndrăzneşte să deschidă nici o scrisoare. În general nu vom trata decît despre buna vecinătate şi despre ⟨cererea⟩ ca să nu pătrundă pe acolo turcii şi tătarii în Transilvania, în Ţara Românească şi nu vom trece mai departe. Spune Mihai că dacă ar avea în moldovean un vecin cu credinţă cu care să-şi poată uni forţele fără teamă, el ar putea face în aşa fel ca nici tătarul şi nici turcul să nu fie în stare de a pătrunde în regiunile de pe partea aceasta a Dunării.

Ţara Românească, de cum treci munţii este o ţară prea frumoasă, netedă de tot ca aşezare şi foarte călduroasă ⟨?⟩ şi este mai mare ca Transilvania şi Moldova ; este nespus de mănoasă, producătoare de grîne, de vinuri. Ogoarele se ară doar o dată. Are ape, livezi, păduri, ogoare, podgorii şi toate cele trebuitoare traiului. E îmbelşugată şi în boi, porci, brînză, ceară, miere, unt, oi, cai, sare şi în cele mai frumoase mănăstiri, şi îndeosebi ⟨cea de la⟩ Argeş, de altminteri acuma devastată de Sinan,

din care cauză nu mai plătesc bir sau darea pe care noi o numim „contribuţie” decît 500 de ţărani. Dunărea scaldă întreg hotarul ţării şi o desparte de Rascia, Serbia, Bulgaria, Albania sau Macedonia.

Voievodul este de statură înaltă, cu părul şi barba neagră, faţa şi ea negricioasă şi severă, stîngaci, reputat viteaz.

Solul tătar Hassan aga, om mai simplu ⟨?⟩, afirmă că turcul s-a hotărît deja să asedieze Strigoniul, dar nu ştie nimic despre Giavarino; spune că hanul e sărac, precum ⟨sînt⟩ şi veniturile sale din ogoare şi podgorii şi din jafuri, din care cele mai multe le face prin Podolia. Are şi un lac sărat şi unele vaduri sau vămi şi taxe maritime. Acelaşi han, prin solul său, arată multă consideraţie lui Mihai voievod.

Iar acest Mihai voievod, împins de multe argumente şi îndemnuri s-a închinat şi a dat pe vecie toată această ţară a sa Transalpina Maiestăţii Voastre preasacre, împăratului şi regelui său preabinevoitor, şi în urmă cu suflet deschis a depus jurămînt de credinţă în biserica Sf. Nicolae, de pe culmea cetăţii Tîrgovişte, împreună cu boierii săi de frunte, veniţi în numele tuturor stărilor; ⟨lucru ce se vede⟩ din scrisorile L.M.N. din 9 iunie.

A trebuit să învingem cele mai multe şi mai mari greutăţi, căci voievodul s-a plîns cu cea mai mare vehemenţă de transilvani. Abia a putut fi adus ca să se încreadă din nou în ei. Se plînge că a fost împiedicat de la orice ispravă strălucită de către aceia ce revendicau cu orice prilej o glorie neadevărată; ei l-au lipsit de propria lui ţară cu cea mai mare ocară, abia a obţinut solda pentru 200 de călăreţi, şi multe lucruri cît se poate de absurde; apoi, însă, a fost pus iarăşi în toate drepturile sale. Se temea ⟨şi acum⟩ de procedee asemănătoare. A fost foarte greu să i se poată scoate acestea din cap. Ieri seară a sosit o iscoadă a voievodului, şi a raportat că sultanul nu va ieşi anul acesta ⟨la război⟩.

Din Tîrgovişte, la 11 iunie 1598.
Maiestăţii Sale preasacre, împăratului şi regelui.

P.S. Voievodul roagă să i se trimită înapoi prin curierul nostru de faţă, secretarul Camerei ungare, scrisorile turceşti. Dintre ele unele sînt de folos cu privire la articolul despre transfugi.

Preaumili şi statornici credincioşi
Ştefan Szuhay
Nicolae Istvanffy

64 **1598 iulie 6, Curtea din Ploieşti.**

Quod ad Moldavos attinet, illi parati in castris sunt. Sed de Bathoreis nihil intellexi. Ego prope ipsos maneo; si quid habuissem, ut alia omnia, Magnificentiis Vestris Dominationibus significassem Iidem Moldavi cum ligonibus et aliis instrumentis instructi sunt, ut fossam, quam tempore superioris tartaricae irruptionis fecerant, sed ea oppleta rursus erat, restaurent. Timent enim ab una parte a Tartaris, ab altera a Cozacis, qui quidem Cozaci volunt huc ad me venire: et miserunt homines suos ad Hieremiam Vaivodam pro tansitu per provinciam eius; quem non concessit, asserens se timere ab Imperatore Turcico. Tartarorum

X millia venerunt prope Danubium ascendendo ; volunt transire Danubium ad Zmil oppidum, ut sint ultra Danubium cum Turcis, et ad vada fluminis dispergantur. Turca vero illos expectat, ut cis Danubium me invadant. Boierius meus, qui fines provinciae custodit, scripsit mihi has litteras, quas Mag-ciis V. mitto. Scripsit etiam Passa Bodoniensis, quas, in ungaricam linguam translatas, una mitto. Quod ad bellum attinet, sciant M.V. hostes circumquaque esse paratos. Sed miror quod M.V. in tam magno sunt silentio. Expergiscantur M.V. et melius provideant rebus : hoc enim nunc tempus postulat. Quia Deus mihi testis est, me non tergiversari, sed paratum esse sanguinem pro christiana republica profundere. Sed, si contra hostes ivero, aut ipsi contra me, modum non habeo quo resistam : militibus pecuniam dare nequeo, qui sine illa ire nolunt. Vereor etiam ne, viso hoste et non habita pecunia, dialbantur. Nunc quoque nunciavi eis, ut de uno oppido in aliud vadant. Sed non obediunt. Eo vadunt quo volunt, late in provincia, et rapiunt quaeque. Ego possem Passae multum damni inferre si haberem cum quibus. Meminerunt M.V. cum mihi coram hic dicerent, futura omnia meliori in statu. Sed vident nunc quomodo simus. M.V. iurarunt nobis, et nos M.V., ut invicem nos non deseremus. Scribant M.V. Serenissimo Maximiliano ut cito veniat et sedeat in thronum suum, et circumspiciat : quin omnes nationes stant paratae, nisi nos sumus in silentio. Aut, si quid obest, propter Deum rogo M.V. significent mihi, ut possem tempestive familiam meam ad M.V. in Transylvaniam mittere, et egomet exire; ne hostis hic me obruat. M.V. ignoscant quod confidenter sic scribo : cogor id facere. Adhuc miror, quod nulla adhuc castra habetis; itaque curent gentes in castra convenire. Peditibus istis illinc pulveres, pixides seu sclopetos abunde mittant, et pecuniam qua solvere possim militibus. M.V. feliciter valeant. Ex Curia nostra Ploiest, 6 Iulii 1598.

Michael Vaivoda

M.V. rogo, scribant mihi, quae sit causa tardi adventus S-mi Maximiliani, cui ego usque ad mortem assistere volo; ideo iuramento me ei adstrinxi.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 25, c. 647—648; Kriegsarchiv Wien, Die Feldakten, fasc. 41, nr. 7; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 371 Innsbruck, Staathaltereiarchiv, Ambraser einkommene Schriften; III_1, nr. CCXXVIII, p. 294; N.Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, ed. a III-a, p. 223—224.

Cît se ţine de moldoveni, sînt gata în tabără, dar despre Balthoreşti n-am înţeles nimic ; şi eu rămîn lîngă ei pentru ca, de aş afla ceva, să dau de ştire toate celelalte Măriilor Voastre. Şi moldovenii sînt gata, cu săpi şi alte unelte, ca să înnoiască şanţul ce-l făcuseră pe vremea năvălirii mai vechi a tătarilor, dar fusese umplut pe urmă. Căci se tem pe de o parte de tătari, pe de alta de cazaci. Care cazaci vor să vie aici la mine, şi şi-au trimis oamenii la voievodul Ieremia, pentru trecere prin ţara lui, pe care nu le-a îngăduit-o sub cuvînt că se teme de împăratul turcesc.

Zece mii de tătari au venit urcînd pe lîngă Dunăre, vor să treacă Dunărea pe la tîrgul Ismail ca să se întîlnească peste Dunăre cu turcii şi să se despartă la vadurile fluviului iar turcul îi aşteaptă ca să năvălească asupra mea dincoace de Dunăre. Boierul meu care păzeşte hotarele ţării mi-a scris aceste scrisori pe care le trimit Măriilor Voastre. Să se trezească deci Măriile Voastre şi să se îngrijească mai bine de lucruri;

căci aceasta o cere acum vremea, — că Dumnezeu mi-i martor că eu nu zăbovesc, ci sînt gata să-mi vărs sîngele pentru creştinătate. Dar, dacă voi merge împotriva duşmanilor ori ei împotriva mea, n-am cum să mă împotrivesc. Nu pot da bani ostaşilor, care fără bani nu merg.

Mă tem și de aceea că nu cumva, văzînd pe duşman şi neavînd bani, să nu se împrăştie <ostaşii>. Şi acum le-am dat de veste să meargă de la un oraş la altul, dar nu ascultă, merg unde vor în largul ţării, și răpesc toate. Eu aş putea aduce mare pagubă vizirului, dacă aş avea cu cine. Își vor fi aducînd aminte Măriile Voastre cînd îmi spuneaţi faţă de dînşii că vor fi toate spre mai bine ; dar acuma vedem cum stăm. Măriile Voastre ne-au jurat nouă şi noi Măriilor Voastre să nu ne părăsim unul pe altul. Scrieţi Măriile Voastre prealuminatului Maximilian să vie iute şi să stea în scaunul lui şi să caute în juru-i. Pentru că toate neamurile stau gata, numai noi stăm în tăcere. Or, dacă stă ceva împotrivă, pentru Dumnezeu mă rog ca Măriile Voastre să-mi spuie, ca să pot trimite din vreme pe ai mei la Măriile Voastre în Transilvania şi să ies şi eu, ca nu cumva duşmanul să mă strivească aici. Măriile Voastre să mă ierte că scriu cu atîta îndrăzneală, căci sînt silit a o face. Mă mir că n-aveţi încă nici o tabără ; deci îngrijiţi-vă să se adune ostaşii în tabără. Acestor pedeştri trimiteţi-le de acolo din belşug praf şi puşti, precum și bani cu care să pot plăti ostaşilor.

Din curţile noastre de la Ploieşti, în 6 iulie, anul 1598

Mihail voievod

Rog Măriile Voastre să-mi scrieţi care e pricina sosirii tîrzii a prealuminatului prinţ Maximilian, căruia pînă la moarte vreau să-i fiu spre ajutor. De aceea m-am şi legat cu jurămînt faţă de el.

65 — 1598 iulie 11, Tîrgovişte.

Banus noster Bozaueriensis et Brailensis, nostro iussu, miserat hominem, ut exploraret tam Moldavos quam Tartaros et Cozakos, qui omnia vidit et preambulavit et hodie mane hora sexta rediit ac certo attulit, Tartaros iam ad vadum Oblucziсha [1] vocatum cum navibus esse et ita eos spargere, quod ibi transire vellent, et ultra Danubium iter facere. Sed clam in alio loco, qui Pons Deligiure vocatur, visi sunt Tartari vadum fluvii explorantes et probantes, ita ut ex improviso vellent hanc provinciam meam invadere. Iam in hac provincia miseri coloni omnes fugam dedere in Moldavia quoque plebs ipsa, uti dicunt, omnis ad montes et alpes castra locauit. Cozaci quoque sunt in Moldavia, et ambae partes ab altera sibi metuunt. Tartarorum propositum est, ut me invadant : sic pro certo allatum est, quod etiam Magnificencys Vestris significo.

Quia autem mihi incumbit, ut vigilem, Deo iuvante, ad futurum diem lunae cum exercitu ad opp idum Girgicze castra locabo. Hodie die veneris tormenta bellica et peditatum praemittam. Indigeo uno capitaneo, iam scripsi ter Magnificenciis Vestris ut dominum Moisem Zekel huc mitterent, itaque ut hoc curare velint tempestive rogo, ut possimus parati esse, quia hostis in sua re progreditur. Itaque Magnificenciae Vestrae dominum Moysem statim mittant, ac domino Pancratio Seniey committant ut sit paratus, ut si opus erit, sine mora venire possit, cum equitatu.

Habeo magnam molestiam cum equitibus Hungaris, quia nullo modo volunt in castra venire, nisi prius pecunia eis detur. Ego vero quoddem non habeo. Si quid evenerit mali, mi hi ne imputetur, qui in tempore omnia Magnificencencis Vestris significavi.

De Georgio Rätz nihil certi habeo, sunt mihi certi exploratores, qui, quisquid attulerint, statim significabo. Datae Tergovistae 11 July. 98

Michael Waivoda

Scribitur ab aliis quod Tartarus velit via Hustensi in Hungariam irrumpere, licet autem hoc dubium sit, tamen committendum est, ut ubique vigilent.

Arh. St. București, Colecția microfilme Austria, rola 25, c. 644—643 (Kriegsarchiv Wien, Feldakten, Fasz. 41/1598). Hurmuzaki, *Documente*, vol. III/1, p. 295—296; XII, p. 373.

Banul nostru de Buzău și Brăila a trimis, din ordinul nostru, un om ca să cerceteze atît pe moldoveni, cît și pe tătari și cazaci; acesta a văzut totul, colindînd în părțile cele mai înaintate, iar azi dimineață, pe la orele 6, s-a întors aducînd ca sigură știrea că tătarii se află acum cu ambarcațiile la vadul numit Oblucița[1] și că apoi se împrăștie, că vor să treacă ⟨fluviul⟩, pe acolo și să-și croiască drum peste Dunăre. Dar în ascuns, în alt loc, care se numește „Podul lui Deligiura" au fost văzuți tătari care cercetează și încearcă vadul fluviului; vor dar să năvălească pe neașteptate în țara mea. Acum, bieții locuitori din această țară, toți s-au pus pe fugă; și în Moldova chiar poporul de rînd, întreg — zice-se — și-a așezat sălașurile în munți și poiene. Și cazacii sînt în Moldova și ambele părți se tem una de alta. Intenția tătarilor este să dea năvală în țara mea: acestea ne-au fost raportate ca sigure, drept care le aduc la cunoștință Înălțimii Voastre.

Dar, cum mie mi se cade să veghez, cu ajutorul lui Dumnezeu, în următoarea zi a lunii ⟨curente⟩ îmi voi așeza tabăra, împreună cu oastea, în tîrgul Gherghița. Azi, vineri, am să trimit înainte toate uneltele de război și pe pedestrași. Am trebuință de un căpitan, am scris deja de trei ori Înălțimii Voastre să trimiteți aici pe domnul Moise Székely, așa încît vă rog să binevoiți a purta de grijă la timp de acest lucru ca să putem fi gata, căci dușmanul cîștigă foloase în treburile sale. Să trimiteți dar, Înălțimea Voastră, de îndată pe domnul Moise și să porunciți domnului Pancratie Sennyey să fie pregătit cu călărimea, pentru a putea veni fără întîrziere, dacă va fi nevoie.

Am mare necaz cu călăreții unguri, căci nu vor să vină cu nici un chip în tabără pînă nu li se dau mai întîi banii, pe care eu nu-i am însă. Dacă se va întîmpla o nenorocire, să nu mă învinuiască pe mine, care din vreme am dat de știre Înălțimii Voastre.

Despre Gheorghe Rácz nu am nici o știre sigură. Am informatori siguri, și, îndată ce-mi vor raporta ceva, vă voi încunoștința de urgență.

Dat la Tîrgoviște, la 11 iulie 1598.

Mihai voievod.

Mi se scrie de către unii că tătarul vrea să dea năvală în Ungaria, prin Hust; deși acest lucru este îndoielnic, totuși se cere să veghem pretutindeni.

---

[1] Isaccea.

Des Michael Weyda in der Wallachey Diener hatt bey der F.D.Erzherzog Maximilian, den 25. Septembris Anno 98, im Nahmen seines Herrn, neben einem Credentzschreiben, folgende Puncten angebracht.

1. Das sein Herr zu wissen begerte, ob Ihr Durchlaucht mit dem Siebenburger ein Accordo zu treffen, oder die zugefuegte Iniurien zu rechen Willens sein. Da aber die K.M. sich mit dem Siebenbürgern vergleichen wurde, das ehr im Landt bleiben solte, erklertte sich der Weyda das ehr nit unter ihme sein, noch fur seinen Herrn erkennen wolte.

2. Im Fall sich der Siebenbürger mit dem Turcken in ein Frieden einlassen und verbinden, undt sich wieder Ihr Durchlaucht feindtlich erzeigen wurde, das Ihr D. ihr solchs nit anfallen lassen, oder sich fugen solten.

3. Wie auch Ihre Dt ihr nichts ihnen (?), noch hindern lassen solten, was wieder den Feindt oder Siebenburgen vorzunehmen, sondern nur in Gottes Nahmen forth fahren.

4. Fur sein Person, weil ehr einmahll der Keys. Mtt sich mit Eidtpflicht verwandt und underthenig gemacht, versicher ehr Ihre Mtt und F.D. darbey getrew zu leben undt zu sterben.

5. Und, was Ihr Dt ihme oder seinen Landen aufferlegen, bevehlen, oder wohin sie ihne mit seinem Kriegsvolck schaffen undt verordnen werdnen, sey wieder den Feindt oder Siebenburger alletzteit willig und gehorsambt nachzukhomen.

6. Bittet allein und ermayndt (sic?), Ihre F.D. wolle mit ihrem Lager nehener herab gegen den Feindt rucken.

7. Wan die Turcken und Tattern zuruck gewichen wehren, oder noch weichen wurden, thuett ehr Ihr Durchlaucht zu wissen, das ehr gefast sey den Feindt in seinem, des Feindts, Landt vorzuwartten, und ihne anzugreiffen.

8. Do es auch Ihrer Durchlaucht also gefiehle, hatte ehr mit besten Lust, noch weil der Feindt her... (sic), fernen uber die Tohnaw zu setzen, und ein starcken Streiff zu thuen. Oder aber, auff Ihr D. Guttachten, Siebenburgen zu uberfallen.

9. Dan ehr alberaidt mit den Zäckeln einen gutten Verstandt in Ihr D. Nahmen gemacht hette, das ihrer der mehrer Theil es auff Ihrer Durchlaucht Seitten halten werden.

10. Schliesslichen, bittet ehr vleissig, weil ehr ein zimliche starck Anzahl Kriegsvolk beysamen hatt, und daselben zu underhalten nit vermag, das Ihr Fürstliche Durchlaucht mit Gnaden auff ihr wolle bedacht sein, und mit einer eilenden Gelthilffe nit verlass.

In Conversando zeugt der Diener an, wie seines Herrn Khundtschafften lautten, sey der Feindt in Allem, mit sampt Tattern, nit uber 40m starck.

R. Das er bey 4m gutter Cosacken habe, so alle Stegh und Weg in Siebenbürgen wol wissen. Dieselben khontten balt inein und durchraussehen (sic) und die Sachsen zum Auffstandt rhuren, welche ohne das auf die Clausenburgern sehr schmirig sein sollen, das sie den Fursten wieder eingelassen.

R. Das der Wallach von 30 bis 40m zu Ros und Fus starck auffsitzen konne, seiner Landtleuten, und was ihme von Bulgarien zugefallen: die ihn starck raitzen, uber die Thonaw zu setzen, und den Feindt ein zu fallen.

Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 392—393; Innsbruck, Statthaltereiarchiv, Ambraser einkommene Schriften.

Slujitorul lui Mihai voievod din Țara Românească a adus, în numele stăpînului său, la 25 septembrie anul 1598, la Alteța Sa princiară, arhiducele Maximilian, alături de scrisoarea credențială, următoarele puncte:

1) Că stăpînul său dorește să știe dacă Alteța Sa vrea să încheie un acord cu transilvăneanul ⟨Sigismund Báthory⟩ sau să răzbune injuriile primite. Dacă însă Maiestatea Sa imperială ar cădea la înțelegere cu transilvăneanul, ca acesta să rămînă în țară, voievodul declară că nu vrea să se subordoneze aceluia, nici să-l recunoască de stăpîn.

2) În caz că transilvăneanul va încheia o pace cu turcul și se va manifesta dușmănos împotriva Alteței Sale, acesta nu trebuie să accepte sau să se resemneze.

3) De asemenea, Alteța Sa nu trebuie să renunțe și nici să împiedice de a întreprinde ceva împotriva inamicului sau a transilvăneanului, ci să continue în numele lui Dumnezeu.

4) În ce privește persoana sa, odată ce a devenit, prin jurămînt, familiarul și supusul Maiestății Sale imperiale, el asigură pe Maiestatea Sa și pe Alteța Sa princiară că va trăi și va muri credincios obligației asumate prin jurămînt.

5) Ceea ce Alteța Sa îi va trasa ca sarcină, îi va porunci lui și țării sale sau încotro îl va trimite și comanda pe el și oastea sa, fie împotriva dușmanului, fie împotriva transilvăneanului, el va îndeplini totdeauna cu bunăvoință și supunere.

6) Roagă și avertizează ca Alteța Sa princiară să-și mute tabăra mai aproape, împotriva dușmanului.

7) Atunci cînd turcii și tătarii se vor fi retras sau vor fi pe cale a se retrage, voievodul va înștiința pe Alteța Sa, pentru a fi gata să înainteze în țara dușmanului și să-l atace.

8) Dacă Alteța Sa este dispusă, voievodul ar avea cea mai mare plăcere să respingă peste Dunăre pe inamicul care se află aici și să facă o incursiune puternică. Sau, cu avizul Alteței Sale, să atace prin surprindere pe transilvănean.

9) Deoarece voievodul a încheiat o înțelegere bună cu secuii în numele Alteței Sale, cea mai mare parte dintre ei vor fi de partea Alteței Sale.

10) Deoarece voievodul a adunat un număr destul de mare de oșteni, pe care nu poate să-i întrețină, roagă insistent ca Alteța Sa să-i aibă în vedere cu milostivire și să nu-i părăsească, trimițînd de urgență ajutoare bănești.

În convorbire, slujitorul a mărturisit că, potrivit informațiilor culese de iscoadele stăpînului său, inamicul, împreună cu tătarii, nu depășește numărul de 40 000 oameni.

R. Că voievodul are cam 4 000 cazaci buni, care cunosc toate drumurile și potecile din Transilvania. Aceștia ar putea pătrunde rapid ⟨în Transilvania⟩, îndemnînd la răscoală pe sași, care, oricum, trebuie să fie foarte porniți împotriva clujenilor, fiindcă l-au lăsat pe principe ⟨Sigismund Báthory⟩ să se întoarcă ⟨în Transilvania⟩.

R. Că ⟨voievodul⟩ român ar putea pune pe picioare o oaste de 30 000—40 000 călăreți și pedestrași, oameni de-ai săi, împreună cu cei care i se adaugă din Bulgaria; aceștia îl îndeamnă insistent să treacă Dunărea și să atace pe dușman.

Antwortt auf der Wallachen Anbringen.

1. Obzwar die Sache principaliter den Kayser, und nit Ihr Durchlaucht angehe, so wisse doch der Zeit Ihr Durchlaucht noch von keinem Accordo, viel weniger was die Kays. M. desswegen gesonnen, das es also noch in weittem Felde stehe.

2. und 3. Das Ihr Durchlaucht, ob sie woll fur ihre Person jetzo Leibsschwachheit halber darnieder liegen, dannoch ihre Bevehlichshaber und Kriegsleutte alle damit im Werk seint, sich nach dem Feindt zu regulieren, und demselben zu begegnen, wie sie den auch aus dem unttern Lager die mehrere Hilff erwarten.

4. Haben Ihr Durchlaucht alle Weg seine Auffrichtigkeit, Dapferkeit undt Trewe zu der K.M. gespurt, undt im Werck befunden, das, die verwichene, den Siebenburger viel triebuirtt wehr worden, was ehr der Wallach verrichtet; wolte es derwegen bey der K.M. rhuern die ess unvergolten nit wurde lassen.

5. Also ehedem sich auch Ihr Durchlaucht des guttwilligen Erbieten gegen ihne freundlich bedancken, undt wollen sich das zur Gelegenheit zu gebrauchen wissen.

6. In 2 undt 3 berurtt wortten.

7. Liessen sichs Ihr Durchlaucht auch gefallen, undt sollens ihr an heimb, das der die Gelegenheit zum Besten wurte in Acht zu nehmen wissen.

8. Darzu wolle Ihr Durchlaucht selbst fleissigist gerhatten undt ermahndt haben.

9. Wie auch in der Correspondentz mit den Zäckeln zu continuiren.

10. Die Gelthulffe wehre albereidt durchweges auff Clausenburgk vorhanden gewest, aber durch diesen des Siebenburger Widerkunfft bisher verhindertt; drumb man ander Mitl suchete wie es ihme kunnte hehrzugemacht werden, da ehr auch selbst sichere Weg zeigen khontte; und wehr das Gelt beruendt. Undt wurden ihn die K.M. nit allein in diesem, sondern auch in Mehrern nit steken lassen.

Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 393—394; Innsbruck, Statthaltereiarchiv, Ambraser einkommene Schriften.

Răspuns la cererile soliei valahe

1. Deşi chestiunea priveşte principial pe împărat, şi nu pe Alteţa Sa <arhiducele Maximilian>, acesta din urmă nu are cunoştinţă despre un acord, nici despre intenţiile Maiestăţii Sale imperiale, chestiunea rămînînd deschisă.

2 şi 3. Deşi Alteţa Sa se află acum la pat, din cauza bolii, totuşi comandanţii şi luptătorii săi fac pregătiri spre a se pune la punct în vederea unei ciocniri cu inamicul; ei aşteaptă totodată ajutoare în plus din tabăra din sud.

4. Alteţa Sa a simţit în toate privinţele sinceritatea, vitejia şi credinţa <lui Mihai voievod> faţă de Maiestatea Sa imperială şi a găsit că în acţiunile trecute multe au fost puse pe seama transilvăneanului

⟨Sigismund Báthory⟩, care însă în realitate au fost înfăptuite de el, românul ⟨Mihai⟩; de aceea, Alteța Sa va pune chestiunea la Maiestatea Sa imperială, care nu va lăsa nerăsplătită fapta.

5. Alteța Sa aduce mulțumiri prietenești pentru oferta binevoitoare și va căuta să o folosească la momentul potrivit.

6. Răspunsul este cuprins la punctele 2 și 3.

7. Alteța Sa acceptă, rămînînd pe seama sa hotărîrea de a folosi prilejul în modul cel mai bun.

8. În această privință, Alteța Sa însăși dorește să țină o consfătuire, ⟨care să analizeze⟩ cu foarte multă grijă și ⟨apoi⟩ să dea de știre.

9. Să se continue legătura cu secuii.

10. Ajutoarele bănești au fost deja pregătite la Cluj, dar expedierea lor a fost împiedicată prin reîntoarcerea transilvăneanului ⟨Sigismund Báthory⟩, de aceea s-au căutat alte mijloace spre a-i fi expediate; el ⟨Mihai voievod⟩ însuși ar putea indica o cale mai sigură, pentru ca banii să rămînă neatinși. Maiestatea Sa nu-l va părăsi la ananghie, nu numai în această chestiune, ci și în altele.

68 **1598 octombrie 4, Constantinopol.**

Illustrissimo et reverendissimo monsegnior, mio padron signor mio.

Non restavo di dire a vostra Signoria illustrissima et reuerendissima, dopo d'hauerla riuerita al mio solito, come questa mattina si hanno fatto le gride publiche per contestabile et pena che ciascuno chi tira per minima Pagha che sia dai Re pena della uita, debba allestirsi fra quindici di, per inuiarssi con la persona del ré per Adrianopole, per giouarssi contro chiaur, cioè cristiani uersso la Transiluania et Valachia, onde senti il Mihal uaiuota, hauer fatto da Michele, con notabilissima st⟨r⟩age di turchi et con acquistar di più luoghi, nel particolare di Vidin, città principale, et d'una altra simili cossi in Transiluania contro tartari, et nel Ungheria anco sentonsi cattiue noui [. . .][1].

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 31; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie II, vol. 60 A, f. 100.

Preailustrul și prearespectatul monsenior, patronul și stăpînul meu.

Nu-mi rămîne decît să comunic Domniei Voastre preailustre și prearespectate că, după ce, conform obiceiului, v-am depus omagiile mele, în această dimineață s-a făcut strigare publică pentru conetabil ⟨serdar⟩; de îndată ce fiecare va primi plata minimă de la rege ⟨sultan⟩, este obligat să se pregătească în termen de 15 zile sub pedeapsa capitală pentru a pleca împreună cu sultanul spre Adrianopol și a fi de folos împotriva ghiaurilor, adică creștinilor din Transilvania și Țara Românească. Se aude că Mihai voievod i-a măcelărit pe turci și a cucerit Nicopolul și alte locuri, în special Vidinul, oraș important. Și aceleași lucruri se aud din Transilvania împotriva tătarilor, iar din Ungaria vin vești proaste [. . .][1]

[1] Despre necesitatea intensificării pregătirii militare contra otomanilor.

Naiasnieiszy milosczíwy kroliu, etc.

Oznaimuiemy waszei krolewskiei Mosci, naszemu milosczíwemu panu i dobrodzieiowi, ze przyiechali do nas od Wezyr Basze [1] od woiska tureckiego poslancy naszy ktoreśmy byli poslali przy posliech Iego Mosczi pana woiewody Siedmigrockiego i przy poslie naszym, ktory tysz stymi posly Siedmigrockiemi od nas poslany iest, przes ktore poslance pisze nam posel nasz ze poslowie iego mosczi pana woiewody Siedmigroczkiego żąndali tego Basze imieniem pana swego, aby granicze ziemie ich, tak iako za Sulimana Cessarza zachowaną im byly, do tego aby Lipowa i Ianowa zamki, a k temu ieszcze i ziemia Multanska przy nich sie zostala i pod roskazowaniu ich byla. Czego Wezyr Basza niechcąnc sie ważyć pozwolić, odeslal ich do Cessarza, napisawszy listy swe, iako do samego Cessarza, tak i do matki Cessarskiei, zeby na to baczenie Cessarz miał. I iechali iusz tym od pasze do Constantinopolia, tosz nam i sami ci poslancy ustnie powiedziali. A strony posla Hanowego ktory byl poslany do Cessarza Iego mosczi krzescianskiego, tak nam pisze ze sie iusz owrocil i znim pospolu poslaniec Cessarski przyiechal z responsem takim, daiąc znać ze są trzey panowie wielcy w Ostrogonie, ktorzy czekaią na przyiazd Basze i Hanow. Iesli Cessarz turecki Cessarzowi Iego Mosci Krzescianskiemu wroci Agier, a cessarz zas Iego Moscz krzescianski 64 zamkow ktore Turkom odięto cessarzowi turkiemu wroci, abo wienc iesli tak niechcą, żeby każdy to czego dostal trzymal w pokoiu, tedy przymierze między sobę uczynią. A iesli wienc i tego niechcą, tedy czekaią ich w Ostrogonie, chcąnc im bitwę dać, i to co pan Bog w tei sprawie zdarzy, na tym przestac. Iako y tak nam pisze teraz posel nasz ze skoro miesiąc ten nastanie, tedy się maią ruszyć ku Ostrogu, a data tego listu ktory do nas pisze, iest 13 dnia Septembria wedlug nowego calendarza, i rozumimy ze iusz iest Basza do tego czasu pod Ostrogonem. O hanie daie tysz nam znać ze wszytkę zdobyć i więżnie ma, poslal przes Ablasy Agę do ordy, przy ktorym 5000 Tatarow poslal, tak rozumiemy i domnimawamy się dlia tego, aby mu się też nazad przedrzeć kiedy zechca iść, zaczym potrzeba ostroznosci. Daliei co się ponowi niesezamiechamy Waszei krolewskiei Moszczy naszemu milosczíwemu panu i dobrodzieowi dać znać.

1598 d. 12 8bris z Botuszan.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R. P. Polonă, r. 8, c. 262; Archiwum Glowne Akt Dawnich, Warszawa; Archiwum Zamoyskich, Korespondencja, sygn. 3028 (olim 1790), p. 62 (olim 34); P. P. Panaitescu, *Documente*, p. 60—62.

[T] Preasenine milostive rege etc. Dăm de ştire Măriei Tale regale, domnul şi binefăcătorul nostru milostiv, că au venit la noi curierii noştri de la vizir [1] şi de la oastea turcească, pe care i-am trimis pe lîngă solii domnului voievod al Ardealului şi pe lîngă solul nostru, care de asemenea este trimis cu aceiaşi soli ardeleni. Prin aceşti curieri ai noştri ne scrie solul nostru că solii domnului voievod al Ardealului au cerut vizirului, în numele stăpînului lor, ca să li se păstreze graniţele ţării lor, aşa cum au fost în vremea împăratului Süleyman şi pe lîngă aceasta să li se dea cetăţile Lipova şi Ineu şi încă şi Ţara Românească să rămîie la ei, şi sub ascultarea lor să fie. Vizirul, neîncumetîndu-se să primească acestea, i-a

trimis la împărat, scriind scrisori atît către însuşi sultanul, cît şi către mama sultanului, pentru ca sultanul să aibă în atenţie acestea. Au şi plecat cu acestea de la paşă spre Constantinopol, precum ne-au spus acei curieri. În ce priveşte pe solul hanului, care a fost trimis la Măria Sa împăratul creştin, ni se scrie că s-a şi întors şi cu dînsul împreună a venit un curier împărătesc cu un atare răspuns, dînd de ştire că sînt trei înalţi demnitari la Esztergom, care aşteaptă venirea paşei şi a banului. Dacă împăratul turcesc înapoiază Măriei Sale împăratului creştin Agria, iar împăratul creştin înapoiază împăratului turcesc 64 de cetăţi care fuseseră luate de la turci, sau dacă nu vor aşa, fiecare ce a luat să ţină în pace, atunci vor face pace între dînşii. Iar dacă nici aşa nu vor, atunci îi aşteaptă la Esztergom, vrînd să le dea război şi ceea ce Dumnezeu va hotărî în această luptă aşa să rămîie. Mai scrie acum solul nostru că îndată ce se va termina această lună, se vor îndrepta ⟨turcii⟩ spre Esztergom, iar data scrisorii pe care ne-o scrie este 13 septembrie după calendarul nou şi înţelegem că pînă acum paşa a şi ajuns sub Esztergom. Despre han de asemenea ni se dă de ştire că toate prăzile şi prinşii pe care îi are i-a trimis prin Ablasy aga la tabăra ⟨marelui vizir⟩, odată cu care a trimis şi 5 000 de tătari. Astfel înţelegem şi ne dumirim că pentru aceea vrea să se întoarcă înapoi, şi de aceea trebuie să fim cu băgare de seamă. Mai departe ce se va mai întîmpla nu voi neglija să dau de ştire Măriei Tale, domnul şi binefăcătorul nostru milostiv.

Din Botoşani, 12 octombrie 1598.

---

[1] Satîrdji Mehmed paşa, comandantul expediţiei în Transilvania.

70 **1598 octombrie 16, Curtea din Caracal.**

Ser^me^ Princeps,

E.F.D. von 6 verwichen Monats Septembris datirts Schreiben, hab ich durch ein wardeinerischen Knecht wol empfangen, unnd dessen Inhalt vernohmen, und sollen darauf E.D. vorgewissent sein, das ich mich keiner anderer Mainung, als der wie ich mich gegen Iro durch meinen getreuen Diener, so den 16 Octobris mit guetter Relation wieder heimb khomen, erklerte, nit befinde. Bedancke mich derwegen zum Vleissigsten E.F.D. guetten Willens, und zweifel, weder an I.K.M. noch E.D. Gnade gar nit. Ferner hab ich auch vernohmen, das mir E.F.D. mit einer Gelt-Hulff gern beyspringen wolten; es erwinde nur an der Gelegenheit wie mans fort bringen könt. Dafur ich E.D. auch Danck sage, und biette nochmals das sie die zu uns tragende Gnadt und guetten Willen nit entziehen, sondern, viel mehr, uns, die wir nun des Gelts entblöst und in Armut gerathen, mit einer Summa Gelts erspriesslichen geniessen lassen wollen, sinttemal wir uns nur auf Ir K.M. und E.F.D. Gnad, iro Zusagen nach, zugetröst hab.

Anlangent der hiesigen Beschaffenhait, soll ich Eurer Fürstlichen Durchlaucht unverhalten nit lassen, wie das ich mit den Meinen uber die Thana gesezt habe, und, bey Nicopoli, in die 13 000 Turggen, sambt 2 Bassa und 12 Sanchiak-Bek, antroffen, mit ihnen gescharmizelt; und

sich lezlich mit der Hulf Gottes also geschlagen, das ihr gar viel an der Walstatt blieben: die Bassa zwar seint entlauffen. Hernach haben wir die Stadt Nicapolin, darin bej 6 000 Heuser gewesen, in Grundt verbrent, und die Drinigen alle nidergehaut.

Von dannen seint wir under Bodon zogen: da wir wiederumb 2 Begh mit ein Tausent Turggen antroffen, und uns wider also zur Wehr gestelt, das sie abermals von uns klopft sein worden, ihnen die Fahnen abgedrungen und furnehme Turggen auch gefangen genumen. Balt hernach, eben denselben Tag do die Schlacht gewesen, haben wir die Statt Bodon, darin in die 12 000 Heuser gewesen, darbey auch in Brandt gesteckt; der Unsern gar wenig umbkhomen. Benebens furnehme türggische Städt, als Plewint, Vraczat, Florentint et Orehvawicha, alles verbrent, die Inwohnern, Turggen, nidergehaut; was aber in die Gegendt herumb belangt, von Transalpina an biss auf Zofia, haben wir uber 2 000 Dörffer verbrent, und die Dreinigen, so von Christen oder Bolgaren gefunden worden, hab ich, Klein und Gross, meiner Raittung nach, uber die 16 000 Seelen, mit sambt ihren Hab und Guet, uber die Tanaw mit herüber gefuhrt, und den Armesten allenthalben in meinem Landel (sic), wo es hat sein kunnen, so viel Stelle vergunt und eingeben, das sie gleichwol ihre Narung suchen können, und dasselbe Lanndt also gantz und gar verwust und verhört gelassen, — das wir nun mit den Unserigen wol eine Weil rasten khönnen. Jezt bin ich nach E.F.D. Gluck, des Willens, das ich an ein anderen Ort uber die Thona sezen und das ganze Dobroczan biss auf Nester Griechisch-Weissenburg (Feyerwar), oder aus Mehr, verbrennen und verwusten wolte. Biss so lang mir der Allmechtig einen Athen in mir verleihet, will ich nit aufhören E.F.D. und der ganzen Christenheith, mit Darstreckung meines Leibs und Lebens, zu dienen.

Gelangt demnach an E.F.D. mein gehorsamist Bitten, die wollen unsers Diensts nit gar vergessen, sondern uns mit einer gewissen Geltshulf genedigist bedencken. Solchs werden E.D. nit in undanckbare Leut, sondern als in wolverdiente und getrewe gnedigist anwenden.

Was die Belegerung Wardein anlangt, bitt E.F.D. ich gehorsamist, die wollen drob sein das sie mit ihrer Entsatzung getrost auf den Vezir-Bassa zihen, denn unser Herr Gott wirdt E.D. guet Gluck, Sieg und Uberwindung des Feindts verleihen, sinttemal er nur mit schlimmen Gesindt uberhauffen ist. Der Allmechtige verleye E.F.D. langes Leben. Datum ex Curia nostra Karakal, die 16 mensis Octobris, anno Domini 1598.

Serenitatis Vestrae servitor:
Michael Vaivoda regni Transalpinj
Ioannes Racz, secretarius.

Hurmuzaki, *Documente* XII, p. 411—412; Innsbruck, Statthaltereiarchiv, Ambraser einkommene Schriften; N. Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, ed. a III-a, 1932, p. 224—226. Extras în limba italiană cu data presupusă „1595 iulie, București" la A. Veress, *Documente*, IV, p. 247—248; Bibl. Vat. Roma. Urb. 1066. Avvisi.

Serenisime Principe,

Scrisoarea Măriei Tale de la 6 ale trecutei luni septembrie am primit-o cu bine, printr-un ostaș din Oradea, și i-am înțeles cuprinsul. Și să fii Măria Ta încredințat că nu mă găsesc cu alt gînd decît cu acela

pe care l-am arătat Măriei Tale prin credinciosul meu care s-a întors azi, la 16 octombrie, cu veste bună. Pentru care mulţumesc foarte sîrguincios de bunavoinţă Măriei Tale, şi nu mă îndoiesc nici în privinţa Măriei Sale împăratului, nici în privinţa Măriei Tale. Am mai aflat că Măria Ta ai vrea bucuros să-mi vii în ajutor cu o sumă de bani şi că e vorba numai de prilejul cum s-ar putea aduce. Pentru care şi mulţumesc Măriei Tale, şi te rog iarăşi să nu-mi iei înapoi mila şi bunavoinţă îndreptată spre mine, ci, încă mai vîrtos, să ne faci a ne bucura de o sumă de bani mai însemnată, pe noi care acuma sîntem lipsiţi de mijloace şi căzuţi în sărăcie. Căci noi nu ne-am rezemat decît pe mila Măriei Sale împărăteşti şi a Măriei Tale, după făgăduinţa ce mi-aţi dat.

Cît priveşte starea lucrurilor de aici, nu pot să las ascuns de Măria Ta că eu cu ai mei am trecut Dunărea şi am întîlnit lîngă Nicopol la 13 000 de turci, cu doi paşi şi doisprezece sangeacbei şi m-am luat la cercare cu dînşii, şi la urma urmei cu ajutorul lui Dumnezeu aşa i-am bătut că puţini din ei au rămas la locul de luptă. Dar paşii au scăpat toţi cu fuga. Apoi am ars pînă în temelii oraşul Nicopol, în care au fost la 6 000 de case, şi am tăiat pe cei de acolo pe toţi.

De aici am mers sub Vidin, unde iar am găsit doi bei cu o mie de turci, şi iarăşi ne-am pus aşa fel în apărare, încît iarăşi au fost bătuţi de noi, steagurile li s-au smuls şi fruntaşi turci au şi fost prinşi. Îndată după aceea, în chiar ziua luptei, am ars oraşul Vidin, în care erau 12 000 de case; dintre ai noştri puţini au pierit. Pe lîngă aceasta am ars cetăţi mari ale turcilor, ca Plevna, Vraţa, Florentinul şi Rahova, pe toate, şi pe locuitori, pe turci, i-am tăiat. Şi în ţara dimprejur, de la hotarul nostru, pînă la Sofia, am ars peste 2 000 de sate, şi pe cei dinăuntru, ce s-au găsit creştini, adică bulgari, mari şi mici, după socoteala mea peste 16 000 de suflete, cu averea lor toată, i-am trecut peste Dunăre, şi celor mai săraci le-am dat în ţărişoara mea, unde s-a putut, atîta loc cît să-şi poată găsi hrana, şi am lăsat această ţară astfel cu totul pustiită şi prădată. Aşa încît, cu ai noştri ne mai putem odihni o clipă. Acuma, sînt, cu norocul Măriei Tale, hotărît a trece printr-alt loc peste Dunăre şi a arde şi prăda toată Dobrogea, pînă spre Cetatea-Albă de pe Nistru sau pînă la mare. Cît îmi va da Atotputernicul suflare în mine, nu voi înceta a sluji Măriei Tale şi creştinătăţii întregi cu jertfa trupului şi vieţii mele.

Deci te rog supus pe Măria Ta să nu-mi uiţi slujba, ci din mila cea mare a Măriei Tale să ne ajuţi cu un ajutor de bani. Îi vei întrebuinţa Măria Ta, nu cu oameni nerecunoscători, ci cu oameni harnici şi credincioşi.

În ce priveşte înconjurarea Oradei, te rog preasupus pe Măria Ta să mergi fără grijă asupra vizirului, căci Domnul Dumnezeul nostru va da Măriei Tale noroc bun, biruinţa şi înfrîngerea duşmanului, pentru că e împovărat numai cu oaste proastă. Atotputernicul să-ţi dea Măriei Tale viaţă lungă.

Din Curţile noastre de la Caracal, în 16 octombrie, anul Domnului 1598.

Slujitor al Alteţei Voastre,
Mihai voievod al Ţării Româneşti
Ioan Racz, secretar

[...][1] et ecco il segno, che lietamente li recco buone nouelle come stimo forsse sa, del ualor del Michal uaiuota nella Valachia, che di nuouo sentesi hauer fatto nuoui progressi con la presa di Nicopoli et altri luoghi, et s'auicina tutta uia uersso Andrinopoli ritruouandosi al presente due sole giornate discosto da quella, et risuona talmente il strepito di sue arme, che mossi costoro dalli auisi delli caddi di Philipopoli, Sofia et Andrinopoli; che se con celerità non mandano soccorso à quelle città, sono per andare e presto in man del sudetto, con espresso pericolo di Constantinopoli che si ripuona quello in campagna con più di cinquanta milla soldati, il che ueramente monstra, et par che sijno totalmente inpauriti, che non arriuando a 20 milla, chi come esser di si gran numero parendo loro ogni mosca un elefante, il che fa che si mouino promptamente, ma cofosamente à giouarssi più che possono, ne han fatto nuoui soldati ginizari da sei in otto milla, ma putti, et gente inetta all'arme, et con altri spaghi et giamurloni faranno in tutto qualche numero di dieci in dodici milla soldati, et sono di presso, per mandarli col uisir bassà, ó con altro bassà, che la confusion et il timore li preme in tanto, che di hora in hora fanno mutatione, insieme col ginizaro aga per loro capi uersso Andrinopoli per ostare a quella furia del Michál, et sperasi anco da loro stessi che dicono non farranno nulla, tanto si prommetteno della codardia delli loro et dell'animosità di quelli, onde questi greci del paese nel secreto fanno mille buoni pensieri in soccorso del Michal et che ogni accortezza si prouegono d'arme per ogni sorte di occasione,et si sente un mormoro d'allegrezza fre christiani, che non si esprimere con parole. Simile anco si sente da cosachi, gente bellicosa et feroce della stirpe polacca et sudita anco à quel Regno, habitanti in campagne in uille aperte, hauer fatto uersso il Danubio molto male al paese di costui, brugiando et buttinando tutto quel che possono, et insieme con valachi hanno preso copioso numero di zate, fregatte armate et galeotti, che nel Mar Negro uersso il Danubio questi manteneuano à danno di quelli, per che due di sono, é stato spedito da questa Porta un ciaus per la Polonia ad effetto di quorrcelarsi con quel ré di cotal danno fatto di cossachi loro suditi [...][2].

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 76, c. 27—29 şi 33—35. Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, vol. 60 A, f. 160—161.

[...][1]. Şi iată semnul, căci bucuros vă aduc veşti favorabile pe care consider că poate le ştiţi, despre vitejia lui Mihai voievod, în Ţara Românească, căci se aude că ar fi realizat noi progrese în cucerirea Nicopolelui şi a altor locuri şi se îndreaptă către Adrianopol, aflîndu-se acum la două zile de acesta. Şi răsună atît de puternic armele sale încît despre aceasta informează şi ştirile cadiilor din Filipopol, Sofia şi Adrianopol, că dacă nu se vor trimite în grabă ajutoare acelui oraş, el va cădea repede în mîna lui ⟨Mihai⟩, ceea ce ar constitui un pericol real pentru Constantinopol, căci el reintră în campanie cu mai mult de 50 000 de soldaţi. Se pare că aceasta provoacă o groază generală, pentru că neajungînd numărul lor ⟨al turcilor⟩ decît la 20 000, orice muscă li se pare un elefant, ceea ce face să se mişte cu promptitudine, dar confuz, pentru a se ajuta cît pot. Au înrolat noi soldaţi ieniceri, de la 6 000 la 8 000, dar toţi

sînt copilandri şi incapabili de a purta armele. Împreună cu alţi spahii şi agemoglani, care fac în total un număr de 10 la 12 000 soldaţi, sînt pregătiţi să fie trimişi sub comanda unui vizir paşa sau a altei paşale. Confuzia şi teama este atît de mare că din oră în oră se fac schimbări, împreună cu aga ienicerilor, în ceea ce priveşte conducătorii acestei armate îndreptată către Adrianopol pentru a stăvili furia lui Mihai. Dar nu se speră mare lucru de la ei, atît de mare se vădeşte laşitatea lor şi curajul celorlalţi. Dealtfel grecii din ţară fac, în secret, multe lucruri în ajutorul lui Mihai şi prin viclenie se procură arme pentru orice fel de ocazie, iar printre creştini se simte un murmur de bucurie, care nu este exprimat în cuvinte. Acelaşi lucru se simte la cazaci, neam bătăios şi curajos de stirpe polonă şi care locuiesc în acel regat în oraşe deschise. Aceştia au făcut multe rele ţării <sultanului> în părţile Dunării, arzînd şi prădînd tot ce au putut şi împreună cu valahii au prins un mare număr de bacuri, fregate şi goelete de război pe care turcii le aveau în Marea Neagră şi pe Dunăre <pregătite> împotriva lor. Pentru acestea a fost trimis un ceauş de la Poartă în Polonia spre a se plînge regelui de daunele provocate de cazacii sus-menţionaţi [...][2].

---

[1] Formula de salut.

[2] Despre raporturile cazacilor cu Poarta, situaţia din teritoriile asiatice ale Imperiului otoman.

72 — 1598 noiembrie, 12 Tîrgovişte

Tudom hogy Felsegednel nylwan unagyön hogy Bathory Sigmond az Erdelÿ, kiralÿ[1] ismegh Orszagban es hazaÿaban vizza ÿewtt, Felségéddel mÿ wegezese wolt annakeleötte, es mostanis my allapatban legÿen Felsegednel nem tudom. Abban bizonios uagyok hogy mihelt megh ÿewtt orzagwl minden rendek hozza haÿlottanak, be fogattak, vyonnan feÿedelme teöttek, es nagy hewsegett mutattak neky, mostanis vrallyak mint feÿedelmekett, es semmi ewdeoben tewlle el nem akarnak zakadnÿ; Seót az en orzagombely Boerekis, es minden rendek, mint hogÿ mindenkoron Erdellyel eggyessek uoltanak, es mindenben eggyet ertettenek, az Erdelyhez valo keotelessegnek el zakadasatol feoleotte ighen ideghenek nemis itelik hogy az kerezttyenseghnek oltalma alatt Erdelyteol el zakadwán batorsagosson megh maradhatna Hawasselfeolde; Mintdogy ennekeleotteis es mostis Erdelynek oltalma alat niugzik Ennekem penigh ez az ualtozas nem kichin gondot hozot, kiualtkepaen hogy au Felseged Erdelyre ualo neheztelesetis latom, es felsegedhez palo keotelessegemreol gondolkodom. Latom aztis minemév nagÿ romlasura keouetkezhetik az kereztty(p)enseghnek ha felseged attÿaj beölcz kegyelmes gondwiselese az haragra fordul. Mint mostis Varadnak megh zallasa es az keórnyewlle ualo zep tartomanioknak izonyw puztulasa nem egyebewnnet keouetkezet, amint ennekem bizonios feo Théoréok baratom ielentette hanem ez kett fel keózeót ualo haborusagh mia, melÿ haborusagh ha touab terÿed es ha fel<se>ged Erdelt megh haborittya, es az kerezttyen fagywert keresttyen wér ellen forditya, felseged kegyelmessen gondolkodgyek michoda nagy romlas es uezedelem keöuetkezhetnek mÿ reank, es az zomzed orzagra, Fel se ged megh bochyasson alazatosson keonieorgeök felsegednek, illÿen zegheny hew zolgaÿanak técheset wegye eleó fel se ged, bekem ugy téchik hogy az Erdely kÿralÿ Istennek segitsegebeol my uelewnk egyetemben, Fel<se>gednek ez az egez kerezttyenseghnek nem keuesset zolgalt; Az

Fel⟨se⟩ged birodalmanak nagy vezedelmekor, mikoron Geörtt meg ueue az Theóreók, holot semmi io remensegewnk az kerezttyen oltalmaban nem lehetet, az Theóreók ellen Felseged mellett kardot keóteót fel, orzagabol ky ment, az Theóreók birodalmat puztitotta, egette varait, castellit megh weotte, Hawassalfeoldebenis ide yewt zemellye zerent, Chyazarnak nagy geózhetetlen ereÿet Zinan Bassat veléwnk egyetembe az orzagbol ky werte, ereossegett kit epitett megh weotte, Tatar orzagigh zinten az Tengerigh raboltattuk egettettewk. Az utan ismet zemelye zerent orzagabol ky ment az Fel⟨se⟩ged hada es attyafia melle, Teóreók Chyazarral ew magawal, megh ivitt, Isten az zerenchet mint forditotta Fel⟨se⟩gednel nyluan uagyon.

Az utanis Chianadot keornyewl walo Castellyokatt megh weött, Theómeóswarat puztitotta, mostis en ugy vezem ezembe hogy Fel⟨se⟩gednek es az egez kereztyenseghnek, igaz és hew zolgaÿa.

Azert, Felseges vram en nem tudom, vetette Fel⟨se⟩gednek, uagy nem, de ha zintem ualamit üetet, kÿ talam az ew hertelensegeteöl lehetet, felgd. vegye eleó attyaj keg⟨yel⟩messeget ez illyen io zolgatt keuesert hatra ne vessen. En Fel⟨se⟩gednek es az egez kereztyenseghnek hew zolgaya uakyok, neÿs adgya Isten azt, hogy az kereztyenseghnek auagÿ Fel⟨se⟩gednek karara igyekezzen.

Azert keoniergeok alazatossan Fel⟨se⟩gednek hogy Fel⟨se⟩ged az Erdely kiralt Orzagaual eggyewt vegye az eleobby kegmessegebe, mert ha azt Fel⟨se⟩ged megh haborittya, en lehetetlen dologhnak itelem, hogy az en Orzagom nagy vezedelem nelkewl megh maradhasson, Fel⟨se⟩gedteól nekem alazatosson bochyanatot kerek hogy fel se gednek ezekriol irno⟨m⟩kellet, de irtam Fel⟨se⟩gedhez es az kereztyenseghez ualo io akaratombol. Tarchya megh Isten Fel⟨se⟩gedet sokaigh io egessegben. Datum ex Ciuitate nostra Tergouiste die XII. mensis Nouembris, anno Do⟨mi⟩ni MDXCVIII.

Sacratissimae Caesareae Regiaeque M-tis V-rae

Humilimus Seruitor,
Michael Vaiuoda m. p.
Regni Transalpine

Ioannes Racz m.p.
Secretarius

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 300, c. 477—480; Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica, fasz. 132, f. 139—140; Hurmuzaki, *Documente*, III, p. I, p. 312—313.

Ştiu că Maiestăţii Voastre vă este cunoscut că Sigismund Báthory, regele [1] Transilvaniei, s-a reîntors în ţara şi patria sa; nu ştiu însă ce înţelegere a avut mai înainte ⟨cu Mihai Viteazul⟩ şi în ce relaţii se află acum cu Maiestatea Voastră. Sînt încredinţat însă că îndată ce a sosit în ţară, toate stările au înclinat spre el, l-au primit din nou, l-au pus principe şi i-au arătat multă fidelitate; şi acum i se supun ca propriului lor principe şi nicidecum nu vor să se lepede de dînsul. Ba chiar şi boierii şi toate stările din ţara mea, fiindcă au fost totdeauna uniţi şi înţeleşi întru toate cu Transilvania, prea sînt străini de ideea ruperii legăturilor cu Transilvania şi nici nu cred că, dezlipită de Transilvania, Ţara Românească ar mai putea să rămînă sigură sub protecţia creştinătăţii. Deoarece atît mai înainte, cît şi acum ⟨ţara mea⟩ se află sub protecţia Transilvaniei, această

schimbare nu puţin mă pune pe gînduri, mai ales cînd văd şi supărarea ce Maiestatea Voastră o aveţi în privinţa Transilvaniei şi mă gîndesc la datoria mea către Maiestatea Voastră. Văd totodată ce mare stricăciune ar urma pentru creştinătate dacă preamilostiva părintească grijă înţeleaptă a Maiestăţii Voastre s-ar schimba în mînie. Şi acum asedierea Oradei şi groaznica pustiire a frumosului ţinut din jurul ei n-a urmat din altceva, precum m-a vestit un anumit turc de vază, amic al meu, decît din învrăjbirea celor două părţi, din care învrăjbire, dacă se va răspîndi mai departe şi dacă Maiestatea Voastră veţi face război Transilvaniei şi veţi îndrepta arma creştină contra sîngelui creştin, Maiestatea Voastră să gîndiţi preamilostiv, ce mare stricăciune şi pieire ar urma pentru noi şi pentru ţara vecină. Mă iertaţi Maiestatea Voastră, vă rog cu supunere, aveţi în vedere strîmtorările unui asemenea slujitor credincios ⟨ca mine⟩; aşa îmi pare mie că, cu ajutorul lui Dumnezeu, regele Transilvaniei cu noi împreună nu puţin am servit Maiestăţii Voastre şi întregii creştinătăţi; pe cînd împărăţia Maiestăţii Voastre era în mare primejdie, cînd turcii luaseră Györ, deşi nu puteam avea nici o bună speranţă în protecţia creştină, Sigismund a scos sabia pentru Maiestatea Voastră şi contra turcilor, a ieşit din ţara sa, a prădat împărăţia turcească, a ars cetăţile, a luat castelele lor; a venit în persoană şi aici în Ţara Românească, a respins, împreună cu mine, din ţară puterea neînvinsă a sultanului, pe Sinan paşa, a luat fortăreţele ce zidise; pînă în ţara tătărească şi chiar pînă la mare am prădat şi am dat pîrjol. În urmă, tot în persoană a ieşit din ţara sa la oştirile şi la ruda Maiestăţii Voastre, s-a luptat cu însuşi împăratul turcesc şi este ştiut de toţi, cum Dumnezeu a întors norocul spre Maiestatea Voastră.

Şi după aceea a luat castelele din jurul Cenadului,a prădat Timişoara şi acum, aşa înţeleg eu, e un adevărat şi credincios servitor al Maiestăţii Voastre şi al întregii creştinătăţi.

Pentru aceea, înălţate Doamne al meu, eu nu ştiu dacă a greşit Maiestăţii Voastre sau nu, însă chiar dacă ar fi greşit ceva, ce poate era din a lui pripită nesocotire, Maiestatea Voastră să-i arătaţi părintească îndurare şi pentru puţin lucru nu respingeţi un atît de bun servitor. Eu sînt servitorul credincios al Maiestăţii Voastre şi al întregii creştinătăţi, nici să nu dea Dumnezeu ca să năzuiesc spre paguba creştinătăţii ori a Maiestăţii Voastre.

Pentru aceea, mă rog cu supunere Maiestăţii Voastre, ca Maiestatea Voastră să luaţi sub protecţia de mai înainte pe regele Transilvaniei împreună cu ţara lui, pentru că purtînd război Maiestatea Voastră împotriva acestei ţări socotesc că este peste putinţă, ca ţara mea să poată rămîne scutită de mari primejdii. Mă rog cu supunere de iertare, că a trebuit să vă scriu Maiestăţii Voastre despre acestea; dar am scris din voinţa mea de bine către Maiestatea Voastră şi către creştinătate, Dumnezeu să vă ţie, Maiestatea Voastră, timp îndelungat în bună sănătate. Dat din oraşul Tîrgovişte în ziua a 12 a lunii noiembrie, anul Dumnului 1598.

Al Preasacrei Maiestăţii Voastre imperială şi regală.
Cu mîna proprie,
slujitorul umil,
Mihai, voievodul
Ţării Româneşti.

[1] Titlul recunoscut al lui Sigismund Báthory era de principe al Transilvaniei.

La rota que se a escrito que dió Michel Baiboda a los baxáes del Turco, viene muy confirmada y muy especificada, que tomó a Vidin y a Filicópoli y a Nicópoli, que está dos ú tres jornadas de Andrinópoli, seis jornadas no más de Constantinópoli, como Vuestra Magestad sabe mejor, de que afirman que están con increible miedo en Constantinopla, y tanto que casi se tienen por perdidos, siendo estos avisos de 18 de Otubre.

Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 136—137, doc. CCXCII; Archivo General de Simancas, Sección de Estado, legajo K 1676, Venecia.

Înfrîngerea despre care s-a scris că a pricinuit-o Mihai voievod paşalelor turcului a fost confirmată şi înfăţişată pe larg: 〈anume〉 că a luat Vidinul şi Filipopole şi Nicopole, care este la două sau trei zile de Adrianopole şi nu mai mult de şase zile de Constantinopol, cum ştie Maiestatea Voastră prea bine, din care pricină s-a răspîndit o spaimă de necrezut în Constantinopol, încît 〈turcii〉 se cred aproape pierduţi, fiind acestea ştiri din 18 octombrie.

74 〈1598 noiembrie〉.

〈*Hatt-i hümâyûn*:〉[1] Malûm oldı min ba'd dahi ahbâr-i sahiheyi i'lâmdan halî olmiyasız.

Hüve[3]

〈*Telhis*:〉[2] Boğdan voyvodası Eremia voyvoda [5] kullarının [4] arzıdır; Mûstedâm çavuş kulları ile emr-i şerif vârid olub küffâr-i hâk-sâr tarafından alduğınız ahbârı i'lâm eyleyesin diyu fermân buyrulmuş; serdâr [6] hazretleri bu ane gelince Ebûrâde [7] nâm kaleyi döğüb ve han [8] hazretleri Nemçe ve Macar vilâyetlerin garet ve hasâret eylemişdir; ve Matiaş [9] nam lâîn hayli asker ile Budûn ûzerine gitdüği istimâ' olunur; ama küffâr-i hâk-sâr şimdiye değin asâker-i islâmla mukâbil olmamışdır; hâliâ tekrâr yarar casuslarımız gönderildi haber-i sahihe geldikde Müstedâm çavuş kullariyle i'lâm olunur; ve Mihâl'ın yanında ne makûle asker vardır diyu suâl buyrulmuş; her kanda ehl-i fesâd ve eşkıya var ise Mihâl [10] bed-fiâlın yanında cem' olub bellü başlu asker yokdur diyu arz ider.

Yüz yerde〈n〉 koyub devletlü ve mürüvvetlü sultanım hazretlerinin hâk-i pây-i kâm-yâ〈b〉 (?) misâllerine yüz sürmekden sonra arz-i bende-i bî-vücûd budur ki:

Bundan akdem devletlü han-i a'zam ve serdâr-i 'âlî-mikdâr hazretleri cânib〈in〉de vâki' olan ahvalleri mesmû'mız olduğu üzere iki def'a mektublar tahrir idüb der-i devlet-medâr kabiline ve izzet-i huzûr-şerifiniz savbına bildirmiş idik; hâliâ işbu mâh Rebîülahırın sekizinci günü [11] dergâh-i âlî çavuşlarından fahr-ül-emâsil ve'l-akrân Müstedâm çavuş yedinden bu kullarına evâmir-i şerif ve saâdetlü sultanımın mekâtib-i şerifleri [12] vârid ve nâzil olub mefhûm-i saâdet-makrûnunda seferde vâki'olan ahvalleri mesmû'nu zoldukda bu canibe [13] bildüresin diyu fermân olunmış idi.

Benim saâdetlü sultanım sefer cânihlerinde olan câsûslarımız gelüb devletlü han-i a'zam ve serdâr-i kâm-kâr hazretleri bu ana dek dahi Eiurade [7] nâm kaleyi döğüyor ama Nemçe ve Macar vilâyetlerin şol mertebe yakub yik mışlardır ki kabil-i ta'bir ve mümkün-i tahrir değildir diyu haber virdiler. Ve Matiaş [9] nâm lâîn Budin üzerine 'azim asker ile varub kale-i Budin'i aldı diyu mesmu'olunur ve küffâr-i hâk-sârın askeri asakir-i islâma bu ana dek dahi mukabil olmuş değildir. Tekrar içerüye yarar casuslarımız irsâl idüb sefer cânihlerinden haber gelince Müstedâm çavuş bendelerin bu cânibde alıkoduk; in-şâ'-Allahü'-l Rahman her ne ahbâr-i sahih müncerr olursa ale-t-tevâlî ve'l tevâtür yazub Müstedâm çavuş bendeleri ile asitâne-i saâdet-medâr kabiline ve izzet-i huzûr-şerifiniz savbına bildirilmesi mukarrerdir; ve Müstedâm çavuş getürdüği nâme-i hümâyûn ile saâdetlü sultanımın mekâtib-i şerifleri geldüği sırada yarar adamlarımız⟨ı⟩ bendeleriniz ile Leh kıralına gönderdük hâliâ ahbâra intizâruz haber geldüği birle der-i devlet-medâr kabiline ve izzet-i huzûr-şerifiniz savbına bildirilmesi mukarrerdir. Ve dahi benim saâdetlü sultanım Mihâl bed-fiâlın yanında ne makûle eşkıya ve ne asl⟨i⟩ asker vardır bu cânibe bildüresin diyu fermân olunmuş; Mihâl'ın yanında her kandaki vilâyetin emn-amanlık ûzerine olduğun istemiyen ehl-i şakî bir harâm-zâde var ise yanına cem' olunmuşdur; yetmiş iki milletden adem vardır; aslâ yanında bellü başlu asker yokdur; şöyle malûm-i hazret buyrula şöyle ki makdûr-ül-beşerdir hâk-i pay-i merâm bahş-i türâbına arz olundı. Bâki fermân re'y şerife müfevvez ve merbûtdır [14].

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Turcia, r. 25, c. 641; Başbakanlik Arşivi-Istanbul, Fekete Tasnifi nr. 2 560.

⟨*Hatt-i hümâyûn*[1] :⟩ A fost luat la cunoştinţă; şi de acum înainte să nu încetaţi a da veşti adevărate.

El[3]

⟨*Telhis* :⟩[2] Este raportul slujitorului lor[4] Eremia voievod[5], voievodul Moldovei. În porunca ilustră, care i-a parvenit prin slujitorul lor[4], ceavuşul Müstedâm, i se ceruse: „să ne înştiinţezi despre veştile pe care le-aţi primit în privinţa necredincioşilor nenorociţi". El[5] raportează următoarele: pînă în acest moment, înălţimea sa serdarul [6] a bătut cetatea numită Eburade [7], iar înălţimea sa hanul [8] a prădat şi a distrus ţinuturile nemţeşti şi ungureşti. Şi, se mai aude că afurisitul pe nume Matiaş [9] ar merge cu oaste numeroasă asupra Budei; dar, pînă în prezent, necredincioşii nenorociţi nu s-au întîlnit cu oştile islamice. Acum, iarăşi au fost trimişi spionii noştri destoinici; cînd va sosi ştire adevărată, o vom face cunoscută prin slujitorul lor, ceavuşul Müstedâm. Şi, se pusese întrebarea: „ce fel de oşteni se află lîngă Mihai?"; lîngă Mihai răufăcătorul s-au strîns nelegiuiţi şi tîlhari de pretutindeni [10]; nu sînt oşteni de faimă.

⟨*Scrisoarea lui Ieremia Movilă* :⟩ După ce, din o sută de locuri, atingem cu faţa pulberea fericită călcată de înălţimea sa, puternicul şi generosul meu stăpîn, prezentăm raportul robului neînsemnat care este acesta:

Mai înainte, scrisesem în două rînduri scrisori pentru a aduce la cunoştinţa Porţii — centru al fericirii, şi ilustrei voastre persoane ceea ce aflasem în legătură cu evenimentele avute loc în părţile unde se află înălţimile lor fericitul han cel măreţ şi serdarul magnific. Acum, în ziua a

opta a acestei luni Rebiülahir [11], prin mîna ceavuşului Müstedam — să-i crească onoarea între cei de o seamă cu el ! — , care face parte din ceavuşii înaltei Porţi, au ajuns la acest slujitor al lor [5] porunci ilustre şi onoratele scrisori ale fericitului meu stăpîn [12]; în conţinutul lor aducător de fericire se poruncea : „să înştiinţezi această parte [13] despre ceea ce afli în privinţa celor petrecute în campanie".

Fericitul meu stăpîn, iscoadele pe care le avem în părţile unde are loc expediţia au venit şi ne-au informat că : înălţimile lor, fericitul han cel măreţ şi fericitul serdar bat încă cetatea numită Eiurade [7], dar au prădat şi distrus într-o asemenea măsură ţinuturile nemţeşti şi ungureşti, încît nu poate fi nici explicată şi nici descrisă. Şi se mai aude să afurisitul numit Matiaş [9], mergînd cu oaste numeroasă asupra Budei, ar fi luat cetatea Buda ; şi oastea necredincioşilor nenorociţi nu s-a confruntat încă cu oştile islamice. Am trimis, din nou, în interior, iscoadele noastre bune ; pînă la sosirea veştilor de pe front, l-am oprit pe robul lor, ceavuşul Müstedam.

Este sigur că vom scrie fără răgaz şi vom aduce la cunoştinţa Porţii — centru al fericirii, şi a ilustrei voastre persoane, prin intermediul robului lor, ceavuşul Müstedam, toate ştirile care vor fi obţinute, cu voia lui Allah. Şi atunci cînd au venit scrisoarea imperială şi scrisorile onorate ale fericitului meu stăpîn, aduse de ceavuşul Müstedam, am trimis, împreună cu robii voştri, oamenii noştri destoinici la regele Poloniei ; sîntem încă în aşteptarea ştirilor ; cînd va sosi vestea este sigur că o vom aduce imediat la cunoştinţa Porţii — centru al fericirii, şi a ilustrei voastre persoane.

De asemenea, fericitul meu stăpîn, a mai fost emis firman şi astfel : „ce fel de tîlhari şi oşteni se află lîngă Mihai cel nenorocit? ; să informeze această parte". S-au strîns lîngă Mihai toţi tîlharii bastarzi care nu doresc ca un ţinut sau altul să fie în siguranţă şi linişte ; sînt indivizi din şaptezeci şi două naţii ; de fapt, nu are însă lîngă el oşteni renumiţi[10]. Aşa să ia la cunoştinţă înălţimea sa că am raportat la pulberea fericită de sub picioarele sale tot ceea ce omeneşte a fost posibil ⟨să aflăm⟩. În rest, porunca este încredinţată şi aparţine ilustrei opinii [14].

⟨Semnătura⟩
Robul firmanului,
Eremia,
voievod al Moldovei.

---

[1] *Hatt-i hümâyûn*, scris imperial ; rezoluţia autografă a sultanului (aici este pusă pe raportul marelui vizir).

[2] *Telhis*, raport rezumativ prezentat sultanului, din partea marelui vizir, în privinţa problemelor importante ; telhisul era întocmit separat sau era scris deasupra documentului care era prezentat (aşa cum este în acest caz).

[3] Allah.

[4] Al sultanului.

[5] Ieremia Movilă (1595—1606).

[6] Satcrdjc Mehmed paşa.

[7] *Eburade (Eiurade)* — probabil Oradea.

[8] Hanul Crimeei Gazi Ghiray — Bora (1596—1608, a doua domnie).

[9] Arhiducele Mathias de Habsburg.

[10] Este cunoscut că turcii foloseau un vocabular al lor, chiar în scris, cuvinte denigratoare la adresa celor ce li se împotriveau, încercînd să diminueze forţa şi calităţile lui Mihai Viteazul şi ale ostaşilor săi.

[11] 8 Rebiülahir 1007 — 8 noiembrie 1598.

[12] Este vorba de porunci ale sultanului şi scrisori ale marelui vizir.

[13] Poarta otomană.

[14] A adresantului.

Yazıldı

Silistre muhafazasında olan Ahmed Paşa'ya hüküm ki :

Eflâk voyvodası olan Mihâl lâîn ile-l-ân Asitâne-i saâdetime itâat sûretin gösterüb kâh mektub ve kâh adem gönderüb hîle ve haddâ'dan halî olmayub hadd-i zâtinde fâsid ve hîlekâr olub sözüne bir vechile ⟨itimâd⟩[1] caiz olmamağın hakkından gelmesi mühimmat-i dîn ü devletden olmağın sen her vechile yarar ve nâmdâr ve şecâat-şiâr olub senin ferd-i şecâat ve firâset ve kıyâetine tamam itimâd-i hümâyûnum olmağın yanında olan çerkes ve tatar ve sair sancağının askeri ve gönüllü taifenin harb ve darbe kâdir yarar yiğitlerle kalkub vilâyet-i Eflâk'a hüsn-ü tedbir ve tedârikle bir münâsib mahalden dâhil olub bi-avni-llâhi teâlâ gereki gibi akın idüb lâîn meszbûrun hakkından gelüb a'dâya gûşmâl virmek bâbında hatt-i hümâyûn saâdet-makrûnumla fermân-i alişanım sadr olmağın vezirim serdârım Ahmed Paşa edâm-allâhü teâlâ iclâlehû ile mukayyed (?) olub ve daîma ademinle mektubun varub-gelüb haberleşesiz ve sana lâzim geldüği üzere muâvenet eylemek bâbında müşârün-ileyhe dahi hükm-ü şerifim gönderilmişdir buyrdum ki :

Vusûl buldukda [2] bu bâbda fermân-i celîl-ül-kadrim mûcibince amel idüb cibilletinde merkûz ve nihâdında mermûz olan ve ferd-i şecâat ve zatt-i firâset ve kiyâset muktezâsınca var kulı yazub himmete getürüb müşârün-ileyh vezirim edâm-allahû teâlâ iclalehû ile haberleşüb Mihâl bed-fiâl cânibine câsus gönderüb fikr-i fasidı ve hayâl-i kâsidi ne vechiledir tamam malûm idindikden sonra fırsat el virüb mahall iktizâ itdüğüne göre hareket idüb vilâyet-i Eflâk'a bi-avni-llâhi teâlâ asâker-i nüsret-şiâr⟨ımın⟩ yarar ve güzidesiyle bir munasib mahalden geçüb dahi iki gün bir yerde karar ve ârâm itmeyüb vilâyet-i Eflâk'a gereki gibi akinlar idüb ehâlisin katl ve ehlü ıyâllerin esir ve emvâl ve erzakların garet ve hasâret idüb ve lâîn mezbûrı hüsn-ü tedbir ve tedârikle ele getürüb kakkından gelüb vilâyet-i Eflâk'ı inayet-i Hakla kabz-ı tasarrufa getürmeğe bezl-i makdûr eyleyesin. Ama, a'dânın mekr ve hîlesinden gafil olmayub imkân-i besîret üzere olub el-iyazenb'-illâh-i teâlâ sû-i tedbir veya gaflet ile asker-i islâma zarar ve gezend erişmekden ziyade ihtirâz üzere olasîn. Ve asker-i islâmın garet idüb ellerine giren doyumluklaruna bir vechile taarruz olunmayub herkesin ele getürduği doyumluğu alub dahi uğur-u hümâyûnumda can ve başla çalışub yoldaşlığı vücûde gelenlerin hizmetleri zâyi' olmayub hizmetlerine göre dirlik ile ber-murad kılınurlar ; ana göre asker halkın tergib ve tahrîs eyleyesin ; senin dahi zuhûre gelen hizemât-i mebrûrun meşkûr olub envâ-i inâyât-i aliyye-i hüsrevânem mazhar düşmek mukarrerdir ; bilmiş olasın.

Arh. St. Buc. Colecţia microfilme Turcia, r. 25, c. 703 ; Başbakanlık Arşivi-Istanbul, Fekete Tasnifi, nr. 2 530.

⟨*Însemnare :*⟩ S-a scris

Poruncă lui Ahmed paşa, aflat la paza Silistrei :

Pînă în acest moment, afurisitul Mihai, care este voievodul Ţării Româneşti, a arătat, chipul supunerii faţă de Pragul fericirii mele ; atît prin scrisori, cît şi prin oamenii pe care i-a trimis nu a încetat să

facă viclenii și înșelăciuni; fiind prin firea sa rău și viclean, nu s-a acordat ⟨încredere⟩[1] cuvîntului său. De aceea, este o problemă importantă a credinței și statului de a i se veni de hac. Tu te-ai dovedit, în toate chipurile, destoinic și renumit și marcat de semnul vitejiei; acord întreaga mea încredere imperială curajului și judecății și înțelepciunii tale. Așa că, luînd cu tine cerchezii și tătarii aflați lîngă tine, și pe ceilalți oșteni ai sangeacului tău, precum și pe cei buni pentru lupte din tagma voluntarilor, să te ridici, și făcînd pregătirile cuvenite să intri, printr-un loc potrivit, în țara Valahiei. Cu ajutorul lui Allah, să faci cum trebuie incursiune și să-i vii de hac afurisitului sus-pomenit. În privința reprimării dușmanului fiind emise *hatt-i hümayunul* meu aducător de fericire și măreţul meu firman, să fii în strînse legături cu vizirul meu, serdarul Ahmed pașa — Allah să-i prelungească faima! —, și trimițîndu-ți la el oamenii cu scrisorile tale, mereu să vă informați unul pe altul. Dealtfel, sus-numitului a fost trimisă porunca mea ilustră de a te ajuta atunci cînd va fi nevoie.

Am poruncit:

Atunci cînd îți va parveni [2], să acționezi în această privință potrivit cerințelor firmanului meu de mare respect; procedînd așa cum se cuvine unui om, a cărui vitejie și judecată pătrunzătoare și înțelepciune sînt caracteristici ale neamului și naturii sale, să mobilizezi toți oștenii disponibili, să păstrezi legătura cu menționatul meu vizir — Allah să-i prelungească faima! —, și trimițînd iscoade în părțile lui Mihai răufăcătorul să afli în întregime care este gîndul său rău și visul său fără valoare. Apoi, cînd ocazia va fi prielnică, să pornești la acțiune; în funcție de cerințele locului și cu ajutorul lui Allah, să intri, printr-un loc potrivit, în țara Valahiei, împreună cu cei destoinici și aleși dintre oștenii mei viteji. Fără a sta în răgaz mai mult de două zile într-un loc, să faci, așa cum trebuie, incursiuni în țara Valahiei; să-i ucizi populația bărbătească, să iei în robie femeile și copiii și să jefuiești și să distrugi bunurile și avuțiile lor; și luînd măsurile și făcînd pregătirile corespunzătoare să-l prinzi și să-i vii de hac sus-menționatului afurisit; să faci tot ceea ce este posibil și să depui străduințe nelimitate pentru ca, prin bunăvoința lui Allah, să aduci în stăpînire țara Valahiei.

Dar, pentru a nu fi luat pe neașteptate de viclenia și șiretlicul dușmanului, să iei măsurile posibile de prevedere; să te ferești mult ca, din cauza pregătirilor proaste sau a surprinderii, oastea islamică să sufere — să ocrotească Allah! — vreo stricăciune și supărare. Și să nu fie atinse în vreun fel prăzile căzute în mîinile oștenilor islamici; fiecare să-și ia prada pe care a pus mîna; iar serviciile celor care, muncind cu viața și capul lor în slujba mea imperială, au arătat tovărășie, nu vor fi zadarnice; în funcție de serviciile lor, vor fi satisfăcuți prin atribuire de rente. Avînd în vedere acestea, să însuflețești și să incițí lumea oștenilor. De asemenea, este sigur că și serviciile îmbucurătoare pe care tu le vei îndeplini vor fi răsplătite prin acordarea feluritelor favoruri ale înaltei mele bunăvoințe imperiale. Așa să știi.

---

[1] Rupt.
[2] Este vorba de prezenta poruncă.

[...][1]. hà ricercato il Vaiuoda di Vallachia ultimamente che uoglia darle tre mila fanti pagati insieme con il Generale Zorzi Basta per suo Locotenente generale affine di poter mantenere in campagna quest'anno con le sue genti in diffesa di quella Prouincia contra il Gran Turco mà è stato ricusato di darle tanta quantita di soldati, et specialmente la persona del Generale Zorzi la quale desidera solo che si fermi al suo carico nell'Ongaria superiore con tutto ciò è stato affermato ad un suo ministro che si troua qui in corte che dopo la resolutione del negotio di S.M. co'l Principe di Transilvania si procurerà di darle tutta quella maggiore sodisfatione, che sarà possible mantenendosi qui le più principali speranze da quella parte per diversione sopra la promessa del detto Vaiuoda, al quale ha donato S. Maestà ultimamente un Castello nelle Slesia et la manda a donar al presente un' altra carozza con otto caualli da guerra et altri nobilissimi presenti, mentre promette il detto Vaiuoda di voler rientrar ben presto nella Bulgaria et Seruia per trascorrer di nouo il paese inimico quest'anno molto per tempo soggiongono che aspirando a gran cose di concerto con quei popoli sudditi Turcheschi, egli habbia tentato due volte ultimamente di passar il Danubio con buon numero di genti, ma che la prima egli sia stato impedito dalla debolezza del giaccio et l'altra dalla influenza delle acque mà a queste generose resolutioni del detto Vaiuoda, si dubita grandemente che alcuni suoi pratticati da Turchi s'attrauersino con qualche insidia contra la sua persona poiche s'intende che questi genti erano stati ricercati da lui ultimamente di S.M.C. non tanto per valersene nella campagna [...][2] contener i suoi sudditi in freno par ch'habbiano dato alcuna uolta chiari segni di solleuarsi mentre per l'ardir del Vaiuoda si vedeno ridotti in grandissimo pericolo di star facilmente oppressi e lacerati dalla potentia del Gran Turco, gratie
Di Praga a XXIX Marzo MDXCIX

Di V. Serenità Francesco Vendramin Barone Ambasciator

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Italia, r. 98, c. 52; Archivio di Stato Venezia, Archivio del Senato, Dispacci Germania, filza 29, f. 51—52.

[...][1]. ... a căutat-o în ultima vreme voievodul Țării Românești care vrea să-i dea trei mii de infanteriști plătiți împreună cu generalul George Basta ca locotenent general al său, cu scopul de a se putea menține în apărarea acelei provincii ⟨Țara Românească⟩ contra sultanului, dar i-a fost refuzată cedarea unui număr atît de mare de soldați și mai ales persoana generalului George, care dorește doar să se oprească, pe socoteala sa, în Ungaria superioară; cu toate acestea i s-a spus unui reprezentant al său, care se află aici la Curte, că după încheierea tratativelor dintre Maiestatea Sa și principele Transilvaniei, se vor strădui să-i dea deplină satisfacție, care va fi posibilă prin menținerea aici a principalelor speranțe, pe de altă parte pentru a se sustrage de la promisiunile făcute numitului voievod, Maiestatea Sa imperială i-a dăruit de curînd un castel în Silezia și îi trimite în dar în prezent o altă caleașcă cu opt cai de război și alte daruri prețioase, în timp ce numitul voievod promite să intre din nou, curînd, în Bulgaria și în Serbia, pentru a străbate din nou țara dușmană

anul acesta timp mai îndelungat; adaugă că aspirînd să acţioneze astfel de acord cu acele popoare supuse turcilor, el a încercat de două ori în ultima vreme să treacă Dunărea cu un mare număr de oameni, dar prima dată a fost împiedicat de subţirimea gheţii, iar cealaltă dată de revărsarea apelor; dar există mari îndoieli faţă de aceste generoase hotărîri ale numitului voievod, căci unii din supuşii săi, prieteni cu turcii, se împotrivesc prin diverse uneltiri persoanei sale, pentru că se aude că aceşti oameni fuseseră ceruţi de el M.S. imperială nu atît pentru a-i folosi în campanie cît [...][2] pentru a-i înfrîna pe supuşii săi, care pare că au dat altă dată semne evidente de revoltă, pentru că prin îndrăzneala voievodului, se văd aduşi în mare pericol de a fi cu uşurinţă oprimaţi şi distruşi de puterea sultanului. Binevoiţi,
Din Praga la 29 martie 1599

Al Înălţimii Voastre Francesco Vendramin baron,
ambasador

---

[1] Text cifrat.
[2] Text indescifrabil.

77 **1599 aprilie 18, Constantinopol.**

Serenissimo Principe

La fretta, che era data ad Ibraim [1] perchè mandasse fuori il padiglione per partire quanto prima, si sia grandemente ralentando perchè dicono che il padiglione non uscirà se non dopo il Bairano, et l'andata del Bassà [2] sarà molte giorni dopo. Questa dilatione non si sà veramente comprendere d'onde nasca, ma come sono varj gli interessi, et le passioni, cosi diversamente se ne discorre et parla, alcuni attribuiscono il diffetto al mancamento del danaro per l'espedittione del Bassà, altri alle difficol tà di far incaminare le militie, altri poi discorono, che la trattatione di pace con il Transilvano, et Valaco per mezo del Chiaus ritornato di Transilvania con l'huomo di quel Principe possi esser cagione di questa dimora, ma questa non ritiene del ragionevole poichè ne il negotio di pace e' in stato fermo ne porta la superbia di costoro di mostrarsene tanto ansii et sicuri che tralascino le provisioni, le quali per altra parte sono accellerate, et grandemente solecitate [...][3]. Questi giorni passati gionsero qua due personaggi del Bogdano, l'uno doppo l'altro, et il primo apena și fermo quattro giorni, che fu rimandato, il quale si affermerà ad aspettare Cassain [4] et il Transilvano per fare il viaggio insieme, della venuta di costoro si ragiona variamente perchè alcuni dicono che siano venute per negotij dell'istessa pace, altri per ottenere dal gran Signore la Valachia per un fratello del Bogdano [5], il quale quando il primo Visir uscirà con l'essercito si volgerà verso Michali, con le sue forze, ma veramente sin'hora io non ho potuto certamente penetrare più oltre; l'altro huomo poi ha portato a donare alla Regina [6] un cocchio con quattro bellissimi cavalli et altri presenti al Primo Vesir, et ad altri, et costui si e' fermato qui, dicono che vi starà per tre o quattro settimane; di maniera che spero di poter sapere con maggior fondamento le sue trattazioni. Sono capitate in queste settimane passate diverse nove che Micali havesse dato una rotta al San-

zacco di Silistria, et doppo che a Tocai l'esercito imperiale havesse fatto l'istesso alle genti, et esercito di quei confini, ma l'una et l'altra di queste nove si adormentarono subito, et passano molto tacite; credendosi però che siano o in tutto, o in la maggior parte vere, che cosi piacia a Dio che riesca. [. . .][7].

Dalle Vigne di Pera a 18 di Aprile 1599.

Girolamo Capello, Bailo m.p.

Hurmuzaki, *Documente*, IV/2, p. 230—231 ; Archivio di Stato Venezia, Dispacci Costantinopoli, 1599, filza 49.

Serenisime principe,

Graba în care a intrat Ibrahim [1] pentru că hotărîse să se trimită mai întîi marele cort, s-a stins, deoarece se spune că marele cort nu va pleca decît după bairam, iar plecarea paşei [2] se va face mult mai tîrziu. Nu se ştie exact din ce a apărut această întîrziere, dar cum interesele şi pasiunile sînt diferite, aşa se discută şi se vorbeşte ; unii o pun pe socoteala lipsei de bani pentru expediţia paşei, alţii o pun pe seama dificultăţilor de a trimite oştirea, iar alţii discută că tratativele de pace cu transilvanul şi ⟨voievodul⟩ român prin intermediul ceauşului întors aici din Transilvania cu omul principelui, pot fi motivul pentru această întîrziere ; dar acesta nu pare a fi întemeiat, pentru că nici negocierile de pace nu sînt definitive, nici ⟨turcii⟩ nu se pot arăta atît de orgolioşi încît, nerăbdători şi siguri pe ei, să renunţe la provizii, care pe altă parte se fac în mare grabă şi sînt foarte căutate.

[. . .][3]. Acum cîteva zile au ajuns aici două persoane de la moldovean, una după cealaltă, şi prima de abia s-a oprit aici patru zile că a şi plecat înapoi ; despre aceasta se spune că l-ar aştepta pe Hasan [4] şi pe transilvan pentru a face călătoria împreună ; despre venirea acestora aici se fac diverse supoziţii : unii spun că aceste persoane au venit pentru a duce tratative de pace, alţii ⟨că au venit⟩ pentru a obţine de la sultan Ţara Românească pentru un frate al moldoveanului [5] care, atunci cînd marele vizir va veni cu armata, se va îndrepta ⟨şi el⟩ cu forţele sale către Mihai, dar de fapt pînă acum eu nu am putut afla în mod sigur alte lucruri ; celălalt trimis a adus în dar sultanei-mamă [6] o trăsură cu patru cai splendizi şi alte daruri marelui vizir şi altora şi se spune că acesta s-a oprit aici pentru trei sau patru săptămîni. Astfel că eu sper să pot afla în mod mai sigur despre tratativele sale. În aceste săptămîni care au trecut s-au aflat diverse ştiri : că Mihai l-ar fi înfrînt pe sangeac beiul de Silistra şi apoi că la Tokaj armata imperială a făcut acelaşi lucru oamenilor şi oştirii de la hotarele de acolo, dar şi una şi cealaltă din aceste noutăţi s-au stins repede şi asupra lor s-a aşternut tăcerea ; se crede totuşi că, fie în parte, fie în totalitate, sînt adevărate, astfel îi place lui Dumnezeu să se întîmple [. . .][7].

Din viile din Pera, la 18 aprilie 1599

Girolamo Capello, bail, m.p.

[1] Damad Ibrahim paşa, mare vizir.
[2] Mahmud paşa, comandant al expediţiei împotriva Ţării Româneşti.
[3] Omisiune în textul din publicaţie.
[4] Hasan ağa, ceauş.
[5] Simion Movilă.
[6] Safiyye sultan, din familia veneţiană Baffo.
[7] Ştiri despre evenimentele din Persia şi Yemen.

78 **1599 aprilie 18, Constantinopol.**

In letere 2-de di 18 Aprile 1599 di Costantinopoli
1599 adi 13 Aprile

Espositione dell'huomo del Principe de Transilvania [1] fatta all'Illustrissimo Signor Bailo [...][2].

Noi dunque si partissimo con questi ordine di Albaiulia, di dove sono giorni 80 che mancamo, et 18 che siamo arivati in questa città, et io sono alloggiato in casa di Ussein chiaus, et lui mi ha introdotto al Bassà, al quale presentai le lettere del mio principe scritte in ongaro. Il Bassà dimandomi, che huomo io era, et che vuol dire, che il Principe non ha mandato Ambassatori, io gli risposi, che ero venuto per ricever la riposta delle lettere, et per intender se vi era inclinatione alla pace, et lui rispose, che manderà la lettere al Gran Signor et che dara la risposta che e' state altre lettere scritte da Sua Maestà, et dal Primo Visir al Principe mio Signore, nelle quali si contiene che possono venire sicuramente gli huomeni suoi a trattare la pace, et se si risolverà a questo, che da esso Principe sia immediate espedito un huomo in diligenza ad Ibraim Bassà a dargli conto et in conformità esso Bassa ha detto a Ussein Chiaus et a me, che dobbiamo usar diligenza nel viaggio, et avisarlo immediate per huomo aposta della venuta all Porta delli Ambassatori, li quali io credo che il principal ponto sarà suspensione d'armi per due anni almeno, perchè poi in questo tempo si potrà trattar comodamente sopra tutti li capitoli, et principalmente sopra il negotio di Micali, poichè io son sicuro, che il Principe mio Signore non assentirebbe mai alla pace, se non fusse incluso in essa anco Micali, si che hora che havemo havuto le sudette lettere si partiremo fra due, o tre giorni per Transilvania, dove intendo esser retornato il fratello del Cardinale alli suoi stati, il quale hora si conserva in amicitia con sua Altezza, passando per gratia di Dio buona inteligentia tra essi.

Hurmuzaki, *Documente*, IV/2, p. 231—232; Archivio di Stato Venezia, Dispacci Costantinopoli.

În a doua scrisoare din 18 aprilie din Constantinopol
1599 la 13 aprilie

Expunerea solului principelui Transilvaniei [1] făcută ilustrului domn bail

[...][2]. Deci, noi am plecat cu aceste ordine din Alba Iulia; se fac 80 de zile de cînd lipsim de acolo, şi 18 zile de cînd am ajuns în acest oraş şi eu locuiesc în casa ceauşului Hüseyin şi el m-a introdus la paşa căruia i-am prezentat scrisorile principelui meu, scrise în maghiară.

Paşa m-a întrebat care este rolul meu şi ce vrea să spună faptul că principele nu a trimis ambasadori. Eu i-am spus că am venit pentru a primi răspunsul la scrisori şi pentru a afla dacă există o atmosferă favorabilă păcii; şi el a răspuns că va trimite scrisorile sultanului şi că va da răspunsul, că există şi alte scrisori scrise de sultan şi de marele vizir principelui domnului meu, în care se spune că oamenii săi pot veni în siguranţă pentru a negocia pacea şi, dacă se va hotărî aceasta, să fie trimis imediat un om al principelui, la Ibrahim paşa pentru a-l înştiinţa şi în conformitate cu aceasta paşa i-a spus ceauşului Hüsein şi mie că va trebui să călătorim repede şi să-l înştiinţăm, imediat, printr-un om special, despre venirea la Poartă a ambasadorilor. Eu cred că punctul principal ⟨al negocierilor⟩ va fi încetarea ostilităţilor, cel puţin pe doi ani. Pentru că, pe urmă, în acest timp, se va putea negocia comod asupra tuturor capitolelor şi în principal asupra problemelor legate de Mihai; deoarece eu sînt sigur că principele, domnul meu, nu va consimţi la ⟨încheierea⟩ păcii, dacă în ea nu va fi inclus şi Mihai. În momentul în care vom avea sus-numitele scrisori vom pleca spre Transilvania în două-trei zile, unde aud că s-a întors fratele cardinalului, în ţara sa şi că acum este în relaţii de prietenie cu Alteţa Sa, existînd, prin bunăvoinţa lui Dumnezeu, bună înţelegere între ei.

---

[1] Andrei Báthory.
[2] Omisiune în textul din publicaţie.

79 **1599 mai 14, Constantinopol.**

Serenissimo Principe

Del successo di Transilvania, et del Cardinal Batori elletto novo Principe come scrissi a Vostra Serenità nel fine del precedente dispaccio si va confermando l'aviso, ma raccontato in diverse maniere, perchè alcuni dicono che sia stato violenza fatta dai popoli al Principe Sigismondo, et altri affermano (et questo à l'universale openione) che egli habbia voluntariamente cesso il Principato al Cardinale vedendosi constituito per qual risolutione che egli prendesse o di pace o di guerra in gran travagli, et manifesti pericoli oltre che stimando egli grandemente il giuramento fatto di non pacificarsi in alcun tempo, ne per qualsi voglia occasiune accidente con il Gran Signore senza licenza dell'Imperatore, egli vedendosi astretto a farlo dalla necessità, et dalla promessa fatta a suoi popoli ha stimato manco malle cedere il stato e lasciare che la pace segua per mano del Cardinale senza haverne egli parte. Ma quale veramente sia la verità del fatto io non la sò discernere sin' hora nella varietà di tanti ragionamenti perchè alcuni dicono che egli sia retirato a certi Castelli consignatigli dal novo Principe, et altri affermano che egli se ne sia passato in Polonia, et non restano alcuni ancora di credere che questa sia fictione del Bassà per inanimire le militie, ma quanto à questo due candioti mercanti che vengono di Polonia, et vinti giorni sono si trovarono in Bogdania, affermano haver veduti da Gieremia un Ambassator del Cardinale novo Principe che gli era venuto a dar conto del fatto oltre che di quà è stato espedito un Chiaus con lettere ad esso novo Principe et per assicurarlo della buona volontà del Gran Signor et per

inanimirlo alla pronta obedienza di Sua Maestà di maniera che come intorno alli particolari non saprei che affermare per hora cosi di questa mutatione. Io non credo che si habbia a dubitare se bene non vi sono lettere del novó Principe ne aviso di Satergi ma la nova è portata da Bogdano, et scritta da Mamut Generale, del Stato del quale, et della fattione seguita con suo dano come scrissi ultimamente si va coprendo il fatto quanto si può, et il suo huomo che fu qui ultimamente non volse allargarsi meco intorno alli particolari del successo, da che si comprende, che il danno sia stato di momento come medesimamente si vano mortificando tutte le nuove che giornalmente capitano da Buda della quale stano questi in grandissimo travaglio anzi che per alcuni giorni si ragionava liberamente che essa fosse caduta in mano de Christiani: ma dopo questa voce s'è andata diminuendo, affermandosi però l'assedio et il dubio della sua caduta, per questo rispetto havendosi inteso il stato suo, et il bisogno in che si trova quel Bassà[1] de danari per pagar le militie havendo in questi ultimi giorni espediti un Capigi Bassi con 30 Capigi con cento-mille cechini per quel bisogno, et sessantamille per Satergi per trattenersi sino all'arrivo del Bassà [2] che ne porterà seco settecentomille l'uscita del quale sarà di matina, et insieme con il Primo Visir [2] uscirà l'Agá de Gianizzeri [3] il quale non ha admessa scusa de chi si sia havendo levati sino li Gianizzeri di questa Casa, et de gli altri Ambasciatori ancora. Insomma cosi di loro, come di ogni altra sorte de militie a nessuno è stato permesso il rimanersene: onde se dice che il Bassà uscirà con il maggior numero di gente che sia uscito ne Sinan ne altri, ne il proprio Re ancora, et questa provisione non solo si sente in Costantinopoli ma per ogni altra parte di questo Imperio senza haver riguardo a quello, che potesse loro incontrare con il spogliare le marine dei loro pressidij, et capi se bene potrebbe il fatto di Scio porre loro il pensiero a partito principalmente per le cose di Morea, il Sanzacco della quale non ha potuto sin hora per ufficio fatto da me ne da altri per suo conto haverne la gratia. Con questi aparti dunque, et con queste forze si crede che egli sia per assalire di primo colpo la Valachia con opinione poi di passar più altre quando egli l'habbia sogiogata come sperano questi che sia per succedere facilmente alla vista dell'essercito dicendosi che Micali stij in pronto con il suo essercito, et con grande aparato di barche per passare in Russia quando egli veda di essere abbandonato dal Transilvano, et di trovarsi in stato di non potere l'impeto de Turchi sebene il Bogdano procura, et promette di ridurlo all'abodienza de questi, ma come egli non se doverà in alcun tempo fidare, cosi è da credere che egli sia per retirarsi in luoco dove con sicurtà possi passare la sua vita poichè questi accidenti della Transilvania, et della discordia fra Christiani per quel principato ha non solo interotto il corso del valore, et merito de Micali, ma pregiudicato a tutta la Christianità si crede dunque che il Primo Vesir con Mamut sia per andare in Valachia, et Satergi con il Tartaro nell'Ongaria se però con questi moti la tratatione di pace non si andarà portando con maggior speranza, et fondamento alla conclusione con il mezo del Tartaro, che ha scritto quà quello che Vostra Serenità vederà dalla tradotione di una lettera mandata a principal Ministro della Porta cavata dalla propria originale.

Dalle Vigne di Pera a 14 di Maggio 1599

Girolamo Capello Bailo m.p.

Hurmuzaki, *Documente*, vol. IV/2, p. 232–233; Archivio di Stato Venezia, Dispacci Costantinopoli 1599, filza 49.

Serenisime Principe

Ştirea despre cele petrecute în Transilvania şi despre alegerea cardinalului Báthory ca nou principe, aşa cum am scris Serenităţii Voastre la sfîrşitul precedentei scrisori, se confirmă, dar în diverse forme, pentru că unii spun că poporul s-a revoltat împotriva principelui Sigismund şi alţii afirmă (şi aceasta este opinia generală) că el ar fi cedat de bună voie principatul cardinalului, văzîndu-se constrîns la luarea acestei hotărîri atît de ideea de a face pace, cît şi de cea a războiului, cu mari suferinţe şi cu primejdii evidente, astfel încît a ţinut la mare cinste jurămîntul făcut de a nu încheia pace cu sultanul nicicînd, în nici un fel de situaţie fără aprobarea împăratului. Văzîndu-se constrîns să facă pace din necesitate şi datorită promisiunii făcute poporului său, a considerat că este mai puţin rău să-şi cedeze statul şi să lase ca pacea să fie semnată de mîna cardinalului, fără a avea nici un fel de contribuţie. Dar, pînă acum, care este adevărul asupra acestui fapt, eu nu pot discerne din mulţimea discuţiilor, pentru că unii spun că s-ar fi retras la unul dintre castelele oferite lui de noul principe şi alţii afirmă că a trecut în Polonia şi mai există alţii care cred că aceasta este o idee născocită de paşa pentru a însufleţi oştile. Dar cei doi negustori din Creta, care vin din Polonia şi acum douăzeci de zile se aflau în Moldova, afirmă că au văzut la Ieremia un ambasador al cardinalului, noul principe, care venise pentru a-i anunţa evenimentul, în timp ce de aici a plecat un ceauş cu scrisori la acest nou principe, pentru a-l asigura de bunăvoinţa sultanului şi pentru a-l îndemna la supunere imediată faţă de Maiestatea Sa. Astfel că în privinţa amănuntelor acestei schimbări, acum, nu aş şti ce să spun, eu nu cred că există motive de neîncredere chiar dacă nu sînt scrisori de la noul principe şi nici de la Satîrgi ⟨Mehmed paşa⟩, dar noutatea vine din Moldova şi este scrisă de Mahmut, general, din faptele de arme petrecute în dauna sa, cum a scris ultima oară, se înţelege, aşa cum se poate evenimentul. Şi omul său care a fost aici ultima dată nu a vrut să facă confidenţe în privinţa amănuntelor celor petrecute; aceasta înseamnă că paguba a fost de moment, ceea ce face în acelaşi timp ca toate ştirile care parvin în fiecare zi de la Buda, să fie denaturate, ştiri pentru care aceştia ⟨turcii⟩ se află într-o mare frămîntare, încît de cîteva zile se spune chiar că aceasta ⟨Buda⟩ ar fi căzut în mîinile creştinilor; dar ştirea a început să se estompeze; în această privinţă, avînd în vedere situaţia sa şi nevoia de bani în care se afla paşa ⟨de Buda⟩[1] pentru a plăti oastea, s-a trimis în aceste ultime zile un kapîgî başî cu 30 de kapîgii cu 100 000 de ţechini pentru această nevoie şi 60 000 pentru Satîrgi pentru a rezista pînă la venirea paşei [2] care va aduce 700 000; plecarea acestuia de aici este prevăzută pentru mîine dimineaţă şi împreună cu marele vizir [2] va pleca aga ienicerilor [3], care nu a admis nici un fel de scuză, ridicînd ienicerii imperiului şi de asemenea pe cei ai reprezentanţilor din imperiu. În sfîrşit, atît lor cît şi celorlalte categorii de oşteni le-a fost interzis să rămînă aici; se spune că paşa va pleca cu cel mai mare număr de oameni, aşa cum n-a plecat nici Sinan, nici alţii, nici chiar sultanul încă. Îngrijorarea se simte nu numai în Constantinopol, dar şi în oricare parte a imperiului, fără a avea legătură cu ceea ce li s-ar putea întîmpla, dacă ar fi atacate garnizoanele lor de coastă şi turcii au

înțeles în ce măsură evenimentele din Chios ar putea să-i preocupe plecînd, în principal, de la evenimentele din Moreea, al cărei sangeac bei n-a reușit nici pînă acum să reintre în grațiile ⟨sultanului⟩, cu toate intervențiile făcute de mine și de alții. Cu această mașină de război și cu aceste forțe se crede că el va da prima lovitură contra Țării Românești și circulă ideea că după ce o vor subjuga ușor, așa cum speră, datorită armatei vor trece mai departe; se spune că Mihai este gata, împreună cu oastea și cu un mare număr de bărci să treacă în Rusia în momentul cînd se va vedea abandonat de transilvan și ⟨acum⟩ se află în situația de a nu putea face față asaltului turcilor, totuși moldoveanul se străduiește și promite să-l aducă la ascultare față de aceștia ⟨de turci⟩. Dar cum în el nu poți avea încredere niciodată, este mai curînd de crezut că se va retrage într-un loc unde își poate duce viața în liniște, pentru că aceste incidente din Transilvania și neînțelegerile dintre creștini privitoare la acest principat au întrerupt nu numai cursul vitejiei și meritului lui Mihai, dar au adus prejudicii întregii creștinătăți. Se crede, așadar, că primul vizir, cu Mahmut se îndreaptă către Țara Românească și Satîrgi cu tătarul către Ungaria. Iată de ce cu aceste agitații, tratativele de pace prin intermediul tătarului nu vor ajunge la sfîrșitul dorit, iar ceea ce am scris aici Serenitatea Voastră va vedea din traducerea unei scrisori trimisă primului ministru al Porții, pe care am extras-o după original.

Din viile de la Pera, la 14 mai 1599.

Girolamo Capello, bail m.p.

---

[1] Probabil este vorba despre Süleyman pașa, care în toamna lui 1599 va fi luat prizonier de către austrieci.

[2] Ibrahim pașa, mare vizir, care la 15 mai 1599 pornește expediția „Ujvarului" (Neuhäusel).

[3] Tîrnakçî Hasan aga.

80 **1599 iunie 10, Praga.**

Serenissimo Principe

Intanto fa instanza quella persona mandata dal Vallaco, che siano dati à Michiel Vaivoda li 100 mila taleri che di già gli furno inviati, et poi trattenuti per il viaggio in Ongaria, dopo l'alteratione della Transilvania, ha tentato costui di rinovar ancora un' altra practica altre volte promossa, che Sua Maestà si compiaccia di dar al detto Vaivoda qualche giurisditione qui in Silesia, et mandar per suo nome alla difesa della Valacchia, alle qual cose non prestano qui molt' orecchio, sapendo il stato di quella provintia, et quanto ella convenga depender dalla Transilvania, et correr la medesima fortuna dopo la espeditione fatta di quella persona al Serenissimo Arciduca Ferdinando, si è inteso che egli habbia confermato qui prima nelli suoi constituti spontaneamente diversi capi tutti importantissimi contra il servito di Sua Altezza. Intendendosi che egli habbia nominato ancora qualchedun' altro, tenuto dal Serenissimo Arciduca per molto suo confidente, che le dava parte di tutto quello che si trattava con servitio delli heretici, et a pregiudicio di Sua Altezza et del servitio di Dio [. . .][1].

Di Praga lo Giungo 1599

Hurmuzaki, *Documente*, III/2, p. 318; Archivio di Stato Venezia, Dispacci Germania, filza u.s. C. 113.

Între timp persoana trimisă de ⟨voievodul⟩ român cere să-i fie daţi acestuia 100 000 de taleri, care i-au fost trimişi deja şi apoi i-au fost reţinuţi din cauza călătoriei prin Ungaria; după tulburările din Transilvania, acesta a încercat să reînnoiască o acţiune iniţiată altă dată; Maiestăţii Sale îi face plăcere să ofere acestui voievod un domeniu în Silezia şi să trimită în numele său ⟨armata⟩ pentru a apăra Ţara Românească, la ale cărei probleme aici nu se acordă prea multă atenţie, cunoscîndu-se situaţia acestei ţări şi cît ar fi de potrivit ca ea să depindă de Transilvania, să împărtăşească soarta acesteia; după călătoria făcută de această persoană la Serenisimul Arhiduce Ferdinand s-a înţeles că mai întîi ea a confirmat aici pe diverşii conducători, foarte importanţi, constituiţi în mod spontan împotriva Alteţei Sale. S-a zvonit că a numit şi pe un altul, considerat de Serenisimul Arhiduce de foarte mare încredere, care îl informa despre tot ceea ce se negocia cu ereticii, şi în defavoarea Alteţei Sale şi a slujirii lui Dumnezeu [...][1].

Din Praga, 10 iunie 1599

---

[1] Formulă de încheiere.

81 **1599 iunie 10, Constantinopol.**

[...][1] il tartaro, benche sentesi poco poter fare essendo quelli di Michál in quella Tuna con molto apparecchio et sono non solo per diffendersi, ma per dannegiare grandemente, il qual ualore da questi è molto sentito, come temuto, et però con tutte loro uiue forze attendono a soggiogarlo et opprimerlo non tollerando che un loro sudito, ó schiauo habbi a farli si notabilissimi danni came continuamente c'ha fatto. È però comune parere fra essi che l'Hybraimo loro generale non solamente nell'Ungharia et Transiluania, ma nella Valachia particolarmente contro cui è per uoltarsse con tutto il suo potere, non è per far nulla, anzi portar pericolo di far notabile partura come fe⟨ce⟩ il Sinan Bassá al tempo suo, chi non potendo redur al ualor del Michal fu astretto con la fuga saluar sua uita, lasciandoli si copiosi et ricchi spoglie et a niente slissica il piede per usar loro uocabolo benche in loro idiomo, in questa uolta; facilmente sono per uedere. Il Michál à loro danni dentro constituto è questo apunto era una delle occasioni del trattenere il Zichala per assicurarse in ogni occasione di ualersse di lui per terra non potendo al pronto far profitto in mare. Hebbe a dire il detto Hybraimo prima che facesse l'ultima sua partenza, che egli non uedea il scampo di cotal pericolo in che si truoua questo impio, augmentandosi l'orgoglio et il ualor di cristiani, che non perdonar a persona niuna ànco à quelli che non tirano soldo del ré, che non uada a questa guerra hauendo l'inimici [...][2].

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 76, c. 43—44; Archivio Segreto Vaticano Fondo Borghese, Serie III, vol. 60.

[...][1] tătarii, deşi ştiau că pot realiza puţin pentru că oamenii lui Mihai erau la Dunăre, cu multe unelte de război şi că stau acolo nu numai pentru a se apăra, ci şi pentru a le aduce mari pagube, deşi valoarea acestui voievod este bine cunoscută şi temută de ei cu toate acestea ei aşteaptă, cu toate forţele pregătite, să-l subjuge şi să-l asupreas-că, neputînd tolera ca un supus oarecare al lor sau rob să le facă atît de importante pagube, aşa cum le-a făcut mereu. Printre dînşii există părerea comună că Ibrahim, generalul lor, nu va reuşi să facă nimic, nu numai în Ungaria şi Transilvania, dar mai ales în Ţara Românească împotriva căreia s-a îndreptat cu întreaga lui forţă. Dimpotrivă va crea pericolul de a suferi aceeaşi înfrîngere deosebită pe care a suferit-o Sinan paşa la timpul său, care, neputînd să se opună vitejiei lui Mihai, a fost obligat să-şi salveze viaţa prin fugă, lăsînd acestuia o mare şi bogată pradă de război, iar el ⟨Mihai⟩ „a rămas în picioare şi de această dată", aşa cum se exprimă ei înşişi în limba lor. Mihai, profitînd de ocazia pe care pierderile lor interne i-o ofereau, l-a reţinut pe Cigala pentru a se folosi de el în vederea consolidării poziţiei sale pe pămînt, el neputînd interveni rapid pe mare. Trebuie să spun că amintitul Ibrahim, înainte de ultima sa plecare nu vede nici o ieşire din acel pericol în care se afla imperiul; exagerînd mîndria şi curajul creştinilor, el nu va ierta nici o persoană, nici chiar dintre acelea care nu sînt plătite de rege ⟨sultan⟩ care nu va merge în acest război împotriva duşmanului [...][2].

[1] Despre pregătirile otomane contra Ţării Româneşti.
[2] Politica Poloniei de a nu participa la războiul contra Porţii.

82 **1599 iunie 26, Tîrgovişte.**

Én Mihaly vaida, Hauasselfeöldenek vra, es az felseges Erdely, Moldouay, Hauasselfeöldy zc. feyedelemnek hiwe, es tanachia, adom tut-tara mindeneknek, hogy ennekelötte, az migh az Erdely feyedelemsegéth Sigmond feyedelem birta, es a mely hewseggel, igassaggal, engedel-messeggel magamott ew felsegenek keóteöttem uolt; Azon hewseggel, igassaggal, engedelmesseggel këotéom magamat ez mostani Isteol rendel-tetet Erdely, Moldouay, Hauasselfeöldy zc. feyedelemnekis Bathory Andrasnak ew Felsegenek, melynek nagyob megh hitelere, es ereössegere, hiteömmel bizonitottam ew felsegenek illyen meghitt hiwei eleot, tudni illik az Nagysagos Rauazdy Georgy vram, ew felsege tanacha elëot, es az nemzetes es neuezetes vitezleö Vitez Miklos vram, Thorda warmegye-nek feö ispania elëot, es hiteömnek foliasi igy keowetkeznek : En Hawas-selfeoldy Mihaly Vaida, eskewzeöm az eleo Istenre, ky az Attia, Fiu es Zent Lelek egy bizony Isten, hogy az minemew hewseggel, igassaggal, engedelmesseggel uoltam az fellyewl megh mondot Sigmond feyedelemnek azon hewseggel, igassaggal, engedelmesseggel lezek ew felsegenekis ez mostani feyedelmewnknek Bathory Andrasnak, seot valamit karara, artalmara ualo dolgokat ertek, wagy hallok ertesere adom ew felsegenek, baratinak barattya, es ellenseginek ellensege lezek. Annak feöleotte Sigmond Feyedelem ideyeben ualo contractusokatt, mind hadakozas-

ban, es minden rezeben megh tartom Isten engemet vgy segillyen, Melynek nagyob bizonsagara attam ez en hittlewelemet, kezem irasa alath, pechetemmel megh ereösitwen. Datum in Oppido nostro Tergowista vigesima sexta die mensis Iuny, Anno Domini Millesimo, Quingentesimo Nonagesimo Nono.

Michail vaiuoda regni Transalpine.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii, Austria, pach. CCXXXVIII nr. 115; Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 134; Hurmuzaki, *Documente*, III/1, p. 331.

Eu Mihai vodă, domn al Țării Românești și credincios al preaonoratului principe al Transilvaniei, Moldovei, Țării Românești etc. și sfetnic al său dăm de știre tuturor, precum că înainte, cînd principele Sigismund a avut în stăpînire principatul Transilvaniei și m-am legat cu fidelitate, cu dreptate și cu supunere față de Alteța Sa, mă leg cu aceeași fidelitate, dreptate și supunere față de Alteța Sa Andrei Báthory rînduit acum de Dumnezeu principe al Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești. Pentru o mai mare adeverire și întărire fac mărturie de credință în fața acestor slujitori fideli ai Alteței Sale, adică domnia sa domnul Ravazdy György, consilier al Alteței Sale și în fața prea distinsului și nobilului domn Vitéz Miklós, comite suprem al comitatului Turda, depunînd următorul jurămînt: Eu Mihai voievod al Țării Românești, jur pe Dumnezeu, întrupare unică a Sf. Treimi, că așa cum am fost cu fidelitate, cu dreptate și cu supunere față de numitul principe, Sigismund, cu aceeași fidelitate, dreptate și supunere voi fi și față de principele de acum, Báthory Andrei, că în caz că voi afla sau voi auzi lucruri de natură a-i aduce pagube, voi da de știre Alteței Sale, că voi fi prieten al prietenilor și vrăjmaș al vrăjmașilor săi. De aci înainte voi respecta în toate punctele sale tratatul din vremea principelui Sigismund privind alianța în luptă. Așa să-mi ajute Dumnezeu! Pentru o mai mare adeverire și dovadă am dat și am subscris cu mîna proprie și am întărit cu pecetea mea.

Dat în tîrgul nostru Tîrgoviște a 26-a zi a lunii iunie, anul Domnului, una mie cinci sute nouăzeci și nouă.

Mihai
Voievodul Țării Românești

83 **1599 iunie 26, Tîrgoviște.**

My: Iephtimia Hawasselfeöldenek feö Pewspeökye, Vornik Demeter, Ban Mihalche, Logoffeth Thodozia, Mirizlaw Logoffeth, Ban Kalota, Radul Kluchyar, Preda Poztelnik, Komiz Radul, Ztroya Ztolnik, Viztier Androny, Armas Zawa, es Poharnok Serban, az Hauasselfeoldy Mihaly Waida eẅ Nagysaga Boëri, es eskéwt tanachy, Leka Aga, es Viztier Pana, adgyuk emlekezetre mindeneknek hogy amikeppen az my kegyelmes vrunk ew Nagysaga Mihaly Vaida, Sigmond feyedelemnek, ky ennekelléotte Erdely feyedelem uolt, kinek ew Nagysaga keoteles uolt, minden heẅseggel, engedelmesseggel es Igassaggal mind my magunkkal egyetemben Orszagostol; Myerthogy penigh mostan Isten eẅ Zent felsege Bathory Andrast eẅ felsegeth rendelte az Erdely, Moldouay,

Hauasselfeöldy zc. feyedelemségre, hogy penigh ew Nagysaga, Mihaly Vaida azt hitewel confirmalta, hogy aminemeẅ heẅseggel, Igassaggal, es engedelmesseggel Sigmond feyedelemnek uolt; Azert eẅ felsegeneikis mostani Istenteol rendeltetet Erdelynek, Moldauanak, Hauasselfeoldenek zc. Feyedelmenek, eẅ felsegenek Bathory Andrasnak ollyan heẅseggel, Igassaggal, es engedelmesseggel akar lenii, Azert mys latuan az eẅ Nagysaga iora ualo indulattyath, mys eẅ Nagysagawal eggyeẅt, ugyan azon alazatos heẅseggel, igassaggal, engedelmesseggel lezeẅnk eẅ felsegenek Bathory Andrasnak Orszagostol a mint Sigmond feyedelemnek voltunk.

Seot ualami dolgokatth hallunk, wagy ponigh erteẅnk, wagh gonozt, ertesere adgyuk ew felsegenek, baratinak barati, ellensegenek ellenseghy lezeẅnk; chiak hogy eẅ felsegeys vrunkotth eẅ Nagysagath, Mihaly Vaidat, es Zerelmes fiat, Petrasko waidat eẅ Nagysagat, mind penigh az eẅ maradekit, es minketis orzagostol; abban az contractusban megh tarchion, a mint Sigmond feyedelem ideyeben uolt; my penigh az fellyeẅl megh irt dolgokatth minden Czikkelleben megh tarttyuk, Isten minket vgy segillyen, es tellies zent haromsagh; Mely dolognak nagyob ereossegere, es megh hitelereis attuk ez my leẅeleẅnketh kezeẅnk irasa alatt, pecheteẅnkkel confirmalwan. Datum in Oppido Tergowiste vigesima sexta die mensis Iuny Anno Millesimo, Quingentesimo Nonagesimo Nono.

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria pach. CCXXXVIII, nr. 116; Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica; Fassz. 134; Hurmuzaki, *Documente* III/1, p. 329—331.

Noi: Ieftimie, arhiepiscop al Ţării Româneşti, vornicul Dimitrie, banul Mihalcea, logofătul Theodosie, logofătul Miroslav, banul Calotă, clucerul Radu, postelnicul Preda, comisul Radu, stolnicul Stroia, vistierul Andronic, armaşul Sava şi paharnicul Şerban, boieri ai Măriei Sale Mihai, voievod al Ţării Româneşti, precum şi sfetnicii lui juraţi aga Leca şi vistierul Pană, dăm de ştire tuturor, precum că milostivul nostru domn, Măria Sa Mihai vodă a fost dator lui Sigismund, fostul principe al Transilvaniei, cu toată fidelitatea, supunerea şi dreptatea, dimpreună cu noi şi cu ţara. Deoarece însă acum atotputernicul a rînduit pe Alteţa Sa, Andrei Báthory, ca principe al Transilvaniei, Moldovei şi Ţării Româneşti, iar Măria Sa Mihai vodă a confirmat, prin jurămînt, aceeaşi credinţă, dreptate, supunere faţă de Alteţa Sa Andrei Báthory, acum rînduit de Dumnezeu, cum a avut şi faţă de Sigismund. Deci văzînd dorinţa de bine a Măriei Sale, noi cu ţara dimpreună alături de Măria Sa, vom fi faţă de Alteţa Sa, Andrei Báthory, cu aceeaşi umilă fidelitate, dreptate şi supunere, cum am fost şi faţă de principele Sigismund.

Ori de cîte ori vom afla sau auzi ceva, fie de bine, fie de rău, vom da de ştire Alteţei Sale, vom fi prieteni ai prietenilor lui şi vrăjmaşi ai vrăjmaşilor lui. Dar şi Alteţa Sa să respecte faţă de Domnul nostru, Măria Sa Mihai vodă şi iubitul lui fiu, Măria Sa Pătraşcu vodă, precum şi urmaşii acestuia, şi faţă de noi dimpreună cu ţara, tratatul din timpul principelui Sigismund. În ce ne priveşte, noi vom respecta cele scrise mai sus în toate punctele. Aşa să ne ajute Dumnezeu şi Sfînta Treime. Pentru mai mare întărire şi adeverire am dat această scrisoare a noastră sub iscălitura mîinii noastre, întărind-o cu sigiliul nostru.

Dat în tîrgul Tîrgovişte, a douăzeci şi şasea zi a lunii iunie, anul una mie cinci sute nouăzeci şi nouă.

[. . .][1] e ariuata qui ultimamente un'altra persona mandata da Michiel Vaiuoda di Vallachia la più intima ch'egli habbia appresso di sè; è venuto costai in molta diligentia havendo attraversato la Transilvania incognitamente, et per quanto s'intende sïn hora egli ricerca da Sua Maestà ouero che le siano mandati mille caualli quanto prima per sua difesa et che per essi sia dimandato il passo al Principe Cardinale ouero che le venga assegnata una Terra di questo Regno ò ⟨di⟩ altri stati Imperiali doue egli possa ritirarsi a uiuer sicuramente sotto all'ombra di Sua Maestà affermando di esser costretto quando egli non sia soccorso presto de genti et di danari di partirsi di quella prouintia scriueno che si fussero acquietati i moti del Bassà di Temisvar essendo rimasta arsa et abbandonata quella Terra sopra i suoi confini, et che era libero il Chiaus in Alba Iulia aggiongono ancora che si ragionaua esser seguito l'accommodamento del Cardinale co'l Gran Turco, il qual accommodamento dicono esser di questa maniera che il Cardinale debba pagarli il solito tributo de 12 mila cechini all'anno et ch'egli non debba aintar ò fauorir Michiel Vaiuoda ne portar le armi della provintia contra la casa Ottomana, mà che nel resto egli sia libero di poter far tutto quello che più li piace: per questo accordo si come pare che resti il Vaiuoda in necessità di fuggirsene di Vallachia al gouerno della quale dicono che debba esser destinata dal Gran Turco quanto prima altra persona, cosi qui si discorre che il Cardinale debba contentarsi di depender con qualche altra conditione da questa parte, et che potendo restar La Piazza di Varradino libera a Sua Maesta Cesarea si conclude poi la pace auuantagiosamente con gli inimici gratie

Di Praga di V. Luglio MDIC

D. V. Serenita Francesco Vendramin Barone Ambasciatore

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Italia, r. 98, c. 224; Archivio di Stato Venezia, Archivio del Senato, Dispacci Germania, filza 29, f. 220 v-221.

[. . .][1] a sosit aici de curînd o altă persoană de la Mihai, voievodul Țării Românești, cea mai apropiată pe care o are în preajma sa; aceasta a venit în mare grabă, străbătînd Transilvania incognito, și pe cît se aude pînă acum el cere de la Maiestatea Sa imperială ori să i se trimită o mie de călăreți, cît de curînd, pentru apărarea sa și pentru ei să fie cerută ⟨permisiunea de⟩ trecere principelui cardinal ⟨al Transilvaniei⟩ ori să-i fie încredințată o moșie din acest regat sau din alte state ale imperiului unde să se poată retrage să trăiască în siguranță în umbra Maiestății Sale, afirmînd că dacă nu este sprijinit curînd cu oameni și bani, este nevoit să plece din această provincie; se scrie că s-au liniștit mișcările pașei din Timișoara, fiind incendiate și părăsite acele pămînturi pînă la granița sa și că ceaușul era liber în Alba Iulia; se mai adaugă că se credea că se confirmă acordul dintre cardinal și sultan, care acord se spune că e ⟨conceput⟩ în așa mod încît cardinalul trebuie să plătească tributul obișnuit de 10 mii de țechini pe an și că el nu trebuie să-l ajute sau să-l favorizeze pe Mihai voievod și nici să-și aducă armatele în provincie împotriva casei otomane, dar că în rest e liber să facă tot ce-i place

mai mult; prin acest acord, după cum se pare, voievodul e nevoit să plece din Țara Românească, la conducerea căreia se spune că trebuie să fie numită, cît de curînd, de sultan o altă persoană; astfel, după cum se discută aici, cardinalul trebuie să se mulțumească să depindă cu cîteva alte condiții de această parte și că, putînd să rămînă fortăreața Oradei liberă Maiestății Sale imperiale, să se încheie pacea în mod avantajos cu dușmanii. Binevoiți,

Din Praga la ⟨2⟩ iulie 1599

Al înălțimii voastre, Francesco Vendramin
baron ambasador

[1] Prezența lui Basta la Praga.

85 — 1599 iulie 11, Constantinopol.

[...][1] particolarmente al gran canciliere amico fido di questi et perfido nimico et emulo dei cristiani; che prouedendo essi con ogni sorte d'industria ò arme al transiluano et Michál, et leuatoli si è possibile la uita, li da liberamente il cheto possesso della Transiluania et Valachia, com'egli prima possedeua, et stimo che sopra ciò uigilantemente da costoro s'attenda per il mezzo di polachi per smezar le forze d'imperiali [...][2].

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 47; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, vol. 60 A, f. 134—135.

[...][1] în mod deosebit marele cancelar se dovedește amic fidel al acestora, ⟨al turcilor⟩, precum și inamic perfid și rival al creștinilor. Aceștia, întîrziind cu orice mijloace și arme pe transilvan și pe Mihai, le-ar fi luat și viața, dacă ar fi fost posibil. Ei le oferă în mod liber stăpînirea liniștită asupra Transilvaniei și Țării Românești, așa cum o aveau și mai înainte, dar cred că asupra lor se veghează prin intermediul polonezilor pentru a se reduce la jumătate forțele imperialilor [...][2].

[1] Politica Poloniei față de Poartă.
[2] Despre raporturile polonezilor cu rușii și cazacii.

86 — 1599 iulie 24, Constantinopol.

Serenissimo Principe,

Con Mamut Generale non passa Ibraim buona intelligentia per quello, che mi ha detto un chiaus, che mi porto la cortese lettera, che io mando occlusa alla Serenita Vostra perche ella scopri la buona volontà sua, et il desiderio, ch'egli tiene di servir a quella Republica, et di continuare nella buona amicitia con l'Illustrissimo Gradenigo. La cagione di questa poca intelligentia con Ibraim mi ha detto il chiaus esser nata per occasione de Micali il qual si trovava in termini stretti riddotto et ricercava con molta instanza la pace a Mamut, ma sopragionto Ibraim, egli fuori della

opinione di Mamut volse mandar a Micali persone, che trattassero questa riconciliatione da che superbito Micali si è retirato dalla prattica di Mamut, et hora le cose si trattano per quello, che costui dice con poca dignità del Re, di che resta grandemente sdegnato Mamut come afferma costui si trova con un buon essercito et di valorosa gente, et parlando meco il chiaus delle cosse di Transiluania dimostrò di non credere cosi fermamente che fosse per seguir la pace, perchè mi pregò instantemente che io gli dicessi quello, che credevo in questo proposito, al qual risposi, che non sapevo in ciò ne negare, ne afirmare nessuna cosa, perchè sentendone io ragionare in tante maniere, ne intendeno li fondamenti di esse non potevo manco dirli qual opinione io tenessi, come veramente non saprei che dire nella diversità delle voci, che ogni momento si mutano, perchè alcuni dicono, che gli Ambasciatori di Transilvania siano andati ad Ibrain, et altri affermano, che siano in camino per qui, ma molti poi non credono ne all'uno ne all'altro, et però io mi riportarò in questo e quello che Vostra Serenità per altra via più sicura haverà con maggior fondamento intesso di tutti questi successi.

Dalle Vigne di Pera a 24 Luglio 1599

Girolamo Capello Bailo m.p.

Hurmuzaki, *Documente*, IV/2, p. 234 —235 Dispacci Costantinopoli 1599, filza 49.

Serenisime Principe,

Ibrahim nu se înţelege cu Mahmud paşa, aşa cum îmi spune un ceauş care mi-a adus o scrisoare curtenitoare, pe care o trimit închisă Serenităţii Voastre pentru ca ea să vă dezvăluie buna sa voinţă şi dorinţa pe care o are de a servi Serenisima Republică şi de a continua prietenia cu ilustrul Gradenigo. Pricina acestei neînţelegeri cu Ibrahim, mi-a spus ceauşul că este Mihai, care se afla în termeni stricţi, constrîns şi căuta cu multă stăruinţă pacea cu Mahmud, dar Ibrahim sosind pe neaşteptate, necunoscînd părerea lui Mahmud a vrut să trimită soli care să trateze reconcilierea cu Mihai. Din această cauză Mihai, orgolios s-a retras din negocierile cu Mahmud, iar acum lucrurile se tratează prin acesta ⟨Ibrahim⟩ ceea ce nu este de demnitatea sultanului, spune acesta ⟨ceauşul⟩. După cum afirma ⟨ceauşul⟩ acest lucru l-a făcut foarte furios pe Mahmud, care se află aici cu oaste bună şi cu oameni valoroşi şi vorbind ceauşul despre problemele din Transilvania arată că poate nu era absolută nevoie să se urmeze calea păcii, apoi mă roagă stăruitor să-i spun ce cred eu despre aceasta. La care am răspuns că nu pot să afirm sau să neg nici un lucru pentru că auzind eu atîtea judecăţi, necunoscînd fondul problemei nu pot nici măcar să-i spun ce părere am. Şi într-adevăr n-aş şti ce să spun, în diversitatea zvonurilor care se schimbă de la un moment la altul. Pentru că unii spun că ambasadorii din Transilvania s-ar fi dus la Ibrahim, iar alţii că sînt în drum spre noi ⟨spre Constantinopol⟩ dar mulţi nu cred nici una, nici alta. Şi totuşi, eu mă refer la aceasta în scrisoare pentru ca Serenitatea Voastră, pe o altă cale, mai sigură să afle ce se întîmplă, cu mai multă siguranţă.

Din viile din Pera, la 24 iulie 1599.

Girolomo Cappello, bail m. p.

[. . .][1] per codesto campo et benchè sian genti di poco ualore et la copiosa, et confusa moltitudine renda loro disaggio et penuria maggiore, tutta uia e di star all'eta quelli nostri et giouarli da che tocca quanto più si puo et attender a mantenergli saldi, il transiluano di cui si sente non so che, (come ella sa) et il Michál vayuota, il quale s'ode nella Valachia esser molto uigoroso di ciò, et di ualor tale che questi ne temeno che non nostri rimangheno oppressi, come per il passato, onde alla bocca della Tuna fiume che sbocca al Mar Negro ha con sottil arteficio fatto affondar alcune barche grandi et suivi spontani in maniera che le galere nemiche di aqui partiti per offenderlo, non solo, non possono apportargli male, ma per l'artelleri, et diffese si come portarui sono secure di venir dannegiante onde sin hora di lui et acquisto sentesi più che perdita ò male [. . .][2].

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 75, c 59—61 ; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, vol. 60 A, f. 160, 161.

[. . .][1] deşi în această tabără sînt oameni de valoare scăzută, iar marea şi confuza lor mulţime face ca lipsurile şi nevoile să fie şi mai mari, cu toate acestea datoria noastră este de a ne situa la vîrsta alor noştri, de a-i face să se bucure de ceea ce au, cît se poate şi de a-i păzi pentru a-i menţine sănătoşi. Despre transilvănean se aude nu ştiu ce (cum ştiţi şi dumneavoastră) iar despre Mihai voievod se cunoaşte că este foarte puternic în Ţara Românească. Şi se bucură de o atît de mare faimă, încît ⟨turcii⟩ se tem să nu fie bătuţi, ca în trecut, cînd, la gura Dunării, rîul care se varsă în Marea Neagră, prin mijloace extrem de fine, ⟨românul⟩ a scufundat cîteva vase mari şi i-a urmărit imediat astfel că galerele inamice plecate de aici pentru a-l înfrunta, nu numai că nu au putut să-i cauzeze nici un rău dar prin tunuri şi apărare, în mod sigur le-a produs atîta pagubă încît pînă astăzi se vorbeşte mai mult de cîştigul avut decît de pierderile sau răul ⟨pricinuit lui⟩ [. . .][2].

---

[1] Despre armata otomană condusă de Ibrahim paşa.
[2] Întrevederile polono-otomane la Sofia, situaţia din alte provincii stăpînite de turci, raporturile Porţii cu Iranul.

88 1599 august 7, Constantinopol.

Serenissimo Principe

Dei negotij di Transilvania, et della pace con quel Principe si ragiona con tanta varietà, che come altre volte ho scritto non ardirei di affermare nessuna cosa, perchè ultimamente s'è detto che gli Ambasciatori di quel Principe andati ad Ibrain per questo effetto se ne siano poi improvisamente fugiti. Ma sia come si voglia cominciano li Turchi ad haver grandemente sospette le attioni et pensieri de Polachi perchè dicono che con la renontia fatta fare al Cardinale del Principato di Transilvania non solo hanno posto sogetto non denominato dal Gran Signore con le lettere ch'egli mandò gia, ne proposto da essi nelle prime instanze,

ma persona sospetta per la dipendenza, che tiene come cardinale con il Pontefice et passando a maggior speculationi dicono, che Polachi con il fermare la Transilvania in mano di un loro confidente, et dipendente se ne veranno con il tempo a farsi liberi padroni, pretendendo poi di fare lo istesso nella Valachia, havendo già nella Bogdania Hieremia loro parciale e con questi effeti veranno ad accrescere le loro forze, et porre questi stati per antemurale, et diffesa del loro Regno, et per servirsene con l'occasione a perturbare et a molestare questi; Concetti che non sono lontani da quello che io ho sentito alcuna fiata a ragionare da persona inteligente, et interessata con polachi, et ne scrissi anco all'hora alla Serenità Vostra. De Micali si ragiona tuttavia la presa delle due galee, se bene a principio si disse tre insieme con tutte quelle barche che io scrissi, dello resto poi la Serenità Vostra intenderà quello che scrive Mamut al suo Checaia che mi ha mostrato la medesima lettera del suo padrone, la quale ha hauto comodità l'Alberti di tradurre et in sostanza non si vede alcun fondamento di quel negotii havendomi detto il Checaia che se il Bassa credesse a Micali la pace sarebbe conclusa con lui.

Dalle Vigne di Pera a 7 di Agosto 1599

Girolamo Capello Bailo m.p.

Hurmuzaki, *Documente*, IV/2, p. 236—237; Dispacci Costantinopoli 1599, filza 40.

Serenisime Principe

Despre negocierile din Transilvania şi despre pacea cu principele se spun atîtea lucruri că aşa cum am scris şi altă dată n-aş îndrăzni să afirm nimic sigur, pentru că în ultima clipă s-a spus că ambasadorii principelui care s-au dus la Ibrahim cu acest scop s-au sustras apoi, pe neaşteptate. Dar fie că se doreşte sau nu, turcii încep să aibă mari bănuieli asupra acţiunilor şi gîndurilor polonezilor pentru că prin renunţarea la principatul Transilvaniei care au pus să fie făcută în favoarea cardinalului nu numai că au adus un om care nu este numit de sultan prin scrisori trimise deja, nici propus de acesta din primul moment, dar ⟨au adus⟩ o persoană suspectă de dependenţă, care ţine, prin funcţia de cardinal, de pontif. Trecînd la consideraţii superioare, se spune că punînd Transilvania în mîna unui agent al lor şi dependent de ei cu trupul vor deveni liberi stăpîni ai acesteia iar apoi vor pretinde să facă acelaşi lucru în Ţara Românească, lucru făcut deja în Moldova cu Ieremia, aliatul lor. Ca urmare a acestora forţa lor va creşte şi vor face din aceste state un bastion şi apărarea regatului lor, iar atunci cînd ocazia se va ivi îi vor tulbura şi lovi ⟨pe turci⟩. Acestea sînt concepţii care nu sînt departe de ceea ce eu am auzit altă dată de la persoane inteligente şi interesate în relaţiile cu polonezii şi pe care le-am scris de atunci Serenităţii Voastre.

Despre Mihai se spune că ar fi luat două galere, deşi la început se vorbea de trei, împreună cu toate bărcile de care v-am scris. În rest, Serenitatea Voastră va afla apoi ceea ce scrie Mahmud lui chehaya bei, care mi-a arătat scrisoarea stăpînului său şi pe care Albert a avut ocazia să o traducă. În concluzie aceste negocieri nu au nici o bază, căci îmi spune chehaya bei că dacă paşa ar crede în Mihai pacea s-ar încheia cu el.

Din viile din Pera, la 7 august 1599

Girolamo Capello, bail, mp.

[...][1] al contrario che continuando la guerra, mantenendo il Michali uayuota, rimediando alla Transiluania con l'intelligenza di polachi con mediocre armata lentamente uenirsene à prender certo possesso della città di Constantino senza resistenza alcuna, essendo questo impio hoggi il più che mai sia una punta d'ago, et fa certa mostra di rouina, senza douersse giamai più ne hauere [...][2].

L'Hybraimo generale, sentesi di nuouo esser recaduto in infermita non di poco pericolo, per il che fanno pensiere di mandar ad Alil bassá, hora visir primo, per la cittá di Adrianopoli per ogni sorte d'occasione potesse succedere. Hanno posto sicuri presidij nelli confini della Valachia, a finche non uenghino lor parse dannegiati dal Michál uoyuota, il quale intendesi in tal guisa esser munito in quelle parti del Mar Negro uerso la Tuna, che dificilmente potrà venir offeso dalle galee nimiche, non lasciargli effectuar quanto pretendono di far un ponte à danni del sudetto, et per rehauer una fortezza in mezo al fiume destruta già et presa dal Michál. Anzi intendesi che loro legni uengono alla giornata offesi et presi da quelli del Michál, fin hora non è passato tartaro niuno di là [...][3].

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 76, c. 49—50; Archivio Segreto Vaticano Fondo Borghese, Serie III, vol. 60 A, f. 137—138.

[...][1] dimpotrivă, continuînd războiul, menţinîndu-l pe Mihai voievod, avînd grijă de Transilvania cu acordul polonezilor, şi cu o armată slabă, cu încetul, se putea pune stăpînire în mod sigur pe oraşul lui Constantin, fără nici o rezistenţă. Acest imperiu este astăzi mai mult ca niciodată un vîrf de ac şi-şi dovedeşte ruina, fără a trebui să mai fie demonstrată în vreun fel [...][2].

Se aude că Ibrahim paşa ar fi din nou grav bolnav. De aceea s-a născut ideea de a trimite după Halil paşa, acum mare vizir, pentru orice eventualitate s-ar putea ivi. Ei au aşezat garnizoane puternice la hotarele Ţării Româneşti pentru a nu suferi pagube de la Mihai voievod care se aude că este astfel înarmat de la Marea Neagră şi către Dunăre încît cu greu ar putea fi atacat de către galerele inamice, cărora nu le dă răgaz, aşa se spune, să construiască un pod <peste Dunăre>, în dauna voievodului respectiv. De asemenea, aceştia se străduiesc să reconstruiască o fortăreaţă în mijlocul fluviului deja distrusă şi cucerită de Mihai. Ba chiar se spune că la începutul luptei corăbiile lor au fost atacate şi luate de cele ale lui Mihai. Pînă acum n-a trecut pe aici nici un tătar de acolo [...][3].

---

[1] Raporturile otomanilor cu Franţa şi cu Marele ducat al Toscanei.
[2] Poziţia autorului faţă de obligaţiile secrete asumate şi imposibilitatea unei victorii categorice contra otomanilor.
[3] Situaţia din Bosnia, Constantinopol, Ungaria.

90 1599 august 24, Praga.

Zacharias Geitzkhofler wirdte gar beweglich vermahnet, dass er ausser aller Entschuldigung die Wallachischen 100 000 Taler Hülf zu bezahlen über sich nemben wolle.

Rudolf etc. Lieber Getreuer, dein Entschuldigung vom 15-ten dies, die Übernehmung und Auszahlung der Wallachischen Hülf belangend, ist uns den 20-isten dies praesentiert worden. Nun bedarf es gleichwohl der Erinnerung deiner zu uns tragenden Treuherzigkeit gar nicht, dann du uns dieselbige albereit gnuegsamb in Werk zu erkennen geben und dargethan hast, so ist uns auch unverborgen, was bisher an Erlegung der verabschiedeten und bewilligten Reichs-Türkenhülfen für Verhinderung eingefallen.

Wann aber ohne weitläufigen Bericht, dir selbst bewusst, was darann gelegen, dass dem Waywoda in Wallachey, auf bestimbte zeit Glauben gehalten werde, und wie unmüeglich uns ist auf andere Weg die dahin versprochene Hülf zu erheben und abzurichten. Dagegen dennocht mehrberührte Reichshülf (wann sie allein einkombt und zahlt wirdt) des Ertrags wohl ist, dass man vielgedachte für die Wallachey deputirte Ausgab davon noch wohl erschwingen kann, zue welchen jetzt angeregten Reichshülfgelts Bezahlungen ohne Zweifel unsere angestellte und noch vorhabende ansehenliche Schickungen, sambt den ausgehenden neuen ernsten Monitoriis, bey den restierenden Ständen ohne ersprüessliches Früchten nicht ablaufen werden. Zue dem, so viel die Jülichische Landt belangt, auf welche man sonst fast gar keine Rechnung gemacht, unser darinnen anwesender Kaiserlicher Commissarius und Hungerischer Cammer Rath Carl Nürzel von Sonderspühel, bey aldort gehaltenen Landtägen bis auf unsere Ratification die Sach so weit behandelt, dass im Namen desselbem Herzogen und anstatt seiner Lande gebührenden und verabschiedeten Reichs-Türgenhülf man uns hundert Tausent Gulden für dasjenige, so der Herzog zu Jülich albereit restirn und noch erlegen hätt sollen, offerirt und zuegesagt; welche Oblation, unangesehen dieselbe, mit nicht geringem Schaden und Nachlass beschicht, wir dennocht zu acceptiren, und folgents die Einamb dir abzutreten und einzuraumben entschlossen.

Hierumben, so gesinnen wir abermals an dich ganz gnädiglich begehrent, du wollest uns doch obangedeuteter deiner zu uns tragender rüemblicher Treu uns Guetherzigkeit zu folge diesfalls nicht aus Handen gehen, sondern das vorhin durch uns dir angedeutete Subsidium für die Wallachey der hundert Tausent Thaler an Geld oder benannten Rüstungen und Wehren, mittels einer Anticipation Darlehens oder andergestalt, wie du für das zuträglichste erachtest, auf die praefigirte Zeit richtig machen, oder zum wenigsten, dass es dem nägsten darauf und wie baldt erfolgen solle, inmittelst die Wallachische vertrosten und befriedigen helfen.

An dem bezeigst du uns ein sonder danknehmiges Gefallen Mit Kaiserlichen Gnaden, damit wir dich wohlmeinen, würklich zu erkennen.

Geben Prag, den 24. Augusti. Anno 1599.

A. Veress, *Documente*, V. p. 253—254; Hofkammerarchiv Wien, Ungarische Gedenkbücher, 409, fol. 113—114.

Zacharias Geitzkhofler este rugat călduros să ia asupra sa, fără nici o scuză, achitarea celor 100 000 taleri, ajutorul pentru valahi.

Rudolf etc.

Dragul meu supus credincios, scuza ta din ziua de 15 a acestei luni, privind luarea asupra ta şi achitarea ajutorului valah, ne-a fost prezentată pe ziua de 20. Deşi nu este nicidecum nevoie să-ţi amintim de bună-credinţa ta faţă de noi, pe care ai manifestat-o deja suficient prin fapte, totuşi nu ne-au rămas tăinuite piedicile care s-au ivit pînă acum în ce priveşte achitarea ajutoarelor imperiale, hotărîtă şi aprobată pentru lupta împotriva turcilor.

Fără a mai intra însă într-o relatare amănunţită, tu însuţi cunoşti cît de mult ţinem să se respecte cuvîntul dat voievodului Ţării Româneşti în ce priveşte termenul fixat şi cît de imposibil este pentru noi să încasăm şi să achităm pe altă cale ajutorul promis lui. Totuşi, amintitul ajutor imperial (îndată ce va fi intrat şi plătit) este sigur că va fi încasat, astfel încît suma amintită luată de aici, destinată Ţării Româneşti, mai poate fi, desigur, obţinută; în scopul achitării ajutorului imperial au fost făcute acum noi impulsuri; fără îndoială că trimiterile de bani cerute de noi şi cele considerabile pe care intenţionăm să le cerem, odată cu noile avertismente serioase pe care le vom trimite staturilor restante, nu vor rămîne fără rezultate importante. În ce priveşte provincia Jülich, pe care aproape că nu s-a contat, Carl Nürzel von Sonderspühel, comisar imperial şi camerar pentru Ungaria, care se află acum acolo, a tratat lucrurile la dietele ţinute acolo pînă pe punctul ca, pînă la ratificarea noastră, în numele acestui duce şi în locul ajutorului imperial contra turcilor, cuvenit şi hotărît pentru ţara sa, ni s-au oferit şi promis 100 000 florini pentru suma restantă a ducelui de Jülich şi pe care trebuie să o achite; această ofertă, deşi se face cu pagubă destul de mare şi cu reducere, totuşi noi sîntem decişi să o acceptăm şi apoi să-ţi cedăm ţie suma încasată.

De aceea, ne adresăm cu milostivire încă o dată ţie, cerîndu-ţi a nu refuza nici de data aceasta ⟨manifestarea⟩ renumitei tale credinţe şi bunătăţii faţă de noi, de care aminteam mai sus, şi să achiţi, printr-un împrumut anticipat sau într-un alt mod pe care îl consideri tu ca fiind cel mai convenabil, amintitul subsidiu pentru Ţara Românească, în sumă de 100 000 taleri în numerar sau în echipament şi arme, la termenul fixat sau cel puţin la un termen foarte apropiat şi cît mai curînd, care să poată mîngîia şi satisface pe valahi.

Cu aceasta, tu ne vei procura nouă o plăcere deosebită, vrednică de recunoştinţă.

Cu milostivire imperială, rămînem faţă de tine cu bunăvoinţă şi cu adevărat recunoscători.

Dat la Praga, la 24 august 1599.

91 **1599 septembrie 4, Constantinopol.**

Serenissimo Principe

Dimanda di più che a Micali sia perdonato, et confirmato nel principato di Vallachia, nella quale occorendo per qualche accidente nell' avvenire fare nuova elettione di Principe, non possi dal Gran Signore esser fatto se prima non sarà dal Transilvano mandato Arz alla Porta, et

denominato il sogetto, che si dovrà eleggere. Intese dal Bassà queste richieste egli ha trattenuti presso di se gli Ambasciatori, et mandati al Transilvano altri huomini suoi, con risposta prima, che egli non si debba impedire in nessuna maniera nell'accomodamento con Micali, ma attendi solamente al caso suo; che se egli vuole la pace conviena, che egli restituisca Lipona (sic) fortezza del Gran Signore, et che quanto all'aiuto, che egli offerisce di dare per l'impresa di Varadino Sua Maestà non ne ha bisogno, perchè quando vorrà Varadino l'acquistara con la sua spada senza aiuto di altri; Che li Tributi passati et non pagati convengono da chi vuole la pace essere soddisfatti, essendo la Transilvania obligata al Gran Signore. Con queste risposte dunque sono stati espediti gli huomini sudetti, del ritorno dei quali si stava in aspettatione con la risolutione di quel Principe, la quale quando non sia in tute le sue parti conforme alle conditioni suddette afferma il Capigi Bassi che il Generale manderà a danni di quella Provincia, ma sperano però che con questo Principe possi seguire accomodamento. Dei negotij che ha a trattare il Capigi Bassi alla Porta per ordine di Ibraim, il principale è di ottenere dal Gran Signore una lettera publica, et ampla, nella quale Sua Maestà dichiari che essendo Ibrain Bassà suo legitimo luocotenente et vero rappresentante debba tutto l'esercito, et ogni Ministro prontamente obedirlo come se fosse la stessa persona sua, promettendo a tutti quelli che si diporteranno di confermare tutti li beneficij et honori, che fossero venuti dalla propria mano del Gran Signore; che altre di ciò comandi, che occorendo al Generale svernare in quelle parti nessuno ardisca sotto gravissime pene partirsi dall' essercito, ma fermarsi dove dal Bassà sarà comandato. Questa lettera desiderata et procurata hora, sarà aponto in conformità della commissione data dal Re ad Ibrain al suo partire della quale havendo io da buona parte havuto copia, la mando hora alla Serenità Vostra. Delle forze et stato che si ritrova il Bassà riferisce il Capigi, che l'essercito è numerosissimo et con honesta abondanza di vettovaglie, ma questa parte è lontana, et differente molto dalle voci capitate qui, perchè si dice che la carestia sia grandissima et eccessiva. Dice costui che il Bassà s'incaminava verso Buda per unirsi con il Tartaro con il quale non s'era per ancora trovato, passando fra loro qualche diffidentia, havendo Ibrain per molto sospette le attioni del Tartaro, et principalmente in questo maneggio della pace con l'Imperatore et Transilvano da l'uno, et l'altro dei quali è publica fama tra Turchi, che il Tartaro sia stato guandagnato con donativi importanti, et però gli danno nome di Giaux, (sic) che è infedele. Che Ibrain in queste trattationi non si fida di alcuno, et si crede, che egli sia per andare all'espugnatione di Strigonia, tenendo egli aviso, che christiani siano in poco numero et che fugiranno di venir alle mani con Turchi. De Miçali poi io ho inteso dalla relatione del chiaus ressidente quà per Mamut Generale quella che il suo patrone in questo proposito ha scritto al Gran Signore, et è che Micali ha fatto intendere a Mamut, che egli è prontissimo tanto alla pace quanto alla guerra, che la pace è desiderata da lui per esser buon suddito, et schiavo di Sua Maestà ma con queste conditioni però, che per confine delli due stati sia il Danubbio, non dovendo li Turchi passar di là senza sua licenza, non intendendo egli che habbino a fare in quelle parti nè come privato, nè per nome del Re. Che egli pagherà il suo annual tributo prontamente, ma passati però li tre primi anni venturi, perchè ritrovandosi il paese guasto, et esterminato non ha modo di ritrahere il danaro dalli populi, che quando a queste

conditioni non vogli il Bassà assentire, egli non saprà che altro fare, che porsi in campagna alla diffesa, non stimando egli la sua vita ponto, parendogli di haver vissuto assai, poichè in cinque anni egli si maneggia in questa guerra ha fatto quello che basta all' età di 50 anni, et che però egli si contenta di esser vissuto sino a quest'hora non tenendo più conto d'un giorno di vitta che gli sopravanzi. Queste cose scritte da Mamut sono state fatte sapere al Re per quello che mi afferma il chiaus medesimo, il quale mi ha di nuovo confirmato la poca inteligenza che passa tra il suo padrone et Ibrain, il quale trattiene quest' altro dalle rissolutioni, che egli prende di trattatione di pace, et per questo Mamut si risente, parendogli che Ibrain voglia impedire le sue attioni et la sua gloria.

Dalle Vigne di Pera a 4 di Settembre 1599.

Girolamo Capello Bailo m. p.

Hurmuzaki, *Documente*, IV/2, p. 237—238; Dispacci Costantinopoli 1599, filza 50.

Serenisime Principe

Se cere mai mult ca Mihai să fie iertat şi confirmat în principatul Ţării Româneşti în care, dacă va fi necesar, datorită unei întîmplări oarecare, să se facă, în viitor, o nouă alegere de domn, sultanul nu o va putea face dacă transilvanul nu va trimite, mai întîi, dezlegare la Poartă şi nu va denumi persoana care trebuie să fie aleasă. Paşa, auzind aceste cereri, a ţinut pe lîngă sine pe ambasadori şi a trimis transilvanului alţi oameni ai săi cu un prim răspuns în care spune că el <principele> nu trebuie să se încurce în nici un fel printr-o înţelegere cu Mihai, ci să ţină seama numai de situaţia lui, căci dacă vrea pacea stabilită, să restituie Lipova, fortăreaţa sultanului, iar în ceea ce priveşte ajutorul pe care el se oferă să-l dea în cucerirea Oradei, Maiestatea Sa nu are nevoie, iar atunci cînd va dori Oradea o va lua cu spada sa fără ajutorul altora. Cît priveşte tributul neplătit din trecut, să fie plătit de cel care doreşte pacea, Transilvania fiind obligată sultanului. Aşadar cu aceste răspunsuri au fost trimişi oamenii amintiţi, a căror întoarcere este aşteptată, cu hotărîrea principelui, care dacă nu va fi în toate părţile sale componente conformă cu condiţiile sus-zise, capîgi başî afirmă că generalul va trimite oaste pentru a aduce pagube acelei provincii; dar se speră că se poate ajunge la o înţelegere cu acest principe. În ceea ce priveşte tratativele pe care le duce capîgi başî la Poartă din ordinul lui Ibrahim, principalul lucru este să obţină de la sultan o scrisoare oficială şi amplă în care Maiestatea Sa să declare că Ibrahim paşa fiind locotenentul său de drept şi adevăratul său reprezentant întreaga oaste şi fiecare ministru este obligat să i se supună necondiţionat ca propriei persoane <a sultanului>, promiţînd tuturor celor care nu-i vor acorda privilegiile şi onorurile cuvenite că vor suferi mînia sultanului. Alte ordine prevăd că fiind necesar ca generalul să ierneze în acele locuri nimeni să nu-şi permită să părăsească oastea, sub pedeapsă foarte grea, ci să se oprească acolo unde paşa va ordona. Această scrisoare dorită şi avută acum va fi pusă în aplicare de Ibrahim, la plecarea sa în conformitate cu însărcinarea secretă dată de sultan; avînd eu o bună parte din această scrisoare în copie, o trimit acum Serenităţii

Voastre. Despre forțele și starea în care se află pașa, comunică capîgi bașî că oastea sa ar fi foarte numeroasă și înzestrată cu provizii din abundență, dar această afirmație este mult diferită și îndepărtată de zvonurile care circulă aici, pentru că se spune că lipsa de alimente ar fi foarte mare, excesivă. Se spune pe aici că pașa va pleca către Buda pentru a se uni cu tătarul cu care nu s-a întîlnit pînă acum din cauza unor bănuieli care au existat între ei. Ibrahim a avut mari bănuieli în privința acțiunilor tătarului, în mod special în privința acestor aranjamente de pace între împărat și transilvan; și de la unul și de la celălalt se zvonește în mod public că tătarul a cîștigat daruri bogate pentru serviciile făcute și totuși îi numește ghiauri, adică necredincioși. Ibrahim nu se încrede în nici unul dintre ei în aceste negocieri și se crede că are intenția să ia cu asalt Esztergomul, cunoscînd faptul că sînt puțini creștini în cetate și că aceștia vor evita să lupte cu turcii. Despre Mihai știu, din relatarea ceaușului rezident aici, care îl reprezintă pe generalul Mahmut, ceea ce stăpînul său a scris, în legătură cu el, sultanului, și anume că Mihai i-a dat de înțeles lui Mahmut că este pregătit atît pentru pace cît și pentru război, că dorește pacea pentru a fi un supus bun al Maiestății Sale. Dar aceasta numai cu condiția ca Dunărea să fie hotarul dintre cele două state, iar turcii să nu treacă în părțile sale decît cu îngăduința sa, neavînd permisiunea să întreprindă vreo acțiune aici, nici pe linie particulară, nici în numele sultanului. Că el va plăti tributul anual prompt dar trecînd peste primi trei ani care vor veni pentru că țara este devastată și nimicită și nu poate să scoată banii de la popor. Iar dacă pașa nu va consimți, la aceste condiții, el nu știe ce altceva va avea de făcut decît să se așeze pe poziții de apărare. El consideră că viața lui nu are valoare și i se pare că a trăit destul, deoarece în cinci ani de război s-a străduit atît încît aceasta ajunge pentru vîrsta de 50 de ani. Și este mulțumit că a trăit pînă acum și nu-i pasă de nici o zi în plus de viață. Aceste lucruri scrise de Mahmud i-au fost comunicate sultanului, așa cum afirmă același ceauș, care îmi confirmă și lipsa de înțelegere dintre stăpînul său și Ibrahim care îl împiedică pe acesta de la deciziile pe care le ia în tratativele de pace. Din această cauză Mahmud este supărat pentru că i se pare că Ibrahim dorește să-i împiedice acțiunile și să-i stăvilească gloria.

Din viile de la Pera, la 4 septembrie 1599

Girolamo Capello, bail, m. p.

92 **⟨Înainte de octombrie 1599⟩. Bağçe-Saray.**

⟨Tuğra⟩

Ulu Orda'nın ulu hanı Gazi Giray [1] handan kop Urus' nın ve Pûrus' nın kâkimi bolgan karındaşım Eşved [2] kıralga kopden kop selam diğeç i'lâm-i yarlığ-ı beliğ-i muhahabbet-encâm ve inhâ'-i tevkî-i refî-i meveddet-fercâm budur ki: cenâb-i hakanım savbına çabgun elçiniz ile name-i meveddet-amîzinüz irsâl idüb mazmûnunda biz evvelki ahd ve kavl üzerevizdir diyu iş'âr olunmuş fi'l-vâki' pâdişâh ve kırallarda cevâb bir

gerekdir biz dahi ol ahd ve şart üzere olub mâdem ki sizin cânibinizden ol ahd ve amân bozulub bir hilâf-i nesne zuhûr itmeye hâşâ ki bizden ol kavl ve şarta mugâyır vaz' sudûr ve zuhûr bola. Hemen yine bizi dostluk ve muhabbet ve kardaşlıkda kemâ-kân sabit-kadem ve râsihdem-fehm idüb in-şâ' -Allahü teâlâ an-karib ol câniblere müstevfî asker-i tatar sabâ-reftâr adüvv-şikâr ile varmak üzerevizdür; bi-inâyet-i Allah-ü teâla Mihâl bed-fiâl dahi her ne cânibe varsa vilâyet-i Erdel'e dahi girse üzerine varılub dâr ve diyârı harâb ü yebâb olunub ve emvâl ve erzâkları nehb ü garet ve ehl ve ıyalleri yağma ve hasâret olunub var kuvveti bâzûia getürüb gereki gibi gûşmâl virilmek mukarrerdir şöyle m'alumunuz olub cenâb-i şerifimizi kendünüze evvelki ahd ve amân ve kavl ve şart üzere dostunuza dost ve düşmeninize düşmen bilesiz; mâdem ki sizden ol şart bozulmıya bizden bozulmıyub bir cevâb üzere durmuşuzdır ve Boğdan voyvodası Eremia [3] hem bizim çırağımızdır ve hem sizin çırağınızdır anın nâmusun savn ve sıyânet itmek üzerimize lâzimdir öyle olsa kansilâr [4] kulunuza sifariş buyrub kendüsünden ayırılmayub maân gele ki biz cümle tatara muhkem tenbih idüb aslan ve kattiyen bir nesnesin rencide itmiyeler [5] zirâ bizim ahdımız ahddır ve kavlımız kavldır zerre kadar hilâf olmazdır şöyle itimâd oluna. Bâkî ve's-selâm 'alâ men-ittiaba'a'l-hüdâ.

⟨*Armut şeklinde mühür* :⟩ Han
Gazi Giray
bin Devlet Giray
han

Be-makam-i
Bağçe-Saray
el-mahmiye

⟨*Der kenâr* :⟩ Ve kadim el eyyamdan bu ane gelince virile gelen hazineyi [6] yollar aman olunca ulu elçimizle irsâl olunur diyu yazmışsın. Imdi hâlâ sizge çâpgun elçimiz olan kulum Cânânton kazzâz Ispinola (?) gönderilmişdir. Şöyle ki dostluk ve kardaşlığınız olub bizimle evvelki ahd ü peymân üzere oldukça bizden dahi sizge ilk dostlukdan gayri nesne yokdur; nihayet hazinemizi merkûm elçimiz Cânânton ile Kamaniça'ya gönderesiz ki bizim andan yarar ademlerimiz varub alurlar; şöyle ma'lumunuz ola.

⟨*Armut şeklinde Gazi Giray hanın mühürü*⟩.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Polonia, r. 6, c. 452; Orig. Arhiwum Glowne Akt Dawnich w Warszawie, Metryka Koronna, Libri Legationum, nr. 26, f. 21 b.

⟨Tuğra⟩

Împreună cu multe salutări din partea marelui han al marii ordale, Gazi Ghiray han [1], către fratele meu craiul suedez [2], care este stăpînitorul mulţimilor de ruşi şi pruşi, ceea ce face cunoscut yarlîgul expresie elocventă a prieteniei durabile şi ceea ce poartă înaltul semn al afecţiunii temeinice este aceasta:

Trimiţînd părţii mele împărăteşti, prin solul vostru cel iute, scrisoare plină de afecţiune, în conţinutul ei aţi arătat: „noi respectăm legămîntul şi cuvîntul nostru de dinainte". Într-adevăr, răspunsul padişahilor şi crailor trebuie să fie unic; la rîndul nostru, şi noi respectăm acel legămînt şi acea înţelegere. Aşadar, dacă din partea voastră nu se va ivi ceva contrar, care să strice acel legămînt şi acea stare de siguranţă, atunci nici din partea noastră nu se va face ceva potrivnic acelui cuvînt şi acelei înţelegeri. Astfel, fiind iarăşi, ca şi înainte, fermi şi perseverenţi în prietenie şi afecţiune şi frăţie, sîntem pe cale să venim — cu voia lui Allah — cu un număr suficient de oşteni tătari, care sînt iuţi ca vîntul de dimineaţă în vînarea duşmanului. Cu ajutorul lui Allah, se va merge asupra răufăcătorului Mihai, indiferent dacă acesta se va duce în altă parte sau va intra în ţara Ardealului; distrugînd şi devastînd casa şi ţara sa, şi prădînd şi jefuind bunurile şi proviziile sale, şi făcînd prădăciuni şi stricăciuni populaţiei sale, desfăşurînd întreaga putere existentă, este sigur că i se va da pedeapsa cuvenită. Făcînd astfel cunoscut domniei voastre, să ştiţi ilustra noastră parte ca prieten prietenilor şi duşman duşmanilor voştri, aşa cum este ⟨stabilit⟩ în legămîntul şi înţelegerea de dinainte. Aşadar, dacă din partea voastră acea înţelegere nu se strică, ea nu va fi stricată nici din partea noastră; sîntem statornici în privinţa unui singur răspuns.

Şi voievodul Moldovei, Eremia [3], este atît protejatul nostru, cît şi protejatul vostru; apărarea şi ocrotirea onoarei sale este obligaţia noastră. Dacă este aşa, să porunciţi slujitorului domniei voastre cancelarul [4] să nu se despartă de el şi să vină împreună. Noi am cerut drastic tuturor tătarilor să nu se atingă, sub nici o formă, de vreun lucru de-al lui [5]. Deoarece legămîntul nostru este legămînt şi cuvîntul nostru cuvînt, nu va fi nici cea mai mică încălcare; aşa să se aibă încredere. În rest, salutări celui care urmează calea Domnului.

⟨*Sigiliul sub formă de pară:*⟩

Han
Gazi Ghiray
fiul lui Devlet Ghiray
han

În reşedinţa de la Bağçe-Saray,
cea ocrotită.

⟨*Pe margine:*⟩ Ai mai scris: „atunci cînd drumurile vor deveni sigure, cu marele nostru sol vom trimite banii [6] care se dau din vremuri vechi şi pînă în acest moment". Acum, a fost trimis la voi slujitorul meu Djananton Ispinola mătăsarul (?), care este solul meu iute. Astfel că, atîta vreme cît veţi fi cu noi în prietenie şi frăţie, nici din partea noastră nu va fi altceva decît prietenia cea dintîia. În sfîrşit, prin menţionatul nostru sol Djananton să ne trimiteţi banii la Cameniţa, iar de acolo îi vor lua oamenii noştri buni.
Aşa să ştiţi.

⟨*Sigiliul sub formă de pară al hanului Gazi Ghiray*⟩

[1] Gazi Ghiray al II-lea Bora, han al Crimeei (1588—1596; 1597—1608).
[2] Sigismund al III-lea Vasa, rege al Poloniei (1587—1632).
[3] Ieremia Movilă, domnul Moldovei (1595—1606).
[4] Jan Zamoyski, cancelar al Poloniei.
[5] Este vorba de Ieremia Movilă.
[6] *Hazine*, vistierie, tezaur; este vorba de darea anuală pe care Polonia o plătea hanatului Crimeei (circa 30 000 galbeni).

93 **1599 octombrie 16, Constantinopol.**

[...][1] Vedendosi hormai priui di speranza di qualche buon progresso, scemate in ogni luogo le forze et prender augmento di ualor l'imperatore et il uaiuota Michál ne'cui confini di Valachia hauendosi mantenuto, l'esercito turchesco non ha'possuto fin hora fargli un segno di dispiacere tanta è ridotto in bon stato di forzza, il sudetto Michál [...][2].

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 52—54; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, vo. 60 A, f. 146—147.

[...][1] Văzîndu-se acum privată de speranța unor progrese reale, împuținate pretutindeni forțele lor și crescînd valoarea împăratului și a voievodului Mihai, care s-a menținut pe granițele Țării Românești, oastea turcească nu a putut zdruncina pînă acum forțele lui pentru că sus-zisul Mihai se află într-o situație foarte favorabilă [...][2].

---

[1] Despre: noul ambasador englez la Poartă, evoluția situației din Ungaria; Andrei Báthory, principe al Transilvaniei, starea de spirit din armata otomană.
[2] Situația de pe alte fronturi ale războiului antiotoman.

94 **1599 octombrie 21, Alba Iulia.**

Illustrissimo e Reverendissimo Signore
Provisore Colendissimo

Mentre Michel Vaiuoda di Vallachia è andato alimentando questo Illustrissimo Signore di voler passare il Danubio à danni del Turcho si come io sempre hò procurato è intrato hostilmente in questa Provincia e si ritroua per quanto dicono vicino doi leghe à Corona, per la qual causa Sua Signoria Illustrissima hauendo radunato esercito formato domani si parte per incontrar l'inimico e pare che quà non temano molto le forze del Vaivoda se ben dicono ascendere a 30 mila soldati. Ho considerato le male conseguenze che sono per nascere da questa deliberatione del Vaiuoda. L'ho scritto la lettera copia della quale mando a Vostra Signoria Illustrissima e l'ho mandato un mio familiare con somma diligenza. E risoluto questo Illustrissimo Signore di defender per qual si voglia modo e via questa Provincia e non sapendo se il Turcho fomenta Michele, ne se Cesare come Michel asserisce, è author di questa novità, ha ricorso da tutti e da tutti implora aiuto, eccitando massimo li Turchi e Tartari e Hieremia Palatino di Moldavia à invader la Provincia di Vallachia. Resta Lippa

e tutti i confini verso il Turcho senza niun presidio, di modo che in man' del Turcho stà di recuperar il suo, se quà si verrà in notitia che Cesare habbi havuti intelligenza con Michele si concluderà subito la pace col Turcho, alche io potrei forse rimediare, se da Corte Cesarea havrò risposta chiara alle mie delli sette di settembre, la qual riposta dovrebbe hormai esser giunta alcuni giorni sono s'havessero espedito con la risoluzione Corriero espresso come furne richiesti. Io mi ritrovo tuttavia in letto con un poco di febre lenta dopo esser stato sei giorni desperato dà medici e però non posso seguire Vostra Signoria Illustrissima perche se bene i medici dicono che non v'è più pericolo di dar nell'Etica tuttavia la debolezza è grandissima, ne posso per ancora levarmi di letto, lascia quà meco Vostra Signoria Illustrissima il signore Stefano suo fratello per ogni accidente che potessi nascere.

Scrisse pochi giorni sono il Principe Sigismondo à Vostra Signoria Illustrissima che il Serenissimo Rè di Polonia non lo vedeva volontieri nel suo Regno e con questa occasione proponeva al Signor Cardinale che volessi permutarle quel ch'egli tien' hora in questa Provincia con la fortezza di Vst e con quella di Kiuar petitione che se ben quà non è stata tenuta in considerazione non dimeno à me è parso che non dia inditio di spiriti quieti ha riposto il Cardinale che si può trattenersi insin tanto che si veda l'esito della trattazione con Cesare che Sua Signoria Illustrissima giudica ciò molto espediente quando anche vedi non poter ciò fare che venghi che sarà ricevuto come fratello amorevolissimo la causa perche il Signor Cardinale non ha caro ch'avanti la conclusione con Cesare venghi il Principe e ch'in questi Comitij e per tutto il Regno dicono i soldati e la maggior parte de Signori Principali haver perciò Sigismondo renuntiato al Principato perche havea fatto strettissimo giuramento di non far mai Pace col Turcho, e dall'altro canto cognosceva non poter sostener il peso della guerra e che però per non violar il giuramento o non perder se stesso e la Provincia l'havea renonciata al cardinale acciò la conservassi con la Pace col Turcho, che però se doveano haver guerra meglio era haver un soldato per Principe ch'un Cardinale. Si deve haver molta compassione à questo Illustrissimo poiche si mostra, e si è mostrato costante, e desideroso d'unirsi con Sua Maestà Cesarea, ma molto maggiore compassione se le deve havere poiche è risoluto con tutti l'Ordini di questa Provincia di defenderla con le armi Turchesche, e Tartaresche il che non vuol dir altro che la rovina di loro stessi, et in buona parte di quella della Christianità. Io poiche vedo non esser luoco di persuasione alcuna voglio sperare che questo incendio principiato da Michele si sia per estinguer subito non essendo probabile che n'il Turcho ne l'Imperatore c'habbi la mano. E baciando humilmente a Vostra Signoria le mani la prego del Signore ogni vero contento d'Alba Giulia li 21 d'Ottobre 1599.

Di Vostra Signoria Illustrissima e Reverendissima Umillimo Docillimo Obbedentissimo Servitor

Germanico Vescovo di Santo Severo

P.S. Parte questa mattina sua signoria Illustrissima io non vorrei gia che Nostro Signore Iddio contra l'opinione di tutti m'havessi donato la vita per farmi oprobrio à tutto il Mondo come avverra se si scoprirà haver esso tenuto mano in questo escesso di Michele.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 76, c. 208—209; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, serie III, vol. 66, b, f. 54—55; Biblioteca Batthyányi, Fond. manuscrise, X-119, Alba Iulia.

Preailustre şi preacucernice domn provizor demn de cinste

În timp ce Mihai, voievodul Ţării Româneşti, a tot amăgit pe acest prealuminat domn că vrea să treacă Dunărea spre paguba turcului, după cum eu m-am străduit totdeauna, a intrat cu gînd ostil în această provincie şi se află, după cîte se zice, aproape la două leghe de Braşov, din care cauză, domnia sa preailustră, adunînd armata formată, pleacă mîine pentru a întîmpina pe inamic şi se pare că aici nu se prea tem de forţele voievodului, deşi se zice că se urcă la 30 mii de soldaţi. Am considerat relele consecinţe care sînt gata să se nască din această hotărîre a voievodului. I-am scris scrisoarea, a cărei copie o trimit domniei voastre preailustre şi i-am trimis un familiar al meu în cea mai mare grabă. E hotărît acest preailustru domn să apere prin orice mod şi cale această provincie şi neştiind dacă turcul îndeamnă pe Mihai ori dacă nu cumva cezarul, cum afirmă Mihai, este autorul acestei noutăţi, a apelat la toţi şi de la toţi implora ajutor, aţîţînd în cea mai mare măsură pe turci şi tătari şi pe Ieremia, palatinul Moldovei, să invadeze provincia Ţării Româneşti. Rămîn Lipova şi toate graniţele spre turc fără nici o protecţie, aşa încît stă la îndemîna turcului de a redobîndi ce este al său. Dacă va ajunge aici ştirea că cezarul a avut înţelegere cu Mihai, se va încheia îndată pacea cu turcul, la ceea ce eu aş putea poate lua măsuri dacă de la Curtea imperială voi avea răspuns clar la scrisorile mele din şapte septembrie, răspuns care ar trebui să fi ajuns în sfîrşit, sînt cîteva zile, dacă ar fi expediat cu hotărîrea prin curierul expres, cum li s-a cerut. Eu mă aflu încă la pat cu puţină febră care persistă după ce am fost şase zile desperat de medici şi de aceea nu pot urma pe domnia voastră preailustră pentru că, deşi medicii zic că nu mai este pericol de a da în ftizie, însă slăbiciunea e foarte mare, şi nu pot pînă acum să mă ridic din pat; domnia voastră preailustră să lase aici pe domnul Ştefan, fratele său, pentru orice accident ce s-ar putea naşte.

Acum cîteva zile a scris principele Sigismund domniei voastre preailustre că prealuminatul rege al Poloniei nu-l vede cu bunăvoinţă în regatul său şi cu această ocazie propune domnului cardinal să binevoiască a-i schimba ceea ce el are acum în această provincie cu fortăreaţa Hust şi cu aceea de la Chioar, cerere care, deşi aici nu a fost luată în vreo considerare, totuşi mie mi s-a părut, că dă un indiciu de liniştire a spiritelor; cardinalul a răspuns că se poate abţine pînă cînd se va putea vedea rezultatul tratativelor cu cezarul, că domnia sa preailustră judecă aceasta foarte util; asemenea, cînd vede că nu poate face aceasta, să vină că va fi primit ca un frate foarte afectuos; cauza pentru care domnului cardinal nu-i face plăcere ca înainte de încheierea păcii cu cezarul să vină principele şi că în această Dietă şi prin tot principatul soldaţii şi cea mai mare parte din domnii fruntaşi zic că Sigismund de aceea a renunţat la principat, pentru că făcuse jurămînt foarte strict de a nu face niciodată pace cu turcul, şi pe de altă parte cunoştea că nu poate susţine greutatea războiului şi că de aceea, pentru a nu se pierde însuşi sau provincia o lăsase cardinalului pentru ca să o păstreze prin pacea cu turcul, că de aceea, dacă trebuiau să aibă război era mai bine a avea un soldat drept principe

decît un cardinal. Trebuie să se aibă multă compasiune pentru acest ilustru pentru că se arată şi s-a arătat constant şi doritor de a se uni cu Maiestatea Sa imperială, dar mult mai mare compasiune trebuie să i se aibă pentru că a hotărît cu toate ordinele acestei provincii să o apere de armele turceşti şi tătăreşti, ceea ce nu vrea să zică alta decît ruinarea lor înşile şi în mare parte de aceea a creştinătăţii. Eu, deoarece văd că nu este loc de vreo persuasiune, vreau să sper că acest incendiu început de Mihai să fie stins de îndată, nefiind probabil ca nici turcul, nici împăratul să nu aibă amestec în acesta. Şi, sărutînd umil domniei voastre preailustre mîinile, rog pe Domnul pentru orice adevărată mulţumire; din Alba Iulia, 21 octombrie 1599

Al domniei voastre preailustre şi preacinstite preaumil şi preaascultător servitor

Germanico, episcop de San Severo

P.S. În această dimineaţă pleacă domnia sa preailustră; eu nu aş mai vrea ca Domnul nostru Dumnezu, contrar opiniei tuturor, să-mi fi dăruit viaţa pentru a-mi aduce oprobriul public cum s-ar face dacă se va descoperi că el a avut vreun amestec în acest exces al lui Mihai.

95 — 1599 ⟨după octombrie⟩.

Jasnie Utczoný przýiaczielu nasz Hvsám Aga Kapidzi Basza [1], przýchýlnoscj wielkie W. M. zaleczamý.

S przodku miałem utcziwą chorągiew przes Asman Age ý Musztapha Czausz ktorą nam przýniesiono od utcziwego Serdała wielkiego. S ktoremi czosmý rozumieli býdz potrzebne Naias. Ces. Tur. rozmawiałem w roku według lidzbý naszeý 1101[2] tho iesth othým, źem umýsł swoý na tho usadził, abým pobił Węgrow, oczýmem miał Mandat od Naiasnieýszego Ces. Tur. Serdałowwýe ktorzý z woýskj u Dunaia býli niechczielj mie przepusczicz. Węgrowie wielką chýtroscią ý łzą swą, przýwiedli mie do thego zem wiare złamał ý zdradził Naias. Cesarza Tur., Pana mego Mczi, ý theraz ieszcze się wthým nieuspokoili, ý gdzie mogą do ludzi się udaią ý oskarzaią. Ja iusz wieczeý cierpiecz niemogłem ý wstałem ze wszýstką moczą naszą, źebým posługe Naias. C. Tureczkie⟨mu⟩ panu moiemu uczýnił, iako pisze wutcziwým Mandaczie, ý szedłem az do Sebinowa z woýskiem naszým. Tham miałem bitwe z woýskiem Węgierským trzý dni ý trzý noczý. Kiedý było czwartego dnia bitwa thaka była źe powiedziecz ý wýpisacz niemoźe. Jam był na posłudze utczowe⟨go⟩ Cesarza. A wthen czas Hospodar Wołoskj Hieremia Woiewoda ruszýwszý się ze wszýstkiem woýskiem swým, przýszedł blisko granicz panstwa naszego, stým umýsłem abý Hospodara inszego na mieýsczu naszým posadził. Thak rozumiał źem ja zdradził Naias. Cesarza ý ucziekłem spanstwa swego, jako zawzdý pisze do Naias. Porthý oskarzaiacz nas, źesmý zdraýcza Naias. Ces. A thego do siebie niechcze baczýcz, źe on kupuie zamkj miasta wsi wziemj Polskieý, ý the ziemie zewszýstkjm spustoszýł ý jednoscz iesth s Polakj, ý czo iedno czýni wszýstko z Radą s Polskj ý chýtroscia czýni, jako ý

Piotr Woiewoda Chromý, ktorý był przedthým, wszýstko chýtroscią poczýnał, az pothým z Ziemie ucziekł. Thak Hieremieý Woiewoda choczbý ý thýsiacz ras ukazował szczeroscz swoie do Utczoneý Portý, przed sie then umýsł ma iakobý uczekł, ý daýczie mj wiare wthým że thak bendzie, ýnaczeý niebendzie. Ja iestem prawdziwý sługa utczonemu Cesarzowi Turecz. Czom rozumiał daie znacz.

A ieslj zechcze Naias. Ces. Tur. dacz tho panstwo za ktoregobým ja słubował ý reczýł, tho panstwo bendzie czałe, jako ý przedthým býwało. A iesliby Hieremieý Woiewoda sprzeciwił się themu, ktoremubý Naias. Cesarz chorągiew dał, ý broniłbý tego ja się nieodmawiąm od posługi Naiasnnieýsze⟨mu⟩ Ces., ý staracz się bende ze wszýstkjm serczem ý z wiarą, jakobým Najasnieýszemu Cesarz. Tur. słuził, jesli mj wthým przýdzie utczoný Mandat od Naiasnieýsze⟨go⟩ Ces., jako iusz złaskj Bozej szczesciem Naiasnieýsze⟨go⟩ Ces. Tureczkie⟨go⟩.

Ziemia Węgierska przes Nas iesth otworzona ý pokłoniłem ją Naiasnieýsze⟨mu⟩ Cesarzowj Tureczkiemu. Czo się zda Naiasnieýsze⟨mu⟩ Cesarzowj Tureczkiemu tho niechaý czýni, ý zebýsczie tho wiedzieli że ja nie iestem spokoýným przed Hosp. Wołoským, ý Wý się go barzo strzsczie. Tho Naiasnieýsze⟨mu⟩ Cesarzowj menczie, zebý kogo na⟨j⟩wiernieýsze⟨go⟩ ý naprawdziwsze⟨go⟩ do Mnie jako napreczeý przýsłał bo mam siła taiemných rzeczý Naias. Ces. oznaýmicz. Druga tez staraýczie się, abý się domagał Naias. Ces. zupałnego Tributu od Hieremie Woiewodý. Jeslibý prawdziwi sługa był Naiasnieýszemu Cesarzowj, jakobý niemiał zupałna dawacz, wthým upatruýczie gdýż kupuie zamkj ý wsi, umýsł ten ma żebý ucziekł. Pisanie ktoresmý do Naias. Ces. pisalj ý do inszých Baszow, zebý wtaiemnoscj było oddane, ý zebý na tho zaras odpis był. Pracza abo staranie W. M. nie bendzie od nas darmo obieczuiemý nagrodzicz. Tho mj potrzeba predko wiedziecz iesli bendzie wthým wola Naias. Ces. Thedý ý przeciw inszým nieprzýiaczioł om słuzýcz Naias. Cesarzowj Turecz. ktorzý się chýtrze zaleczaią Naiasnieýsze⟨mu⟩ Czesarzowi.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 24, c. 557—558; Archiwum Głowne Akt Dawnich, Warszawa; Archiwum Zamoyskich, sygn. 3028, p. 144—145 (olim 86), copie; altă copie în Libri Legationum, t. XXVI, p. 44; I. Corfus, *Corespondență inedită*, Cernăuți 1935, p. 26—29, text polon, după *Libri Legationum*, și traducere.

Luminate și cinstite al nostru prieten Hüsâm aga Kapugi bași [1], cu mare plecăciune ne închinăm Domniei Tale.

De mai înainte am avut cinstitul steag pe care Osman aga și Mustafa ceaușul ni l-au adus de la cinstitul mare serdar, cu care am vorbit în anul 1101[2] după numărătoarea noastră și ne-am înțeles de cele de trebuință prealuminatului împărat turcesc și anume despre aceasta: că mi-am pus în gînd să-i bat pe unguri, în care privință am avut îngăduință de la prealuminatul împărat turcesc, dar serdarii care erau cu oastea la Dunăre n-au vrut să mă lase. Ungurii, cu marea lor viclenie și cu minciuna lor, m-au scos că mi-am încălcat credința și l-am trădat pe prealuminatul împărat turcesc, domnul meu milostiv, și nici acum nu s-au liniștit și unde pot se adresează unor oameni și ne pîrăsc. Eu mai mult n-am mai putut răbda și m-am ridicat cu toată puterea noastră ca să-l

slujesc pe prealuminatul împărat turcesc, domnul meu, precum scrie în cinstitul firman şi am ajuns cu oastea noastră pînă la Sibiu. Acolo am avut lupte cu oastea ungurească trei zile şi trei nopţi. Cînd a fost a patra zi, a fost o luptă că nu se poate nici scrie, nici povesti. Eu am fost în slujba cinstitului împărat. Dar în acest timp hospodarul Moldovei, Ieremia voievod, pornind cu toată oastea lui a ajuns aproape de graniţele ţării noastre cu gînd să pună în locul nostru un alt hospodar. El înţelesese că eu l-aş fi trădat pe prealuminatul împărat şi că am fugit din ţară, aşa cum tot mereu scrie la prealuminata Poartă, învinuindu-ne că sîntem hiclean prealuminatului împărat. Dar ar trebui să se vadă pe sine însuşi, căci el este cel ce cumpără cetăţi, oraşe, sate în ţara Poloniei şi că această ţară <a Moldovei> a pustiit-o cu totul şi că este una cu polonezii şi orice face, totul numai cu sfat din Polonia şi cu hiclenie face, ca şi Petru voievod Şchiopul care a fost mai înainte şi care a făcut totul numai cu viclenie, pînă ce mai apoi a fugit din ţară. Tot aşa şi Ieremia voievod, deşi de mii de ori şi-a arătat credinţa faţă de cinstita Poartă, este tot cu gîndul la fugă şi să-mi fie cu crezare acest lucru, căci aşa va fi şi nu va fi într-alt chip. Eu sînt un slujitor adevărat al cinstitului împărat turcesc şi ceea ce am înţeles dau de ştire.

Iar dacă voieşte prealuminatul împărat turcesc să-mi dea această ţară, pentru care eu i-aş jura credinţă şi m-aş pune chezaş, această ţară va fi fruntea, precum a fost şi mai înainte. Şi dacă Ieremia voievod s-ar împotrivi aceluia căruia prealuminatul împărat i-ar da steag şi l-ar înfrunta, eu nu m-aş da în lături de la slujba către prealuminatul împărat, mă voi strădui din toată inima şi cu credinţă să slujesc prealuminatului împărat turcesc, dacă-mi va veni pentru aceasta firman de la prealuminatul împărat ca şi acum cînd, din mila lui Dumnezeu şi spre norocul prealuminatului împărat turcesc, ţara Ungurească este deschisă dinspre partea noastră şi am închinat-o prealuminatului împărat turcesc. Facă cum o crede prealuminatul împărat, şi să ştiţi că eu nu sînt liniştit despre partea hospodarului Moldovei şi voi tare să vă feriţi de dînsul.

Îl mai supăr pe prealuminatul împărat ca să trimită la mine cît mai degrabă pe careva cît mai de credinţă şi mai cu dreptate, pentru că am de adus la cunoştinţa prealuminatului împărat o mulţime de lucruri de taină. Şi alta — stăruiţi ca prealuminatul împărat să ceară întreg tributul de la Ieremia voievod. Dacă ar fi slugă adevărată a prealuminatului împărat, cum să n-aibă a-l da întreg <tributul>, dar cată că el cumpără cetăţi şi sate şi are tot gînd de fugă. Scrisorile pe care le-am scris prealuminatului împărat şi unor paşale să le fie date în taină şi să avem de grabă răspuns la ele. Lucrul şi străduinţa domniei tale nu va fi la noi pe degeaba — făgăduim s-o răsplătim. Trebuie să ştim grabnic dacă astfel va fi voia prealuminatului împărat. Atunci voi sluji pe prealuminatul împărat turcesc şi împotriva altor neprieteni care se adresează cu viclenie prealuminatului împărat.

---

[1] *Kapidji-başi*, căpetenie de kapugii (portari); dregătorie de rang mijlociu, ce se acorda de obicei fiilor de viziri. La început au fost numai 2 kapugi-başi, apoi 7, iar în sec. XVII numărul lor s-a ridicat la 12. Un kapugi-başi avansat devenea sangeacbei.

[2] Grafia textului poate induce în eroare: cifrele 7107 (1599) pot fi interpretate ca 1101 şi l-au făcut pe I. Corfus să le înţeleagă ca data musulmană 1001 a hegirei, deci 1593, ceea ce ar fi însemnat că Mihai şi-a scris originalul în turceşte.

Vindicauit tandem aliquando Maiestas Vestra nescio an á Transyluanis, vel à Principibus potiùs Vestrae Maiestati et toti Austriacae domui toties illatas iniurias, per me vigesima octaua praeteriti mensis ferro. Nam Cardinalis Bathoreus ad menia Cibiniensia in campo cum omnibus Provinciae ordinibus, praesertim Cóllectitia et plebeia manu, cum stipendiarios non haberet, mihi obviam uenit, Et dum Illustrissimo Domino Nuntio Apostolico satis superque inter utriusque acies, ad conflictum iam compositas, pacem agente Prouincia abscedere et Vestrae Maiestatis iuri intrusus Princeps, cedere omninò nollet, sed fortunam armis experiri se iactaret, Ego uero in Deo fide, summo periury vindice, Vestraeque Maiestatis causa iusta condisus, congressi sumus.

Ille omnibus Castris exutus, com toto exercitu à me fugatus est, Non sine ingenti animi mei dolore, quem ex aliquot ex utraque parte Christianorum millium Sanguinis fusi iactura concepi. Sic prima die Nouembris, qui erat omnium sanctorum Solenitati dicatus, Triumphans Albam, Principum Transiluanie sedem, occupavi. Haec Vestrae Maiestati per proprium Cursorem meum significandum uolui, Caetera propediem per certos Transyluaniae et Transalpynae praecipuos proceres humilimè uberiùs Vestrae Maiestati significaturus. Quam Deus ad multos annos seruet feliciter triumphantem.

Datum Albae Juliae, quarta die Nouembris Anno Domini Millesimo Quingentesimo Nonagesimo nono. Eiusdem Maiestati Vestrae Seruitor,

Michael Vaiuoda

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 235, c. 64—67; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica 135; Hurmuzaki, *Documente*, III, p. 339; N. Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, ediția a III-a, p. 227.

Și-a răzbunat, în sfîrșit, odată Măria Ta jignirile de atîtea ori aduse, nu știu de transilvăneni sau de craii lor, Măriei Tale și întregii Case de Austria, prin mine, la 28 ale lunii trecute, cu fierul. Căci cardinalul Báthory mi-a ieșit înainte la pădurile Sibiului în cîmp, cu toate rîndurile țării, mai ales cu oaste de strînsură și țărănească, neavînd oaste cu plată. Și, pentru că, după ce prealuminatul domn nunțiu al Papei [1] a stăruit îndeajuns, și de prisos, pentru pace între cele două tabere gata acum de luptă, el n-a vrut cu nici un chip să plece din țară, deși era prinț intrat fără drept, și să se dea în lături înaintea dreptului Măriei Tale, ci se lăuda că va încerca norocul cu armele. Ci eu, cu credința în Dumnezeu, cel mai mare răzbunător al călcării de jurămînt, și rezemat pe dreptatea Măriei Tale, m-am luat la luptă cu el.

Și acela, despoiat de toată tabăra lui, a fost pus pe fugă de mine, cu toată oastea lui, nu fără mare durere a sufletului meu pentru risipa sîngelui vărsat de la cîteva mii de creștini, căzuți de amîndouă părțile. Astfel la 1 noiembrie, în ziua Tuturor Sfinților, am luat în stăpînire ca biruitor Alba ⟨Iulia⟩, Scaunul crailor Transilvaniei.

Acestea am voit să le dau de știre Măriei Tale prin chiar ștafeta mea; celelalte le voi face cunoscut Măriei Tale mai pe larg cu supunere în curînd,

prin nişte fruntaşi ai Transilvaniei şi Ţării Româneşti. Dumnezeu să te ţie la mulţi ani pe Măria Ta biruitor în fericire.

În Alba Iulia, 4 noiembrie, anul Domnului 1599.

Al Măriei Tale slujitor,
Mihail voievod.

---

[1] Germanico Malaspina.

97 **1599 noiembrie 5, Plzen.**

Rudolff der Ander von Gottes genaden Erwoelter Römischer Khaiser, zu allen Zeitten Mehrer des Reichs.

Durchleuchtiger Hochgeborner, freundlicher geliebter Brueder und Fürst Auf dasz, so nit allain von dem Basta Veldt Obristen Ambtsverwalttern in Ober Hungern, sowol dem Zaggl, Obristen zu Saggmär zu Bericht und Erinderung von desz Wallachischen Weywoda Anczug, oder Einfall in Sibenbürgen, einkhumben, sondern wasz auch Eur Liebden Jerer vom neun und zwainzigisten, und dreissigisten Octobris negstverschinen, gethanen brüederlichen Andeuttung nach, gedachtem Basta gleichsfallsz anbevolchen, haben wir der Sachen unsersz Thailsz zu aller Notturfft nochmaln nachgesunnen, und befinden, dasz zwar auf sein des Weyda dieser Zeit beschehen Fürnehmen, und Eur Liebden dem Basta gegebne Verordnung nit geringe Bedenggen und Fursorg beruehen wollen Sinthemall wir unlangst, inmassen Eur Liebden selbst wissen, dem Nuncio Apostolico, und also consequenter durch denselben dem Kardinal Bathorj dannoch die Vertröstung und Zuesag geben lassen, dasz gegen Ime und den Sibenbürgern bisz zu Endt disz Monats nichts Feindtliches attentirt werden solle. Und obwoll dasselbe mit gewissen conditionen beschehen, und umb dern willen, sonderlichen, weil er sich denselben seither im wenigisten nicht accommodirt hat, ja allem Ansehen nach, darczue gar nit inclinirt noch Ime Zutrauen ist, der Einfall wol mit Grundt entschuldigt werden khan. So wirde es doch leichtlichen bey andern, zumall der babstlich Heilligkhait offensiones oder widrige Gedankhen verursachen. Zu dem, so khunden wir nit sehen, dasz man noch zur Zeit, ex nostra parte zu gleichem Einföll und der Thättigkhait genuegsamb fürgesehen und gefast wäre. Weil in mehr weg, sonderlichen an Kriegsvolckh und Geltt daselbst in Ober Hungern erscheinen thuet.

Derweil aber je nunmehr dasz Werch berait angefangen worden, und der Wallach ja nit zulassen sein will, so ist ieczt auch vonnötten, dasz diser seits alle Müglichkhait fürkheret, und der Occasion wahrgenumben, doch aber in progressu cautè agirt und gangen werde. Derowögen wir dann bey so beschaffnen Sachen der genedigen Mainung sein, und wollen auch Eur L. hierumben freundt: und brüederlichen ersuecht haben, Ob sy alsbaldt bey disem, oder einem andern aignen Currier dem Basta, oder weme Sy wollen, ferrer bevolhen hetten, dasz er gleichwoll mit dem Khriegsvolckh der Enden in Ober Hungern, so starckh, er nur

auffkhumben khan, (allain dasz auch die Gräniczen, und der Ober Hungerische Craisz bey ieczigem der Türggen und Tartarn Abczug nit entblösst, und in Gefahr geseczt werden) auff die Sibenbürgische frontir, etbo anfangs mit dem fürgeben, dasz dannoch auf desz Wallachen Furbruch, fürnemblichen, aber der Türggen und Tartarn halber unsers thailsz auf Verhuettung desz Ober Hungarischen Craisses gesehen werden muesse, zuerucklien, daselbst aber vorher durch allerhandt Mitl Erkhundigung haltten, und vernehmen, ob und wie, wo nit auch thailsz der Nobilitet, doch zum wenigisten die Zäckheln und Sachsen oder Stätt sich inclinirt befinden, und ob sy sich auf unser Seitten zubegeben entschlossen seyen, und wan man mit demselben, vergewist ist, (allermassen der Basta zu solchem alberait unsere geferttigte Patenten in Handen hat), so dan in Gottes Namen, der gebenden Occasion mit böstem Fleisz und Fursichtigkhait nachsezen, auch desthalber in alweg iezt, und hernach mit dem Weyda correspondirn. Auf den andern Fall aber und da sich die Zäckhel und Sachsen nit also, wiegemeldt, erczaigen soltten, mit dem Einfall oder Thattigkhaitten an sich haltten und also durch guette Aufachtung, und feine dexteritet dahin sehen wolle, damit disz Ortts wider unser Authoritet nichts attentirt, oder unseren Landten zu Nachteil wasz causirt werde. Wie wir dan auch Ihne Basta und dem Obristen zu Saggmär allerdings an Eur L. und dern ferrere Verordnungen weisen lassen.

Neben diesem aber, wollen unsz Eur. L. auch one Beschwär unuerlengt Ir brüederlich Guettachten, weme zum Fall ainer glücklichen Verrichtung der Sibenbürgischen Lande, sonderlichen, wan sich etbo der Wallach desselben impatronirn solle, zuuertrawen sein würde, eroffnen, nit weniger auch, wie oben gemeldt worden, allesz fleisses dahin sehen, und zeitlichen gedacht sein, wie inmitlsz desz Khriegsvolckhs Absentz, und da auch der Basta mit demselben forthziehen würde, Ober Hungern versichert, und zur Notturfft administrirt werde.

Schlieszlichen wollen wir auch unsers thailsz auf Verordnung der Notturfft Geltts mit Fleisz gedenggen, und nichts mügliches dabey underlassen. Jeczt aber in der Eill wirdet unsersz Versehens das Khriegsvolckh mit denen funfczig Tausent Tallern, welche uber die vorigen verhoffentlichen auf dato, wo nit gar, doch maisten thailsz aus Schlesien nach Kaschaw werden gebracht sein, etlichermassen contentirt und fortgebracht werden mügen. Und woltten Eur L. solches bey diser wichtigen Sachen unuermeldt nit lassen : die werden auch hierauf ainem und, dem andern allerseits so recht zuthuen wissen ; als es unser, und unserer Landten Notturfft erfordert, und raicht uns dasselbe von Iro zu sonderm brüederlichen Gefallen, dern wir ieder Zeit mit genaigtem Willen woll beygethan sein.

Geben Pilsen, den fünfften Tag des Monats Novembris. Anno etc. Im Neun und Neunczigisten, Unserer Reiche, desz Römischen im fünff und zwainczigisten, des Hungerischen im acht und zwainczigisten, und desz Böhaimbischen auch im fünff und zwainczigisten.

Eur Lieb Guettwilliger Brueder
Rudolf m. p.

Klainstrawtt m. p.

(Aufschrift) : Dem Durchleuchtigen Hochgebornen Matthiasen Ertzhertzogen zu Österreich, Hertzogen zu Burgundt, Steyr, Kaernthen,

Crain und Wirttenberg, Grafen zu Tyrol etc. Unserm freundtlichen. geliebten Bruedern und Fürsten.

Wien

(Cito citissime)

Postscripta

Freundtlicher, geliebter Brueder und Fürst, under etbas Aufhalttung disesz Curriers ist unsz auch von Eur L. einkhumben, wasz der Bochgay und Basta von des Michaël Weyda ferrern Verrichtung und dem Verfolg mit dem Cardinal Báthory bericht und geschriben haben, welches wir dan sonders gerne vernumben, und wöllen darüber die Confirmation und mehrer Particularitet eheist verhoffen und erwartten; hienach auch nit underlassen, wan uns der Weyda selbsten schreiben wirdet, solches gegen Ime gebürlichen zurüemen, und danebens zuuerschaffen, dasz Ime mit ainem mehrern Geltt, alsz berait von unsz ist verordnet worden, geholffen werde. Fürnemblichen aber sein bey diser Sachen ieczt zway Ding höchst nottwendig, nemblichen für dasz aine, dasz der Victoria müglichist nachgeseczt, und darin nit cinctirt, und fürsz ander auf vollige, glückliche Verrichtung alsbaldt ain genuegsambe Administration der Sibenbürgischen Landen geordnet werde.

Derwögen dan im Ersten Eur L., nochmaln alles dasz, so immer müglich, bey den unserigen anschaffen und befürdern, im andern aber unsz Ir brüederliche Meinung, wie in dem Schreiben auch Anregung beschehen unuerlengt und zwar eillendts zuekhumben lassen wollen. An dem sy unsz sonder angenehms Gefallen erweisen, und sein Eur L. mit brüederlichen Hulden woll genaigt. Geben Pilsen, den sibenden Tag Nouvembris, Anno etc. im neun und neunczigisten.

Postscripta

Freundlicher, geliebter Brueder und Fürst, Wie gleich one disz der Currier von hienen hat sollen geferttigt werden, khumben unsz auch die translationes dern Schrieben, so der Cardinal Bathory an den Ibrahim Bassa gethan etc. von Doctor Pezzen eingeschlossner zue. Und weil darausz ja genuegsamb zuuernehmen, wie Er Cardinal gegen uns, und dem Christlichen Vatterlandt gesinnet sey, so werden auch numehr Eur L. zur Sachen umb sovill mehr, und fürderlicher thuen zulassen wissen. Sunsten hat der Bochagy ain aignen Diener alhier, den wollen wir morgen mit Antbort auch zuruckh expedirn lassen. Inmitls aber haben wir ain Schreiben an Ine geferttigt, wie Eur L. ob der Abscrifft hieneben zuersehen haben. Und wollen sy one Bschwär dasz Original also zubestöllen verfuegen, damit Ime Bochgay dasselb fürderlichist angehendigt werde. Pilsen den sechsten Tag Novembris. Anno etc. Im neun und neunczigisten.

Klainstrawtt m. p.

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXI/5; Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 82; Hurmuzaki, *Documente*, III/1, p. 341—343.

Rudolf al II-lea, din mila lui Dumnezeu, împărat roman ales, totdeauna sporitor al Imperiului.

Preanobilă Alteţă, frate, prieten iubit şi principe,

Nu numai în privinţa celor raportate de Basta, comandant suprem în Ungaria de Sus, precum şi de Székely, căpitan de Satu Mare, despre marşul sau pătrunderea prin surpriză a voievodului român în Transilvania, ci şi în privinţa scrisorii Voastre din 29 şi 30 octombrie, în care amintiţi de un ordin dat lui Basta, am considerat absolut necesar să reflectăm şi noi încă odată şi considerăm că atît acţiunea săvîrşită între timp de voievod, cît şi ordinul dat de Alteţa Voastră lui Basta cuprind nu puţine ⟨motive⟩ de îngîndurare şi îngrijorare. Cu atît mai mult cu cît, după cum ştiţi şi Alteţa Voastră, nu demult noi am dat speranţă şi promisiune nunţiului apostolic şi prin urmare, prin el, cardinalului Báthory, că pînă la sfîrşitul acestei luni nu se va întreprinde nimic duşmănos împotriva lui şi a transilvănenilor. Şi deşi acest lucru s-a făcut cu anumite condiţii şi numai de dragul acestora, dar fiindcă de atunci cardinalul n-a trecut cîtuşi de puţin la aplicarea lor, ba chiar, după toate aparenţele, el nici nu înclină a le aplica şi nici nu i se poate acorda încredere în această privinţă, de aceea pătrunderea ⟨în Transilvania a voievodului român⟩ poate fi, desigur, scuzată cu temei. Totuşi, această acţiune va pricinui, desigur, altora, în special Sfinţiei Sale papale, sentimente de ofensă şi împotrivire. Cu atît mai mult cu cît noi, din partea noastră, n-am luat din timp suficiente măsuri de prevedere şi n-am fost pregătiţi pentru o astfel de acţiune şi pătrundere ⟨în Transilvania⟩; ba mai mult, va ieşi la iveală că avem lipsă de oşteni şi bani acolo în Ungaria de Sus.

Acum însă, fiindcă s-a făcut deja un început acţiunii, iar ⟨voievodul⟩ român nu va îngădui să se dea îndărăt de la această acţiune, este necesar ca şi de partea aceasta ⟨a noastră⟩ să se facă tot posibilul şi să se ţină seamă de prilej, totuşi să se acţioneze cu băgare de seamă şi să se procedeze progresiv. De aceea, aşa stînd lucrurile, noi sîntem de părere şi cerem şi Alteţei Voastre amicale şi frăţeşti să porunciţi, prin acest curier sau prin altul propriu, lui Basta sau altei persoane dorite de Voi, să pornească imediat cu un corp de oaste cît se poate de mare de la hotarele Ungariei de Sus (totuşi astfel încît să nu fie golite şi puse în pericol nici graniţele, nici teritoriul Ungariei de Sus, la actuala retragere a turcilor şi tătarilor) şi să înainteze spre frontiera transilvană, la început sub motivul că şi noi, din partea noastră, trebuie să ne preocupăm de paza teritoriului Ungariei de Sus, atît din cauza înaintării ⟨voievodului⟩ român, cît şi mai cu seamă din cauza turcilor şi tătarilor; acolo însă ⟨Basta⟩ să se informeze mai întîi prin tot felul de mijloace şi să afle dacă şi în ce condiţii ar înclina, dacă nu o parte din nobilime, atunci cel puţin secuii şi saşii sau oraşele şi dacă ar fi decise să treacă de partea noastră; iar după ce vom avea certitudine în această privinţă (cu atît mai mult, cu cît Basta are în mîini patenta noastră gata pregătită), să se urmărească apoi, în numele lui Dumnezeu, cu sîrguinţă şi precauţie, ocazia cea mai bună, de aceea să se ţină legătura în orice caz acum şi mai tîrziu cu voievodul. În caz contrar, însă, dacă secuii şi saşii nu se vor manifesta, cum am spus ⟨inclinaţi spre noi⟩, fiind în favoarea pătrunderii ⟨voievodului în Transilvania⟩ sau a acţiunii în sine ⟨a acestuia⟩, să se caute, prin bună supraveghere şi abilitate subtilă, să nu se atenteze de acolo împotriva autorităţii noastre sau să se cauzeze ţărilor noastre vreun prejudiciu. Vom da instrucţiuni în acest

sens lui Basta și căpitanului de Satu Mare, care să rămînă negreșit în continuare la ordinele Voastre.

Afară de aceasta, să binevoiți, Alteță, a-mi dezvălui neîntîrziat, fără a mai fi solicitat, avizul Vostru frățesc, cui ar trebui să-i acord încredere, în cazul unui aranjament fericit în Transilvania, dacă ⟨voievodul⟩ român ar pune stăpînire acolo; totodată, cum am spus mai sus, să depuneți toată sîrguința și să vă gîndiți din vreme cum să fie asigurată și la nevoie administrată Ungaria de Sus în timpul absenței corpului de armată, cînd și Basta va porni de acolo cu oștenii lui.

În fine, în ce ne privește, și noi vom gîndi cu sîrg la trimiterea banilor necesari și nu vom neglija nimic din ceea ce este posibil. Acum însă, în grabă, vom purta de grijă să fie plătită într-o măsură oarecare oastea și să fie transportată suma de 50000 de taleri, care, sperăm, va fi adusă la termen, dacă nu întreagă, dar în cea mai mare parte, din Silezia la Cașovia.

Binevoiți, Alteță dragă, a nu neglija să-mi comunicați despre aceste lucruri importante; astfel, pretutindeni, și unul și celălalt va ști ce are de făcut, așa cum reclamă propria noastră trebuință și cea a țărilor noastre. Cu aceasta ne veți face o deosebită plăcere frățească, rămînîndu-vă mereu plin de milostivire și simpatie.

Dat la Plzen, la 5 noiembrie, anul 1599, în al 25-lea an al Imperiului nostru roman, în al 28-lea an al ⟨Regatului nostru⟩ ungar, și tot în al 25-lea al ⟨Ducatului nostru⟩ Boemia.

Fratele Vostru plin de iubire și bunăvoință,

Rudolf

Klainstrawtt

Alteței Sale prea nobile, Matei, arhiduce de Austria, duce de Burgundia, Stiria, Carintia, Craina și Württenberg, conte de Tirol etc. Fratelui nostru prieten iubit și principe. La Viena.

Postscripta.

Frate, prieten iubit și principe. Zăbovind puțin acest curier, ne-a sosit, ⟨între timp⟩ și de la Alteța Voastră cele ce au raportat Bocskai și Basta despre cele săvîrșite de Mihai vodă și despre urmărirea cardinalului Báthory. Am aflat despre aceasta cu deosebită plăcere și sperăm și așteptăm cît mai curînd confirmarea cu cît mai multe amănunte. Noi nu vom neglija, atunci cînd Voievodul însuși ne va scrie, să-l slăvim așa cum se cuvine și, afară de aceasta, să-i sărim în ajutor cu mai mulți bani decît au fost deja porunciți de noi.

În situația actuală, două lucruri sînt absolut necesare, anume, pe de o parte să se urmărească în continuare pe cît posibil victoria și să nu se șovăie în această privință, iar pe de altă parte, îndată după victoria deplină să se orînduiască o administrație îndestulătoare a Transilvaniei.

De aceea, în primul rînd, binevoiți a procura și trimite tot ce este posibil ⟨oaste⟩ de la ai noștri, iar în al doilea rînd să-mi trimiteți urgent, fără a o mai reclama, opinia Voastră frățească și sugestia, ca în scrisoare. Cu aceasta ne veți face o plăcere deosebită, rămînîndu-vă cu frățească favoare înclinat.

Dat la Plzen, 7 noiembrie 1599.

Postscripta.

Frate, prieten iubit şi principe! Îndată după ce fusese pregătit curierul de aici, ne-au sosit traducerile scrisorilor cardinalului Báthory către Ibrahim paşa, trimise de doctor Pezzen. Şi fiindcă din ele reiese cu îndestulare atitudinea cardinalului faţă de noi şi faţă de patria creştină, veţi cunoaşte acum cu atît mai mult ce trebuie făcut pentru promovarea lucrurilor. Bocskai are aici un servitor propriu, pe care îl vom expedia mîine cu răspunsul. Între timp, am pregătit o scrisoare către el, cum veţi vedea din copia anexată. Binevoiţi a dispune să ni se restituie originalul, fără a-l mai reclama, spre a putea fi înmînat cît mai repede lui Bocskai.

Plzen, 6 noiembrie, anul 1599.

Klainstrawtt

98 **1599 noiembrie 5, Tokaj.**

Durchleuchtigister Erzherzog etc.
Genedigister Fürst unnd Herr.

Zu meinem jezigen von Caschau Verraisen, gabe Eurer Fürstlichen Durchlaucht ich die Ursachen meines nach Sibenbürgen Fortziehens gehorsambist zu verstehen, bevorab aber das alles an der Geschwindigkeit gelegen were, Morgen, das ist den sechsten dits wils Gott begib ich mich uber die Teissa unnd mit aller Fürderung müglichist stracks nach Sakmar (weill ich ohn das in Erwarttung des angehörigen Kriegsvolkhs noch dahie disen heutigen Tage mich aufhalten habe müeşsen). Dahin dan der Freyherr Ungnad, voran gezogen, in Mainung etliches Geschüz in Vorbereitschafft zu bringen unnd andere Verrichtung, zumall das vom selbigen Ort der nechst unnd beste Weeg ist zum Wallachen zu stossen. Welcher, wie alle Zeittungen lauffen unnd fur gewiss gehalten nunmehr derselben ganzen Provinz Herr sey, ermüg der Beischlüss. Dem sey nun also oder nicht, will in alweeg vonnötten sein : Eur Fürstliche Durchlaucht schikhen mir eheistes mehr Volkh zue, sonderlich zu Fuess, zumall auf des Ende, wofer Sibenbürgen [1] etwo Hilff zuekhäme, so woll auch damit man mit schwächer were alls der Wallach, zum Fall er Neuerung furnäme [...] [2].

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria pach. CCXXXIX/102; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 135, f. 397—400.

Prealuminate arhiduce etc.
Preamilostive principe şi stăpîn,

În legătură cu călătoria mea de acum din Caşovia, aduc preasupus la cunoştinţa Alteţei Voastre princiare cauzele plecării mele spre Transilvania, înainte de orice însă totul depinde de rapiditate. Mîine, adică pe ziua de 6 a acestei luni, cu ajutorul lui Dumnezeu, voi trece dincolo de Tisa şi ⟨mă voi îndrepta⟩ cu toată repeziciunea, pe cît posibil, direct spre Satu Mare (căci, oricum, în aşteptarea oastei necesare, am fost nevoit să mă mai opresc aici pe ziua de azi). Tot acolo a plecat şi baronul

Ungnad, ceva mai înainte, socotind că va putea pregăti unele tunuri şi că va lua şi alte măsuri, căci din acea localitate porneşte calea cea mai apropiată şi mai bună pentru o reunire cu ⟨voievodul⟩ român. Acesta, potrivit ştirilor care circulă şi care sînt considerate ca sigure, este acum stăpîn pe întreaga provincie, conform anexei. Fie că aşa stau lucrurile sau nu, în toate împrejurările este necesar ca Alteţa Voastră princiară să-mi trimită cît mai curînd oaste mai multă, în special pedestraşi, pentru cazul că transilvănenilor [1] le vor sosi ajutoare, dar şi pentru a nu fi mai slabi decît ⟨voievodul⟩ român, în caz că acesta ar întreprinde vreo înnoire [...] [2].

[1] Este vorba de partizanii Bathoreştilor.
[2] Despre oastea pe care o are cu sine şi despre necesitatea de a se plăti soldele, în scopul menţinerii disciplinei ostăşeşti şi evitării pustiirii ţării de către soldaţi.

99 **1599 noiembrie 6, Plzen.**

An Erzherzog Mathias, de Transilvanicis.
Durchleüchtiger, freundtlicher gelibter Herr Brueder.

Es werden Eur Lieb one zweifel selbs betrachten, wie hoch und viel daran gelegen, weiln der Walach so weit in Sibenbürgen kommen, dass mann Ine nit verlasse, sonder eüseristen Vermögen nach helffe. Inmittels aber, dass Ich hie darzue gehörige Notturfft berathschlagen thue, ist mein freundt — unnd brüederlich Begern an Eur Lieb, Sy wöllen kein Stundt versaumen, sonder alssbaldt was Sy ymmer künden von Kriegsvolck zu Ross und Fuess, und furnemlich ain tapfers und darzue qualificiertes Kriegshaupt (welches Ich Eur Lieb allerding vertrawe unnd haimbstelle) dahin verordnen, dessen destoweniger Bedencken zu haben, weilen sich bey den durch die Knaben bekommenen Schreyben solche Sachen befindt, dass mann verhoffentlich bey menniglich wol endtschuldigt sein werde.
Die weittere Fridens-Tractation, so der Türcken-Thails anerbotten werden möchte, belangendt, wöllen Eur Lieb sich one mein Vorwissen nit einlassen, sonder da die Türcken ettwas suechen oder begern, mir solches zuvor zueschicken. Und Ich bin Eur Lieb mit brüederlichen Trewen und allem Guetten jeder Zeit wol zuegethan.

Datum Pilsen, den 6. Novembris Anno 1599
Euer Lieb
Guethwilliger
Brueder

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXIX/104; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 135. Hurmuzaki, *Documente*, III$_1$, p. 349.

Către arhiducele Matei, despre problema transilvană.

Preailustre Domn, frate iubit şi prieten,

Fără îndoială că Domnia Ta însuţi îţi vei da seama ce mult preţ trebuie pus ca, acum cînd ⟨voievodul⟩ român a pătruns atît de departe în Transilvania, să nu fie părăsit, ci ajutat din toate puterile. În timp ce

eu țin sfat aici cu privire la cele necesare, dorința mea prietenească și frățească către Domnia Ta este de a nu zăbovi nici un moment, ci de a porunci ⟨să se îndrepte⟩ cît mai curînd într-acolo tot ce puteți, oșteni călăreți și pedeștri și în special o căpetenie vitează și calificată (pe care o las, desigur, la alegerea Domniei Tale, în care am încredere) și de a nu ezita, cu atît mai mult cu cît, din scrisoarea primită prin băieți ⟨rezultă⟩ că lucrurile sînt de așa natură încît, sperăm ⟨măsurile⟩ vor fi scuzate de oricine.

În ce privește continuarea tratativelor de pace pe care le-ar propune partea turcă, să nu intri în negocieri fără știrea mea, ci ori de cîte ori turcii cer sau doresc ceva, să mă înștiințezi mai înainte pe mine.

Rămîn mereu al Domniei Tale cu credință frățească și binevoitor.

Dat la Plzen, la 6 noiembrie anul 1599.
Al Domniei Tale iubitor și binevoitor frate.

100 **1599 noiembrie 6, Tășnad.**

[. . .][1]. Allergnedigster, Khayser unnd Herr.

Ungeferlich umb Mittag habe ich und der Herr Peten die wallahischen zu Eur Matt. Gesanten den Armin Peter und noch ainen begegneth, hie vor dem Markht Taschnod, welcher schon zu dem Sibenbirgischen Gebieth gehörth, die bringen — darumben dem Allmechtigen Höhsten Gott Lob, Ehr und Preiss sey — die fier Eur Matt. frölliche Confirmation der erhaltenen Schlacht wider die mainaidigen Batorischen welche der Allmechtige Gott dem Michael Waida den 28. October am Tag Simonis und Jude gnedigkhlich aus gerechtem seinem Urtheil verlihen; dardurch nun das maist Land Sibenbirgen inn Eurer Khay. Matt. Gewalt und Devotion mit dem Schwertströh ist gebraht worden, und haben wir uns hoh erfreuth, dass der Michael Waida inn Seiner Patent, so die Gesanten haben sich Eur Matt. Statt und Statthalter inn Sibenbirgen auch Generalveldobristen nennet, daraus sein grosse Treu und Aufrichtigkheit gegen Eurer Matt. die grosser Belohnung wirdig zu schliessen, und warlih Er des Gulden Flüss und aller Ehren auch andern Khayserlichen milden Gnaden villmehr alls der mainadig Sigismundus sich wirdig gemaht hatt.

Inn der Schlaht sollen bliben sein 3027 Personen, und das maist fiernembe vom Adl, darunter auh der Hussar Peter.

Der gemain Mann undter der Pauerschafft soll auf sein gewest und uberal die vom Adl zu Todt haben geschlagen, aber der Michael hatts allspald eingeställt und abgeschofft.

Die Zäkhl sein alle inn der Wehr, dann der Michael hatt inen ire alten Freyhäten zuegesagt, die verhieten, dass aus der Moldau khein Eintrag noh Einfal inn Sibenbirgen geschehe.

Die Khosakhen so inn der Moldau sein, derer vill Tausend sein sollen, haben sich schon erclärt die Moldau zu Sibenbirgen zu applicirn, wann man inen nur Gelt gibt, darauf geruehen Eur Khay. Matt allergnedigist gedacht zu sein, dann vil daran gelegen. Inn 12 Tagen soll' ein Lantag oder Zusamenkhunfft zu Khlausenburg gehalten werden, welchen

Lantag der Michael Waida ausgeschriben. Der Gornisch Casspar ist inn Verhafftung sub Custodia zu Weissenburg gehalten.

Er, Mihal, begert Teitsche Reiter und Khneht, denn er will khein Schloss den Sibenbirgen vertrauen. Ich und der Herr Peten, weil khein Sibenbirgerisch Khriegsvolkh uns verhindert, ziehen strakhs fort auf Weissenburg, dann der herr Zökhl ist schon vor unser, mehr alls ein Tag Raiss. Der Herr Basta wirt vor 6 Tagen horrt hieher khumben. Die beyde Bathori sollen gegen Hust zuegeflohen sein, mit allem was sy haben mit bringen khenne, hetts der Herr Zökhl gewust, so wären sy im inn die Hend khumben.

Weil ich verhof diss Schreiben soll ehe alls die Gesanten hinaus khumben, so hab Ich Eurer Matt. das, wass sy mir und dem Herrn Peten erczelt gehorsambist niht verhalten sollen.

Mich Eurer Khay. Matt. allerundterthenigist bevelchend.

Datum Taschnod den 6. November anno 1599.

Der Sachsen Khonigs-Richter soll auch schon geschworen haben.

Eurer Khay, Matt. allerundterthenigister gehorsambister

Ungnad, Veldtobrister m.p.

Der Römischen Khayserlichen auch zu Hungern unnd Behaimb Khönigklichen Majestatt etc. Meinem allergnedigisten Khayser unnd Herrn etc. Pilsen.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXIX/105; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 135; Hurmuzaki, *Documente*, III_1, p. 348—349.

[...][1]. Preamilostive împărat şi stăpîn,

Cam pe la amiază, eu şi domnul Pezzen am întîlnit aici, înaintea tîrgului Tăşnad, care aparţine teritoriului transilvan, pe solii valahi trimişi la Maiestatea Voastră, Petru Armeanul şi încă unul, care aduc Maiestăţii Voastre confirmarea îmbucurătoare — pentru care fie lăudat şi preamărit atotputernicul Dumnezeu — despre lupta cîştigată împotriva sperjurilor Báthory, hărăzită lui Mihai voievod la 28 octombrie, în ziua lui Simon şi Iuda, de către atotputernicul Dumnezeu, în milostivirea şi dreapta lui judecată; prin aceasta, cea mai mare parte a Transilvaniei a fost adusă, prin sabie, sub puterea şi în subordinea Maiestăţii Voastre imperiale, iar noi ne-am bucurat foarte mult că Mihai voievod, în scrisoarea deschisă pe care o au solii, se numeşte pe sine locţiitorul şi guvernatorul Maiestăţii Voastre în Transilvania, precum şi general-comandant de campanie, de unde se poate deduce marea lui fidelitate şi sinceritate faţă de Maiestatea Voastră, demn de o mare răsplată şi, în adevăr, el s-a făcut demn de Lîna de aur şi de toate onorurile şi alte favoruri imperiale, mai curînd decît sperjurul Sigismund.

În luptă se spune că ar fi căzut 3 027 persoane, cei mai mulţi fiind nobili distinşi, printre care şi Hussar Petre.

Omul de rînd din cadrul ţărănimii se spune că s-ar fi răsculat şi ar fi ucis pretutindeni pe unii nobili, dar Mihai a pus capăt măcelului şi l-a interzis.

Secuii, se spune, ar fi cu toţii gata de împotrivire, căci Mihai le-a promis vechile lor privilegii, ca să împiedice orice încălcare sau invazie din Moldova în Transilvania.

Cazacii, care, se spune, ar fi în Moldova mai multe mii, au declarat deja că ar fi gata să alipească Moldova de Transilvania, dacă li se dau

bani. Maiestatea Voastră să binevoiască a reflecta dacă ţine la acest lucru. Peste 12 zile se spune că se va ţine la Cluj o dietă sau adunare, dietă pe care ar fi convocat-o Mihai voievod. Gaspar Kornis este ţinut în închisoare sub pază, la Alba Iulia.

El, Mihai, doreşte călăreţi şi slujitori <pedestraşi>, căci nu vrea să încredinţeze nici un castel transilvănenilor. Eu şi domnul Pezzen ne îndreptăm direct spre Alba Iulia, căci oştenii transilvăneni nu ne împiedică; domnul <Moise> Secuiul a plecat cu mai bine de o zi înaintea noastră. Domnul Basta va veni aici cam peste şase zile. Cei doi Báthory ar fi fugit spre Hust, cu tot ce au putut duce cu sine; dacă domnul <Moise> Secuiul ar fi ştiut, ei ar fi căzut în mîinile sale.

Deoarece sper că această scrisoare va ajunge acolo înaintea solilor, am considerat prea supus că nu trebuie să mă reţin <a comunica> Maiestăţii Voastre ceea ce ei mi-au povestit mie şi domnului Pezzen.

Preasupus, la ordinele Maiestăţii Voastre imperiale,

Ungnad, comandant de campanie m.p.

Dat la Tăşnad, la 6 noiembrie anul 1599.

Se spune că şi judele saşilor ar fi depus deja jurămînt.

---

[1] Formula de adresare.

101 **1599 noiembrie 10, Viena.**

[...][1]. Eur Khay. Mtt. uberschikh ich hirmitt was mier der Graf von Schwartzenberg vom sibenten diss wegen des Haus Tshesneckh schreybt, so ich erst disen Mittag umb zwelf Uhr empfangen hab.David Ungnat schreybt mier von Tokhay, den dritten diss, und confirmirt des Michael Waiwoda in der Walachey Victori in Sibenbürgen und dass der Basta ihm Werckh sey Eur Gnaden Volkh zusam zu bringen; besorgt daneben, es werde sich ein acht Tag vertziehen und dass die Sibenbürger bey Kyvar ein neü Lager samblen.

Der Palffy schikht mier erst heut wider neue Schreyben vom Murat Bassa und dem Khihay, darum sy noch den Friden suchen. Meldt daneben, dass die Turkhen schier alle gefangene Christen, von denen Tattern khaufft haben, die der Serdar alle aufschreyben lasssen, und sich erclert, wann man solliche gefangene Christen von inen den Turckhen nemen werde, dass er einem jeden sein Gelt dafür aus des Turckhischen Khaisers Schacz wolle zalen lassen, welliches ein Ansehen an der Restitution der Gefangenen hatt.

Eur Khay. Mtt. mich zu Gnaden und bruederlichen herzlichen bevehlen.

Wienn, den Zehenten Novembris Anno 1599.

Eur Khay. Mtt. und L. gehorsamer Bruder

Matthias

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXI/8; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 82, f. 61—62; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 494 <fragment>

[...][1]. Cu aceasta trimit Maiestăţii Voastre imperiale ceea ce îmi scrie contele de Schwartzenberg la 7 ale acestei luni cu privire la casa Csesznek, scrisoare pe care am primit-o abia azi la amiază, pe la orele 12.

David Ungnad îmi scrie din Tokai, la 3 ale lunii acesteia şi confirmă victoria din Transilvania a lui Mihai, voievodul Ţării Româneşti, şi că

Basta este pe cale să strîngă oastea Maiestăţii Voastre; afară de aceasta, este îngrijorat că va întîrzia vreo opt zile şi că transilvănenii concentrează la Chioar o nouă tabără.

Palffy îmi trimite abia azi noi scrisori de la Murat paşa şi de la chehaia, prin care ei caută pacea. Anunţă apoi că turcii au cumpărat de la tătari pe toţi prizonierii creştini, pe care serdarul a pus să fie înregistraţi şi <acesta> declară că, atunci cînd respectivii prizonieri creştini vor fi luaţi de la turci, el va plăti fiecăruia, din vistieria împăratului turc, banii cuveniţi, fapt care are aparenţa <unei intenţii de> restituire a prizonierilor.

La porunca milostivă şi frăţească a Maiestăţii Voastre imperiale.

Viena, la 10 noiembrie 1599.

---

[1] Formula de adresare

102 **1599 noiembrie 11, Alba Iulia.**

Michael, Valachiae Transalpinae uaiuoda Sacratissimae Caes. Regiaeque Maiestatis Consiliarius, per Transsylvaniam Locumtenens et eiusdem Maiestatis exercitus cis Transsyluaniam, eiusque ditionum partiumque ei subiectarum Generalis Capitaneus etc.

Spectabilis et Magnifice domine, amice nobis obseruande Salutem et offitii nostri commendationem.

Intelligimus quod dominatio vestra Magnifica cum copys suae Maiestatis egressa sit, atque nunc hanc suae Maiestatis ditionem vastet, arces, castella occupando. Cùm itaque diuina sua Maiestas hanc prouintiam suae Maiestati dederit et nos quoque in hoc loco constitimus, non conuenit, ut haec regio desoletur, quinpotius in quantum fieri potest, deffendatur, scientes quam instructionem à sua Maiestate habeamus, prouti et Magnificentia vestra eam intelligit. Auxilium Magnificentiae vestrae nunc non requiritur, siquidem antea non venit, dum requirebatur. Quapropter Magnificentiam vestram amicè petimus ut copias istas remittat ne hanc suae Maiestatis ditionem adhuc magis opprimant quin potius Magnificentia vestra in quibus convenit hanc Suae Maiestatis provintiam deffendat quò et sua Maiestas grato animo recipere ac nos quoque omni beneuolentiae studio reponere possimus. Quam in reliquo feliciter valere optamus.

Datum Albae Juliae 11 Nouembris Anno 1599.

Magnificae dominationis vestrae beneuolus amicus

Michael Vaiuoda

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXI/9; Haus-, Hof-u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 82, f. 63; Hurmuzaki *Documente*, III_1, p. 351.

Mihai, voievod al Țării Românești, consilier al preasacrei Maiestăți împărătești și regești, locțiitor în Transilvania și căpitan general al armatei acelei Maiestăți dincoace de Transilvania și al stăpînirilor aceleiași și părților supuse ei etc.

Strălucit și magnific domn, prieten vrednic de cinstire, sănătate și supusa noastră închinare. Aflăm că domnia voastră magnifică a pornit cu oștile Maiestății Sale, dar că acum pustiește această posesiune a Maiestății Sale, ocupînd cetăți și castele. Cum Maiestatea Sa și-a hărăzit această provincie sieși, iar noi într-acest gînd ne-am rînduit aici, nu se cuvine ca această țară să fie pustiită ci, mai curînd, pe cît se poate, să fie apărată, știind ce orînduială avem de la Maiestatea Sa, după cum cunoaște și magnificența voastră. Ajutorul magnificenței voastre, dacă nu a venit înainte, cînd îl ceream, acum nu mai e de trebuință. Din care pricină rugăm prietenește pe magnificența voastră să trimită înapoi oștile, ca să nu mai năpăstuiască această posesiune a Maiestății Sale, iar mai departe să apere magnificența voastră, cum se cuvine, această provincie a Maiestății Sale, astfel încît Maiestatea Sa să ne poată primi cu inimă recunoscătoare, iar noi, cu bună învoială, să lăsăm la o parte orice sfadă. Domniei voastre îi dorim sănătate în fericire.

Dat în Alba Iulia, 11 noiembrie anul 1599

Al domniei voastre magnifice
prieten binevoitor,

Mihai Voievod

103 **1599 noiembrie 13, Roma.**

Imperatori Electo,
Carissime in Christo Fili noster salutem etc.

Scit Majestas Tua quanto nostro studio, et cura a nobis elaboratum sit dum et Tuae et Christianae publicae utilitati ex nostra pastorali sollicitudine consulere cupimus, ut inter te et dilectum filium nostrum Andream Cardinalem Bathoreum per necessaria et saluberrima conjunctio existat. Cujus rei causa etiam certum nostrum Apostolicum Nuntium ad eumdem Cardinalem misimus, et nullum officii genus praetermisimus. Cum autem negotium Dei benignitate prospere procederet, et tam bono loco res esset, ut non solum Cardinalis se propensum ad id quod expetimus ostenderet sed iam eo productus fuerit ut ad Majestatem Tuam Secretarium suum miserit. Denique cum in magna spe essemus fore ut brevi optata conjunctio conciliaretur : ecce ad nos affertur graui nostra molestia Michaelem Valachiae Principem postquam eumdem Cardinalem Turcas invadendi spe lactasset repente in Provinciam Transilvaniae non mediocri cum exercitu hostili impetu irrupisse, qua ex rei inexpectata novitate quam multa mala consequantur Majestas Tua pro sua prudentia optime intelligit. Non enim solum dubitandum est ne tam salutaris conjunctio tanto ut diximus labore procurata, quod absit, abrumpatur, aut per multis certe difficultatibus implicetur, sed etiam magnopere metuendum est, quod sine summo dolore ne cogitare quidem possumus, ne Cardinalis

ipse perturbatione animi et desperatione aliqua abreptus gravissimo et Majestatis Tua, et Rei Christianae detrimento praeceps ad Turcarum unionem feratur; quo nihil dici potest acerbius. Quare Majestatem Tuam per Dei gloriam, per commune nominis Christiani bonum, per tuam ipsius utilitatem etiam atque etiam hortamur, et rogamus in Domino ut omni abjecta mora statim et praesenti malo et plurimis imminentibus remedium efficax adhibeas: Valachum coerceas, cardinalis animum confirmes, impedimenta omnia removeas, quibus optata conjunctio retardatur, quae ubi semel conciliata erit, et coaluerit, multa deinceps facilius disponentur. Hoc igitur age fili carissime, quod nos maxime sollicitat, et de quo etiam proxime multo cum affecta scripsimus ad Majestatem Tuam, de cujus prudentia, zelo, et animi magnitudine confidimus, quod tam alieno tempore malum hoc altiores radices agere, atque ingravescere, Deo bone juuante non permittat.

Datum Romae etc. 13 Novembris 1599

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 16, c. 80—81; Archivio Segreto Vaticano Fond Borghese, f. 361—362; Biblioteca Batthyány, fond. ms. X-119, Alba Iulia.

Împăratului ales

Preascump întru Hristos fiu al nostru, sănătate!

Ştie Maiestatea Ta cu cîtă sîrguinţă a noastră şi grijă s-a lucrat de noi, căci dorim să ne ocupăm cu îngrijire păstorească de folosul şi al tău şi al creştinătăţii, ca să existe o unire foarte necesară şi avantajoasă între tine şi iubitul fiu al nostru Andrei cardinal Báthory. Din care pricină am trimis la acel cardinal un nunţiu apostolic al nostru şi nu ne-am dat în lături de la nici un fel de îndatorire. Într-acest fel treburile, prin bunăvoinţa lui Dumnezeu, înaintau favorabil şi lucrul era într-o stare atît de bună, încît cardinalul nu numai că se arăta înclinat spre cele ce doream, ci, mai mult, a fost convins să trimită la Maiestatea Ta pe secretarul său. Tocmai cînd nutream mare speranţă că în curînd o să se cîştige unirea dorită, iată că ni se anunţă, spre marea noastră supărare, că Mihai, principele Ţării Româneşti, după ce a amăgit pe acel cardinal că va porni împotriva turcilor, pe neaşteptate a pătruns, printr-un atac ostil, cu o armată nu mică în provincia Transilvaniei, iar din această situaţie neaşteptată, Maiestatea Ta, cu înţelepciunea-i ⟨cunoscută⟩, pricepe prea bine cît de multe necazuri pot să se ivească. Căci nu este doar de pus la îndoială că o alianţă obţinută, cum am spus, cu atîta trudă, poate fi ruptă (de care lucru Domnul să ne ferească) sau atinsă de nenumărate greutăţi, ci, ⟨ceea ce⟩ este cu mult mai de temut, care lucru nu putem măcar a ni-l închipui fără cea mai mare durere, ca nu cumva cardinalul însuşi, împins de turburarea minţii şi desperare, spre greaua păgubire a Maiestăţii Tale şi a cauzei creştine, să se lase înclinat spre alianţa cu turcii; decît aceasta, nimic nu se poate spune ⟨că este⟩ mai rău. De aceea, pentru gloria lui Dumnezeu, pentru binele comun al numelui creştin, pentru folosul tău însuţi te îndemnăm încă şi încă şi rugăm în ⟨numele⟩ Domnului pe Maiestatea Ta ca de îndată să găseşti un remediu eficace şi pentru răul actual, şi pentru alte multe ameninţătoare, să opreşti pe român, să întăreşti curajul cardinalului, să înlături toate piedicile prin care s-ar întîrzia alianţa dorită, care îndată ce va fi mijlocită o dată şi se va întări, multe vor fi aranjate după aceea mai uşor. Aşadar, fă într-astfel, prea-

scumpe fiu, ⟨căci⟩ această stare de lucruri ne frămîntă tare mult şi despre ea am scris chiar de foarte curînd cu multă dragoste către Maiestatea Ta, în ale cărui înţelepciune, zel şi mărinimie ne încredem, ca, bunul Dumnezeu fiindu-ne alături, să nu se ajungă, în vremuri atît de grele, ca acest rău să prindă rădăcini mai adînci şi să crească.

Dat la Roma etc. 13 noiembrie 1599

104 **1599 noiembrie 14, Alba Iulia.**

Io andai al campo, e la causa che mi mosse a fare tal deliberatione fu, acciò, non si potesse mai dire, che standosi per spargere tanto sangue Christiano, il Ministro Apostolico non havesse procurato d'evitarlo. Ritrovai gli esserciti lontani dalla Città di Sibinio una lega, e vicini l'uno e l'altro un miglio Italiano e transferendomi prima dall'Illustrissimo Cardinale gli esposi la causa della mia venuta, e l'essortai à dare maggior fede alla relatione che dava il mio familiare delle forze del inimico. Mi rispose il Signor Cardinale: Iste nebulo meditatur fugam, sed ego non permittam, et non dubito, me devoraturum istum Canem. e non cessava di provocar Michele, che se non era figlio d'una meretrice, dovesse venire a battaglia seco, o vero ad singulare certamen. Ma Michele che aspettava i siculi, à quali haveva già donato la liberta, che si poteva però assicuraro della loro fede, havendoli fatto giurare, non solo nella persona sua, ma anco in quella del figliuolo, haveva collocato l'essercito suo in luogo forte, differiva con arte di venire al fatto d'arme, per poter haver la vittoria sicura in mano. Si fecero alcune scaramuccie, nelle quali parve che i Transilvani restassero superiori, et però il Cardinale si confermava nella sua opinione, che non fusse bene che io proponessi alcun accordo. Ma doppo mutatosi un poco la faccia delle cose S.S. Illustrissima mi ricercò, che io dovessi tentare di aprire la strada alla trattatione dell'accordo. Onde io passai all'esercito di Michele, e fui rincontrato prima da cento lance, et poi da esso Michele da 1 400 cavalli in circa. Entrò esso Michele nel mio cochio et io gli esposi tutto quello che giudicai esser necessario per indurlo a ritornarsene indietro, assicurandolo che non poteva far maggior servitio alla Christianità: che non haveva occasione alcuna di dubitare, che il Cardinale e questa provincia non fossero per correre la medesima fortuna, che quella della Valacchia, e che non fossero per esser perpetui inimici del Turco, e uniti con Cesare. Egli mi replicò, che non per libidine di dominare, nè per sete che havesse di spargere il sangue Christiano, essendo egli tutto intento a voler spargere quello dei Turchi, e che a lui bastava di poter vivere sicuro nella sua provincia di Valacchia, nella qualle con una sola aratura spargendosi il seme, nasceva il frumento il che non avveniva in Transilvania, ma che l'Imperatore de Christiani con 14 lettere l'haveva ricercato e spinto a vendicare l'ingiuria che la Maestà sua Cesarea haveva ricevuto dal Cardinale et da questa natione. Al che replicando io, che ciò non pareva posibile, atteso che non solo con saputa, ma con consenso della detta Maestà Cesarea la S-ta di nostro Signore trattava la congiontione degli animi e delle forze, et che il Cardinale e gli ordini del Regno haveano acconsentito alla detta congiontione, e mandato già per huomo espresso gli articoli alla i detti

Maestà Cesarea, et io promesso che nell'interim Sua Maestà Cesarea non havrebbe molestato, nè per se, nè per interpositas personas, nè il Cardinale nè questa provincia, che però desiderano, che mi mostrasse le dette lettere. Il Palatino non rispose, se non che con molti giuramenti confermava ciò che haveva detto. Soggionse poi in questo proposito, che anco il Turco l'haveva ricercato a far questa impresa, et che io non mi persuadessi che quando egli non stesse bene col Turco, li Turchi vicini alla Valacchia, che ascendono al numero di 20-m essendo hora disnudata di presidio non l'occupassero. Cominciò poi con molte imprecationi a dirmi che quando egli intese l'assontione del Cardinale a questo Principato, ne senti grandissima consolatione, persuadendosi che la medesima congiontione che haveva tenuto con Sigismondo, non solo si dovesse conservare, ma augmentare, poichè sono cosi subordinate e concatenate insieme la sua provincia con questa, che cadendo l'una cade l'altra, e conservadosi l'una si conserva l'altra. Ma che il Signore Cardinale gli fece sapere subito che fu eletto Principe, che egli dovesse lasciare la provincia poichè il Turco non ce lo voleva, et S.S. Ill-ma era risoluta di accostarsi al Turco per la qual causa essendo egli risoluto da un canto di voler vivere et morire inimico del Turco, e dall'altro vedendo di non poter far fondamento, anzi di dover temere da questa parte, da quell'hora cominciò a pensare di formar esercito, con intentione di levare questa provincia dalle mani del Cardinale, o vero ritrovando S.S. Ill-ma cosi forte che non potesse havere speranza di vittoria, di passarsene in Ongria in aiuto dell'Imperatore, con animo di non ritornar più nella sua provincia, e che perciò haveva condotto seco, Madre, Moglie, Figli, e tutti i suoi attinentii. Seguitò poi il suo ragionamento per mostrarmi la necessità che l'haveva indotto ad assaltare hostilmente questa provincia che haveva intercette alcune lettere, e si esibi di mostrarmele, nelle quali apertamente haveva compreso come il Canceliere di Pollonia, Gieremia Paladino di Moldavia, et il Cardinale havevano tra loro concertato di congiungere insieme la Pollonia, la Moldavia, la Valacchia, e la Transilvania, persuadendosi per mezzo di questa congiontione, di potere star a vedere l'esito della guerra di Ongaria, vivendo essi sicuramente in pace, e invitando gli Ongari a seguitare i loro vestigij, et lasciare, come Michel diceva, questa rogna a grattare a Tedeschi, e accumulando interim thesori grandissimi, perchè o restando vincitori i Turchi o restando vincitori li Christiani, rimanevano tante forze ad essi che si potevano difendere, o dall'uno o dall'altro. Che per ridurre a fine questa desiderata congiontione, non restava altro impedimento, che di levare la persona sua dal dominio della Valacchia; che però esso sottrahendo questo ha prevenuto loro, e che spera d'occupare la Moldavia et che quelle Provincie che il Cancelliere Gieremia, et il Cardinale dissegnavano che stessero a vedere, egli voleva armarle, e convertire le forze di esse contro il Turco, et che se l'Imperatore a S.S.-tà le havessero dato aiuto questo inverno, nella quale stagione è buono et opportuno tempo di molestar il Turco, perchè non val niente, egli haverebbe obbligato la testa sua, che i christiani non haverebbono veduto faccia di Turchi questa state. Che però io udendo i fini santi ch'egli haveva, et non potendo negare che tutti questi ordini fossero pergiuri, e che il Cardinale non havesse spogliato Cesare del suo, essortassi il Cardinale a ritornarsene a governare la sua Chiesa. Ma rifiutando io con ragioni assai efficaci et vere ciò ch'egli haveva proposto, et facendole toccare con mano il detrimento che da questo suo motivo risulterebbe alla Christianità,

si contentò che io proponessi mezzi per l'accordo. Furno dati gli hostaggi dall'una e l'altra parte, e in quel giorno, che fu la vigilia di San Simone e Giuda, gli esserciti non fecero motivo alcuno, e Michele mi assegnò l'hora della sette della mattina, per udir quello che io proponevo. Il giorno seguente all'istess'hora io mi trovai alli suoi alloggiamenti, che fu la festività delli detti gloriosi Apostoli San Simone e Giuda et per molto instanza che io facessi di poter havere andienza, differi d'udirmi, sotto pretesto, come ho inteso, che non fusse di sua dignità, essendo stato il giorno antecedente provocato dal Cardinale nella forma sopradetta, admettere trattative d'accordo, se prima non havesse ordinato il suo essercito, et presentatosi alla vista di quello del Cardinale et allora disegnava di chiamarmi, e admettere la trattatione : et per quanto si poteva penetrare, se se le fosse dato una buona somma di denari, et che il Cardinale l'havesse sufficientemente assicurato che havrebbe disposto di questa Provincia secondo quello che la S-tà di Nostro Signore havesse giudicato, sarebbe ritornato indietro, o sarebbe passato in Ongaria, per che molta impressione fece nell'animo suo, l'intendere che io havevo promesso in nome di Cesare, che il Cardinale non verebbe molestato. Ma S.S. Ill-ma, che si governava con conseglio di giovani, non teneva conto del parere dei capitani veterani, non si tosto fu accostato l'essercito di Michele al suo, che gli sparò tre pezzi di artiglieria, con notabil danno de soldati di Michele, dal che provocato, attaccò la bataglia e nel principio la cavalleria transilvana ributò con tant'impetò quella di Michele, che mettendosi in fuga, calpestò e dissordinò di tal maniera la fanteria e la l'essercito di esso Michele, che tutti voltorno, et io che ero presente non solo vidi fuggire la fanteria e la cavalleria, me anco i carri che portavano l'artigliaria e la supellettile di Michele, e gl'istessi cavalli che erano riservati per la sua persona, di maniera che per un poco si teme che la vittoria fusse da parte del Cardinale. Ma Michele con grandissimo valore e temerità, per il pericolo a che gli s'espose racomandandosi con lagrime a 3 200 cosacchi Pollacchi, e alli Siculi che non havevano ancora investito l'essercito del Cardinale e revocando dalla fuga la cavalleria e la fantaria, puotè tanto più facilmente rimettersi, quanto che li nostri non seperò servirsi dell'occasione di seguir la vittoria, che già havevano quasi ottenuta. Onde attacandosi un'altra volta la battaglia, fu fatto prigione il Cornisch generale del Cardinale, se bene alcuni hanno creduto che egli spontaneamente si lasciasse far prigione : furno anche presi tutti gli stendardi e di ordine di Michele fu il Cornisch et essi condotti a me, accio io gli vedessi. Per il che vedendo il Cardinale pigliare cattiva piega la cose sue, con ottimo conseglio si ritiro alle muraglie della città di Sibinio, e facendole esse muraglie spalla, e havendo collocato avanti a sè l'artigliaria, veniva esso difficilmente ofeso dall'inimici, et essi inimici come comparivano, erano maltrattati dall'artiglaria. La città non volse aiutare il Cardinale con sparare contro l'essercito di Michele, per dubio che non fosse attaccato fuoco alli borghi della città, o rovinato tutto il paese suo. Ma se bene l'essercito del Cardinale era collocato, come ho detto, in un luogo sicurissimo, tuttavia, il Cardinale se ne fuggi segretamente et aspettando in un monte vicino l'esito, finalmente con cento cavalli prese il cammino verso la Siculia, con intentione et con speranza di poter indurre la moltitudine de Siculi che era rimasta a casa ad armarsi e seguirlo, et di questa maniera impinguare il suo essercito, il quale non passava il numero di 15 in 16-m. persone, e quello di Michele ascendeva a 48 in 50-m. soldati,

tra quali 25-m. in circa erano gente scelta di Albanesi, Rasciani, Ungari, Cosacchi, e Valacchi. Hora, come ho detto, non potendo Michele far danno all'essercito transilvano, e sopragiungendo la notte mi venne a trovare, e presupponendo che il Signore Cardinale non fosse fugito, m'essortò a voler trovare qualche temperamento, che non si spargesse tanto sangue, e restassimo di concerto, che la mattina seguente io molto di buon hora passassi agli alloggiamenti del Cardinale per trattare dell accordo. Ma all'alba fu esso Michele da me, dicendomi che non era piu necessario, poichè il Cardinale era fuggito. Havrebbe mandato Cosacchi alla coda del Cardinale per prenderlo, ma io evitai che ciò non si facesse, si come anco haverebbe esso Michele potutto tagliar a pezzi l'essercito sbandato dell Cardinale se con l'autorità di Nostro Signore non s'havesse contenuto in offitio del Palatino di modo che egli dice, che tre volte ha donato a S.S-tà il sangue transilvano, comprendendo in dette tre volte il giorno che si diedro gli hostaggij, perchè la notte seguente havea collocato 6-m. archibugieri in un bosco vicino all'essercito transilvano con disegno di assaltargli all'improvise. Diede ordine il Palatino al Giudice Regio, e Consuli di Sibinio, che numerassero e sepellissero li corpi morti, et io mandai alcuni de miei familiari insieme con loro, e non si trovarono più di 1500 cadaveri e la maggior parte di quei dell'essercito di Michele. Li siculi mentre si viveva in pace nell'essercito, havendo presentito che il senatore Ravosdi era ferito et prigione, et che il Palatino l'haveva posto nel suo proprio cocchio e vestitolo de suoi proprij vestimenti, per essere stato suo amico antico, le levarono dal cocchio, e lo tagliarono in diversi pezzi, e pieni d'odio e di rancore verso la nobiltà di questo paese andavano come a caccia per havere in mani li nobili prigioni. Ottenuta con tanta felicità cosi gran vittoria, e impetronitosi d'una provincia, l'impressa, della quale è stata sempre reputata da Turchi e altri, non solo per difficile, ma quasi per impossibile, egli imediatamente si fece dar titolo di Governatore Capitano Generale di S.M-tà Cesarea in questa provincia. Trattò poi con li Sibinesi, e con quei Senatori e Nobili che haveano seguite le parti dell Cardinale alcuni de quali si erano ritirati nella detta Citta di Sibino, che gli prestassero giuramento. Onde io considerando da una parte che era impossibile di rimettere più in piedi la casa Batthorea, e che era totalmente rotto il filo della trattatione che io havevo cominciato col'autorità di Nostro Signore col Cardinale e dall'altra dubitando che il Palatino si servisse del nome di Cesare per spauracchio, e che realmente volesse ritener la Provincia per se, rivolsi tutto lo spirito mio a dirigere le cose di maniera che la Provincia restasse a Cesare, e prima tenni mano di far penetrare al Cardinale chi dovesse subito consegnare all Cesare le fortezze, le quali per ancora non sono in potere di Michele. Radunai poi li nobili che erano in Sibinio, insieme col Giudice Regio e consoli della Città e trattai con loro, quanto ignominiosa cosa sarebbe, se un Valacco dominasse una Provincia cosi nobile come questa, confortandogli a voler esser cauti nel prestar il giuramento, et fattasi matura consideratione sopra di ciò, si prese risolutione che si facesse il giuramento nella seguente forma. Che giuravano a Cesare fedeltà et ad esso come a suo Capitano e Luogotenente di módo che questo giuramento è valido, et invalido quanto piacerà a Cesare per che se S. M. Cesarea lo dichiarara per suo Capitano et Luogotenente sarà valido; se anche dichiarara il contrario, saranno liberi questi popoli. Avanti che detti Nobili facessero il detto giuramento, ricercarono lettere d'assicuratione, di poter venire alla pre-

senza di Michele, et egli non ha voluto dar detta assicuratione, dicendo che venissero sopra la mia parola, cosa che ha apportato gran riputatione a me, come Ministro Apostolico, Volse poi il Palatino, che si venisse seco in questa città, dove subito confermò il Cancellariato nella persona del nominato Vescovo, quale approvò la forma di questo giuramento, e ha tenuto mano che tutti si facciano nella medesima forma. Gionto qua, non ha il Palatino represso l'insolenza de soldati, quali non essendo pagati, et essendo per lor natura scelleratissima gente, hanno commesso tutti quelli abominevoli eccessi che si possono imaginare, e davastato di modo il paese, che non si può ciò esprimere se non con lagrime, esendo toccato anco a me di darle la decima, havendomi ammazzato un servitore e levatogli da 600 ongari d'oro. I siculi poi, fatti insolenti, hanno amazzato la maggior parte della Nobiltà di Siculia, et i piu buoni soldati che havesse questa Provincia. I contadini anche dall'altre parti, se bene non sono mai stati liberi, e che però non possono pratendere la liberrtà alcuna si sono ribellati da lor Signori et gli hanno totalmente spogliati. Ha poi intimato li Comitij per li 20 del presente, dove non trattarà altro di proposito et da dovero, se non di cavar denari, nel che patirà gran difficultà per essere la provincia totalmente rovinata, e per che intimare i Comitij generali è un atto di maggiore e suprema giurisditione che posso essercitare un principe, ho procurato, quanto ho potuto, di disturbare detii Comitij, parendomi che ciò sia in gran pregiuditio di S.M. Cesarea e però proponevo che si facesse, per le necessità imminenti di cavar danari, una congregatione, ma non Dieta. Ma nel trattare ho scoperto che egli essentialmente disegna esser padrone di questa Provincia, poichè oltr' all' intimatione de Comitij, distribuisce i beni a che li piace dei Valacchi, et essercita tutti quelli atti di giurisditione che può essercitare un supremo padrone. Ma io lo stringo hora quanto posso, perchè mi dica sinceramente ciò che egli pretende che debba esser suo, e ciò che pretende che debba esser di Cesare, et l'ho indotto a promettermi, che avanti la mia partita si dichiararà, et s'è mosso a farmi questa promessa, per haverli io detto : ò V.S. Ill-m vole restar armata in questa provincia, ò disarmata, e la vuol governare secondo il modo Turcico, o Valacco, ò vero nella forma che è stata governata sin' hora. Se armata, oltre che la Provincia non potrà soportare il peso dell'essercito, et V.S. Ill-ma doverà restar qua otiosa o doerà governarla nel modo Valacco e Turcico, e tutto questo sarà cosa odisiossima. O vero vuole restar qua dissarmato, nel qual caso non so se ella si riputarà per sicura. Che però, per assicurare la provincia, e quella parte di dominio che si voleva riservare, non poteva far cosa più a proposito, quanto di comunicar meco il suo senso, di modo che possi referire a S.M.-tà e a S.S-ta cio che ha da esser di e Cesare e ciò che ha essere il suo. Ho mandato un suo huomo a Cesare, e tra pochi giorni dice di voler destinare a quella corte una legatione solenne, che per hora non ha fatto altro che darle conto della vittoria ottenuta. Ha anco mandato al Turco, e fatto venir qua con grandissima diligenza il Chiaus che era in Valacchia, et essendo comparso all' audienza, gli ha detto Michele : Ecco che quello che il Gran Signore ha tanto tempo fa desiderato, che io sotto li suoi auspitij m'impadronischi della Transilvania, io l'ho gia fatto. Ritrovandosi perciò egli sicuro da Turchi, sicuro da Cesare e armato, è necessario dissimulare molte cose, e per me sono di questa parere che S.M. Cesarea pigli da lui ciò che può, et per mezo d'essortationi e di buone parole migliorare quanto sia

mai possibile la conditione di Cesare, e in questo deve S.S-ta aiutarlo con la Sua autorità, et con missioni e con qualche promessa, perchè o questa provincia sarà di Cesare, et se ne potrà sperare qualche utile per la Christianità, o rimanendo a costui, ben tosto caderà nell'mani del Turco. Io qua fa quello ch' io posso, se ben per vie molto segrete, per il pericolo che potrei incorrere della vita se me scoprisse acciò le fortezze si conservino per S.M. Cesarea. Attendo poi a far confirmare l'errettione del Vescovato, quella de Collegij de Padri Gesuiti ed d'altri luoghi cattolici ed ho anco procurato che siano confermati i senatori cattolici nelli loro uffij. Et quanto al Vescovato se non si spedisse presto la confirmatione del nominato, dubito che ridurrà questa Chiesa Cathedrale al rito scismatico e perchè il nominate dissegnava di partire, et transferirsi da Cesare l'ho ritenuto et essortato ad applicar l'animo a questa Chiesa perchè essendo pericolo in mora non è tempo di cercare altri soggetti pero supplico V.S. Ill-ma a dar ordine che sia subito spedita la confirmatione, essendo egli grato al Palatino, et di molta utilità a tutti li Cattolici, e quando egli non sia confirmato, il Palatino conferira il Cancellariato a persona laica e forse heretica. Et V.S. Ill-ma sa quanto importi il conservarsi in persone cattoliche tal dignità. Ha mostrato il Palatino assai inclinatione alla religione Cattolica, e aversione verso gli heretici et ultimamente ha proposto, che modo egli potrebbe tenere, per procedere contro gli heretici, et espurgare il regno da questo condamnato seme. Ma havendo il nominato Vescovo e i Reverendi Padri del Gesù consultato insieme con me, habbiamo considerato, che non per zelo della religione, ma per estirpare la nobilità, il Palatino ci ha ricercato il sopradetto parere. Noi gli habbiamo rispóste che sarà bene che S.S. Ill-ma conferische questo suo senso con Cesare. È il Palatino huomo senza lettere, di modo che a pena sa scrivere il suo nome nè sa altra lingua che la Valacca e la Turchessa, ma è astutissimo e artificiosissimo è illegitimo, inconstante di sua natura, crudele, libidinoso, sprezzatore de consigli, precipitoso e per quanto dice il Metropolita di Tarnovia poco timorato d'Iddio. Mandarà il Palatino tra otto o dieci giorni il suo figlio, d'età di 12 in 13 anni, al governo della Valachia et le ha dati per assistenti due Senatori Cattolici Transilvani, insieme con due altri nobili, dal che anco si può comprendere, haver egli poca voglia di ritornar in quella Provincia. Onde io ho messo in consideratione al Barone Ungnad, che hieri gionso qua, et è stato ricevuto come Comissario dell'Imperatore, se bene non ha lettere nè commissione alcuna de S.M. Cesarea che sarebbe bene di far capace il Palatino, nè convenire al servitio suo proprio, a quello dell'Imperatore e al ben pubblico, commettere una provincia esposta a tanti inimici, al governo d'un figliuolo, ma che è necessario che sia difesa e retta da esso Palatino e per indurlo a questo farle offerta, che ogni volta che egli lasciarà libera la Transilvania a S. M. Cesarea le darà in ricompensa dominij in Alemagna. Ho in sin hora rappresentato a V. S. Ill-ma con molto mio dolore la varieta delli accidenti seguiti in questa provincia, di presente debbo con infinito mio rammarico di animo, e con molta effusione di lagrime, darle conto dell'infelice morte del Cardinale, et ritenzione di Stefano suo fratello, in Somlio. Passava S. S. Ill-ma, come di sopra ho detto, in Siculia, per impinguare l'essercito suo, e di nuovo tentare la fortuna son il Vaivoda. Ma li contadini Siculi presentendo la sua venuta, gli prepararno insidie per mezzo di una imboscata in un luogo strettissimo, nel quale non potendo un cavallo aiutar l'altro, li cento cavalli che erano

con il Cardinale la prima fila si diede a fuggire, gli altri furono necessitati à smontar da cavallo, tra i quali il Signor Cardinale con un solo anch'esso si mise a fuggire per un bosco, dove finalmente da quattro vilissimi contandini gli fu levata la vita e tagliata la testa, la quale insieme col corpo è stata portata qua, et io ho procurato con grandissima efficacia che non solamente non sia affissa, ma che sia sepellita S.S. Ill-ma con grandissimo honore, e ho indotto il Palatino, che mi ha promesso di voler anch' esso accompagnare il corpo, et la Domenica che viene spero con l'aiuto di Dio, che si celebranno l'esequie. Coloro che adheriscono alla parte Batthoreana pare che siano mal sodisfatti di me, adducendo da un canto, che se io non havessi impedito la pace col Turco, non sarebbe seguita la tragedia che è seguita e dall'altra parte si dogliono ch'io habbi promesso, che Cesare non molestarebbe il Cardinale, mentre durava la trattatione incominciata, con l'autorita di Nostro Signore e che il Palatino dice esser stato mandato da Cesare. Ha però il Palatino messo guardia alla mia casa, e dice di volermi far accompagnare in sino àlli confini del Regno con buona scorta. Sto hora procurando d'indurre il Palatino a donar la vita a Stefano.

Ne essendo questa mia per altro faccio fine con baciare à V.S. Ill-ma humilissimamente le mani et pregarle da Dio ogni desiderata felicita. Di Alba Giulia li 14 di Novembre 1599.

Di Vostra Signoria Illustrissima et Reverendissima, humiliatissimo et devotissimo servitore,

Germanico, vescovo de San Severo[1]

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 76, c. 214—221 ; Archivio Segreto Vaticano, fond. Borghese, serie III, vol. 66 B, f. 62—68, original. Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Italia, r. 55, c. 338—346 ; Archivio di Stato Firenze, Mediceo, filza 4469, doc. 144, file nenumerotate, copie Biblioteca Batthyány — manuscrise X-119, Alba Iulia, copie ; Veress, A., *Relationes*, Budapesta, 1909, doc. 274, p. 358—366 ; Hurmuzaki, *Documente*, III/1, p. 511—516 ; *Călători s'răini*, IV, p. 157—165.

Am mers în tabără ; cauza ce m-a îndemnat să iau o asemenea hotărîre a fost să nu se poată spune vreodată că slujitorul apostolic nu s-a ostenit să împiedice atîta vărsare de sînge creştin. Am găsit oştile la o leghe de oraşul Sibiu, fiind între ele o depărtare de o milă italiană ; m-am dus mai întîi la ilustrisimul domn cardinal Báthory şi i-am arătat cauza venirii mele şi l-am sfătuit să dea mai multă crezare raportului pe care i-l dădea omul meu despre forţele inamicului. Domnul cardinal ⟨Andrei Báthory⟩ mi-a răspuns : „Acest om de nimic se gîndeşte să fugă, dar eu nu-l voi lăsa şi n-am nici o îndoială că voi nimici pe acest cîine" ; şi ⟨cardinalul⟩ nu înceta să-l provoace pe Mihai cu cuvintele că dacă nu e fiu de muiere stricată, să iasă la bătălie cu dînsul sau la o luptă în doi. Dar Mihai, care aştepta pe secui, cărora le dăduse libertate ca să poată fi sigur de credinţa lor, punîndu-i să-i jure credinţă nu numai lui, ci şi fiului său, îşi aşezase oastea în loc tare, şi amîna cu dibăcie o ciocnire, pentru a putea fi sigur de victorie.

Se făcură cîteva mici încăierări în care se pare că ardelenii au ieşit mai bine, ceea ce îl întări pe cardinal în părerea lui că nu e bine ca eu să propun vreo împăcare ; dar, după ce lucrurile s-au schimbat puţin, m-a rugat să deschid calea unor tratative de împăcare. Atunci trecînd

în tabăra lui Mihai am fost întîmpinat întîi de 100 de sulițași și apoi de Mihai cu vreo 1 400 de călăreți. Mihai se sui în trăsura mea și eu îi vorbii de tot ceea ce credeam că trebuie pentru a-l îndupleca să se întoarcă îndărăt, asigurîndu-l că nu putea face un mai mare bine creștinătății, și că n-avea nici un cuvînt să pună la îndoială că domnul cardinal și Transilvania n-ar fi supusă la aceeași soartă ca și Țara Românească, și n-ar fi meniți să fie dușmani veșnici ai turcilor, în unire cu împăratul. El răspunse că n-a venit din poftă de stăpînire, nici din setea ce ar avea să verse sîngele creștinilor, fiind el numai cu gîndul de a-l vărsa pe al turcilor, și că-i era de ajuns să poată trăi în siguranță în a sa Țară Românească, în care, cu o singură arătură, împrăștiind sămînța, răsare grîul, ceea ce nu se întîmplă în Transilvania; că împăratul creștinilor cu 14 scrisori l-a îndemnat și împins să răzbune jignirile pe care Maiestatea Sa le primise de la cardinal și de la această nație. La aceasta îi răspunsei că nu pare a fi cu putință așa ceva dat fiind că Sanctitatea Sa, stăpînul nostru, duce tratative nu numai cu știrea, ci și cu învoirea Maiestății Sale împăratul, pentru realizarea unei uniri a cugetelor și a armelor, iar cardinalul și stările ardelene consimțiseră la această unire și chiar trimiseseră, printr-un om anume, la Maiestatea Sa împăratul condițiile lor și că eu am promis că în acest timp Maiestatea Sa nu va supăra, nici prin sine, nici prin alții puși de el, nici pe cardinal, nici această țară și că de aceea doream să-mi arate aceste scrisori. Voievodul nu a răspuns la aceasta decît că se jură că este așa cum a spus. A adăugat apoi, totodată, că și turcii l-au îndemnat să întreprindă acest lucru și să nu cred că dacă el n-ar sta bine cu turcii, sînt 20 000 în preajma Țării Românești, ei n-ar fi ocupat țara lipsită, cum se află acum, de apărare. A început apoi a-mi povesti cu multe jurăminte că, atunci cînd a aflat despre înălțarea cardinalului la acest principat, a fost foarte mulțumit sperînd că alianța pe care o avusese cu Sigismund nu numai că va fi păstrată, dar va mai fi lărgită deoarece țara lui și această țară sînt atît de unite și legate una de alta încît căzînd una, cade și cealaltă și păstrîndu-se una, se păstrează și cealaltă; dar domnul cardinal, de îndată ce a fost ales principe, i-a trimis vorbă să părăsească țara, pentru că nu-l suferă turcii, și el, cardinalul, era hotărît să se alieze cu turcii. Și din această pricină fiind el pe de o parte hotărît să trăiască și să moară ca dușman al turcilor, iar pe de alta văzînd că nu pune nici un temei, ba chiar avea a se teme din partea aceasta, a început din acel ceas a se gîndi să-și întocmească o armată cu scopul fie să smulgă această provincie din mîinile cardinalului sau, dacă l-ar găsi pe Domnia sa preailustră așa de puternic încît să nu poată spera în victorie, să treacă în Ungaria în ajutorul împăratului, hotărît să nu se mai întoarcă în țara sa; și că din această pricină și-a adus cu sine mama, soția și copiii și pe toți ai săi. A continuat apoi cuvîntarea sa pentru a-mi arăta nevoia ce l-a silit să intre în această țară și anume că ar fi prins niște scrisori, și mi le arătă să văd, din care s-a încredințat că domnul cancelar al Poloniei și Ieremia, domnul Moldovei, și cardinalul s-ar fi înțeles între ei să unească împreună Polonia, Moldova, Țara Românească și Transilvania, fiind încredințați că datorită acestei coaliții vor putea aștepta în pace sfîrșitul războiului din Ungaria și poftind pe unguri să meargă pe urmele lor și să lase, cum zicea Mihai, pe nemți să se scarpine de această rîie, și în acest timp ei ar aduna cît mai mulți bani pentru ca — fie că vor ieși biruitori turcii, fie că vor ieși biruitori creștinii — ei să aibă la îndemînă atîtea forțe încît să se poată apăra cînd de unul, cînd de altul; și că pentru

a duce la sfîrşitul dorit această alianţă, ei nu aveau de învins nici o altă piedică decît să-l înlăture pe el din domnia Ţării Româneşti, dar el, aflînd de aceasta, le-a luat-o înainte şi speră să ocupe Moldova; şi acele ţări pe care cancelarul Ieremia şi cardinalul doreau să le ţină de o parte în aşteptare, el voia să le înarmeze şi să întoarcă forţele lor împotriva turcilor; şi dacă împăratul şi Sanctitatea Sa i-ar fi dat ajutor în această iarnă, cînd e anotimpul bun şi potrivit pentru a lovi pe turci pentru că ⟨atunci⟩ sînt fără putere, el şi-ar fi pus capul că în vara aceasta creştinii nu ar fi văzut faţă de turc şi deci văzînd eu scopurile sfinte pe care le urmărea şi neputînd eu tăgădui că toţi aceşti reprezentanţi ai stărilor n-ar fi sperjuri şi că domnul cardinal n-ar fi deposedat pe împărat de ce este al lui, să îndemn pe cardinal să se întoarcă spre a-i păstori biserica sa. Dar eu, respingînd cu argumente temeinice şi adevărate ceea ce-mi propunea el şi făcîndu-l să înţeleagă paguba ce ar ieşi din cauza lui, pentru creştinătate, el s-a mulţumit ca eu să mijlocesc o împăcare.

S-au dat ostateci dintr-o parte şi din alta şi în ziua aceea, care era în ajun de sfinţii Simion şi Iuda, oştirile nu s-au mişcat din loc, iar Mihai mi-a statornicit ora şapte dimineaţa pentru a lua cunoştinţă de propunerile mele.

În ziua următoare la această oră, mă găseam la cartierul lui — era sărbătoarea sfinţilor apostoli Simion şi Iuda — şi cu toate marile stăruinţe pe care le făceam pentru a fi primit, mi-a amînat audienţa sub cuvîntul, precum am înţeles, că n-ar fi de demnitatea sa ca, după ce cu o zi mai înainte fusese provocat de cardinal în felul arătat mai sus, el să primească a începe negocieri de pace mai înainte de a-şi pune oastea în ordine de bătaie şi a face front acestui cardinal. Numai atunci avea de gînd să mă cheme şi să admită să trateze. După cît am putut înţelege, dacă i s-ar fi dat o mare sumă de bani şi dacă domnul cardinal l-ar fi asigurat îndeajuns că va face cu această ţară ceea ce va găsi de cuviinţă Sanctitatea Sa, stăpînul nostru, el s-ar fi întors şi ar fi trecut în Ungaria, căci a rămas foarte pe gînduri cînd a înţeles că eu am făgăduit în numele împăratului că nu va fi atacat cardinalul.

Dar prealuminăţia sa, care se conducea după sfatul tinerilor şi nu lua în seamă părerea căpitanilor bătrîni, de îndată ce oastea lui Mihai s-a apropiat de a sa, a slobozit trei tunuri cu pierderi însemnate printre soldaţii lui Mihai; acesta, provocat, porni lupta şi la început cavaleria ardeleană respinse atît de năvalnic pe aceea a lui Mihai, că aceasta luînd-o la fugă, călcă în picioare pedestrimea şi provocă atîta neorînduială în oastea lui Mihai, încît toţi se porniră pe fugă şi eu care eram de faţă văzui fugind nu numai infanteria, şi cavaleria, ci şi carele care duceau tunurile şi bagajele lui Mihai, şi chiar caii rezervaţi pentru el, încît puţin a lipsit ca victoria să fie de partea cardinalului. Dar, Mihai cu cea mai mare vitejie şi îndrăzneală faţă de primejdia în care se avînta, şi înduplecînd cu lacrimi pe cei 3 200 de cazaci poloni şi pe secui, care nu atacaseră încă oastea cardinalului, şi întorcînd din fugă cavaleria şi infanteria, putu să revină cu atît mai uşor, cu cît ai noştri n-au ştiut să folosească împrejurarea pentru a desăvîrşi victoria, pe care aproape că o şi cîştigaseră. Reîncepînd din nou bătălia, fu luat prizonier Korniş, generalul cardinalului, măcar că unii au crezut că de bună voie s-a lăsat prins; au mai fost luate toate steagurile şi, din ordinul lui Mihai, au fost trimişi la mine şi Korniş şi steagurile, ca să le văd. Cardinalul, văzînd că lucrurile au luat o întorsătură rea pentru el, s-a retras cu bună chibzuială sub zidurile oraşului Sibiu, şi avînd spatele

apărat de zidurile oraşului şi punînd în faţă artileria, cu greu putea fi lovit de inamici care, de cum apăreau erau doborîţi de artilerie. Dar oraşul nu voi să-l ajute pe cardinal, care trăgea asupra oastei lui Mihai, de teamă să nu se dea foc suburbiilor şi să fie cumva devastate împrejurimile oraşului. Cu toate că oastea cardinalului era aşezată, cum am amintit, într-un loc foarte sigur, cardinalul fugi totuşi, în taină şi, aşteptînd pe un deal vecin alegerea luptei, o porni, în cele din urmă, cu 100 de călăreţi spre secuime, cu gîndul şi speranţa de a putea îndupleca mulţimea de secui, rămaşi acasă, să se înarmeze şi să-l urmeze, sporindu-şi în chipul acesta armata, care nu trecea de 15 000 — 16 000 de oameni, pe cînd armata lui Mihai se ridica pînă la 45 000 — 50 000 de soldaţi, dintre care vreo 25 000 erau ostaşi de elită, albanezi, sîrbi, unguri, cazaci şi români.

Deci, aşa cum am spus, Mihai neputînd vătăma oastea ardeleană şi făcîndu-se noapte, veni la mine şi neştiind că domnul cardinal fugise, mă îndemnă să găsesc un mijloc de împăcare ca să nu se mai verse atîta sînge. Şi ne-am înţeles ca a doua zi, dis-de-dimineaţă, eu să trec pe la cartierul cardinalului pentru a negocia pacea. Dar, în zorii zilei veni Mihai la mine, spunîndu-mi că nu mai era nevoie, deoarece cardinalul fugise.

Mihai voia să trimită cazaci pe urmele cardinalului ca să-l prindă, dar eu m-am îngrijit să nu se facă una ca asta. Ar fi putut tăia în bucăţi armata în debandadă a cardinalului, dacă acest palatin n-ar fi fost reţinut de autoritatea stăpînului nostru <papa>, astfel încît el zise că de trei ori a dăruit Sanctităţii Sale sîngele ardelenilor, cuprinzînd în cele trei zile, ziua în care s-au dat ostateci, deoarece în noaptea următoare, el aşezase 6 000 de archebuzieri într-o pădure din apropierea oştirii ardelene, cu scopul de a-i ataca prin surprindere.

Palatinul porunci judelui regesc şi consilierilor oraşului Sibiu să numere şi să îngroape morţii şi cu ei trimisei şi eu cîţiva dintre oamenii mei. Nu se găsiră mai mult de 1 500 de morţi şi cei mai mulţi erau din oastea lui Mihai. Pe cînd în tabără era linişte, secuii aflînd că senatorul Ravasdi era rănit şi prins şi că palatinul îl pusese în trăsura sa şi-l îmbrăcase chiar în hainele sale, fiind un vechi prieten al lui, îl smulseră din trăsură şi-l tăiară în bucăţi, şi clocotind de ură şi setoşi de răzbunare împotriva nobilimii acestei ţări, porniră ca la vînătoare, să pună mîna pe nobilii prizonieri.

După ce a cîştigat atît de uşor o biruinţă atît de mare şi a pus stăpînire pe o provincie a cărei cucerire a fost totdeauna socotită de turci şi de alţii, nu numai grea, ci aproape cu neputinţă — el s-a intitulat de îndată guvernator şi căpitan general al Maiestăţii Sale imperiale în această provincie.

A tratat apoi cu sibienii şi cu acei senatori şi nobili care îl urmaseră pe cardinal şi din care cîţiva se refugiaseră în Sibiu, cerîndu-se să-i presteze jurămînt. Dar eu, considerînd pe de o parte că era cu neputinţă de a mai restabili în scaun dinastia Báthory şi că firul tratativelor, pe care le începusem cu cardinalul din încuviinţarea stăpînului nostru, era rupt cu desăvîrşire, iar pe de altă parte, bănuind că palatinul nu s-ar folosi de numele împăratului numai ca sperietoare şi că de fapt el voia să păstreze pentru sine provincia, m-am străduit din toate puterile să întocmesc lucrurile astfel încît provincia să rămînă a împăratului şi încă înainte de aceasta căutasem să-l conving pe cardinal să predea îndată împăratului cetăţile care nu sînt încă în stăpînirea lui Mihai. Apoi am strîns pe nobilii ce se aflau în Sibiu, împreună cu judele regesc şi consilier oraşului şi le-am arătat cît ar fi fost de ruşinos dacă o provincie aşa de mîndră ca aceasta ar fi

stăpînită de un valah, sfătuindu-i să fie cu mare băgare de seamă la depunerea jurămîntului. După o matură chibzuială asupra acestui lucru, s-a luat hotărîrea ca jurămîntul să se facă în forma următoare: că vor jura credință împăratului, iar lui doar ca unui căpitan și locțiitor al împăratului, astfel încît acest jurămînt e valabil și nu e valabil, după cum va găsi cu cale împăratul, căci dacă Maiestatea Sa îl va declara căpitan și locotenent al său, va fi valabil, iar dacă va declara dimpotrivă, acești locuitori vor fi liberi.

Înainte de a depune jurămîntul de care am vorbit, nobilii mai sus numiți au încercat să obțină scrisori de asigurare pentru a se putea înfățișa lui Mihai, dar el a refuzat să le dea, spunîndu-le să vină pe cuvîntul meu, ceea ce mi-a adus mare vază ca slujitor apostolic. Palatinul a ținut să merg cu el în acest oraș, unde l-a confirmat îndată în funcția de cancelar pe episcopul ales, care a aprobat această formă de jurămînt și a avut grijă ca toți să-l depună în aceeași formă.

Ajuns aici, palatinul n-a înfrînat îndrăzneala soldaților, care, nefiind plătiți și fiind din firea lor oameni foarte răi, au săvîrșit toate nelegiuirile ce-și poate cineva închipui și au pustiit într-un chip ce nu poate fi arătat prin cuvinte decît doar prin lacrimi; chiar eu le-am dat tributul meu căci mi-au ucis un servitor de la care au luat 600 galbeni unguresti. Iar secuii, sumețindu-se, au omorît cea mai mare parte a nobilimii din țara secuilor și cei mai buni ostași pe care-i avea această provincie. Și țăranii, pe de altă parte (deși nicicînd n-au fost liberi, și deci nu pot pretinde nici un fel de libertate), s-au răsculat împotriva domnilor lor și i-au jefuit de tot avutul.

A convocat apoi dieta țării, pentru ziua de 20 ale lunii acesteia, în care nu se va discuta însă nimic altceva decît cum să se scoată bani, ceea ce va întîmpina mari greutăți, provincia fiind cu totul secătuită. Și deoarece convocarea dietei țării este actul de cea mai înaltă jurisdicție pe care-l poate exercita un principe, am făcut tot ce am putut pentru a zădărnici această dietă, fiind de părere că ea ar fi în dauna Maiestății Sale imperiale, propuneam, în schimb, ca pentru nevoia grabnică de a scoate bani să fie chemată o congregație, dar nu dieta. Dar în timpul negocierilor am descoperit că el ține cu tot dinadinsul să fie stăpînul acestei provincii, căci pe lîngă convocarea dietei, el împarte bunurile cui vrea el dintre români și exercită toate acele acte de jurisdicție pe care le poate exercita stăpînul suprem. Dar eu, pe cît îmi stă în putință, îl silesc acuma să-mi spună deschis ce crede că trebuie să fie al împăratului și l-am convins să-mi promită că înainte de plecarea mea va face această declarație și el a fost îndemnat să-mi facă această făgăduială din cauză că eu îi spusesem: „Domnia Voastră ilustrisimă vreți să rămîneți în această provincie cu armată sau fără armată? vreți s-o cîrmuiți după obiceiul turcesc sau românesc ori în forma în care fusese cîrmuită pînă acum? Dacă rămîneți cu armata, atunci pe lîngă faptul că provincia nu va suporta cheltuielile de întreținere a oastei și Domnia Voastră ilustrisimă va trebui să rămîneți aici, s-o cîrmuiți, după obiceiul românesc sau turcesc, ceea ce va fi un lucru cît se poate de nesuferit; sau poate voiți să rămîneți aici fără armată, și în cazul acesta nu știu dacă veți fi în siguranță. Deci, pentru a asigura și provincia și acea parte pe care vreți să v-o păstrați pe seama Domniei Voastre, lucrul cel mai nimerit ar fi să-mi împărtășiți mie ceea ce gîndiți, ca să pot raporta Maiestății Sale împăratului și sanctității sale ceea ce i se cuvine împăratului și ceea ce vi se cuvine Domniei Voastre ilustrisime".

El a trimis un om de-al său la împărat și peste cîteva zile a spus că vrea să trimită la Curtea imperială o solie solemnă căci pînă acum a anunțat doar victoria cîștigată.

A trimis și la sultan solie și a chemat să vină aici în mare grabă ceaușul ce se afla în Țara Românească și cînd acesta s-a înfățișat la audiență, Mihai i-a zis: „Iată că ceea ce a dorit sultanul atîta timp, ca eu, sub protecția lui, să pun stăpînire pe Transilvania, am adus eu la îndeplinire".

Așadar fiind el în siguranță și din partea turcilor ca și din partea împăratului, este nevoie să se purceadă față de el cu multă prefăcătorie, cît mă privește, sînt de părere că Maiestatea Sa imperială să scoată de la el ceea ce poate și prin îndemnuri și cuvinte frumoase să îmbunătățească, atît cît se poate, situația împăratului. Și pentru aceasta Sanctitatea Sa trebuie să-l ajute prin autoritatea sa, cu încredințări și cu unele promisiuni, pentru că această provincie sau va fi a împăratului, și atunci se pot spera unele foloase pentru creștinătate, sau va rămîne a acestuia și atunci curînd va cădea în mîinile turcilor.

Eu fac tot ce pot, deși în mare taină, căci dacă s-ar descoperi mi-ar fi viața în mare primejdie, pentru ca cetățile să fie păstrate pentru Maiestatea Sa imperială.

Mă străduiesc apoi să se facă confirmarea alegerii episcopului, cea a colegiilor părinților iezuiți și a altor posturi catolice, și m-am îngrijit să fie confirmați senatorii catolici în dregătoriile lor. Și cît privește pe episcop, dacă nu se trimite curînd confirmarea episcopului, mi-e teamă că această catedrală va fi adusă la ritul schismaticilor; și cum episcopul numit avea de gînd să plece și să se ducă la împărat, eu l-am oprit, îndemnîndu-l să se dedice din tot sufletul acestei biserici, deoarece zăbava fiind primejdioasă, nu e timpul de a se ocupa de alte lucruri. De aceea, rog pe Domnia Voastră ilustrisimă să dați poruncă să se facă confirmarea, acest episcop fiind bine văzut de palatin și de mult folos pentru toți catolicii. Iar dacă acesta nu va fi confirmat, atunci va numi palatinul drept cancelar pe un mirean, poate un eretic și Sanctitatea Voastră prealuminată știți de cîtă însemnătate este să se păstreze în mîini catolice o demnitate ca aceea.

Palatinul a arătat multă bunăvoință față de religia catolică și scîrbă față de eretici și în timpul din urmă a propus măsurile ce le-ar putea lua pentru a purcede contra ereticilor și a curăța țara de această sămînță blestemată. Dar consultîndu-se cu mine, episcopul numit și cu părinții iezuiți, am socotit că palatinul ne-a cerut părerea în chestiunea de mai sus nu din zel religios, ci pentru a stîrpi nobilimea. Noi i-am răspuns să ceară în această privință, părerea împăratului.

Și palatinul este om fără învățătură, încît abia își poate iscăli numele și nu cunoaște alte limbi în afară de cea românească și cea turcească; dar este foarte priceput la viclenii și șiretenii, nestăvilit de legi, nestatornic și din fire crud, aplecat spre desfrîu, disprețuitor de sfaturi, repezit și, după spusele mitropolitului din Tîrnovo, netemător de Dumnezeu.

Peste opt sau zece zile, palatinul își va trimite fiul, în vîrstă de 12 sau 13 ani, să cîrmuiască Țara Românească și i-a dat ca sfetnici doi senatori catolici din Transilvania, împreună cu alți doi nobili, de unde se poate înțelege că nu prea se gîndește să se întoarcă în țara aceea. Am propus baronului Ungnad, care a sosit ieri aici și a fost primit drept comisar al

împăratului, cu toate că n-are scrisori și nici vreo însărcinare oficială din partea Maiestății Sale imperiale, că ar fi bine să caute a-l lămuri pe palatin că nu e nici în folosul lui, nici al împăratului, nici al binelui obștesc să încredințeze o țară amenințată de atîția dușmani conducerii unui copil, ci că e nevoie să fie apărată și condusă de palatinul însuși și, pentru a-l îndupleca, să i se promită că oricînd va lăsa Transilvania liberă Maiestății Sale imperiale, va primi ca răsplată domenii în Germania.

Pînă acum v-am arătat, cu multă durere în inimă, diferitele întîmplări petrecute în această provincie; acum trebuie, cu multă amărăciune în suflet și multe lacrimi, să vă dau semne despre nefericita moarte a cardinalului și detențiunea fratelui său, Ștefan, în Șimlău. Domnul cardinal a trecut în secuime, cum am spus mai sus, pentru a-și spori oastea și a-și încerca încă o dată norocul cu voievodul; dar țăranii secui, aflînd de venirea sa, îi întinseră o cursă, ascunzîndu-se într-un loc foarte îngust unde nu se puteau ajuta călăreții unii pe alții; primul rînd din cei 100 de călăreți care se aflau cu cardinalul au luat-o la fugă, ceilalți au fost nevoiți să descalece; între aceștia era și cardinalul; cu un singur om lîngă sine, a luat-o la fugă printr-o pădure, unde pînă la urmă a fost ucis de patru țărani ticăloși, care i-au tăiat capul. Capul împreună cu trupul au fost aduse aici și m-am îngrijit cu tot dinadinsul, nu numai ca acel cap să nu fie expus pe ziduri, ci ca domnia sa ilustrisimă să fie înmormîntată cu cea mai mare cinste, și l-am înduplecat și pe palatin, care mi-a promis că va însoți și el mortul la groapă, iar duminica viitoare sper, cu ajutorul lui Dumnezeu, că se vor celebra funeraliile.

Aceia care sînt de partea Báthoreștilor par să nu fie mulțumiți de mine, susținînd, pe de o parte, că dacă eu nu împiedicam pacea cu turcii, nu s-ar fi întîmplat aceasta, iar pe de altă parte se plîng că eu am spus că împăratul nu-l va supăra pe cardinal, atîta timp cît vor dura tratativele începute cu aprobarea stăpînului nostru; palatinul a pus straje la casa mea și spune că vrea să-mi dea o bună escortă pînă la granița țării. Acum mă trudesc să înduplec pe palatin să-i dăruiască viața lui Ștefan.

Neavînd altceva a vă mai comunica, închei sărutînd umil mîinile Domniei Voastre și rugînd pe Dumnezeu să vă dea toată fericirea dorită. Din Alba Iulia, la 14 noiembrie 1599.

Al Domniei Voastre umil și devotat servitor

Germanico, episcop de San Severo[1]

---

[1] Nunțiul apostolic Malaspina de San Severo a sosit în Transilvania în primăvara anului 1599 și la început a avut raporturi bune cu Mihai Viteazul. Înainte fusese în aceeași funcție în Polonia, la curtea lui Sigismund al III-lea Vasa. Prin acțiunile sale puțin inspirate, ca și prin susținerea imperialilor din partea cărora socotea că va avea sprijin în obținerea titlului de cardinal. Malaspina s-a arătat puțin favorabil lui Mihai Viteazul, acțiunilor și oastei sale. Fiind unul dintre cei care a încercat o conciliere între cardinalul Andrei Báthory și Mihai, a putut să-l cunoască pe domnul Țării Românești, să-l studieze în cursul convorbirilor și să-și dea seama de valoarea sa politică și militară. Cu toate acestea, după victoria de la Șelimbăr a început să uneltească împotriva lui făcînd apel la toate mijloacele de care dispunea pentru a-l doborî. Sînt edificatoare în acest sens și rapoartele sale atît către papa Clement al VIII-lea, cît și către imperiali. Deși n-a putut trece sub tăcere calitățile lui Mihai, din răzbunare îl acuză de „fățarnicie" etc.

Wiena 16 noemvrie 1599

Matthias Dei gratia Archidux Austriae, Dux Burgundiae Illustris Domine Amice honorande. Salutem et promptissimum gratificandi animum cum omnis boni incremento.

Qua erga Sacratissimam Caesaream Regiamque Maiestatem et Dominum ac fratrem nobis observandissimum fidelitate, ergaque universam Christianam Rempublicam sincera animi affectione et singulari fortitudine Deo Optimo Maximo Auxiliante Illustris Vestra Dominatio provinciam illam Transylvaniae in fide data aliquamdiu vacillantem armatu manu omnium cum admiratione subegerit et Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis ditioni tum demum adiecerit, ex Illustris Dominationis Vestrae legatis perlibenter admodum et summo cum gaudio intelligimus, deque victoria illa insigni et omni laude conspicua Illustri Vestrae Dominationi nomine Suae Maiestatis summopere gratulamur, indubitate nobis persuadentes fore, et Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestas eiusmodi praeclarum sempiterna memoria dignum facinus clementer compensatura sit: veluti et Illustris Dominatio Vestra nostraque omnia sinceri animi et benevolentiae studia pro tantis meritis et laboribus salubribus tam fausta prosperitate gestis non defutura promittimus, sibique omnino persuasum habere velit, nihil aeque in votis nobis esse, quam ut Illustri Vestrae Dominationis integerrimam animi erga eandem nostri voluntatem propensissimam benevolentiam, re ipsa aliquando perspectam atque testatam reddere possimus.

Datae in civitate Vienna, 16 mensis Novembris. Anno Domini 1599.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXI/10; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 82, p. 10, f. 64—65; A. Veress, *Documente*, V, p. 281—282.

Mathias din grația lui Dumnezeu arhiduce al Austriei, duce al Burgundiei.

Ilustre domn, amice vrednic de cinstire, sănătate și preabinevoitoarea ⟨noastră⟩ favoare, cu sporirea a tot ce este bun. Am aflat cu cea mai mare plăcere și bucurie de la solii domniei voastre ilustre cu ce credință față de preasacra Maiestate imperială și regală, domnul și fratele nostru preavrednic de respect și sinceră afecțiune față de toată creștinătatea și nemaiaflată vitejie, domnia voastră ilustră, cu ajutorul preabunului și măritului Dumnezeu, a supus și apoi a adăugat puterii sacrei Maiestăți imperiale și regale, în admirația tuturor, cu mînă armată, acea provincie a Transilvaniei ce se clătina cîndva în credința juruită; pentru acea victorie însemnată și întrutotul lăudabilă felicităm în numele Maiestății Sale cu cea mai mare îndatorire pe domnia voastră, cu credința neîndoioasă că preasacra Maiestate imperială și regală va răsplăti cu milostivire o astfel de faptă strălucită, demnă de o amintire eternă; tot așa promitem că domnia voastră nu va fi lipsită de îngrijirile și bunăvoința noastră sinceră pentru atît de mari merite și lucrări folositoare împlinite cu atît de norocit succes și voim să te afli pe de-a întregul convins că nimic altceva nu avem de gînd decît să putem întoarce domniei voastre ilustre întreaga ⟨noastră⟩ bunăvoință pentru vrerea atît de devotată nouă, prin faptul însuși văzut și confirmat cîndva. Dată în cetatea Viena în ziua de 16 a lunii noiembrie în anul domnului 1599.

Mathias

Ноября в 20 день къ посланнику и къ думному діаку къ Оѳонасью Власьеву приходили на подворье мутьянского Михаила воеводы гонецъЕрминъ Петеръ с товарыщи, которые приѣхали отъ Михаила съ сеунчомъ, и, вшедъ въ полату, говорили: Государь нашъ Михаило, воевода Земли Мутьянскіе, прислалъ насъ къ цесарскому величеству съ тѣмъ, что за божіею помочью Семиградцкую землю Михаило воевалъ и городы поималъ, Ондрѣя Батура, что былъ на Семиградѣхъ, убили, и за турскими людьми ходили за Дунай три дни мало не до Царѣгорода. А приказалъ намъ Михаило воевода быти у тебя, царского величества у посла, и велѣлъ тебѣ извѣстити, для того что великий государь царь и великий князь Борисъ Ѳеодорович, всея Русіи самодержецъ, Михаила воеводу жалуетъ. И Михаило воевода о царскомъ здоровьѣ молитъ бога: дай боже здравъ былъ на многіе лѣта въ счас⟨т⟩ливомъ владѣньѣ на своихъ царствахъ царь и великий князь Борисъ Ѳедорович всея Русіи самодержецъ, и съ сыномъ своимъ съ царевичемъ, со кнѣземъ Ѳедоромъ Борисовичемъ, и его бъ, Михаила воеводу, царское величество жаловалъ.

И Оѳонасей говорилъ: То дѣло божіе, что богъ подаровалъ Михаилу воеводѣ надъ турского и литовского голдовникомъ надъ Ондрѣемъ Батуромъ побѣду и одолѣніе и Сегмиградцкую землю взялъ. А что противъ непріятеля всего хрестьянства турского салтана съ цесаремъ стоитъ, мы, православные хрестьяне, тому радуемся и просимъ бога, чтоб богъ далъ въпередъ христьянская рука надъ бессермены высилась, а бесерменская низилась. А великого государя нашего, его царского величества, милосердье и жалованье-вспоможенье Михаилу преж сего было — своей царскіе казны на споможенье и церковное строенье посылалъ, и Михаилу воеводъ царское къ себѣ милосердье пригож памятовати.

И Михаиловъ гонецъЕрминъ Петеръ с товарыщи говорилъ: Михаило воевода какъ есть вѣрный прямый во всемъ царскому величеству, и его царское милосердье и вспомо/женье выславляетъ, что его царское величество прислалъ церковное строенье, образы, и противъ турского вспоможенье своею царскою казною.

Исторические связи народов СССР и Румынии, Moscova, 1962 p. 236—237.

La 20 noiembrie a venit acasă la ambasadorul ţarului şi la diacul de dumă Afanasie Vlasiev trimisul domnului muntean Mihai, Petru Armeanul, însoţit de alţii, şi intrînd vorbi aşa: Domnul nostru, Mihai, domnul Ţării Româneşti, ne trimite cu veşti către Măria Sa ţarul cum că din mila lui Dumnezeu Mihai voievod cuceri Transilvania, cuprinse oraşele şi fu ucis transilvanul Andrei Báthory, iar apoi merse împotriva turcilor peste Dunăre, cale de trei zile, mai-mai pînă la Constantinopol. Ne-a poruncit Mihai voievod a-ţi relata aceasta şi ţie, ambasadorului Măriei Sale ţarului, deoarece marele suveran — ţar şi mare cneaz, Boris Feodorovici, autocrat al Rusiei, l-a miluit pe Mihai voievod şi Mihai voievod se roagă lui Dumnezeu pentru sănătatea ţarului: să-i dea Dumnezeu sănătate, ani mulţi şi domnie fericită în împărăţia lui ca ţar şi mare cneaz, lui Boris Feodorovici, autocrat al Rusiei, şi fiului său, principele Feodor Borisovici, iar Măria Sa ţarul să-l tot ţină în graţie pe Mihai voievod.

La acestea Afanasie răspunse: Dumnezeu a vrut ca Mihai voievod să biruiască pe vasalul turco-lituan Andrei Báthory şi să ia în stăpînire Transilvania. Iar în ceea ce priveşte ‹alianţa› lui Mihai voievod cu împăratul ‹german› contra sultanului turcesc, duşmanul creştinătăţii, noi, creştinii pravoslavnici, ne bucurăm şi rugăm pe Dumnezeu să se tot înalţe puterea creştinilor asupra păgînilor, iar cea a basurmanilor să tot scadă. În ceea ce priveşte miluirea şi ajutorul Măriei Sale ţarului, marele nostru stăpîn, către Mihai voievod, s-a mai făcut şi înainte de aceasta din vistieria ţarului pentru ajutorarea şi repararea bisericilor, iar lui Mihai voievód i se cade să-şi amintească îngăduinţa arătată de ţar către dînsul.

La acestea, trimisul lui Mihai voievod, Petru Armeanul, împreună cu însoţitorii săi, zise: Mihai voievod este prea cu dreaptă credinţă întru toate faţă de ţar şi proslăveşte miluirea şi ajutorul pe care l-a primit de la el pentru rezidirea de biserici şi icoanele şi ajutorul împotriva turcilor din vistieria proprie a ţarului.

107 **1599 noiembrie 20, Cluj**

Sigismund Forgacz schreibt aus Claussenburg vom 20. November, Anno 1599, dem Herrn Palfy zu.

Wie ich dem Herrn vor diesem des Mihal Wayda Ankhunfft in Sibenburgen erindert, also will ich desselben Landts und auch des Wayda Beschaffenheit, ieczt von neüem widerholen.

Als Michael Wayda sich vorher gegen den Sibenburgen und dem Cardinal etwas freundtlich erzeigt, nit weniger auch sie mit vielen süssen Worten speist, ist Er Wayda inmittelst mit seinem Volckh durch das Gebürg stillschweigendt durchkomen, der Cardinal aber, wegen seines Bauchsorgs und dass er nur dem Wolleben nachgangen sich und das Landt langsamb in Acht genohmen, umb welcher Ursach willen er Cardinall nit gewust in Eill was anzufangen, sonderlich weil er wider Ine Wallachen zu resistiren, mit Volck nit gnugsamb aufkhomben khönnen, und als nun baide Theil nahent zusamen khomen, und mitainander treffen, ist halt des Cardinals Hauffen zertrent und geschlagen worden, furnemblich aber drumben, dass sie sich balt anfangs zur Flucht geschickt, und also dadurch des Wallachischen Ritterschafft ein Herz gemacht, dass sie von Freue an biss gegen Abendt denselben gar hart zugesezt, dass sie lezlich die Flucht geben und sich des Lebens saluiren mussen. Seint demnach also gelauffen, dass man sie nirgents weder zu Weissenburg noch zu Claussenburg aufhalten khönnen. Und wie man sagen will, sollen in der Schlacht bey 5 000 Man, ex utraque parte todt blieben sein.

Des andern Tags hat sich der Wallach mit seinem Volkh dahero erhebt und stracks seinen Weeg nach Weissenburg genomben, zuvorhero aber ehe er gar dahin ankhomen, hat Ime der Napradi, so iezt des Wallachen Canzler ist, die Schlussl entgegen geschickt, darauf ist Er also nemine contradicente einzogen, und des furstlichen Sicz possedirt. So balt diss die Burgsleut und andere wahrgenomben, haben sie als balt zu Ime geeilt, und der ist bej Ihme der best gewesen, der sich für Ime genaigt und sein gebuhrliche Reverenz gethan, und Ihne für seinen Herrn angenohmen.

In dem nun der Wallach zu Weissenburg im possess ist, hatt man Ime des Cardinalen Kopf, — welchen ich mit Augen gesehen —, auch dahin gebracht, den als er mit hundert und zwayer Personen sich uber das Geburg in die Moldau — damit er nur seinen Kopf gegen Poln werts wenden khönnen — begeben wöllen, sein im underwegs an underschiedlichen Ortten die Zackl furgestanden, und haben ihn also klopft, dass er sich khaum selb ander mit dem Leben ins Gebürg hinein saluirt hatt, khombt also zu einem Feuer, wolt sich wermen, und druber entschlaff er, stracks khomen die Wallachen, so — salvo honore — das Viech gehuet haben, finden ihne sambt den andern, beim Feuer schlaffendt, die schlug mit Hackhen auf ihn zu, dass er an den Stirn und am Nacken gutte Straich bekhomen, dass er also damit sein Gaist aufgeben mussen.

Des Iffiu Ianos Sohn ist mit ime gewesen, den hatt man herbracht und ligt gefangen. Der Cornisch ist vom Wallachen wider auf freyen Fuess gelassen worden, und ist so guet als zuvor, aber ich trag Sorg, es werde kheinen Bestandt haben. Ich bin sub specie legationis mit Vorwissen des Herrn Basta hereinzogen, damit ich sehen möge, was der Wallach fürhabe, und quo in statu sit regnum. Will also dem Herrn so viel berichten, dass der Wallach von Tag zu Tag, Sicht und Tracht, wie er etwas mehrers under sich bringen möcht, und ist so selczam, dass er selbst nit weis, was er macht. Er lest sich hören, er hette das Landt im Namen Ihrer Matt. eingenohmen, aber mit der That befindt sich das contrarium, denn ein jeder khan abnehmen, was das für ein Ansehen hat, dass er mich, Herrn Ungnaden, und des Pabsten Pottschafft heut, da gleich der Landtag angehen sollen, weggeschickt hatt, damit wir nur nit wissen und sehen sollen, was darbei geschlossen wirdt.

Nimbt auch schon solchen Ziennss von armen Leuten das nie erhört worden, die wom Adl zwingt er darzu, dass sie Im mussen etliche zu Ross und Fuess in der Beraitschaft halten. Welchs Er wider ihre Statuta und Privilegien handelt, und ihnen nit wenig beschwarlich furfellen will. Wolten deswegen lieber Ir Matt. geringsten Diener einem dienen, als dem anwesenden Tyrannen [1]. Dan wie Er die Wallachen gehalten, wusten sie gar woll. Was für ein merkhlichen Schaden sein mitgebrachtes Kriegsvolckh alhie zufuege, ist nit ausszusprechen. Item, so sein die Pauern auch wider ihr Herrn aufrhürisch — der Sambori Istwan ist in sein aignen Hoff erschlag worden, und andere mehr. Jeczt erkhennen sie, dass diss ein sonder Straff und Verhengnuss Gottes sey, und geschehe allein wegen ihrer vielfeltigen Sünden, so sie wider Ihre Matt. gethan haben, schreien derwegen immerdar, wehe, wehe uns, wir haben gesundigt.

Der Wallach hatt im Willens gehabt Abgesantte an Ihr Matt. zu schicken, inmittelst aber vermaint Er wider, Ir Matt. solten demselben vorkhomben und Ime, dass Er möcht die Sibenburgische Gubernation erhalten, offeriren, wo Er aber solchs nit erwarten khan, so wirdt Ers, und scheine als wolt Ers gern loss sein Ir Matt. ultro offerieren, damit verhofft Er Ir Matt. dahin zu Vermögen, dass Sie Ine nur bey derselben Residentz desto lieber verbleiben liessen. Den in Warheit, Er wird Sibenburgen aus den Henden nit gern lassen wollen, wie es dann seine aigne Räth offentlich vermelden. Bei den Turggen sucht er grossen Gunst, denn der Passa von Temeswar hatt 2 Abgesantte zu Ime geschickt, mit der Gratulation wegen des Siegs dennen Er als balt 3 000 Taller verehrt hatt. Man will auch sagen, dass der Wallach aus Anstifftung und Willen des Turggischen Kaisers in Sibenburgen khomen sey, und ob woll er Ime

ieczt gutte Wort gibt, so woll er In doch auch auf den Esel seczen [2], und waiss sich also kein Mensch in sein weiss zuschicken, den ieczt sagt man diss, balt wider anders.

Ieczt soll ein Bassa mit 50 000 Man Wallachey verwahren, khumbt aber nit uber seinem Hattert, so lang, biss Er seinen Sohn nit hinein schickt, welchen Er gleich ieczt im Willens hatt hinein zu schicken mit dem Sibenburgischen Volckh, und ist drob, dass Er Wallachey mit Hungern als nemblich mit dem Seniei Pongraca, Bodoni Istwan, Sibrickj und Zekel Moises, und andern mehr, Siebenburgen aber mit Wallachen beseczen wolle.

Des Cardinals Guet ist heut mit 32 Hörwagen auf Weissenburgt gefürt worden.

P. S. Heut khombt ein Curier vom Wallach an Herrn Basta, mit Vermelden, dass der Polnische Canczler mit dem Sigismundo Báthorj mit ein grossem Herr auf In zu will, Bitt derwegen, dass sich der Basta mit seine underhabenden Volck herczu nahen und auf furfallende Noth ein Beysprung laisten wolle.

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXIX/131; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 135; Hurmuzaki, *Documente*, III/1, p. 357—359.

Aşa cum v-am înştiinţat mai înainte despre sosirea lui Mihai voievod în Transilvania, vreau acum să vă scriu din nou despre situaţia din Transilvania şi despre comportarea voievodului. Pe cînd mai înainte Mihai voievod se arătase prietenos faţă de transilvăneni şi faţă de cardinal, hrănindu-i cu multe vorbe dulci, acum el, împreună cu oastea sa, a pătruns fără veste prin munţi, în timp ce cardinalul, dedat ospeţelor şi bunului trai, n-a prea avut grijă de ţară, din care cauză cardinalul n-a ştiut ce să facă în grabă, mai ales că nu putea aduna destui oşteni pentru a rezista ⟨voievodului⟩ român şi cînd cele două părţi s-au apropiat şi s-au înfruntat, ceata cardinalului a fost risipită şi bătută, mai ales că chiar de la început a rupt-o la fugă, astfel încît cavaleria valahă a prins curaj şi a dat lovituri grele de dimineaţă pînă spre seară, silind-o în cele din urmă să fugă şi să-şi salveze viaţa. Fuga a fost astfel, încît oamenii n-au putut fi opriţi nicăieri, nici la Alba Iulia, nici la Cluj. După cum se spune, în luptă au murit circa 5 000 de oameni de ambele părţi. În ziua următoare ⟨voievodul⟩ român cu oastea lui a pornit direct spre Alba Iulia, dar mai înainte de a sosi acolo, Napragi, care acum este cancelarul ⟨voievodului⟩ român, i-a trimis cheia oraşului, apoi, neopunîndu-i-se nimeni, el a intrat în cetate, luînd în posesiune scaunul de principe. Îndată ce orăşenii şi ceilalţi oameni au luat cunoştinţă despre aceasta, s-au grăbit să se ducă la el, iar pentru dînsul acela este cel mai bun care i s-a înclinat şi i-a făcut reverenţa de cuviinţă şi l-a recunoscut de stăpîn.

În timp ce ⟨voievodul⟩ român se afla în posesiune la Alba Iulia, i s-a adus capul cardinalului — pe care l-am văzut cu ochii mei — căci atunci cînd acesta a vrut să se îndrepte cu 102 persoane peste munţi în Moldova — căci numai spre Polonia putea el să-şi întoarne capul — i-au ieşit în cale în diferite locuri secuii, l-au bătut, astfel încît abia şi-a salvat viaţa în munţi; ajungînd lîngă un foc, a vrut să se încălzească şi a adormit; tocmai atunci au sosit valahii, care păşteau vitele, l-au găsit pe el şi

pe alţii dormind pe lîngă foc, l-au lovit cu toporul, astfel încît el a primit o rană în frunte şi alta în ceafă şi a trebuit să-şi dea duhul.

Fiul lui Iffiu János a fost cu el, acesta a fost adus aici şi se află la închisoare. Kornis a fost eliberat din închisoare de către ⟨voievodul⟩ român şi se află în relaţii bune cu acesta, dar mă tem că asta nu va dura. Eu am venit aici ca sol, cu ştirea domnului Basta, ca să văd ce planuri are ⟨voievodul⟩ român şi în ce stare se află guvernarea. Pot raporta domnului doar atît, că ⟨voievodul⟩ român cercetează şi caută din zi în zi să-şi extindă posesiunea tot mai mult şi — lucru ciudat — el însuşi nu ştie ce să facă. El ţine să se audă că ar fi luat ţara în numele Maiestăţii Sale, dar faptele îl contrazic, căci oricine poate desprinde cum se înfăţişează lucrurile, cînd tocmai azi, cînd trebuia să se ţină dieta, ne-a îndepărtat de aici, pe mine, pe domnul Ungnad şi pe nunţiul papal, pentru ca să nu ştim şi să nu vedem ce se hotărăşte acolo.

Ia de la oamenii săraci un bir atît de mare, cum nu s-a mai pomenit, iar pe nobili îi sileşte să se ţină gata pregătiţi cu călăreţi şi pedeştri. El acţionează contrar statutelor şi privilegiilor acestora şi nu puţine greutăţi le face. De aceea ei ar prefera să slujească celui mai umil dintre slujitorii Maiestăţii Sale decît actualului tiran [1]. Căci ei cunosc prea bine cum i-a ţinut el pe valahi ⟨în Ţara Românească⟩. Ce pagube importante a adus aici oastea lui nici nu se poate spune. De asemenea, ţăranii se răscoală împotriva stăpînilor lor, Sambori Istvan a fost ucis în propria-i gospodărie, de asemenea şi alţii. Acum ei recunosc că aceasta este o pedeapsă specială şi o soartă hărăzită de Dumnezeu şi se întîmplă numai din cauza multiplelor păcate săvîrşite împotriva Maiestăţii Sale, de aceea strigă mereu : vai, vai nouă, am păcătuit.

⟨Voievodul⟩ român a avut intenţia să trimită soli la Maiestatea Sa între timp însă s-a gîndit că Maiestatea Sa ar trebui să-i vină lui în întîmpinare şi să-i ofere guvernarea Transilvaniei, pe care ar dori să o primească, dar fiindcă nu poate să se aştepte la asemenea lucru, el va fi acela care va oferi-o Maiestăţii Sale, ca şi cum el ar voi să scape de ea ; în felul acesta, el speră să determine pe Maiestatea Sa să i-o lase lui. Căci adevărul este că el nu va ceda bucuros din mîini Transilvania, cum afirmă dealtfel în mod public proprii săi consilieri. Înaintea turcilor el se bucură de mare favoare, căci paşa de Timişoara i-a trimis doi soli cu felicitări pentru victorie, pe care el i-a onorat îndată cu 3 000 taleri. Se mai spune că ⟨voievodul⟩ român a venit în Transilvania la îndemnul şi voinţa împăratului turc şi, deşi acesta îi trimite acum cuvinte frumoase, l-ar aşeza totuşi pe un măgar [2]. Aşadar, nimeni nu ştie ce să mai creadă, căci acum se spune într-un fel, apoi iarăşi în alt fel.

Se spune că un paşă cu 50 000 oameni păzeşte acum Ţara Românească dar nu intră în hotarele ei atîta timp cît ⟨voievodul⟩ român nu trimite acolo pe fiul său, ceea ce intenţionează să facă acum şi anume cu oaste transilvană, fiind pe cale să ocupe Ţara Românească cu unguri, anume cu Sennyei Pancraţiu, Bodoni Ştefan, cu Sibrik, Székely Moise şi alţii, iar Transilvania cu valahi.

Avutul cardinalului a fost transportat azi cu 32 care militare spre Alba Iulia.

P.S. Azi vine un curier din partea ⟨voievodului⟩ român către domnul Basta, anunţînd că cancelarul polon, cu Sigismund Báthory, cu o armată mare, vrea să se îndrepte spre el, de aceea roagă ca Basta cu oastea de sub comanda lui să se apropie şi să dea ajutor la nevoie.

[1] Autorul raportului, ca reprezentant al nobilimii, denigrează politica lui Mihai Viteazul, atribuindu-i măsuri pe care nu le-a luat, făcîndu-l „tiran" și încercînd, în acest mod, să între cît mai mult in grația imperialilor.

[2] Pedeapsă aplicată femeilor adultere în epoca feudală.

108 **1599 noiembrie 23, Rokycany.**

Serenissimo Principe

Per una persona espedita in diligentia da Michiel Vaiuvoda di Vallachia a Sua Maestà Cesarea s'hebbe la settimana passata in Corte la confirmatione dalla rotta data da lui al Cardinale di Transiluania et dell'acquisto fatto di quella Provintia: scriveno che dopo la presa di Corona fusse mandato dal Vaiuoda à far intender al Cardinale che douesse dar il giuramento à Sua Maestà della Transiluania perche non lo facendo quanto prima egli l'hauerebbe costretto di farlo con le sue forze et che li fusse resposto molto altamente, con che il Vaiuoda aiutato da i Siculi et dai Sassoni populi de i più bellicosi della Transiluania et mal disposti al presente uerso la casa Battori, si spensero in'anzi uerso Alba Iulia con un numero di 30 mila persone. Il cardinale benche non hauesse 6 mila soldati in cerca unito con li più nobili della Prouintia se ne staua fermo in campagna pensando, che ouero il detto Vaiuoda non ardisse di passar innanzi ouero di hauer tanto di tempo ch'egli potesse ingrossarsi di gente, ò di mettersi in qualche sito sicuro per sostentarsi: ma soprapreso improuisamente dalla diligentia del Vallacco et delle sue genti egli rimase tutto confuso et senza far alcuna resistentia se ne fuggi con alquanti de suoi, et una parte delle più nobili quali sostenero per breue tempo l'impeto de gl'inimici combatendo restorono morti in quelle campagne. Monsignore Reuerendissimo Nontio Malaspina il qual si trouaua appresso il Cardinale fu trattenuto dal Vaiuoda il quale però s'intende che lo tratti honoratamente mà ch'egli ùa(di) defferendo la sua liberatione fin'à tanto ch' egli habbia qualche ordine da Sua Maestà Cesarea la quale è uscita ultimamente con qualche parte di mala sodisfation uerso la persona di Sua Signoria Reuerendissima. Il Cardinale tenuto prima per morto s'intese dapoi essersi retirato nella Polonia, riconoscendo quest'affronto da i proprij populi della Prouintia, et dalle insidie di Michiel Vaiuoda eccitato da Sua Maestà Cesarea, il qual Vaiuoda s'intende ch'habbia fatto giurare la fedeltà da quei populi à Sua Maestà et ch'habbia espedito per un Ambasciator formato che si trouerà in Corte di giorno in giorno, douendo egli restar locotenente della Transiluania et feudatario nella Vallachia di Sua Maestà Cesarea la quale espedisce per le poste à Roma il signor Carlo Magno gentil'huomo di Palazzo, affineche Sua Maestà non resti disgustata di quest'impresa attribuendosi qui la colpa al Cardinale che si fasse accordato secretamente co'l Turco et che inganasse con promesse Sua Maestà Cesarea et Sua Santità insieme; scriueno che essendo restato indisposto il Signor Zorzi Basta s'erano incaminate le sue genti nella Transiluania et che doueuano unirsi con quelle del Vaiuoda, il quale si trouaua in Alba Iulia essendosi impadronito fin hora di tutte le Terre principali et hauendo fatto morir alcuni che non uoleuano giurar l'obedientia à Suà Maestà Cesarea. Le speranze di questi per così prosperi successi sormontano molto altamente et se ben quelli del gouerno dubitano de Polachi et

del Turco et non si fidano molto della uolubilità de i populi di Transiluania da loro esperimentata in breue tempo più uolte in questa guerra, fondano però molti le sue speranze sopra la qualità della staggione che le dà tempo di assicurar le cose di quella Prouintia et sopra la diuersione presente nell'Asia delle forze del Gran Turco sperano ancora che il Re di Persia et il Moscouita possano dar molestia a Turchi et Tartari, et di poter con tali diuersioni et con qualche lega portar innanzi l'anno futuro il stendardo Imperiale nella Moldauia et forse nella Seruia et nella Bulgaria ancora doue s'intende che tutti quei populi lacerati dalla tirannido de Turchi sempre più accerbamente si mostrano tuttauia disposti di prender l'armi in mano, et di far tutto quello che le sarà mostrato per liberarsi da tante calamità: aggiungono che un Ongaro preso altre uolte di tenera età da Turchi fatto schiauo assai fauorito et uno delli secretari di Abraim Bassà [1] se ne sia fuggito ultimamente et passato dalla parte delli Imperiali asportando molte scritture et molte lettere le quali sono state mandate à Sua Maestà Cesarea et da lei medesima sono state per molte hore lette, con che si ua mormorando che s'habbiano scoperte diuerse trattationi che el sono molto dispiacciute sopra le cose della Transiluania, et che restino alcuni dei suoi piutosto conuenti che sospetti di poca fede et altri che non sono dei suoi di una odiosa et grande ambitione nella sudetta materia della Transiluania. Il secretario del Cardinale che si troua custodito im Pilzen sarà liberato presto, per quanto s'intende et l'Ambasciator di Moscouia fatto sempre più molesto alla corte per la sua continuata dimora alle spese di Sua Maestà Cesarea ha dato parola di partirsi fra due settimane et di andarsene à passar l'inuernata in qualche terra situata sopra il mar Baltico. Gratie Di Rochezano a XXIII Nouembra MDIC

Di Vostra Serenità
Piero Duodo caualiere
Francesco Vendramin ambasciatore

Arh. St. Buc., *Colecția microfilme Italia*, r. 98, c. 488—490; *Archivio di Stato Venezia, Archivio del Senato, Dispacci Germania* 1541—1797, filza 29, f. 478—480.

Serenissime Principe

Printr-o persoană trimisă în grabă de Mihai, voievodul Țării Românești, la Maiestatea Sa imperială, s-a avut săptămîna trecută la Curte confirmarea înfrîngerii aduse de el cardinalului Transilvaniei și a cuceririi acelei provincii; se scrie că, după luarea Brașovului, voievodul a trimis să se dea de înțeles cardinalului că trebuie să depună jurămînt pentru Transilvania Maiestății Sale, pentru că nefăcînd aceasta cît de curînd, el, ⟨voievodul⟩, îl va constrînge cu forțele sale să o facă și că s-ar fi răspuns pe un ton foarte îngîmfat; de aceea, voievodul, ajutat de secui și sași, populații dintre cele mai războinice din Transilvania și răuvoitoare în prezent față de casa Báthory, au înaintat spre Alba Iulia cu un număr de 30 de mii persoane. Cardinalul, deși nu avea decît aproximativ șase mii de soldați, alături de nobilii cei mai de seamă din provincie, stătea locului în cîmpie crezînd că ori voievodul n-o să îndrăznească să meargă mai departe ori că avea atîta timp cît să-și adune oamenii ori să se ducă în vreun loc sigur pentru a se apăra; dar, surprins pe neașteptate de sîrguința ⟨voievodului⟩ român și a oamenilor săi, el a rămas cu totul tulburat și, fără să opună nici o rezistență, a fugit cu cîțiva dintre oamenii săi; și o parte din cei mai de seamă nobili care au rezistat, pentru scurtă vreme, avîntului dușmanilor,

luptînd, au murit pe acele cîmpuri. Preaveneratul monsenior nunţiu Malaspina, care se afla pe lîngă cardinal, a fost reţinut de voievod, care însă se aude că-l tratează cu toate onorurile, dar că el amînă eliberarea sa pînă cînd va avea vreun ordin de la Maiestatea Sa imperială, care în ultimul timp a simţit o oarecare insatisfacţie faţă de persoana preaveneratei sale seniorii.

Cardinalul, considerat mai înainte mort, s-a auzit apoi că s-ar fi retras în Polonia, recunoscînd această ofensă ⟨adusă lui⟩ de populaţiile propriei sale provincii şi de uneltirile lui Mihai voievod, incitat de Maiestatea Sa imperială; care voievod se aude că a pus populaţiile acelea să jure credinţă Maiestăţii Sale şi că a trimis un ambasador care se va afla la Curte cît de curînd, el trebuind să rămînă locotenent al Transilvaniei şi vasal în Ţara Românească al Maiestăţii Sale imperiale, care a trimis în mare grabă la Roma pe dl. Carlo Magno, gentilom al Palatului, pentru ca Sanctitatea Sa să nu rămînă supărată de această acţiune, atribuind vina cardinalului care s-ar fi înţeles în secret cu turcii şi care a înşelat cu promisiuni şi pe Maiestatea Sa imperială şi pe Sanctitatea Sa; se scrie că fiind bolnav dl. George Basta, oamenii săi se îndreptaseră spre Transilvania şi că trebuiau să se unească cu cei ai voievodului, care se află în Alba Iulia, punînd stăpînire pînă acum pe toate moşiile importante şi ucigîndu-i pe cîţiva care nu voiau să jure ascultare Maiestăţii Sale imperiale. Speranţele acestuia pentru astfel de succese urcă foarte sus şi, deşi cei din guvern au îndoieli asupra polonezilor şi turcilor şi nu au prea multă încredere din cauza nestatorniciei populaţiilor Transilvaniei, cunoscută de ei de mai multe ori în scurt răstimp în acest război, totuşi îşi bazează speranţele pe anotimpul prielnic care le dă timp să pună în siguranţă lucrurile din acea provincie şi mai ales pe acţiunea prezentă din Asia a forţelor sultanului; mai speră ca regele Persiei şi ţarul să-i poată tulbura pe turci şi tătari şi să poată prin astfel de diversiuni şi prin vreo înţelegere să ducă mai departe anul viitor stindardul imperial în Moldova şi poate chiar în Serbia şi în Bulgaria, unde se aude că toate acele popoare sfîşiate de tirania tot mai dură a turcilor se arată dispuse să ia arma în mînă şi să facă tot ceea ce le va fi arătat pentru a se elibera de atîtea dezastre; se adaugă că un ungur luat odinioară prizonier din fragedă pruncie de către turci şi devenit apoi unul din sclavii favoriţi şi unul dintre secretarii lui Ibrahim paşa[1] a fugit de curînd de acolo şi a trecut de partea imperialilor, ducînd unele documente şi multe scrisori care au fost trimise Maiestăţii Sale imperiale şi care au fost timp de multe ore citite de Maiestatea Sa în persoană; de aceea se aude că s-au descoperit multe tratative care i-au displăcut mult, cu privire la Transilvania, şi că unii dintre ai săi, rămîne mai curînd convins, că sînt suspecţi de lipsă de credinţă şi alţii, care nu sînt de-ai săi, suspecţi de o mare şi odioasă ambiţie cu privire la sus-numita situaţie din Transilvania. Secretarul cardinalului care este închis la Plzen va fi curînd eliberat; după cum se aude şi ambasadorul Moscovei, devenit tot mai nesuferit la curte pentru şederea sa îndelungată pe cheltuiala Maiestăţii Sale imperiale, şi-a dat cuvîntul că va pleca peste două săptămîni şi că va merge să-şi petreacă iarna pe o moşie situată la Marea Baltică. Din Rokycany la 23 noiembrie 1599.

Al Serenităţii Voastre,
Piero Duodo cavaler. Francesco Vendramin, ambasador.

---

[1] Damat Ibrahim paşa, mare vizir.

109 1599 noiembrie 28, Alba Iulia.

Nos Michael, Valachiae transalpinae Vaiuoda, Sacrat⟨issi⟩mae Caesareae Regiaeq⟨ue⟩ Ma⟨jes⟩t⟨a⟩tis Consiliarius, per Transsiluaniam locumtenens, et eiusdem cis Transs⟨ilua⟩niam partiumq⟨ue⟩ ei subiectar⟨um⟩ fines exercitus g⟨ene⟩ralis Capitaneus, etc. Memoriae commend⟨amus⟩ tenore pr⟨aese⟩ntium significan⟨tes⟩ quibus expedit uniuer⟨sis⟩. Quod spect⟨abiles⟩, mag⟨nifi⟩ci, g⟨ene⟩rosi, egregӱ nobiles, caeteriq⟨ue⟩ status, et ordines trium nationum huius regni Transs⟨ilua⟩niae, et partium ditioni huius subiectar⟨um⟩, in generalib⟨us⟩ eor⟨um⟩ comitӱs, ad diem vigesimum mensis Nouembris, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo nono, hic Albae Juliae, ex edicto n⟨ost⟩ro celebratis congregati, exhibuerunt et pr⟨aese⟩ntauerunt nobis quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitӱs paribus ipsorum votis, et vnanimi consensu conclusos. Supplican⟨tes⟩ nobis humilime, vt nos vniuersos eos articulos, omniaq⟨ue⟩ et singula in eisdem contenta — ratos, gratos et acceptos haben⟨tes⟩, n⟨ost⟩rum illis consensum beneuolum, par⟨iter⟩ et assensum praebere dignaremur. Quorum quidem articulor⟨um⟩ tenor talis est.

Articuli Dominorum Regnicolar⟨um⟩ trium nationum regni Transsiluaniae, et partium regni Hungariae ditioni huic subiectarum, in generalibus eorum comitӱs ad diem vigesimum Nouembris, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo nono Albae Juliae celebratis, conclusi.

⟨1⟩ Miert hogӱ minden birodalnak es feiedelemségek az Ur Jstenteól eó felsegetẃl vadnak, hizzẃk, hogi eó zent felsége az kegietlen pogań nemzetsegh [1] ellen mostan minekǔnk te na⟨gysá⟩godal mǔtatta keg⟨ye⟩lmesṣ̈égebeọl, es az tellies kereztenségnek io vegezésebeól keg⟨yel⟩mes feiedelmǘnknek lennie, kireól eó zent fe⟨lsé⟩gének zϖntelen igiekezǔnk halakat adnia, hogӱ ez ideigh edes hazankba minde(n) ellensegh ellen keg⟨yel⟩mesen megh oltalmazott, most-is keonieóreogwén eö zent fe⟨lse⟩-genek ; hogӱ na⟨gysá⟩god keg⟨yel⟩mes es zorgalmatos gondviselese alat, eden hazankba(n) megh maradhassǔnk az eó zent newének dichieretire, na⟨gysá⟩godnak-is io hirének newenek kiteriedéssere, es newekedessére, meli mostani gӱϖlesϖnkben megh ertettϖk na⟨gysá⟩godnak ez mostani ideö es allapathoz walo kiwanseget, tudni illik, hogi na⟨gysá⟩hod ket dolgot kiwan teollǔnk az zegeni hazank iawara, es megh maradassara. — Elseó hogӱ alkalmatos, es illendeó comeatus legien ólӱ ideóben es olӱ, helien, hol na⟨gysá⟩god megh ne fogiatkozzek, se az comeatus dolgabol se penigh az pénz dolgaban, az ki nervus belli, ki nelkϖl vgian nem is lehet as hadakozas jstennek vtanna.

⟨2⟩ Az mi azert az commeatus, elés dolgat illethj, kegi⟨el⟩mes urǔnk, latwa orzagwl sok fogiatkozasunkat, feókeppen az abrak dolgabol ; rendeltǔnk kapw zam zerint niolcz veka liztett, es niolcz veka zabot, awagi arpath, tiz kapwtol egӱ vago barmoth. Hogj penigh az zolgalo rend-is megh ne fogiatkozzek, vegeztϖk : hogi eoregh coloswari keobeol liztett, az az niolcz vekaert adgianak egi forintott, es egӱ keobeol zabert, az az colosvarj niolcz vekaert negiwén penztt, ha peniglen se arpaia, se zabia nem lenne az zegenӱ embernek, vigien rost oda, kinek az àrra legien hatwan pénz keóblének, az ar. anak-is azonkeppen. Az vago barmott az vasarbiro beochuilie megh, ha barmoth nem vehet az zegénj ember, harom juhoth vegien erette [2].

Miert hogy pedigh az buza most-is aros, es inkab megh arosodik, az minth zemöinkel lattywk, kit az vristen azert ne aggion; annakis az arrét na<gysá>god, az ideóhęóz kepest, az zerint limitaltassa; az élés hordasbol penigh senki iozaga, se na<gysá>godé, se vraké, se nemesseké immunis ne legien. Az zaz vraim-is as eó modgiok zerinth egienleó terehviselesre igerték magokat. Az kik pedig kereskedesre akar michoda elest az taborra viznek, azoknak bantasok ne legien, hanem az mint el adhatták, vgj adgyak, mert effele bekeseges a kereskédes csinallia mindeneot az beosegeth. Miert hogi penigh az zekelségh keózt vagion az zabnak termésse, talaltuk wolt megh arrol-is na<gysá>godat, ed az mi az na<gysá> god ió tetzesse: engedelmességgel mi-js azon niughatünk megh.

Mierthogy penigh az zekelsegnek zabadsaga meghatta na<gysá>-god, azoknak reghi zabadsagok zerint a memoria ho<m>i<n>um illien teórveniek volt hogy mikoro(n) feiedelem valtozott avagy megh hazasodoth: minden hatt eókeronek eggykét az feiedelem zamara zedték, kitt eók ugiam eókeór sötésnek hittak, melliet na<gysá>god most-is felszedessen; udvaranak es hadanak io réz zwkségét na<gysá>god velle megh éryi.

Coloswar penigh es Enied, Thorda mint hogi derék orzagh vttyaban vadnak, es most-is Thordan, Enieden az had rajtok lakik, es illyen sok, zamtalan terehviselesben vadnak, az élés hordasbol es fizetesbeól immunisok legienek, az teob varosok az eó moggiok zerint, elest vigienek az hadnak.

<3> Az mi illethi az na<gysá>god kiwansaganak masodik rézéth, az neruust az péuztt, kiuel az had viseltetik; arról vgi zolottünk, hogy noha az orzagnak illyen nagy romlasa es puztulasa vagion, kitt tudd es zemewel lat na<gysá>god; mind az altal hazanknak megh maradasaerth, kereszténseggel walo eggyesswlésünkertt, es na<gysá>godhoz valo io akaratünkbol io kedüeonkbeol, itgerünk na<gysá>godnak kapw zám zerint hatt forintott, harom forintiat ad vigesimum quintum diem a die datorum articulorum computandum, az mas harom forintiat ismet ad 25 diem az vtan be zolgaltatnj; mely ado fizetésban senki iozaga, se na<gysá>gode, se vraké immunis ne legien. Az rowattlan iozagok á menytt az eleótt haro(m) forint adoban attanak, most holot az adois ket anny, eók-is kett annytt aggyanak. Az zabad varosok-is az eó ellebi modgiok zerint es mostani ideohéz kepest walo adott fizessenek. Ezen ado fizetésre az zaz vraim-is az eó modgiok zerinth igerik magokatt. Ez adoban penigh fizessenek az országban walo raczok-is, illien modon, hogi az mely racznak az orzagban saiat haza vagion, egy forintott adgion, az kinek penigh haza nincsien, immunis legien. Azonkeppen gheoreogeók, es egieb idegen orzágbol yiott kereskedeö emberek-is, kiki az eö marhaianak, es kereskedesenék mi nolta zerint fizessenek. Az elegett falwk, es heliek penigh kik az mostani had míat elégtenek, effele ado fizetesteól absolutusok legienek. Keonieorgünk na<gysá>godnak: na<gysá>god uegie io newen es keg<yel>mesen teollünk, ez vtan-is valamire az vristen segitt bennümk(et), na<gysá>godnak nem akarunk megh fogiatkozni.

<4> Miwelhogi pedigh az ado exactioiaban, giakorta az zagénseghek, zwksége miat fogiatkozassok esnek, abban as ispan vraimnak illyen modgíok legíen; hogi á hol as ispanok as zegénségen megh nem vehetnek, az nemes ember iobagyatt, azki azon falwban vagi portion vagion, megh foghassak. Es mind addigh fogwa tarthassak, migh az ado megh lezen; ha penigh affele kapw puzta volna, es egy iobagi sem laknek affele falwn,

vagj portion, tunc in tali casu az ispanok afféle nemes embernek masutt valo portioian vehessek megh as adott, es exigalhassak.
⟨5⟩ Az mikeppen na⟨gysá⟩god keg⟨yel⟩ messen igere hogÿ hadakozó népeth bizonios helre zàllitattÿa, es az orzàgh vtaitt az sok gonoz teweòktẃl megh zàbaditattia, az nemes embernek hazabol zallokatt ki kẃldi, es egiebben-is az mi ionkra igiekzik, azt na⟨gysá⟩godnak megh zolgalliwk mint keg⟨yel⟩mes urúnknak; keonieoreogwén na⟨gysá⟩godnak, hogi na⟨gysá⟩god keg⟨yel⟩mes fogadasa zerinth ezekben prouideallion, hogj igj minden feleól az na⟨gysá⟩god gondwisélese altal bekeseghben maradwan, az na⟨gysá⟩god es hazank zolgalattiara alkalmatosbak lehessúnk.
⟨6⟩ Miertt hogÿ ez had alatt iobagink nem akarwan teòllúnk halgatnj, sok insolentiakat csielekettenek raitúnk; keonieorgẃnk na⟨gysá⟩godnak: parancsiollion varmegien valo ispanoknak se⟨d⟩ria hirdessek megh, hogi minden iobagj mint ez eleóth, ez vtan-is vrahoz halgasson, es engedelmes legien nekj, hogj igj mind az na⟨gysá⟩god adoiat, mind penigh az hadra valo commeatust keozeotteók iob moddal exigalhassük, es administralhassuk; es mÿ-is omni ex parte az na⟨gysá⟩god zolgàlattiara, es hazankunk iawara elegsegesek lehessúnk.

Vagion illien panaz is keg⟨yel⟩mes urunk, hogi as melÿ raczok, es fútott nepek ez orzagban laktanak, az koborlokhoz adwan magokatt, ez orzagban sok koborlast csielekettenek volna, kireol keonieorgúnk na⟨gysá⟩godnak: parancsiollion g⟨ene⟩ralis capitanjianak, hogi ezfele embereket megh búntessen.

Miwelhogj penigh ez orsagbeli nemességh keozzúl-is nemelÿ az na⟨gysá⟩g⟨o⟩d hada keozze adwan magatt, eó tétetett kàrtt vellek', es sarczoltatta-is ẃkett; vegeztẃk hogi effele nemes embertt [3] elseo zeken citallianak az ispanok eleiben holot affele nemes ember tartozzek personaliter comparealni, et rationem facti reddere, holot ha comuincaltatik, es appellalna, az appellatio admittaltassek, de eö maga infra tempus reuiden⟨dae⟩ appellationis az ispan kezenel fogwa tartassek es senki instantiaiara ki ne ereztissek; az appellatio megh lattatwan, exequaltassek, ha penigh nem comparealna proscribaltassek, kinek effele vétekben keonieorgunk na⟨gysá⟩godnak semmi kegielem ne adassek. Az zekelsségh keozeott-is ezen mod tartassek.

⟨7⟩ Hogÿ te na⟨gysá⟩god az mi keonieorgesúnkre az kozàkokat es egieb rendett, kik varosok hostadgÿara ẃtwén, az mit kaphattak elvittek, az varost-is egetessel feniegették, compescalnj es in officio continualni akaria, azt na⟨gysá⟩godnak megh zolgalliẃk mint keg⟨yel⟩mes urunknak.
⟨8⟩ Talaltuk volt megh na⟨gysá⟩godat keonieorgésúnkel nemelÿ zegéni nemes attiankfiaj feleol, kik noha na⟨gysa⟩godnak az fidelitast praestaltak volna, mindazaltal az illien nemes embereknek eosteol maratt, vagi zalogos iozagokat, egiebek na⟨gysá⟩godtol elkérték volna, kire hogi na⟨gysá⟩god nekönk keg⟨yel⟩mes valazt teótt, es hogÿ effele eósteól marat vagj zalogos, vagi pénzen veótt iozagott na⟨gysá⟩god effele attiankfiainal, es nallōk [4] helién hagioth, na⟨gysá⟩godnak megh zolgalliẃk.

⟨9⟩ Az melÿ megh halt, es az hadba(n) elvezet nemes embereknek iozagokat na⟨gysá⟩godtol megh kérték, ha maradekẃk lezen vtannok, vagj attiafiaÿ, ha az iozagh eóstẃl marat, vagÿ zalogos, vagi pénzen veótt, tehatt na⟨gysá⟩god kézeben az donatariusnak ne bocsiassa, es az relictat, s az haereseket beleolle ne excludallia; seot kith ekkedigh az donatariusok elfoglaltak-is, az vidúaknak es haereseknek megh erezzék, es na⟨gysá⟩-

god lasta [5] megh teorwenniel, es az mint az teorwéni talallia, abban maradgion ez orzagnak reghi teorwenie zerinth.

⟨10⟩ Vegeztẇk azt-is as elzeókeot, zegeodeott zolgakra: hogi minden heliek(r)eol sub poena homagÿ, az eleott walo articulusok zerint megh adassanak. Ezt tewén hozza, hogi az kinek zolgaia... varos heliekre zeókeotth, auagÿ zeóknek, afféle zolgath az biro mox et de facto tartozzek annak az kiteol elzeókeoth sub poena homagÿ kezeben adnj, egi nemes ember altal requiralua(n) az birott feleolle, kitt ha az biro ne(m) csielekednek, az zolganak dÿan maradgion, es ha az biro le ne(m) tenne az dÿatt, varossi embert tarthasso(n) az actor erette, et nihilomi⟨nus⟩ az zegeodeót zolgatt mind ott, s mind egiebeót [6] persequalhassa.

⟨11⟩ Vegeztẇk azt-is hogi az melÿ zegén nemes [7] attianakfiaÿ vagi betegsegek miat, vagi az koborloktol valo felelunkben ad praestandam fidelitatem ide nem ieohettenek: azok zekes helieken az ispanok eleot, auagi kitt ẇk arra rendelnek egieb haÿ⟨dani⟩ mód zerint az giẇlés vtan az hẇségre megh eskeggienek; ekkedigh valo absentiáiokérth megh ne buntettessenek. Nem zolúnk vrakrol-es feóemberekreól, kik mas orzagba mentek, vagi az gÿẇlésre ieónj ugian nem akartak. Az melÿ zegén eózwegi nemes azonioknak, auagi egieb arwaknak hazokat marhaiotat na⟨gysá⟩godtol megh kérték; keonieorgúnk na⟨gysá⟩godnak: na⟨gysá⟩god keg⟨yel⟩mesen zegenieket oltalma ala véuén, effele elveott marhaiokat restituallia, es keg⟨yel⟩messen minden violentusok ellen megh-is oltalmazza ẇket benne.

⟨12⟩ Hogi na⟨gysá⟩god bizonios attiankfiaj iozagith, kiket az boliaj, monoraj, es na⟨gysá⟩godnak egieb helieken valo tiztartoj elfoglaltanak volth, igeri keg⟨yel⟩messen megh ereztenj: azt na⟨gysá⟩godnak megh zolgalliuk mint keg⟨yelmes⟩ vrunknak.

⟨13⟩ Az meli zegeodeot zolgak kárt téwén, vagi ideieket ki nem teóltwén, az kozakok, auagi na⟨gysá⟩godnak egieb hadakozo nepei keozze adnak magokat, vegeztẇk az na⟨gysá⟩god ió tetzese zerint: hogi valahol az na⟨gysá⟩god hada keózeott feltalal(tat)hatnak, az eó vroknak megh adassanak.

⟨14⟩ Talaltúk volt megh na⟨gysá⟩godat, hogi genera⟨li⟩ter minket-is orzagẇl minden priuilegiumonkban, leueleinkbe(n) megh tartana na⟨gysá⟩god, kire hogi na⟨gysá⟩god keg⟨yel⟩messen illien valazt teotth, hogi na⟨gysá⟩god az Sigmond feiedelem atta donatioin kiweól minket minden priuilegiumúnkban leveleinkben, es zabadsagúnkban megh tartt na⟨gysá⟩god: megh zolgalliẇk N⟨agyságodnak⟩, mint keg⟨helme⟩s vrunknak.

⟨15⟩ Tetzett ez-is hogi es mostani ideóben valameli nemes ember mas zomzéd attiafiat, auagi rendbelit zemelieben vagi iozagaban, marhaiaban megh haboritott volna: az ollian nemes ember feleol az ispanok az elseo zék napian az breüis processus zerint teoruenit zolgaltassanak minden haladek nelkiol.

⟨16⟩ Hogÿ penigh na⟨gysá⟩god Gawaÿ Miklosanak es Budaj Ferencznek, es Kakas Istwannak ez orzagban na⟨gysá⟩godhoz zabad beÿieovest, es eòstẇl marat iozagokban, es zalogos iozagokban, es egieb marhaiokban-is bekeseges megh maradast engedet, megh zolgalliẇk agyságodnak⟩ mint kegh⟨elmes⟩ vrunknak

⟨17⟩ Vegeztẇk ezt-is, hogi az meli eós iobagia, az zekelsegen valo nemességnek, ez mostani zabad zekeliek keózt voltak, kikÿ nem az zekeliekhez walok, hanem eó saiat iobagiok voltt, es az elseó tamadas eleót-is bekese-

gésen birtak, azok keózzẇl, ha mellÿk az zabad zekeliek keoziben irattak volna magokat, az eö feoldes vroknak megh adassanak, ez vtan penigh effele eóstẇl marat[8] iobagiokat keozikben ne irianak, ha zintėn keozikbe irtak volna-is, vizza adassanak. Azonkeppen eóstẇl marat vduarhazak eóreoksegek, hozza tartoza zanto feoldek, zena rétek, tho[9] heliek, erdeók, molwok[10], vizek, malom heliek, es mindenek minden eoreoksegek valamik elejtẇfogwan ab antiquo [11] ahoz tartoztanak, es mind eddigh bekesegesén birtanak, az nemes embernel [12] maradgianak, birhassàk zabadon mint saiat eoreoksegeket, es iozakokat [13].

⟨[18]⟩ Vadnak ezen kiweól olÿ iobagiok-is, kiket ezen nemességh eó magok zallitottak zekelj iozagh keóziben, megh akkor mikor birták ioket, kik nem zekeliek, hanem ki olah, ki zàz, ki laksagh magÿar bennek, azok feleol-is tetzett, hogi mint saiat iobagiol, bekewel az vroknal maradgianak; melliekreòl parancsiollion na⟨gysá⟩god seriò minden zekeken valo capitanoknak, hogi az zekelj vraink es attiankfiaj az mi feleolleók vegezesùnkben, ea na⟨gysá⟩godnak ebben valo io tetzeseben eppen megh tarthassanak.

⟨18⟩ Az zazsagh-is ki orzagùnknak nem kisseb tagÿa, panazolkodot az vton iaroknak raitok walo nagi insege es pustitasa feleól; kik feleól vegeztẇk na⟨gysá⟩god keg⟨yel⟩mes tetzesebeól: hogi se ur, se nemes enber, se zolgalo, se egieb rendbeli ember, az ki keózteok iar, ereówel semmit raitok ne vegien, hanem az ki keózteók ott zallast kiwan, zallast aggianak seott az mi zẇkségh pénzeiertt aggianak nekj, ha penigh valakinek sponte valami io akarattal es gazdalkodàssal akarnak lenni, az az eó arbitriumokba legien.

⟨19⟩ Az postak kik keozteok az eó na⟨gysá⟩ga lewelewel ÿárnak, az mi abban lézen megh irwa, ahoz tarcsiak magokat: ha egi az posta, egÿ lowat aggianak nekj; ha ketteó, ketteót; de senkinek zekerett ne aggianak, hanem ha expresse volna lebeleben megh ïrwa; ha ki penig az eó na⟨gysá⟩ga lewelein kiweól lowatt, vagi zekeret kiwanna, annak semmit ne aggianak. Effele postaktul penigh eó na⟨gysá⟩ga az postaleueleket cancellarius vram altal beis zedesse, hogi teóbbe az postak affele lewelekkel ne ÿarhassanak. Miwel hogi pedigh teórténhetik, hogi az laksagon lako iobagiok az adonak sulios volta miat, az zabodsagh kedueiert az zabad zekeliek keozze zeókhetnek, kiknek adaiok az teob zegénsegre zalhatna, tethet: hogi valameli iobagj az ado eleòtt oda zeòknek, es vizza heliere nem akarna jeonij, fel akaztassek; kit na⟨gysá⟩god mindem fele hirre téwén az capitanoknak-is, kik az zekeken vadnak, paranchiollion, hogi iok-is ehez tarchiak magokat.

⟨20⟩ Utólzor hogi na⟨gysá⟩god egieb kereztien feiedelmeknek zokasa es moggia zerint, hazanknak zabadsaganak megh tartasara az juramentumnak praestalassara igere magath: azt na⟨gysá⟩godnak mint keg⟨yel⟩mes urunknak megh zolgalliẇk.

⟨Nos itaque praemissa supplicatione annotatorum dominorum regnicolarum trium nationum regni huius Tran⟨ssylva⟩niae, et partium regni Hungariae ditioni huic subiectarum ⟨etc.⟩ praescriptos uniuersos articulos omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos et acceptas habentes, praesentibusque literis nostris verbotenus inseri et inscribi facientes, nostrumque illis consensum praebentes, clementer acceptauimus, approbauimus, ratificauimus et confirmauimus, prout acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus; offerentes nos beneuole, quod

praemissa omnia in omnibus suis punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi obseruabimus, quam per alios quospiam ubique per ditionem nostram firmiter et irreuocabiliter obseruari faciemus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Albae Juliae die vigesima octaua mensis nouembris, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo nono〉[14]

Arh. St. Cluj, fond. nr. 1, Primăria Municipiului Cluj-Napoca, Articole dietale, sub dată, f. nenumerotate, copie. Szilágyi Sándor, *Erdélyi országgyűlési emlékek*, în Monumenta Comitialia Regni Transsylvaniae, Budapest, 1878, p. 429—437, 〈text după altă ediție: *Erdélyország történeti tára*, I, 234—244〉; I. Crăciun, *Dietele Transilvaniei ținute sub domnia lui Mihai Viteazul*, în „Anuarul Institutului de istorie națională", VII (1936—1938), București, 1939, p. 622—628 〈traducere〉; I. Lupaș, *Documente istorice transilvane*, I (1599—1699), Cluj, 1940, p. 2—12 (traducere).

Noi, Mihai, voievod al Țării Românești, consilier al prealuminatului și măritului împărat și rege, locțiitor al său în Transilvania și căpitan general al armatei din cis-Transilvania și din hotarele părților supuse împăratului etc. încredințăm spre luare aminte tuturor cărora le este de folos anunțînd prin cuprinsul celei de față că luminații, măreții, aleșii și vitejii nemeși și celelalte trepte și cinuri ale celor trei neamuri din această țară a Transilvaniei și din părțile de sub porunca Măriei Sale, strînși în adunarea lor obștească ținută din porunca noastră aici, la Alba Iulia, în ziua a douăzecea a lunii noiembrie a anului domnului una mie cinci sute nouăzeci și nouă, ne-au arătat și înfățișat cîteva anume articole scrise mai jos, încheiate în aceeași adunare prin vot egal și prin îndeobște înțelegerea lor de către ei înșiși; și ne-au rugat cu umilință ca noi să binevoim ca, avîndu-le toate aceste articole întărite, plăcute și toate și fiecare din cele conținute în ele primite, să le dăm încuviințarea noastră binevoitoare, precum și îngăduința.

Și conținutul acestora este în acest fel:

Articolele domnilor locuitori din cele trei neamuri ale țării Transilvaniei și din părțile regatului Ungariei și din ținuturile de sub porunca împăratului, întocmite în obșteasca lor adunare ținută la Alba Iulia în ziua a douăzecea 〈a lunii〉 noiembrie din anul domnului una mie cinci sute nouăzeci și nouă.

〈1〉 Deoarece toate imperiile și principatele sînt de la domnul Dumnezeu, credem că prin grija Sfinției Sale, prin milostivirea arătată nouă și prin buna hotărîre a întregii creștinătăți ai ajuns Măria Ta în această vreme de luptă împotriva cumplitului neam păgînesc principele nostru milostiv, pentru care lucru ne sîrguim necontenit să-i aducem mulțumită Sfîntului că pînă în această vreme ne-a păzit cu milostivire în dulcea noastră patrie de orice dușman și ne rugăm și acum Sfinției Sale să putem rămîne în dulcea noastră patrie sub milostiva și sîrguitoarea ocrotire a Măriei Tale, spre lauda sfîntului său nume și spre lățirea și mărirea faimei și renumelui Măriei Tale. În această adunare dorința Măriei Tale potrivită cu vremea și împrejurările de acum că, adică, Măria Ta dorești de la noi două lucruri spre binele și dăinuirea bietei noastre patrii: întîi, să se asigure hrana necesară și cuvenită în orice vreme și în orice loc pentru ca Măria Ta să nu duci lipsă nici de hrană, nici de bani care, după Dumnezeu, sînt nervul războiului, fără de care nu este cu putință ducerea luptelor.

⟨2⟩ În ceea ce privește hrana, Măria Ta, văzînd marea scădere a țării mai ales la nutreț, hotărîm să se dea de fiecare număr de poartă opt banițe de făină de grîu și opt banițe de ovăz sau de orz și de cîte zece porți o vită de tăiat. Pentru ca cei fără pămînt [15] să nu fie nici ei trecuți cu vederea, hotărîm ca de o cîblă clujeană veche de făină, adică în loc de opt banițe, să dea un florin, iar în loc de o cîblă de ovăz, adică opt banițe clujene, patruzeci de bani; neavuții care nu au nici orz, nici ovăz, să aducă secară, al cărei preț să fie de șaizeci de bani cîbla, iar al orzului așișderea. Vitelor de taiat să le stabilească prețul judele tîrgului; dacă de la cel fără avere nu se poate lua o vită, să i se ia în schimb, pentru ea, trei oi.

Deoarece prețul grîului este ridicat și acum și este în creștere văzînd cu ochii, doamne ferește-ne, Măria Ta să îngrădească acest preț, după împrejurări; de dajdia hranei să nu fie scutite averile nimănui, nici ale Măriei Tale, nici ale domnilor [16], nici ale nemeșilor. Domnii sași au făgăduit că vor lua parte și ei, după puterea lor, în aceeași măsură, la purtarea obligației. Aceia care vor aduce în tabără hrană spre vînzare să nu fie opriți de nimeni, ci să o vîndă cum vor putea, căci astfel de negoț pașnic aduce belșug orișiunde. Am înștiințat pe Măria Ta, ovăzul se face ⟨doar⟩ la secui, dar — cum va fi voia Măriei Tale, așa ⟨că⟩ ne vom supune.

Deoarece Măria Ta ai întors secuilor libertățile, ⟨totuși⟩, după cum își amintesc oamenii, ei aveau, potrivit cu o veche datină a lor, o astfel de lege că, de cîte ori se schimba principele ori se căsătorea, din șase boi se lua unul pe seama principelui, ceea ce ei numeau înfierarea boilor [17]; această dajdie s-o ia Măria Ta și acum, căci cu ea își va putea împlini Măria Ta o mare parte din trebuințele Curții și ale oastei.

Clujul, Aiudul și Turda fiind așezate chiar pe drumul țării, iar la Turda și la Aiud și acum oștile își au tabăra și, deci, orașele au greutăți nenumărate, de aceea să fie scutite de darea hranei și a banilor, dar celelalte orașe să dea hrană pentru oaste fiecare după posibilitățile sale.

⟨3⟩ În ce privește partea a doua a dorinței Măriei Tale, adică banii — nervul cu care se poartă războiul, ne-am înțeles că, deși țara este atît de stricată și pustiită, cum știi și vezi cu ochii și Măria Ta, cu toate acestea, pentru dăinuirea patriei, pentru unirea noastră cu creștinătatea și pentru bunăvoința noastră față de Măria Ta, din dragă voie făgăduim Măriei Tale cîte șase florini de fiecare număr de poartă: trei florini să fie plătiți pînă în a 25-a zi de la data acestor articole, iar ceilalți trei florini iarăși pînă în ziua a 25-a de atunci înainte; de această dare să nu fie scutită averea nimănui, nici a Măriei Tale, nici a domnilor. Cei cu moșiile fără dajdie, care mai înainte plăteau trei florini, acum, fiind darea îndoită, îndoit să plătească și ei. Orașele libere, care și mai înainte plăteau, după puterile lor, să plătească și ele mai departe dajdia de acum. Domnii sași făgăduiesc să contribuie și ei la dajdia aceasta după posibilitățile lor; să contribuie însă și sîrbii care se află în țară, astfel ca sîrbul care are casă proprie în țară să dea un florin, iar cel care nu are casă să fie scutit. Tot astfel și grecii și alți negustori veniți din alte țări, să plătească fiecare după averea și negoțul său. Locurile și satele arse în timpul acestui război să fie scutite de dajdie. Ne rugăm Măriei Tale ca Măria Ta să primești de la noi acestea cu bunăvoință și milostivire; nici după aceasta, dacă ne va ajuta Dumnezeu, nu vom fi spre scăderea Măriei Tale.

⟨4⟩ Deoarece adesea nu se poate încasa dajdia din pricina sărăciei, spanii să prindă, în astfel de prilejuri, pe iobagii nemeșilor din satul sau de pe

moşia lor şi să poată să-i ţină prinşi pînă ce va fi plătită dajdia, iar unde va fi rămas moşia nemeşească pustie şi fără iobagi locuitori pe ea, şpanii să scoată şi să împlinească dajdia de pe altă moşie a nemeşului cu pricina.
⟨5⟩ După cum te-ai milostivit Măria Ta a făgădui că vei aduna oastea la un loc anumit şi că vei curăţa drumurile ţării de nelegiuiţi şi că vei scoate oştenii de prin casele nemeşilor şi, cum te străduieşti spre binele nostru, pentru toate acestea vom sluji Măriei Tale ca Domnului nostru milostiv; ne rugăm Măriei Tale să se facă acestea după făgăduinţa milostivă a Măriei Tale, pentru ca, trăind în pace sub ocrotirea Măriei Tale, să fim mai destoinici pentru slujba Măriei Tale şi a patriei.
⟨6⟩ Fiindcă în cursul războiului iobagii, aducîndu-ne multe jigniri şi nemaivoind să asculte de stăpînii lor ca mai înainte vreme, ne rugăm de Măria Ta să poruncească şpanilor de comitate şi scaune să anunţe că oricare iobag ca mai înainte şi de acum încolo trebuie să asculte de stăpînul său şi să-i fie supus [18] aşa încît dajdia Măriei Tale şi hrana oştirii s-o putem aduna şi trimite mai uşor şi să putem fi şi noi omni ex parte de folos în slujba Măriei Tale şi a patriei.

Sînt plîngeri, milostive Doamne, că unii sîrbi şi fugari ce locuiesc în această ţară se alătură celor fără căpătîi şi au stîrnit multă tulburare; rugăm pe Măria Ta să porunceşti căpitanului-general să pedepsească pe astfel de oameni.

Deoarece sînt şi unii nemeşi care, trecînd în oastea Măriei Tale, au amăgit oastea să prade şi să aducă pagube, hotărîm ca astfel de nemeş să fie silit de şpani să se înfăţişeze la scaunul de judecată unde este obligat să apară personaliter et rationem facti reddere; dacă a fost condamnat şi va face apel, apelul să i se primească, el, însă, intra tempus revidendae appellationis, să fie închis la dispoziţia şpanului şi să nu fie slobozit la cererea nimănui, apelul să fie judecat; iar dacă nu se va înfăţişa să fie proscris. Rugăm pe Măria Ta să fie fără îndurare faţă de cei căzuţi în astfel de greşeli. În acelaşi fel să se urmeze şi pentru secui.
⟨7⟩ Fiindcă Măria Ta, la rugămintea noastră, vrea să înfrîneze şi să judece in officio pe cazaci şi pe alţii care au năvălit pe la marginile oraşelor, au jefuit ce au găsit şi au ameninţat oraşele cu incendierea, pentru aceasta vom sluji Măriei Tale ca domnului nostru milostiv.

⟨8⟩ Ne-am plîns Măriei Tale despre nişte bieţi nemeşi de-ai noştri care, deşi ar fi făcut jurămîntul de fidelitate în faţa Măriei Tale, totuşi moşiile lor, rămase din străbuni sau zălogite [19], au fost cerute de alţii de la Măria Ta şi, cum Măria Ta ne-ai răspuns cu îndurare că astfel de bunuri rămase de la străbuni sau zălogite sau cumpărate pe bani de aceste rude ale noastre şi cum Măria Ta cu milă le-ai lăsat pe seama acelor nemeşi, pentru aceasta vom sluji Măriei Tale.

⟨9⟩ Moşiile — moştenite din străbuni sau zălogite ori cumpărate cu bani, ale celor morţi sau pieriţi în război, şi cerute de alţii de la Măria Ta — dacă au rămas văduve sau orfani, să nu-i scoţi Măria Ta pe aceştia din stăpînirea lor şi nici pe moştenitori să nu-i înlături de la moştenirea lor [20], nici să le dai în mîna celor care au primit dania [21], ci, dimpotrivă, chiar dacă au fost ocupate de cei ce au primit dania, să fie restituite văduvelor şi moştenitorilor şi Măria Ta să faci lege şi cum va statori legea aşa să rămînă, după vechile datini ale ţării.

⟨10⟩ Am hotărît despre slujitorii fugiţi şi care s-au tocmit altundeva: să fie întorşi de pretutindeni, sub pedeapsa capitală, după legile din trecut, adăugînd că pe slujitorii fugiţi în oraşe sau care vor fugi de aici înainte,

judele este dator să-i dea de îndată şi de facto, sub pedeapsa capitală, în mîna celor de la care au fugit; dacă vreun nemeş ar face apel la un jude şi judele nu ar împlini cele de cuviinţă, atunci suma tocmelii slujitorului rămîne la nemeş, iar dacă nu s-ar depune suma, stăpînul vechi să poată ţine un om de la oraş în locul slujitorului, iar slujitorul tocmit să poată fi urmărit pretutindeni.

⟨11⟩ Am mai hotărît ca acei bieţi nemeşi de-ai noştri care, din pricină de boală sau temîndu-se de cei fără căpătîi, n-au putut veni aici să facă jurămînt de credinţă, să poată face jurămîntul după această dietă, înaintea şpanilor de pe la scaune sau înaintea celor rînduiţi pentru aceasta, după vechiul obicei; pentru neînfăţişarea lor de pînă acum să nu fie pedepsiţi. Nu vorbim despre domnii sau mărimile care au plecat în alte ţări ori n-au voit să vină la dietă. Casele şi bunurile văduvelor sau ale orfanilor de nemeşi cerute de alţii de la Măria Ta, rugăm pe Măria Ta ca, luîndu-i pe aceşti sărmani sub ocrotirea milostivă a Măriei Tale, să le restitui bunurile ce li s-au luat, păzindu-i cu milostivire de orice nedreptate.

⟨12⟩ Pentru făgăduinţa milostivă de a restitui averile unor nemeşi din Buia, Monor şi din alte locuri şi luate de slujbaşi de-ai Măriei Tale, vom sluji Măriei Tale ca unui stăpîn milostiv.

⟨13⟩ Am hotărît ca, din voia Măriei Tale, să fie întorşi la stăpînii lor slujitorii tocmiţi care au adus pagube neîndeplinindu-şi termenul de tocmeală [22], intrînd în rîndul cazacilor sau al altor oşteni de-ai Măriei Tale.

⟨14⟩ Te-am întîmpinat cu rugăminte pe Măria Ta, ca Măria Ta să ne ţină generaliter pe noi toţi ⟨cei din ţară⟩ cu toate privilegiile şi drepturile noastre; pentru milostivul răspuns ce ne-ai dat că vei ţine seamă de toate privilegiile, înscrisurile şi îndreptările noastre, în afară de donaţiunile făcute de principele Sigismund, vom sluji Măriei Tale ca stăpînului nostru milostiv.

⟨15⟩ S-a hotărît ca orice nemeş care, în vremurile acestea, a păgubit pe vecinul de acelaşi rang [23], fie în persoana, fie în avutul şi în vitele lui, să fie pedepsit fără întîrziere sau amînare de către şpani în cea dintîi zi de judecată.

⟨16⟩ Pentru că Măria Ta ai slobozit ca Nicolaie Gávay, Francisc Buda şi Kákas Ştefan să se întoarcă în această ţară, la Măria Ta, şi să îşi stăpînească în pace moşiile rămase din strămoşi sau zălogite şi alte bunuri sau proprietăţi, vom sluji Măriei Tale ca stăpînului nostru milostiv.

⟨17⟩ Am mai hotărît, cu privire la vechii iobagi ai nemeşilor din secuime şi care acum sînt între secuii liberi, nefiind ei secui, ci iobagi moşteniţi şi stăpîniţi în pace mai înainte de întîiul atac, deci să fie scoşi dintre aceia şi să fie întorşi stăpînilor lor, iar în viitor astfel de iobagi moşteniţi să nu mai fie primiţi între secui, iar dacă ar mai fi înscrişi, să fie restituiţi. Tot aşa, curţile rămase din bătrîni, moşiile, cîmpurile arătoare aparţinînd acestora, fînaţele, lacoviştile, pădurile, morile, apele, locurile de mori şi orice moşteniri nemeşeşti avute de ei de la începutul începutului, şi pe care le-au stăpînit în pace pînă acum, să rămînă pe seama nemeşilor şi să le stăpînească liberi ca moştenire şi bunuri ale lor proprii.

⟨18⟩ Sînt apoi şi iobagi din aceia, pe care nemeşii i-au adus din alte părţi pe moşiile lor din secuime încă de pe cînd le erau stăpîni şi care nu sînt secui, ci sau români, sau saşi, sau unguri ⟨din cîmp⟩; am hotărît ca să rămînă şi ei în pace la vechii lor stăpîni, iar Măria Ta să dai porunci aspre către toţi căpitanii scaunelor secuieşti să ţină seamă de hotărîrea şi încuviinţarea aceasta a Măriei Tale toţi domnii secui şi rudele lor.

⟨18⟩ Sașii, care sînt un neam destul de mare în țara aceasta, se plîng de mari pagube și pustiiri din partea celor fără de căpătîi; am hotărît, cu învoirea milostivă a Măriei Tale, ca nici domn, nici nemeș, nici slujbaș și nici un om de orice treaptă ar fi el, umblînd printre sași, să nu ia cu sila nimic de la ei, ci dacă vor adăpost, aceia să i-l dea, iar dacă ar avea trebuință de ceva să le plătească cu bani și dacă aceia ar da ceva de bună voia lor și nesiliți, acest lucru să rămînă la înțelegerea dintre ei, dacă i-ar da casă și masă pe degeaba.

⟨19⟩ ⟨În ce privește⟩ poștele care umblă cu scrisorile Măriei Tale, să se țină seama de ceea ce stă scris acolo : dacă este o poștă — să primească un cal, dacă sînt două poște — doi cai, dar căruțe să nu se dea nimănui, în afară de cazul cînd s-ar spune anume acest lucru în scrisoarea Măriei Tale. Cine va cere cai și căruțe în afară de scrisorile Măriei Tale, aceluia să nu i se dea nimic. De la astfel de poște, Măria Ta, prin domnul cancelar, să adune scrisorile, pentru ca poștele să nu mai poată umbla cu asemenea scrisori.

Deoarece se poate întîmpla ca iobagii care locuiesc în cîmpie [24], din pricina dăjdiilor apăsătoare, să fugă, dorind libertatea, între secuii liberi, dajdia lor sporită trecînd asupra altor birnici, se hotărăște că orice iobag, care ar fugi acolo de dinaintea dăjdiilor și n-ar voi să se întoarcă la vechiul lui stăpîn, să fie spînzurat; Măria Ta să dea de știre tuturor căpitanilor din scaunele secuiești și să le poruncească să țină și ei seama de această hotărîre.

⟨20⟩ În sfîrșit, Măria Ta făgăduiești că vei face jurămîntul după obiceiul și datina celorlalți principi creștini pentru păstrarea libertății patriei; vom sluji Măriei Tale, pentru aceasta, ca stăpînului nostru milostiv.

⟨Așadar noi, la sus-arătata rugăminte a numiților domni locuitori de cele trei neamuri din această țară a Transilvaniei și din părțile regatului Ungariei și din ținuturile de sub porunca acesteia etc. socotind toate articolele sus-scrise, îndeobște și în parte, și avîndu-le în cuprinsul lor statorite ca îngăduite și pe plac, deci făcînd să fie lămurite prin viu grai și însemnate prin scrisoarea noastră de față și dîndu-le încuviințarea noastră, cu bunăvoință le-am primit, le-am îngăduit, le-am întărit și le-am împuternicit și ne-am oferit de bună voie că atît noi înșine vom păzi, dar vom face și să fie păzite de oricare alții cu tărie și nestrămutat orișiunde în țara noastră toate cele sus-zise în întregime și în parte prin puterea și prin mărturia acestei scrisori a noastră. Dat la Alba Iulia în ziua a douăzeci și opta a lunii noiembrie a anului domnului una mie cinci sute nouăzeci și nouă⟩.

---

[1] Szilágyi dă : *ellenség* = potrivnic, dușman, vrăjmaș — în loc de *nemzetsegh* = neam, seminție; traducerea lui Crăciun și apoi și cea a lui Lupaș, care o reia pe cea de mai înainte, păstrează cuvîntul dat în ediția lui Szilágyi ⟨*ellenség*⟩.

[2] La Szilágyi : *vegien raita, vagy erette* = sau să o cumpere sau să dea bani pentru ea. *Zegenj* — aici cu sensul de „*supus*; sirak, siromah".

[3] Szilágyi omite de la *nemesember* ... la *tartozzek*.

[4] La Szilágyi : *es ralunk*.

[5] În ex. Cluj : *lasta*, corectat și adăugat între rînduri un *ta*, deci : *latata*.

[6] La Szilágyi, în plus : *azon mód szerént* ⟨persequalhassa⟩.

[7] La Szilágyi : *nemes ember*.

[8] La Szilágyi : *megmaradott*.

[9] La Szilágyi : *tós*.

[10] La Szilágyi : *Malmot*.

[11] În ex. de la Cluj, în plus : *ab antiquo* ; Szilágyi omite și, deci, „din vechime" nu figurează nici în cele două traduceri.

[12] La Szilágyi, corect : *embernek*.

[13] Szilágyi omite: *es iozagokat.*

[14] Încheierea latină nu apare în exemplarul de la Cluj; ea s-a adăugat după textul publicat de Szilágyi care, la rîndul lui, a reluat-o după Gr. Kemény József şi Kovács István, din *Erdélyország törleneti tára*, I, p. 234—244.

[15] În text: *az zolgalo* = slugi care se tocmeau la stăpîn şi nu aveau deci pămînt, dar puteau plăti, căci primeau bani pentru muncă. Mai jos apare: *az zegénj* = sărac, deci cel neavut, fără avere imobilă, termen specific sec. al XVI-lea şi cu sensul general de „supus al ţării", „sirak", „siromah".

[16] *Ur* = domn, stăpîn ⟨cf. Ur Isten = domnul Dumnezeu⟩; are aici sensul de „demnitar", „dregător" — rang mai înalt decît genericul *nemes* = de neam, ales, nobil, boier, ⟨în general⟩.

[17] În text: *ökör sütés* = „frigerea boilor" la I. Crăciun; „înfierarea boilor" la I. Lupaş; *„stygma boum"* = consemnarea boului ⟨!⟩ la L. Demény, *Secuii şi Mihai Viteazul*, în „Mihai Viteazul. Culegere de studii", Buc., 1975, p. 136; cf. „Frige-Bou" — antroponim, din apelativul „frige-bou" = cel ce însemnă boii cu dangaua.

[18] şi [19] I. Lupaş omite două rînduri din traducerea lui I. Crăciun.

[20] *nici pe moştenitori să nu-i înlături* ⟨de la moştenirea lor⟩ — omis în cele două traduceri.

[21] *Donatarius* = cel ce a primit o danie — tradus în ambele traduceri prin „alţii".

[22] În cele două traduceri: *pierzători de vreme.*

[23] *Zomzéd attiafiat* = vecin⟨ul său⟩ nemeş sau ne-nemeş — în cele două traduceri se extinde aria, dar este vorba doar de nemeşi „rude între ei", „de-ai lor", termen care se mai întîlneşte de cîteva ori. V. pct. ⟨8⟩, ⟨9⟩, ⟨11⟩, ⟨15⟩, ⟨18⟩.

[24] *Az laksagon lako iobagiok* = iobagii care locuiesc în cîmpie — adică în cîmpia din podişul transilvan. V. şi pct. ⟨18⟩.

110 **1599 noiembrie 29, Rokycany.**

[. . .][1]. L'Ambasciatore del Valacco che si aspettaua non è ancora gionto, et si dice che seco mandi anco un Chiaus preso in queste reuolutioni nella Transiluania dalquale qui forse potranno saper delle cose assai, et se bene sij uoce molto commune che Sua Maestà resti assoluto padrone al presente di tutta quella Prouincia et che perciò à Vienna sia stato cantato solennemente il Te-Deum, altri però dicono che si tengono alcuni castelli per il Cardinale et Vst particolarmente doue si sij retirato suo fratello. Il luoco per il sito è fortissimo, ma per esser ira balce et dirrupi potrà anco assai facilmente esser assediato.

[. . .][2]. Hor'hora mi è stato detto che sia arriuato auiso in diligenza spedito a Sua Maestà che il Cardinale di Transilvania sia stato preso et ucciso dalli uillani del paese et la testa esser stata mandata in Alba Giulia al Valacco ⟩ [. . .][3].

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Italia, r. 98, c. 493—494; Archivio di Stato Venezia, Archivio del Senato, Dispacci Germania, filza 29, f. 482 v. şi 484.

[. . .][1]. Ambasadorul ⟨voievodului⟩ român care era aşteptat nu a sosit încă şi se spune că împreună cu el trimite şi un ceauş luat prizonier în timpul acestor revoluţii din Transilvania, de la care poate aici vor putea afla destule lucruri; există un zvon obişnuit că Maiestatea Sa rămîne stăpîn absolut, în prezent, al provinciei aceleia întregi şi că de aceea pînă şi la Viena s-a cîntat în mod solemn un Te Deum, alţii, totuşi, spun că sînt deţinute cîteva castele de cardinal, mai ales Hust unde s-a retras fratele său.

Locul, prin așezarea sa, este foarte puternic, dar fiind între stînci și prăpăstii va putea fi destul de ușor de asediat.

[. . .][2]. Adineauri mi s-a spus că a sosit cu diligența știrea expediată Maiestății Sale că a fost prins cardinalul Transilvaniei și ucis de țăranii ținutului și capul i-a fost trimis la Alba Iulia ⟨voievodului⟩ român [. . .][3].

---

[1] Audiența la împărat, discuții despre călătoria în Franța, misiunile îndeplinite, plecarea la Praga, sosirea agentului ducelui de Mantua.

[2] Informații despre mișcările trupelor imperiale comandate de baronul Ungnad și colonelul Pezzen, acțiunile trupelor otomane în Ungaria, ale contelui de Schwarzenberg, ciocnirile trupelor imperiale cu cele otomane, acțiunile tătarilor în Ungaria Superioară; audiența ambasadorului Rusiei la împărat, evenimente de la Curtea imperială, acțiunile trupelor spaniole, relațiile anglo-daneze.

[3] Comparația cu întîmplări precedente.

111 — 1599 noiembrie 29, Plzen.

Illustri fideli nobis dilecto Michaeli Vaiuodae
Valachiae etc.
Rudolphus Secundus diuina fauente clementia Electus
Romanorum Imperator semper Augustus etc.

Illustris fidelis dilecte. Accepimus literas Vestras, quibus nos de insigni, quae nobis ope diuina ac strenuitate Vestra superioribus diebus in Transyluania obtigit, uictoria gratulamini. Nos sane quemadmodum plurimum et nostra et Reipublicae Christianae causa gaudemus, ita fidem Vestram quam nobis adeo insignibus rerum documentis probatis, magnopere laudamus, nequaquam praetermissuri, quin gratum et benigne inclinatum animi nostri affectum, quocunque tempore sentiatis. Legatos autem Vestros, quos a uobis, ut caetera nobis ulterius exponant, mittendos significatis, libenter uidebimus, quae deinceps statuenda sint, singulari cura suscepturi; Interim ut magna uobis apud Christianos omnes, et a fortitudine, qua uictoriam istam consecuti fuistis, et a fide, quam nobis praestitistis gloria, sic summa apud nos gratia. Datum in Ciuitate nostra Pilsnae, die 29 mensis Nouembris. Anno domini 1599.

Rudolphus m.p.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXI/12; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv, Wien, Türkei I, K. 82, f. 68—69; Hurmuzaki, *Documente*, III/$_1$, p. 363.

Preailustrului, credinciosului, iubitului
nostru Mihai voievod al Țării Românești etc.

Rudolf al II-lea, prin grația divină împărat ales al romanilor, veșnic slăvit etc.

Ilustre, credincios, iubit. Am primit scrisoarea Voastră prin care ne felicitați pentru însemnata victorie ce ni s-a împlinit prin puterea divină și sîrguința Voastră în zilele trecute, în Transilvania. Noi în adevăr ne bucurăm foarte mult și pentru cauza noastră și a creștinătății și într-aceea lăudăm cu deosebire credința Voastră, ce ne-o dovediți prin atît de vrednicele mărturii ale faptelor ⟨Voastre⟩ și nu vom pregeta nicicum ca să

aflaţi în orice timp dragostea inimii noastre recunoscătoare şi pline de bunăvoinţă. Iar pe solii Voştri, pe care anunţaţi că-i veţi trimite din partea Voastră ca să ne înfăţişeze şi cele ce s-au ⟨petrecut⟩ mai în urmă, îi vom primi bucuroşi; de ⟨lucrurile⟩ ce trebuie hotărîte de acum înainte ne vom îngriji în chip deosebit.

Într-astfel încît mare să vă fie gloria în faţa tuturor creştinilor, după cum şi mai mare este bunăvoinţa noastră faţă de voi, ⟨ea să răsplătească⟩ bravura cu care aţi dobîndit această victorie şi credinţa ce ne-aţi arătat.

Dat în cetatea noastră Plzen, în ziua de 29 ale lunii noiembrie în anul domnului 1599.

Rudolf m. p.

112 **1599 decembrie 2, Plzen.**

Kaiser Rudolff an Marggrafen Joachim Friederich.

Rudolff der ander von Gottes gnaden Erwölter Römischer Kaiser, zu allen Zeiten Mehrer des Reichs.

Hochgeborner Lieber Oheimb und Churfürst, Wir halten darfür, Ir L. werde vor disem etvas Bericht und Nachrichtung in dem, dass der Michael Weyda auss der Wallachey mit einer Anzahl seines bey sich habenden Khriegsvolckhs unlangst gegen Siebenbürgen gerukht, endtlichen auch mit dem Cardinal Bathory der Enden ein starkhes Treffen gethan, und die Victoriam erhalten habe, anderwerts ein und fürkhumben sein.

Dieweil dan nunmehr dasselbe bey uns allerdings confirmirt, und zwar auch eben desshalber von gedachtem Weyda sondere Gesandte mit Relation des Verlauffs an unsern Khaiserlichen Hof geferttiget worden, So haben wir nicht umbgehen wollen, Ir L. hie nebens von solcher auss sonderer Schickhung des Allmechtigen (deme auch gebürliches Lob drumben zu geben ist.) ervolgten herrlichn Victoria, dardurch dan uns, und ganzer Christenheit zum bösten, dem Erbfeindt aber zu sonderm Nachtl und Verhinderung die Siebenbürgischen Landt und Provintzen in unsere Gewalt khumben, die mehrer und eigentliche Particularitet wohlmainendt auch zu communicirn, und sein wir derselben mit Khaiserlichen Genaden und Freundschafft wohlgenaigt. Geben in unser Statt Pilsen, den andern Tag Monats Decembris Anno im neum und neunzigisten. Unserer Reiche, des Römischen im fünf und zwanzigisten, des Hungerischen im acht und zwanzigisten, und des Böhaimbischen auch im fünf und zwanzigisten.

Rudolff — Ad Mandatum Sacrae Caesareae Maiestatis proprium

B. Pezzen — Kleinstratll

A. Papiu-Ilarian, *Tesaur de monumente istorice*, III, Buc., 1864, p. 59—60. Indicaţie vagă a provenienţei: „Arhivul din Berlin".

Rudolf al II-lea, din graţia lui Dumnezeu împărat roman ales, sporitor al Imperiului.

Prea nobile, iubite unchiule şi principe-elector,

Noi credem că veţi fi primit şi din altă parte oarecare ştire, cum că Mihai voievod din Ţara Românească, cu un număr de oaste ce avea pe lîngă sine, a intrat nu demult în Transilvania şi, în cele din urmă, după o cruntă bătălie cu cardinalul Báthory, a obţinut victoria.

Fiindcă această ştire s-a confirmat într-adevăr, trimiţînd numitul voievod la împărăteasca noastră curte şi soli speciali, cu relatarea despre desfăşurarea acestui eveniment, nu lipsim a vă comunica cu toată bunăvoinţa despre eveniment, precum şi amănunte din zisa relatare despre strălucita victorie, hotărîtă de atotputernicul Dumnezeu (căruia i se cuvine pentru aceasta toată lauda), prin care victorie ţările şi provinciile transilvane au ajuns sub puterea noastră, spre binele nostru şi al întregii creştinătăţi şi spre dezavantajul şi împiedicarea duşmanului de moarte. Vă încredinţăm de împărăteasca noastră graţie şi amiciţie.

Dat în cetatea noastră Plzen, la două decembrie, anul una mie cinci sute nouă zeci şi nouă, în al douăzeci şi cincilea an al domniei noastre ca împărat roman, al douăzeci şi optulea ca rege al Ungariei şi douăzeci şi cincilea ca rege al Boemiei.

Rudolf

B. Pezzen

La porunca proprie a
Maiestăţii Sale sacre imperiale
Kleinstratll

113 **1599 decembrie 6, Plzen.**

Rudolff der Ander von Gottesgnaden Erwelter Römischer Kayser zu allen Zeitten, Mehrer des Reichs, etc.

Durchleichtiger, Hochgeborner freundlicher geliebter Brueder und Fürst

Wir haben Eur Liebden Schreiben vom 2. diss Monats Decembris, die Sibenbürgische Sachen und des Basta Mainung und Begern betreffendt woll empfangen und verstanden, und weilen wir alberait, was ieczt in der Eil der Sachen Beschaffenhait, nach unsers Erachtens von Nötten verordnet gehabt, lassen wir es noch bey demselben, lauth beyligender Abschrifft verbleiben.

Dan nachdem der Waida sich bisshero (obwoll etliche seine Handlungen ain Verdacht, verursachen möchten) nit Vheindt erzaigt, sehen wir nit, wie man gegen Ime, da man schon mit Notturfften Gelts und Volcks, darzue vil gehörn wurde, gefasst were, mit Gewalt billich etws fürnemen kündte, derhalben es rathsamer noch der Zeit biss man von dem diinnigen Landtag, und anderm seinem Vorhaben, mehrern und gewissern Bericht habe zu temporisiern, und Ine den Basta, zu dem Er Waida sonsten nie guets Vertrawen noch Hercz gehabt mit seinem Begern — gleichwoll glimpflich — abzuweisen, nach Gelegenheit dess weittern Vervolgs und Berichts, kan täglich allerlay merere Versehung beschehen. Wie wir dan auch Eur Liebden Guetachten, wegen Anstellung dess Sibenbürgischen Gubernaments, und was deme anhengig mit sonderm Verlangen, weiln in der Sachen keineswegs zu feyern erwarten.

Und sein Eur Liebden mit brüederlichen Trewen und allem Gueten yeder Zeit gancz woll zugethan.

Geben in Unser Statt Pilsen, den sechsten Decembris, Anno etc. neün und neünczig, Unserer Reiche, des Römischen in ffünff und zwainczigisten, des Hungerischen im acht und zwainczigisten und des Behaimischen auch im fünff und zwainczigisten.

Eur Libden
Guetwilliger Brueder

Ruedolff
I. Barvitius

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXLV/9, Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 136; Hurmuzaki, *Documente*, III_1, p. 373.

Ilustre, preanobile frate şi principe iubit şi prieten,

Am primit şi am înţeles scrisoarea Voastră din 2 ale acestei luni decembrie, referitor la problemele transilvane şi la opinia şi dorinţa lui Basta şi, fiindcă am poruncit deja ceea ce am considerat că era necesar de urgenţă în situaţia de acum, să lăsăm lucrurile să mai rămînă tot aşa, potrivit copiei anexate.

Deoarece voievodul nu s-a arătat pînă acum vrăjmaş (deşi unele din acţiunile sale ar putea da de bănuit), nu vedem cum am putea fi împotriva lui şi cum am putea întreprinde ceva cu forţa, căci ar fi nevoie de bani şi oşteni şi anume de foarte mulţi, de aceea este mai oportun acum să amînăm lucrurile pînă cînd vom avea ştiri mai multe şi mai sigure despre dieta de acolo şi despre alte planuri ale sale, precum şi să respingem — totuşi cu blîndeţe — cererea lui Basta, faţă de care voievodul n-a avut, dealtminteri, niciodată încredere şi simpatie şi să procedăm în funcţie de felul cum se vor desfăşura în continuare lucrurile şi ştirile, putînd surveni zilnic fel de fel de întîmplări. Apoi ⟨vom lua în considerare⟩ şi părerea Voastră cu privire la instalarea guvernului transilvan şi cele ce ţin de acesta, împreună cu o cerere separată, căci nu vom rămîne în nici un caz inactivi în această chestiune.

Rămîn al Vostru cu credinţă frăţească şi mereu dispus spre bunăvoinţă.

Dat în oraşul nostru Plzen, la 6 decembrie, anul 1599, în al 25-lea an al Imperiului nostru roman, în al 28-lea al Regatului ungar şi tot în al 25-lea al Ducatului Boemiei.

Fratele Vostru iubitor şi binevoitor,
Rudolf

114 **1599 decembrie 6, Plzen.**

Instruction auf die Edlen unnsere liebe getrewen, Daviden Ungnad und Michael Zöckeln etc., was sy in unnserm Namen, und als unnsere ansehentliche Commissary bei dem Weyda in der Walachey anbringen und verrichten sollen. Erstermelte unnsere Kay. Abgesandte sollen der Sachen erforderender hohen Eyl und Notturfft nach, zuehist unverzüglichster Volziehung irer Raiss kein Stundt verabsumen, sonder iren Weg gestracks

auf Sibenburgen (wie inen die negste Gelegenhait am besten bewüst sein wurdet) ersternantem Weyda zunemmen, So baldt sy dorthin gelangen, werden sy ire Ankunft anzumelden Ime Weyda unnser Kay. Gnad und alles Guetts, und dann vollendts weitter anzuzaigen wissen.

Wir hetten neben andern bisshero einkommenen Zeittungen, furnemblich aus seinem des Weyda bey seinem Abgeordneten Armeni Peter vom 4. Novembris negsthin an unns gethanen Schreiben, die ansehentlich trefflich und stattlich Victorij, so Er durch Verleichung des Allmechtigen jungstlich durch wider Einbekommung der Sibenburgischen Lande, mit gewehrter Hanndt, und Uberwindtung unnserer widerwerttigen, erhalten, mit sondern Frewden gern vernomen, wie es dann auch zwar an sich selbst ain solche Sach wäre, welche zu vorderist Seiner Göttlichen Allmacht (als die die grosse durch die Báthorischen bisher an unns erwisene Untrew lenger nit ungestrafft und ungerochen hingehn lassen künden) und dann auch sein des Weyda sonderm hierunter zu Unns und dem gemainen Christlichen Wesen, zu seinem bey meniglich nun mehr erschallenem Rhuemb erzaigtem getrewm aufrichtigen Eyfer, ritterlichen Dapffer und Redligkait (damit Er diss treffentliche Werck zuverrichten auf sich genommen) allainig zuezuschreiben.

Wir fur unnsere Person hetten unns dessen zu Ime Weyda sonderlich zubedancken, mit Erpietten, inmassen diss alles von Im, unns, unnserem löblichen Hauss Österreich, und gemainer Christenhait, zu Nucz und Besstem wider des Christlichen Namens Erbvheindt des Turcken mächtigen Gewaelts und Ubertrangsversicherung angesehen, dass Wir solche seine eyferige christliche wolmainliche Erzaigung mit beharrlicher Kay. Gnaden gegen Ime und den seinen Erspriesslichen zuerkennen, auch mit getrewer müglicher Hulff und sonsten verrner beyzuspringen, und an allem deme was unns dissortts gepurn und obgelegen sein, gar nichts unterlassen wollten, wie Er Unns dann darumb gänczlich und zuversichtiglich zuvertrawen, zu welchem Endt wir sy gegenwerttige Unsere Kay. Gesanten desshalben abgeferttiget, und ingleichem der seinigen, dern Er Unns in obangeregten seinem Schreiben vertröstet, ehist mit Verlangen erwortten theten. Und diss sovil die Salutation und Congratulation anbelangt. Dieweyl Wir dann (wie erst oberzehlt) sein des Weyda gegen Unns tragenden guettherzigen aufrichten Eyfer versichert, und selbigen in kainen Zweifel zusetzen, so hetten Wir nun gegenwerttiger Leufften, und diser Lannden bissher gespurten Beschaffenheit, und zuunterschidlich mahlen zugetragenen selzamen Veränderungen nach, aus getrewer vätterlicher Sorgfelttigkait, so wir zu disen Lannden Versicher — in Erhalttung, trüegen, von Mittel und Weeg, wie das Regiment der Ortten anzustellen, furnemblich mit sein des Weyda Rath und Guettachten zuhandlen für das nöttigiste erachtet, Auff welches offtbesagte unnsere Gesandten disen ernstlichen und aussgemessenen bevelich von Unns hetten, mit merbesagtem Weyda, wie die Sachen angeregts Sibenburgischen Regiments halben anzugreiffen, wie die Vesstungen zu besezen, und das Landt, zu Verhuettung deren bissher furubergangenen beschwerlichen und hochschädlichen Practiken, vor Gefahr zuversichern sein möchte, vertrewlich zu communicirn, und dessen rathlichs wolmainlichs Guetachten zuvernemmen.

Demnach unns dann zum dritten, zu Gehör komen, das Er der Weyda nach Einbekommung des Landts alberait allerlay ansehentliche Guetter aussthaillen und verschencken solle, welches gleichwol der Sachen Beschffenheit nach ain eben selzames Ansehen, und allerhandt Verdacht

daraus zuschöpffen sein wirdt, hierumb so wurdet inen unnsern Gesandten mit sonderm Vleiss und Dexteritet, auch mit bester Gelegen-und Bequemigkait (ob es gleich alspaldt bey der ersten Audienz nit beschehen köndt) von dem Weyda gleichsamb für sich selbst und unvermerkht, das sy von unns, so weit instruirt und bevolmechtigt seyen, zuvernemmen obligen.

Allweyl Er alles, so dissfahlls furgangen, unns und dem gemainen Wesen zu Nucz und Guetten beschehen zu sein furgeben, wie wir auch unnsers Thaills solches noch zur Zeit gar in kainen Zweifel zusezen Ursach hetten, was es mit angeregten Schanckung und Alienationen fur ain Mainung, wohin solche angesehen, und wie hoch sy sich erstrecken mochten etc.

Doch wirdt solches, wie erst obvermelt, also beschaidenlich und unvermerckt anzustellen sein, damit Er der Weyda es nicht empfinde, oder darob alterirt werde, Beschliesslich weyl unns auch sonders daran gelegen, privatim, in aller eusserister geheim und still die Gelegen — und Beschaffenhait des Landts, und allerlay der Zeit, darinnen ingemain furgehende Discurss in Acht zu nemmen, so bevelchen Wir inen hiemit uber sollches alles, bey den vertrautisten Ortten, die ihnen sambt und sonderlich nicht mangeln werden, fleissige Erkundigung einzubringen, wie anfengklich der Landtag abgangen, ob oder was darinnen geschlossen, so etwan Unns und dem Christlichen Wesen zu praejudicio geraiche, und daraus des Weyda Intention, ob Er sich villeicht lieber selbst im Landt zu impatronirn und unns ausszuschliesen, oder was Er hierunter zu suechen gedacht, gespurt werden möchte.

Item, was in specie fur Schäcz und Sachen durch den Weyda, so wol von dem Cardinal, als dem Sigmunden Báthory an einem und dem andern Ortt bey der Schlacht zu Weissenburg, Kywar, oder sonsten gefunden, und weggefhuert, was auch entlich bey allen Canczleyen, und in ander Weeg hin und wider fur Acta und Schrifften, so zumahl unter vorigen Jahr furgelauffener Veränderung und Unbestendigkeit einkomen, und unns zur Nachrichtung zu wissen vonnötten, vorhanden und zu befinden.

Unnd diss ist das jhenig, so Wir in jeziger Eyl bey dem Weyda in ainem und anderm alspaldt anzubringen und zu verrichten fur rathsamb erachten. Im ubrigen wöllen Wir, das offtbesagte unnsere Gesandten irer erkandten Dexteritet und Geschicklichait nach Ime auf alle zutragende Fall mit getrewem Rath assistirn, und sich ausser unnserm ausstrucklichen Bevelch von dannen zu ziehen nit abweisen lassen, sonder unns den Verlauff von ainer Zeit zur andern fleissig avisirn und berichten; hieran erzaigen sy unnsern gnedigen gefelligen Willen und Mainung, mit Kay. Gnaden, damit Wir inen sambt und sonders wolgewogen, zuerkennen.

Datum Pilsen den 6. Decembris Anno 1599.

Copie Kay. Instruction für die Abgesandten in Sibenbürgen, was sy bey dem Weyda in der Walachey zu verrichten.

Arh. St. Buc., Col. xerografii Austria, pach. CCXLV/12; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 136; Hurmuzaki, *Documente*, III_1, p. 374—375.

Instrucţiune pentru nobilii David Ungnad şi Mihail Székely, iubiţii noştri credincioşi, despre ceea ce trebuie să comunice şi să săvîrşească, în numele nostru şi în calitate de comisari de vază ai noştri, pe lîngă voie-

vodul Țării Românești. Numiții soli imperiali nu trebuie să zăbovească nici o clipă în a întreprinde călătoria, potrivit extremei urgențe reclamate de situație, ci să se îndrepte direct spre Transilvania (cu ocazia cea mai apropiată), către numitul voievod. Îndată ce vor sosi acolo, vor ști cum să-și anunțe sosirea și să arate apoi pe deplin voievodului grația și bunăvoința noastră imperială.

Să-i spună că am primit, alături de celelalte știri sosite pînă acum, îndeosebi scrisoarea trimisă nouă de voievod, la 4 noiembrie, prin solul său Petre Armeanul, și ne-a bucurat în mod deosebit impunătoarea victorie strălucită și importantă, pe care a obținut-o el recent, cu ajutorul Atotputernicului, recîștigînd țara Transilvaniei prin arme și învingînd pe adversarii noștri, apoi <să-i arate> cum stau de fapt lucrurile în sine, care trebuie atribuite înainte de toate Atotputerniciei divine (care nu mai putea lăsa nepedepsită și nerăzbunată marea infidelitate față de noi a celor doi Báthory) și apoi zelului manifestat în mod sincer și fidel de voievod față de noi și față de toată creștinătatea, vitejiei sale cavalerești și vredniciei sale (luînd asupra sa săvîrșirea acestei excelente opere), spre gloria lui, care are acum ecou în fiece om.

Noi, personal, aducem mulțumiri speciale lui, voievodului, întrucît considerăm că toate acestea au fost realizate de el, spre folosul și binele nostru, al onoratei noastre Case de Austria, precum și al întregii creștinătăți, asigurîndu-ne împotriva puterii și presiunii turcului, dușmanul de moarte al numelui de creștin; totodată ne oferim să recunoaștem fapta sa creștină plină de zel, asigurîndu-l de grația noastră imperială constantă față de el și de urmașii lui și că îi vom sări în ajutor pe viitor cu toate mijloacele posibile și în altfel și că nu vom neglija nimic din cele ce avem și de care dispunem, după cum și el poate avea pe deplin și de nădejde încredere în noi, în care scop am trimis pe actualii soli imperiali; totodată așteptăm cu nerăbdare, cît mai curînd, pe ai săi, pe care ni i-a promis în scrisoarea amintită mai sus. Toate acestea privesc salutul și felicitarea. Apoi, fiindcă sîntem siguri și nu punem la îndoială zelul (cum s-a amintit mai sus) sincer și cordial' față de noi, al voievodului, de aceea, potrivit evenimentelor actuale și constituției de pînă acum a acestor țări, și ținînd semă de schimbările neobișnuite întîmplate de mai multe ori, din credincioasa grijă părintească pe care noi o purtăm siguranței și păstrării acestor țări, am considerat că este foarte necesar să tratăm despre mijloacele și căile cum trebuie cîrmuite localitățile, în special <ținînd seamă> de sfatul și părerea voievodului. De aceea, solii noștri amintiți mai sus au de la noi poruncă riguroasă și precisă să ceară sfatul voievodului și părerea acestuia asupra modului cum trebuie începute lucrurile în ce privește guvernarea Transilvaniei, cu ce forțe trebuie ocupate fortificațiile și țara, în scopul evitării practicilor de pînă acum greoaie și păgubitoare, cum pot fi ele asigurate contra pericolului, și să ne comunice confidențial.

Apoi, în al treilea rînd, fiindcă a ajuns la auzul nostru că el, voievodul, după cucerirea țării, împarte și donează pretutindeni tot felul de moșii importante, ceea ce, ținînd seamă de situație, este privit ca un lucru neobișnuit și duce la fel de fel de bănuieli, în această privință solii au obligația să cerceteze pe voievod cu deosebit sîrg și abilitate, pe îndelete, cînd se ivesc cele mai bune ocazii (în nici un caz acest lucru nu se poate face imediat, la prima audiență), ca și cum i-ar interesa pe ei, fără ca acesta să observe că solii sînt instruiți și împuterniciți de noi în acest sens.

Deocamdată, el pretinde că a procedat astfel spre folosul şi binele nostru şi al tuturor, şi deoarece noi, din partea noastră, nu avem în prezent nici un motiv să punem la îndoială acest lucru, ce părere există cu privire la donaţii şi înstrăinări, cum sînt ele considerate şi ce întindere au etc.

Totuşi această cercetare, cum s-a amintit mai sus, trebuie efectuată discret şi imperceptibil, pentru ca el, voievodul, să nu simtă sau să se necăjească din această cauză. În fine, pentru că noi ţinem în mod special ca să fie observate în particular, în cel mai mare secret şi fără zgomot împrejurările şi starea ţării şi tot ce se vorbeşte în general acolo, vă poruncim să luaţi informaţii cu sîrguinţă despre toate acestea din locurile cele mai de încredere, de care nu veţi duce lipsă, despre modul cum s-a desfăşurat la început dieta, dacă s-a hotărît acolo ceva şi ce anume, dacă prin asta ar putea rezulta vreun prejudiciu pentru noi şi creştinătate şi să se urmărească care este intenţia voievodului, dacă se gîndeşte poate să devină el însuşi stăpîn în ţară şi să ne excludă pe noi sau ce urmăreşte el acolo.

De asemenea, ce comori anume şi ce lucruri au fost găsite de voievod, atît de la cardinal, cît şi de la Sigismund Báthory, într-un loc sau altul, la lupta de la Alba Iulia, Chioar sau în altă parte şi ce a fost transportat de acolo ; în fine ce acte şi înscrisuri există la toate cancelariile sau pot fi găsite pe alte căi încoace şi încolo, risipite astfel din cauza schimbărilor şi nestatorniciei de anul trecut şi pe care avem nevoie să le cunoaştem pentru informarea noastră.

Acestea sînt cele ce considerăm noi, în graba de acum, că trebuie comunicate şi înfăptuite cît mai curînd la voievod. În rest, dorim ca solii noştri, amintiţi mai sus, să-l sprijine pe voievod cu sfatul lor credincios în toate întîmplările, potrivit cunoscutei lor abilităţi şi iscusinţe şi să nu se lase îndepărtaţi de acolo fără ordinul nostru expres, ci să ne înştiinţeze şi să ne raporteze cu sîrg, din timp în timp, despre mersul lucrurilor.

Să arate voinţa şi părerea noastră, precum şi graţia noastră imperială, pentru ca noi, ţinînd seamă de tot ce au realizat, să le fim recunoscători.

Dat la Plzen, la 6 decembrie 1599.

Copia instrucţiunilor imperiale pentru comisarii din Transilvania, misiunea lor pe lîngă voievodul Ţării Româneşti.

115 **1599 decembrie 7, Plzen.**

[...][1]. Seider meines letzten gehorsamisten Schreibens, sein drei undterschidliche Currier vom Herrn Basta, Herrn Ungnadt und Herrn Zäggl vast mit gleich lauttenden Zeittungen alhie ankhomen : das Michaelis Waidae Gubernament in Siebenbürgen je lenger, je mer das Ansehen gewinnen will, als solte gemelter Waida den Turggen, sowol als Ir Majestät, mit Wortten gespeist, und das Landt fur sich selbst behalten wellen. Argumenta sein nachvolgende : das er erstlich Ier K.M., hernach ime und seinem Sohn schweren lassen, das er den Landtag ohne Irer Mt. Vorwissen und genumbenen Beschaidt publicirt und gehalten, das er die Güetter seines Gefallens confiscirt und undter seine Leith aussge-

thailt, und das er die siebenbürgische militiam in Wallachei, mit den furnembsten Haubtern, entgegen die Wallachen in Siebenbürgen undterbringt, das er des Sigismundi Schaz, und was sunsten die vom Adl in die Khirchen hin und wider im Landt salvirt, zu seinem Handt gebracht und seines Gefallens aussgethailt, das, wider seinen anfenglichen Begerm Irer M. Volkh auss dem Landt aussgeschafft, und sich understannden Hust und andere Heuser mit wallachischen Khriegsvolkh, sovil er khönen, besezt, dem Herrn Ungnaden und andere khaiserliche Commissarios, als Herrn Petheie Laslo, Forgach, Nieri,. weder umb sich, noch bei dem Landtag haben wellen, sonder mit geringen Verehrung abgefertigt, die furnembsten Landleith mit Permittirung, Schuz und Schirm proprio nomine zu sich erfordert; mit dergleichen mer. Welliches alles er Wayda mit dem allein entschuldigt, er welle provinciam volkhumenlich in ein Richtigkeit bringen, die Türggen damit aufhalten, und, wie bishero, betriegen; hernaher aber, nit allein das Landt, sonder sich selbs, Weib und Khindt Irer K.M. vertrauen, und deroselben Willen und Bevelch sich allerdings undtergeben. Des will ich allen gestellen, und wirdet von Jederman geglaubt, sonderlich weil die Abgesanten, die er Waida in seinem Schreiben promittirt, biss dato nit benent, weniger abgeferttigt. Dahero die K.M. zu merer Erkhundigung aller Beschaffenheit den Carlo Magno heut auf der Posst abgeferttigt. Dem solle Her David Ungnad und Michel Zäggl nachvolgen, weil der Wayda in seinem ersten Schreiben teutsch und hungerisches Khriegsvolkh, die Vestungen zu praesidiren, begert, auch alle glimpfliche Mitl bey ime Wayda, die Sachen dahin zu handlen, das dises vor allen Dingen geschehe-Immittels man sich in ander Weeg des Gubernaments entschliessen, zu besorgen unser Langsambkheit, das schöne Landt und dominandi libido möchte unss abermal mer Unglikh als zuvor auf den Halss laden. Man erwart des Landtags Ausschlag und Schluss. Immittels ligen Irer M. Leith, als der Basta mit Seinen zu Semlio, der Niari Paul bei der wardeinischen Grainitzen; erwartten des Ausschlags, und begern in omni (?) eventu Vollkh und Geltt. Und, ob man wol der Zeit mit Volkh reichlich versehen, so ist der Mangl des Geltts so gross, das auch das jenig Khriegsvolkh, so der Zeit noch in Siebenbürgen liegt, revociert und abgedankht werden muessen. Das schreibe ich in gehorsamister, schuldigster Confidentz; und wär nit guet das solliches lautbar wurde. Sonsten haben obbemelte Currier des Cardinals Khopfs Contrafactur mitgebracht: der ist mit zweier Wunden im Khopf von einer Hakhen geblieben. Im Gemain sagt man auch, und wirdet von dem Michel Waida dem Georgio Basta geschriben, — welliches aber nit geglaubt und von dem Waiwoda auf ein Lisst, den Basta von den Grainizen zu bewegen gemaint, — als solte der Sigismundus mit dem polnischen Canzler verhanden sein, Vorhabens in das Landt zu fallen...

Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 535—536; Innsbruck, Statthaltereiarchiv, Ambrasor einkommene Schriften.

[...][1]. De la ultima mea scrisoare au sosit aici trei curieri diferiţi, de la domnii Basta, Ungnad şi Székely, cu ştiri aproape identice: că guvernarea voievodului Mihai în Transilvania capătă din ce în ce mai mult aerul că numitul voievod vrea să ducă cu vorba atît pe turc, cît şi pe Maiestatea Sa şi să păstreze ţara pentru sine. Argumentele sînt următoarele: că el ⟨ţine⟩ ca ţara să fie atribuită solemn mai întîi Maiestăţii Sale

imperiale, apoi lui şi fiului său; că a convocat şi ţinut dieta fără ştirea şi aprobarea Maiestăţii Sale; că a confiscat, după plac, moşii şi le-a distribuit oamenilor săi; că a aşezat în Ţara Românească oaste transilvană cu căpitani de vază şi, invers, a adus valahi în Transilvania; că a luat în mîinile sale, distribuindu-le după plac, comorile lui Sigismund şi ceea ce mai salvase nobilimea încoace şi încolo prin biserici; că, contrar cererii sale iniţiale, a scos din ţară oastea Maiestăţii Sale şi a ocupat, cît a putut, cu oastea lui valahă, cetatea Hust şi alte garnizoane; n-a vrut să aibă în jurul său şi nici în dietă pe domnul Ungnad şi alţi comisari imperiali, ca domnii Petö Ladislau, Forgach, Nieri, ci i-a expediat cu prea puţin respect; că a chemat la el, în numele său propriu, pe cei mai distinşi nobili, cu permisiunea şi sub protecţia lui; şi altele similare. Toate acestea le-a făcut el, voievodul, sub scuza că vrea să aducă provincia la desăvîrşită ordine, să ţină în loc pe turci şi să-i înşele ca şi pînă acum; apoi însă el va încredinţa Maiestăţii Sale nu numai ţara, ci şi pe sine însuşi, soţia şi copilul, şi se va supune negreşit voinţei şi poruncii ⟨Maiestăţii⟩ Sale. Acest lucru eu îl arăt tuturor şi este crezut de oricine, mai ales fiindcă solii promişi de voievod în scrisoarea sa n-au fost încă numiţi pînă acum şi cu atît mai puţin expediaţi. De aceea, Maiestatea Sa a trimis azi cu poştalionul pe Carlo Magno, spre a se informa asupra situaţiei. Îi vor urma apoi domnii David Ungnad şi Mihail Székely, căci voievodul, în prima sa scrisoare, cere oşteni germani şi unguri pentru a lua sub conducerea sa fortăreţele şi foloseşte tot felul de mijloace ademenitoare pentru a negocia lucrurile în acest sens. Pînă cînd se va lua o decizie, pe altă cale, în privinţa guvernării, este de temut că din cauza zăbavei noastre, frumoasa ţară şi pofta de a stăpîni ne va aduce pe cap încă o dată mai multă nenorocire decît mai înainte. Se aşteaptă decizia şi încheierea dietei. Între timp, oamenii Maiestăţii Sale, Basta cu ai săi şi Niari Paul se află, cel dintîi la Şimleu, iar celălalt la graniţele Oradiei; aşteaptă hotărîrea şi cer, pentru orice eventualitate, oşteni şi bani. Şi, deşi acum sîntem prevăzuţi din belşug cu oşteni, lipsa de bani e atît de mare, încît, chiar şi acei oşteni care se află acum în Transilvania trebuie să fie revocaţi şi demişi. Scriu acest lucru, confidenţial, din supunere şi datorie, şi n-ar fi bine ca aceste lucruri să se audă mai departe. Curierul amintit mai sus a adus portretul capului cardinalului: el a sucombat cu două răni în cap, făcute de o secure. Se mai vorbeşte că Mihai voievod ar fi scris lui George Basta — ceea ce însă nu e de crezut, presupunîndu-se că e un vicleşug de-al voievodului, spre a-l urni pe Basta de la graniţă — că Sigismund tratează cu cancelarul polon, în intenţia de a năvăli în ţară.

[1] Formula de adresare.

116 **1599 decembrie 8, Viena.**

[. . .][1]. Aus Siebenbürgen schreibt Herr Ungnad, alls er gen Weissenburg mit dem Forgach Sigmund zum Mihal Waida khomben, hab er sie, sambt dem Petheo Laslo, zu Gast geladen, und sich sambt inen so voll getrunkhen, das man in und sie auff die Gutschen het tragen müessen. Des andern Tags hab Herr Ungnad dem Mihal Waida ein khaiserlichen Goldt-Pfening, den er am Halss getragen, und mit Diemant und Rubin

versezt gewest, geschenkht. Endtgegen hab in der Mihal Waida ein alte Pethdekhen und einen Tebich verehrt. Nochmalss, alss er den Landtag gehalten, und sich der Herr Ungnad dabei befunden wöllen, hab er ime zuentbotten, er bedörffe kheiner Rhatt, wisse dem Landtag selbst wol abzuwarten, er möchte wider seinen Weeg zihen, den er khomben wäre. Wass nun herauss zu schliessen, das gib E.D. ich selbst gnedigst zu erwegen; alle Granizheuser, als Lippa, Genne, Wilogoschwar (sic), Lugosch, Karansebesch und andere hat er mit wallachischen Obristen und Kriegsvolkh besezt, und die vorigen Obristen abgesezt. Trag Sorge, wier haben uns selbst Leuss in Peltz gesezt. Alhie ist menigelich, klain und gross, der Mainung, mann solle ein Herrn von Österreich alssbaldt nach Siebenbürgen abfertigen, mit gnuegsamer Notturfft. Es möchte unns der Wallach auch hinder Hungern nisten, und das khan er leicht thuen, wann er nur denen zu Wardein und Sagmar den Pass sperrt und die Proviant abstatte. Herr Ungnad schreibt weiter, das der Georgio Basta vill schoner Occasion auss den Händen gelassen: er hette eben das richten mugen was der Wallach gericht hatt, dann der Wallach für sich selbst wenig ausgericht hette, wann sich nit die Zakl, in zwanzig Taussent starkh, alss er die khaisserlichen Patenten, darinnen inen die Freiheit zuegesagt, gesehen worden, zu im geschlagen hetten. Ich bin aber der Mainung, wie unser Sachen zu Prag beschaffen, man wierdt ehe Siebenbürgen und Ober-Hungern dem Wallachen lassen, alss etwan einen Herrn von Österreich hinein schickhen [. . .][2].

Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 536; Innsbruck, Statthaltereiarchiv, Ambraser einkommene Schriften.

[. . .][1]. Din Transilvania, domnul Ungnad scrie că, sosind împreună cu Forgach Sigmund, la Alba Iulia, la Mihai voievod, acesta i-a invitat pe amîndoi, împreună cu Petö Ladislau, ca oaspeți, și acolo s-au îmbătat cu toții, și el și ei, atît de tare, încît atît el, cît și ei au trebuit să fie duși acasă cu caleașca. A doua zi, domnul Ungnad a dăruit lui Mihai voievod o monedă imperială de aur, bătută cu diamant și rubin, pe care o purtase el ca medalion la gît. În schimb, Mihai voievod l-a onorat cu o zeghe și o scoarță. Apoi, cînd voievodul a vrut să țină dieta și domnul Ungnad a dorit să fie prezent acolo, voievodul i-a trimis vorbă că nu are nevoie de sfatul nimănui, că știe să se îngrijească singur de dietă și că el, Ungnad, să-și vadă de drumul lui, pe acolo pe unde a venit.

Ce concluzii pot fi trase de aici, las la aprecierea Alteței Voastre. Toate garnizoanele ca Lipova, Ineu, Șiria, Lugoj, Caransebeș și altele le-a ocupat cu căpitani și ostași valahi, iar pe foștii căpitani i-a demis. Mă tem că ne-am băgat noi singuri un păduche în blană. Aici, fiecine, mic și mare, este de părere că în Transilvania trebuie trimis, cît mai curînd, un domn din Austria, cu suficiente mijloace. Voievodul român ni s-ar putea cuibări și în interiorul Ungariei și o poate face ușor, dacă închide trecerea celor din Oradea și Satu Mare și îi aprovizionează. Domnul Ungnad scrie că George Basta a scăpat din mîini o ocazie mult mai frumoasă: el ar fi putut să facă ceea ce a înfăptuit voievodul, căci acesta singur ar fi făcut prea puțin lucru, dacă secuii, vreo 20 000, n-ar fi trecut de partea lui, cind au văzut diploma imperială, prin care li se promiteau privilegiile.

Cu toate acestea, eu sînt de părere că, aşa cum stau lucrurile la Praga, Transilvania şi Ungaria de Sus vor fi lăsate ‹voievodului› român mai curînd decît să se trimită acolo vreun domn din Austria [...][2].

[1] Formula de adresare.
[2] Formula de încheiere.

117 **1599 decembrie 10.**

Illustrissimo signore

Spero che Vostra Signoria Illustrissima haueua hauuto alcune mie lettere, che li ho scritto fin qui delle cose che passano in questi paesi, se bene dopo che il Valacco ha preso il possesso della Transilvania, acquistato, come dice lui, con la spada, sia stato prohibito di qua il scriuer noue. Imaginissi Vostra Signoria Illustrissima che Michel Vaiuoda uuol esser padrone della Transilvania per quali si uoglia termine, et si ua preparando alla difesa contra che lo uorrà disturbare; dice che è entrato si per ordine di Cesare ma con consenso anco del Turco, et se Sua Maestà lo aiuterà, et che gli facci buone conditioni, terrà dalla parte sua, se non che ha chi lo prega et di più che il Turco gli fa instanza di trattare la pace et quando questa non riuscisse, che ha modo di disunire il Tartaro dal Turco [...][1].

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Italia, r. 98, c. 579; Archivio di Stato Venezia, Archivio del Senato, Dispacci Germania, filza 29, f. 571.

Preailustre domn

Sper că Domnia Voastră a primit cîteva dintre scrisorile mele, pe care vi le-am scris pînă acum, despre lucrurile care se petrec în aceste ţinuturi, deşi după ce ‹voievodul› român a luat în stăpînire Transilvania, dobîndită, cum spune el, cu spada, ne-a fost interzis de aici să scriem ştiri. Închipuiţi-vă, Domnia Voastră, că Mihai voievod vrea să fie stăpînul Transilvaniei, sub orice formă, şi se pregăteşte să se apere împotriva celor ce vor să-l tulbure; spune că a intrat într-adevăr aici ‹în Transilvania› din ordinul împăratului, dar şi cu acordul turcilor, şi dacă Maiestatea Sa îl va ajuta şi-i va oferi condiţii bune, va fi de partea sa dacă nu ‹de partea celui› ce îl va ruga; şi cu atît mai mult cu cît turcii stăruie să ducă tratative de pace, şi dacă aceasta nu va reuşi, are posibilitatea să-i dezbine pe tătari de turci [...][1].

[1] Măsurile luate de Mihai în Transilvania, victoria împotriva cardinalului, uciderea lui, prezentînd defavorabil persoana domnului român.

118 **1599 decembrie 14, Satu Mare.**

Edler gestrenger Herr, mein insonders freundtlicher hoh geliebter Herr Barvitius, dem Herrn sein meine unbekhendte, doch treu freundtlich willige Diensth jederczeith von mir zuvor. Ich bit mein Herrn umb Ver-

zühung, dass ich unbeckhandterweise den Herrn mit dissen mein Schreiben behelligen thue. Derweyll ich von dem Herrn alles liebs und guets here, had ich mit dissem mein Schreiben bey dem Herrn beckhandth wellen mahen mit freundtlicher und hohster Bit mein geliebter Herr der welle mich auch wyrrdigen undter seine getreue dienstwillige Freundth enumeriren. Mein Herr soll vergleich, dass er ein solchen treuen dienstwilligen Freundth an mir haben werde dass wenn ich seine Gedanckhen wisste in wey ich Ime dienen khundte, dass ichs nicht undterlassen wolte und an mein Vermigen niht entwunden sollen werden, mein Herr der welle alla libera mit mir schoffen hatt an mir ein treuen Diener und niht andersth.

Was die undterschidlihen Zeyttungen sein von Mihal Vayda erinder ich den Herrn, dass niht alles zu glauben isth. Das glaub ich well das so offt von dem hohloblich Hauss Österrych niht ein Gubernator in Siebenbyrgen geschickht wyrdth, so pretendiert ja Mihal Vayda das Gubernamento, wie ess dan billich auch wäre dan er sein Leyb und Leben daran gesseczth hatt, sein treue Eidts Pflicht dem Romischen Kheysser zuerhalten, so miessen Ihr Römische Kheyserliche Mayestätt das auch allergenedigisth bedenckhen, dass der Tyrckhysch Kheyser sagth dem Mihal Vayda zue nicht allein Siebenbyrgen, sondern wass er hinfiren in sein Diensten einemben werden, soll Ime bleyben, er soll sych nuer undter Ime begeben und von Ihr Römischen Kheyserliche Mayestätt absteen. Khein solchen Diener der mit so wenigen das aussgericht hette als er diss Impresa, haben Ihr Römische Kheyerliche Mayestätt oder khein Römischer Kheyser nie gehobth, aber endtgegen khein solchen Feindth hatt man auch nie khabth als diser sein wyrdth sofern man In niht erhalten wyrdth wissen, dan er isth redlich und geschwindth, glickhth Ime durch sein Geschwindickheyth das Khriegsvolckh der zeuht Ime gern zue seiner Freygebyckheyth halber und soll er noh zu dem des Tyrckhischen Kheysers Hylf beystandth haben. Wer khynneth mit Ime ausskhumen, khan man In zum Freundth, so mag man sycher glauben, dass unsern Romischen Kheyser ein Cron aufsetzen wyrdth das vor vyll Jaren niht gesehen isth. Wie und was massen In zu erhalten wäre hob ich Ihr Römischen Kheyserlichen Mayestätt in allerundterthnenigister gehorsamb bey dem hievorigen Currier beryht.

Mein Herr welle die khleine Myhe nicht anstehen und das lesen und ingedenckh sein, dass noch undter den Wegen einst darauss was werde. Was ich geschrieben hab, dass ich also unbeckhandterweyse den Herrn mit mein Schreiben molestier, mein Herr welle mirs verzeihen, dan ich syh, da bey unss Sahen die mir zu den khunfftigen Wollfartt-aufnemen des Romischen Kheysers niht gefallen. Was ich aber mein Herrn schreyb, das schreyb ich in Vertrauen nam veritas odium parit.

Ich thue mich dem Herrn als sein unbeckhandter Diener und Freundth,

In derselben treuen

Freundtschaft befelhen. Gott mit uns. Sackhmar 14 Decembris anno 1599

Des Herrn unbeckhandter dienstwilliger Freundth
Michael Zéckelly [1]

Dem Edlen unnd Gestrengen Herrn Johann Barbitio, Romischen Keyserlichen Mayestätt Hoffreichsrath und gehaimen Secretarj etc. Meinem insonders freundtlichen hochvertrautten geliebten Herrn und guetten Freundt.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXLV/31; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz 136; Hurmuzaki, *Documente*, III$_1$, p. 381—382.

Preanobile și onorate domn, mult iubite domnule Barvitius,

Înainte de toate vă asigur că sînt gata oricînd să pun serviciile mele credincioase la dispoziția Domniei Voastre, deși vă sînt necunoscut. Cer iertare că eu, un necunoscut, vă supăr cu această scrisoare. Auzind despre Domnia Voastră numai lucruri bune și plăcute, am dorit să mă fac cunoscut cu această scrisoare a mea, cu rugămintea prietenească de a mă onora, enumerîndu-mă printre prietenii credincioși, dispuși să vă servească, ai Domniei Voastre. Considerați că veți avea în mine un prieten credincios, gata să vă slujească și că, dacă aș cunoaște gîndurile Domniei Voastre, în ce mod v-aș putea servi, n-aș omite nimic și n-aș sustrage nimic din capacitatea mea, astfel încît puteți dispune de mine pe deplin și aveți în mine un slujitor credincios și nimic altceva.

În ce privește diversele știri despre Mihai voievod, vă atrag atenția că nu totul este demn de crezare. Cred acest lucru, deoarece, atîta timp cît venerabila Casă de Austria nu trimite un guvernator în Transilvania, Mihai voievod pretinde guvernarea, după cum este și drept, căci el și-a riscat viața pentru a-și ține obligația de credință jurată împăratului roman, astfel încît și Maiestatea Sa imperială romană trebuie să reflecteze preamilostiv că împăratul turc spune lui Mihai voievod că nu numai Transilvania, ci și tot ceea ce el va cuceri, fiind în serviciul aceluia, trebuie să-i rămînă lui, cu condiția să se supună împăratului turc și să se îndepărteze de Maiestatea Sa imperială romană. Nici acesta din urmă și nici un alt împărat roman n-a avut vreodată un asemenea slujitor, care să fi săvîrșit cu atît de puține mijloace o victorie atît de zdrobitoare, pe de altă parte nu are și n-a avut niciodată un asemenea inamic cum va deveni el, dacă nu va ști să și-l mențină, căci el este viteaz și iute și izbutește să atragă pe oșteni prin rapiditatea și generozitatea sa, iar dacă va avea și ajutorul împăratului turc, cine oare îi va putea ține piept. Dacă însă va fi păstrat ca prieten, putem fi siguri că împăratul nostru roman va primi o coroană cum nu s-a mai văzut de mulți ani. Cum și în ce fel poate fi păstrat, am raportat prea supus Maiestății Sale imperiale romane prin curierul anterior.

Binevoiți, domnule, să nu evitați mica osteneală de a citi și reflecta că din ceea ce se află încă pe drum va ieși cîndva ceva ⟨important⟩. După cum scriam, binevoiți, domnule, a mă ierta că eu, un necunoscut, vă supăr cu scrisoarea mea, căci eu văd că la noi nu sînt pe plac cele ce sînt pentru sporirea bunăstării viitoare a împăratului roman. Ceea ce vă scriu eu însă, domnule, o fac desigur confidențial, căci veritas parit odium ⟨adevărul dă naștere la ură⟩.

Rămîn la ordinele Domniei Voastre, ca un slujitor necunoscut și prieten, cu aceeași prietenie credincioasă.

Dumnezeu cu noi! Satu Mare, 14 decembrie 1599.

Prieten necunoscut și gata a vă sluji,
Mihail Székely [1]

Preanobilului și puternicului domn Johann Barbitio, consilier al Curții Maiestății Sale imperiale romane și secretar intim etc. Stăpînului meu mult iubit și bun prieten.

---

[1] Mihai Székely de Kövend, comandant al cetății Satu Mare.

Allerdurchleuchtigister Grossmechtigister Römischer Kaiser,

Euer. Röm. Kay. Maytt. unnd Libden sein mein gehorsamb freund unnd bruderliche willige Dienst, jederzeit woll bereit,

Gnedigister freundlicher geliebter Herr unnd Brueder!

Aus Euer Kay. Mtt. unnd Libden von dem lezten, verwichenen Monats, abgegangenen Schreiben, habe ich mit sonderen herzlichen Freuden vernhommen, welcher Gestalt, aus gnediger Vorsehung des Allmechtigenn nunmehr die Siebenburgische Provinzen, durch den Wayvoda aus der Walachej, nach erhaltener, wider den Cardinal Báthorj, ansehenlichenn Victoria, unter E. Kay. Maytt. unnd Libden Gewaldt gebracht, unnd genzlich dero zuegeaignet sindt worden. Ob ich nun gleichwoll dessen zum Theil vor diesem von unterschiedlichen Ortten bin erinnert, so ist mir doch solches aus E. Kay. Maytt. unnd Libden besonderbaren Schreibenn, mit mehreren Particulariteten unnd endlicher Confirmation zu vernehmen, ganz angenemb gewesenn, unnd thue E. Kay. May unnd Libden ob diesem zuegestandenen Glück unnd Accession derer so lanng entratenen Lannden, gehorsamb, bruederlich unnd von Herzen congratuliren, den Allmechtigen zuegleich bittend, Er wolle E. Kay. May. unnd Libden hiefuro nit weniger dero Kuenigreich unnd Lannden mit dergleichenn ansehlichenn Victorien vermehren, damit die allgemaine Christenheit erfrewenn, unnd unnser hochlöblich Haus von Österreich den Turggischen Erbfeindt zue einem Schreckenn, unnd Unterdruckung je lenger je mehr erhöhen; E. Kay. Maytt. unnd Libden daneben mit gewunschter Gesundtheit segnen und in solchem sighafften Imperio lanngwirig erhalten, wie ichs dann E. Kay. Maytt. unnd Libden von Hertzen treulich wunsche, deroselbenn mich zue gnadenn unnd bruederlichen Huldenn alles Fleiss bevehlende.

Datum in Antorff denn 16 Decembris Anno etc. im neun unnd neunzigisten,

Euer Röm. Kay. Maytt. unnd Libden.

Gehorsamer Brueder
Albrecht

Der Röm. Kay. auch zu Ungernn und Böhaimb Kai. Maytt. meinem gnedigisten freundlichenn geliebtten Herrn unnd Brueder!

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXLV/37; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 136; Hurmuzaki, *Documente*, III_1, p. 385—386.

Preailustre şi puternice împărat roman, gata oricînd să aduc serviciile mele prieteneşti şi frăţeşti Maiestăţii Voastre imperiale romane, mult iubite,

Preamilostive stăpîne, prieten iubit şi frate,

Din scrisoarea Maiestăţii Voastre imperiale din ultima zi a lunii trecute, am aflat cu deosebită bucurie cordială în ce fel, datorită milostivei providenţe a Celui Atotputernic, provinciile transilvane au fost aduse în fine sub stăpînirea Maiestăţii Voastre imperiale şi pe deplin însuşite, prin victoria importantă cîştigată de voievodul din Ţara Românească împotriva cardinalului Báthory. Deşi fusesem înştiinţat, în parte, din diferite locuri încă mai înainte, totuşi a fost pentru mine foarte plăcut

să aflu din scrisorile speciale ale Maiestății Voastre imperiale unele particularități și o confirmare definitivă și felicit frățește și din inimă pe Maiestatea Voastră imperială mult iubită pentru acest noroc hărăzit și luarea în stăpînire a acelor teritorii de care ați fost lipsit atîta timp, rugînd totodată pe Atotputernicul să sporească și în viitor cu victorii importante, similare, atît pe Maiestatea Voastră imperială mult iubită, cît și regatul și teritoriile sale, spre bucuria întregii creștinătăți, și să înalțe cît mai mult timp și cît mai sus venerabila noastră Casă de Austria, spre spaima și reprimarea dușmanului de moarte turc; totodată să binecuvînteze pe Maiestatea Voastră imperială mult iubită cu sănătatea dorită și să vă mențină mult timp într-un asemenea imperiu victorios, cum îl doresc eu sincer, din inimă, Maiestății Voastre imperiale mult iubite, la ordinele căreia mă aflu cu toată sîrguința, recomandîndu-mă milostivirii și bunăvoinții frățești.

Dat la Andorf, la 16 decembrie, anul 1599.

Albrecht, frate prea supus al Maiestății Voastre imperiale mult iubite.

Maiestății Sale imperiale romane, totodată Maiestate regală a Ungariei și Boemiei, stăpînului meu preamilostiv, iubit prietenește, și fratelui meu.

120 **1599 decembrie 17, Ansberg.**

Aller durchleuchtigster Grosmechtigster Römischer Kheiser, Eur Röm. Key. Mtt. sein mein gehorsambst willig Dienest allerunnderthenigst zuvor.

Allergenedigster lieber Herr unnd Vetter, Was dieselben unnder dato den lesten November negsthin, wegen des Michael Weyvoden aus der Wallachey wider den Cardinaly Báthori erhaltenen Victorj, dadurch die Sibenburgische Lande unnd Provinzen in dero Key. Gewalt und Hande khommen, mir allergnedigist communicirt, das hab ich zu recht empfangen, unnd thue mich solcher allergnedigist verthreulich zugeschickhten Avisen allerundterthenigst bedanckhen. Unnd gleich ich, solcher E. Kay. Mtt. und sambtlicher Christenheit zugestandenen glicklhichen Sigs, ich mich, so woll wegen unnserer wahren sinich seelig machenden Religion, als auch nachenden Pluet Verwandtschafft halb, billich allerunnderthenigst von Herrzen erfreye, allss will ich nit underlassen, mit meinem Gepet Gott den Allmechtigen instendigh anzuerueffen unnd zu pitten, damit sein Allmechtigkheit E. Key. Mtt. deren ich mich zu Key. Gnaden unnderthenigst bevelchen thue, in aller glikhlichen Wolfart, langwirigen Gesondtheit, auch loblichen Key. Regierung unnd Prosperitet wider disen wüetenden Erbfeindt sambtlicher Christenheit lanng gefristen unnd erhalten welle.

Geben Anspergh den 17. December, Anno 1599.

E. Röm. Khay. Mtt.

Allergehorsambster
Churfurst unnd Vetter
Ernst Erzbischof zu Cöln

Dem Allerdurchleuchtigsten, Grosmechtigsten Fürsten und Herrn Herrn Rudolphen dem andern, Erwölten Römischen Keiser, zu allen Zeitten Mehrern des Heiligen Römischen Reichs, in Germanien, zu Hungern und Beheimb etc. König, Erzherczogen zu Österreich, Herczogen zu Burgundt, Graven zu Tÿroll etc., Meinem allergnedigsten lieben Herrn Vettern.

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXLV/40; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, I, Fasz. 136; Hurmuzaki, *Documente*, III₁, p. 387—388.

Preailustre şi puternice împărat roman, înainte de toate ⟨vă asigur⟩ de serviciile mele pline de bunăvoinţă şi supunere faţă de Maiestatea Voastră imperială.

Preamilostive şi iubite stăpîne şi văr, am primit în bună ordine cele ce aţi binevoit a-mi comunica sub data de 30 noiembrie trecut cu privire la victoria obţinută de Mihai voievod din Ţara Românească împotriva cardinalului Báthory, prin care ţara transilvană şi provinciile au ajuns sub puterea şi în mîinile imperiale şi ţin să aduc preasupus mulţumirile mele pentru ştirile trimise confidenţial. Atît în numele adevăratei noastre religii — singura mîntuitoare — cît şi ca apropiată rudă de sînge, mă bucur din toată inima de victoria fericită, hărăzită Maiestăţii Voastre imperiale şi întregii creştinătăţi şi totodată nu voi înceta să implor fierbinte în rugăciunea mea pe atotputernicul Dumnezeu să dăruiască Maiestăţii Voastre imperiale fericire în toate, sănătate îndelungată, slăvită domnie imperială, prosperitate şi să vă păstreze mereu împotriva turbatului duşman de moarte al întregii creştinătăţi.

Dat la Ansberg, la 17 decembrie, anul 1599.

Ernst, arhiepiscop de Köln

Preailustrului şi puternicului principe şi stăpîn, Domnului Rudolf al II-lea, împărat roman ales, mereu sporitor al Sfîntului imperiu roman, în Germania, rege în Ungaria, Boemia etc., arhiduce de Austria, duce de Burgundia, graf de Tirol etc. Preamilostivului şi iubitului meu văr.

121 **⟨1599⟩ decembrie 20, Alba Iulia.**

Ioan Michail Woiewoda z bozei milosczi hospodarz Ardelskiey - Wlaszkiey Ziemi. Pyszemy w. ⟨m.⟩ panu bratu naszym od serdcza naimileiszemu, Ioanu Ieremij Mogilie woiewodzie z boziei milosczi hospoda rowi Moldawschiey ziemi, dlugiego panowania y dobrego zdrowia, ze wszitkimi poczieszamy, waszei milosci zyczymy. Prithim zrozumilismy z listu i iz ustnego zlecenia czosczie do nas poslali, dziękuiemy waszej milosci za dobre y piękne slowa czosczie nam poslali wasza milosez. Raczysz thesz nam wasza milosez w liscze swem pysacz iesli tho iest z woli pana Boga, zesmi zostali panem w thei ziemy, czieszys sie wasza milosez s tego, panu Bogu dziękuiesz za the iaske ze nam pokazal. Themze sposobem y my panu Bogu dziekuiemy ześ wasza milosez w dobrim zdrowiu y w spokoinim panowaniem. Zaś raczysz do nas pysacz wasza milosez

ze wasza miloscz będącz nam zyczliwem przyiacielem, radniei wolialbys nam wasza miloscz zycz tho sie stalo zeby to nie bylo bylo. Zaprawde y mysmy thogo nie pragneli, any smy sie thego spodziewali zebysie tak mialo stacz jako sie stalo, alie podobno pan Bog tak chczial miecz zeby tak bylo. Abowiem gdi cardinal priachal do Ardelskiei ziemi, y zostal panem, barzo sie nam zdalo dobre i uradowalismy sie s tego; zdalo sie nam ze bedzie czlowiekiem mądrim i dosiezym y bedziem y my miecz s kym się rozmowicz y naradzicz (nie będzie iako ten drugy, ze niewiedzal czo czyni y czo chce) y gdy iusz cardinal na them panstwu postanowil sie usiadl y obyal ziemie Ardelską, a mysmy nagotowali upomniki czudne uczcziwe y polalismy iemu iako iednomu panu; s czego byl kontent; dziekowal nam iako sie godzi, rozumilismy ze będziem miecz go priaczlela y w uczczywosczi bedzie nas mial y zachowa sie nam dobre. A potem poslal do nas posla swego Czomartan Tomasza z them poselstwem, zebym ziachal z ziemie i za panstwa, bo tak iest wda iego krolewskiei mosczi [1], bo krol ucsynie primiere z turkami y poiednali sie y uczynie primiere z polaki i z Woloską ziemia i yz Inglitera i is Francą, i iam rekl do niego: „iesli krol uczynil primiere z turkami i poiednal sie z temi wszytkimy, a mnie dla czego thesz nie moze poiednacz z Turkami, i gdi sobie mogl uczinicz primiere, gdi ze chcze, moze i mnie go uczinicz, zeby i ia mogl zostacz w ziemie, bo Turci, dla woli iego, to ucinicz". Na czo mi tak rekl: „ze krol zadną miarą nie moze wam ziednacz primiera u nich, bo Turci niechza, ani by radczi tu was mieli w tei ziemi, i est i teras u nas czausz kturi dla thego priachal zebyscie w tei ziemi więczy niebyly". A iam rekl do niego: „A ta posluga moia czom czinil dla Ardelu, zem dal ziemie swa na lup Turkom i Tatarom zieią wybrali, zlupili i tile lat stalem preciwko turkom z liudem swem i z malą pomoczą ziemie swoi, nie zaluiącz krwi swei dla Ierdeliu, zawsdy, ktura będącz za obroną moią, ni w cim zadnei szkody nie poznala, w cale trwa? A do thego prisiegi czosmi sie prisięgali międzi sobą, zebysmy ieden drugiego nie opuszczali do smierczy i abie zebysimy sie spolecznie trimali, iesli będzie dobre iednemu zeby y drugiemu, a iesli zle, takze. A theras sobie cinią primiere, a mnie mowią ze nie mogą?" Na czo mi zas rekl: „Inaczei nie iest, ani moze bycz, tilko zebysczie ziachali ze ziemie". A ia rekl: „A dokąnd ze poiado, iesli wyiadę z ziemie"? On rekl: „ze wam da krol zamek iedem na stronie y będziesz tam mieszkal, a ieslibys z dobrei woly nie chczial wyiachacz, iako was krol upomina, thedy zapowinni wiedz ze iest roskazanie cesarskie do krola zeby krol zstąd na was priachal, a Giuzdeldczi basza [2] z Turkami z tamtąmd zeby was zywego ze wszytkiem poimano i wydano Turkom". Czo to usliszawszy ztrwozylem sie y napelnilo mi sie serdcze mysli wszelakych y w tem nie mialem iusz czo daliei mowicz, aliem rekl: „Iesli iest wola krolewska zebym wyiachal, wyiadę, tylko niechai mi naznaczy czas y dnia, zebym sie nagotowal na tho, azeby mi dal zamek ieden zebym mieszkal." Poslalem potem dla zamku, zebym wiedzial kturego mi dadczą, powiedzial ze my nie dadcza zadnego zamku, nie wiem iako sobie rozumial. Poslal do mnie dwoch panow zebysmy z nimi postanowienie uczynili i przysiega potwierdzili, zebysmy sobie przyacziełmy byly iako y predtem z niemi bylo. Wedlug thego postanowienia i tei prisiegi stalem i chowalem [sie, rozmuieiaçz i o nim ze statecznie nam dodczierzy. A w tim zas smy posliszeli ze mieszanine czyni, i tak y owak sliszącz o nim ze chcze uczinicz i na iedne i na druge strone, o czym y wasza miloscz podobno raczysz wiadomoscz miecz. A tak wiedzącz the wszitke zlosczi iego a niezyczliwoscz przeciwko

nam, powstalem z ziemy swoie, z synom swom, wziawszy zonę y wszytko czom mial y z woyskiem swem, nie ufaiącz moci swoiei, bom tesz nie miał tak wielka woiska, alem sobie pana Boga na pomocz wzyąl y prisięgiem wlozyl the zapazuche swa, iechalem nan albo zebym ia wtem wynien, albo oni bytl. Pan Bog dla prisięgi ich czo byly zlamali i niesprawiedliwoscz ich pobył ich; bo nie my, alie pan Bog ich pobil, bo my wiara do smierci chczemy chowacz.

Rozumiemy ze iego krolewska mośćz iest obrazom dlathego na nas, zadamy zebyś wasza miloscz raczyl iego moscz oznaimicz iako pyszemy do wasza milosczi, dlaczego sie tak stalo, zeby iego krolewska mośćz wiedzial, podobno iak wola Bozia byla, zeby tak bylo. Do thego zadam waszey mosci zebyś sie wasza moscz nie raczil precziwicz slowom liudskym, ani im wiare racil dawacz, ale zawzdy, zebyśmy byly y mieszkali iako braca w przyiazni, zeby zatem y ziemie y poddanie naszy byly w pokoiu, iako y predthem y do thego czasu.

Zatym zyczymy waszei milosczi od pana Boga dobrego zdrowia y sczęsliwego na wiele lat panowania. Z Bialogrodu, 20 dnia decembrie ⟨1599⟩.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 8, c. 263—265; Archivum Glowne Akt. Dawnich, Warszawa, Archivum Zamoyskich, Korespondencja, Sygn. 3028 ⟨fost 1790⟩, p. 64—65 ⟨fost 35—36⟩; P. P. Panaitescu, *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, p. 93—98; D.R.H., B., Țara Românească, XI, p. 497—500.

Ioan Mihai voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Ardealului și al Țării Românești. Scriem fratelui nostru din inimă celui mai iubit, Ioan Ieremia Moghilă voievod, din mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei. Urăm domniei sale lungă domnie și sănătate și fericire întru toate. Prin aceasta am înțeles din scrisoarea și recomandarea verbală pe care ai trimis-o la noi și mulțumim domniei tale pentru cuvintele bune și frumoase pe care ni le-ai trimis domnia ta. Ai binevoit de asemenea domnia ta să ne scrii în scrisoare că a fost cu voia lui Dumnezeu că am ajuns domn în această țară și că te bucuri Măria Ta pentru aceasta și mulțumești lui Dumnezeu pentru această grație ce ne-a arătat. În același chip și noi mulțumim lui Dumnezeu că Măria Ta ești în bună sănătate și în domnie liniștită. Dar ai binevoit să scrii domnia ta către noi, că Măria Ta fiindu-ne prieten binevoitor, ai fi vrut totuși mai bine pentru noi ca aceea ce s-a întîmplat să nu fi fost. E adevărat că și noi aceasta n-am dorit-o, nici nu ne-am așteptat ca să se întîmple așa cum s-a întîmplat. Dar pesemne domnul Dumnezeu a vrut ca să fie așa. Căci cînd cardinalul a venit în țara Ardealului și s-a făcut domn, foarte ne-a părut bine și ne-am bucurat de aceasta, ni s-a părut că va fi un om înțelept și așezat și că vom avea și noi cu cine să vorbim și să ne sfătuim (că nu va fi ca celălalt, care nu știa ce face, nici ce vrea) și îndată ce cardinalul s-a așezat în această domnie și a luat cîrmuirea țării Ardealului, iar noi am gătit daruri de preț și cinstite și i le-am trimis lui ca unui domn, de care a fost bucuros și ne-a mulțumit cum se cuvine, am crezut că-l vom avea de prieten și că ne va trata cu cinste și se va purta bine cu noi. Iar după aceea, a trimis la noi pe solul său, Ciomortany Tamaș, cu această solie, ca să ies din țară și din domnia aceasta, căci așa este voia Măriei Sale craiului [1], căci craiul va face alianță cu turcii și că turcii s-au unit și că vor face alianță cu polonezii și cu țara Moldovei și cu Englitera și cu Franța. Iar eu i-am spus: „Dacă

craiul a făcut alianţă cu turcii şi s-a unit cu toţi aceştia, de ce nu mă poate împăca şi pe mine cu turcii şi dacă a putut să-şi face sie pace, cînd va vrea poate să-mi facă şi mie, ca să rămîn în ţară, căci turcii, pentru voia lui, o vor face". La aceasta mi-a vorbit astfel: „Craiul cu nici un chip nu poate să obţie pentru domnia ta alianţa la dînşii, căci turcii nu vor şi nici nu sînt bucuroşi să te aibă pe domnia ta în această ţară şi este şi acum la noi un ceauş care a venit pentru aceasta, ca domnia ta să nu mai rămîi în această ţară". Iar eu i-am spus lui: „Dar această slujbă a mea ce am făcut-o pentru Ardeal, că mi-am dat ţara mea pradă turcilor şi tătarilor de au luat-o, au prădat-o şi că atîţia ani am stat împotriva turcilor cu oamenii mei şi cu puţinul ajutor al ţării mele, necruţînd niciodată sîngele nostru pentru Ardeal, care fiind sub apărarea mea, întru nimic n-a cunoscut nici o pagubă şi este întreg? Şi pe lîngă acestea, jurămintele ce le-am jurat între noi, ca să nu ne părăsim unul pe altul pînă la moarte, ci să ne ţinem împreună, cînd va fi bine unuia să fie şi celuilalt, iar dacă va fi rău, de asemenea. Şi acum fac ei alianţe şi mie-mi spun că nu pot"? La aceasta însă mi-a spus: „Altfel nu este, nici nu poate fi, numai cît să plecaţi din ţară". Iar eu am spus: „Şi încotro să mă duc, dacă plec din ţară? ... El a spus: „Craiul vă va da o cetate la o parte şi vei locui acolo, iar dacă de bună voie nu vrei să pleci, după cum îţi cere craiul, atunci trebuie să ştii că este porunca împărătească către craiul ca el să vie asupra domniei tale, iar Ghiuzeldje paşa [2] cu turcii să vă prindă viu de acolo cu toate şi să vă dea turcilor". Auzind aceasta m-am înspăimîntat şi mi s-a umplut inima cu tot felul de gînduri şi într-aceasta nu am avut ce să mai spun, însă i-am zis: „Dacă este voia craiului ca să plec, mă voi duce, numai să-mi fixeze timpul şi ziua, ca să mă pregătesc pentru aceasta, să-mi dea un castel, ca să locuiesc". Am trimis apoi pentru castel, ca să ştiu pe care mi-l vor da. A spus că nu-mi vor da nici un castel; nu ştiu ce să înţeleg. A trimis la mine doi nobili ca să fac cu dînşii aşezămînt şi să-l întărim prin jurămînt şi ca să fim prieteni, aşa cum am fost cu dînşii mai înainte. Faţă de acest aşezămînt şi de acest jurămînt am stat şi m-am ţinut, înţelegînd şi despre dînsul că-l va respecta faţă de noi în chip statornic. Şi între timp am auzit că face amestecături şi aşa auzind şi una şi alta despre dînsul, că vrea să lucreze şi într-o parte şi în alta, despre care lucruri poate că şi domnia ta binevoieşti să ai ştire. Şi aşa văzînd toate aceste răutăţi ale lui şi duşmănie împotriva noastră, m-am sculat din ţara mea cu copiii mei, luîndu-mi şi soţia şi tot ce aveam şi cu oastea mea, căci nu aveam încredere în puterea mea, că nu aveam oaste aşa mare. Dar am luat în ajutor pe domnul Dumnezeu şi am pus şi jurămînt pentru dreptatea mea, am mers asupra lui, sau că eram eu vinovat pentru aceasta, sau erau ei. Domnul Dumnezeu pentru jurămintele lor pe care le-au călcat şi pentru nedreptatea lor i-a bătut, căci nu noi, ci domnul Dumnezeu i-a bătut, căci noi credinţa şi jurămintele cu cine avem le ţinem tare şi dreptatea şi credinţa vrem să le păstrăm pînă la moarte.

Înţelegem că Măria Sa regele este supărat pentru aceasta pe noi. Rugăm pe domnia ta să binevoieşti să înştiinţezi pe Măria Sa, aşa cum scriem către domnia ta, de ce s-a întîmplat aşa, ca Măria Sa regele să ştie, pesemne precum a fost voia lui Dumnezeu, aşa a fost.

Pe lîngă aceasta, rog pe Măria Ta ca Măria Ta să nu te potriveşti cuvintelor oamenilor, nici să le dai credinţă, ci întotdeauna să fim şi să·

trăim ca frații în prietenie, pentru ca și țările și supușii noștri să fie în pace, precum și mai înainte și pînă acum.

Cu aceasta dorim domiei Tale de la domnul Dumnezeu sănătate și domnie fericită întru mulți ani. Din Alba Iulia, la 20 decembrie ⟨1599⟩.

---

[1] Este vorba de Andrei Báthory, care avea titlul de principe.
[2] Guzeldje Mahmud pașa, comandant al zonei Dunării, cu reședința la Vidin.

122 — 1599 decembrie 22, Alba Iulia.

[...][1]. hora é il tempo di poter comodar ogni cossa per mezo di questo magnanimo Mihail Voivoda, et valoroso capetanio. Apresso il quale sono tutta via a esortarlo che sia sempre constante al servitio di Vostra Maestta Cessarea, il qual con afectionatisimo core mi si oferisce, et promete a far tutto quelo che é la volunta di Vostra Maestta Cessarea. Il qual con molto desiderio desidera che qualche uno uengi quanto prima, acio in nome suo posi renunziarli questo Regno, et lui andarsene ad altre impresse di magior inportanzia et molto hauerebe a caso che Vostra Maestta gli mandase quanto più presto gli sarà posibile al Ilustrissimo Signor Pezzen. Cossi anco io di parte mia non mancho a pregarli et sulicitarli che detto Ilustrissimo Pezzen [2] vengi, se sara posibile, volando; perche ui prometto che le cosse di questo Regno si acomodarano et meterano in bonisimo ordene et a satisuatione di Vostra Maestta Cessarea. Di piu la pregiamo che Vostra Maestta Cessarea si contenti, daspoi che cosi à bone occassioni, di non far nissuna pace con li Turchi, ma, per mezo di questo Principe, atender a guergiar, et darli aiutto conpetente, perche Vostra Maestta Cessarea si trouara molto contenta di opere sue. Et io prometto per il detto Principe che sarà sempre fidelisimo et sincerisimo verso Maestta Vostra et mai lui fara pace con li Turchi; mà tutta la sua mira è per andar verso Turchia et far la sua sedia in Soffia: che di tutto questo Vostra Maestta Cessarea si potra informare come sarano qui l'Ilustrissime Comesarij; li quali con gran desiderio si aspetano. Et, quelo che io di canto mio posso, non mancharo a far ogni debitto. Et si come piu in lungo li darà particolar relatione il signore Giouani Marini con il quale sempre siamo insieme apresso Ilustrissimo Mihal Vaivoda per la servittu di Vostra Maestta hauendose ralegratto asai il detto Vaivoda da le amorevole et begnigne letere di Vostra Maestta Cessarea [...][3].

Di Alba Giulia, alli 22 Dezzembre 1599,

Dionisio Ralli, arcivescovo di
Tarnova, in Bulgaria

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXLV/52; Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Hungarica, Fasz. 136; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 552—553.

[...][1] acum a venit vremea de a putea orîndui toate lucrurile cu ajutorul acestui mărinimos și valoros căpitan, Mihai voievod. Mă aflu mereu pe lîngă el, îndemnîndu-l să rămînă statornic în serviciul Maiestății

Voastre imperiale. El se arată față de mine ca fiind animat de sentimente de dragoste și promite să facă tot ceea ce reprezintă voința Maiestății Voastre imperiale. Dorește cu multă ardoare să vină cît mai repede aici cineva, în numele Maiestății Voastre imperiale, pentru ca el să poată renunța la guvernarea de aici și să se îndrepte spre alte acțiuni mai importante : ar ține foarte mult ca Maiestatea Voastră să trimită cît mai repede posibil pe ilustrul domn Pezzen. De asemenea și eu, din partea mea, nu omit a vă ruga și a solicita ca numitul, ilustrul Pezzen [2], să vină — dacă e posibil — zburînd; promit că problemele guvernării de aici se vor aranja și vor fi puse în cea mai bună ordine, spre satisfacția Maiestății Voastre imperiale. De asemenea, folosind această ocazie, rugăm pe Maiestatea Voastră imperială să se mulțumească a nu încheia nici un fel de pace cu turcii, ci să aștepte a se război cu ajutorul acestui principe și să-i dea ajutorul cuvenit, căci Maiestatea Voastră imperială va fi mulțumită de isprăvile lui. Iar eu promit că numitul principe va fi totdeauna foarte credincios și foarte sincer față de Maiestatea Voastră și că nu va face niciodată pace cu turcii, căci ținta lui unică este de a se îndrepta spre Turcia și de a-și face reședința la Sofia. Despre toate acestea, Maiestatea Voastră imperială se va putea informa îndată ce vor fi aici iluștrii comisari care sînt așteptați cu multă ardoare.

Eu, pe cît îmi stă în putere, nu voi omite a-mi face datoria, așa cum va relata deosebit, mai amănunțit, domnul Giovani Marini, cu care mă aflu mereu împreună pe lîngă ilustrul Mihai voievod în serviciul Maiestății Voastre. Numitul voievod s-a bucurat foarte mult de scrisorile afectuoase și binevoitoare ale Maiestății Voastre imperiale [. . .][3].

Alba Iulia, la 22 decembrie 1599
Al Maiestății Voastre sacre servitor mult devotat

Dionisie Ralli, arhiepiscop de Tîrnovo, în Bulgaria

---

[1] Despre refugierea lui Dionisie Ralli în Transilvania, pentru a servi de acolo interesele creștinilor din Balcani.

[2] Dr. Bartolomeu Pezzen, consilier imperial.

[3] Formula de încheiere.

123 **<1599 decembrie 24, Turda>.**

Sluga Waszmości mego miłościwego Pana Matiasz że byl tak dlugo sam zatrzimany, i nie dla inszey prziczyny iedno ze sam u nas byli trwogi zewszad w ziemi Multańskiey y iuzechmy prawie byli zwatpili o ziemi swoiey, tak dla niebezpieczenstwa, ktorego bylo sila, nie mogl wyachac. Teraz iuz za Boza pomoca rzeczy sie kesupokoily, tedy go iego Hospodarska Mcz odprawil, dawszy mu na strawe kilka dziesiat zlotych. A tak rozumiem, ze rzecz potrzebna Wm. to oznaimic, co sie z nami przez te czasy dzialo. Naprzod in Junio bylichmy zawzdy na koniech i pogotowiu do potrzeby, bo Turcy byli pod Dziurdziowem most zbudowali nad Dunaiem, ktory most iedno na Dunay spuscic mieli. Michal Wojewoda na woisko Tureckie oczekawal, z wielka radoscia chcac iem bitwe dac, iedno tego nie wiemy,

co za przyczyna, ze do nas sie przeprawic nie chcieli, y takechmy cale lato na Turki oczekiwajac strawili, w obozie pogotowiu bedac. Bo Michala Wojewode sluchy dochodzily y szpiegowie te wiesci przinosili, ze Cesarz Turecky roskazal Jeremiiowi, Wojewodzie Woloskiemu, aby brata swego Siemiona na Wojewodztwo Multanskie stawil, do czego Panowie Polacy pomagac mu mieli zolnierzmi polskiemi. Iuz ta wiesc byla do nas prziszla, ze Polny Hetman [1] Koronny Polskiey ruszyl sie z woiskiem na pomoc Jeremiiowi, aby byl wsadzil na Panstwo Multanskie Siemiona. My lezac w taborze nad rzeka Butha iedna czesc woiska, a drugie woisko lezalo nad Seretem u Czytnika [2], niedaleko Rybnika. Potem dano znac Michalowi Wojewodzie, ze Xiaze Andreas Batory Cardinal pobral mu te pieniadze co mial od Cesarza Chrzesciańskiego poslane, y od Papieża, któremi mial żolnierzom nam placić. Byla w naszym woisku wielka trwoga, że Michal Wojewoda pieniędzy nie mial y nie mial nam czim placić. Potem y drugi raz także uczinil, że te pieniadze, co byl Papież poslal przez Legata swego Malaspina, też nieboszczik Batory pobral, za ktore pieniądze ludzie iął przymować i woyska zibierać. A w tym czasie Jeremi Wojewoda poslal do niego, tractuiąc z nim, aby bratu iego państwo puścil Multańskie, a sam Jeremi mial woisko pogotowiu, także też Andreas Batory mial woisko pogotowiu, teź poslal do niego, aby mu puścil Wojewodztwo Multańskie, abo źeby mu przysiagl poddanym być, a przeciwko Torkowi, aby przestal woiować. On krótce Cardynala Batorego posly odprawil, że : poki mu ziemi na oczy nie nasypa, poty ia z Turkiem woiować nie przestanie, gdyż przisiagl Cesarzowi Chrzesciiańskiemu pomagać przeciw Turkowi. A co się tycze, aby mial woiewòdztwo puścić, tedy ia panstwa swego y oiczyzny swey nikomu nie puszczę, aż mię za nogi z niey wygozloką.

Wtem czasie Cardynal Andreas Batory Seym složyl w Kolozwarze ; rozumieiąc to Michal Wojewoda, že o nim radziċ miano na seymie, a w tym też szpiegowie prziszli oznaimuiąc mu, że sie iuż woiska Tureckie przeprawuia przez Dunay do iego ziemie, także i to, że Wojewoda Wolosky z drugiey strony ruszil sie z woiskiem swym do iego ziemie, y Hetman Polny z Polaki przybliżal sie do ziemie Wološkiey na pomoc Jeremiaszowi. Potem on to widzac, że zewazad mial nieprzyiaciela, porozumiawszy sie z Polkownikami y Rotmistrzami Polskiemi których iest y teraz u niego przez cztery tysiacy, ruszyl sie przez góry do Siedmiogrodzskiey ziemie ze wszytkim woiskiem swoym, intentiey swoiey nie powiedaiac Wegrom ani inszem norodom, tylko Polakom. A tak wziawszy żone y dzieci i wszytkie skarby, co mial, przyciagnelismy in Octobre pod Braszow, którychmy sztucznie a fortelnie ubieżeli. Potem zarazem z starszemi pany Sekelskiemi porozumiawszy się, którim obiecal te pierwsze wolnosci im przyweocić, które od Króla Matiasa mieli i pozwolil im pany swoie wybić, których za Zigmunta Baterego tak kilka lat mordowali, w czem wszyscy Seklowie do niego prziśtali i woisko swoie niemale do Michala zebrali. Potem także Seklowie fortelnie y Węgrzy Fogarasz, mocny zamek, wielki ubiegli. Potem przysiagneliśmy pod Sebinow. Gdy sie Andreas Batory dowiedzial, źe iuź Braszow wzial y Fogarasz, poslal Malaspine Legata Papieskiego do niego, który z nim tractowal, aby z ziemie dobrowolnie wyiechal, chcac mu te iego pieniadze wrócić, które mu byl Cesarz y Papież poslal na żolnierze i do tego obiecuiac mu swoie pieniadze dać na zaplate olnierzom na trzy miesiace. I to Malaspina twierdzil, że mial od Cesarza Chrzesciiańskiego to poselstwo, aby Michal z ziemie Siedmiogrodzskiey dobrowolnie wyiechal. Tam że go Michal pytal, ieśli ma listy od Cesarza o te rzeczy pisane

do niego, a gdy Malaspina powiedzial, żem ia Papiesky posel, możesz mi przez listu wierzyć, on mu na to odpowiedzial że ciebie ociec Swiety Papież dla tego poslal, abyś ty o rzeczach duchownych radzil, a nie o rycerzskich, i radzeć abyś z taboru mego nie mieszkaiac wyiachal, a toć dam ze dwiescie piechoty, ktorzy cie strzedz beda, póki ia sie nie rozprawie ò te ziemie iuż swoiey nie mam.

Wtem skoro Legat poiechal, Cardynal z swoiem woiskiem nadiechal i taborem pod Sebinowem niedaleko woiska Michalowego sie polozyl. Nazajutrz, to jest 27 Octobris rano poczeli woiska szykować z obu stron; Michal Wojewoda tak woisko swoie szikowal; naprzód Polaki na dwa huffy rozdzielal i postawil ie po bokach woiska swego, a miedzy niemi w drugi uff postawil Wegry swoie, Sabat Legin piechoty z dzialy polnemi z strzelba, we czwartem uffie za temiż Sabat Legin katanów kilka tysiecy z kopiiami postawil. Potem Moldawcow piaty uff po bokach tych katanów postyawil, których bylo póltrzecia tysiaca. Także uff niemaly Seklów, w tyl Moldawców postawil. A sam Michal woiska szikowal, potem uszikowawszy sie tak, stawal za temi uffami z żona i z dziecmi, maiac przi sobie wybraney piechoty swoiey trzy tysiace i konnych dwa tysiaca także, tamże zarazem Andreas Batory Xiaże Siedmiogrodzskie też woiska swoie uszikowawaszy stal. W tem Sabat Leginowie Michalowi skoczyli do piechoty Batorego meżnie sie biiac, która piechota Batorego sparla Segitleginy, że musieli nazad uciekać. W tem roskazal mi sie z swem pulkiem potkać, w którym pulku swym siedmset koni Kozaków polskich mialem. Skoczywszy tedy z Kozaki sparlem piechote Batorego. Znowu katanowie Batorego sparli mie z mem pulkiem, zatem mie kazal posilkowacz swoim katanom z kopiiami. Jak katanowie Michalowi skoczyli posilkuiac mnie, sparli katany Batorego. A Panu Branickiemu [3] nie kazal sie potykać z kilkiem tysiecy Kozaków, iedno stać na mieyscu. Potem zaś Wegrowie Batorego wielkim uffem sparli zasie naszych Michalowych ludzi, że poczely bardzo uciekać, w tem nim sie ia do sprawy poprawil, sam potem Michal, skocziwszy do Branickiego pulku, prosil, aby teraz czinili, co sie ludziom rycerzskim godzi : powiadaiac, że naprzòd u Boga, a potem u was moia slawa, i victoria w ręku. Potem ia z swoim pulkiem z iedney a Pan Branicki tak że z drugiey swey strony gwaltem wielkim skoczylichmy, z któremichmy sie wrecz dlugo byli. Tamżeśmy ich przelomili, ażechmy na nich w tabor wiachali. Tamże zarazem strebowano woisko nazad. A zatim piechocie swey z synem swym [4], także też Seklom i Moldawcom w tyl onego taboru Wegierskiego, bo sie byli w taborze na obrone zasadzili, zaieżdzac kazal. Potem znowu kazal sie ludowi swemu sprawić, tak iako y pierwiey byli, ale że sie chylilo, ku wieczorowi noc zaszla, takechmy w sprawie stali, iedno ranne do swego taboru odeslaliśmy, tych którzy mogli być żywi.

Tam nigdy Wegrowie lepsi nie byli, iako w ten czas, bo sie byli z obu stron iednakie broni maiac. By byli nie moy Kozacy, tedy by byl Michal bitwe przegral, bo iuż byli z naszei strony ludzie bardzo uciekać ieli.

Wtem w nocy, skoro sie zmierzklo, Batory z taboru swego poczal uciekać, uchodzac w góry ku Woloskiey ziemi, a ludzie iego zaraz z nim taboru odbieglszy; tam skoro postrzeglszy, dano znać, że iuż Batory ucieka, zarazem Seklowie w pogonia za niemi swym pulkiem, i tak pogoniwszy go w iedney Serbskiey wsi, który iedno samotrzeć uchodzil, tam ieden go ranil siekierka pociskiem w glowe. Obróciwszy sie Batory ial sie

bronić, którego raniono w glowe przez czolo, przez twarz. A skoro poszwankowal glowe mu ucieli, która ucieta z temi ranami trzeciego dnia Michalowi prziniesiona. Która glowe Michal wziawszy, ial ia calować placzac nad nia, a onego co te glowe przyniósl, kazal go sciać przy wszystkimi, woisku. Potem poslal po cialo, a gdy cialo wieziono, przeciwko temu cialu z wielka uczciwoscia z Bialogrodzie ze wszystkim woiskiem swem wyiechal. A potem w Bialogrodu w wielkim kosciele piatego dnia z wielka uczciwoscia rycerstwa swego cialo prowadzil do grobu, sam za cialem swiece niósl, tam go pochowal.

Potem Sebinow sie po bitwie zarazem poddal, y insze zamki i miasta, y potem wszytka ziemia poddala<sie> i panowie ci Siedmiogrodscy Michalowi przysiegali mu, prócz iednego miasta i zamku Hustu, który Niemcy na Cesarza ubieżeli, y swemi ludzmi osadzili. Po wygraney bitwie nam Polakom i Wegrom, za te prace y mestwo nasze darowal nam Michal zarazem za trzy miesiace pieniedzy gotowych, a na czwarty zadal nam y ustawe na żywność pobożnie ustawil y iest nam tak Milościwym Panem, że kto sie iedno ozowie Polakiem być, zarazem go udaruie, a chceli mu slużyć, pieniadze gotowe daie. Do tego nam Pulkownikom i Rotmistrzom nad to, kiedy do niego przydziemy, z wielka uczciwoscia nas przymie, u stolu okolo z nim siedzimy, nie iako pan, ale iako towarzysz z nami postepuje. Rzadki dzień, żeby komu z nas nie mial co darować z siebie tak szaty iako y futra kosztowne, i czerwone zlote, których ma przy sobie zawsze pelna kieszenia, z tem iest nie skąpy, y do chudych pacholków sam u stolu piia przez zdrowie tego, do którego piie i z ręki swey potrawe podawa ocukrowaeszy ia dobrze czerwonemi zlotemi chudym pacholkom.

To też Waszmości oznaimuie, iż ma czim placić y co dawać żolnierzom, bo niemale skarby bral po Zigmuncie, iak o y Andreaszu Batorych pobral, które ledwo na dwadzieśćia i cztery wozy pobrano. Teraz na zimie gotuie sie z woiskiem swem pod Temeswar, zamek turecky, a lecie chce go dobywać. Iest na tem, ze dziewke [5] swoie radby do Polski wydal za zacnego czlowieka, także y syna swego radby w Polszcze ozenil. Jego Królewskiey Mości chce poddaństwo oddać y wiernym być y poprzysiac chce. Maximilian slal doniego, aby mu Siedmiogrodzskie państwo spuścil, czego on uczynić nie chce, powiadaiac, ze sie to państwo krwia polska polialo. Ale Cesarzowi Chrzesciańskiemu iako raz przisiagl, tak y teraz chce pomagać przeciwko Cesarzowi Tureckiemu, poki żyw bedzie; ale Maximilianowi nie chce państwa Siedmiogrodzskiego puścić. Posly swe na Seym chece przyslać do Króla Jego Mości, iedno sobie tego zyczy, zeby byli w lepszem poszanowaniu, a niz tak trzy lata.

Walenty Walawski
Pulkownik Woiewody Multańskiego y Siedmiogrodzskiego.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R. P. Polonă, r. 11, c. 660—665; Bibl. XX, Chartoryska, Warszawa, ms. 351, nr. 107, p. 242—247; A. Veress, *Documente*, V, p. 332—340, 362—366, sub data 14 decembrie 1599; *Călători străini*, IV, p. 177—182, sub data 24 decembrie 1599 — probabil după copia din ms. 345.

Faptul că Matia, sluga domniei voastre a fost reţinut aici atîta vreme, nu are altă pricină decît că la noi, în Ţara Românească, au fost pretutindeni mari tulburări, şi ne aflăm aproape lipsiţi de nădejde de

ţara noastră. Aşadar, din pricina multelor pericole de la noi el nu putea pleca. Acum cînd cu ajutorul lui Dumnezeu e ceva linişte, a fost lăsat de către milostivenia sa principele, dîndu-i cîteva zeci de galbeni, cheltuială de drum.

Cred că este nevoie să vă dau de ştire cum ne-a mers în aceste vremuri. La început, în iunie, am stat mereu călări ca să putem porni la luptă oricînd, deoarece turcii au făcut lîngă Giurgiu, la Dunăre, un pod, gata să-l lase peste Dunăre. Mihai voievod aşteaptă cu mare bucurie oştile turceşti, voind să se măsoare cu ele, dar nu ştiu din ce pricină n-au înaintat pînă la noi. Şi astfel am petrecut toată vara aşteptînd pe turci în tabără, gata de luptă, căci veneau zvonuri la Mihai voievod şi spionii aduceau ştiri că împăratul turcilor poruncise lui Ieremia — voievodul Moldovei — să-şi aşeze pe fratele său Simion în scaunul Ţării Româneşti, pentru care lucru trebuia să fie ajutat de către nobilii polonezi cu soldaţi leşi. Ne-a sosit şi veste că hatmanul de cîmp [1] al coroanei polone a plecat cu oastea în ajutorul lui Ieremia, pentru a pune pe Simion în scaunul Ţării Româneşti. Noi stăteam în tabăra de lîngă rîul Buzăului, cu o parte a oştirii, iar cealaltă oaste stătea lîngă Siret, la „Czytnik"[2] nu departe de Rîmnic. Apoi i s-a adus lui Mihai voievod ştirea cum că principele cardinal Andrei Báthory i-a reţinut banii ce-i fuseseră trimişi de către împăratul creştin şi de către papă, cu care el ar fi trebuit să ne plătească soldaţii. În oastea noastră a fost mare zarvă din pricină că Mihai voievod nu avea bani cu ce să ne plătească. Apoi, răposatul Báthory i-a oprit şi a doua oară banii ce-i fuseseră trimişi de papa, prin legatul Malaspina, cu care bani el ar fi trebuit să-şi adune oameni şi să-şi întocmească oastea. În această vreme, Ieremia voievod trimise un om la Mihai voievod ca să lase Ţara Românească în seama fratelui său, iar Ieremia avea oastea gata, ca şi Andrei Báthory, care de asemenea trimisese un om la Mihai voievod ca să-i lase lui Ţara Românească, să-i facă jurămînt de supuşenie şi să înceteze lupta contra turcilor. El slobozi curînd de plecare pe solii cardinalului Báthory, zicînd : „că pînă ce nu-i va arunca pămînt peste ochi, nu va înceta să lupte cu turcii, deoarece a jurat împăratului creştinilor că îl va ajuta împotriva lor". „În ceea ce priveşte lăsarea domniei, nu-mi las nimănui ţara şi moşia, pînă ce nu mă vor smulge de acolo, tîrîndu-mă de picioare".

În această vreme, cardinalul Andrei Báthory adună o dietă la Cluj. Mihai voievod ştia că în această dietă se vor sfătui între ei despre el. Apoi veniră şi spioni, aducîndu-i vestea că turcii au trecut Dunărea în ţara sa, că voievodul moldovean a pornit de partea cealaltă cu oaste împotriva ţării sale şi că hatmanul de cîmp al Poloniei se apropia de Ţara Românească cu polonezii trimişi în ajutorul lui Ieremia. După aceea, Mihai, văzînd că are vrăjmaşi în toate părţile, s-a înţeles cu rotmiştrii şi polcovnicii polonezi care erau acum peste 4 000 pe lîngă dînsul. Se strămută cu întreaga sa oaste peste munţi în Ardeal, fără să fi spus ceva despre scopul său ungurilor ori celorlalte neamuri, afară de polonezi. Şi, astfel, luîndu-şi cu sine soţia, copiii şi toate comorile pe care le avea, am ajuns în octombrie lîngă Braşov, pe care l-am luat cu meşteşug, şi dibăcie. Atunci s-a înţeles cu domnii mai de vază ai secuilor, cărora le-a făgăduit napoierea libertăţilor lor mai vechi primite de la regele Matias şi le-a îngăduit să-şi ucidă stăpînii, aşa cum mai făcuseră cu cîţiva ani mai înainte şi sub domnia lui Sigismund Báthory. Apoi, toţi secuii au trecut de partea lui, aducîndu-şi oastea lor mare la Mihai. După aceea, secuii şi ungurii

au ocupat cu dibăcie puternica cetate a Făgăraşului. Apoi au venit lîngă Sibiu. Cînd Andrei Báthory află că Mihai a ocupat Braşovul şi Făgăraşul, trimise pe nunţiul papal, Malaspina, la dînsul, cerîndu-i să se retragă de bunăvoie, făgăduindu-i că va primi banii trimişi de împăratul creştin şi de papă pentru soldaţi; i-a mai făgăduit în afară de aceasta să-i dea chiar din banii săi, ca să-şi poată plăti soldaţii pe trei luni. După care Malaspina mai susţine că împăratul creştinătăţii i-a încredinţat solia ca Mihai să părăsească de bunăvoie Transilvania. Mihai îl întreabă, însă, dacă are despre aceste lucruri scrisori de la împărat către el şi cînd Malaspina îi spuse că el e un nunţiu papal şi că îl poate crede şi fără scrisori, Mihai îi răspunde: „Pe tine te-a trimis sfîntul părinte să te îngrijeşti de treburile duhovniceşti, iar nu de cele vitejeşti şi te sfătuiesc să-mi părăseşti tabăra fără răgaz; de nu, vei fi păzit de 200 de pedeştri, pînă ce mă voi răfui cu ţara aceasta, deoarece pe a mea mi-am pierdut-o".

După ce a plecat nunţiul, a venit cardinalul cu oştile sale şi şi-a aşezat tabăra lîngă Sibiu, nu departe de aceea a lui Mihai voievod. A doua zi, adică la 27 octombrie, dimineaţa, a şi început aşezarea oştilor de amîndouă părţile. Mihai îşi rîndui oştile astfel: mai întîi împărţi pe polonezi în două corpuri, pe care le-a pus pe amîndouă flancurile oştirii sale; între ele ca trupă a treia a pus pe ungurii săi, pe haiduci ⟨Szabadlegények⟩ cu artileria; ca trupă a patra, a aşezat în dosul acestor haiduci cîteva mii de ostaşi cu suliţe, şi ca trupă a cincia, a pus pe moldoveni în număr de 2 500 la marginea acestor ostaşi. Mai în spatele moldovenilor, a pus o trupă mare de secui. Oastea a fost rînduită de Mihai însuşi, după care s-a aşezat cu copiii şi cu soţia sa în spatele acestor oşti, împreună cu 3 000 de pedeştri aleşi şi 2 000 de călăreţi. Aşa stătea şi Andrei Báthory, principele Transilvaniei, după ce îşi rînduise oamenii. Dar, în acest timp haiducii lui Mihai se aruncaseră asupra pedestraşilor lui Báthory şi încăierîndu-se între ei, haiducii au fost respinşi şi au fost nevoiţi să se retragă. Atunci mi-a poruncit Mihai să lupt cu polcul meu de 700 de călăreţi cazaci din Polonia. Am înaintat cu cazacii, azvîrlind înapoi pe pedestraşii lui Báthory. Acum am fost respins cu polcul meu de către ostaşii lui Báthory şi din această cauză Mihai m-a ajutat cu suliţaşii săi. Cînd mi-au sosit ostaşii lui Mihai în ajutor, am împins îndărăt oastea lui Báthory. Lui Branicki [3] nu i-a îngăduit Mihai să intre în luptă, lăsîndu-l să stea pe loc cu cîteva mii de cazaci. Atunci o ceată mare de unguri ai lui Báthory a aruncat iarăşi pe oamenii lui Mihai înapoi, aşa că au început să fugă. Acum, înainte ca să-mi dau seama, s-a repezit Mihai însuşi la polcul lui Branicki şi l-a rugat să facă ce se cuvine unor viteji, zicînd că cinstea sa stă în puterea lui Dumnezeu şi în a lor, căci biruinţa e în mîinile lor. Atunci am înaintat cu polcul meu dintr-o parte şi domnul Branicki de cealaltă parte cu mare putere; ne-am luptat mult şi, în sfîrşit, rupînd rîndurile vrăjmaşilor, am intrat după ei, în tabăra lor. Acolo a răsunat apoi semnalul retragerii. Mihai a poruncit pedestrimii sale, de sub comanda feciorului său [4], precum şi secuilor şi moldovenilor săi să se aşeze în dosul taberei ungureşti, căci se pregătea acolo de apărare. Apoi, Mihai a poruncit oştilor sale să se aşeze iarăşi aşa cum erau la început; dar, înserîndu-se şi lăsîndu-se noaptea, am stat rînduiţi de luptă şi au fost trimişi răniţi în tabăra noastră, pentru ca să-i ţinem în viaţă, pe cei care mai aveau zile.

Ungurii nu au fost nicicînd mai viteji ca atunci, căci lupta se purta de amîndouă părţile cu aceleaşi arme şi dacă nu erau să fie cazacii mei,

Mihai ar fi pierdut bătălia, deoarece oamenii din partea noastră erau chiar gata să fugă.

La căderea nopţii, îndată ce s-a făcut întuneric, a fugit Báthory din tabăra sa în munţi spre Moldova, iar oamenii săi au părăsit îndată tabăra, după dînsul. De îndată ce s-a băgat de seamă că Báthory fugise, l-au urmărit secuii cu cetele lor. L-au ajuns din urmă într-un sat secuiesc, unde se refugiase numai cu trei inşi. Acolo a fost rănit la cap de cineva, cu o lovitură de secure. Apărîndu-se şi întorcîndu-se într-o parte a fost rănit la cap, la frunte şi la faţă. Imediat ce a căzut, i s-a tăiat capul, care a treia zi a fost dus cu rănile pe el la Mihai. Mihai a luat acest cap, a început să-l sărute plîngînd, iar acel care l-a adus a fost pedepsit cu moartea în faţa întregii sale oştiri. Apoi a trimis după trupul cardinalului. La sosire, Mihai i-a ieşit înainte cu mare alai, cu întreaga sa oaste din Alba Iulia. Pe urmă, a cincia zi a însoţit trupul cu cinste mare pînă la mormîntul din biserica mare de la Alba Iulia. El însuşi ducea lumînarea după mort şi l-a îngropat acolo.

Apoi, după bătălie, s-au predat îndată Sibiul şi alte cetăţi şi oraşe; şi nobilii ardeleni au făcut jurămînt lui Mihai, în afară de oraşul şi cetatea Hust, care au primit oşti nemţeşti ce le-au ocupat pentru împărat. După bătălia cîştigată, Mihai ne-a dăruit nouă, polonezilor şi ungurilor, leafa pe trei luni deodată pentru munca şi vitejia noastră şi pe luna a patra ne-a plătit banii înainte şi a făcut o lege înţeleaptă pentru întreţinerea noastră. E aşa de milostiv cu noi, încît de se numeşte cineva polonez, îl dăruieşte cu ceva, iar celui care vrea să-i slujească îi dă bani gata. Pe de altă parte, cînd mergem la dînsul ne primeşte pe noi, polcovnicii şi rotmiştrii, cu mare cinste; la masă şedem cu el şi nu ne priveşte ca un domn, ci se poartă cu noi ca un tovarăş de luptă. Aproape nu trece o zi să nu ne dea nouă cîte ceva din al său, ca haine, blănuri scumpe, cît şi galbeni din care are mereu la el buzunarele pline. Nu se zgîrceşte cu banii şi la masă închină el pentru sănătatea slugilor sărace şi le dă chiar cu mîna sa mîncăruri, îndestulîndu-le bine cu galbeni.

Vă mai spun domniei Voastre că are bani de dat soldaţilor, deoarece a luat multe comori rămase după Sigismund şi Andrei Báthory, care abia au putut fi cărate cu 24 de care. Acum se pregăteşte pentru iarnă să meargă împotriva Timişoarei şi la vară vrea să asedieze cetatea turcească. Are de gînd să-şi mărite fata [5] cu un bărbat de seamă din Polonia şi să însoare pe feciorul său tot acolo. Vrea să se supună Maiestăţii Sale regelui Poloniei, să-i facă jurămînt de credinţă. Maximilian a trimis la el să-i lase principatul Transilvaniei, dar el n-a vrut să facă acest lucru, zicînd că pentru această ţară a curs sînge leşesc; pe împăratul creştinătăţii vrea însă să-l ajute cît va fi în viaţă împotriva împăratului turcilor, aşa cum jurase altă dată; însă lui Maximilian nu vrea să-i lase Transilvania. Vrea să-şi trimită solii la Maiestatea Sa regele, la Dietă, însă ar dori să fie mai bine primiţi decît acum trei ani. Pe mine m-a întrebat unde zăboveşte domnia voastră în vremea aceasta, căci v-a pregătit un cal frumos împodobit, împreună cu zece vase din vinul cel mai bun. Şi se roagă doar de acest lucru, ca Domnia Voastră să-i concilieze favoarea Maiestăţii Sale regelui.

Walenty Walawski,
polcovnic al voievodului Munteniei
şi Transilvaniei

[1] Stanislav Zolkiewski (1547—1620), unul dintre ascendenții lui Ioan Sobiescki, adeptul politicii lui Ján Zamoyski de opoziție la veleitățile habsburgilor de a se instala în Polonia (pentru date în plus vezi biografia sa din *Călători străini*, IV, p. 215—217).

[2] Poate Jidenii, la nord de Rimnicu Sărat, dar nu așa aproape de Siret.

[3] Nobil polonez, comandind în oastea lui Mihai Viteazul un polc de cazaci. A murit în slujba lui în anul următor.

[4] Nicolae Pătrașcu.

[5] Domnița Florica.

124 **1599 decembrie 31, Satu Mare.**

[...][1]. Gestern Abends khombt vom Cornisch Gaspar dem Hernn Zöggl ein beckhandte Person, mit Vermelden, er Cornisch verman den Herrn Zöggel Eurer Maiestätt zuschreiben baldt und unverzogenlich derselben Commissarien hinein zu ordnen, dann er Mihal werde cedirn. Jedoch solten dieselben Commissarien die Sachen also anstöllen, dasz der Cornisch und noch ainer, mit inen möchten undterweegs zusambkhomben, sich mit inen von nottwendigen Sachen zuundterreden; dises zue endpietten verstehen ich und der Herr Zaggel anderst nicht, alls das er Cornisch Gaspar, auf den Schimpf und Spott den im der Mihal inn offentlichem Landtag da er in für Eur Maiestätt Verrötter gescholten, im dasz Generalat uber das Khriegswesen genomben, und dem Zekel Moisas dasselb gegeben, seines Leibs und Lebens auch mer unsicher, nur dahin tiht und tracht wie er sich bey Eur Maiestätt wider insinuiren einsönen schön und guet machen und nur sovil Gewishait und Gelaits von Eur Maiestätt haben khöndt sicher, und mit Eur Maiestät Gnaden zu derselben hinaus zu khumben, und sein Leben zu saluirn, wie er dann dasselbige durch seinen aignen Diener so er zu dem Herrn Niari geschikht, eben bey dem Herrn Basta und mir tali modo gesuecht, der Herr Basta und ich solten Eur Maiestätt dahin bewegen, damit sy vom Mihal, in Cornish und den Pongräcz hinaus begerethen, und forderten, und ich Eurer Maiestätt vom 15. 16. und 17. derwegen mehrere mein ausfurliche Relation neben dem wasz sich zum Anfang Hust halben verloffen, gehorsambist gethan. Dasz wir alls nunmehr von Eur Maiestätt zu dero Legation inn Sibenbirgen deputirte inn zu uns undterwegs zu khumben, verwilligen sollen, das haben ich und der Herr Zöggel biliches Bedenkhen, denn weil er Cornisch schon in non obscuro imo manifesto odio et suspitione by dem Mihal ist, und er Mihal erfur das wir mit im Cornisch clandestina consilia conferirn, darmit möchten wir auch bey im inn ei ungleichen Argwon garatten, und ein Diffidenz bey im wider uns ursachen die Eur Maiestät vorstehenden Tractation zum höchsten schedlich und Nachtäillig sein möchte ja er Mihal prout est natura suspicacissimus uns gar respuiren und reyciren dörffte, Wer wais auch (den ich khan ye ainmal nichts Wollgemaintes noch Treues gegen Eur Maiestät von kheinem Sibenbirger mehr praesumiren), ob der Cornisch nicht eben das suecht mit dergleichen inn seinem höchsten Unglukh visitatione intempestiva uns bey dem Mihal und den Mihal bey uns suspect, und verhast zumahen, undter derselben Diffidenz seine Practikhen für den Sigismundum, dieweill er noch leben soll, oder wohin er Cornisch propendirt desto besser zu avancirn, und inn das Werckh zu richten, Wann er Cornisch inn dem Credit bey dem Mihal wär, wie er sich dessen gegen dem Herrn Forgatsch Sigmund geruembt (dessen Ich Eur Maiestätt aus Clausenburg den 21 November bericht), er wurde sich villeicht nit allso

umb voriger seiner, und seiner Consorten Mainädigkheit willen, vernemben lassen, sondern villmehr dahin trachten, wann der Mihal aus dem Land zuge, das im und suae farinae hominibus dasz Regiment vertraut wurde, dann gewisz ists, es schreiben die zween Raguseer [2], was sy wöllen die Vernunfft gibts auch das die Sibenbirger metu perculsi male sibi conscy tot periuriorum conuicti culpabiles poenis condignis afficiendi et notabiliter mulctandi Eur Maiestät und derselben Regiment nicht gern sähen, neben dem auch das Teutsche und anders Eur Maiestät Khriegsvolkh extremè abhorriren.

Mich bekhumbert zum höchsten allergnedigister Khayser und Herr, dasz dergleichen der Raguseer die es gewisz guet mainen hinaus schreiben anziehen und antreiben auch dergleichen des Cornisch der sich allein zu saluirn suecht, entpietten die Commissarien sollen nur khumben, Er Mihal, wölle resignirn cedirn und wider den Tirkhen sich begeben Möcht Eur Maiestätt zu ungnedigistem Verdacht und Miszfallen, wider mich und den Herrn Zöggel bewegen, auch inn die Gedankhen fieren allsz manglete es eben nur an uns, dasz wir nicht fortziehen, da doch die guetten Leut nicht bedenkhen noch nahinsinnen, das der Mihal jederman guete Wort, sonderlich Eurer Maiestätt gibt, und ohne Vorwissen Eur Maiestätt doch alles disponirt, und allso verbis contrarium operirt und dasz dergleichen eines ganzen Landts Cession ein anders Ding ist, alls wann ainer dem andern zwo oder drei Herschafften da dennehst auch die Underthanen khommen und dem jenigen dem sie cedirt werden, schweren muessten, abträtt, zu dergleichen Cession mues ein Landtag ausgeschrieben, und Eur Maiestätt von Land von neuem geschworen wie und ob aber Eur Maiestätt auch endgegen schweren sollen, mature deliberirt und resolvirt werden.

Soll uns die Cession, derer Eur Maiestätt inn Irer Instruction gar niht noch gedenkhen, noch ainiche Plenipotenz oder Credenz herein verordnet, geschehen, so müessen wir auch von Eur Maiestät wegen mit unsern Personen mit guetten Guardien verischert und forma gubernandi praescitu Vestrae Maiestatis Sacratissimae sein constituirt. Inn des Herrn Peczczen neben der Instruction Information wirt vor allen Dingen auf die Besaczung der furnemibsten Heuser, inn und ausser Sibenbirgen gedrungen, darmit ist man auser der Peczzischen Kneht die auch nun niht mehr inn der Pehmischen Beczallung, auch Ir niht 2.000 mehr sein, und mit Ungern zu Rosz und Fues, auch mit Archibusiern, allein man nembe sie aus den ober Ungarischen Besaczungen nicht gefast, die Luggieschen und Tickherischen [3] 400 Pferdt deren aber nicht 200 sein da unwillig unbeczalt, und haben die Archibusier Geselchafften, die Tikherischen und Luggischen sich lautter vernemben lassen, man zall sie dann bey Heller bey Pfening aus, so wöllen sie uber das Geburg inn Sibenbirgen nicht. Auf dasz was von Eur Maiestätt Volckh hinein zufueren wär, ist khein Beczallung verhanden, khombts unbeczalter, und nicht starckh genues hinein, und thuet Schaden, so rottet sich das Landvolkh zusamben, und mag dasselb leicht ubermanen, im Land erschlagen, und sich also wieder vom Wallachen und Teutschen befreyen, wasz khand, für ein gewundschter Spill der Sigismundus, der Pollnish Canzler, auch ire Anhang inn Sibenbirgen, Sonderlich wann der Wallach aus dem Lande wär haben, War ists das die furnembisten Heubter inn Sibenbirgen vom Mihal von einander abgesundert, der Pangräcz, und Sibrikh inn der Wallachei, der Czaki und Bornamissa und andre Rätt wider iren Willen zu Weissenburg sein, dasz sy allso nicht leicht im Land practicirn unuermerckht khinnen sein, und Hust nunmehr

Eur Maiestätt ist aber denneht wurden die Ubelintentionirten was 'tentirn ob sie auch den Turkhen zu Hilf haben möchten, und dasz gäb Eur Maiestätt, ye wider nicht wenig zu schaffen. Aber alles dasz allergnedigister Khayser und Herr so jecz gemelt uns zum höchsten vill daran gelegen, ist, dasz es Eur Maiestätt vor her genuegsamblich soll Bedacht bestölt, und inn das Werkh gereicht, von dem Herrn Vicze Veldobristen aber was fur Khrigsvolkh er entratten, und wie dasz mehrer so mangelt zubestöllen wär, Bericht abgefordert werden, Solte die uns anbevolhne Legation nicht hindern, wann nur niht das Unglickh darczue geschlagen hett, dasz der Armin aus Eur Maiestätt Bevelch sein mitgefertten Boyarn voran geschikht mit gewissen Beriht, der Carlo Magno bring im ein ansehliche extraordinari Verehrung, der ist nun hie, und ist im nichts noch auf dato khumben, der Armin bring dasz noch ausstehend Gelt, und er hatt doch noch khein Heller bey Handen, wirt auf mich und den Herrn Zäggel gewisen, und wir haben doch khein Bevelch noch Nachrichtung, die 12 Articl so der Armin draust ambracht, werden nur plosslich, und ohne alle Eur Maiestätt Resolution, was sie dem Armin drauf zu Bescheid allergnedigist geben lassen, vom Herrn Peczczen eingeschlossen, und ist Eur Maiestätt des Herrn Basta, mein und Herrn Zäggels Guetachten erst druber hinaus khumben, wissen niht was Eur Maiestätt auf unser und anderer Guetachten Schliessen werden, derwegen wir auch mit dem Weida niht drauf handlen khundten, der Armin wais uns auch kheinen Bericht zu geben gibt allein fur, man hab in auf mich und den Herrn Zäggel inn allem gewisen, und wir wissen gar nichts, Gesstern hatt mir der Herr Vicze General entpoten er sey den 27. dits um Hust ankhumben, wölle ein drei Tag dort bleiben der Spanschafften Handlungen und Differenzen auch der Teutschen Khriegsleut Losirung zu accomodirn, Wie ich vom Herrn Obristen Peczczen der hie ist vernimb, so wölle es unmöglich erscheinen, das sich die redlich Teutschen Knecht (dann man ain Ausbundt hinein geschikht hatt), vor der grimmigen Khelten werden ine halten khonnen. Darumben hoch vonnötten wär, dasz die Hustischen Begnadnugsbrief schon hinein wären, und der Sabo Balasch Abczug, das Haus auch gancz und gar den Teutschen eingeraumbt und den ungerischen Officirn die die einkhomben und der Spanschafften Rechtsfierung regieren und expedirn sollen, im Scholsz an einem solchen Ortt Wohnungen gebaut wurden die die Teutschen Besaczungen dominiren, und auf alle folligen die Haubtvestung mit Geschicz und Volkh bezwingen möchte, welches alles Eur Maiestätt undterthenigist auf dismal niht verhalten mich auch derselben zu khayserlichen Gnaden allergehorsambist bevelchen sollen, datum Sokhmar den Leczten Dezember Anno 1599.

Eurer Römischen Khayserlichen Mayestätt

Allerundterthanigister Gehorsambister,
Ungnad Veldtobrister m. p.

(Aufschrift):

Der Römischen Khayserlichen auch zu Hungern und Behaimb Khönigkhlichen Maiestätt etc. Meinem allergnedigisten Khayser und Herrn. Zu Irer Khayserlichen Maiestätt Hoff Kriegs Expedition. Pilsen.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXLV/66; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 136; Hurmuzaki, *Documente*, III/1, p. 407—409.

[. . .][1]. Ieri seara a sosit la dl. Székely ⟨Mihail⟩ o persoană cunoscută, trimisă de Kornis Gaspar, comunicînd că el, Kornis Gaspar, atrage atenţia domnului Székely să scrie Maiestăţii Voastre să trimită curînd şi fără întîrziere proprii comisari şi apoi el, Mihai, va ceda ⟨Transilvania⟩. Totuşi, aceşti comisari să aranjeze în aşa fel lucrurile, încît Kornis şi încă unul să se întîlnească pe drum cu ei, să discute cu ei cele necesare. Eu şi dl. Székely ⟨Mihai⟩ nu înţelegem altfel această propunere decît că el, Kornis Gaspar, a devenit nesigur de viaţa sa, după ocara şi batjocura de trădător faţă de Maiestatea Voastră, cu care l-a calificat Mihai în dieta publică, luîndu-i rangul de general de oaste, pe care l-a dat lui Székely Moise; şi că el ⟨Kornis⟩ nu se gîndeşte decît la modul cum să se „insinueze" iarăşi în graţia Maiestăţii Voastre, să repare lucrurile şi să aibă siguranţă şi bilet de liberă trecere din partea Maiestăţii Voastre, cu milostivirea Maiestăţii Voastre să vină acolo şi să-şi salveze viaţa.

Prin propriul servitor, pe care l-a trimis la dl. Niary, ⟨Kornis⟩ a cerut acelaşi lucru de la dl. Basta şi de la mine, anume ca noi doi să determinăm pe Maiestatea Voastră să cereţi lui Mihai să vă trimită pe Kornis şi pe Pancraţiu ⟨Sennyei⟩. Despre toate acestea, cît şi despre cele întîmplate la început, la Hust, am trimis prea supus Maiestăţii Voastre raport amănunţit la 15, 16 şi 17 decembrie. În ce priveşte aprobarea Maiestăţii Voastre, ca noi, trimişi în delegaţie în Transilvania, să ne întîlnim pe drum cu el ⟨Kornis⟩, eu şi dl. Székely avem o îndreptăţită rezervă, deoarece Kornis, fiind — nu în secret, ci făţiş — urît şi suspectat de Mihai, iar Mihai, aflînd că noi ţinem consfătuiri secrete cu Kornis, vom fi şi noi suspectaţi; o neîncredere a lui faţă de noi ar putea fi foarte păgubitoare şi dezavantajoasă pentru negocierile în perspectivă ale Maiestăţii Voastre, ba chiar, ţinînd seama de natura foarte suspicioasă a lui Mihai, ar duce poate chiar la respingerea şi îndepărtarea noastră. Apoi, cine ştie dacă el, Kornis (căci eu nu mai presupun nici o intenţie bună şi nici un fel de fidelitate faţă de Maiestatea Voastră la nici un transilvănean), nu cumva, în nefericirea lui cea mai mare caută, prin vizita lui intempestivă, să ne facă pe noi suspecţi şi odioşi lui Mihai, iar pe Mihai suspect şi odios nouă şi, în atmosfera de neîncredere, ⟨Kornis⟩ să-şi continuie în linişte intrigile şi să le pună în practică în favoarea lui Sigismund, pentru care mai trăieşte şi către care înclină.

Dacă el, Kornis, s-ar bucura de credit pe lîngă Mihai, cum s-a lăudat faţă de dl Forgach] Sigmund (cum am relatat Maiestăţii Voastre din Cluj, la 21 noiembrie), el nu s-ar lăsa poate tras la răspundere pentru sperjurul de mai înainte, al său şi al consorţilor, ci mai curînd ar năzui ca, atunci cînd Mihai va pleca din ţară, să i se încredinţeze lui şi oamenilor făcuţi din acelaşi aluat ca şi el conducerea, căci este sigur ce anume vor ei — o scriu cei doi raguzani [2] — avînd şi o raţiune, anume că transilvănenii — cuprinşi de teamă, ştiindu-se vinovaţi şi fiind dovediţi ⟨de a fi comis⟩ atîtea sperjururi, trebuie loviţi cu pedepsele cuvenite şi osîndiţi exemplar — n-ar vedea bucuroşi pe Maiestatea Voastră şi conducerea Voastră; afară de aceasta, au oroare pînă la extrem de germani şi de altă oaste a Maiestăţii Voastre.

Pe mine mă supără foarte mult, prea milostive împărate şi stăpîne că raguzanii, care desigur sînt bine intenţionaţi, scriu, atrag şi impulsionează asemenea lucruri acolo afară, tot astfel ⟨mă supără⟩ şi propunerea lui Kornis care nu caută decît să se salveze ⟨ca şi cum⟩ îndată ce ar sosi comisarii, el, Mihai, ar renunţa, ar ceda şi s-ar îndrepta împotriva

turcilor. Poate că Maiestatea Voastră veţi ajunge la cea mai nemilostivă suspiciune şi indispoziţie împotriva mea şi a d-lui Székely şi vă veţi face gînduri că numai noi sîntem de vină că nu plecăm mai departe, căci oamenii de bună credinţă nu pun la îndoială şi nu reflectează la faptul că Mihai spune oricui, în special Maiestăţii Voastre, cuvinte frumoase, dar că el, fără ştirea Maiestăţii Voastre, dă dispoziţii în toate şi că, deci, acţionează contrar cuvintelor şi că tot astfel cedarea unei ţări întregi este o altă chestiune decît aceea în care cineva cedează altuia două sau trei domenii, după care urmează şi supuşii care trebuie să depună jurămînt faţă de cel cărora i-au fost cedaţi, pentru o astfel de cesiune trebuie prescrisă o dietă şi ţara trebuie să depună jurămînt din nou Maiestăţii Voastre, dacă însă şi Maiestatea Voastră trebuie să depună jurămînt acest lucru trebuie dezbătut şi hotărît cu maturitate.

Dacă se efectuează cesiunea, despre care Maiestatea Voastră nu mai aminteşte în instrucţiune, trebuie să ni se mai trimită o plenipotenţă sau scrisoare credenţială, tot astfel noi trebuie să avem asigurată, în numele Maiestăţii Voastre, persoana noastră cu gărzi bune şi, cu ştirea Maiestăţii Voastre sacre, să fim constituiţi în forma de a guverna.

În informarea anexată la instrucţiunea domnului Pezzen, se insistă înainte de toate asupra ocupării celor mai importante garnizoane din Transilvania şi din afara ei. Dar în afară de oştenii din Pecz, care nu se mai află în solda Boemiei şi care nu sînt mai mulţi de 2 000, şi cu ungurii călăreţi şi pedestraşi, împreună cu archebuzierii, care nu sînt pregătiţi decît dacă sînt luaţi din garnizoanele din Ungaria de Sus, mai sînt cei 400 călăreţi din Lugoj şi Cetatea de Baltă [3], care însă nu vor fi 200, căci sînt nemulţumiţi, nefiind plătiţi; corpurile de archebuzieri din Cetatea de Baltă şi Lugoj s-au exprimat deschis că, dacă nu vor fi plătiţi pînă la un ban, la pfenig, nu vor să meargă peste munţi în Transilvania. Pentru oştenii Maiestăţii Voastre care ar urma să fie duşi în interior ⟨Transilvania⟩ nu există bani, iar dacă intră neplătiţi şi nu destul de mulţi şi fac pagube, atunci se răscoală miliţia provinciei, care poate să-i copleşească uşor, să-i bată în provincie şi, deci, să se elibereze iarăşi de ⟨voievodul⟩ român şi de germani, acesta ar fi un joc dorit de Sigismund, de cancelarul polonez şi acoliţii lor din Transilvania, mai ales dacă ⟨voievodul⟩ român ar fi plecat din ţară. Este adevărat că cei mai de vază căpitani din Transilvania au fost separaţi unii de alţii de către Mihai; Pancraţiu şi Sibrik sînt în Ţara Românească, Csáki şi Bornemissa şi alţi consilieri sînt, împotriva voinţei lor, la Alba Iulia, aşadar ei nu pot unelti uşor şi pe neobservate în ţară. Iar Hust este acum al Maiestăţii Voastre, dar cei rău intenţionaţi vor încerca, în curînd, dacă nu cumva ar putea să aibă în ajutor pe turci, ceea ce ar da iarăşi nu puţin de lucru Maiestăţii Voastre. Dar cele raportate acum, prea milostive împărate şi stăpîne, urmăresc în primul rînd ca Maiestatea Voastră să fie informată suficient de aici spre a putea porunci şi dispune să se aplice; se va cere însă raport de la dl. vice-comandant în ce priveşte oştenii de care se poate dispensa şi cum ar putea procura cele ce-i lipsesc.

Misiunea poruncită nouă n-a împiedicat — numai de nu s-ar fi întîmplat vreo nenorocire — ca Armeanul ⟨Petre⟩ să fi trimis înainte, din ordinul Maiestăţii Voastre, pe boierii care îl însoţeau, cu raportul că, prin Carlo Magno i se aduce ⟨lui Mihai⟩ un dar important în semn de cinstire extraordinară; ⟨Carlo Magno⟩ este acum aici, însă pînă la această dată ⟨lui Mihai⟩ nu i-a sosit nimic; că Armeanul îi va aduce banii de

lipsă, dar ⟨Mihai⟩ nu are nici un bănuţ în mînă; este îndrumat să se adreseze mie şi d-lui Székely, dar noi nu avem nici o poruncă sau vreo înştiinţare; cele 12 articole, pe care le-a adus Armeanul de acolo, ⟨aflăm că⟩ vor fi dintr-odată şi fără rezoluţia pe care Maiestatea Voastră veţi fi dat-o cu milostivire lui Armeanul — incluse de domnul Pezzen, iar avizul domnului Basta, al meu şi al domnului Székely vor sosi Maiestăţii Voastre abia de aici înainte; noi nu ştim ce veţi hotărî Maiestatea Voastră în legătură cu avizul nostru şi al altora, din care cauză noi nu putem duce tratative cu voievodul; nici Armeanul nu ne poate raporta în această privinţă; el pretinde doar că i s-a spus să se adreseze în toate mie şi domnului Székeli, iar noi nu ştim nimic.

Ieri, domnul vice-general mi-a trimis vorbă că a venit la Hust pe ziua de 27 decembrie, că vrea să rămînă acolo trei zile, spre a se ocupa de treburile şi neînţelegerile comitatelor şi pentru a angaja oşteni germani. Cum aflu de la dl. căpitan Pezzen, care se află aici, pare imposibil că lealii soldaţi germani (care au fost trimişi aici într-o campanie) vor putea rezista la gerul cumplit ⟨de aici⟩. De aceea, ar fi nevoie să sosească actul de eliberare al celor din Hust, iar odată cu retragerea lui Szabo Balaş, să se predea complet germanilor garnizoana, iar ofiţerilor unguri, care au de administrat şi de expediat veniturile şi actele justificative ale comitatelor, să li se construiască în castel locuinţe într-un loc dominat de soldaţii germani care, la nevoie, să poată constrînge cu abilitate şi cu oşteni fortăreaţa principală.

Toate acestea n-am putut să nu le aduc la cunoştinţă Maiestăţii Voastre, rămînînd preasupus la ordinele milostivirii imperiale.

Dat la Satu Mare, la 31 decembrie 1599.
Al Maiestăţii Voastre imperiale romane prea suspus,
Ungnad, căpitan de campanie.

Maiestăţii Sale imperiale romane, Maiestăţii Sale regale a Ungariei şi Boemiei etc.; preamilostivului împărat şi stăpîn.
La poşta de război a Curţii Maiestăţii Sale imperiale.

---

1 Formula de adresare.
2 Fraţii Giovanni de'Marini Poli şi Paolo de'Marini Poli.
3 În text deformat Tickher, probabil Kikell.

125 ⟨Sfîrşitul lui 1599 — începutul lui 1600⟩.

Res, de qua nunc agitur, quaeque in consultationem adducitur, eiusmodi est, ut sive quae illam circumstant, sive quae ex illa consequuntur, consideremus, unam omnium earum rerum, quae ad universam Christianorum rempublicam pertineant, longe difficilem, nec non etiam periculosissimam esse iudicemus[1]. Nam si ex altera parte eum, qui Transylvaniam occupat, et singularem Transilvanorum pari cum inconstantia levitatem contemplemur; ex altera vero, quantum in discrimen Caesareae Majestatis dignitas existimatioque adducta sit, et quanta secum incommoda detrimentaque publicae offerre possit utilitati via, modus, et ratio, qua Michael Vaivoda Transylvaniam retinere cupit, et praesefert attendamus, et haec omnia suis momentis ponderemus, vide-

bimus profecto, quod iam ante dixi, non minus difficile, quam periculosum esse, certum de tota re proposita facere judicium suamque ferre sententiam. Natione enim schismaticus est, levis et inconstans est, periurus est. Et neglecti quidem juramenti fideique ab ipso violatae, plura possem exempla proponere, sed hoc unum apposuisse, credo sufficiat. Cum n. Ill.mus bo. me.[2] Card.lis intellexisset, et vulgata fama sparsisque rumoribus accepisset Palatìnum [3] istam hostiliter invadere velle Provinciam, paucis antequam invaderet diebus, Pancratium ex senatoribus unum ac eum misit, qui sagaciter hominem adoriretur, diligenter illius animum ac voluntatem exploraret et quid ille moliretur studiose perquireret, quo ille tempore non tantum fidem Ill.mo Card.li datam et fidelitatis ei servandae juramentum renovavit, verum etiam ipsam fidem arctioribus vinculis adstrinxit haec imprecatis: „Permitteret Deus praepotens ut, canis instar, suos ipse liberos dilacerans devoraret, quam Principi, Provinciaeve molestus esse vel damnum afferre cogitaret: omnia sua consilia eo conatus omnes referri suos ut Danubium trajiceret Turcamque vexaret". Postquam tamen haec dixisset, vix quindecim abiere dies cum, quae sunt omnibus manifesta fecit. Et praeter inconstantem eius animi levitatem, speratamque ab eo iuris iurandi religionem sanctiss. am eo prorupit audaciae, ad eamque superbiam ac temeritatem devenit atque progressus est ut asserat, et crebris usurpare soleat sermonibus, quantum Christianorum Imp. in ista Prov. a suum esse voluerit, tantum in ea Turcam habere, quod suum esse dicat: et si quae ratio Christianorum Imp.ri quicquam dare jusserit, eadem se rationi cogi ut, quantum illi dederit, tantum Turca dare non recuset; quia nimirum, ut ipse palam dictitat, tam huius, quam illius auspiciis, impulsu, aucthoritate, voluntate, persuasione, consensuque fretus et istam in suam ditionem potestatemque Provinciam redigere, et Bathoreorum nomen domumque sicut uterque Imp.rem videlicet, atque Turcam, velle congnoverat, delere studuerit; et eam ob rem se ab utriusque armis tutum tectumque esse, seque ab altero bellis lacessitum, alterius posse subsidiis adiuvari. Unde fit, ut cum ex eo quaeritur, ecquid in ista Provincia Caesareae Majestati relictum esse velit? neque categorice, neque ad interrogata respondeat, sed his, ac similibus utatus verbis: et Caesar ipse, et alli principes Christiani me suis iuvet, armentque pecuniis; in me recipis pollicerique fore, ne Turcae cuiusquam facies, vel in Ungaria, vel in aliis, ei vicinis locis hac aestate videatur. Ex quibus colligere licet, et manifeste quidem, illum arbitrari, habereque persuasum, si Christianorum pecuniis Principum, quae in aliorum ditione sunt, ea suae ditioni, imperioque subjiciat, non tantum Caesari se, caeterisque Principibus cumulate satisfacere, sed magnam etiam ad ipsis inire gratiam, seque magnis quibusdam ipsos beneficiis sibi devincire, atque obligare, si Turcam ab Imperatoris terris arceat eumque ab infestandis regionibus Caesari subjectis prohibeat. Quae quidem esse vera cum omnes illius actiones probant, tum, haud paulo magis illlud confirmat, quod tanto studio providet, tamque diligenter cavet, ne Arces Vitensis [4] et Kuiuariensis [5] in manus veniant Imperatoris, utque partes Ungariae Transylvanorum Principi subiectas suo subjungat imperio: cum tamen in illas ius nullum habeat, eo quod, et ad Varadinensem rationem, gubernationemque pertineant, nec ullo se unquam Ill.mo Card.li iuramento fidelitatis astrinxerint. Ex quibus clare perspicitur velle eum, non tantum ea, quae Card.lis erant, verum etiam, quae Caesaris sunt, sibi vindicare. Et vero eam sibi aperte vindicavit, cum Arcem iam Kuiuariensem deditione acceperit [6]. Statuit

praeterea, decrevitque militem omnem Transylvanum in Valachiam transmittere; Valachum vero in Transylvaniam advocare, eumque in munitioribus Transylvaniae locis pro praesidiis collocare. Denique siculos Transylvaniae florem roburque militiae, ad hoc adegit, impulitque, ut, quocumque tempore visum ei fuerit, qu <em> cumque in locum placuerit, adversus quemcumque lubuerit, quindecim aut viginti virorum armatorum millia expedita, paratque, et se habituros, et ad eum, cum vocaverit, missuros iuraverint. Quae cum ita sint Primum omnium, de quibus ad senatum Caesaris referre, et in consultatione deliberationeque versari debent, illud, meo quidem iudicio videtur esse, Vtrum Caesarea contenta sit M.tas sibique satisfactum putet, si Palatinus Turcae sit hostis; si ab inferendo Turcis bello non desistat, ita tamen, ut quicquid armis acquisierit, illud omne Palatinus, tamquam Dominus, ipse possidet. Hac n. ratione minime dubitandum est quin, cum illius animus ad immensam infinitamque regnandi cupiditatem exarserit, et haec impsa cupiditas Imp.ris pecuniis ac sumptibus expleri possit, quin inquam sperare liceat, cum in hoc instituto perseveratur. In quo tamen diligenter etiam atque etiam videndum, ne ille cum sit schismaticus, et hominis Graeci [7], hoc est, hominis accerrimi nominis Latini hostis et inimici capitalis, filius, ad tantam dignitatem, potentiamque evectus, in tam infensum, infestumque evadat Christianorum hostem, et adversarium quam nunc, magno cum nostro dolore, maloque Turcam ipsum, et experimur, et experimur, et sentimur. Versari, etiam ob oculos Caesareae M.tis, quae hic agitur existimatio si, nunciante fama, orbis universus intelligat, ipsam iusto commotam dolore, maluisse ad hominis schismatici, et à nostra fide alieni opem, auxiliumque confugere, quam illatam ab homine Catholico, à persona Ecl.ica, à Card.li et huius Provinciae ordinibus iniuriam inultam, impunitamque relinquere; Praesentia cum longe graviore nunc ab ipso schismatico affecta sua M.tas iniuria, et ab ipso, si dicere liceat, delusa, derisaque non modo, non moleste ferat, sed illi etiam suppeditet, atque subministret, quibus illius Potentia augeatur. Praeter haec omnia, cum ipse Palatinus dicat, et ita dicat, ut omnes id mortales scire velit, et huius rei fama totum orbem impleverit, a Caesarea se M.te non iussum modo, sed etiam coactum, compulsumque, hanc Provinciam hostilem in modum invasisse; cum etiam ex altera parte ad omnium aures eadem fama pervenerit, pertuleritque interposita Summi Pontificis [8] auctthoritate, non tantum apertam fuisse viam, iactaque fundamenta tractationis de foedere inter Card.lem, et Imp.rem, sed eo etiam adductum Card.lem eique persuasum ut amicitiam Turcae rejiceret, recusaretque; amicitiam cum Imp.re iniret, atque sociaret; et interim, dum haec agerentur, cum Suae Sanc.tis aucthoritate, et Caesaris consensu, veluti datis inductijs, esset ipse Card.lis àb omni belli metu, periculique suspicione liberatus, et ea nihilominus secuta fuerint, quae secuta fuisse omnes intelligunt. Qui fiet, ut id in bonam potius, quam malam in partem Christiani Principes accipiant, ac interpretentur. Quomodo poterit in posterum Sua Sanctitas suam in Caesaris gratiam aucthoritatem interponere? Quid cogitaturos, et quomodo id accepturos, laturosque putamus eos, qui sunt à nostris sanctiss. is religionibus alieni? praesertim si cognoverint, quae contigerunt, ideo contigisse, quod laboraretur, ne pax esset Card. li cum Turca, quod ipse Card.lis nostris persuasus promissis, et nostra fide securior effectus sibi suisque prospicere negleserit; ut interim de periculis ijs maximis nihil dicam, quibus memet ipsum obieci, dum impositas mihi à

Sua Sanctitate partes ago, dum Caes. ae M.ti credo, dum promissorum ipsius fiducia nictens in medijs periculis, pericula[9] non perhorresco. Quid denique monstri portentique similius vel vidit antiquitas, vel nostra novit aetas, vel audiet posteritas, quam schismaticum hominem, à reliquis Christianis abhorrentem, Graeci hominis filium, haereditaris quodam iure nominis Latini hostem, dum se Christianorum Imp.ris pugnas pugnare gloriatur, Christianum Principem, eumque Card.lem et. Imp.ris Christiani promissis acquiescentem, et Ap.lico Nuncio fidem, Imp.ris nomine, securitatemque pollicenti fidem habentem oppugnare, atque adeo expugnare. Transylvaniam Christianorum Imp. ris nomine occupat et tamen à Turca, propter occupatam Transylvaniam, vexillum, notissimum pacis argumentum expectare, et sua non illius, pro quo se pugnare iactat Christianorum Imp.ris aucthoritate à Turca dari solitum amicitiae signum, propter recentem de Transylvania victoriam accipere velle et pecunijs Christianorum, contra Christianos ad Turcarum infesissimorum Christianae Reipublicae hostium amicitiam pervenire, et amicum Turcarum, eo quod Christianos Turcis favens oppresserit, primas, vel prope primas in Christianorum adversus Turcas exercitu postulare; quid, ut anti dixi, monstruosius fieri, vel fingi potest, et quomodo, cum haec ita se habeant, praeter alia longe graviss. a, suo nomine, fama, fideique consulere poterit Imperator, nisi Sua M.tas declaraverit, et ut universus orbis agnoscat, effecerit., Michaelem Vaivodam contra Imp. ris mandata venisse, tempus à Sua M.te ei praestitutum praevenisse; mentem quippe ipsius M.tis suae fuisse ut finem tractationis, cuius auctor Summus erat Pontifex expectaret, neque tamen expectasse. Verum enim vero faciamus Caesarem pro se velle Transylvaniam retinere, et quemadmodum illam in ditione noluit esse Card.lis, nolle pariter in potestate esse schismatici; hoc si ita est, duae viae sunt, quibus possit ad propositum Suae M.ti finem perveniri. Via regia vis esset armorum, de qua tamen sciendum est, quamvis Palatinus nondum omnes arces, nondum civitates saxonicas occupaverit, et reliqua nobilitas universa ab ea iuramenti formula non recedat, cuius ego auctor extiti et cuius causa, cum ex ea intelligeret Palatinus, eiusmodi iuramentum tantum valere, quantum Sua M.tas valere valuerit, graviter mihi succensuit. Quamvis igitur haec ita sint, sciendum uti dixi, eum tamen armatum esse, ad nutum, et ad omnia proptos paratosque siculos habere, et externorum militum ad quindecim milia exercitum conscripsisse eoque pro arbitrio suo uti posse; Et quidem certe, cum ego recordor Card. lem, cum à Michaele fuit lacessitus, omnes arces, omnes Civitates imperio suo subjectas habuisse, et illi tamen eos nulli adiumento fuisse; eadem nunc ratione, quamvis omnes arces, et Civitates à Caesare stare contigeret, nihilominus tamen facile adducor, ut credam, qui victor hostem in campo fu derit, e campoque fugaverit, eum sine dubitatione totius regni Dominum futurum. Qua in re animadvertere est, suam prudenter Sanctitatem, cum de foedere inter boime Card.lem et Suam Caes.am M.tem tractationem instituit, non id praecipue spectasse, ut Sua M.tas loca Transylvaniae munitiora, arcesque possideret: ut autem tantam haberet, tamquam certum in illa Prov.a Sua M.tas aucthoritatem, atque potestatem, ut illius uti nobilitate ac milite, contra comunem, pro Summa Christianae Reipublicae utilitate inimicum, quotiescumque res postulare videretur, posset; id vero summo tunc opere desiderasse, praecipueque spectasse: Quod quidem nunc optare potius licet, quam sperare, nisi, ut ante commemoravi, quicquid Michael armis acceperit et quidem Imp.ris pecunijs

armatus acceperit, illud omne sibi vindicet. Ex quibus multo nunc deteriorem esse Suae M.tis, totiusque adeo Reipublicae Christianae in Transylvania conditionem, nemo non videt, qui consideraverit, longe facilius fuisse expellere tunc ex illa Prov.a Card.lem, quam nunc expellere Michael. Et fecisset Deus Opt.s Max.s, ut sua potius illum M.tas eiecisset, quam à tali monstro ejici curavisset. Cum n.nunc plura timere, quam sperare liceat; tunc plura sperare, quam timere licuisset. Verum quoniam ab omni ministro Ap.lico alienum est Christiani sanguinis profusionem optare, ne dum suadere, et quia tantus armorum posset esse furor, tam cruenta pugna, tanta militum utrimque caedes, tantaque strages, quanta totum Transylvaniae militiae robur, atque vires, non dicam debilitare, sed magno cum Caesarearum, atque Valacharum detrimento copiarum, ac virium posset opprimere, viam armorum praetermittens, eamque gravissimo Suae M.tis iudicio permittens, ad alteram, quam initio proposui, viam orationem convertam. Itaque utrum armis agi placeat, expediatve, necne Caesaris pro sua sapientia videat, provideatque M.tas. Quod ad tractationem attinet, quae altera superest via, de qua mihi dicendum, disserendumque sit; in ea sum sententia, censeoque dandam esse diligenter operam, atque adeo primum, ac praecipuum, quod in ea spectari, caverique debeat hoc unum esse, ne Palatinus, in Transylvania domicilium sedemque sibi figat, hoc est, ne in ea tamquam legitimus Princeps habitet, atque resideat, neque enim duos illa Provincia Dominos, ac Principes vel capere, vel pati potest. Deinde, si cum Valacho tractandum videbitur, debet eo, quo tractabitur, tempore, Sua M.tas instructum ad omnemque paratum occasionem, in finitimis Transylvaniae locis exercitum habere; et illas, quae ibi sunt, copias in die augere, amplificare, et ad quemlibet eventum fortiores, paratioresque reddere, quod ne fiat, non video quomodo Christianorum possit Imp.tor suam cum dignitate maiestatem suamque sine detrimento amplitudinem, existimationemque retinere. Dico praeterea ipsi tractatione aliquem a sede missum Ap.lica non interesse tantum, sed etiam suo quodam modo praeesse debere. Idque admodum ego necessarium esse puto; ut, si forte contingeret aliquid concedere Caesarem, quo concesso, de ipsius M.te aliquid imminutum, aut ipsius dignitati non usque adeo consultum esse videretur, id non tam Caesareae M.tis imbecillitate, consilioque, quam Summi Pontificis auctoritate, iudicioque concessum esse videatur. Et quoniam in hac de tractatione materia versamur, et ad eam melius instituendam pernecessarium esse iudico, suam non ignorare M.tem, quidnam cum Palatino in ultima mea cum ipso congressione, colloquio que peregerim, id omne per singula sua capita recensere non praetermittam. Significaveram ego Palatino iudicare me, arbitrarique suis illum rebus, tranquillitatique praeclare consulturum, si quam primum, et alioqui longiore more declararet palamque faceret, cuiusnam Transylvaniae Provinciam esse vellet? suam ne an vero Caesaris? et si vel huius, vel suam esse vellet, quanam ratione quibusve conditionibus? At ille contra mihi significavit, velle se mecum privatim, et remotis arbitris, solumque cum solo colloqui, nec non etiam se se mihi (ut ipsissimis eius verbis utar) cum uno solo corde velle declarare, sed cum ad eum ea saepe venisse sem, vidi non privatam ibi, sed publicum esse colloquium, et audientiam, praesentibus videlicet Transylvaniae senatoribus, et Valachis. Hinc cognovi tergiversari hominem, et subterfugere, neque velle meum de re proposita miscere sermonem ex eaque hora nihil amplius cum ipso hac de re agere constitui; cum tamen à

me postularet, peteretque, ut Suae Sanct.ti supplicarem, eamque observarem, ut pecuniarijs illum auxilijs adiuvaret, interpositaque sua auctoritate faceret, ut Reges, et Catholicus, et Christianissimus, alijque Principes, ac Dinastae Christiani suppetias, illi subsidiumque ferrent; respondi nullum unquam vel à Sua Sanctitate, vel ab alijs, quos ante nominavi, Principibus sperare posse auxilium, nisi pisi cum Imperatore de Transylvania conveniret, et nisi in ijs, quae ad ipsam pertineant, satis ipsi faceret Imp.ri; eo quod nimirum ipsius persona Imp.ris totum Christianum repraesentet, Imperium quod omnes Reges, Principes ac Dynastae Christiani in ipsum Imperatorem intueantur, ipsum aspiciant, ipsum observent, ipsius praesidijs fulciantur, ab ipso pendeant, tamquam ab eo, a quo se quasi muro defendi, à quo se propugnari adversus communem sentiant inimicum; Ad haec ipse, quamvis, ut ego quidem conjicere, et ex ipsius voce, vultu, verbisque colligere potui, non admodum ei, quae dixeram, arriderent; respondit tamen se quam primum sollemnem ad Caesarem legationem missurum se seque ipsum Caesareae M.ti submissurum.

Hoc ipso temporis puncto nominatus Transylvaniae Ep.us [10], qui tunc interpretem agebat, in haec mihi verba locutus est, praeveniri cuperet Palatinus. Ego vero, cum quid sibi vellet, non satis caperem, nec sat clarè intelligerem, rogavi, ut Palatini mentem mihi clarius aperiret. Tum ille, cum, inquit, Palatinus rem sanguinem, vitam ad occupandam Transylvaniam exposuerit, periculisque obicerit, optaret ut Sua M.tas gratias ei ageret, eique titulos confirmaret, quos ipse sibi attribuit; postea vero mihi dixit, statuisse Palatinum Caesari per suos Legatos Provinciam offerre, ita tamen, et, quantum assequi coniectura, et in mentem illius penetrare poterat, hac astuta fraude, versutisque dolis, ut sic ipse Palatinus argumentetur, Provinciam, quam ego offerre Caesari statuo, Caesar ipse vel accipiet, vel non accipiet. Si accipiet, antiquam illi reddam, ex eaque cedam, tantam ab illo vim pecuniarum, petam, quantam mihi numerare arduum illi sit, atque difficile, sumptus quippe omnes repetam expensasque omnes, à me in occupanda Transylvania factas exigam, eas autem ad decies centena florenorum millia pervenire dico, si tunc, propter hanc pecuniariam difficultatem, ipse Provinciam Caesar noluerit, eamque mihi reliquerit, et mecum postea de foedere tractare voluerit, spero, scioque fore, ut in ipsa tractatione mea melior evadat hoc ipso conditio, utique ex eo fiam superior, quod quae Caesari obtulerim, ea Caesar ipse recusarit, eam quippe ob causam meum potius erit illi, quas voluero, inter tractandum proponere, quam ab illo, quas voluerit, accipere conditiones. Quae procul dubio, qui attente cum animo suo considerabit, facile videbit fore, ut in ipsa tractatione aliae, gravesque difficultates oriantur. Verum enim vero, cum Deus Opt.s Max.s causam numquam deserat suam, si possent in Palatinum illi nudi, vanique transferri tituli, quos Caesarem illi transferre cupit, et conatur, et ars arte deludi posset, hoc est, si quemadmodum Caesarem Transylvaniae D. num appellari cupit; et ipse tamen Dominus esse cupit; sic viceversa Caesar Transylvaniae vere Dominus esset; et Valachum suis sine re, dominioque titulis gaudere permitteret; res mihi videretur divinae M.tis obsequijs, perquam consentanea, et ipsi D. no Deo longe gratissima; et, quod ad Caesaream attinet M.tem, ipsius utilitati, dignitati, securitatique, ijs quas hic collegi, conditionibus consuleretur.

1ª est Palatinus fore se Imperatori fidelem, Turcis hostem, atque inimicum sedem certam fixamque in Transylvania non habiturum, habiturumve interposito iuramento promittat.

2ª Ne Comitia sine iussu, scituque suae M.tis indicat, et ipsa non, nisi parte aliquo, quem ad id sua M.tas destinaverit, habeantur.

3ª Ne vectigalia, aliaque id genus, absque consensu Imperatoris imponat.

4ª Ne Provincia leges, instituta, mores, consuetudinesve mutet, eamque non Valachico more, sed quo caeteri hactenus eam rexerunt Principes, regat atque moderetur.

5ª Ne inscio Imp.re quidquam ei liceat, vel adversus nobilitatem, vel contra reliquos Ordines attentare.

6ª Ne nisi consentiente Imp.re bellum cuiquam indicere, neve cum aliquo pacem pacisci possit.

7ª Ne praesidiarium in Transylvania e Valachia militem, neque Transylvanorum hominum in Valachia praesidium collocare, audeat; sed milites Transylvanos in Transylvania reliquat, quod si Provincia auxiliarijs copijs indigeabit militibus, aut Ungaris utatur, aut Germanis.

8ª Ut cum ex illa Provincia discedet, eius aliquis loco remaneat, eiusque vices obeat, qui neque Transylvanus, nec Valachus, qui suam Imp.ri fidem obligaverit, existat.

9ª Ut milites omnes Imperatori sacramento se militari obstringant.

10ª Ut Senatores omnes fideles Imperatori se futuros iurent.

11ª Ut Palatinus aliquem, de cuius fide non dubitet, in aula foveat, Imp.ris et Imp.r pariter fidum aliquem apud Palatinum habeat, ut hac videlicet ratione innumeris, qui spargi solent in vulgo rumoribus, fides abrogetur; et suspiciones innumerabiles aliaque id genus sexenta tollantur; et ab utrisque cognita per suos veritate, quid fidei sit habendus huiusmodi videatur.

12ª Ut Palatinus filium ad Imperatoris aulam edocendum, educandumque mittat.

Sed prae ceteris omnibus tam necessarium, quam quod maxime necessarium, esse iudico, ut omnes sibi persuadeant non esse irritandum Palatinum, nisi forte accideret illum irritari posse, simul, ac deprimi; quia nimirum alioquin e duobus alterum evenire necesse est, aut.n. animadvertet eum non esse Caesarem, à quo deprimi possit, et sic eius vires contemnet, eius potentiam parvi faciet, eum aspernabitur, et ex insolente fiet insolentissimum; aut si timere coeperit, ad Turcam confugiet, et se ad superiorem occupandam Ungariam promptum offerret, paratumque praebebit fierique poterit, ut, cum Imperatorem Turca in inferiori teneat occupatum Ungaria, iste, quod promiserit, perficiat, suaque ipsi consilia ex animi sententia cedant, eiusque votis, gravissimo, cum Christianae rei periculo, successus ipse respondeat.

---

f 231v = Discorso e adsoluto.
Sre Michael Vaivoda et la Transilvania.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Mss. Ottoboniense Latinum 1100, ff. 226r.—229 r. ⟨transcriere și traducere de I. Dumitriu-Snagov⟩.

Problema care preocupă acum și care este pusă în discuție cred că este cea mai dificilă și mai periculoasă dintre toate cele ce privesc creștinismul, fie că luăm în considerație circumstanțele actuale, fie că ne gîndim la consecințe [1]. De fapt, dacă pe de o parte vedem cine ocupă Transilvania, și nemaiîntîlnita agilitate și inconstanță a transilvănenilor,

şi pe de altă parte considerăm la ce mare pericol este expusă demnitatea şi stima Maiestăţii imperiale; şi cîte dezavantaje şi pagube în domeniul public, precum şi modul şi scopul pentru care voievodul Mihai doreşte să stăpînească Transilvania; dacă analizăm toate acestea punct cu punct, vom vedea cu siguranţă, aşa cum am spus mai înainte, că, pe cît este de greu, pe atît este de periculos să faci o judecată sigură şi să te pronunţi asupra chestiunii respective.

De fapt el este ortodox, uşuratec, inconstant şi sperjur. Aş putea să aduc multe exemple de jurăminte nesocotite de el şi de promisiuni nerespectate, dar cred că este deajuns să vin numai cu unul singur.

Cînd preailustrul cardinal de fericită memorie [2] a înţeles din zvonurile împrăştiate şi din vorbele care circulau, şi conştient că palatinul [3] voia să năvălească în această provincie, cu puţine zile mai înainte de invazie, l-a trimis pe Pancraţiu — unul dintre senatori — să se apropie de el cu măiestrie, şi cu prudenţă să-i cerceteze inima şi intenţia, şi să vadă de aproape ce manevre întreprindea el; iar el, în acea împrejurare, nu numai că îşi reînnoi cuvîntul dat şi jurămîntul de fidelitate, ci, mai mult, îşi legă şi mai strîns cuvîntul dat prin următoarele blesteme: — Să dea Dumnezeu atotputernicul să-şi sfîşie ca un cîine pe propriul său copil, dacă s-ar gîndi măcar să facă necazuri şi pagube principelui şi provinciei! Toate planurile şi eforturile sale erau ca să treacă Dunărea şi să-i ia pe turci cu asalt.

După ce a spus asta, la numai cincisprezece zile el făcu ceea ce e cunoscut de toată lumea. Şi dincolo de inconstanţa şi superficialitatea sufletului a ajuns la un asemenea grad de mîndrie şi de îndrăzneală că are obiceiul să spună adesea că ar vrea ca împăratul să aibă în această provincie — care zice că este a sa — acelaşi drept pe care-l are sultanul; şi dacă pentru vreun motiv oarecare ar trebui să-i dea ceva împăratului creştinilor, pentru acelaşi motiv ar fi constrîns să procedeze în aşa fel încît sultanul să nu refuze ceea ce i-ar da el; fiindcă, aşa cum zice el deschis, încrezîndu-se în protecţia, îndemnul, autoritatea, voinţa şi consensul şi al unuia şi al altuia, deşi încercaseră să cucerească această provincie şi să distrugă numele şi neamul Bathoreştilor — după cum ştia că voiau amîndoi, adică şi împăratul şi sultanul — pentru aceasta el se simte în siguranţă şi cu protecţie din ambele părţi, că dacă ar fi atacat prin război de unul, ar fi asigurat de ajutoarele celuilalt.

În acest fel, cînd i se cere să spună ce vrea să-i lase Maiestăţii Imperiale în această provincie, nu dă nici un răspuns categoric în această privinţă, ci vine cu cuvinte de acestea: împăratul însuşi şi alţi principi creştini să mă ajute şi să mă întărească cu bani şi atunci, pe răspunderea mea, se va putea spera, ca în vara aceasta, să nu se vadă nici măcar faţă de turc în Ungaria şi în vecinătăţile ei.

De aici se poate deduce, şi în chip deschis, că el crede şi este convins că, dacă cu banii principilor creştini el reuşeşte să supună pentru sine teritoriile din posesia altora, nu numai că va da o mare satisfacţie împăratului şi altor principi, dar va obţine marea lor recunoştinţă şi-i va lega, şi-i va obliga la anumite beneficii mari, dacă va reuşi să-i înlăture pe turci din teritoriile împăratului şi să-i împiedice să năvălească în regiunile supuse împăratului.

Ceea ce este adevărat, dincolo de ceea ce au probat toate acţiunile sale, vine confirmat în mare parte de faptul că el, cu atîta atenţie şi zel, caută să procedeze astfel ca fortăreţele de la Viţa [4] şi Chiuar [5] să nu ajungă

în mîinile împăratului, şi să subjuge pentru sine părţile ungureşti supuse principelui Transilvaniei; deşi la ele n-ar avea nici un drept, dat fiind că sînt la ordinele guvernului din Oradea şi nici nu s-au legat vreodată cu jurămînt de credinţă faţă de preaînaltul cardinal.

De aici se vede că el revendică pentru sine nu numai teritoriile care erau ale cardinalului, ci chiar şi pe acelea care sînt ale împăratului. Şi, în realitate, el deja a revendicat pentru sine, deschis, fortăreaţa Chiuarului cînd a acceptat capitularea [6]. Mai mult încă, a hotărît şi decretat să trimită în Ţara Românească pe toţi oamenii de arme din Transilvania şi să cheme în Transilvania valahii şi să-i instaleze în locurile cele mai întărite, numiţi drept conducători în Transilvania.

În sfîrşit, i-a determinat şi îndemnat pe secuii din Transilvania, floarea şi forţa armatei, să jure că rămîn în alarmă şi îi trimit, cînd el îi anunţă, cincisprezece sau douăzeci de mii de oameni înarmaţi, pe orice timp ar crede el, în orice loc i-ar place şi împotriva oricui ar dori.

Astfel stînd lucrurile, după părerea mea, prima chestiune de adus în senatul imperial este să se discute şi să se decidă (în cazul în care Maiestatea Sa imperială aprobă), dacă e cazul ca palatinul să fie duşmanul turcilor; dacă nu încetează să facă război cu turcii — în aşa fel totuşi ca palatinul să posede ca senior tot ceea ce ar fi cucerit cu armele. Într-un asemenea caz nu este nici o îndoială că, dat fiind că sufletul lui e arzător de o imensă şi infinită lăcomie de domnie, şi că această lăcomie poate să fie satisfăcută cu banii şi cu cheltuielile împăratului, nu este nici o îndoială — zic — să fie îndreptăţită speranţa cît timp se va persevera în această iniţiativă. În orice caz, nu trebuie scăpat de loc din vedere că, pe lîngă faptul că este ortodox şi fiu de grec [7] (adică un îndîrjit adversar şi duşman de moarte al catolicilor), odată ridicat la o aşa demnitate şi putere poate deveni un inamic şi un adversar al latinilor atît de ostil şi de periculos, precum, spre durerea şi neplăcerea noastră, simţim şi cunoaştem că este acum sultanul.

Apoi, stă în mîna Maiestăţii Sale imperiale să aprecieze dacă, împrăştiindu-se vestea şi toată lumea ar afla că Maiestatea Sa, împinsă de o durere dreaptă, ar fi preferat să recurgă la posibilităţile şi ajutorul unui ortodox străin de credinţa noastră mai curînd decît să lase nerăzbunată şi nepedepsită insulta adusă de un catolic, de o persoană ecleziastică, de un cardinal şi de stările din această provincie; cu o forţă cu mult mai gravă acum, Maiestatea, ataşată de acelaşi ortodox şi de către acela — să mi se permită a spune — batjocorită şi luată în rîs, Maiestatea nu numai că nu se consideră insultată, ba chiar îl aprovizionează şi-i oferă lucruri prin care forţa lui să crească.

Dincolo de aceasta, după cum însuşi palatinul zice — şi zice aşa pentru că vrea să ştie toţi muritorii şi să se ducă vestea în toată lumea de treaba asta — că el a ocupat în chip ostil această provincie, nu fiindcă Maiestatea Sa imperială a dat acest ordin, dar că a fost constrîns şi obligat; dat fiind că pe de altă parte ar fi ajuns la urechile tuturor aceeaşi veste şi că ar fi primit ştirea că, prin intervenţia papei [8], nu numai că s-ar fi deschis calea şi s-ar fi pus bazele pentru tratarea unei înţelegeri între cardinal şi împărat, ci chiar cardinalul ar fi fost îndemnat şi sfătuit să respingă şi să refuze prietenia sultanului, şi să lege prietenie cu împăratul; şi totuşi, pe cînd se desfăşurau aceste fapte cu autoritatea Sanctităţii Sale şi cu consensul împăratului (ca şi cînd s-ar fi realizat un armistiţiu) şi pe cînd cardinalul fusese eliberat de orice teamă de război şi de bănuiala oricărui pericol, tocmai atunci s-au întîmplat lucrurile pe care

toţi le cunosc. Cel puţin să se fi ajuns ca principii creştini să primească şi să interpreteze aceasta în lumina bună, nu în lumina rea. Cum va putea să-şi mai interpună Sanctitatea Sa autoritatea pe lîngă graţia împăratului? Ce vor gîndi şi cum vor înţelege şi suporta aceasta aceia ce sînt departe de religiile noastre? Mai ales dacă vor cunoaşte că tot ceea ce s-a întîmplat a fost pentru că se străduia să facă astfel încît să nu se facă pace între cardinal şi sultan, că însuşi cardinalul, mulţumit de promisiunile noastre şi atît de sigur pe cuvîntul nostru neglijase să se mai gîndească la sine şi la ai săi; fără să mai vorbesc de pericolele foarte grave la care m-am expus eu însumi, între timp, pe cînd îmi exercitam rolul ce mi l-a impus Sanctitatea Sa, pe cînd eu credeam în Maiestatea Sa, pe cînd eu mă încredeam în promisiunile sale, nu mă temeam în mijlocul pericolelor [6]. Ce arătare mai groaznică a văzut vreodată antichitatea sau a cunoscut epoca modernă sau va vedea posteritatea în afară de acest om ortodox, care are aversiune faţă de alţi creştini, fiu de grec [7], duşman ereditar — ca să spun aşa — al numelui de latin; în timp ce se lăuda că luptă pentru împărat, el lua cu asalt şi dobora un principe creştin, prin avansul făcut de cardinal, devotat faţă de promisiunile unui împărat creştin, şi care se încredea în nunţiul apostolic, care, în numele împăratului creştinilor, îi promitea încredere şi siguranţă; iar el ocupa Transilvania atît în numele împăratului creştinilor cît şi al sultanului; şi pentru că a ocupat Transilvania aşteaptă drapelul — cea mai însemnată probă pentru pace — cu propria autoritate şi nu cu aceea a împăratului creştinilor pentru care se laudă că luptă; pentru recenta victorie asupra Transilvaniei ar dori să primească de la sultan semnul prieteniei care i se acordă de obicei şi să ajungă — cu banii creştinilor să facă alianţă împotriva împăratului creştinilor cu turcii — cei mai ostili împărăţiei creştinilor; iar aceasta pentru că i-a asuprit pe creştini favorizîndu-i pe turci; şi mai cere să aibă şi primul — sau aproape primul — loc în armata creştină împotriva turcilor; şi după cum am mai spus, ce arătare mai groaznică poate să fie sau se poate închipui. Şi, astfel stînd lucrurile, ba mai grav decît asta, cum va putea îngriji împăratul de bunul său nume, de gloria sa, de încrederea sa, dacă Maiestatea Sa nu va declara şi nu va proceda astfel ca toată lumea să ştie că voievodul Mihai a acţionat împotriva ordinelor împăratului; că a anticipat timpul ce i-a fost fixat de împărat; că intenţia împăratului era să aştepte sfîrşitul tratativelor — al căror promotor era Pontiful Suprem — şi că el, totuşi, nu l-a aşteptat.

Să presupunem că împăratul doreşte să păstreze pentru sine Transilvania şi, după cum n-a voit ca ea să fie sub jurisdicţia cardinalului, tot aşa n-ar vrea ca să rămînă acum în mîinile unui ortodox; dacă este aşa, sînt două căi prin care Maiestatea Sa ar putea să-şi atingă scopul. Cea mai importantă cale ar fi calea armelor, despre care, totuşi, este nevoie să se ştie că, chiar dacă palatinul încă n-ar fi ocupat toate fortăreţele şi toate cetăţile săseşti, şi dacă nobilimea rămasă ⟨în teritoriu⟩ n-ar retrage acea formulă de jurămînt — al cărui autor am fost eu şi pentru care palatinul, dîndu-şi seama că valora numai atît cît dorise împăratul să valoreze, s-a înfuriat la culme împotriva mea — într-o asemenea situaţie, repet, este bine să se ştie că el este totuşi înarmat şi că are gata de luptă secuii, că a înrolat o armată de cincisprezece mii de soldaţi străini de care se poate servi cum îi place.

Şi, după cîte îmi amintesc, cînd a fost atacat de Mihai, cardinalul avea în mod sigur supuse comandei sale toate cetăţile — lucru care, cu

toate acestea, nu i-a fost de nici un ajutor; la fel, acum, chiar dacă s-ar întîmpla ca toate cetăţile şi fortăreţele să stea sub comanda împăratului, dar eu cu uşurinţă pot să bănuiesc că învingătorul, care cîştigă bătălia pe cîmpul de luptă şi îl face pe inamic să fugă, devine în chip neîndoielnic stăpînul întregului ţinut.

În această privinţă este bine să se ţină seama de faptul că, pe cînd Sanctitatea Sa a început cu toată prudenţa tratativele între cardinalul de cinstită memorie şi Maiestatea Sa imperială, nu urmărea în principal ca Maiestatea Sa să ajungă să aibă în mînă locurile cele mai întărite din Transilvania şi fortăreţele, ci mai de grabă ca Maiestatea Sa să aibă în acea provincie atîta autoritate şi putere ca, ori de cîte ori ar fi fost necesar, să se poată folosi de nobilime şi de armata acelei provincii împotriva duşmanului comun, în favoarea creştinătăţii; aceasta se dorea cel mai mult şi spre aceasta se acţiona în principal. Acum însă acest lucru se poate mai mult dori decît spera; afară de faptul că, aşa cum aminteam, tot ceea ce a luat Mihai cu armele şi prin avantajul de înarmare cu banii împăratului, Maiestatea Sa preia totul pentru sine.

Nu este nimeni care să nu vadă că situaţia Maiestăţii Sale şi a creştinătăţii în Transilvania este acum mult mai rea, dacă se consideră că atunci era mult mai uşor a-l scoate din acea provincie pe cardinal decît a-l scoate astăzi pe Mihai. Dumnezeu cel atotputernic a făcut aşa ca Maiestatea Sa să-l alunge pe el <pe cardinal>, decît să se îngrijească să fie alungat un astfel de monstru. Ceea ce acum este mai mult de temut decît de sperat, atunci era mai mult de sperat decît de temut.

Dar pentru că vărsarea de sînge creştinesc este departe de dorinţa oricărui ministru apostolic, cu atît mai puţin se poate da un asemenea sfat; şi pentru că ar putea să fie atîta furie, atît de sîngeroasă bătălia, atîta ucidere de soldaţi de ambele părţi, atîta dezastru, încît nu spun că ar slăbi, dar ar putea să copleşească întreaga valoare şi forţa armatei Transilvaniei.

Părăsind calea armelor, cu preaînalta permisiune a Maiestăţii Sale îmi voi îndrepta atenţia spre cealaltă cale de care am amintit la început. Totuşi eu las să judece Maiestatea Sa imperială, în înalta sa înţelepciune, dacă se doreşte şi este convenabilă o acţiune mai mult sau mai puţin militară.

Despre tratative, care rămîn ca o a doua cale şi de care trebuie să vorbesc, sînt de părere şi cred în aceasta, că trebuie să se lucreze cu abilitate şi că lucrul principal (asupra căruia trebuie să se vegheze şi să se organizeze cu precădere), ar fi numai acesta: să se procedeze astfel ca palatinul să nu-şi stabilească scaunul şi domiciliul său în Transilvania, adică să nu locuiască şi să nu-şi aibă reşedinţa în ea ca principe legitim; de fapt acea provincie nu poate să aibă în sine sau să suporte doi domni şi principi.

Astfel, dacă va părea oportună tratarea cu valahul, Maiestatea Sa, în timp ce se desfăşoară tratativele, trebuie să menţină în locurile de graniţă cu Transilvania o armată echipată şi gata pentru orice intervenţie; şi să crească zi de zi trupele ce se află acolo, să le mărească şi să le facă mai puternice, şi mai pregătite pentru orice ocazie. Altfel eu nu văd cum şi-ar putea menţine demnitatea Maiestatea Sa împăratul creştinilor şi fără vreo pagubă mărirea şi stima sa.

Mai mult încă, spun că ar trebui nu numai să fie prezent, ci — în felul său — să îndrumeze un delegat al Sfîntului Scaun. Şi aceasta eu o

consider cu atît mai necesară, cu cît, dacă se întîmplă să se încheie sau să se cedeze ceva, să nu fie micșorată demnitatea Maiestății imperiale sau să pară că n-a fost acordată suficientă atenție prestigiului său, ceea ce ar apărea ca fiind o concesie nu prin slăbiciunea sau decizia Maiestății Sale, ci prin autoritatea și judecata Sfîntului Părinte.

Și pentru că tot sîntem în materie de tratative și fiindcă eu cred că este mai mult decît necesară o mai bună punere la punct a acțiunii, și, ca Maiestatea Sa să nu uite ceea ce a făcut palatinul la ultima mea întîlnire și discuție cu el, nu voi neglija să expun totul din fir în păr. I-am spus palatinului — după cum trebuia să-i aduc la cunoștință — că eu consideram și mă gîndeam și atunci că el ar fi procedat strălucit de bine, și pentru afacerile sale și pentru liniștea sa, dacă, fie imediat, fie cît de curînd, ar declara și ar face cunoscut public a cui ar vrea el să fie Transilvania, din ce cauză și în ce condiții. El însă, dimpotrivă, mi-a răspuns că vroia să discute cu mine în particular, fără martori, unul cu altul, și că chiar — folosind înseși cuvintele lui — dorea să-mi vorbească deschis, de la inimă la inimă; dar, mergînd la el, am văzut că discuția și audiența nu era particulară, ci publică, adică în prezența senatorilor Transilvaniei și a valahilor. Din aceasta am înțeles că acel om căuta amînări și subterfugii, și nu dorea să discute cu mine asupra acelui lucru și, din ceasul acela, m-am hotărît să nu-i mai zic nimic în acel sens. Cu toate acestea, cerîndu-mi și rugîndu-mă să transmit salutul său respectuos Sanctității Sale și să-l implor ca să-l ajute cu fonduri bănești, intervenind cu autoritatea Sa, să-i determine pe regi — al Germaniei și al Franței — și pe alți principi și membri ai dinastiilor creștine să-i trimită lui ajutoare și asistență, i-am răspuns că nu trebuie să mai tragă vreo nădejde, nici din partea Sanctității Sale și nici din partea vreunuia dintre principii amintiți, dacă nu se înțelege cu împăratul asupra Transilvaniei, și nu-l satisface pe împărat în chestiunile privind acea regiune; fiindcă într-adevăr persoana împăratului reprezintă întreaga creștinătate și imperiul pe care toți regii, principii și membrii dinastiilor creștine îl văd în împărat: la el privesc, pe el îl respectă, pe apărarea lui se sprijină, de el depind, ca de acela de care simt că sînt apărați ca un zid și protejați de dușmanul comun. La care el, după cîte am putut să-mi închipui și cum am putut să pricep după glas, privire și cuvinte, s-a arătat că nu-i plăcuseră de loc lucrurile pe care i le-am spus; totuși mi-a răspuns că ar fi trimis imediat o ambasadă solemnă la împărat și s-ar fi supus Maiestății imperiale.

În același moment, numitul episcop al Transilvaniei [10] — care era atunci interpret — mi-a vorbit cu aceste cuvinte: — palatinul voia să fie prevenit. Dar eu, nereușind a înțelege bine și a înțelege limpede ce voia să spună, l-am rugat să-mi explice deschis ce gîndește palatinul. El mi-a răspuns atunci că palatinul, pentru că s-a expus și și-a pus în primejdie bunurile, sîngele și viața pentru a ocupa Transilvania, dorește ca Maiestatea Sa să-l răsplătească și să-i confirme titlurile pe care el și le atribuise; după aceea, mi-a spus că palatinul s-a decis să ofere provincia împăratului prin intermediul a doi ambasadori într-un chip pe care — după cît putea să presupună și să pătrundă ⟨episcopul⟩ în gîndurile lui — palatinul îl arăta astfel: provincia pe care eu vreau să i-o ofer împăratului, acesta o va accepta sau nu o va accepta. Dacă o acceptă, mai înainte de a i-o preda sau de a-i ceda o parte, îi voi cere o cantitate de bani care să-i fie cu anevoință și mare greutate de plătit: de fapt îi voi cere toate cheltuielile, îi voi pretinde toți banii investiți în ocuparea Transilvaniei,

care spun că vor ajunge la un milion de florini. Dacă, atunci, din dificultate financiară, împăratul nu va vrea provincia şi mi-o va lăsa mie, şi va voi să trateze apoi alianţă cu mine, nădăjduiesc şi sînt convins că în tratative eu voi fi avantajat de faptul că ceea ce eu i-am oferit împăratului el a refuzat şi pentru faptul acesta eu îi voi impune condiţiile mele mai uşor decît să primesc eu pe cele dorite de el.

Este fără îndoială că, dacă cineva va privi cu atenţie în sufletul lui, va vedea uşor cum izvorăsc în timpul tratativelor noi şi grave probleme. Însă, într-adevăr, fiindcă Dumnezeu cel atotputernic nu-şi părăseşte niciodată cauza sa, s-ar putea atribui palatinului titlurile simple şi vanitoase pe care el le doreşte şi caută, cu alte cuvinte, dacă, după cum doreşte ca împăratul să se cheme Domnul Transilvaniei, dar el să rămînă adevăratul domn, în realitate să fie invers —adică împăratul să fie domnul Transilvaniei şi să-i permită românului numai să se bucure de titlurile sale fără demnitate regală şi fără domenii, lucru care mi s-ar părea cum nu se poate mai convenabil prin omagiul datorat Maiestăţii Divine şi în acelaşi timp chiar şi lui Dumnezeu plăcut; şi, în ceea ce-l priveşte pe Maiestatea Sa împăratul, în condiţiile pe care le-am înşirat aci, ar corespunde utilităţii, demnităţii şi siguranţei sale:

1. Prima condiţie este ca palatinul să promită sub jurămînt că va fi credincios împăratului, adversar şi duşman turcilor, şi că nu-şi va instala scaunul în chip stabil în Transilvania.

2. Fără ordinul şi cunoştinţa Maiestăţii Sale nu va face alegeri şi acestea nu vor putea avea loc fără participarea unui delegat special destinat de Maiestatea Sa.

3. Nu va impune taxe sau alte impozite fără asentimentul împăratului.

4. Nu va schimba legi, instituţii, tradiţii şi moravuri ale provinciei, pe care o va guverna şi orîndui nu după sistemul valahilor, ci după sistemul cu care au condus-o pînă acum principii ei.

5. Nu-i este permis, fără ca împăratul să aibă cunoştinţă, să ia măsuri împotriva nimănui, fie împotriva nobililor, fie împotriva altor clase.

6. Nu poate, decît cu asentimentul împăratului, să declare cuiva război şi nici să facă pace cu cineva.

7. Să nu îndrăznească a stabili în Transilvania conducători de armată luaţi din Ţara Românească şi nici în Ţara Românească o comandă militară făcută din transilvăneni; să-i lase pe transilvăneni în Transilvania, iar dacă provincia are nevoie de trupe auxiliare să folosească soldaţi unguri sau germani.

8. Cînd trebuie să se deplaseze din acea provincie să rămînă cineva în locul său, dar care să nu fie nici transilvănean, nici valah şi care să aibă declarată credinţa faţă de împărat.

9. Toţi soldaţii să fie legaţi cu jurămînt militar faţă de împărat.

10. Toţi senatorii să jure credinţă împăratului.

11. Palatinul să menţină la Curte, pe lîngă împărat, o persoană de încredere şi, în acelaşi timp, împăratul să aibă pe cineva de încredere pe lîngă palatin, pentru a tăia astfel creditul nenumăratelor zvonuri ce-şi fac drum în popor şi nenumăratelor bănuieli, şi ca alte mii de lucruri de acest fel să fie îndepărtate, şi, cunoscîndu-se de ambele părţi adevărul prin propriii reprezentanţi, să ştie ce credit pot să acorde la asemenea lucruri.

12. Palatinul să-şi trimită fiul la curtea împăratului pentru a fi instruit şi educat.

Dar dintre toate lucrurile pe care le judec eu foarte importante, cel mai necesar este acela ca toţi să se convingă că palatinul nu trebuie iritat (în afară de cazul că poate fi iritat şi nimicit); fiindcă altcum se va întîmpla una dintre acestea două:

— sau va înţelege că împăratul nu este în stare să-l distrugă şi astfel nu va da nici o greutate forţelor imperiale, nu va ţine cont de puterea sa, îl va dispreţui şi, din arogant va trece în culmea aroganţei;

— sau, dacă va începe să se teamă, se va alătura de turci, cărora li se va arăta dispus şi se va oferi, gata pregătit, să ocupe Ungaria Superioară; şi s-ar putea întîmpla ca, pe cînd turcii îl ţin angajat pe împărat în Ungaria Inferioară, acesta să facă ceea ce le-ar fi promis şi le surîd hotărîrile luate în propunerea deliberată, iar succesul, cu imens pericol pentru creştinătate, ar corespunde dorinţelor sale.

---

[1] Nunţiul apostolic în Transilvania Malaspina de San Severo, reprezentant al papalităţii, deşi apropiat al lui Mihai Viteazul, în rapoartele lui îl priveşte ca adversar al catolicismului şi, din aceste considerente, are o poziţie favorabilă Casei de Austria şi împăratului Rudolf pe cînd pe Mihai şi acţiunile sale le descrie ca aparţinînd împăratului; astfel pentru Mihai, în multe rînduri, face aprecieri defavorabile v. şi n. la doc. 105.

[2] Andrei Báthory.

[3] Malaspina l-a numit pe Mihai Viteazul şi în alte ocazii palatin.

[4] Viţa, judeţul Bistriţa Năsăud.

[5] Cetate aflată în zona satelor Buteasa şi Berchezoaia, judeţul Maramureş, în apropiere de rîul Lăpuş.

[6] După lupta de la Şelimbăr, din 28 octombrie 1599.

[7] Aluzie la primul său protector din tinereţe — Iane Epirotul, banul Olteniei şi, mai tîrziu, capuchehaia la Poartă.

[8] Clement al VIII-lea (1592—1605).

[9] Pentru misiunile îndeplinite şi prezenţa lui în Transilvania, a se vedea: prezentarea şi indicaţiile bibliografice din *Călători străini despre ţările române*, vol. IV, Bucureşti, 1973, p. 149—173; Const. Şerban, *Raporturile lui Mihai Viteazul cu Malaspina di San Severo*, „Revista de istorie", t. 28, nr. 4, 1975, p. 541—552.

[10] Mitropolitul Ioan?

126 **1600 ianuarie 2, Satu Mare.**

Allerdurchleichtigister grosmöchtigister Erwölter Römischer Khayser auch zu Hungern und Behäimb Khönig etc.
Eurer Röm. Kay. Matt. sein meine allerundterthenigiste Dienst gehorsambistes Vleiss bereith.
Allergnedigister Khayser und Herren.

Nachdem ich ein Zeith und dise Täg herumb sorgfeltigkhlich und ohne Rhue zu melden mit sonderem Eyfer nahgedaht hab, wie doch Eur Khay. Matt. das Hayllig Römisch Reich und alle andere khriegsmithelffende christliche Potentatten, auh dero Khonigreich und Landt so zu disem Turkhischen Khrieg ire Volkhs — und geltshilffen so treuherzigkhlich inn die siben Jar her contribuirt und noh (Gott lob) beschlossner Verbindnus, wie ich verstehe, erst contribuiren werden, des unertraglichen

und unerschwinglichen Khriegsuncossten etlihermassen möchten sublevirt, geringert, und doch der Khrieg wider den Erbfeindt allso möchte dirigirt werden, das im mit vill ringerer Khriegsdarlag noh grösserer Abbruch alls bey dem uberhaufften Khriegsuncossten zuegefuegt werden möhte — so hab ich befunden das inn ganzer Zeit dises offnen Khriegs khein bessere Gelegenheith alls eben mit Herzuerbringung Sibenbirgen und mit inn Euer Matt. Devotion Erhaltung des Michals niemalls sich erzaigt hett. Allein hett mir gemanglt dass ich nicht gewusst wievill monatlich dem Michal auf sein Khriegsvolkh aufgehe; dem ich doch so vil nahgeforscht, dass mir der Alvisi Radibrad, Raguseer, so zu Weissenburg jecz ist, Inquisition drauf zu Weissenburg halten, mih der Gewishait berichten solle. Druber hett er mich beantwort, inn genauer und vleissiger Rättung befinde sich, dass sein, Michals, jeziger Khriegsuncossten des Monnats auf 98 000 Taller sich erstrekhe; derselbige wahse aber noch, ye lenger, ye mehr, dieweill er von Tag zu Tag mehr Khriegsvolkhs inn die Besoldung nimbt. Welches villeicht der Impresa halben, von welcher wegen der Räcz Iörg zu Irer Durchlaucht vom Wallahen hinaus geschikht ist, geschehen, und, auf den, das Gott geb, inn Moldau wolgerattnen Fall, derselbigen auf die Moldau und dann uber die Thänä inn Bulgariam und Serviam vorhabenden Impresa, mit dem Landt — Aufpott oder Contribucionen sich widerumb ringern und einziehen, den Unkhossten khundte.

Es hatt ein Schein und ein grossen Namben, das im bey 100 000 Taller monnatlich aufgehen sollen; wann aber die Anzal des Volkhs das er helt, angesehn wirt, so hatt die Summa umb sovil weniger beschwarliches Werbens und Aufbringens. Ich hab mih mit den Armin Peter zusamben geseczt, und uberschlagen, dass der Mihal Waida 10 000 Pferdt mit 50 000 Tallern oder 52 000, wegen der Bevelchsleit, und 30 000 zu Fues, mit ein 95 000 Tallern dess Monnath erhalten, da er sovil besolden solt; darzue rötten wir niht die Land — Aufpot, so auf iren Uncossten ein Jar etlich Monath khriegen müessen. Dass wär nun ein Hör von Ungern, Pollakhen, Cossakhen, Türkhen (die im auch hinnen im Land dienen), Wallahen, Moldauern, Servianen, Albanesern, dem der Türkh disen Winter, noh auf den Fruelling, nicht khan widerstehen — sonderlich da die Bulgarn und Servier auch rebbellirten.

Ein Hör von 40 000 zu Ross und Fues teutsches Volkhs ist ein Monath mit ein sechs oder siben mal hundert Tausend Tallern khaumb zu erhaltten, und ist doh dem Erbfeindt im Winter anczugreiffen und nach zu zogen niht tauglich, noh darzue zu bringen; im Mihal leufft das Khriegsvolkh von alles Ortten zue — und warlichdarundter vill redliher Leut und tapfere Gesellen, die gar aus dem Turkhischen Gebiet, pertaesi turcici iugi et tirannidis, dem Mihal zueziehen. Ja er Mihal meinth, er wöll noch vill Hundert Turkhen herzuebringen, die wider den Türkhen neben im streitten sollen. Diss meld ich auch darumben, dass Eur. Matt. den khriegsmithelfenden Potenthatten dis allergnedigist zu communicirn geruechen, was fur ein Ersparung da zuerhaltten, und umb sovil weniger Volkh inn Nider-Ungern und woll spat im Jar zu fueren, wann er Mihal dem Feind die Päss an den Geburg, wo niht undter Griehisch-Weissenburg, und auch die Thänä, wie ers gänczlih im Willen hatt, sperren wurde; es werden villeiht die christlichen Potentatten umb sovil mehr zu irer weittern Contribution, auch die Babstlich Heyligkheit und der Khonig von Hispania und das Heylig Römisch Reich andere Mithelffer zu einer extraordinari Gelt-Hulf für den Wallachen zu bewegen sein. Dass Ubrig khöndt

im geraiht werden aus der Contribution die Eur Matt. aus dem Heyligen Reih und dero Khonigreich und Landen noh erhalten, und will wenigers Volkhs endtgegen besolden dörffen wurden. Eur Khay. Matt. möchten sich aber mit dem Mihal einer gewissen Anczal Volkhs vergleichen, die Eur Matt. im und ein Jahr sovil Monath besolden wolten, da er nun die Moldau, Bulgariam und Servjam, darinen nirgendts khein Vesstung niht ist, auch bezwungen. So wär dasselb Land-Volkh auch zum Bessten; es luff Alles zue und umbsonst nur die Turkhen zu vertreiben. Eur Khay. Matt. werden, dero hoherlauhten Verstand nach, der Sachen zeitlich und reht allergnedigist noh zu gedenkhen wissen.

Eur Khay. Matt. werden sich allergnedigist erfreyen, dass das Haus Hust gancz und gar mit Teutschen beseczt ist, und die vorigen Hayduggen undter dem Schloss losirt sein — das sich nunmehr Eur Matt. das dass Haus inn Eur. Matt. Gewalt sey, sicher vergwissen khönnen.

Mit unserer Legation stehe ich und der Herr Zäggel noh an, weil das extraordinari Present, der Her Carlo Magno und der Armin Peter, dass ausstehend Gelt noh niht, und wir, dieweil man den Armin auf uns gewisen, durchaus khein Bevelch noh Verordnung des Gelts halben haben; so doch zu Weissenburg schon ausgebraitet ist das Extraordinari Present sey 25.000 Ducaten wert und der Armin, sein mit Gefertten, auf ausdrukhlichen gemessnen Bevelch, von Wien auf der Posst zum Mihal geschikht und in vergwisst, er bring dass ausstehend Gelt hienein: er will halb verzweiflen das er voran sovil dem Mihal geschriben; furht sich seines Lebens, und traut im niht fort.

Der Herr Carlo Magno sorgt sich auh eines Spotts, weill er expresse genent wirt, dass er die Verehrung bring.

Wir, Herr Zäggel und ich, haben schon der Wallachen deputirte Commissarien sein, und wöllen inn Khurcz naher volgen — wie wir dann Morgen oder Ubermorgen, obgleich woll noh nihts dem Armin oder dem Magno khomben, oder doh den 5 dits gleich fortziehen und uns getrosten, es werde mehrerer Beschaid und Gewishait wegen des Presents und Gelts täglich, oder, weil wir auf der Räiss sein, von Eur Matt. ervolgen; vom Veldczollmaister hab ich noh nihts, ob er die 30.000 Taller hergeben will.

Der Herr Basta wirfft ein Verdacht auf mih inn einer Sachen darinen Gott und Eur Matt. auch alle Herrn Gehaimben Rätt, mih allergnedigist und mit Gnaden und Gunst, das die Invention mein niht sey, endtschuldigen. Bitt allergehorsambist, Eur Khay Matt. geruehen ine, Herrn Basta, der göttlihen Warheit zu Steuer deschiariren zu lassen.

Mih Eurer Khay. Matt. allerundterthenigist bevelhend.

Datum Saggmar, den 2. Januari, Anno 1600.
Eurer Khay Matt,

Allerundterthenigister
Gehorsambister
D. Ungnad F⟨rei⟩h⟨er⟩r

Der Römischen Khayserlichen auch zu Hungern und Behaimb Khonigklichen Mayestaten. Meinem allergnedigisten Khayser unnd Herrn

Pilsen

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXVI/3, f. 1—7; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 567—568.

Preailustre, puternice împărat roman ales şi rege al Ungariei şi Boemiei,

Gata de a pune preasupus zelul şi serviciile mele în slujba Maiestăţii Voastre Imperiale Romane.

Preamilostive împărat şi stăpîn,

După ce am chibzuit cu grijă, mult timp, zi de zi neîncetat, cum ar putea fi reduse, micşorate întrucîtva cheltuielile de război insuportabile, enorme, cu care Maiestatea Voastră imperială, Sfîntul Imperiu roman şi toţi ceilalţi potentaţi creştini care dau ajutor pentru război, ca şi Regatul ⟨Ungariei⟩ şi provincia ⟨Transilvania⟩, au contribuit cu încredere timp de şapte ani, cu oaste şi bani, la acest război antiotoman şi care, după cît înţeleg, vor contribui şi de acum înainte, după ce (slavă Domnului!) s-a încheiat alianţa, şi, totuşi, în ciuda reducerii cheltuielilor, războiul împotriva duşmanului de moarte să poată fi purtat şi pe cît posibil, cu cheltuieli mai mici să se aducă pagube mai mari — am găsit că, în tot acest timp de război neîntrerupt, n-a existat niciodată un moment mai prielnic decît acela ivit odată cu aducerea la supunere a Transilvaniei şi cu cîştigarea devotamentului lui Mihai faţă de Maiestatea Voastră imperială. Mi-au lipsit însă date despre cheltuielile lunare ale lui Mihai pentru oastea sa; am insistat însă foarte mult ca Aloisi Radibrad, raguzanul, care acum se află la Alba Iulia, să se informeze la Alba Iulia şi să-mi raporteze date sigure. El mi-a răspuns, după calcule exacte şi sîrguincioase, că cheltuielile de război de acum ale lui Mihai comportă lunar 98 000 de taleri; ele cresc însă mereu, din ce în ce mai mult, deoarece el recrutează cu leafă din zi în zi tot mai mulţi oşteni. Acest lucru se face poate în scopul incursiunii pe care o intenţionează în Moldova şi apoi, în caz de succes — deie-l Domnul! — peste Dunăre, în Bulgaria şi Serbia — incursiune, în vederea căreia ⟨voievodul⟩ român a trimis pe Gheorghe Raţ la Alteţa Sa ⟨arhiducele Matei⟩ — cheltuielile acestea s-ar reduce însă prin contribuţiile provinciilor respective.

Aparent, suma de 100 000 taleri lunar este foarte mare; dacă însă se ţine seamă de numărul de oşteni pe care el îi întreţine, atunci suma este mică, mult mai mică decît efortul de a găsi această sumă. Împreună cu Petru Armeanul ne-am apucat să calculăm că Mihai voievod întreţine 10 000 călăreţi cu 50 000 taleri sau, dacă ţinem seamă şi de slugile auxiliare, 52 000 taleri, şi 30 000 pedestraşi cu suma totală de 95 000 taleri, pe care trebuie să o plătească lunar; n-am calculat aici ceea ce îi oferă provincia ⟨Transilvania⟩, care trebuie să participe la luptă, pe cheltuiala ei, un an şi cîteva luni. Aceasta înseamnă o armată de unguri, polonezi, cazaci, turci (care şi acolo în provincia transilvană sînt în serviciul lui), valahi, moldoveni, sîrbi, albanezi, împotriva căreia turcul nu-i poate rezista în iarna aceasta şi nici în primăvară — mai cu seamă că atunci se vor răscula şi bulgarii şi sîrbii.

O armată de 40 000 călăreţi şi pedestraşi de naţionalitate germană abia dacă ar putea fi întreţinută cu 600 000 sau 700 000 taleri lunar şi nu poate fi determinată şi nici nu e în stare să atace iarna, şi să urmărească pe duşmanul de moarte; în timp ce spre Mihai aleargă oşteni de pretutindeni, printre ei — cu adevărat — mulţi oameni vrednici si tineri viteji, care se simt atraşi spre Mihai, din teritoriile turceşti, fiind sătui de jugul şi tirania turcă. Ba chiar Mihai crede că va mai atrage încă multe sute de ⟨supuşi⟩ turci, care vor lupta alături de el împotriva turcilor.

Vă raportez acest lucru, pentru ca Maiestatea Voastră să binevoiască a comunica potentaţilor care ajută la război ce economie s-ar realiza acum şi mai tîrziu în decursul timpului, întreţinînd oşteni mai puţini în Ungaria de Jos, dacă Mihai ar bara trecătorile din munţi, dacă nu chiar şi partea de la sud de Alba Iulia, precum şi Dunărea, cum şi-a propus cu fermitate; poate că astfel potentaţii creştini ar fi determinaţi să continue contribuţia lor, iar Sfîntul Scaun şi regele Spaniei şi Sfîntul Imperiu roman şi alţi auxiliari ar fi determinaţi să dea un ajutor bănesc extraordinar pentru <voievodul> român. Prisosul din contribuţia pe care Maiestatea Voastră ar primi-o de la Sfîntul Imperiu, de la regat şi provinciile sale, ţinînd în soldă mai puţini oşteni, ar putea fi oferit lui. Maiestatea Voastră imperială s-ar putea înţelege cu Mihai asupra unui număr fix de oşteni, pe care Maiestatea Sa i-ar plăti un an şi cîteva luni, pentru ca el să supună şi Moldova, Bulgaria şi Serbia, unde nu există nici un fel de fortificaţii. Astfel, acolo, ţară şi popor ar sta la dispoziţie: toţi aleargă spre această acţiune şi anume gratuit, numai pentru a goni pe turci. Maiestatea Voastră imperială va şti, potrivit prealuminatei minţi, să chibzuiască din timp şi cu milostivire la aceste lucruri.

Maiestatea Voastră imperială se va bucura că fortificaţia Hust este ocupată cu personal exclusiv german şi că haiducii de mai înainte, de la castel, au fost eliberaţi — astfel că Maiestatea Voastră poate fi sigură că fortificaţia se află sub puterea Maiestăţii Voastre.

Eu şi domnul Székely nu ne-am îndeplinit încă solia, deoarece domnul Carlo Magno şi Petru Armeanul nu deţin încă darul extraordinar, nici banii, iar noi, la care a fost trimis Armeanul, n-am primit nici un fel de poruncă sau dispoziţie cu privire la bani; totuşi la Alba Iulia s-a răspîndit vestea că darul extraordinar valorează 25 000 ducaţi, iar Armeanul, cu însoţitorul lui, care, avînd ordin expres, a scris de la Viena lui Mihai, asigurîndu-l că îi aduce banii, este aproape desperat că a apucat să-i scrie cu anticipaţie, se teme pentru viaţa lui şi nu are curaj să plece.

Domnul Carlo Magno se teme şi el că va fi batjocorit, fiindcă a specificat în mod expres că va aduce darurile de cinstire.

Noi, domnul Székely şi cu mine, i-am expediat deja pe solii trimişi de valahi şi intenţionăm să-i urmăm în scurt timp, iar mîine sau poimîine sau în orice caz la 5 ale lunii acesteia vom pleca, deşi n-a sosit nimic pentru Armeanul sau pentru Magno şi ni se dă zilnic speranţa că va urma, cînd vom fi pe drum, înştiinţare şi asigurare de la Maiestatea Voastră în privinţa darului şi banilor; de la casierul de campanie nu am nici o înştiinţare, dacă vrea să elibereze cei 30 000 taleri.

Domnul Basta aruncă asupra mea o suspiciune într-o chestiune de care Dumnezeu şi Maiestatea Voastră, precum şi domnii consilieri secreţi mă vor ierta cu milostivire şi îngăduinţă, căci nu este născocirea mea. Rog preasupus pe Maiestatea Voastră să dispună ca domnul Basta să declare adevărul, sub luare de jurămînt.

La porunca Maiestăţii Voastre, preasupus.
Dat la Satu Mare, la 2 ianuarie 1600.

Al Maiestăţii Voastre imperiale preasupus.

D. Ungnad, baron

Delli 22 passatto, con Gaspar <Malickh>, che in posta perviense da Vostra Maestà Cessarea, hò datto piena relatione di ogni successi, et con questa si conferma, desiderando questo Illustrissimo Vaivoda la venutta delli Comesarij di quella, e maxime la persona di Illustrissimo signor Pezzen; senza del qual si comprende, per il desiderio di esso Vaivoda, per che non saria satisuatto, — ma con la venutta del qual speraria in Dio si conclluderia ogni negotio, senza dificultà, con il detto Vaivoda, a beneficio della servittù di Vostra Maesta Cessarea.

Dipoi altro non hà inovatto, sollo che sono pervenutti imbasciarie dal Tartaro et lettere del Ibrahim-Bassa, et del Giuselgie-Mahmut-Bassa [1], al solitto, con disimulationi et altissime offerte, congratulandosi della vitoria conseguitta di questa provincia, et squasi dimostrando di più benivolentia e afection verso di lui, di quel che hano fatto prima. Si come si comprende dalle lettere, che squasi dimostrano temere di esso Voivoda, per la escusation che con esso lui fanno in esse lettere; e fù detto quà per mezo di uno Greco, pervenutto in compagnia di essi imbasciatori, qualmente Ibrahim-Bassa era partito di Alba-Greca per Constantinopolli et haveva lasciatto suo logotenente-general Iemisci-Hasan-Bassa [2], che fù aga di janiciari, et la andatta di esso Ibrahim-Bassa era per riformare et concludere con il Gran-Turco per difinire la pace con la Maestà Sua, con le conditioni che quella à desideratto, — esendo statto in grandinissima contesa con il Tartaro, per non essere conclIusa pace con Vostra Maesta Cessarea dicendoli Ibrahim-Bassa chella fetva, cioè comandamento di lor Papa, detto mufti, non comportava che si rendeno città dove che loro abino edificatto le loro moschè; et il Tartaro respondendoli che ancora la fetva del Papa di cristiani comanda che tutte le città e forin Hungaria li siano tolte, che li ripigliano. Et, dapoi tante contesse infra di loro si sono acordatti et in tutto restati di commun acordio; che tutto quello che si tratarà con il Tartaro, si intende e con Ibrahim-Bassa, et quello che si tratarà con esso Ibrahim-Bassa, si intende e con il Tartaro. Et nella medessima forma scriveno a Mihailo Vaivoda, oferendolisi il Tartaro che sempre mantenira et starà a quella promessa, la qual hà promeso con li soi confidatti a esso Mihailo Vaivoda et alli signori Comesarij di Vostra Maesta Cessarea in Valachia, ma che hanno hamanchatto dalla parte di Maesta Sua, per la tardanza, havendo promeso il Tartaro di spetare quaranta giorni et di rispetto sino a sessanta, et che più non hà posutto aspettare, aciò non li fuse imputtatto da Gran Turcho qualche manchamento. Et perhò mi hà ditto Illustrissimo Vaivoda che, come interogarà bene questi imbasciatori di quel che hano da dir a bocha, di tutto darà sapere al Serenissimo arciduca Mathias, et dicendomi che con desiderio aspetta almeno la breve venutta di Illustrissimo Pezzen, per concludere et far consilio: „se hà da far guera, che si fà da dovero et per tempo, perchè non si pò mantenire tanta militia che ruinano il paesse senza far profitto, overo, se si hà da fare pace, sò che Sua Maesta doverà dare plenipotentia alli Comesarij; et sollo che apogiano sopra di me", — che lui Vaivoda farà per mezo di esso Tartaro et di Ibrahim Bassa pace como che ricercha Sua Maesta Cessarea. Questo Cangilier Napragi [3] hà gran intrinsicheza con Steffano Bathori dal qual tutta via gli peruiene con lettere idio volesse fusero sinceri a beneficio di Vostra Maesta Cessarea ma io mi temo che non sie contrario, et che piu presto non dimerano a qualche sulevation,

si come si intende e di Steffano Bathori, fratel di Cardinalle, che tuttavia tratta con il Gran Cangiliere di Polonia et con Moldavo, havendo venutti in cognition del disegno di questo Vaivoda, per tanto frequentare con questo Cangiliere Napragi, per mano di diversi di questo paesse; il che me tempo di qualche inconvenientti, per la tardanza di Commesarij et per tanta libertà datta a Steffano Bathori dal signor generale Giorgi Basti. Il che non doveria fare, etc. Con il Illustrissimo Vaivoda, nelli ragionamenti et diversi disscorsi per la servittù di Vostra Maesta Cessarea, in oltre mi disse: esendo in Vlachia, haver intesso che il Steffan Bathori de Ecett et tutti quelli di Superior Ungaria havere trattato con il Cardinalle di unirse con esso lui insieme et elegierli per loro rè et occupare sino Cassovia, et li fare la residenzia, et che detto Steffano Bathori de Ecett era capo della lega, — havendo tenutto in Ecett, casa sua, il cardinale tre giorni nel vegnire di Polonia quà in Transilvania; la qual cossa è notoria a tutti. Con qual fine li prego da Idio lunga vitta et vitoria contra li soi nimici. Altre simille questa matina, per mano di signor de Offchirchin. E con questa altro è inovatta, sollo che Illustrissimo Vaivoda manda ill contenuto di queste inbasarie dell Tartaro, etc. Datta in Alba Iulia, alli 3 Gienaro, di note, 1600.

Di Vostra Maestà Cessarea humillissimo servitore:

Gioanni Marinny da Aragussia

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVI/5; Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica Fasz. 137, f. 19—25. Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 573—574.

De la 22 trecut, prin Gaspar ‹Malickh›, care a venit cu poșta de la Maiestatea Voastră, am comunicat despre toate cele întîmplate și am confirmat dorința acestui ilustru voievod de a veni comisarii, dintre care în mod special ilustrul domn Pezzen, fără de care se înțelege că dorința acestui voievod nu ar fi satisfăcută, dar prin venirea căruia cu speranța în Dumnezeu, se va încheia orice înțelegere fără dificultăți, cu numitul voievod, în beneficiul slujirii Maiestății Voastre imperiale.

Apoi altceva nou nu am de comunicat, numai ‹faptul că› au venit ambasade tătare și scrisori de la Ibrahim pașa și de la Güzeldje Mahmud pașa [1], ca de obicei, cu disimulări și oferte înalte, felicitîndu-se pentru victoria obținută în această provincie, arătînd mai multă bunăvoință și afecțiune față de el, ca mai înainte și, așa cum se înțelege din scrisori prin scuzele pe care și le cer în acestea, se tem de numitul voievod.

Și s-a spus aici, prin intermediul unui grec venit împreună cu acești ambasadori, că Ibrahim pașa a plecat din Belgrad la Constantinopol și a lăsat acolo pe locotenentul său, generalul Yemisci Hasan pașa [2], care era agă al ienicerilor; și plecarea acestui Ibrahim pașa s-a făcut pentru a ameliora și a încheia împreună cu sultanul, pentru a rezolva problema păcii cu Maiestatea Sa în condițiile pe care aceasta le-a dorit, fiind ‹turcii› într-un puternic conflict cu tătarul, pentru că nu s-a încheiat pacea cu Maiestatea Voastră și spunîndu-i Ibrahim pașa că fetvaua, adică ordinul papei lor, zis muftiu, nu pomenește că trebuie să se dea orașele unde ai lor și-au construit moschei. Iar tătarul îi răspunde că și fetvaua papei creștinilor ordonă ca toate orașele și fortărețele din Ungaria să le fie luate și recîștigate; și apoi toate neînțelegerile dintre ei s-au rezolvat. Și au con-

venit de comun acord că oricine ar duce tratative cu tătarul se înţelege şi cu Ibrahim paşa şi cel care ar duce tratative cu Ibrahim paşa se înţelege şi cu tătarul. În această formă i-au scris lui Mihai voievod oferindu-i tătarul ca totdeauna, să-şi ţină, împreună cu credincioşii săi, promisiunea pe care a făcut-o lui Mihai voievod şi domnilor comisari ai Maiestăţii Voastre imperiale în Ţara Românească, dar că au ieşit în pagubă din partea Maiestăţii Sale, din cauza întîrzierii; tătarul a promis să aştepte patruzeci de zile şi din respect, pînă la şaizeci, dar că mai mult nu a putut să aştepte pentru ca sultanul să nu îi reproşeze această vină. Şi de aceea mi-a spus ilustrisimul voievod că de îndată ce va interoga în mod serios pe aceşti ambasadori asupra celor ce au de spus, va informa pe serenisimul arhiduce Mathias şi mi-a spus că aşteaptă nerăbdător chiar şi scurta venire a ilustrisimului Pezzen, pentru a trage concluziile şi a face consiliu: „dacă este să se facă război, să se facă aşa cum trebuie şi la timpul potrivit, pentru că nu se poate întreţine atîta oştire, care ruinează ţara fără să aducă nici un profit, sau, dacă este să se facă pace, eu ştiu că Maiestatea Sa va trebui să dea împuternicire comisarilor; şi numai în ce mă priveşte pe mine" — că el, voievodul va încheia, prin intermediul tătarului şi a lui Ibrahim paşa pace aşa cum caută ⟨să facă⟩ Maiestatea Sa imperială. Acest cancelar Napragy [3] este în relaţii strînse cu Stefan Báthory de la care primeşte oameni, care dacă vrea Dumnezeu o să fie sinceri în slujba Maiestăţii Voastre imperiale, dar eu mă tem să nu fie contrariu şi ca foarte curînd, să nu viseze la o răscoală, ; aşa cum se aude şi Ştefan Báthory, fratele cardinalului, care duce în continuare tratative cu marele cancelar al Poloniei şi cu moldoveanul are cunoştinţă de intenţiile acestui voievod prin intermediul acestui cancelar Napragy şi prin diverşi ⟨oameni⟩ din această ţară, de aceea eu mă tem de unele inconveniente din cauza întîrzierii comisarilor şi a libertăţii date lui Ştefan Báthory de domnu general George Basta, ceea ce n-ar fi trebuit să facă' etc. Ilustrisimu voievod mi-a spus printre altele în diversele convorbiri avute în slujba Maiestăţii Voastre imperiale: „pe cînd eram în Tara Românească, am aflat că Ştefan Báthory de Ecsed şi toţi cei din Ungaria superioară au convenit cu cardinalul să se unească acesta cu el şi să-l aleagă ca rege şi să ocupe pînă la Caşovia unde să îşi aşeze reşedinţa şi că acest Ştefan Báthory de Ecsed era conducătorul ligii, şi că l-a ţinut la Ecsed, casa lui, pe cardina trei zile la venirea sa din Polonia în Transilvania; acest lucru este cunoscut de toţi". În final, rog pe Dumnezeu pentru viaţă lungă ⟨pentru Maiestatea Voastră⟩ şi victoria contra duşmanilor. Alte ⟨ştiri⟩ asemănătoare, în această dimineaţă prin intermediul domnului Offchirchin. Şi cu aceasta nu este nimic nou în afara faptului că ilustrisimul voievod trimite conţinutul ambasadei tătarului etc. Dată la Alba Iulia la 3 ianuarie noaptea, 1600.

Al Maiestăţii Voastre imperiale supus servitor,

Giovanni Marinny da Aragussia

---

[1] Güzeldje Mahmud paşa — comandant al forţelor otomane din zona Dunării *(Tuna muhafizi)*.

[2] Yemişçi Hasan paşa — agă al ienicerilor, caimacam şi succesorul lui Ibrahim paşa în funcţia de mare vizir (22 iulie 1601 — 16 octombrie 1603).

[3] Napragy Dimitrie — episcop de Alba Iulia.

[. . .][1]. L'Ambasciator del Valacco è arriuato a Vienna e per quello scriuono di quella Città sotto li 25 del passato porta a donare à Sua Maestà il cavallo sopra il quale fuggi il Cardinale et qua⟨t⟩tro stendardi et ha dicono, di ricercar l'Imperatore che mandi uno ⟨dei⟩ Serenissimi suoi fratelli in Transiluania et gli e la consignerà ma ad altri no. Poche hore dopò arriuò Monsignore Malaspina, il quale confirma l'istesso et che se Sua Maestà starà troppo a rissoluersi pero esser q⟨ui⟩ ma belissima Prouincia, potrebbe esser, che il Valacco ui ponesse ⟨tut⟩to amore che con tanta difficoltà ui si scacciasse poi, con quanta felicità ui si era introdotto, essendo molto accorto et molto terribile. Che lui in somma uorrebbe restarui luogontenente di Sua Maestà. Dall'altro canto qui si dice che ella si contenterebbe di lasciaruelo gouernatore, ma che non hauesse fortezze nelle mari, ne la luocotenenza, et quando uoglia uscire che Sua Maesta gli darebbe due Ducati in Slesia, et li 100 mila fiorini che già sono in Cassouia de contanti et li 25 mila di gioie. Si stano à uedere quello sarà; non potendo tardare l'Ambasciatore ad arriuare ⟨à⟩ Corte.

Restano tuttauia li disgusti in piedi tra lui, et il signor Basta et si offerisce il Valacco con testimonij che ha nelle mani et sono certi seruitori del Cardinale presi, prouargli tutte le imputationi che gli hà addossate, il che sarebbe con gran nota de quel Capitano se fossero uere [. . .][2].

Arh. St. Buc. Colecţia microfilme Italia, r. 98, c. 571 ; Archivio di Stato Venezia, Archivio del Senato, Dispacci Germania, filza 29, f. 562 v.

[. . .][1]. Ambasadorul ⟨voievodului⟩ român a sosit la Viena, la 25 ale lunii trecute şi, precum se scrie din acel oraş, aduce în dar Maiestăţii Sale calul cu care a fugit cardinalul ⟨Báthory⟩ şi patru steaguri şi se spune că trebuie să caute ⟨să-l determine⟩ pe împărat să trimită pe unul dintre preaînalţii săi fraţi în Transilvania, pe care i-o va încredinţa lui, dar altora nu. Cîteva ore mai tîrziu a sosit şi monseniorul Malaspina, care confirmă acelaşi lucru, fiind aceea o provincie foarte frumoasă, s-ar putea întîmpla ca ⟨voievodul⟩ român s-o îndrăgească atît de mult, încît, pe cît de uşor intrase aici, fiind un ⟨om⟩ foarte dibaci şi de temut, pe atît de greu să plece apoi de aici. Că el, în sfîrşit, ar vrea să rămînă locţiitor al Maiestăţii Sale. Pe de altă parte, aici se spune că Maiestatea Sa s-ar mulţumi să-l lase guvernator, dar să nu deţină nici fortăreţele şi nici locotenenţa, şi dacă ar vrea să iasă ⟨de aici⟩ Maiestatea Sa i-ar da două ducate în Silezia şi 100 de mii de florini, bani peşin, care se află deja la Caşovi a şi 25 de mii de pietre nestemate. Vom vedea ce va fi, ambasadorul trebuind să sosească la Curte. Rămîn încă în picioare supărările dintre el şi dl. Basta şi ⟨voievodul⟩ român se oferă, cu martorii pe care îi are şi care sînt nişte servitori ai cardinalului luaţi prizonieri, să-i dovedească toate acuzaţiile pe care i le-a pus în spinare, care, dacă ar fi adevărate, ar fi un ⟨capăt de acuzaţie⟩ de primă importanţă pentru acel căpitan [. . .][2].

[1] Întîlnirile emitentului la Curtea imperială.

[2] Tulburările din Stiria şi Carintia, audienţa nunţiului la împăratul Rudolf al II-lea tratativele pentru finanţarea campanei antiotomane, sosirea solului Rusiei ; vizita contelui palatin la Plzen ; delegaţie sosită din Ţările de Jos.

[. . .][1]. Ich verhof meine Schreyben werden meinem Herrn zuerckhumen sein; bit aber meinem Herrn umb Verzeihungh ob im Schreyben oder in der Sprah was gefalth isth, dan ih niht perfect bin; aber der Gemueth, das Hertz und der Willen, Gott isth mein Zeugh, isth treu, erber, aufraht und gereht ihn Ihr Rom. Khey Matt. Diensten, wie ih dan verhof man wierdth hernah auh niht andersth befinden. Wie ih dan hietzunder auh niht khan underlassen mein Herrn diss Beyefl zu schreyben und in erinderen, dass die Sibenburgerische Sahen khein guets Endt (rebus sic stantibus) nemen werden, dan alle die nottwendigisten und eysseristen Mitl, die ihrn schleynigen Vorttgangen sollen haben, die haben ihrn unordenlihen Khrepssgangh; welches Khein Mitl isth. Sibenbürgen, vyll weniger Mihal Wayda, bey guettem Willen, bey treuer Affection zu der Rom. Khey. Mtt. Diensten zu erhalten. Dan man redth zuvill und man schraybth zuvill das Ime alles zu Geheer khumbth, es khan so khlein niht sein, das Ehr niht erfertt; es isth Ime des seer exacerbiert; es khumbth Ime tediosum und zweyflhafftigen Wys. Wie dan sein Diener, der Armeny Peter, von Pylsen seinen Herrn, dem Mihal Vayda, geschrieben hatt, dass alberaith gleih abgefertigth werde von Ihr Rom. Khey. Mtt. das Gelth werde zu Caschau beim Khriegs-Zalmeister finden; neben sein, werde von Ihr Mtt. auh ein Gesandter khumen mit der Congratulation, mit einer stattlichen Vererungh. Sy sein alle bayde alher zuerkhumen Ime Gelth, Ime Vererungh : man khan weder vyrstig noh hindterstig, der Mihal Vayda der wass alberaith das sy da sein; das Khriegs-Volckh hatt Mihal Vayda mit der Betzallungh auf den Armeny Peter vertrosth; die toben und wietten, dass khein Gelth oder der Armeny Peter niht khumbth; er Veyda hatt khein Gelth. Man muess vyll spettlihe Schmoh-Reden heren und verschlickhen von unserer langsamen Hylf; vermeldth des auh der Mihal Vayda, dass er besorg syh, er werde den Credito, die Affection beim Kriegs-Volckh verlieren dass ih Ihr Rom. Khey. Mtt. niht werde dienen khinen, des seinem treuer Eidt-Pfliht gmass ware. Zu dem so redth meniher so unbedahtlich und denckhen niht wo die Reden hingeen; das besser ware ein gliettigen Kholl inss Maull nemen; der Zeith hatt khein Nomen etc. Ih hab jidertzeith geschryben und gesagth : erhalten wyr den Mihal Vayda, so erhalten wyr des, dass hievor khein Romischer Kheyser des niht erhalten haben; verlieren wyr In, so wirrdth ein Verlusth sein, des gleyhen ettlih hundertt Iar niht gesehen isth; dan er khan nihts Unmiglickhs begeren des man Ime niht praestieren khan; so khan man Ime nihts so vill geben, des er niht wider einbringth, hett er andersth das Leben.

Der Tyerkhysch Kheyser der gybth Ime alles das wess er begeren wyrdth, mier das ser syh undter Ime begebe und den Khryegh wider unss vyrre; und wenn man alle Circumstantias woll erwegen und auf die Waagh legen soll, so isth eins mer als das ander : das ein erhelt Reputationem, Maiestatem, Authoritatem, Famam und Erweytterungen der Cristenheith, das ander aber, darfor uns der Allmehtigh Gott behieten welle, in allem das Widerspyll : offt manigess mal von einer khlein und schlehten Sahen wegen verleucth einer grosse unwiderbringlihe Sahen etc.

Dass ih aber meinem Herrn im Vertrauen migh die gryndtlihe Warhaith schreyben : mir gefelth niht wie man da bey unss procediert, mit

Reden und Schreyben meht man mit wenigeren ausskhumen: es wurde niht allein nützer sein, sondern verandtworliher auh. Wie wyr den Armeny Peter abgefertigth haben, das wierdth mein Herr weyttschwefigh auss der Herrn Ungnaden und Herrn Carlo Magno Schreyben vernemen.

Dem Herren thue ih mih in seine treue Fr⟨eundschaft⟩ befelhen. Gott mit uns. Sackhmar, 5. January Anno 1600 Des Herrn treudienstwilliger.

Michael Zékelly

Dem Edlen und Gestrengen Herrn Johanni Barwitio, Rom. Kay. Mtt. Hofreichsrath und gehaimen Secretary, meinem insonders freundtliche Hochvertrautten geliebter Herrn und guetten Freundt

zu aignen Handen

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXV I/13; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137; Hurmuzaki, *Documente*, XII, f. 584—585.

[...][1]. Nu pot renunţa de a scrie stăpînului meu şi de a-i atrage atenţia că chestiunea transilvană nu va avea un sfîrşit bun, dacă lucrurile rămîn în starea de acum, căci mijloacele cele mai necesare şi cele mai imperative, care ar trebui să înainteze rapid, merg ca racul; ele nu sînt proprii pentru a menţine Transilvania şi cu atît mai puţin pe Mihai voievod în sentimente de fidelitate în serviciul Maiestăţii Sale imperiale romane. Se vorbeşte prea mult şi se scrie prea mult, ca să nu ajungă la urechea lui; cele vorbite şi scrise nu sînt atît de neimportante, ca să-i rămînă necunoscute; ele îl întărîtă; la el ajung ştiri tendenţioase şi echivoce. Astfel, slujitorul său, Petru Armeanul, a scris din Plzen stăpînului său, lui Mihai voievod, că va găsi la casierul din Caşovia banii deja trimişi de Maiestatea Sa imperială romană; că, împreună cu el, va veni şi un sol din partea Maiestăţii Sale cu felicitări şi cu un important dar, prin care este onorat. Cei doi au venit aici după bani şi daruri, care însă n-au sosit nici înaintea lor, nici după ei. Mihai voievod ştie că banii şi darurile sînt aici. El a dat oştenilor speranţă de plată îndată ce va sosi Petru Armeanul. Oştenii vociferează şi sînt furioşi că nu sosesc nici banii, nici Petru Armeanul, iar el, voievodul, nu are bani. Să fii silit să asculţi şi să înghiţi cuvinte batjocoritoare despre încetineala ajutorului nostru! Se spune că şi Mihai voievod este îngrijorat că va pierde creditul şi afecţiunea oştenilor, astfel încît „eu nu voi mai putea sluji Maiestăţii Sale imperiale romane", adică de a respecta jurămîntul de credinţă. Astfel, unii vorbesc necugetat şi nu-şi închipuie unde duc vorbele; mai bine ar lua un cărbune aprins în gură; acum, ele nu sînt de bun augur.

Eu am scris şi am spus totdeauna: dacă îl menţinem pe Mihai voievod ⟨de partea noastră⟩, atunci obţinem ceea ce nici un împărat roman n-a mai avut vreodată; dacă îl pierdem, va fi o pierdere cum una la fel nu s-a mai văzut secole de-a rîndul; căci el nu poate cere ceea ce nu i se poate oferi şi nu i se poate oferi atît de mult pe cît este el în stare să ne dea nouă drept compensaţie — decît dacă ar avea încă o viaţă.

Împăratul turc îi oferă tot ce şi-ar dori, numai ca el să i se supună şi să poarte război împotriva noastră. Iar dacă ai chibzui şi ai pune în balanţă toate împrejurările, una atîrnă mai greu decît cealaltă; una păstrează reputaţia, măreţia, autoritatea, faima, progresul creştinătăţii, iar cealaltă

— să ne ferească Dumnezeu atotputernicul! — exact contrariul în toate. Adesea, din cauza unor lucruri mărunte și rele, îi piere unuia pofta pentru lucrurile mari, care nu mai pot fi recuperate.

Ceea ce scriu eu confidențial stăpînului meu este adevărul pur: mie nu-mi place cum se procedează la noi, anume cu vorbe și scrisori. Am putea să o scoatem la capăt cu mai puține vorbe și scrisori; ar fi nu numai cu mai mult folos, dar și cu mai multă răspundere. Cum l-am expediat pe Petru Armeanul, veți afla, stăpîne, amănunțit din scrisorile domnilor Ungnad și Carol Magno.

Cu prietenie credincioasă sînt la ordinele stăpînului meu. Dumnezeu cu noi. Satu Mare, 5 ianuarie 1600.

Slujitor credincios al stăpînului,
Mihail Székely.

Preanobilului domn Johann Barwitius,
consilier al Curții Maiestății Sale imperiale
romane și secretar intim etc. în mînă.

---

[1] Formula de adresare.

130 **1600 ianuarie 11, Viena.**

[...][1]. Inmittls, als ich Eur Kay. Matt. allergnedigistes Beschaids auff mein vorige gehorsambiste Andeittung gehorsambist erwartte, ist ain neuer Sibenbürgischer Abgesandter, Raz Georg genandt, gesterdt früe ankhumben, die Credenz Schreiben an Ir Fr. D. etc. an mich und was verschlossen an Eur Kay. Matt. geschrieben; das haben Eur Kay. Matt. eingeschlossener hiemit allergnedigist zu empfahen. Mündtlich, aber gibt sich diser Gesandter sehr bloss und offendtlich zu verstehen dass sein Herr, der Wayda, Sibenbürgen mit dem Schwerdt eingenohmen und darvon verstossen zu werden kheinesweegs gedenkhen, wölle auch sein Glikh in die Moldau versuechen, es bewilligen es Eur Kay. Mtt. allergnedigist oder nicht, mit Vermelden wan er die drey Provinzen in seiner Gewaldt zusamben bringt, wölle er alss dan dem Türkhen rechtschaffen im Bardt greiffen, und der Christenheit desto mehrers seiner Dienst erzeigen. Als ich aber diesen Gesandten ad partem zuegesprochen und was seinem Herrn gebürt, und dass Er Sibenbürgen nicht mit dem Schwerdt, sondern mit Eur. Kay. Mtt. etc. Nahmen, auff voriger der Sibenbürger Huldigung eingenohmen haben, hatt er gleichvoll, solches Gestalt, nebens, aber vermeldet Eur K. Matt. wurden schwärlichen, aines trewern Diener als den Michael zu sein vermaindt, zu dem Sibenbürgischen Guberno allergnedigist verordnen. Das ich also sowoll von dem vorigen als yezigen Gesandten, das der Wayda in Sibenbürgen zu verbleiben und drinen zu gubernirn Ime furgenuhmen gantz und gar vergewist bin.

Was nuhn die Abgesandten zu Prag Eur Kay. Matt. etc. angebracht haben möchten, seiteinmals sy es von mir alhier verborgen gehalltten, ist mir unbewusst, diser tringt gar starkh auff die zuegesagten Wehren,

und Rüsstungen, und auff die ausständige Summa Geldts darumben Eur Kay. Mtt. allergnedigiste Resolution zu gewartten.

Herr Ungnadt und Herr Zäkhl sein den fünfften dises von Saggmar gehn, Weisenburg geraist, mit denen auch Carlo Magno gezogen und meines gehorsambisten Erachtens, bei den Gesandten sowoll als bei dem Carlo Magno Eur K. Mtt. etc. allergnedigiste Resolution ungleich verstanden und vonnötten zu Irer Nachrichttung Eur K. Mtt. mehrere allergehorsamiste Erclärung nahfolgen zulassen [...][2].

Wien den 11 Tag Ianuarij Anno 1600

Eur Rom. Kay. Mtt

allerundtherthenigister
gehorsambister
Bartholomeo Pezzen

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVI/30; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 609—610.

[...][1]. Între timp, în așteptarea preamilostivei hotărîri a Maiestății Voastre imperiale, la propunerea mea preasupusă anterioară, ieri dimineață a sosit un nou sol transilvan, numit Gheorghe Raț, cu scrisoare de acreditare către Alteța Sa princiară ⟨arhiducele Matei⟩, către mine și cu o scrisoare închisă către Maiestatea Voastră imperială, pe care o veți primi, aici anexată. Verbal, acest sol ne dă de înțeles foarte sincer și deschis că stăpînul său, voievodul, a luat Transilvania cu sabia și nici nu se gîndește să se lase îndepărtat de acolo, că vrea să-și încerce norocul și în Moldova — fie că Maiestatea Voastră imperială aprobă sau nu; mai aduce la cunoștină că, după ce va aduce cele trei provincii sub stăpînirea sa, va apuca de barbă cum se cuvine pe turc și va arăta încă și mai mult serviciile aduse de el creștinătății. Cînd însă am vorbit aparte numitului sol și i-am arătat ce revine de fapt stăpînului său și că acesta a luat Transilvania nu prin sabie, ci cu ajutorul numelui Maiestății Voastre imperiale, pe baza închinării făcute mai înainte de transilvăneni, a rectificat și el lucrurile, dar a adăugat totodată că Maiestatea Voastră imperială cu greu va găsi un slujitor mai credincios decît se consideră Mihai, spre a-i încredința preamilostiv guvernarea Transilvaniei. Așadar, eu sînt absolut încredințat, atît prin solul anterior, cît și prin acesta că voievodul și-a propus să rămînă în Transilvania și să guverneze acolo.

Nu cunosc ce vor fi adus Maiestății Voastre imperiale, la Praga, solii, căci ei au păstrat secret față de mine; acesta ⟨Raț⟩ insistă foarte mult cu privire la armele și echipamentul promis, precum și la suma de bani ce a mai rămas de plată și pentru care se așteaptă hotărîrea preamilostivă a Maiestății Voastre imperiale.

Domnul Ungnad și domnul Székely au plecat pe ziua de 5 ale lunii de la Satu Mare spre Alba Iulia și cu ei, de asemenea, Carol Magno. După părerea mea preasupusă, hotărîrea preamilostivă a Maiestății Voastre imperiale este înțeleasă în mod diferit de soli, ca și de Carol Magno și este necesar ca Maiestatea Voastră imperială să dispună a li se trimite, spre orientarea lor, explicații în plus [...][2].

Viena, 11 ianuarie 1600
Al Maiestății Voastre etc.
Bartholomeo Pezzen

[1] Despre obligaţia asumată de N. Pálffy de a se ocupa în continuare de serviciul de graniţă şi de a întreprinde o călătorie în Transilvania.
[2] Despre reorganizarea pedestraşilor valoni şi francezi şi despre zvonul privind spînzurarea hanului tătar la Belgrad.

131 — 1600 ianuarie 13, Alba Iulia

Nos Michael, etc., memoriae commendamus, tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod nos, cum ad humilimam intercessionem prudentum et circumspectorum magistrorum civium regiorum et sedium iudicum ceterorumque iuratorum civium civitatum et sedium nostrarum saxonicalium, pro Universitate Saxonum Transilvaniensium factam, tum vero considerantes eandem Universitatem Saxonum, propter exercituum nostrorum in medio eorum versantium muvltas diversasque depraedationes [1], despoliationes et conflagrationes, ad extremam fere inopiam paupertatemque et miseriam redactam esse, volentes itaque commoditati et utilitati eiusdem Universitatis Saxonum providere et prospicere — ex portis eorundem Saxonum solvendis portas numero quater mille, usque ad novam connumerationem a data praesentium computandas, eisdem relaxandas duximus et defalcandas, prout relaxamus et defalcamus praesentium per vigorem. Quocirca vobis, universis et singulis, generosis, egregiis et nobilibus thesaurariis, dicatoribus, connumeratoribus, exactoribus et perceptoribus contributionum nostrarum saxonicalium, modernis et futuris, quoque pro tempore constituendis, praesentes nostras visuris, harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus vos quoque a modo in posterum praescriptas portas numero quater mille modo praemisso (excepta tamen moderna contributione in proximus dominorum regnicolarum generalibus comitiis ad vigesimum diem mensis novembris, anno millesimo quingentesimo nonagesimo nono, hic Albae-Iuliae ex edicto nostro celebratis, ordinata) pro relaxatis et defalcatis habere, neque propterea eandem Universitatem Saxonum quovis modo impedire, turbare, molestare et damnificare praesumatis, nec sitis ausi modo aliquali. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutis.

Datum Albae-Iuliae, die decima tertia mensis ianuarii, anno Domini millesimo sexcentesimo.

Nos Michael Voevoda

Arh. St. Sibiu, Colecţia documente medievale U IV, 1468, orig.; Hurmuzaki, *Documente* XII, p. 613—614.

Noi, Mihai etc., încredinţăm amintirii prin cele de faţă, declarînd tuturor celor interesaţi că noi, la umila intervenţie făcută 〈în numele〉 Universităţii săseşti de către onoraţii membri din conducerea primăriilor oraşelor regale săseşti, 〈din conducerea〉 scaunelor judecătoreşti şi de către ceilalţi cetăţeni juraţi, luînd în considerare, pe de o parte, că numita Universitate săsească a fost adusă aproape în stare de lipsă, sărăcie foarte mare şi nefericire, datorită numeroaselor şi feluritelor prădăciuni [1], deposedări şi incendieri, săvîrşite de oştenii noştri care locuiesc în mediul saşilor, iar pe de altă parte, dorind să luăm măsuri şi să ne îngrijim de interesele

şi nevoile Universităţii săseşti, am considerat că, începînd de la data prezentului ⟨decret⟩ pînă la un viitor nou recensămînt, trebuie să se acorde un răgaz şi o scădere porţilor bune de plată ale saşilor, în număr de 4 000, aşa cum le acordăm, în puterea prezentului ⟨decret⟩.

Ca urmare, aducem la cunoştinţă în mod expres şi poruncim cu fermitate vouă tuturor şi fiecăruia în parte, preacinstiţi, străluciţi şi nobili vistieri, ⟨funcţionari⟩ însărcinaţi cu impozitele, recenzenţi, executori şi perceptori ai contribuţiilor saşilor noştri — ⟨funcţionari⟩ actuali, viitori şi chiar temporari — ca, atunci cînd veţi vedea prezentul ⟨decret⟩ al nostru, să constideraţi ca fiind scutite şi scăzute pe viitor 4 000 de porţi, din cele înscrise şi aşa cum au fost înscrise anterior (exceptînd contribuţia recentă, poruncită în ultima dietă, întrunită prin decretul nostru, aici la Alba Iulia, la 20 noiembrie 1599) şi prin urmare să nu îndrăzniţi şi să nu cutezaţi în nici un mod a face dificultăţi numitei Universităţi a saşilor, a o tulbura, a o supăra, a o supune la osînde. Altminteri să nu se facă.

După citirea prezentului ⟨decret⟩, să fie restituit celui ce îl prezintă.

Dat la Alba Iulia, la 13 ianuarie 1600.

Noi, Mihai voievod

---

[1] În general, mercenarii din oştile feudale, pe lîngă soldele plătite, mai mult sau mai puţin cu regularitate, se întreţineau şi din bunurile de pe locurile unde se aflau. Acest aspect îl are în vedere şi motivarea din decretul respectiv.

132 — 1600, ianuarie 14.

Literas Suae Serenitatis quibus Michaeli Vaiuodae de obtenta contra infideles Transylvanos victoria congratulatur summo gaudio, et debito cum obsequio recepit, ac nihil in posterum quoque usque ad extremum vitae suaespatium magis in conatibus et notis habiturum, quam ut inchoatam, et sedulo praestitam suis Maiestatibus fidelitatem, eo ut par est studio, ad optatum etiam semper finem et effectum deducat.

Intellexit ex ijsdem suae Serenitatis Literis quid de bello Polonorum quod cancellarium Poloniae, in defensionem Moldauiae intentare nititur, scripserit. Longa iam experientia ipse Vaiuoda edoctus est, senem illum Turcam inclytae domui Austriacae, infensissimum semper hostem fuisse, et extrema quaeque mala machinatum: Ideo ipsum quoque inconatibus ipsius anteuertendis diligenter laborare et aduigilare, Quare Suam Serenitatem demisse orat, ut si quando irruptioni huic Polonicae resistendum foret, Geor⟨gio⟩ Basta reliquisque partiun illarum Capitaneis et Comitatibus demandet, ut ad requisitionem suam omnes insurgere, ipsique auxilio adesse debeant, interim tamen in omnibus Confinijs, praesertim autem ad Husth diligentior inuigilent, ne qua clamdestina (sic!) Polonorum aut quorumuis Hostium fiat irruptio. Vt autem fidelitatem suam in suas Maiestates et totam Christianitatem eo magis testatam reddat, Moldauiam omnis inuertere, eamque Iurisdictioni suae Maiestatis subijcere proposuit. Quod suum Propositum eo commodius in effectum se deducere posse sperat, quod ian cum omnibus uere eius prouinciae Incolis in eam condescenderit, transactionem et pacta ut ubi ipsum in Confinia cum

Exercitum appulisse animaduerterint confestim sese uniuersi ditioni suae Maiestatis dedant, cuius rei facilius et commodius perficiendae promotioni, ut sua Maiestas pecuniarum auxiliis quam primum adsit obnixe orat. Vident enim suae Maiestates quantas ipsae ab inchoato bello penes augmentum ditionis suarum Maiestatum et Christianitatis, ex proprio facere coactus fuit, expensas. Nec est quod etiam occupata Moldauia aliquid periculi à Polonis metuendum sit, inde enim eorum conatibus ab una et altera Turcis ex Transyluania ac istis quoque Partibus facilieme (sic) undiquaque hostes expugnari auxilio diuino poterunt, interea tamen Regem Poloniae per suam Maiestaten monendum supplicat, ne quid mali in Christianos moliatur, autt per suos modiri patiatur.

Intelligit malas de ipso apud suas Maiestates sparsas esse, et indices spargi suspitiones, eo quod ferant ipsam Transyluaniam non suae Maiestati, sed pro Turcis occupasse, idque ex eo colligi posse dicant, quod et captiuos Turcas, in Transyluani⟨a⟩ repertos, dimiserit liberos, et Bassis honararia (sic !) aliqua miserit. Oret itaque suas Maiestates ne quorumuis inuidorum et maleuolorum ipsius credulas aures adhibeant, Deum enim testem inuocat, et nunquam salutem animae suae adipiscendam exoptat, si uel latum unguem à fidelitate Maiestatum suarum discesserit, non diffidetur se Bassis honoraria aliqua misisse, nonnullosque Turcas captiuos infimae conditionis dimisisse, sed non practicè aut collusionis, uerum elusionis atque reprimendorum conatum cause potius id fecisse.

Quandoquidem sua Caesarea Regiaque Maiestas Siculos antiqua eorum libertate donauit, quorum opera infoelicibus belli progressibus, summa necessaria est, Ideò supplicat humiillime suae Serenitati dignetur bombardas et amo superiori petita arma et par Suam Maiestatem promissa, si non in toto, in ea saltem parte,in qua iam in prompta habentur, quam primum pro eorum usibus transmittere, interim benigne prouidere, ut si quis defectus in promissorum armorum numero adhuc apparet, ij quoque reparentur, et quanto citius ipsi transmittantur.

Per suam Maiestatem et Serenitatem informari cupit : Quid in eos qui factioni Sigismundi Batori ex Transyluanis adhaerere clamdestinasque aliquas machinationes modiri comperti fuerint, statuendum, et qua poena tales afficiendi, interim tamen orat, ut praemonet suam Serenitatem, ut si quos forte in partibus Hungariae tales esse cognouerit, eorum quoque intentui, nequid aduersi et periculi toti Christianitati suboriri possit, diligenter in eos aduigilari curaret.

Quia sua Maiestas Caesarea et Regia scripto suo superioribus temporibus edito, ipsum Vaiuodam assecurauit, quod si ipse fideliter in Transyluania suae Maiestati subijciendus se gesserit, eanque ditioni suae Maiestatis subegerit,. in recompensam fidelitatis et fidelium scruitiorum suorum Cassonium ipsum donaturum, Ideo supplicat suae Serenitati dignetur uires suas apud suam Maiestatem interponere, eundemque rogare, ut huic suae promissioni satisfaciat, dictamque Ciuitatem Cassouiensem ipsi conterat. Quod ideo non sibi conferi petit, ut eam loco residentiae habere uel occupare ucl in dominium eiusdem se intromittere ac ingerrere (sic !) uelit, sed saltem ut elucescat suam Maiestatem Caesaream infideles (sic !) suos subditos clementem et liberalem esse, auditoque huiusmodi liberalitatis nomine, alios etiam ad fidelia suae Maiestatis obsequia subeunda, allici posse.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVI/34, Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137, f. 143—147.

A primit cu cea mai mare bucurie şi cu respectul datorat scrisoarea Luminăţiei Sale prin care felicită pe Mihai voievod pentru victoria obţinută contra necredincioşilor transilvăneni, şi <declară> că nimic nu are în gînd pentru viitor, ba chiar pînă la capătul din urmă al vieţii, şi în faptele şi în încercările sale, decît să ducă totdeauna credinţa dovedită şi cu sîrguinţă arătată maiestăţilor lor, cu un devotament care este statornic, la capătul şi rezultatul dorit.

A înţeles din aceeaşi scrisoare a Luminăţiei Sale ce anume a scris despre războiul polonezilor, pe care cancelarul Poloniei se pregăteşte să-l pornească pentru apărarea Moldovei. Dealtfel, dintr-o îndelungată experienţă, voievodul însuşi s-a învăţat că acel turc bătrîn a fost întotdeauna cel mai ameninţător duşman al slăvitei Case de Austria şi că a urzit cîteva uneltiri foarte mari, de aceea el însuşi lucrează şi veghează cu sîrguinţă pentru a preveni încercările aceluia. Pentru aceasta roagă umil pe Luminăţia Sa ca, dacă va fi nevoit cîndva să reziste acestei invazii poloneze, el să încredinţeze lui Gheorghe Basta şi celorlalţi căpitani şi comitatelor din acele părţi ca să fie datori ca, la cererea sa, toţi să se ridice şi să-i vină în ajutor : între timp, totuşi, să vegheze sîrguincios la toate hotarele, iar mai ales la Hust, ca să nu se producă vreun atac ascuns al polonezilor sau oricăror duşmani. Iar pentru a face mai mult dovedită credinţa sa faţă de Maiestăţile Lor şi întreaga creştinătate a propus să pătrundă în Moldova şi să o supună jurisdicţiei Maiestăţii Sale. Speră dar că îşi va putea aduce mai lesne planul său la îndeplinire, deoarece s-ar fi înţeles, într-adevăr, cu toţi locuitorii acestei provincii, ca îndată ce vor fi înştiinţaţi că el însuşi vine cu armata la hotare, atunci cu toţii să se supună puterii Maiestăţii Sale; iar pentru îndeplinirea în condiţii mai bune a acestui lucru, roagă stăruitor ca Maiestatea Sa să-i dea cît mai repede ajutoare în bani. Căci Maiestăţile Lor au văzut cîte cheltuieli a fost silit să facă din averea sa, de la începutul războiului, pentru creşterea puterii Maiestăţilor Lor şi a creştinătăţii. Şi nu pentru că ar trebui să ne temem de vreo ameninţare din partea polonezilor, chiar după ocuparea Moldovei, căci de acolo s-a putut, cu ajutorul divin, rezista foarte uşor încercărilor acestora pe de o parte, iar pe de alta turcilor din Transilvania şi chiar din părţile <Ungariei>, şi astfel înfrînge pe duşmani pretutindeni; totuşi, într-aceea roagă ca regele Poloniei să fie îndemnat de Maiestatea Sa să nu urzească ceva rău contra creştinilor sau să nu îngăduie a fi urzit de ai săi.

A înţeles că au fost răpîndite şi sînt răspîndite zilnic bănuieli rele despre el la Maiestăţile Lor, căci se afirmă că a ocupat Transilvania însăşi nu pentru Maiestatea Sa, ci pentru turci şi zic că acest lucru se poate deduce din faptul că a lăsat liberi şi pe captivii turci aflaţi în Transilvania şi a trimis unele subvenţii paşalelor. Aşadar să roage pe Maiestăţile Lor să nu plece urechea încrezătoare la cîţiva invidioşi şi răuvoitori ai săi înşuşi, şi ia dar ca martor pe Dumnezeu, că preferă să nu cîştige niciodată mîntuirea sufletului său, dacă s-ar abate cu o iotă de la credinţa faţă de Maiestăţile Lor ; să nu se îndoiască de el că a trimis unele subvenţii paşalelor şi a pus în libertate cîţiva turci captivi, oameni de rînd, căci a făcut aceasta nu ca o maşinaţie sau complicitate, ci mai curînd pentru a dejuca <planul lor> şi pentru a împiedica unele încercări ale lor.

Întrucît Maiestatea Sa imperială şi regală a dăruit secuilor străvechea lor libertate, a căror contribuţie este foarte necesară în întîmplările funeste ale războiului, pentru aceasta roagă foarte umil pe Luminăţia Sa să binevoiască să trimită cît mai curînd pentru foloasele lor bombardele şi armele

cerute anul trecut şi promise de Maiestatea Sa, dacă nu în totalitate, cel puţin acea parte care este acum la îndemînă; între timp să facă provizie din belşug, pentru că dacă apare între timp vreo lipsă în numărul armelor promise să se dea îndemnuri să i se trimită cît mai repede.

Doreşte să fie informat de Maiestatea şi Luminăţia Sa ce trebuie să hotărască privitor la acei transilvăneni care au fost dovediţi că se alătură grupării lui Sigismund Báthory şi că urzesc oarecare intrigi ascunse, şi la ce pedeapsă trebuie să fie condamnaţi astfel de oameni; roagă totuşi deocamdată să înştiinţeze pe Luminăţia Sa ca în caz că cunoaşte oameni similari în părţile Ungariei, să aibă grijă a veghea cu sîrguinţă asupra lor pentru ca din intenţiile lor să nu se producă ceva funest şi periculos pentru toată creştinătatea.

Pentru că Maiestatea Sa imperială şi regală, prin înscrisul său dat în timpurile de mai înainte, a asigurat pe voievod că dacă acesta se va purta cu credinţă în Transilvania, supunînd-o şi trecînd-o sub puterea Maiestăţii Sale, ca răsplată a credinţei şi a serviciilor sale credincioase, vrea să-i dăruiască Caşovia, roagă într-aceea pe Luminăţia Sa să binevoiască a folosi propria influenţă pe lîngă Maiestatea Sa şi a o ruga să îndeplinească această promisiune, şi să-i acorde zisul oraş Caşovia. El nu cere să i se dăruiască acest oraş pentru a avea un loc de reşedinţă sau pentru a-l ocupa ori pentru a-l trece în puterea sa şi a-l stăpîni, ci doar ca să se arate tuturor că Maiestatea Sa imperială este binevoitoare şi darnică faţă de credincioşii săi supuşi şi, ducîndu-se faima unei astfel de dărnicii, să poată fi atraşi şi alţii să urmeze cu credinţă pe Maiestatea Sa.

133 **1600 ianuarie 15, Viena.**

Las ⟨cosas⟩ de Ungría agora están suspensas, pues ya se han retirado los Turcos. Las que dan algún cuydado son las de Transilvania, porque aunque el Valaco que está dentro della, dize la tiene por el Emperador, distribuye todos los cargos y provechos della como cosa propria; tiene intelligentia con los Turcos publicamente, y la confessa, pero quiere que se crea que es para dissimular con elos y hazer mejor su hecho, y dize que se declarará contra él quando aya ocupado la Moldavia y la Bulgaria y otros castillos, que muchos piensan que son en el aire. Jorje Basta, que es soldado de Vuestra Magestad, ha metido dentro Gults, que es una plaça de importancia, guarnición tudesca que la tenia de los Walacos, que cierra el passo a Moldavos y Pollacos, y aún a los Tartaros que algunas vezes callan por allí. Materia es esta de Transilvania, que hasta que esté bien assentada, ha de dar mucho cuydado.

Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 148—149, doc. CCCXXIV Archivio General de Simancas, Sección de Estado, Legajo 706, Alemania.

Trebile în Ungaria sînt acum potolite, căci turcii s-au tras îndărăt. Cele ce stîrnesc grijă sînt cele din Transilvania, căci deşi ⟨voievodul⟩ român care se află acolo zice să o stăpîneşte în numele împăratului, împarte toate slujbele şi averile ca pe propriile lui lucruri, şi are înţelegerea cu turcii în chip făţiş şi o mărturiseşte, dar voieşte să se creadă că face aşa ca să-i înşele şi să-şi facă mai bine treaba lui; şi zice că o să se declare

împotriva lor cînd o să ocupe Moldova şi Bulgaria şi alte cetăţi, încît mulţi gîndesc că ⟨acestea⟩ sînt acum primejduite. George Basta, care este oştean al Maiestăţii Voastre, a aşezat în Hust, care este un loc de mare însemnătate, garnizoana germană pe care o ţinea la munteni, ca să închidă trecerea pentru moldoveni şi polonezi, şi acum şi pentru tătari, care uneori năvălesc pe aici. Pricina este însă Transilvania, care pînă o să fie liniştită, are să dea multă grijă.

134 **1600 ianuarie 21, Satu Mare.**

[...][1]. Ih bin der Maynungh, wier wollen baldth mer Zeittungen haben, aber ih wolth das ein jeder in sein Terminis blyb; aber das ih mih brünge und andere Leytt in inhrn aignen Namen geen Hof beyhten, isth unbillih; das ih also vortthin des, was ih erfar, mit andern oder weytter zu communicieren undterlassen weyll. Und magh mir der Herr glauben, dass ih nihts Guets hof, wofer man niht andersth wierdth dartzue thein (sic), dem Sigismundo und dem Boczkay, dem Byschoff Napragy sovill Lufft wierdt gelassen, des woll gewiss zu gewartten isth dass das Letzth erger wirdth als das Ersth. Dan die gewisse heymblihe Practicen, das isth am Tagh; so isth es auh unverborgen und nihts Geheymbss, dass in gantzen Sibenwyrgen die Puelman wissem, dass der Boczkay an dem allen schuldigh isth; so was man auh woll, dass er offendlih gesagth hett, zweymall hab er Siebenwyrgen mit Practicen erhalten, hietz, zum drytten Mall, wyll ers mit Schwerdth erhalten und beckhumen; und noh miess er der Pesth sein, und seine Endtschuldigungen miessen war und gereht sein. Auf Moldau wyll man den Mihal Vayda niht lassen, sonder man wartt bis das syh Moldau sterckhen wiertdh mit Polackhen und Tyrckhen: als baldth sy sich empfinden werden, dass sy starckh sein, und die Practicen da in Sibenwyrgen beslossen isth, so wierdth auf einer Seytten Moldauer, auf der andern Seytten die in Siebenwyrgen Battoris sein, den Mihal Wayda in Mitten nemen; darmith werden wyr vreligh sein, dan das wierdth geleiss gesehen. Khumbth man andersth niht vyr, und speett man den Mihal Vayda sein Vyrnemen — das glaub mir der Herr, und, dieweyll jederman so zweyflhafftigh isth in ime, wie ehr vermeldth — das er wisset woll was man von ime regth und ime niht trautt — so wyll er alle die jhenigen in Schenth und Spott lassen und des was er den Romischen Keyser geschworen hatt, halten. Weyll mein Herr, der welle noh auf meine Schreyben gedennckhen: es wierdth noh die Zeith khumen, dass man seiner bederffen, wie noch, und ime nuer well trauen wurde — wenss nuer verhanden were [...][2].

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXVI/50; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 633—634.

[...][1]. Cred că în curînd vom avea mai multe ştiri, am vrut însă ca fiecare ⟨ştire⟩ să fie comunicată la timpul ei. Găsesc însă că nu e drept ⟨să transmit⟩ ceea ce alţi oameni, în numele lor propriu, ⟨ar vrea⟩ să confeseze Curţii; vreau să mă abţin şi pe viitor de a discuta cu alţii sau de a răspîndi mai departe cele aflate.

Puteţi să mă credeţi, stăpîne, că eu nu întrevăd nimic bun — dacă nu se iau măsuri împotrivă — din faptul că i se lasă atîta libertate lui Sigismund, lui Bocskai şi episcopului Naprágy; este de aşteptat în mod sigur că ⟨tratamentul⟩ acesta din urmă ⟨lăsarea libertăţii⟩ va avea consecinţe mai rele decît primul ⟨sancţionarea⟩. Căci anumite uneltiri tainice ies la lumina zilei; astfel, nu e nici un fel de secret — o ştiu şi ţăranii din întreaga Transilvanie — că Bocskai este vinovat de toate. Se ştie că el a afirmat în mod public că el a obţinut de două ori Transilvania, prin uneltiri, iar acum vrea să o capete, pentru a treia oară, prin sabie. Oare mai trebuie el considerat ca cel mai bun dintre toţi şi dezvinovăţirile sale ca fiind sincere şi drepte?

Cei din Moldova nu vor să-i lase ⟨Transilvania⟩ lui Mihai voievod, ci aşteaptă pînă cînd Moldova se va întări cu polonezi şi turci; îndată ce se vor simţi tari, iar intrigile din Transilvania încheiate, atunci îl vor încercui pe Mihai voievod, dintr-un flanc moldovenii, iar din altul Báthoreştii din Transilvania; ⟨abia⟩ atunci lucrurile vor fi pentru noi evidente, căci atunci vor fi văzute lucid. Dacă nu prevenim în alt fel ⟨situaţia⟩ şi dacă îl întîrziem pe Mihai voievod în planul său — să mă credeţi, stăpîne, că în timp ce oricare se îndoieşte de el, cum o spune şi el, care cunoaşte foarte bine ce se vorbeşte despre el şi că nu se are încredere în el — Mihai voievod va lăsa de ruşine şi de ocară pe toţi acei neîncrezători şi va respecta ceea ce a jurat împăratului roman. Căci, stăpîne, să vă aduceţi aminte de vorbele mele: va veni vremea cînd va fi nevoie de el, cum e şi acum, şi am voi să-i acordăm încrederea; numai dacă ar mai fi! [. . .][2].

---

[1] Despre sancţionarea judelui din Cluj, considerat ca vinovat faţă de împărat prin readucerea în ţară a lui Sigismund Báthory.

[2] Despre sosirea unei scrisori de la Marini şi despre teama lui Székely că, prin scrisorile sale, va cădea în dizgraţia lui David Ungnad.

135 **1600 ianuarie 24, Alba Iulia.**

[Hieri matina arivai quà a mezo giorno, et haverei potuto giongier la sera avanti; però il Waivoda mai mandò ad incontrare con pregarmi volessi indugiar sin il seguente giorno, dove fui da suoi cortegiani e da Kozaki li più principali receputo, e, al numero de 200 cavalli, acompagnato sin al mio albergo nella casa del signor Botskaij. E, intendendo dal signor Marini[1] haver dato minutamente raggualio delle cose di quà come sono disposte, non mi estenderò a maggiore, saluo che il Cathonai Mihal hà fatto quel fine che meritaua, e dubito che nel secretto non sia serguito il medesimo di Cornis[2], e forsi altro apresso, non potendone sentire nova alchuna dove si ritrova. Certo che questo Waivoda è la vera salsa, y, come dice il proverbio: tal carne y tal cuchillo, e certo costoro; e mi vien riferto, che detto Waivoda farebbe il medemo con Napragi, se non portasse rispetto al abito. Però li darò il modo come potrà fare per ricapitarlo a mani di Sua Maestà, e con la occasione della dietta di Posonia si potrà indure alla trapola.

In questo ponto son venuto della audienza; la quale è stata molto grata, e mostratomi gran ciera. E, perchè non si è ragionatto senon de

salutatione e complimenti, però credo che hoggi o dimani ottenerò privata audienza. Frà tanto V. SS. Illustrissime si ne venghino alegramente, e di gratia, che sia con quella pre[s]tezza possibile, perchè vengono bramati, e desiderati, e spero che le cosse si accomoderano più bene di quello si stima. E per fine Dio, nostro Signore, guarda e felicità. Di Alba Iulia li 24 genaro 1600.

Di V. SS. Illustrissime servitore affetionatissimo :

Carlo Magno

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVI/64; Haus-, Hof-und Staatsarchiv, Wien, Hungarica, Fasz, 137, f. 294—295; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 646.

Am ajuns aici ieri dimineața, spre miezul zilei, și aș fi putut ajunge în seara dinainte, însă voievodul a trimis să mă întîmpine cu rugămintea să întîrzii pînă a doua zi, cînd am fost primit de către cei de la curtea sa și de către comandanții cazacilor și însoțit de un număr de 200 de călăreți pînă la locul meu de găzduire, în casa domnului Bocskay. Știind că domnul Marini [1] v-a informat amănunțit despre mersul lucrurilor de aici nu voi spune mai mult, voi spune doar că Mihai Kathonai a avut sfîrșitul pe care îl merita și bănuiesc că pe tăcute s-a întîmplat la fel cu Kornis [2] sau poate ceva asemănător, căci nu se poate auzi nici o știre despre locul unde s-ar afla. Este sigur că acest voievod este un adevărat tăciune și, așa cum spune proverbul, la așa carne, așa cuțit; și mi se spune că voievodul ar face același lucru cu Naprágy, dacă nu ar avea considerație pentru haina lui preoțească. Dar îi voi arăta eu cum va putea face ca el să ajungă în mîinile Maiestății Sale și cu prilejul dietei din Pojon va putea fi atras în capcană.

Am venit chiar acum de la audiența care a fost foarte mulțumitoare și mi s-a arătat foarte multă bunăvoință. Și cum nu a fost vorba decît de salutări și complimente, cred că azi sau mîine voi obține o audiență particulară.

Și domniile voastre preailustre să vină cît mai iute, căci sînt așteptate și dorite și lucrurile se vor rezolva mai bine decît se crede. Și la sfîrșit, Dumnezeu să vă aibă în pază și să vă fericească. Din Alba Iulia, la 24 ianuarie 1600.

Servitor devotat al Domniilor voastre preailustre, Carlo Magno

[1] Giovani de Marini Poli, comisar imperial.

[2] Kornis Gaspar, nobil ardelean, comandant militar în lupta de la Șelimbăr și membru al dietei.

136 — 1600 ianuarie 26, Alba Iulia

Il Waivoda mi hà dimandato ala audienza, la quale hà il spacio de due hore: pensava pur di confortarlo et placarlo con le promesse et offerte fa⟨te⟩gli; ma sarebbe statto meglio che mi ne fusse restato in Sachmar, puoi che detto Waivoda, a lettere de scatola, mi dice : „Sono già hormai saccio e stuffo de tante promesse"; con dirme parolle, le quale,

se hauesse hauto dieci corsaleti in dosso, sarebbeno passate il cuore. Dicendo: „li traditori che assassiuano l'Imperatore, come il Basta, Bochkaij, Bathori di Eched e di Somlio, e queli che destrugeno li pati, son quelli che sono rispetati et favoriti, ma io, che hò recuperato il Regno con gran mio danno et risico, abandonato il mio paese per far la vendeta per Sua Maesta contra suoi ribelli, son quello che manco son stimato; et, quell che più importa, il defidarsi di me in cosse che già mai pensai"; et altre cosse, che mi trapasava le visere dil cuore. Io non li puosso dar torto, confermandomi di novo che giamai si troverà che habbi hauto intentione di restar patrone dila Transylvania, si non che, mandando Sua Maesta qual si voglia fora dil Basta, non indugiar un momento, perchè l'animo suo è di passar più oltra, e che non si troverà mai, anchora che restasse abandonato di Sua Maestà, di acomodarsi con l'Infidele, ne manco con Polachi; lamentandossi di perder cossi belle occasione per la miseria de cosi pochi denari. E, si hauesse auto li arcabusi, di gia haueua fatto la mostra de Siculi. Infine sarebbeno lamentationi di Jeremia. Il scrivere il tutto dubito che il povero Armeno la faccia male con esso Waivoda, havendelo trattato in prasentia nostra di: mentiroso e traditor. Però io et il signor Marino lo abiamo placati alquanto Vostre Signori Illustrissimi per l'amor de Dio che si ne vengino in fretta perchè fa bisogno. E Dio voglia sia con qualche bona nova, di Corte, dubitando che con il proceder che fano in Corte, non perdiamo la terza volta la Transylvania, e la amicitia dil Valacho apresso. E meglior non puotrebeno studiare in Corte per perderla, come fano. Dio perdoni a chi ne hà la colpa; e per adesso non passo più oltra, sino che non mi riveda con Vostri Signori, — perchè al loro arivo non infirmerò molto, se altro non mi viene di Sua Maestà.

E per fine li bascio le Illustrissime mane. Datto in Alba-Iulia, li 26 genaro, anno 1600.

Di Vostri Signori Illustri servitore affetionatissimo:

Carlo Magno

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXVI/66; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv, Wien, Hungarica, Fasz, 137. f. 302—304; Hurmuzaki, *Documente,* XII, p. 650.

Voievodul m-a întrebat la audienţă, care a durat timp de două ore, dacă mă gîndeam numai să-l încurajez şi să-l liniştesc cu promisiunile şi ofertele făcute lui; dar ar fi fost mai bine să fi rămas la Sătmar şi apoi numitul voievod a spus lucrurilor pe faţă: „Acum sînt deja în cunoştinţă şi sătul de atîtea promisiuni", aceste cuvinte mi-ar fi pătruns în inimă, chiar dacă aş fi avut zece platoşe puse pe mine. Mi-a spus: „trădătorii care îl vor asasina pe împărat, ca Basta, Bocskay, Báthory de Ecsed şi de Somlyo, şi cei care distrug înţelegerile sînt cei care sînt respectaţi şi favoriţi, iar eu care am recîştigat regatul în mare pagubă şi pe riscul meu, mi-am lăsat ţara pentru a pedepsi pe rebelii ridicaţi împotriva Maiestăţii Sale, sînt cel căruia i se refuză stima sa; şi alte lucruri îmi străpung adîncul inimii". Eu nu pot să-i fac o nedreptate, confirmîndu-mi el din nou că niciodată nu se va dovedi că a avut intenţia de a rămîne stăpîn al Transilvaniei; să trimită Maestatea Sa pe cine doreşte, în afară de Basta, să nu întîrzie nici un moment, pentru că dorinţa lui este să meargă mai departe şi niciodată nu se va dovedi, chiar dacă va fi părăsit de Maiestatea Sa,

că s-a înțeles cu necredinciosul și nici chiar cu polonezii; s-a plîns că se pierd astfel de ocazii bune din lipsa atîtor de puțini bani. Dacă ar fi avut archebuze, ar fi făcut deja trecerea în revistă a secuilor. În sfîrșit, s-a plîns de Ieremia.

Scriind toate acestea mă îndoiesc că sărmanul Armean ar face rău acestui voievod; în fața noastră Mihai l-a tratat drept mincinos și trădător. De aceea, eu și domnul Marino l-am liniștit oarecum. Voi, iluștri domni, pentru numele lui Dumnezeu, veniți repede pentru că este nevoie. Și, dacă Dumnezeu vrea, cu vești bune de la Curte, îndoindu-mă că, după modul în care se procedează la Curte, nu vom pierde pentru a treia oară Transilvania și pe urmă și prietenia voievodului. Și mai bine nici nu s-ar putea strădui la Curte pentru a-l pierde, așa cum fac; Dumnezeu să-i ierte pe cei care poartă vina pentru aceasta; și după aceasta nu trec mai departe pînă nu mă voi revedea cu domniile voastre — pentru că la venirea dumneavoastră nu voi infirma prea multe ⟨din cele spuse⟩ dacă nu primesc altceva de la Maiestatea Sa.

Și pentru sfîrșit, sărut preailustrele mîini.
Dată la Alba Iulia, la 26 ianuarie, anul 1600.

Servitor devotat, al Domniilor voastre preailustre,

Carlo Magno

137 **1600 ianuarie 26.**

Bane Mihalcea și tu, vistiiar Stoico, dau-vă în știre pentru omul čstitului împărat ce-au trimis la noi; noi de toate bine pre rănd am înțeles și ce poruncă ne-au trimes noi încă am socotit cu credincioșii noștri ce sănt pre lăngă noi și oameni bătrăni ce sănt mai pricepuți aicea de știu toatĭ rändurile: ce cum iaste preîntr-alte țără și cum au fost tocmeala mai de inte vream; ce noi, cum au fost porunca împăratului și cum au fost scris în cărțile Mării Lui la noi, ce ne va fi pohta noi să dăm în știre Împărăției Lui de toate; ce într-aceaia noi de č⟨e⟩ ne-au fost pohta, am scris tot într-această carte ce am trimes la Domnea-Voastră și am scos și porunca împăratului și făgăduiala [1] ce ne-au fost trimes la noi de o am trimes și aceaia la Domnea-Voastră [2]; ce, veți vedea porunca împăratului și făgduial [3] cum ne-au scris și veți vedea și pohta noastră ce-am pohtit [4] de la čstitul împărat; ce, de veți fi făcut voi vreo tocmeală [5] cu împăratul mai nainte păn va veni această poruncă [6] aciia, la voi, iar voi să căutațĭ pre această pohtă ce-am pohtit noi: să [7] va fi bine, cu tocmeal⟨a⟩ ce-ați făcut într-u⟨n⟩ chip, voi să lăsațĭ să fie cum ațĭ tocmit, iar să vă va părea că iaste mai bun ceastă tocmeal ce-am trimes acum și pohtă ce-am pohtit, iar voi să meargeți să grăiți împăratului să faceți tocmeală pre această pohtă și tocmeal ce-am trimes acum la voi; că, să va zice el, împăratul, cătră voi că aț tocmit voi și ați făcut tocmeal, iar voi aveți cuvănt a-i darea răspunsu de veț zice: „Adevăr, făcut-am tocmeal, ce Domnea-Ta ai trimes credincios [8] Mării Tale, de credință, și cu această poruncă și făgăduial [9] a Împărăției Tale, iar Domnea-Lui au socotit pre porunca Mării Tale și ne-au scris să grăim Mării Tale

ce e pohta Domnii Lui" Ce, tocmiţi pre această poruncă şi pohtă ce pohtim noi, să nu veţi fi tocmit voi altă tocmeal mai bunnă, şi nevoiţi de pripiţ cum mai curănd, că iaste vreamea aproape acum, cum vedeţi şi Domnea-Voastră şi cum ştiţi şi răndul cum iaste încoace; şi, în vream ce veţi tocmi pre această tocmeal, voi cum mai curînd, de olacă [10], să-m trimeateţĭ om cu carte de olac [11] să-m daţ în ştire Domnii Meale. Şi am dat învăţătur şi lu Pandazi log.[12]: ce vă va spune şi den gură aceaia vă dau în ştire. *I bь vi veslit, amin. Pis. ğen. k_8 dn, 1600*[13].

Împăratul, Măriia Lui, şi ţara ungurească să caute bine aceasta că Mihail Voevodi, Domniia Lui, n-au găndit cu aceasta că ară fĭ el în gura turcilor şi în loc de peire în Ţara Rumănească, ce toat frica lăsăndu înnapoi, ispitit-au strişte [14] mare; n-au găndit de paguba ţărăi ‹lui›[15] într-atăţea ani şi de chelciugul [16] lui, ce în toate striştile au ispitit în băsăul[17] turcilor; Ardealul însă, ce sănt 74 de ani de cănd au fost lepdat de supt curuna ţărăi ungureşt [18] şi au fost închinat turcilor, iar Mihail Voevod, cu tocmeala lui şi cu peire a mulţi voinič au luat Ardealul şi l-au închinat čstitului împărat, şi de acum‹u› înnainte se făgăduiaşt Domne-Lui, păn va fi viu, cu mare credinţă va sluj împăratului şi ţărăi ungureşti şi toat creştinătatea; ce, se roagă împăratului şi ţărăi ungureşti să-i socotească pentru această slujbă şi nevoinţă ce se-au nevoit să-i lase Ţara Rumnească şi ţara Ardealului, să-i fie de moşie lui şi cine‹şi› se va ţinea den feciorii lui să le fie de moşie.

2. Alta: „pohtescă de la împăratul şi de la ţara ungurească —cum, ce hotar au făcut părintele Mării Lui, Macsimilean împăratu [19] cu al doilea Ianăş craiu [20] între Ardeal şi între ţara ungurească, acela hotar să fie şi acum; den care hotar den ceastă vream de răzmiriţ‹ă› au tras la împărăţiia lui: una, Oradea cu ţinutul Bihorului şi Hustul cu Maramurăşului şi ţinutul [21] Crasnei şi ale [22] Sonocului şi ale Sărandului, şi Nagbaia [23] cu Baia de Sus şi toate ţinuturile loră carele au fost date de Macsimilean împărat suptă Ardeal, ‹Măria lui împăratul să le lase să fie iar suptu Ardeal›[24], cum au fost mai dentăiu".

3. „Alta, iar, pohtescu [25]: cum au avut Domnii ce-au fost înnaintea noastră voe de-au dat‹u› şi au miluit cu sate şi cu olate [26], au de suptă cetăţi sate, au sămănţă rumtă [27], şi acum să fie aceaia — să poč da şi eu sate şi [28] olate cui voiu vrea [29] cu acea puteare cum au avut alţi Domni."

4. „Alta: toate legile Ardealului — cum au fost în zilele altor Domni de se-au căutat în Ardeal judecata — ce vom judeca noi să fie judecat şi să nu mai aibă voe a căutarea leage într-altă ţară".

5. „Alta [30]: de răndul oştilor — Măriia Împăratului şi cu svatul împăratului şi cu cei 7 herţegi şi cu alalţi domni creştineşti şi împreun cu ţara Mării Lui [31] bine să ia amente şi să grijască că Ardealul şi Ţara Rumnească în ce loc săntu: tot norocul creştinătăţii iaste aruncat pre aceaste 2 ţără [32] carele săntu baştele, ce se cheam strejile, şi apărătură a toat creştinătatea; că — Dumnezeu să ferească — de-ară apuca turcul aceaste 2 ţără, ară fi peire a toat creştinătatea — cum, Dumnezeu să ‹ne› ferească de acea‹ia› ‹nevoe›. Derept aceaia, să aibă grij Măriia Lui de laffa oştilor [33]; alta: şi de ajutoriu — cănd vor tribui la vream de treabă, iar Măriia Lui să grijască să trimeaţă voinič ce vor tribui [34]. Iar, alta: pentru[35] banii de laf — să vie la noi în luna lu marţu [36], 12 zile, cătu va socoti Măriia Lui, să ajungă oştilor, să nu cumva să aibă smenteală creştinătatea şi ceaste 2 ţără".

⟨6⟩. ⟨„Pohtim aceasta : căte cetăţ şi ţinuturi vom dobăndi de la turci, acelea să le lase noao, să fie cu aceaste 2 ţără".⟩[37]

⟨7⟩ „Că, Dumnezeu ferească, aceaia să nu fie [38], de-ară dobăndi turcii ⟨a⟩ceaste 2 ţără, ţara Ardealului şi Ţara Rumnească, eu aşu pohti de la împăratul şi de la [39] tot svatul şi de la cei şapte herţegi şi de la toat ţara cum să-m dea în ţara ungurească olate căt să aibu [40] venit întru anu o sută de mie de talere şi pentru aceasta pohtă [41] să aibu ca⟨r⟩te cu peceatea Mării Lui cum, după moartea mea, să rămăe rodului mieu [42]".

6. ⟨8⟩. „Alta, iar [43] : Dumnezeu să ferească — deac-aş cădea eu în în robie, — cum aceaia Dumnezeu să nu dea —, iar čstitul împărat şi cu tot svatul şi cu toat ţara Mării Lui [44] şi cu toţ domnii creştineşti să aibă a îmbla [45] şi a griji pentru nevoia mea toţi [46] ⟨şi⟩ să-m scumpere den robie ; şi pentru aceasta încă pohtescu să aibu [47] carte de la Împărăţiia Lui şi de la toţ [48] domnii creştineşti".

7. ⟨9⟩. „Alta [49] : cum au dat împăratul lu Batră Jigmon [50] titeluş de domnie aşa-m rog Mării Lui să aibă şi eu aşa [51].

8. „Alta pohtim : pentru ţinuturile ce-au fost mai dennainte vream de moşie şi de ţinutul hotarălor cestor 2 ţără, de ţara Ardealului şi de Ţara Rumnească, şi le-au fost luată turcii de sănt suptă măna lor, căndu va da Dumnezeu, cu ajutoriul svenţii lui [52] şi cu norocul čstitului împărat să le dobăndim de la măna păgănilor, el [53] să fie iar la moşie şi să se ţie de hotarăle acestor 2 ţără, cum au fost de veacă ; iar, de aciia înnainte, cu ajutorul lu Dumnezeu ce vom dobăndi de la păgăni împăratul va fač cum va fi voia Împăr⟨ă⟩ţii Lui [54] ; şi pohtim carte şi pentru aceaia [55] de la Împărăţiia Lui".

Iw Mihail vod [56].

Počitenimi pravitelie gsdva mi župan Mihalčě ban i župan Stoika vel vistiiar [57].

„Cu această îvăţătură am mănat Pandazi cu Karoş Magloş să poh-*l* tească de la păratul"[58].

19. Expeditio unius oratoris ad Suam Maiestatem a Michaele Vaij Vaijuoda, qui fuit reversus [59].

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXIII/36 ; Haus-, Hof- u. Staatsl-archiv, Wien, Türkei I, K 84, p. 34—38 ; Original românesc ⟨exemplarul I⟩ ; alt originael, probabil prima variantă ⟨exemplarul 0⟩ la p. 14—16, cu diferenţe de stil şi, unele, de conţinut. N. Iorga, *Documente ... Petru Şchiopul şi Mihai Viteazul,* în „An. Acad. Rom.", s. II, t. XX, Buc., 1898, p. 42—44 şi 46—47.

---

[1] Adaos : *şi făgăduial⟨a⟩*, între rînduri.

[2] V., în prezentul volum, documentul din 1600, febr. 13.

[3] Adaos marginal : *şi făgăduial⟨a⟩*.

[4] *pohta noastră ce-am pohtit* este formula completă a dorinţelor exprimate de voievodul român către împărat : „cererea noastră pe care o dorim".

[5] *tocmeală* însemnează „înţelegere", „tratat", spre deosebire de altă accepţiune ⟨v. mai departe : „orînduială", „cîrmuire"⟩ a cuvîntului.

[6] *poruncă* are înţelesul de „instrucţiune", „indicaţie".

[7] *să* = „dacă" ⟨la fel şi mai departe, în text⟩.

[8] În exemplarul 0 fusese scris : *Kleθi* = jurămintele — peste care, în exemplarul 1, s-a scris, prin modificarea literelor ; *credin(čos)*.

[9] *şi făgduial* scris între rînduri, adaos ulterior, în ex. 1.

[10–11] *carte de olac* şi, adverbial, *de olacă* : exprimă ideea de urgenţă realizată prin expedierea ştirilor prin curieri speciali — *„certus cursor meus"* — cum îl califică Mihai însuşi (Hurmuzaki, *Documente*, III$_1$, 356—357, nr. CCLXXVII), vorbind de Petru Armeanul, de pildă.

[12] Pantazi logofătul, deşi mai puţin cunoscut, este om de încredere al lui Mihai Viteazul, întrucît îi încredinţează taine pe care ei le redă numai prin viu grai celor cărora le sînt adresate.

[13] *Şi Dumnezeu să vă veselească, amin. Scris — ianuarie 26 zile*, ⟨în anul⟩ *1600*. Data este, probabil, după stilul folosit în cancelaria domnească, dar după stilul nou documentul se poate data cu 5 februarie — v. N. Iorga, *op. cit.*, p. 41.

[14] „soartă favorabilă", „uoroc".

[15] *lui*, adaos în ex. 0. În continuare, parantezele ⟨ ⟩ din text vor indica adăugirile din ex. 0.

[16] „cheltuială", „întreţinere".

[17] *îm băsăul* = „în pofida", „împotriva" — termen care încă nu se stabilizase în sec. XVI; cf. *în aleanul* — în alte documente din seria aceasta.

[18] După lupta de la Mohács (1526).

[19] Maximilian al II-lea, împărat roman-creştin (1564—1576).

[20] Ioan Sigismund al II-lea, rege al Ungariei (1540—1551, 1556—1571); este vorba de tratatul din 1570, încheiat între cei doi suverani.

[21] În ex. 0: *ţinuturile*.

[22] *ale* se află într-un acord aproximativ cu precedentul *ţinuturi*.

[23] *Nagy Banya* = Baia Mare; Baia de Sus — Felsö Bánya = Baia Sprie.

[24] Textul dintre paranteze este numai în ex. 0.

[25] *Alta, iar, pohtescu* — numai în ex. 1.

[26] *şi au miluit cu sate şi cu olate* — numai în ex. 1; *olat* cu înţelesul de *moşie, domeniu*.

[27] La N. Iorga, *op. cit.*, p. 43; *cămânţă rumtă*, dar la p. 46: *sămânţă rumtă*, evident, în primul caz, lecţiune eronată; este vorba, probabil, de *sălaşe izolate* alcătuite din *sămînţă*=seminţii, neamuri necompacte, probabil bejenari.

[28] *sate şi*: în plus în ex. 0.

[29] *cui voiu vrea*: în plus în ex. 0.

[30] *Alta*: numai în ex. 1.

[31] În ex. 0: după *Măriia Împăratului*, pînă la: *bine să ia amente*, în ex. 0 urmează: *cu ţara-ş şi împreună cu ţara ungurească*, deci nu figurează *svatul, herţogii şi domnii creştineşti*.

[32] fraza: *carele săntu baştele ... a toată creştinătatea* — numai în ex. 1, dar ideea se întîlneşte mai departe în ex. 0.

[33] În ex. 0: *Măriia Lui cu ţara împreună acea grijă să aibă de lafa oştilor şi de ajutor voinič unguri să vie cându vor trebui*, deci formularea diferă.

[34] În ex. 0 se specifică trimiterea de *voinič unguri*, arătîndu-se tot în acest pasaj că *ceaste două ţără carele sănt băştile a toat creştinătatea*, lucru care, în ex. 1, este menţionat mai sus şi cu o precizare sinonimică despre *başte*: *ce se cheam⟨ă⟩ strejile*, subliniindu-se importanţa ţărilor române pentru stăvilirea otomanilor.

[35] *alta*: *pentru*: doar în ex. 1.

[36] *marţu*, corectat, în ex. 1, peste *marţi*, aşa cum este şi în 0.

[37] Întregul punct ⟨6⟩ apare doar în ex. 0; el este reluat la sfîrşitul textului cu modificări şi cu amendarea împăratului, în urma tratativelor purtate cu solii lui Mihai Viteazul: *ce vom dobăndi de la păgăn*, **împăratul va face cum va fi voia Împărăţii Lui.**

[38] *Că, ... aceaia să nu fie*: numai în ex. 1.

[39] În ex. 0, numai: *şi de la ţară*.

[40] În ex. 0: *să aibă*, cu *-ă* la pers. 1 conj. prez., faţă de *să aibu* din ex. 1; dealtminteri sînt mai dese cazurile cînd se face o distincţie între cele două texte privitor la redarea opoziţiei *u//ă*: *pohtescu // pohtescă, aşu // aşi* etc.

[41] *pohtă*: numai în ex. 1.

[42] *rodului mieu*: neamului, rudei — cuvînt rar întîlnit.

[43] *Alta, iar*: numai în ex. 1.

[44] În ex. 0: *împăratul şi cu toţ domnii creştini*.

[45] În ex. 0: *umbla*, de asemenea o formă rară, faţă de *îmbla*.

[46] *şi a griji pentru nevoia mea toţ* — o clauză în plus în ex. 1.

[47] *să aibu* — apare ca o precizare în plus faţă de ex. 0.

[48] *toţi* — de asemenea un adaos în ex. 1, ca şi în toate cazurile enumerate mai sus.

[49] *Alta* — doar în ex. 1.

[50] Sigismund Báthory.

[51] În ex. 0: *ca acela*, în loc de *aşa* din ex. 1.

[52] În ex. 0: *lu Dumnezeu*.

[53] *el*, în loc de *ele* — din abreviere; dar poate echivala şi cu fem. — neutrul slav *wni*, avîndu-se în vedere că *ţinuturi* este neutru.

[54] O clauză stabilită contrar suplicei lui Mihai Viteazul, care, la punctul ⟨6⟩ impunea, alipirea tuturor „luotorilor" de la păgîni la ţara sa ⟨v. nota 37, mai sus; cf. şi o clauză aparte din tratatul cu Sigismund Báthory din 20 mai 1595, inexistentă în cel dintre Sigismund şi

Ştefan Răzvan din 3 iunie 1595; cf. şi tratatul dintre Mihai Viteazul şi Rudolf al II-lea din 9 iunie 1598>.

[55] Textul 0 se încheie cu cuvintul: *aceasta*, în loc de *aceaia*...

[56] Iscălitura, cu chirilice, pe două pagini cîte o dată: 39, 40.

[57] Adresa de pe p. 41: *Cinstiţilor dregători ai Domniei Mele, jupan banului Mihalcea şi marelui vistier Stoica.*

[58] Adnotare autografă a lui Mihai Viteazul; Caroş Magloş este redarea rostirii numelui lui *Carolus Magnus.*

[59] Notă de indexare, cu numărul de ordine din arhiva de origine: „Scrisoare de la un sol la Măria Sa din partea lui Mihai Voievodul şi care a fost restituită".

138 **1600 ianuarie 28, Alba Iulia.**

Per la lettera che scriuo a Sua Maesta Cessarea, intenderà Vostra Signoria quanto passa sopra li affari di questo Waivoda, parendomi molto stranio che in quella Corte se ne faci cosi pocha stima, e non abbraciar questa sua fortuna con quelli agiuti che convengono, aciò potessi quanto prima pasarsine di là del Danubbio, a danni dell'inimico, giurandomi di voler andar a dritura a slogiare sotto Andrianopoli, con animo forsi ancora di urtar nele porte di Constantinopoli; assicurando la Maesta Suà che non laserà pasare l'esercito dil Turcho in Ungaria. Dove che Sua Maestà potra con pocho far facende asai. E ogni volta che non si aiuta questo Waivoda, diro che Sua Maestà non resta ben consigliato, poichè dalla prova ch'hà da far quest'anno, si venerà in chiaro, se detto Waivoda resterà fidelle a Sua Maestà, o no.

Dall'arciuescouo di Tornau, huomo molto affecionato alla Casa d'Austria, mi è stato donato una figura della Madona con Nostro Signore in braccio: dice esser stata dell'Imperatore Constantino, cosa rara; la qual portarò a Sua Maestà. E detto arciuescouo è quello che tiene questo Waivoda constante et fidelle nel servitio di Sua Maestà Cessarea, honorandolo più lui, che la persona sua.

Quanto al mio particolare, non dirò altro saluo che mi pare esser stato imbarcato senza biscoti; però, pacienza, — che mi sarà esempio per altre volte. E, subito che haverò tirato questo Waivoda al disegno che io penso, il che potrebbe esser presto, e forsi dentro de doi giorni, e sarà cosa, credo, molto aceta a Sua Maesta Cessarea, et io subito me ne venerò senza indugiarmi, a lasciar la cura alli signori Comisari che venerano. Li quali, a quel che comprendo, haverne pocha voglia. Et Dio volesse che fussero comparsi quà doi mesi fà per servitio di Sua Maestà, che forsi questo Waivoda non sarebbe incorso in molte cose di danno a Sua Maestà et al Regno; e questo per il mancamento di non haver apresso, di se huomini di conseglio, nè di governar stati havendomelo lui istesso confesato.

Io mi ritrovo haver scritto a Vostra Signoria et al signor Pezzen più volte, però mai mi è stato accusato la receputa d'esse. Non havendo al presente altro che dire, la supplico a voler operare apresso Sua Maestà non solo per il presente che haueua destinato mandar per me a detto Waivoda, come anco che resti agiutato, per veder solo quest' anno il fine questo suo buon animo, — ritrovandosi forze bastanti, e militia furbita di pasar di là di Constantinopoli. E questa sarà la strada che Sua Maesta spenderà pocho et si ascicurerà de'suoi stati. Con che Dio nostro Signore guardi et feliciti; pregandola a volermi tener in buona gratia di Sua Maestà di Vostra Signoria D'Alba-Iulia, alli 28 genaro 1600 [...][1].

Carlo Magno

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXVI/70 Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137, f. 315—317. Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 653.

Prin scrisoarea pe care o scriu Maiestăţii Sale imperiale va înţelege domnia voastră ce se întîmplă cu problemele acestui voievod, părîndu-mi-se foarte straniu că la acea Curte se acordă aşa de puţină preţuire şi nu se înconjură cu ajutoarele necesare această soartă a lui, pentru a putea să treacă, mai înainte, Dunărea, în dauna duşmanului, jurîndu-mi el că doreşte să meargă să asedieze direct Adrianopolul cu gîndul, poate, de a lovi şi în porţile Constantinopolului; asigurînd pe Maiestatea Sa că nu va lăsa să treacă armata turcului în Ungaria. Acolo Maiesatea Sa ar putea face destule lucruri, dînd puţin. Şi de fiecare dată cînd nu este ajutat acest voievod, voi spune că Maiestatea Sa nu a fost bine sfătuită, după cum acest an va dovedi, se va lămuri pe deplin dacă voievodul acesta va rămîne fidel sau nu Maiestăţii Sale.

Arhiepiscopul de Tîrnovo, om foarte legat de Casa de Austria, mi-a dăruit o imagine a Madonei cu Domnul nostru în braţe: se spne că ar fi de la împăratul Constantin, lucru rar; ⟨imagine⟩ pe care o voi aduce Maiestăţii Sale. Şi numitul arhiepiscop este cel care ţine în mod constant şi fidel în serviciul Maiestăţii Sale imperiale pe acest voievod, onorîndu-l mai mult ca pe sine însuşi.

În ceea ce mă priveşte, nu voi spune nimic altceva decît că m-am antrenat într-o acţiune pe nepregătite, totuşi, răbdare — să-mi fie învăţătură de minte pentru alte dăţi. Şi imediat ce-l voi aduce pe acest voievod la planul pe care îl am în gînd, ceea ce s-ar putea întîmpla repede, poate chiar în două zile, lucru ce va fi foarte plăcut Maiestăţii Sale imperiale, eu mă voi întoarce repede, fără întîrziere, lăsînd grija domnilor comisari care vor veni. Comisari care, din cîte înţeleg, doresc foarte puţin ⟨să vină aici⟩. Dacă Dumnezeu ar fi vrut să apară ei aici acum două luni, în slujba Maiestăţii Sale, poate că acest voievod n-ar fi intrat în multe lucruri dăunătoare Maiestăţii Sale şi regatului ⟨Ungariei⟩; şi aceasta ⟨s-a întîmplat⟩ din lipsa unor oameni care să-l sfătuiască şi pentru că nu a mai cîrmuit, lucru pe care mi l-a mărturisit el însuşi.

Am scris domniei voastre şi domnului Pezzen de mai multe ori, totuşi nu mi s-a confirmat niciodată primirea ⟨scrisorilor⟩. Neavînd altceva să spun acum, vă rog să interveniţi pe lîngă Maiestatea Sa nu numai pentru prezent, în care am fost destinat să fiu trimis la numitul voievod, pe care rămîn încă să îl ajut, dar şi pentru a vedea, în sfîrşit, acest suflet deschis găsind forţele necesare şi oştirea mînioasă ⟨capabilă⟩ să treacă dincolo de Constantinopol. Aceasta va fi calea pe care Maiestatea Sa va cheltui puţin şi îşi va asigura ţările sale. Fie ca Dumnezeu, Domnul nostru, să vă păzească şi să vă fericească; rugîndu-vă să mă păstraţi în graţia Maiestăţii Sale al domniei voastre, din Alba Iulia, la 28 ianuarie 1600 [. . .][1].

Carlo Magno

---

[1] Formulă de încheiere.

Mit Siebenbürgen hatt es dise Beschaffenhait: Der Weida in der Wallachei, weill er dieselbigen Lande mit dem Schwerdt erobert, will er, aintweder per amor, oder per forza, selbst Herr darin verbleibenn. Entgegen handlen Ir Mt. mit ime, das er die Lande guetwillig in Ir Mt. Gewalt geben und abtretten solle; wirdt er es nit thuen, haben sy beraith guette Mitl ine mit Gewalt heraus zu treyben. Darzue auch meniklich rathen thuet; wirdt sich die Sach also noch lang verziehen biss mit Eur Fr. Durchlaucht, desselbigen Gubernaments wegen, was gehandelt wirdt. Des Weida Pottschafft ligt noch alhie, aber dise Wochen wirdt sy abgefertigt. Ich halte täglich an, das man Eur. F. D. alle Sachen communicirn soll: hoff es werde also geschehen [...][1].

Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 662; Innsbruck, Statthaltereiarchiv, Ambraser einkommene Schriften.

Cu Transilvania lucrurile stau astfel: voievodul Țării Românești, fiindcă a cucerit Transilvania cu sabia, vrea să rămînă el însuși stăpîn acolo, fie cu voia fie cu forța. Maiestatea Sa însă negociază cu el, spre a renunța de bună voie la provincie și a o trece sub stăpînirea Maiestății Sale; dacă el nu va accepta acest lucru, oamenii Maiestății Sale au destule mijloace la dispoziție pentru a-l goni de acolo cu forța. Unii dau sfaturi în acest sens. Așadar, lucrurile vor mai dura pînă cînd se va face ceva în privința guvernării Alteței Voastre în Transilvania. Solia voievodului se află încă aici, dar în săptămînile următoare va fi expediată. Eu cer zilnic să se comunice Alteței Voastre toate chestiunile: sper că se va face [...][1].

[1] Omis în text.

140 1600 ‹ianuarie 31 sau februarie, Alba Iulia›.

Dapoi d'haver hauto la seconda audienza dil Waivoda, la proposta che li fece, li pareva di non respondermi, sin che da sui ambasciatori non havesse nova, nel modo che la Maestà Vostra si fusse con essi dechiarato. Però, inteso da Giovanni Marini, che l'arcivescovo di Tornau, suo intimo consiliero e molto devoto alla Casa d'Austria, e huomo molto exemplare, con il quale detto Waivoda conferisse tutti li suoi secretti, mi parse communicar con esso la mente della Maestà Vostra, facendolo capace, che detto Waivoda non hà raggione far tanta esclamatione per il mancamento de cosi pochi quatrini, poichè si haveva rimborsato di questo paese, non di un centenaro di miara, ma ben più d'un milione d'oro, — con esplicarli con bel modo altre raggioni necessarie.

Trovai detto arcivescovo, che veneva dal Waivoda; il quale era stato chiamato solo per questi negotij. Et, d'apoi d'haver raggionato et conversato al longo con esso, mi disse che lo haveva di modo rincontrato, et mortificato, con minaciarli della scomunica, che lo lasò in buon termine, et che quel' istesso giorno doveva ritornare da esso; e, per haver inteso da me la buona mente e dispositione di Vostra Maestà verso di lui, che li voleva

tornar a dar una stretta. Non già che Vostra Maestà dubitasse, che si fusse già mai absentato della fideltà, che porta alla Maestà Vostra, se non che si dole il vedere che si sia rivocato l'ordine del pagamento delli danari, e che io sia venuto senza il presente. Non già tanto per li danari, nè manco per il valore dil presente, ma solo che si sia divulgato per tutta Transilvania, e ogn'uno fà mille sorti di discorsi sopra di ciò. Hieri sera mi mandò detto arcivescovo per visitare e farmi intendere che dimani, cioè il giorno de hoggi, mi mandarebbe a levare avanti il giorno. E così questa mattina, dalle sei hore sin alle nove, presente detto arcivescovo, e Giovani Marini, fuì da lui, et era vestito in pontificale, facendo portare avanti di me molti sachi de ducati per pagar li Cosachi, li quali erano avanti palazzo, tutti a cavallo, dicendo: „Alla mia militia poco salario li dò; ma desidero che si paga ogni mese, e cosi convien dar mano alli pochi ducati, che mi ritrovava, con speranza che quelli di Sua Maestà Caesarea non doverano tardar molto". Cosi di novo lo assicurai, e vidi che si era blandato assai più che prima. Disse all'arcivescovo: „Fatte venire il capelano a darci prima la santa beneditione, avanti che prencipiamo far resolutione sopra la dimanda di Sua Maesta Cesarea, mio signore". Cosi comparse un altro vescovo, con il palio d'oro, con una mitra richissima. Subito l'arcivescovo pigliò l'aquasanta, e ci diede l'asperges, e da poi sporse una croce guarnita de riche pietre, abasare, dicendo: „Nel nome d'Iddio e della Santa Trinità, comincio a parlare: poichè Sua Maestà mi vole, con mio figliolo, honorare con titolo di Principe de Sacro Imperio, e di gratificarmi, e darmi il modo di poter far la guerra, e promovermi a favorire apresso Sua Santità et Rè di Spagna et altri principi christiani, mi risolvo a voler anulare quanto che li miei ambasciatori havevano negotiato con Sua Maiestà, e starmine alla sua discretione. E per maggior cautella voglio affermare il tutto sotto il mio nome et sigillo adimandando solo della Maestà Vostra, si voglia contentare di non lasar mutar li presidij al presente, per poter meglio gabar il Turco, Polachi et Moldavi, tenendoli ancora in continua speranza di esser sotto l'obedienza del Turco; che, si si mutassero li presidij, subito li Turchi non li darrebero più credenza. ". Havendomi ancora mostrato letere fresche di Ebrain, dove lo assicura che dal Gran Signore ne ottenerà in breve gran presente. Dicendomi che scrive al detto Ebrain di voler esser lui instrumento di prochurar la pace trà questi doi Imperatori; e Ebrain li fà gran proferte, caso che possi redur tal impresa a questo loro desiderio, a bon fine, e narandomi che così conviene procedere con Turchi: di darli simile pasture di parolle, e che Vostra Maesta si fida sopra il suo santo batesmo che porta, che non troverà alteramente. Interim che Vostra Maestà faccia la provisione di ponersi presto e per tempo in campagna, acciò, quando lui si leverà con l'esercito di quà, cioè, con tutti quelli che sarano d'arme in questo paese, nobili et ignobili, se ne vadino con lui per assicurarsi della provincia, lasando però a tutto li passi de'confini bonissima guardia; cioè: a Corona, per la parte di Valachia, et a Bistricia, per la parte di Moldavia; il medemo in Claudiopoli; e, in quel instante che Vostra Maestà manda la sua gente a recever tutte le fortezze delli confini di Transilvania. E a questo modo si venerà ad assicurarssi del Turcho; non pensando altro, senon che lui li sia bon vicino, disegnando di voler passar il Danubbio all'improvisa, stando che li Bulgari et Serviani lo stano aspetando con sommo desiderio.

E, accio ché Vostra Maestà resti sicura di questa sua resolutione, vole ch'io porti alla Maestà Vostra una fede autentica, sigillata, sottoscritta

di sua man propria, e del arcivescovo e Giovani Marino, e, per più confirmatione di questa sua voluntà, manda un suo huomo a posta alla Maestà Vostra per la confirmatione di questo stabilimento, commandando al detto huomo che, incontrando li suoi ambasciatori, di farli fermare, sin tanto che Vostra Maestà non intenda quanto si è trattato. La qual trattatione non sarà se non di gran contento alla Maestà Vostra; e per questo effetto dentro de doi giorni si partiremo tutti di compagnia sin a Sachmar, dal qual loco pigliarò la posta per venirmene quanto prima a farline la resolutione nel modo che mi sono acordato con esso Waivoda. E spero in Dio che il tutto sarà ratificato dalla Maestà Vostra, non havendo preterito la instrutione datami dal Signor Pezzen. Però il modo che hò tenuto con esso Waivoda, e il haverme dato fede, à causato di esser venuto a facilitar il tutto. Dio, nostro Signore, facia che si ne veda ancora quel bon fine che d'ambe parti si desidera. Giurandomi che quest'anno darà tal saggio di se, che la Maestà Vostra non haverà di temere, che'l inimico venga con esercito a danni di Vostra Maestà. E piacendo al Nostro Signore, nel retirarse hà determinato di venir a far riverenza alla Maestà Vostra, insieme con il suo caro figliolo, e per me manda un ritratto intiero, insieme con suo figliolo, et apresso pinto la bataglia seguita con il cardinale, dall'altra parte, il suo nome; e mi ha detto, che subito arivato che sarà il presente di Vostra Maestà, voler mandar il suo cavalarizzo, con cinque cavalli di ogni beltà, adornati di richissimi fornimenti, et altre cose turchesche. Credami Vostra Maestà, da quel fedel servitore che li sono, che questo Waivoda, chi lo ⟨far⟩à secondare, lo riduce a ogni patto; e certo che camina retta⟨m en⟩te, e già mai mi hà mancato in questa mia sigurtà, che facio per lui: sperò ancora non mi lasarà bugiardo.

In questo ponto di voler dispaciar questo coriero, mi è comparso un servitore del signor Ungnadio, con il quale mi scrive che di Casovia si era di già incaminato, di comandamento di Vostra Maestà, li talari 30 000, a bon conto; il che subito mi ne fui da esso Waivoda, dandoli l'aviso, e con bel modo li disse che presto saria seguitato il resto. Dove che detto Waivoda si rallegrò e restaurò tutto, e mi condusse a piedi all'Arsenale, con più di milla archibugieri, a veder a gitar un canone con il nome di Vostra Maestà, e tuttavia ne fà getare, designando volerne al numero di 60 pezzi, oltra li vechi, e solo la più parte per condur seco da là del Danubio, per la impresa che vol contra Turchi; benchè tuttavia li và la Moldavia per la fantasia, — però non mi hà voluto discoprire ancora l'intention sua. Li hò però messo inanzi, che li considera bene, acciò Vostra Maestà non venesse molestato da Polachi. Si misse a ridere, dicendomi: „Spero ancora in Dio di rivedermi con il Serenissimo Massimiliano un giorno in quel Regno". E comprendo che lo desidera molto a questo guverno, dicendomi: „Venendo lì, voglio dar il mio unico figliolo in suo servitio".

Si lamenta molto dil Rè di Polonia e di Ieremia Waivoda di Moldavia, e che in Constantinopoli facino simili sorte de offitij, cioè che il Turco no voglia fidarsi di lui, poichè al certo si è dechiarato Austriaco per la vita, e tener questi stati a nome di quella. E, per mostrar ancora a Polachi che tal non sia, mi hà secretamente confidato voler mandar un huomo al Rè di Polonia, facendoli intendere restar ancora neutrale, e desideroso di esser bon vicino et instrumento di voler componer la pace trà Vostra Maestà el il Gran Turcho; dicendomi convenire caminare a questo modo con simile generatione: li quali sono peggior di fidarsine, che dil Turcho, — sin tanto che veda l'occasione di vendicarsi.

Dapoi d'haver trattato al longo con detto Waivoda, habbiamo concluso sopra li doi pregionieri, cioè i nipote del quondam Cardinale, che fù paggio della Maestà Vostra, e di quello che si publicó per Rè della Bosna, — di mandarli secretamente ad patrem; il che credo sia di già seguito. Il medemo si farà ancora del Imre Diach et altri, li qual già li hò messi in nota. E cosi conviene per levar ogni eresia, per di qui avanti.

Sopra il particolare del Vescovo, Cancelaro, Cornis e Bodogna [1], per andar cautamente e secretamente, hò consigliato ch'il Woivoda li manda per ambasciatori a questa dietta imperiale di Hongaria, e dapoi la M. V. potrà risolvere sopra d'essi nel modo che sarà servita, conforme li loro delitti. Benchè il Cornis merita di mostrarli qualche gratia; il quale è stato in casa mia doi giorni sono, confesandomi li erori suoi — però con il consenso dil Waivoda, piangendo come un fanciulo, narandomi l'inocentia sua: però V. M. facia di lui quello li pare, desiderando di morir in servitio di quella. E credo che il Waivoda istesso, divisando meco, disse, non solo lui, ma bene ancora Chiachi Istvan [2] meritano che Vostra Maestà li perdoni; e, se non fusse stato il respetto di V. M. e di Sua Santità, haverebbe di già sententiato il Napragij; però il tutto lo rimette nella descritione di V.M.C. E alla mia venuta li dirò quanto passa sopra della persona sua.

Celesti Ianos, vasallo di Vostra Maestà, se n'è venuto quà con 500 cavalli al servitio di questo Waivoda; dal quale li è stato donato alchune ville, e datoli il carico di capitano in Vilagosvar. Dove che mi sono lamentato molto di esso Waivoda che in niuna maniera non voglia far questo con lui, nè con altri senza il conto suo, perchè sarebbono segni di disgustar la Maestà Vostra. Mi hà promesso con bel mondo di rivocar il tutto, e di non più erare per l'avenire. E credami la Maestà Vostra che il tutto segue per mancamento di consiglio, e veramente non hà huomini apresso di se che vaglia, e de tutti questi desordini n'è causa il Napragij.

Non desiderarebbe altra ricompensa dalla Maestà Vostra se non poter con buona consientia acetare li presenti, che mi vengono esebiti et offerti; però non voglia mai Dio che per il mio particular interesse volesse conrumpere e far danno e pregiuditio alli affari della Maestà Vostra. E quella fideltà che li hò giurato, spero in Dio che mi darà constantia di osservarla sin'all'ultimo sospiro della vitta mia.

Il Waivoda hà discoperto per una lettera, che il cardinale scrive al giudice di Corona, che, ottenendo lui la vitoria, che volesse tagliar le strade alli passi di Valachia, aciò fussero tutti amazati, et apresso tutti li forastieri di qual si voglia natione.

Detto Waivoda si ne partità di quà per Fagarosch dentro de sei giorni, et ivi disegna di abocarsi con sua moglie, e far carnevale con essa; lasando però il figliolo al guverno nella Valacchia, lamentandosi molto della tardanza de commessari. E si sarebbe partito di già, se non fusse stato per aspetarli, — per lasciarli quà, mentre che se ne starà fora.

Dentro de doi o tre giorni mi partirò, e al mio arivo sarà la Maestà Vostra da me più apieno di tutto quello che passa, ragguagliata. Alla quale per fine li prego da Dio, nostro Signor, longa vita, con ogni felicità, salute et augmento de'suoi stati.

Di Sacra Cesarea Real Maesta

Humilissimo et devotissimo servitore:

Carlo Magno

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXVI/4; Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Hungarica, Fasz. 137, f. 19-25. Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 569—572.

După ce am avut a doua audienţă la voievod, la propunerea pe care i-am făcut-o, mi-a declarat că nu-mi răspunde pînă nu va avea noutăţi de la ambasadorii săi, asupra modului în care Maiestatea Voastră le-a vorbit. Dar, aud de la Giovani Marini că arhiepiscopul de Tîrnovo, consilierul său intim, este foarte devotat Casei de Austria şi un om exemplar, cu care numitul voievod discută toate lucrurile sale secrete, mi se pare că i-ar fi comunicat acestuia gîndurile Maiestăţii Voastre, convingîndu-l pe acest voievod că nu are dreptate să protesteze astfel pentru lipsa atîtor de puţini bani deoarece a fost despăgubit în această ţară nu cu sute de mii, ci cu mai mult de un milion în aur, explicîndu-i frumos şi alte argumente necesare.

L-am găsit pe acest arhiepiscop, care venea de la voievod, şi care fusese chemat numai pentru aceste treburi. Şi, după ce i-a explicat şi a discutat îndelung cu acesta, mi-a spus că l-a înfruntat şi l-a ruşinat, ameninţîndu-l cu excomunicarea, că l-a lăsat într-o condiţie bună şi că în aceeaşi zi trebuia să se întoarcă la el; şi aflînd de la mine bunele intenţii şi înclinaţia Maiestăţii Voastre pentru el, că dorea să se întoarcă la el pentru a ajunge la o hotărîre. Se plînge că Maiestatea Voastră se îndoieşte de fidelitatea pe care o poartă Maiestăţii Voastre, dar şi de faptul că vede revocat ordinul de plată al banilor şi că eu am venit fără darul obişnuit. Şi nu atît pentru bani şi nici măcar pentru valoarea darului, ci numai faptul că aceste lucruri s-au răspîndit în toată Transilvania şi fiecare poartă mii de feluri de discuţii asupra acestora.

Ieri seară mi l-a trimis pe acest arhiepiscop pentru a mă vizita şi pentru a-mi comunica faptul că mîine, adică azi, va trimite pe cineva să mă scoale înainte de a se face ziuă. Şi, astfel, în această dimineaţă, de la 6 la 9, fiind de faţă numitul arhiepiscop şi Giovani Marini, am fost la el şi era îmbrăcat ⟨voievodul⟩ de ceremonie, făcînd să fie purtaţi în faţa mea mulţi saci cu ducaţi pentru a plăti pe cazaci, care erau toţi călare în faţa palatului, a spus: „Dau leafă mică oştirii mele, dar doresc să fie plătită în fiecare lună şi astfel mă ajut cu puţinii ducaţi pe care i-am găsit, căci am speranţa că cei ai Maiestăţii Sale imperiale nu vor mai întîrzia mult". Astfel, l-am asigurat din nou şi am observat că s-a mai liniştit. El a spus arhiepiscopului: „Chemaţi să vină capelanul să dea mai întîi sfînta binecuvîntare, înainte de a începe să luăm o hotărîre în privinţa cererii Maiestăţii Sale imperiale, domnul meu". Atunci s-a arătat un alt episcop cu o mantie de fir, cu o mitră episcopală foarte bogată. Imediat arhiepiscopul a luat aghiazma şi a dat binecuvîntarea; apoi, a întins înainte o cruce bătută în pietre preţioase şi înclinînd-o, a spus: „În numele lui Dumnezeu şi al Sfintei Treimi încep să vorbesc. Întrucît Maiestatea Sa vrea să mă cinstească pe mine şi pe fiul meu cu titlul de principe al Sacrului Imperiu şi să mă răsplătească, şi să-mi dea mijlocul de a putea duce războiul şi a cîştiga pentru mine bunăvoinţa Sanctităţii Sale şi a regelui Spaniei, şi a altor principi creştini, îmi iau răspunderea de a anula ceea ce ambasadorii mei au discutat cu Maiestatea Sa şi să mă pun la dispoziţia sa. Şi pentru o mai mare garanţie doresc să întăresc totul cu numele şi sigiliul meu, cerînd Maiestăţii Voastre să se mulţumească numai să nu lase să fie mutate garnizoanele acum, pentru a putea înşela mai bine pe turci, polonezi şi moldoveni, ţinîndu-i, încă, în continuă speranţă că eu sînt sub ascultarea turcului; că dacă se schimbă garnizoanele, imediat turcii nu vor mai crede deloc". Mi-a

arătat, de asemenea, scrisori recente de la Ibrahim în care îl asigură că va obţine, în scurt timp, de la sultan un cadou important, spunîndu-mi că îi scrie numitului Ibrahim că doreşte să fie el instrumentul care ar aduce pacea între aceşti doi împăraţi; şi Ibrahim îi face mari făgăduieli pentru ca să poată duce această acţiune a lor la sfîrşitul dorit, povestindu-mi că astfel trebuie procedat cu turcii, să-i hrăneşti cu vorbe goale şi că Maiestatea Voastră să se încreadă în sfîntul botez pe care îl are că nu se va întîmpla altminteri. Pînă atunci Maiestatea Voastră să se îngrijească pentru a se aşeza la timp şi repede în campanie pentru ca atunci cînd el se va ridica cu armata de aici, cu toţi cei capabili să poarte arme în această ţară, nobili şi nenobili, să meargă cu el pentru a asigura apărarea ţării, lăsînd pentru aceea în toate trecătorile de la graniţă pază bună, astfel la Braşov către partea Ţării Româneşti, şi la Bistriţa către partea Moldovei, şi la fel la Cluj şi în momentul acela Maiestatea Voastră să trimită oamenii săi să primească toate fortăreţele de la hotarele Transilvaniei. Şi în acest fel se va asigura din partea turcului, care nu se va gîndi decît că îi este bun vecin, în timp ce el plănuieşte să treacă Dunărea pe neaşteptate, avînd în vedere că bulgarii şi sîrbii îl aşteaptă din tot sufletul.

Şi ca Maiestatea Voastră să fie sigură de această hotărîre a sa, doreşte ca să vă aduc un legămînt autentic, sigilat, semnat de mîna sa proprie, şi de arhiepiscop şi de Giovani Marini şi, pentru o mai deplină confirmare a acestei voinţe, trimite un om al său cu scrisoarea la Maiestatea Voastră pentru a confirma cele stabilite, dînd ordin acestui om ca întîlnind pe ambasadorii săi să-i oprească pînă cînd Maiestatea Voastră, va afla ceea ce s-a stabilit, care înţelegere va fi spre mulţumirea Maiestăţii Voastre; şi, ca urmare, în două zile vom pleca toţi la Sătmar din care vom ridica poşta care mi-a sosit mai înainte pentru a hotărî în felul în care m-am înţeles cu acest voievod. Şi sper în Dumnezeu că totul va fi ratificat de Maiestatea Voastră neavînd instrucţiunea trecută dată mie de domnul Pezzen. Totuşi, felul în care am vorbit cu acest voievod şi în care mi-a dat încredere a uşurat toate lucrurile. Să facă bunul Dumnezeu ca să se vadă acest sfîrşit bun care este dorit de ambele părţi. Mi-a jurat că acest an se va dovedi atît de înţelept că Maiestatea Voastră nu va avea a se teme că duşmanul vine cu armată în dauna Maiestăţii Voastre. Şi dorind domnul nostru să se retragă a hotărît să se înfăţişeze Maiestăţii Voastre cu fiul său iubit; şi mie mi-a trimis, pe altă parte, în numele său, un portret împreună cu fiul său şi alături este pictată bătălia pe care a avut-o cu cardinalul şi de cealaltă parte numele său; şi mi-a spus că imediat ce va primi darul de la Maiestatea Voastră vrea să trimită pe comisul său cu cinci cai de toată frumuseţea, înpodobiţi cu cele mai bogate valtrapuri şi cu alte lucruri turceşti. Să mă creadă Maiestatea Voastră pe mine, servitorul devotat care sînt, cine va sprijini pe acest voievod să o facă fără nici un fel de condiţie; este sigur că el merge drept şi mie nu mi-a lipsit niciodată siguranţa în ceea ce-l priveşte; sper că nu mă va lăsa de mincinos.

În momentul în care voiam să trimit această scrisoare mi s-a înfăţişat un servitor al domnului Ungnad, prin care îmi scrie că din Caşovia au pornit deja, din ordinul Maiestăţii Voastre, 30 000 de taleri în orice caz; m-am dus imediat la acest voievod, dîndu-i vestea şi i-am spus că în curînd vor fi urmaţi de restul. Atunci numitul voievod s-a bucurat şi s-a înviorat cu totul şi m-a condus pe jos la arsenal cu mai mult de o mie de archebuzieri ca să văd cum se toarnă un tun cu numele Maiestăţii Voastre şi mai departe s-a continuat turnarea dorind să se ajungă la 60 de piese, în afara

celor vechi, cea mai mare parte pentru a le lua cu sine peste Dunăre în expediţia pe care vrea să o facă împotriva turcilor; cu toate că îi umbla prin gînd şi Moldova, totuşi n-a vrut să-mi descopere încă intenţiile sale. De aceea i-am înfăţişat situaţia în care Maiestatea Voastră ar fi tulburată de către polonezi, să se gîndească bine asupra acesteia. A început să rîdă, spunîndu-mi: „Sper, cu ajutorul lui Dumnezeu, să mă reîntîlnesc într-o zi cu prealuminatul Maximilian, în acel regat". Şi înţeleg că îl doreşte mult pentru această cîrmuire; mi-a spus: „Ducîndu-mă acolo vreau să las pe unicul meu fiu în serviciul său".

El se plînge mult de regele Poloniei şi de Ieremia, voievodul Moldovei, şi că la Constantinopol se fac astfel de treburi, încît turcul nu vrea să se mai încreadă în el cum că s-a declarat în mod sigur ⟨de partea⟩ austriacului pe viaţă şi că ţine aceste state în numele aceluia. Şi pentru a arăta şi polonezilor că nu este aşa, mi-a spus în secret că vrea să trimită un om al său la regele Poloniei să-l facă să înţeleagă, să rămînă încă neutru şi că este dornic de a fi bun vecin şi intermediarul în încheierea păcii între Maiestatea Voastră şi sultan, spunîndu-mi că trebuie să meargă pe această cale cu astfel de neamuri, în care este mai rău să te încrezi decît în turc — pînă cînd va găsi ocazia de a se răzbuna.

Apoi am vorbit îndelung cu numitul voievod şi am hotărît privitor la doi prizonieri, adică asupra nepotului răposatului cardinal, cel care a fost paj al Maiestăţii Voastre şi cel care s-a autointitulat rege al Bosniei, să-i trimită în secret la moarte, ceea ce cred că s-a şi făcut. Acelaşi lucru se va face şi cu Imre Deak şi alţii, ceea ce am comunicat. Şi aşa trebuie făcut pentru a îndepărta orice greşeală gravă de acum înainte.

În mod special, referitor la episcop, cancelar, Kornis şi Bodony [1] pentru a proceda cu precauţie şi în secret l-am sfătuit pe voievod să-i trimită pe aceştia ca ambasadori la dieta imperială din Ungaria şi pe urmă Maiestatea Voastră va putea decide asupra lor aşa cum va considera de cuviinţă, conform cu vinovăţia lor. Deşi Kornis merită să i se arate oarecare bunăvoinţă; el a venit la mine acasă acum două zile mărturisindu-şi greşelile sale — dar cu consimţămîntul voievodului, plîngînd ca un copil şi povestindu-mi nevinovăţia sa; însă Maiestatea Voastră să facă cu el ceea ce crede că trebuie făcut, el doreşte să moară în serviciul acesteia ⟨al împăratului⟩. Şi cred că însuşi voievodul, împărtăşindu-mi părerea spune că nu numai el, dar şi Csáky István [2] merită ca Maiestatea Voastră să-i ierte şi dacă nu ar fi fost respectul pentru Maiestatea Voastră şi pentru Sanctitatea Sa ar fi dat deja sentinţa împotriva lui Naprágy; totuşi el lasă totul la buna hotărîre a Maiestăţii Voastre imperiale. Şi la întoarcerea mea vă voi spune ce i se atribuie acestuia.

Zelestei Ianoş, vasalul Maiestăţii Voastre, a venit aici cu 500 de călăreţi în slujba acestui voievod, care i-a dat nişte sate şi i-a dat slujba de căpitan al Şiriei. Lucru pentru care m-am plîns mult de acest voievod care în nici un fel nu trebuia să facă astfel cu el, nici cu alţii, fără a da de veste despre aceasta pentru că sînt semne de nemulţumire din partea Maiestăţii Voastre. Mi-a promis în mod solemn să desfacă totul şi să nu mai greşească pe viitor. Şi să mă creadă Maiestatea Voastră că totul vine din lipsă de sfătuitori şi în adevăr nu are pe lîngă sine oameni de ispravă şi de toate aceste încurcături este de vină Naprágy.

Nu aş dori altă răsplată de la Maiestatea Voastră decît de a putea primi cu cugetul curat darurile ce mi se înfăţişează şi mi se oferă, dar doamne fereşte ca pentru un interes particular să mă las cîştigat şi să aduc pagubă şi prejudiciu treburilor Maiestăţii Voastre. Credinţa pe care am jurat-o

sper, întru Domnul, că îmi va da statornicia să o păstrez pînă la ultima suflare a vieţii mele.

Voievodul a aflat dintr-o scrisoare scrisă judelui din Braşov de cardinal că obţinînd victoria ⟨acesta⟩ avea de gînd să taie calea spre trecătorile dinspre Ţara Românească ca să fie omorîţi cu toţii ⟨oştenii lui Mihai⟩ şi apoi toţi străinii de orice naţie.

Voievodul va pleca de aici spre Făgăraş pînă în 6 zile şi acolo are de gînd să se întîlnească cu soţia sa şi să petreacă carnavalul cu ea, lăsînd însă fiul la cîrma treburilor din Ţara Românească, plîngîndu-se mult de întîrzierea comisarilor. Şi ar fi plecat încă de mai înainte, dacă nu ar fi stat să-i aştepte, pentru a-i lăsa aici în timp ce va fi plecat.

În două-trei zile voi pleca şi la venirea mea Maiestatea Voastră va fi informată de mine în mod amănunţit despre tot ce se petrece. Pentru sfîrşit rog pe Dumnezeu, Domnul nostru, să dea ⟨Maiestăţii Voastre⟩ viaţă lungă, fericire deplină, sănătate şi mărirea ţărilor sale.

Al Maiestăţii Voastre imperiale şi regale umil şi devotat servitor

Carlo Magno

---

[1] Bodony István, reprezentant al lui Sigismund Báthory, trimis de Mihai Viteazul la dieta ungară.

[2] Czaki István, nobil ungur, ales în sfatul de la Alba Iulia, înlăturat după intrarea lui Mihai Viteazul în Moldova.

141 — 1600 februarie 2, Alba Iulia.

Serenissime et Potentissime Rex, et Domine Clementissime,

Septimum iam annum, quanto cum animi ardore et quibus successibus contra barbaros hostes, contemptis omnibus periculis, studio iuvandae Reipublicae Christiane, arma tractaverim, Maiestati Vestrae iam antea innotuisse scio. In quo quidem studio me procedentem cum probe intelligam benigno Maiestatis Vestrae auxilio et favore plurimum iuvari atque promoveri posse, decrevi plane peculiarem nuncium ad Maiestatem Vestram propediem expedire. Interim autem ne in summa rei contra hostem gerendae opportunitate frustra elabatur occasio, pro ea qua erga Rempublicam Christianam eiusque assertores Maiestas Vestra affecta est benigna voluntate, his meis literis Maiestatem Vestram humilime requirendam duxi, idque eo confidentius quod sciam Maiestatem Vestram ad communis huius belli subsidium praeclarum Sigismundo quoque Bathoreo praestitisse auxilium. Qui licet eo exiguum momenti rebus christianis attulerit, quia tamen longe commodiorem Deus hoc tempore rei gerendae praebuit occasionem, spero Maiestatem Vestram praeclaris meis conatibus et pro incolumitate Christianorum quantumvis durissimis laboribus, quos cum extremo vitae fortunarumque omnium discrimine constanter suscipere non recuso, benigna sua liberalitate minime defuturam. Quo nomine Maiestati Vestrae Domino benignissimo demisse supplico, dignetur hanc meam industriam toti Reipublicae Christianae utilem summeque necessariam, deputato aliquo pecunias subsidio, benigne promovere. Ego quicquid in

me authoritatis, virium facultatumque fuerit, id omne ad Reipublicae Christianae commodum et utilitatem promptissime conferam, brevique Maiestatis Vestrae et Christianorum principum subsidio fultus, traiecto Danubio non solum finitimos terminos, sed etiam ipsam Imperii Turcici Constantinopolim tentare non dubitabo, unde rebus Christianis longe maximum augmentum, imo quies et securitas perpetua comparare queat. Interim ut Maiestas Vestra per Generosum ac Magnificum Dominum Carolum Magnum, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliarium, benignam mihi mentem suam resolvere dignetur, humiliime supplico. Cuius propensae benignitati me meaque omnia demisse commendamus. Maiestatem Vestram sub tutelam Dei quam diutissime valere cupic. Datum Albae Iuliae in Transsylvania die secunda Februarii anno Domini 1600.

Eiusdem Maiestatis Vestrae

Io Mihail Voevod

Serenissimo Principi et Domino, Domino Philippi Hispariarum utriusque Siciliae, Hierusalem etc. Regi Catholico. Arhiduci Austriae, Duci Burgundiae, etc. Domino meo Clementissimo.

Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 150, doc. CCCXXVII; Archivo General de Simancas Sección de Estado, legajo 706, Alemania.

Prealuminate și preaputernice rege, și doamne preabinevoitor

Știu că Maiestății Voastre îi este cunoscut cu cîtă vrednicie sufletească și cu ce izbînzi, disprețuind toate primejdiile, cu gînd să ajut creștinătatea, am ridicat armele împotriva vrăjmașilor necredincioși, cu mai bine de șapte ani în urmă. Cu care gînd arătîndu-mă, cum am înțeles că îndestul pot să fiu ajutat și susținut cu binevoitorul sprijin și simpatia Maiestății Voastre, am socotit să trimit cît mai curînd un sol special la Maiestatea Voastră. Într-aceea dar, spre a nu se pierde în zadar prilejul ce-l oferă o atît de potrivită stare pentru a lupta contra vrăjmașului, și ca să nutrească Maiestatea Voastră bunăvoință pentru creștinătate și apărătorii ei, am dat această scrisoare cu sinerită rugă către Maiestatea Voastră, și cu credință, fiindcă știu că Maiestatea Voastră i-a dat ajutor întru aleasa cauză a acestui război și lui Sigismund Báthory. Oricît de neînsemnat sprijin ar aduce treburilor creștinătății, dacă e voia lui Dumnezeu să se dea într-această vreme prilej nimerit pentru asemenea treburi, nădăjduiesc că Maiestatea Voastră nu mă va lipsi întrutotul de binevoitoarea sa dărnicie, în încercările mele bine știute și în aprigele osteneli pentru a păstra neștirbită creștinătatea, osteneli ce nu mă dau în lături să le iau statornic asupră-mi, chiar cu primejduirea vieții și a tuturor averilor mele. Într-aceea cu umilință rog pe Maiestatea Voastră preageneroasă să binevoiască a susține această rîvnă a mea folositoare și mult trebuincioasă întregii creștinătăți, trimițîndu-mi în ajutor oarece sumă de bani. Eu dar, cîtă autoritate, forță și putință am, cu mare zel am să le pun întru întreg folosul și priința creștinătății, și în scurtă vreme cu sprijinul Maiestății Voastre și al principilor creștini, nu am să preget ca, trecînd Dunărea, să lovesc nu numai ținuturile mărginașe, ci chiar Constantinopolul, inima imperiului turcesc, din care faptă se poate arăta pentru creștinătate nu

doar creşterea nemăsurată, ci pace şi siguranţă veşnică. Într-aceea, cu umilinţă rog să binevoiască Maiestatea Voastră să arate gîndul său bun pentru mine, prin nobilul şi alesul domn Carlo Magno, consilier al Sacrei Maiestăţi împărăteşti şi regeşti. Cu smerenie mă încredinţez, eu şi toate ale mele, bunăvoinţei îndatoritoare a Maiestăţii Voastre. Doresc Maiestăţii Voastre să fie veşnic ocrotită de Dumnezeu. Dată la Alba Iulia în Transilvania, în ziua a doua a lui februarie, anul Domnului 1600.

Al Maiestăţii Voastre

Io Mihai Voievod

Prealuminatului principe şi domn, domnului Filip, rege catolic al Spaniei şi al celor două Sicilii, al Ierusalimului etc. arhiduce de Austria, duce de Burgundia, domnului preaîndurător.

142 **1600 februarie 3, Plzen.**

Responsum Sacrae Caesareae ac Regiae Maiestatis Domini nostri clementissimi legatis Illustrissimi Domini Michaelis Vaiuodae Valachiae ad ea quae uiuo illi sermone exposuerunt dandum.

Intellexit benignê Sacra Caesarea ac Regia Maiestas Dominus noster clementissimus, quae de singulari et constanti in se fide obseruantiaque Illustrissimi Domini Michaelis Vaiuodae, ac de recuperata feliciter Transiluania exposita fuerunt. Et ut insignem eiusdem Domini Vaiuodae zelum ac fortitudinem, qua inprimis quae ad summi ac veri DEI honorem pertinerent strenue hactenus propugnauit, bonum Reipublicae Christianae insigniter promouit, ac Sacrae Maiestati suae operam immortali gloriae dignem nauauit, maiorem in modum laudat, sic eodem ipsum ardore deinceps, quae ad Diuini Numinis ac nominis Maiestatem illie in partibus amplificandam ac propagandam opportuna sint, totis uiribus curaturum, confidit. Quod praepotenti inprimis DEO, qui prosperrimorum successuum cumulo [1] ac perpetua felicitate tam insignia merita remuneraturus sit, maiorem in modum gratum, ipsique Domino Vaiuodae et ipsius posteris, apud omnem posteritatem gloriosum ac Sacrae Maiestati suae acceptum futurum, quae pro gratia ac munificentia sua quibuscunque grati et propensi animi documentis et honorum incrementis id erga Dominum Vaiuodam eiusque liberos agnitura sit.

Quae inter Illustrissimum Dominum Vaiuodam et Cardinalem [2] Bathoreum postquam hic Transiluaniam occupauit, intercesserunt, ea infelici Cardinalis morte diremta esse.

Ad Georgium Bastam [3] quod attineat, is a principio cum Dominus Vaiuoda de recuperanda Transiluania cum Sacra Maiestate sua stipularetur, in mandatis, habuit, ut quantis posset auxilijs Dominum Vaiuodam iuuaret; posteaquam autem exercitus Turcicus quonam pergeret obseruandus fuit, et Pontifex Maximus auctoritate<m> suam misso Nuncio Sancti Seueri Episcopo [4] interposuit, ac tractatum cum Cardinale institui sese optare ostendit, à qua Sacrae Maiestatis Suae sese non omninó abhorrere eo fine, eaque spe ostendit, fore ut Cardinalis rationibus grauibus et euidentibus inductus, qua nitebatur causae iniquitatem agnosceret ac rursum e prouincia sine sanguinis Christiani profusione cederet, nihil aliud

sibi agendum aut suspiciendum Georgius Basta, donec mentem Cardinalis cedere nec ne vellet, intelligeret, in animum induxit, si enim Cardinalis ultro cadabat, neque armis amplius opus, sed et Illustrissimus Dominus Vaiuoda omni cura metuque liberatus fuisset. Quod verò interea dum Cardinalis alijs machinationibus intentus esset victoria felicissime Domino Vaiuodae successit, manifestè indè apparet, non sine diuino id Numine, ut nimirum perfidia, et violati toties in illa ditione iurisiurandi crimen puniretur, accidisse, quemadmodum plerosque qui fidem Sacrae Caesareae Maiestati vel augustae ipsius Domui debitam violarent diuinam vindictam sensisse illustribus exemplis obseruatum.

Quod autem Georgius Basta copias aliquas ad Transiluaniae fines eduxerit, id illum ea fiducia fecisse intelligitur, quod Illustrissimus Dominus Vaiuoda prouinciam Sacrae Maiestatis suae nomino recuperasset, ac fidelitatis Iuramentum ab Incolis in Sacrae Maiestatis suae verba accepisset. Opportunum verò id in illa recenti rerum perturbatione videbatur, tum ut Bathoreorum factioni vicinorumque male affectorum machinationi facilius resisteretur, tum quod ipse Domino Vaiuoda varijs e Polonia et Moldauia nuncijs motus, militarem opem petierit, et, quod Transiluaniam, si Valachiae, quae ditio aperta contra Turcas, Tartaros, Moldauos aliosque defensio suscipienda foret, vacuam relinqui, ac periculo exponi minime consultum videbatur. Si uero subditos Basta oppressit, aut damnum ijs intulit, hoc praeter Sacrae Caesareae Maiestatis suae iussum, insolentia fortè militari contigerit. Curabit autem Sacra Maiestas sua ut ijs malis remedium adferatur, utque diligens in ea de quibus praeterea quaerela fuit inquisitio instituatur.

Ad belli expensas quod attinet, Sacra Maiestas sua, etsi intelligat, Dominum Vaiuodam omnes sibi reditus ac prouentus, omnia spolia quae magna et ampla sint ad se recipere, tamen non solum ea, quae ex promissis iam antè, siue pecuniarum summis siue armis, solvenda restant, soluere, sed et conuenientibus praemijs Illustrissimi Domini Vaiuodae merita remunerari, et in futurum quantum ullo fieri modo poterit auxilij, pro expeditionis quam in hostem suscepturus sit, ratione conferre, et per suos commissarios ea de re cum Illustrissimo Domino Vaiuoda tractare parata est.

Quod uerò ad illud caput attinet, quo Illustrissimum Dominum Vaiuodam propter insignia merita in Transiluania confirmari petitur, Sacra Maiestas sua per Legatos suos et iam antè missos et adhuc mittendos cu⟨m⟩ Domino Vaiuoda, de illo et de alijs ad futuras expeditiones et ad auxilia pertinentibus ita tractari curabit ut Dominum Vaiuodam Sacrae Maiestatis suae liberalitate contentum fore speretur.

Vt illi qui Sigismundum Bathoreum [5] reuocarunt, eidemque et Cardinali auxilio, consilioque Sacrae Maiestati suae contrario adhaeserunt, castigentur. Vt nobilibus illis innoxijs, qui ex conflictu profugi oberrent, venia scripto concedatur. Vt item nobilibus Transiluanis, qui bona in Hungaria et vicissim Hungaris, qui bona in Transiluania possident, libera ijs fruendi facultas detur. Vt denique donationes siue fraude siue prodigalitate Sigismundi Bathorei factae reuocentur et nullae dedarertur de his omnibus Iure inter ipsum Dominum Vaiuodam et Commissarios Sacrae Suae Maiestatis adhibitis fidelioribus ex Transiluaniae Proceribus decernendum esse.

Vt porrò si pax cum Turcis facienda sit, etiam Transiluania et Valachia pactis comprehendatur; omninò futurum, postquam utriusque prouin-

ciae non minor Sacrae Maiestati suae qua⟨m⟩ totius Regni Hungariae cura. Hoc verò tempore, cum nequaquam de pace, nisi cum singulari id emolumento et commodo fieri posse videatur, cogitandum, vel agendum sit, seriò quae ad bellum strenue continuandum necessaria sint curanda, ac fallaces Turcarum pollicitationes, blanditiasque et illecebras contemnendas, nihilque ulterius Dominum Vaiuodam inscia Sacra Maiestate sua suscepturum, vel pactionem ullam cum Turcis initurum.

Vt aliquis hinc ex Aula à Sacra Maiestate sua unà cum ipsis Legatis Illustrissimi Domini Vaiuodae quasi ad pacis tractationem cum Ibrahimo Bassa instituendam mittatur, quo nimirum huius Legationis negotia, et Domini Vaiuodae consilia facilius occultentur; Iam Commissarios in Transiluaniam à Sacra Maiestate sua qui etiam ad simulatam illam tractationem adhibere possint, partim missos partim mittendos esse.

Quae Illustrissimus Dominus Vaiuoda de Praesidiarijs cum equitibus tu⟨m⟩ peditibus ex Germanis et Hungaris in corporis sui custodia⟨m⟩ conducendis petit, Maiestatem suam benignè clementerque permittere.

In Bombardarijs, qui desiderantur concedendis, nullam difficultatem futuram, ut certus aliquis numerus, quantus haberi possit, mittatur.

Vt cum Tartarorum Chamo certis condicionibus ne contra Sacram Maiestatum suam militet agatur, aliquem ijs, qui a Domino Vaiuoda mittentur à Sacra Maiestate sua adiungendum esse.

Quod ad Bassae illius Tartarici qui Hustae captiuus tenebatur, liberationem attinet, libenter Maiestatem suam Domino Vaiuodae gratificaturam fuisse, nisi iam ante illius Arcis Praefecto et militibus donatus esset. Curaturam uerò sese ut pacto, quod tolerabile sit, redimatur.

Quae Sacra Caesarea ac Regia Maiestas Dominis Legatis hoc tempore benigne responsa voluit quibus gratiam suam clementer offert.

Pilsnae, die 3. Februarij 1600.

⟨Marginal:⟩ 3. Februarij Anno 1600. Responsum pro Legatis Domini Michaelis Waywodae. 3. Februarij Anno 1600. Responsum S. C. R.que M.tis Legatis Illu^{mi} D^{ni} Michaelis Vaiuodae datum.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVI/80 și colecția microfilme Austria r. 232, c. 452-460; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137, f. 14—17 — text latin; Pach. CCXXXIII/36 și microfilm r. 231, c. 624—629; ibidem, Türkei I, K. 84, f. 27—32 ⟨f. 249—251v⟩ — traducere veche românească; însemnare autografă a lui Mihai Viteazul „*Adusu-o-u Stoica*" (f. 252); fără semnătură; sub. nr. 18, „Responsio Clementissimae suae Majestatis, per Legatos Michaelis Vaijuodae"; „Monumenta comitialia regni Transylvaniae", III, Budapest, 1878, p. 487 și urm.; v. și Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 24 ⟨parțial⟩, text latin; N. Iorga, *Documente noi ...relative la Petru Șchiopul și Mihai Viteazul*, în „Analele Acad. Rom., Mem. secției ist.", seria II, t. XX, Buc., 1898, p. 51—53 ⟨textul traducerii vechi românești⟩.

Răspunsul Sacrei Maiestăți imperiale și regale, domnul nostru preaîndurător, care trebuie dat solilor preastrălucitului domn Mihai, voievodul Țării Românești, la ceea ce ei au arătat prin viu grai.

Sacra Maiestate imperială și regală, domnul nostru preaîndurător, a înțeles cu bunăvoință cele ce i-au fost arătate despre credința deosebită și statornică față de el și respectul preastrălucitului domn Mihai voievod, ca și despre redobîndirea fericită a Transilvaniei. Și, precum laudă în mare măsură remarcabilul zel al aceluiași domn voievod și vitejia cu care a apărat pînă acum fără preget mai ales cele ce țin de onoarea preaînaltului și adevăratului Dumnezeu, a sporit în mod deosebit binele creștinătății și a înfăptuit pentru Sacra Sa Maiestate un lucru demn de o glorie

nemuritoare, tot aşa are încredere că şi pe viitor el, cu aceeaşi ardoare, se va îngriji din toate puterile de cele ce sînt prielnice, pentru a spori şi lărgi în acele părţi măreţia, puterea şi numele divin. Acest lucru va fi plăcut în mai mare măsură mai ales atotputernicului Dumnezeu, care să răsplătească merite atît de remarcabile [1] prin adăugarea celor mai norocoase succese şi fericirea veşnică însuşi domnului voievod — glorios în faţa întregii posterităţi şi bine primit de Sacra Maiestate — precum şi urmaşilor lui; aceasta să fie recunoscută faţă de domnul voievod şi copiii săi prin orice fel de dovezi de cuget plăcut şi binevoitor şi sporiri de onoruri, care ⟨sînt⟩ spre mulţumirea şi dărnicia Sa.

Cele ce s-au petrecut între preastrălucitul domn voievod şi cardinalul Báthory [2], după ce acesta a luat puterea în Transilvania, au fost încheiate prin nefericita moarte a cardinalului.

În ceea ce priveşte pe Gheorghe Basta [3], el a avut de la început ca sarcină, după ce domnul voievod se învoise cu Sacra Sa Maiestate pentru redobîndirea Transilvaniei, să ajute pe domnul voievod cu cîte trupe ar putea. Dar după ce a trebuit să ia seamă încotro se îndreaptă armata turcă, iar papa a intervenit cu autoritatea sa prin episcopul de San Severo [4], nunţiul său trimis, şi a arătat că ar fi de dorit să se încheie cu cardinalul un tratat, de la care Sacra Sa Maiestate a arătat că nu se îndepărtează cu totul, cu acel scop şi cu acea speranţă, că se va face astfel încît cardinalul să fie determinat, prin argumente puternice şi evidente, să recunoască nedreptatea cauzei în care stăruia şi să se retragă de bunăvoie din provincie fără vărsare de sînge creştin, şi pentru a nu se bănui altceva despre sine, Gheorghe Basta, pînă să înţeleagă intenţia cardinalului, dacă vrea sau nu să se retragă, s-a gîndit că dacă totuşi cardinalul se retrăgea, nici nu ar mai fi fost nevoie de arme, dar şi preastrălucitul domn voievod ar fi fost eliberat de orice grijă şi teamă. Însă pentru că în timp ce cardinalul pregătea alte uneltiri a urmat victoria în mod fericit pentru domnul voievod, de aici reiese evident că aceasta s-a întîmplat nu fără voinţa divină, pentru ca să fie pedepsită necredinţa şi crima încălcării repetate a jurămîntului în acea provincie, oricum ar fi s-a observat, prin exemple strălucite, că cei mai mulţi ce au călcat credinţa datorată Sacrei Maiestăţi imperiale sau augustei lui Case au simţit pedeapsa divină.

Dar pentru că Gheorghe Basta a trimis cîteva trupe spre hotarele Transilvaniei, se înţelege că a făcut aceasta cu încredinţarea că preastrălucitul domn voievod a redobîndit provincia în numele Sacrei Sale Maiestăţi şi a primit jurămînt de credinţă de la locuitori în numele Sacrei Sale Maiestăţi. Într-adevăr, aceasta părea oportun în acele tulburări recente: pe de o parte, pentru a se rezista mai uşor taberei Batoreştilor şi uneltirii unor vecini răuvoitori, pe de alta pentru că însuşi domnul voievod, determinat de diverşi soli din Polonia şi Moldova, a cerut ajutor militar şi pentru că este foarte puţin de dorit ca Transilvania să rămînă fără stăpînire, deci expusă pericolului, dacă ar trebui asigurată apărarea Ţării Româneşti, care este ţinut deschis, contra turcilor, tătarilor, moldovenilor şi altora. Dar dacă Basta a asuprit pe supuşi sau le-a adus pagubă, aceasta s-a întîmplat în afara poruncilor Sacrei Maiestăţi imperiale, poate din trufie militară. Dar Sacra Sa Maiestate se va îngriji să se aducă îndreptare acestor rele şi să se întreprindă o cercetare atentă a celor în legătură cu care s-a făcut plîngerea.

În ceea ce priveşte cheltuielile de război, Sacra Sa Maiestate, deşi înţelege că domnul voievod îşi primeşte toate veniturile şi produsele, toate prăzile care sînt mari şi însemnate, totuşi este pregătită nu numai să plă-

tească cele ce rămîn de plătit din cele promise mai înainte, ori sume de bani, ori arme, dar și să răsplătească meritele preastrălucitului domn voievod cu daruri pe măsură, iar în viitor să acorde cît ajutor va fi posibil în vreun fel, în vederea expediției pe care dorește să o întreprindă împotriva dușmanului și prin comisarii săi să trateze despre acest lucru cu preastrălucitul domn voievod.

Iar în ce privește acel capitol în care se cere ca domnul voievod, pentru meritele sale deosebite, să fie confirmat în Transilvania, Sacra Sa Maiestate, prin solii săi, dintre care unii au fost trimiși mai înainte iar alții urmează să fie trimiși, se va îngriji să se trateze astfel cu domnul voievod despre acelea și despre altele care se referă la expediții viitoare și la ajutoare, încît speră că domnul voievod va fi mulțumit de dărnicia Sacrei Sale Maiestăți.

Cei ce au rechemat pe Sigismund Báthory [5] și s-au alăturat acestuia și cardinalului cu ajutor și sfat ostil Sacrei Sale Maiestăți să fie pedepsiți. Acelor nobili nevinovați, care după luptă rătăcesc fugari, să li se acorde iertarea în scris. Tot așa nobililor transilvăneni care posedă bunuri în Ungaria și ⟨nobililor⟩ unguri care posedă bunuri în Transilvania să li se dea libera posibilitate de a se folosi de ele. În sfîrșit, donațiile lui Sigismund Báthory făcute fie prin înșelăciune, fie prin excese, să fie desființate și declarate nule; despre toate acestea de drept să se hotărască între însuși domnul voievod și comisarii Sacrei Sale Maiestăți ca să fie date acelora mai credincioși dintre fruntașii Transilvaniei.

Dacă în viitor s-ar face pace cu turcii, în tratate să fie cuprinse și Transilvania și Țara Românească, ceea ce va fi foarte sigur, de vreme ce Sacra Sa Maiestate nu are grijă mai mică de cele două provincii decît de întregul Regat al Ungariei. Dar deocamdată, pentru că nu trebuie plănuit și întreprins nimic în privința păcii, dacă nu pare că aceasta se poate face cu deosebit folos și cîștig, trebuie să se aibă grijă serios de cele ce sînt necesare pentru a continua fără preget războiul și să nu se ia în seamă ofertele prefăcute, lingușelile și ademenelile turcilor, iar domnul voievod să nu întreprindă nimic mai departe sau să înceapă vreo înțelegere cu turcii fără știrea Sacrei Sale Maiestăți. Cineva de aici de la Curte să fie trimis de Sacra Sa Maiestate împreună cu solii înșiși ai preastrălucitului domn voievod, ca pentru a începe tratarea păcii cu Ibrahim pașa, spre a se ascunde mai ușor scopul acestei solii și planurile domnului voievod, căci de aceea comisarii, o parte, au fost trimiși, o parte urmează să fie trimiși de Sacra Sa Maiestate în Transilvania, ca să se poată alătura chiar la acele tratative simulate.

Maiestatea Sa îngăduie cu bunăvoință și îndurare cele ce solicită preastrălucitul domn voievod în privința gărzilor, atît călări cît și pedestre, de nemți și unguri pentru apărarea persoanei sale.

Cît privește tunurile a căror acordare este dorită, nu va fi nici o greutate să se trimită un anumit număr din cele existente.

Spre a se trata în anumite condiții, ca hanul tătarilor să nu lupte contra Sacrei Sale Maiestăți, Sacra Sa Maiestate va alătura pe cineva, celor ce vor fi trimiși de domnul voievod.

În ce privește eliberarea acelui pașă tătar ce era ținut prizonier la Hust, Maiestatea Sa ar fi vrut să o acorde cu plăcere domnului voievod, dacă nu ar fi fost dăruit mai înainte guvernatorului cetății și ostașilor. Dar se va îngriji să fie răscumpărat printr-o înțelegere convenabilă.

Acestea a vrut să răspundă acum cu bunăvoință Sacra Maiestate imperială și regală domnilor soli, cărora le oferă îndurător favoarea sa.

Plzen, în ziua de 3 februarie 1600.

1600 februarie 3, Plzen.

Răspunsul a Domnului nostru milostivul Măriia împăratului, dată solilor Domnului lu Mihail Voevod, al Ţărăi Rum⟨ă⟩neşti, care au grăit cu cuvăntul lor.

Înţeles-au aceasta Domnostru ⟨sic⟩ împăratul lui Mihail Voevod credinţa şi slujba cum au luat Ardealul, care lucru cum au dat Mării Lui înnainte, cum cu ce dragoste de la inim⟨ă⟩ dentăiu pre čstea lu Dumnezeu, dup-aceaia spre binele a toat⟨ă⟩ creştinătatea ce-au făcut, înnaintea Măriei Lui încă iaste foarte lăudat pentru slujbă cu credinţă ce-au făcut; de-acum înnainte încă creade Măriia Lui aceaia credinţă şi dragoste, mai nainte pre čstea lu Dumnezeu, pre acea ţară şi pre nălţimea numelui Măriei Lui.

Mai nainte dă har lu Dumnezeu prentru strince [1] ce au dat Domnii Lui, care iaste la Măriia Lui foarte iubită, şi rodul Domnii Lui, dereptă care bine a Domni Lui cinste şi laud⟨ă⟩, şi va arăta cătră Domnealui şi cătră rodul Domnii Lui.

Ce se-au tămplat între Domnealui şi între gărdinariul [2], dup-aceaia deac-au luat Ardealul la măna lui, acealea se-au oprăvit de odat⟨ă⟩ cu moartea gărdinarului.

De răndul lu Baştea Giurgiu [3], mai nainte mai nainte ⟨sic⟩, cănd ară fi Domnealui Mihail Voevod de-a oprăvirea de luotura Ardealului cu Măriia Sa Împăratul, fost-au lăsat lui cu ce va putea da ajutoriu Domnii Lui, dup-aceaia, avăndu el pază despre Turci. Şi papa de Roma, solul lui Şeveruş piscop [4], îmblător între gărdinarul de-a oprăvirea, Măriia Lui împăratul nu se-au îngrozit de aceasta, pentru lucrul adeverit al gărdinarului, să meargă pre aceasta, cunoscăndu-ş vina lui să iasă de în Ardeal fără de sănge vărsat în creştini; Baştea Giurgiu a face, a înceape nemică n-au cutezat, păn găndul şi voia gărdinarului n-ară înţeleage: eşi-va den Ardeal au ba; să ară eşi de voe, nič⟨i⟩ ară trebui nič⟨i⟩ oaste nič⟨i⟩ arăme; iar Mihail Voevod păn-a îmbla gărdinarul a svătui şi a-ş tocmi, lăsăndu toat⟨ă⟩ căştiga şi frica au luat putearea despre el, şi iaste adeverit că fără ştirea lu Dumnezeu nu poate fi aceasta, că l-au bătut pentru necredinţa lui.

Pentru ce că au rădicat Baştea Giurgiu oaste în hotarul Ardealului, căce au luat Mihail Voevod Ardealul cu numele împăratului şi au jurat ţara Mării Lui, văzăndu aceasta vream⟨e⟩ de răzmiriţ⟨ă⟩ să poat⟨ă⟩ sta de aleanul Batărăştilor şi al vecinilor, care au fost într-una cu ei, şi au fost cerut Domnealui Mihaiu Voevodă ajutoriu, auzindu veşti den ţara leşască şi despre Moldova şi căč⟨i⟩ ştiin⟨d⟩ Ardealului şi Ţărăi Rum⟨ă⟩neşti avăndu cărări largi despre Moldova şi despre Turci şi despre Tătar⟨i⟩, de-au vrut pohti ajutoriu, n-au vrut să-l lase îm perire; iar, să au făcut vre-o pagub⟨ă⟩ siromanilor Baştea Giurgiu, care nu iaste în ştirea împăratului, oastea neînţelegăndu, Măriia Lui va afla leacul acelui lucru şi va căuta Măriia Lui urma celora ce-au făcut acea pagub⟨ă⟩.

De rândul lafei oştilor, măcar c-au înţeles Măriia Lui că Mihaiu Voevod totu venitul şi prada au luat la sine, care fač⟨e⟩ multă preţă, derept însă nu numai aceaia carea ară fi înnapoi rămas, şi ban⟨i⟩ şi arme de ajutoru va da Măriia Lui pentru slujba Domnii Lui cea credinčoasă şi-i va şti mare har; ce de acum înnainte încă cu tot ajutorul va fi, şi au poruncit Măriia Lui pre solii Mării lui, şi va grăi Domnealui cu dănşii şi va oprăvi.

Despre răndul pohtei Domnii Lui ce-au pohtit de răndul Ardealului, Măriia Lui au lăsat pre soli, carei săn⟨t⟩ trimeş şi va treameate şi de acum, cu Domnea Lui de acela lucru şi de alte lucrure vietoare şi de ajutoriu; aşa vor grăi şi vor isprăvi cum va fi pre voia şi pre pohta Domnii Lui. Despre ceaia carea au fost chemat pre Batră Jigmon[5] în ţară, şi lui şi gărdinariului cu svatu şi cu ajutoriu în aleanul împăratului, despre aceia Măriia lui căştigă va avea lor. Neamişii, carei sănt fugiţi den războiu, de-s fugiţi, aceia să se iarte. Neamişii den Ardeal, cine au bucate şi olate în ţara ungurească, şi iar neamişii den ţara ungurească, cine au în Ardeal bucate şi olate, aceia să aibă slobozie a-şi ţinea olatele şi bucatele; despre cărţi de oč⟨i⟩nă a lu Jigmon, date de el, de-a spargerea, de acealea Domniia Lui cu solii Mării Lui şi care sănt oamen⟨i⟩ dennainte den Ardeal de împreun⟨ă⟩ să caute şi să judece.

Si, de aciia încolò, căndu ară fi vre-o pač⟨e⟩ cu Turcii, nič⟨i⟩ Ardealul, nič⟨i⟩ Ţara Rum⟨ă⟩nească nu le va lăsa afar⟨ă⟩, că şti Măriia Lui şi ţara ungurească are căştig⟨ă⟩ pre aceale doo ţără.

În vremea de acum, căndu de pač⟨e⟩ nu poate fi, numai să ne ară arăta un prilej, iar acum să ne găndim şi tare să ne grijim despre răndul oştilor: ce va lipsi; şi pohtele Turcilor ceale ficleane să le urăm; şi, mai mult, pre domnealui Mihail Voevod: fără ştirea împăratului nič⟨e⟩ o pač⟨e⟩ să n-aibă a face cu Turcul.

Iar, să ară trimeate ⟨pre⟩ cineva împăratul Măriia Lui la Ibreain Paş⟨a⟩ de răndul pacei, el de preun⟨ă⟩ oprăvind cu solii Domnii Lui; pentru ce, care lucru soliei şi svatul Domnii Lui să-l poat⟨ă⟩ acoperi cum mai pre lesne, Măriia Lui au tremes oamenii săi în solie în Ardeal, şi are a trimeate şi de acum înnainte carei au isprăvi cu Mihail voevod de⟨s⟩pre tot lucrul.

Ce pohteaşte Mihail voevod de răndul ajutorilui: căl⟨ă⟩raş⟨i⟩ şi pedestraş⟨i⟩ de în Neamţi şi de în Unguri, pentru paza trupului Domnii Lui, Măriia Lui va trimeate; de răndul tunarilor, nu va avea Domnealui nič⟨i⟩ o smenteală, numai să spue căţ⟨i⟩ vor trebui.

De răndul Tătarhanului, să ară vrea a trimeate Domnealui, ca să nu oştească într-aleanul Măriei Lui, trebuiaşt[e] a se înţeleage cu Împăratul.

De răndul celui paşe tăt⟨ă⟩răscă ce aù fost prinsă în Hust, pentru sloboziia, bucuros va fač⟨e⟩ pohta Domnii Lui, numai să nu fie închinat înaintea căpitanului şi a veteajilor: să aibă grij⟨ă⟩ Domnealui să ia preţul descumpărăciunei la Domnealui, despre el.

Aceastea împăratul Măriia Lui în vreamea de acum au răspunsă către solii Domnii Lui; de aciia se făgăduiaşt⟨e⟩ cu toat⟨ă⟩ mila spre Domniia Lui. Această carte au eşet ⟨sic⟩ în Pilzna, luna F⟨evrua⟩r 3 zile, într-o mie şi şase sute de ani.

---

[1] Cuvînt corupt: *strişte*; aici: cinstire, mărire, glorie.
[2] Cardinalul Andrei Báthory.
[3] Gheorghe Basta.
[4] Germanico Malaspina, episcop de San Severo.
[5] Sigismund Báthory.

143 **1600 februarie 4, Alba Iulia.**

Der Herr Carlo Magno schreibt den Herrn Commissarien inn Sibenbirgen, aus Weyssenburg, von 4. Februarii, dise Wort:

Io spero di haver negotiato in modo tale che Sua Maiestà et Illustrissimo Signor Waivoda restarano da acordio, et a Vostra Illustrisime con

manco disturbo et travoglio. E giuro a Dio che Corte non conoschcono li affari di queste parti ne manco sanno abraciar la grand fortuna di questo Waivoda, la quale resolutarà ad ogni contento e grandezza e satisfatione di Sua Maiestă Caesarea e dila Cristianita : man conviene poner ogni ombra et diffidenza a parte, e non dar credenza a male lingue.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVI/88 ; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137. Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 673.

Dl Carlo Magno scrie la 4 februarie din Alba Iulia domnilor comisari din Transilvania, următoarele :

Sper că am negociat în așa fel, încît, atît Maiestatea Sa, cît și preailustrul domn voievod să rămînă de acord, iar domniile voastre preailustre să aibă mai puțină supărare și muncă. Jur în fața lui Dumnezeu că cei de la Curte nu știu să prețuiască marele noroc ‹de a-l avea› pe acest voievod, care, gata la orice, va aduce satisfacție atît măreției, cît și așteptărilor Maiestății Sale imperiale și a creștinătății ; e bine însă a lăsa la o parte orice umbră și neîncredere și de a nu da crezare gurilor rele.

144 **1600 februarie 7, Cluj.**

[. . .] [1] Ich erinder Eur R. Key. Mtt., dass ih alhie von einem warhafftigen ansehenlihen Person glaubwierdigh und vyr gewiss in grosser Geheymb gehertt hab wie dass der Sigismundus Battori beim Grossen-Cantzler in Poln isth und haben ein solihe Practicen vor inen, dass der Cantzler mit drey andern Vayvoden auss Poln haben zusamben geschweren dem Sigismundo ein Million zu geben, damith er Sigismundus ein Khriegh vyrneme, disen Mihal Vayda aus Siebenwyrgen austreybe. Zu dem haben sy alberayth geen Constantinopol ihrn Gesandten geschickt, der beym Tyrckhen des tractieren soll. Der Cantzler und die drey polnische Vayvoda wellen Pyrgh werden vyr den Sigismundo sein, dass er bestendigh treu wyll sein dem tyrckhischen Kheyser, darneben ein ewigen Frydth Poln und Siebenwyrgen mit dem Tyrckhen besliessen ; casu vero dass der Sigismundus mit Todt abgingh, so soll des polnischen Cantzlers Sun immediate succedieren, und also soll Siebenwyrgen undter des Tyrckhen und Poln Protection undterwerffen werden. Dise Zeyttung soll gewiss sein, allergenedigister Herr ; ih bit Eur R. Key. Mtt. umb Gottes Barmhertzickheyth willen umb Verzeihungh, aber Eur R. Key. Mtt. welle den Michal Vayda mit Gelth, unnd mit der Reyhs-Hylf des Khünigs aus Hyspania und des Pabsts Hylf niht lasse, vyll weniger von dem Gubernamento des Siebenwyrgs nicht nemen ; mit dem Eur R. Key. Mtt. ein starckhen Rigl wider dero Feindtsvyrnemen sliessen werden ; das Gubernamentum aber, das verstett sich, sano modo, niht mit Eur R. Khey. Mtt. und Sibenwyrgen Schaden, sondermit Nutz deren. Gott, der aller Menschen Hertzen und Gedanckhen durchsyht, der reckhens an dem jungsten Tag, ob ih einem einigen Menschen mit meinem treuen Aidth und Diensten verbunden oder verpfliht bin, als Eur R. Khey. Mtt. Aber, allergnedigster Herr, ih fyrht, wyrdth man niht andersth dartzue thain (sic), der Letzth wyrdth erger sein als der Ersth

und nymer zu remedieren sein; dan bis dato syht man nihts daraus man was ubls coniecturieren khundte. Voraus, derweyll er den Herrn Carolo Magno alles widersprehen hett was seine Gesandten an Eur R. Khey. Mtt. Hoff tractieren, wen dan alle Sahen woll aussgeen werden, wie ih dan niht zweyfl — so werden seine, des Mihal Vayda, Missgynner, so leider imer der Zeytt ratten, all einer andern Maynungh sein wie hievor; auh, ehe dass er Siebenwyrgen eingenomen hatt, vyr unmiglih gehallten, weder glaubth, noh trautt; da er aber eingenomen, hatt jederman, und vyll mer die jenigen das niht glaubth haben : Viva, viva Mihal Weyda. Wierdt es aber hietzunder die Sahen andersth schickhen, es wirdth nymer zu remedieren sein. Und meine Schreiben, so ih aus treuem ayfrigen schuldigen Pfliht nahgeschryben hab, ingedenckh sein. Ich thue mih in aller undtertheinigister Gehorsamb in dero kheyserlihen allergenedigsten Genaden befelhen. Claussenburg, 7 Februarii, anno im 1600.

Allerundterthenigister, treu gehersamister Diener:

Michael Zekell

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXVI/93; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, *Hungarica*, Fasz. 137. Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 683—684.

[. . .][1]. Dau de ştire Maiestăţii Voastre imperiale romane că am auzit aici în mare taină şi sigur de la o persoană de vază, demnă de încredere, că Sigismund Báthory se află în Polonia la marele cancelar, umblînd cu uneltiri, că numitul cancelar, împreună cu alţi trei voievozi din Polonia au jurat să dea lui Sigismund un milion ⟨zloţi⟩, pentru ca el, Sigismund, să întreprindă un război şi să-l gonească pe Mihai voievod din Transilvania. În acest scop, ei au trimis deja solul lor la Constantinopol, care să trateze cu turcul. Cancelarul şi cei trei voievozi polonezi vor să se pună chezaşi pentru Sigismund că acesta va fi mereu credincios împăratului turc şi că, totodată, Polonia şi Transilvania vor încheia o pace eternă cu turcul; în cazul decesului lui Sigismund, să urmeze la tron fiul cancelarului polonez şi astfel Transilvania va fi supusă turcului şi protecţiei Poloniei. Aceste ştiri sînt sigure, se spune, preamilostive Stăpîne. Rog pe Maiestatea Voastră imperială romană, în numele lui Dumnezeu, cel plin de îndurare şi iertare, să binevoiască a nu-l părăsi pe Mihai voievod, acordîndu-i bani şi ajutorul imperiului, al regelui Spaniei şi al papei, şi cu atît mai puţin de a-l îndepărta de la guvernarea Transilvaniei; cu el, Maiestatea Voastră va încheia un zăvor puternic împotriva intenţiilor inamice, guvernarea, însă, se înţelege, ⟨va fi⟩ într-un mod salutar, nu spre paguba, ci spre folosul Maiestăţii Voastre şi al Transilvaniei. Dumnezeu, care pătrunde toate inimile şi gîndurile oamenilor, să mă judece la ziua de apoi, dacă eu sînt legat sau obligat cu jurămîntul meu credincios şi cu serviciile mele unui alt om decît Maiestatea Voastră imperială romană. Însă, preamilostive stăpîne, mă tem că se va proceda altfel, ceea ce va fi mai rău decît în primul caz ⟨acordarea de ajutoare şi lăsarea lui Mihai la cîrmuirea Transilvaniei⟩ şi nu va mai putea fi remediat niciodată; căci pînă acum nu se vede nimic din care să se poată presupune ceva rău. Mai ales că el, voievodul, a contestat faţă de domnul Carlo Magno ceea ce solii săi au prezentat la Curtea Maiestăţii Voastre, astfel că eu nu mă îndoiesc că cei ce îl pizmuiesc pe Mihai voievod, care din nefericire devin tot mai mulţi, îşi vor schimba cu toţii părerea;

așa cum, înainte ca Mihai voievod să fi cucerit Transilvania, pizmuitorii săi au considerat că acest lucru este imposibil și nu i-au dat crezare, dar după cucerire, oricine, ba chiar mai curînd cei care n-au crezut, au strigat : Trăiască, trăiască Mihai voievod !

Dacă însă se va întîmpla ca lucrurile să meargă altfel, nu va mai fi niciodată vreun remediu. Să vă aduceți aminte de cele scrise de mine dintr-un sentiment de datorie credincioasă și plină de zel [. . .] [2].

Cluj, 7 februarie, 1600

Mihail Székely

[1] Formula de adresare.
[2] Formula de încheiere.

145 **1600 februarie 11, Alba Iulia.**

[. . .] [1] So ist uns von Irer Gnaden dem Herrn Waida gestern die Audienz, umb neun Uhr vormittag, angekhundt worden; darbei wir, Eur. Mätt. hohe Notturfft nah, fur rattsamb gehaltten, den Herrn Carlo Magno, sambt dem Marino, bey der Audienz mitzuhaben, der gewisser Hoffnung, der Marini solt alles Eurer Mätt. geschworner Diener, dem auch am sichristem zu trauen, unser Tulmatsch sein. Alls nun Ir Gnaden der Herr Waida ire Leibgutschi nah uns geschikht und uns stattlih durh den Herrn Zaki Istwan, iren Stallmeisster, und andere wallahische Boiarn belaitten lassen, so haben sy uns durh den Marino gleih ein wenig zuvor erindert, wir sollen in diser offnen Audienz, dabei der Cantzler Napragi, der Cornisch Gaspar, Zekel Moises, Bornamissa Balthaser und andere sibenbirgische und wallahische Rätt gewest sein, nihts alls die Salutation und Congratulation furbringen; das Ubrige inn die geheimbere Audienz remittirn. Derwegen wir unser propositum verändern, und, wie wir vermaint, durh den Marino unsern ersten Furtrag inn wellischer Sprach fortzubringen, — allso hab ich Ungnad, sovil gekhundt, dann der Cantzler Napragi, alls ein gelerter, beredeter Latinus, mit seiner Oration schon gefasst gewest, lateinisch furbringen miessen, und sonderlih haben uns Ir Gnaden der Herr Waida vermanen lassen was wir wider die Bathorischen und die perfidos zu melden hetten, das solten wir inn Beisein der Sibenbirger thuen, — denn da wurden wir vor Augen etlih derselbigen mainaidigen Verrötter sehen. Am Einzug gen Hof haben wir eben die menig Volkhs und die furnemben Leut, wie ich Ungnad dieselbigen inn meinem ersten Hiesein gesehen, gefunden. Ir Gnaden der Herr Waida sein uns bis inn das dritte Zimer endgegen und darnach vor unser bis inn die gewöhnlihe Rattstuben gangen: aldort Ir Gnaden gegen uns ubergestanden, wir auh unser Salutation und Congratulation, vermug der Instruction, additis quibus verborum illecebris, und was wir sonst Irer Gnaden, die man mit Rhuemben und Loben nit ersetigen kham, ohne Eur Mätt. praeiuditio, noh Uberantwortung des Credentzschreiben, furgebraht.

Ich Ungnad hab mit Vleiss die Instruction mit mir genumben, und hab Eurer Mätt. Sigll, das es Ir Gnaden und die sibenbirgischen Rätt woll sehen mügen, endplösst, der Ursachen halben wie Eur Mätt. bald hernah allergnedigist vernemben werden.

Undter dem Vermelden, den der Eur Mätt. allergnedigisten Salutation und khayserlihen Gnaden Ankhundung, haben wir Ir Gnaden Eurer Mätt. und ubersendetes Creditsschreiben uberantwort, welches er mit grosser Reverenz empgangen, gekhust und an die Stiern admovirt.

Volgendts sein wir zu der Congratulation seiner ritterlihen Thatten, und umb Eur Mätt., das hohlöblih Haus Österreih, auch umb die algemeine Christenheit ewig rhuembwirdige Verdienst geschritten, und, ob wir woll bis zu der gehaimbern Audienz den Punkht oder Parentesim wider die mainaidigen Bathoreos aufschieben wöllen, so haben wir doh Ir Gnaden Andeutten nah denselbigen, und ich Ungnad, subiunctis hisce verbis : id quod vigore nostrae instructionis, Eur Mätt. Sigill endplösst, et ex praescribto loquimur, furgebraht. Daruber sich der Cornisch Gaspar im Khopf zu mehrmallen, und, sonderlih, wie uns Ir Gnaden wider durh den Napragi antwortten lassen, gekhratzt; dann ich Ungnad sovil vermeldet : quod iustus Deus tam enormem Seraenissimae Domui austriacae illatam Bathoreorum perfidiam, tot tantaque periuria, iusto suo iuditio inulta diutius esse noluit.

Dess Ubrig unser Furbringen hatt sich mit Eurer Mätt. allergnedigisten Geltshulffen Vertrössten, Ir Gnaden auh sonst mit allen khayserlihen Gnaden zu prosequirn, zu hohen Ehrn und Wirden zu erheben und Ir Gnaden auh bei andern christlihen Potentaten zu commandirn, und ir alls Hulf zu procurirn, unnd denn mit unserer Diensterbiettung, und dass wir inn Allem auf Ir Gnaden von Eur Mätt. gewisen sein, Vermelden geendet.

Dagegen unss der Cantzler Napragi mit etwas Aussfurung, und zu weillen angehengten aculeis, latteinisch geantwort, und vast alles das jenige widerholt was ich Ungnad Eurer Mätt., alls ich inn dem verschinenen Novembris 99-ten hie gewest, inn meinen funf diariis gehorsambist hinaus referirt hab : das nemblih Ir Gnaden der Herr Waida, sider er sich zu Eur Mätt. und der Christenheith geschlagen, inn eiseriste Gefahr, mit Weib und Khind, auh seinem ganzen Land, sich gesetzt und sich so vil Feind sich, maistes Thaills hulfloss, auf den Hals gezogen, dass er gleih selbst niht wäis wie es möglih gewest dass er sich undter sovil Feinden so lang hab erhalten mögen; mit dem Anhang : nihil praeter, spem in manibus habens, — welches wir alls baldt, er meine es dahin verstanden, dass im Eur Mätt. Gelts-Hulffen zu rechter Zeit und volkhumblih gemangelt haben; dann, da sein der Sibenbirger wider in gewest, die Pollakhen, Moldauer, Turkhen, Tarttern, hatt dermassen, mit Feinden umbrungner, nirgents weiter hin gewist, alls extremam fortunam, mit Weib und Khind Hab und Guet, auh sein furnembisten Boiarn, zu tentirn; hab es also, inn Gottes Namben, auf Eur Mätt. Glukh und auf sein aigne Wagnus, gesetzt, und hab hanc perfidam provinciam — welches die sibenbirgerischen Rätt harrt inn die Ohren gebissen — durch Gottes Hulf mit Schwertsträih occupirt. Eur Khey. Mätt. wissen allergnedigist mit was Gefährligkheit und Wagnus er offt seine Gesanten zu Eur Mätt. hinaus geschikht, seine treue Dienst wider den Erbfeind gehorsambist und beständig offerit und khläglih deplorirt hab, tot et tanta dedecora, die die Bathorischen Eur Mätt., dero g liebten Herrn Gebruedern, auh irem hohlöblihisten Haus angethan haben — die hab er durch Beistand Gottes gerochen und das ganze Land undter Eur Mätt. Gewalt gebraht. Das nun solches alles Eur Mätt. gnedigist angenämb, Eur Mätt. es auh niht allein selbst, sondern auh bei allen andern christlihen Pottentaten rhuemben, und im Hoffnung und Trosst geben; fur sich selbst und von andern christlihen Pottentaten mit Geltshulf im niht zu

mangeln, des hab er Herr Waida sich nicht allein zu erfreüen, Gott und Eur Mätt. darumben zu dankhen, sondern er werde durch dergleichen allergnedigiste Erbietten noh mehr accendirt und stimulirt, weitter Eur Mätt. und seinem Glukh nahzusetzen — modo praestetur id quod promittitur. Wir mussen zwar bekhennen, der Cantzler hab wider die Bathorischen und die Sibenbirger scharffe perstringirlihe Worte, die denen sibenbirgischen Rätten, so es angehört, an ir Hertz und an ir Ehr gehen miessen, genuegsamblih gebrauht; er habs nun iussu und metu Waivodae, gethan oder niht. Gewis ist es dass Ir Gnaden ein sondere Freud druber gehabt, und gleich samb mit winkhenden Augen auf die Sibenbirgischen Rätt, alls wören undter Andern sy dieselbigen Verratter, gedeut und gezaigt hatt. Und, wie gemelt, ist die gantze cantzlerische Red mit der Exaggeration seiner treuen, Eur Mätt. gelaissten Dienst und der khunfftigen Erbiettung — doh, wo man ine niht mit der gehörigen und nottwendigen Hulffen verlösst — zuegebraht worden. Ir Gnaden hatt auh gar woll gefallen, da wir vermeldt dass wir von Eur Mätt. auf den Herrn Waida gewisen sein und inn Allem seines Ratts und Guetachtens pflegen, auh ine allein hinwiderumb, zu guetter Nahrichtung, allen notwendigen Beriht im geben sollen.

Gegen uns hatt er Herr Waida sich alles Gunst und Erwiderung freundtlih erbotten; hernah hatt er sich nidergesetzt, uns auh sitzen heysen, sich Eurer Majestät, auch Irer Durchlaucht Gesundts und Wollaufseins halben befragt und mit seinen gewöhnlihen oblationibus, was er von Eur Majestät und der Christenhait wegen thuen, noch wölle uns ein Weill undterhaltten; doch alzeit daran gehengt: wo man im zu rehter Zeit mit den Geltshulffen niht mangele. Darauf wir unsern Abschid von Ir Gnaden genumben, und er Herr Waida uns wider bis inn das dritte Zimer heraus belaitet.

Nach gehabter Audienz, hatt er wider umb Vesperzeit zu uns geschikht und uns das Schreiten vom Khönig von Polln, ohne des Khönigs Undterschrifft, das der verdähtige hieher Gesante, der Krschinezki, mit seinem mitgesantenn Moldauer, mit sich gebracht, sehen lassen; hatt unsers Ratts begert, was er mit dem Gesanten furnemben soll, dieweil des Khönigs Schreiben niht allein fur verdehtig zu halten, sonder auh er, der vermaint Gesante, mit seinem Gesellen, dem Moldauer, vill böser Prakhtikhen zwischen den Khossakhen furn. Ir Gnaden vermeinten niht guet zu sein dass er, Polnischer, und des Moldauers Gesante hie so lang bis der Taranofski khombt, aufgehalten und zusamb gelassen werden solten. Sondern Ir Gnaden Mainung wär, inen baiden iren Abschid zu geben und auf ein Tagräis oder zwo von hinn sie aufhalten und verwahren zu lassen; darnach dem Taranofskhi zu zeigen mit was verdähtigen Sachen die Gesanten daher sein khumben. Welches wir beide niht improbirt; allein sovil darbei gemelt, dass nihts crudelius wider sie statuirt, noh zur Zeit, sondern ihnen ohne harrte Gefenkhnus die geburlih Undterhaltung verschafft wurde; das Irer Gnaden auh niht missfallen. Die Abschrifft des Pollnischen Schreibens hatt er dem Herrn Carlo Magno zuegestölt; die werden Eur Majestät von demselben zu empfahen haben.

Heut hatt er uns die Copi was er dem Khönig von Polln zu andwortten gedenkh, auh communicirn, durh den Armin Peter, lassen; darinen uns gleichwoll etwas nahdenkhlih furkhumben dass er Herr Waida mit Gott bezeugt, nihts wider die Moldau vor im zu haben, so er doh des Augenpliklihs khaumb erwartten khan, inn die Moldau, da es Eur Majestät nur

zuegöben zu fallenn, und gibt allso manigkhlih Ir Gnade guette Wort, und theut demneht darneben was er bei sich resolvirt.

Er ist heut noh gantzlih endschlossen gewest den Cantzler, den Cornisch, den Bodoni Istwan und den Sibrikh, undter dem Schein inn dem ungrischen Lantag, zu Prespurg, bey Irer D., mehrere Hulffen sollicitirn, mit dem Gioan Marini, hinaus zu schikhen. Von dorten möhten sie Eur Majestätt lassen gen Prag furen und mit inen furnemben was sie wöllen; aber es will im gleich sehen das es auh wirt veränder werden (doh khinnen wirs noh niht vergewissen), denn die jenigen so hinaus sollen, merkhen es schon. Wie denn der Cantzler den Carlo Magno zu sich erbetten und aus im vertreülih erfahren wollen, ob man sie gar gen Prag furen werde.

Gegen dem Marini hatt Ir Gnaden sich heut vernemben lassen — welches uns sehr befremdlih furkhumben — er wölle den 16 auf Fogarasch und mih Ungnaden mit sich nemben und den Herrn Zäggel mit etlihen sibenbirgischen und wallachischen Rätten hie lassen; der sollt in der Purkh, in seinen Zimmern, wohnen und der Regirung inn seinem Abwesen, mit den Rätten, furstehen; mich Ungnaden wolten Ir Gnaden mit sich darumben haben, meines Ratts zu pflegen, wie er die Chronstatt, Hermenstatt, Gnösen und Clausenburg besetzen. Inn welche Separation wir ohne Eur Majestät Vorwissen niht allein nicht willigen khinnen, sondern uns wurde bedenkhlih fallen, neben deren die er selbst Eur Majestätt Verrätter schilt, wir, die darfier erkhenen und haltten, und denen wir nihts guets zue trauen dirffen, inn Ratten Eur Majestätt sitzen sollen. So hattauh die Besatzung der furnembisten Stett, unverhindert dass der Herr Waida dem Herrn Carlo Magno eingebildt, er thue es nur die Tirkhen darmit zu betriegen, bei uns ein schiehes Ansehen, dann, da er gegen Eur Mtt. treülih mainthe, so soll er Eur Mätt., und nit sein, Besatzung hinein zu legen begern. Sein Furwendung mit dem Turkhen hatt bei uns ein schlehtes Fundament und macht uns villmehr Sorgen. Bringt Ir Gnaden seine Besatzung ainmal inn die furnembisten Stett, wie nunmehr inn die furnembisten Schlösser, so werde Eur Mtt. so bald, und villeicht woll gar niht, hinein khomben, ungeacht dass der Herr Waida zu vil Mallen dem Herrn Carlo, die Zeit seines Hieseins, zu verstehen geben, er wölle inn Sibenbirgen undter den mainaidigen Leutten niht bleiben, er sey seines Lebens niht sicher, wie er es schon gemerkht, dass man im durh mancherlei Weeg nah dem Leben tracht. Zu dem sohab Eur Mätt. die besten drei Spanschafften in exterioribus partibus inn Henden, so haben siben Spanschafften undter den Zäggeln ire alte Freyheit wider bekhumben: das Ubrig am Land sey schlecht; das beger er inn der Gestalt auh niht. So sehen wir doch das wenigist Anzeigen noh niht eines rechten beständigen Eyfers und Vorsatzes zur Cession, oder dises Landts fur Eur Mätt. Einraumbung; es steh noch alles auf Schrauffen und betrieglihen Ränkhen bey dem Herrn Waida. Ir Gnaden geben auh woll zu verstehen, allss dass sie höftig uber den Ban Mihalitsch erzirnt wären, dass er draussen mehrers bey Eurer Mätt. anbringe und handle alls im bevolchen; aber wir haltens auh nur fur ein Spieglfehten; denn wir albereith erfahren, dass undtern Andern der Mihalitsch und Stoika inn irer Instruction Bevelch haben funfmal hundert tausent Gulden von Eur Mätt. zum Turkhenkhrieg zu begern, und diss wirt der Stravagantien aine sein, davon der Herr Pezzen mir Ungnaden geschriben [. . .][2].

P. S. Der Herr Waida hatt dem Cantzler von Stund an mein lateinischen Furbringen und seine durh den Cantzler gegebne Antwort schrifftlih verfassen; er wöll ims lassen wallahisch vertulmatschen.

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXVI/100, f. 1—11; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137, f. 445—456; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 690—693.

[...][1]. Din partea Măriei Sale domnului voievod ni s-a anunţat audienţa pentru ziua de ieri, orele 9 dimineaţa. Am considerat că, în interesul Maiestăţii Voastre, este oportun să avem pe lîngă noi, la audienţă, pe domnii Carlo Magno şi Marini, în speranţa că acesta din urmă, în calitate de slujitor oficial al Maiestăţii Voastre, în care se poate avea încredere fără nici o rezervă, va fi interpretul nostru. Cînd Măria Sa voievodul ne-a trimis caleaşca lui personală şi o suită impunătoare, alcătuită din domnul Csáki Istvan, comisul voievodului şi alţi boieri valahi, ne-a prevenit ceva mai înainte, prin Marini, ca la această audienţă oficială, în care au fost de faţă cancelarul Naprágy, Kornis Gaspar, Székely Moise, Bornemisza Balthasar şi alţi consilieri transilvăneni şi valahi, să nu expunem altceva decît salutul şi felicitarea, celelalte să fie rezervate pentru audienţa secretă. De aceea ne-am modificat intenţia de a face prima noastră expunere, prin Marini, în limba italiană şi am fost nevoiţi să expunem în limba latină, eu, Ungnad, pe cît m-am priceput, apoi cancelarul Naprágy, ca un latinist învăţat, versat, care îşi pregătise deja cuvîntarea. Măria Sa voievodul ne avertizase că ceea ce avem de comunicat împotriva partizanilor lui Báthory şi a sperjurilor să expunem în prezenţa transilvănenilor — căci vom avea în faţa ochilor pe unii dintre trădătorii care şi-au călcat jurămintele.

La intrarea spre Curte am găsit ceva oşteni şi oameni de vază, aşa cum eu, Ungnad, mai văzusem la prima mea vizită aici. Măria Sa voievodul ne-a ieşit în întîmpinare pînă în cea de a treia cameră şi apoi a mers înaintea noastră pînă în sala obişnuită a consiliului. Acolo, în faţa Măriei Sale, care stătea în picioare, am prezentat salutul nostru şi felicitări, potrivit instrucţiunii, adăugînd unele cuvinte agreabile şi ceea ce, fără prejudiciu pentru Maiestatea Voastră, i se putea spune Măriei Sale, care asculta cu nesaţ cuvinte de slăvire şi laudă; totodată i-am înmînat scrisoarea noastră de acreditare.

Eu, Ungnad, am luat intenţionat instrucţiunea cu mine şi am dezvelit sigiliul Maiestăţii Voastre, astfel încît Măria Sa şi consilierii transilvăneni să-l poată vedea. Din ce motiv am făcut acest lucru, veţi afla îndată.

După ce i-am transmis salutul Maiestăţii Voastre şi asigurări de graţie imperială acordată şi după ce i-am înmînat scrisoarea de acreditare, Măria Sa a luat-o cu mare reverenţă, a sărutat-o şi a dus-o la frunte.

Apoi am trecut la preamărirea faptelor sale cavalereşti şi la meritele sale, demne de slavă eternă, pentru Maiestatea Sa, pentru venerabila Casă de Austria şi pentru toată creştinătatea şi, deşi noi am fi voit să amînăm pînă la audienţa secretă punctul sau paranteza împotriva partizanilor sperjuri ai lui Báthory, totuşi, potrivit indicaţiei Măriei Sale voievodul, eu, Ungnad, dezvelind sigiliul Maiestăţii Voastre, am adăugat următoarele: noi rostim aceste vorbe în baza instrucţiunii noastre, conform celor prescrise. La aceste cuvinte, Kornis Gaspar s-a scărpinat în cap de mai multe ori, cum ne-a confirmat şi Măria Sa prin Naprágy. Apoi, eu, Ungnad, am adăugat:

Dumnezeu cel drept nu va lăsa mult timp nepedepsită, după judecata lui cea dreaptă, perfidia fără margini faţă de Serenissima Casă de Austria, precum şi gravele şi numeroasele acte de sperjur ale partizanilor lui Báthory.

În rest, expunerea noastră a continuat cu făgăduieli de ajutoare bănești din partea Maiestății Voastre, precum și promisiunea de a i se acorda Măriei Sale mai departe întreaga grație imperială, de a ridica pe Măria Sa la înalte onoruri și demnități, de a o recomanda și la alți potentați creștini, pentru a i se acorda ajutoare; am sfîrșit prin a-i oferi serviciile noastre, fiind îndrumați în toate de Maiestatea Voastră către Măria Sa.

Cancelarul Naprágy ne-a răspuns în limba latină, repetînd, ceva mai amănunțit și adăugînd din cînd în cînd unele înțepături, ceea ce eu, Ungnad, am relatat preasupus Maiestății Voastre în cele cinci rapoarte din noiembrie 1599, cînd am fost aici, anume: că Măria Sa domnul voievod, luptînd pentru Maiestatea Voastră și pentru creștinătate, s-a expus celui mai mare pericol, el, soția, copilul și întreaga lui țară și că — cel mai adesea nefiind ajutat de nimeni — și-a atras atîția dușmani, încît nici el însuși nu știe cum a fost posibil să se mențină atîta timp printre atît de mulți dușmani; cu adaosul: neavînd în mîini decît speranța — ceea ce noi am înțeles imediat că e o aluzie la faptul că i-au lipsit cu desăvîrșire, la momentul potrivit, ajutorul bănesc din partea Maiestății Voastre. Transilvăneanul ⟨Andrei Báthory⟩ era împotriva lui, polonezii, moldovenii, turcii, tătarii îl înconjurau ca inamici, încît n-a mai știut cum să iasă din această dificultate decît încercînd, cu soție, copil, avut și cu boierii lui cei mai de seamă, ultimele zaruri. A mizat, în numele lui Dumnezeu, pe norocul Maiestății Voastre și pe propria lui temeritate, ocupînd prin sabie, cu ajutorul lui Dumnezeu această provincie sperjură — la aceste cuvinte consilierii transilvăneni s-au scărpinat după urechi. Maiestatea Voastră cunoaște sub ce primejdie și cu cît curaj și-a trimis adesea solii la Maiestatea Voastră, și-a oferit preasupus și constant serviciile sale credincioase împotriva dușmanului de moarte și a deplîns cu mîhnire numeroasele și gravele mișelii comise de Báthorești împotriva Maiestății Voastre, a iubiților voștri frați și împotriva venerabilei Voastre Case — el a simțit toate acestea, cu ajutorul lui Dumnezeu, și a adus întreaga provincie sub puterea Maiestății Voastre. Pentru toate acestea, Maiestatea Voastră a binevoit să-l proslăvească nu numai personal, ci și pe lîngă ceilalți potentați creștini și să-i dea speranță și mîngîiere că Maiestatea Voastră și ceilalți potentați creștini nu numai că îl vor bucura cu ajutoare bănești, pentru ca el să fie recunoscător lui Dumnezeu și Maiestății Voastre — ci ca el, îndemnat și stimulat prin astfel de oferte, să urmeze mai departe pe Maiestatea Voastră și norocul său — în sensul prestării celor promise.

Trebuie să recunoaștem că ⟨acolo⟩ cancelarul a folosit împotriva Báthoreștilor și a transilvănenilor destule cuvinte aspre, pătrunzătoare, care trebuiau să ajungă în inima și în sentimentul de onoare al consilierilor transilvăneni care le-au auzit; fie că el, cancelarul, le-a rostit sau nu din porunca și de teama voievodului. Cert este că ele i-au pricinuit voievodului mare desfătare, clipind și făcînd semne din ochi spre consilierii transilvăneni, ca și cum, printre alți trădători, ar fi și aceștia. Și, cum am spus, tot discursul cancelarului a fost plin cu exagerarea serviciilor credincioase aduse Maiestății Voastre și oferta pentru viitor, aceasta fiind condiționată de ajutoarele cuvenite și necesare. Măriei Sale i-a plăcut, de asemenea, comunicarea noastră că noi am fost îndrumați de Maiestatea Voastră, către el, voievodul, să ținem seamă în toate de sfatul și avizul său și că trebuie să-i raportăm numai lui cele necesare, spre buna lui informare.

Voievodul s-a oferit prietenos să ne acorde nouă favoarea și asistența sa, apoi s-a așezat, ne-a invitat și pe noi să ne așezăm, s-a interesat

de sănătatea Maiestăţii Voastre şi a Alteţei Sale şi ne-a mai întreţinut cîtva timp cu ceea ce oferă şi vrea să facă el pentru Maiestatea Voastră şi pentru creştinătate, totuşi revenind mereu la aceasta : numai de nu i-ar lipsi ajutoarele băneşti la momentul potrivit. Apoi ne-am luat rămas bun de la Măria Sa, care ne-a condus iarăşi spre ieşire pînă în cea de a treia cameră.

După audienţa avută, el a trimis spre seară din nou după noi şi ne-a arătat scrisoarea de la regele Poloniei, fără semnătura regelui, pe care i-au adus-o suspectul sol Krzniecki, împreună cu solul moldovean al voievodului. Ne-a cerut sfatul, ce să facă el cu solul, căci nu numai că scrisoarea regelui este suspectă, ci şi el, solul, cu tovarăşul său moldovean uneltesc printre cazaci. Măria Sa socoteşte că nu e bine ca solul polonez şi moldoveanul să fie opriţi aici şi lăsaţi împreună pînă vine Taranowski, ci este de părere să-i concedieze şi apoi, după o zi-două de călătorie, să-i reţină şi să-i pună sub pază; apoi să-i arate lui Taranowski cu ce lucruri suspecte au venit solii. Noi n-am dezaprobat, dar am cerut să nu se comită deocamdată vreo cruzime împotriva lor, ci, fără închisoare aspră, să li se dea întreţinerea cuvenită; părerea noastră n-a displăcut voievodului. Copia scrisorii poloneze a fost dată lui Carlo Magno, de la care Maiestatea Voastră o veţi primi.

Azi ne-a comunicat, prin Petru Armeanul, şi copia scrisorii sale de răspuns către regele Poloniei. Nouă ni s-a părut cam îndoielnic faptul că voievodul jură pe cruce că el nu are nimic împotriva Moldovei, cînd el abia aşteaptă clipa de a intra în Moldova, dacă Maiestatea Voastră ar aproba; deci Măria Sa mai spune uneori vorbe frumoase, dar făptuieşte curînd ceea ce hotărăşte de unul singur.

Azi, el a fost absolut hotărît să trimită pe cancelar, pe Kornis, Bodony Istvan şi Sibrik, împreună cu Giovanni Marini, la Pressburg, la Alteţa Sa, pentru a solicita ajutoare, sub aparenţa că îi trimite la Dieta ungară. De acolo, Maiestatea Voastră puteţi să-i trimiteţi la Praga şi să faceţi ce vreţi cu ei; se va vedea îndată însă că hotărîrea a fost schimbată (totuşi noi nu ştim încă sigur), căci cei ce trebuiau să plece au remarcat deja; astfel, cancelarul l-a chemat pe Carlo Magno la el, voind să afle confidenţial dacă ei vor fi expediaţi la Praga.

Măria Sa i-a spus azi lui Marini un lucru care nouă ne pare foarte ciudat, anume că el vrea să plece pe ziua de 16 spre Făgăraş şi să mă ia pe mine, Ungnad, cu el, lăsînd aici pe Székely, cu cîţiva consilieri transilvăneni şi valahi; el ⟨Székely⟩ va locui în cetate, în camerele voievodului şi va prezida, împreună cu consilierii, guvernul în absenţa voievodului; pe mine, Ungnad, vrea să mă aibă pe lîngă el, spre a-mi cere sfatul cu ce oşteni trebuie să ocupe oraşele Braşov, Sibiu, Bistriţa şi Cluj. Noi nu numai că nu putem aproba, fără ştirea Maiestăţii Voastre, această separare a mea de Székely, ci avem anumite rezerve de a ne afla într-un consiliu al Maiestăţii Voastre, alături de aceia pe care însuşi voievodul îi înfierează ca trădători, noi care avem sarcina de a-i descoperi şi de a-i aresta şi în care nu ne este permis a ne încrede. Tot astfel şi ocuparea cu oşteni a celor mai de seamă oraşe ne face să devenim bănuitori — în ciuda faptului că voievodul îl face pe d-l Carlo Magno să creadă că el vrea în felul acesta să înşele pe turci — căci, în caz că el este credincios Maiestăţii Voastre, trebuie să dorească în oraşe oşteni de-ai Maiestăţii Voastre, şi nu pe ai săi proprii; pretextul lui cu turcii are o bază greşită şi ne dă îngrijorări.

Odată ce voievodul îşi va fi aşezat oamenii săi în oraşele şi în castelele cele mai importante, Maiestatea Voastră nu va mai intra în ele curînd sau

poate niciodată, în ciuda faptului că voievodul i-a dat de înţeles de mai multe ori domnului Carlo <Magno>, în timpul şederii sale aici, că el nu vrea să rămînă în Transilvania, printre sperjuri, că el nu e sigur de viaţa lui, că, aşa cum a observat, se încearcă pe fel de fel de căi a se atenta la viaţa lui. Afară de aceasta, că Maiestatea Voastră are în mîini cele mai bune comitate în părţile din afară, iar şapte comitate, aflate sub secui, şi-au recăpătat vechile privilegii, astfel că restul pămîntului este de proastă calitate şi el nici nu-l doreşte.

Totuşi, noi nu vedem nici cel mai mic semn că el se străduieşte cu adevărat şi că intenţionează să cedeze Transilvania, să evacueze ţara pentru Maiestatea Voastră. La acest voievod totul este contradicţie şi şiretlic amăgitor. Măria Sa dă de înţeles că s-ar fi mîniat vehement împotriva banului Mihalcea, fiindcă acesta ar fi expus şi tratat pe lîngă Maiestatea Voastră mai mult decît i-a poruncit; noi însă considerăm că asta nu e decît un fel de luptă de scrimă simulată, căci chiar acum am aflat că Mihalcea şi Stoica au avut în instrucţiunea lor, printre altele, să ceară de la Maiestatea Sa pentru războiul cu turcii 500 000 florini şi aceasta e numai una din cererile lui fantastice, despre care d-l Pezzen mi-a scris mie, Ungnad [...] [2].

P.S. Domnul voievod a pus imediat pe cancelar să aştearnă în scris expunerea mea latină şi răspunsul cancelarului; vrea să pună să i se traducă în limba română.

---

[1] Formula de adresare şi referire la scrisoarea lor din 10 februarie, în care relatau despre primirea ce li s-a făcut la Alba Iulia.

[2] Formula de încheiere.

146 **1600 februarie 11, Plzen.**

Rudolphus. Recognoscimus et notum facimus tenore praesentium universis. Postea quam Praepotentis Dei, pro cuius gloria contra gentes barbaras atque impias pugnamus, concessu Transilvania nostram in potestatem redacta, etiam Illustris Michael Valachiae Transalpinae Vaivoda, praeclaro in Rempublicam Christianam zelo accensus nobis se, provinciamque suam ultro subiecit, fidemque erga nos suam rebus contra Turcas et in Transilvania fortissime felicissimeque gestis probauit, cum armis ditionem illam ab iniusto Cardinalis Bathorei Dominatu vindicavit, ac memorabilem victoriam reportavit, Nos tum pro solicitudine nostra qua Regnorum nostrorum ac ditionum salutem curamus et pro ea excubamus, tum pro solita in subditos et clientes nostros benignitate munificentiaque nobis faciendum duximus, ut constantem in nos fidem ac merita dicti Illustris Michaelis Voivodae nobis grata et accepta esse, et singularem nos Valachiae curam ac protectionem suscipere ostendamus, certo nobis promittentes futurum ut non solum Illustris ipse Michael quod Laudabiliter caepit, constanter continuet, verum etiam ut ipsius, posteri Laudatissimum fidelitatis ac fortitudinis quod ipse praebet exemplum imitentur, Motu itaque proprio et ex certa nostra scientia, animoque bene deliberato, supradictum Michaelem Vaivodam eiusque Liberos et ditionem Valachie Transalpinae in specialem nostram et succesorum nostrorum Hungariae Regum clientelam ac fidem recepimus, quemadmodum praesentium tenore recipimus, ita quidem ut auxilium quotiescunque necessitas postula-

uerit, quantum possimus ipsius allaturi simus et ut prouinciae illius Transalpinae Dominium ab Illustri ipso Michaele, in ipsius Liberos Legitimos, masculini sexus, de primogenito scilicet in primogenitum successiue deriuari debeat, ea tamen condicione, ut quotiescunque casus nouae successionis sese abtulerit, ille qui successurus sit, nobis ac successoribus nostris Hungariae Regibus fidelitatis Iuramentum quem admodum Illustris ipse Michael praestitit sancte solenniterque praestet. Haıum testimonio literarum manu nostra subcriptarum et sigilli nostri appensione munitarum. Datum Pilsnae die 11 febr. 1600.

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXVI/99; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137, f. 442—444; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 689—690; „Revista arhivelor", an. LII, vol. XXXVII, p. 180—181.

Rudolf. Recunoaştem şi facem cunoscut tuturor prin cuprinsul celor de faţă. După ce, cu permisiunea atotputernicului Dumnezeu, pentru a cărui glorie luptăm contra neamurilor barbare şi nelegiuite, ilustrul Mihai, voievod al Ţării Româneşti, aducînd Transilvania sub puterea noastră, fiind înflăcărat de un neîntrecut zel pentru creştinătate, ni s-a supus pe sine însuşi, ba şi provincia sa, şi a dovedit credinţa lui faţă de noi prin fapte de arme contra turcilor, precum şi în Transilvania, cu foarte mult curaj şi cu izbîndă, a redobîndit cu armele acel ţinut din stăpînirea nedreaptă a cardinalului Báthory şi a cîştigat o victorie memorabilă. Noi, atît din sîrguinţa cu care ne îngrijim de bunăstarea regatelor şi a ţinuturilor noastre şi veghem pentru ele cît şi din obişnuita bunătate şi dărnicie faţă de supuşii şi clienţii noştri, am considerat că trebuie să facem astfel, încît să arătăm că statornica credinţă faţă de noi şi meritele numitului ilustru Mihai Voievod ne sînt plăcute şi bine primite şi că acordăm deosebită grijă şi protecţie faţă de Ţara Românească, ceea ce este o promisiune certă nu numai că însuşi ilustrul Mihai va continua cu stăruinţă ceea ce a început demn de laudă, ci că şi urmaşii săi vor urma exemplul foarte lăudat de credinţă şi curaj pe care le manifestă el însuşi. Şi, astfel, din propriul îndemn şi din singura noastră ştiinţă şi cu vrere bine chibzuită, am primit în clientela şi credinţa deosebită a noastră ca şi a succesorilor noştri regi al Ungariei, pe sus-zisul Mihai Voievod, pe copiii lui, precum şi ţinutul Ţării Româneşti, după cum prin prezenta acceptăm să dăm ajutor atît cît vom putea şi ori de cîte ori îl va cere trebuinţa, iar ţinutul acela al Ţării Româneşti să se moştenească de la ilustrul Mihai însuşi la copiii săi legitimi de sex masculin, adică în mod succesiv din primul născut la primul născut, dar cu această condiţie ca, ori de cîte ori s-ar ivi un caz nou de moştenire, succesorul să ne presteze nouă şi urmaşilor noştri, regi al Ungariei, jurămînt de credinţă, aşa cum a prestat însuşi Mihai, cu sfinţenie şi solemnitate. Spre mărturie dăm această scrisoare a noastră, subscrisă de mîna noastră şi întărită prin imprimarea sigiliului nostru.

Dat la Plzen, în ziua de 11 februarie 1600.

147 **1600 februarie 12, Alba Iulia.**

[...] [1]. Heut umb neun Uhr vor Mittag hatt uns der Herr Waida fur innern gehaimben Audienz, darbei niemandts alls der Armin Peter (welcher auh, weill er ausser der Gefahr, und etwas niht wenigs, ye lenger, ye mehr

bey dem Herrn Waida, anstatt des verstorbnen Balok Gergels zu gelten sich empfindt, böse, von uns unverhoffte falsche Tukh an sich nimbt) gewest, bereuffen; darzue wir den Herrn Carlo Magno und den Marini mit uns genomben. Inn welcher Audienz wir allein den, negst nach der Salutation volgenden, unserer Instruction Articl, wie das Regiment im Land mit Ir Gnaden Ratt zu bestöllen sein wölle, proponirt, und mit demselben nah-end drei gantzer Stund, umb der villfelttigen Incidenten willen, die uns der Herr Waida drein geworffen, zuegebracht und danneht nihts, das fur Eur Mätt. wär, erhalten.

Wir haben sonst ein halbe Stund mit im zu thuen gehabt, ehe Ir Gnaden denselben Punkht recht verstehen wöllen, sondern nur gefragt: „Was begern Eur Mätt., was wolten Sie von mir haben". Und, wie wir dieselb unser Proposition ein Weil durh den Marino wallahisch, ein Weil durh den Armin Peter, dem der Herr Zäggel den Inhalt ungrisch declarirt, dass er Herr Wayda dessen etwas mehr capax worden, so hatt er allein auf die Versicherung des Landts geantwortet das sey woll assecurirt, alle furnembissten Heüsser mitt seinen Leutten besetzt, denen woll zu trauen; da erschein khein Mangel, wir solten was gnöttigers oder was anders proponirn, davon mehr der Zeit gelegen. Wir haben replicirt, es sey ein Land niht allein vor den euserlihen und innerlihen Feinden mit Khriegsvolkh zu versichern, sondern auch mit guetten Polizei-Ordnungen, der iustitiae Administration und Anrichtung guetter, nutzer Wirtschafften, zu Vermehrung und Erhebung der Einkhomben, zu bestöllen. Darauf er geantwort, er hab so lange Jahr die Wallahei woll geregirt, daran nihts zu tadln; er trau im diss Land auh noh woll zu regirn. Sovil das Khriegswesen belangt, dem wisse er rehts zu thuen; sovil aber die iustitiam belangt, da seyen ich und der Herr Zäggl von Eur Mätt. zu im abgesandt, das wir im inn denselben politischen Sachen, neben andern Eur Mätt. und im geschwornen Rätten, die er dartzue verordnet, beistehen sollen. Was die innerlihen Feind anlange, da haben sich Eur Mätt. nihts weitter zu besorgen: wann nur der Herr des Landts Eurer Mätt. treu und aufreht ist, so müessens die Innwohner woll auch sein. Ich Ungnad hab sein, des Herrn Waida, von im der Treu des Herrn im Land Vermelden auf Eur Mätt. gezogen; Eur Mätt. sein, Ir Gnaden selbst Bekhantnus nach, Herr da im Land; die werden Ir selbst niht untreu sein: Eur Mätt. wolten allein gegen ein guettes Regiment ein guette Ordnund im Land, das jetzt alles confundirt und sonst bedrangt ist, auch ein guette Wirtschafft angestölt söhen. Darauf ist der Herr Waida etwas wenigs alterirt heraus wider gefahren, unser Proposition fur gantz unnöttig geacht, und vermeldt: soll Frid gemacht werden, so mahne man Frid und thue sich zu Rhue; will aber Eur Mätt. Krieg, so schikhen sy bald Gelt, Russtung und die Röhr herein, brauhen niht Aufzug, die im gar zu wider sein; so wölle er sich niht lang saumben, sondern strakhs anziehen: die Zeit sey schon vor der Thir. Er hab vermaint, wir hetten im Bevelch in zu vermahnen, dass er auf die ain oder ander Seiten anziehen soll, und wir khömben mit aller notwendigen Fursehung, mit dem Gelt, Rüsstungen und Röhrn, umb die er so lange Zeit durh seine aigne Leut anhelt, deren vertröstet, nicht aber bis dato fähig wirdet; daruber die besste Zeit und die schönisten Gelegenhaithen aus den Henden im endgehen. Er wolt die Moldau schon längst inen haben, da er Gelt, Rüsstung und Röhr gehabt hett.

Wir haben Ir Gnaden mit allen Glimpfen zu verstehen geben, wir gewarteten alle Tag eines Curirs, so solte der Herr Dr. Pezzen auh inn

Khurtz hinen sein, darbei wir in Einem und Anderem mehr Berihts und Gewisheit gewartteten; sonsten russten sich Eur Mätt. zu Continuirung des Kriegs so starkh alls vor nie, wie dann schon Eur Mätt. von den Beheimben 8 000 zu Fues und 2 000 zu Ross, zu Versicherung der Chron Ungern und Sibenbirgen, begert hett; sie hielten auh inn andern iren Khonigreihen, Reihs- und Landtäg, aus denen auch von andern Potentaten Eur Mätt. noh mehrere Gelts und Volkh-Hulf zu gewartten haben. So hab sich der Moschkhobiter auh erbotten, die Tarttern diss Jar zu hindern, das sie niht heraus ziehen; welches er gern angehört. Sovil aber anlangte des politisch Wesen, darzue er uns, neben Andern, albereit von im verordenten Eur Mätt. und im geschwoernen Rätten, brauhen wolte, da wussten wir niht ob dieselb Eurer Mätt. angenömb sein wurden, weill Eur Mätt. von denselben, jha dem ganzen Land, zum öfftern beleidigt und offendrit worden ist.

So wurde uns auh niht geburen neben inen zu sitzen, alls die sein irer Mainäidigkheit und Verbrechens noh niht purgirt, und eben diss gehör auh zu unser jetzigen Proposition, von Ir Gnaden zu vernemben wie doch die reht Schuldigen, Andern zum Abscheuh, und zu Verhiettung khunfftiger der gleichen aydbrihiger Abfäll, zu bestraffen und was fur ein Demonstration wider sie furzunemben wär; dann bis her hetten wir noh khein Demonstration so Ir Gnaden wider dieselben die doh Ir Gnaden woll khennen, furgenumben hetten.

Darauf Ir Gnaden sovill wider geantwort, sie gewarten nur von Eur Majestät dero Bevelch, welche er straffen soll; so solls alspald geschehen. Wir endgegen haben in Herrn Waida sovil berichtet, dass Eur Majestät vorher Ir Gnaden Ratts gewarteten; druber sie sich alls dann allergnedigist resolvirn wurden.

Darmit er Herr Waida uns aber gar von dem proposito braht, ist er inn dise Wort prorumpirt, die uns der Marini vertulmätscht: er wöll Gubernator in disem Land sein, er sey nah Eur Majestät inn disen Stuel gesetzt, und wir im alls Räth zuegeben, und, weil im der Herr Carlo Magno eben disen Punkht hatt furgebraht, jetz auh hinaus passirt und er Herr Waida im schon sein Erclärung darauf gethan, der Herr Pezzen auh in Khurtz, und villeiht seine daussige Gesanten mit ime Herrn Pezzen hinnen im Land sein werden, so werde Eur Majestät Resolution und Andtwort drauf zu erwarten sein, er wölle inn Mittls, was sonst notwendigs furfallen im Land wirdet, mit unserem Ratt handln und bestöllen, — es sey umb ein khurze Zeith zu thuen.

Den Herrn Carlo haben wir vor Ir Gnaden gefragt ob er disen Punkht hatt Ir Gnaden furgebraht und was er fur ein Beschäid darauf habe von Ir Gnaden — so hatt ers widersprochen, er hab darvon nihts gemelt, bring auch Eur Majestät nihts drauss von Ir Gnaden hinaus; welches er Ir Gnaden lauter und rund tulmatschen lassen. Wir haben auh benebens sovil dartzue geredt, Herr Carlo sey mit einer sondern, und wir mit einer sondern Instruction herkhomben: noh der selben wirt sich ein jeder Thaill zu rihten und der selbigen noh zu gelöben wissen. Wir haben uns verwundert, dass der Herr Waida auf den Herrn Carlo sich referirt, der es widerredt, und er Herr Waida endtlih es mit dem wieder verblümbt, wir sollen im offt gedachten Punkht, damit er in gar reht verstehe, ungrisch vertirn; so wöll er in wallachisch transferrin lassen und weiter darauf gedenkhen. Welches wir ohne Bedenkhen gewilligt, auf das er sich ja niht, er hab den Punkht niht verstanden, zu endschuldigen habe, und wirt, seitemal er,

Herr Waida, seine Wallahen und Gesanten ire Reden und Wort sehr offt mutiren, und sich warlih niht darauf zu verlassen, ein hohe Notturfft sein, damit wir hinfuran die genöttigisten Sachen, darauf Eur Majestät von ime Herrn Waida aigentlih und gewiss wöllen beantwort sein, schrifftlih ubergeben, und von im wider schrifftlih und mit seiner Undterzaihnus. Wienn jetzt der Herr Magno was heraus bringen, es wirt dennacht Glukhs, das ers holt oder niht, auf Schrauffen und unmüglihe conditiones setze bedörffen ⟨sic⟩.

Gar sehr angenämb ist uns gewest, dass Herr Madno bey diser Audienz sich befunden, denn er angehört wie sich niht inn Allem er Herr Waida dem gleichmessig vernemben lassen will, was er ime Herrn Magno hatt eingebildet und Eur Majestät hinaus endpeut, darob er Herr Carlo sich hoh erfreuth, es albereit hinaus geschriben — ich aber Ungnad hab allzeit dran gezweifelt und zweifel ye lenger, ye mehr. Das werden unsere Relationes noh und nah mit sich bringen; Gott wöll das ich irre. Obwoll Herr Waida vor unser Ankhunfft dem Herrn Carlo vermeldt, er hab dem Mihalitsch niht bevelchen das zu vermelden, dass er Herr Waida hinn in Sibenbirgen wolle possesor, gubernator und absolutus patronus bleiben, hatt in ein alten Narrn gescholten und allss wolt er in ungestrafft, wann er wider khombt, niht lassen, und es reüte in, dass er in hab hinaus geschikht, so hatt es doch er der Waida Zimblich mit seinem aignem Mund bestätt, indem er vor unser gesagt, er woll gubernator sien, er hab das Land mit Eur Majestät Nomben, und mit der, gleih woll weniger, Hulf eingenomben, sitz noh Eur Majestät inn dissem Stuel. Das ist warlih vill geredt, und, wirt er den Ban Mihalitsch, auh den Stoika gleihsowenig alls den Armin Peter, den er nur anfangs todt haben wöllen, straffen : sy colludirn mit einander. Diss sein Gemüeth bestätet er Herr Waida auh inn dem, dass er zu dem Raguseer Marino vor diser Audienz vermeldet, wann er aus dem Land zu⟨g⟩, so wolt er sein Sohn mit uns und andern Rätten hie inn Regiment lassen; daraus merkhen Eur Majestät dass inn Ir Gnaden Intrinseco niht ist, wie es der Armin Peter vor etlih Wohen zu Säggmär gegen uns vermeldt, sein Herr der Waida hab inn Sinn selbst hinaus zu Eur Majestät zu reisen, Ir Durchlaucht Ertzhertzog Maximillian herein zu beläitten und inn das Land einzusetzen.

Weill nun auf diss Mal der Herr Waida weiter zu bringen niht gewest ist, und er sich auf Herrn Carlo Magno hinaus und Herrn Pezzens, auh seiner Gesanten Hereinkhunfft lendet, so haben wir die erste Furia an in allso sborirn ⟨sic⟩ mussen und lassen : er cedir oder nit, so mues er nit zum Feind werden. Eur Khey. Majestät werden ir disen sein Herrn Waida Intent umb sovil weniger befrembd furkhomben lassen, weill Eur Majestät anfangs geratten worden, Ir auh niht zu wider gewest, da er je niht weihen wolt, das Gubernament inn certis limitatis conditionibus, gleich auf ein Zeit, neben Eur Majestät Leutten, zu vergonnen. Mann mues gemach mit im gehen — nur das er niht hostilis werde.

Zum Generalissimo ist er Herr Waida inn Khriegswesen diser Ortten niht zu verbessern, wann er nur Eur Majestätt Besatzung in die Stett und Schlösser einliess und sich inn dem Faall unverdahtlih hielte — wie ers gleichwol dem Herrn Carlo Magno furgibt, dass ers thuen wöll, wan in Euer con li competenti agiuti di danari et arme, es sey inn die Moldau oder inn die Turggei, anziehen lassen, und in auch inn seinen praetensionibus, die der Herr Carlo Magno mit sich hinaus bringt, gratificirn wöllen : diss sein conditiones, die er gar weit extendirn mag, und Eur Khayserlichen

Majestätt einzugehen schwör und ungelegensamb sollen werden. Wann Eur Majestätt extraordinari Present herein khomben wär, so hette in Eur Majestätt uber die Massen darmit eingenumben und devincirt; er hett ein gross Fesst druber angestölt und alles Geschutz lassen abgehen; dass die Sibenwirger con cordoglio hetten ansehen müessen. Eur Majestät geruehen noh drauf gnedigist gedaht zu sein.

Da er auh mit Eur Majestät leidenlihen Conditionen herinen bleiben soll und sein Regiment was temperiert und moderirt, darmit er niht ein Aufruhr und Aufstand im Land enrihtet, darzue die Pollakhen baldt helffen wurden und der Jeremias, so wär undter dem Himel khein bessere Solssen <sic> und Ruetten uber die Sibenbirger alls er: sie zittern fur im und furhten sich vor seinem Schatten.

Den Tartter Haan fur Eur Majestätt zu erpracticirn, das ligt dem Herrn Waida sehr an; hatt uns gefragt ob wir khein Bevelch derwegen haben. Darauf wir im geantwort, Eur Majestätt wurdens an den 50 000 Ducaten auh niht erwinden lassem wann Eur Majestät nur versihert wären, dass er stark hielte; es wolten Ir Gnaden Weeg zäigen und Mittl wie Eur Majestätt sich auf in Tartar Haan verlassen möhten, — so wöllen wirs vleissig sollicitirn. Der Herr Waida hatt gemelt, man hatt niemants zu im geschikht aufs Neu mit im zu tractirn. Er Tartar Haan hab im Glauben und Trauen gehalten, und, hetten Eur Majestät Ir Gnaden gevolgt und in zeitlich behandlt und verehrt, so hett er den Schaden inn Ungern auh niht gethan. Eur Majestät solten wissen, dass der Moldauer un die Polläkhen höfftig mit im tractirn, dass er Tarttar sich zu im wider in Herrn Waida schlag; es sey besser er werde auf Eur Majestät und sein, Herrn Waida, Seiten erhandelt alls das in die Feind an sich ziehen.

Eur Majestät wolten bald ein Schreiben herein an Tarttar Haan schikhen, damit mit im zeitlich tractirt werde. Er wöll weiter mit uns darvon reden, dann es ist vill daran gelegen; er wöll auch bald seiner und unserer Leut zwen zu im schikhen.

Darmit ist die Audienz geendet worden, und wir sein von Ir Gnaden so licentiirt worden. Das Übrig und mehrers werden Eur Majestät von dem Herrn Carlo Magno vernemben, und wir wöllen bald mehr Eur Majestät gehorsambist schreiben [...] [2].

P. S. Der Herr Waida weis schon, dass der Cornisch Caspar alle seine vorende <sic> Haab und Parschafft zu dem Melith Paul geschikht hatt und der Cantzler auh sein Gelt hinaus geschikht. Er steth noh darauf, dass der Cantzler, der Cornisch, Bodoni und Sibrikh hinaus inn ungrischen Lantag sollen.

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXVI/102, f. 1—11; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 695—698.

[...] [1]. Azi, pe la orele 9 dimineaţa, voievodul ne-a chemat în audienţă intimă, secretă, la care n-a fost de faţă decît Petru Armeanul (care, fiind în afara primejdiei şi simţindu-se din ce în ce mai mult în graţia voievodului, înlocuindu-l pe defunctul Balogh Grigore, umblă cu uneltiri răutăcioase şi viclene, neaşteptate de noi); am adus cu noi şi pe domnii Carlo Magno şi Marini. După schimbul de saluturi, în această audienţă, noi n-am luat în discuţie — potrivit instrucţiunii noastre — decît modul cum ar trebui organizată administraţia în ţară, cu sfatul Măriei Sale. Audienţa a durat

aproape trei ore, din cauza numeroaselor obiecţii ridicate de voievod, şi din ea n-am obţinut *nimic* favorabil pentru Maieştatea Voastră.

Ne-a trebuit o jumătate de oră pînă cînd Măria Sa a binevoit să înţeleagă exact acest punct, căci el punea mereu întrebarea: „Ce doreşte Maiestatea Voastră, ce vreţi Domniile Voastre de la mine?" Abia după ce Marini i-a expus cîtva timp în limba română punctul nostru, iar apoi, cîtva timp, Petru Armeanul — căruia dl Székely îi înfăţişase conţinutul în limba maghiară — voievodul a priceput ceva mai bine, dar a dat răspuns numai cu privire la siguranţa ţării, anume că ţara este în siguranţă, că garnizoanele cele mai importante sînt constituite din oamenii lui de încredere; în privinţa aceasta nu se resimte nici o nevoie; noi trebuie să propunem cele ce sînt de trebuinţă sau altceva mai potrivit momentului de faţă. Noi am replicat că o ţară nu are nevoie numai de a fi asigurată cu oşteni împotriva duşmanilor din afară şi dinlăuntrul, ci prevăzută şi cu bune regulamente de poliţie, cu o administrare a justiţiei şi cu întocmirea unor activităţi economice bune şi folositoare, în vederea sporirii şi perceperii veniturilor. La care voievodul a răspuns că el a cîrmuit bine atîţia ani Ţara Românească, neputîndu-i-se reproşa nimic şi crede că va cîrmui bine şi ţara aceasta. În ce priveşte problemele militare, el ştie ce trebuie să facă; în ce priveşte administrarea justiţiei, Maiestatea Voastră ne-a trimis pe mine şi pe d-l Székely aici, pentru a-l ajuta în aceste chestiuni politice, alături de consilierii numiţi de el şi legaţi prin jurămînt faţă de Maiestatea Voastră şi faţă de el personal. În ce priveşte duşmanii interni, Maiestatea Voastră nu trebuie să-şi facă griji: atunci cînd stăpînul ţării este credincios şi loial faţă de Maiestatea Voastră, locuitorii ţării sînt în mod necesar tot astfel. Afirmaţia voievodului despre credinţa stăpînului ţării, eu, Ungnad, am raportat-o la Maiestatea Voastră <rectificînd> că Maiestatea Voastră sînteţi stăpînul ţării, aşa cum atestă şi Măria Sa şi că locuitorii nu vor fi necredincioşi voievodului. Dar, în vederea unei cîrmuiri bune, Maiestatea Voastră ar dori să vadă instalată în ţară şi o ordine bună, căci acum totul este confuz şi apăsător, de asemenea, ar dori o economie bună. La aceste cuvinte, voievodul puţin contrariat, şi-a ieşit din fire, a considerat propunerea noastră ca fiind cu totul de prisos şi a spus: dacă se doreşte pacea, atunci să se facă pace şi să ne pregătim pentru o viaţă paşnică; dacă însă Maiestatea Voastră vrea război, atunci să trimită grabnic bani, armament, puşti; el nu are nevoie şi nici nu-i place zăbava; el nu va zăbovi, ci va porni imediat: momentul potrivit bate deja la uşă. El a crezut că noi avem poruncă să-l prevenim că trebuie să pornească într-o direcţie sau alta şi că venim cu cele necesare, cu bani, armament, puşti, pe care le cere de atîta vreme prin propriii lui oameni, şi care i se promit, dar pînă acum nu i s-au dat; astfel că lui îi scapă din mîini momentul cel mai potrivit şi cele mai frumoase prilejuri. El ar fi luat de mult Moldova, dacă ar fi avut bani, armament şi puşti.

Noi i-am dat de înţeles cu toată blîndeţea că aşteptăm din zi în zi curierul, că d-l Pezzen va veni şi el curînd şi că atunci vom avea mai multe informaţii şi certitudine într-o chestiune sau alta. Dealtfel, în vederea continuării războiului, Maiestatea Voastră se înarmează mai intens ca oricînd, cerînd din Boemia 8 000 pedestraşi şi 2 000 călăreţi pentru asigurarea coroanei Ungariei şi Transilvaniei; ţine dietă imperială şi diete regionale şi în celelalte regate ale sale, aşteptînd şi de la ceilalţi potentaţi un ajutor mai mare de bani şi oşteni. Astfel, moscoviţii s-au oferit şi ei să împiedice anul acesta pe tătari de a porni la luptă.

Voievodul a ascultat cu plăcere aceste știri.

În ce privește chestiunile politice, pentru care a spus că ar avea nevoie de noi, alături de ceilalți consilieri numiți de el, n-am știut dacă acest lucru ar fi pe placul Maiestății Voastre, care a fost adesea ofensată de acești consilieri, ba chiar de întreaga țară. Nici nu s-ar cuveni să stăm alături de ei pînă cînd nu-și vor ispăși sperjurul și crima. Această chestiune constituie și ea obiectul actualei noastre propuneri, anume de a afla de la Măria Sa cum trebuie pedepsiți cei cu adevărat vinovați, spre a intimida și a feri în viitor de acte similare de sperjur și ce măsuri trebuie luate împotriva lor; căci pînă acum n-am văzut din partea Măriei Sale vreo manifestare împotriva lor, deși el îi cunoaște foarte bine.

Măria Sa a răspuns că așteaptă poruncă de la Maiestatea Voastră în privința celor ce trebuie pedepsiți și după aceea se va face acest lucru. Noi am obiectat că Maiestatea Voastră așteaptă mai întîi sfatul Măriei Sale și apoi va lua o hotărîre.

Pentru a ne abate de la această chestiune, voievodul a izbucnit cu cuvintele, pe care ni le-a tălmăcit Marini : că el vrea să fie cîrmuitor în această țară, că el a fost așezat în acest scaun imediat după Maiestatea Voastră ⟨ca locțiitor⟩, iar noi i-am fost dați drept sfetnici și cum dl Carlo Magno a sugerat chiar acest punct și l-a comunicat și afară, iar voievodul s-a și explicat cu el și cum dl Pezzen va fi și el în scurt timp aici și poate că și solii, trimiși de voievod afară, se vor întoarce odată cu Pezzen, de aceea trebuie așteptate hotărîrea și răspunsul Maiestății Voastre; pînă atunci, el va face și întocmi, cu sfatul nostru, cele de trebuință în țară — e vorba numai de un timp scurt.

În fața Măriei Sale am întrebat pe dl Carlo Magno dacă el i-a sugerat acest punct și ce rezoluție a pus Măria Sa la punctul respectiv; dar Magno a tăgăduit, spunînd că n-a vorbit nimic despre acesta și nici nu duce Maiestății Voastre vreo rezoluție; ceea ce Măria Sa a pus să i se tălmăcească clar și precis. Noi am mai adăugat că dl Carlo a venit cu instrucțiunea lui specială, iar noi cu a noastră și fiecare parte trebuie să se orienteze după propria sa instrucțiune și să o îndeplinească. Noi ne-am mirat că voievodul se referă la Carlo Magno și acesta dezminte, iar voievodul caută în cele din urmă să treacă frumos peste lipsa de concordanță dintre cei doi, cerîndu-ne să-i tălmăcim în ungurește numitul punct pentru a-l înțelege mai bine; el va pune să fie tradus în românește și va medita asupra lui. Noi am încuviințat fără nici o rezervă, pentru ca el să nu aibă scuza că nu l-a înțeles; și fiindcă voievodul, valahii și solii săi își întorc foarte des afirmațiile și vorbele încît nu te poți baza pe ele, va fi neapărat de trebuință ca în viitor să-i înmînăm în scris chestiunile cele mai importante, la care Maiestatea Voastră ține să aibă răspunsul propriu și neîndoielnic al voievodului și de asemenea să-l luăm de la el în scris, sub semnătură proprie. Dacă dl Magno aduce acum ceva acolo, va fi nevoie să-și încerce norocul, fie că reușește sau nu, cu niște condiții nesăbuite, imposibile.

A fost foarte plăcut pentru noi că dl Magno a fost prezent la această audiență și că a auzit cum voievodul nu vrea să se declare întrutotul de acord cu ceea ce i-a sugerat el lui Carlo Magno și ceea ce acesta a transmis Maiestății Voastre și pentru care dl Carlo s-a bucurat atîta și a și scris pretutindeni în afară — dar eu, Ungnad, am pus tot timpul la îndoială acest lucru și mă îndoiesc din ce în ce mai mult. Rapoartele noastre vor scoate treptat la iveală; să dea Dumnezeu să mă înșel! Deși voievodul a spus domnului Carlo, înainte de sosirea noastră , că el n-a poruncit lui Mihalcea

să transmită că voievodul vrea să rămînă posesor, guvernator și stăpîn absolut în Transilvania, l-a calificat pe Mihalcea de nătărău bătrîn, pe care nu-l va lăsa nepedepsit la întoarcere, regretînd că l-a trimis, totuși voievodul, cu propria lui gură, a confirmat acest lucru, spunînd că vrea să fie guvernator, că el a luat țara cu numele Maiestății Voastre, dar cu prea puțin ajutor din partea acesteia și că se află în scaun imediat după Maiestatea Voastră. Aceste vorbe spun în adevăr mult și el nu va pedepsi pe banul Mihalcea, nici pe Stoica și tot atît de puțin și pe Petru Armeanul, pe care numai la început a spus că îl va omorî; ei toți s-au înțeles între ei. Atitudinea voievodului este confirmată și prin ceea ce îi spunea raguzanului Marini înainte de audiență, anume că atunci cînd va lipsi din țară, va lăsa la cîrmuire pe fiul său, împreună cu noi și cu ceilalți consilieri.De aici, Maiestatea Voastră observați că în adîncul sufletului Măriei Sale nu se află ceea ce ne spunea nouă Petru Armeanul, acum cîteva săptămîni la Satu Mare, anume că stăpînul său, voievodul, intenționează să întreprindă o călătorie la Maiestatea Voastră, să-l însoțească pe Alteța Sa arhiducele Maximilian încoace și să-l instaleze în țară.

Deoarece de data aceasta voievodul nu putea fi adus mai departe, el revenind mereu la dl Carlo, la sosirea domnului Pezzen și a solilor săi, a trebuit să-l lăsăm să-i treacă prima furie: fie că cedează ⟨Transilvania⟩, fie că nu, el nu trebuie să ne devină vrăjmaș. Această intenție a voievodului nu poate surprinde pe Maiestatea Voastră, deoarece la început Maiestatea Voastră a fost sfătuită să nu se împotrivească voievodului — pe atunci cînd el nu voia o consacrare — și să i se acorde guvernarea pe cîtva timp, alături de oamenii Maiestății Voastre, în anumite condiții limitate. Trebuie procedat cu binișorul cu el — numai să nu ne devină ostil.

Ca generalissim, în problemele militare ale acestor locuri voievodul este cum nu se poate mai bun, numai dacă ar admite în orașe și castele pe oștenii Maiestății Voastre și s-ar comporta astfel încît să nu dea loc la bănuieli — cum îl asigură pe dl Carlo Magno că o va face — în caz că, ajutat cu bani și arme, ar porni fie spre Moldova fie spre Turcia și dacă ar fi recompensat în pretențiile sale, pe care le duce cu sine dl Carlo Magno; acestea sînt condițiile sale, pe care el le poate extinde și a căror acceptare este grea și incomodă pentru Maiestatea Voastră. Dacă ar fi sosit darul extraordinar al Maiestății Voastre, l-ați fi cîștigat peste măsură și i-ați fi preîntîmpinat dorințele; el ar fi organizat o mare sărbătoare și ar fi slobozit salve din toate tunurile, astfel încît transilvănenii să privească cu invidie. Binevoiți, Maiestate, să mai reflectați la acestea.

Dacă va fi ca el să rămînă aici în condițiile acceptate de Maiestatea Voastră, iar cîrmuirea sa va fi întrucîtva temperată și moderată, pentru a nu da loc la tulburări și răscoală în țară, la care ar da o mînă de ajutor polonezii și Ieremia, atunci n-ar exista o biciușcă și o nuia mai bună pentru ⟨nobilii⟩ transilvăneni decît el; ei tremură în fața lui și se tem și de umbra lui.

Voievodul ține foarte mult să-l cîștige pe hanul tătar pentru Maiestatea Voastră; ne-a întrebat dacă nu avem vreo poruncă în acest sens. I-am răspuns că Maiestatea Voastră n-ați precupeți vreo 50 000 ducați, dacă ați fi sigură că hanul își respectă obligația; dacă Măria Sa ne-ar arăta căile și mijloacele cum ne-am putea baza pe hanul tătar, l-am solicita cu sîrg. Voievodul a spus că noi n-am trimis recent pe nimeni la tătar, spre a trata. Hanul tătar i-a fost credincios voievodului și, dacă Maiestatea Sa l-ar fi ascultat pe voievod, și l-ar fi tratat și cinstit la timp pe han, acesta

n-ar fi făcut pagubele din Ungaria. Să ştie Maiestatea Voastră că moldoveanul şi polonezii negociază adesea cu tătarul, pentru ca acesta să lupte împotriva voievodului; este mai bine ca hanul să fie cîştigat de partea Maiestăţii Voastre şi a voievodului decît să fie atras de duşman.

Maiestatea Voastră să binevoiască a trimite o scrisoare hanului tătar, pentru a se purta negocieri cu el la timp. El vrea să mai stea de vorbă cu noi despre aceasta, căci este o chestiune foarte importantă; el intenţionează să trimită curînd la han doi oameni de-ai săi şi doi de-ai noştri.

Cu aceasta, audienţa a luat sfîrşit şi astfel am fost licenţiaţi de Măria Sa. Restul şi altele în plus le veţi afla de la dl Carlo Magno, iar noi vă vom scrie curînd mai mult [...] [2].

P.S. Voievodul ştie deja că Gaspar Kornis şi-a trimis bunurile cele mai de preţ şi banii la Melith Paul, de asemenea, şi cancelarul şi-a expediat banii afară. Este încă nesigur dacă cancelarul, Kornis, Bodoni şi Sibrik vor fi trimişi la Dieta ungară.

[1] Formula de adresare.
[2] Formula de încheiere.

148 **1600 ⟨înainte de februarie 13⟩[1].**

1. Ĭtăiu, căndu au venit Pătru Armeanul la îpăratul, el au cerşut 10 [2] răspunsure lu Mihaiu Voevoda, şi au zis îpăratul: „ce va pohti Mihaiu Voevod, tot să fie pre voe Domni-Sale”.

2. Č-au cerşut Mihaiu Voevodă de la îpăratul? Cerşut-au 2 000 de pedestri, 2 000 de călăraş, „şi săntu; ce, cum veri zice, sta-vor au meargevor” [3].

3. Răspunsu. Îpăratul au strănsu sobor toţi domnii, vlădicii, piscupii şi arhiduchii şi toţi ai îpăratului, păntru credinţa şi păntru bine ce au făcut Mihaiu Voevodă îpăratului şi e-u slujit, ca să-l ajute îpăratul; eră îpăratul să-i dea ce va pohti Mihaiu Vodă [4].

4. Răspunsu. Ce va pohti Mihail Voevoda de la îpăratul, să-i dea, care cetăţ i va plăcea „însă mai multu să-i dau păntru atăta bine ce mi-eu făcut Mihail Voevoda”.

5. Răspunsu. Au zis îpăratul şi tot soborul şi svatul: „păntru vitejie ce au făcut Mihail Voevoda şi destoinic, am zis să fie Mihaiu Voevodă craiu [5], şi fiiu său eră craiu”.

6. Răspunsu. Zis-au îpăratul să însore pre Pătraşco Vodă şi să-i dea din ruda îpăratului care-i va fi voe şi să-l facă fecior [6] îpăratului şi să fie al îpăratului.

7. „Însă, de va fi voe lui Mihail Voevodă să trimeatem omeni la margine, să păzescă, ca să auză alalţi îpăraţi şi domni că ţara este a nostră, eră Mihail Voevodă este ispravnic preste toate, ca să îţeleagă şi alalţi îpăraţi cum este Mihail Voevodă ispravnic, să nu mai fie certă şi stricăciune” [7].

8. Răspunsu. „Eu, îpăratul, la Domne-Ta, Mihaiu Voevodă, rog-te, î cestu rându să nu mergi la Moldova, că am îţelesu că au dat canţelerul din leşi [8] voe lui Jigmon [9] craiu să străngă oste. Nu e vreame acum să ne batem cu Moldova, că turcii stau î spinare nostră, eră, să ne vom bate cu Moldova, noi să lăsăm turcii; eră noi am îţeles de un boerin po im [10]

Sari, şi are un fecior ci îmblă iscodă î ţara leşască, de spun la noi tot ce fac ei.''

9. Răspunsu. ,,Eu, îpăratul, zic : de veri vrea, Mihaiu Voevodă, să fac pre fiiu tău craiu î Ardeal, eu, îpăratul, să trimeţ omul mieu credincios să fie împreună cu fiiul Domne-Tale, şi Domne-Ta iar, veri lăsa omul Domne-Tale credincios. Eră Domne-Ta să fii ispravnic preste toate oştili [11] ; iară, ce veri pohti, tot va fi pre voe Domne-Tale, şi-ţi voiu da încă mai multu de căt veri pohti''.

10. Răspunsu. Îpăratul au trimes la Franţa, la Spanea, la Papa şi la toţ mai marii — de bărbăţie şi de vitejie : ce eşti al doile Alecsandru, ca să te ajute cu bani şi cu alte multe cinste îfrumuseţate [12] ; ,,ce vor trimete ei : ajutoriu, bani, eră eu încă de 3 ori mai multu''.

11. Răspunsu. ,,Păntru vrăjmaş č-au fostu mai denainte vreami, să aibă multă dosadă'' [13].

12. Răspunsu. ,,Multu rog-te, carei au fostu acie mai nainte vreame de-au gonit crăiasa [14], de-ţi săntu drag, să prinzi pre Iambru Diiak [15] ; ce să nu-l laş nicecum, ce multu să-l pedepseşti''.

13. Răspunsu. Alta : ,,rog pre Domne-Ta — č-au fostu dat Jigmon Craiu crăiasei să-i dai şi Domne-Ta, iară Domne-Ta ce veri pohti de la mine, eu tot ţi voiu da Domne-Tale'' [16].

14. Răspunsure. ,,Încă iară rog pre Domne-Ta, Mihail Voevodă, păntru acea ţară — să nu se strice îtru viaţa Domne-Tale, şi časta a îpărăţiei meale, ce să fie amăndoo una î viaţa Domne-Tale [17] ; că eu voiu să le las să fie pre voe Domne-Tale ca să cunoşt cum este mai bine, să fie tot după Domne-Ta'' [18].

15. Răspunsu. ,,De astă zic Îpărăţie Mea : să-mi fii frate deî cei 4 fraţi [19], drag şi iubit ; alta, păntru dragstea nostră, ce veri vrea să trimeţ la Îpărăţie Mea nu trimeate pre streini, ce mi scrie cu măna Domne-Tale, de la inimă ; ce ţi va fi voe, eu ţi voiu face''.

16. Răspunsu. ,,Cunoscut-am că este loc î Ţara Rumănească de iaste aur şi argintu ; ce, să veri zice Domne-Ta eu să trimeţu omeni să cruze [20] păntru binele Domne-Tale — că am omeni de acel lucru, de ştiu venele şi de diamante, şi au lucrat şi î ţara ungurească, că păntru acesta aur şi argintu ştiu carei lucrează ; şi zic că este şi fier ; ce, să va fi voe Domne-Tale — să-i trimeţ şi veri vedea şi alte lucrure ce vor face''.

17. ,,Eu, îpăratul, rog pre Domne-Ta să nu laş îtr-acel loc mulţi credincioşi, numai să laş 3 : Greci şi Frănci şi Lotreni [21] ; numai să goneşti Calvin şi Areianăş [22] şi să le ei beseareca să o dai unde veri vrea Domne-Ta ; alta — te rog să trimeţi omeani la Clujvar ; î toate casele să fie căte 2—3 [23] omeni, că săntu răi'' [24].

18. [25] ,,Eu, îpăratul preste toţ îpăraţii, zic : şi tot sobor să judeci Domne-Ta — ce veri face să fie făcut şi cum veri zice să fie zis cum să fie mai bine şi ce veri pohti tot va fi pre voe Domne-Tale [26]''.

19. ,,Cum mi-eu venit solii din ţara Moscului, de la îpăratul, cu mi să mi dea 10 000 tal. de sute [27] să mă bat cu turcii şi să-ş dea soru-sa după frate-mieu, Macsimiliian ; eră cu Tătarul — să-i fac să nu mai vie îtru ajutoriul turcilor'' [28].

20. Că ,,mi-eu trimes Spanea soli, şi Papa, şi mă rogă să nu fac pace cu turcii ; numai la vară toţi să fim gata'' [29].

21. (Desupra tuturora) : ,,Că zicem : mai bine cestu loc să rămăe la fiiul Domne-Tale, păntru cinstea Domne-Tale ; eră Domne-Ta ce veri zice — nu vom eşi din cuvăntul Domne-Tale : aceastea săntu î măna

Domne-Tale de le birueşti [30]; ce, socoteaşte cu îţelepciunea Domne-Tale să nu se bucure vrăjmaşii Domne-Tale — multu eşti îţeleptu. Ce să trimeţ răspunsu pre aceste cuvente la Îpărăţie Mea" [31].

Iw Mihail vod [32] Carolo Magno m. pr. [33]

1600 <înainte de 13 februarie>.

Den sechsten Martzi hatt Stoika Vestir die Articl so Herr Carlo Magno dem Herrn Waida inn italianischer Sprach exhibirt und inn wallahischer Sprah mit seiner Handtschrift und Pedtschafft verfertigter und undterschribner zu Weissenburg dem Herrn Waida gelassen, inn die sirvisch oder ratzisch Sprach vertolmätscht; so wir, Ungnad und Zaggel inn das Teutsch allso gebrocht [1].

1. Peter Armin ist zu Irer Mätt. hinasgeschikht worden vom Herrn Waida; hatt auf zehen [2] des Herrn Mihals Begern oder Articl Antwort von Irer Mätt. begert; darauf Ir Mätt. geantwort, alles was der Herr Waida begert, dass wirt noch seinem Willen geschehen.

2. Der Herr Waida hatt von Irer Mätt. begert 2 000 zu Ross und 2 000 zu Fues; darauf Ir Mätt. geantwort, die 4 000 Man zu Ross und Fues sein albereith fertig und verhanden : will sy der Waida inn Sibenbirgen haben, so sollen sy antzehen; sollen sy aber hervorn warten, so solls auh geschehen [3].

3. Ir Mätt. haben alle Ire geisstlichen und weltliche Landleut, gehaimbe und andere Rättfur sich erfordert, inen fuergehalten und noh lengs ertzelt die grossen Dienst so der Michal Waida der Khay. Mätt. geläist hatt : darumb sey Ir Mätt. endschlossen alles was der Michal an Ir Mätt. begern wirt, das ims Eur. Mätt. leisten wöllen [4].

4. Wass fur ein Schloss, aines oder meher, der Waida von Ir Mätt. begern wirt, das wöllen Im Ir Mätt. umb seiner treuen Dienst Willen geben.

5. Es haben Ir Mätt. inn der gantzen Versamblung seiner Ratt und Landleit vermeldt, der Mihal Waida und sein Sohn solten seiner treuen Dienst Willwn Khonige [5]/sein.

6. Ir Mätt. haben vermeldt und allso gesagt, das Ir Mätt. dem Petraschko aus irem Gebluet ein Freundin geben wollen, darmit man erkhenn das Ir Mätt. den Petraschko fur iren Sohn halten [6].

7. Wann er Mihal begern wirt das Ir Mätt. auss die Oberungrisch Granitz wider den Turkhen wolten Khriegs-Volkh schikhen, so soll er das Haubt daruber sein, damit menigkhlih wisse, das er Irer Mätt. Obrister Veldgeneralissimo sey [7].

8. Ir Mätt. begern an im, er soll jetz wider die Moldau nihts anheben, denn es ist niht Zeith, denn der pollnisch Cantzler [8] dem Sigismundo [9] zuegeben Volkh aufzunemben. Wann man auh mit den Moldauen khriegen solt, so miesst man Frid mit dem Turkhen mahen, die Irer Mätt. noh auf dem Halls legen. Sonsten haben Ir Mätt. guette Khundschafft [10] was inn Polln geschiht oder niht.

9. Ir Mätt. vermelden, da der Herr Waida wolt das sein Sohn Khonig inn Sibenbirgen wurde, wo wolten Ir Mätt. im ein verstandigen Man zuegeben, und er Mihal solte im auh Einen zuestöllen, mit deren Ratt das Land solte geregirt werden. Er aber Herr Waida solte Veldherr sein uber alles Khriegvolkh herenhalb der Thönä [11]. Und, endlih, niht allein was der

Herr Waida begert, sondern noh ein vill Meherers wöllen im Ir Mätt. einraumben.

10. Ir Mätt. sagen, sy haben zu der Bobstlihen Heylikheit, zum Khonig von Hispania, Frankhreich und andern christlihen grossen Potentaten Potschaften abgeferttigt und begert, sy sollen dem Mihal mit Gelt und Verehrungen helffen, und zu grossen Wurden erheben [12], alls wann er der ander Gross Alexander wär; und, was im dieselben Potentaten zu Hielf geben werden, das wöllen Ir Mätt. noh im Drifahen meherers thuen.

11. Ir Mätt. begern das der Mihal alle Plagen, Marter und Starf denen anthuen soll die dem Sigismundo wider herein geholffen und Ir Mätt. alls Romischen Khayser verraten habe [13].

12. Ir Mätt. bitten gar hoh den Herrn Waida die jenigen noh Schörf und Ungnad zu straffen, so Ir Durchlauht die Ertzhertzogin [14] aus den Land gestossen, sonderlih den Imbre Diak [15], den er auf das Höhst martern und zum Todt bringen lassen soll.

13. Ir Mätt. begern vom Herrn Waida, was Sigismundus der Ertzhertzogin geschenkht, das alle er Ir wider geben, — Ir Mätt. wollen im zwaimal sovil darfur erstatten [16].

14. Ir Mätt. begern Sibenbirgen niht veröden zu lassen, so lang Ir Mätt. und der Herr Waida leben, denn Ir Mätt. halten Sibenbirgen wie seine Länder, und ire Lender wie Sibenbirgen [17]. Ir Mätt. verlassen sich auf ine Herrn Waida und verhoffen es werde ime auh allso gefallen [18].

15. Ir Mätt. willen in Herrn Waida lieben wie die andern Ir Durchlauht, Irer Mätt. drei Herrn Gebrueder [19]; was er von Irer Mätt. begern wirt, dass soll in ervolgen: er darf nit Leit schikhen, sonder nur mit aigner Hand schreiben, und es anbringen.

16. Ir Mätt. haben verstanden das der Herr Waida inn der Wallahei schönne Gold, Silber — und Eysenperghwerh hatt; da wöllen in Ir Mätt. pergverstandige Leut schikhen [20], die die Pergwerh reht pauen, auch vill Werkh göden ⟨sic⟩, der gleihen man nie inn der Wallahei gesehen, aufrihten khinen, Alles dem Herrn Waida zu Nutz.

17. Ir Mätt. begern das der Herr Waida nur drei Religionen im Land leid: die Catholisch, Griechisch und Augspurgisch Confession [21]. Ir Mätt. begern auh das er zu Clausenburg sein Besatzung, zu drei, zu vier [23] inn ein Hauss, einlegen wölle, umb der grossen Verraterrei dieselben Statt willen [24].

(*Nota.* wie der Herr Waida von Weisseburg herwerts gegen Chronstatt verraist ist, so hatt er sagt der Stoika — so angestölt; aber die Clausenburger haben das Khriegsvolkh niht einlassen wollen, sonder die Aufzugprukhen aufgetzogen.) [25]

18. Ir Mätt. haben sich mit Iren Rätten endschlossen, was den Herrn Waida fur guet ansihet, das Irer Mätt. und dem Land zu Guet khumben soll, dass guet sein [26].

19. Ir Majestät haben gemelt, der Muschkhoviter hab durh seine Gesanten Irer Majestät endpotten, ein Million [27] dartzugeben, wider den Turkhen zu khriegen; er woll auh ein Befreundtin mit Irer Durchlaucht Ertzhertzog Maximillian verehlihen; das er auh hab zuegesagt, die Tarttern aufzuhalten, das sy dem Turkhen niht mehr zu Hulf khumben khinnen [28].

20. Der Babst, der Khonig von Hispania begern von Irer Mtt. gar starch, Ir Majestät, die sollen mit dem Turkhen nit Frid mahen, sy wöllen Irer Majestät treülih beistehen [29].

21. Ir Majestät vermainen, und haltens derfur, dass Besst, das seinem Sohn Sibenbirgen blib, dem Michal Waida zu Ehr; und darauf beharren Ir Majestät so harrt das sy von seinem, des Waida, Wort nit weihen und das sy es allso fur guet ansehen es sey Alles inn Sibenbirgen undter sein, des Herrn Waida, Henden [30]; allein vermanen Ir Majestät den Herrn Waida, er wölle mit solher Vernu⟨n⟩fft handln und sich allso verhalten das Ir Majestät und seine Feind niht ein Frolokhen druber haben; und, diewell er Herr Waida witzig ist, so wirt er Irer Majestät auf dis zu antworten wisse [31].

Allergnedigister Khayser und Herr [34],

Dise Punkht hatt uns der Stoika Vestir razisch, wie dis ich, Zäggel, verstehe, aus dem wallahischen vertulmatscht. Das khumbt uns nun so depravato und corrupto sensu fur, das wir aus etlichen Punkhter den rehten Verstand gar niht gewunnen khinen, und doh woll merkhen das der rehte Sensus aller zu seinem Herrn Waida Vortl torquirt und getzwungen wirt.

Des Herrn Waida Antwort, so er undter seiner Handschrifft und Pedschafft dem Herrn Carlo Magno mitgeben, haben wir bis her niht khinen bekhumben; ohn allein hatt der Stoika gemelt, der Herr Waida gedenkh sich niht von seinem Sohn absundern zu lassen, das der Sohn hinn und er inn der Wallahei bleiben, sondern, was sein ist, das ist seines Sohns, und was seines Sohns ist, das ist sein; sy wöllen bald beisamben stehen fur ein Man. Dis sagte der Stoika; alls er gefragt wurd, was sein Herr auf dise Articl geantwort, mehrers wusste er sich niht zu erindern, dann er sey zu des Magno Verraisen, niht im Land gewest. Sonst hatt sich der Stoika auh woll hören lassen das was der Carlo Magno vom Waida undterzeihneter hinausfurt, das sein eben die Begern die der Ban Mihalitsch und der Stoika bey Eur Majestät anbraht haben; das wirt Herr Carlo gewis niht glauben, vill wniger gestehen.

Der Herr Carlo Magno wir⟨d⟩ Ir M. sein Inhibition, und auh des Herr Waida Antwort, baide gefertigter, gehorsambist furgebraht haben. Weill sich nun der Herr Waida, so starkh darauf referirt und der Stoika offentlih gemelt hatt, gegen mir Ungnaden Alles was sein Herr, das erstemal wie ich, ohne Credenz-Schreiben, hereinkhumben, mit mir conversirt hatt, das sey nur ein Conversation gewest, und hab nihts verbindlihs auf sich; sein Herr halte sich zu dem was mit dem Carlo Magno, alls einem Gesanten, und was nun mehr mit uns, alls Eur Majestät Potschaffter, gehandt ist worden, khunfftig gehandlt wirt werden, und was er Herr Waida albereit durch seine aigne Gesanten drauss bey Eur Majestät hatt angebraht, — so stellen wir nohmals zu Eur Majestät genedigisten Willen und Gefallen ob sy uns die rehten lautern Abschrifften was Herr Carlo Magno herein und hinaus gebraht hatt, zu unserer besserer Nahrihtung, allergenedigist wöllen ervolgen lassen. Eurer Kay. Majestät uns allerundterthenigist bevelhendt.

⟨Pe verso :⟩ Teutsche Vertulmatschung aus wallachischer unnd räzischer Sprach derjenigen Articl so der Her Carlo Magno dem Herr Mihal Waida inn wällischer Sprach exhibirt unnd die wellische Vertolmatschung mit aigner undterschriebener undt petschierter hintr ihm den 13 February zue Weissenburg im Henden gelassen.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXIII/36, p. 1—5; ⟨și microfilm Austria, r. 231, c. 599—602⟩; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I. K. 84, f. 238v—240 — original vechi romànesc, cu însemnare autografă a lui Mihai Viteazul; *„Ce-au dus Cal Mango"* ⟨Carlo Magno⟩; sub no. 16, Quid locuta fuit cum Carolo

Magno Michael Vajiuoda; iscălitură autografă cu chirilice a lui Mihai Viteazul: *Iw Mihail vod.*; semnătură cu litere latine a lui Carlo Magno: *Carolo Magno m. pr.* şi sigiliu inelar; *ibidem*, Colecţia xerografii Austria, pach. CCXVI/49, f. 144—151; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 139, f. 11—14, traducere germană contemporană, sub data 1600 martie 6 ⟨din cuprinsul scrisorii insoţitoare a comisarilor imperiali David Ungnad şi Mihail Székely, redactată, probabil, de secretarul lor⟩; şi o trad. latină modernă datată cu 16 februarie 1823, în xerografia CCXXXXVI/36, p. 6—9; N. Iorga, *Documente noi... relative la Petru Şchiopul şi Mihai Viteazul*, în „Analele Acad. Rom.", Mem. s. ist., seria II, t. XX, Buc., 1898, p. 22—24 ⟨textul originalului vechi romănesc⟩ şi p. 27—29 ⟨în note, traducere parţială a textului german⟩; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 699—701 — textul traducerii germane, sub data de 1600 ⟨înainte de 12 februarie⟩, fără iscălitură şi adresă.

---

[1] În traducerea germană contemporană făcută de comisarii imperiali David Ungnad şi Mihail Székely, mai bine zis de secretarul lor, rezultă data de 13 februarie, cînd Carlo Magno i-a lăsat lui Mihai Viteazul „clauzele" în italiană şi *le-a lăsat la Alba Iulia scrise în româneşte şi iscălite cu mîna sa şi întărite cu pecetea inelară*, iar apoi, la 6 martie, la întoarcerea din misiunea sa, visternl Stoica le-a tradus în „sîrbeşte" şi, la rîndul lor, comisarii, mai bine zis Székely, care cunoştea slavona, le-a tradus în germană şi le-a înaintat împăratului.

[2] Cele 10 răspunsuri cerute corespundeau probabil unui număr egal de întrebări, care însă nu sînt cunoscute, cele 21 din documentul de faţă sugerînd totuşi conţinutul întrebărilor propriu-zise, întrucît unele din acestea nu sînt chiar răspunsuri, ci idei generale.

[3] În textul romănesc, punctul 2 este foarte concis formulat; textul german amplifică: *în acest ⟨punct⟩ Maiestatea Sa a răspuns că cei 4 000 de oameni, călăreţi şi pedestraşi, se află de acum gata pregătiţi; dacă însă voievodul doreşte să-i aibă în Transilvania, ei trebuie să pornească; dar dacă trebuie mai întîi să aştepte — fie şi aşa.*

[4] Sfîrşitul este mai explicit în textul german: *De acum Maiestatea Sa este hotărîtă să îndeplinească tot ce va dori Mihai de la Maiestatea Sa.*

[5] „Crain" ⟨titlul cerut de Mihai⟩ este redat prin „König".

[6] În textul german: *ca să se vadă că Maiestatea Sa îl consideră pe Pătraşcu drept fiul său.*

[7] Comisarii înţeleg o trimitere de trupe la hotarul Ungariei Superioare, pe cînd Mihai pare a se gîndi la un ajutor imperial, sub comanda sa, pentru paza hotarelor Transilvaniei. *Dacă Mihai va dori ca Maiestatea Sa să binevoiască a trimite oaste de la hotarul Ungariei Superioare împotriva turcilor, el ⟨Mihai⟩ trebuie să fie căpetenia lor, astfel încît oricine să ştie că el ⟨Mihai⟩ este comandantul suprem al Maiestăţii Sale.*

[8] Jan Zamoyski, hatmanul coroanei poloneze.

[9] Sigismund Báthory.

[10] *po im⟨eni⟩*, slav. =anume, pe nume; *Sari* pare a fi contele Sarin, dar in textul german el nu este cunoscut, se vorbeşte doar de *iscoade bune*.

[11] Textul german precizează: *peste oastea de dincoace de Dunăre.*

[12] Pasajul sună altfel: Mihai va fi răsplătit de creştinătate astfel, încît să ajungă *un al doilea Alexandru cel Mare*; *cinste infrumseţate* este tradus prin „onoruri", dar se adaugă: *şi înălţat la mari demnităţi.*

[13] Textul german este mai extins: *Maiestatea Sa doreşte ca Mihai să aplice tuturor acelora care l-au ajutat pe Sigismund să revină ⟨ca principe în Transilvania⟩ şi care au trădat pe Maiestatea Sa, ca împărat roman, toate chinurile, torturile şi pedepsele. Dosadă* din textul romănesc redă termenul *„căştigă"*, întîlnit în alte texte romăneşti publicate în acest volum ⟨v. doc. din 3 februarie 1600, Plzen⟩, aici, cu sensul de „mustrare". „sancţiune".

[14] Maria-Christi⟨er⟩na, fiica arhiducelui Carol de Graz, devenită soţie a lui Sigismund Báthory.

[15] Deák Imre ⟨sau Emeric⟩, dintr-o familie transilvăneană bine cunoscută pe acea vreme.

[16] Textul german cuprinde mai mult decît originalul: *Maiestatea Sa îi va înapoia ⟨lui Mihai⟩ de două ori pe atîta.*

[17] *căci Maiestatea Sa consideră Transilvania ⟨la fel⟩ ca pe propriile provincii, iar propriile provincii ca pe Transilvania.*

[18] Textul german dă altfel: *Maiestatea Sa se bazează pe el, pe domnul Voievod, şi speră că şi acestuia îi va conveni astfel.*

[19] În textul german sînt numai trei fraţi.

[20] În original, cuvînt corupt: *să lucreze*.

[21] În original: pentru *luterani*, în textul german: „confesiunea augsburgică"; restul textului din original se omite în traducerea germană.

[22] Este vorba de *armenii arieni*.

[23] La N. Iorga se dă eronat *23*, în loc de „2.3". <v. și nota de la p. 29, *op. cit.*>; textul german dă *cîte 3—4*.

[24] Explicația germană: *din cauza marii trădări a acestui oraș* se referă la găzduirea lui Sigismund Báthory <v. pct. 13>.

[25] Înaintea punctului 18. textul german dă o *Notă*: *Îndată ce domnul voievod a pornit din Alba Iulia spre Brașov, el a orînduit lucrurile astfel — spune Stoica —, dar clujenii nu le-au permis oștenilor să intre și au ridicat podul de peste șanț.*

[26] În traducerea germană: *Maiestatea Sa, împreună cu consilierii săi, a hotărît ca ceea ce domnul voievod consideră bun și spre binele Maiestății Sale și al țării — așa să fie.*

[27] Traducerea germană dă pentru „un întunearec" = 10 000 de sute — ein Million = ‚un milion".

[28] În privința hanului, sarcina de a-l opri și-o ia țarul <Boris Godunov>, *pentru ca ei <tătarii> să nu mai poată veni în ajutorul turcilor.*

[29] La punctul 20 nu se vorbește, în textul german, de pregătiri anume ale creștinilor pentru vara următoare.

[30] În textul original, *să le biruești*, cu înțelesul: „să le ocîrmuiești", „să administrezi".

[31] Punctul 21 are altă interpretare: *Maiestatea Sa este de părere și consideră drept cel mai bun lucru ca Transilvania să rămînă fiului său <al lui Mihai>, în cinstea lui Mihai voievod; Maiestatea Sa insistă mult ca ei <comisarii> să nu se abată de la cuvîntul lui, al voievodului, și să considere totul bun; totul în Transilvania să fie în mîinile lui, ale domnului voievod, însă Maiestatea Sa este de părere că domnul voievod să binevoiască a acționa cu înțelepciune și să se comporte astfel, încît dușmanii Maiestății Sale și ai săi proprii <ai lui Mihai> să nu aibă motiv a se bucura; și, fiind el, domnul voievod, un om înțelept, să dea Maiestății Sale răspuns la acestea.*

[32] Iscălitură autografă a lui Mihai Viteazul, cu litere chirilice.

[33] Semnătura comisarului imperial, cu caractere latine.

[34] Urmează interpretarea textului românesc de către comisarii imperiali, Ungnad și Székely:

„Preamilostive Împărate și stăpîne,

După cum înțeleg eu, <Mihail> Székely, aceste puncte ne-au fost tălmăcite nouă din limba română în limba sîrbă de către vistierul Stoica. Ele ne apar atît de deformate și corupte ca sens, încît din unele puncte nu putem scoate adevăratul înțeles, observăm totuși că adevăratul tîlc al tuturor <punctelor> a fost răsucit și silit în avantajul domnului voievod*.

Răspunsul domnului voievod, pe care acesta l-a dat, scris de mîna proprie și sub pecetea sa, domnului Carlo Magno, nu l-am putut primi pînă acum; atîta doar că Stoica a comunicat că domnul voievod nici nu se gîndește să se despartă de fiul său, că fiul va rămîne aici, iar el <voievodul> în Țara Românească, și că ceea ce îi aparține lui aparține și fiului, său, iar ceea ce este al fiului său este <totodată> și al său; ci vor să rămînă solidari, ca o singură făptură. Aceasta a spus-o Stoica. La întrebarea: ce a răspuns stăpînul său la aceste puncte, n-a putut să-și mai amintească, deoarece, la plecarea lui Magno, el n-a fost in țară. În rest, Stoica a mai spus că ceea ce a dus Carlo Magno sub semnătura voievodului este exact cererea pe care o dusese banul Mihalcea și Stoica la Maiestatea Voastră; acest lucru domnul Carlo nu-l va crede, desigur, și cu atît mai puțin îl va mărturisi.

Domnul Carlo Magno va fi adus preasupus Maiestății Voastre propunerea sa, precum și răspunsul domnului voievod, ambele desăvîrșite și încheiate. Deoarece domnul voievod se referă atît de accentuat la aceasta, iar Stoica a comunicat-o în mod deschis față de mine, Ungnad, că tot ceea ce stăpînul său a discutat cu mine prima dată, cînd eu am venit fără scrisoare credențială, fusese doar o conversație și că nu are nimic obligatoriu în sine; stăpînul său rămîne la cele tratate cu Carlo Magno în calitate de sol și la cele ce au fost tratate și care vor mai fi tratate cu noi, ca soli ai Maiestății Voastre, și la ceea ce el, domnul voievod, trimisese de acum la Maiestatea Voastră prin propriii lui soli, — rugăm încă o dată pe Maiestatea Voastră să binevoiască a ne trimite copiile exacte ale celor ce domnul Carlo Magno a adus aici și a dus acolo, spre mai buna noastră informare.

La porunca Maiestății Voastre preasupuși**

<Pe verso:> Tălmăcirea germană din limba română și cea sîrbă a acelor puncte pe care domnul Carlo Magno le-a prezentat domnului Mihai voievod în limba română***, precum și tălmăcirea română pe care i-o lăsase în mînă la 13 februarie, la Alba Iulia, cu semnătura proprie și cu pecete.

---

* N. Iorga, *op. cit.*, p. 28, observă că: Obscure sînt, fără îndoială, condițiunile, dar acuzațiunea că Mihai le-ar fi încurcat cu intențiune e zadarnică. Mai bună dovadă nu se poate avea decît aceea că textul românesc al clauzelor, iscălit de Carlo Magno și pecetluit cu o pecete care trebuie să fie a lui, e textul pe care-l avea sub ochi Stoica atunci cînd făcea pentru comisari traducerea sîrbească, căci acest text e întru toate corespunzător cu tălmăcirea germană.

** Lipsesc iscăliturile comisarilor imperiali.
*** *in wällischer Sprach*, dar în preambul : *in italianischer Sprach* ⟨confuzia este evidentă, mai ales că mai departe se spune : *die welsche Vertolmatschug*, deşi în preambul stă : *inn wallahischer Sprach*, datorită identităţii de termeni pentru *valacco* şi *valahi*, *wellşi* în limbile germanice⟩.

149 — 1600 februarie 15—16, Alba Iulia.

⌐[. . .] [1]. Was Herr Carlo Magno hie mit dem Herrn Waida gehandelt, was beÿ zwey Currire von ime Herrn Magno Eur Matt. zuegeschrieben worden ist und mit was Ir Gnaden geschraufften, gancz verdächtigen Declaration er hinauskhumbt, und was wir Eur Matt. auh bey gedahten Herrn Magno berichten, das werden Eur Matt. vor disen allergnedigist verstanden, und draus die gross Discrepanz und wie gar weit man noch von der Cession diss Landts mit dem Herrn Waida ist, wahrgenumben haben. yecz aber mit diser Expedition, und mit nach und nach hinausvolgenden unsern gehorsambisten Relationen werden Eur Matt., laider zu höhstem Irem Verdrus und Unmueth, vernemben, wie nach von Tag zu Tage, je lenger je weiter man mit der Cession von einander khombt, und sich nahend lautter und offen Ir Gnaden erclärn possessor, gubernator et absolutus patronus; unverhindert dass der Herr Waida ein Zorn, wider den Baan Michaltsch, allss hett er drauss, wider sein Bevelh mehr begert und furgebracht, simulirt inn Sibenbirgen zu bleiben.

Dass dann auh an dem erscheint das Ir Gnaden jecz die furnembisten Stett mit Irem Volkh beseczen und praesidyren wöllen, mit der dem Herren Magno gleichwoll gegebene Vertröstung, wann Ime, Herrn Waida, Eur Matt. con competenti agiuti et arme und andern mehr Conditionen, — die er Eur Matt. zum Unerschwinglichisten extendirn khan — wider den Turggen, oder anderstwohin anczucziehen bevelchen, so soll alls dann Eur Matt. Besaczung im Land, inn Stetten und Schlössern eingenumben werden, welches er doch realmente niht Im sein, noch im Herczen hatt, und woll nimbermehr bei disen seinen Erczaigungen, erscheinenden Umbstenden, auch seines Redens und Thuens greifflichen Contrarietet, sorg ich, solches geschehen wirt, da finden wir Ihn nur noch geschmierte Wort, und ungeschmache Werkh, wie woll der Herr Magno und der Herr Marino noch alles Guets vertrösten. Das will aber uns zu hoffen und zu glaubenschwör ankhomben.

Dass er Fogorasch, ein so nambhaffts Fessts-Haus, seinem Weib ohn Vorwissen Eur Matt. geschenkht, und ein ius antiquum Vaivodarum Valachiae Transalpinae, drauf praetendirt, das ist niht ein Guet Anczaigen.

Dass er Keöwar, auf des Herrn Carlo, im Namben Eur Matt. Postulation niht hatt ipso facto dem Herr Zäggel abtretten wöllen, sondern gegen seinen Boyarn aussen : darf man woll Im niht ein Schloss oder Haus vergonnen, darein er seine beste Sachen (darin er doch kheine hett bringen lassen, sondern Fogorasch zu demselben End fur sich einczeuht) verwahren und versichern möcht,—darundter stekht auh ein schedlihe gefährlihe Verdahtligkheit.

Was ist anderst aus dem, dass er Herr Waida inn der gehaimbern Audienz, durhaus niht von der Sibenbirgerischen Regirungs — Beställung, vermög unserer Instruction, hatt hören wöllen ; zu vermuetten dann allein, dass er selbst Herr im Land bleiben wöll, wie es seine aigne Wort inn

der nägsten unserer allergehorsambisten Relation ausweisen: „wenn der Herr des Landts Eur Matt. treu ist, so müssens die Undterthanen auch sein", den Herr des Landts hett er sich selbst gemainth. Item, wie er auch gegen uns furbrochen, Er wöll gubernator sein, Er sey inn den Stuel geseczt, und dergleichen Reden mehr, derer er sich täglich gegen dem Marino vermerkhen lässt, und allczeit dem inhaerirt, sein Fues reht in diss Landt zu seczen, und seinen Sohn auch darein zu subrogiren und zu stabiliren.

Derweill er dann gar nihts von der Beställung diss Landtsregirung mit uns conferirn, jha niht gern darvon hören will, sondern nur furgibt. Er hab die Wallahei woll geregirt, er trau in das Land auh woll zu regirn, — so ist anders nihts zuvermuetten, — dann er werde bei dem gubernandi modo, wie er den post partam victoriam angefangen, continuiren, Eur Matt. nur per un certo segno nomine tenus, und uns pro forma Eur Matt. darmit zu blenden und mit lören Vertröstungen und Hoffnung aufzuziehen solten.

Welches Eur Matt. ich, Ungnad noh inn dem vergangnen November 1599 bey der zipserischen Cammer-Secretari, so corrirweis hinaus geritten, ausfurlich gehorsombist zuegeschriben, und nunmehr befinde das inn villen Punckhten mein Erinderung und Beisorg ipso facto jecz inn der draussigen walahischen Gesanten Tractation, und aus nägster hieiger unserer gehabten Audienz bey Ir Gnaden erscheine. Der Sibenbirgerischen Gesanten halben, so der Herr Waida jecz wider hinaus inn ungrischen Landtag destinirt, — und uns gar niht druber vernomben, noh unsers Ratts gepflegt — , hatt es sich inn Personen auch verändert, und ziehen jecz nur der Canozler Gaspar und Bornamissa Balthasar (den man fur den unschuldigisten und Eur Matt. am besten Affectionirten haltten will; der auh seinen Sohn bey Eur Matt. hatt) hinaus gen Prespurg mit ungereimbten unczuegeblihen Postulationen und Instruction, wie Eur Matt. hernach allergnedigist es vernemben und gleichsam greiffen werden, das Ime Herrn Waida das jhenig, so der Baan Mihalitsch und Stoika draussen proponirt haben, gar niht zuwider, und er sich nur dergleichen stältt, alls wär er auf den Baan Mihalitsch häfftig erczirnt, das er weitter ales im bevolchen drauff geschritten wär; dann er sider der Herr Magno von hinnen passirt ist, zu dem Marino vermeldt, werden es seine jecz drauss anwesende Gesantten besser treffen so solls bei demselben bleiben; wo niht, so solls bey dem was Herrn Carlo Magno hinaus furt, beharren.

Mit diser der Sibenbirgerischen inn Ungrischen Landtag gesanten Personen Verordung fellt uns abermall ein sorgfelttiger Verdaht ein, alls argwonet der Herr Waida, dass disse drei nur mehr fur Eur Matt. alls fur In incliniren (wie ich dann glaub, der Cornisch in revocatione Sigismundi niht so grosse Schuld hatt, alls der Botsckai; dann der Sigismundus ist im niht gewogen). Darumbt scheubt er sie von sich, und behelt hinn die Eur Matt. zum Höhsten zuwider alczeit gewest sein und zum Shimpflihisten von Eur Matt. und dero hohlöblihen Haus geredet alczeit haben; nemblich den Bodoni Istwan und den Sibrik Casper capite plectendos vel ad perpetuos carceres iure condemnandos. Daraus Eur Matt. die grosse Wankhelmüetigkheit abzunemben haben, und solcher Veranderungen und unbeständigen Resolutionen befinden sich fasst uber den andern, dritten Tag will bey Ir Gnaden.

Dem Pischof Napragi wirt er auh desto weniger trauen, weill er in etwan vermerkht, dasser Eur Matt. Gnad suehe; wie er aber dise ire Legation bescheint, und was er inn gehaimb Eur Matt. drundter durch den

Herrn Magno andeute, darinen remittirn wir uns auf dess Herrn Carlo Relation.

Eben den Tag den 13. diss, alls Herr Carlo Magno von hinnen ist verräist, hatt uns der Canczler Naprági mit Erlaubnus des Herrn Waida, zu Gast, bei den fruemal gehalten, aldort sich auh der Cornisch Gaspar befunden.

Vor der Malczeit hab ich, Ungnad, mit dem Canczler conversirt und sovil aus im braht, dass er mir bekhendt hatt, er hab die Instruction, so der Baan Mihalitsch und Stoikha mit innen hinaus gebraht, ungrisch verfassen und ställen miessen; die er mir auf geczäigt und vertulmätscht hett, da der Cornisch niht wär darbei gewest. Zwen Punkht hatt er mir draus communicirt: den ersten, das der Herr Mihal funfmalhundert Tausend Taller von Eur Mat. beger zum Khrieg. Dann so bött er auh das er möcht inn Gubernatione hinngelassen werde. Hoff noch, ehe diss weggehet, mehrers von dem Naprági zu erfahren ehe er verräiset. Der Canczler soll gleichwoll gegen dem Herrn Waida gemelt haben das Begern der funfmalhundert tausend Gulden wär zu hoh gespant, aber der Herr Waida hab die Summa niht ringern wöllen mit furgeben, es soll die Summa nur fur woll bleiben; Eur Matt. werden dieselbig dennoh woll einringern; petere impossibilia est iuste postulata negare.

Bey der Malczeit ist Cornisch Caspar neben mir, Ungnaden, gesessen, und sonst ist nur der Canczler und des Herrn Ragoczi vom Adel ainer bey der Tafel gewest. Wir haben den Cornisch fast traurig offt seifczend, sich im Khopf khraczend und doh daneben begirig mit uns allein zu reden vermerkht, gegen mir, Ungnaden, er auh vermeldt: si habetis aures, audite; si habetis oculos, videte; und er wolte gern mit uns was im Vertrauen conferirn, Weil wir nun ein jeden woll hören mogen und doh darumb Eur Matt. gehaimb niht eröffnen dörffen, so haben wir in auf Gestern zur Mallczeit frue gebetten; darczue er erscheinen, und vor dem Essen sovil sich im grossen Vertrauen gegens uns eröffnet:

Da es der Herr Waida allso treulih mit Eur Matt mainth, wie ers mit Wortten furgibt, so ist er fur Eur Matt. treuen Diener zu halten; aber er handelt so verdächtlich, dasses schwärlih zu glauben; dann er hatt ohne Undterlass mit den Turkhen und Tarttern seine Correspondenzen, so grosse Vertreuligkeit, Bruederschafft und Freundtschafft, das nihts guets fur Eur Matt. draus zu hoffen; alle Brief die Im vom Turkhen und Tarttern zuekhomben, die liset er und verantwort die allein; conferirt und consultirt die mit niemandts. Wann er diss Land fur Eur Matt. wolt eingenumben haben, — wie ers Im Anfang furgeben, wann Eur Matt. nur ein Khynd, nur ein Zigeiner herein schikheten, denselben wolt er weihen, so hatt Im niht geburt ohne Eur Matt. Vorwissen den Landtag auszuschreiben, so ein vor unerhörtte dicam anczuschlagen auh sonst vill particulares exactiones einzufordern. Die Schlösser hab er mit seinen Wallahen, Räczen, Khossaggen und dregleichen Leutten beseczt. Worumb hatt er niht Eur Matt. Besaczung hinein begert, da er Eur Matt. seinen noh immer werendem Furgeben nah, treu wär, und es derselb treulih meineth.

Auf sein des Herrn Waida Juramenta sey sich niht zuverlassen, dann er hellt nihts drauf, Er hab dem Cardinal auh geschworen, da er im niht treu wöll sein, so geb Gott, dass er seines Sohns Fleisch essen und sein Bluet trinkhen müesse.

Es ist gewis das der Herr Waida alles pro se begert und zu sich ziehen will, und das erscheint jecz aus der neuen Instruction die er den jeczigen

drei Gesanten, dem Bischof, Cornisch und Bornamissa mitgibt, die sey inn neun Articl verfasst, dieweil er, Cornisch, Eur Matt. bei aignen seinem Currir voran hinaus schickhen Ob ers nun thuen wirt, gibt die Zeit.

Der erste Articl sey, dass der Herr Waida durch sy drei Gesanten begert Im und seinem Sohn die Wallahei und Sibenbirgen erblih zu verschreiben.

Der ander Articl soll sein, dass Im Eur Matt. Groswardein, Hust, Nagibania und dieselben exteriores partes, die vormalls zu Sibenbirgen gehört, widerumb abtretten und einraumben.

Der dritte, was er mehrers von Land und Leutten erobert, das es Im und seinem Sohn bleib.

Zum viertten, alle die Gietter und Digniteten, so Eur Matt. dem Sigismundo conferirt beger er Im auh erthailt zu werden.

Fur das funffte, dass Im Eur Matt. mit Gelt zu Hulf khumben, Volkh beger er niht.

Am sechesten, wann er gefangen wurde, das sich Eur Matt. und die christlihen Potenthaten verschreiben In wider zu ledigen und zu lösen.

Zum sibenden, da er gar aus der Wallahei und Sibenbirgen vertriben wurde, so soll Im Eur Matt. hundert tausend Taller inn Oberungern jährlih guet und rihtig mahen.

Der ubrigen Artikhel wusste er Cornisch sieh gleich niht zu erindern. Dabei hatt der Cornisch vermeldt, wann Eur Matt. Im alles das verwilligen, so sollen sy Im gleih das Schwert auh gar inn die Hend geben; dann, da er zu Sibenbirgen und Wallahei auh die Moldau einbekhumben solte, und Eur Matt. niht treu sein, sondern die Turkhen und Tarttern an sich ziehen oder mit inen sich verbinden wolte, so stuende Ober —, ja gancz Ungern und Schlesien inn eisserster Gefahr [...] [2].

Leczlih halt er Cornisch uns vertraut, der Herr Waida wölle den 21 diss nah Fogarasch und wölle noch sein Heÿl an der Moldau probirn; das hab er Herr Waida ime Cornisch inn sonderem Vertrauen angeczaigt: uns hatt der Herr Waida nihts darvon communicirt [...] [3].

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXVI /110; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 137; Hurmuzaki, *Documente*, XII. p. 706—711.

[...] [1]. Maiestatea Voastră aţi aflat încă mai înainte ce anume a negociat dl Carlo Magno cu domnul voievod, ce v-a scris cel dintîi prin doi curieri şi ce urmăreşte Măria Sa voievodul cu declaraţia sa plină de exagerări şi de natură a da loc la bănuieli, de asemenea, cele raportate de noi prin dl Magno; din ele aţi înţeles cît de mare este dezacordul cu domnul voievod şi cît de departe sîntem în privinţa cedării acestei provincii. Acum, însă, din acest raport şi din cele care vor urma treptat, veţi lua cunoştinţă, din nefericire, cu foarte multă neplăcere, că pe zi ce trece ne îndepărtăm tot mai mult în chestiunea cedării şi că Măria Sa voievodul se declară tot mai tare şi mai deschis ca posesor, guvernator şi stăpîn absolut, în ciuda faptului că se preface a fi mînios împotriva banului Mihalcea, care ar fi prezentat şi cerut ⟨cu ocazia soliei la împărat⟩ mai mult decît i s-a poruncit, anume ca el, voievodul, să rămînă în Transilvania.

Că voieşte acest lucru, se vede şi de acolo că ţine să ocupe şi să pună în fruntea celor mai de seamă oraşe oameni din oastea sa, dînd speranţe domnului Magno că atunci cînd Maiestatea Voastră îi va trimite ajutoarele cuvenite şi arme şi va îndeplini şi celelalte condiţii — pe care el le poate

extinde la infinit — şi va da poruncă să pornească împotriva turcilor sau în altă direcţie, atunci oştenii Maiestăţii Voastre vor fi acceptaţi în ţară, în oraşe şi castele; un lucru la care însă el, în realitate, nici nu se gîndeşte, nici nu-l doreşte şi, mă tem, nici nu se va întîmpla vreodată, ţinînd seamă de cele arătate de el şi de aparenţa împrejurărilor, precum şi de contradicţia vizibilă între vorbele şi faptele sale. Cuvinte mieroase şi fapte lipsite de gust e tot ce găsim aici, deşi domnii Magno şi Marini ne dau speranţe că totul se va întoarce în bine. Nouă însă ne vine greu să sperăm şi să credem.

Faptul că a dăruit soţiei sale, fără ştirea Maiestăţii Voastre, Făgăraşul, o cetate atît de importantă, şi că pretinde a avea asupra ei un drept străvechi al voievozilor Ţării Româneşti nu este un semn bun.

Faptul că, la cererea domnului Carlo 〈Magno〉 făcută în numele Maiestăţii Voastre, n-a vrut, *ipso facto*, să cedeze domnului Székely cetatea Chioar, ci 〈a pus〉 pe boierii săi plecaţi în solie la împărat 〈să încerce〉 dacă i se poate acorda un castel sau o cetate, în care să păstreze şi să pună în siguranţă lucrurile sale cele mai de preţ (unde însă n-a pus să se transporte nimic, ci a ocupat în acelaşi scop cetatea Făgăraş), faptul acesta dezvăluie şi el un motiv de suspiciune primejdioasă şi păgubitoare.

Ce alta înseamnă faptul că domnul voievod, la audienţa secretă, nici n-a voit să audă de alcătuirea unui guvern transilvan, potrivit instrucţiunii noastre; nu este de presupus decît că vrea să rămînă el însuşi stăpîn în Transilvania, după cum atestă chiar propriile sale cuvinte din ultima relatare a noastră: „dacă stăpînul ţării este credincios Maiestăţii Voastre, sînt în mod necesar credincioşi şi supuşii săi", socotindu-se, fireşte, pe sine drept stăpîn al ţării. Tot astfel cum ne-a spus şi nouă, că vrea să fie guvernator, că s-a instalat în scaun şi alte vorbe de acest gen, el le rosteşte zilnic în faţa lui Marini, accentuînd mereu că vrea să pună piciorul cum se cuvine în această provincie şi să-l stabilească pe fiul său ca locţiitor aici.

Deoarece nu vrea să discute cu noi, ba chiar nici să audă de constituirea unui guvern în această provincie, ci pretinde că el a guvernat bine Ţara Românească şi este convins că va guverna bine şi Transilvania — este de presupus că va continua să guverneze în acelaşi mod cum a început îndată după victorie, adică numai la indicaţia expresă şi în numele Maiestăţii Voastre, înşelînd astfel pe Maiestatea Voastră, iar pe noi ducîndu-ne de nas, în toată legea, cu consolări şi speranţe deşarte.

Aceste lucruri le-am raportat amănunţit eu, Ungnad, încă în noiembrie 1599, prin curier, de la secretarul cameral din Zips, şi le regăsesc acum, în amintirea şi *ipso facto* îngrijorarea mea, în multe puncte din propunerile cu care vin solii valahi acolo; ele ies la iveală şi din ultima audienţă pe care am avut-o la Măria Sa voievodul.

Solia transilvană pe care domnul voievod vrea să o trimită la dieta ungară — fără să ne fi întrebat şi consultat pe noi — este modificată în componenţa ei şi pleacă acum la Pressburg numai cancelarul Naprágy, Gaspar Kornis şi Bornemisza (considerat cel mai nevinovat şi mai devotat Maiestăţii Voastre şi care are pe fiul său la Maiestatea Voastră), cu cereri lipsite de sens, inadmisibile, şi cu instrucţiunea — cum veţi afla şi înţelege — că propunerile făcute de banul Mihalcea şi Stoica nu sînt repudiate de domnul voievod şi că el se preface numai că e mînios pe banul Mihalcea, care i-ar fi depăşit porunca; îndată după plecarea domnului Magno, el a spus lui Marini că, în caz că solii săi aflaţi acum la împărat vor avea succes, el va persevera în propunerea făcută prin ei, în caz contrar, va rămîne la propunerea expediată prin domnul Carlo Magno.

Numirea celor trei deputaţi în dieta transilvană ne sugerează o suspiciune plină de îngrijorare, anume că domnul voievod îi bănuieşte pe cei trei că ar înclina mai mult spre Maiestatea Voastră decît spre el (după cum cred şi eu, în rechemarea lui Sigismund, Kornis nu are o vină atît de mare ca Bocskai; iar Sigismund nu avea simpatie faţă de Kornis). De aceea îi îndepărtează pe aceştia, reţinînd pe lîngă el pe cei care au fost totdeauna foarte ostili şi au vorbit batjocoritor de Maiestatea Voastră şi de Casa imperială, anume: Bodony Istvan şi Sibrik Gaspar, care, de drept, trebuiau să fie osîndiţi la moarte sau la închisoare pe viaţă. Maiestatea Voastră poate vedea de aici marea nestatornicie a voievodului. Schimbări de felul acesta şi hotărîri care nu durează se găsesc multe la Măria Sa, aproape la fiecare trei zile.

În episcopul Naprágy are cu atît mai puţin încredere, cu cît a observat oarecum că acesta caută milostivirea Maiestăţii Voastre; cum vede Naprágy această solie a lor şi ce v-a transmis el în secret prin dl Marini, veţi afla din relatarea d-lui Carol Magno.

Chiar în ziua de 13 ale lunii, cînd dl Carol Magno a plecat de aici, cancelarul Naprágy ne-a invitat, cu permisiunea domnului voievod, la micul dejun, la care s-a aflat şi Kornis Gaspar.

Înainte de dejun, eu, Ungnad, am convenit cu cancelarul şi am scos de la el mărturisirea că el a fost acela care a trebuit să redacteze în limba maghiară instrucţiunea pe care au adus-o cu ei banul Mihalcea şi Stoica; mi-ar fi arătat-o şi tradus-o, dacă n-ar fi fost de faţă Kornis. Mi-a comunicat două puncte de acolo: 1) că domnul Mihai cere de la Maiestatea Voastră, pentru război, 500 000 de taleri şi 2) că doreşte să fie lăsat în guvernare. Sper să mai aflu şi altele de la Naprágy, înaintea plecării sale. Cancelarul ar fi atras atenţia voievodului că cererea celor 500 000 florini e prea mare, dar voievodul n-a vrut s-o reducă, spunînd că suma trebuie să rămînă întreagă. Maiestatea Voastră o va reduce, desigur, căci a cere lucruri imposibile îndreptăţeşte a nega postulatele. La dejun, Kornis Gaspar a stat lîngă mine, Ungnad, şi n-a mai fost la masă decît cancelarul şi un nobil de-al lui Rákóczy. Am observat că Kornis, aproape trist, oftînd adesea şi scărpinîndu-se în cap, era doritor să stea de vorbă cu noi toţi. Faţă de mine, Ungnad, el a rostit: dacă aveţi urechi, ascultaţi dacă aveţi ochi, priviţi — şi ar fi vrut bucuros să stea de vorbă cu noi confidenţial. Fiindcă avem voie să ascultăm pe fiecare în parte, fără a trăda secretul Maiestăţii Voastre, l-am invitat ieri la micul dejun. El a apărut, şi înainte de masă, ne-a mărturisit în mare taină următoarele:

Fiindcă domnul voievod este credincios Maiestăţii Voastre — cum arată prin cuvinte — el trebuie considerat ca atare; el acţionează însă atît de suspect, încît e greu de crezut acest lucru, căci el poartă neîncetat corespondenţă cu turcii şi tătarii, întreţine o mare familiaritate, frăţie şi prietenie cu aceştia, încît nu e de aşteptat de aici ceva bun pentru Maiestatea Voastră; toate scrisorile care îi sosesc de la turci şi tătari le citeşte şi răspunde el singur, nu discută şi nu se consultă cu nimeni. Dacă este adevărat că a luat această provincie pentru Maiestatea Voastră — cum pretindea la început, cînd afirma că ar consacra ⟨ca principe⟩ chiar şi un copil sau un ţigan, dacă e trimis de Maiestatea Voastră — atunci nu s-ar fi cuvenit să convoace Dieta fără ştirea Maiestăţii Voastre, să fixeze un bir atît de nemaipomenit şi să ceară şi alte multe dări aparte. Castelele le-a ocupat cu valahii săi, cu sîrbi, cazaci şi oameni de soiul acesta. De ce n-a dorit acolo pe oştenii Maiestăţii Voastre, dacă, aşa cum pretinde el şi acum, este credincios Maiestăţii Voastre şi se consideră ca atare?

Pe jurămintele domnului voievod nu te poţi baza, căci ele nu înseamnă nimic pentru el; a jurat şi cardinalului că, dacă nu-i va rămîne credincios, să dea Dumnezeu să ajungă acolo, încît să fie silit a mînca şi bea din carnea şi sîngele propriului fiu.

Este cert că domnul voievod doreşte totul pentru sine şi vrea să atragă totul spre el; aceasta iese la iveală acum, din noua instrucţiune pe care o dă actualilor trei soli: episcopul, Kornis şi Bornemisza. Ea cuprinde nouă puncte. Kornis vrea s-o trimită mai înainte Maiestăţii Voastre, prin propriul său curier. Dacă el va face acest lucru, rămîne de văzut.

Primul punct, exprimat prin cei trei soli, este cererea domnului voievod de a i se dărui, ereditar, lui şi fiului său, Ţara Românească şi Transilvania.

Al doilea punct este ca Maiestatea Voastră să-i cedeze Oradea, Hust, Baia Mare şi părţile exterioare, care au aparţinut odinioară Transilvaniei.

Al treilea, ca tot ce va mai cuceri, teritoriu şi oameni, să-i rămînă lui şi fiului său.

Al patrulea, ca bunurile şi demnităţile pe care Maiestatea Voastră le-a conferit lui Sigismund să fie atribuite şi lui.

Al cincilea, ca Maiestatea Voastră să-l ajute cu bani; oaste nu doreşte.

Al şaselea, în caz că ar fi prins captiv, Maiestatea Voastră şi potentaţii creştini să se oblige a-l elibera şi răscumpăra.

Al şaptelea, în caz că ar fi izgonit din Ţara Românească şi Transilvania, Maiestatea Voastră să-i asigure în Ungaria de Sus 100 000 de taleri anual.

De celelalte puncte, Kornis nu şi-a mai amintit imediat. Acesta a adăugat că, în caz că Maiestatea Voastră îi aprobă toate acestea, să-i pună imediat în mînă sabia, deoarece, dacă el va primi şi Moldova, alături de Transilvania şi Ţara Românească şi nu va fi credincios Maiestăţii Sale, ci va atrage de partea sa pe turci şi tătari sau se va alia cu ei, atunci Ungaria de Sud, ba chiar întreaga Ungarie, precum şi Silezia se află în pericolul cel mai mare [...] [2].

În fine, Kornis ne-a spus în taină că domnul voievod intenţionează să plece la 21 ale acestei luni spre Făgăraş, iar apoi să-şi încerce norocul în Moldova. Voievodul i-a mărturisit acest lucru lui Kornis, confidenţial, pe cînd nouă el nu ne-a comunicat nimic. [...] [3].

---

[1] Formula de adresare.

[2] Discuţii purtate în timpul mesei despre atitudinea unor transilvăneni faţă de împărat.

[3] Mărturisirea lui Naprágy că instrucţiunea trimisă prin banul Mihalcea şi Stoica a fost redactată în limba română şi apoi tradusă de Naprágy în limba ungară şi că din aceasta din urmă nu reiese că cei doi ar fi cerut mai mult decît li s-a poruncit de către Mihai Viteazul. Despre sosirea curierului imperial Malik, fără bani şi fără daruri pentru Mihai; sosirea solului polonez A. Taranowski; plecarea solilor la Pressburg; sosirea lui Stoica şi furia lui Mihai Viteazul, la ştirile aduse de la împărat, rechemarea celor trei soli şi afirmaţia lui Mihai că „e de preferat să negociezi şi să închei acorduri cu turcii decît cu germani, căci cei dintîi sînt mai de încredere şi îşi respectă obligaţiile".

150 **1600 februarie 26, Veneţia.**

Agora de nuebo se me ofrece dezir a Vuestra Magestad las cosas siguentes:

[...] [1]. La tercera es, Señor, que demás de aber sabido que Venecianos dieron orden a su embaxador de Alemania que hiziese oficios con

Valaco, para que no entregase la Transilvania al Señor Emperador, como se lo tengo escrito a Francesco de Idiáquez, agora de nuebo en confirmación de esto me a dicho el secretario Bernardino Roxo [2] que el Señór Archiduque Maximiliano le a escrito que el Balaci embia tres hombres a Venecia, que se tenga quenta con ellos : procuraré de saber lo que tratasen, si legarán acá [. . .][1].

Al. Cioränescu, *Documente*, p. 152, doc. CCCXXXII; Archivo General de Simancas, Sección de Estado, legajo K. 1677, Venecia.

Acum din nou mi se ivește prilejul să înfățișez Maiestății Voastre lucrurile următoare :

[. . .] [1]. În al treilea rînd, stăpîne, că peste ce știam cum că venețienii au dat ordin ambasadorului lor din Germania să-i dea îndemnuri ⟨voievodului⟩ român ca să nu cedeze Transilvania împăratului, așa cum i-am scris și lui Francesco de Idiáquez, acum din nou, drept confirmare a acessora, mi-a zis secretarul Bernardino Rosso [2] că arhiducele Maximilian i-a scris că ⟨voievodul⟩ român trimite trei oameni la Veneția, spre a duce tratative cu ei ; mă voi îngriji să aflu despre ce au vorbit, dacă or să sosească aici [. . .] [1].

---

[1] Documentul este publicat fragmentar de Al. Cioränescu.
[2] Bernardino Rosso (Roxo), agent imperial la Veneția.

151 **⟨1600⟩ februarie, Constantinopol.**

Po zwykłym titule i pozdrowięniu Krolowi Polskiemu danym.

Gdy tęn naiwysszy list od ścżęsliwei porty naszey do wass przynieśion będzie : maćie otym wiedzieć, ze nass list wass prezyiacielski doszedł, wktorym cokolwiek było napissano, nieogarnionym i wyssokiem rozumem nasszym wyrozumielizmy.

Prezto iz przed tym Posłowie Woiewody Siedmigrodzkiego Batorego Andrasza, takze i Posłowie Mihaiła Wokiewody, udali się byli do naiwysszego Wezyra i Hetmana naszego, prosząc aby im było postąpiono starozytne przymierze, obiecuiąc swoię powolność i zyczliwość przeciwko porćie naszey. Na co Hetman naz pozwolił i dał im z roskazania i za pozwolęnięm naszym chorągwie i znaki albo czaki z kufiami na Państwa ich należące.

Iakoz Posłowie Michaila Woiewody nie wiele się bawiąc, a wdzięcznie chorągiew i z kufią przyiąwszy od Wezyra naszego do Multańskiei śię Zięmie wroćili. A Posłowie Woiewody Siedmigrodzkiego, dla większei pewnośći ządali Wezyra i Hetmana naszego, aby ich odesłał do ścżęsliwei porty naszei gdzie mieli odprawować posselstwo, i donieść do nass prozby swoie. Czego im tenze Wezyr nasz łaskawie pozwolił. A gdy się iuz byli puśćili w drogę Posłowie Erdelscy, tym czassęm nieproznował Hetman nass, ale owszęm za śćżeśćiem naszęm nieprzyiaćiele gromił, i Tebor wziął z wielką korzyśćią ; nieprzyiaćiele iedne pod szablę dawszy, drugie do więzięnia wziąwszy nąm odesłał ; i niektore Provincie nieprzyiaćielskie pod moc i roskazowanie nasze zabrał.

Tym czassęm czekał z wrocęnia śię nazad Siedmigrodzkie <go> Woiewody Posłow do śiebie, ktorzy nim przyiachali Mihal Woiewoda z Batory Andraszęm Woiewodą Siedmigrodzkięm weszli w iakąz nieprzyiaźń i zawaśnięnie; tak ze ieden przeciwko drugięmu woiska gotować pocźęli.

Iakoz Mihal będąc iuz upewniony od nass przymierzęm i danięm sobie od nass chorągwie łacwo przyszedł do tego ze miał potęznieisze woisko, nic śię na nass ani na woiska nasza nieoglądaiąc. Zaczym do tego przyszło, ze za wolą i przeirzęnięm Boga wszechmogącego poraził woisko Batory Andrasza Woiewody Siedmigrodzkiego, iego samego, i wiele znaczńych Panow iego pobiwszy, Zięmię i Państwo Siedmigrodzkie osiadł i pod moc władzą swoie podbił. Czego dokazawszy uciekł śię do nass przez zacne ludzie i piszanie swe, oświadczaiąc chęć, uprzeimość i powolność swoię przeciwko nąm i śczęsliwei porćie naszey, a pokornie prosząc, abyzmy goz łaski swey potwierdzili woiewodą[1] Siedmigrodzkięm, i dali mu chorągiew i serfią na to Państwo, a Synowi iego takze na Multańskie Państwo.

My iz to mąmy z przodkow swych i dawnego zwyczaiu, z zakonu, iz zadnego pokutuiącego niezwyklizmy od śiebie odrzucać, ale owszęm do łaski naszey przyimować, a zwłaścza ze wzwyz mianowany Mihal przez Possły swe ludzie zacne, y listy nąm przyśiągł, powolnośći, poddanstwo i powinność zwykłą oddawać. Zedy my prozbę iego mcziwie przyiąwszy, a do łaski naszey przypuściwszy, ięmu samęmu chorągiew i kufią i upominki zwykłe na Siedmigrodzką Zięmię. A Synowi iego Petraszkowi na Multańską Zięmię, takze i chorągiew dali, i one na te Państwa potwierdzilizmy przywileimi naszymi.

Potrzeba tedy tego iest, iz gdy do wass ten Czauss nasz Dziafer z tym listem naszym przyiedzie, i wąm go odda, zebyście prozdkow swych przykładęm przyiaciołom naszym przyiaciołmi, a nieprziaciołom nieprzyiaciołom nieprzyiacielmi byli, tak zeby te dwie Prowincia <sic> i Państwa, tak Zięmia Siedmigrodzka z Woiewodą swym, iako i Multańska z Piotrskięm Woiewodą, takze ludzie i poddani obudwu tych Państw od wass wpokoiu zachowani byli, tak zebyście ich nieroskazowali naiezdzać woiskięm naszym <sic>, ale owszęm zeby bez wszelakiego przenagabania, zeby spokoinie w Państwach swoich z poddanęmi swymi roskazować mogli, iakoz aby śię takze i Woiewoda Wołoski i poddani iego sprawowali przeciwko nim roskazalizmy. Co iz wy tez ućzinićie tymze spossobęm pewnizmy tego.

Dąn w Constantinopolu diebus Februarij.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 6, c. 574—576; Archiwum Głowne Akt Dawnich, Warszawa; Metryka Koronna, Libri Legationum, sygn. XXVII, f. 157v—158v, copie după traducerea poloneză a textului turcesc; I. Corfus, *Corespondență inedită...*, Cernăuți, 1935, p. 29—32.

După obişnuitul titlu şi salut dat regelui Poloniei.

Cînd această preaînaltă scrisoare vă va fi adusă vouă de la fericita noastră Poartă, să ştiţi că ne-a sosit scrisoarea voastră prietenească din care toate cele scrise le-am priceput cu neţărmurita şi înalta noastră înţelepciune.

Căci înainte de aceasta, solii voievodului Transilvaniei, Andrei Báthory, precum şi solii voievodului Mihai s-au îndreptat către marele vizir şi serasker <comandant> al nostru cu rugămintea să le fie păstrate vechile

alianţe, făgăduind supunere şi bună-credinţă faţă de Poarta noastră. Ceea ce seraskerul nostru a primit şi le-a dat din porunca şi îngăduinţa noastră steag şi cucă pentru ţările de sub porunca lor. Şi solii voievodului Mihai n-au zăbovit mult, ci luînd cu recunoştinţă de la vizirul nostru steagul şi cuca s-au întors în Ţara Muntenească. Iar solii voievodului Transilvaniei, spre mai mare siguranţă, au cerut de la vizirul şi seraskerul nostru să ni-i trimită la fericita noastră Poartă, unde aveau să-şi îndeplinească solia şi să ne aducă cererile lor. Ceea ce acelaşi vizir al nostru a primit cu îngăduinţă. Iar cînd trimişii ardeleni au pornit la drum, în acel răstimp n-a stat degeaba nici seraskerul nostru, ci într-adevăr spre norocul nostru i-a înfrînt pe vrăjmaşi şi le-a luat tabăra cu mari foloase, pe unii neprieteni i-a trecut prin sabie, pe alţii, luîndu-i prinşi, ni i-a trimis nouă şi cîteva din provinciile duşmane le-a luat sub puterea şi porunca noastră.

Între timp aştepta să se întoarcă la el solii voievodului Transilvaniei, dar, pînă să vină ei, Mihai voievod a intrat în oarecare duşmănie şi ceartă cu Andrei Báthory, voievodul transilvănean, astfel că au început a-şi pregăti oastea unul împotriva altuia.

Cum Mihai, avînd de acum asigurată alianţa din partea noastră şi steagul dat de noi, uşor a ajuns să aibă oaste mai puternică neţinînd seama nici de noi, nici de oastea noastră. Astfel, deci, s-a ajuns că, prin voinţa şi sub privirea atotputernicului Dumnezeu, a înfrînt oastea lui Andrei Báthory, voievodul Transilvaniei, pe acesta însuşi şi pe mulţi din însemnaţii lui domni bătîndu-i, a luat ţara şi domnia Transilvaniei şi a adus-o sub puterea şi stăpînirea sa. Ajungînd la aceasta, ne-a trimis prin oameni de frunte şi scrisorile sale, mărturisind gîndul, închinarea şi bună-credinţa sa faţă de noi şi de fericita noastră Poartă şi rugînd cu plecăciune ca noi, din îngăduinţa noastră să-l întărim ca voievod al Transilvaniei şi să-i dăm steag şi cucă peste această ţară, iar fiului său aşijderea peste Ţara Muntenească. Căci noi avem de la străbuni şi din vechea datină, din lege, că pe nimeni care se pocăieşte n-am obişnuit să-l îndepărtăm de la noi, ci şi mai mult să-l primim în graţia noastră, cu atît mai mult, cu cît mai sus numitul Mihai, prin solii săi, oameni de seamă, şi prin scrisori a jurat să ne păstreze bună-credinţă, supuşenie şi obişnuita obligaţie. Atunci noi, primind cu îndurare cererea lui şi îngăduindu-l sub milostivenia noastră, i-am dat lui însuşi steag şi cucă [1] şi obişnuitele daruri pentru Ţara Transilvaniei, iar fiului său, Pătraşcu, de asemenea, i-am dat steag şi i-am întărit cu privilegiile noastre în aceste ţări.

Deci este de trebuinţă ca, de cînd va sosi la voi acest ceauş al nostru Djafer cu această a noastră scrisoare şi v-o va da-o, să fiţi prieteni faţă de prietenii noştri, după pilda strămoşilor voştri, şi să fiţi duşmani duşmanilor noştri, astfel ca aceste două provincii şi ţări, atît pămîntul Transilvaniei cu voievodul său, cît şi Ţara Munteniei cu voievodul Pătraşcu, precum şi supuşii şi oamenii din amîndouă aceste ţări să fie lăsaţi în linişte în aşa fel încît să nu porunciţi să fie vătămaţi cu oaste, ba dimpotrivă, ca să se poată chivernisi fără nici o năpăstuire şi în pace în ţările lor ; am poruncit ca şi voievodul Moldovei şi supuşii lui să se poarte la fel faţă de aceia. Că o să faceţi în acest fel, noi sîntem siguri de aceasta.

Dat în Constantinopol, în zilele lui februarie.

---

[1] Pentru a-şi asigura liniştea şi succesul în acţiunile întreprinse, Mihai a făcut în aşa fel încît să nu aibă doi adversari deodată. De aceea, cu otomanii şi cu imperialii a întreţinut relaţii bune atît timp cît nu erau ameninţate interesele şi hotarele sale, trimiţînd solii la împărat şi sultan, prin care-i asigura de buna credinţă şi respectarea înţelegerilor ce le avea cu ei, înţelegeri cuprinse în tratate. În acelaşi mod a acţionat şi după victoria de la Şelimbăr,

gîndindu-se la viitoarea acțiune — trecerea în Moldova. Și otomanii — care erau în război cu imperialii — aveau nevoie, dacă nu de alianța lui Mihai, cel puțin ca el să nu-i atace; acestui fapt se datrează și acordarea însemnelor și întărirea privilegiilor despre care se vorbește în această scrisoare.

152 **1600 martie 7, Brașov.**

[...][1]. Ich erinder den Herrn dass wyr den andern Tagh dits Monats alher anckhumben sein, und miessen allerley heren; aber ih, meines Teyls, wenigh Glauben gyb und eben mit dem verderbth man dise sibenwyrgerische Tractation mit dem Mihal Wayda, dass man vyllerley Zeyttungen geschryben und geredth wierdt; dem gybth man Glauben, darneben isth man langsamb: hatt man niht alles glaubth und die Vererungh geschickhth, In dem Laberinto steckhett man niht, in dem man geratten isth. Und der das geratten hatt, dass manss niht schicken soll, der hatt Unreht gethan, dan disen Man, Mihal Vayda, mit hohen Intitulationen und mit hohen Wirrden und hohen Befelh khynneth man zu dem bringen, zu dem man wolt; aber das Zuesagen und die langsame Vollziehungh maht In ungeduldigh, dan ehr isth in Ehrgeytz gar erschoffen und verblendt, er erwartts khaymb, die lange Procrastination moht In gar zweyflhafftigh; dan er sagth das „hoh Erbieten und vyll Zuesagen moht mih unglaubigh; bin aller unwyessigh; und solt die Vertrestungh ist verhanden, aber ih syh darneben nihts".

Den zwelfften dits, hatt er ein Landtagh aussgeschryben, soll alhir gehalten werden. Was gehandlth wierdth, das wierdth die Zeith ereffnen.

Alle die jhenigen die Ihr Rom. Khey. Matt. und der gantzen Cristenheith woll wellen, die sollen dartzue helfen und ratten, damit diser Mihal Vayda mehte mit guettem Hertzen der Rom. Khey. Matt. und der Cristenheyth treu verbleyben, und das, was ettwo sein Begern isth, bonis modis et conditionibus niht abschlahen, dan losth man In auss, es isth zu fyrhten, dass man Ime hernah zwey mall, drey mall mer zu geben zuegesagth wurde, wenn man In nuer haben khundte. Umb Gottes Barmhertzickheyth Willen, isth andersth miglich shickh man Ime die Presendth, es isth Ihe ein mall niht ubl angelegth; man khan vyll darmith aussryhten, das man weder hofft noh vermeinth.

Gott verzehye dem niht der an der Zweyttlickheyten Ursaher isth [2]; dan dem ware allein woll wyrzukhumen geweth; ehr hatt zu zweymallen den Ztoyka zu mir geschickhth und mih allein zu syh begerth. Wie ihs dan dem Herrn Ungnaden angetzaigth hab, aber ih hab mit guetten Glympfen abgeslagen; dan ih niht wolt, dass gen Hof geschryben wurde, wyr ein neu Zeyttungh, dardurh ih in ein Unglick mehte khummen. Wie dem allen, wie ih wisse was fruhtbars asszuryhten, den weyll er ein solhes Hertz zu mir hatt und Ihr Rom. Key. Matt allergenedigister Willen ware mir darneben wissendth ware, was ih nuer von mir selbsth anbringen solle, quibus modis et conditionibus derweyll ih sein Hohmueth Wa‹i›ss und wa‹i›ss was er gern hertt, vylleiht mehte Gott die Genad geben, dass ih was aussrythten khindte.

Dan andersth khan man von Ime niht sagen, allein dass er zum Khryegen glickhseligh isth, geschwindt, rattschlegyg, redlih und seine Anslegh geen Ime an. Allein der Naprágy Cantzler, Cornis, Bodony, die verderben In auf einer Seiten und ettlihe seine Boyaren, denen er Gietter

geben hatt, der Tyrckh mit sein grossen Zuesagen, Poln, der isth Ime auh starckh am Halss, khradth wie diser abvermekdte. Und von Ihr Rom Khey. Matt isth nihts da, mit dem In mehte tresten und die Vertrestungh in ein Vollziehungh bringen, dass also hic opus, hic labor.

Welte Gott, dass man, hohvertrautter, geliebter Herr, hereth was man redth, — was vyr discursi geen — sy lessens niht auss den Pichern, aber es gybth mer cinquanta Loy als wen man daryber studierte, dan sy haben die Erferenheith, taglihe Exercitium und den Nahtruckh, sowoll die Advigilantia und Geschwindickeyth : ubi timor, ibi honor, Was dem hohloblihen Haus Osterreyh vyr grosse Verhinderungen, Schaden, Schandth und Spott die langsame Procrastination braht hatt, das isth layder am Tagh. Unser Herr welle alles zum besten rithen und nah seiner gottlihen Baramhertzickeyth zu seiner gottlihen Mayestett Lob und Ehr, Ihr Rom. Khey. Matt. und der gantzen Cristenheith erhalten.

Ih aber bit mein hohvertrautten freundlich geliebten Herrn, der welle mir verzeihen, dass ih Ime also offen schreybe ; dan, was ih thue, Gott wa⟨i⟩s, dass aus treuem Hertzen und Vertrauen, so ih zu Ime hab ; vyr das hohsth aber aus allerundterthenigister gehors⟨am⟩bister schuldigister Pfliht, so ih nah Gott dem Römischen Kheyser schuldigh bin.

Umb Gottes Willen und umb Gottes Willen, isth miglih, dass man das Presendth schickhen khindte. Ih thue mih dem Herrn in sein treue Freundtschaft und Gunst mit treuem Hertz befelhen Gott. Ab uns allen Chronstatt den 7. Marthi Anno 1600.

Des Herrn
treuer Diener und
Feundth
Mihail Székly

P.S. Diser Man von Adl, den hab ih der. Mihal Vayda hinein gelihen habth der beym Schlaht gewessen isth : der wyerdth meinem Herrn vyll von Mihal Vayda wissen zu sagen.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVII/8 ; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 138 ; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 758—759.

[. . .] [1]. Înştiinţez pe domnia voastră că am sosit, pe ziua de 2 ale acestei luni, aici, unde ne-a fost dat să auzim fel de fel de vorbe ; în ce mă priveşte, eu le acord prea puţină crezare. Tocmai de aceea nu izbutesc negocierile cu Mihai voievod, în chestiunea transilvană, fiindcă se scriu şi se rostesc fel de fel de vorbe cărora li se dă crezare. Afară de asta, se procedează cu încetineală ; s-a crezut totul şi n-au fost trimise darurile, împotmolindu-se în labirintul vorbelor. Iar cel care a căzut în acest labirint, socotind că nu trebuie să i le trimitem, a procedat nedrept, deoarece prin titluri şi demnităţi înalte, porunci de sus, omul acesta, Mihai voievod, ar putea fi adus acolo unde dorim. Promisiunea şi zăbava îndeplinirii ei l-au făcut însă nerăbdător, căci el este ca şi făurit pentru onoruri şi orbit de dorinţa de a le avea. ⟨Acum⟩ abia dacă le mai aşteaptă ; îndelungata amînare l-a făcut sceptic. El spune : „ofertele înalte şi numeroasele promisiuni m-au făcut neîncrezător ; nu mai vreau să ştiu de nimic şi chiar de ar fi să se îndeplinească, eu n-aş mai da crezare nici ochilor mei”.

Pentru ziua de 12 ale acestei luni, el a convocat Dieta, care — se spune — se va ţine aici. Ce se va trata acolo, rămîne de văzut.

Toţi aceia care doresc binele Maiestăţii Sale imperiale romane şi întregii creştinătăţi trebuie să dea ajutor şi sfaturi în sensul ca acest Mihai voievod să rămînă din toată inima credincios Maiestăţii Sale imperiale romane şi creştinătăţii şi să nu lase nebăgată în seamă dorinţa lui, în forme şi în condiţii bune. Căci, dacă va fi lăsat să se îndepărteze de noi, este de temut că i se va oferi mai tîrziu de două-trei ori mai mult decît i s-a promis, numai dacă am putea să-l mai avem ! Pentru numele lui Dumnezeu ! Să i se trimită darurile, dacă mai este posibil. Ele n-ar fi de data aceasta prost întrebuinţate ; cu ele s-ar putea realiza mai mult decît se speră şi se crede.

Să nu-l ierte Dumnezeu pe cel care a pricinuit trimiterea noastră aici cite doi [2]. Unul singur ar fi reuşit mai bine să negocieze cu Mihai voievod. El a trimis de două ori pe Stoica la mine şi a cerut să vin singur la el. Am comunicat acest lucru domnului Ungnad, iar pe Mihai voievod l-am refuzat cu multă blîndeţe, căci nu voiam să se scrie Curţii vreo nouă ştire, prin care eu aş putea intra într-un bucluc. Cu toate acestea, fiindcă eu ştiu cum s-ar putea avea succes şi fiindcă el are simpatie faţă de mine, dacă Maiestatea Sa imperială romană ar binevoi să-mi comunice ce chestiuni anume şi în ce moduri şi condiţii trebuie să i le prezint eu personal lui Mihai voievod, dat fiind că eu îi cunosc orgoliul şi ceea ce îi place lui să audă, poate că eu aş fi în stare — deie Dumnezeu ! — să realizez ceva.

Căci despre el nu se poate spune nimic altceva decît că este hărăzit succesului în război, este iute, hotărît, viteaz şi preocupat de planuri războinice. Dar îl strică, pe de o parte, cancelarul Naprágy, Kornis, Bodony şi diverşii lui boieri, cărora le-a dăruit moşii, pe de alta, turcul cu marile promisiuni ale sale, polonezul, care şi el se ţine strîns de capul lui Mihai voievod şi a cărui vizită el a contramandat-o. Iar de la Maiestatea Sa imperială romană n-a sosit nimic cu care să-l poţi mîngîia şi să-i transformi speranţa în îndeplinire, de felul : după faptă, şi răsplată.

Dacă ar îngădui Dumnezeu, stimate şi iubite domn, să fie auzite şi studiate vorbele şi afirmaţiile care circulă şi care nu ajung în cărţi, spre a fi citite, ar rezulta mai mult de 50 de cărţi cu calomnii, căci ele sînt experimentate prin exerciţiu zilnic şi repetate, prin grija şi iuţeala răspunderii lor, căci : unde există invidie, există şi vrednicie. Ce mari pagube, ruşine şi batjocură a adus Casei de Austria zăbava trimiterii ⟨darurilor pentru Mihai⟩ e clar ca lumina zilei. Să dea Dumnezeu să se întoarcă totul în bine şi să se menţină milostivirea cerească faţă de Maiestatea Sa imperială romană şi faţă de toată creştinătatea, spre slava şi cinstirea măreţiei divine.

Rog pe veneratul şi iubitul meu stăpîn să mă ierte că îi scriu atît de sincer, Dumnezeu ştie că fac acest lucru din fidelitate şi încrederea pe care o port faţă de domnia voastră, precum şi din datoria prea supusă pe care o am faţă de împăratul roman, care vine îndată după cea faţă de Dumnezeu.

Pentru numele lui Dumnezeu şi iarăşi pentru numele lui Dumnezeu ! de-ar putea fi trimise darurile [. . .][3].

P.S. Acest bărbat de neam nobil pe care l-am primit de la Mihai voievod ⟨drept curier⟩ şi care a fost de faţă la luptă ⟨împotriva lui Báthory⟩ va şti să vă povestească multe despre Mihai voievod.

---

[1] Formula de adresare.
[2] M. Székely a fost trimis în misiune însoţit de David Ungnad.
[3] Formula de încheiere.

Inn was Laborinth et omnium rerum incertitudine wir sitzen das hat mein Herr nunmehr nit ohne compassione publicarum rerum vernommen und es würdet ime umb uns auch, weiss ich, Laydt sein.

Da kombt, unice desideratus a Vaivoda, Herr Pezzen nicht; sorg auch er sey von Endt dess Februarii nicht verruckht von Wienn: da kombt kein Verehrung, noch das längst aussstehendt Geldt an den hundert tausent Talern, dessen noch 45 000 Taler mangeln; die Geduldt verleiret sich bey dem Herrn Vaivoda; das Gemüet würdt exacerbiert und abalieniert. Und wir sitzen da zu Ir Mt. mehr Verkleinerung alss Reputation, non absque periculo. Alle unsere Handlung und Tractation stehet an, biss auf Ir M. allergnedigiste weitere Resolution, die dem Herrn Wayda annemblich sey und die Herr Pezzen mitbringen soll. Zur guethwilligen Cession hab ich kein Hoffnung; und, da die nicht zu hoffen, bonis conditionibus et compactatis adiungendus est Suae Maiestati Vaivoda omnibus modis.

Das Wesen will auch so nicht bestehen: ich khenne khein coniecturam; darauch auch nit Recht finden.

Mein Herr, der helff pro sua prudentia dass die Tractation recht angefangen werde, dann hie der Herr Palfy tauglich ist et omni exceptione maior.

Die türckhisch Potschafft soll heut oder morgen kommen; deren Ankunfft und Werbung hat vielerley Discurs ob ir: tempus docebit. Wann mann nur mit dem Herrn Vaida recht an einem Orth wäre, und das sich Ir M. auf ain oder den andern Weg ains Gewissen sich mit ime verglichen hett, so wers etwas leichter inn dem Übrigen drauss zu khommen.

Die pollnisch Potschafft will inn zwei oder drey Tagen weck — non troppo contento.

Res Michaelis Vaivodae in lubrico sunt statu, et in praecipitio.

Napragi, interrogatus a Michaele quid novi, respondit publicam esse vocem et famam Michaelem Vaivodam facturum cum Turca pacem, et nos una cum Napragio transmissurum ad Turcam. Subridendo respondit Michael, se id facturum; das wär terribilis. Quae, qualis, quanta? Ridendo dicere verum; quis vetat? Der Herr helff, amore Dei, diesen Sachen ein Endt machen.

Zu keinem Wasser-Goldt, noch schönen Handtstainen kan ich nicht kommen [1]; das weiss Gott. Die sibenbürgischen unnd hungerischen Herrn khommen gar nicht zusammen, nec internuncii facili admittuntur: das ist mir ain rehtes schweres Obligen. Mein Herr wöll mich bey Ir. M. gehorsamist endtschuldigen und auch derselben zu keyserlihen Gnaden bevelhen.

Datum Cronstadt, 7 Martii 1600.

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXVII/7, f. 1—3; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 138; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 761.

În ce labirint şi în ce incertitudine în privinţa tuturor lucrurilor ne aflăm, stăpînul meu a luat cunoştinţă în prezent, nu fără compătimire faţă de ceea ce prezintă interes pentru stat şi ştiu că îi va fi părînd rău şi pentru noi.

Domnul Pezzen — unica dorinţă a voievodului — nu vine; mă tem că nici el nu va fi plecat de la Viena înainte de sfîrşitul lui februarie; deci nu vin nici darurile <pentru voievod> şi nici banii care de mult trebuiau să se plătească din suma de 100 000 de taleri, din care mai lipsesc 45 000 taleri. Domnul voievod îşi pierde răbdarea; sufletul său se umple de mînie şi se înstrăinează de noi. Iar noi şedem aici nu fără pericol, mai mult spre înjosirea decît spre reputaţia Maiestăţii Sale. Orice acţiune şi negociere a noastră a sistat pînă la viitoarea rezoluţie imperială care să fie acceptabilă pentru domnul voievod şi pe care trebuie să o aducă dl Pezzen. Nu am nici o speranţă pentru o cedare <a Transilvaniei de către voievod> de bună voie. Şi fiindcă cedarea nu poate fi sperată, voievodul trebuie adus să se alăture în orice chip Maiestăţii Sale, în bune condiţii şi tratative.

Lucrurile nu pot rămîne nici în felul acesta; eu nu ştiu ce să cred şi nici cum este bine.

Stăpîne, daţi o mînă de ajutor potrivit cu înţelepciunea voastră, pentru ca să înceapă negocierea,pentru care dl Pálffy este potrivit şi mai presus decît oricare altul.

Solia turcă trebuie să sosească azi sau mîine; sosirea ei şi cîştigarea <de partea turcilor a lui Mihai voievod> a făcut să se vorbească mult despre aceasta: timpul ne va arăta. Dacă Maiestatea Sa s-ar putea întîlni într-un loc cu domnul voievod şi dacă ar putea ajunge pe o cale sau alta la o înţelegere cu el, ar fi mai uşor să fie sustras altor <influenţe>.

Solia poloneză vrea să plece peste 2—3 zile, nu prea mulţumită.

Chestiunea voievodului Mihai este instabilă şi se precipită.

Naprágy, întrebat de Mihai voievod ce mai este nou, a răspuns că opinia publică zvoneşte că Mihai voievod va face pace cu turcii, iar noi împreună cu Naprágy vom fi predaţi turcilor. Surîzînd, Mihai a răspuns că, dacă s-ar face acest lucru, ar fi teribil. Cum, în ce fel, în ce măsură? Rîzînd, se spune adevărul; cine l-ar opri să o facă?

Ajutaţi, stăpîne, pentru numele lui Dumnezeu, să se pună capăt acestor lucruri.

Nu pot da de nici un aur spălat şi nici de minerale frumoase [1].

Domnii transilvăneni şi unguri nu se întrunesc, nici nu admit cu uşurinţă pe reprezentanţii papali; aceasta este pentru mine o grea îndatorire.

Binevoiţi, stăpîne, să mă scuzaţi pe lîngă Maiestatea Sa şi să mă recomandaţi milostivirii imperiale.

Dat la Braşov, la 7 martie 1600.

---

[1] Ungnad colecta probe de aur şi minereuri pentru împărat.

154 **1600 martie 7, Braşov.**

Mü, Miháy Olah Hauaselfoldenec Vaydaia, az Chyazari es kiraly szent Felsegnec thanacsieadaia, Erdelyen helitartaia, es azonnac Erdely koreol es annac alaia uettetett resseinec uegeiben ualo hadainac fö Capitanya.

Az dolgonac iouenbö emlekezetire az kozönsiges keresztien koszegnec iduöszege (meg maradasa, meg szabadulasa) kiualtkeppen pedig ennec es Erdely tartomanyanac (melly minden felel ennyi nyaualyackal, uesze-

delmeckel es ellensegeckel kórniul uetetue uagyon), meg otalma esara ualo gondunc es szorgalmatossagunc kenszerit minket, hogy az mü szekel hiueinknec, Csik, Gyergyo es Kaszon Szekely szecekben lakoknac, kiknec ereiekben Isten utan nem utese remenseguinkót vettyiuc, es kiknec ereieckel, es erószegeckel, es hadakozosinkban ualo igyeinkbeli keesz uoltockal Erdelynec, es miu birodalmainknac vegeinec kiterieszteset remenlyiuc, regen az Magyarorszagnac kiralyitol neuezet szerint pedig az dicseóseges emlekezetui Mathyas kiralytol, az elseo szuileieknec as eleieknec adattatot, ayandekoztattatott, engedtetet, es meg tartattatot igaszagit es szabadsagit mies minden czitkeleiben clausulaiban meg adnoc, meg engednoc es meg tartanoc, minthogy aggyiuk, ayiandekozzuc, engegyiuc es meg tartiuc; seót egyebekteolis mindenekteól, mind alattunc ualoktol, mind miu utanunc ualoktol mindeórocke meg tartatni akariuc. De miuelhogy az fellyel meg mondott Szekelyec kozt eló es lako Nemeszeckel eónekic, órôksegenkrol es nem ingo-bingo marhakrol ualo sziuntelen perlodesec es ueszekedesec kóuetkeznec, annac okáért az miu bizonyos tudasunkbol es eluegezet akaratunkbol ó kózótót ualo bekeseg szerzesinec okáért nyiluan meg magyarazando es eluegezendo dolognac lenni iauallottuc, minthogy meg magyarazzuc es eluegezziuc, hogy tudniillic az Nemesseknec rendit-es (kickel az kiralyoknac es feyedelmeknec palotai, ismeg nemzetsegec es orszagoc, es az ellenseg ellen mezóre kiuitettetet hadac ugymint fenló chyillagockal meg kesittetnec) minden ó nemessegektol es szabadsagoktol meg fosztani ne lattassunc, ó nekic minden iauait mind órókosokot es mind pereckel voetteket, az regi kiralyoknac, neuezet szerint pedig az meg mondott Matthyas kiralynac ideiektól fogua, mellyeket tudniillic az meg mondott Nemesseknec eleiec es sziuleiec igaz es io titulus alatt nyertenec es birtanac uolna, es mellyeknec bekeseges urasagaban az meg mondott Szekelyeknec Janos kiraly ellen ualo tamadasoknac es szenebonaioknac elotte-is marattac uolna, auagy annac utanna oc, auagy ónekic sziuleiec uetelnec, chyereleskeppen ualo ualtasnac, auagy egyeb, akar michyoda titulusnac alatta kerestenec es tartottanac uolna, tudniillic meg szanthatando foldeket szantottakot es szantatlanokat, falu kóriul ualo mezokót, reteket, legeltetó helyeket, szeo mezokot szenasagokot, erdokot, berkeket, hegyeket, volgyeket, hauasokot, uizeket, folyesmokot, halas teókot, halazasokot, uizeknec lefolyasit, molnokot es azoknac helyeit; ismeg hazakot, kerteket, maiorokot es egyeb epeteseket, azonoknac minden hasznaiual es hoza tartozandockal, akar mellyeckel, akar michyoda neunec neuezetiuel hiuattattackal az ó igaz hatari, es regi barazdai alatt ualockal, az meniebe ez mostani idolnec haborusaggy szenuedi, azon Nemesseknec, es azonoknac órókósinec es maraduaynac mindeneknec mind órocke adandoknac, ayandekozandoknac, es meg eróssityndoknec lenni iauallottuc legyen.

Annac okáért, akar menemiu os foldeket, eo reiaoc órokóssegnec, auagy igazan ualo uetelnec utannac titulussaual szallottakot, nem az o alattok ualoknak kezeckbol erószackal el foglaltakot sem pedig ualamelly vaártol auagy szentegyhaztol el idegenittetteket ez utann-is mint ennec élótte, azon Nemessek mind órócke birianac, ỳgy hogi az lakosoknac, kic most az Nemesseknec tulaydon fóldokón szemely szerint ualo lakast tesznec, ez kózel iouendó Szent Gyeorgy martyrnac innepę alatt, el menesre auagy meg maradasra ualo szabadságoc legyen. Az kic pedig az nap el teluen mas foldekre, auagy szekekre [1] nem menendenec, az fellyel meg mondott Nemessektol, ugy mint igaz iobagyoc es lakosoc azontul meg tartathassanac. Az melly lakosoc, pedig az meg mondott idókózbe mas szekeket magoknac

keresendenec, azoknac helyekbe egyeb nemzetsegekbol, mikeppen most, ugy ezentul-is mas lakosokot helyheztetni meg engedgyuic.

Ismeg foldeket es akar melly öröksegeket es nem ingo bingo marhakot, az meg mo⟨n⟩dott Nemessektol zallagnac titulussa alatt eddeg birattakat az meg ualtasnac ideieigazon Nemessec szabadon birianac. Ugyan azon zallagos marhat pediglen, meg fizettetuen azoktol az kiknec ahoz közoc uagyon, az zallagnac summaia, azokra kic elsöször birtac, az gyakorta meg mondott Nemessektol terienec es szallyanac es semikeppen meg ne tartathassanac. Ismeg ha melly molnoc minden szerszamaiual, tudniillic fackal, wassal, malom köueckel uiz uiteleckel, es egyeb akar michyoda keszegeckel, ismeg halasstoc, es egyeb epiuletec, auagy epitesec az Nemesseknec tulaidon kölchy egeckel az ö tulaydon örokös, auagy vött foldokön, auagy ö magoktol, auagy sziuleicktöl epittettec es felallattattac uoltanac, ez utann-is azonoktol tartassanac es birassanac.

Az mellyec pedeg sem az Nemesseknec tulaydon kolchyegeckel, sem az ö tulaydon foldokön, söt inkab az iobagyoknac hatalom altal el foglaltatott feldein az ök munkayockal es szolgalattyockal fel emeltettecknec es epittetteknec lenni törueny iarasabol meg bizonyosulandanac, azokot az miu hiueinc, az meg szabadittatot szekelec meg fizetuen az földessuraknac, auagy Nemesseknec, az malom köueknec es vas ezközöknec igaz arat, ö magoknac vegyec es biriac.

Söt meg hogy az so banyakbol-is, akar melle szekely szekekben talaltattakbol es talalandokbol szabadon az ö eletekre, es tulaydon hazoknac sziuksegere az elötti szokas szerint (mind azaltal nem eladasra) sökot uehessenec, azon szabadsagba vetetet szekeleknec kegyelmesen meg enged⟨g⟩yiuc es hadgyuc. Mellyeknec mindeneknec ereyere es öröcke ualo erossegere, az miu auctoritasunkbeli pechyetiunknec ereyeuel meg erössittettetet ielen ualó leueluinköt azon miu hiueinknec, adandonac es engedendönec lenni iauallottuc.

Költ Brasso varasaban, böyt mas hauanac hetedic napyan 1600 ⟨esztendö⟩ben.

⟨Verso :⟩ Mihaly Vayda Regius Consensussa. es csikiak regi privilegiomoknak confirmalasa. Ao. 1600.

Arh. St. Cluj-Napoca, Fond. fam. Henter, fasc. 1, nr. 2 a (text în limba maghiară, probabil traducerea originalului aflat în altă copie la Arh. St. Tîrgu Mureş, Bibl. fam. Teleki, Codex 1121, fol. 45); A. Veress, *Documente*, VI, p. 46—50.

Noi Mihai, voievodul Ţării Româneşti, sfetnicul Maiestăţii Sale sfinte împărăteşti şi crăieşti, locţiitorul său în Transilvania şi căpitanul suprem al oştilor sale din hotarele ţinuturilor împrejmuitoare şi supuse Transilvaniei.

Pentru pomenirea viitoare a faptelor, pentru fericirea, dăinuirea şi slobozenia de obşte a creştinătăţii, dar mai ales pentru grija şi silinţele noastre de a ocroti această ţară, Transilvania (care este împresurată din toate părţile de atîtea nevoi, primejdii şi duşmani), ne hotărîm ca noi să dăm credincioşilor noştri secui, locuitori ai scaunelor secuieşti Ciuc, Gurghiu şi Caşin, în puterea cărora, după Dumnezeu, ne punem nădejdea nu cea mai mică şi cu ale căror puteri, cu tăria şi cu voinţa lor de a fi totdeauna gata în luptele şi treburile noastre, nădăjduim lărgirea hotarelor Transilvaniei şi a stăpînirii noastre, să le îngăduim şi să le păstrăm în toate articolele şi clauzele lor drepturile şi slobozeniile date, dăruite, îngăduite şi păstrate părin-

ţilor şi strămoşilor lor ; de la regii de odinioară ai Ungariei, începînd anume de la regele Matei cel de slăvită pomenire ; ba vrem să facem să se păstreze în veci şi de către alţii, de toţi, atît de cei de sub stăpînirea noastră, cît şi de cei de după noi. Dar, fiindcă li se întîmplă să aibă nesfîrşite pîri şi certuri cu nemeşii care trăiesc şi locuiesc între secuii mai sus pomeniţi pentru moşteniri şi averi nemişcătoare, din această pricină după ştiinţa noastră şi cu voinţă hotărîtă, pentru a face pace între ei, am socotit că trebuie săvîrşit şi lămurit, aşa precum şi lămurim şi săvîrşim, anume ca să nu vedem ordinul nemeşilor (aceia cu care se împodobesc ca şi cu stelele strălucitoare palatele regilor şi ale principilor, ca şi neamurile şi ţările şi oştile scoase pe cîmpul de război) despuiaţi de toată nemeşia şi slobozenia lor, toate averile lor, atît cele moştenite, cît şi cele luate prin judecăţi, începînd cu cele din vremea regilor de odinioară şi anume din vremea pomenitului rege Matei, pe care le-au cîştigat şi le-au stăpînit strămoşii şi părinţii pe temeiuri adevărate şi bune şi ar fi rămas şi înaintea atacurilor şi a gîlcevilor numiţilor secui împotriva regelui Ioan sau pe care, după aceea, ei sau părinţii lor le-au luat, prin schimb, sau le-au cîştigat şi le-au păstrat în orice alt chip şi anume : pămînturi de arat, arate şi nearate, cîmpuri din preajma satelor, livezi, islazuri, fîneţe, păduri, lunci, munţi, văi, dealuri, ape, rîuri, heleşteie, pescării, curgeri de ape, mori şi locurile lor şi iarăşi case, grădini, măierişti şi alte clădiri cu toate foloasele lor şi cu toate cele ce ţin de ele, de orice fel, cu cele ce se vor fi numit cu orice nume, cu cele ce sînt sub adevăratele hotare şi brazde vechi, am hotărît pe cît îngăduie vrajbele vremurilor de acum, să fie toate date, dăruite şi întărite acelor nemeşi şi moştenitorilor şi urmaşilor acelora, tuturora, în veci.

Din acea pricină, acei nemeşi să stăpînească pe veci şi de aici înainte, ca şi pînă acum, tot felul de pămînturi strămoşeşti din moştenirea lor sau cele care au trecut asupra lor în temeiul cumpărării adevărate, nu pe cele cuprinse cu samavolnicia de la supuşii lor, nici pe cele înstrăinate de la vreo cetate sau de la biserică, astfel că locuitorii care au acum lăcaşul pe pămînturile nemeşilor, la sărbătoarea sf. mucenic Gheorghe care se apropie, să fie slobozi să plece sau să rămînă. Iară aceia care, după împlinirea acelei zile, nu s-au dus de la nemeşii mai sus pomeniţi pe alte pămînturi sau în alte scaune [1], după aceea să poată fi ţinuţi ca adevăraţi iobagi şi locuitori. Iar în locul acestor locuitori, care în răstimpul pomenit îşi caută lăcaş în alte scaune, ca şi pînă acum, îngăduim şi de aici înainte să poată fi aşezaţi alţi locuitori.

Iarăşi : pămînturile şi orice fel de moşteniri şi averi nemişcătoare, care au fost stăpînite de nemeşii pomeniţi mai sus în temeiul zălogirii, să le stăpînească slobozi pînă în vremea răscumpărării. Dar aceleaşi averi zălogite, dacă sînt plătite de aceia care au drepturi la ele, suma zălogului să se întoarcă de la nemeşii sus-amintiţi la aceia care le-au avut mai întîi şi în nici un chip să nu poată fi reţinute. Şi iarăşi dacă vreunele din mori cu toate acareturile lor, adică cu lemnele, fierăria, pietrele de moară, scocul şi cu orice fel de unelte, şi asemenea dacă heleşteiele şi alte clădiri sau zidiri au fost zidite şi ridicate cu cheltuiala adevărată a nemeşilor, pe pămîntul lor moştenit sau cumpărat sau de ei sau de părinţii lor, să fie ţinute şi stăpînite şi după aceasta tot de ei.

Iară acelea care se vor dovedi prin judecată că n-au fost ridicate şi clădite nici cu cheltuiala adevărată a nemeşilor, nici pe pămînturile lor, ba cu atît mai mult mai vîrtos pe pămînturile cuprinse cu samavolnicie de la iobagi cu munca şi cu slujirea lor, credincioşilor noştri secui slobozіţi să

le ia ca ale lor, să le stăpînească plătind stăpînilor pămînturile, adică nemeşilor, preţul adevărat al pietrelor de moară şi al uneltelor de fier.

Mai îngăduim şi lăsăm cu milostenie secuilor, socotiţi în acea slobozenie, ca după obiceiul de odinioară, să poată lua sare slobod pentru traiul şi nevoile caselor lor (dar nu pentru vînzare) şi din ocnele cele ce se află în oricare din scaunele secuieşti şi din cele ce se vor mai găsi. Pentru tăria tuturor acestora şi întărirea lor pe veci am hotărît să se dea şi să se îngăduie credincioşilor noştri acelora această scrisoare de faţă a noastră, întărită cu puterea peceţii autorităţii noastre.

Dată în oraşul Braşov, în ziua a şaptea a lunii de după post în anul 1600.

⟨Verso :⟩ Consensul regal al voievodului Mihai şi confirmarea vechilor privilegii ale locuitorilor din Ciuc. An 1600.

---

[1] Adaos marginal, peste : *foldekre*, şters cu o linie.

155 **1600 martie 10, Braşov.**

Przyśięgy iakie miały być miedzy Krolem Ie⟨go⟩ M. a Michałem Woiewodą Multańskięm — przez Pana Taranowskiego Podczaszego Halićkiego uczynione i namiowione.

Naprzod Krol Iego M. ma taką przyśięgę uczynić. Przyiaćielem zawzdy być ma Iego M. Panu Mihailowi Woiewodzie : przyczyny do nieprzyiaźni niedawać, w sąśiećtwie, w zgodzie, w dobrei przyiaźni męszkać, a coby Krol Iego M. wiedział być szkodliwego, Iego M. Pana Mihaiła Woiewodę i potomkow iego przestrzedz, i przez pissanie swe iemu oznaimić ma. Pomocy zadnei iego nieprzyiaćielowi nie dawać, ani radą, ani zadną pomocą nieprzyiacieła iego przez Państwa Korony Polskiei nieprzepuśczać, takze i Wiel. X. Lit. Wołoską Zięmię Iego M. Panu Mihailowi Woiewodzie i Mołdawską, ex nunc puścić ma.

Syna iego Mikułe za indigene Korony Polskiei i Wiel. X. Lit. przyiąć, ktoręmu mieiśće w radzie Koronney i Wiel. X. Lit. być ma miedzy Ich Mcźiami Pany Woiewodami Polskiemi i Lit., wtęn cźass kiedy do rady na Seym wezwąn będzie.

Maiętnośći w Koronie Polskiey i w Wiel. X. Lit. aby mu było wolno kupić i potomkowi iego. A gdzieby Pąn Bog na Iego M. Pana Woiewodę Siedmigrodzkiego i Multańskiego Mihaiła śmierć dopuśćił, tedy K. I. M. ze wszystką Rptą Syna iego Mikułę i małzonkę Iego M. Pana Woiewody i z inszęmi dziatkami w obronie i opiece swey mieć ma, ze wszystkięmi Państwy i Woiewodztwy, po Iego M. Panu Mihailu Woiewodzie pozostałęmi : a Multańską, Wołoską i Siedmigrodzką Zięmię synowi iego Mikułe i potomkom iego męskiego plęmięnia, zawzdy Krol Iego M. podawać będzie ; kiedy potomek Mihaiła Woiewody Iego K. M. pierwei i Koronie Polskiei, takze Wiel. X. Lit. przyśięgę odda. A te wyzey pomięnione Państwa nie inakszym prawęm potomek Iego M. Pana Woiewody Mihaila trzymać będzie iedno lennęm prawem, tak iako insze Xięśtwa do Korony Polskiei nalezące tryzmaią.

Takze tez Jasnie Oswiecony, Iego M. Pąn Woiewoda Multański i Siedmigrodzki, taką przyśięgę Krolowi Iego M. Polskięmu i Wielkiego Xięstwa Litowskiego oddać ma.

Naprzod Naiaśnieiszęmu Zygmuntowi trzecięmu Krolowi Iego M. Polskięmu, i Koronie Polskiei, takze i Wiel. X. Lit. przyśięga : Ze przyiaćielęm zawzdy być ma, occaziei do zadnei nieprzyiazni niedawać, w sąsiectwie, w zgodzie, a w dobrei przyiaźni mięszkać. A co by wiedział Koronie Polskiei i Wiel. X. Lit. być szkodliwego opowiedzieć, przestrzedz, i nie taić, przeź pissanie albo possła swego oznaiinić. Pomocy zadnei Panu Krześciańskiemu, ani Pogańskięmu iakieibykolwiek religiei był niedawać, ani przeciwko Koronie radzić, ani wskazować przez zadne pismo, i człowieka od Tatar Korony Polskiei bronić i Wiel. X. Lit. i Zięmię Ruskiei, Podolskiei, Wołyńskiei i Kiiowskiei.

Przeciwko kazdęmu nieprzyiacielowi Korony Polskiei i Wiel. X. Lit. ludzi iezdy pułtrzećia tyśiąca i piechoty tak wiele stavić i swym kosztęm tak długo one ludzie chować poki śię woina nieskończy.

Bez wolei i rady Iego K. M. z zadnym Panęm postronnęm w przyiaźń śię niezaćiągać, tak z Krześciańskim iako i pogańskięm; Woiewodztwa Siedmigrodzkie, Multańskie, Wołoskie, alias Mołdawskie, i te wszystkie Państwa, ktoreby mocą i szablą swą wziął, tedy do Korony Polskiei przyłączyć i oddać ma. Takze Kilią, Tehinią, Białogrod, Oczakow i Smail od Turkow recuperowawszy swym kosztęm Koronie Polskiei oddać ma. A te wyzei pomięnione Państwa Krol Iego M. nikomu podawać niema, iedno potomkom Iego Mczi Pana Mihaila Woiewody męskiego plemięnia; tak mi Panie Boze iedyny w Troicy Swiętey dopomoz, i Panno Maria, i wszyścy swięći.

Działo śię w Braszowie, dnia 10 Marca, Roku Pańskiego 1600.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R. P. Polonă, r. 6, c. 569–571 ; Archiwum Głowne Akt Dawnich, Warszawa ; Metryka Koronna, Libri Legationum, sygn. XXVII, f. 155–156, copie ; I. Corfus, *Corespondenţă inedită...*, Cernăuţi, 1935, p. 38–41.

Jurămintele care aveau să fie între Măria Sa regele şi Mihai, voievodul Munteniei, făcute şi înfăţişate prin D. Taranowski.

Mai întîi, Măria Sa regele trebuie să facă următorul jurămînt: are să fie mereu prieten Măriei Sale domnului Mihai voievod — să nu dea pricină de vrăjmăşie, să trăiască în bună vecinătate, înţelegere şi prietenie, iar orice ar şti Măria Sa regele că ar fi de pagubă să-l prevină pe Măria Sa domnul Mihai voievod şi pe urmaşii săi şi să-l înştiinţeze prin scrisori. Nici un sprijin să nu dea neprietenilor lui, nici cu sfatul sau prin orice alt ajutor, să nu îngăduie trecerea vrăjmaşului său prin ţările Coroanei polone sau prin cele ale marelui ducat al Lituaniei. Ţara Moldovei are s-o dea ex nunc Măriei sale Domnului Mihai voievod.

Să-i dea fiului său, Nicolaie, indigenatul Coroanei poloneze şi al marelui ducat de Lituania şi, atunci, cînd va fi chemat la sfat în seim, locul său în consiliul Coroanei şi al marelui ducat de Lituania să fie între Măriile lor domnii Voievozi polonezi şi lituanieni.

Să-i fie îngăduit lui şi urmaşilor săi să-şi cumpere averi în regatul polonez şi în marele ducat de Lituania. Iar cînd Domnul Dumnezeu va lăsa moartea asupra Măriei Sale domnului Mihai, voievodul Transilvaniei şi al Munteniei, atunci Măria Sa regele şi întreaga sa ţară trebuie să ia sub ocrotirea şi sub scutul său pe fiul lui, pe Nicolaie, şi pe soţia Măriei Sale domnului voievod şi cu ceilalţi copii şi cu toate ţările şi voievodatele rămase după Măria Sa domnul Mihai voievod : iar Muntenia,

Moldova și țara Transilvaniei le va da Măria Sa regele fiului său, Nicolaie, și urmașilor lui de viță bărbătească, după ce, mai întîi, urmașul lui Mihail voievod va face jurămînt Măriei Sale regelui, Coroanei poloneze, precum și marelui ducat de Lituania. Iar aceste mai sus pomenite țări vor fi ținute de urmașul Măriei Sale domnului Mihai voievod nu după alt drept, ci numai cu dreptul de feudă, precum se țin și alte principate de Coroana poloneză.

Apoi și prealuminatul și milostivul domn voievod al Munteniei și Transilvaniei va face un astfel de jurămînt Măriei Sale regelui Poloniei și al marelui ducat de Lituania.

Mai întîi jură prealuminăției Sale Sigismund al III-lea, Măriei Sale regelui polonez și Coroanei poloneze, cum și marelui ducat de Lituania: că are să fie întotdeauna prieten, că nu va da pricină de nici o vrăjmășie, că va trăi în bună vecinătate, înțelegere și prietenie. Iar ce ar afla că este de pagubă Coroanei poloneze și marelui ducat de Lituania să vestească, să prevină, să nu tăinuiască și să înștiințeze prin scrisori sau printr-un sol de-al său; să nu dea vreun sprijin vreunui domn creștin sau păgîn, de orice religie s-ar ține, nici să dea sfaturi împotriva Coroanei, nici să dea vești prin vreo scrisoare sau prin vreun om. Să apere de tătari Coroana poloneză și marele ducat al Lituaniei, precum și pămînturile Rusiei, Podoliei, Volîniei și Kievului.

Împotriva oricărui vrăjmaș al Coroanei poloneze și al marelui ducat lituan să aducă 3 500 de oameni călări și tot atît de mulți pedestrași și să-i țină pe acești oameni pe cheltuiala sa pînă se va sfîrși războiul.

Fără voia și sfatul Măriei Sale regelui să nu intre în legături cu nici un domn străin, fie creștin ori păgîn. Voievodatele Transilvaniei, Munteniei, țării moldovenești, alias Moldovei, și toate țările ce le-ar lua prin puterea și sabia sa, trebuie să le unească și să le dea atunci Coroanei poloneze. Tot așa Chilia, Tighina, Cetatea Albă, Oceacovul și Ismailul, recucerindu-le de la turci pe cheltuiala sa, va trebui să le dea Coroanei poloneze. Iar aceste mai sus pomenite țări Măria Sa regele n-are să le dea nimănui altuia, decît urmașilor Măriei Sale domnului Mihai voievod în linie bărbătească.

Așa să-mi ajuți, Doamne Dumnezeule, unul în Sfînta Treime, și fecioara Maria și toți sfinții.

S-a făcut la Brașov, în ziua de 10 martie, anul Domnului 1600.

156 **1600 ⟨înainte de 11 martie⟩, Varșovia.**

Sigismundus Rex Michaeli Waiwodae Transalpi⟨nae⟩ Vala⟨chiae⟩

Wielmozny Uprz⟨eimie⟩ nąm miły Panie Woiewodo Multański.

Dawalizmy iuz nieraz znać Uprz. Wass. ze Ziemia Mołdawska y Hieremiasz Woiewoda iei iest pod obroną y opieką naszą, y wiele nąm y Pańſtwom naszym natym nalezy, aby ta Ziemia niebyła trudniona ni odkogo, y rozruchy w niei się niedziały. Toz y teraz powtarząmy, a tym pilniei o tym Uprz. Wass. dawąmy znać, ze nass dochodzi, iakobyś Uprz. Wasza osiadszy niedawno Ziemię Siedmigrodzką, chciał i tę Ziemię Mołdawską, naiezdzać y onę osiadać. Wczym przyiacielskie Uprz. Wass. napominąmy, abyś, iesli co o tym zamyśliwasz poniechał tego; niech

to nieuwodzi Uprz. Wass. ze się na iednym poszańcowało, nié zawsze iednakięm trybęm rzeczy się nadawaią. Przyczyny zadney Uprz. Wass. niemasz do tey Zięmie, a my niemoglibyśmy iei opuśczac y zaniedbywać.

Przeto i po drugie Uprz. Wass. napominąmy abyś nie chciał w nieprzyiaźń znami zachodzić: a niechbyśmy wiedzieli otworzyście umysł wtey mierze Uprz. Wass. i odpis na ten list nasz mieli. Ządąmy zatym Uprz. Wass. dobrego od Pana Boga zdrowia.

W Warszawie 1600.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R.P. Polonă, r. 6, c. 561—562; Archiwum Główne Akt Dawnich, Warszawa, Metryka Koronna, Libri Legationum, sygn. XXVII, f. 151 r/v.; f. 163v—164, text latin; I. Corfus, *Corespondenţă inedită...*, Cernăuţi, 1935, p. 32—35: P. P. Panaitescu, *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, Buc., 1936, p. 105 (text latin); *ibidem*, f. 163v—164.

Regele Sigismund către Mihai voievodul Ţării Româneşti,

Preacinstite şi drag nouă domnule voievod al Munteniei.

Nu numai o dată am adus la cunoştinţa Domniei Tale că ţara Moldovei şi Ieremia, voievodul ei, se află sub scutul şi apărarea noastră şi că mult ne interesează pe noi şi ţările noastre ca ţara aceasta să nu fie stingherită de nimeni şi să nu se facă tulburări în ea. Tot aşa şi acum repetăm şi o dată mai mult facem cunoscut Domniei Tale că am aflat că Domnia Ta, după ce ai ocupat nu de mult ţara Transilvaniei, ai vrea să năvăleşti şi pe acest pămînt al Moldovei şi să-l ocupi. De aceea, prieteneşte de tot amintim Domniei Tale că dacă ai pus ceva la cale în privinţa aceasta — să renunţi, să nu te ispitească aşa ceva pe Domnia Ta să pofteşti un atare lucru, căci nu întotdeauna izbîndesc lucrurile pe potriva vorbelor. Domnia Ta n-ai nici o pricină, împotriva acestei ţări, iar noi n-am putea s-o părăsim şi s-o neglijăm.

Prin urmare, pentru a doua oară facem atent pe Domnia Ta să nu doreşti să ajungi la vrăjmăşie cu noi; am vrea să cunoaştem gîndul deschis al Domniei Tale în această privinţă şi să avem răspuns la această scrisoare a noastră.

După acestea, dorim Domniei Tale bună sănătate de la domnul Dumnezeu.

În Varşovia, 1600.

157 **1600 martie 11, Braşov.**

Michael Valachiae Transalpinae Waiwoda, Sacrae Caes⟨areae⟩ Regiaeque M⟨ajes⟩tatis Consiliarius, per Transylvaniam locum tenens, ejusdemque cis Transylvaniam et partium ei subiectarum fines ⟨exercitus⟩ Generalis Capitaneus.

Jasnie Wielmozny Naiasnieiszy Krolv.

Uprzeimosći i słuzby nasze oddaięmy do łaski W.K.M.

Sługa W.K.M. P. Skrzyniecki będąc posłany do nass od W.K.M., takze i teraz sekretarz W.K.M. Pan Taranowski imięnięm W.K.M. napominali nass abyzmy się na Wołoska Zięmię nietargali. Lecz sąm Pan Bog wie serca i skrytości kazdego; niechai by nass tęn skarał, iesli co kiedy było w pomysłęniu nassym targać się na Zięmię Wołoską, ktora

iest pod mocną obroną W.K.M. A iz doskonale wiemy ze nass Hieremy woiewoda do takiego rozumięnia u W.K.M. przywiodł, Pana Boga naprzod, a potym W.K.M. rossądzicielęm miedzy nami mieć chcęmy, i zyczylibyzmy tego sobie, aby on przed wiernym sługę W.K.M. słuśnie na nass to pokazał, wczyniezmy są ięmu nieprawi, i iezli ludzie naszy w Zięmi iego szkodę iaką wczynili, i iezli aby iednę kokosz w Zięmi iego zabili i co gdy pokaze, przed weszystkim krześciaństwęm niech się tego wstydąmy, i tęn wstyd na twarzy naszey niech zostanie. Ale iz nadzieię mąmy w Panu Bogu ze tego prawdziwie dowieśc zadnym obyczaięm niebędzie mogł, i owszęm zadney inszey obrazy niema do nass, iedno tę ześmy z nieprzyiacielę i krzyza swiętego zawzdy walczyli, i o to się na nass obrazaiąc do W.K.M., do Turkow, do Tatarow, i wszędy gdziekolwiek listami swęmi zasiąc mogł nass oskarzał. A nawet W.K.M. pewnie racz wiedzieć, ze nikt inszy przyczyną do tego nie iest, zezmy do Zięmie Siedmigrodzkiei weszli iedno on, a to tym spossobęm. Hieremiy woiewoda, maiąc wy⟨r⟩zei mianowaną przyczyną do nass, naprzod Turka, potym nieboszczyka Andrzeia Batorego (z ktoręm zezmy się byli zprzysięgli zawzdy przeciw nieprzyiacielowi krzyza swiętego woiować), takze i Pana Hetmana Koronnego W.K.M. przeciw nąm poburzył, ktorzy wszyscy z nim pospołu, o to się pilnie starali, aby nass zywo Turkom w ręce podać mogli, co iawnie listami ich, ktore do Turkow pissali, pokazać mogę, do czego im Pąn Bog za naszą niewinnością niedopomogł. A tak my zewsząd ogarnionym będąc od tich ktorzy na gardło nasze ussadzili się, tamezmy się udali, gdziezmy byli przysięgli, z zoną, z dziećmi y ze wszystkięmi, Panu Bogu a sprawiedliwości swey ufaiąc, Pana Boga o to prosząc, aby tego, ktory takich rzeczy zaczęcia przyczina był, iawnie skarał. Rzeczy niektore, do ktorych nąm P. Taranowski, secretarz W.K.M., drogę pokazał, zlecilizmy ięmuz iako przysięglęmu W.K.M.; rozumięmy ze to wszystko przezęn przed Maiestat W.K.M. przyidzie. Zatym się iako napilniei ⟨łascze⟩ W.K.M. oddaięmy, i słuzby swe offiaruięmy, a prosięm, aby W.K.M. za złe nąm mieć nieraczył, zesmy po te czassy posłańcow swych częstych posiłać nie mogli, teraz maiąc drogę otworzona, częściei possyłać będzięmy. Datum in Civitate n⟨ost⟩ra Coronensi, die undecima mensis Marcij. Anno Domini 1600

⟨W.K.M. ziczliwi sługa,

Mihail voevoda⟩[1]

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 6, c. 562—563; Archiwum Głowne Akt Dawnich, Warszawa; Metryka Koronna, Libri Legationum, sygn. XXVII, f. 151v—152 ⟨copie⟩; orig. la Biblioteka Kornicka Polskiej Akademii Nauk ⟨P.A.N.⟩, Kornik, Archiwum Działyński; Hurmuzaki, *Documente*, Supl. II/1, p. 583—585— text polon și traducere franceză.

Mihai voievod al Țării Românești, consilier al Sacrei Maiestăți cezaro-crăiești, locțiitor pentru Transilvania și căpitan-general al aceluiași pentru Transilvania și hotarele părților supuse ei.

Mărite și preastrălucite rege

Prietenia și serviciile noastre le oferim bunăvoinței Măriei Tale regești.

Slujitorul Măriei Tale regești, domnul Skrzyniecki, fiind trimis la noi de Măria Ta regească, precum și, mai recent, domnul Taranowski,

secretar al Măriei Tale, ne-au amintit în numele Măriei Tale să nu ne atingem de Moldova. Dar numai Domnul Dumnezeu cunoaşte inima şi tainele fiecăruia şi el să ne pedepsească dacă am avut vreodată în gînd să ne atingem de Moldova care se află sub puternica ocrotire a Măriei Tale regeşti. Însă noi ştim foarte bine că voievodul Ieremia l-a amăgit pe Măria Ta să ai această părere despre noi. Mai întîi pe Domnul Dumnezeu, iar apoi şi pe Măria Ta vă vrem de judecător între noi şi dorim ca acesta să arate în prezenţa unui slujitor credincios al Măriei Tale ce nedreptate i-am făcut eu aceluia şi dacă oamenii noştri i-au adus vreo pagubă în ţara sa ori i-au ucis măcar o găină. Iar dacă va dovedi aceasta, atunci să ne ruşinăm în faţa întregii creştinătăţi, iar această ruşine să nu se şteargă de pe obrazul nostru. Dar cum avem nădejde în Domnul Dumnezeu că acestea în nici un chip nu le va putea dovedi ca adevărate şi nici o altă supărare nu are faţă de noi, ci doar că am luptat întotdeauna împotriva neprietenului sfintei cruci, şi de aceea fiind mîniat pe noi, ne-a pîrît şi Măriei Tale regele, şi turcilor, şi tătarilor şi peste tot pe unde a putut ajunge cu scrisorile sale. De asemenea, să binevoiască Măria Ta să afli că nimeni altul decît el nu a fost de vină că am intrat în Transilvania şi aceasta în felul următor: Ieremia voievod, avînd cu noi pricina mai sus amintită, a ridicat împotriva noastră mai întîi pe turc, apoi pe răposatul Andrei Báthory (cu care am avut legămînt să luptăm întotdeauna împreună împotriva neprietenului sfintei cruci) şi, de asemenea, şi pe domnul hatman al Coroanei Măriei Tale regeşti. Aceştia toţi, laolaltă, s-au străduit pe toate căile să ne dea viu în mîna turcului, lucru pe care-l pot dovedi cu prisosinţă din scrisorile pe care le-au trimis turcilor; dar nu le-a ajutat Domnul Dumnezeu care ne ştia fără nici o vină. Aşa că noi, fiind împresurat din toate părţile de cei ce s-au aşezat pe grumazul nostru, noi, cu soţia, cu copiii şi cu toţi ceilalţi, ne-am dus acolo unde am prestat legămînt, avînd credinţă în dreptatea Domnului Dumnezeu, pe care-l rugăm să-l pedepsească cu adevărat pe cel care a fost pricina acestor lucruri.

La anumite vorbe care ne-au fost transmise de domnul Taranowski, secretarul Măriei Tale regeşti, i-am răspuns acestuia ca unui om de credinţă al Măriei Tale regeşti, înţelegînd că, prin el, toate acestea vor ajunge la cunoştinţa Măriei Tale regeşti.

După acestea, ne încredinţăm deplinei îngăduinţe a Măriei Tale regeşti şi oferim serviciile noastre, rugînd pe Măria Ta să nu ne pomenească de rău că pînă acum nu am putut să trimitem mai des pe solii noştri, dar acum, avînd drum deschis, îi vom trimite mai des.

Dat în cetatea noastră a Braşovului, în ziua a unsprezecea a lunii martie. Anul Domnului — 1600.

⟨Al Măriei tale regeşti îndatoritor slujitor,

Mihail voievod⟩ [1]

---

[1] Adaos din ediţie; lipsă în copia din *Libri Legationum*.

Örssy Pether schreybt dem Herrn Palffy, auss Graan, von 12 Marty, Anno 1600.

Er hab des Herrn Palffy Schreyben wegen der Thurggischen Pottschafft empfangen unnd alspalt in der Nacht, auf Ofen geschickht: der Pottschaffter hat ime andere Zeittungen nit referirt, als dass man dem Mihal Waida bey einem Thurckhen Husaimbek[1] genandt, ein Fahnen in Sibenbirgen unnd ain anders seinem Sun in Moldau geschickht hatt; mit der Condition, dass er Sibenbirgen unnd Moldau dem Turckhischen Khaiser sollte behaltten; solches habe der Pottschaffter, da er verraist ist mit Augen gesehen; der Potschaffter heisst Sasuar Aga[2] und ist des Sinan Bascha sein Fendrich gewesen; jeczt solte er sein Wohnung zu Fünfkhirchen haben; der andere heisst Hasdi Mehemet [. . .][3].

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXII/11, f. 3; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 83, f. 30—33; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 770.

Eorsi Peter scrie d-lui Pálffy, din Gran, la 12 martie 1600.

A primit scrisoarea d-lui Pálffy cu privire la solia turcă şi imediat, noaptea, a trimis-o la Buda; solul nu i-a relatat alte ştiri, decît că i s-a trimis lui Mihai voievod, la un turc numit Hüsein bey[1], un steag pentru Transilvania şi un altul pentru fiul său în Moldova, cu condiţia ca el să păstreze pentru împăratul turc Transilvania şi Moldova; acest lucru l-a văzut cu ochii lui solul care a plecat. Solul se numeşte Sasuar aga[2] şi a fost stegarul lui Sinan paşa; acum el locuieşte la Pecs; celălalt sol se numeşte Hagi Mehmet [. . .][3].

---

[1] Trimisul otoman Hüsein ⟨aga⟩ a fost primit solemn de către Mihai Viteazul, la 16 martie 1600.

[2] Probabil Sefer aga.

[3] Despre necesitatea pregătirilor de război, în ciuda faptului că se poartă negocieri de pace.

159 1600 martie 15, Braşov.

Nos Michael, Valachiae Transalpinae vaiuoda, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis consiliarius, per Tran⟨ssylva⟩niam locumtenens, eiusdemque cis Tran⟨ssylva⟩niam ac ditionum partiumque ei subiectarum fines exercitus generalis capitaneus etc., Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit uniuersis. Quod magnifici domini ac egregij nobiles coeterique status et ordines trium nationum huius regni Tran⟨ssylva⟩niae in partialibus eorum comitijs ad diem duodecimum mensis Martij, anno domini millesimo sexcentesimo in ciuitati Coronensi ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentauerunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitijs paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos, supplicantes nobis humilimo: ut nos uniuersos ac singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, nostrum illis consensum beneuolum pariter et assensum praebere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Tran⟨ssylva⟩niae in partialibus eorum comitijs ad diem duodecimum mensis Martij, anno domini millesimo sexcentesimo in ciuitate Coronensi celebratis conclusi.

⟨1⟩ Nagÿ halakat adunk keg⟨elme⟩s wrunk az mÿ kegelmes Istenunknek, hogÿ mÿoltatul fogwa na⟨gysá⟩godat mutatta eó felsege kegelmes feiedelmunknek lenni, azoltatul fogwa na⟨gyságodna⟩k olÿ kegÿelmes gonduiselese wolt reank, hogÿ edes hazankban minden ellensegekÿellen bekeuel es csendesen megh marattunk. Keóniorgunk eó zenth felsegenek, hogÿ ez utann-is na⟨gysá⟩godat mindenekben vgÿ vezerellie es igazgassa, kÿ legen mind az zeghenÿ hazanak es mÿnniaiunknak megh maradasara, az na⟨gysá⟩god io hirenek newenek kÿ teriedesere es az egez kereztiensegnek iauara s epulisire.

⟨2⟩ Latwan azert es megh gondoluan na⟨gyságodna⟩k az praesidium es kẃlomb külombfele hada'nak tartasara walo sok kóldseget es naponk⟨e⟩nt walo zẃkseget, noha az mint na⟨gysá⟩g⟨od⟩ s megh tapaztalhatta orzagunknak es az zeghensegmek sok fogiatkozasit ugÿ annÿra, hogÿ maid mindenúnktul exhaurialtatunk mindazaltal az mire az uristen elegsegesse tezen bennunket, mint ez ideÿg ez utannis nag⟨yságodna⟩k semmi ẃdeoben megh nem akarunk fogÿatkoznÿ.

⟨3⟩ Igerunk azert nag⟨yságodna⟩k kapwzam zerenth hada nepe tartasara negÿ negÿ forintot, felet á⟨d⟩ diem preasentium[1] es ióuendő huzadik napra, felet pedig az utan megh huzadik napra az na⟨gysá⟩god tarhazaba eppen es fogiatkozas nelkul bezolgaltatni. Melÿ tereh viselesre az zaz vraink-ÿs az eó modgÿok zerenth igerik magokat. Az rovatlan heliek pedig ezen adoban harmad rezen kiwol annÿt contribualna⟨nak⟩ mint ennek eleótte walo kózelbik gÿulesben felwete adoban; keóniorgunk nag⟨yságodna⟩k mint keg⟨yelme⟩s wrunknak hogÿ nag⟨yságo⟩d tekentwen az zeghensegenek sok fogiatkozasit vegi kegelmesen tulunk ez vtannis valamire eleget tezwnk, nag⟨yságodna⟩k semmiben nem akarunk megh fogÿatkoznÿ.

⟨4⟩ Mÿert pedig hogÿ nag⟨ságodna⟩k az harminczadok iouedelmeben nagÿ fogiatkozasat lattiuk, az zeghenseg-ÿs pedig kÿualtkeppen az buzanak arrabul adhattÿa megh az adot wegeztuk, hogÿ Magiarorzagon es Hauaselfólden kÿwól semmi heliekre az buzat kÿ ne vihessék, hanem tulaidon chiak Magiarorzagban es Hauasefoldeben. Melÿ dologellen ha kÿ chelekednek attul priualtassek es megh-is bwntettessek.

⟨5⟩ Vagÿon nagÿ panazolkodas az nemessegtul, hogÿ az laksagon valo jobbagÿok fóldes vroknak nem akarnak zolgalnÿ, sót nemelliek eólessel es egÿeb meltatlan dologgal illettnek eóket. Vegeztuk azert hogÿ mint az elót ez utannis minden helieken, leuo laksagÿ jobbagÿok az fóldes vroknak zolgallianak, zauakat fogadgiak, túllok halgassanak es mindenekben az elebi allapattyokhoz tarchak magokat, mert ha kÿ az ellen chelekzik mindenut persequalhassak es feieuel erie megh, ha pedig folderul akar melÿ newezetes heliekre mennenek-is minden heliekrul tartozzanak kÿ adnÿ.

⟨6⟩ Tetzet ezis, hogÿ valamelÿ jobbagÿ az laksagrul es varosokrul-is vagÿ az adonak megh nem adhatasa miat vagÿ egÿeb arant az zekelÿ fóldere ment volna azokat-is minden heliekrul az capitanok es egÿeb tiztwiselok sub amissione offitÿ tartozzanak restitualni. Ha kÿ pedig az laksagÿ jobbagÿok kózzul az zabad zekeliek kózze beiratta volna

magat, azokat-is sub eadem poena tartozzanak kÿ adnÿ. Az kik pedig ez ÿdeig be nem irattattanak azok ez wtann-is be ne irattassanak.

Nos itaq⟨ue⟩ praemissa supplicatione praefator⟨um⟩ dominorum regnicolarum nobis modo qui supra porrecta benigne ex audita et admissa praescriptos uniuer⟨sos⟩ et singulos articulos ac omnia et singula in eisdem conten⟨ta⟩ ratos, gratos et accepta haben⟨tes⟩, praesentibus literis nostris, verbo tenus inseri et inscribi facien⟨tes⟩ nostrumq⟨ue⟩ illis consensum praeben⟨tes⟩, beneuolum pariter et assensu⟨m⟩, acceptauimus, approbauimus, ratificauimus et confirmauimus. Offeren⟨tes⟩ nos beneuole, quod praemissa omnia et singula tam nos ipsi obseruabimus quam per alios quospiam ubiq⟨ue⟩ per ditionem n⟨ost⟩ram firmiter obseruar⟨i⟩ faciemus harum nostrarum vigore et testimonio literarum median⟨te⟩. Datum in ciuitate Coronen⟨si⟩ die decima quinta mensis Martÿ Anno Domini Millesimo sexcentesimo.

Iw Mihail Vo⟨evo⟩d[1]

⟨ L. S. ⟩

⟨verso⟩ Pro Ciuit⟨a⟩te Colosuar

Arh. St. Cluj. fond. nr. 1, Primăria Municipiului Cluj-Napoca, Articole dietale, sub dată, file nenumerotate ⟨1—3⟩, copie originală destinată orașului Cluj, sigiliu timbrat, validare m. pr. în chirilice. I. Crăciun, *Dietele Transilvaniei ținute sub domnia lui Mihai Viteazul*, în „Anuarul Institutului de istorie națională", VII ⟨1936—1938⟩, Buc., 1939, p. 629—632 ⟨text și traducere a textului maghiar⟩; I. Lupaș, *Documente istorice transilvane*, I(1599—1699), Cluj, 1940, p. 28—33 ⟨text și traducere a textului maghiar⟩.

Noi, Mihai, voievod al Țării Românești, consilier al preasacrei Maiestăți împărătești și regești, locțiitor în Transilvania și căpitan-general al armatei sale din Transilvania de dincoace și dintre hotarele părților supuse acesteia etc. Încredințăm spre luare aminte tuturor celor cărora le este de folos anunțînd prin cuprinsul prezentei că luminații, măreții, darnicii și vitejii nobili și alte cinuri și obști ale celor trei seminții din această țară a Transilvaniei și din părțile de sub stăpînirea acesteia, strînși în obșteasca lor adunare ținută din porunca noastră aici, în Brașov, în ziua a douăzecea a lunii martie, anul domnului una mie șase sute — ne-au arătat și înfățișat cîteva articole scrise mai jos, statornicite în aceeași adunare prin vot egal și prin primirea lor îndeobște și ne-au rugat cu plecăciune ca, luînd seama la toate aceste articole întărite, plăcute și primite toate și fiecare din cele conținute în ele, să binevoim să le dăm consimțămîntul nostru binevoitor, precum și asentimentul. Iar cuprinsul articolelor este următorul :

Articolele domnilor locuitori de cele trei neamuri din țara Transilvaniei statorite în adunarea lor parțială din ziua de douăzeci a lunii martie, anul domnului una mie șase sute, din orașul Brașov.

⟨1⟩ Înălțăm rugăciuni fierbinți către milostivul Dumnezeu pentru că, de cînd ni te-a trimis pe Măria Ta să ne fii principe milostiv, ai avut atîta grijă milostivă față de noi, încît am putut rămîne în dulcea noastră patrie, în pofida tuturor potrivnicilor, în pace și în liniște. Ne rugăm sfinției sale să ne călăuzească pașii și să-i dea îndreptare Măriei

Tale şi de acum înainte întru toate, ca să fie spre dăinuirea bietei noastre patrii şi a noastră a tuturor, spre lăţirea faimei şi a slavei Măriei Tale şi spre binele şi întărirea întregii creştinătăţi.

⟨2⟩ Văzînd şi judecînd cheltuielile multe şi trebuinţele zilnice pe care le ai Măria Ta cu întreţinerea curţii şi a feluritelor oşti, nu vom fi spre scăderea Măriei Tale nici de acum înainte, după cum n-am fost nici pînă acum, din ceea ce ne va da Dumnezeu şi ne va fi cu prisosinţă, cu toate că Măria Ta ai putut să-ţi dai seama de marile lipsuri ale ţării şi ale supuşilor, ei fiind aproape secătuiţi.

⟨3⟩ Făgăduim, astfel, Măriei Tale pentru întreţinerea oştirii — de fiecare gospodărie cîte patru florini; jumătate să fie plătiţi cinstit şi fără scădere la vistieria Măriei Tale pînă în a 20-a zi de la data de azi, iar jumătatea cealaltă pînă în ziua a 20-a de atunci înainte; aceste dări vor fi purtate de saşi după obiceiul lor. Locurile neluate în socoată să contribuie şi ele la această dare, în afară de ⟨darea numită⟩ a treia parte, dînd cele ce s-au stabilit la dieta de mai înainte. Ne rugăm Măriei Tale, domnul nostru milostiv, să ia Măria Ta seama la lipsurile supuşilor săi şi cu îngăduinţă să primească aceasta din partea noastră, căci şi după acestea, atît cît vom putea, nu vom fi întru nimic spre scăderea Măriei Tale.

⟨4⟩ Deoarece am văzut marile lipsuri ale Măriei Tale în ce priveşte strîngerea treizecimilor, iar sărăcimea poate plăti darea mai ales din vînzarea grîului, am hotărît ca grîul să nu poată fi dus în alte părţi din Ungaria şi Ţara Românească, ci numai în Ungaria şi Ţara Românească — cine va face altfel, să i se ia ⟨grîul⟩ şi să fie pedepsit.

⟨5⟩ Sînt plîngeri mari din partea nobilimii că iobagii nu vor să mai slujească stăpînilor lor, iar unii au început să-i şi ucidă şi să le facă tot felul de necuviinţe. Hotărîm ca iobagii de pretutindeni să slujească şi să asculte de stăpînii lor şi de acum înainte, ca şi în trecut, să fie supuşi şi să fie întru toate aşa cum au fost mai înainte. Aceia care nu vor face astfel, să fie peste tot locul urmăriţi şi să plătească cu capul; cei fugiţi de pe moşii, de orişiunde să fie trimişi îndărăt, la urma lor.

⟨6⟩ Am hotărît şi ca toţi iobagii, de la ţară sau de la oraş, dacă ar fugi de dări sau din alte pricini pe pămîntul secuilor, să fie trimişi îndărăt, de pretutindeni, de către căpitani sau de alţi slujbaşi sub pedeapsa pierderii slujbei.

Aceia dintre iobagii de la ţară care s-au înscris între secuii liberi, să fie trimişi îndărăt şi ei sub aceeaşi pedeapsă. Cei neînscrişi pînă acum să nu poată fi înscrişi nici de acum înainte.

Aşadar noi, la sus-arătata rugăminte a numiţilor domni locuitori, socotind toate articolele sus-scrise, îndeobşte şi în parte înfăţişate nouă în modul arătat şi fiind cu îngăduinţă ascultate şi primite şi avîndu-le de acum statorite ca îngăduite şi pe plac, deci făcînd să fie lămurite prin viu grai şi însemnate prin scrisoarea de faţă şi dîndu-le consimţămîntul nostru, cu bunăvoinţă le-am primit, le-am dat încuviinţarea, le-am întărit şi le-am împuternicit şi ne-am oferit de bunăvoie că atît noi înşine vom păzi, dar vom şi face să fie păzite de oricare alţii cu tărie şi orişiunde în ţara noastră toate cele sus-zise în întregime sau în parte

prin puterea şi prin mărturia acestei scrisori a noastră. Dat în oraşul Braşov, la cincisprezece martie a anului domnului una mie şase sute.

Io Mihail Vodă[1]

⟨Sigiliu timbrat⟩

⟨Verso :⟩ Pentru oraşul Cluj

[1] Semnătura autografă a lui Mihai voievod cu litere chirilice, fapt care conferă textului dreptul de original, deşi nu este decît copia hotărîrilor dietei de la Braşov, parţială, către oraşul Cluj.

160 — 1600 martie 20, Plzen.

[. . .,][1]. Gnedigister Fürst und Herr, Ewer F.D., die werden aus meinem von Weissenburg gethanen gehorsamen Schreiben in Gnaden verstanden haben was ich biss dahin bei dem Herrn Weyda auss der Wallachey von Ir Mt. wegen anbracht und verrichtet; habe auch Ime Weyda zu meinem Abreisen so gehorsamist eiferig gegen Ir Mt. verlassen, das ich zu Gott hoffe, er solle, nit allain zu Ir Mtt. trewen Diensten beständig verbleiben, sonndern auch zu kunfftiger Zeit solche Tatten und Verrichtungen thuen und fürnemben, das Ir Mtt. und der gantzen Christenheit zu hechsten Aufnemben komen und gelangen solle. Ist gleichwol weniger nit, das er Herr Weyda uber seines alhier gewesnen Gesanten beschechenen ungleichen Relation gegen Irer Mtt. Gesanten was unwillig worden; welches ich ime aufs Best aussgeredt, wider auf den guetten Weeg und die beschechene, und von sich gegebene, Zusag und Versprechens, die ich ordenlich vleissig und mit zweyen Zeugen approbirn gebracht, und auch volgendts Ir Key. Mtt. underthenigist uberschikht. Das ich dardurch kains Wegs zweifeln will, das etwo sein Gemüeth endern oder wider zurukh gehn wollte; fürnemblichen wan Herr Petztz (sic) mit der Verehrung und dem Gelt, so er nach vor Ostern fort fieren unnd dahin gelangen soll, so werde er erst zu noch mehrer Bestendigkait und dem jenigen Weg und Mittel des er sich underthenigist gegen Ir Mt. erclert, geraitzt und gewiesen, das er Ir Mt. alssdan Sibenbürgen gantz und gar abtretten und hernacher andere Impresa fürnemben und dabei erst auch stehen werde. Das eben seine alhier gewesene Gesanten ihne Weyda zu mildt berichtet und ir Relation vil auf ain andern Schlag deutten und richten wollen, alls es sich im Werkh befunden, und villeicht hernacher beede ires Lohn nach Verdienen belont und andern dergleichen Gesellen zu ainem Exempel gestrafft werden, — sintemal es allein auf ir privat Interesse, damit er Sibenbürgen behalten, selbst regieren und sye dardurch zu hohen Diensten und stattlichen Einkomen und Bereichungen komen mechten, angesehen.

So hat, zum Andern, wolgedachter Herr Wayda zu meinem Abraisen Ewr F. D. halber auch zum Besten gedacht und gebetten, ich wolte E.F.D. vonn seintwegen seine undorthenige gehorsamiste Dienst und Gruess vermelden; wie ichs dan hiemit gehorsamist verreichten will.

In gleichen, hat mich der Herr Erzbischoff zu Torna, in Bulgaria, auch gebetten, E.F.D. sein Gebett und underthenigiste Dienst zu praesentirn.

Es ist ain polnischer Gesanter zum Weyda ankhomen; der hat wol Schreiben mitgebracht, sein aber vom Kinig nit underzaichnet gewest, also das ain Betrug, und allain des Gross-Cantzlers Practica ist, — das er die Kosakhen under solchem Schein schrekhen und vom Weyda abstendig machen wellen. Der ist aber an ain sichers Ortt biss zu des Polakhen Andreas Taranowsky, der, gleich den Tag alss ich von Weissenburg abgereist, dahin gelangen, und sein Anbringen thuen sollen; alss dan wirdt man hören, was der erste Gesant mit Practic und auss was Anstifftung solches gefiert habe. Es sagt mir Herr Weyda das er Taranowsky des hohleblichen Hauses Osterreich trewer und wol affectionirter Man sey und Ewer Dth. auch zum Bessten gedenkhe [...][2].

Zaigt mir der Herr Wayda an, so lang Ir Mt. die Moldaw nit under sich bringen, werden Sibenbürgen und Wallachei unangefochten nit bleiben, — wie ichs bei mir selbst auch befind; und, wan Ir. Mt. ime nit so starkh zugeschrieben, auss vilerlei Bedenkhen, nach der Zeit stil zu halten, — so hette er sich beraith Moldaw impatronirt.

Er Herr Wayda ist auf den Georgio Basta so gar aufsetzig, das besser were wan er den Ortten weg und ain Ander an sein Stell, der mit ime Herrn Wayda correspondirte, fürgenomen werden mechte. In Gleichem ebenffals steht es mit dem Ungnaden[...][3].

Datum Pilsen, 20-ten Martii 600. Ewer F. Dt., etc. (sic)

Underthenigister, gehorsambister
Diener:

Carlo Magno

Hurmuzaki, *Documente XII*, p. 795—796; Innsbruck, Statthaltereiarchiv, Ambraser einkommene Schriften.

[...][1]. Din scrisoarea mea din Alba Iulia veţi fi înţeles ce misiune am avut şi îndeplinit pînă la acea dată, din partea Maiestăţii Sale, pe lingă domnul voievod din Ţara Românească. La plecarea mea, l-am lăsat pe voievod atît de animat de zel faţă de Maiestatea Sa, încît sper că el nu numai că va persevera în serviciile sale credincioase faţă de Maiestatea Sa, ci că va înfăptui şi întreprinde şi pe viitor astfel de acţiuni şi isprăvi care să aducă pe Maiestatea Sa şi întreaga creştinătate la cea mai mare înflorire.

Nu este mai puţin adevărat că el, domnul voievod, s-a cam mîniat faţă de solii Maiestăţii Sale, în legătură cu relatarea necorespunzătoare a solului său, trimis aici; eu l-am îmbunat şi l-am readus pe calea cea bună, la promisiunile date de el. pe care le-am aşternut pe hîrtie în bună ordine, cu doi martori, determinîndu-l să le aprobe şi apoi le-am înaintat Maiestăţii Sale imperiale. Nu mă îndoiesc că în felul acesta sentimentele sale nu se vor schimba şi că promisiunile nu vor fi retrase; mai ales atunci cînd dl Pezzen — care, se spune, va porni încă înainte de Paşti — va sosi aici cu daruri şi bani, domnul voievod se va simţi stimulat şi îndemnat încă şi mai mult de a rămîne statornic pe calea pentru care s-a declarat faţă de Maiestatea Sa, cedînd acesteia cu totul Transilvania şi trecînd apoi la întreprinderea altor fapte de arme, perseverînd în ele. Că solii trimişi aici i-au raportat voievodului cu prea multă blîndeţe şi au vrut să orienteze şi să lase a se interpreta relatarea lor în alt

sens decît cel intenţionat, poate că cei doi vor fi răsplătiţi după merit şi pedepsiţi ca exemplu pentru alţi tovarăşi de soiul lor, cu atît mai mult cu cît ei au avut în vedere numai interesul lor particular, anume ca voievodul să păstreze Transilvania, pentru ca ei înşişi să conducă şi să ajungă astfel la funcţii înalte şi venituri considerabile şi la îmbogăţire.

Dealtfel, la plecarea mea, numitul voievod a transmis Alteţei Voastre princiare urările sale de bine şi m-a rugat să vă asigur de serviciile şi omagiile sale preasupuse, ceea ce doresc să îndeplinesc aici.

De asemenea şi domnul arhiepiscop de Tîrnovo, din Bulgaria, m-a rugat să vă prezint ruga şi omagiile sale preasupuse.

Un sol polonez a sosit la voievod; el a adus scrisori, care însă nu erau semnate de rege, deci trebuie să fi fost o înşelătorie şi o uneltire de-a marelui cancelar — care, sub această aparenţă, vrea să sperie pe cazaci şi să-i îndepărteze de voievod. Acesta a plecat însă într-un anume loc pentru a-l întîlni pe polonezul Andrei Taranowski, care trebuia să sosească acolo cu mesajul său în aceeaşi zi în care eu plecam din Alba Iulia; de la acesta se va afla ce a vrut primul sol cu uneltirea sa şi din al cui îndemn a venit. Domnul voievod spune că Taranowski este credincios şi plin de afecţiune faţă de Casa de Austria şi bine intenţionat faţă de Alteţa Voastră [...][2].

Domnul voievod mi-a atras atenţia că, atîta timp cît Maiestatea Sa nu va supune Moldova, nu vor putea rămîne neatacate Transilvania şi Ţara Românească — ceea ce şi eu găsesc că e adevărat — şi că, dacă Maiestatea Sa nu l-ar fi îndemnat atît de ferm, în scris, să stea deocamdată, din multiple motive, liniştit, el ar fi ocupat deja Moldova.

Domnul voievod este atît de pornit împotriva lui George Basta, încît ar fi bine ca acesta să fie mutat în alt loc şi înlocuit cu altcineva care să întreţină legături cu domnul voievod. Tot astfel stau lucrurile şi cu ⟨David⟩ Ungnad.

[...][3]

Dat la Plzen, la 20 martie 1600

Carlo Magno

---

[1] Formula de adresare.
[2] Despre reîntoarcerea lui Carlo Magno la Alba Iulia.
[3] Formula de încheiere.

161 — 1600 martie 20, Caşovia.

Serenissimo signore

L'obligo che tengo al servitio di Sua Maesta mi fà continuamente andar pensando in che modo si potria raffrenare l'insolenza dil Vallacho, il quale, abusando della clemenza di Sua Maesta si è insuperbito in modo tale, che si persuade esser confirmato nella provincia, quando anco S.M. non volesse farlo, et il tutto senza dubio è proceduto dal non haver da principio mosso alcune genti a questa volta, si come penso più volte haver scritto a Vostra Altezza et a Sua Maesta. E che sia il vero ch'esso habbi intentione d'esser confirmato, si può chiaramente comprendere dall'haver egli accetato il stendardo dil Turco per necessitare

tanto più S. M. (per questa via) a confirmarlo in essa. Hora, lasciando a parte il modo di proceder contro di lui con l'armi, sì come ultimamente scrissi a V. A. dirò che, havendo S. M. a mandare alcun personaggio in Transilvania per trattare con esso Vallacho, esser neccessario anco mover alcun buon numero di genti a questa volta per neccessitarlo a pensare a fatti suoi; sapendo egli molto bene la infirmità intrinsica che tiene, in esser odiato da i Transilvani per la sua tiranide, e che li aiuti ch'egli può sperare dal Turco saranno molto tardi e la soldatesca ch'egli al presente tiene, oltre all'esser di poca stima e anco mal sodisfatta di lui, per non esser pagata. E in questo modo verria S.M. a dar reputatione alle cose sue et a raffrenare, come si è detto, la superbia di costui; altrimenti, per via di dolcezza, non si cavarà mai buon construtto da questi barbari[1], e, quando le genti che si mandassero in quà non servissero d'altro, potriano servire per conservatione dil paese, e forsi anco per far l'impresa di Solnok; quando però potessi meter insieme 10.000 fanti e 3.000 cavalli; perchè il modo d'assalirlo (hora che conosco il paese) non lo trovo molto difficile, sì come più particolarmente intenderà V. A. quando si compiacerà saperlo.

E, quando S.M. si riservi mover le sudette genti a questa volta, sarà anco bisogno anticipare i danari per le vettovaglie, acciò la soldatesca non vengi a patire; giachè il paese è molto esausto.

Hò fatto sapere al Cornis che tengi in speranza quelli che desiderono la libertà e che gl'assicuri che S. M. non hà mai inposto a esso Vallacho che usi alcuna crudeltà sì come egli hà fatto credere a molti di loro.

È anco da notare una cosa stravagante: veder l'artifitio di questo Vallacho, che, quante persone vengono da là mandate da S.M., ritornino fuori ingannati, volendo persuadere al mondo ch'esso Vallacho sia buon servitore di S. M. non s'accorgendo essi che, quanto egli fá, tende solamente a guadagnare tempo e per stabilirsi nella provincia; il che di quanto danno fusse per resultare a questa provincia non occorre ch'io lo dimostri a Vostra Altezza, giach'ella, come prudentissima, lo può meglio di me considerare. Et a V. A. humilimente fò riverenza. Di Cassovia, li 20 di marzo 1600.

Di Vostra Altezza Serenissima Humilissimo servitore:

G. Basta

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria pach. CCXXXII/15; Haus-, Hof-u. Staatsarchiv, Wien, Türkei, I, K 83, f. 42—45; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 794—795.

Prealuminate domn

Datoria care ţine de slujba faţă de Maiestatea Sa mă face să gîndesc permanent în ce mod s-ar putea înfrîna obrăznicia ⟨voievodului⟩ român, care, abuzînd de clemenţa Maiestăţii Sale, a devenit atît de trufaş, încît să-şi închipuie că este confirmat în provincie încă de atunci cînd Maiestatea Sa nu voia să o facă, şi totul a pornit, fără îndoială, de acolo că n-a fost pusă în mişcare de la început ceva oaste în această direcţie, aşa cum socotesc că am scris de mai multe ori Alteţei Voastre şi Maiestăţii Sale. Şi chiar dacă ar fi adevărat că el a avut intenţia să fie confirmat, se poate înţelege clar faptul că el a acceptat steagul turcului, pentru a obliga cu atît mai mult pe Maiestatea Sa (pe această cale) să-l confirme

în această provincie. Acum, lăsînd de o parte modul de a proceda contra lui cu armele, aşa cum am scris Alteţei Voastre ultima oară, voi spune că, dacă Maiestatea Sa va trimite vreo persoană în Transilvania pentru a trata cu ⟨voievodul⟩ român însuşi, ar fi necesar de asemenea să se pună în mişcare un număr mare de oşteni de această dată, pentru a-l constrînge să se gîndească la faptele sale; el cunoscînd foarte bine slăbiciunea internă, care constă în faptul că este urît de ⟨nobilii⟩ transilvăneni din cauza tiraniei sale şi că ajutoarele pe care le poate el spera de la turc vor fi mult prea tîrzii, iar oştenii pe care îi are în prezent, în afară de faptul că îi acordă puţină stimă, sînt nemulţumiţi de el pentru că ⟨nu⟩ pot să fie plătiţi. Şi în acest mod, Maiestatea Sa ar întări reputaţia problemelor imperiale şi ar înfrînge, cum s-a zis, trufia aceluia, altfel, pe calea blîndeţei, nu se va mai scoate niciodată o treabă bună de la aceşti barbari[1] şi dacă ostaşii care vor fi trimişi aici nu vor servi la altceva, vor putea servi pentru păstrarea ţării şi poate de asemenea pentru a asedia Solnocul, dacă pot fi adunaţi 10 000 pedestraşi şi 3 000 cai; căci modul de asalt (acum cînd cunosc ţara) nu-l găsesc prea dificil, aşa cum va înţelege Alteţa Voastră în mod deosebit, dacă va dori să cunoască mai mult.

Şi dacă Maiestatea Sa îşi rezervă să pună în mişcare numitele oşti în această direcţie, va fi nevoie să avanseze banii pentru provizii, pentru ca oştenii să nu aibă de suferit, căci ţara e foarte secătuită.

L-am înştiinţat pe Kornis să întreţină speranţa acelora care doresc libertatea şi să-i asigure că Maiestatea Sa n-a impus niciodată ⟨voievodului⟩ român să folosească vreo cruzime, cum a făcut el să creadă pe mulţi dintre ei.

Mai trebuie notat încă un lucru deosebit: a se vedea viclenia ⟨voievodului⟩ român care — atunci cînd vin persoane trimise de Maiestatea Sa, se reîntorc înşelate— vroind să convingă lumea că el, ⟨voievodul⟩ român, este un bun slujitor al Maiestăţii Sale, acele ⟨persoane⟩ neobservînd că el, atunci cînd face acest lucru, nu cată decît să cîştige timp, pentru a se stabili în provincie; şi ce pagubă a rezultat din aceasta pentru provincie nu mai este nevoie să demonstrez Alteţei Voastre, care, fiind foarte înţeleaptă, îşi poate închipui mai bine decît mine.

Cu plecăciune preaumilă faţă de Alteţa Voastră.

Din Caşovia, 20 martie 1600.

Servitorul preaumil al Alteţei Voastre prealuminate

G. Basta

---

[1] Din ură contra lui Mihai şi a ostaşilor săi, generalul Basta a folosit în permanenţă referitor la ei numai cuvinte înjositoare, denigratoare.

162 **1600 martie 25, Viena.**

[...][1]. Den Michael, Walachischen Weida, der vileicht, wan er erfahren wurde, dass man ainen Friden tractirt, widerwertige Gedankhen fassen dorffen, auh erindern, und Im zu verstehen geben, dass under disen Tractation, da man anderst zu Schluss khumen, wurde E.K.M.

auff solhe Condicionen wölln gedacht sein, dardurch er in die Friedens-Capitulation auch eingeleibt und sambt allen den Seinigen vor dem Türkhen woll gesicherst sein werde, Eur K. Mtt. Comissarien, so sich bei dem Walahen befinden, were solhs auch zu erindern, si den Walachen, wan er es vileicht niht zum bessten auffnehmen oder verstehen wolltt, der Sachen recht berichten und allen Argenwohn, so er schöpffen mocht, durch genugsambe Information hinlegen khundt. Wie dan Eur K.M. in ainem und andern, dem gnedigisten Gefallen nach, der Sachen recht zu thuen wissen. Was der Örssy Peter wegen der Türggischen Practikhen mit dem Walachen und dass sich auff des Frieds-Tractation niht zu verlassen, schreibt, vernehmen Eur K. M. auss dem Einschluss K., es werden aber Eur K. M. von den Commissarien so sich bei dem Walachen befinden, Gewissheit der Sachen zu erwartten haben.

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXII 17, f. 5: Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei, I, K 83, f. 53; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 806.

[...][1] Lui Mihai, voievodul român, care, atunci cînd va afla că se duc negocieri de pace, va avea poate sentimente de împotrivire, să i se amintească şi să i se dea de înţeles că în aceste negocieri, cînd se va ajunge la încheiere, Maiestatea Voastră imperială se va gîndi la astfel de condiţii, încît să fie şi el inclus în condiţiile de pace şi, împreună cu toţi ai lui, să fie asigurat împotriva turcilor. Comisarilor Maiestăţii Voastre Imperiale, care se găsesc la ⟨voievodul⟩ român să li se amintească şi lor ⟨că trebuie⟩ să-l informeze just pe ⟨voievodul⟩ român asupra chestiunii, chiar dacă el poate nu va recepta sau înţelege cum trebuie, şi să spulbere orice bănuială pe care ar avea-o acesta, printr-o informare îndestulătoare, chiar dacă ulterior Maiestatea Voastră va şti să îndrepte lucrurile în unele privinţe sau în altele, după cum îi va plăcea. Despre ceea ce scrie Eorsi Peter, cu privire la maşinaţiile turceşti cu ⟨voievodul⟩ român şi că nu se poate pune bază pe negocierile de pace, luaţi cunoştinţă din ⟨scrisoarea⟩ inclusă a lui K. Însă Maiestatea Voastră trebuie să aşteptaţi certitudinea asupra lucrurilor de la comisarii care se găsesc la ⟨voievodul⟩ român.

[1] Ştiri în legătură cu tratativele de pace cu turcii.

163 **1600 martie 31, Alba Iulia.**

Allergenedigister Kayser und Herr.

Heut am heylligen Charfreytag da wir billich unserer Christlichen Andacht abwarten sollen, erfordert uns unversehens der Herr Waida zur Audienz fur sich, wie woll er gesttern durch den Raïcz Jörgen das er uns so lang zu sich nit berueffen lassen, mit der heyligen Zeit sich endtschuldigt und nach den Feyertägen die Audienz verschoben hatt. Erczaigt sich erstes anfangs freundtlich und höflich, fragt wie es uns auf der Rais gangen wer, wie wir tractirt worden, wasz fur ein Weeg wir gehabt haben, hatt sich endschuldigt der ublen Tractation so wir hetten, denn

es sey nichts zubekhumben und dergleichen Cumpimentj (sic) mer damit uns wenig gedient ist gewest.

Hernoch hatt er uns gefragt ob wir nichts Neuesz hetten, Er Herr Waida vernemb von Vascharhel, nicht weit von Wardein, dort herumb sollen sich die Tarttren samblen und albereith sehen lassen, ob wir woll vom Niari Paul bei seinem Diener der den Herrn Waida des Niari Ladschreiben zur Hochzeit gebracht, aus Wardein ein frisch Schreiben gebracht, so hat er uns doch nichts davon geschrieben welches dem Herrn Waida angeczaigt, wissen nicht obs ein gelichtes oder zu Vleisz aufgebrachtes Geschrai ist, denn wir nun mehr so schiech und so offt uberfürt worden, das wir nit wissen was wir dem Waida oder denen Rätten glauben sollen, gleichwoll alls wir aus der Audienz khamben haben wir vernumben das ein furnember Pribekh aus Temeschwär gefollen und hieher gebracht worden, der gebe fur Turkhen und Tarttern samblen sich wider disz Land, vom Herrn Basta haben wir gestrigs Tags auch ein Schreiben empfangen der soll billich wissen, was man umb Wardein herumb fur Zeitungen hört und was fur praeparationes man sihet, unglaublich ists nicht, dass Turkhen, Pollakhen und Moldauer hieher dem Waida und disem Land zue zillen, die werden dem Herrn Waida sowoll alls er sy mit guten Worten aufziehen, und sehen wie sy Ime den Vorstraich abgewinnen, wer ihr viell auf einmal betriegen will, der ladet im viell Miszträuen auf den Halsz, undt muesz gleichmessigs gewertig sein.

Weiter hilt er unnsz fur, Er hab ein schönes auserlösenes Kriegsuolckh beysamben, unndt habs nun funff Jahr erhalten, hab wenig Hilff von Eur Majestätt bekhomben, dasz liege da dem ganzen Winter, unndt jezt bey der schönen angehenden Zeit unndt erscheinenden gueten Gelegenheiten vergeblich verterb dasz Landt unndt zer alles auf, darueber unaufhörliches Klagen, unndt Beschwärungen von Landuolckh täglich einkhomben, von Eur Majestät komb Ihme kein Hilff, kein Geldt, kein Trosst, kein Andtwort noch nachrichtlicher Beschaidt, so bleib der Herr Peczcz auch aus unndt er wäsz durchaus nicht an wen er sey, dagegen sagen Ihm die Turggen, Pöllaggen unndt Moldauer zue disz Landt, Wallachey unndt die Moldaw (welches Er mit genuegsamben Schreiben baldt zuebeweisen hette). In dabey zu errhalten, wofer er sich unter ihren Schucz begeben will, darfur In aber Gott behuet, er wölle von Eur Majestät unnd der Christenheit nicht waichen, noch sezen, als lang Eur Majestät unndt die andern Christlichen Eur Majestät zuegewandten Potentaten seiner Dienst sich nicht endtschlagen, noch dieselben verwerffen, auf welchen Fall er ja anderstwo sein Schucz muesste suchen.

Wes wier unnsz billig inn Eur Majestät Namben gegen Im vor diesem beschwärt, das hatt Er auf unnsz retorquirt, nämblich der Marini hab ein Meinung von Eur Majestät, der Carlo Magno ein andere, unndt wir aber ein andere Im furgebracht, darueber sey er irr, so wier doch woll wissen, dasz Er bey den Ragusern aines, ein anders durch den Carlo Magno, doch darundter die Cession und Renuntiation endtpieten unndt schrifftlich vermelden durch unnsz bey dem Mallickh Eur Majestät aber das Contrarium mit grosser seiner furgeloffnen Alteration schreiben hatt lassen, wir fur unsere Personen sein stricte bey unserer Instruction verblieben, unndt sein derselbigen nach khumben.

Ferrer bracht Er fur, was Eur Majestät mit Sibenbürgen sich vill beschwären unndt bemuhen wollen, sey er doch mit sambt Siben-

burgen undt der Wallachey Eur Majestät Diener, Eur Majestät haben ohne dasz weitschlichtige Granitzen unndt mit denselbigen gnueg zueschaffen, warrunben Ihm Eur Majestät nit wolten disz Landt zue regirn vertrauen, sondern In drausz jagen unndt stossen, wann er sich darzue nicht genuegsamb unndt teuglich erkhennet, so wole Er selbst draus ziehen, aber Er traw Im also zuedienen, dasz Eur Majestät unndt die Christenheit darmit zuefrieden sein werden.

Eur Khayserliche Majestät gedenckhen nicht, dasz es mit dem Mann ein ordentliche Conferirung unndt Tractation abgibt, sondern er redt ein solche Leng hinein, dasz es nit mueglich ist, dasz seine Tullmätsch es alles fassen unndt unnsz zue referirn inn der Gedächtnusz erhalten können, wier haben entgegen den Mangl, dasz wier khein aignen trewen Tullmatsch der Wallachisch kündt haben, sondern wir befinden, dasz wie kurz wier auch unsere propositiones anbringen, der Stoika und der Armin Peter auh nit alles sondern nur was Ihm Waida angenämb ist, tullmätschen, der Armin Peter zeuchts den Stoika, aber der Marini hatt ihn den Armin auch in dem falsch befunden, der Waida, der Stoika unndt der Armin winckhen unndt geben ainander Zaichen mit den Augen unter dem Tulmatschen, unndt susurriren zuesamben, damit der Waida ja gegen unnsz sich für Eur Majestät nicht zueweit einlass undt vergehe, sondern durch ihr Suggestion wasz wier syncere proponiren, calumnire unndt deprauire, dasz bringt unnsz grosse Hinderung unndt dem Waida ein grossten Behelff alle seine Erclärung auf Schrauffen zueseczen unndt wire Er will zue torquirn, darzue Er von Natur ohne dasz genaigt unndt geartet isst. Er lesst unns darzue nicht komben, dasz wir von einem Articl zum andern schreiten unndt denselben recht abredeten, Er mengt aines inn dasz ander, redt von einer Sachen baldt affirmativè baldt negativè, erclart sich, er wölle Eur Majestät selbst schreiben, baldt gibt Er fur er wöll nit schreiben, da er sich dann noch darzue ein wenig alterirt, so macht Er sich selbst unndt unnsz irr, unndt isst fur war, allergnedigister Herr, der modus tractandi vasst ganz Turkkhisch unndt offt mier Ungnaden beschwärlicher, als den ich nahend sechs Jahr zue Constantinopl halten unndt brauchen hab muessen.

Wier haben unnsz dahin befliessen alle Zeit mit Glümpfen Im zuebegegnen, unndt In auf Eur Khayserlichen Majestät allergnedigiste Andeutung, dasz Er in seinen Begern mit des Herrn Peczczen Ankhunfft also werde beandtwortet werden, darmit er hoffentlich zuefrieden sein werde auf dasz besst gewisen und In sie insinuirt unndt furgehalten, darob er durchaus nicht zuefrieden, weil Herr Peczcz so lang ausbleibt, Im weder richtiger Beschaidt, weder Geldtshulffen zuekhomben, Er wisz nicht woran er sey.

Wier haben den Herrn Waida ermanth, der Herr wölle sich erindern, dasz Er den Armin Peter in Credencz-Schreiben hinnaus geben unndt durch Ihne bey Eur Majestät etliche Article anbringen lassen, darunter derogleichen Begern nicht gewesst isst, dasz Ihm Eur Majestät disz Landt auf Ihn, seinen Sohn, unndt seine Nachkhomben verschreiben. solle, sondern Er hab sich viell eines andern lassen vernemben unndt hinnaus geschrieben, so wüsz er Herr Waida, wesz er sich gegen dem Aluisio unndt dem Marini erklärt Eur Majestät hinaus zueschreiben.

Was wier Ihme nun von den zwen Ragusseern unndt Armin Peter hinaus berichten unndt anbringen furgehalten, dasz hatt er alles vernaindt unndt inn Windt geschlagen. Des Armin Peter Credenz-Schreiben

hett sich weiter nit erstreckht, als auf die guete Zaitung der erhaltenen Victori dieselbige Eur Majestät hinaus zuebringen. Wasz der Aluisio unndt Marini von der Cession unndt Renunciation hinnausz geschrieben, daran khere er sich nicht, gestehe es auch nicht; bey dem Aluisio hab Er Eur Majestät nichts hinnaus geschrieben, dasz Er cedirn oder renunciren wölle, dem Aluisio hab er allein auf des Marini Commendation ein Furschrifft an Eur Majestät gegeben, inn allergnedigisten Beuelch In zuerhalten Er, Herr Waida, hab nie gesagt, dasz Er dasz Landt lassen oder Euer Majestät drausz cedirn wölle, woll aber Eur Majestät unndt der Christenheit aus unndt mit den Landern Siebenburgen unndt Wallachey, wenn sy Ihm mit Geltshilff beyspringen trewlich dienen wolle, da sy sich anderst seiner Dienst nicht endtschlagen noch begeben werden, wasz seine zwen Gesandten der Baan Mihalitsch unndt der Stoika draust anbracht haben, zue dem helt unndt bekhen er sich unndt sonst zue keines andern Berichten oder Schreiben, so hinaus beschehen sein möchten Carlo Magno hab schriefftlich hinnaus gefurth (von Ihme Herrn Waida verfärtigt und undterschriben), wasz sein Begeren unndt Erclärung gewest ist, ob Er woll fur sich selbst en grosser Herr unndt grösser als jezt ist sein kundte, Er hab Im inn dem Landt ein Nesst gemacht, nicht fur Ihm allein, sondern fur sein Sohn unndt Nachkhomben, wie nicht weniger unser einer ein Guet oder Herrschaft khauffet, nicht fur sich selbst, sondern auch fuer seine Kinder, Kinds-Kinder unndt Nachkhomben; villeicht halten In Eur Majestät so lang darumben, auf, dasz sich sein Volckh zuestray unndt Er allein bleibe dahin deutend, dasz Im Eur Majestät hinnach zue starckh wurden, undt Im aus dem Landt vertreiben möchten, des will er nicht erwarten. Ein Jeder hab sein Wolfart unndt Leben lieb, Er hab 6 Jahr in der Wallachey auf Hulff gewart, die ist Ihme nie zue versprochener Zeit noch auch das Geldt nicht komben, noch hab er sich solang er khundt aufgehalten, unndt darueber sein Landt mit dem Kriegsuolckh verhört unndt verterbt. Inn disz Landt sey Er auch auf sein Wagnus unndt mit seinen Säbl ohne einige Hülff khomben, unndt bishero Eur Majestät Gnadt-Standts unndt Ehren-Erhebung auch Gelts-Hülffen gewart noch eines noch anderes ja auch kein trösstliche Andtwort erwardten khunnen.

Es möcht Herr Peczcz ja heut oder morgen kumben, aber auf einen oder andern Articl khein Resolution mit sich bringen, sondern erst wieder zueruckh umb dieselben schreiben, darauf will Er auch nicht warten.

Es khan niemandes von Im sagen, das er ubel gehandelt hab, allein inn dem hab er gefeilth, dass er Eur Majestät zuegeschrieben, Er wölle neben sein zwen Gesanten Boÿarn auch zwen Sibenbirger schikhen, das sei darumben verbliben dieweill er allerlei von irer Verratterej gehört hab und kheinem recht trawen dörffen, so hab Ers gleich unter wegen gelassen.

Disz haben wier beed wol verstånden, dasz Er die Sibenburger darumben hinnen behalten, dasz Er Ihnen nicht traut hatt, sondern gesorgt unndt von seinen Boyern dahin ist gewiesen worden, sy möchten etwan draussen mit Eur Majestät unndt den andern Ungern etwas practicirn, dasz wieder Ihn wär, unndt sich Eur Majestät insinuiren, dasz wier doch von keinen gegen unsz, die wier im Namben Eur Majestät hie sein, warlich bis hero nit vermerckht, darumb Er auch dasz andermal den Napragi, Cornisch, Bornemizza, unndt noch ainen, so inn den Presburgerischen Landtag expedirt, unndt schon wegkhfertigt gewest, alles

auf des Stoika Rathschlag, der zue Clausenburg von ihrer Legation gehört, sampt dem Boyaren, der mit dem Carlo Magno fort hinaus hatt ziehen sollen, unndt albereit von hinn mit im ist verruckht gewest, wiederumb ab unndt zueruckh gefordert, aus pur lauter Untrausambkheit, dasz Er den Siebenburgern hinn noch ausser des Landts nicht traut, unndt sy doch an sich zeuchten so lang er Ihres Fauors sich zuebetragen vermainth, da sy doch weder zue Eur Majestät, weder zue Ihme khein einige Trewe-Affection nicht haben ausser Ihrer gar weniger zue Eur Majestät. Sonst will der Herr Waida nit zuegeben noch bekhandtlich sein dasz Er inn dem wenigistem, was wieder Eur Majestät oder sonst Unrechts gehandlt hatt, dis berufft er sich inn seine geistlichen Calugeros die Er darueber consultirt, unndt möge auch der Babstlichen Heiligkeit unndt der ganzen Chrisstenheit Urthl drueber leiden.

Er hatt da In Eur Majestät seine Begern gewilligt, Eur Majestät unndt seinen Feinden woll Wiederstand thun unndt die Truggen bis auf Constantinopl zue Staub machen können, Er frag unnsz, weil man so lang draust saumbt unndt In auf zeucht unndt sich sein Volckh darweil verlauffe, unndt aber endtzwischen Eur Majestät Ihme ein Impressa anbeuten, mit wenn Er solchs muesste verrichten, was Eur Majestät Inn Sinn haben, dasz sollen sy baldt furnemben unndt thuen, zue spat angefangen hilffts nichts, oder aber weil Eur Majestät so ein mechtigen Freundt (sic) wieder sich haben, unndt etwan an Kriegs-Costen es ermanglen will, so ist dasz nechst, man mache Friedt, darmit Landt unndt Leut nicht umbsonst unndt vergeblich erfeugert, erschöpft, verhört unndt verterbt werden. [...][1]

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXII/19; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K 83; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 29–33.

Preamilostive împărat şi stăpîn,

Azi, în vinerea sfîntă, cînd trebuia să ne facem, aşa cum se cuvine, meditaţia pioasă de creştini, domnul voievod ne cheamă pe neaşteptate în audienţă la el, deşi ieri se scuza, prin Raţ Gheorghe, că nu ne-a chemat la el atîta timp din cauza sfintelor sărbători şi că a amînat audienţa pe după sărbători. La început se arată prietenos şi politicos, ne întreabă cum ne-a mers în călătorie, cum am fost trataţi, ce drum am urmat, s-a scuzat de tratarea pe care o avem, căci nu se găseşte nimic şi tot asemenea complimente care nu servesc la nimic.

Apoi el ne-a întrebat dacă nu avem noutăţi; el, domnul voievod, a aflat de la Oşorheiu, nu departe de Oradea, că acolo împrejur s-ar aduna tătarii şi ar fi fost văzuţi deja; dacă noi am adns o scrisoare recentă de la Oradea, de la Niari Paul, al cărui servitor a adus domnului voievod invitaţia lui Niari la nuntă. Dar acesta nu ne-a scris nouă nimic spre a i se arăta domnului voievod şi nu cunoaştem dacă alarma ⟨lui Mihai⟩ e reală sau născocită, căci noi am fost păcăliţi atît de rău şi atît de des, încît nu ştim ce trebuie să credem din cele spuse de voievod sau de consilierii lui. Îndată ce am ieşit din audienţă, am aflat că a fost prins un pribeag distins din Timişoara şi adus aici, el a spus că turcii şi tătarii se adună împotriva acestei ţări; am primit ieri o scrisoare şi de la domnul Basta, care ar trebui să cunoască ce ştiri circulă în jurul Oradei şi ce pregătiri se văd; nu este de necrezut că turcii, polonezii şi

moldovenii tind încoace către voievod şi către această ţară, voind să-l ducă cu cuvinte frumoase, aşa cum i-a dus el pe ei, şi vor să vadă cum să i-o ia înainte, căci cine vrea să înşele pe mai mulţi deodată, acela îşi atrage multă neîncredere şi trebuie să fie tratat cu aceeaşi măsură.

Apoi el ne-a spus că are o oaste bună, aleasă, pe care a întreţinut-o cinci ani, că a primit puţin ajutor de la Maiestatea Voastră; oastea a stat aici toată iarna, iar acum, cînd se apropie vremea frumoasă şi cînd se ivesc ocazii bune, face inutile stricăciuni ţării şi mănîncă tot, din care cauză vin zilnic din partea locuitorilor neîncetate jalbe şi plîngeri; de la Maiestatea Voastră nu-i sosesc nici ajutoare, nici bani, nici mîngîiere, nici răspuns, nici ştiri, de asemenea nici dl Pezzen nu vine şi el nu mai ştie deloc de cine ţine, în timp ce turcii, polonezii şi moldovenii îi promit această ţară <Transilvania>, Ţara Românească şi Moldova (ceea ce el va dovedi cu îndestulare, în curînd, printr-o scrisoare), îi promit să-l menţină aici, dacă vrea să treacă sub protecţia lor, însă el nu vrea, doamne păzeşte să se îndepărteze de Maiestatea Voastră şi de creştinătate şi mai adaugă: atîta timp cît Maiestatea Voastră şi ceilalţi potentaţi creştini devotaţi Maiestăţii Voastre nu se dispensează de serviciile lui şi nu i le resping, în care caz el trebuie să-şi caute protecţie în altă parte.

Plîngerile pe care noi i le-am făcut lui cu bună dreptate, în numele Maiestăţii Voastre, el le-a întors împotriva noastră, anume că Marini i-a comunicat din partea Maiestăţii Voastre o părere, Carlo Magno alta, iar noi alta, astfel că el nu mai ştie ce să creadă, căci noi cunoaştem desigur că el a făcut o comunicare prin raguzani, o alta prin Carlo Magno, totuşi în aceste comunicări este cuprinsă cedarea şi renunţarea şi a anunţat-o în scris prin noi, însă Mallickh a scris Majestăţii Voastre exact contrariul, alterînd mult lucrurile. În ce ne priveşte personal, noi am rămas la instrucţiunea noastră şi căutăm să o îndeplinim.

Apoi el a mai spus: de ce vrea Maiestatea Voastră să se împovăreze şi să se ostenească cu Transilvania, căci el este slujitorul Maiestăţii Voastre cu tot cu Transilvania şi Ţara Românească, Maiestatea Voastră aveţi şi fără de aceasta hotare întinse şi destul de lucru cu acelea; de ce Maiestatea Voastră nu vreţi să-i încredinţaţi spre guvernare această ţară, ci îl goniţi şi îl daţi afară, ca şi cum n-ar fi îndestulător şi vrednic pentru aceasta. Astfel că el însuşi vrea să plece de aici, dar îi va servi cu credinţă, aşa încît Maiestatea Voastră şi creştinătatea să fie mulţumite.

Maiestatea Voastră să nu-şi închipuie că <este posibil> să se poarte cu acest bărbat o discuţie în regulă şi negocieri, ci el se întinde cu vorba atît de mult, încît nu este cu putinţă ca tălmaciul său să cuprindă totul şi să poată păstra în minte totul, pentru a ne face relatarea; faţă de această situaţie, simţim lipsa unui tălmaci propriu, al nostru, fidel, care cunoaşte limba română şi ne aflăm în situaţia ca atunci cînd, nu demult, am expus propunerile noastre, anume că Stoica şi Petru Armeanul nu traduc totul, ci numai ceea ce este plăcut voievodului; Petru Armeanul îl verifică pe Stoica, însă Marini l-a găsit şi pe Armeanul ca <traducînd> greşit; voievodul, Stoica şi Armeanul îşi fac cu ochiul, îşi fac semne unul altuia în timpul tălmăcirii şi şuşotesc între ei, pentru ca voievodul să nu accepte prea mult, faţă de noi, în favoarea Maiestăţii Voastre şi să nu facă vreo greşeală, ci, prin sugestia lor, calomniază şi deformează ceea ce noi propunem sincer; acest fapt ne aduce nouă o mare piedică, iar voievodului un foarte mare ajutor, acesta putînd lăsa neclare şi

nesigure toate explicaţiile sale şi putîndu-le răsuci cum vrea el, fiind şi fără de aceasta, de la natură, înclinat şi făcut pentru asemenea lucruri. El nu ne lasă să ajungem a păşi de la un punct la altul şi a-l discuta pînă la capăt, el amestecă o chestiune cu alta, vorbeşte despre un lucru cînd afirmativ, cînd negativ, declară că vrea el însuşi să scrie Maiestăţii Voastre, iar îndată după aceea spune că nu vrea să-i scrie; deoarece el se mai şi enervează puţin, ajunge de nu mai ştie nici el, nici noi ce să credem şi este adevărat, preamilostive stăpîne, că modul de a trata este aproape complet turcesc şi adesea, pentru mine, Ungnad, mai dificil decît cel pe care a trebuit să-l folosesc la Constantinopol, timp de aproape şase ani.

Ne-am ostenit tot timpul să-l întîmpinăm cu blîndeţe, să-i atragem atenţia şi să-l determinăm să creadă cele sugerate de Maiestatea Voastră imperială, anume că, odată cu sosirea lui Pezzen, se va da un răspuns cererii lui, astfel ca el să fie, sperăm, mulţumit, dar el a arătat că nu e mulţumit, deoarece dl Pezzen zăboveşte atîta timp şi nu-i sosesc nici ştire precisă, nici ajutoare băneşti şi el nu-şi cunoaşte bine situaţia.

Noi am sfătuit pe domnul voievod să binevoiasă a-şi aminti că el a trimis cu împuternicire pe Petru Armeanul la Maiestatea Voastră şi prin el a prezentat Maiestăţii Voastre anumite puncte, între care n-a fost o astfel de cerere, anume ca Maiestatea Voastră să atribuie lui, fiului său şi urmaşilor această ţară <Transilvania>, ci el a spus şi a scris altceva, domnul voievod ştie ce a declarat, faţă de Aloisio şi faţă de Marini, că va scrie Maiestăţii Voastre.

Ceea ce i-am spus despre cei doi raguzani şi despre Petru Armeanul că au raportat acolo <la împărat>, el a tăgăduit şi a spulberat în vînt. Scrisoarea credenţială dată lui Petru Armeanul n-ar fi cuprins nimic altceva decît că aducea Maiestăţii Voastre vestea bună a victoriei obţinute. Ceea ce au scris Aloisio şi Marini despre cedare şi renunţare pe el nu-l interesează şi nu recunoaşte. Prin Aloisio el n-a scris Maiestăţii Voastre că vrea să cedeze şi să renunţe, lui Aloisio i-a dat, numai la recomandarea lui Marini, o scrisoare către Maiestatea Voastră, în care sprijină menţinerea lui Aloisio în serviciul imperial, dar el, domnul voievod, n-a spus niciodată că vrea să părăsească ţara <Transilvania> sau s-o cedeze Maiestăţii Voastre, ci că vrea să slujească credincios pe Maiestatea Voastră şi creştinătatea, din şi cu ţările Transilvania şi Ţara Românească, dacă Maiestatea Voastră şi creştinătatea îi vor sări în ajutor cu mijloace băneşti dacă ele <împăratul şi creştinătatea> nu vor renunţa la serviciul său; el menţine şi recunoaşte numai ceea ce banul Mihalcea şi Stoica, cei doi soli ai săi, au arătat în afară <la Maiestatea Voastră>, nu însă vreun alt raport sau scrisoare care s-ar fi trimis acolo. Carlo Magno a dus cu el în afară, în scris (scrisoare încheiată şi semnată de el, domnul voievod), cele ce reprezintă dorinţa şi declaraţia sa; deşi el este în sine un domn mare şi ar putea fi mai mare decît acum, el şi-a făcut un cuib în ţară, nu numai pentru el, ci şi pentru fiul şi urmaşii lui, aşa cum fiecare din noi, cînd cumpără o moşie n-o cumpără numai pentru sine, ci şi pentru copiii săi, copiii copiilor şi urmaşi. Poate că Maiestatea Voastră îl tărăgănează atît de mult, pentru ca oastea sa să se împrăştie şi el să rămînă singur, dînd a înţelege că după aceea Maiestatea Voastră ar fi prea puternică şi ar vrea să-l gonească din ţară; acest lucru el nu-l va aştepta, căci fiecare îşi iubeşte bunăstarea şi viaţa proprie. El a aştep-

tat şase ani în Țara Românească ajutor, care nu i-a venit la timpul promis, după cum nu i-au venit nici banii şi el s-a menţinut atîta timp cît a putut şi a făcut stricăciuni în ţara lui cu oastea; în această ţară a venit de asemenea pe propriul risc şi cu sabia lui, fără vreun ajutor, dar pînă acum a aşteptat de la Maiestatea Voastră ridicarea în rang şi cinstire, precum şi ajutor bănesc, dar nu i-a venit nici una, nici alta şi nici chiar un răspuns de consolare.

Poate că dl Pezzen va veni azi sau mîine, dar nu va aduce cu sine nici o rezoluţie la un punct sau altul, ci abia după ce se va întoarce îndărăt va scrie despre acestea, el însă nu vrea să mai aştepte.

Nu poate nimeni spune că el a acţionat rău, numai în aceasta a greşit că a scris Maiestăţii Voastre că vrea să trimită, pe lîngă cei doi boieri ai săi, şi doi transilvăneni, ca soli, aceştia însă n-au fost trimişi, deoarece el a auzit fel de fel de lucruri despre trădarea lor, astfel încît el nu se poate încrede cu adevărat în nici unul, de aceea a renunţat.

Aceasta am înţeles noi doi, anume că de aceea a reţinut pe transilvăneni, fiindcă n-a avut încredere în ei şi s-a temut şi fiindcă i s-a atras atenţia şi de boierii săi că ⟨transilvănenii⟩ vor pune la cale ceva cu Maiestatea Voastră şi cu ceilalţi unguri, ceva care ar fi împotriva lui şi s-ar insinua Maiestăţii Voastre. Dar noi, care ne aflăm aici în numele Maiestăţii Voastre, n-am observat pînă acum pe nimeni că ar fi împotriva noastră. Şi altădată a chemat îndărăt pe Naprági, Kornis, Bornemisza şi încă pe unul din Cluj care făcea parte din delegaţia lor şi care fuseseră expediaţi la dieta din Pressburg şi porniseră la drum — toate acestea la sfatul lui Stoica; de asemenea a fost rechemat şi boierul care trebuia să plece cu Carlo Magno şi care pornise deja cu el; rechemarea s-a făcut din pură neîncredere în transilvăneni nici aici, nici cînd sînt în afară şi totuşi îi atrage către sine, atîta timp cît crede că îşi poate atrage favoarea lor, căci ei ⟨nobilii transilvăneni⟩ nu au sentimente de credinţă nici faţă de Maiestatea Voastră, nici faţă de el, afară de puţini dintre ei ⟨care sînt credincioşi⟩ faţă de Maiestatea Voastră. Dealtfel domnul voievod nu vrea să admită, nici să recunoască că a acţionat cît de puţin împotriva Maiestăţii Voastre sau că a făcut ceva nedrept, el face apel la călugării săi pe care îi consultă, chiar dacă punctul de vedere al Sanctităţii papale şi al întregii creştinătăţi ar avea de suferit din aceasta.

Dacă Maiestatea Voastră ar aproba cererile sale, el ar putea opune rezistenţă duşmanilor Maiestăţii Voastre şi ai săi şi ar putea face praf pe turci pînă la Constantinopol. Deoarece acolo afară ⟨la împărat⟩ lucrurile se tărăgănează, iar el este amînat şi oastea lui se împrăştie între timp, el ne întreabă pe noi cu ce ⟨forţe⟩ va efectua expediţia la care ar fi solicitat de Maiestatea Voastră; ceea ce Maiestatea Voastră plănuieşte trebuie întreprins şi realizat curînd, căci ceea ce este început prea tîrziu nu mai este de folos. Dacă însă Maiestatea Voastră are împotriva sa un duşman atît de puternic şi este lipsită poate de mijloace băneşti pentru război, cel mai potrivit lucru este să încheie pace, pentru ca ţara şi oamenii să nu sufere fără rost şi zadarnic pîrjoluri, epuizări, devastări, stricăciuni. [...][1]

---

[1] Despre declaraţia lui Mihai Viteazul că intenţionează să ocupe cu oastea sa Oradea, Crasna, Maramureş, Hust şi să restabileacă vechiul hotar al Transilvaniei. Sosirea unor scrisori de la Sigismund către oraşul Bistriţa.

1. Ban Mihachia, gib dier zu verstehen, auss wass Ursachen ich dich zu Ir. Röm. Kay. Matt. geschiekht habe, nemblich das alhieher ankhomen sein, mit wass fuer Verrichtung unnd Worter; alss Carolus Magnus unnd herrnacher alss Herr David Ungnad mit andere Worter unnd Verrichtung, darnach anndere Red mehr, weliche gar nicht bederfft hetten; welliche ich nie in Gedanckhen hette mögen bringen was tu fuer ein Worter unnd Verrichtung Ihr gebracht habt unnd sie gebracht haben, unnd was ich von Ir Röm. Kay. Matt. berger aintweder nicht angeczaigt oder vil weniger fuergebracht, wie ich dich angelernet unnd fuergeben haben, was ich begere. Dan ich beger von Ir. Röm. Kay. Matt. ein Versicherung auf die zwey Lender, allss Sübenbürgen unnd Wallachey, dass Land Sübenbürgen, sambt aller Zuehorung: Waradein, Nagi Bannya unnd Hust, unnd mit sambt anndere vorrige zuehorriger Ortter, wie es gelegen unnd gehabt haben die vorrige gubernierende Herrn lange Zeit hero damit ich auch mit der selbiger Gewalt unnd Bewilligung gubeniern khüne unnd möge. Dessgleichen damit ich Wallachey auch regieren khine mit allen vorrigen Zuehorung unnd alten Brauch nach haben möge. Wie auch der Tierckh mier mit diser Bewilligung unnd Gewalt bewilligt unnd gegeben habe: dessgleichen meine Nachkhommene von Erben zu Erben, wehr sie sein werden.

2. Beger ich von Ir. Rom. Kay. Matt. dass mier Gellt schickhe, darmit ich die Kriegsvolckh, die da unbezalt sein, ausshalten möge, unnd die Lender nit verderben unnd berauben; darneben damit ich Ir Rom. Kay. Matt. auch diennen khüne, wo es die Notturfft erfordt.

3. Beger ich von Ir Rom. Kay. Matt. dass wo unnd was ich hernacher wom Turkhen oder anndere wom Ir. Rom. Kay. Matt. und die gancze Christenheit, Freiden abgewinnen khune, möge auch ein Bewilligung haben zu behalten unnd zu regieren, von Erben zu Erben; damit ich auch Ir Rom. Kay. Matt. biss auf mein Todt möge recht unnd auf richtig diennen, hernacher aber, dessgleichen, meine Nachkhommene.

4. Damit Ir Röm. Kay. Matt. auss disem allen meinen Bergern nach sich gegen mier also genedigist erzeigen welle, damit anndr auch sehen dass Ir Röm. Kay. Matt. wegen meine treugelaiste Dienst so genediglich erczeigt habe.

5. Wo ich (darvor unns Gott genediglich behuetten welle) von dem Feindt auss allen beeden Lendern vertrüben unnd khein Wohnung mehr haben khunte, beger vor Ir Rom. Kay. Matt. dass derselbige welle mier ein Ortt in sein Regierung einra〈u〉men lassen, darvon ich jarlich hundert taussent Taller Einkhommens haben möge.

Widerumben wen Ir Matt. mit Todt abgen sollen, wellichen Gott genedich behuetten welle, zu die Nachkhommenen hoffen möge von Erben zu Erben mitsambt meinem Hoffgesindt; dan ich neige unnd begibe mich darumb under Ir Rom. Kay. Matt. Macht, mitsambt die zwey Lender, damit ich hernaher auch khüne unnd moge Ir Rom. Kay. Matt. recht unnd aufrichtig diennen — wo Ir Rom. K. Mth. meiner bederfen unnd begeren, wegen Ir Rom. K. Mtt. zu mier habende unnd erczeigende guette unnd genedigiste Willen halben.

460.

6. Herr Ban Mihali der welle aber sehen damit Ir dises alles dem Herr Dr. Pezzen fuerbringen, damit Ire Gnaden auch Ir Matt. anczeigen khunte; von disen allen was ich von Ir Röm. Kay. Matt. begere; damit ich ein Nachrichtung khune haben; auch von deroselben Bewilligung wegen, meine begerte Sachen halben, ist von Nötten, dass Ir Gnaden Herr Dr. Pezz aufs allerehist sich alhieher begebe, damit wier dise Sachen aufs Enndt bringen khünen.

Anndere Sachen vil mehr hett ich Euer Gnaden zu schreiben aber wen, Gott der Almechtig E. Gnaden her wiert bringen, so will ich noh E. Gn. müntlich weitter wissen zu thuen.

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXLVI/50; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 139; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 747—748.

Bane Mihalcea! Îţi dau de ştire din ce pricină te-am trimis la Maiestatea Sa imperială romană, anume: după sosirea aici a lui Carlo Magno, cu îndrumări şi vorbe, şi apoi a d-lui David Ungnad, cu alte vorbe şi îndrumări, cărora le-au urmat fel de fel de vorbe — de care nu ar fi fost nevoie, căci eu n-am avut niciodată de gînd să prezint Maiestăţii Sale cuvintele şi propunerile pe care i le-ai înfăţişat tu şi pe care le-au adus ei — ⟨rezultă că⟩ cererile mele ori n-au fost arătate Maiestăţii Sale imperiale romane, ori n-au fost înfăţişate aşa cum te-am învăţat eu şi cum erau în intenţia mea.

Ceea ce doresc eu de la Maiestatea Sa imperială romană este;

1. Să am o asigurare asupra celor două ţări, Transilvania şi Ţara Românească, înţelegînd ţara Transilvaniei cu toate apartenenţele ei: Oradea, Baia Mare şi Hust, cu toate celelalte localităţi care i-au aparţinut mai înainte, aşa cum le-au statornicit şi stăpînit foştii stăpîni care au guvernat încă de multă vreme încoace, pentru ca şi eu să pot şi să am dreptul a le stăpîni cu aceeaşi putere şi încuviinţare. De asemenea, ca să pot domni în Ţara Românească cu apartenenţele ei de mai înainte şi după vechea datină. Cu aceeaşi încuviinţare şi împuternicire cum mi-a acordat-o şi turcul: pentru mine şi urmaşii mei, oricare ar fi ei.

2. Doresc ca Maiestatea Sa imperială romană să-mi trimită bani, pentru a putea menţine pe oşteni — care sînt neplătiţi — şi pentru a-i împiedica să strice şi să jefuiască ţara, precum şi pentru a putea sluji Maiestăţii Sale imperiale romane acolo unde este de trebuinţă.

3. Doresc, de asemenea, ca Maiestatea Sa imperială romană să-mi dea o încuviinţare de a păstra şi guverna din urmaş în urmaş tot ceea ce voi mai putea cîştiga de la turc sau de la alţii, pentru pacea Maiestăţii Sale imperiale romane şi a întregii creştinătăţi, pentru ca eu să pot sluji cinstit şi sincer, pînă la moarte, pe Maiestatea Sa imperială romană; aşijderea şi urmaşii mei.

4. Să binevoiască Maiestatea Sa imperială romană a se arăta cu milostivire faţă de cererile mele, pentru ca şi alţii să vadă cît de milostivă a fost Maiestatea Sa imperială romană faţă de serviciile mele credincioase.

5. În caz că (Dumnezeu să ne ferească!) eu aş fi gonit din ambele ţări şi n-aş mai putea avea o reşedinţă, doresc ca Maiestatea Sa imperială romană să dispună a mi se acorda o localitate în cadrul imperiului său, care să-mi aducă un venit de 100 000 taleri anual. Aşijderea urmaşilor mei, împreună cu curtenii mei, în cazul (ferească Dumnezeu!) săvîrşirii din viaţă a Maiestăţii Sale imperiale romane.

Pentru bunăvoința și preamilostiva hotărîre, manifestată față de mine de Maiestatea Sa imperială romană, mă înclin și mă supun, împreună cu cele două țări, puterii Maiestății Sale imperiale romane, pentru ca apoi să pot sluji cu cinste și sinceritate Maiestății Sale imperiale romane acolo unde va avea nevoie și va dori.

6. Domnul Ban Mihalcea să caute a înfățișa toate acestea domnului dr. Pezzen, pentru ca acesta, la rîndul său, să poată arăta Maiestății Sale tot ceea ce doresc eu de la Maiestatea Sa.

Pentru a putea avea o înștiințare în ce privește încuviințarea lucrurilor dorite de mine, este necesare ca dl dr. Pezzen să vină cît mai curînd aici, ca să putem isprăvi aceste lucruri.

Aș mai avea și alte lucruri de scris domniei voastre ⟨lui dr. Pezzen⟩, dar fiindcă Dumnezeu atotputernicul vă va aduce aici, vă voi împărtăși oral mai multe.

165 **1600 aprilie 8, Koblenz.**

Serenissime et Illustrissime Princeps, Domine et amice charissime,

Quod Illustrissima Vestra Dominatio hactenus tam foeliciter, studio iuvandae Reipublicae Christianae, contra immanissimos eiusdem nominis hostes, non solum pugnarit, sed et victoriam reportarit, tum ex propriis suis ad nos datis literis cognovimus, tum et ipsamet Caesarea Maiestas nobis testata est, et toti Orbi, cum magna Illustrissimae Vestrae Dominationis laude, innotuit. Cui de tam prosperis successibus plurimum gratulamur, eique ex animo precamur, ut divina praepotentis Dei bonitas hosce susceptos conatus in omnibus fortunet, et sane recta move⟨a⟩t, ut pro publico bono omnes Principes Christiani eas rationes ineant, quo, coniunctis viribus, bellum hoc, tam foelicibus auspiciis coeptum, cum aequali gloria conficiatur. In quo videmus Caesaream Maiestatem Suam indefesse laborare, sicut etiam totum Imperium quod suum est procul dubio summa fide praestabit. Et speramus fore ut reliqui christiani qui potentia valent sese quoque ad ferendam tantam molem belli coniungant. Denique, quod ad nostram personam attinet, quicquid etiam consilio et facultatibus praestare poterimus, nostrae vocationi in causa adeo iusta non defuturi sumus. Hisce Illustri Vestrae Dominationi omnia studia et obsequia nostra officiosissime deferentes. Quam D. Opt. Maximus in hoc magnanimo proposito confortare, et ad multos annos suae Christianitati eandem incolumem servare dignetur. Datae in civitate nostra confluentina, VIII Aprilis, anno M.D.C.

Serenissimae atque Illustrissimae Dominationis Vestrae, addictissimi:

Lotharius, Archiepiscopus Treverensis.

Serenissimo et Ilustrissimo Principi, Domino Michaeli, Principi Walachiae, Domino et amico nostri charissimo.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVII/47; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 138; Hurmuzaki *Documente*, XII, p. 824.

Preailustre principe și preaiubite domn și prieten!

Atît din propria Voastră scrisoare, cît și din ceea ce însăși Maiestatea Sa imperială ne-a adeverit nouă și a adus la cunoștința lumii întregi, cu

mari laude pentru Domnia Voastră preailustră, am luat cunoştinţă că nu numai că aţi luptat pînă acum în chip fericit, cu zel, spre folosul creştinătăţii, împotriva celor mai mari duşmani ai numelui de creştin, ci aţi repurtat şi victorie. Pentru biruinţele atît de reuşite vă aducem cele mai mari mulţumiri şi ne rugăm din suflet ca bunătatea divină a Atotputernicului să vă favorizeze în toate străduinţele şi să vă ţină sănătos, astfel încît toţi principii creştini să-şi dea seama că pentru binele obştesc este necesar ca, unindu-şi forţele, să ducă la capăt, cu aceeaşi glorie, războiul început sub auspicii atît de fericite. În acest sens, vedem pe Maiestata Sa imperială lucrînd neobosit şi tot astfel întreg imperiul, pentru ca fiecare să îndeplinească cu cea mai mare credinţă şi fără şovăire obligaţiile care îi revin. Sperăm că şi ceilalţi creştini se vor uni, după puteri, spre a purta povara atît de grea a războiului. În sfîrşit, în ce ne priveşte personal, nu ne vom sustrage chemării noastre la o cauză atît de dreaptă, prestînd, cu sfatul şi cu avutul, ceea ce vom putea.

Aducem foarte îndatorat Domniei Voastre preailustre toată dragostea şi plecăciunea noastră.

Bunul Dumnezeu să vă întărească în acest plan măreţ şi să vă ţină sănătos spre a servi ani mulţi creştinătăţii.

Dat în cetatea noastră de pe fluviu, la 8 aprilie, anul 1600.

Al Domniei Voastre preailustre,

Lotharius, arhiepiscop de Trier

Către preailustrul principe, domnul Mihai, principe în Ţara Românească, preaiubitul nostru prieten.

166 **1600 aprilie 16, Alba Iulia**

[...][1]. Heut Sontags, den 16 diss, gar frue, hatt uns unversehens der Herr Waida ein Audienz ansagen lassen; die wyr allein darumb und dahin angesehen vermäinth, mit uns der clausenburgerischen Khaufleith Schludrest, so sich auf dreizehen tausend Taller erstrekht, weitter Handlung zu pflegen, ob wir dieselben, inn Eur M. Namben, ubernemben und dieselb dahin allergehorsambisst vermögen khundten, damit obgenanntte Summa den Kaufleiten inn Wien erstattet, oder sie bei iren Creditoren umb sovil vertretten und von Eur M. Hof-Cammer uberhebt wurden. Aber er hatt diser Particular-Schuld mit nichtem gedaht; allein zum End der Audienz sovil uns angedeut, ob wir niht ein Summa Gelts bey den Stetten hinn im Land, auf unser Glauben und Trauen, aufbringen khöndten, darmit das Khriegs-Volkh inn den Gränitzheisern, so gegen dem Türkhen gelegen, undterdessen das er aus sein und die Moldau versuehen wurde, möht erhalten werden. Denn der halbe Theill sey schon, undter dem Schein auf die Tschätten zu ziehen (wie dann geschehen), aus den Häusern entloffen, und niht wider hinein khomben; dass auh der Herr Waida verbietten miessen, sie weiter niht aus den Heüsern auf khein Sträif ziehen zu lassen, denn sy endlauffen vollendts gar. Allso gefährlih stehe es mit denselben Heüsern: Lipa, Jenneu, Lugasch, Caransebesch und denselben Castellen dort herumb. Wir haben uns ye mit kheiner Zuesag oder Bewilligung auf diss Begern niht einlassen, sondern uns endschuldigen miessen, dass wir hinn im Land ohne Pfand, die auh bei uns so gross niht verhan-

den, auh zu unserer Zehrung niht tausend Taller traueten aufzubringen, und zwar ohne Eur M. allergnedigistes Vorwissen, Consens, auh Zuegeben nihts auf Eur M. Namben aufnemben dörffen; bötten den Herrn Waida derwegen gantz dienstlih, uns auf dissmall fur endschuldigt zu halten und die wenig Täg inn denen wir des Herrn Pezzen hie gewarten, sich noh zu gedulden, bis wir alle drei mit einander uns druber hetten undterredet. Da wir allsdann besstes Vleiss bey Eur K. M. dess Herrn Waida Begern nur wissen zu befurdern, so soll es an unserem möglihistem Zuthuen gewiss niht erwinden. Bey dem es der Herr Waida, doh soepius suspirando, etwas resentive, gleih auf dissmall beruhen lassen. Da Eur M. allergnedigist bedah⟨t⟩ sein in, Herrn Waida, mit Gelts-Hilfen auh hinfuran zuezuspringen, so khönten die 13 000 Taller umb sovil eher inn Abschlag bewilligt werden.

Zum Anfang, wie auh inn der gantzen Audienz, hatt er Herr Waida sich theills bekhumber-, theills fröllih erzäigt, wie es uns gieng und wie wir tractirt werden gefragt, auh die geringe Tractation mit dem, das alless aller Enden im Land durh das Khriegsvolkh aufgetzerth und nihts zu bekhomben sey, gar höflih endschuldigt. Dessen wir uns bedankht und gleich mit der Occasion uns des Boyarn, der ein Moldauer ist, endledigt — so uns von Anfang unserer Alherkhunfft zu einem aller Notturfft provisor, oder vill meher inspector und observator, mit wehm wir, oder wer mit uns, practicirt, zuegestölt ist worden, der auh uberal bey Teutschen und Ungern abgewarnt und denselben zu verstehen geben hatt, der Herr Waida sehe niht gern das sy offt zu uns khomben und vill mit uns conferirn, denn es werde allerlei hinc inde geredt, das niht guet sey.

Uber das, gedahter Boyar uns das jhenig guets theills abgetragen was uns der Herr Waida von Speis, Trankh und Fuetterei verordnet, das wir gar vill von Eur M. Reis-Unossten, den wir einlegen, nemben und erstellen miessen. Ob welchem zum häfftigisten sich der Herr Waida uber in Boyarn erzirnt und in abgeschafft, sein, Boyars, Ungebur, die im Herrn Waida selbss zu Spott und Unehr geräche, hoh angezogen, und auh unser Furbitt fur in, auf den Fall ers niht mehr thuet, nit zue lassen wöllen; und im Zorn vermeldt, er hab kheine vertreuere, losere, zeithigere Leut alls die Sibenbirger und die Moldauer nie erkhanth, noh gefunden. Wir hetten gern gemeldt: warlih die Wallahen khönten mit baiden Nationen in omnibus et per omnia gleih an einem Seill ziehen, — denn sy eines Humors et animorum dispositionis sein.

Weitter hatt er nun zu exaggeriren angefangen den grossen Uberlauf von dem Khriegs-Volkh, so er dise Täg uberstanden, dabei im ängster und panger niht sein khonte alls im ist; er werde vom Khriegs-Volkh, niht allein uberloffen, sondern auh spotlih gehalten und angeschrieen: er soll die Ducaten die er von Eur M. bekhomben, herfurgeben und sie zallen, oder sie wöllen woll ein andern Herrn, Sigismundum erinend, finden, oder ehe dem Türkhen dienen; ir vill gehen inn die Weingärtarbeith, das sie ain Gelth zu dem taglihen Prodt gewinen. Wann er schon gern fortziehen wolt, so hab er weder Profianth, noh Gelth, und das Wesen werde von Tag zu Tag nur schwörer; wir sollen im doh ratten, was er thuen und wie es diss Ubel remedyrn solle, ehe das Khriegs-Volkh sich verlauf und die Granitzheiser gegen dem Türkhen läir und gar öd bleiben. Uns ist billih frembd furkhumben, das sein Khriegs-Volkh, so nahend 6 Monath umbsonst im Land zert und alles blindert, so unhältig und zu der Geduld nit zu bringen sey; ya das billiher ein Nahlass in irer noh ausstehenden Bezallung, die niht uber 4 oder 5 Monath sich verlaufft. wie anderstwo

uh geschiht, thuen solle. Wir haben im furgehalten, er Herr Waida sehe und vernembe, wie es dem türkhischen Khaiser inn Ungern mit der Unbetzallung gehet aus den ungrischen Zeitung so wir im neulih comunicirt, wie hoh die von Ofen und Bossner sich druber beschweren und auh nur endlauffen wöllen aus den Vesstungen. Zu disen Meuten und Schreyen hatt des Herrn Waida Khriegs-Volkh niht so grosse Ursachen; sonderlich weill wir vernemben, dass der Herr Waida den Khosakhen und den andern ein zimblihes Lehen lassen austheillen. Es hab ein Ansehen alls werde dergleihen Aufboten und Mutinirn von Pollakhen, Sibenbirgern und Moldauern meher incitirt, practicirt, das Khriegs-Volkh von im abtzuwenden und zu alienyrn, hinuber zu lokhen, alls das die grosse Noth die Khriegs-Leith darzue noh dringe. Der Herr Waida wölle woll Aht haben und mit offnen Augen der Prakhtikhen so in Land furuber lauffen, vernemben, und er soll den Sigismundum mit seinen bösen, arglistigen Prakhtikhen niht sogar inn Wind schlagen, noh verahten, sondern den Prakhtikhanten und der Meuterei Rädlfurern nahtrahten und exempla statuirn. Der Herr Waida bleibt nur auf seinem alten, nun inn das dritte Monath, weill wir umb in sein, wehrendem Furgeben, er hab allerlei Nationen: Ungern, Wallahen, Moldauer, Pollaken, Räzen, Tirkhen, Tarttern, Circassen, unter seinem Khriegs-Volkh; die khein Billikheit noh Ragion niht verstehen, nur umb Gelt schreyen, und allein mit dem selben sich schwäigen lassen, und sonst niht fort, noh gegen den Moldauern, die sich starkh risten, ziehen wollen. Umb die Prakhtikhen, fragen nihts, da er nur Gelt hett. Wir wollen, allergnedigister Khaiser und Herr, niht gar widersprehen, dass er auh der Khriegsleith Mutinirn vill hőher uns anzeiht (wie wol es nit gar nihts ist), alls es an im selbst ist, mehr Gelts von Eur M. und andern Potentatten herauszubringen. Und, dieweill er noh so woll gemüeth und zu dem eiseristen auf die impresa wider die Moldau, inn wenig Tagen dieselbig furzunemben, resolutissimo ist, so haben wir vom Stoika vor 4 Tagen auh vernumben, dass der Sigismundus khein gross Hőr noh beisamben hab; er Herr Waida woll im, Sigismundum, vorkhumben und den Vorstraih oberhalten. Seines Lamentirns hatt der Herr Waida khein End khönnen mahen: es hab Eur M. Herrn Brueder [2] Ir D. kheiner von Eur M. wegen sovil alls er Nott und Ellendts, sider mit dem Türkhen, zu Eur M. Diensten, den Friden brohen, alls er gelitten. Das wissen der Herr Pischof Suhai und Herr Istwanfi woll, die bei im inn der Wallahei gewesen und die im grosse Hulf-Zuesagen von Eur M. wegen gethan; so im noh ausbleiben. Es mues ein treuer Diener seinem Herrn die Warheith endtdekhen, und, was im wehe thuet, reht clagen; und sein Clag sey dise: dass im Eur M. niht trauen; er hab hinn und draussen vill Feind, die Ubels von im reden; denen glauben Eur M. mehr alls im. Aber er wiss sich unschuldig, und wil sich verantworten: wenn nur der Herr Pezzen herein khämb, so wolte er uns allen dreyen noh mehr seine Beschwärungen eröffnen; derselb bleib auh nun zu lang aus. Wir haben in mit allen Glimpfen vermanth, Eur M. kheines Misstrauens zu verdenkhen; des wir uns vill mehr alls er zu beclagen hetten: weill der Herr Pezz drauss, ohn Zweifel, aus erheblihen Ursahen, aufgehalten wirt, warumb eröffent der Herr Waida uns niht, die wir auh von Eur M. wegen, mit genuegsamben Credenz, herein khomben sein? Wir wollens Eur M. treulih, und auh dem Herrn Pezzen, zueschreiben, der von der Reis, da er schon drauss wär, zurukh bey Eur M. auh guette offitia, neben unser, fur den Herrn Waida praestirn wurde. Und, da er lengst sich uns reht vertraut hett, so wär es lengst geschehen, und darmit wär auh vill Zeith gewunnen worden; das hett nun auh niht stattgehabt. Er wisse, da er, Herr

Waida, und wir ein Engl zu Eur M. geschikht hetten, so wär er niht bald, und auh niht mit rihtiger Antwort, wider abgefertigt worden: wir khönnen im undter uns niht helffen.

Wir hetten ein Instruction mit uns braht; die erstrekhte sich nicht weiter: allein dass wir mitzuesehen und auf in merkhen sollen, wie er heust und was er thuet. Da uns aber Eur Mtt. ein solhe Instruction hett gegeben, dass er alles mit uns handlen und schliessen soll,so hett ers mit uns gleih, so gern alls mit dem Herrn Pezzen, gethan, und ist nur per falsam imputationem wider darauf gefallen: Eur Mtt. trauen im niht, er hab Glauben und Trauen bei derselben verlorn, man darf im niht mehr vill von Eur Mtt. sagen, Eur Mtt. seyen im niht genedig, niht gewogen — weill Eur Mtt. den Herrn Pezzen so lang aufgehalten.

Wir hetten billih empfindlih anten sollen, dass er Herr Waida uns gleihsamb nur fur corycoeos, und unser Credenz-Schreiben niht fur volkhumben halten wolte — so doh ausdrukhlih darin stehet, er solle uns samt und sonderlih volligen Glauben geben, was wir inn Eur Mtt. Namben bei im anbringen werden. Aber wir haben uns nur inn den terminis, in bei der Geduld zu erhalten, contentiren miessen. Doh haben wir gemeldt, der Herr Pezzen werde auh khein ander Credenzschreiben niht mit sich bringen, noh sich von uns separirn, sonder neben uns, und wir neben im, ainhölligkhlih, uno ore et tenore, unserer Legation und Eur Mtt. Befelch nahsezen; so wöll ich Ungnad auh des Herrn Pezzen aigne Handschrifft inn zwäen Schreiben, die mir bey negstem Currir zuekhomben, im Herrn Waida furlegen, darin er die Ursach und Ursaher finden wirdt, warumb er Herr Pezz so lang ausbliben, und noh ausbleibt. Das hatt auh niht stattgehabt, wie er dann nihts was wir im tulmatschen lassen, patienter gar aushört, ja im auh was wir bei im anbringen, durh seine Leuth niht integre, noh vero sensu, vertulmatscht wirt; sonder hatt uns furgeworffen, seine Khriegsleith lassen sich niht mit carte zallen und contentirn; Gelt mues da sein.

Wir haben dem Herrn Waida furgehalten, mit dergleihen Lamentationen, die auf Eur Mtt. Theill, warlih mit guettem Fundament, auh niht manglen, sey der Sahen niht geholffen; hette der Herr Waida bald anfangs nah erhaltener Victori, remoto suo proprio commodo, quod differi, non tamen auferri potuit, mit Eur Mtt. dahin tractirt und Furschleg gethan, wie das Land zu deffendirn und was fur ein Anzall, Khriegs-Volkh mit erschwingliher Bezallung zu unterhalten im Land wär — so wär so grosser Uncossten niht aufgeloffen, das Land niht verderbt worden, der Sigismundus hett Widerstandts, da er Herr Waida auh Eur Mtts. Volkhs-Hulf sich gebrauht hett, genueg gefunden, jetz khont man wider den Türkhen was stattlihs furnemben, und es wisseten Eur Mtt., auh er schon, woran sy wärn. Also, ist die Zeit und der Uncossten, mit Verhörung des Landts, vergeblich hingangen; da auh er Herr Waida noh niht reht offen vertraut und aufreht mit Eur Mtt. handlen wirt, so werde es noh erger werden, und man noh weiter von einander zwischen Eur Mtt. und dem Herrn Waida khomben — wie es denn an im selber niht anderst ist.

Alle seine Gegenreden und Antworten gehen nur auf Begern Gelts, und werden fundirt auf dubiam Martis aleam: er wöll noh mehr Lender fur Eur Mtt. einnemben, alls wenn es im niht feillen khöndt. Wie es im warlih mit Sibenbirgen gar baldt gefailt hett, wo niht ein Cardinal, sonder ein ander, dapferer, redliher Khriegs-Herr und Landsfurst gegen im sich gesetzt hett; wie er dann sein Victori pura temeritate, cunctatione Cardinalis, der nie dass der Herr Waida khomben inns Land wurde, glauben wollen, und auf Eur Mtt. Glukh und gerehte Sach, auh zuvorderist von Gott,

den Sibenbirgen zu rehter irer Schwur- und Aydsbrihigkheit augenscheinlihen Straf, erhalten.

Ob nun woll (gab Herr Waida weiter fur) sein Sahen durh Eur Mtt. verlengte Resolutionen inn grosse Zweifelhafftigheit gestölt wirt, so wöll er doh sein Ayd und Schwur Eur Mtt. halten, und noh ein Diensth thuen: er khönne niht lenger wartten, er wölle fort auf die Moldau ziehen; es gehe im druber wie es wöll: gibt im Gott Glukh, so wölle er sehen ob doh Eur M. noh mit Ungnaden im gewogen sein und ein Misstrauen inn in setzen. Wo ers merkht, so will ers Gott bevelhen und Gott zwischen Eur M. und im rihten und urtheillen lassen; weiter auh sehen, was im zu thun sey. Ist einer inn der Weldt, der Eur M. wider den Erbfeind dienen khönne, so ist ers: da im Eur M. wären gnedig gewesen und im geholfen hetten, so wolt er inn disem weiter Sahen haben verriht die inn hundert Jaren niht geschehen sein. Aber Eur M. (hieng er Herr ironice an) mainen es guet mit im: sie helffen im niht mit Gelth und halten in mit iren Resolutionen lang auf — das er woll mues ein ander Land suehen und einnemben; und thue wie der Freybeiter-Haubtman, der Baba-Novak, thuet; der hab khein Gelt, zeiht herumb und sueht wo er finder, damit er sich und seine Leuth erhalte.

Er hab ime Novak, der ein 5 000 Man beisamben hab, nur geschriben sich fertig zu halten, wenn er in fordert: so sey er ober schon da inn der Nähend, hiebei. Wir haben gefragt, wo er doh hin wolt. Darauf antwort Herr Waida mit sonderem Frolokhen: „inn die Moldau, inn die Moldau"; subiungirt hernah: „ja, da wir die Moldau haben, so werden wir noh mehr Gelts und mehr Khriegs-Volkhs bedurffen; wo dasselbig zu nemben sein werde?" Wir haben im zu verstehen geben, da er Ursach genueg und die Khundschafft gewis hett, dass der Sigismundus, Moldauer, neben andern Feinden, in inn dem Land angreiffen und draus treiben wöllen, und er sich zur Gegenwehr stöllen mues, so werde im der notwendig Widerstand niht zu verweisen, noh zu unbillichen ⟨sic⟩ sein. Sonst Eur M. niht gern sähen, dass er ohne genuegsambe Provocation was diser Zeit wider die Moldau anfienge und Eur M. und Polln inn ein Weitterung oder neuen Khrieg brähte. Wann nun, auf den Fall der Allmehtig im Herrn Waida den Sig uber die Moldau vergonte, so miesset man niht wider das hindterher furkheren, wie mit Sibenbirgen geschehen, und nit von erst de proprietate domini, wem dieselb gehörthe, disputirn, sondern vor allen Dingen wie das erobert Land zu beschitzen und zu erhalten, was auh von Eur M. und andern christlichen Potentaten fur benante Hulffen im zu deputirn wären, sich vergleihen und alle Notturft noh gemahten und befunden Uberschlegen bestöllen und zu wirkhliher Volziehung rihten. Eur M. khonnen niht glauben wie eifrig, meuttig, frolokhlih, und alls khönt er der Stund zum Fortziehen kaumb erwartten, er sich zu der Impresa wider die Moldau erzaigt; und es erscheint zwar an im, dass es von Natur zum Khriegs-Wesen geartet, und, ein vill Weeg, sonderlih wider disen Feind, dessen Ort-Aigenschaftf, Arglist, auh Strattagemata, wenn er auh zu rehter Zeith mit Forthl antzugreiffen sey, gar woll khent und erfahren hatt, fur trefflih qualificirt ist, und inn disen Landen seines gleihen niht hat. Wie er auh zu dem hinnigen Khriegs-Wesen wider den Türkhen fur ein General omni exceptione maior ist — allso halten wir fur unmüglih, unglaublih und unerleblih, dass er, oder sein Sohn, mit iren Boyarn inn die secundum iura civilia et statuta regni politische Regierung dises Landts inn Ewikheit sich rihten, schikhen, noh mit seinem jezigen Regiment bestehen, und von den Benahbarten, auh Inwohnern, geduldet, oder geliten werden möge; — oder das

Land miesste endtlih inn den erbärmkhlihen Stand wie Wallahei und Moldau gerathen und aller Adel ausgerottet, auh alle Freyheit aufgehöbt werden [3]. Thuen uns hiermit [...] [4].

P.S. Heut ist der Armin Peter vom Herrn Waida eillendts nah Hermanstatt verschikht worden, dieselbigen Burger dort zu vermahnen, dass sie die Khosakhen und Räzen allspaldt mit Gelt versehen, damit sie, wo sy hin beschaiden sein, fortziehen und sie, die Inwohner, des grossen Überlassts, den die Khriegsleit inen aufthuen, endledigt werden mögen.

Der Türkhen sein heut wider eines Theills wekh zogen, aber der rehte Gesante bleibt noh hie: ob er woll gern wekh wär, so zeiht in doh der Herr Waida auf.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXVII/61; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 138; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 839—843.

[...] [1]. Azi, duminică, pe ziua de 16 ale acestei luni, dis-de-dimineață, domnul voievod ne-a chemat, pe neașteptate, în audiență. Noi am crezut că vrea să discute cu noi despre rămășița de datorie de 13 000 de taleri a negustorilor clujeni, dacă am încasat-o, în numele Maiestății Voastre, spre a fi trimisă la Viena sau dacă am intervenit pe lîngă creditori ⟨în favoarea debitorilor⟩, pentru ca aceștia să fie scutiți de Cămara aulică. El însă nici n-a amintit de această datorie. Scopul audienței, din cît am înțeles, a fost de a afla dacă noi n-am putea să scoatem, pe creditul nostru, o anumită sumă de bani de la orașele de aici din țară, pentru ca el să poată menține pe oșteni în garnizoanele de graniță dinspre turc, căci aceștia pleacă și încearcă să treacă în Moldova. Jumătate din ei, sub aparența că se duc la cetele lor (cum s-a și întîmplat), au fugit din garnizoane și nu s-au mai întors; din care cauză domnul voievod a trebuit să interzică ieșirea din granizoane, în patrulare, căci ei fug cu totul. Periculoasă este situația în garnizoanele Lipova, Ineu, Lugoj, Caransebeș și fortificațiile din jur. Noi nu ne-am putut angaja cu vreo promisiune sau aproape în sensul dorinței sale și a trebuit să ne scuzăm că noi nu avem credit atît de mare aici în țară și că nu putem scoate nici 1 000 taleri pentru nevoile noastre de întreținere și că nu avem voie să luăm ceva, în numele Maiestății Voastre, fără înștiințare și aprobare; îl rugăm pe domnul voievod să ne scuze de data aceasta și să aibă răbdare vreo cîteva zile pînă sosește dl Pezzen, cu care, toți trei, ne vom consulta în această chestiune. Apoi, pricepîndu-ne să susținem cu sîrguință dorința domnului voievod pe lîngă împărat, nu vom omite, desigur, să facem tot ceea ce este posibil. La acestea, domnul voievod, oftînd de mai multe ori, dar oarecum resemnat, a lăsat chestiunea baltă.

Dacă Maiestatea Voastră are intenția să-i acorde și pe viitor ajutoare bănești, ar putea să-i aprobe reducerea celor 13 000 taleri.

La început, ca și în timpul întregii audiențe, domnul voievod s-a arătat în parte îngrijorat, în parte bine dispus, a întrebat cum ne merge și cum sîntem tratați, scuzîndu-se politicos pentru modesta tratare, cu aceea că totul a fost consumat de oșteni și nu se mai găsește nimic de mîncare. Noi am mulțumit și am spus că am rezolvat toate cu ajutorul boierului — care este moldovean — pus nouă la dispoziție încă de la sosirea noastră, ca provizor pentru toate nevoile noastre sau mai curînd ca inspector și observator, cu care împreună sau mai bine zis el singur organizează totul. Acest boier a avertizat pretutindeni, pe germani și unguri, dîndu-le

de înţeles că domnului] voievod nu-i place ca ei să vină des la noi şi să stea de vorbă cu noi, deoarece din asta vor ieşi fel de fel de vorbe şi nu e bine.

Amintitul boier ne-a adus, în bună parte, mîncare, băutură, nutreţ pentru cai din cămara domnului voievod, noi fiind nevoiţi să plătim pentru ele destul de mult din banii cheltuielilor de călătorie pe care trebuie să-i investim noi şi să-i stabilim cu Cămara aulică. Din care cauză domnul voievod s-a mîniat pe boier şi l-a îndepărtat, luîndu-i în nume de rău comportarea sa, care îl face de rîs şi îl dezonorează pe domnul voievod însuşi, şi n-a vrut să-l mai lase nici la rugămintea noastră, în caz că nu va mai repeta acest lucru. Mînios, domnul voievod a spus că n-a mai cunoscut şi n-a mai pomenit oameni atît de puţin demni de încredere, nedisciplinaţi, ca transilvănenii şi moldovenii. Nouă ne-ar fi plăcut să-i spunem : în adevăr, numai valahii ar mai putea trage la acelaşi otgon în toate şi pentru toate împreună cu cele două „naţiuni", căci ei au aceeaşi constituţie şi aceleaşi înclinaţii sufleteşti.

Apoi, el a început să exagereze cu fuga oştenilor pe care a trebuit să o stăvilească zilele acestea şi de care nimeni nu este mai îngrijorat decît el; nu numai că oştenii fug, ci el este şi batjocorit, strigîndu-i-se să scoată ducaţii pe care i-a primit de la Maiestatea Voastră şi să le plătească lor, de nu, ei îşi vor găsi un alt stăpîn, pomenindu-l pe Sigismund, sau vor sluji mai curînd pe turc; el vrea ca şi ei să meargă să muncească la vii, pentru a-şi cîştiga banii pentru pîinea de toate zilele. Chiar dacă el ar vrea bucuros să pornească într-o expediţie, nu are nici provizii, nici bani, iar situaţia este din zi în zi mai grea; să-l sfătuim noi ce să facă şi cum să remedieze acest rău, înainte ca oştenii să fugă şi garnizoanele contra turcilor să rămînă goale şi pustii. Nouă ne-a părut, cu bună dreptate, ciudat că oştenii lui, care de aproape 6 luni consumă pe degeaba în ţară şi jefuiesc totul, nu pot fi aduşi la disciplină şi răbdare; ba chiar ⟨ne-a părut⟩ mai drept să se facă o reducere a plăţii lor încă neefectuate, a cărei restanţă nu depăşeşte 4—5 luni, cum se întîmpla în alte părţi. Noi i-am atras atenţia domnului voievod să se uite şi să afle din „Ştirile ungare", pe care i le-am comunicat recent, cum îi merge împăratului turc în Ungaria în privinţa neachitării soldelor, cît de tare se plîng cei din Buda şi din Bosnia, care vor şi ei să fugă din fortificaţii. Oştenii domnului voievod nu au chiar atît de mult motiv să se răzvrătească şi să strige, ci numai fiindcă — după cum auzim — domnul voievod a distribuit cazacilor şi altora un domeniu destul de mare. Se pare că astfel de revolte şi sumeţiri în rîndul polonezilor, transilvănenilor şi moldovenilor sînt mai curînd aţîţate, uneltite, pentru ca oştenii să se îndepărteze şi să se înstrăineze de domnul voievod şi să se lase ademeniţi dincolo, şi nu nevoia reală i-ar presa să facă acest lucru. Domnul voievod să bage de seamă şi să privească cu ochi deschişi cele ce se petrec în ţară, să nu-l nesocotească pe Sigismund cu uneltirile lui răutăcioase şi viclene, să nu-l desconsidere, ci să-i descopere pe cei ce uneltesc şi pe capii răzvrătirii şi să statueze exemple. Domnul voievod rămîne la vechea lui afirmaţie, pe care o cunoaştem de trei luni, de cînd sîntem pe lîngă el, anume că el are printre oştenii lui tot felul de naţiuni : unguri, valahi, moldoveni, polonezi, sîrbi, turci, tătari, cerchezi, care nu înţeleg ce este drept şi rezonabil, ci strigă numai bani şi numai cu bani vor putea fi aduşi la tăcere, altminteri nu vor să pornească nici contra moldovenilor, care se înarmează puternic. De uneltiri el nu se întreabă, numai de ar avea bani.

Preamilostive împărate şi stăpîne, nu este de tăgăduit că el ne prezintă răzvrătirea oştenilor ca fiind mai puternică decît este în realitate

(deşi ea nu e chiar absolut neimportantă), pentru a putea scoate mai mulţi bani de la Maiestatea Voastră şi de la ceilalţi potentaţi.

Şi fiindcă el este foarte hotărît să întreprindă peste cîteva zile expediţia împotriva Moldovei şi fiindcă, aşa cum am aflat de la Stoica, acum patru zile, Sigismund nu are pe lîngă el o armată mare, domnul voievod vrea să o ia înainte lui Sigismund, asigurîndu-şi întîietatea.

Domnul voievod n-a mai sfîrşit cu lamentaţiile sale : că fratele Maiestăţii Voastre [2] n-a suferit atît de multe nevoi şi mizerii de hatîrul Maiestăţii Voastre, ca el, care a rupt şi pacea cu turcul, pentru a servi pe Maiestatea Voastră. Domnul episcop Szuhay şi domnul Istvanffy, care au fost la el în Ţara Românească şi care i-au făcut mari promisiuni de ajutoare din partea Maiestăţii Sale — care nici acum nu i s-au dat —, cunosc foarte bine acest lucru. Un slujbaş credincios ar trebui să descopere stăpînului său adevărul şi să arate ce anume îl doare pe el. Durerea lui este că Maiestatea Voastră nu are încredere în el; înlăuntru şi în afară, el are mulţi duşmani care îl ponegresc şi în care Maiestatea Voastră se încrede mai mult decît în el. El însă se ştie nevinovat şi vrea să dea socoteală : numai de ar veni dl Pezzen, atunci el ne va arăta încă mai mult, la toţi trei, plîngerile sale. Pezzen întîrzie prea mult.

Noi l-am avertizat cu toată blîndeţea să nu ia în nume de rău neîncrederea Maiestăţii Voastre; noi am avea cu mult mai multe motive să ne plîngem. Dar fiindcă dl Pezzen este reţinut, fără îndoială, din motive importante, de ce nu ne dezvăluie nouă, care am venit de asemenea cu acreditarea Maiestăţii Voastre? Noi vom scrie cu fidelitate Maiestăţii Voastre, precum şi d-lui Pezzen, care reîntors din călătorie, va face servicii bune, alături de cele ale noastre, în sprijinul domnului voievod. Dacă ne-ar fi încredinţat nouă ceea ce are de spus, comunicarea către împărat s-ar fi făcut de mult şi în felul acesta s-ar fi cîştigat timp; dar acest lucru nu s-a făcut. El ştie că de am fi trimis, el şi noi, chiar un înger la Maiestatea Voastră, acesta nu s-ar fi întors mai curînd şi nici cu un răspuns mai potrivit : noi singuri, între noi, nu putem să-l ajutăm.

Noi am adus o instrucţiune cu noi, care însă nu se extindea mai departe decît de a observa şi de a-l face atent cum administrează şi ce face. Dacă Maiestatea Sa ne-ar fi dat instrucţiune în sensul că el să negocieze şi să decidă totul cu noi, ar fi făcut-o cu noi, tot atît şi cu dl Pezzen. El a ajuns la o greşită imputare, anume că Maiestatea Voastră nu are încredere în el, că el şi-a pierdut creditul pe lîngă Maiestatea Voastră; să nu i se mai spună nimic de Maiestatea Voastră, căci Maiestatea Voastră nu-i mai acordă graţia şi simpatia, după cum se vede din faptul că dl Pezzen este reţinut atîta timp.

Ar fi trebuit să-i atragem atenţia că ne simţim ofensaţi de faptul că el, domnul voievod, ne consideră nişte persoane neautorizate şi nu vrea să acorde deplină încredere scrisorii noastre de acreditare, deşi în ea stă scris în mod expres că el trebuie să creadă în întregime tot ceea ce îi vom expune în numele Maiestăţii Voastre. A trebuit însă să ne mulţumim a-i spune numai acele vorbe care să-i menajeze răbdarea. I-am comunicat totuşi că nici dl Pezzen nu va aduce altfel de scrisoare de acreditare şi că nu se va deosebi de noi, ci că acesta, alături de noi, şi noi alături de el, de comun acord verbal şi în scris, vom urma misiunea noastră şi ordinul Maiestăţii Voastre. Eu, Ungnad, am vrut să-i arăt două scrisori autografe, sosite mie de la dl Pezzen, cu ultimul curier, pentru ca domnul voievod, să vadă ce motive şi cine a reţinut atîta timp pe dl Pezzen. Dar nu i le-am mai arătat,

deoarece el nu ascultă cu răbdare ceea ce noi dispunem să i se traducă, după cum nici expunerile noastre nu-i sînt traduse de oamenii lui în întregime și în adevăratul sens. El ne-a replicat numai că oștenii lui nu pot fi plătiți și satisfăcuți cu scrisori; bani sînt necesari aici!

Noi i-am arătat domnului voievod că nu sînt de nici un folos asemenea lamentații, care nu lipsesc nici din partea Maiestății Sale și anume cu bun temei; dacă domnul voievod, îndată după obținerea victoriei, considerînd că e mai comod să amîni acele chestiuni pe care nu le poți evita, ar fi tratat cu Maiestatea Voastră și ar fi făcut propuneri în privința modului cum trebuie apărată țara și a numărului de oșteni care trebuie ținuți în țară cu o plată realizabilă — nu s-ar fi făcut atîtea cheltuieli, țara n-ar fi fost ruinată, Sigismund ar fi găsit suficientă împotrivire, căci domnul voievod ar fi folosit și ajutorul oștenilor Maiestății Voastre, iar acum s-ar fi putut întreprinde ceva important împotriva turcilor și că Maiestatea Voastră dealtminteri ca și el, ar ști deja cum stau lucrurile. Așadar, s-au scurs zadarnic timp și bani, cu devastarea țării. Deoarece nici el, domnul voievod, nu va trata cu Maiestatea Voastră deschis, cu încredere și sincer,lucrurile vor merge din ce în ce mai rău și se va ajunge la o înstrăinare și mai mare între Maiestatea voastră și domnul voievod, cum este dealtfel cazul în privința acestuia din urmă.

Toate replicile și răspunsurile lui se îndreaptă numai spre cererea de bani care se întemeiază pe sorții îndoielnici ai războiului; el ar vrea să cucerească încă și mai multe teritorii pentru Maiestatea Voastră, ca și cum de la el n-ar putea fi cucerite de alții. Așa cum s-ar fi întîmplat de fapt, dacă l-ar fi înfruntat nu un cardinal, ci altcineva, o armată vitează și un principe vrednic și dacă el n-ar fi cîștigat victoria din pură temeritate și din cauza șovăielii cardinalului, care n-a vrut să creadă niciodată că domnul voievod va veni în țară și astfel domnul voievod a primit Transilvania dintr-un noroc și din cauza dreaptă a Maiestății Voastre, dar înainte de toate de la Dumnezeu, spre pedeapsa evidentă a transilvănenilor, care și-au călcat jurămintele.

Cu toate că (a continuat domnul voievod) amînarea hotărîrilor Maiestății Voastre pune planurile sale sub mare îndoială, el vrea totuși să-și țină jurămîntul față de Maiestatea Voastră și să mai facă un serviciu: el nu mai poate aștepta, vrea să pornească asupra Moldovei, întîmple-se ce se va întîmpla; dacă Dumnezeu îi aduce noroc, el vrea să vadă dacă și atunci Maiestatea Voastră continuă de a nu-i acorda grația și de a fi neîncrezătoare în el. În caz afirmativ, atunci el va lăsa pe seama lui Dumnezeu să judece între Maiestatea Voastră și el, apoi va vedea ce este de făcut. Dacă există cineva în lume, care ar putea sluji pe Maiestatea Voastră împotriva dușmanului de moarte, atunci acela este el; dacă Maiestatea Voastră s-ar fi milostivit și i s-ar fi dat ajutoare, el ar fi înfăptuit lucruri cum nu s-au mai săvîrșit de secole. Dar Maiestatea Voastră (a spus ironic voievodul) îi vrea binele : nu-l ajută cu bani, îl lasă să aștepte mult timp hotărîrile sale, astfel încît el să fie nevoit să caute și să cucerească o altă țară, și să facă precum căpitanul-haiduc, Baba-Novac; acesta nu are bani, colindă încoace și încolo, caută ⟨bani⟩ acolo unde îi găsește, pentru a se întreține pe el și pe oamenii lui.

Lui Novac, care are în jurul lui vreo 5 000 de oameni, domnul voievod i-a scris numai să fie pregătit atunci cînd va fi chemat, și acesta se și află aici în apropierea lui.

Noi l-am întrebat încotro vrea să pornească. La care domnul voievod a răspuns cu neobişnuită bucurie: „spre Moldova, spre Moldova"; apoi a adăugat: „atunci cînd vom avea Moldova, vom avea nevoie de încă mai mulţi bani şi mai mulţi oşteni; de unde oare îi vom lua?".

Noi i-am dat de înţeles că, în caz că are suficiente motive şi ştire sigură că Sigismund, moldovenii, alături de alţi duşmani, vor să-l atace şi să-l gonească din ţară şi în caz că el este constrîns să se apere, atunci împotrivirea lui, necesară, nu va fi dezaprobată. Altminteri, Maiestatea Voastră n-ar vedea cu ochi buni ca el, fără suficientă provocare, să înceapă acum ceva împotriva Moldovei şi să aducă pe Maiestatea Voastră şi Polonia la o învrăjbire sau chiar un nou război. Dacă însă Atotputernicul îi va hărăzi domnului voievod victoria asupra Moldovei, atunci este necesar să se discute, nu după victorie — ca în cazul Transilvaniei — ci, înainte, ce măsuri trebuie luate, în privinţa stăpînirii, cui îi aparţine ţara şi, mai înainte de toate, cum trebuie apărată şi păstrată ţara, ce ajutoare trebuie să-i dea Maiestatea Voastră şi ceilalţi potentaţi creştini, să se cadă la înţelegere şi să se prevadă măsurile necesare potrivit constatărilor şi să se urmărească îndeplinirea lor de fapt.

Maiestatea Voastră nu vă puteţi închipui cît de zelos, curajos şi fericit s-a arătat domnul voievod, parcă abia mai poate aştepta momentul pentru a porni împotriva duşmanului în expediţia împotriva Moldovei; se vede, în adevăr, în făptura lui, că el este făcut de la natură pentru război. El cunoaşte şi este informat foarte bine cu privire la diversele căi care duc împotriva inamicului, particularităţile locale de acolo, şiretenia şi stratagemele inamicului, momentul oportun pentru un atac cu succes. El are o calificare excelentă şi nu are pereche în aceste ţări. Tot astfel cum şi în războiul de acolo împotriva turcilor, el este un mare general lăsîndu-i în umbră pe toţi.

De aceea, considerăm ca imposibil, incredibil şi insuportabil gîndul că el sau fiul lui cu boierii lui ar fi potriviţi pentru guvernarea politică din această ţară şi că se vor conforma în veci acestei guvernări potrivit drepturilor civile şi statutelor publice sau că el va dura cu oamenii cu care conduce acum, că va putea fi tolerat şi suportat de vecini şi de localnici, căci în acest caz ţara ar ajunge în cele din urmă în starea cea mai janică, precum Ţara Românească şi Moldova şi ar fi curăţată de toată nobilimea şi orice privilegiu ar fi suprimat [3].

[...] [4]

P. S. Azi, domnul voievod a trimis urgent la Sibiu pe Petru Armeanul pentru a avertiza pe cetăţenii de acolo să dea cît mai curînd cazacilor şi sîrbilor bani, pentru ca aceştia să pornească acolo unde li s-a comunicat, iar locuitorii să poată scăpa de marea povară impusă lor de oşteni.

Turcii, în parte, au plecat azi, dar solul propriu-zis rămîne încă aici; deşi ar fi plecat bucuros şi el, domnul voievod însă îl amînă.

---

[1] Formula de adresare.

[2] Arhiducele Maximilian, căruia împăratul voia să-i dea în stăpînre Transilvania.

[3] Comisarii imperiali cunoşteau modul cum concepea Mihai Viteazul conducerea şi administrarea ţării, înţelegeau ce ar însemna aducerea şi a Moldovei alături de Ţara Românească şi Transilvania, sub autoritatea lui Mihai, şi încercau, cu argumente de felul celor de mai sus, să convingă curtea imperială de necesitatea împiedicării acţiunii lui Mihai de a trece în Moldova.

[4] Formula de încheiere.

Serenisime Princeps Domine.

Domine gratiosissime.

Multa eaque gravissima praeter meritum fidelitatis meae apud Sacratissimam Caesaream Regiamque Maiestatem multorum malevolorum calumniis pro culpa mihi inuri intellexi, quae cum nullum veri habeant indicium etsi suae Maiestati persuaderi posse haud credam; quia tamen propinqua Serenitatis Vestrae authoritate atque intercessione suam Maiestatem quam optime de re ipsa informari posse scio, causam meam Vestrae potissimum Serenitatis patrocinio et intercessione tutam fore confido. Itaque Serenitati Vestrae uti domino gratiosissimo supplico, ut sua authoritate pro me interposita, id suae Maiestati Caesareae—plane persuasum efficiat, me in colenda et retinenda in Sacratissimam Maiestatem Suam fidelitate, tot iam servitiis pro Republica Christiana proque amplitudine Augustissimae Domus Austriacae praestitis abunde declarata ad extremum forte constantissimum sua tantum Maiestas omnem sinistrae de me suspicionis scrupulum ab animo clementer deponere dignetur. Quod si vero maligna quorundam caluminandi libido suspicionem de me fecit, experietur in posterum sua Maiestas longe diuersam a calumniis fidelitatem et constandiam nostram. Quae si suspecta adhuc nec satis est perspectam, nunc certe nouum eius declarandae argumentum oblatum est. Nam Sigismundus Bathori in Moldavia magno Turcarum et Tartarorum exercitu fultus hostilia quaeque contra me et hanc provinciam molitur, qui priusquam firmiores vires acquirat, iam nunc exercitum contra eum duco, ea spe, ut non solum hostiles eius conatus reprimam, sed etiam Dei praepotentis adiutus auxilio ipsam quoque Moldaviam in potestatem Sacratissimae Caesareae Maiestatis redigam. Tunc tandem Sua Maiestas Cognoscet quae calumniatorum istorum vanitas, mea autem in suam Maiestatem que sit fides et constantia. Aduentum Magnifici domini Bartholomaei Pezzen tot iam litteris et sollicitatum et promissum in dies expecto, cuius praesentia cum magnum rebus prospere gerendis adiumentaum possit accedere, ut eum quam primum Serenitas Vestra ad me expediandum curet, etiam atque etiam insto, Cuius gratiae et benigno patrocinio me diligenter commendo. Seruet Deus Vestrae Serenitati ad multos annos saluam eti incolumem. Datum in arce Fogaras die XXVIII Aprilis, Anno Domini MCCCCCC.

Serenitatis Vestrae

Humilis servitor.

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXXII/13, Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 83, f. 161—162; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 44—45.

Prealuminate principe, domn, domn preabinevoitor,

Am aflat că sînt învinuit, prin calomniile multor răuvoitori, de lucruri multe şi foarte grave, fără a se ţine seamă de preţul credinţei mele faţă de Sacra Maiestate imperială şi regală; de care lucruri, pentru că nu au nici un semn de adevăr, nu cred că Maiestatea Sa poate fi convinsă; deoarece

știu însă că prin autoritatea și mijlocirea Luminăției Voastre, care-i sînteți rudă, Maiestatea Sa poate fi informată cel mai bine asupra faptelor așa cum sînt, am încredere că va fi apărată în chip deosebit cauza mea, prin protecția și bunăvoința Luminăției Voastre.

Și astfel rog pe Luminăția Voastră, ca pe un domn foarte binevoitor, ca intervenind prin autoritatea sa în favoarea mea, să facă tot ce se va putea ca să convingă cu temei pe Maiestatea Sa imperială, că eu voi fi pînă la capăt cu deosebire statornic în credința pe care o arăt și o posed și care a fost dovedită cu prisosință în atîtea servicii îndeplinite pentru creștinătate și pentru mărirea preaaugustei Case de Austria; prin urmare, Maiestatea Sa să binevoiască cu blîndețe a scoate din minte orice sămînță de bănuială nedreaptă în privința mea. Dacă înclinarea răutăcioasă a unora de a calomnia produce o bănuială în privința mea, Maiestatea Sa se va încredința în viitor cît de departe de calomnii sînt credința și statornicia noastră. Dacă pînă azi această bănuială n-a fost cercetată îndeajuns, acum însă s-a ivit desigur un nou prilej pentru a-mi arăta credința. Căci Sigismund Báthory, sprijinit în Moldova de o mare armată de turci și tătari, pune la cale unele acțiuni dușmănoase împotriva mea și a acestei țări dar, mai înainte ca să-și strîngă acesta forțe mai mari, eu îndrept acum o armată contra lui, sperînd nu numai să-i stăvilesc încercările dușmănoase, ci chiar, cu ajutorul atotputernicului Dumnezeu, să aduc Moldova însăși sub puterea Sacrei Maiestăți imperiale. Atunci va cunoaște în fine Maiestatea Sa deșertăciunea unor astfel de calomniatori, ca și credința și statornicia mea față de Maiestatea Sa. Aștept zilnic sosirea domniei sale domnul Bartholomeus Pezzen, solicitată și promisă prin atîtea scrisori pînă acum, și stărui fără preget ca acesta să fie prezent, căci el poate însemna un mare ajutor pentru acțiunile ce trebuie îndeplinite cu succes; așadar Luminăția Voastră să poarte de grijă ca el să fie trimis la mine cît mai curînd. Mă încredințez cu temeinicie bunăvoinței și protecției domniei voastre. Dumnezeu să păstreze pe Luminăția Voastră sănătos și nevătămat pentru mulți ani. Dat în cetatea Făgăraș, în ziua de 28 aprilie, anul Domnului 1600.

Al Luminăției Voastre umil servitor

Mihai voievod.

168 **1600 aprilie 28, Făgăraș.**

Illustris et Magnifice Domine et frater nobis observandissime

Audia aduentus Illustris et Magnificae Dominationis Vestrae fama, aliquot iam litteris eam sollicitauimus ut posthabita mora quam primum ad nos uenire pergat. Nunc etiam quia praesens rerum status id summopere expetit Illustrem et Magnificam Dominationem Vestram rogamus ut relictis rebus omnibus ipse ad nos statim aduolet. Omnis n⟨imirum⟩ hactenus rei bene gerendae occasio qua multam et rebus Christianis considere, et Suae Maiestati utilem fidelemque operam nauare potuissemus hac unica benigni suae Maiestatis animi et Vestrae illustris ac Magnificae Dominationis aduentus expectatione retardata fuit. Nunc itaque cum intellegamus Sigismundum Bathoreum in Moldavia magno Turcorum et Tartarorum

exercitu adiutum id cogitare, ut detrimentum aliquod nobis et ditioni suae Maiestatis inferat praeripiendam ipsi rei gerendae occasionem rati priusquam uiribus inualescat exercitum contra ipsum iam nunc ducimus, eo plane proposito ut Deo vires largiente uim impetumque eius in tempore reprimamus.

Quamuis in hoc instituto pecuniae quae anima est rerum gerendarum defectus militum animos alienare possit, nulla enim nobis in promptu pecunia, unde stipendium posis in menses sed verba tamen et spes in posterum a nobis sunt eis proposita, quae res nos in primis sollicitos facit ne priusquam stipendia sua receperint paulo difficiliores se ad parendum praebeant. Nescio qui sinistri sermones de nobis ad suam Maiestatem falso sunt delati, qui fidem nostram et constantiam in dubium vocant. Vestra Illustris Magnifica Dominatio ita caussam ⟨sic⟩ nostram hac in parte agat, ut nihil de nobis Sua Maiestas suspicetur imo plane persuasum habeat nos ita fidem et constantiam erga Suam Maiestatem et Rempublicam Christianam colere ut vitam fortunasque nostras omnes in ea sola reponamus. De sedecim millibus florenorum quos domino Kioffol tradendos antea Illustri et Magnificae Dominationi perscripseramus rogamus ut illos ipsi exsoluendos quam primum curet ut primo quoque tempore Venetias profectus res quasdam necessarias nobis, comparet, Legatus Tartar⟨orum⟩ his diebus cum Litteris ad nos uenit, qui etiamnum apud nos est, optimeque de rebus omnibus et loquitur et pollicetur, si firma ei esset habenda. Itaque ut animum Chami Tartarici propensiorem munere aliquo efficiamus Illustrem et Magnificam Dominationem Vestram uehementer rogamus ut decem uel etiam uiginti aureorum ducatorum millia quae ipsi offerantur secum adferat : interim nos aduentum Illustris et Magnificae Dominationis Vestrae Brassouiae per sex dies praestolabimur idque ita ut ipsam modo ne sine pecunia quantacunque primo quoque tempore saluam et incolumem uidere cupimus. Cui propensissimam fraternae beneuo⟨l⟩entiae nostrae affectionem offerentes iter prosperum felicissimamque uitam precamur. Datum Fogarasini 28 Aprilis Anni 1600

Michael Vaiuoda

Arh. St. Buc., Col. microfilme Austria, r. 73, c. 561—563 ; Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, April 1600, f. 113, 114 ; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 43—44.

Ilustre şi magnifice domn şi frate foarte respectat de noi

Auzind vestea despre sosirea domniei voastre ilustre şi magnifice v-am adresat în cîteva scrisori rugămintea ca, după întîrzierea suferită, să vă grăbiţi a veni la noi cît mai repede. Chiar acum, pentru că actuala stare de lucruri o cere negreşit, vă rugăm ca, lăsînd la o parte toate treburile, să alergaţi de îndată la noi.

Desigur, pînă acum prilejul de a putea chibzui pe îndelete la treburile creştineşti şi de a îndeplini un lucru folositor şi credincios Maiestăţii Sale a fost întîrziat numai din pricina aşteptării îngăduinţei Maiestăţii Sale şi sosirii domniei voastre.

Acum dar, pentru că aflăm că, în Moldova, Sigismund Báthory, ajutat de o mare oaste de turci şi tătari, umblă cu gînd să ne aducă pagubă nouă şi stăpînirilor Maiestăţii Sale, am socotit că trebuie să-i zădărnicim ocazia să-şi ducă gîndul la capăt, înainte de a-şi spori puterile ; într-aceea

îndreptăm o armată contra lui, cu intenția fățișă ca, de ne-o spori Dumnezeu puterile, să oprim la timp puterea și atacul lui.

Însă în această întreprindere, lipsa banilor, care sînt sufletul lucrurilor ce trebuie înfăptuite, poate înstrăina cugetele oștenilor, iar noi nu avem la îndemînă bani, din care să le dăm lunar simbria, oferindu-le lor ⟨pînă acum⟩ doar vorbe și speranțe de viitor, fapt care ne îngrijorează, ca nu cumva ei să se arate mai nesupuși pînă ce or să-și primească simbriile. Nu știu ce vorbe necugetate au fost spuse despre noi Maiestății Sale, care ⟨vorbe⟩ pun la îndoială credința noastră și statornicia. Domnia voastră să susțină astfel cauza noastră în această privință pentru ca Maiestatea Sa să nu ne pună sub bănuială, ci să fie pe deplin convinsă că noi păstrăm astfel credința și statornicia față de Maiestatea Sa și creștinătate, încît numai Maiestății Sale îi încredințăm viața și tot avutul nostru. Am scris mai înainte domniei voastre despre șaisprezece mii de florini, ca să fie dați domnului Kioffol, rugăm să aveți grijă să-i fie plătiți cît mai curînd, pentru ca să plece imediat la Veneția, să ne cumpere unele lucruri trebuincioase. A venit zilele acestea la noi cu scrisori solul tătarilor, care și acum mai este la noi și care vorbește și face propuneri foarte bune în toate privințele, măcar de i-ar fi statornică credința ce trebuie să aibă. Ca să cîștigăm prin vreun dar, în favoarea noastră, pe hanul tătar, rugăm stăruitor pe domnia voastră preailustră și magnifică să aducă cu sine zece sau chiar douăzeci de mii de ducați de aur, care să i se ofere; între timp noi vom aștepta vreme de șase zile, la Brașov, sosirea domniei voastre, dorind să vă vedem sănătos și în bună stare cît mai curînd, numai nu fără bani, și cît mai mulți. Oferindu-vă toată prețuirea și bunăvoința noastră frățească, vă urăm drum bun și viață plină de noroc.

Dat la Făgăraș, la 28 aprilie în anul 1600.

Mihai voievod

169 **1600 mai 1/10, Suceava.**

Iasnie Wielmożny Mlcziwy Panie Woiewodo Belskie, panie a przziaczilu z dawna nasz łaskawy.

Zalecziewszy słuzby nasze w Mczi naszemu M-mu panu.

Iakochmy pierwei W. Micz naszemu Mcziwemu panu o them nieprzyiacielu naszem Mihale woiewodzie ze z woyskiem swem naśtąpił do ziemie naszey przez list oznaymili, tedy y teras thesz wiadomosć W. Mcz pewna posilamy isz iusz pewnie a pewnie woysko jego w ziemi naszei iest. Dnia wczorayszego, straż iego z Totrusza do Bakow prziszła, idąc pustoszą, palią dwory słacheckie, mianowicie thych na ktorych was ni maią. A tak pilnie, a pilnie, W. Mczi naszego Mcziwego pana y sąsiada żądamy żebisz W. Mczy z zwyklei dawnei przeciw nam theize łaski y milosczi swey, iakiem pewnem poczthem ludzi swych pod thakowi nagly czas przeciw temi nieprzyiaczielowi rathował nam iako napredzeiraczył. Zato mi W. M. naszemu Mcziwemu panu dozywotnie zaslugować winni zostawiemy. Kthoremu powthore zalecamy sluzby nasze w nieodmienną i nieprzlaczeliwą laske. Dat w Soczawie die 10 Maii, A° MDC°.

W. Mczi zdawna naszemu Mlcziwemu panu zicyliwi prziacziel i sluga. Hieremiei Mohila woiewoda z Bozei laski dziedziczny ziemi Moldawskich Hospodar.

Eremia Voevoda [1]

⟨Adresa, pe verso :⟩ Iasnie Wielmożnemu Panu Panu Stanisławowi Włodkowi, woiewodzie Belskiemu Halickiemu Kolomijskiemu etc. staroscie naszemu Mcziwemu panu i prziacielowi, citto citto citto

⟨pecete mică⟩

P. P. Panaitescu, *Documente*, p. 105—106 ⟨text şi traducere, după orig. din Archiwum Zamoyskich, Korespondencja, autografe, probabil la Archiwum Główne Akt Dawnich, Warszawa⟩.

Preaputernice milostive domnule voievod de Belz, iubite domnule şi vechi prieten al nostru. Încredinţăm slujbele noastre domniei tale, domnul nostru milostiv.

Precum am dat de ştire şi mai înainte prin scrisoare domniei tale, duşmanul nostru, Mihai voievod, a intrat cu oastea sa în ţara noastră. Acum dăm ştire sigură domniei tale că e lucru sigur, foarte sigur, că oastea lui este în ţară la noi. Ieri straja lui a pornit de la Trotuş şi mergînd spre Bacău a pustiit şi ars curţile boiereşti, ocolind pe acelea unde nu sînt ai voştri.

De aceea cerem stăruitor ca domnia ta, vecinul nostru, să arăţi vechea şi obişnuita iubire a domniei tale faţă de noi, trimiţînd un număr de ostaşi în acest ceas neaşteptat, împotriva acelor duşmani, să binevoieşti astfel să ne mîntuieşti cît mai repede. Pentru aceasta rămînem noi datori să slujim toată viaţa domniei tale.

Din nou încredinţăm slujbele noastre milostiei tale constante şi neînfrînte. S-a dat la Suceava, în ziua de 10 mai, anul 1600.

Al domniei tale, milostiv domn al nostru, vechi iubitor prieten şi slugă.

Eremia Voevoda [1]

Ieremia Movilă voievod, din mila lui Dumnezeu domn ereditar al Moldovei ⟨Urmează iscălitura chirilică⟩.

⟨Verso :⟩ Preaputernicului domn, Stanislav Wlodko voievod de Belz, staroste de Halici, Colomeea etc., milostivului nostru domn şi prieten. Repede, repede, repede.

[1] Iscălitura cu litere chirilice.

170 **1600 mai 4, Varşovia.**

[. . .] [1]. Czauss ten Diaffer imo listh pddani chczial privatim odniescz ustnie imo listh niektore rzeczi. Zlieczil mnie JKM s JM panem Canczlerzem Litewskim przesluchacz go, Powiesczy iego bila summa ze sie dziwuie Czessarz JM Tureczki iss chocz pozwolil Kroliowi JM podacz woiwodi do

Multanskiey i do Erdelskiey Ziemie, nie podal iednak, dziwuie i temu ze possadziwsi Andrassa Bathorego na Erdelskiey ziemi dopusczil Michalowi odiącz mu i panstwo i ziwoth. Ze dlia tego on poslan abi sie dowiedzial czo Krol JM chcze czinicz. Michal ma i woisko i w dziala iesth przigotowani, chcząc i w Polscze skodzicz. Nieslawa bendzie Kroliowi JM gdi go tak bendzie czierpial. Czessarz JM nie zaniecha woisk poslacz swich przeciw niemu, alie tak richlo zczisez nie mogli. Dlia czego chorągwie mu poslal zatrzimawaiącz go, alie cierpiecz go nie bendzie i dowiaduie się czo Krol JM s drugiey stroni czinicz chcze. Trochesmy na to mu odpowiedzieli ze ten wieczey to dziwna ze Czessarz nie chcze go cziepiecz, a chorągwie mu poslal, ial na to suknia trzascz [2], powiadaiąncz ze Czessarz ze z umislu to uczinil, alie zetrzimawaiąncz go. Powiedzielisimi mu ze : i to dziwna ze Czessarz pisse do Krolia JM abi w pokoiu zachowal Michala i panstwa iego a ti czo inszego powiedass. Na to dal odpowiedz ze : tak mussialo bicz pissano, bom iachacz mial przes Erdelską ziemie, mozonobi bilo listow dostacz a tak i iabim o gardlo przisedl i tamten bi bil przestrzezon, alie powiedal ze mnie wierzą, duffaią i wi maczie wierzicz. Iesli niewierziczie niech tu bend⟨zie⟩ osadzon albo zatrzimą, a wi posliczie dowiaduiąncz sie iesli to tak iesth. Odpowiedzielismi mu ze Krol JM possela do Porti poslancza swego, przezen sie sniesie o wsisthkiem o czem potrzeba s Czessarzem. Jął sie frassowacz ze : mie z nisczem opusczaczie, ia chcze wiedziecz iesli czo Krol chcze czinicz albo nie. Na temzesmi zostali, przipominalismi iednak ze Krol JM ma sie na czo tesz ogliedacz, ma s innich stron do dziela, wiecz ogliedacz sie musy na wielie rzeczy, i na woiska Niemieczkie ktore są przi graniczi Jego KM i na Tatari ktorzi roku przeslego przi graniczi Krolia JM w Wegrzech bili s woiskiem i tam sie dla nich woiska Krolia KJM bili zabawili, gdi Michal osiadl ziemie Erdelską. O bitwie tosmi przipominali wiecz czo to grodil gotowoczią Michalową, powiedzielismi ze nie wskural na tey Kornie iescze nikto[3] i ten za pomoczą Bozą gdibi do czego przislo nie wskuralbi awa tak te rzeczi potrossesmi ieno wspominali, a on koniecznie chczial abismi czo czinili i iego s pewnem czem opusczili. Powiada ze on secretarzme iesth wie i umie chowacz taiemnicze i dlia tego iego wtem poslano. Nie mogącz inaczey go zlucz, obieczalismi odniescz te rzeczi do JKM. Przidzie mu podobno od Krolia JM powiedziecz ze przes swego KJM da respons Czessarzowi J. Mczi Tureczkiemu [...] [4].

Z Warszawy 4 Maya 1600. P. Tylicki.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 2, c. 231—232 (—234—235); Archiwum Główne Akt Dawnich, Warszawa, Archiwum Zamoyskich, Korespondencja, sygn 257/27 (olim s. I, t. XI, pl. 132, nr. 127, orig., fragment); I. Corfus, *Mihai Viteazul și polonii*, Buc., 1938, p. 274—276.

[...] [1] Ceaușul Djafer, în afară de scrisorile aduse, a mai vrut să spună și prin viu grai unele lucruri de taină. Măria Sa regele ne-a însărcinat cu ascultarea lui pe mine și pe domnia sa domnul cancelar al Lituaniei. În rezumat, cele spuse de el au fost că Măria Sa împăratul turcesc se miră că, deși a îngăduit Măriei Sale regelui să numească voievozi în țările Munteniei și Ardealului, totuși încă nu i-a numit ; se mai miră și că, așezînd în țara ardelenească pe Andrei Báthory, l-a lăsat pe Mihai să-i ia și tronul și viața. Că de aceea este trimis el, ca să afle ce vrea să facă Măria Sa regele. Mihai are și oaste, și tunuri are pregătite și vrea să aducă pagube și Polo-

niei. De ocară va rămîne Măria Sa regele dacă va îngădui aşa ceva. Măria Sa împăratul turcesc nu ar întîrzia să trimită oştile sale împotriva aceluia, dar nu poate face acest lucru atît de curînd. De ce i-a trimis steaguri — ca să-l ţină pe loc; dar nu-l va mai răbda de îndată ce va afla ce intenţii are, pe de altă parte, Măria Sa regele. La acestea i-am răspuns că de mirare cu atît mai mult este că sultanul, deşi nu-l mai poate îngădui pe acela, totuşi i-a trimis steaguri; la acestea ⟨ceauşul⟩ a început să-şi scuturè haina [2] spunînd că sultanul a făcut aceasta cu scopul să-l înfrîneze. I-am mai răspuns că şi mai ciudat este că sultanul scrie Măriei Sale regelui să menţină pacea cu Mihai şi cu ţările lui, „iar tu spui altceva". La aceasta a răspuns că „aşa trebuia să fie scris, dar a trebuit să trec prin ţara Ardealului şi mi s-ar fi putut lua scrisorile, astfel că şi eu mi-aş fi pierdut capul şi acela ar fi fost înştiinţat despre acestea; acela mi-a spus că mă crede pe cuvînt, deci şi voi se cade să aveţi încredere. Dacă nu mă credeţi, puneţi să fiu oprit sub pază, iar voi trimiteţi să se afle dacă este aşa". I-am răspuns că Măria Sa regele va trimite la Poartă un sol al său şi prin el se va sfătui cu sultanul despre cele de trebuinţă. A început să se jeluie: „pe mine mă lăsaţi cu nimic, eu vreau să ştiu dacă regele vrea să facă ceva sau nu". La acestea ne-am oprit; am amintit totuşi că Măria Sa regele are atîtea în grija sa, are de lucru şi în alte părţi, el trebuie să ţină seama de multe lucruri şi de oştile nemţeşti care sînt la hotarele Măriei Sale regelui şi de tătari care anul trecut au stat cu oastea la unguri, la hotarele Măriei Sale regele şi acolo, din cauza lor, au fost imobilizate oştile Măriei Sale regelui, cînd a cuprins Mihai ţara Ardealului. În privinţa războiului am mai amintit acestea: cît priveşte ameninţarea cu pregătirile lui Mihai i-am răspuns că nimeni [3] n-a izbîndit încă asupra acestei Coroane şi că acela care ar încerca ceva — va da Dumnezeu şi nu va izbuti. Deci, numai cîte puţin, i-am amintit de aceste lucruri, iar el voia numaidecît să întreprindem ceva, iar pe el să-l trimitem cu ceva sigur. A spus că este secretar, ştie şi poate păstra tainele şi de aceea l-au trimis pe el. Neputînd să-l slujim altfel, i-am făgăduit să aducem aceste lucruri la cunoştinţa Măriei Sale regelui. Poate că va primi răspuns din partea Măriei Sale regelui, care îl va înştiinţa pe Măria Sa împăratul turcesc prin solul său [...] [4].

Din Varşovia, 4 mai 1600. P. Tylicki.

---

[1] Aşa începe textul polonez.
[2] Scuturarea reverelor hainei, cu semnificaţia de: „ferească Dumnezeu", „nu am nici o vină".
[3] *nikto* scris între rînduri.
[4] În continuare, despre starea de spirit a şleahtei în timpul dietelor districtuale.

171 — 1600 mai 6, Breţcu.

Illustres ac Magnifici etc.

Literas Illustrium et Magnificarum Dominationum Vestrarum una cum adiunctis domini Bartholomaeo Pezzen praecessisse, quem expectamus indies cum desiderio, et cum venerit amplectemur amanter. Interim Illustres et Magnificae Dominationes Vestrae Meggijesinum proficiscantur, quo nos quoque quosdam praecipii nominis viros Banum Michalcza et Volgangum Cornis misimus, cum quibus Illustres et Magnifici Dominationes Ves-

trae dominum Pezzen expectent. Nos quoque siquidem iam exercitum per alpes in Moldaviam praemisimus hinc Brassoviam reuertemur et si quid nouarum rerum acceperimus de omnibus Illustres et Magnificàs Dominationes Vestras reddemus certiores. Speramus autem dominum Pezzen non large abfuturum, qui ubi primum apulerit, uel Dominationes Vestras huc accersemus, uel nos ipsi illuc Transibimus deque omnibus rebus communicatis consilijs ita transigemus ut et Sacrae Caessareae Maiestati et toti orbi Christiano ad conservationem utilitatem que actio nostra omnes uergant. Bene valere Illustres et Magnificae Dominationes Vestrae cupientes. Datum sub alpibus in oppido nostro Berezk die 6 Maij 1600.

Illustrium et Magnificarum Dominationum Vestrarum,

Michael Vaiuoda

Ad Illustres et Magnificos dominos Sacrae Caessareae Regiqeue Maiestatis in Transyluaniam expeditos Legatos

Arh. St. Buc, Colecţia microfilme Austria, r. 73 c. 314—315 ; Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, 1600 May, no. 54, f. 21 ; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 46,

Ilustre şi magnifice etc.

Am primit cu plăcere scrisoarea ilustrelor şi magnificelor domniilor voastre, împreună cu scrisoarea alăturată, a dlui Bartholomeus Pezzen; şi ne-ar fi fost acestea cu mult mai plăcute, dacă ne-ar fi dat semn de sosirea dlui Pezzen însuşi, pe care îl aşteptăm zilnic şi cu dorinţă ; şi cum va veni, îl vom îmbrăţişa cu dragoste. Într-aceea ilustrele şi magnificele domniile voastre să plece la Mediaş, unde şi noi am trimis pe bărbaţii de ales cin banul Mihalcea şi Farkaş Kornis, cu care împreună ilustrele şi magnificele voastre domnii să aştepte pe dl Pezzen. Noi dară, cum am şi trimis oastea noastră peste munţi în Moldova, ne-am întoarce de aici la Braşov şi dacă vor primi ceva ştiri noi, vom da de ştire despre toate ilustrelor şi magnificelor voastre domnii. Sperăm însă că dl Pezzen nu va lipsi mult timp, şi de cum va sosi, ori o să chemăm aici pe domniile voastre, ori noi înşine vom trece într-acolo, şi astfel vom hotărî despre toate lucrurile ce s-au făcut cunoscute, consiliilor, încît fapta noastră să se îndrepte toată întru pază şi folos şi pentru Sacra Maiestate imperială şi pentru toată lumea creştină. Poftim ca ilustrele şi magnificele voastre domnii să fie sănătoase cu bine. Dat la poalele munţilor, în tîrgul nostru Breţcu, în ziua de 6 mai 1600.

Al ilustrelor şi magnificelor voastre domnii

Mihai voievod

Către iluştrii şi magnificii soli trimişi de Sacra Maiestate imperială şi regală a Transilvaniei etc.

172 **⟨1600⟩ mai 10 ⟨Tabăra de la Hotin⟩.**

Z laski bozeij chrzesczyansky pan Mihal woiewoda hospodar Multhanskiey ziemi y panstwo Siedmygroczych, pisze nasza wielmoznoscz do ucczciwych, iasnych mithropolitow y do panom kthorzy iesthesczie z brathem

naszym z Ierimiia woiewodzie thu w zamku. Upatruicie wasz moscz zebysczie mowili brathu naszemu Ieremii woiwodziw zeby zamek poddał y wyiachal z niego, zeby szedl gdzie wolia iego bedzie. Od naszey wielmoznosczi zadnego hamowania nié bedzie miał bo dosycz sie iusz przeliania krwi s czalo dlia iego mosczi i dlia naszey wielmotnosczi. Y zeby daly thym ludziom ryczerskym zginienia nie czynil, co sa w thym zamku y waszem mosczam samym. Gdzy ludzie sluzbni co psuia za tho? Zadnej winy nie maia, iedno rowinnoscz ych iesth sluzycz panu swoiemu kthory trzyma pansthwo swoie. Alie niech upathruie iego moscz daliei thym ryczyrzom zguba niebyla, bedzie czas thaky ze da liczbe przed panem Bogiem.

A Z mithropolitow y panow kthorzy zechcicie iscz z brathem naszym Ieremia woiewoda, niech yfzie then y khto poydzie zeby iedno s czialom wyszedl z zamku y w czymby byl nathenczas odziany, a ynsze rzeczy wsysthkie zeby w zamku zosthali.

A kthoryby zcheczial przyscz do naszey wielmoznosczi, zadney niewoli bie bedzie miał, y co bedzie mial, y co bedzie, mial oyczyzny, badz ymienia swego, bedzie spokoynie trzymal y sila uczcywosczi bedzie mial, iaka y ot bratha naszego Ieremij woiewody.

Y zebyscie wasz mość nie mieli iakiey nadziei, albo hospodar wasz, o pomoczy niemasz.

Iesli z Polsky chezieliby wsthacz niekthorzy, iesth inszy sila hrzesczian kthorzy sthaia na wyrzeh yeh, s kthorych wiadomosczia thu wielmoznoscz nasza przyszedlem. Zadniy nadzieiu od Poliakow wien ze nie bedziecie mieli. Alie mowicie zeby iego mosczi ius daliey klopothu nieczynil y waszom mosczıom zginienia, bo zyczylbych mosczi zginieniu od naszey wielmoznosczi nie mial, dliathego ze iesth panchrzesczciansky, iesthsieszmy a nasza wielmoznosz chrszianinem.

Alie upatruycie wasz liepiei zebysczie byli w ziemy przy oyczyznach waszych. Od wiesmoznoscz nasze bedziecie mieli laski y uczcziwoscz y zadney krzywdy od nas niebedziecie was moscz mieli.

Tho ia waszsęy mosczi daie znać y pan Bog was niech weseli. Dan maia lo dnia vetus calendarz.

Ion Mihal woiewoda

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R. P. Polonă, r. 8, c. 266—267, Archiwum Główne Akt Dawnich, Warszawa, Archivum Zamoyskich, Korespondenčja, Sygn. 3028 (fost 1790), p. 67—68; P. P. Panaitescu, *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, p. 109—111; D.R.H., B. Ţara Românească, vol. XI, doc. 375, p. 520—521.

Din mila lui Dumnezeu, domnul creştin, Mihai voievod, domn al Ţării Româneşti şi al ţării Ardealului. Scrie domnia noastră către cinstiţii, luminaţii mitropoliţi şi către boierii care sînteţi cu fratele nostru, cu Ieremia voievod, aici în cetate. Aveţi grijă domniile voastre să vorbiţi fratelui nostru, lui Ieremia voievod, ca să predea cetatea şi să iasă dintr-însa, să se ducă unde-i va fi voia. De la domnia noastră nu va avea nici o împiedicare, căci destul este cu vărsarea sîngelui din trupuri, pentru domnia sa şi pentru domnia noastră. Şi ca să nu se mai facă pieire acestor oşteni, care sînt în acea cetate şi domniilor vostre înşivă. Căci slujitorii ce strică? Nu au nici o vină, numai datoria lor este să slujească domnului lor, care îşi ţine domnia. Dar să îngrijească domnia sa ca de acum înainte să nu mai fie pieire între aceşti oşteni; va veni vremea cînd va da socoteală în faţa lui Dumnezeu.

Iar dintre mitropoliţi şi boieri, care vreţi să mergeţi cu fratele nostru Ieremia voievod, să meargă şi cine merge să iasă din cetate numai cu trupul şi cu ce va fi atunci îmbrăcat, iar celelalte lucruri toate să rămînă în cetate.

Şi care ar voi să vină la domnia noastră, nu va avea nici o robie şi ce moşii ar avea sau avere a sa, le va ţine cu linişte şi multă cinste va dobîndi, ca şi de la fratele nostru Ieremia voievod.

Iar domniile voastre sau domnul vostru să nu aveţi vreo nădejde de ajutor de undeva, căci domnia noastră ştie toate cîte sînt, că atît de la turci, cît şi de la tătari şi din Polonia, nici o nădejde de ajutor nu este.

Dacă din Polonia ar voi unii să se ridice, mai sînt alţi mulţi creştini, care stau asupra lor cu ştirea cărora am venit domnia noastră aici. Ştiu că nu veţi avea nici o nădejde de la polonezi. Deci spuneţi domniei sale să nu mai facă altă încurcătură şi pieire pentru domniile voastre, căci aş dori ca domniei sale să nu-i vie pieirea de la domnia noastră, pentru că este domn creştin şi sîntem şi domnia noastră creştin.

Dar îngrijiţi domniile voastre ca mai bine să fiţi în ţară la moşiile voastre. De la domnia noastră veţi avea îndurare şi cinste şi nici pagubă nu veţi avea de la noi domniile voastre.

Acestea dau de ştire domniilor voastre şi domnul Dumnezeu să vă înveselească. S-a dat la 10 mai ⟨1600⟩, după calendarul vechi.

Ion Mihai voievod.

173 **1600 mai 18, Plzen.**

Rudolf etc. Getreuer Lieber. Wir haben zu vorstehuender durch unsere abgeordnete Commissarien Tractation mit dem Michaelm Weywoda in der Wallachey, ein Summa Geldts Silbergeschmeidts, Röhr, Rüstungen und Säbeln verordnet, und ehist hinein in Siebenbürgen abführen zu lassen uns entschlossen. Darauf befehlen wir dir hiemit gnädiglichen, dass du von unserm Rath und Kriegszahlmeister in Hungarn g. L. Michaelen Zeller hundert tausent Taaler Baargeld, dann von unserm Hofzahlmeister absonderlichen ein schöne bergülte Rüstung per fünfzehenhundert fünfzig Gulden Rheinisch, also auch zwey silberne vergülte Giesspöckhen sambt zuegehörige Khandeln gegen gebührlicher Quittung emphahest, solche salles aber deinem Ambtsdiener Geörgen Reichel, welchen du uns zu Abführung und Verraitung derselben fürgeschlagen, hinwiderumb gegen Schein übergebst, und ehist, als müeglich nach Caschau, da Er Reichel dann von gedachten unseren Commissarien Bescheidt wohin darmit sich zu begeben ein Notturft sein wirdet, erwarten solle, fortschickst. [. . .] [1]

A. Veress, *Documente*, VI, p. 104—106 ; Hofkammerarchiv Wien, Ungarische Gedenkbücher 409, fol. 232.

Rudolf etc.

Scumpe ⟨domn⟩ nouă fidel

La tratativele anterioare cu Mihai, voievodul Ţării Româneşti, purtate prin comisarii trimişi de noi, am ordonat o sumă de bani, argintărie, puşti, armuri şi săbii şi am decis să fie expediate cît mai repede în Transilvania. Ca urmare, îţi ordonăm să iei în primire contra chitanţă de la

credinciosul nostru Michael Zeller, consilierul nostru și casier de război pentru Ungaria, 100 000 taleri în numerar, iar de la casierul Curții, separat, o frumoasă armură aurită pentru 1 550 fl. ren., de asemenea, două pocale de argint aurite, împreună cu cănile respective; toate acestea să le predai slujitorului tău Georg Reichel, propus de tine spre a parcurge călare, cît mai repede posibil, drumul pînă la Cașovia, unde va aștepta de la comisarii noștri înștiințarea încotro trebuie să le ducă [...] [1].

---

[1] Dispoziția privind banii de drum pentru dr. B. Pezzen, care pleacă în Transilvania, precum și preluarea de la Ezechiel Piperell a bijuteriilor de argint amanetate de arhiducele Maximilian în 1598, bijuterii în valoare de circa 4 000 taleri, destinate, de asemenea, lui Mihai Viteazul.

174 **1600 mai 18, Camenița.**

Móy najmilszy Panie Starosto.

Żałosną nowinę Waszej Miłości oznajmuję, Michał tak haniebnie naszych rozproszeł, że sam Hospodar [1] dopadszy Chocimia zamknął zamek. Nasi też niepuszni, już przez Dniestr przepadli, i tak ich nie mało dziś do Kamieńca o dwudziestej wtórej godzinie przybiegło z nieustałem strachem, Pana Gydzińskiego człeka cnotliwego i rycerskiego szkaradnie usieczono, w zamek Chocimski wwieziono. A snać by tam pan Gorski z Hospodarem zostać miał. Pan Gulski, pan Jordanowski, pan Kosowski i nasz pan Ludziski już i ci są w Kamieńcu. Snać, by więźniowie Michałowi powiedać mieli, że Michał nie na Hospodara, ale na psią tę krew Polską idzie. Co jeżli tak, trzeba go na świtaniu wyżierać. A toż im rozerwanie Sejmu; stracą, uchowaj Boże, wrota do Korony, utracą i ludzi tych krajów co zacniejszych, bodaj głębiej piekła gorzeli, którzy praktykę w Polske wnieślii. Dobra była staropolska cnota, ale krótkóść czasu nie dopuszcza mi pisać więcej. Z tyn was Panu Bogu poruczam i opiece jego Swiętej.

W Kamieńcu, 18. Maii anno 1600.

Ojciec waszwgo dobra życzliwy

Mikołaj Herburt z Fulsztyna, woiewoda Ruski.

P. S. Pan Ludzicki Jan powiedział, że 1000 koni już naszych na tę stronę Dniestru od Multan przeprawilo, i dla tego ten list na dolinę posyłam, dla tego, choć z żalosną nowiną, pospieszajcie się do Jego Królewskiej Mości.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 11, c. 667—668; Archiwum Czartoryskich, Krakow, Rkp. 351, doc. 109, p. 299—300, copie; A. Papiu Ilarian, *Tesaur*, III, p. 65; A. Veress, *Documente*, VI, p. 103—104.

Preaiubitul meu domn staroste

Comunic domniei tale o veste tristă — Mihai a risipit în mod rușinos pe ai noștri, așa că însuși hospodarul [1], cînd el ajunsese la Hotin, a închis cetatea. Nici ai noștri nu au cu ce se mîndri — au trecut în fugă peste Nistru și nu puțini dintre ei au sosit azi la Camenița, pe la orele 22, într-o goană și

teamă care nu mai înceta. Domnul Gydzinski, un bărbat de onoare şi cavaler a fost ciopîrţit în mod îngrozitor şi aşa l-au dus în cetatea Hotinului. Se pare că domnul Gorski va rămîne acolo împreună cu hospodarul. Domnul Golski, domnul Jordanowski, domnul Kosowski şi domnul nostru Ludzicki se află de acum în Cameniţa. Se pare, după cele spuse de unii prinşi de-ai lui Mihai, că Mihai lucrează împotriva feciorilor de cîine polonezi şi nu împotriva hospodarului Ieremia. Dacă aceasta este aşa, atunci trebuie să-l cercetăm mai îndeaproape. Apoi s-a mai dizolvat şi Seimul; trecînd de porţile Coroanei, doamne fereşte, se vor pierde şi oamenii din aceste ţinuturi dintre cele mai de preţ, arză-i-ar focul cel mai aprig pe cei care au adus năpasta în Polonia. Bună mai era vechea virtute poloneză, dar timpul scurt nu-mi îngăduie să scriu mai mult. Cu aceasta, vă încredinţez lui Dumnezeu şi ocrotirii sale celei sfinte.

În Cameniţa, 18 mai 1600.

Tatăl, care îţi doreşte numai cele bune,
Nicolaie Herburt de Fulsztyn, voievod de Rós.

P. S. Domnul Ioan Ludzicki a zis că s-au retras de acum 1 000 dintre călăreţii noştri dincoace de Nistru, venind din Moldova, de aceea trimit scrisoarea aceasta pe vale şi, măcar cu veste tristă, mergeţi de grabă la Măria Sa regele.

---

[1] Ieremia Movilă.

175 **1600 mai 21, Suceava.**

Naiasnieiszy milosciwy krolu Polsky, panie panie moy miło sciwy

Sluzby moye wiernie zyczliwe powolne pylnie zalicam w laske W.K.M. pana mego milosciwego, etc.

Przy ktorich dlugo szczesliwego w dobrym zdrowiu panowania W.K.M. z wielka slawa wszyckiego krolestwa a ku postrachowy nieprzyaciela krziza swietego iako wierny sluga W.K.M. uprzeimie zaziwac zycze.

Nieprzyaciel moy s kazdy miary zawzdy sie o to staral y do tego czasu nie przestawa starac, aby mie mogl o nielaske W.K.M. pana mego miłosciwego udaiac moie wiare powolność przeciwko W.K.M. y R. P. [1] ynaczey nisz sie o nie staralem y starac nie przestawam do konca sluzbami memi. Tenze nieprzyaciel moy nygdy nie przestawal myslic nie tylko o zepsowaniu mnie do W.K.M. y R.P., alie y o zdrowiu mym wszytkiemi zlemi a prawie poganskiemi sposoby przemysliwal, naprawujac na mie aby mie struto albo zdrada zabyto, rozmaitych zlych sposobow zazic chcial nademna. Nieprzyaciela wlasnego W.K.M. y R. P. chowal na mie Ieremy z rokazania pana kancierzowego, o czymem ya przez pana Taranowskiego czynyl skarge przed W.K.M. yako wielka krzywde czyrpie od zdraicow W.K.M. y R. P.; za czym przyszlo mi do tego zem sie bal, zeby mie nieprzyaciel doma lada iako nie zastal, grozac mi pomoca s krolestwa W.K.M., pomoca turecka, tatarska; musialem zazycz takiego sposobu, iakiego ludzie rycirscy zazywaia, ochraniaiac slawy y zdrowia mego; y wiedzac pewnie ze przecie Ieremi chowal Zygmunta Batorego, nieprzyaciela mego a zdraice W.K.M. y R.P., chcac go prowazdic do Szedmigrokiey ziemie, a brata

swego Symuna na woiewodztwo multanskie s Tatary ktorzy byli pogotowiu, alie zeby nieprzyaciel wiedzial ze ya umiem o sobie y o zdrowiu mym radzyc, zabiezalo sie temu ze czi Tatarowie co mnie mie być zemnam chcieli ysc, takze posel cysarza tureckiego, ktory y teraz yest u mnie; potym dam sprawe W.K.M. s czym do mnie poslal, kiedy do W.K.M. posla swego poslie dalibog na seym, ukazuiac wszycky zdrady tych nieprzyaciol moych przed W.K.M. y R.P.; przypuszczam sie tedy na rozsadek swiety W.K.M. yako pomazanca bozego, com daliey czynic mial yedno spieszic sie do nieprzyaciol moych. Waszedlem woloska ziemie nie dla czego inego, iedno abym byl sluga W.K.M., nie dla zlego W.K.M. y R.P., iako mie nieprzyaciel moy udaie, abym komu kwoli maiac s kiem porozumienie co czynic mial; pokaze czyia insza zdrada przeciwko W.K.M. y R.P. a moya cnota y wiara zostanie przy sluzbach W.K.M. y R.P.; prosze tedy unizenie W.K.M. abym mogl dac sprawe W.K.M. na seymie przes posla swego o wierze mey w sluzbach mych, tylko prosze o gleyt, aby spokoynie przeiechal do W.K. M.; poznasz to W.K.M. y R.P. zecz sie prawie dobyam lasky W.K.M. y R.P. y ukaze co ony myslili tak zacnemu krolestwu. A to co mnie W.K.M y R.P. zgodnie kaze, wszicko uczyniciem gotow. Chocimia nie kazalem psowac, gdysz mie tysz list pana Taranowskiego zaszedl, ze do mnie iedzie od W.K.M., wszakze ieslizeby nieprziaciel moy jeszcze mie nie zaniechal, racz W.K.M. do konca wszicko przebaczycz, a prosze zeby mie zaniechano woyna wolosky ziemi asz do seymu, a to chce uczynic wszytko co mi W.K.M. kaze y R. P.; W.K.M. my bedziesz raczyl bycz swiatkiem ze sie prosze; prosze W.K.M. racz W.K.M. odpuscyc, yeslize sie co niesuptelnie napysalo yako zolnirz na woynie, alie sczyrem sercem, bo iako przed Bogiem przed W.K.M. wszicko sczirze pysze. Za czym sie powtore oddawam y sluzbami w laske W.K.M. pana mego mylosciwego. SDan w Soczawie 21 May roku 1600.

W.K.M. zyczliwy przyaciel y powolny sluga.

Iw Mihael voevoda

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R. P. Polonă, r. 60, c. 21—23; Biblioteca Csartoryski, Krakow, R.k.p. 98, IV, nr. 30, f. 103—105, copie; Hurmuzaki, *Documente*, I, p. 600—602 (text polonez după Arh. Dzialynski, Kórnik şi trad. franc.).

Preailustre şi milostive rege al Poloniei,
Doamne mie milostiv!

Recomand cu stăruinţă milostivirii Maiestăţii Voastre regale, Doamne mie milostiv, serviciile mele credincioase, devotate şi supuse etc.

Ca slujitor credincios al Vostru, doresc călduros Maiestăţii Voastre regale o domnie îndelungată şi prosperă, spre marea glorie a întregului regat şi spre spaima vrăjmaşilor sfintei cruci.

Duşmanul meu a făcut totdeauna eforturi de tot felul şi mai face încă în scopul de a-mi atrage dizgraţia Maiestăţii Voastre regale, Doamne mie milostiv, prezentînd bunacredinţă şi supunerea mea faţă de Maiestatea Voastră regală şi faţă de Regatul polonez [1] sub o altă lumină decît aceea pe care m-am străduit şi mă voi strădui să o merit prin serviciile mele; acelaşi duşman n-a încetat să se gîndească nu numai de a strica relaţiile mele cu Maiestatea Voastră regală şi cu ţara, ci, prin mijloace răutăcioase şi cu adevărat păgîne, a complotat contra sănătăţii mele, punînd să fiu otră-

vit sau asasinat mişeleşte şi folosind diferite mijloace răutăcioase împotriva mea. Ieremia, din ordinul cancelarului Zamoyski, s-a folosit împotriva mea de un duşman chiar al Maiestăţii Voastre regale şi al Poloniei, fapt de care m-am plîns Maiestăţii Voastre regale, prin intermediul dlui Taranowski, ca de o mare nedreptate ce mi se face din partea trădătorilor Maiestăţii Voastre regale şi ai Poloniei; am ajuns să mă tem că duşmanul mă va lua prin surprindere în ţara mea, ameninţîndu-mă cu ajutoarele regatului Maiestăţii Voastre regale şi cu concursul turcilor şi tătarilor. Cunoscînd că Ieremia ascundea pe Sigismund Báthory, inamicul meu şi trădătorul Maiestăţii Voastre regale şi al Poloniei, şi că, sprijinit de tătari care aşteptau gata pregătiţi, el voia să-l conducă în Transilvania şi să instaleze pe tronul Ţării Româneşti pe fratele său Simeon, am fost nevoit să recurg la mijloace folosite de oamenii de arme; pentru ca duşmanul să ia cunoştinţă că şi eu ştiu să mă descurc şi să mă gîndesc la siguranţa mea, am făcut în aşa fel că aceşti tătari care trebuiau să lupte împotriva mea s-au hotărît să meargă alături de mine şi că solul împăratului Turciei se află acum la mine. Mai tîrziu, cînd cu ajutorul lui Dumnezeu voi trimite pe solul meu la Maiestatea Voastră regală în timpul Seimului, voi da seamă Maiestăţ i Voastre regale despre scopul misiunii solului turc şi voi arăta toate trădările duşmanilor mei şi ai Maiestăţii Voastre regale, ca şi ai Poloniei; mă încredinţez deci judecăţii sfinte a Maiestăţii Voastre regale miruite de Dumnezeu, pentru a judeca dacă mi-a rămas altceva de făcut decît de a merge în întîmpinarea duşmanilor mei. Eu n-am intrat în ţara Moldovei decît pentru a sluji Maiestăţii Voastre regale şi nicidecum în vreo intenţie rea faţă de Maiestatea Voastră regală şi faţă de Polonia, cum mă pîrăşte duşmanul meu, afirmînd că am făcut-o în profitul cuiva şi fiind înţeles cu cineva; eu voi dovedi că trădarea împotriva Maiestăţii Voastre regale şi împotriva Poloniei este de cealaltă parte şi că, din partea mea, nu există decît cinste şi bună credinţă în slujba Maiestăţii Voastre regale şi a Poloniei.

Rog deci umil pe Maiestatea Voastră regală să permită ca, în timpul ţinerii Seimului, să pot da seamă, prin solul meu, de buna credinţă a serviciilor mele; cer numai un permis de liberă trecere pentru ca solul meu să poată sosi liniştit la Maiestatea Voastră regală. Maiestatea Voastră regală, ca şi ţara veţi recunoaşte că eu mă străduiesc loial să merit milostivirea Maiestăţii Voastre regale şi a Poloniei şi veţi afla ce au urzit duşmanii împotriva unui regat atît de puternic. Şi tot ce Maiestatea Voastră regală, de acord cu ţara, îmi veţi porunci, sînt gata să fac. Am poruncit să nu se distrugă Hotinul, deoarece am primit o scrisoare de la dl Taranowski, în care mă înştiinţează de sosirea sa din partea Maiestăţii Voastre regale; dar dacă duşmanul nu m-ar lăsa în pace, Maiestatea Voastră regală să binevoiască a-mi ierta totul pînă la capăt; rog să nu mi se facă război în Moldova pînă la ţinerea Seimului şi voi face tot ce Maiestatea Voastră regală şi ţara îmi vor porunci; Maiestatea Voastră regală să binevoiască a-mi fi martor că eu implor iertare.

Rog pe Maiestatea Voastră regală să mă ierte dacă am scris ceva care nu este formulat cu destulă dibăcie; eu scriu ca un oştean în război, dar cu inima sinceră, căci înaintea Maiestăţii Voastre regale eu spun totul cu sinceritate, ca în faţa lui Dumnezeu.

Recomand din nou bunăvoinței Maiestății Voastre regale serviciile mele, Doamne mie milostiv.

Dat la Suceava, la 21 mai 1600.

Al Maiestății Voastre regale devotat prieten și supus slujitor,

Io Mihai voievod

[1] Rzecz Pospolita, adică Polonia.

176 **1600 mai 23, Suceava.**

Illustrissime et Magnifice Domine et frater nobis obseruandissime

Etsi certius tum quam antea de aduentu Illustrissimae Dominationis Vestrae speramus uoluimus tamen eam ex literis potius quam ex sermonibus nostrarum rerum statum cognoscere Ieremiam Mogilam ex Sede fugientem usque ad terminos Podoliae ad fluvium Nester persecuti Deo propitio felici praelio profligauimus. Vaiuoda cum Sigismundo Bathorj fuga euasit iamque totam provinciam ad fortunam et auspitium Sacrae Caesareae Maiestatis in potestatem redegimus. Nunc jam aduentum Illustrissimae Dominationis Vestrae eo impensius expectamus quod milites hoc rerum successu de nouis stipendijs nos uehementer urgent. Itaque ian tandem tam longa et diuturna mora intercisa, Illustrissima Dominatio Vestra sui apud nos desiderium expleat et quam celerrime ueniat periculosa enim in magnis rebus est cunctatio. De reliquo Dominationem Vestram Illustrissimam bene ualere cupientes.

Datam Suchaiae die 23 Maij 1600

⟨Michael Voiuoda⟩

Post Scripta. Si hactenus suspicio aliqua de me apud Sacratissimam Maiestatem fuit ita existimo, hoc unico subactae Moldauiae argumento satis confirmatam meam esse integritatem; quod si uero resolutionem Suae Maiestatis expectassem, uix forte haec tarditas quicque secum traxisset emolumenti maximum enim in mora periculum.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 73, c. 465 și 609. (Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, May/ 1600, f. 35, 85); Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 54.

Ilustre și magnifice domn, frate foarte respectat de noi

Deși nădăjduim acum mai cu temei decît înainte în sosirea Domniei Voastre preailustre, am vrut totuși să luați cunoștință prin scris mai curînd decît din convorbiri, despre starea treburilor noastre. Urmărind pînă la hotarele Podoliei, la fluviul Nistru, pe Ieremia Movilă, care a fugit din scaun, l-am înfrînt, cu ajutorul lui Dumnezeu, într-o bătălie norocoasă; voievodul cu Sigismund Báthory a scăpat prin fugă și acum am adus toată provincia sub stăpînirea Sacrei Maiestăți imperiale, întru norocul și puterea Sa. Acum dar așteptăm și mai vîrtos sosirea domniei voastre, căci oștenii, în această stare de lucruri, ne presează cu strășnicie să le dăm lefuri noi. Așadar, acum punînd capăt unei întîrzieri atît de lungi și fără sfîrșit, Domnia Voastră să împliniți dorința voastră față de

noi şi să veniţi cît mai repede, căci încetineala în lucrurile mari este primejdioasă. În rest, dorim ca Domnia Voastră preailustră să fiţi sănătos.

Dat la Suceava, în ziua de 23 mai 1600.

〈Mihai Voievod〉

PS. Dacă pînă acum Sacra Maiestate a avut vreo bănuială în ce mă priveşte, socot că cinstea mea a fost întărită în destul numai prin dovada supunerii Moldovei; dacă aş fi aşteptat hotărîrea Măriei Sale, această încetineală ar fi adus cu greu vreun cîştig, ba dimpotrivă cea mai mare primejdie prin întîrziere.

177 **1600 mai 28, Cameniţa.**

Msczïwy Xsięze Biskupie.

Acz pewienem od Jego Msci Pana Hetmana Wielkiego raczy Jego Kro. Mscz takze y W. M. miecz o wszitkiem wiadomosc czo sie tu dzieie, jednak isz sie trafiel Jakub ktory iako powiada pospieszenie do dworu Jego Kro. Mści iedzie, zdalo mi sie W. M. swemu Mscziwemu panu de statu rzeczy tutecznych oznaimić, o ktorychem sie tu przyachawszy dostateczniey nizli Jego Mscz Pan Hetman Wielki do tego czasu wiedziecz mogl. In istum eventum gdyby Michal szedl w Woloską Ziemie byla drzecz przes mie umowiona y postanowiona s Panem Woiewodą Woloskiem, a potym y przes Jego Mści Pana Hetmana Wielkiego approbowana wielem do Pana Woiewody Woloskiego napomnienia, zeby zamki oszadziel ludzmi polskiemi, ktorych nawet bes iego kostu, bom mial sposzobi ofiarowalem mu, y wszitko czą do opatrzenia ich nalezeć moglo dostateczniem mu byl wypisal. A gdyby Michal wsedl do Ziemie Woloskiey zeby on ustąpiel ku graniczy Coronney, a stanąl przy Chociniu w mieisczu warownem, gdzie y juszić sie on chodzby naibardziey chcial nieprzyjaciel nie mogl, gdysz mieiscze iest po temu. Ta byla ratio istius consilii zem sie spodziewal iakosz sie y stalo ze Michal będąc gotowem, prętkoscią mial chciecz rzeczy swych dopinać. Mysmy zasie na sposzobienie gotowosci czasu y zwłoki potrzebowali, bo chodzby w kupie bylo y woisko Hospodarskie y woisko kwarcziane przedsie iednak przeciw woisku nieprzyiacielskiemu nie proporcia. Nicz dała sie rzecz przespieczna aperto marte podawać Rptex w niebespieczeństwo, gdysz oprocz tego malego woiska, inszego praesidium zadnego niemasz. A czego uchować boze gdyby czo przecziwnie padlo, dalyby sie nieprzyacielowi wolia zeby iusz czyniel czo chcial, nimby sie na insze woisko zebralo tym czasze a czo wiedzieć iakoby sie moglo wiele z tego stać. Rozwański potrzeby przyklad od teraznieiszego czasu rozny, bo chodzby byl Pan Starosta Kamieniecki tamte ludzie (czego Pan Bog z łaski swey uchował) stracieł było na ten czasz tyle troie woiska gotowego było sie czym pokrzepicz, ale terasz czego Boze uchować to straciwszy, tylosz niemasz y insza facies rerum y ynszy nieprzyaciel, ktory nie tylko o Ziemie Woloskiey, ale y Krolem Polskiem bydz mysli. Wielkiey tedy ostroznosci potrzeba. Przyklady swize pokazowali sie Panu Woiewodzie Woloskiemu iakoszmy takową cunctatią przeciwko Maximilianowi wiencz y na Czeczorze przecziwko Carowi Tatarskiemu rzeczy dotrzymali y na drugą strone swizy takze przyklad,

iako xiądz Cardynał porywczem a prętkiem postemkiem y sam marnie zginął y ziemie stracieł. Ludzie baczni poki bydz moze, rizumrm, rzeczy zatrzymywaią, asz kiedy badz inaczey nie moze, dopiro tesz muszi y sczęsciu cokolwiek poruczycz. Sila było y inszych takowych raty, ktore y wskazowalem po niemalo razow y na pisanie posylał ukazuiąc gdy sie z sobą zdiemiem potenznieiszi będziem, ludzi tak z Ukrainy iako y inszych będzie nam przybywalo, obeirzawszy sie w swych siłach a wiedząc tesz co sie koło nieprzyaciela dzieie, iesliby sie droga ad exploratam victoriam podała, zeby occasia sie nie upusczała, kostki na rzecz niepewną gdysz te<go> taka potrzeba nie iest nie rzueczaiącz. Stanął był na tey radzie pan Woiewoda Woloski y rzecz sama pokazuie ze tak bylo dobrze y zeluie terasz (ale niewczasz) ze inaczey czyniel, bo wszitko ynaczey, pieczy okolo opatrzenią zamkow zadnei, raptim gdy iusz nieprzyaciel tusz byl ledaiako opatrzonego zamku Szoczawskiego odiachal y wiesz to Bog czo sie z niem do tego czaszu dzieie, szam tesz chodz mial za czaszu wiadomość, ięzyki od nieprzyaciela, nie chcial ustępować, chodz y swizo list moi był mu przyniesiony wktorym otoszem go napominał y niektorzy z iego ludzi ktoremech był communicował to zdanie swe oto go sollicitowali. Lecz poki nieprzyaciela nie widział, barzo męznem sie pokazował, asz kiedy przedni ludzie nadstąpili, gdy ie oczyma uirzał dopiro chciał uchodzić. Bo tesz nieprzyaciel maiąc o niem sprawę ze nie daleko iest tem pochotniei pospieszał y Pan Bog tak chciał ze go gdzie w polu nie zastał, chascz ktora była gesta nie daleko Chocinia, w ktorey strzelba y piechota Hospodarska była zaszadzona ta ich salvavit od zginienia, bo droga przes chascz, ciasna, gdzie strzelba stała y piechota przy strzelbie czi odstrzelali konnego nieprzyaciela, bo piechota iego iescze była nie nadsczigla y sam asz w noczy z ostatkiem woiska przyszedl, cztyrysta koni ludzi Hospodarskich przy tey chasczy nie daleko starli sie z iego woyskiem, ale przed wielkoscią musieli zarasz puszczacz, jednak z łaski Bozey skody tam od nieprzyaciela tak znaczney nie było. Mam wiadomość dostateczną ze trzydziestu czleka od nieprzyaciela nie zginelo y inszy zadnei skody na ten czasz od niego sie nie stalo, bo isz strzelba Hospodarska wielką skodę w niech czyniela, ustąpili nazad, potym y strzelbę y piechotę zwiedziono do zamku powoli. Ale ludzie Hospodarsczy rozumieiąć ze na nich za onym podkaniem nieprzyaciel iedzie, iako to bywa w takowey trepidatiey, poszli razno w ucieczke, iedni na przewosz, drudzy ku gorze. Dniestre y siła ich adiciunt periculum w tym uciekaniu, bo chłopi Wolosczy y naszi tesz Podniestrzczy połupili ich y pobili niektorych, wozy tesz naszech chultaistwo rozszapali iem wszitkie, w ludziech skoda nie wielka, ale rynstunki y konie potyrali niebozęta, Działo sie to 18 May.

Michał potym przes poszyłki listowne do darabanov i do wladykow kusziel sie zeby mu wydany był Hospodar y zamek Chocin podany, gdy obaczył ze tho nie idzie, do tego sława była uo kupieniu sie naszego woiska ku Kamieęnczu odstąpiel nazad ku Prutowi y terasz iako słysze pod Scozawą iest. Pan Bog tho wie iako sie tu strzyma Trzaska, ktorego Hospodar zostawieł, obawiam sie naibardzey Wołochow, ktorzy tamze szą z iakimszi Wołoszyne zeby wydali y Trzaski y zamku, bo zdrazliwy niecznotliwy narod[1]. Było ich woiska przy Hospodaru do stu chorągwiey, zarasz skoro sie nieprzyaciel pokazał, czo wiedzieć gdzie sie porozbiegali ze y naimnieisza chorągiewka przy Hospodaru nie zostala y w Chociniu iuzs był murmur między darabany by nie kilkaset czleka

naszych, ktorzy tamze beli przy Hospodaru, snasczby byli czi zdraiczy Hospodara y zamek podali. Inaczey o Soczawie nie bałbym sie bo nieprzyaciel pochanczy bes dział burzących, a zamek murowany y iako słyszę dostaki ktore takowa rzecz potrzebuie, to iest strzelba, prochi, zywnoscią dobrze opatrzony. Pisalem listow kilkabascie do Trzaski, animuiąc go y upewniaiąc o prętkym ratunku y nie wątpilbym w Trzascze by iedno od zdrady Wołochow nie bylo przekazy. Tocz iest czo sie tu do tego czasu dzieie.

Racz W. M. pesuadować Jego Kro. Mci zeby miał pieczą pilną na tego nieprzyaciela, nie male ma woisko iako słysze od tych ktorzy sie na ludziech znaią ze go iest pod trzydziesci tysienczy. W woisku iego sława iest y więzniowie od niego dostani powiadaią o pięczidziesiąth, siła motlochu, ale godnych ludzi do boiu nie mało. Sam chłop ambitiosus, chcziwy sławy, affectu przeciwko Jego Kro. Mści nie dobrego, mimo insze rzeczy ktore sie dawno wiedzą teras tu w Kamięnczu powiadał mi Pan Taranowski, nie wiem iesli to Jego Kro. Mści powiadał, ze y przed niem Michał spominał isz mu sie chce bydz krolem polskim, niecznotliwą lotrowską gębą Jego Kro. Mści wspominaiąc niewiesczinchem zowiąc, rady u pana Taranowskiego pytał, iakimby sposzobem do tego mogł przyscz zeby mu Krol Jego Msc krolestwa ustąpiel, gdyby do tego przyszedł zeby w Polscze krolem był zeby Turki powoiował, sławnieiszym był nisz Alexander, wierze ze sie tego Pan Taranowski niezaprzy bom to wszitko od niego słyszał. Wienć y na tho patrzyć trzeba iesli to z naszemi ludzmi niektoremi porozumienia nie ma, ktorzyby mu podno tego zyczyli. Pisze per fide mea przeciw Jego Kro. Mści iako senator do senatora i urzędnika przy Jego Kro. Mści obecnego. Mimo to czo nasz tesz o tem z inąd dochodziło y sam Michał w liscie do wladikow pisanym nie barzo tego dissimuluie, u nas zasie czo za siły terasz, czo za woisko raczys W. M. wiedzieć. Przybrało sie troche voluntariuszow y ukragonnych niektorych ludzi, ale czo to za woisko. Terasz moie iest institutum czoskolwiek woyska iest przeprawic sie przesz Niestr dla wielu respectow ktorychby długo wypiszować. Jednak przeprawiwszy sie mysle przy iakim krzepkiem mieisczu stanąc, a cunctando czasz wlecz. Woiska tego iak zrzenicze stredz, poniewasz na niem terasz całość panowania Jego Kro. Mści y bespieczęstwo Rptey zawiszło. A zasie insze iakie obsidia sposzobią za staraniem Jego Kro. Mści zeby temu nieprzyacielowi mogł słusny odpor bydz dany. Na pana Woiewode Wołoskiego prozno sie zpusczacz, dobry iest czlek ale tasz nikczemnoscz rzeczom nie rozumi, chłop skąpy, posłał ongi do mnie pienięd zy pozyczacz iakobych ia na banku siedział, atholi czom miał, czo moge dostać za swoy gros przyiąlem y przymuie ludzi.

Z tem sie w łascze W. M. mego M. Pana, y si quid casus fierat drobne potomstwo swe, ktorem W. M. w opieki y u ksiąg y w testamenczie zapisał, zaleczam.

Dat w Kamienczu 28 May 1600.

I. Corfus, *Mihai Viteazul și polonii*, p. 296—302 ; ms. 1822, copie, Archiwum Zamoyskich, probabil la Archiwum Glowne Akt Dawnich, Warszawa.

Milostive părinte episcop,

Deși sînt sigur că Măria Sa regele și domnia ta binevoiți a avea cunoștință de tot ce se petrece aici din partea domniei sale domnului

mare hatman, totuși, deoarece a fost pe aici Iacob care, cum spune, merge în mare grabă la curtea regelui, am crezut de cuviință să te înștiințez pe Domnia ta, domnul meu milostiv, de starea lucrurilor de aici, de care, cînd am ajuns la fața locului, am putut afla mai multe decît a putut să știe pînă acum domnia sa domnul mare hatman. În această eventualitate, dacă Mihai ar intra în țara Moldovei, lucrul a fost discutat și hotărît între mine și domnul voievod al Moldovei și aprobat apoi de domnia sa domnul mare hatman; am îndemnat mult pe domnul voievod al Moldovei să așeze în cetăți oșteni polonezi, pe care i-am oferit chiar fără cheltuiala lui, căci am avut mijloace, și i-am scris îndestul despre toate cele ce se cuveneau pentru întărirea lor. Iar dacă Mihai ar intra în țara Moldovei — să se retragă spre hotarele Coroanei și să se oprească lîngă Hotin, care este un loc întărit și unde dacă dușmanul ar vrea să atace mai cu putere n-ar fi reușit, căci locul este potrivit ‹pentru rezistență›. Motivul acestui sfat a fost că eu nu mă așteptam, cum s-a și întîmplat, ca Mihai, fiind gata, să-și aducă la îndeplinire, prin iuțeală, treburile sale. Nouă însă ne-au trebuit timp și amînări pentru pregătire, căci, deși a fost strînsă atît oastea voievodului, cît și cea kvarciană, totuși nu era în număr potrivit față de oștirea dușmanului. Și nici nu se părea sigur ca, prin război deschis, să pui Polonia în primejdie, căci, în afară de această mică oaste, n-aveam nici un alt ajutor. Iar dacă, doamne ferește, s-ar fi întîmplat contrariul, s-ar fi permis dușmanului să facă tocmai ce își dorea și, pînă s-ar fi strîns altă oaste, între timp de unde să știi cîte ar fi putut să iasă de aici. Pilda luptei cu Răzvan se deosebește de timpul de față căci, chiar dacă domnul staroste al Cameniței ar fi pierdut acei oameni (lucru de care Domnul Dumnezeu, din mila sa, ne-a ferit), pe atunci era gata o oaste de trei ori pe atîta și era cu ce să se întrajutoreze. Acum însă pierzînd-o pe aceasta, doamne ferește, atîta ai cu atîta te descurci și alta este fața lucrurilor și altul e vrăjmașul, care nu se gîndește numai la țara Moldovei, ci și să fie rege polonez. Trebuie deci mare băgare de seamă. Pilde mai noi i-au fost arătate domnului voievod al Moldovei de felul cum am fost stăpîni pe situație, printr-o astfel de șovăire, împotriva lui Maximilian, precum și la Țuțora, împotriva hanului tătarilor. Pe de altă parte, i s-a dat o pildă proaspătă de felul cum părintele cardinal, printr-o faptă pripită și la repezeală, a pierit amarnic pierzîndu-și și țara. Cred că oamenii prevăzători tărăgănează lucrurile cît pot și numai cînd nu se poate altfel, abia atunci sînt nevoiți să se și lase puțin în voia soartei. Au fost o mulțime de alte asemenea rațiuni pe care i le-am arătat în multe rînduri și i le-am trimis și în scris arătîndu-i că vom fi mai puternici cînd mă voi alătura și eu și cînd ne vor sosi oameni din Ucraina și alții pentru ca apoi, cîntărindu-ne puterile și aflînd de asemenea și ce se petrece și în jurul vrăjmașului, să nu scăpăm ocazia de a încerca o biruință, fără să facem cheltuieli pentru un lucru puțin sigur, căci nu e nevoie de aceasta. Dacă ar fi urmat domnul voievod al Moldovei acest sfat — și faptele arată că ar fi fost bine și-i pare rău acum (dar nu e vremea trecută) că a făcut altfel, căci toate le-a făcut altminteri: n-a avut deloc grijă de întărirea cetăților și a părăsit deodată cetatea Sucevei, mizerabil întărită, cînd dușmanul era de-acum acolo și numai Dumnezeu știe ce s-a întîmplat cu ea pînă acum, iar el însuși, cu toate că a avut din vreme știri de la iscoade despre neprieten, n-a vrut să se retragă, deși i s-a adus și scrisoarea mea recentă în care îl îndemnam la același lucru și deși cîțiva din oamenii lui, cărora

le-am comunicat părerea mea, i-au cerut aceasta. Dar cîtă vreme nu l-a văzut pe vrăjmaş s-a arătat tare bărbătos, pînă cînd au sosit primele oşti şi le-a văzut cu ochii lui de-abia atunci a vrut să fugă. Duşmanul, de asemenea, avînd ştire despre el că nu se află departe, grăbea cu atît mai de sîrg şi numai Dumnezeu a vrut de nu l-a găsit undeva, pe cîmp. Pădurea deasă din apropierea Hotinului, unde s-au aşezat tunurile şi pedestraşii voievodului, i-a scăpat de la pierzare, căci prin pădure drumul e îngust acolo unde stăteau tunurile şi pedestrimea; aceştia au împroşcat din tunuri călărimea duşmanului, căci pedestrimea lui încă nu ajunsese, iar el însuşi a sosit abia noaptea cu restul oştirii. 400 de călăreţi ai voievodului s-au lovit cu oastea aceluia, în apropierea acestei păduri, dar au trebuit de îndată să fugă din faţa marii mulţimi, totuşi, din mila Domnului, acolo duşmanul n-a făcut stricăciune mare. Am ştiri îndestulătoare că n-au fost ucişi mai mult de vreo treizeci de oameni de către duşman, iar altă stricăciune nu s-a făcut atunci de către acela, căci tunurile voievodului au făcut mare pagubă printre ei şi, încetul cu încetul, apoi s-au întors îndărăt în cetate atît tunurile, cît şi pedestrimea. Dar oamenii voievodului, înţelegînd că duşmanul vine asupra lor, după ciocnirea aceea, cum se întîmplă într-o astfel de încăierare, au luat-o la fugă razna, unii spre vaduri, alţii în susul Nistrului şi pe mulţi i-a ajuns primejdia în această fugă, căci ţăranii moldoveni, cît şi ai noştri de pe Nistru, i-au prădat şi i-au ucis pe unii, smulgîndu-le prin jaf carele, în oameni nu e mare stricăciune, au răzleţit însă încoace şi încolo bagajele şi bieţii cai. S-a întîmplat aceasta în 18 mai.

Apoi, Mihai a cerut prin scrisori darabanilor şi vlădicilor să îi dea în mînă pe voievod şi să-i predea cetatea Hotinului, iar cînd a văzut că nu-i merge, iar, pe lîngă aceasta, s-a mai zvonit şi că oastea noastră se strînge la Cameniţa, s-a retras către Prut, iar acum, după cîte aud, se află la Suceava. Dumnezeu ştie cum se ţine acolo Trzaska, pe care l-a lăsat voievodul acolo, cel mai mult mă tem de moldoveni, care se află acolo împreună cu nişte munteni, aceia îl vor preda şi pe Trzaska şi cetatea, căci trădător şi nemernic este acest norod[1]. Oastea lor era, cu voievodul, ca la o sută de steaguri, însă de îndată ce s-a arătat vrăjmaşul, nici nu ştiu cînd s-au împrăştiat că nici măcar un steag cît de mic n-a rămas pe lîngă voievod, ba şi în Hotin a fost tulburare printre darabani şi, dacă n-ar fi fost cele cîteva sute de oameni de-ai noştri pe lîngă voievod, de bună seamă că acei trădători l-ar fi predat şi pe voievod şi cetatea. Dealtfel, nu m-aş teme pentru Suceava, căci afurisitul de duşman n-are tunuri de asediu, iar cetatea e încinsă cu ziduri şi, cum aud, este bine aprovizionată cu cele necesare în astfel de împrejurări, adică cu tunuri, praf de puşcă şi hrană. Am scris vreo cincisprezece scrisori lui Trzaska, îmbărbătîndu-l şi asigurîndu-l de ajutor grabnic şi nu m-aş îndoi de Trzaska de n-ar fi la mijloc trădarea moldovenilor. Aceasta este ceea ce se petrece acum aici.

Binevoieşte Domnia Ta să-l înduplеci pe Măria Sa regele să aibă mare grijă de acest vrăjmaş — are mare oaste, sub treizeci de mii, după cum aud de la cei ce se înţeleg cu oamenii că se ştie în osatea lui şi povestesc şi prinşii luaţi de la el, ba chiar de cincizeci de mii, mulţi oameni de rînd, dar şi mulţi oameni buni de luptă. El însuşi e un om ambiţios, ahtiat după slavă, nutrind simţăminte rele faţă de Măria Sa regele, iar pe lîngă alte lucruri, ce se ştiu de mult, mi-a mărturisit acum, aici, în Cameniţa, domnul Taranowski — nu ştiu dacă a spus aceasta Măriei

Sale regelui —, că Mihai i-a amintit şi mai înainte vreme că vrea să fie rege al Poloniei, vorbind de mutra de nemernic şi de lotru a Măriei Sale regelui, numindu-l muieratic; a cerut sfatul domnului Taranowski de felul în care să ajungă ca regele să-i cedeze regatul, căci dacă ar ajunge la aceasta, adică să fie rege în Polonia, atunci s-ar război cu turcii şi ar ajunge mai slăvit ca Alexandru ⟨Macedon⟩. Cred că domnul Taranowski nu neagă aceasta, căci eu însumi am auzit toate acestea de la dînsul. Trebuie deci să avem în vedere şi dacă nu cumva este în înţelegere cu oarecari oameni de-ai noştri care, se pare, i-ar dori acest lucru. Scriu pe credinţa mea faţă de Măria Sa regele, ca senator senatorului şi slujbaşului prezent pe lîngă Măria Sa regele. Pe lîngă ceea ce am aflat din altă parte, Mihai singur în scrisoarea către vlădici nu prea ascunde acest lucru. Domnia ta binevoieşti să ştii de la noi ce forţe avem ca oaste. S-au strîns puţin voluntari şi nişte oameni de la graniţă, dar ce oaste e aceasta. Părerea mea este ca acum să trecem Nistrul, cu cîtă oaste avem, din mai multe motive, pe care ar trebui să le înfăţişez pe larg. Totuşi, dacă trecem, cred că ne vom opri într-un loc întărit şi, tărăgănînd, să adăstăm. Această oştire trebuie păzită ca lumina ochilor, căci de ea atîrnă acum integritatea stăpînirii Măriei Sale regelui şi siguranţa ţării. Iar între timp să se pregătească, cu stăruinţa Măriei Sale regelui, alte măsuri de pază ca să se poată opune o rezistenţă adevărată acestui duşman. Pe domnul voievod al Moldovei în zadar te bizui — e om bun, dar nepriceput în mersul treburilor, e un ţăran zgîrcit — a trimis cîndva la mine să-i împrumut bani de parcă eu aş stăpîni vreo bancă, totuşi cu ce am avut şi cu ce voi mai căpăta, cu banul meu, am năimit şi voi mai năimi oameni.

Cu aceasta mă recomand îngăduinţei domniei tale, domnul meu milostiv şi, dacă va fi cazul, şi pe micul meu urmaş pe care l-am încredinţat ocrotirii domniei tale şi l-am scris şi în cărţi şi în testament.

Dat în Cameniţa, 28 mai 1600.

---

[1] Hatmanul polonez auzise şi văzuse cum armata voievodului Moldovei în loc să lupte contra lui Mihai Viteazul trecuse de partea acestuia, atunci cînd a intrat în Moldova, socotindu-l de-al lor, şi că le va aduce libertatea. Avînd în vedere aceasta, hatmanul se temea că şi cei pe care îi lăsase să apere cetatea vor proceda la fel, etichetindu-i ca trădători şi nemernici.

178 **1600 (7108) mai 29, Iaşi.**

† Iw Mihail voevoda, bžïju mlstïju gspdrъ Zemli Vlaškoi, i Ardělskoi, i Moldavskoi, dali i ponovili esmi mlebnikom našim, monahom stěi monastir Agapïę, na to wni da bъdut močni i slobodni deržatï deržatï[1] svoego hotar wt Negrešt, nihto da ne imaet tam ni edno dělo, ani sъ polěni ež bъdut tam vъ hotar toe selo. Ašte bъdet někomu někoe krivdu, wn stanet licem prěd nami. Inak da ne bъdet.

Pis u Ias, v lt ${}_{\times}$zri, mai kθ

† Gsdnъ reč.

† Vel logfet uč.

† Nebožatko

Arh. St. Buc., m-rea Agapia, XIII 3, original slav, pecete aplicată. Cu o traducere din sec. XVIII; D.R.H., B., Țara Românească vol. XI, doc. 381, p. 530—531; D.I.R., A, Moldova, veac. XVI, vol. IV (1591—1600), p. 290 (traducere).

† Iw Mihail voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei. Am dat și am înnoit rugătorilor noștri, monahi de la sfînta mănăstire Agapia, ca să fie tari și slobozi să stăpînească[1] hotarul lor din Negrești. Nimeni să nu aibă acolo nici o treabă, nici cu poienile care vor fi acolo, în hotarul acelui sat.

Dacă îi va fi cuiva vreo strîmbătate, acela să stea de față înaintea noastră. Altfel să nu fie.

Scris în Iași, în anul 7108 (1600) mai 29.

† Domnul a zis. † Marele logofăt a învățat. † Nebojatco ⟨a scris⟩.

---

[1] *derzatĭ*, să stăpinească, repetat de două ori.

179 — 1600 mai 29, Suceava.

En Kaptury Ianos, Szwchwa varanak porkolabia, eskuszeom az eleo istenre es as eẅ Szent fiara az Jesus Christusra hogi en az en keg⟨el⟩mes uramnak, Erdelljnek, Hauassalifoldenek es Moldua orszaganak feiedelmenek es uranak Mihallj vaidanak eẅ nag⟨sag⟩anak igaz es hyẅ leszek es az eẅ n⟨agsa⟩ga fianak Peter vaÿdanak eẅ nag⟨sag⟩anak azonkepp⟨e⟩n igaz es hiu leszek, es az en ream bizott varatt eẅ nag⟨sag⟩oknak feiem fen allattaig tehetsigem szerint meg tartom, es valamikor valamy vdeöben eẅ nag⟨sag⟩ok paranchollia es keuannia bizonios embere altal valameli oraban eẅ nag⟨sag⟩ok k⟨e⟩uannia es parancsoltia azon oraban annak kezehez adom, a kynek eẅ nag⟨sah⟩ok, paranchollіák. Isten engemet vgi segillyen. Datum in arci Szwchwa, 29 May, 1600.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 73, c. 351—352; Kriegsarchiv, Wien, fasc. 56, f. 9; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 951, n. 1; D.R.H., B, vol. XI, doc. 383, p. 529—530.

Eu, Ioan Capturi, pîrcălabul cetății Suceava, jur pe Dumnezeul cel viu și pe sfîntul său fiu, Iisus Hristos, că voi fi drept și fidel domnului meu, principele și domnul Ardealului, Țării Românești și țării Moldoveii Măriei Sale lui Mihai voievod și fiului Măriei Sale, lui Petru voievod, tot așa îi voi fi drept și fidel; și voi ține pentru Măriile Lor cetatea ce mi-a fost încredințată mie, după priceperea mea, pînă-mi va sta capul.

Și, la vremea cînd vor porunci Măriile Lor și vor dori, prin vreun om sau prin scrisoare, în orice ceas vor dori și porunci Măriile Lor în acela ceas voi da cetatea în mîna cui vor porunci Măriile Lor. Așa să-mi ajute Dumnezeu.

Dat în cetatea Sucevei, 29 mai 1600.

⟨Pe verso, însemnare autografă a lui Mihai Viteazul voievod :⟩ A lu Capturi, păntru jurămîntul.

Herr Oberrath zu Königsberg in Preussen uberschicken dem Churf. Georg Friedrich, von des Michael W. einfall in die Walachei[2] Zeitung.

Durchlauchtigster Hochgeborner Fürst E. Drlcht sindt unsere unterthenigste und gehorsambste Dienste jederzeit zuvor, Gnedisgter Fürst und Herr. Es wirdt mehr dan auss einem Orth vor gewiss geschrieben, wie E. Drlch aus der Beylage gnedigst zu vernehmen, dass Michael Weyda aus der Moldau[1] vor kurzer Zeit den Palatinum Wallachiae[2] Jeremias genant (welcher vom Gross Türcken als auch dem Könige zu Pohlen die Fahnen uber die Wallachey[2] erlangt) unterzogen hat, deme die Wallachen[3] und Pohlen, wie sie in der Eyl zusammengestossen, dem Weyda aus der Moldau[1] entgegen kommen, miteinander ein treffen gethan, in welchem Michael Weyda den Wallachen[4] sampt den Polnischen Praesidien in die Flucht geschlagen, und soll der Wallacher[4] Palatinus zu Kochin, oder wie etliche meinen, zu Kamenitz flüchtig ankommen sein, Michael Weyda aber setze vort, undt lassc sich etwas gefehrlich ansehn, zu mehrer Bestettigung dieses seindt vor wenig Tagen etliche von der Königl. M. zu Pohlen hier durch E. F. Drlcht Herzogthumb gezogen, So an den Obersten Fahresbecken in Liefflandt Bevehl bringen sollen das Kriegsvolk, welches etwa gegen Schweden angenommen, diessorts zuwenden.

Wir haben auch die Nachrichtung dass die Gesandte aus Pohlen in die Moscau fortziehen, umb Frieden zu tractiren (was kaum zu hoffen, die Muscowiter sind in Ausrüstung, man weiss nicht wo es damit hinaus will. Die Polen wollen Reichstag etc.) darumb bey dieser Gelegenheit und Zustand.... wohl in Acht zu haben. Datum Königsberg den letzten Maii 1600.

Christoff Rapp.

Al. Papiu Ilarian, *Tesaur*, III, p. 64. Indicaţia vagă a provenienţei : „Din Arhivul din Berlin".

Domnul consilier superior din Königsberg, Prusia, trimite principelui elector Georg Friedrich ştire despre intrarea lui Mihai Viteazul în ⟨Moldova⟩[2]

Prealuminate, preanobile principe,

Mai întîi preaumilele şi preasupusele noastre servicii, preamilostive principe şi domn. Se scrie ca sigur din mai multe părţi, aşa cum veţi afla din cele anexate, cum că Mihai voievod din ⟨Ţara Românească⟩[1] a supus nu de mult pe principele ⟨Moldovei⟩[2], numit Ieremia (care a obţinut de la sultan şi de la regele Poloniei steagurile asupra ⟨Moldovei⟩[2]). Moldovenii[3] şi polonezii ce se putură aduna în pripă ieşiră înaintea voievodului din Ţara Românească[1]. Cei doi voievozi au avut o ciocnire, în care Mihai voievod a pus pe fugă pe moldovean[4] împreună cu căpeteniile poloneze. Se zice că moldoveanul[4] ar fi scăpat cu fuga la Hotin sau, precum zic alţii, la Cameniţa, iar Mihai voievod înaintează şi pare a deveni periculos. Ca o confirmare a acestor ştiri, acum cîteva zile au trecut pe aici prin ducatul Alteţei Voastre princiare cîţiva oameni tri-

mişi de Maiestatea Sa regele Poloniei, cu poruncă adresată comandantului Fahrensbeck din Livonia, ca să trimită încoace oastea ce era comandată asupra Suediei.

Am primit de asemenea ştirea că soli din Polonia se îndreaptă spre Moscova, ca să trateze pacea (însă cu puţină speranţă, moscoviţii se pregătesc de război şi nu se ştie la ce capăt au să iasă toate acestea. Polonezii vor dietă etc.) Pentru aceea se cuvine a fi cu multă luare-aminte în aceste împrejurări.

Dat la Königsberg, la 31 mai 1600

Cristoff Rapp.

---

[1] În text* greşit : *Moldova*.
[2] În text, greşit : *Ţara Românească* .
[3] În text, greşit : *valahii*.
[4] În text, greşit : *valahul*.
* Observaţie : confuziile între Moldova şi Ţara Românească provin din faptul că emitentul comunica probabil ştirea după o „Zeitung", un fel de ziar al vremii, în care confuzii de acest fel sau de altul erau frecvente.

181 **1600 mai 31, Varşovia.**

[...][1] Illustrissime Princeps Amice et cognate Charissime.

Pro nostra necessitudine scripsimus e praeteritis Regni Nostri Comitis ad Illustritatem Vestram de iis quae in Transylvania audissent quoquo modo illa Provincia Regno Nostro vicina ab homine Peregrino occupata fuerit. Quae veιo eundem ulterius conaturum et ex conjecturis, et ex judiciis non obscuris opinabamur, eo iam in apertum prodierunt. Etenim his diebus aucto exercitu suo, tum Transylvania, tum iis etiam quiin Hungaria publica Imperii Stipendia merent, in Moldaviam nostro Regno vetusto Jure obnoxiam, et a Palatino Hieremia per Nos constituto possessam invasit, pulsisque Palatino numero multo inferioribus copiis ad ipsos Regni Nostri fines exercitum promovit quod quidem tanto gravius Nobis accidit, quod praeter Ordinarium militem nulla nova praesidia adversus hujusmodi casus impedientia iis, qui eventuros minime putabant praeteritis Comitiis constitui poterat Nunc per Conventus Nobilitatis id sedulo curamus, ut communi ope et auxilio, communibus periculis obviam eatur, ac undequaque auxilio celeriter conquaerantur. Quapropter diligenter etiam ab Illustritate Vestra requirimus, ut subditis quoque suis Ducatos Prussiae, qui communione eyusdem Regni Poloniae continentur mandet, quo ipsi quoque in communi periculo pro Officio in Nos Regnum que hoc suo Nobis necessario tempore non desint qua in re uti de Regno Nostro optime merebitur, ita omnibus vicissim in rebus Nostram benevolentiam, ac animi erga se Nostri summan propensionem experietur. Quam diu felicissime que valere cupimus. Datum Varsaviae, Ultimo Maji 1600.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R. P. Polonă, r. 60, c. 20; Biblioteca Czartoryski, Krakow, 98, IV, doc. 28, f. 99, copie ex. Mss. Arch. Stan. Aug. Regis, Al. Papiu Ilarian, *Tesaur*, III, p. 69.

[. . .][1]. Luminate principe, preascumpe amice şi cumnate. V-am scris ca un amic, de la adunarea trecută a ţării, despre cele ce s-au întîmplat în Transilvania, cum această provincie, vecină regatului nostru, a fost ocupată de către un om străin. Iar cele ce avea el de gînd să facă mai departe şi pe care le prevedeam, după semne destul de evidente, au ieşit acum la iveală. Căci iată că zilele acestea, respectivul, sporindu-şi oastea, atît cu transilvăneni, cît şi cu imperiali care fac serviciul militar în Ungaria, a pătruns în Moldova care, printr-un vechi drept, este dependentă de regatul nostru şi care se afla în posesiunea principelui Ieremia, instalat de noi, şi alungînd trupele în număr cu mult mai mic ale acestuia, a înaintat cu oastea sa chiar pînă la marginile regatului nostru. Acest lucru ne-a căzut cu atît mai greu, cu cît, afară de oastea obişnuită, nu s-au putut orîndui, cu ocazia celei din urmă adunări a ţării, alte noi ajutoare contra unor asemenea întîmplări, din cauza acelora care nu credeau în astfel de eventualităţi. Acum ne dăm toată osteneala, prin adunările nobilimii, pentru ca, prin puteri unite, să înfruntăm pericolele comune şi adunăm în grabă ajutoare din toate părţile. De aceea, rugăm insistent şi pe luminăţia voastră să daţi ordine supuşilor voştri din ducatul Prusiei, care sînt uniţi cu noi în cadrul aceluiaşi regat al Poloniei, ca, în acest pericol comun, în împrejurări grele pentru noi, să nu lipsească de la datoria lor faţă de regatul nostru. Ţara vă va rămîne recunoscătoare pentru aceasta, iar noi vă vom arăta în schimb bunăvoinţa şi mulţumirea noastră în toate. Vă dorim cît mai îndelungată sănătate şi fericire.

Dată în Varşovia, la 31 ale lunii mai 1600.

---

[1] Formula de adresare.

182 — 1600 iunie 2, Suceava.

᾿Επειδὴ φθόνῳτε καὶ πονηρᾷ βουλῇ κινηθεὶς ὁ ᾿Ιερεμία⟨ς⟩ βοεβόδ⟨ας⟩ κ⟨α⟩τ⟨ὰ⟩ τοῦ εὐσεβεστάτ[ου Μιχαὴλ αὐθέντου] βοεβόδ⟨α⟩, γνώμῃ καὶ Γεωργίου μ⟨ητ⟩ροπολίτου Μολδ⟨α⟩βί⟨ας⟩ καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐπισ[κόπων ἤγουν] ᾿Αγάτωνος ῾Ρόμανου καὶ Θεοδοσίου ῾Ραντεουτζίου καὶ ᾿Ιωάννου Χουσίου συνομοσίᾳ καὶ ὄρκῳ τὴν ἑαυτῶν γνώμην καὶ βουλὴν ἐβεβαιώσαντο καὶ ἐκύρωσαν εἰς τὸ ἐξῶσ⟨αι⟩ καὶ παντελῶς διὰ πολέμου τὸν εὐσεβέστατον Μιχαὴλ βοεβόδ⟨α⟩ καὶ τὸν ἐκεῖνον θρόνοντε καὶ τόπον καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν πᾶσαν τὴν ἐκείνου ἐπαρχί⟨αν⟩ λαβεῖν, τῷ ἑαυτοῦ αὐταδέλφῳ Συμεὼν δοῦναι ἐπραγματεύετο.

῾Ο δὲ παντοκράτωρ θ⟨εὸ⟩ς, ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτ⟨ῶν⟩, ἱλέῳ ὄμματι βλέψας καὶ νεῦσας εἰς τὴν καρδί⟨αν⟩ τοῦ εὐσεβοῦς, ζήλῳ κινηθεὶς ἤγειρε πόλεμον κ⟨α⟩τ⟨ὰ⟩ ᾿Ιερεμίου βοεβόδ⟨α⟩ καὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ ἔξωσεν καὶ τοῦ τόπου ἐδίωξεν καὶ ἁπλῶς εἰπ⟨εῖν⟩ δικαί⟨ως⟩ τοῦτ⟨ον⟩ ἐξωστράκισεν.

῾Ο δὲ ῥηθεὶς μ⟨ητ⟩ροπολίτ⟨ης⟩ Μολδ⟨α⟩βί⟨ας⟩ Γεώργι⟨ος⟩ καὶ οἱ σὺν αὐτὸν (sic) ἐπίσκοποι, ἄνευ τινὸς ἀνάγκης ἢ δυναστεί⟨ας⟩, ἀφέν⟨τες⟩ τὰς ἑαυτ⟨ῶν⟩ ἐπαρχί⟨ας⟩ φυγὰς ᾤχοντο, ἀκολουθήσαν⟨τες⟩ ἑκοντὶ τῷ ῥηθέντι ᾿Ιερεμίᾳ βοεβόδ. ῾Ο δὲ γε εὐσεβέστατος αὐθέντ⟨ης⟩ Μιχαὴλ βοεβόδ⟨ας⟩ φιλάν⟨θρωπ⟩ος ὢν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην φυλάττων, ἐμακροθύμησεν ἵνα οἱ ἀποστάντ⟨ες⟩ τῶν ἰδίων θρόνων κακῶς εἰς τὰς ἑαυτῶν ἐκκλησί⟨ας⟩ ἐπανέλθωσι καλῶς. Οὐ μόνον δὲ ἔμεινεν ἐπανελθεῖν οἱ ῥηθέν⟨τες⟩ ἀποστάται,

ἀλλὰ καὶ τὸν πρωτοπαπὰν Θεόδωρον ἔπεμψεν, παρακαλῶν αὐτοὺς ἐπανελθεῖν καὶ μὴ ἐν ἀλλοδαπῇ διατρίβειν.

Ὁ δέ γε ἀποστάται οὐκ ἤκουσαν τὸ σύνολον ἐπιστραφῆναι καὶ ἐπανέλθειν ἐν εἰρήνῃ εἶς τὰς ἑαυτ⟨ῶν⟩ ἐπαρχί⟨ας⟩ καὶ τῶν ἐγχειρισθεισῶν ποιμνί⟨ων⟩ ποιμαίνειν ὡς ἐτάχθησαν κ⟨α⟩τ⟨ὰ⟩ τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόν⟨ας⟩. Ἀλλὰ ἐκεῖ ὄντες, δηλαδὴ ἐν τῇ Λεχίᾳ, πάλ⟨ιν⟩ πονηρὰ μελετῶντ⟨ες⟩ καὶ σκάνδαλα προξενοῦντες, οὐ παύον⟨ται⟩ πόλεμον κινῆσαι, βούλον⟨ται⟩ κ⟨α⟩τ⟨ὰ⟩ τοῦ εὐσεβοῦς Μιχαὴλ βοεβόδ⟨α⟩ τοῦ θρόνου Μολδ⟨α⟩βί⟨ας⟩ ἐξῶσαι σπεύδουσι. Ὅθεν ὁ εὐσεβέστατος αὐθέντ⟨ης⟩ Μιχαὴλ βοεβόδ⟨ας⟩ ὥρισε καὶ ἐπρόσταξεν ἡμᾶς τοὺς ἐνταῦθα καθευρεθέντ⟨ες⟩ ἀρχ⟨ι⟩ερεῖς εἰς τὸ χειροτονῆσαι ἄλλους ἐπισκόπους ἀντ' ἐκείνων εἰς τὰς ἐπαρχί⟨ας⟩ ἐκείν⟨ας⟩.

Ἡ ταπεινότ⟨ης⟩ ἡμῶν παρόντος καὶ τοῦ μακαριωτ⟨άτου⟩ ἀρχιεπισκοπ⟨ου⟩ τῆς ⟨Πρώτ⟩ης Ἰουστινιανῆς Ἀχρειδῶν καὶ πάσ⟨ης⟩ Βουλγαρί⟨ας⟩ καὶ τ⟨ῶν⟩ πανιερωτ⟨άτων⟩ μ⟨ητ⟩ροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμ⟨ων⟩ τοῦτε Φιλίππου Καισαρεί⟨ας⟩ τῆς Παλαιστίνης, κυ⟨ρίου⟩ Γερμάνου, καὶ τοῦ πανιερωτ⟨άτου⟩ μ⟨ητ⟩ροπολίτου Βοδενῶν, κυ⟨ρίου⟩ Θεοφάνους, καὶ τοῦ πρώην Μολδ⟨α⟩βί⟨ας⟩, κυ⟨ρίου⟩ Νικάνωρος, καὶ τοῦ θεοφιλεστ⟨άτου⟩ ἐπισκόπου Ἔμπρου, κυ⟨ρίου⟩ Ἐφραίμ⟨ου⟩, τῶν ἐν ἁγίῳ πν⟨εύματ⟩ι ἀγαπιτῶν ἀδελφῶν καὶ συλλείτουργῶν καὶ ἱκανῶς διασκεψαμένοι συνοδικῶς, κοινῇ γνώμῃ ἐκρίναμεν ἄδικόν ἐστι μένειν τὰς ἐκκλησί⟨ας⟩ ἀρχιερέ⟨ων⟩ χωρὶς καὶ τὸ τοῦ Χ⟨ριστο⟩ῦ ποίμνιον ἀποίμαντον καὶ ἀπροστάτευτον, χωρὶς τινὸς ἐπιμέλει⟨ας⟩ καὶ διορθώσεως μένειν καθ'ἑαυτό· ὅθεν καὶ κ⟨α⟩τ⟨ὰ⟩ τὴν θεῖ⟨αν⟩ φωνὴν τὴν λέγουσ⟨αν⟩, „ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὕπερ τῶν προβάτ⟨ων⟩, ὁ δὲ μισθωτὸς φεύγει ὅτι μισθωτός ἐστι· διὸ καὶ ἐπάγει" καὶ „τὴν ψυχήν μου τίθημι περὶ τῶν προβάτων", ἔτι δὲ καὶ διὰ τοῦ [κανόνος] λέγοντος „κληρικὸς συνομοσία⟨ν⟩ ἢ φατρία⟨ν⟩ ποιήσ⟨ας⟩, καθαιρείσθω. "Ἀλλὰ καὶ κ⟨α⟩τ⟨ὰ⟩ τὸν νόμον τὸν γε[γονότα] ἐπὶ τῆς βασιλεί⟨ας⟩ κυ⟨ρίου⟩ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, παρόντος καὶ τοῦ παναγιωτ⟨άτου⟩ π⟨ατ⟩ριάρχου Κωνσταντινουπόλ⟨εως⟩, κυ⟨ρίου⟩ Ἀλεξίου, καὶ τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ συνόδου, ἀναθηματίζων τοὺς ἐπιχειροῦντες ἀποστασίαν ἢ τυραννίδα κ⟨α⟩τ⟨ὰ⟩ βασιλέ⟨ων⟩ ποιῆσαι, ἔχει δὲ κ⟨α⟩τ⟨ὰ⟩ λέξιν οὕτως „τοῖς μέλλουσιν ἐπιβουλαῖς ἀπόγε τοῦ νῦν ἢ μούρτ⟨οις⟩ (?) ἐπιχείρειν, ἀνάθημα· τοῖς συμβουλεύουσι καὶ τοῖς παρορμῶσι εἰς τὰ τοιαῦτα, ἀνάθη⟨μα⟩· τοῖς συνεκστρατεύουσι τούτ⟨οις⟩, ἀνάθημα".

Τούτου χάριν ἀποφήναμε⟨ν⟩ συνοδικῶς εἰς τὸ εἶναι ἀπόβλητοι τῶν θρόνων αὐτῶν καὶ ἀναπολόγητοι· καὶ δεδώκαμεν ἄδει⟨αν⟩ τῷ πανιερώτ⟨ατῳ⟩ μ⟨ητ⟩ροπολίτ⟨ῃ⟩ τῆς ἁγιωτά⟨της⟩ μ⟨ητ⟩ροπόλ⟨εως⟩ Τυρνόβου, κυρ⟨ί⟩ου Δυον⟨υ⟩σίου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πά⟨σης⟩ Βουλγαρί⟨ας⟩ καὶ προέδρου τῆς ἁγιωτ⟨άτης⟩ μ⟨ητ⟩ροπόλ⟨εως⟩ Σουτζιάβ⟨ας⟩ εἰς τὸ χειροτονῆσαι ἐπισκόπους ἑτέρους εἰς τὰς ἐπισκοπὰς μ⟨ε⟩τ⟨ὰ⟩ ψήφων τῶν ἀρχιερέ⟨ων⟩, ὡς ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις καὶ τάξις ἐπικρατεῖ.

Ὅθεν καὶ εἰς τὴν τούτου δήλωσιν καὶ ἀσφάλει⟨αν⟩ ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον συνοδικὸν γράμμα καὶ κατεστρώθη ἐν τῷ παρόντι θείῳ κώδικι τῆς ἁγιωτ⟨άτης⟩ μ⟨ητ⟩ροπόλεως Σουτζιάβ⟨ας⟩ καὶ πά⟨σης⟩ Μολδ⟨α⟩βί⟨ας⟩ ἐν ἔτι ,ζρη-ῷ μη⟨νὶ⟩ ἰουνίῳ β-ᾳ ⟨ἡμέρᾳ⟩ τῆς ἐνισταμέν⟨ης⟩ ιγ-⟨ης⟩ ἰνδικτιῶν⟨ος⟩.

Νεκτάρι⟨ος⟩ ἐλέῳ θ⟨εο⟩ῦ ἀρχιεπίσκοπ⟨ος⟩ τῆς Πρώτης Ἰουστινιάν⟨ης⟩ Ἀχρίδ⟨ων⟩ καὶ πάσ⟨ης⟩ Βουλγ⟨α⟩ρί⟨ας⟩, Σερβί⟨ας⟩ καὶ τῶν λοιπ⟨ῶν⟩.

Ταπειν⟨ὸς⟩ καὶ ἐλέῳ θ⟨εο⟩ῦ μ⟨ητ⟩ρ⟨οπο⟩λ⟨ίτης⟩ Τορνόβου καὶ πρόεδρος Μολδοβλαχί⟨ας⟩ Διονύσιος.

Ταπεινὸς μ⟨ητ⟩ρο⟨πο⟩λίτης Καισαρείας τοῦ Φιλίππου Γερμανός.

Ταπεινὸς μ⟨ητ⟩ροπολίτ⟨ης⟩ Βοδενῶν Θεοφάνης.

[С]мѣреніи єпіскопъ Петроніє Мокачскы[1].

Смѣреніи єпіс⟨ко⟩пъ Єфрем[1] wт Хаврꙋл[1].

Bibl. Acad., foto. V/65a-b, orig. la Muzeul de istorie al Transilvaniei, Cluj-Napoca; D.R.H., B, XI, doc. 386, p. 532—535; N. Iorga, *Studii și documente*, IX, p. 29—32; Șt. Nicolaescu, *Documente de la Mihai Vodă Viteazul*, Buc., 1916, p. 11—14; Hurmuzaki, *Documente*, XIV, p. 109—111; D.I.R., A, IV, p. 291 292.

Deoarece Ieremia voievod, îmboldit de pizmă și sfat viclean împotriva multcredinciosului domn Mihai voievod și cu încuviințarea mitropolitului Moldovei, Gheorghe, și a episcopilor subordonați lui adică : Agathon al Romanului, Theodosie al Rădăuților și Ioan al Hușilor cu toții au întărit și statornicit prin jurămînt gîndul și planul lor, ca să-l alunge și să-l distrugă cu desăvîrșire prin război pe multcredinciosul Mihai voievod, tronul acestuia și țara, se pregătea, pe scurt zicînd, să ia provincia aceluia și să o dea fratelui său, Simeon. Dar Dumnezeu cel atotputernic, care-i prinde pe cei șireți în ‹cursa› propriei viclenii, și-a aplecat ochiul milostiv spre inima credinciosului ‹domn, iar acesta›, cuprins de rîvnă, s-a ridicat cu război contra lui Ieremia voievod și l-a scos din tronul său și l-a gonit din țara lui, într-un cuvînt, l-a surghiunit pe drept. Iar numitul mitropolit al Moldovei, Gheorghe, și cu episcopii ‹aliații› lui, fără să fie nevoiți ori siliți, părăsindu-și eparhiile au fugit, urmînd de bunăvoia lor pe zisul Ieremia voievod. Iar multcredinciosul stăpîn Mihai voievod fiind iubitor de oameni și veghind la pacea bisericii, a îngăduit celor ce cu răutate se revoltaseră ‹lăsîndu-și› scaunele lor să se întoarcă înapoi la bisericile lor. Dar nu numai că i-a așteptat pe răzvrătiți să se întoarcă, ci a mai și trimis pe protopopul Theodor ca să-i roage pe aceia să se întoarcă și să nu mai zăbovească prin străine locuri. Însă apostații nu au dat ascultare sfatului de a veni ‹în țară›, întorcîndu-se în pace la eparhiile lor și să păstorească peste turmele ce li s-au încredințat, precum au fost orînduiți după sfintele și dumnezeieștile canoane, ba mai mult, stînd acolo, adică în Lehia, nu încetează să urzească iarăși cu cuget viclean numai intrigi și zîzanie, ‹căci› voiesc să pornească război contra multcredinciosului Mihai voievod, foarte grăbiți să-l dea jos de pe tronul Moldovei.

Astfel că multcredinciosul domn Mihai voievod ne-a orînduit și ne-a poruncit ca noi, arhiereii care ne aflăm aici, să hirotonisim alți episcopi în locul lor în acele eparhii. Smerenia noastră, aflîndu-se aici și preafericitul episcop al Primei Iustiniana, al Ohridei și a toată Bulgaria, precum și preasfinții și preacinstiții mitropoliți : de Chesareea lui Filip, din Palestina, kir Gherman, și preasfințitul mitropolit de Vodena, kir Theofanes, și fostul mitropolit al Moldovei, kir Nicanor, și preaiubitorul de Dumnezeu episcop al Habrului, kir Efrem, iubiții frați și cei ce slujesc cu aceștia întru Sfîntul Duh, și chibzuind destul în conformitate cu orînduiala sobornicească, ne-am gîndit cu obștesc cuget că nu este drept ca să rămînă bisericile fără arhierei și turma lui Hristos nepăstorită și neproteguită și să nu aibă nimeni grijă de îndreptarea ei. Astfel dar, după glasul lui Dumnezeu, care zice : „păstorul cel bun sufletul și-l pune pentru binele oilor sale, iar cel năimit le mănîncă și de aceea face asta, căci este năimit, dar eu îmi pun sufletul spre binele oilor ‹mele›"; și încă după canonul care zice : „clericii care urzesc comploturi și dezbinare să fie răspopiți", dar și după legea făcută în timpul domniei împăratului Constantin Porfirogenetul, fiind de față și preasfîntul patriarh al Constantinopolului, kir Alexie, și sfîntul sinod al acestuia, anatemizînd pe cei ce urzesc răscoala ca să-l lovească pe împărat, astfel sună cuvînt cu cuvînt : „blestem ! pentru cei ce vor unelti și vor îndemna la răzvrătire de acum

înainte ; blestem ! pentru cei care vor sfătui sau vor ațîța pe alții la astfel de fapte ; blestem ! pentru cei care se vor amesteca în asemenea lucruri" ; drept aceea arătăm împreună cu tot soborul că aceștia sînt scoși din scaunele lor și neiertați, și am dat voie preasfințitului mitropolit al preasfintei Mitropolii de Tîrnovo, preacinstitului kir Dionisie, și exarh a toată Bulgaria și președinte al preasfintei Mitropolii a Sucevei, ca să hirotonisească alți episcopi în episcopii, cu consimțămîntul arhiereilor, după cum ne impune datina și orînduiala bisericească. De aceea, pentru arătarea și întărirea acestei ⟨hotărîri⟩, s-a făcut această prezentă scrisoare a noastră sobornicească și s-a așternut în cea de față sfîntă condică a preasfintei Mitropolii a Sucevei și a toată Moldova, la anul 7108, în luna iunie, ⟨ziua⟩ 2, fiind al 13-lea indiction.

Nectarie, cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop la Prima Iustiniana, al Ohridei și a toată Bulgaria, al Serbiei și al celorlalte.

Smeritul și cu mila lui Dumnezeu mitropolit de Tîrnovo și președ.nte al Moldovalahiei, Dionisie.

Smeritul mitropolit al Chesareei lui Filip, Gherman.

Smeritul mitropolit al Vodenei, Theofanes.

Smeritul Petronie episcop de Muncaci.[1]

Smeritul Efrem episcop al Habrului.[1]

---

[1] În original în limba slavonă.

183 **1600 iunie 5, Iași.**

Illustrissime et magnifice domine etc.

De Moldavia sub ditionem Sacrae Maiestatis Caessareae opera et armis nostris redacta Illustrissima Dominatio Vestra tam ex nostris literis quam in aliorum sermonibus cognouisse potuit qua subacta pulsoque ex Sede atque profligato Vaiuoda, nullus allius hostis hoc tempore praeter Polonos Suae Maiestati et nobis est formidandus. Quapropter ut eorum conatus in tempore illato alliquo terrore coërceantur, Illustrissimam Dominationem Vestram diligenter rogamus ut per literas suas id difficere velit, ut Dominus Georgius Basta coacto exercitu equitum et peditum quam primum certam copiam uim uersus Polonicos fines expediat ; quibus in excubijs ueluti constitutis, opportunitas et occasio rerum nouandarum distractis uiribus Polonis eripiatur, uti interim nos quoque compositis provinciae negotijs atque prouincialibus ad obedientiam compulsis firmius Sedem figere et post modum hostiles impetus non solum sustinere uerum etiam infringere valeamus. In quo expediendo ut consuetam et usu iam prope receptam tarditatem Illustrissima Dominatio Vestra excutiendam curet, etiam atque etiam rogamus. Cui de coetero prosperam ualetudinem cupimus. Data Jasiae die V. Junij Anno 1600

Mihaelis Vaiuodae

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 73, c. 261 ; Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, Juni 1600, f. 86 ; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 67—68.

Preailustre şi magnifice domn etc.

Despre Moldova, adusă prin truda şi armele noastre sub puterea Sacrei Maiestăţi imperiale, domnia voastră preailustră aţi putut cunoaşte atît din scrierile noastre, cît şi din vorbele altora; ⟨Moldova⟩ fiind supusă şi voievodul îndepărtat din scaun şi alungat, nici un alt duşman, în afară de polonezi, nu este de temut pentru Maiestatea Sa şi pentru noi. De aceea, pentru ca încercările lor să fie stăvilite la timp, însuflîndu-le oarecare teamă, rugăm insistent pe domnia voastră să binevoiţi a face astfel, prin scrisorile voastre, ca domnul George Basta, strîngîndu-şi oastea de călăreţi şi pedeştri, să trimită ceva trupe, cît mai curînd, spre hotarele poloneze, şi aşezîndu-le ca şi cum ar sta de strajă, să-i lipsească pe polonezi de putinţa şi prilejul de a face schimbări prin risipirea forţelor; între aceea şi noi, după rînduirea treburilor ţării şi supunerea locuitorilor ei întru ascultare, să fim în stare a ne aşeza mai temeinic în scaun şi mai apoi nu numai să oprim, ci chiar că înfrîngem atacurile vrăjmaşe. Vă înfăţişăm aceasta pentru ca domnia voastră să aveţi grijă de a scutura încetineala îndătinată şi aproape tolerată în practică, şi vă rugăm iarăşi şi iarăşi. La urmă, vă dorim prielnică sănătate.

Dată la Iaşi, în ziua de 5 iunie 1600.

Mihai voievod

184 **1600 iunie 12.**

Relation des Herrn Diener, der den 4. Juny aus Jaszmarckht, vngrisch Jazuasar, der Moldaischen Waiden residenz, von herrn Waida zu ruckh abgefertigt, vnndt in hie zu Clausenburg den 12. dits frue angelangt.

Relatio expeditionis bellicae in Moldauiam factae

Antequam Illustr-mus Michael Vaiuoda Exercitum suum in Moldauiam expediuisset, praemiserat ad Jeremiam Vaiuodam Doctorem Muraltum cum fratre suo Hectore, ut in eo omnem mouerent lapidem, ut cum Michaele Vaiuoda foedus inire, ac contra Turcam simul arma suscipere velit. Haec firmiter seruaturus Jeremias Vaida pollicitus erat. Interim Michael Vaiuoda celeri profectione in Moldauiam appulit. De his edoctus Jeremias Vaida Doctorem Muraltum cum XVII personis captiuari, captiuumque in Huttin detineri curauit. Jeremias autem de fuga sibi consoluit, quem Michael Vaiuoda cum Equestri exercitu celeriter insecutus plurimis in locis, praesertim per Hungaros Equites, Poloni trucidati sunt.

Jeremias Vaiuoda tempestiuè in Huttin se contulit, Sigismundus Bathori cum Thoma Czomartani Capitaneo ad directionem Exercitus remanserant, praesertim eam ob causam, ut angustijs itinerum et pontibus, Machinis, (ne peditatus Polonicus à tergo relinquatur) strenuè resistere possint. XXIJ-da autem die Maij ad Hottinium prelium aperto Marte initum est, tandem auxilio diuino victoriam Michael Vaiuoda strenuè acquisitam retinuit. Ibidem cum exercitu per quatriduum moram fecit,

pro defensione autem et vigilij, ne Jeremias Vaiuoda Hottinium egrediatur, tria millia Vallachorum et Moldauorum ibidem reliquit.

Deinde exercitui Petrascae Vaiuodae Siculisque ad Patrios Lares redeundi libera facultas data est, ipse vero Michael Vaiuoda prima Junij Sedem Vaiuodicalem Jazwariensem Moldauicam ingressus est. Nunc vero in exigendis firmissimis Iuramentis Regnicolarum ac Lustratione eorundem occupatur.

Magnates et potiores Nobiles ad praestanda fidelitatis obsequia ad Michaelem Vaiuodam properant.

Die 2. Junij publicè omnibus audientia data est.

Baba Nouakum cum suo exercitu 4 Junij versus fluuios Nesther et Dannubij expediuit, ut omnes qui fidelitatem Michaeli Vaiuodae praestare recusauerint, igne et ferro in nihilum redigantur.

Dum 2. Junij primarijs personis audientia data fuisset, prima vice cum Legatis Turcicis blandè et ridentibus labijs colloquebatur, prout id ipsummet vidi.

Joannes Zeqkel me certiorem reddidit, Dominum Vaiuodam haec protulisse: „Si domini mei tam longam non traxissent moram, auxilio diuino, hactenus Temeschwarium, Gywlam, Bechkerek sine ulla explosione Machinarum occupassem et expugnassem, Altissimus is eo modum mihi demonstrauit. Sed ita si morantur, culpa mihi non est ascribenda, in me nil desideratum fuisset, etenim Suae Caesareae Maiestati ad inseruiendum fidelis et promptissimus sum".

Vltima May colloquebar cum Doctore Josepho, is per me priuatim nunciat D. is Commissarijs Certiores sint in eo, solummodo sciant cum Domino Vaiuoda procedere; quicquid ab ipso postulatum fuerit, consequentur, mos illi est gerendus.

Communis rumor spargitur, quam primum Michael Vaiuoda ex Moldauia reversus fuerit, Temeschwarium obsidione cingere statuit.

Vulgo quoque fertur, quod Vaiuoda Moldauiam pro se retinere, Valachiam Petrascae filio conferre, Transyluaniam verò Romanorum Imperatori assignare velit quod et Transyluani exoptant, prouti à Judice Megyesiensi edoctus sum.

Jeremias Vaiuoda ex Huttin publicare curauit, quicunque Michaeli Vaiuodae ualedixerit, et stipendia apud Jeremiam mereri uoluerit, Equiti mensuatim florenorum decem, pediti sex, Decurioni octo florenorum pollicetur.

Vxor et filia Jeremiae Vaiuodae per Kozakos depraedata in Podolia haeret.

Michael Vaiuoda Polonis nunciare curauit, si Jeremias Vaiuoda fato aliquo ex Huttin in Poloniam profectus fuerit, ibidem minimè recipiatur, alioquin vbicunque eundem procentem intellexerit, eundem querere certo statuit.

Polonica Legatio omni momento expectatur.

Pedites Polonici Zuchauiensies in confinijs Moldauicis obuiam sunt mihi facti, ab illis serio expiscaui, an Sigismundus Bathori ibi praesens fuerit; Juramento confirmarunt memoratum Sigismundum per medium annum in Zuchawa fuisse, quotidie splendidè indutus vino et Musica delectabatur.

Polonici pedites maledicunt sibimet ipsis, quod in Zuchawa tàm facilè deditionem fecerint; Extorsis ab illis Juramentis cum coniugibus et liberis Lippam expediuit.

Si fames ista illis constitisset, magis extrema quaeque in Zuchawa experiri voluissent.

Incolis oppidorum et possessionum per milites igne in nihilum redactorum, ad sex annos libertas data est.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Austria, r. 73, c. 555—552 ; Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, Juny 1600, No. 39, f. 119, 122. Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, 72—73 ; *Călători străini*, IV/1, p. 138—141.

Dare de seamă a slujitorului domnului Székely care a fost trimis înapoi la 4 iunie din Tîrgul Iași — pe ungurește Iazvasar — reședința domnului Moldovei, de către domnul voievod și a ajuns aici la Cluj, în ziua de 12 dis-de-dimineață.

Mai înainte de a-și porni armata sa în Moldova, preastrălucitul Mihai voievod a trimis la voievodul Ieremia pe doctorul Muralto, cu fratele acestuia Hector, ca să nu lase nici o piatră neîntoarsă în scopul ca acesta să facă o alianță cu Mihai voievod și să se hotărască să ridice odată cu acesta armele împotriva turcilor. Voievodul Ieremia a făgăduit să țină cu tărie aceste ⟨puncte⟩. Între timp Mihai voievod purcedînd în grabă, a intrat în Moldova. Aflînd acest lucru Ieremia voievod a pus să fie închis doctorul Muralto, cu 17 (?) inși, și să fie ținut închis în Hotin. Dar Ieremia a luat-o la fugă, urmărit în grabă de Mihai cu cavaleria. În foarte multe locuri au fost uciși mulți polonezi, mai ales de către călăreții unguri.

Ieremia voievod a ajuns la timp la Hotin, ⟨iar⟩ Sigismund Báthory împreună cu căpitanul Toma Csomortány au rămas la conducerea oastei, mai ales în scopul de a se putea împotrivi mai aprig cu artileria (?) pe la locurile mai anevoioase ale drumului și pe la poduri (ca să nu fie lăsată în urmă pedestrimea poloneză). Iar în ziua de douăzeci și șapte (?) mai, s-a început o luptă deschisă la Hotin, și în cele din urmă cu ajutorul lui Dumnezeu Mihai voievod a cîștigat biruința dobîndită cu mare vitejie. Acolo a mai zăbovit patru zile cu armata, și a lăsat pentru apărare și pentru pază 3 000 de munteni și de moldoveni, ca să nu iasă cumva Ieremia voievod din Hotin.

Apoi s-a dat slobozire oastei lui Pătrășcu voievod și secuilor să se înapoieze la ei, iar Mihai voievod însuși a intrat la 1 iunie în cetatea de scaun a Moldovei, Iași, iar acum e ocupat cu impunerea jurămîntului de credință nestrămutată din partea localnicilor și cu inspectarea lor. Magnații și boierii mai de seamă se grăbesc să se închine lui Mihai.

În ziua de 2 iunie a fost dată audiență publică tuturor. Pe Baba Novac împreună cu armata sa l-a trimis în ziua de 4 iunie spre fluviile Nistru și Dunăre, ca să nimicească prin foc și sabie pe toți cei care nu ar vrea să-i jure credință lui Mihai voievod.

Cînd a dat audiență în ziua de 2 iunie persoanelor mai de seamă, a vorbit în primul rînd cu solii turci cu fața mulțumită și zîmbitoare, precum am văzut chiar eu.

Ioan Székely m-a asigurat că domnul voievod ar fi spus ⟨cuvintele⟩ acestea : „Dacă domnii mei nu ar fi zăbovit atîta, aș fi ocupat și cucerit cu ajutorul lui Dumnezeu pînă acuma, fără nici o lovitură de tun, Timișoara, Gyula ⟨și⟩ Becicherecul ⟨căci⟩ cel de sus îmi arătase calea spre aceasta. Dar dacă s-a zăbovit atîta, vina nu trebuie să mi se arunce

mie, căci din partea mea nu a fost nici o lipsă şi acum sînt credincios şi gata să servesc pe Maiestatea Sa Imperială".

În ultima zi a lunii mai, am vorbit cu doctorul Iosif şi acela trimite prin mine în numele său răspuns domnilor comisari: Să fie sigur de lucru acesta: doar să ştie cum să se poarte cu domnul voievod şi vor obţine tot ce vor cere de la el, mos illi est gerendus.

Umblă zvonul îndeobşte că Mihai voievod a hotărît că, de cum se va întoarce din Moldova, va împresura Timişoara.

Se vorbeşte că voievodul ar vrea să păstreze pentru el Moldova, să dea Ţara Românească fiului său Pătraşcu, iar Transilvania să o predea împăratului roman, ceea ce doresc şi cei din Transilvania, precum mi-a spus judele din Mediaş.

Ieremia voievod a pus să se vestească din Hotin că oricine l-ar părăsi pe Mihai voievod şi ar vrea să slujească cu leafă lui Ieremia el făgăduieşte o leafă de zece florini pe lună pentru ostaşii călări, şase pentru pedestraşi şi opt pentru „decurion".

Soţia şi fiica lui Ieremia voievod continuă să stea în Podolia din cauza prădăciunilor cazacilor.

Mihai voievod a pus să se vestească în Polonia că dacă printr-o întîmplare oarecare Ieremia voievod s-ar duce din Hotin în Polonia, să nu fie primit nicidecum, căci altminteri a luat hotărîrea să-l caute oriunde ar fi.

Solia poloneză e aşteptată din clipă în clipă.

Cu pedestraşii polonezi din Suceava m-am întîlnit pe pămîntul Moldovei. I-am întrebat cu tot dinadinsul dacă Sigismund Báthory ar fi acolo. Ei au întărit prin jurămînt că amintitul Sigismund a stat în Suceava o jumătate de an, şi că în fiecare zi strălucit înveşmîntat se desfăta cu vin şi cu muzică.

Pedestraşii polonezi se blestemă pe sine că s-au predat cu atita uşurinţă în Suceava. După ce le-a smuls jurămîntul <de credinţă> i-a trimis la Lipova împreună cu soţiile şi cu copiii.

Dacă ei şi-ar fi dat seama de foametea aceasta, ar fi voit mai bine să rabde pînă la urmă în Suceava.

Locuitorilor tîrgurilor şi moşiilor pîrjolite de ostaşi li s-a dat o scutire <de bir> de şase ani.

185 **1600 iunie 17, Constantinopol.**

[...][1]. Intendesi il Michál vayuoda esse uenuto in Walachia, il cui ambasciatore anchora è opposso à questa Porta. Si fa motto del polacco douer dannegiarlo se potrà in fauor di Sigismondo. Pure il moscovito par che stij molto presato à fauore del Michál, come poco, ò niente amico del polacco [...][2].

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 76, c. 57—58, Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, serie III, vol. 60A, f. 151.

[...][1]. Se aude că Mihai voievod, al cărui ambasador se mai află încă la Poartă, ar fi sosit în Ţara Românească. Se vorbeşte de polonez

că trebuie să-l păgubească, dacă se va putea, în folosul lui Sigismund. Totuşi, moscovitul care este puţin sau deloc prieten al polonezului pare a fi foarte favorabil lui Mihai [...][2].

---

[1] Situaţia din Constantinopol; unele aspecte ale conflictului din Ungaria; relaţiile polono-otomane.

[2] Despre situaţia trimisului papal în Constantinopol, obligaţiile ce-i revin.

186 **1600 iunie 17, Iaşi.**

Illustrisimi et Magnifici domini etc.

Literas Illustrissimarum Dominationum Vestrarum 7. Iunij Coloswarij datas ad 16 eiusdem Mensis accepimus, ex quibus ea, quae cum de expeditione nostra Moldavica tum de expeditione Dominj Pezzij alijs adiunctis scribant, abunde percepimus. Itaque quod hanc expeditionem occupandae Moldaviae susceperimus, quibus de causis ad hoc non sponte nostra sed ipsa necessitate urgente compulsi simus, sacrae Maiestati Caesareae et Illustribus Dominationibus Vestris iam anteà saepius notum facimus. Non enim (ita certò affirmamus) ulla dominandi libido aut gloriae cupiditas ad hoc nos impulit; sed cum certò cognouissemus, Ieremiam una cum Bathori aperto totius Christianitatis hoste eo agitare consilia, ut Turcis et Tartaris in societatem adscitis facto impetu nos Transyluaniam que funeste bello inuaderent, perditis consilijs obuiam procedendum, obstruendum que iter existimaui ne infensas hostium vires domi expectando extremum subiremus periculum. Si enim hoc hoste post tergum relicto arma in Turcas conuertissemus, quis non intelligit, res non modo nostras, sed et Christianas ingruentibus alia parte cum Ieremia et Sigismundo Barbaris in maximum discrimen, inmò extremum exitium deduce potuisse?

Eo res Transylvaniae sunt loco, ut si Molduiam pro hoste habeant, rebusque contra Turcam gerendis sit incumbendum! aut Moldaviae potiri, aut Transylvaniam amittere necessum sit. His rationibus quod hostilem eamque vicinam provinciam occupauerimus, non certè contra benignam Sacrae Caesareae Maiestatis voluntatem aut crebram Illustrissimarum Dominationum Vestrarum protectionem, inutiliter factum esse arbitramur, immò consilium hos institutumque nostrum signum et manifestissimum indicium exhibere potest, cum alia omnia, tum etiam hanc expeditionem eo tantum fine à nobis susceptum esse, ut imposterum commodius et utilius Suae Maiestati Caesareae et Reipublicae Christianae sublatis obstaculis operam, industriam fidemque nostram contra immanissimos barbaros hostes probare possimus, non ut inter Sacram Maiestatem Suam et Regnum Regemque Poloniae alioquin etiam Augustissimae domui Austriacae affinitate iunctum ad rumpendum foedus mutuamque concordiam ulla a nobis praebeatur occasio, promptissimum potius et Coronae et ipsi Regi Poloniae inseruiendi stadium ubi opus fuerit, declaraturis, Vnde minari satis non possumus, quod perditorum quorundam sermones aliquam de integerrima fide atque constantia nostra apud Caesaream Maiestatem mouere possint suspicionem, cum tamen syncerum erga Rempublicam Christianam studium nullo unquam tempore in nobis

desiderari potuerit, non enim altò quam ad unicam Christianitatis salutem consilia actionesque nostra referimus.

De Domini Peczij expeditione, quod, cum non esse cum pecunia solummodo missum Illustrissimae Dominationes Vestrae credunt, quamobrem ista mora facit, non animaduertimus, etenim nos firma spe benigni Suae Maiestatis subsidij ea rerum gerendarum fundamenta iecimus, in quibus si Sacrae Maiestatis Suae gratiosa liberalitate destituemur, ex eoque detrimentum aliquod Respublica Christiana ceperit, non nostra id culpa sed aliena tarditate accidere potest. Ne quid igitur meritò in nobis requiratur, iam nunc expedimus ad Dominum Peczium Generosos Franciscum Alard et Andream Barchay, qui mentem ipsi sensumque nostrum de omnibus referant. Nec est quod ob detentionem Illustrissimarum Dominationum Vestrarum iniuriosamque tractationem à maturando aduentu deterreatur : iam antea Dominationibus Vestris perscripsimus, id omne inscijs et inconsultis, immò penitus inuitis nobis esse commissum, cum enim nos perinde uti Illustrissimas Dominationes Vestras Suae Maiestatis fideles clientes agnoscamus, insignem istam iniuriam non tam alienam, quam nostram ducimus. Qua propter Illustrissimae Dominationes Vestrae certò sibi persuadeant, nos pro integerrimo nostro erga Suam Maiestatem affectu, eam contumeliam haudquaquam multam praetermissuros : iam Deo volente iter domum ingredimur, deque hoc negocio ita statuemus, ut et Dominationes Vestrae Illustrissimae et audaciae istius authores uindictam nostram intelligant non defuisse.

De motibus et apparatibus Turcicis, quae Illustrissimae Dominationes Vestrae scribunt, ea nos quoque perceperamus, quamuis certum de proposito eorum nihil acceperimus, vigilabimus tamen interim et ubi primum certi aliquid intellexerimus. Dominationes Vestreas quam primum commonefaciemus. Quas de coetero bene valere cupimus. Datum in oppido Iazwasar, die 17 Iunij, Anno 1600.

Michael Vaiuoda

Ad Magnificos Dominos Sacrae Caesareae Maiestatis in Transyluaniam expeditos Commissarios.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 73, c. 275—277; Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, 1600 Juli, No. 44, f. 79—80; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 75.

Preailuştri şi magnifici domni etc.

La 16 iunie, am primit scrisoarea domniilor voastre preailustre, dată la Cluj, la 7 iunie, din care am aflat cele scrise despre expediţia noastră în Moldova, cît şi despre călătoria dlui Pezzen. Am întreprins această expediţie pentru ocuparea Moldovei, fiind împinşi la aceasta nu din voia noastră, ci de însăşi necesitatea stringentă ; aceste motive le-am făcut cunoscute mai înainte deseori Sacrei Maiestăţi imperiale şi domniilor voastre preailustre. Căci (aşa afirmăm cu certitudine) nu pofta de a stăpîni sau lăcomia de glorie ne-a împins la aceasta, ci pentru că am aflat, în mod sigur, că Ieremia, împreună cu <Sigismund> Báthory, duşman făţiş al întregii creştinătăţi, nutresc planuri ca, printr-un atac neaşteptat să ne invadeze în Transilvania printr-un război funest, luînd în tovărăşie turci şi tătari ; am socotit <deci> că trebuie să prevenim nelegiuitele

planuri și să le închidem drumul, căci așteptînd acasă forțele amenințătoare ale dușmanilor, ne-am fi expus unui pericol extrem. Căci, dacă, lăsînd pe acest dușman în spate, am fi întors armele contra turcilor, cine nu înțelege că nu numai treburile noastre, dar și cele creștine ar fi putut fi aduse în cea mai mare primejdie, ba chiar la dezastru, dacă din altă parte amenință barbarii ⟨împreună⟩ cu Ieremia și Sigismund?

Treburile transilvănene sînt într-o astfel de situație, încît, dacă ⟨avem⟩ Moldova drept dușman[1] și ⟨totodată⟩ trebuie să ne ocupăm de purtarea luptei contra turcului, este nevoie ori să punem stăpînire pe Moldova, ori să renunțăm la Transilvania. Din aceste motive, am ocupat provincia dușmănoasă[1] și vecină; socotim însă că acest lucru, făcut desigur împotriva voinței binevoitoare a Sacrei Maiestăți imperiale sau a protecției statornice a Domniilor Voastre, n-a fost fără folos, ba chiar acest plan și începerea luptei noastre pot oferi semnul cel mai evident că această expediție, ca și toate celelalte, au fost întreprinse de noi numai cu acel scop, pentru ca, după înlăturarea piedicilor, să putem dovedi și pe viitor mai ușor și cu mai mult folos Maiestății Sale imperiale și creștinătății silința, zelul și credința noastră contra celor mai cruzi dușmani barbari, și nu vom da vreun prilej de rupere a alianței și a înțelegerii reciproce între Sacra Maiestate și regatul și regele Poloniei, dealtfel legați prin înrudire cu preaaugusta Casă de Austria, ba mai degrabă vom arăta cea mai devotată grijă de a servi și Coroanei și însuși regelui Poloniei, acolo unde va fi nevoie. Ne întrebăm mereu cum pot zvonurile unor nelegiuiți să stîrnească bănuială la Maiestatea imperială, asupra celei mai neștirbite credințe și statornicii a noastră, pentru că totuși devotamentul sincer față de creștinătate nu ar putea nicicînd lăsa de dorit în noi, căci planurile și acțiunile noastre nu privesc nimic altceva decît numai salvarea creștinătății. Despre călătoria dlui Pezzen, domniile voastre cred că nu a fost trimis doar cu banii, — din care motiv s-a produs această întîrziere — iar noi nu ne supărăm; noi însă ne-am pus speranța fermă în sprijinul binevoitor al Maiestății Sale, în acea temelie pe care o constituie banii, iar dacă vom fi părăsiți de binevoitoarea dărnicie a Sacrei Sale Maiestăți, iar din această cauză creștinătatea va fi păgubită, aceasta nu va fi din vina noastră, ci din încetineala altora. Așadar, ca să nu ni se impute ceva, pe bună dreptate, nouă, chiar acum trimitem la dl Pezzen pe nobilii Francisc Alard și Andrei Barcsay, care să-i relateze lui însuși gîndul și părerea noastră despre toate. Și pentru ca sosirea grabnică ⟨a lui Pezzen⟩ să nu fie împiedicată din cauza arestării domniilor voastre și a procedării nedrepte, am scris mai înainte domniilor voastre că toate acestea au fost comise fără știrea și aprobarea noastră, ba chiar cu totul fără voia noastră; dar fiindcă noi recunoaștem pe domniile voastre preailustre ca familiari credincioși ai Maiestății Sale, considerăm această gravă nedreptate ca fiind nu a altuia, ci a noastră. De aceea, domniile voastre preailustre se vor convinge, desigur, că noi, din dragoste deplină față de Maiestatea Sa, nu vom lăsa să treacă nicidecum ⟨nepedepsită⟩ această insultă; acum, cu voia lui Dumnezeu, pornim pe drumul spre casă, iar în legătură cu această chestiune vom hotărî astfel încît și domniile voastre preailustre, și făptuitorii acestei cutezanțe să înțeleagă că nu va lipsi pedeapsa noastră.

Despre mișcările și pregătirile turcești, ceea ce scriu domniile voastre am primit și noi; deși nu am căpătat nimic sigur despre planul lor, vom fi totuși între timp cu băgare de seamă și îndată ce vom afla

ceva sigur, vom comunica imediat domniilor voastre. Dealtfel, dorim să fiţi sănătoşi. Dat în tîrgul Iaşi, în ziua de 17 iunie în anul 1600.

Mihai voievod.

Către magnificii domni comisari ai Sacrei Maiestăţi imperiale, trimişi în Transilvania.

[1] De fapt Ieremia Movilă.

187 **1600 iunie 20, Roman.**

Michael, Transilvaniae, Moldaviae et Valachiae Transalpinae Vaivoda, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliarius etc.

Generosi et Egregii, fideles nobis dilecti. Salutem et favorem.

Megtekintvén fö atyátokfiainak irettetek való könyörgéseket, minnyájan, valakik házatok kivöl vadtok, kegyelmeségönk alá vöttök Keheylmeteket, assecuralván Kegyelmeteket az mi hitönkre, hogy senkinek Kegylmetek közzöl semmi bántása tölönk nem leszen. Intjük azért szeretettel Kegyelmeteket, hogy Kegyelmetek asz mi kegyelmességönket jó neven vevén, jöjjön mindentek hazájába vissza, feleségéhez, gyermekéhez. Elhivén Kegyelmetek azt bizonynyal, hogym nem hogy tölönk vagy hozzánk tartozóktól bántástok lenne, de söt inkább kegyelmességönket és jó akaratunkat látjátok, valakik az mi birodalmunk alá hajtjátok fejeteket, és nekönk jámborul szolgáltok. Et bene valete.

Datum in oppido nostro Roman-Vásár, die 20. Iunii. Anno domini 1600.

Io Mihail Voevod

A. Veress, *Documente*, VI, p. 129—130; Bibl. Ord. Zamoyskiej, Warszawa, Collectio alphabetica.

Mihai, voievod al Transilvaniei, Moldovei şi Ţării Româneşti, consilier al Sacrei Maiestăţii imperiale şi regale etc.

Nobili şi distinşi, credincioşi iubiţi de noi, sănătate şi bunăvoinţă.

Văzînd rugăminţile rubedeniilor voastre pentru voi v-am primit pe toţi care nu sînteţi la casele voastre în milostivirea noastră, încredinţînd pe domniile voastre pe cuvîntul nostru că nimănui dintre Domniile Voastre nu li se va întîmpla nici o supărare din partea noastră. Sfătuim de aceea cu dragoste pe domniile voastre, ca domniile voastre luînd în nume de bine milostivirea noastră, să se întoarcă cu toţii acasă, la nevastă, la prunci. Crezînd domniile voastre cu tărie, că nu numai că nu veţi suferi nici o supărare din partea noastră sau a alor noştri, ci mai curînd veţi simţi milostivirea şi bunăvoinţa noastră cei care vă plecaţi capul sub stăpînirea noastră şi îmi slujiţi cu omenie.

Dat în tîrgul nostru Roman, în ziua de 20 iunie,
anul Domnului 1600

Io Mihail Voievod

Jasnie Wielmosznÿ a moÿ Mcziwy Panie Panie a Dobrodzieiu mnie wielcze Mcziwÿ.

Nanisszę sluzbÿ moie zaliecząm w Mcziwą łaskę WM mego Mcziwego Pana ÿ Dobrodzieia, etc.

S pisania WM mego Mcziwego Pana wyrozumiewąm ze tessz tamtę niebespieczeństwa ÿ trwogy z Zięmię Wołoskÿ zahodzą, o ktorÿch miałem był WM memu Mcziwemu Panu dawno dacz znaćz, alem rozumiał ze WM Jego Mcz Pan Hetman Polnÿ[1] o wsisztkiem wiadomęm uczinićz raczÿł. Therassz isz mi WM raczÿssz pisaćz, abÿm WM o tÿch niebespieczenstwach ÿ o ludzie oznaimił, tedÿ to czo więm WM memu Mcziwemu Panu oznaimuię.

Naprzod ze sam tak wielkie trwogi sąm issz takię od dawnÿch czassow powiadaią nie bÿwalÿ, bo ludzie nie tÿlko z szioł ale ÿ z miasteczek wsisczi prawie pouczłekali. A to ten Pąn Mihal posłał sam iakiegossz Capitana Deli Marca spułczwartą thisięczÿ ludzi, ktorzÿ się położÿli w rowney milÿ od Sniathina, a za Czarnowczami we dwu mil powiadaią iest tess tak wielw ludu. Do thego czasu iescze zadneÿ krzÿwdÿ nie czinili. Pąn Bog to wię czo się daleÿ bendzie działo. Acz pisse do mnię Capittan często krocz abÿ się ludzię niebalÿ, ale Jego Mcz Pąn Hetmąn pissał mi abÿm bÿł ostroznÿ, ze bÿm się tÿm iego obludnem powiescziąm nie dał uwodzićz, s ktorego listu WM się dostatecznie sprawićz bendziess raczÿl.

Pissałęm do Jego Mczi Pana Hetmana, takze ÿ do Jego Mczi Pana Woiewodÿ Belskiego, abÿ sam z kilką seth ludzi dlia wscię̨tu them ludziom posłaćz raczili, obiectuiącz thisiącz ludzi postawićz z kosszami, tedÿbÿ się to bÿlo za pomoczą Bozą wsisthko pogniothło, nie chczial tego zaden z Jch Mczi uczinićz. Czozem daleÿ czinićz mial? iedno zmiłowania Pańskiego oczekawaćz a na abronę WM swego Mcziwego Pana, na ktorą sam sliachthÿ niemało czeka, dziwuiącz się temu niepomału ze WM tak nierÿchło raczÿssz przÿbÿwaćz, wiedząсz otÿm ze tu prawię wrota wielkię do Polski ten Nieprzÿaczielma. Prosszę tedÿ unizenię WM swego Mcziwego Pana abÿsz się WM sam owem gosczińczem obroczicz reczil, słiszę tak wsisczi powiadaią ze skoro bÿ tam krolewskię woÿsko pliacz otrzÿmało, issz na Sniatÿn ÿ Cołomÿą, prosto isćz maią do Węgier, a zgoła tędÿ ktorędÿ P. Taranowski ludzię Mihalowi przewodzil. Sząm Mihal powiadaią w Iasziech iesth, a nad tamthem woiskiem pod Choczin iem Sekiel Moÿsesz.

Jego Mcz Pąn Waczław Zamoiski w Węgrzech został, o ktoregom się umislnie pÿtał, w łasczę wielkieÿ u niego iesth, ÿ wsisczi Polaczÿ w Węgrzech zostali, etc. Posiląm WM swemu Mcziwemu Panu mieszczanina ktoregom słał na strassz tak do Węgierskiego woiska iako ÿ do naszego, s ktorego WM dostatecznię szię sprawićz bedziesz raczÿl, tenze ÿ o przescziu WM swemu Mcziwemu Panu da sprawę bo swiadom theÿ drogi barzo dobrze, po wołosku umię prawie dobrze, ÿ moze mu wierzÿcz.

Prosszę WM swego Mcziwego Pana zebÿssz mi WM raczÿl o sobię dawaćz znaćz, gdzię się WM bedziess racził obroczićz, iesli zebÿ sam czo nowego przÿpadło ze bÿm WM swemu Mcziwemu Panu iak naipredzeÿ oznaimiał, albo sąm przÿbieza WM dawać znacz. Wÿbił Wołosą na głowe ktorzÿ skÿmi idą do Iassz. Tak słissze ze tego ludu ma wieczeÿ przÿbÿdz sam pod Sniatÿn. Sługa WM mego Mcziwego Pana dziss przÿachał, ktorego zaras odprawuię (die 20 wieczor). Na ten czassz

więczeÿ nicz tÿlko unizenie prosszę WM swego Mcziwego Pana, ze bÿsz WM moim Mcziwem Panem ÿ Dobrodzieiem bÿdz raczÿł, prosącz pilnię ze bÿsz WM odemnie to pisanie Mcziwie przÿiącz raczÿł. Z Sniathina d. 21 Iunÿ, A° 1600.

Wedlug pisania WM mego Mcziwego Pana posiląm dvu miesczanow ktorzÿ swiadomi drog ÿ szziezek ÿ po wołosku prawie dobrze umieią, bo tam prawie zrosli.

Zdradÿ w Wołosech iest barzo wiele, miedzÿ insemi iest sam ieden ktorÿ z listhÿ się często przemÿka przess Niestr do niktorÿch Panow od Mihala. Oczÿm serzeÿ ustnie.

WM mego Mcziwego Pana ÿ Dobrodzieia nanisszÿ sługa

Mikołaÿ Zebrowsski.

<Adresa> Jasnie Wielmoznemu a mnie Mcziwemu Panu ÿ Dobrodziejowi Jego Mczi Panu Panu Canczlierzowi i Hetmanowi Wielkiemu Coronnemu, etc. do rąk własnÿch Jego Mczi.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R. P. Polonă, r. 2, 313—311; Archiwum Główne Akt Dawnich, Warszawa; Archiwum Zamoyskich, Korespondencja, sygn. 711/16 (olim s. II, t. XXII, pl. 74, nr. 16, original; I. Corfus, *Mihai Viteazul şi polonii*, Buc., 1938, p. 311—315.

Preaputernice şi milostive al meu domn, domnul şi binefăcătorul meu mult milostiv.

Încredinţez preaplecatele mele slujbe îngăduinţei milostive a domniei tale, domnul şi binefăcătorul meu milostiv.

Am înţeles din scrisoarea domniei tale, domnul meu milostiv, că tot vin din ţara Moldovei acele primejdii şi spaime despre care ar fi trebuit de mult să dau de ştire domniei tale, dar am socotit că domnia sa domnul hatman de cîmp[1] a binevoit a te înştiinţa de toate. Acum, deoarece domnia ta binevoieşti a-mi scrie să te înştiinţez de aceste primejdii şi de aceşti oameni, aduc la cunoştinţa domniei tale, domnul meu milostiv, ceea ce ştiu.

Mai întîi, atît de mare este spaima pe aici, încît se spune că n-a mai fost aşa încă din vremuri de demult, căci au fugit aproape toţi oamenii, nu numai din sate, ci şi din orăşele. Iar acest domn Mihai a trimis chiar pe un oarecare căpitan Deli Marcu, cu 3 500 de oameni, care s-au aşezat la doar o milă de Sniatyń, iar la două mile dincolo de Cernăuţi se spune că se află tot atît de multă gloată. Pînă acum încă n-au făcut nici o pagubă, Dumnezeu ştie ce se va întîmpla mai departe. Deşi în repetate rînduri căpitanul mi-a scris <Deli Marcu> ca oamenii să nu se teamă, Domnia Sa domnul hatman de cîmp mi-a scris să fiu prevăzător şi să nu mă las ademenit de poveştile lui prefăcute; din scrisoarea acestuia vei binevoi şi domnia ta să-ţi dai îndeajuns seama de acest lucru.

Am scris domniei sale domnului hatman, precum şi domniei sale domnului voievod de Belz, să binevoiască a trimite cîte două sute de oameni pentru a ţine piept acestor oameni, făgăduind din parte-mi să pun la dispoziţie 1 000 de oameni cu coase; atunci, cu ajutorul lui

Dumnezeu, s-ar înlătura totul; n-a vrut însă nici unul din domniile lor să facă aceasta. Ce mai aveam de făcut apoi? atîta doar, să aştept îndurarea Celui de Sus şi ocrotirea domniei tale, domnul meu milostiv, pe care o aşteaptă şi nu puţini şleahtici mirîndu-se mult că domnia ta binevoieşti a veni prea încet, ştiind doar că acest neprieten îşi deschide mari porţi aici în apropiere de Polonia. Astfel, rog cu plecăciune pe domnia ta, domnul meu milostiv, să binevoieşti a te întoarce tot pe acea cale; aud — aşa vorbesc toţi — că oastea regelui, îndată ce primeşte solda, va pleca prin Sniatyń şi Colomeea de-a dreptul spre Ungaria mergînd tot pe acolo, pe unde a dus domnul Taranowski oamenii lui Mihai. Despre Mihai se spune că se află la Iaşi, iar peste oastea de la Hotin este Moise Székely.

Domnia Sa domnul Waclaw Zamoyski, despre care înadins am întrebat, a rămas în Ungaria şi se află în mare graţie la acela şi mulţi polonezi au rămas în Ungaria etc. Îţi trimit domniei tale, domnul meu milostiv, pe un orăşean pe care l-am trimis ca iscoditor atît la oastea ungurească, cît şi la a noastră; de la acesta vei binevoi domnia ta să te lămureşti îndeajuns; acelaşi om îţi va raporta domniei tale şi despre trecătoare, căci cunoaşte foarte bine acest drum, ştie aproape bine româneşte şi se poate avea încredere în el.

Rog ca domnia ta, domnul meu milostiv, să binevoieşti a-mi da de ştire unde vei binevoi să te întorci pentru ca, dacă se va ivi ceva nou, să-ţi dau de veste domniei tale cît mai repede sau însumi să alerg să te înştiinţez. ⟨Mihai⟩ le-a dat la cap moldovenilor care se îndreaptă spre Iaşi. Aud că are să vină mai mult norod de acesta chiar la Sniatyń. Slujitorul domniei tale, domnul meu milostiv, a sosit astăzi şi am să-l trimit curînd îndărăt (pe ziua de 20, seara). Deocamdată, nimic mai mult, numai că te rog cu plecăciune să binevoieşti a-mi fi domnul şi binefăcătorul meu milostiv, rugîndu-te stăruitor să binevoieşti a primi îngăduitor această scrisoare din partea mea. Din Sniatyń, în ziua de 21 iunie, anul 1600.

Potrivit scrisorii domniei tale, domnul meu milostiv, trimit doi orăşeni care cunosc drumurile şi cărările şi ştiu aproape bine româneşte căci sînt crescuţi pe acolo. Trădări sînt foarte multe în Moldova; între alţii este chiar unul care se strecoară adesea cu scrisori din partea lui Mihai, peste Nistru, la unii domni de-ai noştri. Despre acestea — mai pe larg, prin viu grai.

Al domniei tale, domnul şi binefăcătorul meu milostiv, prea plecat slujitor, Nicolai Zebrowski.

⟨Adresa⟩ Preamăritului şi milostivului meu domn şi binefăcător, domniei sale domnului cancelar şi mare hatman al Coroanei etc., în mîna proprie a domniei sale.

---

[1] Stanislaw Zółkiewski.

189 **1600 iunie 27, Cluj.**

[...][1]. Heut ist der Ban Michaltschi wider zu uns khumben und uns abermall die Moldauische Victori davon, doh noh Hotin und die Erhaltung der ganczen Moldau manglt, fabulose und hiperbolice exagge-

rirt. Daneben vermeldt ob wol der Stoika nah dem Petraschko geschikht worden, in im die Moldau einzusetzen, so wöll in doh die Muetter von ir durhaus nit lassen, welches niht die rehte, sondern dise die Ursach ist, dass er, Herr Waida, die Moldau noh niht reht versichert, noh bezwungen hatt. Es gibt auh Michaltschi fur, sein Herr hab 4 Veldleger in der Moldau, an unterschidlihen Ortten, uberal wo ein Gewalt furbrehen wolt, sich zu o pponirn; sonst sorg er sich vor den Pollakhen niht, es sey ein langsamb, wäh Volkh; die Pollakhen ziehen niht zusamben, werden sich der Moldau niht annemben.

Der Herr Waida hat 4 Spanschaftten inn der Moldau, gegen Bender, Killi, Akerment, auf vill Ihar Zins und Steuer, frey gelassen, damit sie inn der treu beständig bleiben.

Der Baba Novak sey mit 3000 Man über den Nester; hab bis auf Kamenecz alles verhört und geblündert, und Hotin khene sich niht lang erhalten [. . .][2].

Nochmalls hett Ban Michaltschi nur des Herrn Pezzen hereinkhunft regirt, und das Gelt, daruber wir mit im die Haubtsach, nemblih die Cession dises Landts mit allen Glimpfen und woll fundirten Argumenten, nur conversando, conferirn wöllen, und haben im zu verstehen geben, dass Herr Pezzen hauptsächlih nit wegen Hereinfürung des Gelts, sondern von wegen der Renunciation, daher inns Land, sambt uns, deputirt sey. Der Herr Waida gibt uberal aus, das Land sey E. Mth., so mues je volgen, das E. Math. Herr diss Landts ist, und khein ander Haubt uber sich gedulden werden. Aber er Mihaltschi hatt sich gar niht einlassen wöllen; sovil aber gleichwol schiessen lassen, sein Herr wöll Haubt des Landts bleiben, mit E. Math. Gnad und Zuegebung; er hab nit verdient dass man in hinausgestossen soll.

Wir haben in darczue nit bringen khunnen mit uns darvon vertreulih zu reden, und zu betrachten, wann ein Unglukh den Herrn Waida träf, wie dann der Khriegsausgang aller Enden inn der Weld misslichist, und der Herr Waida umbkhömbe, oder gefangen wurde, wie es doh mit Bestöllung des Regiments ein Beschaffenheith haben wurde. Wass Eur Matth. Abgesanten und seinen des Herrn Waida furnemben Rätten gebur auf solche khunftige Fäll zugedenkhen und treulih die furzugehen. Darauf er vermessenlih geantwort, es seyen Leuth unter inen die niht allein diss, sondern mehr Länder regirn khunten; so haben sie noh ein jungen Herr : der Herr Waida habe solches alles woll schon vor bedaht [. . .][3].

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 73, c. 512—510; Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, Juny 1600, No. 39, f. 8, 9; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 951—952.

[. . .][1]. Azi banul Mihalcea a venit la noi şi ne-a prezentat din nou cu exagerări fabuloase şi hiperbolice victoria din Moldova, din care totuşi lipseşte încă Hotinul, precum şi ⟨garanţia⟩ menţinerii întregii ţări a Moldovei. Totodată, a anunţat că, deşi Stoica fusese trimis după Pătraşcu, pentru a-l instala în Moldova, totuşi mama sa nu vrea să-l lase să plece de lîngă ea; aceasta ar fi cauza — şi nu cea adevărată — că el, domnul voievod, încă n-a asigurat cu adevărat, nici n-a supus Moldova. Şi Mihalcea arată că stăpînul său are patru tabere în Moldova, în locuri diferite, pretutindeni unde o forţă ar vrea să irumpă, pentru a i se opune; dealtfel, el nu se teme de polonezi, oastea acestora este

lentă şi instabilă; polonezii nu se concentrează şi nu vor lua în stăpînire Moldova.

Domnul voievod a scutit de bir şi dăjdi, pe mulţi ani, patru ţinuturi din Moldova, spre Bender, Chilia, Akkerman, ca să rămînă statornice în credinţa lor <faţă de el>.

Baba Novac a trecut Nistrul cu 3 000 de oameni; a pustiit şi jefuit totul pînă la Cameniţa, iar Hotinul nu mai poate rezista mult timp [...][2].

Apoi, am vrut să discutăm, numai în chip de conversaţie, cu toată blîndeţea şi cu argumente bine fondate, problema principală, anume cedarea ţării <Transilvaniei> şi i-am dat de înţeles că dl Pezzen este trimis în ţară, împreună cu noi, nu pentru a aduce bani, ci în primul rînd în chestiunea renunţării. Domnul voievod afirmă pretutindeni că ţara este a Maiestăţii Voastre, de aici urmează în mod necesar că Maiestatea Voastră sînteţi stăpînul acestei ţări şi că nu va tolera altă căpetenie deasupra sa. Dar Mihalcea n-a acceptat să intre în discuţie; totuşi i-au scăpat aceste vorbe, anume că stăpînul său vrea să rămînă conducătorul ţării, cu milostivirea şi aprobarea Maiestăţii Voastre; el n-a meritat să fie zvîrlit afară.

Noi nu l-am putut determina să stea de vorbă cu noi confidenţial despre aceasta şi să ia în consideraţie eventualitatea unei nenorociri care l-ar lovi pe domnul voievod, precum şi cea în care finalul luptei <din Moldova> ar fi în cele din urmă foarte prost, iar domnul voievod ar muri sau ar fi luat prizonier, oare ce s-ar întîmpla <atunci> cu sarcina guvernării? Solii Maiestăţii Voastre şi distinşii consilieri ai domnului voievod se cuvine să se gîndească la astfel de cazuri posibile şi să ia măsuri de bună credinţă.

La acestea, <banul Mihalcea> a răspuns cu semeţie că printre ei există oameni care ar putea guverna nu numai această ţară, ci chiar mai multe; astfel, ei mai au un tînăr domn; domnul voievod s-a gîndit deja la toate acestea [...][3].

---

[1] Despre raportul aceloraşi comisari imperiali din 25 iunie 1600.

[2] Trimiterea de noi ajutoare militare în Moldova; ştiri despre întărirea oastei poloneze; text cifrat.

[3] Banul Mihalcea arată că nu are poruncă de la Mihai Viteazul de a intra în discuţie cu ei, dar asigură că, atunci cînd va sosi Pezzen, se va face tot ceea ce va porunci împăratul.

190 **1600 <înainte de 28 iunie>.**

† Îvăţătura Domnului, lui Mihaiu, voevoda Ţărăi Rumâneşti, ce-au dat solilor ce-au trimis la craiul leşescu.

Cu căt păntru luotooarea Moldovei avem păsu de cătră leaşi, trebuiaşte să dăm seama păntru ce am luat Moldova şi aşa trebuiaşte să dezlegaţi lucrul:

1. Păn am fost î Ţeara Rumănească, atunce încă Eremiia Voevod şi cărţi şi soli au trimisu pentru noi să întărâte turcii asupra noastră şi ne-au micşurat numele nostru ş-au scornit acatare lucrure pre noi î tooate laturile ca să perim.

2. Ş-aceasta încă se-au îtămplat căndu am fost î Ţeara Rumănească: el au cerşut de la înpăratul turcescu frăţini-său domniia mea şi i-au fost găndul cum mă va piiarde.

3. Aceaste lucrure încă ară fi destul a ne îvrăjbi; ce derptu aceaia în-am aşteptat să ne pue jos şi am trimes soli şi cărţi la elu să se pleace, să fim cu frăţie şi ne-au dat răspunsu bunu, iar pre de alte laturi el au trimes cărţi şi soli de-au îblat de să rădice turcul şi tătarul asupra noastră; şi i-am apucat şi cărţile la măna nooastră.

4. Acum, de curăndu, au ţinut pre Batră Jigmon lăngă el, î Moldova, şi se-au sfătuit cum va face să ne strice şi să ne îvrăjbească cu leahul şi să se rădice cu turcul şi cu tătarul pre noi, să ne piiarză, cu doamnă-mea şi cuconi, sau să ne scoaţ deî ţeară şi să ne ia ţearaa.

5. Prinsu-i-am ş-alte cărţi cu carea au înblat furiş să pleace ardeleanii cătră el; în tooat măndriia se-au ispititu în aleanul nostru şi, pre noi, carei săntim slugi credincioоase a tooată creştinătăţei, ne-au băntuit î slujba noastră, care cu cărţile lui vom adivăra că sănt la măinele nooastre. Aşa, văzăndu noi perirea nooastră şi cugitul lui cel rău, ce, ne-am apărat şi, cu ajutoriul lu Dumnezeu, ne-am isprăvit lucrul ş-am stătut de băsău păntru strămbătatea lui; şi nu ne-am rădicat sabiia spre craiul leşescu sau spre ţeara lui să ne chemăm noi vrăjmaşii lor, nič de-acum înainte nu vom să greşim lor nimica, ce vom sili î toat vrem cum să slujim Măriii lui şi ţerăi Măriei lui cu credinţă şi cu blănzie. Rugămu-ne Măriei lui şi ţerăi Măriei lui cum, s-ară fi grăit aimentrea cineva păntru noi, să nu-l creadeţ, ce aşa să ştiţ şi să creadeţ că iaste aşa cum am scris mai sus. Ce să nu vă porniţ pre cuvintele altora carei îblă să fac⟨ă⟩ vrajbă şi sfadă întru tooat creştinătatea. Şĭ să nu îble Măriia lui în-aceasta, cu ţeara, să rădice sabiia în-aleanul nostru, fiindu noi slugile creştineşti şi un sănge cu creştinii şi ei îcă săntu creştini şi să nu trag⟨ă⟩ băsău pre noi.

Iară, cum au fost trimes Măriia lui solul, pre Tranovski Andreiaş, —noi săntem gata a slujĭ cu mare pace Măriei lui şi ţerăi Măriei lui; şi acum încă nu ne lepădăm de aceasta, numai ce vom să îţeleagem voia Măriei mai deşchis şi mai luminat, care lucru îţelegăndu că se v-asemăna ître Măriia lui şi ître noi, poftim să ni dea Măriia lui a ştirea pre cestu om ce l-am trimes, al nostru, cum acestu lucru ître noi voescu Măriei lui, cu sfatul îpreun a ne îtărirea cu jurămintile lor.

Iw Mihail vod.

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXIII/36, p. 10—12; Haus-Hof- u. Staatsarchiv, Wien, Türkei, I, K. 84, f. 237—238, original românesc, iscălitură autografă a lui Mihai Viteazul, cu chirilice, f. 238v; sub nr. 15, Responsio Michaelis Vaijuodae Regi Poloniae, pro Moldauia (Răspunsul lui Mihai voievod către regele Poloniei, despre Moldova); publ. N. Iorga, *Documente noi... relative la Petru Şchiopul şi Mihai Viteazul*, în „Analele Acad. Rom., Mem. secţ. ist.", seria a II-a, t. XX, Buc., 1898, p. 38—39 (textul originalului vechi românesc).

191 **⟨1600 iunie⟩.**

Miloscziwy oswiecony Hospodaru, oznaimię waszej Hospodarskiej mosci, ziem słal do ziemie Woloskiey dla wiadomości, teras iusz przyszli powiedaią ze Mihail woiewoda barzo sie gotuie mocno y prędko do ziemie Ladzkiei y chce wniść trzema stronami. Na Sorokę ma posłać dwa dziescia tysięcy ludzi, a sam za czter dziescy tysięcy ludzi ma iść na Chociem y posłał Baba Nowaka ze dwadziestą tysięcy ludzi żeby przeszedł na Czarno-

wiec y ma sie ziachać nemi ludzmi co są w Czarnowcach. Inaczey nie iesth y the rzecz nie tayno mowią w ziemi Moldawskiey, ale wszędzie tego polno y bez zabawy thu będą. O tem co mi teras prziniesiono waszei Hospodarskiej mosci oznaymuie, y za ciem posłał, dawszy mi na sprawe. Spodziewam sie ze iescze będą u nas y oznaymią mi co tam będzie. Pan Bog zeby przedłużyl wiek Waszey hospodarskiej mosci y zeby dal zeby wszysko po wolei waszei Hospodarskiei mosci było.

Podnozek waszei Hospodarskiei mosci,

Gligory Thalpa stolnik.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R.P. Polonă, r. 8, c. 354; Archiwum Glowne Akt Dawnich, Warszawa; Archiwum Zamoyskich, Korespondencja, sygn. 3028 (olim 1790), p. 152 (olim 91), copie. P. P. Panaitescu, *Documente*, p. 116—117.

Milostive și luminate doamne, dau de știre domniei tale că acei pe care i-am trimis în Moldova pentru știri chiar acum au venit și spun că Mihai voievod se pregătește foarte puternic și repede împotriva țării leșești și vrea să pătrundă pe trei părți. La Soroca va trimite douăzeci de mii de oameni, iar el însuși, cu patruzeci de mii de oameni va merge la Hotin, iar pe Baba Novac l-a trimis cu douăzeci de mii de oameni să treacă la Cernăuți și trebuie să se unească cu oamenii care sînt la Cernăuți. Altfel nu este și aceste lucruri se vorbesc pe față în Moldova și peste tot și se vor întîmpla întocmai fără întîrziere. Despre acestea pe care le-am aflat acum dau de știre domniei tale, și pentru aceasta am trimis, dînd iar de știre Domniei Tale. Nădăjduiesc că vor mai veni la noi și ne vor da de știre ce va fi acolo. Dumnezeu să prelungească zilele Domniei Tale și să dea ca toate să fie după voia domniei tale.

Solul domniei tale milostive,

Gligore Talpă, stolnic.

192 — 1600 iulie 1, Mînău, la 4 mile de Satu Mare.

[. . .][1]. Alls wir gesstern den leczten Juny von Clausenburg verrukht und unser Expedition schon fort geschikht haben, so khumbt des Czaki Istwan Diener so zu seinem Weib abgefertigt worden ist, und zäigt fur gewis an, der Herr Waida sey schon wider aus der Moldau und werde alls gesstern zue Chronstatt sein, Hotin sey noch nicht eingenumben und auch nit mit Moldauern sondern mit Pollakhen beseczt gebliben, sonst hab der Herr Waida die maiste Moldau Ihn unter sich bracht, aber vill der furnembsten Boiarn sein noch retirirt und inn flichten, dirffen nit recht trauen. Dasz Moldauischwesen hatt noch ei schiehes weits Aussehen, und sieht kheinem Beständ gleich.

Wir ziehen gleich mit dem Michaltschi und den beiden Sibenbirgern Alard Ferenzen und dem Bartschai Andreasch fort zu dem Herrn Peczczen gen Saggmar. Die zwen Sibenbirger dirffen von dem Mihaltschi nit khumben und mit uns reden. Zwar so wissen wir auch nit wie sie gegen Eur Maiestät affectionirt sein, und ob sie sich nit unserer gern eissern.

Der Ban Michaltschi sorgt sich zu Saggmar aufgehalten zu werden, und wir sorgen uns werden wir nit alle drej mit einander nicht wider hinein mit im ziehen, so dirffen sie woll solemniter protestirn und weitter khein Tractation Er Herr Waida nit zuelassen wurde wöllen, die ist auch so lang nunmehr angestanden das man mit der Cession bey angehendem Turkhischen Veldzug nicht so harrt inn den Herrn Waida dringen, sondern In villmehr dahin disponirn mues damit er sich inn Eur Majestät und der Christenhaith Diensten treülich und aufrecht wider den Erbfeind brauchen lasse, und nicht zum Feind werde. Er khund hofftig schaden, die gancz Handlung ist musslich und gefahrlich auf allen Seiten, die allein der gerechte Gott durch seine gehaimbe Mittl khan zu recht bringen.

Der Ban Mihaltschi sit zum Julafi auf sein Schlosz, wir haben nit hin gewölt damit wir nicht inn ein Disputat mit dem Mihaltschi geriethen, denn er vermiszt sich dort von seines Herrn wegen zu schaffen zu haben, und das Haus ligt doch inn exterioribus partibus.

Mit dem Herrn Peczczen miessen wir uns einhällig beisamben anwesend aller Wichtigkheit undterreden.

Eurer Khayserlicher Majestät uns allerunterthanigist und gehorsambist beuelhend, Datum Mono vier Meill von Saggmar, den ersten Jullj, Anno 1600.

D. Ungnad frh. Michael Zekell

(Postscript :)

Allergnedigister Khayser und Herr.

Auf ein Eur Majestät Allergnedigiste gemessen Befelh sein wir beed entschlossen unsz wider inn Sibenbirgen alszbald zustellen und on ein Eur Majestät allergnedigisten Willen und on ehrliche licentiatio desz Herrn Waida nicht hinauszzuziehen, wollen druber des Allmechtigen Fursehung erwarten. Der Herr Peczen khann besser sich alsz wie unsz entschuldigen, wie wol die Instruction die er für unsz drej hatt nichts meldet, dasz wir zu Saggmar mit den Weidischen Gesandten tractiren sollen, sondern mit dem Herrn Waida.

Arch. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXIII/48 ; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 83, f. 185—188 ; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 83—84.

[. . .][1]. Cînd am pornit ieri, 30 iunie, din Cluj şi după ce expediasem scrisoarea noastră, a venit servitorul lui Csaki Ştefan, care fusese trimis la soţia lui, şi ne-a arătat ca sigur că domnul voievod a plecat iarăşi din Moldova şi că ieri trebuie să fi fost la Braşov, că Hotinul n-a fost încă luat şi că a rămas ocupat, nu cu moldoveni, ci cu polonezi. Dealtfel, domnul voievod ar fi supus cea mai mare parte din Moldova, dar mulţi dintre boierii de vază s-au retras şi fug de el, neavînd încredere. Chestiunea Moldovei arată încă prost şi nu seamănă a se fi stabilizat.

Noi ne îndreptăm odată cu Mihalcea şi cei doi transilvăneni, Alard Ferenz şi Barcsai Andreaş, spre Satu Mare, la dl Pezzen. Cei doi transilvăneni nu au voie să se îndepărteze de Mihalcea şi să vorbească cu noi. Astfel că noi nu cunoaştem sentimentele lor faţă de Maiestatea Voastră şi dacă ei s-ar manifesta bucuros faţă de noi.

Banul Mihalcea se teme că va fi reținut la Satu Mare, iar noi ne temem ca nu cumva să ajungem iarăși toți trei deodată cu el. Astfel că ei pot protesta solemn și pot să nu accepte negocieri pe care domnul voievod nu le-ar admite; negocierile au fost amînate atît de mult timp, încît nu trebuie presat prea tare domnul voievod cu cedarea, ținînd seamă de campania turcă gata să înceapă, ci mai curînd el trebuie adus în dispoziția de a se lăsa folosit cu fidelitate și sinceritate în serviciul Maiestății Voastre și al creștinătății, împotriva dușmanului de moarte, ca să nu devină <el însuși> un dușman. El poate aduce pagube mari, întreaga acțiune este cu rezultat nesigur și periculoasă pentru toate părțile și numai Dumnezeu cel drept, prin mijloacele sale tainice, poate să o îndrepte pe calea cea bună.

Banul Mihalcea s-a dus la castelul lui Gyulafi, noi n-am vrut să ne ducem acolo, ca să nu ajungem într-o dispută cu Mihalcea, căci el se încumetă <să afirme> că are treabă acolo pentru stăpînul lui, deși casa se află în părțile exterioare.

Cu dl Pezzen trebuie să discutăm clar, îndată ce vom fi împreună, toate lucrurile importante.

La porunca Maiestății Voastre imperiale preasupuși și devotați. Dat la Mînău, la patru mile de Satu Mare, la 1 iulie 1600.

D. Ungnad, baron Mihai Székeli.

<Post scriptum>. La porunca Maiestății Voastre imperiale, noi amîndoi sîntem deciși să ne ducem iarăși curînd în Transilvania și să nu plecăm de acolo fără voința Maiestății Voastre imperiale și fără o cinstită concediere din partea domnului voievod; vrem să așteptăm acolo <rezultatele> providenței atotputernice. Dl Pezzen se poate scuza mai bine ca noi, deși instrucțiunea pe care o avea pentru noi trei nu spune că noi trebuie să tratăm la Satu Mare cu solii voievodului, ci cu domnul voievod.

---

[1] Formula de adresare.

193 **1600 iulie 1, Constantinopol.**

Sommario degli avvisi di Bogdania

Per lettere di Chierici Giamcachi Simota, il quale si trova appresso il Principe Hieremia scritte sotto li 16 di Maggio, alla vecchia, da Cottin, ricevute in Constantinopoli a 14 di giugno da messer Michiel Cavacco mercante, s'intende come trovandosi il sudetto Principe Hieremia in Socchiava con X-m fanti Bogdani et con tre mila in cerca Pollacchi alli 25 del mese d'aprile, Micali Vaivoda della Valachia con sette mila fanti venendo dalla parte di Transilvania posso nel Chiampo Longo et di la in Socchiava et improvvisamente assalto il Principe Hieremia et combatterono valorosissimamente con grandissimo danno dell'una et l'altra parte. Ma sopraggiungenda poi l'altro esercito di Micali che poteva esser di 15 mila il Principe Hieremia non potendo resistere, credendosi quasi circondato, comincio a ritirarsi e pigliar la fuga et il suo esercito, cioe le Bogdani ribellatisi voltorono le armi in favor di Micali et contra

Hieremia, tagliando a pezzi piu di 400 soldati Polacchi che erano li vicini; et detto Hieremia vedendo tal ribelione si retiro con il restante delli soldati Polacchi alla fortezza di Cotin con grandissimo dano avendo per strada abbandonato tutte le robbe seguitandolo tuttavia Micali sino a Cotin dove l'assedio combattendo essa fortezza per tre giorni continui et non potendo pigliarla si ritiro et ando in Socchiava, nella qual fortezza erano 4 000 soldati Polacchi per custodia con gran copia di vittuarie et combattendola valorosissimamente non ha potuto prenderla et offeriva Micali grandissimi partiti al governator di essa che si dovesse rendere; ma lui gli ripose che non è ribello del suo Principe et che la voleva difendere sino alla morte. Il che vedendo Micali si retiro alla volta di Sozava et si trincero presso il fiume Prut. — Dicesi di più che Hieremia trovandosi serrato in Cotin fece il tutto intendere al gran Cancelliere di Polonia, il quale subito comincio a far soldati pagandoli del suo proprio tesoro et si scrive da Canissa che fino alli 16 di maggio c'erano arrivati al fiume Nester vicino alla fortezza di Cotin 28 mila soldati in circa gente valorosa et si lavorava il ponte sopra esso fiume per passare in Moldavia per socorrere Geremia, avendo la cura Bano Sucorchi, general del campo di Polonia di far passar quanto prima detti soldati. Dicesi di più che alli 18 di maggio il Principe Geremia si preparava di marchiar contro Micali, aspettando anco l'arrivo del Gran Cancelliero con altre genti. Di più dicono li portalettere che passando di Moncastro per venir in Constantinopoli gionse la un corriero di Beg di Bender, dando nova, siccome da Sirocca erano entrate da settemila Cosacchi per soccorrere Gieremia Principe, et havendo combattuto con una parte dell'essercito di Micali restarono essi Cosacchi vincitori.

Il sito nel quale si è posto Micali, per informazione avuta da persona pratica è tra li fiumi Pruth e Moldavo, dove cinque anni sono si accampo il Gran Cancelliero di Polonia et si difese con 8 mila soldati da 100 mila Tartari et ne ebbe vittoria. In questo luogo che è in sito fortissimo et dove ha trovato Micali le medesime trincire fabbricate dal Gran Cancelliere egli si puo fermare senza nessun pensiero nè di essere offeso, nè di mancamento di vettovaglie per la comodita dei fiumi che ne sumministreranno in abbondanza.

Hurmuzaki, *Documente*, IV/2, p. 24—25; Archivio di Stato Venezia, Dispacci Costantinopoli a 1600, Filza no. 81.

Sumar al ştirilor din Moldova

Din scrisorile chirigiului Ianakaki Simota care se află pe lîngă principele Ieremia, scrise în 16 mai, stil vechi, din Hotin şi primite la Constantinopol la 14 iunie de dl Mihail Cavafu, negustor, se înţelege că sus-numitul principe Ieremia se găsea în Suceava cu 10 000 de pedestraşi moldoveni şi cu aproximativ 3 000 de polonezi; la 25 ale lunii aprilie Mihai, voievodul Ţării Româneşti, cu 7 000 de pedestraşi venind din părţile Transilvaniei, şi-a aşezat ⟨tabăra⟩ în Cîmpulung şi de aici la Suceava şi pe neaşteptate a dat asaltul asupra principelui Ieremia; şi au luptat vitejeşte, cu mari pierderi de o parte şi de cealaltă. Dar sosind apoi, pe neaşteptate, cealaltă oaste a lui Mihai care putea fi de 15 000 ⟨de oameni⟩, principele Ieremia, nereuşind să reziste, crezînd că este aproape înconjurat, a început să se retragă şi să o ia la fugă, iar armata

sa, adică moldovenii, răzvrătindu-se au întors armele în favoarea lui Mihai şi împotriva lui Ieremia, tăind mai mult de 400 de soldaţi polonezi, care erau în apropierea lor; şi Ieremia, văzînd o astfel de revoltă, s-a retras cu restul de soldaţi polonezi în cetatea Hotin, cu mari pierderi, lăsînd pe drum toate bunurile; imediat Mihai l-a urmărit pînă la Hotin unde l-a asediat şi a bătut această cetate trei zile, continuu, şi, neputînd s-o ocupe, s-a retras şi s-a dus la Suceava, în a cărei cetate se aflau 4 000 de soldaţi polonezi pentru pază, cu mare belşug de provizii şi luptînd cu mult curaj nu a putut s-o cucerească şi Mihai a oferit guvernatorului ⟨cetăţii⟩ mari foloase, dacă s-ar fi predat, dar el i-a răspuns că nu se ridică împotriva principelui său şi că vrea să apere ⟨cetatea⟩ pînă la moarte; Mihai, văzînd aceasta, s-a retras de la Suceava şi s-a fortificat lîngă rîul Prut. Se spune chiar că Ieremia, aflîndu-se înconjurat la Hotin, a dat de ştire marelui cancelar al Poloniei, care a început imediat să strîngă oşteni, plătindu-i din propriul lui tezaur şi se scrie din Canissa că pînă la 16 mai au ajuns la rîul Nistru lîngă cetatea Hotinului circa 28 000 de soldaţi, oameni viteji şi se lucra la podul peste acest rîu pentru a trece în Moldova în ajutorul lui Ieremia, îngrijindu-se pan Zolkiewski, hatman de cîmp al Poloniei, să treacă mai întîi acei soldaţi. Se mai spune că la 18 mai principele Ieremia se pregătea să pornească împotriva lui Mihai, aşteptînd încă venirea marelui cancelar cu alţi oameni. Mai mult, curierii spun că, trecînd prin Cetatea Albă pentru a ajunge la Constantinopol, a venit aici un curier al beiului de Tighina aducînd ştirea că din Soroca au intrat în Moldova 6 000 de cazaci pentru a-l ajuta pe principele Ieremia şi, luptînd cu o parte a oastei lui Mihai, cazacii au ieşit învingători.

Locul în care s-a aşezat Mihai, din informaţia dată de o persoană bine cunoscută, este între rîurile Prut şi Moldova, unde acum 5 ani şi-a aşezat tabăra marele cancelar al Poloniei şi s-a apărat cu 8 000 de soldaţi împotriva a 100 000 de tătari şi a învins. În acest loc, care este un loc foarte întărit, unde Mihai a găsit aceleaşi adăposturi construite de marele cancelar, el se poate opri fără nici un fel de grijă că va fi atacat, nici că va rămîne fără provizii, datorită rîurilor care i le furnizează din abundenţă.

194 **1600 iulie 1, Constantinopol.**

[. . .][1] per hora non lasserò di dir come di di in di prende augmento il terror nei petti et animi di costoro per occasione del ualor grande che mostra in questi parti d'Europa, questo nouo Allessandro, dico Michál vayuota, che per occasione di hauersse publicato di pochi sono che col suo braccio era entrato il Massimiliano nella Polonia, et augurato dalla più sana parte di questi signori ré di quel regno Benché non s'habbi uerificato, entrono in tal trauagliati pensieri che in un di loro publici di diuani oue si da publica audientia, et conuengono bassa' et ré, non si uedono se non mesta, et adolorata confusione, il tutto trattarsi senza modo, affermando cio essere l'ultimo loro naufragio, et si come non habbi seguito, temono douer seguire tale et tanto (dicono) ci fa prommetter l'ascendente di quel Michál che qualunque impresa benché grande da lui tentata et per riuscire par il che hauea preueduto mandar quanto prima quattro bassá di questi che non tenghono officio alcuno, ordinando

agli emir che ogn'ua d'essi habbino a prouedergli di cuaranta soldati à loro spesse per che l'habbino ad accompagnare nella città d'Andrinopoli per munirla et custodirla più che si puote, donde uenghono minacciati dal Michál che habbi ad offenderli et sono entrati in certissimi pensieri che in breue, et all'improuiso stanio dal sudetto per partire qualche notabilissimo danno nella città di Constantinopoli, et però non mancano ne anco di giouarsi nella parte del Mar Negro oue hanno mandato dieci galere con intentione di fabricar una fortezza in luogho donde possa ostare al ualor sudetto al finche non possi del tutto danneggiar quelle schale da quali cqui uengho ⟨no⟩ molte uitouarie in soccorsso di generali. Stimase peró che non sono per fare nulla tali, et tanti sono le preuiggioni preuiste dal Michál in cotai luochi, quali per la natural loro fortezza facilmente possono reccar danni a questi, et riceuer danno niuno che in custodia hanno quelle boche di fiume oue pretendono costoro andare, donde i tartari s'hanno fatto intendere che non sonno per partirsse delle case loro per questo anno, uolendo stare su le guardie del loro paese, onde intendesi che il moscouita à questo attende per che non si partano ò di buona uoglia o per forza. Intendesi, l'esercito del Michál esser numeroso, et forte, et per ciò douer restar inferiore quello del gran cancillier polacco. Preghiamo il signore che cqui ora cristiani metta la sua santa mano ne sequa guerra alcuna, ma accordo et pace contro il nimico comune [...][2].

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 76, c. 59—61 ; Archivio Segreto Vaticano Fondo Borghese, serie III, vol. 60 A, f. 160, 161.

[...][1] pentru început nu pot să vă comunic decît că din zi în zi creşte teama în pieptul şi în sufletul fiecăruia datorită marii valori pe care o demonstrează în aceste părţi ale Europei acest nou Alexandru, căruia îi spun Mihai voievod, şi aşa cum s-a spus în mod oficial, cu ajutorul braţului său, Maximilian a intrat în Polonia, unde este dorit de cea mai mare parte dintre aceşti domni, rege al acelui regat. Deşi nu s-a verificat, există ideea că în adunările publice unde se acordă audienţe şi se întrunesc paşa cu sultanul, se observă doar manevre ⟨politice⟩ şi o dureroasă confuzie. Totul este tratat fără distincţie, afirmîndu-se că este ultimul lor naufragiu, şi cum aceasta nu s-a confirmat se tem că lucrul acesta se va petrece. Ei promit că vor pune capăt prestigiului lui Mihai, oricît de importantă ar fi acţiunea pe care o întreprinde. Şi pentru a reuşi s-a prevăzut să se trimită cît mai repede 4 paşale dintre acelea care nu au însărcinări oficiale, ordonîndu-se emirului ca fiecare dintre dînşii să-şi pregătească cîte 40 soldaţi pe cheltuiala proprie, care să îi însoţească în oraşul Adrianopol, pentru a-l întări şi păzi, pe cît posibil, deoarece ar fi ameninţat de Mihai, care se pregăteşte de atac. De aceea se crede că în curînd şi pe neaşteptate acesta va cauza mari distrugeri oraşului Constantinopol. Şi totuşi nu lipsesc pregătirile către Marea Neagră, unde au trimis 10 galere cu intenţia de a ridica o fortăreaţă în locul în care ar putea să se opună forţei sus-numitului ⟨voievod⟩, pentru ca să nu poată ataca acele porturi prin care se primesc multe provizii în ajutorul armatei. Se apreciază însă că nu i se va putea face nimic acestuia, şi măsurile luate de Mihai în privinţa acestor lucruri sînt numeroase. ⟨Aceste locuri⟩ prin aşezarea lor naturală pot aduce mari daune ⟨turcilor⟩. Dar nu va suferi nimic cel care are în paza sa gurile fluviului, unde

turcii vor să ajungă. Se crede că în acest an, tătarii nu vor să-şi părăsească casele, dorind să-şi păzească ţara lor, deoarece se spune că moscovitul ‹ţarul› atîta aşteaptă, ca să intervină, cu voie sau fără voie. Se aude că oastea lui Mihai ar fi numeroasă şi puternică, şi totuşi ea rămîne inferioară celei a marelui cancelar al Poloniei. Ne rugăm lui Dumnezeu ca să întindă acum mîna sa sfîntă asupra creştinilor, să nu mai fie războaie, ci înţelegere şi pace între ei ‹pentru a lupta› contra inamicului comun [. . .] [2].

---

[1] Formula de salut.
[2] Situaţia armatelor otomane din Ungaria şi alte provincii ale imperiului.

195 **1600 iulie 7, Suceava.**

† Pan Udrě ģetman i pъrkalab sučavskīi. Pišem poklon i mnwg život i zdravīe vš. ml. prīatelju našemu. i bratu srdčnemu i ljubeznomu i žadaem wt pana Boga dobreg zdrovīa w ģi radovati-s na mnwga lěta, amin.

Za tъim dobrě izrazuměhom wt listoh čto pišet vš. mls. kturīi sę počinili škodī wt lotrov neznaemъih. I znaemo dobrě, jako vš. ml. pišet: albo to ne novina est na hotaroh činiti-s škodam, ne edno tam na tъih kraištih, ali i po inših kraištah tako est. Ino mъi ne imaem povělenīe i poučenīe wt eg. ml. Mihail voevodъi, že bъihmo se grozili, a ni pisali takъih nepotrěbnъih do vašei mls. nijakъih rěčīi, ali všidke cnotlive i počestno. A o što pišet vš. ml. za Draguš kapitan, až vun pišet do vš. ml. takovъih rěčīi, ktorъih se ne godit pisati do vš. ml., a w tom naš gspdrъ Mihail vwevwda nič ne znaet; i ni imaet povělenīa wt eg. mls. Mihail vwevwdī i ni wt mene, a ni sъ moim znanīem něst, a no wn sam svoim razumom pišet, a tiž ne stoit Draguš kapitan tih rěčīi. Ali gspdrъ naš Mihail vwevwda pišet listъi do mene že bъihmo nedopuskali našim ljudem že bъi činili škodī na vašu stronu, ino že bъi bъilo meškanę; mirno i cnotlivo bъilo, jakož bъilo i ctara davna, pri druģih gospodareh. Ino za toe prošu vš. ml., že bъi vš. ml. ne protivili se pisanīju Draguš kapitanu, i ni slovam ego; ali pišite do nas što vš. ml. budet vš. ml. laska, a mъi radī za všidko w lasku vš. ml. postaratis. Za tъim, Panu Bogu vas oy dobroym zdrovīju, policaju, na mnoga lěta, amin. Pis vъ Zemli Moldavstěi, u Sočavě, v lětě ${}_{\times}$zri jul. z.

I tiž prošu vš. ml. roskažte všidkim poddannъim krolevskim, že bъi ne činili škodī u našei stroně, v našei zemli; a mъi tiž imam zaraz roskazati našim poddannъim ne škodīti na vš. ml. stronu.

‹Adresa› † Panu Stanislavu Žwlkwvskomu, kaštelanu Lvwvskomu, ģetmanu polskomu ego ml. krolevstva polskog. Do ruk čstnъih prinaležit.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R. P. Polonă, r. 8, c. 274, Archiwum Głowne Akt Dawnich, Warszawa; Archiwum Zamoyskich, Korespodencja, sygn. 3028 (olim 1790), p. 75 (olim 41), original hîrtie, cu pecete inelară aplicată; D.R.H., B, XI, p. 556—558 (text şi traducere; lecţiuni eronate), Şt. Nicolaescu, *Doc. slavo-rom.*, p. 288—291.

† Pan Udrea, hatman şi pîrcălab al Sucevei. Scriem închinăciune şi multă viaţă şi sănătate domniei tale, prietenului nostru şi fratelui de la inimă şi iubit, şi dorim de la domnul Dumnezeu bună sănătate, întru domnul să te bucuri întru mulţi ani, amin.

Apoi, bine am înţeles din cărţile pe care le-a scris domnia ta despre pagubele ce s-au făcut de către lotri necunoscuţi. Şi se ştie bine, după cum şi domnia ta scrii : că nu este o noutate că la hotare se fac pagube, nu numai acolo, într-acele margini, ci şi prin alte margini este aşa. Ci noi nu avem poruncă şi învăţătură de la Măria Sa Mihai voievod să ameninţăm, nici să scriem nici un fel de vorbe netrebnice domniei voastre, ci cu toată bunacuviinţă şi cinstirea. Iar despre ce scrie domnia ta de Draguş căpitanul, că acela scrie domniei tale astfel de vorbe care nu se cade a fi scrise către domnia noastră, apoi despre aceasta domnul nostru, Mihai voievod, nici nu ştie ; şi <acela> nu are poruncă de la Măria Sa Mihai voievod şi nici de la mine, şi nici cu ştirea mea nu este, ci el singur, din mintea lui, scrie, şi de asemenea nu i se cădeau lui Draguş căpitanul acele vorbe. Căci domnul nostru, Mihai voievod, îmi scrie cărţi să nu îngăduim oamenilor noştri să facă stricăciuni în părţile voastre, căci aşa ar fi tulburări ; pace şi cinstire să fie, cum a fost în vremea trecută, sub alţi domni. Ci, de aceea, rog pe domnia ta să nu se potrivească scriselor lui Draguş căpitanul şi nici vorbelor lui, dar scrieţi-ne şi nouă domnia voastră care va fi dorinţa domniei voastre, iar noi ne vom strădui întrutotul pentru dorinţa domniei voastre. După aceea, domnul Dumnezeu să vă ţină în bună sănătate, întru mulţi ani, amin. Scris în Ţara Moldovei, la Suceava, în anul 7108, iulie 7.

Şi iarăşi rog pe domnia ta să porunciţi tuturor supuşilor crăieşti să nu mai facă pagube în partea noastră, în ţara noastră, iar noi de asemenea vom porunci de îndată supuşilor noştri să nu facă pagube în partea domniei voastre.

<Adresa> † Lui pan Stanislav Zolkiewski, castelanul Liovului, hatmanul de cîmp al Măriei Sale regelui polon. Să se dea în cinstitele lui mîini.

196 **<1600 iulie 10—26, Alba Iulia>.**

Mihalÿ Vaidanak eö nágsaganak Erdelinek, Moldowanak es Hauaselfeöldnek feiedelmenek, kewansagÿ eö felsegetwl az Romaÿ Csiazartul, Ezek az eö nágsaga kewansagÿ.

1. Ennek eö Nágsaga engedelmes az eö felsege kewansaganak,hogÿ Erdelt Gubernatorsagnak newe alatt tarczia [1], es biria. De illien conditionall hogÿ eö felsege élteigh engedgie birni, halala utan az fiara zallion, es annak maradekira, fiurull fiura legien : holott pedigh (kitt Isten eö zentt felsege ell tauoztasson) eö Na<gsa>ganak magua zakadna, az orzagh legien [2] eö felsegéé az Romaÿ Császaré.

2. Kewannia eztt Nágsaga, hogÿ Moldouat-is adgia megh eö felsege eöreökben * fiurull fiura, ad utrumq. sexum [3], eö Nag<sag>anak, minth Hauaselfeöldett, holott pedigh tellieseggell [4] magua zakadna eö Na<gsa>ganak, hogi mind fiu, es leani agh deficialna tehatt [5], eö felsege, ez kétt orzagnak, Moldouanak es Hauaselfeöldnek, illien annuentiath adgion [6], hogi eö magok ualazzanak feiedelmett magoknak, az kith akarnak. De igi hogi, zazlott [7], eö felsegetwl az Romaÿ Császartull kerienek, es zolgallianak eö felsegenek [8]. Az minemw teöruiniek leznek az kett orzagban [9], azokatt az feiedelem [10], ki lezen tanacziuall egēmben lassa megh es discutiallia, es ugian ott eleötte zakadgion uëge minden teöruinieknek, mas orzagban ki

ne mennienek appelatioba az causak [11]. Az kalugerokat-is, papokatt es monostorokatt senki ki ne uegie az eö regÿ teöruiniekbeöll [12].

3. Kewansaga ez eö Na⟨gsa⟩ganak: Erdeli orzagban, kewannia, Geörginth, Gialutt, Véczïett, es Fogarast, minden tartomaniwall, es jeöwedelmiwell egietemben eöreökben [13], Magiarorzagban pedigh Huztott, Keöuaratt- tartomaniuall, es jeöwedelmiwell egēmben fiurull fiura, ad utr̄q. sexum, ha az fiu agnak magua zalakadna zallianak, az leani agra azok, es senki eökett megh ne haborgassa azokba⟨n⟩, az eö Nágsaga zolgalattiaértt [14]: es illien conditiouall, hogi ha mas feiedelem lenne Erdeliben, annak lehessen arra ualo authoritassa, es hatalma azokatt, kiuennī fiu az uagi leani agh kezebeöll [15].

4. Kewannia azt-is eö Na⟨gsa⟩ga, hogi arra ualo authoritassa legien eö Na⟨gsa⟩ganak, hogÿ mindeneknek ualakiknek akar es donalni, uagi iozagott, uagi egiebett akar mith akar zabadon adhasson, es donalhasson eöreökben [16]. Annak felette ualaki, uaǵ eö Na⟨gsa⟩ga, auagi egiebek ellen uetkeznek, akar miczoda rendbelÿ ember legien arra-is legien [17] eö Na⟨gsa⟩ganak authoritassa, affélekett, teöruini zerinth meghbẅntetnÿ érdeme zerinth, es minden teöruinieknek eö Na⟨gsa⟩ga eleött zakadgion uege, mas houa ne appellaltassanak, es ki ne witessenek az causak.

5. Keuansaga ez eö Na⟨gsa⟩ganak, hogi az eöth Varmegieth, Bihartt, Keözep Zolnokott, Mara marost, Zarandott, es Krasnatt, minden uaraïuall tartomaniwall ege⟨te⟩mbe eö felsege adgia Erdeliben [18] minth annak eleötte [19] uoltt.

6. Ezt-is kiwannia eö Na⟨gsa⟩ga, hoǵ az meli uégh uarakatt megh uehett. Pogan kezbeöll uǵ minth Theömeösuaratt, Felnakott, Chianadott Béczkerekett, Panczówatt, es Berinth, azok eö Na⟨gsa⟩gaé legienek minden tartomaniwall ege⟨te⟩mben az Dunaigh, eöreökben fiurull fiura, ad utr̄q. sexum [20].

7. Hogÿ ha eö felsege continue akar hadakoznÿ äztt kewannia Na⟨gsa⟩ga, hogÿ anni pinztt adgion eö felsege Erdeli zẅksegen, az mennith Sigmond feiedelemnek rendelth uoltt; Moldauanak-is anni pinztt rendellien es adgion eö felsege mennith rendeltt Hauasealfeöldnek [21].

8. Azminemẅ titulust adott uoltt eö felsege, Bathorÿ Sigmondnak, ollianth adgion eö Na⟨gsa⟩ganak-is [22].

9. Ez harom hora uǵ minth Augustusre, Septemberre, es Octoberre, eö felsege mindenikre, adgion, zaz, zaz ezer forintott, az ki teze⟨n⟩ sum⟨m⟩a zerint haro⟨m⟩ zaz ezer forintott, mox et de facto [23] kẅlgie megh aztt eö felsege.

Ezen eö Na⟨gsa⟩ganak nagi eöreöme wagion, hogi eö felsege aztt megh engette, hogi baniakatt mindenẅtt kezdhessenek az eö felsege pinzewell, Kiuannia azertt eö Na⟨gsa⟩ga, hogÿ holott azokba az p⟨rae⟩fectusokba [24], kik az baniakatt miweltetnek, ualami difficultast es negligentiath [25], esmerne es megh tapaztalna, tehatt eö Na⟨gsa⟩ganak lehessen arra zabadsaga, afféle negligens p⟨rae⟩fectust kiwetni es olira bizni az baniath ki az orzagnak haznara legie⟨n⟩ [26].

10. Mikoron az zẅksegh kiuannia, az az mikoron ualami ellensegh tamadna es orzagra [29] kiben az Kassaÿ Capitan [28] segitsege kéwantatnék es eö Na⟨gsa⟩ga megh talalna feleöle az Capitanth [27], tehatt tartozzek az Kassaÿ Capitan minde⟨n⟩ ereiewell oda menni [30], az houa eö Na⟨gsa⟩ga mo⟨n⟩gia es keuannia, ne mutogasson Csazarra eö felsegere [31].

11. Az meli tanaczbelÿ emberétt [32] oda kẅld eö felsege, hogÿ ott legien eö Na⟨gsa⟩ga mellett addigh, az migh az hadakozasnak ideie lezen [33],

az ki gondott uisellie⟨n⟩ az hadaknak zẅkségeÿre, es holott ez teöreöktẅll megh niertt feöldrẅll es annak hatariroll ualami teöruiniek kezdetnének, tehatt azok eö Na⟨gsa⟩ga es tanaczÿ eleött legienek, es discutialtassanak, es adiudicaltassanak, es ugie⟨n⟩ eö Na⟨gsa⟩ga eleött zakadgion wege azoknak causaknak, mas houa ne mehessenek appellatioba [34], az eö felsege embere abba⟨n⟩ ne aczia magatt es ne itilhesse⟨n⟩, se ne adhasso⟨n⟩, auagi disponalhasso⟨n⟩ azokboll, auagi ell uehesse⟨n⟩, hanem cziak tulaidon, eö Na⟨gsa⟩ganak legien arra autoritasa, abboll donalni es disponalni, auagi ell uenni, az eö tanaczjuall ege⟨te⟩mben [35].

12. Az meli emberett kẅldi eö Na⟨gsa⟩ga oda, ki eö felsege mellett legien, annak eö felsege rendellien, mind ételtt es italtt [36], es mind eö felsegetẅl, es mind pedigh tanaczitẅl, tiztessege, es beöczẅleti [37] legien.

Iw Mihail vod [38]

⟨Verso :⟩ *Şi hotaru Ardealului* ⟨peste punctul 10⟩ [39].
pohta ce-am puhtit
Moldova Ţara Rumănească ⟨peste punctul 12⟩ [40]

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 73, c. 380—377; Kriegsarchiv Wien, Hauptreihe des Hofkriegsrates, Janner, No. 64, Expedit, No. 7, f. 28—29 — original în limba maghiară cu iscălitură autografă a lui Mihai Viteazul şi cu o adnotare, de asemenea, autografă, pe f. 29v ⟨c. 377⟩, devenită „un testament politic pentru toţi românii" :

Şi hotaru Ardealului
pohta ce-am puhtit
Moldova Ţara Rumănească;

ibidem, c. 364 — 367, f. 24 — 25v — traducere germană modernă. Arh. St. Buc, Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXIII/36; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 84, p. 22—25, f. 246—247v — traducere veche românească a originalului redactat în limba maghiară, cu iscălitură autografă a lui Mihai Viteazul şi adnotare asemenea : „*Duhtor Peţi, cu ce-au venit*" ⟨Doctorul Pezzen Bartolomeo, consilier imperial sosit la Alba Iulia la începutul lunii iulie 1600⟩; în dosar, sub no. 17, „Quid Michael Vaijuoda rogauit à Sua Majestas" = ce roagă Mihai voievod pe Maiestatea Sa; Hurmuzaki, *Documente*, XII p. 957—959 — text maghiar; p. 961—traducere în limba română; IV/1, p. 216—217 — textul german; N. Iorga, *Documente noi... relative la Petru Şchiopul şi Mihai Viteazul*, în „Analele Acad. Rom., Mem. secţ. ist.," seria a II-a, t. XX, Buc., 1898, p. 49—50; v. în acest volum doc. 200, pct. D.

†Mihail Voevoda, Domnul Ţărăi Ardealului şi al Moldovei şi al Ţărăi Rumneşt. Ce pohteşte de la čstitul împărat al Romei :

1. Îngăduit-au pre voia împăratului cum să ţie Ardealul cu nume de gobrănator [1], însă într-acest chip : cum să-l ţie păn în viiaţa Domnii Lui, iar dup moartea Domnii Lui să fie pre feciori, fir pre firul lui; iar — Dumnezeu să nu dea — să se va svrăşi firul feciorilor Domnii Lui, să fie ţara în măna [2] čstitului împărat al Romei.

2. Alta pohteaşte : ţara Moldovei să fie de moşie *, fir pre firul lui şi pre feciori şi pre feate [3], ca şi Ţara Rumnească, şi aceaste doo ţără, ţara Moldovei şi Ţara Rumnească, să se va svrăşi sămănţa [4-5] Domnii Lui, iar aceaste ţără să aibă voe [6] de čstitul împărat să-ş pue domnu cine le va plăcea lor den ţărăle lor şi să ia steag [7] de la čstitul împărat şi să slujească împărăţii Romei [8]. Şi judecata să le fie în ţara lor [9], să-i judeč [10] cu svatul ţărăi lor, să nu ias a se judecarea într-altă ţară; [11] şi călugării şi popii şi mănstirile den leağ lor şi den obiceaiul [12] lor nimea să nu-i scoaţă.

3. Alta pohteaşte : în ţara Ardealului — Gherghinul şi Ghelăul şi Veciul şi Făgraşul, cu tot ţinutul şi venitul lor [13]; şi, în ţara ungurească,

Hustul şi Chiuivarul cu ţinutul şi cu venitul, în cest chip: de moşie şi pre feate, ca, de se va svrăşi sămănţa feciorilor, să cază pre feate, ca să nu fie gonite den Ardeal; pentru slujba Domnii Lui [14], şi cine va dărui Dumnezeu cu domniia în Ardeal, el să n-aibă a luarea aceaste cetăţi, nič venitul lor, de îm măna lor [15].

4. Alta pohteaşte: să poat da şi milui pre cine va vrea cu očne şi cu sate, şi cui va da moşie să-i fie de moşie [16] şi, cine va eşi vinovat, au neamiş, au boiar, au sărac [17] toţ să se judeč cum lă va ajunge leagea, aşa să piiar.

5. Alta pohteaşte: ceale cinci varmeghii, carele sănt Biharul şi Sonocul de mijloc şi Maramurăş, Sărandul, Crasna — să se rumpă [18] aicea, cătră Ardeal, cu cetăţile şi cu ţinuturile, cum au fost mai dennainte vreame [19].

6. Cum cetăţile de pre margini ce se vor slobozi dăn măna păgănilor spre Domnea Lui: Timişoara, Felnacul, Cenadul, Beşcherecul, Panciova, Berinul, cu toate ţinuturile căte sănt păn în Donăre, — să fie moşie, fir pre fir, şi pre feate [20].

7. Cum, de va vrea Măriia Lui să tot oştească, Măriia Lui să-m dea pre Ardeal bani cum au dat lu Batră Jigmon, şi pre ţara Moldovei, ca şi pre Ţara Rumnească [21].

8. Alta: ce teteliuş au fost dat lu Batră Jigmon — acela să se dea şi Domnii Lui [22].

9. Alta: acum, în ceaste trei luni ce sănt înnainte — Avgst, Septevrie, Ohtovrie —, în toat luna să dea căte o sută de mie de talere: fac trei sute de mie de talere, şi acum, curănd, să-i trimeaţă [23]. Şi Domnii Lui i pare bine căč au zis čstitul împărat să faccă băi cu banii Mării Lui; ce, cine va fi lucrător dup băi [24], de nu va plăcea şi de nu va lucra bine [25], să aibă Domnea Lui voe să pue altul, carele va fač dobănd ţărăi [26].

10. Alta: cănd va trimeate [27] Domnea Lui la căpitanul den Caşa [28] pentru păsul ţărălor [29], el să sae cu toat putearea [30], să nu aşteapte păn va veni poruncă de la čstitul împărat [31].

11. Alta: de răndul solului — cine va veni den svatul împăratului [32] — să fie aicea păn va fi vreame de oştte [33], ca să poarte grij de trebuinţa oştilor. Şi de hotară ce se vor face despre păgăni [34]. Şi judecata ţărăi să fie aicea. Şi să se rumpă aicea, să nu ias den ţară afară. Iar omul împăratului să n-aibă a judecarea, neč a darea, nič a luarea, numai Domnul să aibă a judecarea şi a darea, cu svatul ţărăi [35].

12. Alta: de solul nostru — cine va şedea lăngă čstitul împărat, să aibă mertic şi cheltuial [36] şi cinste [37] mare de cătră čstitul împărat şi de cătră tot svatul.

Iw Mihail vod [38].

Der Voivode Michael machte überdiesz noch folgende Anforderungen:

1. Der Kaiser wolle erlauben, dasz er Voivode, Siebenbürgen lebenslänlich, post mortem aber sein Sohn gubernire[1], und so von Sohn auf Sohn. Bei Deficienz der Familie soll Siebenbürgen dem Kaiser anheimfallen[2].

2. Die Moldau solle ihm in perpetuum von Sohn auf Sohn ad utrumque sexum[3], so auch die Wallachei verliehen werden. Stirbt die Familie[4] ganz[5] aus, so soll der Kaiser erlauben[6], dasz Moldau und Wallachei sich einen Voivod wählen, doch müssen sie den Kaiser um das Panier[7] (saszlo) bitten, und dem Kaiser dienste leisten[8].

Die bestehenden Geseze (in Moldau und Wallachei)[9] handhabe und discutire der jeweillige Fürst[10] mit seinen Räthen und vor dem Fürsten müssen Rechtssprüche geställt werden. Die causae können nicht in andern Ländern pro appello gelangen[11]. Die Kalunger, Popen und Klöster sollen ihren alten Rechte[12] nicht beraubt werden können.

3. Der Voivod verlangt in Siebenbürgen die Herrschaften Görgeny, Gyàlu, Vécs und Fogaras cum pertimentiis und Renten — für sich et suos in perpet[13]. Eben so in Ungarn Huszt und Kövár — ad utrumque sexum sei der ruhig ungestörte Besiz gestattet[14]. Wäre in Siebenbürgen ein anderes Oberhaupt, so soll es nicht Macht haben, seinen Nachkommen den Besiz zu entziehen[15].

4. Befugnisz, jedem freie Donationes zu ertheilen, in perpetuum[16] — die dagegen Handelnden gesezmäszig quiscumque sit[17] zu strafen etc. ut Nr. 2 §.

5. Verlangt die Komitate Bihar, Mittl Szolnok, Marmaros, Zarand, Krasza sammt Schlöszern etc. Siebenbürgen[18] einzuverleiben[19].

6. Wenn er Grenzschlöszer den Türken entreiszt, wie Temeswar, Felnok, Csanad, Becskerek, Pancsova und Bereny (Berintt), sollen sie bis an die Donau dem Voivoden et desc. in perp. angehören[20].

7. Führt Seine Majestät offenen Krieg (Continua), soll Seine Majestät für Siebenbürgen so viel Geld geben als dem Fürsten Sigmund (Bathor) gegeben wurde. Der Moldau wolle Seine Majestät so viel Geld als die Wallachei bezieht[21].

8. Gleichen Ehrentittel, wie ihn Fürst Sigmund Bathori hatte[22].

9. Auf die 3 Monate : August, September und October, soll Seine Majestät zu hunderttausend pro rata, 300 000 f. mox et de facto dem Voivoden senden ! — !— [23]. Der Voivode freut sich sehr, dasz Seine Majestät gestatten überall Bergwerke zu eröffnen auf Seiner Majestät Kosten. Wenn nachläszige[25] Bergwerks-Präfekte[24] sich finden, so soll der Voivode sie hinwegschaffen, und andere einsezen dürfen — — ! ! — [26].

10. Der Kaschauer Oberhauptmann [28] soll bei Feindesgefahr[29] auf Angehen[27] des Voivoden sogleich mit ganzer Macht[30] dahin ziehen, wohin der Voivode es wünscht, — ohne auf Seine Majestät hinweisen zu könneni[31].

11. Bei Krieg[33], wo Seine Majestät ein Mitglied Ihres Rathes dem Voivoden zugibt[32], welcher auf Kriegsbedürfnisse zu sehen hat ; so soll der Rath, wenn von dem Türken etwas erobert und deszhalb prozeszirt würde, so soll Voivod und sein Rath entscheiden[34], Seiner Majestät Rath sich nicht einmischen, nichts entscheiden, noch vergeben (adhassa) können. Diesz solle blos der Voivode thun können im Einvernehmen mit seinem Rathsgremio[35].

12. Des Voivoden Botschafter am Hofe Seiner Majestät soll von Seiner Majestät mit Speis und Trank[36] versehen, auch von Seiner Majestät und den Räthen geachtet und geehrt werden[37].

---

[1] *cu nume de gobrănator* — Gubernatorsagnak newe alatt tarczia = a stăpîni cu titlul de guvernator, în traducerea germană se rezumă doar la verbul „gubernire" = a guverna.

[2] *să fie în mîna* — magh. „să fie a" ; germ. „să revină".

[3] *ad utrumque sexum* — rom. „şi pre feciori şi pre feate" ; germ. „indiferent de sex" ; în lat. ca şi în originalul maghiar.

[4] *eöreökben* este scris în afară de rînd ; echivalentul românesc este *de moşie* ; textul german dă latinescul *in perpetuum* = pe veci ; se impune înşirarea condiţiilor care, în general, se va repeta în cuprinsul doleanţelor voievodului român : *de moşie, fir pre firul lui, şi pre feciori şi pre feate* — în funcţie de natura cererii.

[4] *Să se va svrăşi sămânţa* — magh. „dacă neamul Măriei Sale s-ar stinge cu totul"; germ. „dacă se stinge *toată familia* sa" — ceea ce este cam mult spus, ştiut fiind că „seminţia" este „rodul inimii", adică fiii, şi nu întreg neamul, ci numai cei care au drept de ereditate.

[5] Textul maghiar este mai explicativ: *astfel incit atit viţa bărbătească, cit şi cea femeiască ar lipsi* — ceea ce în textul românesc nu se mai redă şi nici în textul german.

[6] Magh.: *să dea acestor două ţări o atare* ⟨în aşa fel încit⟩, iar în textul românesc se spune: *să aibă voe* de čstitul împărat; germ.: *să permită ca Moldova şi Ţara Românească să* ...

[7] Magh.: *să ceară steag*; ca şi germ.: *să ceară steagurile (saszlo)*, cu pluralul şi cu echivalentul maghiar între paranteze, de unde se deduce că textul german a fost tradus după originalul maghiar; româneşte s-a spus: *să ia steag de la čstitul împărat.*

[8] Cele două texte străine spun: *să slujească împăratului*; numai în româneşte se face o diferenţiere: *să slujească împărăţii Romei*, evident sub influenţa textului maghiar, în care mai înainte fusese vorba de *Măria Sa împăratul Romei* ⟨eö felsegtwi az Romaÿ Császartull⟩.

[9] *În ţara lor* redă neclar textul: *az kett orzagban* = în aceste *două* ţări; în textul german se dă între paranteze: *(în Moldova şi Ţara Românească)*.

[10] *să-i judeč* se referă la domnul român care-şi expune „pohta"; textul german spune, mai general: *principele respectiv* ⟨jeweillige Fürst⟩, iar cel maghiar: *azokatt az feiedelem* = acei ⟨dci⟩ principi, ceea ce ar fi şi mai precis dar, totodată, aduce şi o notă aparte: voievozii aleşi de cele două ţări de care s-a vorbit mai înainte.

[11] *să nu iasă a se judecarea într-altă ţară* redă textul maghiar: *pricinile în apel să nu fie duse în altă ţară*, ceea ce în cel german se redă prin: *cauzele judiciare nu pot ajunge în apel în alte ţări.*

[12] *să nu scoată din vechile lor pravili* ⟨az eö regÿ teöruiniekbeöll⟩ se redă în româneşte prin: *den leagea lor şi den obiceaiul lor*, iar în germană: *să nu fie deposedaţi de vechile lor drepturi* ⟨ihren alten Rechte⟩, ceea ce ar echivala cu privilegiile.

[13] *eöreökben*, adaos în textul maghiar, figurează în cel german sub forma: für sich et suos *in perpet.* = pentru sine şi ai săi în veci; dar lipseşte din textul românesc, probabil fiindcă se extinde clauza asupra tuturor cetăţilor cerute: *în cest chip*: *de moşie şi pre feate ... pentru slujba Domnii Lui.*

[14] Textul românesc precizează: *de se va svrăşi sămânţa feciorilor, să cază pre feate, ca să nu fie gonite den Ardeal*; magh. *dacă s-ar stinge neamul de viţă bărbătească, să rămînă ramurii femeieşti şi nimeni să nu o turbure în acele* ⟨posesiuni obţinute de Domnia Sa⟩ *în timpul slujbei faţă de Maiestatea Sa*, iar textul german este mai succint: *posesiunea netulburată urmaşilor de ambele sexe.*

[15] *să n-aibă a luarea ... de în mîna lor* — magh. *să nu aibă dreptul şi puterea de a le lua din mîna ramurii bărbăteşti sau femeieşti*, iar germ. *să nu aibă puterea de a retrage urmaşilor săi posesiunea.*

[16] Aici echivalentul lui *eöreökben* ⟨pe veci⟩ este: *cui va da de moşie să-i fie de moşie*, dar textul maghiar este mai amplu şi dă mai multe note: *să poată da slobod şi dărui pe veci oricui va vrea sau ocină sau orice altceva orice va vrea*, iar textul german rezumă fără discernămînt: *dreptul de a atribui donaţii libere, pe veci.*

[17] *Orice fel de om ar fi* din textul maghiar se explică în textul românesc prin *au neamiş, au boiar, au sărac* ⟨adică om de rînd⟩, deşi şi textul german reia ideea din original: *oricine ar fi ei.*

[18] *să se rumpă aicea, cătră Ardeal* are înţelesul „să se alăture", „să se alipească", sau „încorporare" din textul german.

[19] *precum a fost înainte* din textul original se menţine şi în cel românesc: *cum au fost mai dennainte vreame* ⟨în instrucţiunile dinainte de 26 februarie trimise prin Pantazi logofătul către solii săi de la Curtea lui Rudolf al II-lea, Mihai preciza: *ce sănt 74 de ani de când au fost lepădat de supt curuna ţării ungureşti*, adică din 1526, de la bătălia de la Mohács, fapt care însă nu este considerat esenţial pentru textul german care omite formula⟩.

[20] Se repetă formula *să fie moşie, fir pre fir, şi pre feate* — din magh. *pe veci, din fiu în fiu, ad utrumque sexum*, redat în germ. prin: *să aparţină voievodului şi descendenţilor pe veci*, deci iar nu se respectă terminologia clauzei impuse de voievodul român.

[21] Specificarea sumelor atribuite celor trei ţări române nu este făcută în mod expres, dar se deduce egalitatea cu cele atribuite lui Sigismund Báthory pentru Ardeal, iar pentru Moldova — tot atît cît fusese repartizat mai înainte Ţării Româneşti potrivit cu clauzele tratatului din 1598 încheiat la Tîrgovişte cu comisarii imperiali.

[22] Forma *tituluş* ⟨din magh. *titulust*⟩ se referă la titlul de principe al Transilvaniei acordat de Casa de Austria lui Sigismund Báthory, şi nu numai la nişte „titluri onorifice" ⟨gleichen Ehrentitel⟩ cum sugerează textul german; în înţelegerea cu Pezzen din iulie 1600 domnul român mai solicita şi Ordinul Lîna de Aur pe care îl avusese şi Sigismund Báthory ⟨az titulusomat es az aranibarant — mint Sigmontnak: titlul şi Lîna de Aur, ca lui Sigismund⟩.

[23] *mox et de facto* din textele străine ⟨ = curînd şi de fapt⟩ se redă în textul românesc prin *acum, curînd*, imperativ care miră pe traducătorul german care adaugă un semn de exclamare.

[24] *az p⟨rae⟩fectosokba* ⟨germ. *Bergwerks-Präfekte* = directori de mine⟩ este redat cam echivoc în textul românesc prin *lucrător dup⟨ă⟩ băi* care era propus de cel pe seama căruia se deschideau minele, adică de împărat.

[25] Mihai introduce o clauză menită să apere interesele ţării: *de nu va plăcea şi de nu va lucra bine, să aibă Domnea Lui voe să pue altul carele va face dobăndă ţărăi*; textul maghiar specifică înlăturarea lor: *ualami difficultast es negligentiath* = în cazuri de păgubire şi de neglijenţă, iar cel german: *dacă vor fi neglijenţi* ⟨nachläszige sich finden⟩, ceea ce atenuează cauzele şi nu justifică efectul.

[26] În ce priveşte justificarea înlăturării fortuite a celor numiţi la administrarea minelor, textul maghiar şi cel românesc afirmă acelaşi lucru, dar cel german prin: *so soll der Voivode sie hinwegschaffen, und andere einsezen dürfen* — *!!* — ⟨= să aibă voie să-i îndepărteze şi să pună alţii în loc⟩ şi prin cele două semne de exclamare adăugate îşi exprimă dezaprobarea, dar, în acelaşi timp, şi neînţelegerea adevăratelor motive care l-au făcut pe domnul român să ceară acest lucru — binele ţării.

[27] *va trimeate* redă pe „ar scrie" din textul maghiar şi „la cererea" din cel german şi explică ultima propunere din acest articol (v. 31).

[28] Căpitanul din Caşa ⟨Kassaÿ, Kaschauer Oberhauptmann⟩ este George Basta, căpitan al Caşoviei ⟨Košice⟩.

[29] *Pentru păsul ţărăilor* redă ampla formulare din textul maghiar: *Cînd va fi-nevoie, adică atunci cînd se va ivi vreun duşman al ţării, şi cînd ar fi nevoie de ajutorul căpitanului Caşoviei*, iar în cel german se exprimă laconic: *în caz de pericol*.

[30] *el să sae cu toată putearea* ⟨oştirea⟩, dar în textul maghiar se explică mai pe larg: *acesta să fie dator, cu toate puterile lui, să meargă acolo unde spune şi doreşte Măria Sa*, lucru subînţeles pentru români, dar pentru traducătorul german pare un lucru menit să motiveze doar impunerea punctului de vedere al lui Mihai faţă de Basta: *să pornească cu toate forţele acolo unde doreşte voievodul*.

[31] *să nu recurgă la ⟨intermediul⟩ Maiestăţii Sale* din textul maghiar, sau *fără a se mai adresa Maiestăţii Voastre* din textul german exprimă imprecis intenţia voievodului de a evita orice tergiversare de prisos în caz de „păs al ţărălor": *să nu aşteapte păn va veni poruncă de la čstitul împărat*.

[32] *cine va veni den svatul împăratului* înseamnă *„sfetnicul trimis de Maiestatea Sa pe lîngă Măria Sa* din textul maghiar, sau *un membru al consiliului imperial* ⟨ein Mitglied Ihren Rathes⟩, adică un fel de consilier militar pe timp de război.

[33] *să fie aicea păn va fi vreame de oştie*, altfel spus *bei Krieg* sau „pînă la sfîrşitul războiului" cu turcii, dar numai atît timp.

[34] Se creionează un alt punct ce trebuia discutat aparte: *Şi de hotară ce se vor face despre păgâni*, punct în legătură cu care, pe dosul paginii, domnul român a făcut o menţiune specială: *Şi hotaru Ardealului*, care, de asemenea, constituia o problemă la ordinea zilei, după cum reiese şi din cuprinsul punctelor 3 şi 5 şi, parţial, 6.

Se recapitulează şi pct. 2 privitor la neîngerinţa din afară în procedura juridică.

[35] Se stipulează de asemenea şi interzicerea intervenţiei din partea solului ⟨consilier, ambasador⟩ împăratului în treburile interne, singura preocupare a solului fiind cea de asigurare a aprovizionării şi dotării „trebuinţelor" oştirii. *Singur Măria Sa să miluiască, să judece şi să ridice privilegiile, laolaltă cu dregătorii săi*: acest pct. ⟨al 11-lea⟩, ca şi cel următor, nu reprezintă decît o dezvoltare a cererilor, adresate încă din timpul soliei lui Petru Armeanul şi reluate de cea a banului Mihalcea şi Stoica vistierul, ajunse acum să fie puse în discuţia cu rang de tratative cu Pezzen, comisar special al lui Rudolf al II-lea, în urma evenimentelor noi survenite în iunie 1600 — luarea în stăpînire a Ţării Moldovei, fapt consemnat în cerinţa de a se include şi Moldova în tratative: *Pohta ce-am puhtit*: *Moldova, Ţara Rumânească*: deci şi ţara Moldovei să fie de moşie, ca Ţara Românească ⟨punctul 2⟩, să se dea bani *şi pre ţara Moldovei, ca şi pre Ţara Românească* ⟨punctul 7⟩, adică să nu se facă vreo discriminare între cele trei ţări.

[36] *mertic şi cheltuială*, deşi în textul maghiar stă: *ételt es italt*, iar în cel german: *Speis und Thrank* = mîncare şi băutură; oricum, termenul „mertic" cuprinde mai mult decît „hrană", iar „cheltuială" era ceva de la sine înţeles în cazul soliilor, dar care capitol probabil că era deficitar la curtea habsburgilor, dacă se impunea atragerea atenţiei asupra unui atare punct de protocol.

[37] Şi „cinstea mare" solicitată pentru solii săi ⟨*beöczületi legien*⟩ probabil că se cuvenea să fie cerută în mod special, printr-un punct aparte faţă de solicitările anterioare; din acest punct de vedere, textul german este darnic: *auch von Seiner Majestät und den Räthen geschetzt und geehrt werden* =trebuie stimat şi onorat de Maiestatea Sa şi de consilieri.

[38] Iscălitura autografă a voievodului, cu litere chirilice, este întîlnită atît pe originalul maghiar, cît şi pe traducerea românească.

[39] Memento autograf al lui Mihai Viteazul: *Şi hotaru Ardealului* ⟨v. n.34 referitoare la pct. 11 de mai sus⟩.
[40] Idem, *pohta ce-am puhtit| Moldova Ţara Rumănească* ⟨pe două rînduri⟩ ⟨v. n. 35 referitoare la acelaşi pct. 11⟩.

197 **1600 iulie 19, Madrid.**

Consejo de Estado: Don Juan de Borja, Cardenal de Siguenza, Conde de Chinchón, Don Juan de Idiáquez, Cardenal de Toledo.

El Consejo de Estado a 19 de Julio 1600. Sobre lo que parece se responda a la carta que scrivió el Wayboda da Valaquia.

Señor, En el Consejo se ha visto como Vuestra Magestad le embió a mandar una carta que el Bayboda de Valaquia ha escrito a Vuestra Magestad, dándole cuenta de sus subcesos y del zelo con que se ha movido, y el que tiene de hazer la guerra al Turco, y suplicando a Vuestra Magestad se sirva de mandarle socorrer con alguna suma de dinero como el Rey nuestro Señor lo hizo con el Príncipe de Transilvania Sigismundo Bátori, y assimismo lo que el embaxador Don Guillén de San Clemente escrivió a Vuestra Magestad que havía pasado con el Emperador, y el título con que Su Magestad Cessárea escrive al dicho Bayboda, y ha parecido consultar a Vuestra Magestad.

Que se deve aprovar el officio que Don Guillén hizo con el Emperador, y la respuesta que dió a la carta que el Bayboda le escrivió; y que a él se le responda graciosamente, loando su buen zelo y ánimo, la buena correspondencia que tiene con Su Magestad Cessárea, exortándole a continuarlo, mostrando mucha estimación de su persona y valor; y que Vuestra Magestad ha socorrido al Emperador para los gastos que este año a de hazer en la guerra contra el Turco con una gruessa summa, de que cree le tocará su parte, y espera que los subcesos serán tan prósperos que consiga el fin que pretende, tan en servicio de Dios nuestro Señor y augmento de nuestra sancta fee; y que en señal de que Vuestra Magestad lo estima y de lo bien que sabe la empleará, le embié Vuestra Magestad una espada (que parece al Consejo sea de valor de seys mill ducados), y que en todo lo que se offresciere hallará en Vuestra Magestad toda buena voluntad y correspondencia; y la copia de la carta que se le escriviere se podrá embiar a Don Guillén, para que si le pareciere la muestre al Emperador, y el titulo[1] parece al Consejo que sea el mismo que le da Su Magestad Cessárea. Vuestra Magestad lo mandará ver y proveer lo que más fuere servido. En Madrid a 19 de Jullio de 1600.

⟨Pe verso resoluţia regală:⟩ Hágase como parece, y para lo de la espada acuda Prada[2] al duque de Lerma. F⟨elipe⟩.

Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 164, doc. CCCLVII; Archivo General de Simancas, Sección de Estado, Alemania 2323 y Costas de Africa y Levante, 493.

Consiliul de Stat: Don Juan de Borja, Cardinalul de Siguenza Contele Chinchón, Don Juan de Idiáquez, Cardinalul de Toledo.

Consiliul de Stat la 19 iulie 1600. Despre ce se cuvine a se răspunde la epistola pe care a scris-o voievodul Ţării Româneşti.

Stăpîne. În Consiliu s-a arătat că Maiestatea Voastră a poruncit să ne fie înfățișată o epistolă pe care voievodul Țării Românești a scris-o Maiestății Voastre, dînd seama în ea de izbînzile și de zelul cu care s-a purtat, și că are de dus războiul cu turcul, și rugînd pe Maiestatea Voastră să binevoiască să-i trimită în ajutor o sumă de bani, așa cum regele, domnul nostru, a făcut-o și pentru principele Transilvaniei, Sigismund Báthory; și tot astfel ⟨s-au arătat⟩ cele ce le-a scris Maiestății Voastre ambasadorul Don Guillén de San Clemente despre ce a vorbit cu împăratul și titlul[1] pe care Maiestatea Sa Imperială ⟨l-a folosit⟩ scriindu-i zisului voievod; și s-a hotărît că se cuvine să fie consultată Maiestatea Voastră ⟨asupra următoarelor⟩: că trebuie aprobată misiunea pe care Don Guillén a avut-o la împărat, și răspunsul ce trebuie dat la epistola ce a scris-o voievodul; și să i se răspundă ⟨acestuia⟩ cu bunăvoință, lăudîndu-i zelul și curajul, buna înțelegere ce o are cu Maiestatea Sa imperială, îndemîndu-l să continue și arătînd multă prețuire pentru persoana sa și meritele sale; că Maiestatea Voastră l-a ajutat pe împărat, la cheltuielile ce le are de făcut anul acesta în războiul cu turcul, cu o mare sumă ⟨de bani⟩, din care crede că va primi și el ⟨voievodul⟩ partea sa, și speră că succesele ⟨sale⟩ vor fi într-atît de frumoase încît să ajungă scopul ce-l urmărește, și întru slujirea stăpînului nostru Dumnezeu și întru creșterea sfintei noastre credințe; și în semn că Maiestatea Voastră îl stimează și fiindcă știe că o va folosi bine, să-i trimită Maiestatea Voastră o spadă (care după socotința Consiliului să fie în valoare de 6 000 de ducați), și că în tot ce i se va întîmpla va afla la Maiestatea Voastră toată bunăvoința și îngăduința; și copia epistolei ce i se va scrie va putea fi trimisă lui Don Guillén, ca, de se va găsi de cuviință, să o arate împăratului, iar intitulația[1] socotește Consiliul să fie aceeași pe care i-o dă Maiestatea Sa imperială. Maiestatea Voastră să poruncească să se cerceteze și să se aibă grijă să fie lucrul bine făcut.

În Madrid, la 19 iulie 1600.

⟨Rezoluția regală:⟩ Să se facă cum se cuvine, iar pentru spadă să se adreseze Prada[2] ducelui de Lerma. F⟨ilip⟩.

---

[1] Referire probabilă la titlul de „principe al imperiului" pe care împăratul Rudolf îl promisese lui Mihai.

[2] Andreas de Prada, secretar al regelui Filip al III-lea.

198 **1600 iulie 27, Alba Iulia.**

Nos Michael, Valachiae transalpinae et Moldauiae Vaiuoda, Sacrat⟨issimae⟩ Caesar⟨eae⟩ Regiaeq⟨ue⟩ Ma⟨jes⟩t⟨a⟩tis Consiliarius, per Tran⟨ssylua⟩niam locumtenens. Memoriae commend⟨amus⟩ tenore praesentium significan⟨tes⟩ quib⟨us⟩ expedit vniuer⟨sis⟩, quod spectabiles et magnifici, generosi ac egregij nobiles coeteriq⟨ue⟩ status et ordines trium nationum regni huius Tran⟨ssylua⟩niae et partium regni Hungariae ditioni huic subiectarum, in generalib⟨us⟩ eorum comitÿs ad diem vigesimum mensis Julÿ, Anno Domini Millesimo sexcentesimo, hic, Albae Juliae, ex edicto n⟨ost⟩ro celebratis congregati, exhibuerunt et praesen-

tauerunt nobis quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitÿs paribus votis et unanimi consensu conclusos. Supplican⟨tes⟩ nobis humillime ut nos uniuersos et singulos eos articulos [1], omniaq⟨ue⟩ et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta haben⟨tes⟩, n⟨ost⟩rum illis consensum beneuolum pariter et assensum praebere dignaremur [2], quorum quidem articulorum tenor talis est :

Articuli Dominorum Regnicolarum trium mationum regni Tran⟨ssylua⟩niae et partium regni Hungariae ditioni huic subiectarum, in generalibus eorum comitijs ad diem vigesimum mensis Julij, Anno Domini Millesimo sexcentesimo conclusi [3].

Keg⟨yel⟩mes vrunk az na⟨gysá⟩god izenetibol megh ertettẃk na⟨gysá⟩godnak rėank valo gonduiseleset, es keg⟨yel⟩mes indulatiat hozank; az mellet azokat-is melleket na⟨gysá⟩god az mostani ẃdéonek allapattianoz kepest kiwan teòlunk

Eleózor azert eoriollink es az Ur Jstennek nagÿ halakat adunk, hogÿ eẇ zent felsege ennÿ haboru wdeoben-is, az na⟨gysá⟩god protectioia alath, ez oraigh na⟨gysá⟩godal eggiut megh tartotta hazankat es magunkath. Keónieorògwen eẅ zenth felsegenek, hogÿ ez utan-is ezen ẅrgalmasagath es io voltat ninicsÿa hozank. Lattiuk azt-is, hogÿ ez utan-is na⟨gysá⟩god minden intentioÿath tellÿesegel ez zegenÿ hazanak kẃlse ó ellensegtol valo megh maradasara es csendes bekeseges allapattiara ẃgÿekzik conuertalnÿ, melÿ na⟨gysá⟩god jo indulattiaban es hozank valo keg⟨yel⟩mes affectioiaban kiwaniuk, hogÿ az Ur Jsten na⟨gysá⟩godat megh algÿa, es ereót segetseget adgÿon na⟨gysá⟩godnak, hogÿ ez utan-is az na⟨gysá⟩god administratioiaban mindenkor ẇ godalmunk es maradsunk lehessen. M-ÿs na⟨gysá⟩godnak mindenben à mÿ elegek lessunk, az na⟨gysá⟩god fáratsagath gonduiselest megh akariuk zolgalnÿ mint kegÿelmes urunknak.

⟨1⟩ Az mÿ penigh illeti az na⟨gysá⟩god keẃansagath, azt kiwatkeppen [4] kett dologban lattiuk lennÿ : eggiken az hadakozo nep tartasara walo penz adasban, masikban az kezen lételben. Effele keóltsegnek azert keg⟨yel⟩mes urunk noha zegenÿ keósseginktol kellene megh lennÿ, es ẃk minemeó nagÿ fogiatkózasban es allapatban legÿenek, na⟨gysá⟩god iol tudgÿa, mind az altal, mÿert hogÿ az hadtartas keóltsegh nelkwl nem lehet, az keóz nepnek-is el bocsatassa mostanÿ ẃdeóben nem haznos : most-is, mint ennek eleótte az mennire az Ur Jsten ereót adot hozza, nem akarunk sem na⟨gysá⟩god⟨na⟩k sem hazanknak megh fogiatkoznÿ.

Jgerunk azert na⟨gysá⟩godnak hadakozo nepe tartasara es egÿeb kẃleómb kẃleómb fele zẃk egere kapu zam zerinth hatt forintoth. Harom forintiat à die emanationis articulorum huzad napra, az harom forintiath penigh az utan, attol fogwa esmet huzad napra bezolgaltatnÿ. Az zaz uraim-is az eẃ mogiok zerinth egÿenleó terhit viselnek velunk, az rawatlan es zaban helliek-is azon keppen, varosok es egÿeb ado fizetẃ hellÿek mint annak eleótte az menit hatt forintos adoban contribualtanak, most-is az zerinth fizessenek. Keónieórgunk alazatoson na⟨gysá⟩godnak mint keg⟨yel⟩mes urunknak na⟨gysá⟩god niomorult keósseginknek megh [5] zamlalhatatlan sok niomorusagath zeme eleÿben wewen, wegÿe keg⟨yel⟩mesen most mÿ teolunk. Ennek vtanna-is valamire segit az Ur Jsten benùnket, semmi ẃdeóben nem akarunk nagÿsagodnak es hazanknak megh fogiatkoznÿ.

⟨2⟩ Az mÿ nezi keszen letwnket : lowagunkal, gialogunkal keszen leszunk, na⟨gysá⟩godtol varunk es valamit na⟨gysá⟩god eleonkbe ad, az szẃkseghez kepest mindenben ahoz tartiuk magunkath.

⟨3⟩ Towaba wagÿon bantasunk, hogÿ jobagink az ado eleót as zegeódet zolgak [6] teólunkelzeóknek es na⟨gysá⟩god hadaban lowagh es gialogh keóze mennek, nemellÿek penigh az haiduk keóze, nemellÿek esmegh varokba valo gialogok keóze, honnet megh feniegetnek eólessel dulassal benŵnket. Azonkeppen boerokhoz es egÿeb na⟨gysá⟩god zolgaihoz, el alnak. Mellÿek feleól wegeztwk : hogÿ effele zeokeót jobagÿok es zolgak minden hellÿekreól mox et de facto visza adassanak. Es ez utan àffele jobagiot es zegeódet zolgat semmÿ nemeó rendbelÿ ember be nefogadhassa.

⟨4⟩ Miwel hogÿ penigh erttiuk azt-is, hogÿ sok heaba es fizetes nelkẇl walo emberek attak az na⟨gysá⟩god fizetet nepeihoz magokat, kik orankent zegeny keoszeginket dullÿak es puztittÿak. Keónieórgunk na⟨gysá⟩godnak hadakozo nepet feó embere altal kesedelem nelkwl circaltassa megh, es kik affele wandorlok koborlok keózteók talaltatnak, beẇntetesse megh, es ereós fenÿetek alath badgÿa megh capitanoknak, hadnagÿaknak, hogÿ effeleket ennek vtanna keózikbe semmi vton ne fogadgÿanak.

⟨5⟩ Tetzet es-is hogÿ holot ez mostani wdeóben, ha az szẇksegh kiwannÿa nekunk-is feienkent fen kel lennunk, semmi nemeó nemes hazakra az hadakozo nep se lowagh se gialogh ne zallÿon, seótt az melÿ helliekre eddigh zallottak wolna is, na⟨gysá⟩god onnetkÿẇldesse, lehessunk elegsegesbek az na⟨gysá⟩god zolgalattiara.

⟨6⟩ Az gonoz teweó emberek mÿert hogÿ minden hellÿeken megh sokasottanak, keónieórgunk na⟨gysá⟩godnak, parancsollÿa megh az varmegÿe jspanoknak patens generale mandatumaban, azonkeppen varosoknak : kergessek, es bẇntessek az gonoz teweó embereket minden hellÿeken, az hol az eleót zabadsagok volt rea, mellieknek kergetesere az varosok a hol kiwantatik tartozanak drabant segetseget adnÿ.

⟨7⟩ Vegeztuk azt-is, hogÿ az melÿ nemes emberekkeózulunk valok, az na⟨gysá⟩god ez orzagba jeóweteli utan hazainkra mentenek es marhankat eldultak, parancsollÿon na⟨gysá⟩god az jspanoknak, hogÿ effele koborloknak marhaÿokbol az karos felt contentalliak, az hatalmaskodas feleól penigh az breuis szerinth teórwenÿ zolgaltassek.

⟨8⟩ Teórtentenek illÿen dologk-is : hogÿ nemelÿ nemes attiankfiai, feókeppen Moldowaban letunk alath, az boer uraimath, hamis panaszolkodasokal megh talaluan az boer uraim, joszagokra kŵltek, es az mit az panazlo fel exequalitatnÿ akart joszagan megh cselle kettek. Keónieórgunk na⟨gysá⟩godnak hagÿa megh az boer uraimnak, ne awassak affelebe magokath, mÿ egÿ mast kinek kiwel mÿ dolga leszen, teórwennÿel megh talalliuk, ne haborgassanak minket rendtartasunkban. Ha kÿ penigh ez utan effele hamis panazolkodassal jarna, es az panaznak hamis volta teórwenÿ zerint comperialtatnek, az panazlo emenda linguae maradgÿon érette.

⟨9⟩ Tetzet ez-is, hogÿ missilis lewelel valakÿ sinistra quaerimoniaiara executio ne legÿen, hanem effele dologban az orszagnak reghÿ [modgÿa observaltassek.

⟨10⟩ Az nemes emberek feleól-is, kik sem eẃ na⟨gysá⟩ga fizetesen, sem egÿebeken nem lewen, zelel joszagonkon koborlottanak es sok kẇleómb kẇleómb fele dolgokath cselle kettenek, az eleóbi articulus ereÿeben tartasek. Az paraztsagh keózŵl penigh az kik effeleket cselle kettenek vagÿ cselekednenek, az jspanoknak authoritasok legÿen rea, hogÿ effeleket az panazlo fel requisitioiara megh foghassanak, es teórweny szerinth megh bẇntessenek.

⟨11⟩ Brassoban valo gïulesunkben noha el wegeztuk wala, hogÿ minden jobagÿ az eŵ uranak feÿe weztese alat zamat fogadgÿa, es nekÿ zolgallÿon : de wagÿon panaz, hogÿ megh-is sok hellÿeken nem tartottak a hoz magokat. Keónieórgunk azert na⟨gysá⟩godnak, na⟨gysá⟩god engedgÿen libera facultast minden nemes embernek jobaginak megh beẃntetesere, ⟨es pro omnia remedia az zolgalatra valo kenÿzeritesre,⟩ [7] kÿre ha az nemes ember magatul ereótlen wolna, az varmegÿe jspani minden segetsegel legÿenek nekÿ. Ez penigh mind zekes hellÿeken, mind varosokon megh kialtassek, hogÿ valamelÿ jobagÿ ebben contumax leszen, az jspanok megh bẃntessek, ha awal sem gondolna, az utan vgÿan fel akazak.

⟨12⟩ Az melÿ jobagÿok na⟨gysá⟩god be jeówetele utan lakohellÿekreól[8] wagÿ laksagra, wagÿ zekelÿsegre, wagÿ zazsagh keóze zeóktenek. Vegeztuk hogÿ az laksagon minden joszagokbeól, es akmakrẃl-is, medio jud⟨icum nobi⟩lium, az zazsagon penigh es zekelysegen kapitanoktol, kolchios es zabad mezeó varosokrol-is parancholattal megh keriek; kit ha megh nem adnak, az varmegÿeken citalliak az zekre, az zazsagon es zelekÿsegen elseó giẃlesre kÿ primitus post repetitionem leszen, melÿ elseó zekre wagÿ giulesre, mind az ket fel, minden iu szawal[9] es bizonsagawal, keszen legÿen, es non obstante eo, quod attestationes intempestivae essent megh lassak, es az mit az teórwenÿ hoz appelatioba(n) ne bochassak, ha-nem[10] ulteriori remedio post habito final⟨ite⟩r determinallÿak. Effele megh nem adot jobagÿot post jud⟨icia⟩riam delibera⟨tio⟩nem[11] ⟨sedis comitatus, nem giráwal, ha nem dijával negyven forinttal adja meg⟩. Az zazsagon es zekelÿsegen az kÿ megh nem adgÿa judicio tabulae ketzaz forinton maradgÿon; ez alat penigh valamenÿ ado effele elzeókeót jobagÿra rakodik, azt az contumax fizesse megh, az kÿ praeter o⟨mn⟩em causam rationabilem az jobagÿot megh tartotta. Az nã⟨gysá⟩god capitani es varakban udvarhazoknal leweó tiztartoy, azonkeppen aknakon valo kamora jspani-js minden hellÿeken ehez tarchiak magokath. Az zeókeót zolgaknak dolgaban-is ezen mod obserualtassek.

⟨13⟩ Az kiknek na⟨gysá⟩god jozagot adot az varmegÿekben wagÿ azonkiwul-is, na⟨gysá⟩godtul fezetese jar, es nemes enber, az reghÿ mod zerinth joszagokrol ualo lowagokat, gialogokath az varmegÿe zazloÿa ala allassak, az kik penigh zolgak, azok kepekbelÿ embereket allassak.

⟨14⟩ Teke neẃ waros mikeppen az eleót mind adaÿat mind eleset Coloswarmegÿebe atta, tetzet, hogÿ ez utan-is az coloswarmegÿei jspanoktul halgassen, es effele ado es eles dolgaban az reghÿ rendtartashoz zabia magath, azonkepen Soos mezeó-is tartomaniostul effeleben az reghÿ modot es zokast keówesse.

⟨15⟩ Vegeztuk azt-is, hogÿ az melÿ nemes emberek az mostanÿ ẃdeó alath jobagiukat uertek vagdaltak, azok feleól az varmegÿe jspani az breuis zerint teórwent zolgaltasanak.

⟨16⟩ Az melÿ jozagh tẃz miath wagÿ had nepe miath elpuztult, azoknak az varmegÿe jspani hẃt szerint ẃegere mennienek egez falue vagÿ chiak portio, es telliesegel elpuztulte wagÿ chiak particulariter, es tẃz miatte wagÿ had nepe miat puztult, menni ado fizetẃ ember uolt az eleót es most-is mennÿ legÿen raita, es azt-eẃ na⟨gysá⟩ganak reportalliak, kit eó na⟨gysá⟩ga io igerete zerinth itt le zalithasson, es az ẃ na⟨gasá⟩ga perceptori-js tartozanak az jspan uraimtol es ado zedeóktul zamba vennÿ.

⟨17⟩ Az parazt ratsagh kÿ nem hopenzes, az orzagban akar hol legÿen, adot fizessen, ha mellik ott az hol lakik megh nem akarna adnÿ mennyen kÿ az orzagbol.

⟨18⟩ Jelentik azt-is nemely nemes attiankfiai hogÿ az camora jspanok egÿeb haÿ mod zerinth nem akarnanak hazok szẃksegere az aknarol elegedend-is soot adnÿ ; kÿreól tetzet, hogÿ minden hellieken valo kamora jspanok az nemessegnek hazok szẃksegere egÿeb haÿ mod zerinth soot adassanak.

⟨19⟩ Panaszolkodot az zarandvarmegÿei nemessegh, hogÿ az jeneÿ capitan azt kiwanna teólunk, hogÿ mind giulesre, mind zekre jeneóbe tartoznanak : kÿ mÿert hogÿ reghÿ szokasoknak ellene wagÿon, tetzet hogÿ az varmegÿe mind giules es zek dolgabol az eleóby allapathan maradgÿon ; es az jeneÿ capitan affele mod nelkwl valo kevansagnak beket hadgÿon.

⟨20⟩ Estenek illÿen dolgok-is, hogÿ nemelÿ attiankfiainak na⟨gysá⟩god lewelet hoztak, mellÿek keózul kÿ ratzul, kÿ olahul volt irwa, kÿ miat az na ⟨gysá⟩god parancholatiat es akaratiat beleóle megh nem erthettek. Vegeztuk azert, hogÿ àffele leveleket az nemesegnek vagÿ magÿarul, wagÿ deakul jrianak. Az kÿ effele olah wagÿ ratz nielwen irt lewelel az nemessegh keózót jarna, affele embereket megh foghassanak, es lewelel egiut eó na⟨gysá⟩ganak fogwa hozzak.

⟨21⟩ Mÿert hogÿ penigh lattiuk az baromnak-is szẃk woltat, tetzet, hogÿ eókeor barmot ez orzagbol senkÿ kÿ ne vihessen, ha kÿ kÿ vinne mind harminczadokon, vamokon es egÿeb hellÿeken teóle elwehessek.

⟨22⟩ Vagÿon az eles dolgaben illÿen fogiatkozas, hogÿ sok hellÿekrol na⟨gysá⟩god jozagabol, varok tartomanÿabol, azonkeppen urak joszagabol az elest megh nem adgÿak, hanem az zegenÿ nemes joszaga adgÿa az mit adhat ; kÿ mÿert hogÿ igen kewes, es ennÿ nep tartasra nem elegh, vegeztwk hogÿ mind az na⟨gysá⟩god joszagabol, smind egÿeb hellÿekreol effele eles megh adassek.

⟨23⟩ Towaba kiwannia na⟨gysá⟩god keg⟨yel⟩mes urunk, hogÿ az laksagon, magÿar es zaz faluk, az zomzed olah faluknak kik welek hatarosok eggik olah falu, az olah falunak, az zabad hellÿeken es hatarban zabad niomast engedne, holot az terhet es ado fizetest egÿenlokeppen viselnek. Azert wgÿ wagÿon kegÿelmes urunk, hogÿ sok hellieken niomast nem engedhetunk effele zomzet olah falubelieknek, oka ez volt, hogÿ wetesinket barmokal juhokal megh etetók, szena fúunket azon keppen, zeoleónkben-ÿs sok kart teóttenek, az zeólók karait, giẃpeoÿt el egettek, es teób egÿeb fele dolgokat chelleketenek ; mindazonaltal az na⟨gysá⟩god tokenteteÿert, es na⟨gysá⟩godhoz ualo jo akaratunkbol ezt chellekezwk : hogÿ minden falu az laksagon mind magÿar, zaz falu, olah falunak, s mind olah falu mas olah falunak, az lowoknak, eòkreóknek eẃneó barmoknak es diznoknak zabad niomast adgÿanak : juh kÿuul, mÿert hogÿ eggik zomzed az masiknak affele juhnak niomast az eleót it nem adot.

Az eóreóknek, eẃneó, barmoknak lowaknak es diznoknak niomasok igÿ legÿen, hogÿ chiak ott jarion a hol zabad helÿ es niomas, se erdeóre, se wetesre, se zena réttre, se zeóleóbe, se egÿeb irtot à wagÿ tilalmas hellÿekre ne erezek Az zena retet ha niomasba wagÿon-is, az diznokkal fel ne turassak, mert ha effele hellÿeken talallÿak, be haithassak, es az orszagh teórwenÿe szerinth megh sazoltassak.

Vizontagh az olah falu-is, kinek niomast adnak, niomast adgÿon az zomzed falunak, a⟨z⟩ kÿ niomast ad nekÿ, mert ha affele olah falu niomast nem adna, az zomzed magÿar, zaz wagÿ olah falu-is ne tartozek nekÿ niomast adnÿ. Es niomas ada-is penigh vgÿ legÿen, hogÿ harmad negÿed falu ellen-is el ne jarianak, hanem chiak ott a hol eozwefoly az kett zomzedos falunak hatara.

Az zazsagh-is effele niomas adasban, minden rezeiben ehez tarchia magath.

⟨24⟩ Az mÿ nezi na⟨gysá⟩godnak masodik kiwansagath, hogÿ az olah papok zemellÿet senkÿ keósségh keóze walo zolgalatra ne kenzeritene, ebben-is na⟨gysá⟩god kiwansagath megh bechwẃlettwk, es wegeztwk, hogÿ az olak papok minden effele zolgalatol, minden hellÿeken, zemelÿekben immunisok legÿenek.

⟨25⟩ Az minemeó vamok ez orszgba wadnak kiwaltkeppen saros hellÿeken, azoknak megh oculalasara az jspanok kÿ mennienek, na⟨gÿsá⟩god-is emberet adgÿa melleÿek, es megh lassak hol es minemeó hellÿeken kellesek affele vamnak lennÿ, es na⟨gysá⟩godnak reportalliak. Azok-is, kik effele vamokat birnak arrol valo leveleket producallÿak, mellieket na⟨gysá⟩god megh értwen, az utan pro locis statu et reip⟨ublicae⟩ emolumento deliberallÿon feleóle, michoda hellieken affele vamnak lennÿ.

⟨26⟩ Vegeztuk azt-is, hogÿ az varokban leweó capitaniok, udvarbirak, es egÿeb titzviseleók, ha melÿ nemes emberen hatalmasagot vagÿ egÿebiniuriat chellekeznek, az eleóbi mod zerith az varmegÿe zekere, az melÿ varmegÿeben az var wagÿon, citalhassak, ea az hatalmaskodas feleól az breuis szerinth legÿen teórweny, eẃk-is teartozzanak teórwent allanÿ.

⟨27⟩ Az minemeó jozagozagokath nemelÿ zegenÿ attiankfiainak vagÿ azoknak arwainak, es relictaioknak elfoglaltak, affele spoliatusok mennienek, feó jspanokhoz, es kÿ foglalta legÿen el josagokat, es michoda hellÿen, az varmegÿen, elseó zeken felirassak; ha zek nem lenne valahun jspaniat talallÿa felirassa, mellÿeket igÿ mind felirwan az jspan uraim, eó na⟨gysá⟩ga kezeben adgianak, kiket eó na⟨gysá⟩a-is egÿ bizonios arra rendeltetet napon, kÿt eó na⟨gysá⟩⟩ga ideÿen mind az ket felnek ertesere adgÿon megh latasson, es kinek kinek az eẃ jozagath restitualtassa.

⟨28⟩ Vagÿon illÿen panaszolkodas-ia, hogÿ az kiknek na⟨gysá⟩god donatiokkal jozagot conferalt, reghÿ teorwennek zerinth nem elnenek vgÿ lewelekkel, az mint kellene, wagÿ meltan, wagÿ meltatlan; de mindgÿart hatalommal[12] bele zallananak es elfoglalnak, az contradictionak semmÿ helt nem adnanak. Tetzet azert, hogÿ az melÿ statutionak contradicaltanak, es az donatarius contra vim contradictionis ugÿan elfoglalta, àffelenek wégere menwen diligenter az jspanok, annak az kÿteól elfolglaltal restitualliak, es az donatarius donatioiaval procedallÿon, es azt suis modis teórwenniel prosequallia.

⟨29⟩ Vegeztwk ezt-is, hogÿ az, mit az nemes ember haza szẃk segerewiszen, attol wammal es harminczadal ne tartozék, kÿben mind harminczadosok vamosok chez tarchiak magokath.

⟨30⟩ Az cziganok vaidasaga, mÿert hogÿ ennek eleótte ualo generalis giulesunkbe Meggÿesen, penitus abrogaltatot uolt, tetzet hogÿ a zon wegezes, az cziganok vaidasaga feleól ez utan-is observaltassek, es a zok kik de recenti eó na⟨gysá⟩gatol ez czziganÿ vaidasagot impetral-

tak uolt, annak exercealasatul tellÿesegel wressaek legÿenek, es arrol emanaltatot lewelek-is ereótlen legÿen.

<31> Vegeztuk ezt-is, hogÿ valamelÿ olah pap masodik felleseget wenne, es az falu az circalaskor[13] az vladikanak megh nem mondana, az jspanok az fele falun eó na<gysá>ga zamara kit zaz forintot dulhassanak

Nos itaq<ue> praemissa supllicatione annotatorum dominorum[14] regnicolarum trium nationum regni huius[15] Tran<ssylua>niae, et partium regni Hungariae ditioni huic subiectarum, <clementer exaudita et admissa[16],> praescriptos uniuersos articulos, <modo praemisso nobis praesentatos[17],> omniaq<ue> et singula in eisdem contenta — ratos, gratos et acceptos habentes, praesentibusq<ue> literis nostris verbo tenus inseri et inscribi facien<tes> nostrumq<ue> illis consensum praebentes, clementer[18] acceptauimus, approbauimus, ratificauimus et confirmauimus, prout acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, offerentes nos beneuole, quod praemissa omnia in omnibus suis punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi obseruabimus quam per alios quospiam[19], ubiq<ue> per ditionem nostram firmiter et irreuocabiliter[20] obseruari faciemus, <imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus[21]>, harum nostrarum vigore et testimonio l<ite>rarum mediante. Datum Albae Juliae die vigesima octaua[22] mensis Julij, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo.

<Sigiliu timbrat> Lecta.

<Pe verso :> Pro ciuit<a>te Colosuar.

Arh. St. Cluj, fond. nr. 1, Primăria Municipiului Cluj-Napoca, Articole dietale, sub dată, f. 1—4, copie, cu data de 28 iulie, sigiliu.
Szilágyi Sándor, *Erdélyi országgyülési emlékek*, în Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae, Budapest, 1878, p. 520—529 — text; I. Crăciun, *Dietele Transilvaniei ținute sub domnia lui Mihai Viteazul*, în „Anuarul Institutului de istorie națională", VII (1936—1938), Buc., 1939, p. 632—640, traducere a textului maghiar; I. Lupaș, *Documente istorice transilvane*, I (1599 —1699), Cluj, 1940 p. 53—61, traducere a textului maghiar.

Noi, Mihai voievod al Țării Românești și Moldovei, consilier al preasacrei Maiestăți împărătești și regești și locțiitor în Transilvania. Încredințăm memoriei tuturor cărora le este de folos anunțînd prin cuprinsul prezentei că străluciții și măreții, generoșii și glorioșii nobili și celelalte staturi și ordine ale celor, trei nații, ale domeniului acestuia al Transilvaniei și din părțile regatului Ungariei supuse stăpînirii acesteia, strînși în adunarea lor generală ținută din ordinul nostru în cetatea noastră Alba Iulia în a douăzecea zi a lunii iulie, în anul Domnului o mie șase sute, ne-au arătat și prezentat cîteva articole scrise mai jos, încheiate în aceeași adunare cu voturile asemănătoare ale lor înșile și consimțămînt unanim, <avînd întărite, plăcute și toate și fiecare din cele conținute în ele primite, și> dîndu-le consimțămîntul nostru, să binevoim a le accepta, aproba, ratifica și confirma afectuos <și atît noi înșine a le respecta cît și de oricare alții, oriunde în această putere a face să fie respectate cu tărie>. Al căror articole însă cuprinsul e acesta.

Articolele domnilor locuitori ai celor trei nații ale domeniului Transilvaniei și din părțile regatului Ungariei supuse aceleiași puteri,

încheiate (întocmite) în adunarea lor generală ţinută aici la Alba Iulia în a douăzecea zi a lunii iulie, în anul Domnului o mie şase sute.

Milostive stăpîne, am înţeles din vorbele Măriei Tale grija şi milostivirea Măriei Tale faţă de noi, precum şi ceea ce doreşte Măria Ta de la noi în aceste împrejurări.

Mai întîi ne bucurăm şi înălţăm rugăciuni fierbinţi către Dumnezeu, că Sfinţia Sa ne-a ţinut, pînă în acest ceas, patria şi pe noi în aceste vremuri de războaie sub ocrotirea Mărei Tale. Ne rugăm Sfinţiei Sale ca şi de aici înainte să-şi întindă această milostivire şi bunătate asupra noastră. Vedem că şi de aici înainte Măria Ta te străduieşti să-ţi îndrepţi toate grijile, cu prisosinţă, pentru scăparea bietei noastre patrii de duşmanii din afară şi pentru starea ei liniştită şi paşnică, pentru care bună pornire şi sentimente milostive faţă de noi ale Măriei Tale dorim, ca Dumnezeu să binecuvînteze pe Măria Ta, să dea putere şi ajutor Măriei Tale, ca să avem şi de aici înainte pace şi păsuire sub cîrmuirea Măriei Tale, pentru care osteneală şi purtare de grijă a Măriei Tale noi te vom sluji ca pe stăpînul nostru milostiv.

În ce priveşte dorinţa Măriei Tale, o vedem în două lucruri: întîi, în plătirea banilor pentru întreţinerea oştirii; a doua, în participarea noastră la război. Cu toate că astfel de cheltuieli, milostive stăpîne, trebuie suportate de satele sărace, şi ele sînt în lipsuri — Măria Ta ştie bine aceasta — totuşi, pentru că întreţinerea oastei nu poate fi fără cheltuieli şi concedierea oştenilor n-ar fi spre folos, nu voim să fim nici acum, cum n-am fost nici în trecut, spre scăderea Măriei Tale, sau a patriei, din ceea ce ne-a dat Dumnezeu.

Făgăduim, astfel, Măriei Tale, pentru întreţinerea oastei şi pentru diferite alte cheltuieli, de fiecare poartă 6 florini; 3 florini să fie plătiţi pînă în a 20-a zi de la data acestor articole, iar 3 florini pînă în a 20-a zi de atunci înainte.

Saşii să poarte greutăţile în aceeaşi măsură cu noi, după obiceiul lor; de asemenea şi locurile neimpuse şi libere, şi oraşele şi locurile impuse, după cum au plătit mai înainte 6 florini, aşa să plătească şi acum. Ne rugăm cu umilinţă Măriei Tale, stăpînului nostru milostiv, ca văzînd starea neasemănat de nenorocită a satelor noastre, să primească acestea cu milostivire de la noi. Şi şi de aci înainte, pe cît ne va ajuta Dumnezeu, nu vom fi niciodată spre scăderea Măriei Tale şi a patriei.

În ceea ce priveşte participarea noastră la război: vom fi gata cu călăreţii şi cu pedestraşii noştri; aşteptăm semn de la Măria Ta şi ceea ce ne va cere Măria Ta noi ne vom ţine, după trebuinţă, de cele hotărîte.

Ne plîngem, mai departe, că iobagii şi slugile tocmite fug de dinaintea dărilor şi trec între călăraşii şi pedestraşii Măriei Tale, unii apoi între haiduci, alţii între pedestraşii de cetăţi, de unde ne ameninţă cu uciderea şi cu devastarea. De asemenea trec la boieri şi la alţi slujitori ai Măriei Tale.

Hotărîm ca astfel de slugi şi iobagi fugiţi să fie restituiţi în grabă de pretutindeni. Iar după aceasta nimeni să nu poată primi astfel de iobagi şi de slugi.

Aflînd, apoi, că mulţi oameni lipsiţi şi neplătiţi au trecut între lefegiii Măriei Tale, care din ceas în ceas ne pradă şi ne strică satele, rugăm pe Măria Ta să urmărească prin cei mai mari, fără întîrziere, pe oşteni şi găsind printre ei astfel de vagabonzi şi rătăcitori, să fie pedepsiţi; şi cu asprime să poruncească căpitanilor şi hotnogilor să nu mai primească de aici înainte astfel de oameni.

S-a hotărît ca în aceste vremuri, dacă nevoia o va cere, să fim și noi gata ⟨pentru război⟩; iar în nici o casă nemeșească ostașii, călărașii sau pedestrașii să nu poată sălășlui, ci dacă au sălășluit pînă acum în unele locuri, Măria Ta să-i scoată de acolo, ca să putem fi îndestulători în slujba Măriei Tale.

Fiindcă s-a înmulțit pretutindeni numărul răufăcătorilor, ne rugăm Măriei Tale să poruncească prin scrisori obștești șpanilor din comitate, precum și orașelor, să alunge și să pedepsească pretutindeni pe răufăcători; pentru alungarea lor orașele să fie silite, la nevoie, să dea ajutoare pentru întreținerea drabanților.

Am hotărît cu privire la acei nemeși dintre noi care, după venirea Măriei Tale în această țară, au năvălit asupra caselor noastre și ne-au jefuit de bunuri, să poruncească Măria Ta șpanilor ca din avutul acestui fel de vagabonzi să fie satisfăcuți cei păgubiți, iar în ce privește pe cei abuzivi, să fie judecați după forma sumară.

S-au întîmplat și lucruri ca acestea: unii nemeși — mai ales în timpul cînd eram în Moldova s-au adresat domnilor boieri cu plîngeri false, ⟨iar⟩ domnii boieri au trimis ⟨scrisori⟩ la moșie, rezolvînd plîngerea potrivit celor arătate de reclamant. Ne rugăm Măriei Tale să poruncească domnilor boieri să nu se amestece în astfel de lucruri, căci treburile noastre ni le descurcăm noi cu legea, să nu ne tulbure pe noi în așezămintele noastre. Iar cei care vor umbla cu astfel de plîngeri mincinoase de aci înainte, și minciuna plîngerilor se va dovedi prin lege, să fie pedepsiți ca mincinoși.

Am hotărît să nu se facă execuție pe bază de plîngeri de rea credință, prin scrisori, ci în astfel de lucruri să se țină seamă de vechiul obicei al țării.

În ce privește pe nemeșii care nu sînt nici în solda Măriei Tale, nici în altfel de slujbă, și s-au împrăștiat pe moșiile noastre, săvîrșind și diferite alte fapte, să fie ținuți în hotarele legilor de mai înainte. Iar aceia dintre țărani, care au săvîrșit sau vor săvîrși astfel de lucruri să ajungă sub autoritatea șpanilor, ca la plîngerea păgubitului să poată fi prinși și pedepsiți după lege

Deși am hotărît, în dieta din Brașov, ca fiecare iobag, sub pedeapsa pierderii capului, să asculte de stăpînul său și să-l slujească, totuși sînt plîngeri că în unele locuri nu se împlinesc acestea. Ne rugăm astfel Măriei Tale să îngăduie Măria Ta mînă liberă tuturor nemeșilor să-și poată pedepsi iobagii și pro omnia remedia să-i poată sili la muncă, dacă pentru aceasta nemeșii n-ar avea puteri îndeajuns, șpanii comitatelor să le fie de ajutor. În scaune și în orașe să se dea de știre că iobagii care vor lipsi de la aceste îndatoriri, vor fi pedepsiți de șpani, iar dacă nici aceasta nu-i îndreaptă, să fie spînzurați.

Iobagii care au fugit, după venirea Măriei Tale, între secui sau între sași, sau în alte locuri, hotărîm să fie ceruți cu poruncă: cei dintre secui sau dintre sași, de la căpitanii acestora, așișderea și cei din orașele întărite și tîrguri; cei din alte locuri — de pe moșii și din mine — de la fruntașii ⟨locali⟩. Dacă nu vor fi restituiți, să fie chemate amîndouă părțile cu toate scrisorile și dovezile la scaunul județului, la sași sau la secui, la cea dintîi adunare după prezentarea cererii și — non obstante eo, quod attestationes intempestivae essent — să judece și la ceea ce va hotărî legea să nu mai încapă drept de apel, ci

să stabilească omni ulterior remedio post habito finaliter. Astfel de iobag nerestituit, post judiciariam determinationem sedis comitatus, să fie restituit nu pe chezășie, ci cu prețul de patruzeci de florini.

La sași și secui, iobagul nerestituit după judecată va rămîne în schimbul prețului de două sute florini.

În acest timp orice dări s-au pus asupra acestui fel de iobagi fugiți să fie plătite de acela care praeter omnes causam rationabilem a reținut pe iobag.

Căpitanii și slujitorii Măriei Tale din orașe și din orașe și de la curți, așișderea și căpitanii camerali de la mine, să se țină peste tot de aceste hotărîri.

Aceleași hotărîri să fie urmate și în ce privește pe slujitorii fugiți.

Aceia cărora Măria Ta le-ai dat moșii în comitate sau chiar în afară de ele, au leafă de la Măria Ta și sînt nemeși, să dea după vechiul obicei călărași și pedestrași de pe moșii sub steagurile comitatelor; dacă sînt slujbași, să trimită oameni de-ai lor.

Tîrgul Teke plătind și mai înainte dările și alimentele comitatului Cluj, decidem să asculte și în viitor de șpanii comitatului Cluj și dările și alimentele să le dea după rînduiala veche, așișderea cu ținutul și Sosmezeu să urmeze în acestea obiceiului din bătrîni.

Am hotărît ca nemeșii care au bătut și ucis pe iobagi în vremurile acestea să fie judecați sub formă sumară de către șpanii comitatelor.

Moșiile pustiite de foc sau de oștire să fie cercetate de șpanii comitatelor, după sate sau după curți, constatîndu-se dacă au fost pustiite cu totul sau numai în parte, de foc sau de oștire, cîți birnici au fost mai înainte și cîți mai sînt acum, făcîndu-se arătare Măriei Tale și Măria Ta să facă scăzăminte după făgăduință și dăbilarii Măriei Tale să ia astfel în seamă dările de la domnii șpani și de la încasatori.

Sîrbii care nu sînt lefegii să plătească dări oriunde ar fi stabiliți în țară, iar aceia care n-ar voi să plătească acolo unde locuiesc, să fie scoși din țară.

Unii dintre nemeși ne fac cunoscut că șpanii camerali, după un obicei nou, nu vor să dea sare din mine pentru trebuințele casei; decidem ca șpanii camerali de pretutindeni să dea sare, după noul obicei, pentru trebuințele caselor nemeșești.

Se plîng nemeșii din comitatul Zarandului că li se cere, din partea căpitanului din Ineu, să meargă la adunări și la scaunele de judecată la Ineu. Hotărîm ca, fiind împotriva vechilor obiceiuri, adunările și scaunele de judecată ale comitatului să rămînă cum a fost mai înainte. Iar căpitanul din Ineu să nu mai aibă astfel de dorinți neîntemeiate.

S-au întîmplat și astfel de lucruri, că unor oameni de seama noastră li s-au adus scrisori de-ale Măriei Tale, unele scrise în limba sîrbească, altele în limba românească, din care pricină n-au putut înțelege din ele porunca și voința Măriei Tale. De aceea am hotărît ca astfel de scrisori să fie trimise nobilimii sau în limba maghiară sau în limba latină; cine ar mai umbla pe la nemeși cu astfel de scrisori românești sau sîrbești, pe niște oameni ca aceia să-i prindă și să-i trimită prinși la Măria Ta împreună cu scrisorile.

Văzînd numărul scăzut al vitelor, hotărîm ca astfel de vite cornute să nu poată fi scoase din țară; cine le va scoate, de la acela să-i fie luate la vămi și în acele părți.

În privința hranei sînt neajunsuri, pentru că de pe multe moșii ale Măriei Tale și chiar din ținuturile cetăților, așijederea și de pe moșiile

domnilor, nu se dau cele trebuincioase pentru hrană, ci numai moşiile bieţilor nemeşi dau ce pot să dea; ceea ce însă fiind puţin şi neîndestulător pentru întreţinerea atîtor oşti, hotărîm să se dea pentru hrană şi de pe moşiile Măriei Tale şi şi din alte locuri.

Mai departe pofteşte Măria Ta, stăpînul nostru milostiv, ca satele cu izlazuri, ungureşti şi săseşti, să îngăduie păşunat liber, în locurile şi hotarul necultivat, satelor româneşti ce sînt hotarnice cu ele, cu toate că greutăţile şi plata dărilor o poartă în chip egal. N-am putut da păşunat liber, milostive stăpîne, satelor româneşti vecine din pricină că ne-au păscut semănăturile cu vitele şi oile lor, de asemenea şi fînaţele; au făcut pagube mari şi viilor, de unde au ars parii şi spinii, săvîrşind multe astfel de lucruri. Cu toate acestea, din respect faţă de Măria Ta şi din bunăvoinţa noastră faţă de Măria Ta, încuviinţăm aceasta, ca toate satele cu izlazuri atît cele ungureşti cît şi cele săseşti să dea satelor româneşti, precum şi satele româneşti altor sate româneşti, păşunat liber pentru cai, boi, junci şi porci, afară de oi, fiindcă pentru oi nici pînă acum n-a dat nici un vecin altui vecin asemenea locuri de păşune.

Păşunatul boilor, juncilor, cailor şi porcilor va fi numai acolo pe unde e loc liber şi păşune; nu vor putea fi lăsate nici în păduri, nici prin semănături, nici prin fînaţe, nici în vii sau în alte locuri oprite. Dacă fînaţul e dat pentru păscut, să nu fie rîmat de porci, căci dacă vor fi găsiţi în astfel de locuri, vor putea fi luaţi iar stăpînii lor pedepsiţi după legile ţării.

În schimb şi satele româneşti, care primesc păşunat, să dea şi ele drept de păşunat satelor vecine de la care primesc acest drept, iar dacă aceste sate româneşti n-ar da drept de păşunat, nici satele vecine ungureşti, săseşti sau româneşti să nu fie datoare a le da păşunat. Acest drept de păşunat să fie astfel încît să nu colinde pînă la al treilea sau al patrulea sat, ci în locurile unde se întîlnesc hotarele a două sate vecine.

Saşii să se ţină şi ei, în toate amănuntele, de încuviinţarea acestui fel de păşunat liber.

În ceea ce priveşte a doua dorinţă a Măriei Tale, ca preoţii români, în persoana lor, să nu poată fi siliţi de nimeni la robotă, am respectat şi în această privinţă dorinţa Măriei Tale şi am hotărît ca preoţii români să fie scutiţi pretutindeni, în persoana lor, de astfel de slujbe.

Despre fiinţa vămilor din ţară, mai ales la pasuri, să meargă şpanii să se convingă; să dea şi Măria Ta oamenii săi pe lîngă ei şi văzînd unde şi în ce locuri sînt trebuincioase astfel de vămi, să încunoştinţeze pe Măria Ta. Aceia care stăpînesc astfel de vămi să arate scrisorile doveditoare, pe care, văzîndu-le Măria Ta, să hotărască pro loci statu et reipublicae emolumento în ce locuri trebuie să fie astfel de vămi.

Decidem ca şi căpitanii din cetăţi, juzii de curte şi alţi slujbaşi, care vor săvîrşi samavolnicii sau alte necuviinţe asupra nemeşilor, să fie chemaţi, după obiceiul de mai înainte, la scaunul de judecată al comitatului, în care se află cetatea, şi să fie judecaţi după forma sumară asupra samavolniciilor săvîrşite, să stea şi ei înaintea judecăţii.

Dacă au fost luate moşiile unor bieţi oameni de seama noastră sau ale orfanilor şi urmaşilor acestora, cei păgubiţi să purceadă la şpanul suprem şi să înscrie pentru cel dintîi scaun de judecată, la comitat, pe cel care i-a luat moşiile, numind aşijderea şi locul. Dacă nu ar fi scaun de judecată, oriunde va găsi pe şpan să facă înscrierea şi, înscriind şpanul, astfel, pe toţi, să-i dea în mîna Măriei Tale, pe care Măria Ta să-i cheme

într-o anumită zi — aducînd Măria Ta din timp aceasta la cunoştinţa celor două părţi — şi să restituie moşiile cui se cuvin.

Sînt şi astfel de plîngeri că Măria Ta ai dăruit moşii — fără ca după legile noastre vechi să le fi luat cu scrisori, aşa cum s-ar fi cuvenit, cerute pe drept sau pe nedrept, intrînd curînd cu scrisori în posesiunea lor, fără să fi avut loc nici o judecată. Am hotărît ca în cazul unor deciziuni contrare celor stabilite, fiind moşiile totuşi luate în posesiune, şpanii să continue, diligenter, a restitui cele luate, donatorul să-şi arate donaţiunea, iar aceasta să fie urmărită suis modis prin lege.

Decidem ca pentru cele ce aduce nemeşul spre folosinţa casei sale să nu plătească nici dare, nici tricesima, iar tricesimarii şi vameşii să se ţină de această hotărîre.

Fiindcă în dieta mai veche din Mediaş funcţia de voievod al ţiganilor a fost desfiinţată pentru totdeauna, hotărîm ca acea deciziune să fie respectată şi cei care de curînd au stors de la Măria Ta funcţia de voievod al ţiganilor să nu o poată exercita, iar scrisorile date cu acel prilej să nu aibă nici o tărie.

Am hotărît şi aceasta ca dacă vreun preot român s-ar recăsători, şi satul nu ar vesti pe vlădica cu prilejul vizitaţiei canonice, şpanii să poată lua de la un astfel de sat două sute de florini pe seama Măriei Tale.

Aşadar, noi, la sus-arătata rugăminte a numiţilor domni[14] locuitori ai celor trei naţii din această[15] ţară a Transilvaniei şi din părţile regatului Ungariei şi din ţinuturile de sub porunca acesteia etc., ⟨cu bunăvoinţă ascultînd şi primind[16]⟩ toate articolele mai sus scrise, ⟨înfăţişate nouă în modul arătat mai sus [17]⟩, îndeobşte şi în parte, în tot conţinutul lor avîndu-le îngăduite şi pe plac şi primite şi prin scrisoarea noastră de faţă cele spuse prin viu grai făcîndu-le să fie înşirate şi înscrise şi dîndu-le încuviinţarea noastră — cu bunăvoinţă[18] să le primim, să le îngăduim, să le întărim şi să le împuternicim, deci le-am primit, le-am îngăduit, le-am întărit şi le-am împuternicit şi de bunăvoie ne-am oferit că atît noi înşine vom păzi, dar vom face şi să fie păzite şi de oricare[19] alţii cu tărie şi nestrămutat[20] orişiunde în ţara noastră, ⟨deci am primit, am îngăduit, am întărit şi am împuternicit[21]⟩ prin mijlocirea tăriei şi mărturiei scrisorii noastre acesteia. Dat la Alba Iulia, în ziua a douăzecişiopta[22] a lunii iulie, anul Domnului una mie şase sute.

⟨Sigiliu timbrat⟩

S-a citit.

⟨Pe verso⟩ Pentru oraşul Cluj.

---

[1] Szilágy omite pasajul: *supplicantes ... articulos.*

[2] În ex. de la Cluj, de la *consensum* se rezumă formularea aproximativ ca în încheiere, însă cu infinitivele: *beneuole-are ..., ac nos ipsi obseruare quam ... firmiter obseruari facere dignaremur.*

[3] Ex. de la Cluj omite: *hic Albae Juliae celebratis.*

[4] Cuvînt omis în ex. de la Cluj.

[5] Ex. de la Cluj repetă cuvîntul şi apoi îl taie cu o linie.

[6] Szilágyi citeşte: *es fogadott szolgaink.*

[7] Szilágyi citeşte în plus fraza redată aici între paranteze drepte; ex. de la Cluj omite, probabil, la copiere, sfîrşitul celor două cuvinte fiind asemănător: — *-tesere* şi *-tesre.*

[8] Cuvînt omis la Szilágyi.

[9] La Szilágyi: *irásával*

[10] Szilágyi dă: *ha nemű — nemű ulteriori* ⟨sic⟩, arătînd în notă că ex. de la Sibiu dă *hanem omni.*

[11] Szilágyi mai citește fraza dată aici între parantezele
[12] Szilágyi citește în locul acestui cuvînt pe *levelelel* ⟨ca pe un rînd mai sus⟩.
[13] Lectură nesigură; așa citește Szilágyi în exemplarul său.
[14] Szilágyi citește *fidelium nostrorum* și omite pe *dominorum*.
[15] Szilágyi citește *nostri*.
[16] Pasaj în plus la Szilágyi.
[17] La fel ca mai sus.
[18] La Szilágyi: *beneuolum, pariter et assensum*.
[19] În exemplarul publicat de Szilágyi se citește: *quoslibet*.
[20] Szilágyi omite cuvintele: *et irreuocabiliter*, echivalente cu expresia folosită în documentele celorlalte două țări române — *nepotъknovenno* = *„de neclintit"*, *de nestrămutat*, dar mai puțin în latină.
[21] Formulare omisă la Szilágyi.
[22] La Szilágyi: *die vigesima septima*, ceea ce denotă că ex. de la Cluj-Napoca a fost copiat la Alba Iulia cu o zi mai tîrziu decît exemplarul utilizat de Szilágyi și, deci, lucrările Dietei se încheiaseră la acea dată.

199 — 1600 iulie 29, Constantinopol.

[...][1] della galere andante al Mar Negro, guidate da Ciaffer bassá calabrese homo di qualche esperienza nelle cose maritime, fin hora non si sente effetto contrario, benchè cqui asi pascono di questa uana speranza che habbino à far molto, et traiettar il tartaro a danni di Michál, sopra di cui machinano ogni lor pensiero, et in luoghi loro publici et priuati d'altro non si raggiona, che del suo ualore et temono sopra modo non passi il Danubio, che senza ostacolo tal uolta à piede, piano et sicuro l'haueriano dietro alle poche di Const⟨antinopo⟩li. Cinque di sonno che carcerorno il suo agente, ó fattore, ó ambasciatore che era appresso questa Porta essendo prima fatto accorti dall'Hybraym bassá che ciò douessero à fare atteso che sotto colore, et ombra di paura uengo traditi, et dannegiati onde meglio et dicono hauer simil homo per inimico manifesto, che per amico occulto. Erano per uoltar loro forze contra lui, ma per non diuider l'esercito par che non habbino presso ultimata resolutione, intendesi che habbino copiosissimo numero di gente, et credesi, ma pochi huomini ginizaro agá è stato malamente ueduto dall Hybraimo lor generale, atteso che la sua partenza di Const⟨antinopo⟩li per l'Ungheria era stata molto tardj che di cqui masce, dice egli, che non possono far imprese grandi contro nimici et si fa intendere che se pace non segue, vuol che tutto l'esercito suerni in quei luoghi per che à tempi oportuni possino dannegiar quel campo nimico. Intendesi esser già seguita la pace tra il Michál, et il gran cancelliere di Polonia, sopra cui questo pare che riponghino tutte loro speranze, per che il Massimiliano non pongha il piede dentro à quel regno [...][2].

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 61, Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Seria III, vol. 60 A, f. 102.

[...][1] de la galerele plecate pe Marea Neagră sub conducerea lui Geaffer pașa, calabrezul, om cu oarecare experiență în privința problemelor maritime, nu se simte efectul așteptat, că aici se nutrește zadarnica speranță că vor realiza mult și vor arunca pe tătar împotriva lui Mihai, asupra căruia se concentrează toate preocupările lor. În toate discuțiile lor publice și particulare nu se vorbește despre altceva decît

despre valoarea acestuia şi se tem de trecerea lui peste Dunăre, căci fără obstacole, de data aceasta pe picioare, încet şi sigur se vor trezi cu el în spate, lîngă Constantinopol. De 5 zile l-au închis pe slujitorul sau ambasadorul său care se afla pe lîngă Poartă. Ibrahim paşa a fost primul care a avertizat că trebuia să le dea de gîndit pentru că, sub imperiul furiei şi la umbra fricii, vor fi trădaţi şi păgubiţi şi spun că este mai bine să ai un astfel de om ca duşman deschis decît ca prieten fals. Toţi erau de acord să se trimită forţele lor împotriva lui, dar pentru a nu împărţi oastea nu a fost luată ultima hotărîre. Se aude că ⟨în armată⟩ au foarte multă lume, dar puţini oameni ⟨de valoare⟩. Aga ienicerilor a fost văzut cu ochi răi de Ibrahim generalul lor, astfel încît plecarea acestuia de la Constantinopol pentru Ungaria a fost mult întîrziată. Iar din această cauză s-a format părerea că nu se pot întreprinde acţiuni mari împotriva inamicului. Şi se aude că, dacă nu se face pace, vor ca întreaga oaste să ierneze în acele locuri pentru ca la timpul potrivit să poată ataca tabăra inamică. Se mai spune că pacea dintre Mihai şi marele cancelar al Poloniei s-ar fi încheiat, şi pe aceasta se bazează toate speranţele lor ca Maximilian să nu pună piciorul în interiorul acestui regat [...][2].

---

[1] Despre pregătirile flotei militare otomane.
[2] Despre raporturile dintre creştini şi otomani.

200 **1600 iulie.**

A. Articulus in Instructione Ilustrissimorum Dominorum Commissariorum insertus.

Miuel hogy (az minth elöl is megh ielentettẅk) az Mihal Vayda hozzank valo sziwe szerinth igaz hiw igyekezetit megh bizonytotta, melyröl mys semmikeppen nem kételketẅnk. Szẅkségesnek iteltẅnk az mostanj alapotban es megh esmerth statusban, azonkeppen gondoluan az gyakorta valo mutatiokatt arra Attyay szeretetbẅl gondot viselnj, az Orszagnak, megh maradasara es eleömenetelere. Seöttinkab mykeppen es my modal az orssagnak gonduiselesett kellessek es utban inditanj az Waydaual tractallyanak az my keöuettẅnk. Azon keppen mith kellessék az varakatt praesidiummal prouidealnj, es my modal az Oszagott ez ideigh gyakorta valo artalmas practicatul kellessék oltalmaznj. Ezekett mindenikett hẅsegessen nekẅnk az Wajda communicallya, es ezekröl az eö Tanaczat minekẅnk megh ielencze.

Rudolphus II. — Mihael Székely
David Ungnad
manu propria

Ebben az megh irt Articulusban kitt az Romaj chazar eö Fölsege Commissarius Vraimnak az eö Instructiokban inser... Mikeppen kellesek ez Orszagnak gonduiselését es Administratiot inditanj. Abban azthis ertenj kell, Mikeppen ez Orszagnak iẅuedelmét es Prouentusat szaporithatnak es augealhattnak. Es ha valamj Profant uagÿ Elésnek modott nem indithattnak, hogy aual az Vitézleö nepnek fizetnének, hogy nem mindenkor kéz pénz kellene vgy hogy eö Fölségének haznara az Vitézeknek nehezteles nelkẅl uolna, es az mj io gonduiselés altal haznos volna.

B. 1. Hogÿ Erdelt Moldouat es Hausalfeöldet eö f. jn perpetuom Mihally uaidanak ez az eö fijanak agya.

2. Hogy szabadon az eü n. akarattya zerint donalhason es inscribalhason az kinek mit akar.

3. Hogi semi türueniek inen es apelacyok ki ne uitesenek hanem mint ez eleöt it mi elütünk zakagionak uegig.

4. Hogÿ az üt Magiar orzagi uarmegyeket ugi mint Bihart Külsüö Zonokot Kraznat es Maramarüs uarmegiet Erdelly orgzaghoz uiza kiuanom mind Uaradot Huztot es hoza tartozokat.

5. Hogi az ellenségtül az mi füldet meg zabadithatok az ur isten akarattiabol azt kiuanom hogi ẅ f. azt en nekem engegie es az fyamnak ürükben.

6. Hogy kit istem eltauoztason ha az ellenseg mjat ez harom orzag Erdelli Hauasallfülde es Moldoua el uezne tahat ẅ f. Magiar orzagban agion szasz ezer arany forynt jüeudelmü jozagot uagi en magamnak uagy az en maradékimnak.

7. Hogij ha ẅ f. hadakozni akar mind penz es nepbely segetségel elegedendüuel az tẅrẅk csazar es az tatar han elen elegsegese tegien.

8. Hogi ha ẅ felsége frigiet tezen az türükel tahat ezt az felül meg irt harom orzagot az frigibe bele küse.

9. Hogi en hirem nekül ü f. az twrẅkel frigiet ne üesen se me meg ne bekellyek.

10. Hogi ü felsege azt az titulasal engemet es az en fiam meg ekesicse az melli titulust Sigmond feijedelem<nek> adot uolt.

11. Hogi inperiombely azt fejedelmek kẅziben es tarsasagaben be üegienek engemetis es az en fiamatis ẅ felsegek.

12. Hogi ha ẅ f. hadakozni akar tahat azt kiuanom hogy ẅ felsége huz ezer embere ualo ho penzt agion es nem csak üt holnapra hanem egez esstendüre hogi mind telben es niarban az poganok elen elegséges lehesek az hadakozasra.

Iw Mihail Voevod <semnătură autografă>

Chaszar hire nelkül nem lehet

C. 1. Ez Prouinciakat Erdelit es Modwatth saiatul örökeöskeppen nem athatny bizonios okoknak ellenkezesierth melliek Nyelv szerintth Szowal exponalhathny. Hawasallföldetth penigh priwilegiumiawal ẅ felseghe kez enghedny ẅ Nagdsaghanak eörökben.

Nem lehet

2. Mindeneknek as ẅ fölseghe newewel kelletik megh lenny az dispositio penigh az regythörweniek és szokassok zerintth az Thanach vrak thanachabul meltoighassaggal disponaltassanak melliekben ẅ Nagisagha Gubernator lewen es az ẅ felséghe szemellieth representalwan disponalhatth.

Fiat

3. Az reghy szokassok zerinth migh leznek.

Chaszar hire nelkül nem lehet

4. Az kẅlseö warmegiek es jozagok kik az reghÿ thörwenyek zerinth az Erdely prouincianak kyẅul wadnak azon statusba allapathban kiben mostan talaltathnak megh maradgianak Es az Erdelly tharthomannya az ẅ hatarin belöl ẅ Nagisagha altal gubernaltassek.

Chaszar hire nelkül nem lehet.

5. Hogy ha warassokatth warakath s kastelliokatth awagy egieb heleketth kik az Magiar Orszaghy Coronat illetik occupalhattia tehath azok ẅ felsigheth illesek es az Magiar Orszaghy Coronanak restitualtassanak. Bathory Sighmondal is illien weghezes wolth. Az thobbith penigh azon kywul mellieketh az Vr isten kegielmesseegebẅl mutath ẅ Nagisaghanak azok megh engedwe lehethek.

Chaszart talalya meg ẅ Nagiasagha

6. Hohy ha az harom tarthomanth az theörökök kithẅl isten oltamazza megh wennek ẅ fölseghe ẅ Nagisaghanak es fyanak vrassagara es birodalmara kegielmes gondoth wisel smegh is latogattia wele vgy hogy ẅ Nagisagha mind fijawal egiethembe az ẅ felsighe olthalma és gondwiselese alath bekesseghesen es Nwgodalmasan kedwe zerinth elheth maradeky azonkeppen

Valasz atgion

7. Hogy ha az hadath continue wiselny kelletik ẅ felseghe mind pinzzel smind egieb seghitségbel lezen. Es hogy ha ẅ Nagisagha ellen walamy hadak awagy derek erö indulna tehath w felséghe w Nagisaghath minden hadaywal megh seghity.

Fiat

8. Ẅ fölseghe az thörökwel frigieth nem weth megh sem bekellik wele w Nagisagha thanachä nelkwl es az prowinciak hire nelkẅl.

Fiat

9. Ẅ Nagisagha hire nelkẅl az thörökwel ẅ felséghe megh nem bekellik frigieth sem wetth.

Torekedik u Felsegenel

10. Amy illethy az ẅ Nagisagha es fia titulusath ẅ felsighe ha zwksigh lezen meg cselekzy es amelleth kegyelmes gondwyseleseth w Nagisagának elömentheti prestallia vgy hogy ẅ Nagisagha fyawal egiethembe raitha megh nwkhatik.

11. Ez dolgath ẅ fölseghe kegielmessen promowallia elowezy.

Chaszart talallia meg eö Naghiasagha

12. Az husz ezer embernek fizeteseth ẅ fölséghe mostan nem athattia merth ẅ folséghenek mind Also es felsö Magiarorzagba azonkeppen Thotth orzagba es Dalmatiaba continuae nagy hadakath kezen tarhany kel mostan penigh az hadak fen lewen annal ia nagiob hadakath kell tharthany es fizethny, hanem amikeppen az elöth, mostan is vgy az megh igherth somma pinz ẅ Nagisaghanak megh adatik.

Es hogy ha az zwksigh kjwany foghia ẅ felsighe az Felsö Magiarorzaghy hadaith magha saiath kolthsighen ẅ Nagisaghanak melleie adgia ha penigh annalis nagiob hadath kjwanna az Also Magiarorzaghy hadaith is ẅ Nagisaghanak melleie kẅldy sehgitsighül, ẅ Nagisagha is tartozzek ha kywanthatik wagy magha zemellie zerinth es hadaywäl wagy penigh eggieth w fölséghe hadaywal az ẅ felséghe ellenseghinek ellenek allany es thamadny.

D. Mihaly Vaidannak eö nagsaganak Erdelinek, Moldowanak es Hauselfeöldnek feiedelmenek, kewansagy eö felsegetẅl az Romay Csiazartul, Ezek az eö nagsaga kewansagy.

1. Ennek eö Nágsága engedelmes az eö felsege kewansaganak, hogy Erdelt gubernatorsagnak newe alatt tarczia es biria. De illien conditionall hogy eö felsége élteigh engedgie birni, halala utan az fiara zallion, es annak maradekira, fiurull fiura legien; holott pedigh (kitt Isten eö zentt felsege elltauaztasson) eö Naganak magva zakadna, az orzagh legien eö felsegéé az Romay chazaré.

2. Kewannia eztt eö Nagsaga, hogi Moldouat is adgia megh eö felsege eöreökben fiurull fiura, ad utrumque sexum, eö Nagnak, minth

Hauaselfeöldett, holott pedigh tellieseggall magua zakadna eö Naganak, hogi mind fiu, és leani agh deficialna tehatt eö felsege, ez kétt orzágnak, Moldouanak és Havaselfeöldnek, illien annuentiath adgion, hogi eö magok valazzanak feiedelmett magoknak, az kith akarnak. De igi hogi, zazlott, eöfelségetẅl, az Romay Csazartull kerienek, es zolgalliánok eö felségenek. Az minemẅ teöruiniek leznek az kelt orzagban, azokatt az feiedelem, ki lezen tanaczìuall egemben lassa megh es discutiallia, ea ugian ott eleötte zakadgion uege minden teöruinieknek, mas orzagban ki ne mennienek appelatioba az causak. Az kalugerokat is, papokatt es monostorokatt senki ki ne uegie az eö regy teöruiniekbeöll.

3. Kewansaga ez eö Naganak, Erdeliorzagban, kewannia, Geörginth, Gialutt, Véczìett es Fogarast, minden tartomaniwall es jeöwedelmiwell egietemben eöreökben, Magiororzagban pedigh, Huztott, Keöuaratt, tartomaniuall, es jeöwedelemiwell egemben fiurull fiura, ad utrunque sexum, ha az fiu ágnak magua zakadna, zallianak, az leani agra azok, es senki eökett megh ne háborgassa azokban, az eö Nagsaga zolgalattiaértt: es illien conditiouall, hogi ha mas feiedelem lenne Erdeliben, annak lehessen arra ualo authoritassa, es hatalma azokatt, ki uenni fiu az uagi leani agh kezebeöll.

4. Kewannia aztis eö Nagà, hogi arra ualo authoritasa legien eö Naganak, hogy mindeneknek ualakiknek akar adni, donalni uagi iozagott, uagi egiebett akar mith akar zabadon adhasson, es donalhasson eöreökben. Annak felette ualaki, uag eö Naga, auagi egiebek ellen uetkeznek, akarmiczoda rendbely ember legien arra ia legien eö Naganak authoritassa, afférekett, teöruini zerinth megh bẅntetny érdeme zerint, es minden teöruinieknek eö Naga eleött zakadgion uege, mas houa ne appellalhassanak, es ki ne witessenek az causak.

5. Keuansaga ez eö Naganak, hogi az eöth Varmegieth, Bihartt, Keözep Zolnokott, Maramarost, Zarandott es Krasnatt, minden uaraiuall tartomaniwall ege⟨te⟩mbe eö felsége adgia Erdeliben minth annak eleötte uolt.

6. Ezt is kiwwannia eö Naga, hog⟨i⟩ az meli uégh varakattt megh uehett. Pogan kezbeöll, ugminth Theömeösuaratt, Felnakott, Chianadott, Béczkerekett, Panczówatt es Berinth, azok eö Nagae legienek minden tartomaniwall ege⟨te⟩mben az Dunaigh, eöreökben, fiurull fiura, ad utrunque sexum.

7. Hogy ha eö felsege continue akar hadakozny, aztt kewannia Naga, hogy anni pinzt adgion eö felsege Erdeli zẅksegen, az menith Sigmond feiedelemnek rendelth voltt; Moldouanakis anni pinztt rendellein es adgion eö felsege mennth rendelt Hauasalfeöldnek.

8. Az minemẅ titulust adott uoltt eö felsége, Bathory Sigmondnak, ollianth adgion eö Naganak is.

9. Ez harom hora ug minth Augustusra, septemberre es Octoberre eö felsége mindenikra adgion, zaz, zaz ezer forintott, az ki tezen summa

zerint harom zaz ezer forintott, mox et de facto kẅlgie megh aztt eö felsége

Ezen eö Naganak nagi eöreöme wagion. hogi eö felsege aztt megh engette, hogi baniakatt mindenẅtt kezdhessenek az eö felsége pinzewell, Kiuannia azertt eö Naga hogy holott azokba az praefectusokba, kik az baniakatt miweltetnek, ualami difficultast, es megligentiath, esmerne es megh tapaztalna, tehatt eö Naganak lehessen arra zabadsaga, afféle megligens praefectust kiwetni es olira bizni az baniath, ki az orzagnak haznara legien.

10. Mikoron az zẅksegh kiuannia, az az mikoron ualami ellensegh tamadna es orzagra kiben az Kassay Capitan segitsege kéwantatnék es eö Naga magh talalna feleöle az Capitanth, tehatt tarotzzek az Kassay Capitan minden ereiewell oda menii, az houa eö Naga mongia es keuannia, ne mutogasson Csazarra eö felsegere.

11. Az meli tanaczbely emberett oda kẅld eö felsege, hogy ott legien eö Naga mellėtt addigh, az migh az hadakozasnak ideie lezen, az ki gondott uisellien az hadaknak zẅkségeyre, es holott az teöreöktẅll megh niertt feöldrẅl es annak hatariroll ualmi teöruiniek kezdetnének, tehatt azok eö Naga es tanaczy eleött legiënek, es discutialtassanak, es adiudicaltassanak, es ugian eö Naga eleött zakadgion wege azoknak az causaknak, mas houa ne mehessenek appelatioba, az eö felsége embere abban ne aczia magatt es ne itilhessen, se ne adhasson, auagi disponalhasson azokboll, auagi ell uehessen, hanem cziak tulaidon, eö Naganak legien arra autoritasa, abboll donalni es disponalni, auagi elluenni, az eö tanacziuall ege⟨te⟩mben.

12. Az meli emberett küldi eö Naga oda, ki eö felsége melett legien, annak eö felsége rendellien, mind ételtt es italtt, es mind eö felségetül, es mind pedigh tanaczitẅl, tiztessege, es beöcsẅleti legien.

Iw Mihail Voevod ⟨semnătură autografă⟩[1]

E. 1. Meggondoluan chazar ẅ felsege az en sok munkamat es nehez sullios szogalatomat es edig ualo zantalan sok kẅlchegemet kit en nem ugi en magamert mint ẅ felsegekert es az kerezttyenseghez ualo zeretetemert az tẅrẅk es tatar ellen ualo nagi kẅltsegel es faratsagal kellet hadat uiselnem ugi mint imar het esztendẅtẅl fogua kire meni zántalan kẅlchegem ment azt chak az ur isten mondhattia meg; ez utanis pegig mint illen ket nagi monarchia tudom minden ereyeket hatalmokat chak ez harom orzagra fogia forditanya es ellenek mind telben niarban egiarant es nagi zerencheket kel ellenek probalnom.

Azert ezt kiuanom, hogj ẅf. Hauasalfẅldet Moldouat en nekem es az en maradékomnak utriusque sexus resignallia in perpetuom.

2. Hogi Erdellt subnomine gubernatoris biryam eya condicione pegig hogi ualamikor akarom es az szikseg kiuania mindenkor giẅlest tehesek es az orzag iauara meg maradasara mindent uegezhesunk es az articulosokat w felsege confirmallia.

3. Hogi az orzagnak minden haznay ugi mint arani, ezüst, so es egieb baniaynak haznok az en kẅlchegem utan nekem jaryanak es har-

mincadok dezmak, kibül uduaromat es hadakozo zogakat tarthasak. Meg uagion engedve Chassar ü Felsegetẅl.

4. Hogi minden donaciomuak saluo jure alieona hellie legien es akinek kinek az ẅ erdeme zerint dónalhasak ẅ f. newe alat.

5. Minemẅ bizontalan legien az embereknek eletek s nem tudom mikor hoza el az ur istem az en eletemnek ueget, kiuanom hogi ẅ felsége az en sok farattsagal munkaval valo zogalatomat megtekentuen agia en nekem ẅrẅkẅben es az en maradekomnak it ez orzagban Gürgent Wecset, Fogarast com pertin<en> tis suys : Magiarorzagban pegig, Kẅuarat, Huztot es uagi Moruaban, uagi Cheorzagban, egi io haznü uarat mox et de facto hogi en is mind az en fiamal egiẅt nagiob ziuem zerint zogalhasak ẅ felsegenek es az egez kerezttiensegnek.

mint Sidmontnak

6. Kerem es kẅniwrgẅk ẅ felsegenek mint kegelmes uramnak hogi ẅ.f. az en jo ziuel es zeretetel ualo zogalatomat meg tekintuen az en titulusomat es az aranibarant zereze meg mind en magamnak es az en fiamnak kiert minden es az en fiam zogalhason ẅ felsegenek es az egez kerezttiensegnek*.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 73, c. 364—387; Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, Jänner, No. 64, f. 18—30; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 955—962.

A. Articol cuprins în instrucţiunea pentru domnii comisari.

Deoarece (precu ı v-am spus şi mai înainte) Mihai voievod şi-a arătat după inima sa silinţele credincioase faţă de noi, despre care noi nici de cum nu ne îndoim, socotim necesar, în situaţia actuală, să ţinem seamă, ca un părinte, de schimbările dese şi să purtăm de grijă ca ele să ducă la păstrarea şi mersul înainte al ţării <Transilvania>. Comisarii să negocieze cu voievodul în ce fel s-ar putea realiza acest lucru, cum ar putea fi dotate fortificaţiile cu garnizoane, cum ar putea fi protejată ţara împotriva frecventelor uneltiri de pînă acum. Voievodul să împărtăşească sincer toate acestea şi să ne comunice sfatul său.

Rudolf al II-lea
David Ungnad
m.p. Mihail Székely

În acest articol, prescris comisarilor de către Maiestatea Sa împăratul, trebuie inclusă şi chestiunea : cum poate fi obţinut şi sporit venitul Transilvaniei şi dacă ei <comisarii> nu pot indica vreun mod de a obţine provizii şi pîine, spre a plăti trupele cu acestea şi de a nu fi nevoiţi să plătim mereu în bani numerar, în aşa fel încît să fie spre folosul Maiestăţii Sale, iar trupele să nu aibă motiv de plîngere; acest lucru ar fi foarte util, sub o supraveghere bună.

B	C.	
1. Maiestatea Sa să acorde pe veci, lui Mihai voievod şi fiului său, Transilvania, Moldova şi Ţara Românească.	1. Din pricini care nu permit şi care pot fi arătate numai prin grai, Transilvania şi Moldova nu pot fi acordate ca moştenire. În ce priveşte Ţara Românească, cu privilegiile ei, Maiestatea Sa este gata să o lase pe veci Măriei Sale.	Fără ştirea împăratului nu se poate.
2. Măria Sa să poată acorda liber, cui vrea el, donaţii şi titluri.	2. Ele pot fi acordate în numele Maiestăţii Sale; dispoziţiile în acest sens trebuie însă efectuate după vechile legi şi datini, în prezenţa consilierilor, potrivit dreptăţii, căci Măria Sa este guvernator şi reprezintă persoana Maiestăţii Sale.	Nu se poate.
3. Nici o judecată sau apel să nu se facă în afară, ci înaintea noastră, după vechea datină.	3. Să se facă după vechile datini.	Bine
4. Cer să fie restituite Transilvaniei comitatele din Ungaria, Bihor, Solnocu exterior, Crasna şi Maramureş, de asemenea Oradea şi Hust cu apartenenţele.	4. Comitatele exterioare şi moşiile situate în afara provinciei Transilvaniei trebuie să rămînă în starea în care se află acum. Provincia Transilvania, în cadrul hotarelor sale, să fie guvernată de Măria Sa.	Fără ştirea împăratului nu se poate.
5. Teritoriul pe care, cu ajutorul lui Dumnezeu, îl voi putea elibera de la duşmani, doresc ca Maiestatea Sa să mi-l lase mie pe veci şi fiului meu.	5. Dacă vor fi ocupate oraşe, cetăţi, castele sau alte localităţi care aparţin coroanei Ungariei, ele trebuie restituite Maiestăţii Sale şi coroanei ungare. Şi sub Sigismund Báthory a fost astfel. Celelalte, însă, afară de cele de mai sus, obţinute cu ajutorul lui Dumnezeu, pot fi lăsate Mrăiei Sale.	Fără ştirea împăratului nu se poate.

6. Dacă, ferească Dumnezeu, din pricina duşmanului, cele trei ţări Transilvania, Ţara Românească şi Moldova ar fi să se piardă, atunci Maiestatea Sa să-mi dea mie şi urmaşilor mei o moşie în Ungaria cu venit de o sută mii florini de aur ⟨anual⟩.	6. Dacă cele trei provincii ar cădea, ferească Dumnezeu, în mîinile turcilor, Maiestatea Sa va purta de grijă pentru întreţinerea — aşa cum se cuvine unui domnitor — Măriei Sale şi fiului său, astfel încît ei să poată trăi în linişte cu urmaşii lor, sub protecţia Maiestăţii Sale.	Să întrebe Măria Sa pe împărat.
7. Dacă Maiestatea Sa vrea să poarte război, atunci să dea suficiente ajutoare în bani şi oaste împotriva împăratului turc şi a hanului tătar.	7. Dacă are loc un război continuu ⟨război deschis⟩, Maiestatea Sa îl va ajuta cu bani şi cu altele. Dacă însă Măria Sa va fi atacat cu oşti sau cu puteri mari Maiestatea sa îl va ajuta cu toată oastea.	Să se dea răspuns.
8. În caz că Maiestatea Sa încheie tratat cu turcul, să fie incluse şi cele trei ţări amintite ⟨Transilvania, Ţara Românească, Moldova⟩.	8. Maiestatea Sa nu va încheia nici tratat, nici pace cu turcul fără sfatul Măriei Sale şi fără ştirea provinciilor.	Bine.
9. Fără ştirea mea, Maiestatea Sa să nu încheie cu turcul nici tratat, nici pace.	9. Fără ştirea Măriei Sale, Maiestatea Sa nu va încheia pace sau tratat cu turcul.	Bine.
10. Maiestatea Sa să mă împodobească pe mine şi pe fiul meu cu acelaşi titlu pe care l-a acordat principelui Sigismund ⟨Báthory⟩.	10. Maiestatea Sa i-l va acorda, dacă va fi necesar, şi afară de aceasta, făgăduieşte că va purta grijă şi de promovarea în titluri a Măriei Sale, astfel încît atît el cît şi fiul său pot fi liniştiţi în această privinţă.	Să stărui la Maiestatea Sa.

11. Maiestatea Sa să mă accepte pe mine şi pe fiul meu în societatea şi cu titlurile principilor imperiului.

11. Maiestatea Sa vine în întîmpinarea acestei cereri şi îl va promova.

12. Dacă Maiestatea Sa vrea să poarte război, să-mi dea lunar bani pentru douăzeci de mii de oameni, nu numai pe cinci luni, ci pe un an întreg, pentru ca să pot lupta iarna şi vara împotriva păgînului.

Io Mihai voievod

12. Maiestatea Sa nu poate da plată celor douăzeci de mii de oameni, căci trebuie să întreţină permanent oaste mare atît în Ungaria de Jos şi de Sus, cît şi în Slovenia şi Dalmaţia, şi fiindcă acum armatele sînt concentrate, ele trebuie şi plătite. Totuşi, ca şi mai înainte, Măria Sa va primi şi acum suma de bani făgăduită. Dacă va fi necesar, Maiestate Sa va alătura Măriei Sale armata din Ungaria de Sus, cu cheltuielile cuvenite. Dacă va fi necesară o armată mare, Maiestatea Sa va trimite Măriei Sale în ajutor şi armata din Ungaria de Jos ; atunci Măria Sa poate ataca şi combate pe inamicii Maiestăţii Sale fie separat, fie împreună cu armata Maiestăţii Sale, unită în propria persoană ⟨a voievodului⟩.

Să întrebe Măria Sa pe împărat

D. Dorinţele Măriei Sale Mihai voievod, principele Transilvaniei, Moldovei şi Ţării Româneşti <adresate> Maiestăţii Sale împăratul Romei.

Acestea sînt dorinţele Măriei Sale:

1. Maiestatea Sa să încuviinţeze dorinţa Măriei Sale de a ţine Transilvania şi de a stăpîni cu titlul de guvernator, însă pe viaţă; după moarte să rămînă fiului său şi urmaşilor, din fiu în fiu; dacă însă (ferească Dumnezeu) i s-ar stinge neamul, ţara să fie a Maiestăţii Sale împăratul Romei.

2. Măria Sa doreşte ca şi Moldova să-i fie dată pe veci, din fiu în fiu, indiferent de sex; de asemenea şi Ţara Românească. Dacă însă neamul Măriei Sale s-ar stinge cu totul, astfel încît atît viţa bărbătească cît şi cea femeiască ar lipsi, Maiestatea Sa să dea acestor două ţări, Moldova şi Ţara Românească, o astfel de <învoire> ca ele însele să-şi poată alege domnul, pe cine vor, însă în aşa mod încît ele să ceară steag de la Maiestatea Sa, împăratul Romei, şi să-i slujească lui. Judecăţile ţinute în aceste două ţări să fie văzute şi dezbătute de domnul în funcţie împreună cu sfetnicii săi şi tot înaintea lui să fie definitivate sentinţele; pricinile în apel să nu fie duse în altă ţară. Nimeni să nu scoată din vechile lor pravili pe călugări, popi şi mănăstiri.

3. Dorinţa Măriei Sale: doreşte din Transilvania: Gurgen, Gilău, Ieciu şi Făgăraş cu toate ţinuturile şi veniturile pe veci; din Ungaria însă: Hust, Chioarul cu ţinuturile şi veniturile lor, din fiu în fiu, indiferent de sex. Dacă s-ar stinge neamul de viţă bărbătească, să rămînă ramurii feminine şi nimeni să nu o tulbure în acele <posesiuni obţinute de Măria Sa> în slujba Maiestăţii Sale. De asemenea, cu condiţia aceasta: dacă în Transilvania ar fi alt principe, acela să nu aibă dreptul şi puterea de a le lua din mîna ramurii masculine sau feminine.

4. Măria Sa doreşte să poată dărui liber şi pe veci, oricum va vrea, moşie sau altceva; afară de aceasta, dacă cineva ar greşi împotriva Măriei Sale sau împotriva altora, indiferent de pătura căreia îi aparţine, Măria sa să aibă dreptul a-l pedepsi, după pravilă şi cuviinţă şi toate judecăţile să se sfîrşească înaintea Măriei Sale, să nu fie aduse în apel în altă ţară.

5. Dorinţa Măriei Sale este ca cele cinci comitate, Bihor, Solnocul de Mijloc, Maramureş, Zărand şi Crasna să fie date de Maiestatea Sa Transilvaniei, precum a fost înainte, împreună cu toate cetăţile şi ţinuturile.

6. Măria Sa doreşte, de asemenea, ca cetăţile de la hotare, pe care le va putea lua din mîna păgînului, cum sînt: Timişoara, Felnoc, Cenad, Becicherec, Panciova şi Berin să fie ale Măriei Sale, împreună cu toate ţinuturile lor, pînă la Dunăre, pe veci, din fiu în fiu, indiferent de sex.

7. Dacă Maiestatea Sa vrea să continue lupta, atunci Măria Sa doreşte ca să-i dea pentru trebuinţă Transilvaniei tot atîţia bani cît i-a rînduit principelui Sigismund; iar Moldovei să-i rînduiască şi să-i dea tot atîţia bani ca şi Ţării Româneşti.

8. Acelaşi titlu pe care Maiestatea Sa l-a dat lui Sigismund Báthory să-i fie dat şi Măriei Sale.

9. Maiestatea Sa să dea pe aceste trei luni, adică august, septembrie şi octombrie, cîte o sută mii florini, ceea ce face trei sute mii florini; suma să fie trimisă curînd şi de fapt.

Măria Sa se bucură foarte mult că Maiestatea Sa a îngăduit să deschidă cu banii Maiestăţii Sale, pretutindeni, mine; Măria Sa doreşte

să aibă voie ca, în caz de neglijenţă din partea conducătorilor de mină, să-i poată scoate şi să treacă mina altuia care poate fi de folos ţării.

10. Cînd va fi nevoie, adică atunci cînd se va ivi vreun duşman al ţării, şi cînd ar fi nevoie de ajutorul căpitanului Caşoviei, iar Măria Sa ar scrie căpitanului, acesta să fie dator, cu toate puterile lui, să meargă acolo unde spune şi doreşte Măria Sa; să nu recurgă la ⟨mijlocirea⟩ Maiestăţii Sale.

11. Sfetnicul trimis de Maiestatea Sa pe lîngă Măria Sa, spre a se îngriji de cele lipsă oştirii pînă la sfîrşitul războiului, să nu se amestece în caz că ar începe judecăţi cu privire la pămînturile şi hotarele cîştigate de la turci, ci judecăţile să aibă loc, să se dezbată şi să se împartă înaintea Măriei Sale şi a sfetnicilor săi şi tot înaintea Măriei Sale să se sfîrşească pricinile, să nu fie aduse pentru apel în alt loc; omul Maiestăţii Sale să nu orînduiască, să nu dăruiască, să nu hotărească sau să ia ⟨din acele pămînturi⟩, ci singur Măria Sa să dăruiască, să dispună sau să ia, împreună cu sfetnicii lui.

12. Solul Măriei Sale, trimis la Maiestatea Sa, să primească din partea acesteia din urmă, mîncarea şi băutura, şi să fie cinstit atît de către Maiestatea Sa, cît şi de consilierii acesteia.

Iw Mihail voievod [1].

E. 1. Maiestatea Sa împăratul să ia în considerare marea mea osteneală şi numeroasele mele cheltuieli de pînă acum, care ⟨au fost făcute⟩ nu atît pentru mine, cît pentru Maiestatea Sa şi din iubirea mea faţă de creştinătate; că a trebuit să port război împotriva turcilor şi tătarilor, cu mare cheltuială şi oboseală, timp de şapte ani, despre care numai domnul Dumnezeu ştie; după toate acestea, ştiu că ⟨turcii şi tătarii⟩ îşi vor întoarce toate puterile numai împotriva acestor trei ţări, iar eu trebuie să-mi încerc norocul împotriva lor, atît iarna cît şi vara.

De aceea doresc ca Maistatea Sa să renunţe în favoarea mea şi a urmaşilor mei, indiferent de sex, pe veci, la Ţara Românească şi Moldova.

2. Să stăpînească Transilvania sub numele de guvernator, însă, cu această condiţie ca, oricînd vreau eu şi reclamă nevoia, să întrunesc dieta, în care să putem duce la capăt totul pentru binele şi păstrarea ţării, iar articolele să fie confirmate de Maiestatea Sa.

3. Ca toate veniturile ţării, cum sînt cele miniere, aur, argint, sare şi altele, să-mi revină mie, potrivit cheltuielilor mele, de asemenea tricesima, dijma, din care să-mi pot întreţine Curtea şi pe slujitorii oşteni. Maiestatea Sa împăratul aprobă.

4. Ca toate donaţiile mele, afară de dreptul de înstrăinare, să fie valabile şi să pot dărui, după vrednicia fiecăruia, în numele Maiestăţii Sale.

5 Viaţa oamenilor fiind nesigură şi necunoscînd ceasul cînd Dumnezeu va pune capăt vieţii mele, doresc ca Maiestatea Sa, ţinînd seama de slujba mea plină de multă osteneală şi muncă, să-mi dăruiască mie şi urmaşilor mei aici, în ţara aceasta, Gurgen, Ieciu şi Făgăraş, cu apartenenţele lor; iar în Ungaria, Chioar şi Hust, precum şi o cetate cu venit bun, fie în Moravia, fie în Boemia, imediat şi de fapt, pentru ca atît eu, cît şi fiul meu, să slujesc cu mai mult zel pe Maiestatea Sa şi întreaga creştinătate.

Ca lui Sigismund.

6. Rog pe Maiestatea Sa, domnul meu preamilostiv, ca, ținînd seama de slujba mea efectuată cu inimă bună și cu dragoste, să-mi dăruiască și mie și fiului meu titlul și ⟨ordinul⟩ „Lîna de aur", pentru ca atît eu cît și fiul meu să slujim pe Maiestatea Sa și întreaga creștinătate*.

---

* Documentul reprezintă variante ale cererilor lui Mihai Viteazul, cu cedările la care a fost nevoit în cursul negocierilor. La punctul E, c. 377 ⟨f. 29, *verso*⟩, binecunoscuta adnotare autografă a lui Mihai Viteazul, devenită „un testament politic pentru toți românii:

Și hotaru Ardealului
Pohta ce-am puhtit:
Moldova
Țara Rumânească.

Documentul s-a păstrat parțial și în redactarea românească ⟨cf. N. Iorga *Documente nouă*, p. 49 — 50⟩; v. în acest volum doc. 196.

201 — 1600 august 12, Constantinopol.

Illustrissimo et reuerendissimo monsegnore padrone et signore mio, singolissimo mio,

Non saprei illustrissimo et reuerendissimo mio signore che cosa progerli in questo tempo che il tutto sta in bilancia, e il mondo in forsse se non confidentemente, come riuertamente al mio solito, che stando questa Porta in sospetto che il ré tartaro non hauesse intelligenza col Michál et per ciò non uolesse mouersi ai danni suoi quello per discolparssi di ció due huomini del detto, che teneua appresso a lui con alcuni di suoi. Dieci di sonno che li rimandó equi, á fine che s'informassero del uero, et si leuassero d'ogni sospetto. Uenuti, furono receuuti mediocremente di liete uoglie et dopo un lungho secreto ragionamento con Alil bassá visir primo furono fatti priggioni per quatro di, poi furono liberati, ne altro d'essi si ode. Il tartaro per leuar ogni sospetto, se ben contro imperiali, non ha uoluto mouerssi a danni del Michál s'ha monstrato prompto, peró intendesi che parti d'essi habbino passato uer il Mar Negro. Il fiume pristino et per auicinarse nelli luoghi del Michále era di bisogno passar un altro fiume, onde faceali di bisogno passar per un passo assai stretto, comodo á esser notabilmente danneggiati da nimici. Sperauano essi con l'esercito di Mamuth bassà, qual sta in quelli confini della Valachia in diffesa di quelli paesi d'Andrinopoli, col succhio del gran cancellier polaccho offender il Michál, pure si per che il Mamuth bassà non ha sufficiente esercito per cotal impressa, si per che s'ode esser seguita la pace tra il detto polacco, et Michál, come anco per l'ordine dell'Hybraimo che scriue a questa Porta che non si permetta il Mamuth entrar nelli paesi del Michál, atteso che con la sospension d'arme et non con uiolente guerra spera accatar la desiderata pace. Non s'intende sin á quest'hora faction alcuna seguita sopra ció. Questi si bene sonno atternete del strepito grande che rimbomba del ualor et copioso esercito del Michál, ché par non si ragioni d'altro nel publico, e nel priuato d'ogni sorte di gente che di lui. Dicono esser un gran capitano, e li danno titoli come à l'altri principi, non dimandandolo di norme uituperoso come prima con dispreggio dimandar lo soleano, no di lui poco, ma molta stima nostri fanno et temendo di timor tale che non sanno ritruouar il modo di potersse ualere, et opporre al suo ualore, et dicono che Iddio commbatte per lui, et tanto più s'auertano di ciò quanto che il tutto li cede in béne [...] [1].

Arh. St. Buc., Colecția microfilme Vatican, r. 76, c. 62—63; Arhivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Seria III, vol. 60 A, f. 163.

Preailustre şi preacucernice monseniore, stăpîn şi domn al meu

Nu ştiu ce v-aş putea relata, preailustre şi preacucernice domn, în acest moment în care totul stă în cumpănă, iar lumea se îndoieşte fie în secret, fie făţiş, aşa cum fac eu, căci la Poartă se suspectează faptul ca regele tătar ⟨hanul⟩ să nu cadă la înţelegere cu Mihai; pentru acest motiv n-ar fi vrut să se mişte ⟨cu armata⟩ împotriva lui, iar în scopul dezminţirii acestei stări de lucruri ţine la curte 2 oameni ⟨de-ai voievodului⟩, împreună cu cîţiva de-ai lui. Sînt 10 zile de cînd aceştia au venit aici pentru a informa asupra adevărului şi a înlătura toate suspiciunile. După ce au sosit, au fost primiţi cu oarecare bunăvoinţă, iar după o îndelungată discuţie secretă cu vizirul Halil, au fost închişi 4 zile, apoi au fost eliberaţi. Nu se mai aude nimic despre aceasta. Tătarul, pentru a îndepărta orice suspiciune în privinţa imperialilor, n-a vrut să-şi deplaseze oştirile contra lui Mihai. El s-a arătat prompt, totuşi, şi se aude că are în intenţie să trimită o parte dintre oamenii săi către Marea Neagră, pe Dunăre. ⟨Se trece⟩ primul fluviu, iar pentru a se apropia de locurile lui Mihai este nevoie să mai treacă peste un fluviu, iar după aceea printr-o strîmtoare pe cît de îngustă, pe atît de avantajoasă pentru inamic în a le provoca pierderi importante. Ei sperau că, împreună cu oastea lui Mahmut paşa, care se află lîngă hotarele Ţării Româneşti, împreună cu acolitul marelui cancelar polonez, cu scopul de a apăra zona Adrianopolului, vor putea lovi pe Mihai, dar pentru că acel paşă nu avea suficientă armată pentru o astfel de acţiune, se aude că pacea se va menţine între polonez şi Mihai. Astfel că, prin ordinul lui Ibrahim, aşa cum se scrie de la Poartă, nu i se permite lui Mahmut să intre în ţările lui Mihai şi se aşteaptă ca prin întreruperea activităţilor militare şi nu prin continuarea războiului violent să cîştigăm dorita pace. Pînă acum nu se întrevede nici un fel de rezistenţă în această direcţie. Toate acestea sînt puse în legătură cu discuţiile mari care se poartă asupra valorii şi curajului armatei lui Mihai, căci în abordarea, atît a problemelor publice, cît şi a celor particulare, nu se analizează nimic altceva în afară de persoana lui. Ei afirmă că este un mare căpitan şi îi dau titluri ca oricărui alt prinţ. Nu-l mai cheamă cu numele dezonorant pe care obişnuiau să i-l atribuie cu dispreţ, mai înainte. Acum, numindu-l, îl ridică şi îi acordă multă stimă şi atît de mult se tem de el, încît nu ştiu să găsească modul în care l-ar putea preţui şi s-ar putea opune curajului său. Şi spun că Dumnezeu luptă alături de el şi atît de mult cred acest lucru, încît cedează totul în favoarea lui [...] [1].

---

[1] Despre situaţia din Ungaria şi pregătirile flotei otomane contra celei creştine.

202 **1600 (7108) august 17, Alba Iulia.**

† Iw Mihail voivoda, bžïju mlstïju gspdrъ Zemli Vlaškoi i Ardělskoi i Mwldavskoi, wž gsdva mi blgo proizvolih našem blǵim proizvolenïem, světlim i čstwm srdcem, wt vъseọ našeọ dšeọ i wt ba pomoštïa i dali i potvrъdili esmi naše stěi mlbъi monastir Nemecskaa, idež est hram vъznesenïe ga ba, spsa našeg Iy Ha, edna mlin ež est na ustïja Žižïa, gde padaet

u Prutě i na Krakově edna silešte zovemïa Sevkъuci, gde bil Samoil vataman. I privilïa ih za daanïe čto imaet staa monastir više pisannaa wt Ilïa voivoda, tog radï da est ei i wt gsdva mi urik i potvrъždenïe sъ vъsěm dohodom i in da še ne umišaet prěd sim listom gsdva mi. Pis u Běl Grad, msca avgst zï dni, v lěto $_{x}$zri.

Iw Mihail vod [1].

Arh. St. Buc., m-rea Neamț, XXX/5, original, pecete aplicată, căzută; D.R.H., B Țara Românească, vol. XI, doc. 414, p. 565 (text slav și traducere); D.I.R., A, veac XVI, vol. IV, p. 300 (trad.).

†Iw Mihail voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Românești și al Ardealului și al Moldovei, iată domnia mea am binevoit cu a noastră bunăvoință, cu inimă luminată și curată, din tot sufletul nostru și din ajutorul de la Dumnezeu și am dat și am întărit sfintei noastre rugătoare, mănăstirea Neamț, unde este hramul înălțării domnului Dumnezeu, mîntuitorului nostru Iisus Hristos, o moară care este la gura Jijiei, unde cade în Prut, și pe Cracău o siliște numită Sevcăuți, unde a fost Samoil vataman. Și privilegiul lor de danie, ce-l are sfînta mănăstire mai sus scrisă, 〈este〉 de la Ilie voievod, pentru aceea să-i fie și de la domnia mea uric și întărire cu tot venitul; și altul să nu se amestece înaintea acestei cărți a domniei mele. Scris în Bălgrad, în luna august, 17 zile, în anul 7108 (1600).

Iw Mihail vodă [1].

---

[1] Iscălitură autografă.

203 **1600 august 18.**

Senor, Yo he dexado de escrivir a Vuestra Magestad días ha las cossas de Ungría, por no haver cossa notable en ellas que dezir. Lo que agora se offresce, es que por avissos que de Constantinopla y de otras partes se tienen, calan Turcos, pero por las ruynes spías que acá se tienen no se puede averiguar si todos caminan para Ungría, o se entreternán algunos en Belgrado, porque muchos sospechan que podrían hazello para traversar desde allí la Transilvania y al Walaco, que continuando sus incursiones ha ocupado la Moldavia y hechado della a Hieremías Wayboda, que con favor dellos y de Polacos la tenía, cossa que el Turco siente mucho, porque impiden las vituallas que de aquella provincia yban a Constantinopla. También lo sienten mucho los Polacos, por la vezindad que tienen en aquella provincia, y por pretender que es cassi como feudo del reyno de Polonia, por ser continua con la Podolia, y no se quieren persuadir que el Walaco la huviesse ocupada sin inteligencia del Emperador; y si esta provincia, que es continua con la Transilvania, se juntaría con la Valaquia, sin dubda quitarían la Ulgaria al Turco y le impedirían las vituallas y tránsitos, assí de Tartaros como de su proprio exército, y se podría correr hasta las puertas de Constantinopla: y no se puede negar sino que las cossas están en disposición que quando con veras y con fuerças se atendiesse a ellas, nunca los Turcos an estado tan cerca de perder todo o gran parte de lo que tienen en Europa. Y paresce que Dios particularmente quiere favorescer esta causa, pues la incamina por medios que manifiesta su voluntad, pues todos

los effettos que han produzidos aquellas provincias al estado que represento a Vuestra Magestad, los a hecho un hombre levantado del polvo de la tierra, que tal es el Walaco, que dizen que su principio fué de mercader de joyas: y permite Dios también que esto esté constante en la deboción del Emperador, y en restituyrle la Transilvania y sometterle todas estas otras provincias. Pero para poder escriver a Vuestra Magestad con más seguridad en esto, se spera al Dottor Petz [1] dentro pocos días de buelta de Transilvania, donde a ydo a averiguar la verdad de la fee del Walaco, de la qual muchos an dubdado.

Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 165—166, doc. CCCLXI; Archivo General de Simancas, Sección de Estado, Alemania 706; Veress, *Documente*, VII, p. 162—163.

Stăpîne, am renunţat să scriu Maiestăţii Voastre zilele acestea despre treburile din Ungaria, căci nu era între ele nici un lucru demn de a fi spus. Ce se întîmplă acum, este că, după ştirile ce le avem din Constantinopol şi din alte părţi, turcii se pun în mişcare, dar din slabele iscodiri ce s-au strîns ⟨de atunci⟩ încoace, nu se poate afla dacă mărşăluiesc cu toţii spre Ungaria sau se opresc unii la Belgrad, ⟨fiind⟩ mulţi care bănuiesc că ar putea face aceasta ca să treacă de aici în Transilvania şi la ⟨voievodul⟩ român; care, continuîndu-şi incursiunile, a ocupat Moldova şi a smuls-o lui Ieremia voievodul, care o stăpînea cu îngăduinţa acelora ⟨turcilor⟩ şi a polonezilor, lucru ce turcului nu-i este deloc pe plac fiindcă îi sînt oprite proviziile ce mergeau din acea provincie la Constantinopol. La fel nici polonezilor nu le este pe plac, din pricina vecinătăţii dintre ei şi acea provincie, ce o ţin ca o feudă a regatului Polonei, fiindcă este lîngă Podolia, şi n-ar fi de crezut că ⟨voievodul⟩ a ocupat-o fără încuviinţarea împăratului. Şi dacă această provincie, care este vecină cu Transilvania, s-ar uni cu Ţara Românească, fără îndoială că Ungaria ar fi smulsă turcului şi ar fi împiedicate şi ⟨transportul⟩ proviziilor şi trecerea şi a tătarilor şi a propriei sale oştiri; şi s-ar putea ajunge pînă sub porţile Constantinopolului. Şi nu se poate tăgădui că lucrurile stau într-asemenea chip, dacă bagi bine şi cu adevărat de seamă la ele, că nicicînd turcii n-au fost mai aproape de a pierde tot sau mare parte din ce stăpînesc în Europa. Şi se pare că Dumnezeu vrea cu deosebire să ocrotească această cauză căci vitregia împrejurărilor, pe care o trece ⟨voievodul⟩ cu vrerea sa, uimirea ce au stîrnit acele provincii în ţara unde o reprezint pe Maiestatea Voastră, toate le-a săvîrşit un om ridicat din pulbere; căci acesta este ⟨voievodul⟩ român, despre care se zice că a fost la început neguţător de giuvaericale. Să dea Dumnezeu ca să rămînă acesta neclintit în credinţa faţă de împărat, ⟨ca⟩ să-i readucă sub sceptru Transilvania şi să-i supună toate cestelalte provincii. Dar ca să putem scrie Maiestăţii Voastre cu cea mai mare trăinicie de ⟨adevărul⟩ acestor lucruri, aşteptăm întoarcerea în cîteva zile a doctorului Petz [1] din Transilvania, unde s-a dus să se convingă de adevărul credinţei voievodului, de care mulţi s-au îndoit.

---

[1] Pezzen.

204 **1600 august 26, Praga.**

Hofzahlmeister würdt erinnert, wie er zu weiterer Praesentirung in die Wallachey umb ein gulden Ketten, daran ein Kleinoth von Robinen

und Diemandten, sambt noch einen Çleinoth bezahlte 4083 fl. in Ausgab einbringen solle.

Geben Prag, den 26 Augusti. Anno 1600

Veress, *Documente*, vol. VI, p. 170; Hofkammerarchiv Wien, Oesterreichische Gedenkbücher, 160 fol. 210.

Se atrage atenţia casierului Curţii imperiale să treacă în contul cheltuieli suma de 4 083 fl. pentru un colan aurit, prevăzut cu un giuvaier cu rubine şi diamante, împreună cu încă alt giuvaier, spre a fi oferite în Ţara Românească.

Dat la Praga , la 26 august, anul 1600.

205 **1600 septembrie 9, Constantinopol.**

[. . .][1]. Far il medesimo come sin le altre et se ben poco habbi d'aggiúngerli conforme alla staggione che il tutto pan stij in bilancia famelico, et sitibondo ogn'uno di uederne il fine, non lassero, però di dirle che quanto più l'Hybraimo bassá, et generale dall'Ungharia, con spessi messi moltiplica i raguagli di quanto passa in quel campo á questa Porta, tanto più, da questi grandi uien osseruato silentio, onde il tacere di loro che sonno hauezzi à parlar molto et niente tener secreto ci fà credere poco, nulla hauer occasione d'allegrezza, ma di mestizia sopra pressi nell' animo per il mal che li sopra sta, fa che taccino, et con timor, et marauiglia auuisino il ualor del Michál, da cui indubitamente, aspetano ogni loro ultimata rouina. Credesi da essi e se non é seguita la pace tra lui e polacchi quanto a quella parte del gran cancelliere, douer in ogni modo a seguiro non potendo resistere a sue forzze, che ne essi, ne tartari insieme potranno già mai diuertir suo ualore, essendo suo esercito troppo neruoso, tropo tenace, tropo forte, onde tenghono per fermo douersse effectuare in questa loro dieta, quanto dal Michál uien desiderato. Benché si fa motto d'alcuni che dal ré senatori et da chi spetta in quel Regno, il detto gran cancelliere sij stato e dismesso di suo officio per schefar la guerre ciuile et uoltar le arme contro il comune nimico Dall'ambasciatore inglese però s'ode, benchè non le sia prestata credenza, che quello et questo Michál siano stati due uolte alle mani, la seconda la notte hauerli spartiti, et nella prima resta in bilancia la uittoria pur sij come si uoglia, presto s'ha da udir questo gran pacto, di cui questi sin hora cominciano a sentirne i graui dolori. S'intende che da quelli imperiali sij portata il tempo innanzi, nell'effectuare la pace con questa corona et però l'Hybraimo non s'hauer mosso a fara progresso alcuno contro di quelli astutamenti per ueder il fine di progressi, et callidi pensieri del Michál [. . .][2].

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 76, c. 63—64; Archivio Segreto Vaticano, fondo Borghese, seria III, vol. 60 A, f. 164.

[. . .][1]. Se face acelaşi lucru ca şi în privinţa celorlalte, dar puţine sînt de adăugat pentru moment, căci totul pare că stă în bugetul famelic şi secătuit, al cărui sfîrşit îl aşteaptă fiecare. Nu pot să nu informez totuşi

că, cu cît Ibrahim paşa, comandantul din Ungaria, cu banii puşi la dispoziţie, înmulţeşte rapoartele adresate Porţii asupra celor petrecute în tabără, cu atît mai mult marii demnitari păstrează tăcerea. Prin tăcerea lor, care sînt obişnuiţi să vorbească mult şi să nu ţină nimic secret, sîntem tentaţi să credem puţin, să nu existe motive de bucurie, ci de întristare în suflet; răul care îi ameninţă îi face să tacă şi cu spaimă şi mirare recunosc valoarea lui Mihai de la care aşteaptă, în mod sigur, ruina lor. Se crede de către aceştia că dacă încă nu s-a încheiat pacea între ei şi polonezi, în ceea ce priveşte pe marele cancelar va trebui în orice caz să se încheie, deoarece nu pot rezista forţelor sale nici ei, şi nici cu tătarii nu vor putea să micşoreze valoarea sa, armata sa fiind mult prea energică, tenace şi puternică pentru aceasta. În această dietă a lor s-a susţinut în mod hotărît că ⟨pacea⟩ trebuie realizată, aşa cum dorea Mihai. Se vorbeşte de către unii că regele, senatorii şi cei în drept din acest regat ar fi hotărît demiterea marelui cancelar din funcţia sa pentru a evita războiul civil şi pentru a îndrepta armatele împotriva duşmanului comun. S-a aflat de la ambasadorul englez, deşi încă nu s-a acordat credit acestei veşti, că armatele poloneze şi cele ale lui Mihai s-ar fi confruntat în două rînduri. În a doua ⟨luptă⟩ acestea ar fi fost despărţite de căderea nopţii, iar victoria în cea dintîi ar fi fost îndoielnică. Se zvoneşte acum despre acest mare acord ale cărui urmări dureroase se resimt. Se afirmă că imperialii au intervenit mai demult pentru realizarea păcii cu această coroană ⟨Poarta⟩, dar Ibrahim nu s-a mobilizat pentru a se opune vicleşugurilor, pentru a pune capăt înaintării şi gîndurilor viclene ale lui Mihai [...] [2].

---

[1] Formula de salut.
[2] Despre sosirea unor prizonieri unguri la Constantinopol.

206 — 1600 septembrie 12, Praga.

Responsum pro Michaelis voivodae legatis [1]

Sacra caesarea ac regia Maiestas, dominus noster clementissimus benigne intellectis et consideratis iis, quae sibi illustrissimi domini Michaelis vaivodae Valachiae nomine eius legati et vivo sermone et scripto exposuerunt, clementer respondet,

1. Et si maluisset sacra caes. Maiestas sua ad gravia, quae exoriri possint incommoda facilius evitanda, Transilvania quae nomine Maiestatis suae occupata fuit plene restituta, dominum vaivodam in Valachiam redire, eandemque sub protectione suae Maiestatis regere et in omnes ibi occasiones pedem ulterius in Turcicam ditionem Maiestatis suae auxiliis proferrendi observare, quod ipsius promissis frequenter repetitis adeoque aequitati congruum et apud omnes ubique christianos ipsi gloriosum futurum videbatur; sibi tamen placere, seque rata habere, quae cum domino vaivoda sui commissarii et quidem doctor Pezzius tractarunt, annuendo beneficie et permittendo ut ipse Transilvaniam pro sua Maiestate ita gubernet, ut pristinis ea provincia privilegiis et consuetudinibus fruatur, exactionibus insolitis minime gravetur, nihil novi in consuetudinibus illis antiquis extra consueta comitia suscipiatur, sed omnia cum consilio adiunctorum consiliariorum iuxta comitiorum decreta gerantur et assistens aliquis sacrae Maiestatis suae consiliarius primarius et insignis adhi-

beatur, qui tam pacis quam belli tempore domino vaivodae assidue adsit, domino autem vaivodae extra provinciam proficiscente gubernationem provinciae una cum reliquis consiliariis, donec ipse in provinciam revertatur, curent, negotia quaecunque diligenti cognitione praevia laudabili christianorum more tractentur, in deliberationem trahantur, et executioni mandentur.

Et quamuis gubernandi facultas apud plerosque christianos principes saltem ad certum temporis intervallum, quemadmodum conferenti placeat, dari et conferri consuevit, quod non solum apud summos in republica christiana principes, sed etiam apud imperatorem Turcarum, cuius rei etiam exempla superioribus annis in ipsa Transsilvania extiterint; tamen sacra Maiestas sua benigne guvernationem hanc domino vaivodae quoad vixerit et in fide obedientiaque constanter perseveraverit, concedit ac permittit. Et cum de filio domini vaivodae spes sit vestigia ipsum paterna fideliter instituturum ac sacrae caesareae Maiestati suae, christianaeque reipublicae constanter adhaesurum esse, sacra Maiestas sua post mortem patris, quam deus in multos annos avertat, singularem illius rationem, non solum quoad gubernationem hanc Transsilvanicam, sed etiam quoad alias occasiones, quibus tum hunc filium, modo quemadmodum supradictum est, constanter in fide obedientiaque perstiterit, seque idoneum praebuerit, tum alios domini vaivodae haeredes ornare atque avehere possit, habiturum esse [. . .] [2].

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXII/3; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K 83; Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae, vol. IV, Budapesta, 1878, p. 539—540 (text integral).

Răspunsul dat de împăratul Rudolf solilor voievodului Mihai [1]

Sfînta Maiestate imperială şi regală, stăpînul nostru preamilostiv, luînd cu bunăvoinţă la cunoştinţă şi în consideraţie cele expuse prin viu grai şi în scris de solii preastrălucitului domn Mihai, voievodul Ţării Româneşti, în numele acestuia, răspunde cu clemenţă:

1. Chiar dacă Maiestatea Sa sfîntă imperială, pentru a evita mai lesne unele dificultăţi ce s-ar putea ivi, ar fi preferat ca Transilvania, care a fost ocupată în numele Maiestăţii Sale, să-i fie pe deplin restituită, iar domnul voievod să se întoarcă în Ţara Românească, pe care să o conducă sub protecţia Maiestăţii Sale şi de acolo să caute în toate ocaziile a face şi în viitor incursiuni în teritoriul turcesc, cu ajutoarele militare ale Maiestăţii Sale, ceea ce voievodul însuşi a promis şi a repetat adesea, astfel încît acest lucru a fost considerat ca fiind corespunzător dreptăţii şi unui viitor glorios înaintea creştinilor de pretutindeni; totuşi Maiestatea Sa a dispus şi a încuviinţat ca cele tratate de comisarii săi şi de dr. Pezzen cu domnul voievod să fie aprobate cu bunăvoinţă şi să se permită ca voievodul să guverneze Transilvania pentru Maiestatea Sa, astfel încît acea provincie să se bucure de vechile privilegii şi obiceiuri, să fie cît mai puţin apăsată de impozite neobişnuite, să nu fie supusă la înnoiri în vechile obiceiuri prin diete în afara celor obişnuite, ci totul să se administreze cu sfatul consilierilor adjuncţi, alături de decretele dietelor, adăugîndu-se, ca asistent, un consilier-prim al Maiestăţii Sale, care să fie nelipsit de pe lîngă domnul voievod, atît în timp de pace, cît şi de război şi care, în caz că voievodul e plecat în afara provinciei transilvane, să se ocupe, împreună cu ceilalţi

consilieri, de guvernare pînă la întoarcerea acestuia în provincie, ale cărei treburi să fie tratate, puse în dezbatere, încredinţate punerii în practică, pe baza cunoaşterii sîrguincioase, după datina lăudată a creştinilor.

Şi deşi uzul la cei mai mulţi principi creştini era ca dreptul de a guverna să se acorde cel puţin la un anumit interval de timp, în sensul ca el să fie aprobat, dat, conferit nu numai pentru cei mai înalţi principi din cadrul creştinătăţii, ci chiar şi în cadrul împărăţiei turceşti, cum dovedesc faptele şi exemplele din anii anteriori chiar din Transilvania; totuşi Maiestatea Sa imperială concede şi permite binevoitor domnului voievod această guvernare atîta vreme cît va trăi şi va persevera neclintit în credinţă şi supunere. Şi fiindcă există speranţa că fiul domnului voievod va păşi cu credinţă pe urmele părintelui său şi că va adera neclintit ⟨la politica⟩ Maiestăţii Sale sfinte imperiale şi a creştinătăţii, după moartea tatălui — pe care Dumnezeu să o îndepărteze mulţi ani — Maiestatea Sa sfîntă va dori să statornicească pentru acest fiu regula neobişnuită ⟨stabilită⟩ pentru tată, nu numai în privinţa guvernării Transilvaniei, ci şi în alte împrejurări, în caz că, aşa cum s-a spus mai sus, fiul va rămîne neclintit în credinţă şi supunere şi se va dovedi corespunzător, Maiestatea Sa putînd împodobi şi înălţa şi pe alţi succesori ai domnului voievod [. . .] [2].

---

[1] Răspunsul tardiv al împăratului, căci Mihai Viteazul la 18 septembrie 1600 pierde Transilvania.

[2] Urmează punctele 2—12, referitoare la succesiunea la tron în Ţara Românească, viitorul regim al Moldovei, stăpînirea unor cetăţi transilvane şi ungare, dreptul de a acorda domenii şi de a administra justiţia, acordarea de ajutoare militare, exploatarea minieră, asistenţă militară reciprocă, întreţinerea unui agent permanent la Curtea imperială, dreptul de azil pentru boieri.

207 — 1600 septembrie 16, Tabăra de lîngă Suceava.

Naiasnieiszy Milosciwy Krolu panie, panie nasz milosciwy.

Nainisze służby i wierne poddanstwo nasze zalecąmy pilnie w milosciwą laskę waszei krolewskiei mosci, pana i dobrodzieia naszego milosczíwego.

Komornik waszei krolewskiei mosci, pana i dobrodzieia naszego milosczíwego, pan Maszenski, byl sam w woiscze z listy waszei krolewskiei mosci u iego mości pana hetmana coronnego, przes ktorego nie chcialem zaniechac abym pisanim swym dobrego zdrowia waszei krolewskiei mosci, pana i dobrodzieia naszego milosczíwego nawiedzić nie mial; oznaimuiąc przytym waszemu krolewskiemu Mosei, isz za laską Boza, a laską o szczesczem waszei krolewskiei mosci, pana i dobrodzieia naszego milosczíwego, z yego moscią panem Hetmanem Coronnym i z woiskiem waszem krolewskiem do stolice panstwa Moldawskiego dnia dzisieiszego przyslismy, krom żadney przeszkody od nieprzyiaciela, ktorego ludzie i woisko, ile go w ziemi Moldawski belo, postrachem woiska waszei krolewskiei Mosci ziętlie, ku ziemi Siedmigrodzkiei ustąpielo. Telko w ząmku zawarlo się ludzi Michalowych dwiescie, Węgrow z Multąny, ktorzy się iescze z zamkiem niepoddali, iednak i ci (mąmy nadzieię w panu Bogu) ze się tham dlugo nie ossiedzą. Za co ia s tam ubogą ziemią i obywatle mi iei doznawszy tak wielki laski i dobrodzieistwa waszei krolewskiei mosci, pana i dobrodzieia naszego milosciwego, ile naiwięcy możemy pilnie i unizęnie waszemu

krolewskiemu mosci panu naszemu milosczíwemu dziękuiemy i dalíei dziękować i pana Boga prosić za waszei krolewskiei mosci pana i dobrodzieia naszego milosczíwego niezaniechamy.

Ktęmu tesz nie iest taino waszey krolewskiei mosci panu i dobrodzieiowi naszemu milosciwemu, isz dawno cesarz turecki bratha moiego woiewodztwem Multanskim posykel y nie rass o to do nas pissal i possilal, chcąc to mieć koniecznie, na co ia iednak przypaść bes wiadomosci i woliei Waszei krolewskiei mosci, pana i dobrodzieia naszego milosczíwego, niechcialem. Terass isz occasia po tęmu iesth, niewątpiemy nic w milosciwy lasce waszei krolewskiei mosci, pana i dobrodzieia naszego milosczíwego, isz wasza krolewska mosci milosczíwie przychlywszy się do tei sprawy, na niszego slugę swego, a brata moiego, na tym panstwie raczy nisz kogo innego snieć i widzieć bedziesz woleć raczel. A ia spolecznie i s tym bratem swym a slugą nainiszym Waszei krolewskiei mosci oddawszy calą wiarę naszę poki iedno żywi, będziemy służyć na kazde roskazanie waszei krolewskiei mosci panu i dobrodzieiowi naszemu milosczíwemu gotow i powinni zawzdy będziemy.

Zalecąmy przytym powtore nainisze służby i wierne poddanstwo nasze w milosciwą laskę waszei krolewskiei mosci pana i dobrodzieia naszego milosciwego. Dan z obozu pod Soczawa dnia XVI Septembra Anno MDC°.

Waszei Krolewskiei mosci pana i dobrodzieia naszego milosczíwego, wierny poddany i sluga nainijszy.

Hieremias Mohila z laski Bozei woiewoda i dziedziczny ziem Moldawskich Hospodar.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 8, c. 280—282; Archiwum Glowne Akt Dawnich, Warszawa; Archiwum Zamoyskich, Korespondencja, sygn. 3028 (olim 1790), p. 80—82 (olim 45—46), copie; P. P. Panaitescu, *Documente*, p. 127—130 (text și traducere).

Prealuminate milostive rege, domnul nostru milostiv, slujbele noastre supuse și supunere credincioasă încredințăm milostiei Măriei Tale, domnul și binefăcătorul nostru milostiv.

Cămărașul Măriei Tale regești, domnul și binefăcătorul nostru milostiv, domnul Maszenski, a fost la oaste cu scrisorile Măriei Tale regești la domnia sa hatmanul Coroanei și n-am vrut să neglijez să cercetez printr-însul cu scrisoarea mea despre sănătatea Măriei Tale, domnul și binefăcătorul nostru milostiv. Dăm de știre pe lîngă aceasta Măriei Tale regești, că din mila lui Dumnezeu și din grația și norocul Măriei Tale, domnul și binefăcătorul nostru milostiv, împreună cu domnul hatman al Coroanei și cu oștirea Măriei Tale am sosit astăzi în capitala țării Moldovei, fără nici o piedică aproape din partea dușmanului, ai cărui oameni și oștirea cîtă a avut în țara Moldovei, cuprinși de teama oștirii Măriei Tale, s-au retras către Ardeal. Numai în cetate s-au închis vreo două sute de oameni de-ai lui Mihai, unguri și munteni, care încă nu s-au predat cu cetatea, însă și aceștia (avem nădejde în Dumnezeu) că nu se vor ține acolo mult timp. Pentru acestea eu și cu această mîndră țară și cu locuitorii ei, cunoscînd așa de mare grație și binefaceri din partea Măriei Tale regești, domnul și binefăcătorul nostru milostiv, mulțumim cît se poate mai călduros și mai supus Măriei Tale regești domnului nostru milostiv și nu vom înceta să mulțumim și să rugăm pe Dumnezeu pentru Măria Ta regească, domnul și binefăcătorul nostru milostiv.

Pe lîngă acestea, de asemenea, nu este necunoscut Măriei Tale regeşti domnului şi binefăcătorului nostru milostiv, faptul că încă demult împăratul turcesc a destinat pe fratele nostru pentru domnia Ţării Româneşti şi nu o dată ne-a scris şi ne-a trimis pentru aceasta, dorind ca aceasta să fie neapărat, ceea ce eu n-am vrut să fac fără ştirea şi fără voia Măriei Tale, domnul şi binefăcătorul nostru milostiv. Acum că este ocazia pentru aşa ceva, nu ne îndoim de bunăvoinţa Măriei Tale regeşti, domnul şi binefăcătorul nostru milostiv, că Măria Ta regească socotind această treabă cu milostenie, vei binevoi a îngădui să cercetezi şi să ridici în această ţară pe fratele meu, sluga ta cea mai mică, decît pe altcineva Iar eu împreună şi cu acest frate al meu, slugă plecată a Măriei Tale, dîndu-ţi întreaga noastră încredere, cît vom fi vii, vom sluji, fiind gata şi datori întotdeauna la orice poruncă a Măriei Tale, domnul şi binefăcătorul nostru milostiv.

Pe lîngă aceasta încredinţăm din nou graţiei Măriei Tale regeşti, domnului şi binefăcătorului nostru milostiv, slujbele noastre plecate şi supunerea credincioasă. S-a dat din tabăra de sub Suceava, la 16 septembrie, anul 1600.

Al Măriei Tale, domnul şi binefăcătorul nostru milostiv, credincios supus şi slugă plecată.

Ieremia Moghilă, din mila lui Dumnezeu, voievod şi domn ereditar al ţării Moldovei.

208 **1600 septembrie 19, Braşov.**

Generose domine observandissime. Salutem et officiorum commendationem.

Meg értetük az Kegyelmed izenetiböl, hogy azt kévánják a vitézek, hogy az rácz és boérok feleségeket, házok népét minden marhájokkal ne háborgatnók és ne bántanók, mind addég, az mig a fejedelmek közett el nem válik ez dolog. És ugy ök is meg szünnének és többet nem égetnének. Azért fogadjuk hitünkre, hogy ha meg szünnek és nem égetnek miképen eddég békességek volt mi tölünk, ezután is semmi bántások nem leszen. Hiszem, ha Mihál vaidának adná is az Isten a diadalmot, ugyan inkább akarná, hogy épen maradna az ország, hogy nem mind el pusztassék. Azért, ha mi jót Kegyelmed is cselekeszik az szegénségért, Isten is jót ad Kegyelmednek érte; mi es megszolgáljuk Kegyelmednek. Tartsa meg az Isten Kegyelmedet.

Datae Coronae, 19. die Septembris. Anno 1600.

Eg(regiae) do(minatio)nis V^{rae} paratissimus

Valentinus Hersell

Judex Civitatis Coronensis

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 73, c. 939—941; Kriegsarchiv Wien, Hofkriegsrat, September 1600, No. 57, f. 11, 12; A. Veress, *Documente*, VI, p. 194—195.

Nobile domn demn de multă preţuire, sănătate şi încredinţarea respectelor.

Am înţeles din vestirea domniei tale, că poftesc vitejii să nu tulburăm, să nu vătămăm soţiile, casnicii cu toate averile sîrbilor şi boierilor,

pînă nu se hotărăşte lucrul între principi. Astfel şi ei ar înceta şi nu ar mai pîrjoli. Pentru aceea ne legăm pe credinţa noastră, că dacă încetează şi nu mai pîrjolesc, precum au avut pace din partea noastră pînă acuma, nici de aici înainte nu vor avea nici o vătămare. Cred că şi dacă i-ar da Dumnezeu biruinţă voievodului Mihai, mai vîrtos ar vroi să rămînă ţara neatinsă, să nu se pustiască toată. Pentru aceea, dacă domnia ta face vreun bine pentru sărăcime, şi Dumnezeu dă bine domniei tale, o să slujim şi noi domniei tale. Dumnezeu să ţină pe domnia ta.

Dat la Braşov în ziua de 19 septembrie, anul 1600.

Al distinsei domniei voastre preaplecat

Valentin Hersell

judecător al cetăţii Braşov.

209 **1600 septembrie 20, Constantinopol.**

Right Honourable, contynuinge the advizes of these parts, occurreth to advise your Honour that 7 dayes past here arrived a Nuntio from Poland to the Grand Signor who ever since hath bine extreamly sick; by reason wherof we doe not certeinly knowe the cause of his messadge, but judge to demand ayd against Michael for the recovery of Bugdania, or that yf he should recover from him all the 3 provinces of Transilvania, Wallachia, and Bugdania, that ever after it may be lawfull for the King of Poland and his successors to place therin such princes and governors as they shall appoint, payinge him his ordinarie tribute, otherwise he will not undertake the same to hazard the lives of his subiects and expences of his Treasure.

Within 2 dayes after him arrived the Ambassador which Michaell sent to the Viceroy [1] with nynty thowsand chekins in companie of 100 Chouses and Spahies, being sent hither by the Viceroy (and not by the consent of Michaell) with 25.000 chekins of the same mony, therby to induce the Grand Signor to thinke that his proffers of peace are unfayned, for himself attendeth nothing ells, and greatly crediteh and favoureth Michaell; yett he findeth little here, his said messenger being presently committed to safe keeping, the Grand Signor receiving the money as he said for his own private purse, alleadging Michaell had taken much more from him. It is doubted the said messenger shall be hardly dealt withall, the Eunuch now chief Viceroy in port being mortall enemy to Michaell, whoe once narrowly escaped his hands when he was Generall of Temeswar [2], who informeth that all his procedings are stratageames (as it is thought to be most trew) to passe over this yeare, the Emperor his forces being weake, from whome he expected some ayd; for with his perswasion the Viceroy seeketh noe victory or battle, allthough he be gone towards Strigonia [3], but useth all his industry for peace, being carried away with the faire speeches of the Emperor and Michael [. . .] [4].

E. D. Tappe, *Documents*, p. 135—136; Public Record Office, London State Papers, 97/4, f. 87.

Preaonorate, continuînd informaţiile despre aceste locuri, vă înştiinţez că, acum 7 zile, a sosit aici la sultan, nunţiul din Polonia, care, de atunci, este foarte bolnav; nu cunoaştem în mod sigur motivul venirii

sale, dar credem că pentru a cere ajutor împotriva lui Mihai, pentru recîştigarea Moldovei; sau, dacă ar recîştiga de la acesta cele trei provincii, Transilvania, Ţara Românească şi Moldova, regele Poloniei şi succesorii săi ar avea apoi mereu dreptul de a instala acolo prinţi şi guvernatori, care, fiind numiţi de regii Poloniei, vor plăti tributul obişnuit, altminteri, regele nu ar acţiona în acest fel, riscînd viaţa supuşilor săi şi banii tezaurului.

La două zile după venirea nunţiului, a sosit aici, însoţit de 100 de ceauşi şi spahii, solul care fusese trimis de Mihai la vicerege[1] cu 90 000 de ţechini. Acesta ⟨solul⟩, fiind trimis de vicerege (fără consimţămîntul lui Mihai) cu 25 000 de ţechini din întreaga sumă, ⟨Ibrahim paşa⟩ voia să-l facă pe sultan să creadă că propunerile de pace ⟨ale lui Mihai⟩ sînt sincere, el personal ⟨marele vizir⟩ neaşteptînd nimic din asta, şi să le acorde crezare, iar lui Mihai favoare. Acesta ⟨Mihai⟩ a găsit însă puţină crezare, iar solul său a fost trimis acum la închisoare, sultanul încasînd banii — după cum se spune — pentru punga lui personală, pretinzînd că Mihai primise cu mult mai mult de la el. Este, dealtminteri, de temut că numitul sol va fi tratat aspru, căci eunucul, acum vicerege în funcţie, este duşman de moarte al lui Mihai, din ale cărui mîini a scăpat cu mare greutate, odată, pe cînd era comandant al Timişoarei[2]. Acesta a informat că toate procedeele lui ⟨Mihai⟩ sînt stratageme (ceea ce a fost apreciat ca fiind de cele mai multe ori adevărat), pentru a putea trece peste acest an, deoarece forţele împăratului, de la care el aşteaptă ajutor, sînt slabe. Viceregele ⟨Ibrahim paşa⟩ ţine să convingă că el n-a urmărit victorii şi bătălii, deşi se dusese spre Strigoniu[3], ci şi-a folosit întreg zelul pentru pace, fiind atras de cuvintele frumoase ale împăratului şi ale lui Mihai [. . .][4].

---

[1] Este vorba de marele vizir şi *serdâr-i ekrem* (comandant suprem) Damad Ibrahim paşa, aflat atunci în zona Dravei; solul muntean Dimo a fost primit de el, la sfîrşitul lunii august, la Osijek.

[2] Hadim Hafiz Ahmed paşa, acum locţiitor al marelui vizir (caimacam). În 1598, cînd era comandant al zonei Dunării, Ahmed paşa fusese înfrînt şi umilit de către Mihai Viteazul ceea ce l-a făcut să poruncească uciderea lui Dimo şi să cultive duşmănia Porţii faţă de voievodul român.

[3] Esztergom.

[4] Omis de E. D. Tappe.

210 — 1600 septembrie 22, Varşovia.

Zygmunth III, etc.

Urodziony wier. nam miely. Iakie niebespieczenstwo na nasz i Rptą od Michala za posiedzieniem Ziemie Moldawskiei belo przypadło, nie wątpiemy ze bacziłeś i baczysz Wiern. Twa. Bo gdzieby nie poczuł był o wstręcie i gothowaniu się przecziw niemu, pewnie nie stanąłby był człowiek chcziwy i wynioszły na samy Moldawskiei Ziemi. Potrzebnie thedy musiało się to stać, ze woyska siçe przyczynieło iakosz i po seymie beło to zdanie PP. Rad. Za przyczynieniem tem isz wszystka quarta na iednę czwierć roku wyszła, a iedną czwiercią ta klotnia się nie odprawi. bo kiedyby zostać miał nieprzyiaciel w ziemi Moldawskiei, siedziałby zawdzy jako na szyi them Panstwom. A maiąc pod sobą trzi wielkie ziemie, barzoby niebespieczen był Panstwom tym, bo takiemze sposso-

bem iako i tam te chciałby ie czas upatrzywszy posieść. Pilno tedy obmyślawać trzeba o tęm, iakoby i na drugą czwierć roku sumpt był opatrzon. Są postąmpione w niektorych ziemiach pobory i teraz na obieraniu deputatow, od wieliu są potwierdzone, iedno nie zaraz do ręku przyść mogą. O czem rozpissalismy bely do P.P. Rad i podaliśmy tego beli, aby kleinothy zastawić, na co pozwolieli wszysczy okrom dwu albo trzech. Za pozwoleniem takowem radzybysmy iusz do skutku tę rzecz przywodzieli, gdysz czas sczyska i wychodzyć bendzie prendko pierwsza czwierc roku. Zlecieliśmy tedy Wiern. Twey i z inszemi niektoremi PP. Radami listem ossobnęm abyście wzieli te kleinoty skarbu z rąk Pana Podskarbiego, i tęm ktorzyby pięniedzy na tę potrzebę (o co thesz starać się Wiern. T. s strony swey niezaniechay) pozyczeli, onesczie albo wszytkie, albo w częśczy podług tego, iako się pieniedzy dostanie, oddali. Na czem isz wydzisz Wiern. T. co nalezacz moze, żądamy abys niebraniał sie tego, a chentnie i pilnie thę sprawę i z drugiemi do tego naznaczonemi wziął przed się. Mimo insze inconvenientia i rozruchow iakych zolnierskych, gdzieby zapłata ich niedoszła, obawiać się trzeba. Pilnie tedy żądamy, abyś wstąpił w thę sprawę, bendziemy chcieli wdzięczeni być tego od Wiern. T., ilie się wezmie tych klieinothow, na to trzeba bendzie dać zeznanie Pana Podskarbiemu. Zyczymy zatym Wiern. T. dobrego od Pana Boga zdrowia. Dan z Warszawy dnia XXII miesiąca września Roku Pańskiego M D C. Panowania krolestw naszych Polsk-go XIII, Szwedsk-go roku VII.

Sigismundus Rex.

⟨Adresa⟩ Urodzonemu Sebastianowi Lubomirskiemu, Castellanowi Bieckiemu, Spiskiemu i Dobczyckiemu, Staroście naszemu wiernie milemu.

I. Corfus, *Mihai Viteazul și polonii*, p. 329—331 ⟨text, după ms. 2280⟩, 41, copie de la Bibl. zakl. narod. im. Ossolińskich, Lwow.

Sigismund III etc.

Nobile credincios al nostru drag. Nu ne îndoim că domnia ta ai luat și iei în seamă ce primejdie a venit peste noi și țară din partea lui Mihai voievod prin cuprinderea țării Moldovei. Căci dacă n-ar fi simțit mișcarea și pregătirile făcute împotriva lui, de bună seamă că acest om lacom și trufaș n-ar fi rămas numai în țara Moldovei. Era nevoie atunci să se sporească oarecum oștile și de această părere au fost și unii domni senatori, după seim. Pentru această oaste s-a cheltuit din întreaga cvartă pe un sfert, iar cu un singur sfert nu se poate încheia această gîlceavă căci, dacă dușmanul ar trebui să rămînă pentru totdeauna în țara Moldovei, e ca și cum ar ședea pe grumazul acestor state ⟨ale noastre⟩. Și, avînd în puterea sa trei țări mari, ar fi tare primejdios pentru statele acestea, căci ar tinde să le ia în stăpînire în același fel ca și pe celelalte. Trebuie deci să ne gîndim cu stăruință ca să facem față cheltuielilor și pentru sfertul al doilea al anului. În unele ținuturi s-a purces la strîngerea dărilor care sînt acum încuviințate de către mulți, cu prilejul alegerii deputaților, numai că nu pot ajunge de grabă în mînă. Am scris despre aceasta domnilor senatori și le-am propus să zălogească odoarele, ceea ce au încuviințat toți afară de doi sau trei. În urma unei astfel de încuviințări, ne-am bucura să ducem la capăt aceste lucruri, căci vremea ne grăbește, iar sfertul întîi se va cheltui repede. Deci te-am însărcinat pe

domnia ta şi pe alţi domni senatori, prin scrisoare deosebită, să luaţi din mîinile domnului vistiernic aceste odoare ale tezaurului şi să le daţi acelora care ne-ar împrumuta cu bani pentru această nevoie, în care scop domnia ta nu vei întîrzia să stărui din parte-ţi dacă se vor zălogi toate sau numai o parte, după cum se vor procura banii. Fiindcă şi domnia ta vezi că este de trebuinţă, cerem să nu te împotriveşti, ci să iei asupră-ţi cu plăcere şi cu stăruinţă această treabă împreună cu ceilalţi meniţi pentru aceasta. Căci trebuie să ne temem, pe lîngă alte neajunsuri, şi de tulburări printre oşteni dacă nu vor primi plata. Îţi cerem deci stăruitor să te apuci de această treabă şi-ţi vom rămîne recunoscători pentru această faptă a domniei tale; să se dea domnului vistiernic o dovadă de numărul de odoare ce se vor lua. Îţi dorim apoi domniei tale de la Dumnezeu sănătate bună. Dat în Varşovia, în ziua de 22 a lunii septembrie, anul Domnului 1600; al domniei peste regatele noastre: al Poloniei 13, al Suediei 7.

Sigismundus Rex.

⟨Adresa⟩ Nobilului Sebastian Lubomirski, castelan de Biecz, staroste de Spiź şi Dobczyce, al nostru credincios şi drag.

211 — 1600 (7108) septembrie 26, Gura Teleajenului.

† Mlstїju bžїju Iw Mihail voievoda i gsdnъ vъsoe Zemle Vlaškoe i Ardělьkoi i Zemle Moldavskoi, davat gsdvo mi sїju povelěnїe gsdva mi župan Antonїe Grama i sъs snovi-s, elicim bъ pripustit, jakož da est emu selove na im Fločeštїi wt Sъbar i Buděnїi wt Klъništ i Hъreštїi i Skroviště i Kurta wt sud. Vlaška, vъsih, sъs vъsi hotarele i wt po vъswm mesto, wt hotar dori u hotar, ponež sїju viš pisani selove i wčne pokupihom gsdvo mi wt nad meģїjaš koi sut bili dědim wt děd ih, ali sъs pravi aspri gotovi, wt vistjar gsdva mi, i bez ni edna silost, nu prodali se sut wni za nihnom dobrovolě. A potom gsdvo mi, kъda sъm ulězoh i vъzet[1] bih gsdvo mi Ardělskoe Zemle, a gsdvo mi razgněval sъm nad Antonїe Grama sъs mnoga wrģїa radї někoe prěnїe čto est bil sъprel usti jazici[2] lukavi kъ gsdvo mi; i zatvorih gsdvo mi po Antonїe u turn Brašovskomu gradu i plěnovah gsdvo mi tere sъm uzel vъsa marhu emu, haline[3] i wkovanїi i aspri gotovi i vъs čto est imal, tere sъm uložih eg vъ ništitu.
A potom vъnimahom gsdvo mi i iznaidoh kako sъm plěnil bez pravostїe, i nevinoven ničesož i bil est prav člkъ. I boi sě gsdvo mi radї kletvu ego i snovom emu, radї mnog⟨a ništi⟩ta[4] čto sъm sъtvoril gsdvo mi emu, i wsmotrih gsdva mi vratiti pagub emu i plěnovanїe uza⟨d...ali⟩[5] negovo marhu i wkovanїe čto sъm uzel gsdvo mi ⟨wt⟩[6] nego ne sъm imal wt kudї vratїti ponež bih razdělena i rasipena i ništ něst se wbrětaet wt komatї emu. A ⟨poto⟩m[7], kъda sъm bil gsdvo mi sъs voiski u usta Telěžinomu sъtvoritї bran sъs lěšїi i moldově⟨ni⟩ i tata⟨ri⟩[8] sъs turci, a gsdvo mi dal sъm i pomiloval po Antonїe Grama sъs sїe viš pisani selove, jakož da platih gsdvo mi pagub emu jakwž da ne imam gsdvw mi kletvu, niž snu gsdva mi, Iw Nikolai voevodu, nu dadoh gsdvo mi sъs vъsa volě srdcu gsdva mi sїe viš pisani selove, jakož da est uhab i dědin emu i snovim im i vnukwm i prěvnučitom si.
Taž sъtvorih gsdvo mi sїe knig, da est na rucě emu. A ašt hoštet dast [9] mlstvїi bъ poperěti vraz [10] naš pod nozě gsdvo mi, a gsdvo mi

hokju činit emu i hrisovulï gsdva mi nad sïju viš pisani selove, jakwž da imat potъknoveni ni wt kogož vъ slěd gsdva mi, nu da imat pokoi wt kъ vъsih. I inož da něst, po povelěnïe gsdva mi.

I is [11] sam rěč gsdva mi.

I az, Drъǵič lwgfet, pisah u Usta Telěžin, msca sep. k_8 dni, vъ lěto $_{\times}$zri =.

† Iw Mihail vwevwda, mlstïę bžïę gsdnъ[12].

Jw Mihail voevod [13].

Arh. St. Buc., S. I. nr. 1666 (m-rea Cotroceni, LIX/10), original, pecete inelară aplicată, cu legenda : + *Iw Mihail voevod, m. b. gsdn* (Iw Mihail voievod, din mila lui Dumnezeu domn) ; datarea — după stilul de la ianuarie, deoarece lupta de la Teleajen s-a dat în 1600 ; I. Bogdan, *Mihai Viteazul*, p. 167—170 (text, traducere și facsimil); St. Nicolaescu, *Mihai Viteazul*, p. 27—32; D.I.R., B, veacul XVI, vol. VI, p. 390—391, facs. p. 545; D.H.R., B, Ţ. Rom., vol. XI, doc. 418, p. 568—570.

† Din mila lui Dumnezeu, Iw Mihail voievod şi domn a toată Ţara Românească şi al Ardealului şi al Ţării Moldovei. Dă Domnia Mea această poruncă a Domniei Mele jupanului Antonie Grama şi cu fiii săi cîţi îi va lăsa Dumnezeu, ca să-i fie satele anume Floceştii de pe Sabar şi Budenii de pe Cîlnişte şi Hăreştii şi Scroviştea şi Curta din judeţul Vlaşca, toate, cu toate hotarele şi de peste tot locul, din hotar pînă în hotar. Pentru că aceste sate şi ocine mai sus scrise le-am cumpărat Domnia Mea de la megiaşii care au avut dedină de la moşii lor, însă cu aspri drepţi, gata, din vistieria Domniei Mele şi fără nici o silă, ci s-au vîndut ei de a lor bună voie.

Iar apoi, Domnia Mea, cînd am intrat şi am luat[1] Domnia Mea ţara Ardealului, Domnia Mea m-am mîniat pe Antonie Grama cu multă urgie, pentru o pîră ce ⟨i-o⟩ au pîrît guri ⟨şi⟩ limbi[2] mincinoase către Domnia Mea şi l-am închis Domnia Mea pe Antonie în turnul cetăţii Braşovului şi am prins Domnia Mea de i-am luat tot avutul lui, hainele[3] şi ferecăturile şi asprii gata şi tot ce a avut, de l-am adus în sărăcie.

Iar apoi, am cercetat Domnia Mea şi am aflat că l-am prădat fără dreptate şi că a fost om drept şi cu nimic vinovat. Şi m-am temut Domnia Mea pentru blestemul lui şi al fiilor lui, pentru mult⟨a sărăcie⟩[4] ce i-am făcut Domnia Mea. Şi am căutat Domnia Mea să întorc îna⟨poi⟩[5] paguba şi prădarea lui, însă marfa lui şi ferecăturile ce am luat Domnia Mea ⟨de la⟩[6] el nu am mai avut de unde să le întorc, pentru că fuseseră împărţite şi risipite şi nimic nu s-a mai găsit din averile lui. Iar a⟨po⟩i[7], cînd am fost Domnia Mea cu oştile la Gura Teleajenului să fac bătălia cu leşii şi moldove⟨nii⟩ şi tăta⟨rii⟩[8] şi cu turcii, Domnia Mea am dat şi am miluit pe Antonie Grama cu aceste mai sus scrise sate, ca să plătesc Domnia Mea paguba lui, ca să nu am Domnia Mea blestem, nici fiul Domniei Mele, Iw Nicolai voievod, ci am dat Domnia Mea cu toată voia inimii Domniei Mele aceste mai sus scrise sate, ca să-i fie ohabă şi dedină lui şi fiilor şi nepoţilor şi strănepoţilor săi.

Deci, am făcut Domnia Mea această carte ca să fie la mîna lui. Iar dacă va da[9] milostivul Dumnezeu să-i calc pe vrăjmaşii noştri[10] sub picioarele Domniei Mele, Domnia Mea îi voi face şi hrisovul Domniei Mele pe aceste sate mai sus scrise, ca să nu aibă clintire de nimeni în urma Domniei Mele, ci să aibă pace de către toţi. Şi altfel să nu fie, după porunca Domniei Mele.

Şi is⟨pravnic⟩[11] însăşi spusa Domniei Mele.

Şi eu, Drăghici logofătul, am scris la Gura Teleajenului, luna septembrie 26 zile, în anul 7108 (1600).

† Iw Mihail voievod, din mila lui Dumnezeu domn.[12]

Iw Mihail voevod[13].

---

[1] În text, aşa, pentru *vozel bih*.

[2] În text, sensul este confuz : în D.R.H. : o pîră ce au pîrît guri, limbi mincinoase către domnia mea.

[3] Aşa, în text ; formă necunoscută a cuvîntului *haine* (?).

[4] Ruptură a originalului.

[5] Originalul fiind rupt, lecţiunea este nesigură.

[6] Cuvînt restaurat.

[7] Din cele două cuvinte au mai rămas doar literele de la margine.

[8] Literele aruncate peste rînd se află pe ruptura din original.

[9] Corect ar fi : *hoštet dati*, dar se mai distinge un *s* sub *T* aruncat peste rînd.

[10] D.R.H. restabileşte forma : *vraz⟨maši⟩*, ceea ce ar fi o eroare prea mare, din partea grămăticului ; aici poate fi vorba ori de pluralul *vrazi* = duşmanii, ori de un *g* cu titlă mai aparte desenată şi atunci ar fi vorba de singularul *vrag* = duşmanul, pus de acord şi cu *naš* = al nostru.

[11] D.R.H. întregeşte prin : *ispravnik*.

[12] Monograma cu chinovar roşu obişnuită în documentele din Ţara Românească, peste care se înscrie iscălitura domnului.

[13] Iscălitura autografă a domnului cu formularea *voevod* mai rar întrebuinţată, faţă de cea cu *vodă*, care pare că intrase în reflexul lui Mihai, dealtfel ea fiind curentă în vorbirea românească a timpului, pe cînd cealaltă aducea o notă de solemnitate.

212 — 1600 octombrie 7, Tabăra din Munţii Buzăului.

[...][1] Ich hab nun jeczund leczlich von dem Kultschar Radul unnd Kereki Janos, so wol auch ausz Eur Gnaden Schreiben deroselben Begeren unnd Willen volkhömblich vernomben, dasz Ich alsbaldt inn die Wallachey ziehen solle, als hab ich auch inn diesem E. G. Begeren stadt gethan, unnd mich alsbaldt auf die Reisz gemacht; wasz auch meinen Sohn, Weib, Mueter anbetrifft, will Ich allen mueglichissten Vleisz anwenden, damit Ich sie (auch des praefigirts Tages unerwartendt) ehist herausz schickhen khonne, denn Ich sehe, dasz Eur G. dasselbige höher schäczen unnd achten als den Aidt, unnd so sehr sollicitirn, als wenn Ich ein Gefangener wär, unnd mich mit meinem Sohn lösen müesste; E. G. wissen aber nit, dasz Ichs wol so gern, als dieselben, wolte, wenn es eher geschähen khönte, will ihn auch schickhen unndt nicht herinnen behalten, denn Ich mier mit meinem trewen Diensten so viel Feunde mache, dasz Ich nicht waisz zu welchen Ich am ersten greiffen soll, dann auf einer Seiten ist der Turckh, auf der andern Seiten der Pollagkh.

Dasz sollen E.G. wissen, dasz Ich inn die Wallachey ziehe, unndt mein Hauszgesindt dem Beschlusz nach heraus schickhen will, Ich aber, als lang Ich bestehen khan, will Ich bleiben, wenn Ich sehe, dasz es nun gancz unnd gar nicht sein khan, will Ich auch selbst meinem Hauszgesindt nach neben trauen unnd glauben hinausz ziehen, nur dasz Ich khein Ursacher seym da heut oder morgen nicht allein die Moldaw sondern auch die Wallachey inn der Thurckhen Hende gerathen wirdt. Allererst auf dem Weg hab Ich von meinen Possten, so Ich antroffen, unnd ausz den Moldauischen Granizen erst khommen sein, gewisz uernomben (wie der vorige Auszsprecher auch angezeugt), dasz das Poll-

nische Kriegshör noch bey Tatros sey, nur dasz man nicht wissen khan, wie viell derselben beysamben sein, unndt auch Ihr vornemben, wohinn sie sich wenden werden, derohalben bitte Ich E.G. dieselben wollen mier, wenn es sein khan, wo nicht mehr doch nur ein tausendt Ober ungrisches Volckh mit Copien zu Hilff schickhen, mit dem ubriegen Hör aber wollen E.G. auf Bereczk zu ihnen gleich endtgegen, unnd wier hinden her zu Hülff zihen, so verhoffen wier, dsz unnsz Gott helffen wird, dsz wier sy von dannen herausz schlagen werden khönnen, wofern wier die Sachen zugleich angreiffen; wofern aber E.G. vermainen, dasz man ihnen inn kheinerley weg Wiederstandt thuen, unndt auch Siebenbürgen nicht beschuczen khönne, so bitt Ich dieselbigen sambetlich, wollen mich dessen auch berichten, damit Ich auf mich auch sorg tragen khönte, denn Ich halte auf die zwey Landt nunmehr nichts, dann der Feundt schon drinnen, unndt so wier im nicht Wiederstandt thuen, so wird warlich Siebenbürgen auch dahinn sein, dann Euer G. wollen mirs glauben, unnd drauf gedenkhen, dsz die Tartern alhier inn der Wallachey wintern werden, Ich khan ihnen inn kheinerley weeg wiederstehen, denn auch das wenig Volkh wasz bey mier ist, sich verlaufft, weil Ich ihnen ihre Monatsoldt nicht geben khan, dasz haben wier nur mit dieser jeczigen Sachen gewunnen unnd erhalten, mann hette mit der Sachen nicht so eillen, sondern mier Ihr Matt. Begeren unnd Willen endtdeckhen und zu wissen thun sollen, dann als baldt Ich Ihr Matt. Beuelch unndt Mandat gesehen hette, so hette Ich mich inn alles willig ergeben, unnd auch nach Inhalt desselben, darnach gethan. Aber ich habe mich nur auf des H. Doctor Peczczen mit mir Tractation, sein Schreiben undt Handtschrifft, welches er ausz Ihrer Matt. Unstruction gethan, referirt, undt darnach gerichtet. Es hetten E.G. den Anfang unnd auch das Endt betrachten sollen, denn es ist gering alle Sachen anzufangen, aber schwär zum Endt unnd zueruekh zu bringen. Jeczundt nur wer wird vor Gott unnd vor der Weldt Ursach sein, dsz diese so verterben werden, wie dann alberait alle zwey Ländter schon verterbt unndt zu nicht gemacht worden sein, derohalben bitt Ich E.G. allesampt umb Gottes willen, guete Achtung zu haben, denn E.G. jeczundt unter vielen Practiciern sein, mich wollen E.G. auch certificirn, wie unnd inn waszerley Weeg Ich bleiben möchte, dann Ich weisz unnd sehe, dasz Ich mich inn khurzen Tagen wieder zuruckh begeben musz, wo Ich anderst alhie nicht bestehen khan.

Wenn sich mein Sohn unndt Hausgesindt nähern wird, will Ich E.G. certificirn, aber Ich bitt den Herrn Michell Zaggll zum hochsten, er wolle meinen Sohn unnd Hauszgesindt inn seinen Schucz nehmben, denn Ich verlasz mich ganz unnd gar darauf, der Herr wird seun Schucz, so wol in Belaitung bisz gen Gyalu, so wol auch hernach sein, dasz Ich aber E.G. mit Zeitungen berichten khönne, unnd unsere Leuth vber dasz Geburg mit Briefen khommen mögen, denn sy sonst von bösen Leuten aufgehalten werden, so wollen E.G. Drabanten auf den Pasz herein schikhen, wier wollen auch auf dieser Seiten Drabanten bestellen, denn man sonst meine Leuth, die Ich hinnueber schickhen wollte, nicht hinnuerber khommen khönnten.

Mit diesem Briefzaiger wöllen E.G. auch einen Menschen schickhen, dasz wir wiederumb, wasz für Zeitung einkhomben werden, dieselben berichten khönnen. Datum in Castris in montibus Bozza positis, 7. Octobris Anno 1600.

Michael Vaiuoda.

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXIII/27; Haus- Hof- u. Staats-archiv Wien. Türkei, I, K 84, f. 96—99; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 155—156.

[. . .][1]. Am înţeles pe deplin acum, în ultimul timp, de la clucerul Radul şi de la Kereki Janos, cît şi din scrisoarea domniilor voastre, dorinţa şi voinţa dv. ca eu să mă pornesc în curînd în Ţara Românească. Urmez dorinţei dv. şi pornesc în curînd în călătorie; în ce priveşte fiul meu, soţia, mama, voi depune toată străduiţa posibilă (nemaiaşteptînd ziua fixată) ca să-i pot expedia cît mai repede, căci văd că domniile voastre pun preţ şi ţin la acest lucru mai mult decît la jurămînt şi solicită atît de mult acest lucru, ca şi cum eu aş fi un captiv şi ar trebui să mă răscumpăr pe mine prin fiul meu, însă domniile voastre nu ştiţi că eu am vrut acest lucru tot atît de mult ca şi dv., dacă s-ar fi putut realiza mai curînd, că vreau să-l trimit şi să nu-l păstrez aici, căci eu, cu serviciile mele credincioase <împăratului> îmi fac atîţia duşmani, încît nu ştiu cu care să mă războiesc mai întîi, căci pe de o parte este turcul, pe de altă parte polonezul.

Domniile voastre trebuie să luaţi cunoştinţă că eu mă îndrept spre Ţara Românească şi că, potrivit hotărîrii, vreau să scot de acolo slugile mele, eu însă vreau să rămîn atîta vreme cît voi putea rezista; cînd voi vedea că nu se mai poate absolut deloc, voi porni şi eu însumi cu fidelitate şi credinţă pe urmele slugilor mele, numai pentru ca eu să nu fiu cauza faptului că azi sau mîine vor cădea în mîinile turcilor nu numai Moldova, ci şi Ţara Românească.

Înainte de toate, am aflat în mod sigur, pe drum, de la posturile mele pe care le-am întîlnit şi care au sosit chiar acum de la hotarele Moldovei (cum a arătat şi martorul anterior), că oastea poloneză este încă la Trotuş, însă nu se poate şti cît este de mare, ce intenţie are şi încotro se va îndrepta, de aceea vă rog pe domniile voastre să-mi trimiteţi în ajutor, dacă se poate, cel puţin o mie — dacă nu mai mult — de ostaşi din Ungaria de Sus cu suliţe, iar cu restul armatei ieşiţi-le dv. în întîmpinare spre Breţcu şi noi vom veni în ajutor din spate. Astfel, sperăm că Dumnezeu ne va ajuta să-i putem goni de acolo, întrucît noi începem atacul concomitent. Dacă dv. credeţi însă că nu li se poate rezista în nici un chip şi că nu poate fi apărată nici Transilvania, vă rog pe toţi să mă informaţi şi pe mine, ca să pot purta de grijă şi de mine, căci eu nu pot păzi în două ţări; dacă duşmanul este deja înăuntru şi dacă nu-i rezistăm, atunci desigur şi Transilvania va fi pierdută, căci domniile voastre puteţi să mă credeţi şi să vă gîndiţi că tătarii vor ierna în Ţara Românească. Eu nu le pot rezista în nici un chip, căci şi puţina oaste care este cu mine fuge, fiindcă nu pot plăti solda lunară, oaste cu care am dobîndit şi menţinut obiectivele de acum; n-ar fi trebuit să ne grăbim cu obiectivele, ci ar fi trebuit să mi se descopere şi să mi se aducă la cunoştinţă dorinţa şi voinţa Maiestăţii Sale, căci îndată ce aş fi văzut porunca şi mandatul Maiestăţii Sale, m-aş fi supus în totul şi aş fi urmat conţinutul său. Dar eu m-am raportat şi călăuzit numai potrivit tratativelor purtate cu mine de domnul doctor Pezzen, potrivit scrisorii şi biletului de mînă făcut de el din instrucţiunea Maiestăţii Sale. Domniile voastre ar fi trebuit să luaţi în consideraţie începutul, dar şi sfîrşitul, căci este de mică importanţă să începi toate lucrurile, însă greu să le duci la capăt şi să le readuci îndărăt. Acum cine răspunde în faţa lui Dumnezeu şi a lumii că aceste lucruri sînt atît de stricate şi că ambele ţări sînt

deja distruse şi pierdute? De aceea vă rog pe dv. toţi, în numele lui Dumnezeu, să băgaţi de seamă, căci dv. vă aflaţi acum printre cei mulţi care uneltesc şi să binevoiţi domniile voastre să mă înştiinţaţi cum şi pe ce cale să rămîn, căci eu ştiu şi văd că în cîteva zile trebuie să mă întorc iarăşi îndărăt, în caz că nu mai pot rezista aici.

Cînd fiul meu şi slugile mele se vor apropia, vă voi aduce la cunoştinţă domniilor voastre, dar rog foarte mult pe domnul Mihail Székely să ia sub protecţia sa pe fiul meu şi pe familiarii mei, căci mă bazez pe deplin că domnul <Mihail Székely> va fi protectorul său, atît ca însoţitor pînă la Gyalu, cît şi după aceea. Eu aş putea să vă aduc la cunoştinţă ştiri, iar oamenii noştri ar putea veni cu scrisori peste munţi, altminteri ei vor fi reţinuţi de oameni răi. Domniile voastre să binevoiţi a trimite trabanţi la trecătoare, noi vom pune de asemenea trabanţi şi în partea aceasta, căci altminteri oamenii mei, pe care aş vrea să-i trimit într-acolo n-ar putea trece.

Cu aducătorul acestei scrisori să binevoiţi domniile voastre să trimiteţi şi un om, ca să vă putem comunica ştirile ce vor mai sosi.

Dat în tabăra din Munţii Buzăului, la 7 octombrie anul 1600.

Mihail voievod

---

[1] Formula de adresare.

213 **1600 octombrie 10, Tabăra de la Comolău.**

Istentöl Nagyságodnak minden kévánta sok jókat megadatni kévánok.

Nagyságodnak akarám értésére adnom, az itt való állapat mibe legeyn. Az római császár ö felsége hada itt ben vagyon, Basta György uram vagyon véllek, mind lovaggal, gyaloggal vagyon, itélem négyezeren ; de mi nem érkeztünk sem az viadalra, sem pedig, hogy csak hadát is láttuk volna Mihály vajdának, ezek pedig, az nemesek, az Nagyságod hadától felette igen félnek és rettegnek. Mihály Vajda pedig Havasalföldébe ment, minden marhástól, feleségestöl, gyermekestöl; ezt bizonyoson irhatom Nagyságodnak, és ott vagyon, hadat is vitt vélle, mintegy tizenkétezer embert. Potocky uram pedig, hogy megérte ezt, hogy megverték Mihály Vajdát Erdélybe, ide jöni nem akara, hanem kimene Nagyságodhoz Moldovába. Szóval is izentem Nagyságodnak Niakazo János uramtól Nagyságod higyje meg mindenkböl szavát, és mindenekröl bizonyossá tegyen Nagyságod. Tartsa meg Isten Nagyságodat.

Datum ex castris ad pagum Komolló positis, die 10. Octobris. Anno Domini 1600.

Ill-is ac Mag-cae D. V.

Servitor paratissimus

Moyses Zekely de Semienfalva mpr

A. Veress, *Documente*, VI, p. 226 — 227, Bibl. Ord. Zamoyskiej, Warszawa, Plik 23, No. 9.

Poftesc să se deie Măriei Tale de la Dumnezeu multe bunătăţi după toate poftele Măriei Tale.

Vreau să dau de ştire Măriei Tale, cum e starea lucrurilor de aici. Oastea Maiestăţii Sale, a împăratului romanilor, este aici înăuntru. Dumnealui Gheorghe Basta este cu ei, sînt cu toţi călăreţii şi pedestraşii, socotesc patru mii; dar n-am ajuns nici la luptă, nici măcar să fi văzut oastea voievodului Mihai, iar aceştia, nemeşii, se tem şi sînt înfricoşaţi peste măsură de oastea Măriei Tale. Iar voievodul Mihai s-a dus în Ţara Românească, cu toate averile, cu femeia şi cu copilul; pot să o scriu de bunăseamă Măriei Tale că este acolo, şi-a dus şi oastea cu dînsul, vreo 12 000 de oameni. Iar dumnealui Potocky, cînd a înţeles că a fost bătut voievodul Mihai în Transilvania n-a vrut să vină aici la noi, ci a plecat la Măria Ta în Moldova.

Am vestit pe Măria Ta şi prin grai, prin dumnealui Ion Niakazo, să creadă Măria Ta spusele lui despre toate şi să se încredinţeze Măria Ta de toate. Dumnezeu să ţină pe Domnia Ta.

Dat în tabăra aşezată lîngă satul Comolău, în ziua de 10 octombrie, anul Domnului 1600.

Al preailustrei şi preamăritei voastre domnii

Servitor preaplecat

Semienfalvi Székely Mózes m.p.

214 **1600 octombrie 12, Tabăra din Valea Cricovului.**

[. . .][1].Berichte hiemit Euer Gnaden sambent, dasz Ich (unserm Beschlüesz nach) meinen Sohn morgen frue Donnerstags fort furdern werde. Euer Gnaden wollen auf dem Freytag ime ein Gelait inn das Gebürg unnd ann die Gräniz entgegen schickhen, damit er desto friedlicher ziehen, unnd zu Euer Gnaden khomben möchte. Dasz Ich ihn aber seidhero nicht hab schickhen khönnen, ist diesz die Ursach, dieweil mein Sohn zu Terguista, dasz Turckhisch Hör aber zu Bokorest gewesen, unnd die Pollagkhen auch eben den Tag, als Ich vber das Gebürg khomben, Boza Vasart belegert hatten, auch der Pollnisch Kanzler inn aigner Person herinnen ist sampt dem Sigismundo unnd dem Jeremia Vaida, auch eines Vaida Sohn mit Namben Dumitrasko[2], den er alher inn die Wallachey, den Sigismundum aber inn Sibenburgen, wo es ihm müeglich, zuesezen willens. Derowegen wie Ich (zwichen sollchen zweyen brinnenden Feuern) solchen zweyen Feunden wiederstehen soll khunnen, khönnen Eure Gnaden wol abnehmben, inn wasz grossen Kummer Ich gewesen, unnd noch sey, umb welches Willen Ich auch meinen Sohn nicht eher schickhen hab khönnen; aber er soll auf den zuekhunfftigen Samstag, wills Gott, dort sein.

Alsbaldt Ich daherueber khomben binn, habe Ich auch noch aus dem Gebürg so woll inn das Turckhische als auch inn das Pollnische Läger umb Kundschafft auszgeschickht. Das Turckhische Läger, als es vernomben, dasz Ich wiederumb herein khomben, ist alsbaldt von Bokorest auf die Thanaw zugezogen. Wasz man aber fur Kundtschaffter ausz dem Pollnischen Läger zue unnsz bracht und täglich bringt, ausz denselbigen schickh Ich Euer Gnaden auch einen Kundschaffter, von dem

werden Eur Gnaden alles grundlich vernehmen, wesz sie gesinnet sein. Ich aber binn von dem Pollnischen Läger so weit, dasz die Pollagkhen haben Boza Vazar belegert, unnd näher khomben; Ich aber gegenuber liege im Grundt Kirko ein 3 oder 4 Meill wegs von den Pollagkhen. Sy sindt Feundt der ganzen Crisstenheith, dann sy nicht allein mich, sondern die ganze Chrisstenheit zu erterben, unnd zu erhören sich befleissen. Dann so jezund mier was wiederfert, werde ich allein nicht Schaden leiden, sondern der grösste Schaden wird Ihr Mayestätt unndt der ganzen Christenheit sein. Derohalben weil die Sachen wichtig, ists billich, dasz mier Euer Gnaden iezund Hilf schickhen, es sey nur gleichsamb ein 2 000 mit Kopien, unnd ein 500 Reiter, mit welchen zugleich Ich, vermietls göttlicher Gnad unnd Hilff, verhoffe, dasz Ich der ganzen Christenheit jezund nuzlich dienen khönte. Wird aber inn disem die Christenheit von Euer Gnaden Mangl leiden, so gedenkhen unnd betrachten Euer Gnaden, wer doch die Ursach dessen sein wird; denn Ich weder vor Ihr Mayestätt noch vor Gott unnd der ganzen Christenheit Ursach sein werde; denn Ich nach all meinen Vermögen, Aidt und Verpflichtung mich befleisst, jederzeit Ihr Mayestätt unnd der ganzen Christenheit treylich zudienen. Derohalben wollen doch Euer Gnaden, wo nicht umb meinet-, doch umb der ganzen Christenheit Willen, Hilfe schickhen, und auf das ehist es sein khan, dann der Feundt ist mier gleich vor dem Gesicht. Inn diesen wöllen Euer Gnaden freilicht nicht mein Wolfart und guetes Ansehen betrachten, sondern nur der Christenheit.

Damit man mier aber von Chronstadt Copien und Copieneisen, so wol auch Copien-fueter, unnd sonst dergleichen Sachen umbs Gelt heruber bringen möchte, bitt Ich Euer Gnaden sambet, die wollen ihnen befehlen, dasz sy derogleichen Sachen mier zuführen, Ich wil es ihnen gern bezahlen.

Endlichen bitt Ich Euer Gnaden, dieselben wollen befehlen, damit doch (unserm Beschluesz nach) meiner Boiärn unnd meiner Leüte, auch der Razen ihre Weiber unnd Kinder sampt ihrem Guet einmal frey gelassen möchten werden.

Den Turckhischen Schreiber bit Ich auch, Euer Gnaden wollen inn freylassen, denn Euer Gnaden wolbewust, dasz man mier offtmals Turckhische Brieff zuschickht, unnd nicht hab, mit wem Ich dieselben vertulmatschen soll lassen. Damit auch der Hauptman mit Namben Sipko zu Chronstadt, sowol auch andere meiner Leute, so inn den Städten hinn unnd her verhalten sein, bitt ich, Euer Gnaden wollen Befehl thuen, damit man sy freylassen möchte, Easdem benè valere cupiens. Datum in Regno Transalpinae ex Castris in valle Kirko positis, die 12. Octobis Anno 1600.

Michael Vaiuoda

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXIII/29; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei, I, K. 84, f. 104–107; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 161–162.

[...][1]. Raportez aici domniilor voastre tuturor că (potrivit hotărîrii noastre) voi expedia joi dis-de-dimineață pe fiul meu. Domniile voastre să binevoiți a-i trimite vineri în întîmpinare în munți și la graniță un însoțitor, pentru ca el să poată călători în pace și să poată sosi la dv. Cauza pentru care nu l-am putut trimite mai înainte este faptul

că fiul meu s-a aflat la Tîrgoviște, iar armata turcă la București și polonezii asediaseră tîrgul Buzău chiar în ziua cînd eu am trecut peste munți; și cancelarul polonez în persoană se află acolo, împreună cu Sigismund și cu Ieremia voievod, precum și cu fiul unui voievod, cu numele Dumitrașcu[2], pe care vrea să-l impună în Țara Românească, iar pe Sigismund în Transilvania, dacă îi va fi posibil. De aceea domniile voastre puteți să vă închipuiți cum pot eu rezista celor doi dușmani (între cele două focuri aprinse), în ce mare necaz am fost și mai sînt, din care cauză n-am putut trimite mai înainte nici pe fiul meu; dar sîmbăta viitoare, cu ajutorul lui Dumnezeu, el va fi acolo.

Îndată ce am sosit de acolo, am trimis, chiar pe cînd mă aflam în munți, iscoade atît în lagărul turc, cît și în cel polonez. Lagărul turc, cînd a aflat că eu vin din nou, s-a retras imediat de la București, la Dunăre.

Ceea ce însă ne-au adus și ne aduc zilnic iscoadele din lagărul polonez veți afla totul temeinic, intențiile lor, de la una din iscoadele pe care v-o trimit. Eu însă sînt atît de departe de lagărul polonez, încît polonezii au asediat tîrgul Buzău și se apropie. Eu însă mă aflu în fața lor, pe malul Cricovului, la 3—4 mile departe de polonezi. Ei sînt inamicii întregii creștinătăți, căci ei se străduiesc să-mi aducă stricăciune nu numai mie, ci întregii creștinătăți și să o devasteze. Dacă mi se întîmplă mie acum ceva, nu numai eu voi avea de păgubit, ci paguba cea mai mare va suferi-o Maiestatea Sa și întreaga creștinătate. De aceea, fiindcă lucrurile sînt importante, este drept ca domniile voastre să-mi trimiteți mie acum ajutor, fie chiar numai 2 000 ⟨pedestrași⟩ cu sulițe și 500 călăreți, cu care sper, prin mila și ajutorul lui Dumnezeu, să pot fi de folos întregii creștinătăți.

Dacă în această privință creștinătatea va avea de suferit de pe urma lipsei domniilor voastre, gîndiți-vă și luați în considerație care va fi pricina, căci nici în fața Maiestății Sale, nici în fața lui Dumnezeu și a întregii creștinătăți nu eu voi fi cauza, căci eu mă străduiesc, din toate puterile mele, potrivit jurămîntului și obligației, să servesc mereu cu credință pe Maiestatea Sa și întreaga creștinătate. De aceea să binevoiți domniile voastre, dacă nu de hatîrul meu, atunci de hatîrul întregii creștinătăți, să-mi trimiteți ajutor cît mai curînd posibil, căci dușmanul se află chiar în fața mea. În aceasta să binevoiți domniile voastre a ține seamă, negreșit, nu de binele și de prestigiul meu, ci numai de acela al creștinătății.

Ca să mi se aducă însă de la Brașov, contra plată, sulițe și fier pentru sulițe, teci și alte lucruri asemănătoare, vă rog pe domniile voastre să le porunciți să-mi aducă astfel de lucruri, căci eu le plătesc bucuros,

În fine, vă rog pe domniile voastre să binevoiți a porunci ca (potrivit hotărîrii noastre) boierii mei și oamenii mei, precum și femeile și copiii sîrbilor, cu bunurile lor, să fie în sfîrșit eliberați.

Vă mai rog pe domniile voastre să eliberați pe secretarul turc, căci domniile voastre știți că mi se trimit adesea scrisori turcești și nu are cine să mi le tălmăcească. Vă rog să dați ordin să fie eliberați și căpitanul cu numele Șipcă din Brașov, precum și alți oameni de-ai mei care sînt reținuți pe ici și colo prin orașe.

Dorindu-vă sănătate, dat în guvernămîntul transalpin, din tabăra din Valea Cricovului, la 12 octombrie, anul 1600.

Mihai voievod.

---

[1] Formula de adresare.

[2] Dumitrașcu, fiul fostului domn al Țării Românești, Petru Cercel (1583—1585); N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, II, Editura Minerva, Buc., 1979, p. 188, n. 34, crede însă că Mihai Viteazul se înșela, căci în realitate ar fi vorba de Marcu, fratele lui Dumitrașcu.

215

1600 octombrie 13, Escorial.

Al Bayboda de Walachia.

Per literas tuas de secundo die mensis Februarii, et per illud quod Don Guilelmus a Sancto Clemente mandatarius meus et multos alios ad me scripserunt (non sine magno gaudio) intellexi quanto cum animi ardore circa Deum Optimum Maximum in hiis partibus pro defensione chatolichae causae contra inimicos religionis christianae pugnas, atque etiam non michi latet animus tuus praelaturus non solum esse quietus cum tantis rebus in be⟨l⟩lo gestis, verum etiam desiderare ad maiora perbenire; per quam causam et per illum iustum et secutum honorem quam obserbas Imperatorem abunculum meum[1], te iudico omni laude dignissimus ⟨sic⟩, et certe omnia ista procedunt de animo insigne et nobilis⟨s⟩imo; ego enim quam enixe pos⟨s⟩um peto ut prosequas in illo quod incepisti expectacioni m⟨e⟩ae cor⟨r⟩espondendo; et in signo amoris mei ad te mit⟨t⟩o quod dictus Don Guilelmus a Sancto Clemente tibi donabit, habendo sicut habeo pro constanti persona tuua ⟨sic⟩ de maioribus rebus digna esse, et quod defecit ipse Guilelmus a Sancto Clemente notum tibi faciet.

Al Bayboda de Valachia, de San Lorenzo a 13 de Ottubre 1600.

Litteris tuis die secundo Februarii scriptis, nec non ex iis quae Don Guilelmus de Santo Clemente meus apud Serenissimum Imperatorem orator scripsit, magna cum animi laetetia intellexi tuam erga Deum pietatem et zelum, quantoque animi ardore et fortitudine te gesseris in iis quae sese hucusque obtulere, quod et observantiam erga Serenissimum Imperatorem avunculum meum charissimum geris, non possum non satis laudare, hortarique ut idipsum in posterum efficias; me autem tibi tuisque rebus semper fauturum polliceare, in cuius rei et meae in te benevolentiae inditium, tibi simbolum quod dictus Don Guillelmus orator tibi tradet, mittendum curavi. Id in te tam bene collatum quam imposterum a te ut debet exercitatum iri non solum in hostium christiani nominis perniciem, sed in laudem et gloriam Summi Dei et Reipublicae Christianae, ut semper a te factum fuit, et spero et confido. Cetera ab ipso Don Guillelmo, qui ea nomine meo exponet, fusius intellige. Vale.

Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 169, doc. CCCLXIX; Archivo General de Simancas, legajo 2631, Alemania.

Către voievodul Țării Românești

Din scrisoarea ta din 2 ale lunii februarie, și din aceea pe care Don Guillen de San Clemente, ambasadorul meu, mi-a scris-o, ca și din multe altele, am aflat (nu fără mare bucurie) cu cîtă rîvnă sufletească întru Dumnezeu cel mare și bun lupți în acele părți pentru apărarea cauzei catolice împotriva dușmanilor religiei creștine, și tot astfel nu-mi este necunoscut că sufletul tău avîntat nu este mulțumit de faptele războinice, ci năzuiește din plin să ajungă la lucruri și mai mari; ⟨fiind⟩ aceasta cauza ta, și dreaptă și neștirbită cinstirea ce o dai împăratului unchiul meu[1], te socotesc pe tine pe de-a întregul demn de toată lauda, căci toate acestea purced neîndoios dintr-un suflet mare și ales; iar eu, cît pot de stăruitor, te rog să urmezi în cele ce ai început, răspunzînd așteptării mele; și ca semn al prețuirii mele îți trimit ⟨ceva⟩ ce o să-ți dea zisul Don Guillen de San Clemente, socotindu-te, așa cum te socotesc, pentru statornicia ta, demn de fapte și mai mărețe, iar ceea ce mai trebuie o să-ți facă cunoscut tot Guillen de San Clemente.

Către voievodul Țării Românești, din San Lorenzo, la 13 octombrie 1600.

Din epistola ta scrisă în ziua de 2 februarie, ca și din aceea pe care mi-a scris-o Don Guillen de San Clemente, trimisul meu pe lîngă prealuminatul împărat, am văzut cu mare bucurie în suflet pietatea și rîvna ta întru Dumnezeu, și cu cîtă ardoare și bravură te-ai purtat în acele prilejuri care ți s-au oferit pînă acum, și respectul pe care îl porți prealuminatului împărat, unchiul meu preaiubit, care lucruri nu pot îndeajuns să le laud, îndemnîndu-te să le împlinești aidoma în viitor; că îți făgăduiesc să-ți fiu ție și faptelor tale veșnic sprijinitor, indiciu al bunăvoinței mele față de aceste lucruri și față de tine, ne-am îngrijit să-ți trimit un semn, pe care numitul sol Don Guillen o să ți-l înfățișeze. Această ⟨credință⟩ tot atît de bine sădită în tine, pe cît are a fi dovedită cum se cuvine în viitor, nu doar spre pieirea dușmanilor numelui de creștin, ci spre lauda și gloria lui Dumnezeu cel necuprins și a creștinătății, cum dealtfel ai făcut mereu, o nutresc și o mărturisesc. Celelalte o să le afli mai pe larg tot de la Don Guillen, care ți le va înfățișa în numele meu. Să fii sănătos.

[1] Filip al III-lea era fiul Anei de Habsburg, sora împăratului Rudolf al II-lea.

216 — 1600 octombrie 14.

[. . .][1]. Ich hab ausz der Herrn Schreiben den Inhalt gancz wol vernomben, inn welchen mich die Herren meiner vorigen Trew halben erindern, darinnen sollen die Herren kheinen Mangl nicht spüeren, sondern Ich will Ihr Matt unnd der ganzen Christenheit allezeit trewlich unnd aufrichtig dienen, bitte die Herrn auch, damit sy mier auf das ehist Hülff schickhen wollen, dann Ich unnd der Pollnsiche Canczler sampt dem Sigismundo unnd dem Ieremia Vaida nur 2 Meil wegs von ein ander sein, mein Volckh scharmuczelt täglich mit ihnen, dero halben wollen mier die Herrn gewiesz gluaben, dasz die Turckhen bis auf Girczy

schon khomben gewest, aber alsbaldt sy vernomben dasz Ich inns Landt herein khomben, haben sy sich alsbaldt auf Bokorest zugewendet. Ich zwar auch bey ihnen Kundtschaffter unnd Ausspeher von dem meinigen Gesindl damit sy mich gewiser Zeitung berichten sollen. Aber bis dato habe Ich noch nichts Gewisses, ob der Turckh von Bokorest abgezogen oder ob er noch da ist, vernomben; derowegen bitte Ich die Herrn ganz trewlich, damit die Hulff bis Montag alhier sey, denn Ich furchte, so sehr Ich sehe dasz Ich nicht bestehen khan, dasz Ich mich auch zuruckh werde müessen begeben. Derohalben wollen doch die Herrn gedenckhen unnd zu Gemüet nemben, ob auch, so disz Landt verlohren wird, solches Ihr Matt unnd der Christenheit zu Nuz geraichen wird oder nicht, iezundt ist die Zeit vorhanden, darinnen sich die Herrn nicht saumben sollen, die Herrn schickhen mier ein 3000 Hussärn zu Rosz unnd ein 2000 Reuter, so es mueglich, und auch ein 3000 Copien sambt den Eisen, unnd wie es den Herrnen geliebt zuschickhen, so geschehe es geschwindt, damit sy auf den Montag alhier sein möchten. Nach denselben bitt Ich die Herren, sy wollen meinen Thurckhischen Schreiber den Ztepan ledig lassen, denn Ich khan ohne ihn ganz unnd gar nicht sein, denn es khomben zu Zeiten viell Türckhische Gesandten, unnd Ich khan ohne ihn nichts schreiben, sondern Ich bitt die Herrn nochmaln zum Höchsten, die wolen in frey lassen, welches Ich umb die Herrn wieder verdienen will. M-cas D-nes V-ras feliciter valere cupio. Datae ex Castris 14. Octobris Anno 1600.

Michael Vaiuoda

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXIII/32; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 84; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 167—168.

[...] [1]. Din scrisoarea domniilor voastre am luat cunoştinţă pe deplin de conţinut. În ea domniile voastre îmi amintiţi de credinţa mea de mai înainte; în această privinţă nu-mi veţi constata nici o lipsă, căci eu ţin să slujesc totdeauna cu credinţă şi sinceritate pe Maiestatea Sa şi întreaga creştinătate. Rog pe domniile voastre să binevoiţi a-mi trimite ajutor cît mai repede, căci eu, pe de o parte, cancelarul polonez cu Sigismund şi Ieremia voievod, pe de altă parte, sîntem numai la 2 mile distanţă unii de alţii, oastea mea are zilnic ciocniri cu ei, de aceea domniile voastre să binevoiţi a-mi da crezare că turcii ajunseseră pînă la Gherghiţa, dar îndată ce au aflat că eu vin în ţară s-au tras imediat spre Bucureşti. Eu am trimis şi la ei spioni şi iscoade dintre oamenii mei, pentru ca ei să-mi aducă informaţii sigure. Dar pînă în prezent n-am aflat încă nimic precis, dacă turcul s-a retras din Bucureşti sau dacă mai este acolo. De aceea rog cu insistenţă pe domniile voastre ca ajutoarele să fie aici pînă luni, căci mă tem că, pe cît văd, nu pot rezista şi va trebui şi eu să mă retrag. De aceea să binevoiţi domniile voastre să vă gîndiţi cu mintea şi cu inima dacă o eventuală pierdere a acestei ţări este sau nu spre folosul Maiestăţii Sale şi al creştinătăţii. Acum este timpul ca domniile voastre să nu întîrziaţi şi să-mi trimiteţi 3 000 de husari călări şi 2 000 călăreţi, pe cît posibil şi 3 000 de suliţe, precum şi fier şi ceea ce mai vreţi, dar să se facă repede, pentru ca luni să poată fi aici. Vă mai rog pe domniile voastre să-l eliberaţi pe secretarul meu de limbă turcă Ştefan, căci nu mă pot lipsi deloc de el,

căci vin acum mulţi soli turci şi fără de el eu nu pot scrie nimic, ci rog din nou insistent să-l eliberaţi, rămînîndu-vă îndatorat.

Vă doresc sănătate. Dat din tabără, la 14 octombrie anul 1600.

Prietenul domniilor voastre
Mihai voievod

[1] Formula de adresare

217 1600 octombrie 14, Constantinopol.

Illustrissimo et reuerendissimo monsegniore, mio padron, et eminentissimo signor mio.

Dall'ultima del passato che furono l'ultime mie a Vostra Signoria illustrissima et reuerendissima, fine al presente si speraua e con raggione douer esser seguita qualche factione fra Hybraimo et imperiali, in Ungheria, o fra il Michál et polachi nella Moldauia. Nulla di meno l'arme stando al suo luogo. Viuesi in silentio, si ben non si manca à tutto potere machinar contro il Michál al cui tutti á un grido per il conceputo sdegno, minacciarli la morte, ne achestar in uerum modo si puote il uolgo et il grande anchora a suoi proponimenti di pace, hauendo quasi ogni sorte di gente in contrario, fino all'hebrei gente immonda, per tacere l'altre nationi che occulto insidiano quello han fatto parte nel publico, et nel priuato, anchora col primo visir bassa et per benefitio di questo imperio non si dee dar orecchio à quanto propone il Michál in trattato di pace. Poiche con astutie procurar danneggiarli assai peggio, che per il passato giouando li proponimenti di polachi per il nostro ambasciatore di permettere che con l'arme et loro ualore uenghi estinto il sudetto, ma molto facile à essi, recuperando quelle prouintie Transiluania, Muldauia et Valachia, restare in loro protectione, rendendoli li soliti tributi, mettendo a Sigismondo nella Transiluania et Hyeremia nella Muldauia, desiderati ambidue da sopporle al che se s'oppone il mufftti, homo primario, nel oficiale e di molta authorità in tutto l'imperio, con dire, non esser ispedienti permettere che polachi come potenti diuentino maggiori, che potentissimi diuentiriano taluolta che si impatronissero di detta prouincia, ma stando nelli loro termini, et con la solita confederatione con questa Porta se dee attendere con uiue forzze a debellar il sudetto restando le prouincie per l'imperio ó non si potendo ciò per hora con facilità adempire, lasciarle in mano di chi hora le possiede con qualche accordo conueneuola et utile a queste imperio, come comode alli populi. L'abondanza che uiene dalli uijttouarie di detti luochi in Constantinopoli per minor male, fino à tempo più comodo per loro et à questo par che inchini la regina madre con l'Hibraymo, il quale con tutte sue forze s'hà adoperato con queste della Porta, et Re, perche ha promesso detta pace, affermando questa essere la schala a la pace con imperiali et cheto di tutto l'imperio, dando termine a tutte le factioni et solleuationi contrarie nell' Asia et goderiano il uiuer opulente et abundente come prima in Europa, et à quello che li uenne ordinato che non douesse dar l'orechio à parole, et doni del Michál qual era prima à lui, et al rimanente doppo fargli saggiar, suo andar callido, et doppio, ma trattenendolo più che potesse da una parte, dal'altra procurasse à tutto suo potere di daneggiar il sudetto col

soccorso del tartar chan, et Mamuth bassá. Responde di nuouo che egli è per ubidire, ma auertino bene quel che si fa, attesso che il tempo essendo breue per l'incommodo dell'inuernata sequente che li soprasta gl'eserciti per forzza douendosi ritirare, poco ò niente sarrianno per apportar danno al Michál, che per hauer competentissimo et forte esercito al ritorno di soldati potria fargli non poco danno, et restando libero, sarrà per fare grandissimi notamente a quelli paesi di Sofia, et Andrianopoli, onde stasse cossi in bilancia tra il desiderio di confirmar quello, et la tema de uenir consumati loro, mentre procurano i danni di questo, tenghono però sino à quest'hora sequestrato l'agente, ò messo del Michal per quelle raggioni per che per l'altra l'accennai. Si come, e con destrezza da questi polachi, si ben nel secreto, come essi tutto quello che procurano appresso questa Porta interna alle dette prouincia, intendono esser in benefitio della christianità, atteso che hauendo quella alla loro diuozione sarriano come muro et antemural à quello regno, et lo maggior impeto poteano loro al tempo suo offendere questi, si ben lo proponghano. Ciò douer succeder à util lor, et che intorno à questo dicono che la santíta di nostro signore non è ben informata da chi odia quello loro regno l'intention loro essendo buona [. . .] [1].

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 76, c. 64—66; Archivio Segreto Vaticano, fondo Borghese, Seria III, vol. 60, A, f. 165—166.

Preailustre şi preacucernice monseniore, stăpîn al meu, eminenţă

De la ultima scrisoare pe care am expediat-o luna trecută, domniei voastre preailustre şi preacucernice, pînă acum s-a sperat şi în mod normal ar fi să se producă cîteva confruntări în Ungaria, între imperiali şi Ibrahim, sau în Moldova, între Mihai şi polonezi. Nimic nu s-a petrecut, armele au stat la locul lor. Domneşte liniştea. Ceea ce nu împiedică să se manevreze cu toată puterea împotriva lui Mihai. Toţi strigă contra lui pentru planul demn de dispreţ; îl ameninţă cu moartea; nu poate cîştiga la propunerile sale de pace, în nici un fel, nici poporul nici pe cei mari, deoarece are aproape toate categoriile de oameni contra sa, pînă şi evreii, lume de proastă calitate. Pentru a face să tacă celelalte neamuri care uneltesc pe ascuns, nu s-a spus nici public, nici în particular ce s-a discutat nici cu primul vizir, nici cu alţi demnitari ai Porţii, căci pentru binele acestui imperiu nu trebuie să se plece urechea la ceea ce propune Mihai în tratatul de pace. Apoi prin viclenie să-i provoace pagube mai mari ca în trecut, cînd s-au folosit de propunerile polonezilor, făcute prin ambasadorul nostru, de a le permite ca să-l nimicească pe Mihai prin forţa armelor şi prin vitejia lor. Dar este mult mai uşor pentru ei să recupereze acele provincii Transilvania, Moldova şi Ţara Românească, să le aşeze sub protecţia lor ⟨a polonezilor⟩, şi ⟨acestea⟩ să plătească tributul obişnuit, să-l aşeze pe Sigismund în Transilvania şi pe Ieremia în Moldova, amîndoi fiind dornici să se supună. Acestor planuri li se opune muftiul, om de prim rang în ierarhia otomană şi cu mare autoritate în întregul imperiu, spunînd că nu este folositor să se permită polonezilor ca să devină din puternici şi mai puternici. Căci vor deveni foarte puternici dacă vor pune mîna pe aceste provincii. Rămînînd în hotarele lor şi în obişnuita lor alianţă cu Poarta, trebuie să se aştepte momentul favorabil ca să-l înfrîngă pe voievodul român cu forţe sporite. Provinciile să rămînă în stăpînirea imperiului. Şi dacă pentru moment nu

se poate împlini aceasta cu uşurinţă, ţara să fie lăsată în mîinile celui care o stăpîneşte acum, prin încheierea unui acord care să fie convenabil şi util acestui imperiu şi favorabil popoarelor.

Bogăţia de alimente care vine la Constantinopol din aceste locuri nu e de lepădat, pînă cînd vor găsi momentul favorabil pentru ei. Către această convingere pare că înclină sultana-valide şi Ibrahim, care s-a folosit de toată puterea sa pentru a convinge Poarta şi pe sultan; pentru că a promis această pace, afirmînd că ea ar fi puntea de legătură la pacea cu imperialii şi la liniştea întregului imperiu. El a pus capăt tuturor facţiunilor şi mişcărilor de revoltă din Asia şi se vor bucura de un trai bogat şi bun, cum era înainte în Europa. Celor care i-au ordonat să nu plece urechea la cuvintele şi la darurile lui Mihai, Ibrahim le-a răspuns că primul care a aplicat procedeul tărăgănării şi al duplicităţii a fost Mihai, iar cel care a gustat ⟨din amărăciunea acestui procedeu⟩ trebuie să-l reţină cît poate, pe de o parte şi pe alta să îi provoace acestuia, cu toată puterea, pagube, cu ajutorul hanului tătar şi Mahmud paşa. El a răspuns mai departe că este pentru supunere, dar avertizează asupra celor ce se fac, întrucît timpul este scurt, greutăţile iernării următoare îi apasă, oastea fiind obligată să se retragă, astfel încît Mihai va fi păgubit puţin sau deloc. ⟨Mihai⟩ care are o oaste bine pregătită şi puternică la întoarcerea soldaţilor le va provoca mari pagube, fiind liber va aduce importante pagube în regiunile Sofiei şi Adrianopolului unde stă în cumpănă între dorinţa de a confirma aceasta şi teama de a fi ei distruşi.

În timp ce se pregătesc acţiunile menite să-l păgubească pe voievod, ei ţin şi acum închis pe agentul său, trimisul lui Mihai, pentru motivele prezentate în scrisoarea trecută. Aşa cum se aude, cu abilitatea polonezilor şi în secret, aşa cum procedează ei întotdeauna pe lîngă Poartă cînd este vorba de aceste provincii, luarea acestora ar fi în beneficiul creştinătăţii întrucît fiind dependente de ⟨polonezi⟩ aceste provincii ar fi ca un zid şi un bastion al creştinătăţii. Iar avîntul lor ar putea, la momentul potrivit, dacă îşi propun aceasta, să-i lovească ⟨pe turci⟩. Aceasta le-ar fi folositor lor, de aceea spun că Sanctitatea Sa nu este bine informată de cei care urăsc regatul lor, intenţia lor fiind bună [...] [1].

---

[1] Despre pregătirile flotei de pe Marea Neagră şi a armatelor din nordul Africii.

218 **1600 octombrie 21, Teleajen.**

Copia listu Jego M. Pana Hethmana Polnego.

Jasnie Wielmozni Młcziwi Panie Marszałku moi M. Panie szwagrze.

Zaleczwszi słuzbi szwe powolne w Młcziwą Laskę WM mego M. Pana, etc.

W mor a w woinę nie trudno biwa o nowini, a częstokrocz niepewne, Zebisz WM ex re certa mogł o wszistkim wiedziecz, czo szię z nąmi dzieie, acz mniemam ÿ ktho inni WM znacz daie, chcziałem iednak ÿ ia WM iako naikroczei bidz moze wipiszacz. Za nastąpienięm woiska Jego K. M. do Ziemie Wołoskiei, ustąpiło z niei zarasz woiska Michałowe do Siedmigrodzkiei Zięmię, tamze złącziło s Panem szwim u Fogaraszu, kthori będącz od Węgrow ÿ od Niemczow nadrazoni, tham bił ustąpił. Jego M. Pan Hethman [1] nie bawiącz szię, postępował z woiskiem na Soczawę, na Romanow, na Bakow, thą intencÿą, gdziekolwiek bi beł Michał, zebiszmi go

szukali. A isz iescze o nim słichacz beło na them czasz w Siedmigrodzkiei Ziemi, chczieliszmi prosto iscz ku niemu na Totrus. Lecz isz tąm tha droga iesth cziaszna barzo, a do thego szwiego zapsowąna, zaszieczona ÿ opatrzona praesidÿs Seklow partium Michalowich, powroczilizmi szię w lewo ku przestrzęnszei drodze, kthora iesth z Multanskiei Zięmie do Sziedmigrodzkiei ÿ przeszedzi Ziemię Wotoską. Napierwei u Foxan stanęlismi na graniczi Multanskiei ÿ nicz szię nie bawiącz, kilkiem noczlegow, stanelismi u Buzowa. Miasto tho beło niemałe. Czerkwi, monasterow osobliwie w nim niemało, od Tatarow thim czaszem thei woini spalone spustoszone. Michał wziąszi sprawę o weszcziu naszim w Multanską Zięmię (bo iusz na then czesz u Braszowa beł nie daleko od nasz, palił, pustosził Sziedmigrodzką Ziemię) thą własznie drogą, kthorąszmi mi chczieli iszcz do niego, do Sziedmigrodzkiei Zięmie, poszedł przeciwko nąm. Mi thesz trzi dni u Buzowa dla odpoczinięnia ÿ sposobięnia woisko ziwnoszczi postawszi ÿ Kozakow kthorzi nąm thąm beli przibeli doczekawszi, jusz thesz o Michale wiedzącz, ieliszmi szię ku niemu bracz.

Die 14 Octobris w sobothę stanęlismÿ nad rzeką Sarata. Tham napirwei z strazą naszą ieli szię szczieracz lÿudzie iego, ktorich szię kilka chorągwi ukazało, znacznei iednak potarczki nie beło.

Nazaiutrz tho iesth w Niedzielę rano, ruszilisszmi szię dalei polem podle gor rowninąmi wielkimi, kthore szię ciągną asz do szamego Dunaia. Gdiszmi uszli milę od stanowiska [2], strasz nasza boczna, między gorami, kthore nąm beli po prawei stronie postrzegła woisko iego, kthore on beł posłał pod nasz dla dostawąnia wiadomoszczi z nieiakim serbinem Baba Nowakiem ÿ z Raczi Istwanem, beło thego woiska do 6 000 albo do 7 000, iakoszmi szię pothim od więzniow dowiedzieli, nielza belo ięno do nich wiboczicz, iakosz za łaską Bozą nie z wielką trudnoszczią rozbili, rozegnalismÿ thich lÿudzi z mała naszą szkodą. Ledwie ze trzei, albo czterei naszich człowieka zginęło. Tich lÿudzi ubithich do kilku szeth, poimanich więzniow do stha, chorągwi kilkanaszczie. Wielcze im beli poziteczne gori, przi ktorich stali ÿ laszi gęste, przed kthorimi trudno ich belo consectari. Prawie wthen czasz gdi czi lÿudzie rozgromięni, ukazało szię insze woisko Mihałowe, kthore on beł posłał z nieiakiem Murzą dla złączęnia szię z Baba Nowakiem 1 500 człowieka beło thech Wołochow. Posłaliszmi ÿ do tech czeszcz woiska ÿ sąmiszmi szię thesz postąmpili, ale ÿ czi niedotrzimali placzu, popuszczili w czasz, wsziszczi beli konni, gnali ich nasze lÿudzie asz nie daleko taboru, gdzie sąm Michal stał. W pogoni do sta abo do dwu seth ich ubili. Pothem tamze nie daleko prziszlo obnoczowacz.

Nazaiutrz w poniedziałek rano ruszilisszmi szię ku Michałowi, kthori spodziewaiącz szię zeszmi mieli podle sąmich gor iszcz, stanął beł przi rowie przikrim, począł beł szancze czinicz, beczki winne nasipowacz zięmią, chcząc iusz tąm czekacz. Lecz gdi obacził ze nie thą drogą, ktorą on sobie rozumiał, alę polem zachodzim, porzucziwszi szancze, poszedł podle gor wzad ustępuiącz. Miszmi postępowali za nim. Ale rowow ktore gęste szą w thich polach a przikre, barzo nąm nie spore beli, bo szię na nich strzelba bawiła, więcz ÿ dla piechothi, kthorim beło czieszko w trawach, w trzczinach haniebnie wisochich, przisзliszmi iednak in conspectom nieprziacziela nad samim iusz zachodem słoncza, beli potarczki ÿ przegąniania między woiskiem a przednimi lÿudzmi naszimi, posłaliszmi im kilka kul, kthore strzelenie barzo szię nąm dobrze zdarziło, mieszali szię, dalei nocz impiendiebat facultatem rei gerendae. A do thego ze ustępował, trudno beło oslep noczą za nim gonicz, woisko thesz beło uszło niemale czug, przisзlo tam ze chacz besz woli obnoczowacz. Michał zastanowieł szię beł od nasz

iakobi w mili. Pothim nakarmiwszi konie od pułnoczi poszedł gurami. Mi nazaiutrz szlichmi pothim do rzeki Krilowa, zebiszmi ÿ lÿudzie ÿ konie, ktore beli barzo spraczowane ÿ zgłodniałe stroni wodi mogli reficere, iakosz dla odpoczinięnia ÿ zwieduiącz o nieprzÿaczielu, przişzło nąm thąm stacz ÿ przesz szrodę. We czwartek pomknęliszmi szię ku Pluestom, dwor tho iesth, kthori on sobie zbudował dla szwich lotrowskich delitÿ. Polozelichmi szię w mili thelko od niego. Tham iusz zebrawszi szię s timi lÿudzmi rozgromionimi, kthorzi beli z Babanowakiem ÿ z inszimi woiski, kthorich oczekiwał, spodziewał szię tesz ÿ od Turkow pomoczi, bo nieiakiego greczina Lekę posłał beł do Mehmet Gizeldi Basze ÿ do Porthi, chcącz udacz Turkom, zeszmi szie mi s Ceszarzem Krzeszczÿanskim przecziwko nim sconfederowali ÿ obieczuiąncz Czeszarzowi Tureczkiemu ÿ przecziwko Czeszarzowi Krzeszczÿanskiemu ÿ przecziwko nam wiernie dopomagacz. Jednak nie baczę zebi mu Turczi wierzicz mieli. Bo miasto pomoczi przedzedszi Dunai, woina tuteczną Ziemię Multanską, czego iednak za pomocą Bozą ÿ themu nie dopuszczim zebi albo woiowacz, a thim mniei poszladacz mieli. Ale do Michała szię wraczaiącz, lubo wiedzieliszmi ze woisko miał niemałe, bo iako od więzniow kthorich iesth sziła, thak isz nie wiemi czo z nimi rzecz, więcz ÿ od naszich Polakow czo przi nim beli, kthorzi iusz po rozgromieniu woiska poddali szię z chorągwiami, kthorim thes perspicimus sprawę mami beło Michałowego woiska do 40 000, chłopstwa nie rachuiącz, więcz ÿ w mieiszczu twardim beł stanął. Ale maiącz uffnoszcz w Panu Bogu ÿ w sprawiedliwoszczi iego szwięthei, w Piątek do dnia, ktori beł translationis S. Woicziecha ÿ patrona naszego, opatrziwszi obosz wedle thego, iako rzecz potrzebowała, cum expedito exercitu, iako do bitwi, strzelbę tilko wziąwszi, ruszililiszmi szię do nieprzÿacziela. Pan Bog z miłosierdzia szwego ÿ wthim nam poffolgował. Ze sporanko mgła beła wielka nie mogł nasz nieprzÿacziel postrzecz, asz kiediszmi iusz thusz nad nieprzÿacziela przişzli mgła oszładła. Spodziewał szię nasz z inei stroni, tho iesth iakobi s prawei ÿ tam szię beł na nasz nagotował, aleszmi szię mi w lewą stronę powroczili, ocupowaliszmi wissze mieiszcze gori. Bo on z woiskiem szwim stał na gorze in plano, zasadził strzelbę. Lecz isz strzelba na gorze stała, mali albo zadni iei effect nie beł, bo albo przenosziła albo nie donosziła, przişzło szię uiącz w imię Panskie za broni. Trudne beli do nieprzÿacziela przesz doli, przesz brzeziste mieiszcza przechodi. Gotowi w sprawie stał iusz in loco plano. Lecz the difficultates inaczei bidz nie mogli, virtute erant superadae. Jakosz z łaski panskiei nicz na wrodzonei cznoczie narodu naszego nie schodziło. Ochotne barzo woisko beło. Naprzod isz nieprzÿacziel uczułczlÿ kthorą beło trzeba woisko mÿacz, zaszadził szwoię piechothę rusznicznq nad brzegiem rowu głębokiego ÿ rzeki Telearzina [3], puszcziliszmi do thei piechothi piechothę szwoię ÿ Kozaki Nizowe, kthorzi szię spieszili ÿ prziznacz im tho powinna ze przi thich wszistkich potrzebach cznotliwie ÿ wiernie Jego K. M. ÿ Rzptei słuzili. Szli męznie do thei piechothi Pan Laszcz s panem Biekieszem. Obadwa iako ich WM wiesz lÿudzie niepospoliczi wiedli nasze eleari ÿ wedle thego iako mieli roskazanie, skoro piechotha nasza na iego piechothę ięła nacziéracz, skoro na szię poczęli strzelacz, iako przistało lÿudziom cznim, zaczęli ten thaniecz, thoczili ku nieprzÿaczielowi. Woisko thesz wszistko, iako belo postąnowione w sprawie, s krzikięm hukięm spiesznie zarasz za nimi następowało, thak isz proch wielkiszmi zburzili, zeszmi sąmi sziebie w kurzawie ledwie mogli rozeznacz. Czi kthorzi na nasz s stroni ÿ gor patrzili nie widzieli nicz iedno szamę kurzawę. Nieprzÿaczielowi sznadno beło na nasz przechodzączich przesz mieiszcza brzerziste, przesz rowi, aggredi. Puszcziel

Pan Bog z miłoszerdzia szwego taki strach w oczi, ze ÿ piechothę iego zarasz piechotha nasza s Kozaki sparła ÿ iego kopÿniczi, kthorich beło do 3 000 na czele, małci garszczi elearow naszich w oczi wiezrzecz nie szmieli, nie podkawszi szię, thił zarasz podali, nie prziszło ich bicz inaczei, iedno ucziekaiączich ÿ zathim isz naszi częzei zbroini ÿ spraczowani beli. Bo oni na stanowisko, a mi iusz kilka godzin przedthim na koniach sziedzieli ÿ do thego łzei szię ubierali, sznadniei im beło ucziekacz, nisz nąm gonicz; zgineło ich iednak nie mało, piechota naiwięczei ut moris est przipłacziela thego piwa. W naszich nie wielka z łaski Bozei szkoda. Atholi przeczię iako tho nie mogło bidz besz tego zginęło kilka lÿudzi dobrich, międzi inszimi powinni moi Ligeza młodi, Pana Sebastÿana Ligesi szin, beł młodzieniecz ochotni, podobno, go Pan Bog za tho nawiedził ze iako słiszę oicza nie szanował, taką cznothą ÿ s taką ochothą do słuzbi Rzptei, godzien beł dłusszego ziwotha, pochowaliszmi go thu. Bo go beło w tak gorącze czaszi, iako tho szą bo czieplei nisz u nas o S. Janie trudno wozicz. Zabith thesz Blizinski niepospolithi pachołek z rothi xiążęczia Michała Wiszniowieczkiego ÿ innich kilka s towarziszow, pothem thesz ÿ innich drobnieiszich s kilkanastą, poranionich iesth thesz po częszcziei. Stanęło tho sławne zwiczięnstwo za kthore dziękuięmi mi tho Panu Bogu ÿ onemu ie samemu acceptum refferimus. Nie wątpie ze ÿ tam kazdi cznothliwi miłosznik oiczizni thego dzięk czinienia Panu Bagy nam pomoze.

Pruskie chorągwie w koszcziele Crakowskim pobutwiali, poodpadali, będzie znowu tham then koszczioł czim ozdobicz do pułtoruszeth chorągwi oddane Jego M. Panu Hethmanowi Wielkiemu. Dział do trzidziesthu nieprzÿaczielskich zostało, etc.

Michał sząm w gori ucziekł, za kthorim wiprawieł Jego M. Pana Daczboga Karnkowskiego s częszczią woiska, miszmi szię tho przenieszli z obozem na tho mieiszcze, kthore będzie długo szwiadkiem cznoti narodu Polskiego, gdzieszmi liudze do potrzebi prziwodzili. Oczekiwami od Pana Karnkowskiego wiadomoszczi, gdzie szię then nieprzÿacziel obracza, iakosz ÿ w inne stroni o nim zwiedzacz rozesłaliszmi.

Tho iesth zamisł Jego M. Pana Hethmana Wielkiego ÿ nasz thesz senątorow, kthorziszmi tho szą zdanie, zebi Wołoską ÿ Multanską ziemię woiewodami opatrzicz, przisięgę zebi beli wierni Jego K. M. ÿ Rzptei naszei od nich wziącz, obsides takze wziącz, zebi na kazdi rok kazdi s tich woiewodow taką pensÿę, iaką przinamniei quarta winoszi, do skarbu Rzptei dawał.

Zamki thesz iusz praesidiis n⟨ost⟩ris są opatrzone. Jesli mi zle sławie narodu szwego, iesli niepozitecznie Rzptei słuzim, niechai nasz Bog sądzi, s temi i kthorti zsą obtrectatores uczcziwich spraw ÿ wiernei, praczowithei, przewaznei (nakładow nie wspominąm) słuzbi naszei salzmi sobie conscÿ, ze czokolwiek czinim, dla sławi narodu naszego czinim, dobrą intentÿa, dla dobrego oiczizni naszei, thak isz pewniszmi szą ze ÿ therasz u wszistkich dobrich cznotliwich oicziznę miłuiączich lÿudzi wdzięczne szą pracze, gardłowania krwawe, trudi nasze, wdzięczne będą nadzieię, będzie nąm tho meritorium in vitam aeternam. A thim więczei isz wdzięcznoszczi u liudzi nie mąmi ÿ nie znami, kthorzi de bono opere radzibi nasz ukamionowali.

Stroni osob, kthorzi thu szą w woiszcze, sziłabim miał piszacz, bich miał sigillatim kazdego wiliczacz. Atoli mogę rzecz, ze Boską raczei nielÿudzką sprawą, nagarnęło szię bela osobliwich ÿ z dalekich krain. Jego M. Pan starosta Zmoczki[4] s Panem bratem szwim prziwiedli poczet znaczni osobliwich zołnierzow do 150 koni, szami lÿudzie osobliwi, animuszow

wielkich, bo tho thu beło widacz iako na probie. Zaiste W. Xziestwo Litewskie ma tho osobliwich dwu lÿudzi, nie winuie nikomu nicz, bo szerokie iesth Wiel. Xstwo Litew<skie>, ma lÿudzi doszicz, ale pewnie ÿ czi godni wielkiei czczi ÿ wielkiei wdzięcznoszczi. Pofrasowali szię na Jego M. Pana Hethmana Wielkiego ÿ na mię, zeszmi ich nie puszczili z eleari. Ale iako szię tho godziło takowimi lÿudzimi tak wielkiem senatorem zestawiacz. Then zdraicza Michał za paznogiecz ich nie stoi. Mieli iednak honoratum locum [1], bo stali na czele, z nimi Pan Szieniawski, Panowie Danielowiczowie, Pan Kazanowski, Pan starosta Lubomski wszistko tho branth. Volontariuszow więczei nisz zołnierzmi, bocz niewiele na nie Rzpta nałoziła stanęli the rzeczi. Pan Woiewoda Podolski[5], Lubelski [6], Belski [7], iako z młodu zili, thak ÿ therasz thesz cznothę przi słuzbie Rzptei pokazowali. Wielki bi beł catalog, bich miał singulos enumerare ÿ boię szię ktho praeteritus nie obraził szię do mnie. A thesz tho nie tak dalecze moia rzecz : Hethmana tho głownego powinnoszcz, cznotę thech cznich lÿudzi, bo tho wszistko taczi Jego K. M. Panu naszemu ÿ wszistkiei Rzptei zaleczicz, iednak a tho niekthorich piorkiem szię zapędziwszi wspomniałem przed WMczią. Atholi krotko mowiącz, ieden umisł beł wszistkich do położenia ziwota, mieiszcza nieprzÿaczielowi nie ustąpicz. O ucziekaniu prozno beło mislicz. Bilo nam iako Tacitus o iednei bitwie napiszał : necessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoria. O Jego M. Panu Hethmanie Wielkim czo innego mam piszacz WMczi : atholi z łaski Bozei dusz, zdrow, nierowno rzezwieiszi nizli w domu, albo owo na seimie solicitudines, pracze, vivaciorem go uczinili. Wsziszczi tho mowim ÿ Boga proszim zebi długo rządził ÿ sprawował woiski Coronnimi. Sąm o sobie atholim zdrow z łaski Bozei. Pana Boga proszę zebiszmi fortunnie thę słuzbę Rzptei zawarwszi zdrowich WMczi oglądali, etc. Stim słuzbi szwe zaleczam w Mcziwą łaskę WM mego m. Pana ÿ szwagra. Dat w obozie in faucibus gdzie rzeka Telazÿn wipada z gor, d. 21 Octobris 1600.

Odpuszcz WM zem nie szwą ręką piszał, miałem zabaw po the czaszi chwała Bogu zem mogł witrwacz sziłam szię w praczach posiłał industrÿą Pana piszarza neszego Lwowskiego, kthori iako dobri czaszu pokoiu, tak, osobliwie ÿ w boiu sziła mie ratował, labori indefesso. Więcz ÿ dawni WM sługa ÿ brath moi Mikołai Kuropatwa kthori thesz ustawicznie przi mnie beł wierz mi WM moi m. Panie szwagrze, zecz mi thu therasz staneło za czesziech ÿ pieniędzim do zabithei szmierczi potraczieł, podłuziłem szię. Lecz tego nicz nie załuię, bom tho dobrze dla słuzbi Rzptei obrocził.

WM mego m. Pana powolni szwagier ÿ sługa Stanisław Zołkiewski Castellan Lwowski.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R. P. Polonă, r. 40, c. 74; Wojewódzkie Archiwum Państwowe, Oddzial w Toruniu (olim Bibl. Toruń), Rkp XIII, nr. 13. p. 123, copie, fragment; I. Corfus, *Mihai Viteazul şi polonii*, Buc., 1938, p. 339—349.

Copia scrisorii domniei sale domnului hatman de cîmp.

Preaputernice milostive domnule mareşal, domnule cumnat al meu milostiv.

Încredinţez slujbele mele supuse îngăduinţei milostive a domniei tale, domnul meu milostiv etc.

Despre calamităţi şi războaie veştile circulă lesne, dar adesea sînt nesigure. Ca să-ţi poţi da şi domnia ta seama ex re certa de tot ce se petrece cu noi, deşi cred că şi altcineva îţi mai dă de ştire domniei tale, am

vrut totuşi să-ţi scriu şi eu cît mai pe scurt cu putinţă. În urma intrării oştirii Măriei Sale regelui în ţara Moldovei, oastea lui Mihai s-a retras de îndată în ţara Transilvaniei unde s-a alăturat, la Făgăraş, căpeteniei sale care, fiind ameninţat de unguri şi nemţi, se retrăsese acolo. Domnia sa domnul hatman [1], fără să întîrzie, a înaintat cu oastea spre Suceava, Roman şi Bacău cu intenţia de a-l întîlni pe Mihai oriunde s-ar găsi. Şi , fiindcă se mai auzea despre el, în vremea aceea, că se află în ţara Transilvaniei, am vrut să mergem de-a dreptul către el, pe la Trotuş. Dar deoarece drumul acela este foarte îngust şi, pe lîngă aceasta, mai este şi de curînd stricat, înfundat cu grămezi de copaci şi apărat de ajutoare de-ale secuilor care ţin cu Mihai, ne-am întors la stînga, spre calea de şes, care trece prin ţara Moldovei şi, din ţara Munteniei, duce în Transilvania. Mai întîi am poposit la Focşani, la graniţa Munteniei, şi fără să întîrziem deloc, după cîteva popasuri de noapte, am ajuns la Buzău. Oraşul acesta era mare. În el — multe biserici şi mănăstiri, mai ales de cărămidă, arse şi pustiite de tătari în cursul acestui război. Mihai, luînd cunoştinţă de intrarea noastră în ţara Munteniei (căci în acest timp se afla la Braşov, nu departe de noi, şi ardea şi pustia ţara Transilvaniei), a pornit împotriva noastră pe acelaşi drum pe care am vrut să mergem noi la el în ţara Transilvaniei. Noi, stînd deci trei zile la Buzău pentru odihnă şi aprovizionarea oştirii cu hrană şi aşteptînd pe cazacii nizovieni care trebuiau să vină acolo, mai aflînd şi veşti despre Mihai, am început să înaintăm către dînsul.

În ziua de 14 octombrie, sîmbătă, am ajuns la rîul Sărata. Acolo, mai întîi oamenii lui, alcătuind cîteva steaguri, au început harţul cu straja noastră, totuşi, n-a avut loc o ciocnire mai mare.

A doua zi, adică duminică, dimineaţa, am pornit mai departe, prin cîmpie, pe sub munţi, prin şesuri mari care se întind pînă la Dunăre. Cînd am străbătut o milă de la tabără [2], straja noastră a zărit între munţi, care erau în dreapta noastră, oastea aceluia pe care o trimisese împotriva noastră, după veşti, oaste care era condusă de un oarecare Baba Novac şi Racz Ştefan ; după cum am aflat pe urmă de la prizonieri, această oaste era de pînă la 6 000 sau 7 000 ⟨de oameni⟩ ; greu a fost numai să ajungem pînă la ei, astfel că, din mila Domnului, i-am bătut cu puţină trudă şi i-am împrăştiat pe oamenii aceştia cu puţină pagubă din partea noastră. Doar vreo trei sau patru dintre ai noştri au pierit. Însă vreo cîteva sute din oamenii lor au fost ucişi, cam vreo sută au fost luaţi prizonieri şi am capturat pînă la 20 de steaguri. Mult le-au fost lor priincioşi munţii lîngă care stăteau şi pădurile dese prin care ne-a fost nouă greu consectari ⟨să-i urmărim⟩. Aproape în acelaşi timp, cînd erau înfrînţi oamenii aceştia, şi-a făcut apariţia o altă oaste a lui Mihai pe care o trimisese cu un oarecare Mîrza spre a se alătura lui Baba Novac ; 1 500 de oameni au fost aceşti români. Am trimis şi în întîmpinarea acestora o parte din oştire şi am înaintat şi eu însumi, dar aceia n-au rămas pe loc, ci au fugit la vreme — toţi erau călări ; i-au gonit oamenii noştri pînă nu departe de tabăra unde se afla chiar Mihai. În această urmărire au fost ucişi pînă la 100 sau 200 din ei. A trebuit apoi să poposim nu departe de acolo.

A doua zi, luni, dis-de-dimineaţă, am pornit în întîmpinarea lui Mihai care, aşteptîndu-se ca noi să mergem chiar pe sub munţi, s-a aşezat lîngă o rovină abruptă, a început să facă şanţuri umplînd cu pămînt butoaie de vin, vrînd deci să ne aştepte acolo. Dar, cînd a văzut că venim nu pe acel drum pe care credea el, ci pe cîmpie, a lăsat şanţurile şi a plecat sub munţi, retrăgîndu-se. Noi am înaintat după el. Dar surpăturile, care

pe aceste cîmpii sînt dese şi abrupte, tare ne-au fost fără spor căci s-au înpotmolit în ele tunurile şi la fel a zăbovit şi infanteria căreia i-a fost greu prin ierburile şi trestiile grozav de înalte ; au ajuns totuşi în vederea neprietenului chiar la asfinţitul soarelui — au avut loc ciocniri şi urmăriri între oastea aceluia şi oamenii noştri din primele linii, i-am trimis şi cîteva ghiulele, tragere care ne-a izbutit foarte <bine>, astfel că aceia s-au învălmăşit ; mai departe, noaptea impiediebat facultatem rei gerendae <a împiedicat posibilitatea de a continua lupta>. Iar, pe lîngă aceasta, fiindcă acela s-a retras, ne-a fost greu să-l urmărim orbeşte, noaptea ; şi oastea fugise în mare grabă, deci a trebuit, deşi fără voie, să poposim acolo. Mihai s-a aşezat cam la o milă depărtare de noi, apoi, după ce şi-a hrănit caii, a plecat după miezul nopţii în munţi. Noi am plecat apoi, a doua zi, pînă la rîul Cricov ca să putem reficere <reface> şi caii şi oamenii care erau tare osteniţi şi însetaţi apoi şi pentru a ne odihni şi a mai afla şi veşti despre neprieten. Acolo a trebuit să stăm şi miercuri. Joi am pornit către Ploieşti — aceasta este curtea pe care şi-a clădit-o pentru desfătările sale. Ne-am aşezat la numai o milă de acesta. Acolo, întorcîndu-se acum cu acei oameni înfrînţi care au fost cu Baba Novac şi cu alte trupe ce le adăsta, <Mihai> mai aştepta ajutor şi de la turci căci îl trimisese la Mehmet Güzeldje paşa şi la Poartă pe un oarecare grec, Leca, vrînd să se prefacă în faţa turcilor că noi am fi confederaţi cu împăratul creştin împotriva lui şi, deci, făgăduind el împăratului turcesc să-l ajute cu credinţă atît împotriva împăratului creştin, cît şi împotriva noastră. Totuşi nu cred că turcii i-au dat crezare, căci în loc de ajutor, ei au trecut Dunărea aducînd Munteniei războiul de faţă, ceea ce însă, cu ajutorul lui Dumnezeu, nu vom îngădui ca ei s-o cucerească şi, cu atît mai puţin, s-o ia în stăpînire. Dar — întorcîndu-mă la Mihai — ştiam că el are oaste mare căci, după cum aveam cunoştinţă de la prinşi, care sînt o grămadă, aşa că nu ştim ce să facem cu ei, apoi şi de la polonezii noştri care au fost cu acela şi care s-au predat cu steagurile îndată după înfrîngerea oastei, apoi după cele văzute de noi înşine, a fost oastea lui Mihai ca la 40 000, fără a mai socoti şi strînsura. Apoi, şi-a aşezat oastea într-un loc deosebit de întărit. Dar, avînd încredere în Dumnezeu şi în sfînta lui dreptate, am pornit împotriva duşmanului vineri, spre ziuă, tocmai cînd era <ziua> translationis sf. Woitech şi a patronului nostru ; după ce am orînduit tabăra cum trebuie, cum expedito exercitu <cu oastea echipată uşor>, ca pentru luptă, ne-am luat numai tunurile. Dumnezeu, din îndurarea sa, ne-a înlesnit şi acest lucru. Cum, dis-de-dimineaţă, ceaţa fu mare, neprietenul n-a putut să ne zărească, iar ceaţa s-a împrăştiat numai atunci cînd am ajuns în imediata apropiere a duşmanului. Se aştepta să venim din altă parte, adică din dreapta, şi acolo se pregătise împotriva noastră, dar noi ne-am întors pe la stînga şi am ocupat locul înalt al muntelui. Căci acela stătea cu oastea pe deal, in plano <pe loc drept>, unde îşi aşezase şi tunurile. Dar fiindcă tunurile erau pe deal au avut puţin efect sau n-au avut deloc, căci sau treceau de ţintă sau nu ajungeau la ea, a trebuit să punem mîna pe arme, <invocînd> numele Domnului. Grele au fost trecerile spre duşman, prin văi, prin locuri prăpăstioase. El era gata de luptă, acum, in loco plano <pe loc drept>. Dar aceste difficultates <greutăţi> — nici nu se putea altfel — , virtute erant superandae <au fost depăşite prin vitejie>. Căci, din mila Domnului, nimic n-a întunecat virtutea înnăscută a norodului nostru. Oastea era tare zeloasă. Mai întîi fiindcă duşmanul, simţind din ce parte trebuia să vină oastea, şi-a aşezat pedestrimea archebuzieră pe marginea şanţului adînc şi pe rîul Teleajen [3] ;

noi am pornit asupra acestei pedestrimi cu propria noastră pedestrime şi cu cazacii nizovieni care s-au grăbit şi, trebuie să le-o recunoaştem, au slujit în toate aceste lupte cu virtute şi credinţă faţă de Măria Sa regele şi de regat. Au mers bărbăteşte asupra acestei pedestrimi domnii Laszcz şi Bekiesz. Amîndoi, după cum îi cunoşti şi domnia ta, sînt oameni extraordinari care, în urma hărţuitorilor şi după cum au avut poruncă, atunci cînd infanteria noastră a început a lovi în infanteria aceluia şi cînd au început să se impuşte întreolaltă, au pornit, după cum se cuvine oamenilor viteji, acel danţ, ducîndu-l spre duşman. La fel, oastea întreagă, aşa cum era rînduită pentru luptă, a urmat, curînd, imediat după ei, cu strigăt şi zgomot, încît s-a ridicat un nor de praf atît de mare, încît numai cu greu ne puteam recunoaşte noi înşine în această prăfăraie. Cei ce se uitau la noi de pe lături şi de pe dealuri nu vedeau decît doar un vîrtej de praf şi altceva nimic. Duşmanului îi venea uşor să ne atace pe noi, care treceam prin locuri rîpoase, prin rovine. Dar a lăsat Domnul, din îndurarea sa, atîta spaimă asupra neprietenului, încît în curînd infanteria noastră şi cazacii au răzbit pedestrimea aceluia, iar lăncierii lui, care se aflau în frunte, — pînă la 3 000 ⟨de oameni⟩, n-au îndrăznit să dea ochi cu micile pîlcuri de hărţuitori de-ai noştri şi, neprimind lupta, aceia au întors de îndată spatele, astfel că n-a fost cu putinţă să-i batem altfel decît prin fuga acelora căci, pe lîngă aceasta, ai noştri erau înarmaţi mai greu şi mai erau şi osteniţi. Căci aceia stătuseră pe poziţie, pe cînd noi de cîteva ore eram pe cai şi, pe lîngă aceasta, aceia erau îmbrăcaţi mai uşor, deci le-a fost mai lesne să fugă decît nouă să-i urmărim ; pieriră totuşi mulţi din ei : pedestrimea ut moris est ⟨ca de obicei⟩ a plătit cel mai mult această cinste. Între ai noştri, din mila Domnului, nu e mare stricăciune. Totuşi, cum nu poate fi altfel, au murit şi cîţiva oameni buni, între alţii ruda mea Ligeza tînărul, fiul domnului Sebastian Ligeza : era un flăcău de viaţă, dar se pare că Dumnezeu l-a încercat pentru că, după cum am auzit, nu-şi cinstea îndeajuns tatăl, dar era demn de o viaţă mai lungă cu virtutea şi zelul lui de a sluji regatul ; l-am înmormîntat aici, căci era greu de dus pe o asemenea vreme călduroasă cum este pe aici, că este mai cald decît pe la noi de sf. Ion ⟨în iunie⟩. A mai fost ucis şi Bliziński, un tînăr distins, porucinic din roata prinţului Mihai Wiśniowiecki, şi alţi cîţiva dintre cei de acelaşi rang, apoi şi alţii mai mărunţi — 10 pînă la 20 de oameni ; sînt, în parte, şi răniţi. Astfel a avut loc această slăvită biruinţă pentru care îi mulţumim lui Dumnezeu şi numai lui acceptum refferimus ⟨îi aducem laudă⟩. Nu mă îndoiesc că şi acolo fiecare om cinstit şi iubitor de patrie ni se va alătura la această mulţămită adusă lui Dumnezeu.

În biserica din Cracovia steagurile prusiene s-or fi frînt şi au căzut ; din nou vom avea cu ce împodobi acea biserică — vreo 150 de steaguri au fost trimise domniei sale domnului mare hatman. Tunuri duşmane s-au capturat ca la 30 etc.

Însuşi Mihai a fugit în munţi şi după el am trimis pe domnia sa domnul Daczbog Karnkowski cu o parte din oaste ; noi ne-am mutat cu tabăra pe locul acesta care multă vreme va fi martorul virtuţii norodului polon şi unde am condus oamenii la luptă. Aşteptăm veşti de la domnul Karnkowski — unde se află acum neprietenul, căci am mai trimis şi în alte locuri ca să se afle ştiri despre el.

Planul domniei sale domnului mare hatman, precum şi părerea noastră, a senatorilor, care ne aflăm aici, este să punem voievozi în ţara Moldovei şi a Munteniei, să luăm de la ei jurămînt de credinţă faţă de Măria Sa regele,

şi de regatul nostru, de asemenea — să luăm ostateci, pentru ca fiecare din aceşti voievozi să dea în fiecare an vistieriei regatului o sumă asemănătoare cel puţin aceleia la care se ridică cvarta.

Cetăţile de asemenea sînt acum întărite praesidiis nostris ⟨sub conducerea noastră⟩. Dacă noi slujim rău slavei norodului nostru, dacă nu slujim cu folos regatului — să ne judece Dumnezeu cu cei ce sînt ponegritorii faptelor cinstite ale slujbei noastre credincioase, harnice, vitejeşti (nu amintesc cheltuielile) şi sîntem conştienţi că orice facem, facem pentru slava norodului nostru, cu bună intenţie, pentru binele patriei noastre, astfel că sîntem siguri că şi acum la toţi oamenii buni, cu virtute şi iubitori de patrie trudele, vărsarea de sînge şi lucrarea noastră sînt primite cu recunoştinţă şi tot cu recunoştinţă vor fi pomenite, cînd livor quiescet ⟨invidia se va stinge⟩, de urmaşii noştri şi, mai departe, avem nădejde că ne va fi aceasta meritorium in vitam aeternam ⟨un titlu de merit în viaţa de veci⟩. Aceasta cu atît mai mult, cu cît n-avem să aflăm recunoştinţă la oameni care, de bono opere ⟨încredinţaţi că fac o faptă bună⟩, ar fi bucuroşi să ne lapideze.

Cît priveşte persoanele ce sînt aici, în oaste, aş avea multe să scriu dacă ar trebui să-l scot pe fiecare sigillatim ⟨în relief⟩. Totuşi, pot spune că în această faptă dumnezeiască sau, mai bine zis, supraomenească s-au adunat oameni viteji şi din ţări îndepărtate. Domnia sa domnul staroste de Żmudź [4] şi domnul frate al său au adus un pîlc mare de oameni viteji — ca la 150 de călăreţi —, ei înşişi sînt oameni cu bărbăţie şi mare elan căci aici s-a putut vedea aceasta ca la o probă. Într-adevăr, marele principat de Lituania are pe aceşti doi oameni viteji — nu învinovăţesc pe nimeni de nimic, căci întins este marele principat lituan, are destui oameni şi, de bună seamă, şi aceştia sînt demni de o mare cinste şi de mare recunoştinţă. S-au plîns de domnia sa domnul mare hatman şi de mine că nu i-am lăsat laolaltă cu hărţaşii. Dar cum se cădea să-i alăturăm unor astfel de oameni pe nişte senatori atît de mari, care nu-l pot înghiţi nicidecum pe acest trădător de Mihai. Au avut totuşi honoratum locum ⟨un loc de cinste⟩, căci au fost tot în frunte ; alături de ei au fost şi domnul Sieniawski, domnii Danielowicz, domnul Kazanowski, domnul staroste de Lubom, — tot argint curat —. Mai mult voluntari decît soldaţi căci regatul n-a cheltuit prea mult cu ei, dar au săvîrşit aceste fapte de arme. Domnii voievozi de Podolia [5], Lublin [6] şi Belz [7], ca şi în tinereţe, la fel şi acum, s-au arătat cu virtute în slujba regatului. Lungă ar fi lista dacă aş avea singulos enumerare ⟨doar să-i enumăr pe fiecare⟩ şi mă tem că cineva, praeteritum ⟨trecut cu vederea⟩, s-ar supăra pe mine. Şi aşa nu merge atît de departe treaba mea — este de datoria marelui hatman să recomande virtutea acestor oameni cinstiţi către Măria Sa regele, stăpînul nostru, şi în faţa întregului regat ; totuşi, din fuga condeiului, am amintit domniei tale pe cîţiva. Pe scurt, toţi eram într-un gînd : să ne jertfim viaţa fără să dăm înapoi din faţa neprietenului. La fugă — degeaba ne-am fi gîndit. După cum scria Tacitus despre o bătălie : necessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoria ⟨silit de împrejurări — nădejdea în bărbăţie, scăparea în biruinţă⟩.

Despre domnia sa domnul mare hatman îţi mai scriu domniei tale că este voinic, sănătos, mult mai plin de viaţă decît acasă sau la seim, grijile şi trudele l-au făcut vivaciorem ⟨mai vioi⟩. Toţi spunem şi ne rugăm la Dumnezeu să cîrmuiască şi să ne conducă oştile Coroanei încă multă vreme, Cît despre mine însumi, slavă Domnului, sînt bine sănătos. Rog pe Domnul Dumnezeu să încheiem cu noroc această slujbă a regatului şi să ne arătăm

sănătoşi domniei tale etc. Cu acestea încredinţez slujbele mele îngăduinţei milostive a domniei tale, domnul şi cumnatul meu milostiv. Dat în tabăra in faucibus <de la izvoare>, unde rîul Teleajen cade din munţi, în ziua de 21 octombire 1600.

Iartă-mă domnia ta că n-am scris cu propria-mi mînă — am fost ocupat în vremile acestea — , slavă Domnului că am putut rezista, mult m-a ajutat la trebi hărnicia domnului secretar al nostru din Lemberg care, ca şi în vremea bună, de pace, tot aşa, mai ales şi în cea de război, m-a ajutat mult, labori indefesso <neobosit în muncă>. Tot aşa şi vechiul dumitale slujitor şi frate al meu, Nikolai Kurọpatwa, care şi el a fost mai mereu pe lîngă mine. Crede-mă domnia ta, domnule cumnat al meu milostiv, că mi s-a întîmplat că acum, aici, în aceste greutăţi şi am pierdut, la dracu, banii şi m-am îndatorat, dar nu îmi pare rău, căci i-am investit bine, în slujba regatului.

Al domniei tale, domnul meu milostiv, supus cumnat şi slujitor, Stanisław Żolkiewski, castelanul Liovului.

---

[1] Jan Zamoyski.
[2] Pînă aici, în microfilm; de aici — după ediţie.
[3] În text: *Zdarzina;* evident formă coruptă din *Telearzina.*
[4] J. K. Chodkiewicz.
[5] Stan. Golski.
[6] M. Sobieski.
[7] Sta. Włodek.

219 **1600 octombrie 23, Teleajen.**

Copia listu Jego M. Pana woiwody Podolskiego do K. Jego M.

Nie radbym mimo się puscił zadney okaziey, wczim bym mogł przisługe swą przed majestatem WKM pana mego m-go z iakiey kolwiek miari odnieść, lecz yz po te wszistkie czasy nie było nic takiego co by się godziło do uszu WKM odnosić, teraz będąc na posłudze WKM i szczęsliwey za łaską bozą a szczęsciem WKM skutek iey bacząc, zdało mi się wtim powinosci mey dosic uczynić abym dostatecznie wypisał wszistko cokolwiek z strony zwjcięstwa nad tym nieprziiacielem P. B. sczęsliwie WKM zdarzić racził.

Juz temu niedziel siedm a d. 3 Octobris iakosmy się przez Dniester przeprawili do Ziemie Wołoskiey wziąwszi to przed się statecznie abysmy temu nieprziiacielowi ktori się był chciał targnąc na slawę i dostoienstwo WKM na garło następili, i Ziemie Wołoską znowu do panstwa WKM recuperowali. Więc iako wiele trudow niewczasow około niesposobnych przepraw przi tak wielkim woisku musiało się zazyć, bawić tym WKM nie chcę gdyz to wszistko WKM pan moy m. łacno considerować mozesz co za molestią woina za sobą niesie. Więc iako nam w Ziemi Wołoskiey szancowało, iako Hetman[1] z woiskiem Michałowym samym tylko strachem i posłuchem o woysku WKMci zabawiać, rozumieiąc ze to iuz iest wiadomo WKMci, to tylko zdało mi się WKMci oznaymić co za effect tey naszey expedycyi za łaską Pana Boga wszechmogącego a za szczęsciem WKMci do tego czasu iest. Przeszley niedzieli to iest dnia 15 Octobris zeszliśmy się z woyskiem Michałowym pod gorami,

pod ktoremi od samey granicy Wołoskiey iuz to kilka niedziel Ziemią Multanską idziemy, gdzie zszedszy się z woyskiem iego ktorego było 8 000 z Baban Owakiem <sic> w gurach na nas zasadził, nie mogliśmy się dla ciasnych mieysc z woyskiem o nich otrzeć, ale naszi harcownicy przez ten cały dzień uganiali się z niemi, nie mało ich pozabiiali, więzniow nabrali, na ostatek samych rozgromili, tak ze tegoz dnia do woyska iego walnego ktore on miał we dwuch mil i s tym swym Hetmanem[1] uciekać musieli. Nazaiutrz w poniedziałek, we wtorek i we środę nie mogliśmy go doyść bo on skoro woysko swe uwodził ku Plustowi miasteczku swemu gdzie ma dwor bardzo budowny. Tam za tym Pluchtem w mili położił woysko swe między gorami w mieyscu bardzo obronnym, między lasi, iamy, rzekami podobno, to rozumieiąc ześmy się tam on kusić niemieli. Tam we czwartek na noc przesliśmy pod Plochth i połozyliśmy się w mili pod taborem iego. Nazaiutrz w piątek to iest dnia 20 tegoz miesiąca zostawiwszy tamze oboz swoy puscilismy się konno i pieszo od połnocy do niego y tak przyszliśmy rano pode mgłę prawie nad sam tabor iego, że tez beż zadney szkody i wstrętu zasadziliśmy działa swe na gorze wysokiey bardzo iemu potrzebney. Tam skoro mgła opadła uderzyli nas<z> i z dziesiąciu dział do taboru iego, ktorego on był z mieysca naymniey nie ruszýł. A iz była wysoka gura z kąd nas<z>i strzelali nie moglismy im nic strzelbą szkodzić, iednak naszi nie przestali strzelać, zabawiaiąć woysko iego, a tym czasem abyśmy się i położeniu mieysca gdzie by się potkać i uszykowaniu woyska nieprzyiacielskiego ktorego on miał w sprawie 50 000 przipatrzyć mogli, a woysko zakrywał las od nas, w którym i działa był zasadził, przy przeprawie ktora tylko w iednym mieyscu i to bardzo trudna była. A iz nas<z>i bardzo ochotni byli do prętkiego potkania, nie bawiąc się harcjami, puscili ich Mci Panowie Hetmani w ymie Pańskie woysko iakoby o 16. na zegarze godzinie. Naszego woyska częsci przeprawiło się cudownie przez dwie rzece brzezyste, uczynili wielkim a gwałtownym impetem potkanie, z iazdą kopiiniki piechotą ktorey było 130 chorągwi Michałowych. A w tym się też inne huffy woyska naszego przeprawili, którzy ku taborowi gdzie sam był i z dzialy natarli. Powstał taki huk i tak z obudwu stron gęsta strzelba, że ieden drugiego nie widział, krotce pisząc tak błogoslawił Pa: Bog WKMci że łegło na placu Michałowego woyska do 6 000. Chorągwi nieprzyiacielskich wzięliśmy do połtoroset, dział kilkadziesiąt, więzniow bez liczby. Woyska Michałowego ostatek po gorach rozno rozbiegło się. Polacy ktorzy przy nim byli przysłali posły upadaiąc przed nogami Jch Mci Panow Hetmanow o łaske i miłosierdzie prosząc, ktorych o łasce WKMci Jch Mci Panowie Hetmani i Trzaskię któri zamek Szoczawski podał upewnili. Wielkie a nad nadzieie wszystkiego swiata Pan Bog miłosierdzie swe s. pokazać raczył podawaiąc takiego woiownika pod nogi WKMci który da Pan Bog w richłe sam albo głowa iego w ręku naszych będzie. Na ten czas dłuszszym pisaniem nie baviąc WKMc oddawam uniżone posługi moie pod nogi WKMci Pana mego miłosciwego. W obozie nad Tyleszynem, die 23 8-bris Anno 1600.

Stanisław Golski Ziem Podlaskich Woiewoda.

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, r. 60, c. 43—45; Archiwum Państwowe w Krakowie; Bibl. Muz. XX. Czartoryskich, Rkp. 351, p. 255—257, nr. 82, copie: ex. ms. Arch. Stan. Aug. Reg.; I. Corfus, *Mihai Viteazul și polonii*, Buc., 1938, p. 353—356 (text polonez și traducere).

Copia scrisorii Domniei Sale domnului voievod al Podoliei către Măria Sa regele.

N-aş lăsa bucuros nici o ocazie ca să pot aduce slujba mea în orice privinţă înaintea Măriei Tale regeşti, milostivul meu stăpîn, dar fiindcă în această vreme n-a fost nimic ce s-ar fi cuvenit să fie adus la urechile Măriei Tale, acum, fiind în slujba Măriei Tale — fericită din mila Domnului şi cu noroc Măriei Tale —, văzînd rezultatul ei mi s-a părut a fi de datoria mea să descriu din destul tot ce a fost privitor la biruinţa asupra acestui neprieten, biruinţă pe care s-a îndurat domnul Dumnezeu să o dăruiască cu noroc Măriei Tale.

Sînt acum şapte ⟨sic⟩ duminici, în ziua de 3 octombrie, de cînd am trecut Nistrul în ţara Moldovei porniţi cu hotărîre să punem piciorul pe grumazul acestui neprieten care a vrut să se ridice împotriva slavei şi demnităţii Măriei Tale şi să recuperăm din nou ţara Moldovei pentru statele Măriei Tale. Dar nu vreau să ostenesc pe Măria Ta cu descrierea atîtor trude şi supărări întîmpinate la trecerile neprielnice pe care a trebuit să le cunoască o oaste atît de mare, căci Măria Ta, domnul meu milostiv, poţi lesne să-ţi dai seama ce tulburare aduce cu sine războiul. Deci, cum am răzbătut în ţara Moldovei, cum s-a izbăvit hatmanul[1] de oastea lui Mihai numai prin singură vestea şi spaima stîrnită de oştirea Măriei Tale cred că acestea sînt de acum cunoscute Măriei Tale. Sînt de părere să aduc la cunoştinţa Măriei Tale cum anume s-a desfăşurat pînă acum această expediţie a noastră din mila atotputernicului Dumnezeu şi spre izbînda Măriei Tale.

Duminica trecută, adică în ziua de 15 octombrie, ne-am întîlnit cu oastea lui Mihai sub munţi pe lîngă care mergem acum chiar de la graniţa Moldovei, de cîteva duminici, ⟨sic⟩, prin ţara Munteniei, — oaste care era de vreo 8 000 şi pe care a rînduit-o, cu Baba Novac, pentru cursă, în munţi. N-am putut, din cauza locurilor strîmte, să-i lovim cu oastea pe aceia, dar hărţaşii noştri s-au tot fugărit cu ai aceluia în tot cursul acelei zile, au ucis mulţi din ei şi au luat prinşi, iar la urmă i-au înfrînt de tot pe aceia, astfel că au trebuit să fugă în aceeaşi zi cu acest hatman al lor spre oastea cea mare care era la 2 mile.

A doua zi, luni, şi marţi şi miercuri nu l-am putut ajunge pe acela, căci şi-a mînat oastea sa mult către Ploieşti, un orăşel de-al său, unde are o curte întărită bine. Acolo, la o milă de acest Ploieşti, şi-a aşezat oastea, între dealuri, într-un loc foarte apărat, între păduri, văioage şi rîuri, crezînd pe semne că nu-l vom căuta acolo. Am ajuns acolo, în împrejurimile Ploieştilor, joi noaptea, şi ne-am aşezat la o milă de tabăra lui.

A doua zi, vineri, adică în ziua de 20 a aceleiaşi luni, lăsînd acolo tabăra noastră, am pornit spre acela, după miezul nopţii, călare şi pe jos şi aşa am ajuns dimineaţa, prin pîclă, în imediata apropiere a taberei lui şi ne-am rînduit acolo tunurile pe un deal înalt şi foarte prielnic lui, dar noi ne-am aşezat fără nici o piedică, nici stricăciune. De acolo, de îndată ce s-a ridicat ceaţa, ai noştri au lovit din 10 tunuri în tabăra aceluia, tabără pe care el n-a urnit-o din loc nici cît de cît. Dar, deoarece era înalt dealul de unde trăgeau ai noştri, n-am putut să-l păgubim mai de loc cu tunurile noastre, totuşi ai noştri n-au încetat să tragă întîrziindu-i aceluia oastea pentru ca noi să putem, între timp, să cercetăm atît poziţia locului unde aveam să ne batem, cît şi rînduiala de luptă a oştirii neprietenului care număra, în linie, la 50 000 de oameni. Pădurea aco-

perea, dinspre noi, întreaga lui oaste şi tot colo îşi pusese, pentru cursă, şi tunurile, spre o trecătoare de care ne puteam apropia numai printr-un singur loc şi pe acolo drumul era foarte anevoios. Dar fiindcă ai noştri erau tare porniţi pentru o întîlnire rapidă, nezăbovind cu harţuri, domniile lor domnii hatmani au pornit oastea, în numele Domnului, cam pe la orele 15, pe ceasornic. O parte din oastea noastră a trecut ca printr-o minune peste două pîraie cu malurile prăpăstioase şi a lovit cu mare şi năpraznic avînt lăncierii şi infanteria alcătuită din 130 de steaguri de-ale lui Mihai. Între timp au trecut şi alte trupe din oastea noastră şi s-a tras şi cu tunurile asupra taberei în care se afla el însuşi. S-a iscat atîta zarvă şi atît de deasă era ploaia de ghiulele din ambele părţi, încît nu se vedea om cu om; pe scurt scriind — a binecuvîntat Domnul pe Măria Ta că au căzut pe loc ca la 6 000 din oastea lui Mihai, am luat vreo 150 de steaguri duşmane, tunuri — cîteva zeci, prinşi — fără număr. Restul oştirii lui Mihai s-a împrăştiat în toate părţile, prin munţi. Polonezii care au fost cu el au trimis soli căzînd la picioarele domniilor lor domnii hatmani cerînd milă şi îndurare. Domniile lor domnii hatmani i-au asigurat de mila Măriei Tale, la fel şi pe Trzasko — cel care predase cetatea Sucevei. Mare şi peste aşteptarea lumii întregi s-a îndurat Domnul Dumnezeu să-şi arate mila sa sfîntă aducîndu-l pe un luptător ca acela sub picioarele Măriei Tale şi, va da Dumnezeu şi ne va cădea în scurt timp în mîinile noastre el însuşi sau capul său. Deocamdată, nemaitrudind pe Măria Ta cu o scrisoare prea lungă, supun slujbele mele plecate la picioarele Măriei Tale, stăpînul meu milostiv.

⟨S-a dat⟩ în tabăra de pe Teleajen, în ziua de 23 octombrie, anul 1600. Ştanisław Golski, voievodul ţinuturilor Podoliei.

---

[1] Jan Zamoyski.

220 **1600 octombrie 30, Constantinopol.**

Illustrissimo et reuerendissime monsignore, mio padrone, sing⟨olarissi⟩mo.

Benchè posse stimar, prima che hora poter esser la vostra signoria illustrissima et reueredissima consapeuole de successi fra Michál et il gran cancelljer polacho nei confini della Transiluania[...][1].

Che se ben come scriuono qui polachi il gran cancelliere et suo esercito fo^ssero entrati nella Muldauia et Bucdania.

Il Michál ritiratosi nei confini della Transiluania, luoghi tutti christiani sicuri per lui, nulla di meno all'esenza di antichi greci col simulacro teneva l'inimico, et fuggir sue forze bene et spesso riportauano ricordate uittorie contro di quelli, come s'intende de hauer fatto il Michále, che in tempo opportuno et comodo per lui, mentre l'esercito polacho credeasi sbranare et anicchilar il sudetto et sue forze con metter in possesso della Transiluania á Sigismondo, et nella Muldauia il Hieremia, come già lor ambasciator hauea dato à costoro certezza, si ritruoua hauerli succeso tutto il contrario con occisione notabilissima di tutti j suoi, restando il Michál con gloriosissima uittoria disgusto grande et boccon amaro non solo à questi, ma si loro confederati, che con ueritá non uorebbero che non la destruzion del sudetto, come s'adoperarsse intorno

a ciò ne fà certa fede dopo questo ambasciatore é nunzio polacho dopo esser stato grauemente ripreso da questi della Porta per hauer successo il contrario di quello chi a essi li ueniua accettato da lui con dirle che quelle forze loro sole bastauano senz'altro soccorso a debbellare il sudetto, et che per ciò non hauiano curato di non passar il tartaro a danno del Michál, domandoli à intendere il ualor del Michál non da poco momento et era piu in apparentia che in asistentia stendare parte tutto l'opposito che quello del Michál sij in esistentia et loro in apparenza, et che d'una altra maniera douano trattare con quella Porta et simili parole per il che hà conuenuto al dètto nunzio, partisse con poca sua sodisfatione et di chi l'hà mandato [...][2]. Intendesi che per opera del moscouita é intelligenza secreta del Michál il tartaro non sij passato in suo danno, et non per uolontà di costoro i quali di nuouo hanno posto in cathene l'huomo del Michál, il qual apertamente si fa intendere col bassá uisir primo che leuando la uita a lui et far morir un homo priuato, mai l'assicura che il Michál suo padrone é per uendicarssene et pertinentia speditamente faccia che li piace ó diaci liberta per che faci ritorno a chi l'há mandato con sicurtà di lor parole, ó diaci morte che tacerlo si come il tanghero non conuien à generali di questo imperio, ne fin'hora han fatto prouigion alcuna sopra di lui. Per il bassà Mamuth che con sei o otto milla soldati staua ai confini della Valachia, con tutto che Hybraimo ordinasse che non entrasse nella Valachia per il molto ualore che lui tiene il Michál, tentó di entrare quando udi lui nel caso del Michál, et intraro hebbe tal repulso che con poco suo honore et sodisfatione le concorsse uoltar l'essercito con stimando comme cqui scriue, uscir tanta furia da quella bocca d'inferno par usar le sue parole. Primo onde in questo approbano l'hauerlo uietato l'Hybraimo et insieme s'augmenta sdegno et odio capital contro il michál, et disperatione che non ueggono in che modo poterlo domare, poiche dicono che ne anco et da lui da fidarsse con tutto che se li facesse pace, che sotto quell'ombra sariano per riceuere assai più danni che non hora che è gl'è palese nimico, ne sapendo in che risoluerssi in grandissima confusione timor constrita loro uiuere [...][3].

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 76, c. 67—69; Archivo Segreto Vaticano, Fondo Borghesse, Serie III, vol. 60, A f. 170—171.

Preailustre şi cucernice monseniore, stăpînul şi domnul meu.

Înainte de toate aş putea să apreciez, mult prea stimate ilustre şi cucernice, cele petrecute între Mihai şi marele cancelar al Poloniei în Transilvania [...][1]. Aşa după cum ni se comunică aici, polonezii, marele cancelar şi armata sa ar fi intrat în Moldova sau Bogdania.

Mihai s-a retras la hotarele Transilvaniei, regiune locuită de creştini şi prin aceasta prezentînd siguranţă pentru el, şi nu mai puţin ca vechii greci, care îşi ţineau duşmanul cu false aparenţe, menajîndu-şi forţele şi care adesea repurtau victorii răsunătoare împotriva acestora, aşa se aude aici că ar fi făcut şi Mihai. El a acţionat într-un moment potrivit şi favorabil pentru el şi în timp ce armata poloneză credea că poate să distrugă şi să anihileze pe voievod şi forţele sale şi să-l aducă pe Sigismund în Transilvania şi în Moldova pe Ieremia, aşa după cum ambasadorul polonezilor a dat cele mai mari asigurări, s-a întîmplat că evenimentele s-au petrecut exact invers, fiind omorîţi toţi oamenii lor.

Mihai a repurtat o victorie deosebită şi a provocat o mare dezamăgire şi o mare amărăciune nu numai acestora dar şi aliaţilor lor, care, într-adevăr, nu voiau decît distrugerea voievodului.

Aşa cum s-a acţionat în această privinţă, nu se mai poate manifesta încredere în acest ambasador şi nunţiu polonez. El a şi fost blamat în modul cel mai hotărît de reprezentanţii Porţii pentru că lucrurile s-au petrecut invers decît admisese el, spunîndu-le că forţele lor armate sînt suficiente pentru a-l înfrînge pe acesta, fără alt ajutor. Şi din această cauză nu s-au îngrijit să trimită pe tătar împotriva lui Mihai. S-a cerut ⟨nunţiului⟩ în acelaşi timp să înţeleagă capacitatea lui Mihai în acest moment şi cît era de mare opoziţia dintre faptele lor de vitejie care erau mai mult aparente decît de fond şi cele ale lui Mihai care erau de fond şi nu aparente. Într-un fel sau altul trebuia să se intre în tratative cu Poarta.

Şi cu astfel de cuvinte s-a convenit ca nunţiul polonez să se întoarcă de acolo de unde fusese trimis fără nici un rezultat [...][2].

Se crede că datorită acţiunii moscovitului şi înţelegerii secrete cu Mihai, tătarii n-ar fi pornit împotriva acestuia şi nu din dorinţa turcilor. ⟨Autorităţile turceşti⟩ au pus din nou în lanţuri pe omul lui Mihai care în mod public declară primului vizir că ridicîndu-i lui viaţa şi omorînd un prieten ⟨al voievodului⟩ nu se va asigura niciodată de ⟨bunăvoinţa⟩ lui Mihai, stăpînului său, ci de răzbunarea sa.

Conform competenţei juridice cel mai potrivit lucru ar fi ori să facă imediat ce vor cu el ori să-i acorde libertatea să se poată întoarce la cel care l-a trimis aici prin garanţia cuvîntului lor, ori să-l dea morţii pentru a-l face să tacă pe acest individ, lucru care nu convine conducătorilor acestui imperiu, astfel că pînă acum nu s-a luat nici o hotărîre în privinţa lui. Mahmut paşa se află la hotarele Ţării Româneşti cu 6 000—8 000 soldaţi, cu toate că Ibrahim paşa îi ordonase să nu pătrundă în Ţara Românească din cauză că Mihai se bucura de o mare autoritate aici. A încercat să intre o dată, dar pătrunzînd aici a fost respins spre dezonoarea şi insatisfacţia sa atît de categoric, încît a fost obligat să-şi retragă armata, apreciind, aşa cum scrie el, că atît de mare era furia din acea gură de infern pentru a întrebuinţa propriile lui cuvinte.

Mai întîi, după acest eveniment pe care Ibrahim îl interzisese, au crescut şi mai mult mînia şi ura contra lui Mihai, cît şi desperarea acestora, deoarece nu ştiu în ce chip l-ar putea îmblînzi.

De asemenea, se afirmă că chiar dacă ar încheia pacea nu trebuie să se încreadă în el, deoarece sub ameninţarea lui vor suferi atîtea pagube cum n-au suferit pînă acum cînd le-a fost duşman declarat. Nu ştiu cum să rezolve această ⟨ameninţare⟩ şi trăiesc într-o mare tulburare şi frică [...][3].

---

[1] Despre acţiunea lui Ibrahim în Carintia, evenimentele petrecute de la expedierea ultimei scrisori.

[2] Situaţia negustorilor polonezi din imperiu, acţiuni ale armatei comandate de Ibrahim în Carintia şi în faţa Esztergom-ului.

[3] Despre situaţia creştinilor din Constantinopol şi acţiunile tătarilor la ţărmurile Mării Negre.

Anno Domini 1600

Opisanie Iana Zamoiskiego, canclerza y wielkiego hetmana coronnego, wygraney bitwy w Multaniech z Mihalem woiewoda Multanskiem

[...][1]; y zatym, kiedy o ciagnieniu przeciw sobie Iego krolewskiey Mości uslyszal, wyprawil Babanowaka dla jezyka ku Buzdowu. Woisko Iego krolewskiey Mosci szlo z Budzova do Plocza, y gdy s pierwszego od Budzowa noclegu, 12 Octobris, ciagnelo, ten Babanowak z czescia woiska tusz przy drodze, ktora woisko Iego krolewskiey Mośći przechodzilo, w dolinie ciasney, we wsi Naieniey zasadzil sie. Zas sam Michal bedac w ina strone za gora z taborem, wyslal na one gore ludzi, tak ze we dwoie chcial sie o woisko Iego krolewskiey Mosci kusic. Zaraz ku oney ciasninie ludzie znaczni z checi wielkiey y takze moloicy nizowi udali sie y wyparli z niey tamte ludzie y niemalo pobili; nad moie tam wiadomosc iechali tam byli ci znaczni, ale ze pan Bog chec onych pofortuniec nad nieprzyiacielem comprobavit, comprobavi y ia. Do oney tesz gory, gdzie ludzie nieprzyiacielscy byli, przebyli wskok takze moloicy wprzod, potym posilani od drugich spedzili ich z niey y na sam prawie tabor Michalow gonili. Ze iusz niestawalo dnia, postawilem na noc pod ona gora woisko u wsi Sachatyn. Nazaiutrz stanal Michal z woiskiem za rowami wielkiemi, ktore woda na wiosne z gor idac wybila, na drodze tesz wlasnie woisku Iego krolewskiey Mości, ale y stamtad ruszeni zaraz, y harcami ustawicznemi bawiac woiske Iego krolewskiey Mości, uchodzil asz ku gorom, przy ktorych miedzy winnicami za rowem zastawili wili sie u wsi Czeptury; tam kielkakroć z dzial do niego uderzono, y nie prozno, y ze iusz ku owey tesz sie chylilo, stanalem tamze na noc z woiskiem, a on odemknawszy sie daley obnocowal. Po tym pospieszno glebiey w gory drugiego dnia (14 Octobris) poszedl. Ze przez trzy dni woisko Iego krolewskiey Mośći malo wody mialo, bo lubo tamta ziemia jest bardzo wesola, obfita, roskoszna, tedy to obicium ⟨vitium?⟩ ma, ze omale wody ma. Wiodlem woisko potym do Rzalu Krykowa ⟨Rîul Cricov⟩, y tam przes dzien dla odpoczynku woiska y dla przysposobienia sie o zywnosc zmieszkalem, maiac intentia isc zas do Ploestu, skadbym za wiadomosciami o nieprzyiacielu albo w gory za niem szedl, albo do Targowestu stolecznego miasta tutecznego powrocil. Gdy od tey rzeki ⟨în copie Rzelii⟩ ruszylem woisko Iego krolewskiey Mości do Ploestu, wzialem wiadomosc ze nieprzyiaciel gory obszedszy, polozyl sie w mili od woiska Iego krolewskiey Mośći w strone w mieiscu twardym, do ktorego niedawnych czasow przed Turki y Tatary wchadzal y tam niciedno im wytrzymawal, ale snadz ich y nadrazal; rozumial za twardoscia tego mieisca y fortelem, ktorych przeciw poganom w nim zazywal, ze mogl y woisku Iego krolewskiey Mosci wydzierzac. Droga od niego ku temu mieiscu gdzie stal iest dwoia: iedna dolina przez wody y row, most y lass, druga przez gore y takze lass. Wody y row zewszad prawie obtoczyly gory. Ia po wzieciu o nim wiadomosci, porozumiawszy sie z Ich Mosciami panami radami, zaraz nazaiutrz wiodlem przeciw niemu woisko Iego krolewskiey Mosci y szedlem tak droga ku gorze, z ktorey tabor Iego y woisko uszykowane bylo dobrze widac, domyslaiac sie ze w onym lessie przy przeprawach y woisku iego uszykowanym mial zasady, ludzie y strzelby. Kazalem po kilkakroc naprzod z dzial uderzyc

z oney gory y w lassy ku choragwiom, ktore w stronie troche od lassa byly osobno. W tym od iego woiska zbiegly dwie osobie, Wengrzyn ieden, drugi Woloszyn, ktorzy, iacy ludzie w ktorym polku stali, ukazowali nam. Sily siedm wielkich bardzo y ogromnych, a zosobna na zasadzie bardzo sila pieszych. Obaczylem, ze wszytek iego fortel mi wiecey na onym lesie (w ktorym zasada przy przeprawach byla) nalezy, woisku tesz Iego krolewskiey Mosci tosz bylo naiwiecey na przeszkodzie. Za ofiarowaniem sie tedy Nizowcow, isz tam dla wyparcia ludzi isc chcieli, pozwolilem im tego, a zarazc zesci piechoty Iego krolewskiey Mosci tamze kazalem isc, tamze niektorych z Ich Mosciow panow woluntariuszow, piechota z nimi szla. Po prawey stronie byli moloicy, piechota po lewey; z wielka ochota ku lassowi brneli, w lessie u rowu blotnego bardzo y glebokiego przyszedszy na piechote nieprzyiacielska y dziala przelali sie y potym z przewaga wielka przez on row brnac niemal asz za pas przedarli sie do tey piechoty wyparli ja. Nastepowalo tes z gory zaraz wszytko woisko z dziwna takze ochota, y one przeprawy przebylo do nieprzyiaciela, y poteznie nam natarli. Rosproszone iest woisko nieprzyiacielskie po gorach, po winnicach, trup bardzo gesty. Choragwi dziewiecdziesiat mi oddano, drugie tesz na podszewki sobie chudzi pacholcy pobrali. Dzial kilka w lessie odbito, drugie uchodzac miotal; więzniow sila narodow. Sam Michal uszedl w gory. Woisko pewnie mial wielkie z Wegrow, z Multan, uz Wolochow, z Serbow y tesz Polakow. Polacy wiezniowie powiedaia, ze bardzo wielkie to woisko bylo. Ia po mieiscu taboru, w ktorym stalo, y po huffach, ktorem widzial, rozumiem ze wiecy ludzie byli y dobrze woisko Iego krolewskiey Mosci przeciagali, y Polakow piecset jeszcze od Braszowa od niego odeszli byli y do woiska Iego krolewskiey Mosci przyiechali. Teraz tesz po potrzebie kilkadziesiat przybylo, a ostatek ozywa sie ze tesz chca przybyc, proszac aby im ta wina odpuszczona byla. Ia zadney crudelitatem non exerceo nad nimi, rossadkowi Iego krolewskiey Mosci y stanom to poruczaiac. Ozywaia sie tesz takze y inni woiska iego roznych narodow ludzie, o gleit zadaiac, aby byli impuniti [. . .][2].

Arh. St. Buc., Colecția microfilme R. P. Polonă, 34, c. 358—360. Biblioteka Jagiellońska, Krakow, Ms. 102, p. 9—11 (copie); altă copie la Biblioteka Narodowa, Warszawa, Rkp. BOZ. 1642, f. 88—90 (r. 59, c. 107—112). din Ms. Arch. Stan. Aug. Regis, de la fosta Biblioteka Polawska, Szkafa B, liczba 106; v. şi ibidem, Rpk. nr. III 6610, f. 61—62 (r. 59, c. 27—30) şi Biblioteka Czartoryska, Krakow, Sygn. 98 IV, doc. 128, p. 385—388 (sub anul 1600) cu o traducere italiană contemporană; ibidem, doc. 129, p. 389—390 (din cod. ms. Bibl. Vallic. n. XXXV, p. 271) (r. 60, c. 153 — 154); Hurmuzaki, *Documente*, Supliment, II, p. 639—641 (text şi traducere franceză); *Călători străini*, IV, p. 207—209.

Anul 1600.

Descrierea izbîndei din Țara Romînească asupra lui Mihai, voievodul Valahiei, de Jan Zamoyski, mare cancelar şi hatman al Coroanei.

[. . .][1]; cînd el ⟨Mihai⟩ a aflat că armata Maiestății Sale regale ⟨regele Poloniei⟩ s-a pornit contra lui, l-a trimis pe Baba Novac spre Buzău în recunoaştere. Armata Maiestății Sale mergea de la Buzău spre Ploieşti. La 12 octombrie cînd aceasta a părăsit prima etapă după Buzău, acest Baba Novac s-a aşezat la pîndă într-o vale îngustă lîngă satul Năeni aproape de drumul pe care trecea armata regală. Mihai se

afla cu tabăra sa de cealaltă parte a muntelui de unde a trimis trupe pe înălţimile muntelui, vrînd să prindă armata Maiestăţii Sale între două focuri. Mulţi soldaţi şi cazaci pornind din imboldul lor s-au năpustit în defileu de unde au alungat pe duşman. Au ucis mulţi oameni. Soldaţii au făcut aceasta fără ştiinţa mea, dar odată ce Dumnezeu a încuviinţat acest lucru dîndu-le izbîndă asupra duşmanului, l-am încuviinţat şi eu. Cazacii, sprijiniţi apoi şi pe alte trupe, au atacat în fugă şi înălţimile unde se afla duşmanul, l-au alungat şi l-au fugărit pînă aproape de tabăra lui Mihai. Cum ziua era pe sfîrşite, mi-am aşezat trupele pentru noapte la poalele muntelui, în satul Săhăteni. A doua zi, de dimineaţă, Mihai s-a aşezat cu trupele sale după nişte rîpe adînci, săpate de şuvoaiele de munte ce vin primăvara, chiar de-a curmezişul drumului trupelor Maiestăţii Sale regale, dar a fost iute scos de acolo. Hărţuind neîncetat trupele regale, el s-a retras spre munţi, lîngă care ei s-au şi ascuns la pîndă prin vii în dosul unui şanţ, aproape de satul Ceptura. S-a tras asupra duşmanului de cîteva ori cu tunul, nu fără izbîndă, şi cum soarele asfinţea, m-am oprit în acest loc cu trupele pentru a petrece noaptea, în timp ce Mihai, care se retrăsese mai departe, s-a oprit şi el pentru popasul de noapte. A doua zi (14 octombrie) s-a retras în mare grabă în munţi. Timp de trei zile trupele Maiestăţii Sale regale au dus lipsă de apă căci, deşi această ţară este veselă, mănoasă şi încîntătoare, are acest cusur că duce lipsă de apă. Mi-am dus deci trupele la rîul Cricov şi am rămas acolo o zi pentru a odihni trupele şi a pregăti proviziile. Aveam de gînd să mă duc de acolo la Ploieşti de unde urma ca, după ştirile ce le voi afla, sau să-l urmăresc pe duşman prin munţi, sau să mă întorc la Tîrgovişte, capitala ţării. După ce, împreună cu trupele Maiestăţii Sale, am părăsit acel rîu numit mai sus, am primit vestea că duşmanul, după ce a ocolit munţii, se oprise la o milă de trupele Maiestăţii Sale regale într-o poziţie fortificată, se mai adăpostise acum cîtva timp la venirea turcilor şi a tătarilor şi nu le ţinuse numai piept, dar le pricinuise şi destule pierderi; credea că, apărat de o poziţie bună şi cu ajutorul stratagemelor folosite contra păgînilor, va putea rezista şi armatei Maiestăţii Sale regale. Erau două drumuri pe care se putea ajunge în locul unde se oprise duşmanul, unul pe vale, de-a lungul unor ape şi unor rîpi, trecînd peste un pod şi printr-o pădure, celălalt pe munte şi de asemenea printr-o pădure. A doua zi, după ce m-am informat şi m-am sfătuit cu domnii consilieri, am condus trupele Maiestăţii Sale regale pe drumul de munte, de pe înălţimea căruia putea fi bine văzută tabăra duşmanului şi trupele sale rînduite de luptă. Mi-am închipuit că în pădure existau trupe, curse pregătite şi tunuri. Am pus deci mai întîi să se tragă cu tunul de cîteva ori, de sus, de pe munte în direcţia pădurii şi a trupelor duşmane. Deodată doi oameni, fugind de la duşman, au ajuns la noi: erau un ungur şi un moldovean care ne-au dat de ştire despre felul şi numărul trupelor aflate în fiecare loc. Erau şapte tunuri mari, şi în dosul lor o infanterie numeroasă. Am înţeles că toată stratagema se bizuia pe pădurea în care erau pregătite curse şi care constituia piedica cea mai mare ce trebuia învinsă de trupele Maiestăţii sale regale. Cazacii s-au oferit să meargă ei şi să scoată de acolo pe duşman. Am consimţit şi am poruncit să meargă tot atunci şi o parte din infanteria trupelor Maiestăţii Sale regale. Cîţiva voluntari au mers şi ei sprijiniţi de infanterie. La dreapta erau cazacii, la stînga infanteria. Ei înaintau spre pădure cu mare voioşie. În pădure au ajuns la o groapă foarte mlăşti-

noasă şi adîncă, apărată de infanteria şi tunurile duşmane. Ei au atacat cu multă putere, au trecut prin groapă înglodaţi pînă la brîu şi s-au aruncat asupra infanteriei pe care au respins-o. Toată armata a coborît îndată de pe munte cu o însufleţire vrednică de laudă a trecut peste obstacole şi s-a apropiat de duşman, pe care l-a atacat puternic. Trupele duşmane au fost risipite prin munţi şi văi. Cadavrele erau foarte numeroase. Mi s-au adus nouăzeci de steaguri, celelalte au fost păstrate de soldaţii mai săraci ca să-şi facă din ele căptuşeală. Au fost capturate în pădure cîteva tunuri, celelalte au fost părăsite de duşmanul fugind în dezordine. Sînt mulţi prizonieri. Mihai însuşi a fugit în munţi. Avea o armată mare, compusă din unguri, valahi, moldoveni, sîrbi precum şi polonezi. Prizonierii polonezi spun că era o armată foarte numeroasă. Judecînd după suprafaţa ocupată de tabăra lor şi de escadroanele pe care le-am văzut, cred că numărul soldaţilor săi era mult mai mare ca al trupelor Maiestăţii Sale regale, măcar că 500 de polonezi îl părăsiseră pe Mihai, la Braşov, şi se uniseră cu trupele Maiestăţii Sale regale. Şi acum după luptă au mai sosit cîteva zeci, şi ceilalţi declară că vor să vină şi ei să se roage să li se ierte greşeala lor. Cît despre mine eu mă port cu ei fără nici o asprime lăsînd să hotărască asupra lor Maiestatea Sa regală şi stările republicii poloneze. Vor să vină şi soldaţi de alte neamuri care cer asigurări că nu vor fi pedepsiţi.[...][2].

[1] Venirea lui Mihai Viteazul din Transilvania în Ţara Românească.
[2] Ordinea aşezării trupelor în luptă.

222 — 1600 decembrie 9, Constantinopol.

[...][1] gionse in questa città Delimoro, homo seruiano di natione et di molto ualore, primario capitano appresso al Michál il quale l'hauea mandato uersso la Valachia con competente numero di caualli perche potendo, ostasse à Mamuth bassà, che col suo esercito era entrato dentro la Valachia, è intoppatosi all'improviso in tutto il suo esercito non potendo schifar il pericolo fu presso con dieciotto, ò 20 di suoi, et quelli uccisi nella defensione, portarno cqui loro teste, et il sudetto uiuo benchè ferito, et dopo che fu condotto inanzi al Re in publico diuano, et bassà uisir, dimandato di più cose, et del stato del Michàl, et se volesse farse turco che lo saria perdonata la uita. Alle prime dimande rispose che il Michál era homo di molto ualore, et dell'agrauio patito che colpa sarra punito da Iddio, et mentre egli uiuer non sarranno del tutto quieti, quanto alla seconda proposta constantemente stando nella fede christiana lo fero morire troncandoli il capo. S'hà ordinato ch'il ginizaro agà resti con suo esercito col general Hybraimo, et non penzi al ritorno per suernar à casa, hauendo egli fatto ogni forzo per ritornare, non hauendo pacifica intelligenza col detto Hybraimo, il quale per l'ultime sue lettere si fa intendere che teme non li uenghi fatta qualche rouina da christiani in questa inuernata, et però non si permetta che ritorni il ginizaro agà, come anco per ritruouarsse al tempo oportuno proposito con qualche buona parte di esercito. Cqui s'attende et si uigila cossi si facessi in christianità lasciando da parte il particolare et s'attendesse al comun danno, et non metter legni al fuoco delle ali preste solleuamento l'inimico comune. Hanno questi preso il possesso della Ualachia, ne uogliono star

à patti fatti à polachi di metter loro il gouerno, et render equi il tributo, ma uogliono esser essi i patroni et metter essi huomini al gouerno che dependano da loro et non da polachi, et cossi farranno anco pian piano della Muldauia, che come infedeli no osseruano parola se non quanto le uien comodo [...][2]

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican. r. 76, c. m. 70—71; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Seria III, vol. 60 A, f. 173.

[...][1], a ajuns în acest oraş Deli Marcu, om de origine sîrbească şi de o mare valoare, căpitan de prim rang pe lîngă Mihai, care l-a trimis către Ţara Românească cu un număr de călăreţi pricepuţi pentru a se împotrivi lui Mahmud paşa, care a intrat aici cu oastea şi ciocnindu-se pe neaşteptate cu acesta, neputînd evita pericolul, a fost prins împreună cu 18 sau 20 oameni de-ai săi, care au fost ucişi în timp ce se apărau şi li s-au adus aici capetele. Comandantul lor deşi rănit trăieşte şi după ce a fost adus în faţa sultanului în divan public, marele vizir l-a întrebat despre mai multe lucruri şi în special despre situaţia lui Mihai, iar de va răspunde, turcul îi va dărui viaţa.

La primele întrebări a răspuns că Mihai era un om de o mare valoare şi că Dumnezeu va pedepsi nedreptatea care i s-a făcut. Atît timp cît el va trăi ei nu vor fi deloc liniştiţi. Cît priveşte a doua propunere, rămînînd el devotat religiei creştine îl vor omorî, tăindu-i capul. S-a ordonat ca aga ienicerilor să rămînă cu armata sa alături de generalul Ibrahim şi nici să nu se gîndească la reîntoarcere pentru a ierna acasă. El a depus toate eforturile pentru a se întoarce, nereuşind să se înţeleagă cu Ibrahim, care prin ultimele sale scrisori lasă se să înţeleagă că nu se teme să sufere vreun măcel în această iarnă, din partea creştinilor. Cu toate acestea nu este îngăduită întoarcerea agăi ienicerilor, pentru a se afla acolo, la momentul potrivit, cu o bună parte din armata sa.

Aici se aşteaptă şi se veghează asupra celor ce se întîmplă în lumea creştină, lăsînd la o arte amănuntele şi se aşteaptă o primejdie comună şi ⟨se doreşte⟩ să nu se pună lemne pe focul revoltei pregătite a duşmanului comun.

Aceştia au luat în stăpînire Ţara Românească, dar nu vor să respecte înţelegerile pe care le au cu polonezii, care doresc să numească ei domnul acolo şi să plătească aici tributul. Turcii urmăresc să fie ei stăpîni şi să aşeze domnul care să depindă de ei şi nu de polonezi. Şi aşa ar dori să procedeze încet, încet şi în Moldova, căci necredincioşii nu-şi respectă cuvîntul dat decît atunci cînd le convine [...][2].

---

[1] Schimbările făcute în comandamentul armatei otomane, unele succese în Ungaria.
[2] Despre Cigala paşa.

223 **1600 decembrie 23, Constantinopol.**

[...][1]. Il Mamuth bassà fin'hora è dentro la Valachia con suo essercito, et suernira anchora per quanto si ode attendendo a ben munire la nuoua fortezza iui edificata, oue prima anticamente fabricata era, ma hora conserto et ripigliato tutto il distretto da due ò tre milla fuochi,

l'han circondato di muri et ridotto in forma di buona fortezza. Luogho opportuno uolendo di andarsene alla uia sopra la Transiluania. Vero che temono dal Michál il quale se ben non è in quel uighor come prima, tutta uia è in stato tale che temono anco questi tutti loro disegni. S'ha fatto motto, ma di lontano, et per ciò non stimato per uero douer uenire non se che messo del'imperator a questa sdegno con questi per occasione che non ui hanno atteso à quanto conuenero insieme del gouerno della Valachia ·...][2].

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 76, c. 71—73; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, vol. 60 A, f. 174—175.

...][1]. Mahmud paşa cu oastea sa se află pînă acum în interiorul Ţării Româneşti şi după cîte se aude va ierna aici, pregătindu-se să facă întărituri de bună calitate la noua fortăreaţă construită aici în acelaşi loc în care fusese construită mai înainte. Acum întreaga regiune este împînzită şi consolidată cu 2 000 sau 3 000 de focuri. Zona este înconjurată de ziduri şi astfel i-au dat înfăţişarea unei fortăreţe. Locul este potrivit deoarece vor să meargă pe drumul către Transilvania.

E adevărat că se tem de Mihai care, deşi nu are aceeaşi vigoare ca mai înainte, totuşi este în stare să inspire frică în privinţa realizării tuturor planurilor lor. S-a vorbit, dar pe departe şi de aceea nu se poate aprecia ca un adevăr, că ar trebui să vină nu ştiu ce sol al împăratului la Poartă. Aşteptăm să vedem. Se aude că polonezii ar avea unele neînţelegeri cu otomanii din cauză că nu au aşteptat să hotărască împreună asupra domniei în Ţara Românească [...][2].

---

[1] Despre evoluţia evenimentelor militare din Ungaria, raporturile dintre regele Franţei şi ducele de Savoia, intenţia sultanului de a pleca pe cîmpul de luptă din Panonia.
[2] Despre Cigala paşa şi starea de revoltă din unele provincii imperiale.

224 ⟨1600—1601⟩, Constantinopol.

Iftihâr-i ümera-i'l-izâm-i'l-'Iseviyye [...][1].

Vilâyet-i Leh kıralı, hutimet 'avakibuhû bi'l hayr, ma'lûm ola ki:

Hâlâ merci'i selâttin-i zemân ve maksad-ı havâkin-i 'alişân olan âsitân-ı hilâfet-i âşiyâne elçiniz Andrian Rebovski vasıtasıyle mektûb-i sadâkat mashûbiniz vârid ve nâzil olub pâye-i serîr-i sa'âdet-masîr pâdişâhiya arz olundukda zimnıde derc ü beyân olunan kazâyânın cemî'ne ilm-i âlim ârâları mecrâ ve şâmil olub zamir-mendlerine mahfî bir dakika kalmamışdır.

Öyle olsa kadîm-ül-eyyâmdan hanedân-i refi'l- bünyânlarıyle idegeldüğiniz dostlukda sâbit-kadem olduğunuz ecelden hîle ve hud'a ile Erdel ve Boğdan vilâyatlerine müstevlî olub iki cânibin arasında fitne ve fesâd ve tahrîb-i bilâde mubaşiret iden Mihâl[2] bed-fiâlın def'-i mazarrâtına ihtimam ve intikal içün nâme-i hümâyûnları irsâl olunmağla bir hayli asker ile kansıları Boğdan voyvodası Eremia[3] voyvodanın muâvenetine gönderdüğiniz ihbârı mütevâtır oldukda Boğdan viilâyetinın ihtilâl sebebi ile Eremia voyvodanın askerin ulüfesine virecek ve sair mühimmatina sarf idecek hazinesi kalmamakla mûmâ-ileyhe takviyet içün

hazine-i amirelerinden dört kise altun gönderildüğinden gayri Tuna yalıları muhâfazasına serdâr[4] tayin olunan vezir Mahmud Paşa karındaşımızın yanında cem'iyyetde olan beğlerbeğiler ve sancak beğleri ve sair asâkir-i nusret-şiâr ile müheyyâ ve hazır ve kansilâr ve Eremia voyvoda taraflarına muterekkib ve nazır olub her vechile muâvenet ve her zamanda müzâheret lâzim gelürse te'hîr ve terâhî itmeyüb müfsid mezbûrın def'i mazarrâtında ve Eflâk ve Boğdan vilâyetlerinin istihlâsında sa'y ve ihtimâm itmek babında müşârün-ileyhe dahi hatt-i hümâyûn saâdetmakrûn ve evâmir-i aliyye irsâl olmağın müşârün-ileyh karındaşımız dahi kadirgalar ile Eflâk yakasına geçüb Yergögü kalesini kemâl istihkâm üzere binâ eyledüğünden mâada hâlâ Zülkadiriyye[5] beğlerbeğisi olan Eyyüb Paşa-yı bir mikdar asker ile Bükreş ve Tırgoşte câniblerine gönderdükde Mihâl bed-fiâlin Krava nâm mahalle zu'm-i fesâdı üzere hâkim nasib eyledüği Ban Galota nâm müfsidi ele getürüb başın kesüb ve yanında bulunan eşkıyanın ekserin kılıçdan geçürüb ve tabl-alem menkûslerini alub küllî yüz aklığı zuhure getürdüklerinden mâada kansilâr ile Eremia vayvoda dahi bir tarafda Mihâl muhîlin üzerine yürüyüb göz açdırmayub mukabele ve muharebe eylemekle lâîn-i mezbûr karara(?) tâkat getürmeyüb yanında olan eşkıya münhezim olub bölük-bölük etraf-ı cevânibe perâkende olmağla hâin ve hâsir mağlub ve munkesir firâr ve terk-i diyâr eyledüği ecelden Eflâk ve Boğdan vilâyetleri fesâd ve fitnelerinden âsûde-hal olub lâîn-i mezbûre küllî tabânce uruldugu haberi geldükden sonra Eremia voyvoda âsitâne-i devlet-âşiyânlarının rızası üzere hareket ve sadâkat ve istikâmet ile hizmet itmekle Eflâk voyvodalığı mûmâ-ileyh Eremia voyvodanın karındaşı Simon'a[6] inâyet olunu'bâdet-i kadim üzere sancâk ve üsküf ve sair levâzim virilüb lâzim gelirken asker ve gayri mühimmat ile imdâd ve muâvenet itmek içün müşârün-ileyh Mahmud Paşa karındaşımıza müekked hükm-ü şerif-alişan gönderilmişdir; bu bâbda nâme-i hümâyûnları sadr olmağla mektüb-i muhabbet uslûb tahrir ve terkim olunub irsâl olundı.

Hîn-i vusulda mâmuldır ki: kadim-ül-eyyâmdan âsitân-ı refi'l-mekânlarına olan dostluğunuz ve hüsn-ü civârenüz multezasınca min-ba'd dostlarına dost ve düşmenlerine düşmen olub kadimden âbâ ve ecdâd-ı kirâmlarina olan muhabbet ve ihlâs ve muveddet-i ihtisâsda sabit-kadem ve râsihdem olub mâ-beynde mün'akid olan dostluğunuzun ve sulh-salâhınızın istihkâmı hususunda sa'y olunmağla iki cânibden âyende ve revende ve tüccar emin ü sâlim varub gelüb devâm-ı eyyâm-i saltanat-ı padişahî ed'iyelerinde iştigalât olalar. Bâki ves-selâm.

Be — medine-i Kostantiniyye el-mahrûse

⟨Pe margine :⟩ *Pence, mühür, imzâ ve sahh.*

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme R. P. Polonă, r. 23, c. 386—387; Archiwum Głowne Akt Dawnich, Warszawa; Archiwum Koronne Warszawskie, Dział Turecki, karton 71, teczka 271, nr. 503; Mihail Guboglu, *Mihai Viteazul în documente turceşti*, în „Revista arhivelor", an. LII, vol. XXXVII, nr. 2, 1975, p. 155—157; Mustafa A. Mehmet, *Documente turceşti privind istoria României, 1455—1774*, vol. I, Editura Academiei, 1976, p. 145—146.

Glorios printre emirii mari ai neamului creştin [...][1], craiul vilaetului leşesc, sfîrşitul să vă fie cu noroc!

Să vă fie cunoscut că, sosind acum la cuibul de la Poarta Califatului, care este azilul sultanilor timpului şi reşedinţa hakanilor purtători

de glorie, scrisoarea voastră plină de sinceritate, prin mijlocirea solului Domniei Voastre, Adrian Rebowski, cînd a fost prezentată la picioarele tronului purtător de fericire al padişahului, împărăţia lor atotştiutoare au luat cunoştinţă de toate cele cuprinse şi arătate în ea, încît nimic nu a rămas ascuns şi tăinuit sufletului lor luminat.

Întrucît ţineţi prietenia pe care o aveţi din vechime cu înălţimea lor, vi se trimisese scrisoarea lor împărătească pentru a depune eforturi şi a vă ocupa de înlăturarea răutăţilor lui Mihai cel răutăcios, care, ocupînd cu viclenie şi înşelăciune vilaetele Transilvania şi Moldova, provocase tulburări şi intrigi între cele două părţi şi începuse să ruineze ţinuturile lor[2]. De aceea, la răspîndirea veştii că l-aţi trimis cu numeroşi ostaşi pe cancelar în ajutorul voievodului Moldovei, voievodul Ieremia[3], se trimisese şi din partea vistieriei lor împărăteşti patru pungi de galbeni pentru întărirea voievodului Ieremia, deoarece, din cauza tulburărilor din vilaetul Moldova, voievodul Ieremia nu mai avea bani de dat pentru lefurile ostaşilor săi şi de cheltuit pentru celelalte trebuinţe importante ale sale.

Afară de aceasta, şi vizirului Mahmud paşa, fratele nostru, care fusese numit serdar[4] pentru paza malurilor Dunării, îi fuseseră trimise un hatt-i hümâyûn, precum şi înalte porunci ca să stea şi el gata, împreună cu beilerbeii şi cu sangeacbeii şi cu ceilalţi ostaşi, purtători de noroc, adunaţi lîngă el, şi să fie atent şi să se uite spre părţile cancelarului şi ale voievodului Ieremia, iar la orice nevoie de ajutor şi oricînd va fi trebuinţă de sprijin, să depună, fără zăbavă şi fără întîrziere, eforturi şi străduinţe pentru înlăturarea pagubelor tulburătorului cel amintit mai sus şi pentru salvarea vilaetelor Ţării Româneşti şi Moldovei. De aceea sus-arătatul nostru frate, la rîndul său, trecînd cu galere în partea Ţării Româneşti, clădise, cu desăvîrşită întărire, cetatea Giurgiului. Afară de aceasta, cînd îl trimise, cu un număr oarecare de oşti, în părţile Bucureştiului şi Tîrgoviştei, pe Eyub paşa, care este acum beilerbei de Zülkadiriye[5], acesta pusese mîna pe răufăcătorul numit banul Calotă, pe care Mihai cel răufăcător, potrivit gîndurilor sale rele, îl numise stăpîn în localitatea numită Craiova şi, tăindu-i capul, trecuse prin sabie pe cei mai mulţi dintre rebelii aflaţi lîngă el şi, luîndu-le tobele şi steagurile lor nenorocite, arătase foarte mari bravuri.

Afară de acestea, şi cancelarul şi voievodul Ieremia, la rîndul lor, mergînd, dintr-o parte, asupra lui Mihai cel nenorocit, nu-i dăduseră răgaz şi, ciocnindu-se şi luptîndu-se cu el, afurisitul acela nu putuse să ţină piept, iar rebelii aflaţi lîngă el, fiind înfrînţi, se împrăştiaseră bulucuri-bulucuri în împrejurimi, din care pricină el fugise ruşinat şi umilit, înfrînt şi zdrobit, părăsindu-şi ţara.

Astfel, după sosirea veştilor că vilaetele Ţara Românească şi Moldova au fost salvate de tulburările şi de intrigile sale şi că afurisitul aceluia i s-au dat foarte multe palme, şi întrucît voievodul Ieremia procedase potrivit îngăduinţei Porţii fericirii glorioase şi slujise cu credinţă şi cu devotament, domnia Ţării Româneşti a fost acordată lui Simion[6], fratele voievodului Ieremia, dîndu-i-se, potrivit vechiului obicei, steag şi üsküf şi celelalte lucruri trebuincioase. De asemenea, i s-a trimis ilustră poruncă straşnică şi purtătoare de glorie şi sus-numitului nostru frate Mahmud paşa pentru ca, atunci cînd va fi nevoie, să-l ajute şi să-l sprijine cu oşti şi cu arme.

Fiind emisă, în această privinţă, scrisoarea lor împărătească, s-a scris şi s-a compus această scrisoare prietenească şi vi s-a trimis. La sosirea ei, sperăm ca, de azi încolo, potrivit cerinţelor prieteniei şi bunei vecinătăţi pe care le aveţi din zilele de altă dată, cu înalta reşedinţă a Porţii lor, fiind prieten cu prietenii şi duşman cu duşmanii lor, să menţineţi prietenia şi sinceritatea, amiciţia şi devotamentul pe care le aveţi din vechime faţă de părinţii şi strămoşii lor glorioşi şi, străduindu-vă pentru întărirea prieteniei şi a păcii încheiate între cele două părţi, călătorii şi negustorii să se ducă şi să se întoarcă teferi şi cu bine, dintr-o parte şi alta, şi să se roage pentru dăinuirea zilelor împărăţiei padişahului. În rest, salutări.

Din oraşul
Constantinopol
cel bine păzit .

⟨Pe margine, semnătura, sub pence şi sigiliu⟩ : Ahmed
⟨Însemnare :⟩ Verificat :

---

[1] S-a renunţat la unele formule diplomatice.
[2] De obicei, dregătorii otomani foloseau în actele lor o terminologie vulgară, de denigrare a celor care se ridicau împotriva intereselor lor. Acţiunea lui Mihai de unire a Moldovei cu Ţara Românească şi Transilvania era atît împotriva intereselor otomanilor cît şi ale polonezilor, aliaţii lor. De aceea prin cuvinte de felul celor de mai sus ei încercau să incrimineze pe voievodul român, iar prin acţiunile ce le vor întreprinde vor contribui şi la căderea lui.
[3] Ieremia Movilă, domn al Moldovei (1595—1606).
[4] *Serdâr*, comandant de oaste, de expediţie militară.
[5] *Zülkadirye*, provincie în Anatolia.
[6] Simion Movilă, domn al Ţării Româneşti (octombrie 1600 — iunie 1601 ; iulie 1601 — august 1602) şi domn al Moldovei (iulie 1606 — septembrie 1607).

225 **1601 ianuarie 17, Viena.**

Michael Wayvoda exhibet suam postulationem, proxime Suae Serenitati oretenus prolatam, scripto, unde Sua S. clementer intelligere dignabitur, quaenam sit causa sui, tum huc adventus tum vero ad S. Maiestatem proficiscendi.

Quandoquidem S.M. Caes. quasdam litteras in Persiam transmittendas ad ipsum Wayvodam direxerat, ipse autem, iam loco movens, praefatas litteras in itinere receperit, ac occassio transmittendi ipsi iam defuerit, ideo easdem Sacrae Caes. Regiaeque Maiestati remittendas Suae Serenitati restituit, clementi eius gratiae submittens, sive ipsam per peculiarem cursorem dictas litteras Pragam remittere, vel vero ipsius Waivodae servitori specialiter Pragam mittendo reliquere voluerit.

Supplicat praeterea, dignetur Sua Serenitas ipsi permittere ut per postam suum specialem hominem Pragam versus proficisci concedere permittat, non alia de causa preterquam quod, cum ipse alios suos servitores ad Suam Maiestatem ablegaverit, illi autem ubi versentur ignoret, dubittetque ut alio quopiam quam ad loca ipsis praescripta transfugerint, ideo ad inquisitionem de eorum statu faciendam perquirendum mittit.

Supplicat etiam, dignetur Sua Serenitas de meliori et commodiori uxoris et familiae suae provicione et honestiori aliqua tractatione, atque etiam pro securiori vitae sustentatione et conservatione provideri curare.

Denique, quia e re Christianitatis agitur, et non parum in eo situm sit, ut illi milites qui penes ipsum in maximis periculis S. Maiestati inserviuerunt fideliter ac in posterum iisdem pro usibus necessarii erunt, et quos ipse circa Cassoviam, Waradinum et alia confinia Transylvanica reliquit et quibus nullam solutionem praestare potuit, propter rerum omnium suarum spoliationem, ideo supplicat Suae Serenitati, dignetur de eorum etiam condigna provisione et sustentatione atque etiam solutione clementer prospicere, ne, insoluti et inedia coacti, vel alio dilabi, vel damna aliqua inferre cogantur.

De pecunia, de qua Suae Serenitati antea quoque supplicaverat, etiam nunc supplicat, ipsi conferenda et in usus, tam proprios, quam familiae ipsius, quam secum habet, sustentationem erogandam. Supplicat praeterea, dignetur Sua Serenitas hominibus ipsius quos in Transylvaniam et Walachiam ad expiscandum pro bono Reipublicae Christianae et Suae Maiestatis commodo ac etiam regnorum permansione ac familiae suae rerum omnium statu liberum passum elargiri atque patenti suo mandato, tam Transylvanis, quam aliis, serio interdicere, ne iis quae ex suis boeriis in has partes transire voluerit aliquo impedimento esse audeant, vel eos, prout consueverunt, rebus eorum spoliare praesumant.

Ultimo supplicat, dignetur Sua Serenitas quanto ticius fieri poterit, ad ipsius postulationem clementer se resolvere, nec eum hic ampliores moras trahere permittat, cum te Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestati, et toti etiam Christianitati sua haec a servitute Suae Maiestatis et offerenda in dies Turcarum tyrannidi resistendi emansio non parum periculi secum adferre possit.

Postulatio Michaelis Waivodae, 17 ianuarii prolata.

Arh. St. Buc, Colecţia xerografii Austria, pach. CCXXXII/1, f. 1—3; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 83; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 1139—1140.

Mihai voievod înfăţişează în scris cererea sa, prezentată de curînd, verbal, Luminăţiei Sale. De unde Luminăţia Sa va binevoi a înţelege cu blîndeţe care să fie de fapt cauza pe de o parte a sosirii sale aici, pe de alta a plecării la Maiestatea Sa.

Fiindcă Maiestatea Sa imperială îndreptase o scrisoare către voievod însuşi, pentru a fi trimisă în Persia, însă acesta plecase, a primit sus-zisa scrisoare pe drum şi ocazia de a o trimite i-a lipsit, de aceea a înapoiat scrisoarea Luminăţiei Sale pentru a fi remisă Maiestăţii Sale imperiale şi regale, supunînd graţiei binevoitoare a prealuminatului principe dacă vrea să remită el însuşi zisa scrisoare la Praga, prin mesager special, ori să o lase voievodului care va trimite la Praga în mod special pe servitorul său.

Roagă, afară de aceasta, ca Luminăţia Sa să binevoiască a permite voievodului să pornească un om special al său spre Praga, nu pentru altă cauză, ci fiindcă el însuşi trimisese alţi slujitori ai săi la Maiestatea Sa, însă nu ştie unde se află aceia şi nu e sigur dacă n-au fugit altundeva decît în locurile indicate lor, de aceea trimite un om al său pentru a face cercetare despre situaţia acelora.

Roagă chiar ca să binevoiască Luminăția Sa a se îngriji pentru un trai mai bun și mai potrivit al soției și familiei sale și un tratament mai cuviincios și chiar ⟨mai bună⟩ chibzuire pentru apărarea și păzirea vieții lor.

Apoi, fiindcă este în joc cauza creștinătății și nu puțin au avut de suferit pentru această cauză acei ostași care au servit cu fidelitate împreună cu el însuși pe Maiestatea Sa în cele mai mari pericole și vor fi trebuitori și în viitor și pe care el însuși i-a lăsat lîngă Košice, Oradea și alte hotare transilvănene și pe care nu i-a putut plăti, din cauza jefuirii lui de toate lucrurile, roagă deci pe Luminăția Sa să binevoiască a purta de grijă cu bunăvoință de aprovizionarea și întreținerea lor, ba chiar și de plata lor, pentru ca nu cumva, neplătiți și împinși de foame, să fie siliți a se împrăștia în alte părți sau să aducă pagube.

În privința banilor ce trebuie să i se dea, pentru care rugase și mai înainte pe Luminăția Sa, îl roagă și acum, în vederea cheltuielilor uzuale, atît pentru propria lui întreținere cît și a familiei sale, pe care o are cu sine.

Roagă, pe lîngă aceasta, ca Luminăția Sa să binevoiască a acorda liberă trecere oamenilor lui, pe care vrea să-i treacă în Transilvania și Țara Românească, pentru a iscodi spre binele creștinătății și folosul Maiestății Sale și chiar spre menținerea țărilor și a situației tuturor bunurilor familiei sale; la fel să interzică cu străşnicie printr-un ordin deschis, atît transilvănenilor cît și altora de a îndrăzni să împiedice în vreun fel pe aceia din boierii săi pe care ar vrea să-i treacă în aceste părți sau să cuteze, după cum obișnuiau, să-i jefuiască de bunurile lor.

În sfîrșit, roagă să binevoiască Luminăția Sa a rezolva cît mai curînd cererea sa și să nu îngăduie să mai fie purtat cu vorbe și tărăgănări, căci absența sa din serviciul Maiestății Sale ⟨unde⟩ era gata a da piept cu turcii, poate aduce cu sine nu puțină primejdie atît pentru Sacra Maiestate imperială și regală, cît și pentru întreaga creștinătate.

Cererea lui Mihai voievod, înfățișată la 17 ianuarie.

226 **1601 ⟨ianuarie 17⟩**

[. . .][1]. Intellexi ex literis Sac⟨ratissi⟩mae Ma⟨iesta⟩tis V⟨est⟩rae statum mei infortunij et deturbationis non satis constare, vnde benigne a me requirit, vt de omnibus punctis et articulis rerum gestarum, et vnde hoc tantum malum sumpserit exordium, eandem certificem et abunde informem. Ego vero quamprimum initium coniuratorum conspiratio sumpsit, subito frequentibus meis literis cum ex Transyluania, tum postmodum ex Transalpina ad Ma⟨iesta⟩tem V⟨est⟩ram datis conscripsi, ac eandem de omnibus rebus certificare volui. Sed quoniam omnes viae et aditus per Transyluanos fuerunt occlusi, effectum est, vt omnes meos nuncios quos cum literis meis ad Maiestatem Vestram expediui, ceperint, ac literas interceptas detinuerint, ea intentione vt proditionem quam contra Ma⟨iesta⟩tem V⟨est⟩ram meditati fuerant, more suo solito prosequi valerent. Quae quidem proditio quam longe lateque apud illos debachetur, toti mundo constat, ita vt non unius, aut alterius, sed multorum Principum et Dominorum suorum extiterint proditores. Et quod maximum est, Ma⟨iestat⟩em V⟨est⟩ram, Dominum benignissimum, cuius clementia impie abusi sunt, quoties ludificauerunt iniquis excogitatis coniuratio-

nibus, satis superque Ma⟨iesta⟩ti V⟨est⟩rae constant, quod etiam ex hac mea scriptura manifestabitur. Quam scripturam humilime porrectam quoniam rei magnitudo id requirit, supplex oro, dignetur consueta sua benignitate et clementia atque misericordissimis suis oculis perlegere et perponderare. Nullis vtar fucis et figmentis nec longis ambagibus benignas Ma⟨iesta⟩tis V⟨estr⟩rae aures offendam, sed fretus mea innocentia nudam proponam veritatem.

Ab eo die et hora quibus Sac⟨ratissi⟩mae Ma⟨iesta⟩ti V⟨estr⟩ae et toti Christianitati fidei vinculo strictissimo sponte et libere non solum me obstrixi ⟨sic⟩, sed et author fui Vaiuodis Transyluaniae ac Moldauiae, vt se eidem Sac⟨ratissi⟩mae Maiestati Vestrae penitus deuouerint, quorum vnum, videlicet Vaiuodam Aronem crudeliter et perfidè veneno extinxerunt, ideo solummodo quod Vestrae Maiestati Sacratissimae et non Sigismundo subesse volebat. Semper maximo cum ardore et sinceritate conatus sum meae satisfacere fidelitati, eamque conseruare et protegere. Quae fidelitas me eo adegit, vt vbicunque Maiestatis Vestrae hostes qui contra eandem moliri quicquam attentauerunt intellexi, omnibus postpositis iniuriam eiusdem, quam meam esse reputaui, vlcisci iuxta mei juramenti seriem desideraui. Et illud ipsum in Transalpina frequenter atque singulari auspicys Sacratissimae Maiestatis Vestrae victoria ad finem perduxi, ut ut sit, quod alij huius rei gloriam vendicarint; cuius rei testes mihi esse poterunt Sacratissimae Maiestatis Vestrae cataphracti. Quam multos vero et diuersos etiam praeter naturalem hostem Turcam infensissimos hostes habuerim propter meam erga Maiestatem Vestram fidelitatem, eadem benignè intelliget.

Provincia mea Valachia Transalpina non longis a sede Turcarum Tyranni, Constantinopoli dicta distat, quam itinere quinque dierum eamque solus Danubius a ditione hostili diuidit. In qua ego provincia tranquille et secure absque vllo metu degere potuissem, nisi me mea erga Maiestatem Vestram et totam Christianitatem fidelitas auocasset, sed nolens vi res Turcarum accessione militum meorum in Christianorum ruinam adaugere, sponte vltrò me ad ligam Christiani foederis obtuli, ac ipsum Tyrannum mea ab ipso defectione hostem reddidi implacabilem, sanguinisque mei sitientem. Cui hosti infensissimo semper ego auspicys Ma⟨jesta⟩tis V⟨est⟩rae restiti multosque gloriosissimos triumphos ac trophaea nominatissima reportaui, quod Maiestati Vestrae et toti Christianitati liquido constare potest, licet non defuerint, qui se immerito meis laboribus jactaverint, et gratiam Mai⟨es⟩t⟨a⟩tis V⟨es⟩trae aucupati sint. Tam infracto autem animo semper hostibus Christiani nominis restiti, vt nihil vnquam ab ijs metuendum esse duxerim, praesertim cum semper penes militem Christianum victoria steterit. Formidabilem et periculosissimum eum hostem habui, qui se nomine Christiano jactat, semperque violator foederis et tranquillitatis extitit, quales fuerunt Transyluani, qui in omnibus oportunitatibus quibus contra hostem naturalem vti potuissem, se semper opposuerunt, et suis machinationibus pium meum propositum ad promotionem rerum Christianarum susceptum interrumpere, innumeros ⟨sic⟩ [2] fidei et obligaminis sui, quod toti mundo manifestum est.

Imprimis cum Sigismundus spontanea voluntate Transyluaniam Ma⟨iesta⟩ti V⟨es⟩trae resignasset, non mediocriter gauisus sum, sperans maius auxilium Maiestatis Vestrae ex praesentia Serenissimi Archiducis Maximiliani, si is in Transyluania rexisset, tunc enim in omnibus rebus ad publicum Christianitatis bonum necessarij commoditates maiores et meliores sese obtulissent. At quamprimum Sigismundum receptum esse ac

ipsum Serenissimum Archiducem qui iam mediam viam attigerat, ludificatum, Commissarios quoque Maiestatis Vestrae, Reve⟨rendissi⟩mum D⟨omi⟩num Episcopum Agrien⟨sem⟩ et Mag⟨nifi⟩cum Dominum Istuanffi captos intellexi, subito gaudium meum versum est in luctum et moerorem. Quae res ex perfidia Transyluanorum patrata, licet non nihil me commouere poterat, nihilominus ego mei Juramenti non immemor, nunquam a fidelitate declinaui. Exprobraui Sigismundo et Transyluanis suam inconstantiam, et eis in memoriam praestitum juramentum reuocaui. Cumque nihil me proficere viderem, minaces quoque literas adiunxi, videns eo temeritatis deuentum esse vt etiam ipsi Commissary periclitarentur. Et monui vt fideles permaneant. Exemplum quoque fidelitatis etiam tunc extiti, vtque constantiores sint in fidelitate sua et intrepidi contra hostem, Danubium traieci cum meo exercitu, et longè lateque omnia ferro et igne in ditione Turcarum Tyranni vastaui. Praeterea obsesso per Zathersi Mehemetem Varadino, adhortans Transyluanos ad ferendum auxilium, bonam partem meorum militum, vt poteram, in subsidium expediui. Verum quo animo laboranti Varadino in odium Maiestatis Vestrae et suae Serenitatis succurrerunt, eodem modo mercedem à Deo qui nihil relinquit invltum scrutatorque est cordium, recipiunt.

Et haec est prima Transyluanorum contra Maiestatem Vestram proditio. Nam si fideles fuissent, Sigismundum non recepissent, sed cum totis viribus ex consensu prouinciae totius suam fidelitatem declarando proditoribus restitissent. Cùm verò tunc contra Sigismundum, adversus juramentum suam prouinciam Sacratissimae Maiestatis Vestrae inuadentem, non insurrexerunt, vti nunc fecerunt.

Altera proditio est facta, cum iterum Sigismundus Andream Bathori Cardinalem in Transyluaniam induxit, eique prouinciae habenas cum summa commendatione ipsius tradidit, et quod ipse solus possit ruptum cum Turca foedus denuò instaurare.

Et hoc contra Maiestatem Vestram actum est. Si igitur Transyluani tunc quoque, cum haec agerentur, fideles fuissent, meritò coniunctis viribus arma sumere debuissent. At illi vnanimi consensu in comitijs suis Cardinalem elegerunt, seque in praeiudicium coronae Regiae Maiestatis Vestrae subdiderunt Poloniae Regi, Turcisque et Tartaris. Haec licet, vt praemissum est, ita facta sunt, memor ego meae fidelitatis, non consentiens subdolis Transyluanorum, Polonorum, Turcarum legationibus, qui me ad defectionem persaepe solicitauerunt, constanter in mea fidelitate perseuerans, de singulis punctis et articulis legationum, praetactarum Maiestatem Vestram certificaui, responsa eis dando, ut mei ingenij exilitas parebat. Animaduertens tandem Transyluanorum irreuocabilem contra Maiestatem Vestram et Serenissimum Archiducem perfidiam, Commissariorum quoque et aliorum nunciorum Maiestatis Vestrae detentionem ac Serenissimae Archiducissae Mariae Christiernae lamentandum statum, et ⟨ex⟩ prouincia egressum ac totius Christiani Orbis perniciem, cum Transyluani, authore eorum Principe et Sigismundo, cum duobus praecipuis huius factionis antesignanis, qui nunc hic sunt, etiam meos et Chani Tartarorum nuncios, in vtilissima Legatione constitutos ante Varadinensem obsidionem detinuerant, tanquam fidelis seruitor Maiestatis Vestrae grauiter, vt debui, molesteque tuli, praesertim cum viderim Turcas, Tartaros et alios hostes quasi quoddam mondo tantum dedecus exprobrare et insultare, quod tanta ignominia tantus orbis Monarcha à vilibus Transyluanis affectus sit. Haec causa me mouit vt ego iniuriam Maiestatis Vestrae vlciscerer,

meoque exercitu Transyluanos Maiestatis Vestrae hostes ex mandato et benigna eiusdem voluntate impeterem et vi ac armis subjecerem. Ad quod opus perficiendum Maiestas Vestra Georgio Bastae, Generali Capitaneo partium inferiorum, clementer commiserat, vt mihi suppetias ferret, qui commissionem Maiestatis Vestrae neglexit, nunc autem absque vllo mandato et instructione, per me pro auxilio sollicitatus, contra me penes infideles Transyluanos aciem instruxit. Et licet nullo subsidio in debellatione Transyluanorum fuerim per Bastam adiutus, nihilominus vlterius iniuriam Maiestatis Vestrae ferre non potui, sed meis armis Transyluanos subieci, et vt denuò sese juramento ad fidelitatem Maiestatis Vestrae obstringerent, effeci. Prouinciam verò nomine Maiestatis Vestrae, non proprio, gubernaui, nec vnguem latum ab ea conclusione recessi, quam cum Domino Pezzen habui. Verum, quia vt vulpeculae non facilè mutant naturam versipellem ita Transyluani antiquam suam consuetudinem difficulter exuunt. Proindè Maiestas Vestra postremum hunc conflictum et mutationem Transyluanicam, nullisque temporibus obliterandum facinus benignè intelliget. Quoniam Transyluani magis pacem cum Turca, quam bellum et pugnam exoptant, videntes me habere bonas foederis cum Turca constituendi occasiones, quod foedus ego ex consensu Maiestatis Vestrae non serio, sed simulando, aliquando tractatui, bona verba hosti dando; Transyluani, ea ratione ducti, libenter foedus amplexi fuissent, et nisi priuatim minis et territationibus eos auocassem a proposito, in publicis eorum comitijs de foedere cum Turca ineundo deliberassent et conclusissent. Et quod majus est, privatim me requisiuerunt, ut, dummodo pacem cum Turca constituam majori cum sinceritate et alacritate jussa mea exsequerentur. Cum autem perciperent, se nullum responsum desideratum à me habere posse, confestim clandestinas machinationes excogitare, animumque ad proditionem applicare. Nam, cum Legatus Turcicus apud me in Transyluania esset, eum Transyluani clam conuenerunt et significauerunt, nullam, me in Transyluania gubernante, pacem sperandam, Legatumque monuerunt, vt aliquem modum Sigismundum restituendi quaereret, per quem pax firma et stabilis componi posset. Ex qua Transyluanorum occulta relatione Legatus Turcicus animaduertit, cum alijs Turcarum Tyranni consiliarys me simulate pacem tractare. Quam quidem versutiam et proditionem post discessum chausy Turcici, et non antea cognoui. Cum haec occultè tractarentur, et inter Transyluanos ac Moldauos et Polonos mutua fierent consilia et deliberationes, non procul a finibus Transyluanicis Sigismundus in Szuchaua, castro Moldauiae, aberat, vnde ille occultas suas literas ad eos, quos sibi fideles habebat, dedit, confirmans eorum animos in praeconcepta defectione. Quas literas cum mei intercepissent, eas perlectas Maiestati Vestrae transmisi, quae an redditae sint, ignoro. Hanc igitur proditionem, et Polonorum penes Sigismundum cum auxilio Turcarum et Tartarorum conflatam manum animaduertens, quod nimirum me ex Prouincia Transyluanica Maiestatis Vestrae deturbare vellent, ego tanto malo, necessitate adductus, mature obuiam ire debui, malens in hostili terra, quam in Prouincia Maiestatis Vestrae confligere et fortunam experiri. Itaque conducto exercitu Moldauiam ingressus sum, victisque Polonorum, Turcarum et Tartarorum cohortibus, pulso Ieremia Vaiuoda Moldauiae, qui Sigismundum restituere satagebat, prouinciam ilam in rationem Maiestatis Vestrae occupaui, et ad fidem pro fidelitate Maiestatis tuenda deponendam coegi.

Subjecta vero Moldauia, Transyluani perstiterunt in auitica sua perfidia; nam Moises Zekel, quem Generalem Capitaneum pronunciaueram, et toti exercitui meo praefeceram, cum alÿs Capitaneis praecipuis, Caspare Zibrik, et Georgio Mako, clam proditionem instituit, et per fluuium Nester in finibus Poloniae Sigismundum conuenit, ibique de mea nece consultatum et deliberatum est. Qua de re Moises Zekel cum suis complicibus fide mediante se Sigismundo obstrinxit, et ille se Moisi, quod literis mediantibus inter se confirmarunt. Deliberatio autem haec fuit, quod nimirum ex Polonia in Transyluaniam cum magno militum delectu et apparatu Sigismundus irrumpat, et me penitus seu aperto Marte seu clandestine e medio tollat; Quo facto, ego commotus, Polonis obuiaturus, militem in campum educere, et hostibus Polonis resistere procul dubio non praetermitterem; quod ego si facerem, conjuratores, determinauerunt, me captum Sigismundo, si fieri posset, tradere, sin minus, Georgius Mako, Capitaneus, se obtulerat eidem Sigismundo, quod me globo traijciet. Quam proditionem et conspirationem cum ex nonnullorum veterum fidelium seruitorum meorum relatione cognouissem, Moisem Zekel cum reliquis Capitaneis in aulam accersiui; qui, quoniam sibi proditionis conscius erat, cum suis complicibus ad Sigismundum transfugit, in Poloniam ac, vt. Transyluaniam concitaret, multos falsos et ementitos rumores de me circumferebat, vt tanto facilius deliberationem suam contra me cum Sigismundo habitam exsequi valeret, Transyluanosque ipsos auxilio Polonorum, quos propediem affuturos asserebat, confortauit; neque spe frustrati sunt. Exercitus enim Polonicus in subsidium ipsorum aduenerat. Quo comperto subito assiduis meis literis Bastam, Maiestatis Vestrae Generalem Capitaneum, vt mihi opem ferret, sollicitaui, quem mihi, fideli Maiestatis Vestrae, opem laturum, non Transyluanis, qui inconstantes semper et rebelles contra Maiestatem Vestram fuerunt, putabam. Non existimet Maiestas Vestra, Transyluanos ad praesentem rebellionem fidelitate esse adductos, vt se Bastae adjungerent, sed id effecit tarditas Sigismundi, cujus auxilium expectabant, et mea industria, ac contra illos rebelles apparatus, quibus rationibus moti, rebus desperatis se Bastae insinuauerunt, et sub specie ac praetextu fidelitatis in me insurrexerunt. Cujus Bastae improuisa gesta effecerunt, vt Moldauia ac Transalpina cum Canisa ex potestate Maiestatis Vestrae elaberentur, et quasi muneris loco donarentur. Quas prouincias cum Canisa sibi esse subjectas Turca applaudit, et cum summo tripudio gratias agit.

Haec modo Turcis arrident, in posterum de Transyluania, quod Devs auertat (verum ex Transalpina et Moldauia facilis erit Transyluaniae expugnatio) majores aget gratias. Quae tandem Regni Poloniae Coronae subjecta Turca ex deliberatione jam facta ejus est animi, vt partes Regni Hungariae, et alias propinquarum Regionum, in graue praejudicium Maiestatis Vestrae et totius inclitae Domus Austriacae, impetat et inuadat. Quod quum facile fieri possit, quis non videt, si praetactae prouinciae Polonis adhaeserint, qui nunquam Domus Austriacae beneuoli, sed totius Christianitatis hostes fuerunt, quod hucusque satis superque contestatum reliquerunt. Majori enim in Turcas beneuolentia etiam anno praeterito cum occulta practica sua, quam in Christianos fuerunt. Testatur id Polonia quae Turcas adjuuit, et Transyluania, quae ab his adjuta est. Moldauia quoque et Transalpina Polonorum fraudulentis artibus ereptae sunt. Quibus praehabitis, qualiter conflictus exercitus mei et Transyluanorum sumpserit initium, vt Maiestas Vestra benigne sciat, me nullius turbationis fuisse authorem, clementer exaudiat.

Transyluani sua versutia, in necem meam excogitata, modum quaesierunt, vt praemeditatam necem effectiue exequantur. Postquam enim Moisses Zekel in Poloniam cum suis complicibus ad Sigismundum transfugit, subito Nobilitas Transyluanica seorsim castra metata est, (exceptis comitatibus Hunyadiensis et Seoreniensis qui mihi astiterunt) expectando Polonorum auxilium cum Sigismundo. Sed et Sigismundus venire tardauit, et ego interim meum exercitum vndique conuocaui; quod ego non alia ratione aductus feci, proeterquam vt unitis viribus contra Ibraimum, quem tunc ad Albam Graecam consedisse perceperam, procederem, vt, si hostis Hungariam inuaderet, cum a tergo insequerer, omnem meum exercitum Moldauinum, Transalpinum et Transyluanum mature disposueram et ordinaueram, quibus modis, uijs et artibus Danubium traijcerent, vt in terra hostili meum ex omnibus prouincijs exercitum coadunarem. Cum autem tam piam cogitationem e re totius Christianitatis haberem, et Transyluanos, qui tunc penes Tordam oppidum erant, ad castra mea, quae ad Szaz Szebes ciuitatem posueram, inuitarem, se propter summam egestatem et penuriam rerum omnium venire non posse responderunt, sed, vt eos ibidem relinquerem, supplices orauerunt, paratos se fore ad primam Commissionem meam mihi adjuncturos. Tandem quando Szaz Szebes mouere vellem, eos ad me venire jussi, proditionemque jam contra me factam, mihi ignotam simulaui. At illi tunc suam fraudem manifeste detexerunt, respondento, se nunquam contra Turcam penes me arma sumpturos. Quibus sic habitis ad Transyluanos cum literis meis nuncios misi, ne tantae commoditatis, quam contra Turcam habebam, essent turbatores, quos illi captiuos detinuerunt, nullumque vnquam responsum dederunt. Quam mutationem et instabilitatem agnoscens, Ioannëm Raz, Nicolaum Vaida et Martinum Horuath ad Maiestatem Vestram de singulis rebus actis eandem certificaturus, expediui, qui omnes propter occlusos passus intercepti sunt, et alij multi ex illis capti, alij in fossam salinariam praecipitati. Tantam temeritatem ego animaduertens, non inueni alium modum, quam vt personas Ecclesiasticas Catholicae religionis et Lutheranae ad eandem Legationem suscipiendam destinarem, qui eos a malo proposito, vnde totius Christianitatis excidium sequi posset, deterrerent. Sciebam enim, me nunquam tantam commoditatem debellandi Turcas habiturum, praesertim si trium prouinciarum milites, qui cum Transyluanis numerum centum millium excessissent, penes me habuissem. At neque illi quicquam profecerunt, nec eos a concepta malitia vllo modo reuocare potuerunt, quin parum abfuit, quod praesertim Catholicum sacerdotem non interemerunt, tanta pertinacia indurauerant Sigismundum praestolantes. Interuallo temporis intercedente, sollicitaui Bastam literis meis, vt mihi opem ferret, qui se laturum obtulit. Verum cum Transyluaniam ingredi vellet, exercitus Transyluanorum viam, qua ad me venire debebat, occlusit, et mutato consilio et deliberatione cum Polonis habita, Bastae suppetias requisiuerunt, non quia fideles fuerunt, sed quia desperato auxilio Polonico propter tarditatem Sigismundi se viribus impares esse judicauerunt. Eergo conjunctis ad Tordam Transyluanorum et Bastae castris, me ad Szazsebes existente, sine mora contra me mouerunt. Ego autem majorem exercitus mei partem (eo, quod Transyluanos, hostes, si soli fuissent, non metuebam) in finibus Moldauiae et Valachiae, contra Turcam processurus, reliqueram, neque enim quicquam antea de conjunctione Bastae et Transyluanorum audiveram, qui quamprimum vniti sunt, mecum decertaturi, appropinquauerunt castris meis. Viso autem Cataphractorum exercitu, obstupui, quod se perfidis

Transyluanis conjunxerint. Et licet res erat in armis, nihilominus etiam tunc causas percunctatus sum, vnde tanta sanguinis Christiani effusio ortum trahat. Qui nullum aliud responsum dederunt, praeterquam vt Transyluania cederem. Cumque mihi non constaret, cujus nomine vellent Transyluaniam occupare, ad simplicem requisitionem turpiter recedere non potui, praesertim, quod nullum Maiestatis Vestrae super ea re mandatum videram. Tanta enim etiam tunc in Maiestatem Vestram fidelitate fui, quod mandatum Maiestatis Vestrae, si quod haberent, producendum rogarem, aut, si illud deesset, saltem credentionales Maiestatis Vestrae requirebam, ad omnia jussa et mandata ejusdem fideliter et prompte obsecuturus, aut, si neque credentionales in promptu essent, paria instructionum, si quae a Maiestate Vestra haberent, perlegere cupiebam. Verum illi nihil mihi responderunt, cujus voluntate et instructione contra me insurrexerint; hoc vnum vrgebant simpliciter, vt Transyluania cederem. Sed quia non videram, ad cujus mandatum occupandam Transyluaniam deseram, et quia saepius propter mutationes Transyluanicas in maximis periculis versatus sum, turpiter recedere non potui, eo quod nullum auxilium contra Turcam, deficientibus Transyluanis, sperare licuisset. Deinde, quod persaepe me in manus hostiles tradere conati sunt, sed Dei beneficio adjutus sum propter meam sinceritatem. Demum quod in necem meam conspirauerint, cujus conspirationis testes, si necesse fuerit, literas proprij eorum manibus subscriptas et obsignatas, coram Maiestate Vestra producere potero. Tandem multum diuque cogitans, cum nullum responsum habere potuissem, licet delectum apparatum militum meorum non habuerim, nihilominus sine pugna Prouinciam a Maiestate Vestra abalienare nolui, ne in praejudicium Transyluani subjaceat hominis imperio. Verum constat quam plurimis quod in ipso pugno ingressu me fidelem esse Maiestati Vestrae et ore proprio confessus sum, et per nuncium cum protestatione significaui. At his rebus nequaquam moti, acies instruxerunt, sine cunctatione decertaturi. Ego vere Christianus existens, qui contra Christianos debacchari non consueueram, necessitate adductus, non eo modo pugnaui, quo solebam cum hoste naturali decertare, meos verbis et exemplo ad pugnam accendere, primumque impetum hostilem recipiendo, sed videns acies Christianorum, misericordia motus, et ne sanguis innoxius propter quorundam impiorum volubilitatem effundatur, non primum impetum vt consueueram sustinui, sed recessi, non, quia aut viribus impar fuerim, aut animo defecerim, sed quia perhorrescebam gladium, qui antea hostilem cruorem copiosum bibit, sanguine Christano madefacere. Cumque mei milites, quos antea in pugna semper praeiui, me in hoc conflictu praesentem non viderent, animo diffidentes, non propter trepidationem aliquam sed ob meam absentiam, aliquid sinistri mihi euenisse existimantes, terga dederunt. Haec est series conflictus mei et Transyluanorum cum Basta, qui conflictus Ibraimo Canisam expugnandi ansam dedit opportunam. Post fugam vero quanta crudelitate desaeuierint Transyluani, incredible fortassis dictu videbitur, quia inauditum est, verum certissimum. Nam Siculos, qui post fugam ad montes fugerant, ad fidem Maiestatis Vestrae de montibus euocarunt, et violatis pactis nongentos in vno monte inaudita immanitate trucidauerunt. Iam vero sequenti die, fugato meo exercitu, versus Valachiam tendens, penes Cibinum reperi exercitum meum Transalpinum duodecim millium armatorum, quibus Petrus Husar praefuit, illinc procedens ad Fogaras occurrit cum exercitu Moldauico Joannes Szelestei, qui commiseratione mei infortunij ducti eo animo omnes fuerunt, vt Transyluanis de-

nuo confligant, meamque vlciscantur injuriam. Quos ego cum multis adhortationibus eo quod Turcicam practicam esse dicebam, vt mutuis non armis jugularemus, mitiores redditi; deinde quod exercitum Polonicum cum Sigismundo fines Transyluaniae penes Tattros, oppidum Moldauiae, ingressum esse, Moisem quoque Zekel velitando per Bistriciam, Siculos ferro et igne vastare asserebam, quibus rationibus meos jam insultantes feci mansuetiores, ne sanguis Christianus per arma Christianorum funderetur. Sic ego propter commodum publicum, non attentis meis injurijs, et damnis infinitis, Joannem Szelestei ad Transyluanos expediui, per quem omnem statum Transyluaniae praesertim Bastae exposui, vt diligenter inuigilet contra Polonos, ex quibus quosdam, quos mei in captivitatem abduxerunt, pro majori certitudine Bastae transmiseram. Verum eo perfidiae et impietatis Transyluani deuenere, vt Szelesteium, meum nuncium, in compedes injecerint, et diris vinculis et verberibus exceperint, ac, prout in itinere percepi, manus et pedes ejusdem contuderint, propter cujus immites cruciatus poenam condignam merentur, tanto magis, si crudeliter, vt ferunt, necatus est. Cujus necem Maiestas Vestra inultam ne patiatur, supplex oro.

Fuit enim is ex fidelibus Maiestatis Vestrae seruitoribus; ac praeterea Legatione functus est; Legatos autem non solum Christianos, sed etiam Turcas et quosuis Ethnicos turbare, molestare et captiuare, multo magis interimere lex vetat communis. Post haec animaduertentes, ex alijs quoque partibus se multos habere aduersarios, Sebastianum Teokoli ad me in munere Legationis expediuerunt, cum multis alijs potioribus Transyluanis nobilibus, quos ego ob respectum communis boni perhumaniter excepi, et juxta eorum desiderium omnibus mihi propositis conditionibus steti. Et licet mea fides, semel coram Reverendissimo Domino Episcopo Agriensi et Domino Istuanffi deposita, non vacillauerit vnquam, sed semper constanter perseuerauerim in fidelitate (non enim eram subiectus mutationibus Transyluanicis, quorum consuetudo est, bis in die pejerare,) tamen acceptaui juramenti depositionem, et in Transalpinam immemor injuriae trajeci, vnde Bastam, vt diligenter attendat, monui, ne prouincia ex manibus, Maiestatis Vestrae astu et fraude Polonorum auellatur, mihique, si necesse fuerit, in Transalpina contra Polonos et Turcas opituletur. Quid supererat, quod pro Christianitate agere debuissem? Vt autem majorem mihi conciliarem beneuolentiam et indubitatam redderem meam fidelitatem uxorem, filium meum et filiam pro pignore in Transyluaniam ablegaui, ita tamen vt filium meum statim ad Maiestatem Vestram transmitti cupiuerim. Verum, vt inaudio, sub custodia detinentur, misereque etiam nunc tractantur, ac egestate summa laborant. Quod licet non promeruerim, tamen pro bono Christianitatis, pro quo haec omnia patior constanti animo, ferre debeo, causamque meam DEO vindici committo.

Postquam Transalpinam non dùm restauratis viribus penetraui, vndique me circumseptum hostibus sensi; hinc Polonus, illinc Turca agris, oppidis et villis vastitatem inferebant, armenta quoque abigebant, praedam capiebant, miseram plebem in captiuitatem crudelissimam, instar pecorum, abducebant, ita, vt propter multas depopulatione, et captiuorum multitudinem longè lugubrior sit facies Transalpinici soli, quam fuit Sinani cum exercitu Turcico omnia demolientis. Saepe auxilium Transyluanorum instanter, sed frustra instanter vrsi. Spreto enim priuato et publico commodo, hoc solum intenderunt, vt me e medio tollant. Verum licet in tanto periculo versarer, nihilominus nunquam sola Polonorum castra metuissem, si ex alia parte Turcici belli flamma exorta non fuisset. Nam biduo cum

Polonis feliciter conflixi. At, quia ex vna parte Polonus vrgebat; ex alia Turca infestis armis instabat; ex tertia vero parte, nimirum ex Transyluania, quos amicos et non hostes esse putarem, in prouinciam Transalpinam Moises Zekel, Praefectus miitum Sigismundi Bathori irrupit, tam diuersis et atrocibus hostibus circundatus nullas. Transyluanorum promissas suppetias sperans, coactus sum per longitudinem alpium Transalpinae versus Kraliouam recedere, Polonorumque ferociam vitare; vnde denuo frequentissime opem Transyluanorum imploraui, quam impetrare non potui. In memoriam reuocaui pacta, literas fidei et obligamina, quibus se obligauerant, sed frustra omnem operam perdidi, eo, quod jam in meam necem conjurauerant. In his tantis periculis constitutus, nullum aliud remedium adhibere tanto malo sciui, quam ad Maiestatem Vestram, cui semper fidelis extiti, confugere, vt in cujus obsequijs deuotissimus semper fui, ejus benignitatem, omnibus benemeritis obuiam, experirer. Quo in itinere in phalanges Turcarum incidens, quorum antesignani erant Beg Bodoniensis et Nicopoliensis, qui Danubium trajecerant, in auxilium Polonorum venturi, praemisi Banum Krajouiensem, qui hostem adoriretur; quo facto auspicijs Maiestatis Vestrae dextrè conflixi, multis hostium desideratis, et, Begis praetactis interemptis, vexilla eorum intercepi, quorum praecipuum mecum est. His malis circumseptus, directe ad Maiestatem Vestram perditiones eiusdem et Transyluaniam non multa manu penetraui, vbi quas calamitates, injurias et insurrectiones perpessus sim, fortassis Maiestas Vestra benigne intellexit. In multis locis gentem meam inauserunt, eosque absque vllo respectu interemerunt. Ex Castro Deua in Transyluania tormenta in me direxerunt, in fluviam Maros quosdam ex meis praecipites egerunt, et quae calamitas non in vno loco solum sed per totam Transyluaniam grassata est. Eo non contenti in Corros Baniam Tansyluani literas miserunt, quibus vt contra me insurgant serio commiserunt. Praeterea milites Lippenses et arcis Jeneo insecuti sunt, sed propter virium suarum imparitatem in meos homines irrumpere ausi non sunt. Hoc ordine et hoc modo calamitatibus onustus ad Maiestatem Vestram nudus, omnibus meis bonis spoliatus, perueni. Omnem meum Thesaurum, preciosas margaritas quas abunde habui, res argenteas et aureas, vestes non contemnendas, equos complures non exigui valoris, denique omnia quae habui in mea potestate penes meam pro Maiestate Vestra fidelitatem perdidi, eisque rebus, quas non contemnendas magno mihi sudore et laboribus aquisiueram exutus, quo me vertam nescio. Sed nec iter hoc meum continuare prae necesitate estrema potuissem, nisi quorundam ope et subsidio adiutus fuissem. Quae tanta tamque varia damna licet ego perpessus sim, maiora tamen Maiestas Vestra et tota Christianitas propter trium provinciarum abalienationem, unde non levis pernicies oriri et emanare potest. Ac proinde non ego solus, qui ad hanc rem insufficientem me cognosco, sed tota Christianitas instare debet, vt in fidefragos Prouinciarum Maiestatis Vestrae abalienatores animaduersio fiat, ac poenam luant condignam. Haec omnia pro mea in Maiestatem Vestram fidelitate, vt sunt, absque vllo fuco sincere declarare volui. Quae vt commodius fierent, in propria persona humillime Maiestati Vestrae propositionis ⟨causa⟩, cum magnis discriminibus adueni.

Quocirca cognita mea in Maiestatem Vestram et totam inclytam domum Austriacam fidelitate, quam testatam reliqui multis praelijs, in quibus cominus et eminus pro temporum diuersitate infracto animo pugnatum est, meam sinceritatem et zelum declarando, eo maiori cum alacritate ad Maiestatem Vestram supplex accessi, quo omnibus benignam eiusdem gratiam

patere scio. Itaque Maiestas Vestra suis misericordissimis oculis intuens, munera, damna et calamitates quibus affectus sum ac etiam fidelitatem penes quam haec fortunae ludibria accepi, me quoque solita sua clementia et benignitate protegat, vt et exemplo meo incitati, alij quoque Principes et Proceres constanter fideliter sequantur, et hostes mei, qui me Maiestatis Vestrae auxilium in mea necessitate nunquam consecuturum vaticinati sunt, confundantur et insultare non audeant. De qua Sacratissimae. Maiestatis Vestrae inaudita clementia et incredibili benignitate nunquam dubitaui, quin etiam nunc crecto animo summam eiusdem clementiam in hac mea à Regno deturbatione et bonorum omnium amissione humilimè expecto. Quam perpetuis meis et fidelissimis obsequijs vita durante, etiam cum sanguinis effusione mei demissè promereri conabor.

Quibus verò medys et rationibus his omnibus malis remedium adhiberi possit, cum Sacratissima Maiestas Vestra pro sua sapientia, quae sanè admirabilis est, considerabit, tum ego, si ad tractationem admissus fuero, et potiores suos consiliarios, Sacratissima Maiestas Vestra ad id designauerit, pro tenui meo ingenio lubens patefaciam. Ac fortè modus quem proposuero non solum Maiestati Vestrae et Augustissimae Domui suae, sed vniuerso orbi vtilissimus et commodissimus erit. Nam video Turcas et alios aduersarios indies maiora incrementa sumere et jam extremam perniciem etiam hisce partibus et locis meditari.

Sacratissimae Maiestatis Vestrae Caesareae et Regiae
Humilimus et perpetuus Seruitor, subditus et fidelis

Michael Waiuoda Transalpinae

Arh. St. Buc. Colecția microfilme Austria, r. 202, c. 467—479; Kriegsarchiv Wien, Hilfsorgane des Hofkriegsrates, des Hofkriegs-Kanzlei-Archivs, XV/5 F. 1—9, orig.; Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXIII/15 Haus- Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 84) copie. Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 230—237; Al. Papiu Ilarian, *Tesaur*, I, 1862, p. 253—270; N. Iorga, *Scrisori de boieri, Scrisori de domni*, ed. a III-a, 1932, p. 233—249.

[...][1] Din scrisoarea Maiestății Voastre Sacre am înțeles că nu este suficient de cunoscută situația nefericirii și a înlăturării mele, de aceea mi se cere cu bunăvoință să adeveresc și să formulez amănunțit, punct cu punct, despre toate cele întîmplate și de unde au pornit atîtea rele..

Eu însă, îndată ce a luat început uneltirea conspiratorilor, numaidecît am scris și am trimis Maiestății Voastre numeroase scrisori, atît din Transilvania, cît și mai apoi din Țara Românească, voind a vă înștiința despre toate. Dar fiindcă toate drumurile și intrările au fost închise de către transilvăneni, s-a întîmplat de au căzut în mîinile lor toți solii mei trimiși cu scrisori către Maiestatea Voastră, iar scrisorile interceptate au fost reținute, spre a putea săvîrși, după obiceiul lor, trădarea plănuită împotriva Maiestății Voastre. Că trădarea face la ei pîrjol în lung și lat, o știe toată lumea, căci nu unul ori altul, ci o mulțime de principi și domni de-ai lor au fost trădați de către dînșii. Ba mai mult, Maiestatea Voastră știți prea bine de cîte ori au abuzat ei cu nelegiuire și și-au bătut joc de clemența Maiestății Voastre, cel mai bun stăpîn al nostru, punînd la cale conspirații dușmănoase, ceea ce va ieși la iveală și din această scrisoare a mea. Avînd în vedere gravitatea lucrului, rog plecat să binevoiți a citi și cerceta această scrisoare cu obișnuita voastră bunătate și clemență și cu ochii cei mai milostivi. Nu

voi supăra auzul Maiestății Voastre folosind cuvinte meșteșugite și plăsmuite sau lungi ocolișuri, ci, sprijinit pe nevinovăția mea, voi spune adevărul pur.

Din ziua și ceasul în care slobod și de bună voia mea, nu numai că m-am îndatorat prin cea mai strînsă legătură de credință către Maiestatea Voastră și către toată creștinătatea, ci am îndemnat și pe voievozii Transilvaniei și Moldovei să se plece și ei cu totul Maiestății Voastre Sacre — dintre care unul, și anume voievodul Aron, a fost ucis prin otravă în chipul cel mai crud și viclean numai pentru că voia să asculte de Maiestatea Voastră, și nu de Sigismund Báthory — de atunci mi-am dat mereu silința cu cel mai mare zel și cu sinceritate să-mi îndeplinesc datoria de credință, să o păstrez și să o apăr. Am împins această credință pînă acolo, încît, oriunde am simțit că dușmanii uneltesc ceva împotriva Maiestății Voastre, eu, punînd totul la o parte și socotind ca urzit mie răul ce se pregătea Maiestății Voastre, am dorit să-l răzbun ca unul ce eram credincios jurămîntului meu. Și aceasta am făcut-o și în Țara Românească, adeseori și singur, sub auspiciile Maiestății Voastre Sacre, isprăvind cu biruință, deși alții și-au atribuit gloria acestui fapt. Maiestatea Voastră vă veți putea încredința despre acest adevăr de la călăreții voștri proprii.

Și apoi, afară de turc, dușmanul cel firesc, cîți alții și cît de feluriți și neîmpăcați dușmani mi-am făcut, numai pentru credința mea către Maiestatea Voastră, veți înțelege foarte ușor.

Provincia mea, Țara Românească, nu e mai departe de scaunul tiranului, ce se numește Constantinopol, decît cale de cinci zile și numai Dunărea o desparte de teritoriul dușmanului. În această țară, aș fi putut trăi liniștit, sigur și fără nici o frică, dacă nu mă simțeam chemat de credința mea față de Maiestatea Voastră și față de întreaga creștinătate. Eu însă nevrînd să sporesc puterea turcilor prin ostașii mei, spre distrugerea creștinilor, de bună voie m-am arătat gata a lua parte la Liga creștină, fapt prin care mi l-am făcut pe tiran dușman de moarte și însetat după sîngele meu. Cu acest dușman neîmpăcat am dat piept mereu, sub auspiciile Maiestății Voastre, cîștigînd o mulțime de biruințe din cele mai strălucite și prăzi de mare însemnătate, ceea ce nu poate să nu fie cunoscut Maiestății Voastre și creștinătății întregi, deși au fost unii care s-au lăudat pe nedrept cu faptele mele, căutînd să capete răsplata Maiestății Voastre.

M-am luptat împotriva dușmanilor numelui de creștin cu o inimă atît de neînfrîntă încît nici nu-mi venea a mă mai teme de dînșii, cu atît mai mult cu cît biruința a fost totdeauna de partea oastei creștine. Am avut un dușman formidabil și foarte periculos care, dîndu-și numele de creștini, au călcat alianța și au tulburat pacea : transilvănenii, care, în toate prilejurile unde puteam lucra cu folos împotriva dușmanului firesc, mi s-au împotrivit totdeauna și, uitîndu-și jurămîntul de credință și obligațiile, prin uneltirile lor au stricat planurile mele cele mîntuitoare, făcute spre binele creștinătății, cum toată lumea știe.

În primul rînd, atunci cînd Sigismund Báthory a lăsat Maiestății, Voastre Transilvania, părăsind-o de bună voie, m-am bucurat foarte mult, nădăjduind ajutor mai mare de la Maiestatea Voastră, prin venirea prealuminatului arhiduce Maximilian, dacă ar fi cîrmuit el în Transilvania, căci atunci s-ar fi oferit de la sine înlesniri mai mari și mai multe în tot ce privește binele general al creștinătății. Cînd însă am înțeles că Sigismund a fost primit iarăși în Transilvania și că prealuminatul arhiduce, care se afla la jumătate de cale, a fost înșelat, iar comisarii Maiestății Voastre,

preacuviosul domn episcop de Eger şi dumnealui Istvánffy au fost luaţi captivi, bucuria mea s-a întors brusc spre mîhnire şi întristare. Deşi acest fapt de viclenie a transilvănenilor nu putea să nu mă tulbure foarte mult, avînd însă înaintea ochilor jurămîntul meu, nu m-am abătut nicidecum din calea credinţei. Dimpotrivă mustrînd pe Sigismund şi pe transilvăneni pentru nestatornicia lor, le-am adus aminte jurămîntul ce au făcut, şi văzînd că şi cu aceasta nu folosesc nimic, şi că îndrăzneala lor a mers pînă la a primejdui viaţa comisarilor, am adăugit şi ameninţări, sfătuindu-i să rămînă credincioşi şi să fie mai statornici în credinţă şi fără frică împotriva duşmanilor. După aceea, trecînd Dunărea cu oastea mea, am mistuit cu foc şi sabie ţinuturile tiranului turc. Afară de aceasta, pe cînd Oradea era împresurată de Satîrgi-Mehmet, îndemnînd din nou pe transilvăneni a da ajutor, am trimis însumi acolo o bună parte din oastea mea, cît mi-a fost cu putinţă. Însă după inima cu care, din ură asupra Maiestăţii Voastre şi a Luminăţiei Sale, s-au arătat ei în privinţa ajutorului la Oradea, aşa să le răsplătească şi Dumnezeu, care vede gîndurile omului şi nu lasă nimic nerăzbunat.

Şi aceasta e cea dintîi trădare a transilvănenilor împotriva Maiestăţii Voastre, căci dacă ar fi fost ei credincioşi, n-ar fi primit pe Sigismund, ci, vădindu-şi credinţa, cu buna învoire a ţării întregi, ar fi ieşit înaintea trădătorilor cu toate puterile. Ei însă, atunci ca şi acum, nu s-au răsculat împotriva lui Sigismund, care năvălise în ţara Maiestăţii Voastre călcîndu-şi jurămîntul.

A doua trădare s-a făcut atunci cînd Sigismund a adus în Transilvania pe cardinalul Andrei Báthory şi, lăudîndu-l foarte ţării întregi, i-a dat cîrmuirea peste toată ţara, ca să poată înnoi singur alianţa cu turcii ce se rupsese; şi aceasta s-a făcut împotriva Maiestăţii Voastre. Dacă transilvănenii, pe cînd se făceau acestea, ar fi fost credincioşi, fără îndoială ar fi apucat armele cu puteri unite; ei însă, dimpotrivă, în adunarea lor au ales într-un glas pe cardinal, şi în paguba Coroanei regale a Maiestăţii Voastre, s-au supus regelui polon, turcilor şi tătarilor. Cu toate că acestea au avut loc aşa cum arăt, şi cu toate vicleneIe uneltiri ale transilvănenilor, polonilor şi turcilor, care, prin trimişii lor au încercat a mă trage în partea lor, eu am stat neclintit în credinţa mea, şi am înştiinţat pe Maiestatea Voastră despre punctele propunerilor ce mi se făceau prin acei soli, dîndu-le şi lor răspunsuri cuvenite, după cum m-am priceput. Încredinţîndu-mă apoi că nu mai e cu putinţă a întoarce pe transilvăneni din viclenia lor faţă de Maiestatea Voastră şi prea luminatul arhiduce, văzînd pe de o parte reţinerea comisarilor şi a altor trimişi ai Maiestăţii Voastre, pe de altă parte starea de plîns şi ieşirea din ţară a arhiducesei Maria-Cristierna, precum şi primejdia creştinătăţii întregi, şi luînd în seamă că transilvănenii îndemnaţi de domnul lor şi de Sigismund, împreună cu doi fruntaşi ai acestei uneltiri care acum sînt aici, opriseră înaintea împresurării Oradei pe solii mei şi pe ai hanului tătarilor, care erau însărcinaţi cu solie folositoare, ca un credincios al Maiestăţii Voastre nu am putut să nu mă înfurii foarte tare cu atît mai mult cu cît turcii, tătarii şi alţi duşmani, văzînd un monarh atît de mare tratat cu atîta ocară de către josnicii transilvăneni, începuseră a cîrti şi a batjocori cu neruşinare.

Acestea m-au îndemnat a răzbuna jignirea Maiestăţii Voastre, a lovi cu oastea mea din porunca şi cu voia Maiestăţii Voastre pe duşmanii transilvăneni şi a-i supune cu puterea şi cu armele. În acest scop Maies-

tatea Voastră aţi dat instrucţiuni lui Gheorghe Basta, generalul conducător al Părţilor Ungureşti de jos, să mă ajute, ceea ce el n-a făcut iar acum, chemat de mine în ajutor, el, fără nici o poruncă sau instrucţiune, şi-a unit oastea cu necredincioşii transilvăneni împotriva mea. Şi, cu toate că n-am avut nici un sprijin din partea lui Basta, eu, nemaiputînd suferi jignirea făcută Maiestăţii Voastre, singur cu armele mele am supus pe transilvăneni şi i-am făcut să jure din nou credinţă Maiestăţii Voastre. Iar ţara Transilvaniei am cîrmuit-o în numele Maiestăţii Voastre, şi nu într-al meu, neabătîndu-mă cît e negru sub unghie de la învoiala făcută cu dumnealui Pezzen.

Dar precum vulpea anevoie îşi schimbă năravul, aşa şi transilvănenii cu greu se pot dezbăra de vechiul lor obicei. De aceea Maiestatea Voastră veţi înţelege şi acest din urmă conflict şi schimbarea din Transilvania, o nelegiuire ce nu se va putea şterge niciodată. Fiindcă transilvănenii vor mai bine pace decît război cu turcii, văzînd că împrejurările îmi îngăduiau să închei o învoială prielnică cu turcul, învoială pentru care am şi tratat, însă cu îngăduinţa Maiestăţii Voastre, prefăcîndu-mă numai şi purtînd pe turci cu vorbe bune, ei, transilvănenii, luîndu-le de bune, ar fi primit cu toată inima această pace şi ar fi discutat şi hotărît pe faţă în adunările lor, dacă nu i-aş fi abătut eu de la acestea pe sub mînă, ameninţîndu-i şi speriindu-i. Ba mai mult, pe sub ascuns, ei m-au încredinţat că dacă voi încheia pace cu turcul, şi dînşii vor împlini toate poruncile mele cu mai multă sinceritate şi grabă. Văzînd însă că nu capătă nici un răspuns dorit de la mine, s-au întors îndată la viclenii şi uneltiri tainice, cugetînd planuri de trădare. Căci, atunci cînd solul turc se afla la mine în Transilvania, transilvănenii s-au dus în ascuns la dînsul şi i-au spus să nu nădăjduiască nici pace atîta vreme cît voi cîrmui eu Transilvania, ci să caute vreun chip de a instala iarăşi pe Sigismund, şi atunci pacea va fi sigură şi nestrămutată. Din aceste uneltiri, solul turc şi ceilalţi sfetnici ai tiranului pricepură că negocierile mele de pace sînt numai un joc. Despre această trădare însă eu am aflat numai după ce a plecat ceauşul turc.

Pe cînd planurile pomenite erau negociate şi se ţineau în taină sfaturi între transilvăneni, moldoveni şi poloni, Sigismund se afla nu departe de Transilvania în cetatea Sucevei, de unde trimitea pe ascuns scrisori către credincioşii săi, întărindu-i în gîndul lor de apostazie. Prinzîndu-se scrisori de acestea de către oamenii mei, eu, după ce le-am citit, le-am trimis Maiestăţii Voastre, dar nu ştiu dacă v-au parvenit. Văzînd această trădare şi oastea polonilor adunată lîngă Sigismund, împreună cu ajutorul turcilor şi tătarilor, cu scop de a mă scoate din Transilvania, în faţa acestei primejdii am fost silit de nevoie a o preîntîmpina din vreme, hotărît a mă bate şi a-mi cerca norocul mai bine în pămînt duşman decît în ţara Maiestăţii Voastre. Şi astfel, ducîndu-mi oastea, am intrat în Moldova şi, învingînd pe Ieremia voievodul Moldovei, împreună cu cetele polonilor, turcilor şi tătarilor care voiau a aşeza iarăşi pe Sigismund, am ocupat acea ţară, în numele Maiestăţii Voastre, şi am silit-o să facă jurămîntul de credinţă către Maiestatea Voastră.

Dar şi după supunerea Moldovei, transilvănenii au rămas tot în vechea lor viclenie, căci Moise Székely, pe care-l pusesem peste toată oastea mea, numindu-l căpitan-mare, şi cu alţii, căpitani de frunte, Gaspar Sibrik şi Gheorghe Makó, urzind altă trădare, au trecut peste fluviul Nistru la Sigismund Báthory, la hotarul Poloniei şi acolo s-au

sfătuit şi au hotărît asupra morţii mele, îndatorindu-se Moise Székely cu ai săi către Sigismund şi acesta către Moise, şi întărind legătura între ei prin înscris. Planul era ca Sigismund, cu oaste mare, bine pregătită, să năvălească din ţara Poloniei în Transilvania, şi pe mine să mă ucidă, sau în luptă pe faţă, sau în ascuns, chibzuind ei că eu, văzînd aceasta, fără îndoială voi ieşi cu oastea mea în cîmp deschis spre a întîmpina pe poloni, conspiratorii au hotărît să pună mîna pe mine şi să mă predea lui Sigismund, iar, neputîndu-se aceasta, căpitanul Gheorghe Makó s-a arătat dispus a-mi repezi un glonte.

Aflînd de la unii dintre vechii şi credincioşii mei oameni despre această trădare şi conspiraţie, am chemat la Curte pe Moise Székely cu ceilalţi căpitani. Ei însă, ştiindu-se trădători, au fugit cu complicii lor la Sigismund în Polonia, răspîndind o mulţime de minciuni despre mine spre a întărîta pe transilvăneni şi spre a putea îndeplini cu atît mai uşor planul urzit cu Sigismund împotriva mea. Totodată au întărit pe transilvăneni în gîndul lor, încredinţîndu-i că peste puţin polonii le vor veni în ajutor. Şi nu s-au înşelat în aşteptarea lor, căci oastea polonă le-a sosit în ajutor. Văzînd acestea, prin scrisori repetate, am chemat grabnic pe Basta, generalul conducător al Maiestăţii Voastre, cerîndu-i ajutor, socotind că mi-l va da mie, credinciosul Maiestăţii Voastre, iar nu transilvănenilor, care pururea au fost nestatornici şi neascultători faţă de Maiestatea Voastră.

Maiestatea Voastră să nu creadă că transilvănenii s-au răsculat din credinţă ⟨faţă de Maiestatea Voastră⟩ spre a se uni cu Basta. Pricina e întîrzierea lui Sigismund Báthory, al cărui ajutor îl aşteptau, precum şi iuţeala mea şi pregătirile mele împotriva acelor rebeli. Văzînd ei acestea şi deznădăjduind de venirea lui Sigismund, s-au alăturat lui Basta sub vălul şi pretextul credinţei, şi s-au răsculat împotriva mea. Urmarea acestei purtări fără socoteală a lui Basta a fost că Maiestatea Voastră a scăpat din mînă Moldova şi Ţara Românească şi Kanizsa, care au fost date duşmanului ca o răsplată ! Turcii bat din palme, nebuni de bucurie, pentru că văd aceste ţări, împreună cu Kanizsa, supuse lor. În felul acesta, turcilor le surîde ca în viitor să aibă foloase mai mari de la Transilvania, ceea ce să ferească Dumnezeu ! În adevăr, din Ţara Românească şi din Moldova, Transilvania se poate lua uşor. În sfîrşit, unindu-se această ţară cu Coroana Poloniei, turcul, după planul ce a făcut, are de gînd a năvăli în Părţile Ungureşti şi în alte ţinuturi învecinate, spre prejudiciul grav al Maiestăţii Voastre şi al întregii Case de Austria. Cine nu vede cît de uşor se poate face aceasta, dacă numitele ţări s-ar alipi la poloni care niciodată n-au fost binevoitori Casei de Austria, ci duşmani ai creştinătăţii întregi, ceea ce şi pînă acum s-a dovedit cu prisos ! Chiar şi anul trecut, prin uneltirile lor cele tainice, au arătat mai multă bunăvoinţă turcilor decît creştinilor. Mărturie e faptul că polonii au ajutat pe turci, şi turcii pe transilvăneni, asemenea şi Moldova şi Ţara Românească au fost răpite tot prin meşteşugurile cele viclene ale polonilor.

După cele de mai sus, rog pe Maiestatea Voastră să asculte cum s-a început încăierarea între oastea mea şi transilvăneni, ca să ştie că nu eu sînt începătorul tulburării.

Transilvănenii, după ce urziră planul de a mă pierde, au căutat chipul de a îndeplini acest plan. De aceea, după ce Moise Székely a fugit cu tovarăşii săi la Sigismund Báthory în ţara Poloniei, nobilimea transilvăneană, aşteptînd ajutorul polonilor cu Sigismund, aşează îndată

la o parte oastea ce avea (afară de comitatul Hunedoarei şi Severinului, care au rămas pe lîngă mine). Sigismund însă a întîrziat cu venirea, iar eu, pe de altă parte, am chemat oastea mea de pretutindeni. Aceasta nu o făcusem din altă pricină, ci numai ca astfel cu puteri unite să purced împotriva lui Ibrahim, despre care aflasem că se aşezase atunci la Belgrad, ca să-l apuc de la spate, dacă ar năvăli în Ţara Ungurească, căci luasem din timp toate măsurile spre a-mi aduna oastea din toate părţile, de pe unde era, din Moldova, Ţara Românească şi Transilvania şi spre a trece cu ea întreagă Dunărea în pămînt duşman. Avînd acest cuget bun şi mîntuitor pentru toată creştinătatea, am chemat şi pe transilvăneni, care erau atunci aşezaţi lîngă tîrgul Turda, ca să vină în tabăra mea de la cetatea Sebeşului Săsesc, ei însă au răspuns că, fiind lipsiţi de hrană şi de toate celelalte, deocamdată nu pot veni, şi s-au rugat să-i las acolo, făgăduind că, după ce vor fi pregătiţi, la cea dintîi chemare se vor uni cu mine.

În sfîrşit, cînd era să purced din Sebeş, le-am poruncit să vină la mine, prefăcîndu-mă că nu ştiu nimic despre conspiraţia lor împotriva mea. Atunci îşi vădiră înşelăciunea, răspunzînd că nu vor lua armele niciodată alăturea de mine împotriva turcilor. În zadar am trimisi solii mei cu scrisori la transilvăneni, rugîndu-i să nu strice prilejul ce aveam împotriva turcilor : ei au oprit pe solii mei şi nu mi-au dat nic un răspuns.

Văzînd această schimbare şi nestatornicie, am trimis la Maiestatea Voastră pe Ioan Raţ, pe Nicolae Vaida şi pe Martin Horváth, spre a vă înştiinţa despre toate ; însă toate trecerile fiind închise, aceştia şi mulţi alţii au fost prinşi şi aruncaţi în ocnele de sare.

În faţa unei îndrăzneli atîta de mari, şi avînd în vedere că nu voi avea mai bun prilej de a bate pe turci decît acum, cînd, unindu-se oastea celor trei ţări cu transilvănenii, numărul ei ar fi trecut de o sută de mii, am alergat la mijlocul ce mi s-a părut mai bun, însărcinînd oameni de legea catolică şi luterană să-i abată din pornirea lor ce putea fi foarte primejdioasă creştinătăţii întregi. Însă nici aceştia n-au reuşit nimic, neputîndu-i întoarce din răutatea lor,ba încă puţin a lipsit de n-au ucis pe trimişi, în special pe preotul cel catolic. Pînă într-atîta se împietriseră aşteptînd pe Sigismund !

În acest răstimp am cerut prin scrisori ajutor de la Basta, iar el mi l-a făgăduit ; voind însă a intra în Transilvania, am găsit calea pe care era să vină la mine închisă de oastea transilvănenilor. Aceştia îşi schimbaseră gîndul şi, sfătuindu-se cu polonii, au cerut ajutor de la Basta, nu pentru că erau credincioşi, ci pentru că întîrzierea lui Sigismund i-a făcut să piardă nădejdea în ajutorul polonez, şi vedeau acuma că puterile lor sînt mai prejos decît ale mele. Aşa, pe cînd stam eu la Sebeş, oastea transilvănenilor, unindu-se la Turda cu a lui Basta, se porni îndată asupra mea. Eu, (fiindcă nu mă temeam de transilvăneni, cît erau singuri), lăsasem partea cea mai mare a oştii mele la marginea Moldovei şi Ţării Româneşti, în faţa turcilor, neştiind nimic mai înainte despre unirea lui Basta cu transilvănenii care acum împreună se apropiau de tabăra mea, cu scop de a se bate cu mine. Văzînd oastea de călăreţi uniţi cu vicleniì transilvănenii, am rămas uimit, şi, cu toate că treaba ajunsese la bătaie, nu am putut să nu întreb de unde se trage aceasta ca să se verse atîta sînge creştinesc. Însă alt răspuns nu mi-au dat decît ca eu să ies din Transilvania ! Dar fiindcă nu ştiam în al cui nume vor să ia

în stăpînire Transilvania, numai la cererea lor nu mă puteam trage înapoi cu rușine, mai ales nevăzînd nici o poruncă de la Maiestatea Voastră în privința aceasta. Credința mea către Maiestatea Voastră era și atunci atît de mare, încît cerusem să-mi arate vreo poruncă de la Maiestatea Voastră, ori, neavînd poruncă, să-mi arate cel puțin scrisorile de însărcinare, sau și copie după instrucțiunile ce ar fi avînd de la Maiestatea Voastră, să o citesc, fiind hotărît a mă supune îndată voinței Maiestății Voastre.

Ei însă nu-mi răspunseră nimic, cu a cui voință și în puterea căror instrucțiuni se răsculaseră împotriva mea, ci țineau tot una să ies din Transilvania. Dar, fiindcă, după cum am zis, nu vedeam din a cui poruncă iau ei Transilvania, și fiindcă de mai multe ori m-am aflat în cele mai mari primejdii din princina nestatorniciei transilvănenilor, nu puteam ieși cu rușine, mai ales că, lipsindu-mi transilvănenii, nu mai puteam nădăjdui alt ajutor împotriva turcilor. Apoi ei de mai multe ori au căutat a mă preda în mîinile dușmanilor, dacă nu mă apăra Dumnezeu pentru sinceritatea mea; și, în sfîrșit, ei se învoiseră a mă omorî; despre această conspirație, dacă este nevoie, pot da Maiestății Voastre și dovezi, chiar scrisori iscălite și pecetluite cu mîinile lor înseși.

Necăpătînd nici un răspuns, m-am gîndit mult ce ar fi de făcut, mai ales că nu aveam cu mine vreo parte mai aleasă din oastea mea; cu toate acestea, fără luptă, nu puteam părăsi țara, înstrăinînd-o de la Maiestatea Voastră și lăsînd-o în mîna vreunui transilvănean.

E știut însă că încă la începutul luptei eu am fost credincios Maiestății Voastre, mărturisind aceasta și prin grai și prin plîngerea trimisă printr-un sol. Toate acestea nu-i mișcară, ci, așezîndu-și oastea spre bătaie, începură imediat lupta. Dar eu, creștin fiind și neînvățat a mă bate împotriva creștinilor, deși eram împins de nevoie, nu m-am luptat după cum eram deprins, ca împotriva dușmanului firesc, înflăcărînd pe ai mei cu cuvîntul și cu pilda mea și înfruntînd eu însumi cea dintîi lovitură a dușmanului, ci, văzînd înaintea mea oaste creștină, fiind cuprins de milă, pentru a nu vărsa sînge nevinovat din cauza nestatorniciei unor necredincioși, nu am sprijinit, după obiceiul meu, cel dintîi atac, ci m-am tras înapoi — nu pentru că aveam oaste mult mai mică, nici pentru că aș fi pierdut încrederea, ci pentru că mă îngrozeam a muia în sînge de creștin o sabie ce băuse pînă acum atîta sînge de păgîni! Și astfel oștenii mei, deprinși a mă vedea în luptă totdeauna în fruntea lor, de astă dată nevăzîndu-mă de față, au devenit neîncrezători și au părăsit în grabă lupta, nu de frică, ci temîndu-se ca nu cumva să mi se fi întîmplat mie vreo nenorocire.

Așa s-a desfășurat ciocnirea între mine, de o parte, și transilvăneni cu Basta, de altă parte, ciocnire care a dat lui Ibrahim prilejul de a cuceri Kanizsa.

Iar după părăsirea luptei, cu ce cruzime sălbatică s-au purtat transilvănenii, n-ar crede cineva — căci e nemaiauzit și totuși foarte adevărat. Pe cei nouă sute de secui, care, după părăsirea luptei au fugit spre munți și pe care i-au chemat la sine în numele credinței către Maiestatea Voastră, transilvănenii, călcîndu-și învoiala făcută, i-au ucis pe un munte cu o nemaipomenită sălbăticie. A doua zi după alungarea oștirii mele, mergînd spre Țara Românească, aproape de Sibiu am dat peste oastea mea din Țara Românească, în număr de 12 000, sub conducerea lui Petru

Huszár, şi de acolo înaintînd spre Făgăraş, mi-a ieşit în întîmpinare Ioan Szelestey cu oastea moldovenească. Mişcaţi de nenorocirea mea, toţi au fost de părere, să ne batem din nou cu transilvănenii, spre a răzbuna ocara ce mi s-a făcut. Abia după multe îndemnuri şi explicaţii i-am mai domolit, căci începuseră să mă înfrunte, şi i-am făcut să lase gîndul de a vărsa sînge de creştin cu arme ale creştinilor, lămurindu-i că tocmai aceasta e politica turcească, anume ca să ne înjunghiem noi între noi, şi arătîndu-le că oastea polonă cu Sigismund Báthory a intrat pe la Trotuş, oraş al Moldovei, în marginile Transilvaniei, iar, de altă parte, Moise Székely, prin acţiuni de hărţuire din spre Bistriţa, pustieşte în secuime prin foc şi sabie.

Astfel, uitînd de jignirile şi imensele pagube personale şi gîndindu-mă la binele obştesc am trimis pe Ioan Szelestey la transilvăneni, arătînd prin el, mai ales lui Basta, toată situaţia din Transilvania şi îndemnîndu-l să fie cu băgare de seamă asupra polonezilor, dintre care, spre mai multă încredinţare, i-am şi trimis pe unii ce căzuseră prinşi în mîinile mele. Însă transilvănenii ajunseseră la atîta viclenie şi fărădelege, încît au aruncat în fiare pe numitul sol, l-au bătut cu funii şi vergi înspăimîntătoare şi, după cum am auzit în drum, i-au zdrobit mîinile şi picioarele; pentru chinurile neomeneşti ale acestuia, ei sînt vrednici de o pedeapsă cum se cuvine — mai ales de va fi adevărat, cum se zice, că l-ar fi omorît chinuindu-l. Rog pe Maiestatea Voastră să nu lase nerăzbunat acest omor, căci numitul a fost unul dintre slujitorii credincioşi ai Maiestăţii Voastre şi, afară de aceasta, se afla în solie. Iar legea generală, nu numai la creştini, ci şi la turci şi la oricare neamuri, interzice a tulbura, supăra şi lua prizonieri pe soli, cu atît mai mult a-i ucide!

După aceasta, lămurindu-se ei şi din alte părţi cum că au mulţi adversari, trimiseră la mine în solie pe Sebastian Tököly, cu mai mulţi alţi fruntaşi ai Transilvaniei, pe care, eu, din respect pentru binele obştesc, i-am primit cu toată omenia şi, potrivit dorinţei lor, am fost gata pentru toate condiţiile propuse mie. Şi, cu toate că nu m-am abătut niciodată de la legătura de credinţă ce făcusem înaintea preacuviosului episcop de Eger şi înaintea lui Istvánffy, ci am rămas pururea statornic în credinţă (nefiind deprins a mă schimba ca transilvănenii, al căror obicei este de a jura strîmb de două ori pe zi), am primit a mai face un jurămînt şi am trecut în Ţara Românească, uitînd jignirile mele. De aici am îndemnat pe Basta să fie cu luare aminte, ca nu cumva prin viclenia şi înşelătoria polonilor, ţara să fie smulsă din mîinile Maiestăţii Voastre, şi, la nevoie, să-mi dea ajutor în Ţara Românească împotriva polonilor şi a turcilor.

Ce puteam face mai mult pentru creştinătate? Cu toate acestea spre a-mi cîştiga o mai mare bunăvoinţă şi spre a-i asigura şi mai tare, de credinţa mea, am trimis în Transilvania pe soţia mea, pe fiul meu şi pe fiica mea drept chezăşie — însă cu dorinţa ca pe fiul meu să-l lase a veni îndată la Maiestatea Voastră. După cum am auzit însă, sînt reţinuţi sub pază, iar acum sînt trataţi prost şi suferă cele mai mari lipsuri. Deşi n-am fost vrednic de acestea, sînt însă nevoit a le răbda cu inimă tare, spre binele creştinităţii, pentru care sufăr orişice, încredinţînd lui Dumnezeu răzbunarea cauzei mele.

După ce, adunîndu-mi încă puterile, am intrat în Ţara Românească, m-am simţit împresurat din toate părţile de duşmani: ici poloni, colo turci, pustiind satele, tîrgurile şi oraşele, răpind turmele, prădînd pretutindeni şi ducînd pe bieţii oameni de rînd ca vitele în captivitatea cea

mai crîncenă încît, privind la pustiirile cele multe şi la mulţimea celor luaţi în captivitate, faţa Ţării Româneşti era cu mult mai de plîns decît în zilele lui Sinan, cînd oastea turcească cotropise totul.

Adesea am cerut stăruitor ajutorul transilvănenilor, însă totdeauna în zadar căci, dispreţuind atît binele particular, cît şi cel general, singurul lor cuget era acela de a mă ucide. În această primejdie, oricît de mare era, nu m-aş fi temut niciodată numai de oastea polonă dacă nu s-ar fi iscat de cealaltă parte războiul cu turcii, căci împotriva polonilor am luptat două zile cu izbîndă. Însă, acum, de o parte mă înteţea polonul, de altă parte mă strîmtora turcul, din a treia parte, negreşit din Transilvania unde credeam că am prieteni şi nu duşmani, năvăli în Ţara Românească şi Moise Székely, căpitanul oştenilor lui Sigismund Báthory.

Înconjurat de duşmani atît de mulţi şi de neîmpăcaţi şi pierzînd toată nădejdea în făgăduinţele ajutorului transilvănenilor, m-am văzut silit a mă retrage de-a lungul munţilor Ţării Româneşti spre Craiova, ca să scap de răutatea polonilor. De aici încă am cerut din nou, de mai multe ori, ajutorul transilvănenilor, fără a-l putea însă căpăta. Le-am adus aminte învoielile, cărţile de jurămînt şi obligaţiile cu care se legaseră; însă am pierdut numai vremea în zadar, pentru că ei se înţeleseseră asupra morţii mele.

În mijlocul numeroaselor primejdii, n-am aflat alt leac împotriva atîtor rele decît a mă refugia la Maiestatea Voastră căreia i-am fost totdeauna credincios şi foarte devotat în slujbă, spre a mă bucura de bunăvoinţa sa recunoscătoare pentru toate slujbele. În acest drum, dînd peste oastea turcească de sub porunca beilor de Vidin şi Nicopol, care trecuseră Dunărea spre a veni în ajutorul polonilor, am trimis înainte pe banul Craiovei, spre a-i lovi. Lupta, în numele Maiestăţii Voastre, am purtat-o cu izbîndă, omorînd mulţi dintre duşmani, între care pe numiţii bei, şi luîndu-le steagurile, dintre care cel mai însemnat e la mine.

Împresurat de atîtea rele am venit, cu prea puţini de ai mei, direct la Maiestatea Voastră prin ţările Maiestăţii Voastre şi prin Transilvania unde, cîte nenorociri, jigniri şi răscoale, am avut de suferit, veţi fi înţeles. În multe locuri săriră pe oamenii mei şi îi uciseră fără milă. Din cetatea Devei îndreptară tunurile asupra mea şi înecară în Mureş pe mai mulţi dintre ai mei; şi aceste nevoi le-am încercat nu numai într-un loc, ci în toată Transilvania. Nemulţumiţi cu atîta, au trimis scrisori la Baia de Criş spre a răscula lumea împotriva mea. De asemenea, au întărîtat pe oştenii din Lipova şi din cetatea Ineului; fiind însă mai prejos cu puterea, n-au cutezat a lovi pe ai mei.

Împovărat de nenorociri, în ordinea şi în chipul arătat, am ajuns la Maiestatea Voastră dezbrăcat şi despuiat de toate bunurile mele. Vistieria mea toată, mărgăritare scumpe din care am avut din plin, obiecte de argint şi aur, veşminte alese, mulţi cai de mare preţ, cu un cuvînt tot ce aveam pe lîngă mine, am pierdut pentru credinţa faţă de Maiestatea Voastră; şi astăzi, lipsit de toate cele ce cu multă sudoare şi osteneală mi le-am adunat, nu ştiu încotro să mă întorc. În prea marea mea nevoie, nici această călătorie n-aş fi putut-o face dacă alţii nu mi-ar fi întins o mînă de ajutor.

Însă oricît de multe şi felurite pagube am suferit eu, cu mult mai mari sînt cele ce suferă Maiestatea Voastră şi întreaga creştinătate, prin înstrăinarea celor trei ţări; din care nu puţină primejdie se poate naşte. De aceea, nu eu singur, care mă simt neîndestulător pentru o astfel de acţiune, ci întreaga creştinătate trebuie să stăruie ca sperjurii înstrăină-

tori ai țărilor Maiestății Voastre să fie admonestați și să ispășească printr-o pedeapsă corespunzătoare.

Am voit să arăt toate acestea Maiestății Voastre în toată credința și adevărul, întocmai așa precum s-a întîmplat și, ca să pot face aceasta mai bine, am venit eu însumi la Maiestatea Voastră, înfruntînd atîtea numeroase lupte, în care, după diversitatea împrejurărilor, am luptat și de aproape și de departe, însă cu inima neînfrîntă, făcînd declarație de sinceritate și zel, am venit cu rugăminte la Maiestatea Voastră cu atît mai bucuros, cu cît știu că voi găsi înțelegere binevoitoare în toate.

Astfel, Maiestatea Voastră privind cu ochi îndurători slujbele, pagubele și nenorocirile suferite, și chiar credința, în virtutea căreia am acceptat jocul întîmplării, să mă ocrotiți cu cunoscuta Voastră bunăvoință și blîndețe ca, după pilda mea, și alți prinți și fruntași să rămînă statornici în credință, iar dușmanii mei, care preziceau că nu voi găsi ajutor la Maiestatea Voastră să se rușineze și să nu cuteze a mă batjocori. Despre această rară bunăvoință a Maiestății Voastre eu nu m-am îndoit niciodată, ci, dimpotrivă, și acum după scoaterea mea din domnie și după pierderea tuturor bunurilor, nădăjduiesc în bunătatea Maiestății Voastre de care și în viitor, cît voi mai trăi, mă voi strădui a mă învrednici prin necontenite slujbe credincioase, chiar pînă la vărsarea sîngelui meu.

Cît despre mijloacele și planurile de a vindeca toate aceste rele eu, după puțina mea pricepere, le voi arăta bucuros cînd minunata înțelepciune a Măriei Voastre va găsi cu cale a mă primi și pe mine la aceste sfaturi și a alege în acest scop pe cei mai buni dintre sfetnicii săi. Planul ce voi propune nădăjduiesc că va fi cel mai folositor și mai potrivit nu numai pentru Maiestatea Voastră și înalta sa casă, ci pentru întreaga lume creștină, căci văd cum turcii și alți dușmani se extind din zi în zi tot mai mult și plănuiesc pieire chiar și acestor părți și locuri.

Al Maiestății Voastre imperiale și regale cel mai umil, pururea supus și credincios slujitor.

Mihail, voievodul Țării Românești

[1] Adresa și recomandarea.
[2] E. Hurmuzaki corectează *immemores*.

227 **1601 ianuarie 24, Praga.**

[...][1]. Ob wir woll nit zweiflen, der Michael Wayda werde Euer Liebden eben daszelb, was er unns zuegeschickt dortten übergeben, und Sy daszelb zu berathschlagen beuolhen, so haben wir dennoch vonnötten zu sein erachtet, Euer Liebden solches neben dem was weitter inn den Sibenbürgischen Sachen einkommen, zu dem End hinausz zu schicken damit Sy aine und die andere Berathschlagung befürdern, und uns Ir Guetachten mit ehistem zuekommen laszen. Das raicht uns zu sondern angenemen Gefullen, unnd wir sein Euer Liebden mit brüederlichen Hulden und Trewen yeder Zeit gancz woll zuegethan. Geben auf unserm Königlichen Schlosz zu Prag, den vier und zweinzigsten Tag January, Anno sechzehenhundert und ains. Unserer Reiche, des Römischen im sechs und zwanczigsten, des Hungerischen im neun und zwanczigsten, und des Behaimischen auch im XXVI.

Eur Liebden Guettwilliger Bruder

Rudolff m.p.

Coraduzi m.p. Joannes Baruitius m.p.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria pach. CCXXXIII/16; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K 84, f. 69–70; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 238.

[...][1]. Deşi nu ne îndoim că Mihai voievod vă va preda acolo acelaşi lucru pe care ni l-a trimis nouă şi că veţi ordona să se ţină consfătuiri despre aceasta, totuşi am considerat că este necesar să vă trimitem aceasta împreună cu ‹informaţia› despre cele ce s-au mai întîmplat în Transilvania, în scopul ca dv. să ţineţi consfătuire despre una şi despre cealaltă şi să ne trimiteţi cît mai curînd posibil avizul dv. Aceasta ne face deosebită plăcere şi rămînem înclinat totdeauna faţă de dv. cu frăţească stimă şi credinţă.

Dat la castelul nostru regal din Praga, la 24 ianuarie 1601, în al 26-lea an al domniei noastre în Imperiul roman, în al 29-lea an al domniei în Ungaria şi al 26-lea an al domniei în Boemia.

Cu dragoste, al vostru frate binevoitor

Rudolf m.p.

‹secretari› Coraduzi m.p. şi Ioan Barvitius m.p.

[1] Formula de adresare.

228 **1601 februarie 3.**

Illustrissimo et Reverendissimo Signore et Padrone mio Colendissimo

,Havendo io havuto grandissimo desiderio di far noto in qualche parte a Vostra Signoria Illustrissima et Reverendissima i travagli et le fatiche sopportati da me per il passato in Walacchia et altrove, mentre sono stato trasportato da un intrinseco desiderio di far cose che havessero a risultare in lode d'Iddio, in servitio della Christianità et in somma a un'honorato fine delle mie fatiche et a perpetua fama doppo la morte nostra; et cosi confidandomi nella benigna gratia di V. S. Illustrissima et Reverendissima, mi è parso che non le doverà esser cosa grave a ogni suo piacere et commodità di vederli tutti, quali sono questi:

Nel tempo quando l'Imperatore dei Turchi m'hebbe fatto gratia dello stato di Walacchia con tutti quelli ordini che si sogliono dare, et ogni libertà di quel paese ad ogni mie beneplacito et arbitrio, solo che io dovessi mandar a esso imperatore un ordinario tributo ogn'anno; doppo che io hebbi pigliato la licenza dal predetto Imperatore per partire et andare in Walacchia, all'hora il Gran Signore mandò con me un certo loro emiro, che quasi si vuol dire un vescovo, il quale era tenuto da loro molto per santo, con il quale vuolse esso Gran Signore che venissero per accompagnarmi sino in Walacchia molti spahi et giannizzeri et altri Turchi molto principali, con i quali venni poi in Walacchia et ne presi il possesso, dove avvedendomi io che l'intento loro era malitioso, et a danno et distruttione di Christiani, all'hora feci pensiero d'abbandonar la pratica in ogni modo, et accostarmi alla Christianità a' danno loro; per il che vuolsi pregare Iddio che mi dessi qualche buona inspiratione, come poi fece.

Doppo che si fu partito Sinam Bassà per l'impresa di Javarino, et doppo che l'hebbe preso, il Gran Signore le diede ordine che insieme con il Tartaro dovesse entrare in Transilvania et pigliarla et che qui svernassero. In questo tempo haveva mandato un comandamento a me et ad Aaron Vaivoda, cosi dicendo; Michail Vaivoda tu hai da sapere qualmente io ti comando che tu ti deva metter in ordine con quanti huomini che tu hai nel tuo paese, insieme con grandi et piccoli et ancora con tutti quei Turchi che al presente si trovano nel tuo paese, et che ancora debbi dar ordine al sangiacco di Vidino et di Nicopoli et di Visa de Silistria et a Michail Ogli[1], ch'e capo dei venturieri, con tutti gli altri Turchi et Tartari che sono nella Dobrucia, che si devino unir con me per andar all'impresa di Transilvania, et che Aaron di Moldavia anche lui dalla sua banda dovesse entrare alla distruttione di quella Provincia in maniera, che non ne resti pietra sopra pietra volendola il Gran Signore popularla d'altra gente.

In quel tempo volsi considerare molto bene questo negotio, et mandai quanto prima a le uni principali miei baroni ad Aaron Vaivoda, a dirle come mai sarà possibile che noi sfoderiamo la spada a' danni di Christiani; questo non voglia Iddio; et come Christiani sarà meglio che ci uniamo con loro, et pigliamo l'armi contro il nemico della Christianità. Nell'istesso tempo detti d'ogni cosa avviso a' Transilvani. Non solo non volsi acconsentire alli comandi del Turco, ma presi l'arme controli, feci ammazare quanti Turchi si trovarono nella Walacchia, ch'era un gran numero, senza salvarsi pur uno[2].

Il Tartaro[3] non havendo fino all'hora intenso cosa alcuna della mia sollevatione fatta contro li Turchi, m'haveva mandato un suo nepote insieme con il suo cavallerizzo con preda et guadagno grandissimo, schiavi et altre robe accompagnati da 4.000 Tartari, che haveva inviato acciò dovessero passare per la Wallacchia et poi per la Moldavia per andare al paese. Et havendo io in quel tempo fatto amazzare i Turchi, me n'ero andato all'impresa di Giurgiova, et mentre noi stavamo battendo la detta fortezza, mi fu dato avviso ch'esso nepote del Tartaro era di già entrato in Walacchia, il quale mi mandò un suo ambasciatore, ricercandomi che io le dovessi dare il passo libero per la Walacchia, ch'esso con le sue genti potesse passare in Tartaria; al quale feci buona risposta, promettendo di darle ogni sodisfattione persin che s'avvicinasse più verso di noi. Quando ci si fece più da presso, vendendomi il tempo favorevole, feci mettere in ordine le mie genti, invocando il Nome del Signore feci bataglia con lui nel spuntar del giorno, et con l'aiuto d'Iddio ottenni la vittoria et li tagliai tutti a pezzi, liberando gran quantità di schiavi che conducevano, et presi le robe et tutto quello che portavano[4]. Doppo quando il Tartaro hebbe intenso che il suo nepote insieme con tutti li suoi erano stati ammazzati in Walacchia, tutto confuso et in grandissima collera, si risolvette con il restante delli suoi Tartari, con i quali voleva entrare in Transilvania, di venirmi a trovare in Walacchia, dove havendo fatto scielta dei migliori ch'haveva, entrò per via di Vidino in Walacchia, facendo che l'altre sue genti più inutili con bagaglie et schiavi andassero di lungo verso Silistria per via di Turchia. Di questo ancora hebbi buonissimo avviso, come ch'era entrato in Walacchia et che veniva abbruciando et deprendando il paese, a tal che subito messi le mie genti in ordine et me n'andai contra esso et trovato che l'hebbi, m'attachai con lui, lo trattai in maniera che pochissimi se ne salvarono;

et cosi con l'aiuto divino hebbi contro esso ancora vittoria, impadronendomi della loro artiglieria et d'altri bagaglie che havevano, et l'istesso Tartaro a mala pena scampò et si salvò in Silistria[5]. Et dopo che si fu salvato, il detto Tartaro fu amonito da Turchi di Silistria che da Rocavo[6] insieme con loro dovesse tornare in Walacchia, ma lui non volse mai, dicendo haver visto et provato le forze di Michail Vaivoda.

In quel tempo l'Imperatore dei Turchi haveva mandato un certo Seion Bassà, con un altro Mustafà Bassà, con una buona quantità di spahi et giannizzeri con l'aghà, con i quali vi era Bogdan Vaivoda figlio di Janeul Vaivoda. Tutti questi venivano per entrare in Walacchia, per mettere nel mio posto esso Bogdan Vaivoda, et di ciò non n'havevo spia, ma, come l'hebbi inteso, feci che la mia gente si preparasse et me n'andai per trovarli. Et perchè il Danubio era ghiacciato, mi convenno passare sopra il ghiaccio con tutta la mia gente, artiglieria et altre robe, et quando fummo arrivati a Rusi, trovai che erano apparecchiati et c'aspettavano valorosamente, et approssimandomia loro al primo arrivo messi sopra di loro il mio esercito et attaccai la battaglia, et cosi con la gratia della Maestà Divina li vinsi et ne restai vittorioso con grandissima loro mortalità, dove in quel conflitto furono morti ambedue Bassà che là v'erano; ma il figlio di Janeul Vaivoda fuggendo a pena si salvò. Pigliamo tutta la loro artiglieria et altre bagatelle (sic) che avevano appo di loro, et doppo ch'hebbi data questa rotta, feci dar fuoco alla terra di Rusi, dando sacco and ogni cosa, dove i miei soldati fecero cosi bel bottino che sempre se ne ricorderanno. Volsi poi che ogni cosa vicina fusse bruciata et i Turchi tagliati a pezzi et i Christiani con le lor famiglie feci passare tutti in Walacchia[7]. Quasi nell'istesso tempo, o poco doppo, l'Imperatore dei Turchi haveva mandato un certo Stefano Vaivoda con una gran quantità di Turchi, che dovessero per la Silistria passare in Walacchia, per andarsene in Moldavia, per cavarne Aaron Vaivoda et mettere esso Stefano in loco suo. Ma, come io l'hebbi inteso, senza aspettar altro, mandai un mio barone, chiamato Bano Michalcia, con una buona parte delle mie genti, le quali affrettandosi passarono il Danubio medesimamente per il ghiaccio; quali, quando furono a fronte l'uni agli altri, cominciarono subito la zuffa, dove con il favore di Dio i miei restarono vittoriosi con grandissima strage de'nemici; questa poca servitù feci in una sola invernata e poi andai a riposarmi alla mie sedia.

Doppo questo non passò molto tempo ch'io hebbi avviso qualmente i Turchi si apparecchiavano per tutte le loro fortezze dei confini del Danubio, all'hora volsi spartire le mie genti, delle quali mandai una parte a Braila, un'altra a Corvina, la terza a Tutarchai, et la quarta a Nicopoli, con ordine che dovunque potranno arrivare per le ville di Turchi, che debbino predare, bruciare et ammazzare, et cosi fecero. Doppo che ebbe intenso Sinam Bassà cosi gran danni et ruine, ordinò che si congregassi un numeroso esercito per venir con quello in Walacchia sopra di me; il quale arrivato a Rusi si messe a edificare un ponte sopra il Danubio, sopr'il quale si potesti passare con le sue genti a Giurgiovo et entrare in Walacchia; quando il ponte fu fatto se ne venne in Walacchia et si acampò ad una villa detta Calugerani. All'hora, quando hebbi di ciò notizia, me n'andai animosamente per trovarlo con quele poche genti che havevo, et pervenuto che fui a Calugerani, trovai che tutti erano allestiti per combattere, dove io, invocato il nome di Dio, appiccai con loro la battaglia di tal maniera che quella durò tutto quel giorno, dove feci

grandissimo danno a essi Turchi et con vergogna a Sinam Bassà, di modo che in quella giornata l'istesso Sinam Bassà cascò da cavallo in un grandissimo fango, di dove a gran fatica fu liberato, a tal che in quella battaglia sono stati morti quattro bassà et sette sangiacchi, et habbiamo acquistato quindici pezzi d'artiglieria et uno standardo verde del loro Profeta Mahumetto, assai stimato da loro et molto reverito, il quale mandai a Sua Maestà Cesarea. Non so se li Transilvani l'habbino lasciato passare. Et doppo che Sinam hebe ricevuto tale scorno da noi, fu molto adirato; et così si resolvette con tutti i suoi di venirci sopra, dove io vedendo di non li poter resistere me ne venni in Tergoviste, et all'hora Sinam Bassà se n'andò a București dove fabbricò una fortezza di legne. In quel tempo io avvisai ogni cosa a Sigismondo il quale pregai che dovesse venire in aiuto mio. In tanto, perchè non ero sicuro manco in Tergoviste, mi ritirai sotto le montagne alli confini del mio paese, et doppo di me se ne venne Sinam in Tergoviste, dove ancora fabbrico ma fortezza di terrapieno, dove poi non passò troppo tempo, che venne ancora Sigismondo con il suo esercito insime con l'aiuto che li haveva mandato Sua Maestà Cesarea, di dove ci partimmo poi per andare a trovare i Turchi a Tergoviste, come Sua Maestà fu d'ogni cosa informata. Ma perchè Sinam Bassà era partito un giorno prima di noi, ci fermassimo a batter la fortezza di Tergoviste, la quale con la gratia di Dio havessimo molto presto nelle nostre mani nella quale erano mille Turchi, tutti buoni soldati, delli quali un solo pur non se ne salvò. Et doppo de subito ci partimmo verso Giurgiova, dove poichè fummo arrivati non accade contare perchè so che tutto il mondo l'haveva inteso da molti che vi sono stati presenti et tutto quello che in quel tempo ho fatto per la Christianità. Là si fece grandissimo danno a Turchi et mortalità infinita et acquistata ancora la fortenzza di Giurgiova. Et quando havemmo battuto Sinam Bassà et preso Giurgiova, esso Sinam se n'andò a Constantinopoli] et lasò in suo luogo un certo Hassan Bassà[8], figlio di Mehemet Bassà il quale era beglierbegh di Grecia, et lo lasciò alle frontiere di Walacchia, quale ancor era stato a quella guerra con Sinam Bassà et veduta la vergogna del detto Sinam. Et però egli all'hora si piegò con pace verso di me, il quale mi mandò suoi huomini per la pace. Poi si levò di là Hassan, et se n'andò per trovarsi con il Gran Signore a Sofia, all'hora quando l'Imperatore se n'andava ad Agria, et lassò in suo luogo un altro bassà. Il che inteso, et sapendo per dove haveva da passare, et quali monti, per abboccarsi con il Gran Signore a Sofia, mandai all'hora Babanovach, quello che li Transilvani hanno li giorni passati arrostito, il quale andò con li suoi haiduchi et passò il Danubio, et andossene perfino alli monti per aspettare esso Hassan Bassà in luogo, dove le havevo ordinato; et volendo esso bassà passar quei monti, all'hora il Babanovach li fu adosso, al quale dette la rotta et messelo in fuga, tagliadone a pezzi assai di loro, pigliando i camelli et i cavalli, l'arme et tutto il loro tesoro che havevano, il quale poi se ne tornò con quella vittoria in Walacchia, havendo ricevuto Hassan Bassà questa vergogna da Babanovach.

In quel tempo veniva il Tártaro con grandissime forze, con Turchi, Tartari et gran quantità di Moldovani con loro, che venivano per passare per Walacchia il Danubio per esser in aiuto al Gran Signore sotto Agria, il che vedendo, me ne andai verso di lui il quale non mi volse aspettare, ma se ne tornò indietro con molta vergogna, il quale ho serguitato et cacciato fuori del paese; et doppo ciò me ne sono andato da un capo del paese

per fino all' altro capo a battere una torre che era a fronte di Nicopoli, che la pigliai, et havendo visto il Turcho quanto danno io le facevo, mi mandò il stendardo perchè molto desiderava di potermi piegare alla sua devozione; et in quel tempo io pigliai la fortezza et accettai ancora lo stendardo et quanti Turchi trovai nella fortezza tanti ne feci mandare a filo di spada [9].

Et quando il Gran Signore hebbe preso Agria, all'hora volse privar il Tartaro del suo stato, per cauza ch'esso Han non era andato in aiuto suo ad Agria, et ritornando esso Gran Signore da Agria, mandò il fratello del Tartaro in Tartaria, dandoli aiuto, acciocchè dovesse privare il suo fratello dello stato. Quando il Han intese ciò, si messe in ordine per aspettarlo et quando furono insieme, vennero alle mani, et il Han prese il suo fratello con altri suoi sette nepoti, i quali con il fratello furono strangolati. Vedendo io all'hora il dispiacere che era fra il Gran Signore et il Tartaro, mandai alcuni miei ambasciatori a esso Tartaro con bellissimi presenti, al quale mandai a dire: Potete ben vedere che il Gran Signore altro non vuole che solo il nostro danno et rovina et perdita nostra et del nostro stato; al quale poi giurai sopra la mia fede come io insieme con Sigismondo metteremmo le nostre forze appresso l'Imperatore de'Romani nostro padrone, al quale noi serviamo, di far fare amicitia fra di noi, al quale con grandissime promesse feci piegare il suo animo per collegarsi coi Christiani; il quale poi, credendo alle mie promesse, mandò come un suo ambasciatore, che era il suo maiordomo, con lettere di grandissimo giuramento. In quel tempo avvenne che Sigismondo rese il paese a Sua Maestà Cesarea et se n'andò in Leopolia, dove erano poi venuti i Commissarij della Maestà Sua, ch'erano il Reverendisimo Jukai et Istuanfi, che doppo chè Sigismondo era partito vennero ancor da me per il giuramento, et all'hora loro stessi hanno inteso le parole del Han et visto le lettere di mano propria di lui, le quali mandai a Sua Maestà Cesarea. Non so se altre saranno pervenute alla Maestà Sua, le copie delle quali, tuttavia mi sono appresso, et in queste si potrà vedere con quanta sincerità mi sono adoperato per concludere un partito di cosi grande importanza et quanto gran servitio feci a tutta la Christianità à far piegare un tiranno, un pagano, l'Han grandissimo et potentissimo di Tartaria, et lo feci venire all'obedienza del'Invittissimo Imperatore dei Romani, non sparagnando aspese, nè a denari, sperando tuttavia d'esser dalla Christianità ben ricompensato et rifarmisi le spese più che doppiamente.

Fatta che hebbi ogni cosa, fui ricercato da esso Tartaro per alcuna somma di denari, il quale mi promesse d'aspettar la risposta 40 giorni, et cosi aspettò nelle parti di Turchia 40 giorni perchè haveva esso Han in mano del Gran signore un suo fratello, per il quale voleva una grossa somma di denari, et cosi assai desiderava di liberarlo per farlo strangolare; et perciò ricercava quella quantità di denari che io promessi di provvedere; ma doppo che hebbe aspettato 40 di, ne aspettò ancora altri 20 et piu; il qual poi vedendo che non li fu mantenuta la promessa, se ne parti con le sue genti et se n'andò sotto Varadino in aiuto del Satargi Mehemet Bassà. Quando poi io intesi che Varadino era in cattivi termini, all'hora io mi risolvetti et mandai soccorso di Walacchia, con un mio capitano [10], d'una buona quantità d'huomini con commissione che in ogni modo dovessero andare et unirsi con la gente dell'Imperatore; et quando furono arrivati in Transilvania, Sigismondo non li volse lassar passare più oltre et cosi non potettero andar dove io li havevo ordinato.

Mi fú poi dato avviso qualmente un serdar, per nome Hafis Ahmat Bassà, et con lui Caraman Bassà, eran venuti con grosso esercito a Nicopoli;

quando intesi questo, sapendo che Varadino si trovava ancora fortemente stretto, feci all'hora radunare il mio esercito con il quale me n'andai verso le parti del Danubio per trovarmi con loro et havendo apparechiate molte barche con le quali traghettai il Danubio con tutte le mie genti et mi accampai a dirimpetto del loro campo, ma quando ci hebbero visti, valorosamente uscirono contro di noi con il loro esercito, a tal che io invocando Iddio, attaccai la bataglia con loro, et là si fece un belissimo et memorato fatto d'arme, et con l'aiuto d'Iddio, se bene mi fu amazzato il cavallo sotto, et restai ferito in una spalla, ottenni contro di loro la vittoria con grandissima lor mortalità, dove il Caraman Bassù fu ammazzato con infiniti lor capi principali, et Hafis Bassà con stenti si salvò nella fortezza di Nicopoli. Et doppo che Iddio mi dette la vittoria contro di loro, comandai che fusse cominciato a batter la fortezza, et dall'altra parte mandai le mie genti per i luoghi circonvicini a bruciare et destruggere ogni cosa, ammazzando quanti pagani trovassero. Et mentre si batteva quella fortezza mi venne a mancare la polvere, perchè non n'havevo portata a sufficenza, et per questo lassai di batterla, et cosi con tutta la mia gente me n'andai verso Vidino, camminando dieci giornate, cominciando dal Danubio fino alle montagne et da Rocavo dalle montagne fino al Danubio, distruggendo tutto il paese del nemico et uccidendo quanti nemici si potevano trovare; et quanti christiani trovai li feci tutti passare in Walacchia con le loro famiglie, robe et animali. Quando poi fummo pervenuti a Vidino, all'hora trovai che il sangiacco di Vidino con gli altri sangiacchi insieme, et altri Turchi circonvicini di quei luoghi et ancora della Sofia, tutti valorosissimi, stavano animosamente ad aspettarci; con i quali, senza più indugiare, venni alle mani con loro, et benchè valorosamente cominciorno a resistere et a combattere noi nondimeno, con l'aiuto di Dio, li vincemmo, quali furono malamente trattati, et infiniti di loro tagliati a pezzi; et io in questo fatto d'arme hebbi da un Turco una lanciata nel petto, la quale lancia cavai e t roppi con le proprie mani. Pigliai la loro artiglieria et tutto ciò che haveva no nel campo.

Doppo questo fatto me n'andai a Cladova, fortezza medesimamente dei Turchi, dove trovai che il sangiaccho di quella con molti Turchi ci aspettava, con un buon numero di gente con le quali attaccai la battaglia, i quali non potendoci resistere messi in fuga; dei quali una buona parte, per la Dio gratia, ne fu ammazzata et altri se ne fuggirono, pur tuttavia dalli nostri furono seguitati per quelle campagne, et infiniti di loro presi et morti. Di poi me ne sono intrattenuto nel paese de Turcho sei settimane, dove volsi che tutto quel paese fusse posto a fuoco et distrutto et quanti Christiani si trovarono tutti li feci passare in Walacchia con tutto il suo. Mentre che io attendevo a queste fatiche, ecco che all'hora i traditori di Transilvania usarono una falsità con mandarmi lettere nelle quali dicevano, come Varadino era stato espugnato da Turchi et che io quanto prima dovessi tornare in Walacchia, a tal che io dando fede ai loro avvisi, non accorgendomi del loro inganno, me ne tornai in Walacchia con tutte le mie genti, passando il Danubio a salvamento, dove poi trovai che essi Transilvani m'havevano ingannato [11]. Nel tempo poi che Satargi Bassà si fu ritirato da Varadino, all'hora il Gran Signore lo fece strangolare, perchè esso si era intertenuto sotto Varadino senza far cosa buona, et in quel tempo haveva anco promesso per noi la fedeltà, dove poi noi havemmo tempo di far cosi gran danno a esso Turco. Et in quello tempo poi fu messo in suo luogo Ebraim Bassà, vizir grande.

In quest'hora ogn'uno potrà conoscere quanto danno ho fatto al nemico et quanto servitio alla Christianità, havendo disfatto tanto gran paese, cominciando dai confini di Transilvania perfino dove entra il Danubio nel mare maggiore, affaticandomi giorno et notte senza che mai habbia havuto pace o riposo, nè al tempo dell'estate nè dell'inverno, non risparmiando spesa, nè altro, nè pericolo di sorte alcuna.

Poi quando, Sigismondo Bathori hebbe renunziato il stato di Transilvania al cardinale [12], all'hora esso cardinale fece pace con i Turchi et ancor con i Polacchi, et mandò a dire ancor a me, che io dovessi conformarmi con lui et con l'aiuto suo et che io ancora dovessi far pace col Turco; al quale risposi cosi, che havendo giurato alla Maestà del Sacratissimo Imperatore dei Romani, come perfino alla mia morte sarò coi Christiani, cosi non sarà mai possibile che io possa far la pace coi Turchi; ma piuttosto morire et spander il sangue in servitio di Sua Maesta Cesarea, come fino ad hora ho fatto. Et questa fu la riposta che le mandai, quale non fu molto grata al cardinale, ne manco al suo consiglio, dove di subito mandarono un loro ambasciatore da Ebraim Bassà con una buona somma di danari et presenti molto ricchi, pregandolo che dovese mandar loro il stendardo per il cardinale per la confermatione del suo stato di Transilvania. Et dall'altra banda haveva mandato in Moldavia un altro suo ambasciatore, chiamato Ciomurtan Tommas, con il quale dava a Hieremia quest'ordine, ch'esso Hieremia si dovesse metter in ordine coi Polacchi et Tartari insieme per venirmi sopra, et che l'istesso voleva far lui dalla sua banda. Fratanto mandò anche da me un suo ambasciatore chiamato Palatiz Giurgiù, con il quale venne un certo Cussain Chiaus, il quale Chiaus haveva ordine di passare il Danubio et andar a trovarsi con il Giuselgi Mehemet Bassà, il quale poi lassai passare a suo piacere. All'hora intesi dalle spie che tenevo molto intrinsiche appresso esso Giuselgi, qualmente essi havevano concluso per richiesta del cardinale cioè e che Giuselgi dovessi entrare in Walacchia con tutte le sue forze et che Hieremia Vaivoda dovessi entrare ancor lui dalla sua parte, et il cardinale della sua, tutti sopra di me; et cosi dalle molte et intrinsichissime spie che havevo ero pienamente avvisato. Et cosi in quel tempo mandai ancora un mio ambasciatore a Ebraim Bassà facendo rompere ogni disegno del cardinale, et tanto feci che Ebraim non le volse mandar lo stendardo. In quel tempo esso cardinale mi mandò un altro suo ambasciatore chiamato Ciarmutan Thomas, con ambasciata tale, che io dovessi abbandonare il mio paese, perchè nè loro nè Moldovani nè manco i Turchi erano contenti nè manco volevano consentire che io stessi in Walacchia; dove vedendo come da tutte le bande ero da nemici circondato, al meglio che seppi rimandai a dietro il Ciarmutan con una risposta piacevole, et lo pregai che in nome mio pregasse il cardinale mi dovessi conceder in Transilvania qualche luogo, che io potessi habitare con la mia famiglia; et fatto questo mandai subito lettere a Sua Maestà Cesarea, dandoli avviso d'ogni cosa, et per l'amicitia grande che io mostravo haver con i Turchi, havendo promesso mantener pace con loro, come anco facevo il tutto con haver dato avviso a Sua Maestà Cesarea, tanto che Ebraim volse prima mandar lo stendardo a me che al cardinale. Intanto io facevo buona provvisione di gente, aspettando benignissima riposta da Sua Maestà, la quale poi hebbi, dove venne un mio homo con quella, il quale essendo giunto in Cassovia, trovò un altro mio gentilhomo, et la riposta di Sua Maestà era tale, che io dovessi aspettar tanto quanto mi fusse ordinato da Giorgio Basta. Li miei homini conclusero con il Basta, che un tal giorno io dovessi

essere con il mio esercito a Barsisag, luogo di Transilvania, et che l'istesso giorno il Basta doverà essere in Claudiopoli, et con questo ordine et conclusione tornò il mio mandato. Mi preparavo, et mettevo in ordine il mio esercito per il tempo prescritto, et entrai conforme l'appuntamento in Transilvania con tutte le mie forze, famiglia, figli, thesoro et ogn' altra cosa che havevo, volendo risicar ogni cosa, o far vendetta contro i Transilvani del torto fatto a Sua Maesta Cesarea, o precipitarmi con tutto il mio havere. Intanto haveva mandato il cardinale Cornis Gaspar a Giorgio Basta, non so ne in che maniera nè a che fare, nè manco so quello che fra di loro habbino trattato, ma so bene che il Basta non volse venire nel giorno determinato, nè volse mantener la promessa; et di questo spero che ne darà conto avanti Iddio, per havermi abbandonato senza soccorrermi in cosi fatta impresa a rischio di perder me et la mia famiglia. Et perciò Iddio vedendo la mia sincerità non mi volse abbandonare, nell'abboccamento dell'esercito del cardinale, col quale havendo attaccata la battaglia alle 11 hore in circa perfino alla notte, non feci altro che crudelmente combattere con loro, dove alla fine li superai et vinsi, com'è noto et pienamente si sarà inteso [13]. Et cosi pigliai la Transilvania col nome d'Iddio et di Sua Maestà Cesarea. Di poi me n'andai in Alba Giulia, feci convocare gli stati et ad ogn'uno feci giurare fedeltà a Sua Maestà; feci di poi che li Siculi venissero ancor loro, che volsi che prestassero medesimamente il giuramento alla Maestà Sua, a nome della quale li promessi la libertà che li fu molto cara. Doppo questo volsi mandar il mio figlio ai piedi di Sua Maestà ma li stati di Walacchia non se ne contentorno, ma volsero che io lo mandassi in Walacchia per loro Vaivoda, perchè non si contentavano di viver senza; ai quali non potendo far di manco, lo mandai. Io ancora risolvetti di venire a sacratissimi piedi della Maestà Sua, ma non lo comportò il tempo, vedendo tanta varietà et instabilità nei Transilvani per non esser stabilite ancora le cose di quella provincia, ed essendo i nemici da tutte le bande, dubitai di qualche cattivo successo in danno di Sua Maesta et mia vergogna. Intesi, di più come si trattava d'unione fra Moldovani, Sigismondo, Polacchi et Tartari insieme per venirmi sopra et cavarmi di Transilvania. Nell'istesso tempo Ebraim Bassà mi mandò lo stendardo in Transilvania, il quale s'industriava per ingannarmi, et io usavo ogni arte per ingannar lui, et d'ogni cosa davo avviso a Sua Maestà. Nell'istesso tempo il Re di Polonia m'haveva mandato un suo ambasciatore con molte, favole [14], al quale non recusai di far honorata compagnia; dando poi al Re risposta, dissi, ch'essendo io servitore di Sua Maestà Cesarea lo supplicavo, che Sua Maestà dovessi dar ordine al suo Gran Cancelliere [15] che non si deva ingerire nelle cose mie, et che mi lassasse in pace, che non dovessi aiutar Sigismondo nè Hieremia Vaivoda in mio danno, perchè essendo io servitore di Cesare, il torto che faranno a me lo faranno alla Maesta Cesarea. Et cosi rimandai dal Re Cattolico l'ambasciatore tutto accarezzato. Intesi come in quel tempo il cancelliere insieme con Sigismondo, havevano mandato al Tartaro 50.000 ducati d'oro, pregandolo che per lo servitio dovesse venire a congiungersi con loro et con Hieremia per entrare in Transilvania, et questo intesi da diverse spie che tenevo in Tartaria et in Polonia insieme, con riscontro di molti miei amici.

Per questi chiari et securi avvisi, non havendo voluto che essi venissero a trovarmi in Transilvania, me n'andai con la mia gente per entrare in Moldavia, et entrato che fui, andai a dilungo a trovar il nemico, il quale come hebbi trovato roppi et cacciai dal paese, perchè da loro dipendeva ogni

ruina alla Christianità, essendo essi stati causa più volte che sia venuto più volte il Tartaro in Walacchia a danneggiarmi, il quale, havendo fatto testa, ho rebuttato con grandissima sua vergogna; et cosi roppi i lor disegni et l'intelligenza che havevano con i propri Transilvani di pigliarmi in mezzo. Impadronitomi di Moldavia feci congregar quelli populi et giurare a nome di Sua Maestà Cesarea. Mentre stavo accomodando le cose di questa nuova provincia, vengo avvisato da Transilvani come Sigismondo voleva con una gran quantità di Polacchi entrare in Transilvania per via di Maromese et di Hust, dove io pensai non essere cosa buona, et cosi mi volsi partire et ritornare in Transilvania lasciando in Moldavia le mie genti per guardia sotto il Generalato di Zekel Moises, nel quale molto mi confidavo. Arrivato in Transilvania il Cornis Gaspar mi fece sapere il trattato che Zekel Moises haveva havuto con Sigismondo, al quale haveva promesso di pigliarmi vivo et darmi nelle mani di Sigismondo o ammazzarmi.

Quando intesi questo ne feci subito avvisati li Commissari Cesarei [16], et di poi mandai detto Cornis con un altro mio barone [17] per ambasciatori alla Corte Cesarea, et nell'istesso ⟨tempo⟩ mandai quel spergiuro et infame Ciacchi [18], che deva metter in ordine la gente del paese con la nobiltà insieme, perchè volevo andar all'impresa di Temisvar, essendomi accordato con il bassa di Temisvar [19] in questa maniera, che, quando io vi sarò andato con l'esercito sotto, all'hora m'havrebbe resa la fortezza, et io le havevo promesso di farli havere da Sua Maesta Cesarea un luogo in Transilvania, dove potessi vivere, 15 m. zecchini et paga di cento homini. Per far detta impresa havevo incaricato al Ciacchi il metter insieme delle genti, perchè non havevo all'hora appresso di me il mio esercito, pregato il Signor Pezzen a far dar ordine da Sua Maesta al signor Giorgio ⟨Basta⟩ che in caso di bisogno mi deva mandar genti, per il che il Serenissimo Arciduca Mathias mi scrisse d'haver commesso al Basta, a Gnyari Paul et ad altri capitani che dovessero venire in mio aiuto. Mandai le lettere al Signor Basta, acciò senza dimora s'approssimasse verso Tasnada [20] con l'esercito di Sua Maesta Cesarea, il quale mi rescrisse di farlo quanto prima. Intanto i Transilvani intesero come il loro tradimento m'era di già venuto all'orecchie, come l'havevo significato a i Commissarij et che dovessero metter guardie ai passi di Polonia acciò Zekel Moises non potessi fuggire, et andare in quel regno, conforme al disegno, per unirsi con Sigismondo, di che accortisi spedirono a Zekel Moises et lo mandarono in Polonia a sollecitare il cancelliere perchè, essendosi di gia solevati tutti contro di me, s'affrettasse. Vedendo i Transilvani, come i Polacchi non comparivano così presto, tornavano a sollecitarli con lettere. Sapevano ancora detti Transilvani come il Basta veniva con le genti di Sua Maesta per unirsi con me, et che di già era venuto fino a Gene, di dove m'haveva scritto lettere con avvisarmi dell'arrivo suo in questo luogo et che aspettava quanto prima per essere con me. Vedendo i Transilvani che io facevo grandissima instanza, che il Basta venisse quanto prima, non volsero più aspettare i Polacchi, ma elessero Alard Ferenz et Halari Gabor et li mandorono dal Basta et da i Commissarij di Sua Maesta Cesarea, coi quali parlarono molto del fatto mio, et restorno d'accordo di venirmi sopra, sapendo che l'esercito mio non m'era appresso, et che facilmente m'harebbono potuto pigliare vivo. Doppo che hebbero fatto questo disegno, mi scrisse il Signor Basta che io dovessi aspettarlo allegramente, perchè lui s'affrettava per congiungersi con me. Similmente il signor David Ungnod, insieme con Zekel Michal, m'hanno scritto di Tasnada qualmente era già arrivato il Basta a Gene et che insieme con lui

verranno, sollecitando giorno et notte per venire quanto prima; dall'altra parte il Basta haveva mandato lettere per tutte le città di Transilvania acciò che tutte si devino sollevare contro di me; perche lui ancora veniva con grand esercito sopra di me et io non sapevo niente. In quel tempo mi fu detto che Sigismondo era venuto et unitosi con i Transilvani et insieme con i Polacchi; all'hora io dubitai che non andassero a trovarsi con il Basta et non la rompessero, et cosi io per più sicurtà del Basta, mi levai donde ero et me n'andai con desiderio d'unirmi con lui, et di poi il terzo giorno mi furono sopra i Transilvani e Tedeschi et Ungheri et Basta insieme, quali io aspettavo in aiuto contro li nemici din S.M. Cesarea [21]. Ora ognuno potrà vedere con che tradimento hanno fatto a me vergogna et danno a Sua Maesta et a tutta la Christianità. Io adunque, vedendo che le cose andavano a cattivo termine, me ne sono ritirato con quella poca di cavalleria che havevo et me ne sono andato a Fogaras, et vedendo il paese tutto sollevato contro di me, all'hora pensai che lo facessero d'ordine di Sua Maesta Cesarea; et doppo che m'ebbero dato la rotta si erano ascosi in certe canille ⟨sic⟩ da 900 Siculi, quali poi furon chiamati sopra la lor fede, i quali credettero, et se n'uscirno fuori, i quali come furono dispogliati, furon tagliati a pezzi senza donar la vita ad un solo di loro; et di poi se ne sono venuti in Albagiulia, dove quanti Italiani, Greci, Walacchi et Serviani con loro famiglie, perfino li figli di latte, tutti hanno fatto passar per filo, di spada; medesimamente sono andati al l'hospedale et hanno fatto il simile; ancora nella mia chiesa, quale io havevo fatta edificare per avanti, sono entrati et hanno disfossato le ossa di Aaron Vaivoda, che tanto tempo fa era sepulto, et d'alcuni altri miei baroni et le buttarono via. Tale inhumanità non fu usata dalli pagani. Quando poi arrivai a Fogaras m'incontrai con la mia gente che veniva di Moldavia, la quale m'era attorno, ch'io mi mettessi insieme con loro per vendicarmi della vergogna fattami, contentandosi ciascuno di loro di morire per me; gl'esortai a placarsi non si convenendo a noi andar contro al mio Signore, et cosi mi levai da Fogaras et me n'andai sotto li monti di Brassovia, di dove mandai ambasciatori a Giorgio Basta per intender la causa del successo, dove all'hora mandò il signor Basta a me Tocholi Sebastian et Vites Miclens, quali volsero che io di nuovo giurassi et che li mandassi il mio figlio per mandarlo a Sua Maesta, i quali ancora mi portarono lettere di giuramento che mi sono hoggi d'appresso. Volsero di più ancora che io li mandassi la mia consorte con tutta la mia famiglia et tesoro, il che non mancai di fare et cosi mandai ogni cosa in mano del signor Giorgio per conoscerlo homo di Sua Maesta i quali, doppo haverli giurato et mandato la mia famiglia in ostaggio, pregai che mi dovessero dare aiuto, acciò potessi contrastar con l'inimico; quali doppo che m'hebbero promesso mi mandarono quel traditore di Zekel Moises, quale venendo ha dato per coda alle mie genti et tagliatole a pezzi; doppo questo mandai molti miei homini a Giorgio, avvisandolo di molte cose che capitavano alle mani di esso Moises, ma non gli lassava passare, ammazzandoli tutti.

Entrato poi che fui in Walacchia, mi trovai circondato da tutte le bande da i nemici, da una banda da Polacchi, Moldovani et Tartari; dall' altra da Turchi dei quali n'era pieno il paese, et con tutti assai volte veni alle mani. Ma poi alla fine, vedendo di non poter resister a tanta piena, mandai tutta l'artiglieria che havevo a Zekel Moises, acciò la deva consegnare a Giorgio, la quale voluntariamente dette nelle mani dell'inimici. Poi, alla fine, detti la libertà ai miei soldati, non havendo con che più mantenerli et elessi con me solo 10 000 cavalli, et cosi me n'andai con loro

verso Walacchia inferiore, caminando persino al Danubio dove trovai il sangiacco di Vidino con 4 mila Turchi, che tornava con molti schiavi et animali per passarsene in Turchia, al quale quando fui sopra, desideroso più tosto di morire che di vincere, volso Iddio che io li tagliassi tutti a pezzi, non ne scampando pur uno, et il sangiacco ancora vi rimase, il cui stendardo ho portato con me a Sua Maestà Cesarea. Doppo haver fatto questo ultimo servitio alla Christianità mi son partito per venire alli sacrattissimi piedi di Sua Maestà, passando per la Transilvania, et cosi per il divin favore sono entrato nel paese della Maestà Sua con 7000 cavalli in circa.

Hora chiaramente ogn'un potrà vedere in sette anni quanta fatica et quanto travaglio ho sopportato, et quanto servitio ho fatto alla Christianità, che havevo acquistato dai Turchi 100 pezzi d'artiglieria et che ultimamente dalli tre paesi, cioè Walacchia, Transilvania et Moldavia havevo condotto et fatto pronti in servitio di Sua Maesta Cesarea 200000 huomini da combattere a piè et a cavallo, con i quali sempre ero pronto a servire la Maestà Sua. Et al presente sono stato condotto a questo termine, havendo perso ogni cosa, che dalla mia gioventù fino alla vecchiaia m'havevo acquistato et paesi et facultà, moglie et figli; che quando havessi perso tutto per causa de'nemici, o che dal nemico mi fussero tolte, non me ne dorria tanto, quanto me ne duole per essermi stato fatto da chi speravo et aspettavo aiuto et soccorso, Iddio lo veda. In questo tempo si può vedere che non ho risparmiato nè a spese, nè a fatica, nè al sangue nè alla propria vita, et ho mantenuto una campagna tanto lungo tempo, solo con la spada in mano, senza che vi habbia nè fortezze nè castelli nè città, nè manco una casa di pietra per potersi ritirare, solo una dove habitavo io. Et essendo io di tanto lontani et incogniti paesi non ho mancato con le mie forze et grandissime spese accostarmi alla Christianità, non essendo conosciuto da nessuno, nè manco l'ho fatto per essere da nessuno sforzato, ma per haver io ancora loco et nome fra la Christianità ho abbandonato tutte l'altre amicitie che havevo.

Et cosi prego tutta la Christianità che mi porga aiuto, perche ogni cosa ho perso, e paesi et facultà et la moglie et figliuoli et alla fine tutto quello che ho havuto al mondo.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Italia, r. 55, c. 415—426, Archivio di Stato di Firenze, Archivio Mediceo, Filza 4469, doc. 168 H; Angelo Pernice, *Un episodo del valore toscano nelle guerre di Walacchia alla fine del secolo XVI*, în „Archivio Storico Italiano", serie VII, vol. III/2, Florenţa, 1925, p. 282—297; Aurel Decei, *Literatura română veche*, vol. II, Editura Tineretului, 1969, p. 40—56.

Preavestite şi preacinstite Doamne şi Stăpîn al meu binevoitor.

Avînd eu dorinţa fierbinte să aduc la cunoştinţa voastră într-un fel oarecare muncile şi ostenelile îndurate de mine cît am fost în Ţara Românească şi aiurea, fiind îndemnat de o rîvnă lăuntrică să fac fapte care să se înalţe întru lauda lui Dumnezeu, în slujba creştinătăţii, iar la urmă să pună cu cinste un capăt ostenelilor mele şi să ne aducă un nume veşnic după moarte; deci, încrezîndu-mă în binevoitoarea milă a voastră, mi s-a părut că nu vă va fi spre greutate plăcerea şi prilejul de-a le vedea pe toate, care sînt acestea:

În vremea cînd împăratul turcilor m-a milostivit cu Ţara Românească odată cu toate poruncile ce se obişnuiesc a se da, şi împreună cu toate liber-

tățile acelei țări, la bunul meu plac și judecată, trebuind numai să-i dau împăratului turcilor haraciul obișnuit în fiecare an; după ce am primit îngăduința de la el ca să plec și să mă duc în Țara Românească, atunci sultanul trimise cu mine pe un emir de-al lor, căruia i s-ar putea zice vlădică, care era socotit de ei ca om sfînt, și cu acesta mai voi sultanul să vină să mă întovărășească pînă în Țara Românească mulți spahii și ieniceri și alți turci foarte însemnați. Cu aceștia sosii apoi în Țara Românească și luai domnia. Ci băgînd eu de seamă că poartă gînd rău spre paguba și nimicirea creștinilor, mă gîndii atunci să rup cu orice preț învoiala și să mă alătur la creștinătate în pofida lor. Pentru asta mă rugai lui Dumnezeu să-mi dea o bună inspirație, ceea ce se și întîmplă.

După ce a plecat Sinan pașa să ocupe Györul și după ce l-a ocupat, sultanul îi dădu poruncă ca împreună cu tătarii să intre în Transilvania și să o ia și să ierneze acolo. În același timp trimisese poruncă la mine și la Aron Vodă, astfel zicînd : Mihaile vodă, ai să știi că îți poruncesc că trebuie să te orînduiești cu toți oamenii din țara ta, laolaltă cu mari și mici și cu toți turcii ce se află acum în țara ta și că încă trebuie să dau poruncă sangeacilor de Vidin și de Nicopol, de Özü și pașei de Silistra și lui Mihaloglu [1], care e capul acîngiilor, cu toți ceilalți turci și tătari care sînt în Dobrogea, că trebuie să se unească cu mine ⟨= tine⟩ spre a merge împotriva Transilvaniei și că Aron din Moldova trebuie să intre și el din partea lui ca să nimicească acea provincie, așa încît să nu mai rămînă piatră pe piatră căci sultanul vrea s-o împoporeze cu alți oameni.

Atunci chibzuii bine această întreprindere și trimisei de sîrg cîțiva din boierii mei de seamă la Aron Vodă să-i spună că nu se poate să tragem sabia împotriva creștinilor, căci aceasta n-o vrea Dumnezeu, ci ca creștini ar fi mai bine să ne unim cu ei și să apucăm armele împotriva dușmanului creștinătății. Totodată dădui de știre despre toate transilvănenilor. Nu numai că n-am vrut să ascult poruncile turcului, ci prinsei armele împotriva lor, pusei să omoare pe toți turcii care se găseau în Țara Românească, și erau mulți la număr, de n-a scăpat nici unul [2].

Tătarul, [3] neînțelegînd încă de răscularea mea asupra turcilor, îmi ceru ca un nepot de-al său cu călărimea și cu multă pradă și jaf și robi și averi, însoțiți de 4 000 de tătari, să-l las să treacă prin Țara Românească, apoi prin Moldova, ca să se ducă acasă. Iar eu în acea vreme pusesem să-i ucidă pe turci și mă dusesem să iau Giurgiul, și, în vreme ce noi băteam acea cetățuie, mi se vesti că acel nepot al tătarului intrase în Țara Românească. El îmi trimise un sol al său cerîndu-mi să-i las trecere liberă prin Țara Românească, pentru ca să poată trece cu oamenii săi în Țara Tătărească. Îi dădui răspuns bun, făgăduind că-i voi împlini orice, numai ca să se apropie de noi. Cînd fu aproape de tot, fiind vremea potrivită, îmi rînduii oamenii și chemînd numele Domnului, mă lovii cu el la răsăritul soarelui și cu ajutorul lui Dumnezeu cîștigai biruința și-i tăiai pe toți în bucăți, slobozind o mare mulțime de robi ce îi duceau cu ei și luîndu-le prăzile și toate lucrurile lor [4].

După ce înțelese tătarul că nepotul său cu toți ai lui fură uciși în Țara Românească, tulburat și înfuriat foarte, se hotărî cu ceilalți tătari ai săi, cu care voia să intre în Transilvania, ca să vie să dea de mine în Țara Românească. Și, alegîndu-i pe cei mai buni pe care-i avea, intră pe la Vidin în Țara Românească, punîndu-i pe ceilalți mai neînsemnați ca împreună cu calabalîcul și cu robii să meargă de-a dreptul spre Silistra prin Turcia. Primii știre bună de tot și despre aceasta, anume că a intrat în Țara Românească

şi că venea arzînd şi jefuind ţara; aşa că numaidecît îmi rînduii oamenii şi plecai împotrivă-i şi cînd îl întîlnii mă lovii cu el şi îl hărţuii atîta că puţini mai scăpară. Astfel, cu ajutorul lui Dumnezeu, îl biruii şi pe el, înstăpînindu-mă pe artileria lor şi pe celelalte calabalîcuri ce le aveau şi însuşi tătarul abia a scăpat şi s-a adăpostit în Silistra [5]. Şi după ce s-a adăpostit, fu sfătuit tătarul de turcii din Silistra să se întoarcă cu ei de la Rusciuc [6] în Ţara Românească, dar el n-a vrut de loc, zicînd că a văzut şi încercat puterile lui Mihai Vodă.

În vremea aceea împăratul turcilor trimise pe unul Hasan paşa cu un altul Mustafa paşa, cu o mulţime de spahii şi de ieniceri cu aga lor, cu care era şi Bogdan Vodă, fiul lui Iancul Vodă. Veneau cu toţii să intre în Ţara Românească, spre a-l aşeza în locul meu pe Bogdan Vodă; şi despre aceasta nu avusesem iscoade, însă îndată ce înţelesei lucrul, făcui să se pregătească oamenii mei şi plecarăm să-i întîlnim. Şi deoarece Dunărea era îngheţată, m-apucai să o trec pe ghiaţă cu toţi oamenii mei, cu tunurile şi cu celelalte lucruri, iar cînd ajunserăm la Rusciuc aflai că erau gătiţi şi ne aşteptau vitejeşte. Apropiindu-mă de ei, cît ce ne zărirăm îmi aruncai asupra lor oastea şi începui lupta. Şi astfel cu mila Proniei Cereşti i-am învins şi am rămas biruitor, omorînd foarte mulţi dintre ei, căci în acea ciocnire muriră amîndoi paşii care erau acolo; iar fiul lui Iancul Vodă, rupînd-o la fugă, scăpă cu anevoie. Le-am luat toată artileria şi alte mărunţişuri (sic) ce le aveau cu ei, iar după ce i-am zdrobit pusei să se dea foc Rusciucului, jefuind totul, încît oştenii mei se aleseră cu o pradă pe care n-o vor mai uita niciodată. Voii apoi ca toate împrejurimile să fie arse şi turcii tăiaţi în bucăţi, iar pe creştinii cu familiile lor îi trecui în Ţara Românească [7].

Aproape în acelaşi timp, sau curînd după aceea, împăratul turcilor îl trimise pe un oarecare Ştefan Vodă cu un mare număr de turci, care trebuiau prin Silistra să treacă în Ţara Românească, spre a merge în Moldova, ca să-l scoată de acolo pe Aron Vodă şi să-l aşeze pe acel Ştefan în locu-i. Eu, îndată ce auzii aceasta, fără a mai aştepta, trimisei pe un boier al meu numit Banul Mihalcea, cu o bună parte din oamenii mei, care grăbindu-se trecură Dunărea tot pe gheaţă şi cînd fură unii în faţa celorlalţi, începură numaidecît încăierarea, unde cu ajutorul lui Dumnezeu ai mei rămaseră biruitori măcelărindu-i foarte pe vrăjmaşi. Această puţină slujbă am făcut-o într-o singură iarnă şi apoi m-am dus să mă odihnesc în scaunul meu.

După aceasta nu trecu multă vreme şi fui încunoştinţat că turcii se pregăteau în toate fortăreţele lor de la hotarele Dunării; atunci mi-am împărţit oamenii şi trimisei o parte din ei la Brăila, alta la Cervena, a treia la Turtucaia şi a patra la Nicopol, cu porunca că oriunde vor atinge satele turcilor trebuie să le prădeze, să le ardă şi să-i ucidă; şi aşa făcură.

După ce Sinan paşa înţelese de aceste mari pagube şi ruine, dădu poruncă să se adune o oaste mare ca să vie cu ea asupra mea în Ţara Românească. Ajungînd la Rusciuc se apucă să facă un pod peste Dunăre, pe care să poată trece cu oamenii săi la Giurgiu şi să intre în Ţara Românească. După ce fu făcut podul, veni el însuşi în Ţara Românească şi tăbărî la un sat zis Călugăreni. Atunci după ce mi se aduse vestea, plecai inimos să-l întîlnesc cu acei puţini oameni ce-i aveam, şi cînd ajunsei la Călugăreni aflai că toţi sînt gata de luptă; deci eu, chemînd numele lui Dumnezeu, mă încăierai cu ei într-o bătălie în aşa fel că ţinu toată ziua, unde făcui mare pagubă turcilor, spre ruşinea lui Sinan paşa, căci în lupta aceea însuşi Sinan paşa se prăvăli de pe cal într-o mlaştină foarte întinsă, de unde cu

mare greutate fu scos; așa că în acea bătălie au fost omorîți patru pași și șapte sangeaci și am cîștigat cincisprezece tunuri și un steag verde al Profetului lor Mohamed, mult prețuit de dînșii și foarte respectat, pe care l-am trimis Măriei Sale împăratului. Nu știu dacă transilvănenii l-au lăsat să treacă. Și după ce Sinan a îndurat o așa batjocură de la noi, se mînie foarte; și așa se hotărî să pornească cu toți ai săi asupra noastră; deci eu, văzînd că nu voi putea ține piept, venii la Tîrgoviște, și atunci Sinan pașa se duse la București, unde făcu o cetățuie de lemn. În același timp îl încunoștințai de toate pe Sigismund, pe care-l rugai că trebuie să-mi vină într-ajutor. Într-aceea, fiindcă nu eram sigur nici la Tîrgoviște, mă retrăsei sub munți, la hotarele țării mele, iar Sinan veni după mine la Tîrgoviște, unde de asemenea ridică o cetățuie de pămînt, însă unde nu petrecu multă vreme, căci sosi și Sigismund cu oastea sa împreună cu ajutorul trimis de Măria Sa împăratul, de unde plecarăm apoi să dăm peste turci la Tîrgoviște, după cum a fost înștiințat Măria Sa de toate cele. Dar, deoarece Sinan pașa plecase c-o zi înaintea noastră, ne oprirăm să batem fortăreața Tîrgoviștei, pe care cu mila lui Dumnezeu în curînd o avurăm în mîinile noastre. Aici erau o mie de turci, toți ostași buni, din care nici măcar unul nu a scăpat. Pe urmă am plecat numaidecît la Giurgiu, iar despre ce am făcut după ce am ajuns acolo nu se mai cuvine să mai povestesc, pentru că știu că toată lumea le-a aflat de la cei mulți care au fost de față, precum și tot ce am făcut pentru creștinătate. Acolo se făcu o mare pagubă și un mare omor turcilor, și fu cucerită și cetatea Giurgiului.

Și după ce l-am învins pe Sinan pașa și am cucerit Giurgiul, Sinan plecă la Constantinopol, lăsînd în locul său pe un oarecare Hasan pașa [8], fiul lui Mehmed pașa, care era beglerbeg al Rumeliei, care de asemenea a fost în acel război cu Sinan pașa și a văzut rușinea lui Sinan; și-l lăsă la hotarele Țării Românești. Deci el se plecă cu pace față de mine, trimițîndu-mi oamenii săi pentru pace. Apoi se ridică de acolo Hasan și plecă să se întîlnească cu sultanul la Sofia, pe cînd împăratul se ducea la Eger, lăsînd în locu-i pe un alt pașă.

Înțelegînd eu de aceasta și știind pe unde are să treacă și prin ce munți spre a se întîlni cu sultanul la Sofia, trimisei atuncea pe Baba Novac, acela pe care transilvănenii l-au fript zilele trecute, și el plecă cu haiducii săi și trecu Dunărea și se duse pînă la munți ca să-l aștepte pe Hasan pașa la locul unde îi poruncisem. Și voind pașa să treacă acei munți, Baba Novac sări pe el, zdrobindu-l și punîndu-l pe fugă, tăind în bucăți destui dintre ei, luîndu-le cămilele și caii și armele și întreaga vistierie ce o aveau, întorcîndu-se apoi cu acea izbîndă în Țara Românească, îndurînd Hasan pașa această rușine de la Baba Novac.

În vremea aceea venea tătarul cu puteri foarte mari, cu turci, tătari și o mare grămadă de moldoveni cu ei, căci veneau ca să treacă prin Țara Românească peste Dunăre spre a fi într-ajutorul sultanului la Eger. Văzînd eu acestea, plecai asupra lui, iar el nu voi să mă aștepte, se întoarse îndărăt cu mare rușine; și l-am urmărit și alungat afară din țară; iar după aceasta am pornit de la un capăt la celălalt al țării, ca să bat un meterez, care era în fața Nicopolului, și îl luai. Și văzînd turcul cîtă pagubă îi făceam, îmi trimise steagul pentru că mult dorea să mă poată pleca sub ascultarea lui. Și în acea vreme eu luai fortăreața și primii și steagul și pe cîți turci i-am găsit în fortăreață, pe toți i-am trecut prin ascuțișul sabiei [9].

Și cînd sultanul luă Egerul, voi să-l alunge pe tătar din statul lui din pricină că hanul nu se dusese într-ajutorul său la Eger. La întoarcerea sa de acolo, sultanul trimise pe fratele tătarului în Țara Tătărească, dîndu-i

ajutoare, ca să-l poată scoate pe frate-său din statul lui. Cînd înțelese hanul aceasta, se pregăti să-l aștepte și cînd se întîmpinară, se izbiră, și hanul îl prinse pe frate-său împreună cu alți șapte nepoți ai săi, care fură cu toții sugrumați împreună cu frate-său. Văzînd eu cearta care era între sultan și tătar, trimisei niște soli de-ai mei la tătar cu preafrumoase daruri, învățîndu-i să spună: „Puteți vedea bine că sultanul nu vrea altceva decît răul nostru și ruina și pieirea noastră și a țării noastre", și îi jurai pe credința mea că eu împreună cu Sigismund ne-am pune oștile în slujba împăratului romanilor, stăpînul nostru, dacă ⟨împăratul⟩ ar mijloci o prietenie între noi toți. Cu foarte mari făgăduieli îl făcui ⟨pe tătar⟩ să-și miște inima ca să se alăture la creștini. El, crezînd în făgăduielile mele, trimise un sol al său, care era majordomul său, cu scrisori de groaznic jurămînt.

Atunci se întîmplă că Sigismund a predat țara Măriei Sale împăratului și plecă la Opole, cînd veniră pe urmă comisarii Măriei Sale, Szuhay și Istvánffy, care după ce plecase Sigismund veniră și la mine după jurămînt. Atunci și ei înțeleseră cuvintele hanului și văzură scrisorile chiar de mîna lui, pe care le trimisei la Măria Sa împăratul. Nu știu dacă au ajuns cumva la Măria Sa, copiile lor însă oricum le am la mine, și din acestea se va putea vedea cu cîtă sinceritate mi-am dat silința să închei o învoială așa de însemnată și cît de mare slujbă am făcut întregii creștinătăți, închinîndu-i un tiran, un păgîn, pe hanul cel preamare și preaputernic din Țara Tătărească, făcîndu-l să vie la supunerea neînvinsului împărat al romanilor, necruțînd nici cheltuieli, nici bani, nădăjduind totuși că voi fi bine răsplătit de creștinătate și că mi se vor întoarce cheltuielile mai mult ca îndoit.

După ce făcui toate acestea, tătarul îmi ceru o anumită sumă de bani, făgăduindu-mi că va aștepta răspunsul 40 de zile, și astfel așteptă în părțile Turciei 40 de zile, pentru că avea hanul în mîinile sultanului un frate, pentru care voia o mare sumă de bani, și el dorea mult să-l elibereze ca să-l sugrume; și de aceea căuta acea sumă de bani pe care eu făgăduii că-i voi face rost; iar după ce așteptase 40 de zile, mai așteptă 20 și încă vreo cîteva. Văzînd însă că nu-i fu împlinită făgăduința, plecă cu oamenii săi și se duse sub Oradea într-ajutorul lui Satîrgi Mehmed pașa. Cînd înțelesei că Oradea e în primejdie, mă hotărîi și trimisei ajutor din Țara Românească, cu un căpitan al meu[10] și cu mai mulți oameni cu însărcinare să se ducă cu orice preț spre a se uni cu oamenii împăratului. Dar cînd au ajuns în Transilvania, Sigismund nu i-a lăsat să treacă mai departe și astfel nu putură să se ducă unde le poruncisem.

Pe urmă fui încunoștințat că un serdar, cu numele Hafiz Ahmed pașa, împreună cu Karaman pașa, veniseră c-o mare oaste la Nicopol. Cît ce înțelesei aceasta, știind că Oradea se află încă la mare strîmtoare, îmi adunai oastea mea cu care plecai spre părțile Dunării pentru a mă întîlni cu ei și avînd pregătite multe bărci cu care trecui Dunărea împreună cu toți oamenii mei mă așezai în fața lagărului lor. Cît ce ne zăriră, ei ieșiră asupra noastră vitejește cu oastea lor, iar eu, chemîndu-l pe Dumnezeu, începui bătaia cu ei, și a fost o ispravă preafrumoasă și vrednică de pomenire, și cu ajutorul lui Dumnezeu, deși îmi uciseră calul sub mine și rămăsei rănit la un umăr, cîștigai izbînda asupra lor, pricinuindu-le mult omor, căci Karaman pașa a fost ucis cu o mulțime de căpetenii de seamă, iar Hafiz pașa cu anevoință se salvă în cetatea Nicopolului. Și după ce mi-a dat Dumnezeu izbînda asupra lor, am poruncit să se înceapă baterea cetății și în același timp mi-am trimis oamenii prin împrejurimi să ardă și să nimicească tot, ucigînd pe toți păgînii

pe care îi vor întîlni. Şi pe cînd se bătea cetatea, începu să-mi lipsească pulberea, fiindcă nu-mi adusesem destulă, şi de aceea încetai de-a o mai bate şi plecai cu toţi ai mei spre Vidin şi am mers zece zile, începînd de la Dunăre pînă la munţi şi iar, de la Rahova, din munţi, pînă la Dunăre, pustiind toată ţara duşmanului şi ucigînd cîţi duşmani se puteau găsi; şi pe cîţi creştini i-am aflat, i-am făcut pe toţi să treacă în Ţara Românească, împreună cu familiile, avuturile şi vitele. Cînd apoi ajunserăm la Vidin, atunci văzui că sangeacul de Vidin cu alţi sangeaci laolaltă şi alţi turci din împrejurimile acelea şi chiar din Sofia, toţi foarte viteji, ne aşteptau curajoşi. Fără amînare, mă izbii cu ei şi deşi începură voiniceşte să ţină piept şi să se bată, noi, cu ajutorul lui Dumnezeu i-am învins şi i-am zdrobit rău de tot, tăind foarte mulţi din ei în bucăţi. Şi eu, în această luptă, primii de la un turc o suliţă în piept, pe care o smulsei şi o rupsei cu mîinile mele. Le luai artileria şi tot ce aveau în lagăr.

După această faptă mă dusei la Cladova, tot o fortăreaţă de-a turcilor, unde-l întîlnii pe sangeacul de acolo aşteptîndu-ne cu mulţime de turci şi c-un număr mare de oameni, cu care începurăm lupta, care neputîndu-ne ţinea piept o luară la fugă. Din aceştia, cu voia lui Dumnezeu, o bună parte fu ucisă, iar ceilalţi fugiră, urmăriţi fiind de ai noştri pe cîmpuri, prinzînd mulţi din ei şi omorîndu-i. Pe urmă petrecui şase săptămîni în ţara turcului şi voii ca toată ţara să fie dată pradă focului şi pustiită, şi pe toţi creştinii pe care i-am găsit i-am trecut în Ţara Românească, cu toate ale lor.

În vreme ce mă osteneam eu cu acestea, iată că nişte trădători din Transilvania născociră o înşelăciune, trimiţîndu-mi scrisori în care spuneau că Oradea a fost luată de turci şi că eu trebuie să mă întorc cît mai de grabă în Ţara Românească, aşa că eu, dînd crezare veştilor lor, nu-mi dădui seama de înşelăciune şi mă întorsei în Ţara Românească cu toţi oamenii mei, trecînd de sîrg Dunărea, şi apoi aflai că transilvănenii mă înşelaseră[11]. Pe urmă, după ce Satîrgi paşa se retrase de la Oradea, sultanul puse să-l sugrume, deoarece stătuse la Oradea fără a face ceva treabă şi în aceeaşi vreme ne făgăduise şi nouă credinţă; însă noi nu mai avurăm timp să-i facem pagube turcului. Şi în locu-i fu pus Ibrahim paşa, mare vizir.

Acuma oricine va putea cunoaşte cîtă pagubă am făcut duşmanului şi cîtă slujbă creştinătăţii, înfrîngînd atîta ţară, începînd de la hotarele Transilvaniei pînă unde se varsă Dunărea în Marea cea Mare, ostenindu-mă zi şi noapte fără să fi avut pace sau odihnă, nici în vreme de vară, nici de iarnă, necruţînd nici cheltuială, nici altele, nici primejdie de orice fel.

Apoi după ce Sigismund Báthory renunţase la Ţara Transilvaniei pentru cardinal[12], atunci acest cardinal făcu pace cu turcii şi încă şi cu polonii şi trimise şi la mine să mi se spună că ar trebui să mă potrivesc cu el şi cu ajutorul lui şi că trebuie să fac şi eu pace cu turcii; şi-i răspunsei că deoarece am jurat credinţă Măriei Sale preasacrului împărat al romanilor că voi fi cu creştinii pînă la moarte, nu va fi aşadar cu putinţă să fac pace cu turcii, ci mai curînd să mor şi să-mi vărs sîngele în slujba Măriei Sale împăratului, cum am făcut şi pînă acuma. Însă acest răspuns ce i-l trimisei nu-i prea plăcu cardinalului, nici consiliului său, căci trimise degrabă un sol la Ibrahim paşa cu o mare sumă de bani şi cu daruri foarte scumpe, rugîndu-l să le dea steagul pentru cardinal, spre a-l întări în ţara sa Transilvania. Pe de altă parte trimise în Moldova pe

un alt sol al său, pe Tamás Csomortányi, prin care îi dădea lui Ieremia porunca să se gătească cu polonii și tătarii dimpreună, ca să vie asupra mea, și că același lucru voia să-l facă și el din partea sa. Într-aceea trimise și la mine un sol de al său, pe György Palatich, cu care veni un oarecare ceauș Hüseyin, care ceauș avea poruncă să treacă Dunărea și să meargă ca să se întîlnească cu Güzelge Mahmud pașa, pe care îl lăsai să treacă în dragă voie. Atunci înțelesei de la iscoadele ce le aveam pe lîngă Güzelge ceea ce hotărîseră ei la cererea cardinalului, și anume că Güzelge trebuia să intre în Țara Românească cu toate puterile sale, și că Ieremia trebuia să intre și el din partea sa, și cardinalul din a sa, cu toții asupra mea; în acest chip aflai totul de la iscoadele mele cele multe și bine ascunse. Și așa în vremea aceea trimisei un sol al meu la Ibrahim pașa, făcînd să se spulbere orice plan al cardinalului și atîta am stăruit pînă ce Ibrahim pașa nu i-a mai trimis steagul.

În acea vreme cardinalul îmi trimise alt sol, pe Tamás Csomortányi, cu o solie ca eu să-mi părăsesc țara, pentru că nici ei, nici moldovenii, nici chiar turcii, nu erau mulțumiți și nici nu voiau să mai rămîn eu în Țara Românească. Deci văzînd eu că sînt împresurat din toate părțile de dușmani știui să fac cît mai bine și-l trimisei înapoi pe Csomortányi cu un răspuns plăcut și îl rugai ca în numele meu să-l roage pe cardinal să-mi îngăduie vreun loc în Transilvania, unde să pot locui cu familia mea. Iar după ce făcui aceasta îi scrisei numaidecît Măriei Sale împăratului, dîndu-i de știre despre toate lucrurile și despre prietenia cea mare ce o arătam eu față de turci, făgăduindu-le să țin pace cu dînșii, ceea ce și făceam, după cum am dat de știre Măriei Sale împăratului, așa că Ibrahim mai curînd mi-ar fi dat mie steagul decît cardinalului.

Într-aceea îmi adunam oameni cît mai mulți, așteptînd un răspuns bun de la Măria Sa, pe care îl și primii mai tîrziu, căci îl aduse un om de-al meu, care ajungînd la Košice întîlni un alt boier de-al meu; și răspunsul Măriei Sale era ca eu să aștept pînă îmi va da poruncă George Basta. Oamenii mei hotărîră cu Basta ca în cutare zi să fiu eu cu oastea mea în Țara Bîrsei, un loc în Transilvania, și că în aceeași zi el va trebui să fie la Cluj, și cu această poruncă și hotărîre se întoarse trimisul meu. Mă gătii și îmi orînduii oastea pentru vremea prevăzută și intrai potrivit înțelegerii în Transilvania cu toate puterile mele, cu familie, copii și toate lucrurile ce le aveam, voind să înfrunt orice, fie răzbunîndu-mă pe transilvăneni pentru neajunsurile făcute Măriei Sale împăratului, fie năruindu-mă cu toată averea mea. Într-aceea cardinalul trimise pe Gaspar Kornis la George Basta, nu știu în ce chip și ce să facă și nu știu nici cel puțin ce uneltiră între ei, dar știu că Basta n-a venit în ziua prevăzută și nu-și ținu făgăduiala; ci despre asta cred că va da seamă în fața lui Dumnezeu, fiindcă m-a părăsit fără a mă sprijini în această întreprindere, în primejdie de-a mă pierde pe mine și familia mea. Ci Dumnezeu, văzîndu-mi sinceritatea, nu voi să mă părăsească în ciocnirea cu oastea cardinalului, cu care începînd bătălia, cam pe la ceasurile unsprezece pînă noaptea, nu făcui altceva decît să mă bat crunt cu ei, pînă ce-i răzbii și-i învinsei, după cum se știe și se cunoaște prea bine[13]. Și așa luai Transilvania în numele lui Dumnezeu și al Măriei Sale împăratului.

Pe urmă mă dusei la Alba Iulia, pusei să se întrunească stările și le făcui pe fiecare să jure credință Măriei Sale; făcui apoi ca secuii să vină și ei, căci voii ca ei de asemenea să presteze jurămîntul Măriei Sale, în numele căruia le făgăduii libertatea, care le era foarte dragă. După

acestea voii să trimit pe fiul meu la picioarele Măriei Sale, dar Divanul Țării Românești nu se învoi, ci ceru să-l trimit în Țara Românească, ca voievod al lor, căci nu se împăcau să trăiască fără voievod; eu nu mă împotrivii și li-l trimisei. Apoi mă hotărîi să vin eu la picioarele preasacre ale Măriei Sale, dar nu îmi ajunse timpul, căci vedeam nestatornicia și fățărnicia transilvănenilor, căci nu erau încă așezate treburile acelei provincii și dușmanii pîndeau din toate părțile, așa că m-am temut de ceva rău în paguba Măriei Sale și spre a mea rușine.

Dimpotrivă înțelesei că era vorba de o unire între moldoveni, Sigismund, poloni și tătari, ca să fie laolaltă asupra mea și să mă scoată din Transilvania.

În același timp Ibrahim pașa îmi trimise steagul în Transilvania dîndu-și silința să mă înșele, dar eu mă foloseam de orice apucătură spre a-l înșela pe el, și dădeam știri despre toate Măriei Sale. În același timp regele Poloniei îmi trimise un sol al său cu multe basme[14], căruia nu pregetai de a-i face cuvenita tovărășie, am răspuns regelui spunîndu-i că sînt sluga Măriei Sale împăratului, și că-l rog să dea poruncă marelui său cancelar[15], să nu se amestece în treburile mele, ci să mă lase în pace, să nu-l ajute pe Sigismund, nici pe Ieremia Vodă împotriva mea, pentru că fiind eu sluga împăratului, tot ce-mi va face mie, va face Măriei Sale împăratului. Și în acest chip trimisei înapoi regelui catolic pe solul său foarte mîngîiat. Am înțeles că în vremea aceea cancelarul împreună cu Sigismund au trimis tătarului 50 de mii de ducați de aur, rugîndu-l să vină să se unească cu ei și cu Ieremia spre a intra în Transilvania. Și aceasta am înțeles-o de la diferite iscoade ce le țineam în Țara Tătărască și în Polonia și prin informațiile mai multor prieteni de-ai mei.

În urma acestor știri limpezi și neîndoielnice, nevoind eu ca ei să vină să mă găsească în Transilvania plecai cu oastea mea să intru în Moldova, și o dată intrat, o luai de-a lungul ca să întîlnesc dușmanul, pe care cum îl găsii, îl snopii și-l alungai din țară, deoarece de ei atîrna toată ruina creștinătății, fiindcă ei au fost pricina pentru care a venit tătarul de mai multe ori în Țara Românească spre a mă pustii, pe care însă, ieșindu-i în cale, i-am azvîrlit afară cu mare rușine. Și astfel le spulberai planurile și înțelegerea ce o aveau cu transilvănenii dea mă prinde la mijloc. Înstăpînindu-mă pe Moldova, adunai poporul și-l făcui să jure în numele Măriei Sale împăratului. În vreme ce oblăduiam această nouă provincie, am fost înștiințat de transilvăneni că Sigismund vrea să intre în Transilvania cu o grămadă mare de poloni prin Maramureș și Hust. Eu socotii că nu-i lucru bun și plecai și mă întorsei în Transilvania, lăsînd oameni de-ai mei de pază în Moldova sub comanda lui Moise Secuiul, în care foarte mă încredeam. Ajuns în Transilvania, Gaspar Kornis îmi dezvălui învoiala pe care Moise Secuiul o făcuse cu Sigismund, căci îi făgăduise că mă va prinde viu ca să mă dea în mîinile lui Sigismund sau că mă va omorî.

Îndată ce am înțeles aceasta, numaidecît dădui de veste comisarilor împărătești[16] și apoi îl trimisei pe Kornis cu un alt boier al meu[17] ca soli la Curtea împărătească și în același ⟨timp⟩ l-am trimis pe acel sperjur și ticălos de Csáky[18] ca să orînduiască poporul împreună cu nobilimea, pentru că voiam să plec să iau Timișoara, căci mă înțelesesem cu pașa de la Timișoara [19] în acest chip că îndată ce voi ajunge cu oastea sub ziduri, să predea cetatea, iar eu îi făgăduisem să-i capăt de la Măria Sa împăratul un loc în Transilvania, unde să poată trăi, 15 mii de țechini

și simbrie pentru 100 de oameni. Spre a face acest lucru l-am însărcinat pe Csáky să adune oameni, fiindcă nu-mi aveam atunci cu mine oastea, și-l rugai pe domnul Pezzen să facă să se dea porunca Măriei Sale către George (Basta) ca la caz de nevoie să îmi trimită oameni.

Despre acest lucru îmi scrise serenisimul arhiduce Matias că l-a însărcinat pe Basta, pe Paul Nyary și pe alți căpitani, că trebuie să vină într-ajutorul meu. Trimisei scrisorile și la Basta, ca fără întîrziere să se apropie de Tășnad[20] cu oastea Măriei Sale împăratului, care-mi scrise înapoi s-o fac cît mai repede. Într-aceea transilvănenii ⟨nobili⟩ înțeleseră că trădarea lor ajunsese la urechile mele, după cum o vestisem comisarilor și că trebuie să pun pază la trecătorile Poloniei ca să nu poată fugi Moise Secuiul și să treacă în acel regat, după cum uneltiseră ei ca să se unească cu Sigismund. Dîndu-și ei seama de asta, trimiseră la Moise Secuiul ca să treacă în Polonia și să-l îndemne pe cancelar să se grăbească, fiindcă toți se ridicară asupra mea. Văzînd transilvănenii că polonii nu se ivesc așa de repede, începură să-i îndemne prin scrisori. Transilvănenii mai știau că Basta venea cu oamenii Măriei Sale ca să se unească cu mine și că sosise la Ineu, de unde el îmi scrisese ca să mă înștiințeze de sosirea lui în acest loc și că aștepta cît mai repede să fie laolaltă cu mine. Văzînd transilvănenii că eu stăruiam din răsputeri ca Basta să vină cît mai de grabă, nu mai voiră să-i aștepte pe poloni, ci îi aleseră pe Francisc Alárdi și pe Gabriel Haller și-i trimiseră la Basta și la comisarii Măriei Sale împăratului, cu care vorbiră multe despre mine și se înțeleseră să pornească împotriva mea, știind că oastea mea nu era cu mine și că foarte ușor m-ar fi putut prinde viu. După ce făcură acest plan, îmi scrise Basta să-l aștept cu bucurie, fiindcă el se grăbește să se unească cu mine. Tot așa domnul David Ungnad împreună cu Mihail Székely mi-au scris din Tășnad cum că Basta a ajuns la Ineu și că vor veni împreună cu el, silindu-se zi și noapte ca să ajungă cît mai degrabă. Pe de altă parte, Basta trimisese scrisori prin toate orașele Transilvaniei, ca toate să se ridice asupra mea pentru că și el va veni cu oaste mare asupra mea și eu nu știam nimic. În vremea aceea mi se spuse că Sigismund a venit de s-a unit cu transilvănenii și cu polonezii; atunci mă temui că se vor duce să se unească cu Basta și că nu vor rupe-o cu el, și atunci eu, pentru mai multă siguranță dinspre Basta, mă ridicai de unde eram și plecai dorind să mă unesc cu el, însă a treia zi se năpustiră asupra mea transilvănenii, nemții, ungurii și Basta, pe care eu îi așteptam într-ajutor împotriva vrăjmașilor Măriei Sale împăratului[21].

Acuma oricine poate vedea prin ce trădare m-au înfruntat și l-au păgubit pe Măria Sa împăratul și pe toată creștinătatea. Atunci eu, văzînd că lucrurile mergeau spre un sfîrșit rău, mă retrăsei cu acea puțină călărime ce o aveam și mă dusei la Făgăraș, și văzînd țara toată ridicată asupra mea mă gîndii că ei o fac din porunca Măriei Sale împăratului. Iar după ce mă înfrînseră, se ascunseseră pe niște coline vreo 900 de secui, care fură chemați cu jurămînt, care crezură și coborîră, și după ce-i despuiară, îi tăiară în bucăți pe toți, fără a lăsa pe vreunul în viață. Pe urmă au venit în Alba Iulia, unde pe toți italienii, grecii, românii și sîrbii, cu familiile lor pînă la pruncii de țîță, pe toți îi trecură prin ascuțișul sabiei; și se duseră de asemenea și la spitale și făcură același lucru; încă și în biserica mea, pe care o clădisem mai înainte, au intrat și au dezgropat oasele lui Aron vodă, care de atîta timp era înmormîntat, și ale altor boieri de-ai mei, și le-au zvîrlit afară. Așa

neomenie nu au făcut nici păgînii. Cînd ajunsei apoi la Făgăraş, m-am întîlnit cu oamenii mei care veneau din Moldova, care se strînseră în jur de mine ca să m-apuc cu ei împreună să mă răzbun de ruşinea ce mi s-a făcut, fiind gata a muri fiecare pentru mine. Îi îndemnai să se liniştească, fiindcă nu se cuvine ca noi să mergem împotriva Domnului meu, şi aşa mă ridicai din Făgăraş şi mă dusei sub munţii Braşovului de unde trimisei soli la George Basta ca să aflu pricina celor întîmplate, iar Basta îmi trimise pe Sebastian Thököly şi Miklós Vitéz, care cerură ca din nou să jur şi să le dau pe fiul meu spre a-l trimite la Măria Sa, care îmi aduseră şi scrisori de jurăminte pe care le am încă astăzi la mine. Mai voiau ca eu să le trimit soţia cu toată familia şi vistieria mea, ceea ce nu întîrziai să fac şi astfel îmi trimisei toate lucrurile în mîinile domnului George <Basta>, ştiindu-l omul Măriei Sale, pe care, după ce le jurasem şi le trimisesem familia mea ca ostatecă, îi rugai să-mi dea ajutor ca să pot face faţă duşmanului; care, după ce mi-o făgăduiră, îmi trimiseră pe acel trădător de Moise Secuiul, care venind a dat buzna pe oamenii mei şi i-a tăiat. După aceea trimisei mulţi dintre oamenii mei la George <Basta>, înştiinţîndu-l despre multe lucruri, dar ajungeau în mîinile lui Moise care nu-i lăsa să treacă, omorîndu-i pe toţi.

După aceea, intrînd eu în Ţara Românească, mă văzui înconjurat din toate părţile de duşmani; de o parte de poloni, moldoveni şi tătari, de alta de turci, de care era plină ţara; şi cu toţii mă lovii de vreo cîteva ori. La urmă însă, văzînd că nu pot ţine piept la atîta mulţime, trimisei toată artileria ce o aveam la Moise Secuiul, ca s-o dea lui George <Basta>, care însă în mod volnic o dădu în mîinile duşmanului. Apoi, în sfîrşit, slobozii pe ostaşii mei, nemaiavînd cu ce să-i ţin, şi alesei cu mine numai 10 mii de călăreţi, şi aşa plecai spre Ţara Românească de Jos şi mă dusei pînă la Dunăre, unde îl găsii pe sangeacbeiul Vidinului cu 4 mii de turci întorcîndu-se cu mulţi robi şi vite ca să-i treacă în Turcia, şi cînd dădui de el, mai curînd dorind moartea decît izbînda, a vrut Dumnezeu să-i tai pe toţi în bucăţi şi să nu scape nici unul; şi a căzut şi sangeacbeiul, al cărui steag îl dusei cu mine la Măria Sa împăratul. După ce am făcut această ultimă slujbă creştinătăţii, am plecat să vin la sacrele picioare ale Măriei Sale, trecînd prin Transilvania, şi astfel cu mila cerească am intrat în ţara Măriei Sale, cu vreo 7 mii de cai.

Acuma, în mod limpede, oricine poate vedea cîtă muncă şi osteneală am îndurat şapte ani de-a rîndul şi cîtă slujbă am făcut creştinătăţii, căci am dobîndit de la turci 100 de tunuri, şi că pînă la urmă din cele trei ţări, adică din Ţara Românească, Transilvania şi Moldova, am scos şi am făcut gata de slujbă Măriei Sale împăratului 200 000 de oameni de luptă, pedestri sau călări, cu care eram totdeauna gata să slujesc Măriei Sale. Iar acuma am ajuns la acest capăt, pierzînd toate lucrurile pe care le cîştigasem din tinereţea mea pînă la bătrîneţe, şi ţări şi bogăţii şi soţie şi copii; şi dacă aş fi pierdut tot din pricina vrăjmaşilor, sau dacă mi-ar fi fost luate de vrăjmaş, nu m-ar durea atîta, cît mă doare, fiindcă au fost făptuite de aceia de la care nădăjduiam şi aşteptam ajutor şi reazem; Dumnezeu le vede. În vremea aceasta se poate vedea că n-am cruţat nici cheltuieli, nici osteneală, nici sînge, nici însăşi viaţa mea, ci am purtat războiul aşa de multă vreme singur, cu sabia în mînă, fără să am nici fortăreţe, nici castele, nici oraşe, nici cel puţin o casă de piatră unde să mă pot refugia, ci abia una singură pentru locuinţă. Şi fiind dintr-o ţară aşa de îndepărtată şi necunoscută, nu am pregetat să mă alătur creştinătăţii

cu puterile mele şi cu cheltuieli uriaşe, nefiind cunoscut de nimeni, şi nici n-am făcut acestea, silit de cineva, ci ca să am şi eu un loc şi un nume în creştinătate am părăsit toate celelalte prietenii ce le aveam.

Astfel rog toată creştinătatea să-mi stea într-ajutor, căci am pierdut tot, şi ţări şi bogăţii şi soţie şi copilaşi şi în sfîrşit tot ce am avut pe lume.

---

[1] Mehmet Mihaloglu, căpetenie a akîngiilor din Cirmen, Bulgaria de Sud.

[2] 13 noiembrie 1594, data intrării în acţiune efectivă a lui Mihai împotriva otomanilor,

[3] Gazi Ghirai al II-lea zis Bora — Viforul.

[4] 14 şi 16 ianuarie 1595, Putinei şi Stăneşti lîngă Giurgiu.

[5] Şerpăteşti, ianuarie 1595 ; 25 ianuarie 1595 lingă Rusciuc, a alungat ultimele rămăşiţe tătăreşti.

[6] În textul de pe microfilm din „Rocovo", nu „di nuovo". Deci întrebuinţind textul lui Pernice, traduce „iarăşi" ; probabil Rocovo = Rahova.

[7] 13 februarie 1595.

[8] Fiul marelui vizir Sokollu Mehmet paşa.

[9] Turnu Măgurele, noiembrie 1596.

[10] Aga Leca, cu 3 500 oameni.

[11] 5 noiembrie 1598, Mihai se întoarce la Tirgovişte.

[12] Andrei Báthory.

[13] Şelimbăr, lîngă Sibiu, 28 octombrie 1599.

[14] Skrzyniecki, februarie 1600.

[15] Jan Zamoyski.

[16] Bartolomeu Pezzen, David Ungnad, Mihail Székely.

[17] Logofătul Teodosie Rudeanu.

[18] Ştefan Csáky de Keresztezeg, căpitan general al Transilvaniei.

[19] Geafer paşa, valiul Timişoarei.

[20] Pernice citeşte Jasnada, iar Decei traduce Satmăr; pe microfilm este Tasnada, deci Tăsnad, localitate lîngă Satu Mare.

[21] Mirăslău, 18 septembrie 1600.

229 **1601 februarie 10, Viena.**

Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestas, domine domine clementissime, humillimam mei subiectionem.

Literas ad Sacratissimam Maiestatem Vestram dedi et antea meas, quibus haud eandem mihi molestandam praesumerem : nisi me fidelitas et obsequium meum erga Sacratissimam Maiestatem humilimum ad id praestandum impelleret, et etiam luctus Familiae meae charissimae, quae iam etiam de mutatione Transyluanica certa animaduertens, omnia tristia literis mihi nunciauit, Sigismundique conatum, quem Transyluani tribus comitys habitis iam promouere ausi sunt, certò perscripsit. Cum itaque Sacratissima Maiestas, ob Transyluanorum animos, qui semper nouandis rebus student, omnia incerta, de Familia mea quae mihi solum restat, omnia penes fidelitatem meam perdens, timeam : Supplico Sacratissimae Maiestati Vestrae, tanquam domino benignissimo, ne miserrima mea Familia cogatur extrema perpeti, cum sit innocens, dignetur alicui suorum fidelium, qui in conterminis Transyluaniae constitutus est, gratiosè demandare, ut de Familia mea, in ditionem Suae Maiestati subiectam educenda, quàm celerrimè prouideat. Si aliqua in re erga Sacratissimam Maiestatem me deliquisse compertum fuerit, uita meam eidem ultro deuoueo, modo charissima mea pignora quae innocentissima sunt, captiuitate et metu illis in horam imminet, liberentur. Quod ego Maiestati Vestrae indefesso studio, et obsequy et fidelitatis meae, humilime reser-

uire perpetuo contendam. Quam etiam gloriose regnare, et diu uiuere ex animo opto. Datis Viennae Austriae, 10 Februarii 1601.

Eiusdem Sacratissimae Vestrae
Fidelis, perpetuus, et subiectissimus Seruitor

Mihail Voevod, m.p.

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria. pach. CCXXXIII/24; Haus, Hof- u. Staatsarchiv, Wien, Türkei I, K 84; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 243.

Preasacră Maiestate împărătească și regească, Doamne, Domn preaclement, supunere preaumilă din partea mea.

Am trimis și înainte preasacrei Voastre Maiestăți o scrisoare a mea, cu care nu aș cuteza a vă tulbura, dacă nu m-ar împinge la aceasta credința și respectul preaumil față de preasacra Maiestate, ca să arăt durerea familiei mele preascumpe care, chiar acum, observînd anume schimbări în situația din Transilvania, mi-a dat de veste prin scrisoare de toate lucrurile rele ⟨întîmplate⟩ și mi-a înfățișat cu temei faptele lui Sigismund, pe care transilvănenii au îndrăznit să-l înalțe iarăși ⟨principe⟩ în trei adunări ce s-au ținut. Dar acum, preasacră Maiestate, totul este nesigur din pricina transilvănenilor, care se învrednicesc mereu numai de schimbări politice; mă tem pentru familia mea, singurul bun ce mi-a mai rămas, căci am pierdut totul în afară de credința mea; rog așadar, pe preasacra Voastră Maiestate ca pe un stăpîn preabinevoitor, ca să nu fie silită sărmana mea familie a îndura mari nenorociri, pentru că este nevinovată, să binevoiască a porunci cuiva dintre credincioșii săi care viețuiește în hotarele Transilvaniei, să se îngrijească cît mai degrabă ca familia mea să fie dusă într-un ținut supus Maiestății Sale. Dacă s-a dovedit că am greșit în vreun fel față de Sacra Maiestate, îi încredințez pe de-a întregul viața mea, numai să fie eliberați prea scumpii mei copii, care sînt cu totul nevinovați, din captivitatea și teama ce-i amenință ceas de ceas. Pentru care lucru mă voi sili necurmat a sluji umil pe Maiestatea Voastră cu sîrguință neobosită, cu respect și credința mea, dorindu-vă din inimă să domniți glorios și să trăiți mulți ani. Dat la Viena, în Austria, la 10 februarie 1601.

Al preasacrei Voastre Maiestăți credincios, statornic și preasupus slujitor,

Mihai voievod

230 **1601 februarie 23.**

Extract auss einem Schreiben auss Sibenbürgen, vom 23. Februarij, anno 1601.

Eben dise Tag ⟨5 Februarii⟩, umb 10 Uhr, hat man den Baba-Norak ⟨sic⟩, dess Michl Wayda fürnembsten Soldaten, sambt seinem Priester[1], an zwen Spiess lebendig gebunden und auf den Placz gebraten.

Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 1153; München, Staatsarchiv, K. Schw., 371/2, f. 125 v°.

Extras dintr-o scrisoare din Transilvania, din 23 februarie 1601.

Chiar în această zi <5 februarie>, la orele 10, Baba Novac, cel mai distins oştean al lui Mihai voievod, împreună cu preotul său[1] au fost legaţi de vii de două frigări şi prăjiţi în piaţa publică.

---

[1] Preotul greco-ortodox Sachiu.

231 **1601, martie 31, Praga.**

Serenissima et Catholica Maestà, mio Signore et Padron Clementissimo,

Scrissi molti mesi sono alla Maestà Vostra il successo della vittoria ottenuta contro il Cardinale Battori, et l'acquisto fatto della Transilvania a nome della Maestà Cesarea, doppo haver io per spatio de sett' anni continui sostentato la guerra, a mie spese, contro tanti et cosí grandi nemici della Christiana fede, et in particolare nemici della Serenissima Casa d'Austria, la gloria et la felicità della quale ho io sempre con tutte le forze et sangue mio stesso virilmente deffesa, per quella infinita devotione che io, come humilissimo, fedelissimo et miseratissimo servitore, per particolare instinto mio naturale, l'ho sempre portata. Haverà doppoi la Maestà Vostra inteso l'inestimabil danno che ricevei da onde sperava soccorro, per servigio pure di Sua Maestà Cesarea, mio benignissimo Signore, che solo veramente de tal mia confidanza, fu causato; perchè caminand' io con fermo proposito et voluntà incorrotta di espurgar quella provintia, con levarne i ribelli di Sua Maestà Cesarea, non fu al hora conosciuta, nè perciò accettata così salubre deliberatione mia, sendosi prestata maggior fede alle frodi delli stessi ribelli, che al testimonio de tante segnalate imprese da me fatte per servigio et grandezza di Casa d'Austria, havendo anco fin in tanto causato sospetto nel Sacratissimo petto di Sua Maestà Cesarea della limpidezza mia, et ch'io volessi impadronirmi di quella provintia pensiero che mai cascò, come veramente non poteva cascare, nella mente et voluntà mia. Che quelli fossero veramente ribelli, et che il pensier mio fosse giusto et necessariissimo l'effetto che doppoi n'è seguito l'ha chiaramente dimostrato, sì come ho io anco voluto meglio dimonstrarlo con essere venuto a'piedi di Sua Maestà Cesarea, la quale havendo intese le raggion mie, come benignissimo et clementissimo Prencipe è restato chiaro dell' innocenza mia, ma di più doppo havermi fatti doni corrispondenti all' ampiezza della generosità sua, m'ha anco destinato tutti quei soccorsi che con ogni humiltà l' ho supplicato, tal che se prima vivevo desideratissimo di spendere il sangue per la imperiale corona et persona di Sua Maestà, hora ne vivo più che mai ardentissimo; dalla quale dovendo io partire carico de tanti immortali obligi et gratie ricevute, per andar a mettere in essecutione quanto è particulare debito et fervente desiderio mio, ho prima che lontanarli maggiormente volsuto fare humilissima riverenza con questa mia alla Maestà Vostra, et darle parte con ogni humiltà, come faciò, delle cose seguite, con questa brevità di parole, sicuro che la Maestà Vostra l'aggradirà tale quale ella si sia conforme alla benignità sua, dalla quale mi giova sperare di puoter ricevere sempre gratie segnalatissime, et che quella aggradirà sempre l'attioni et imprese mie, come fatte

con puro zelo della grandezza della fede chatolica, della quale la Maestà Vostra porta il glorioso et triomfante titolo, et anco per grandezza et conservationi delli amplissimi regni della Serenissima Casa sua. Solo m'incresse non haver forze uguali a così grande bisogno, che quando queste non mi mancassero, sperarei con l'agiutto dell'immenso Iddio di veder il glorioso standardo della Santa Croce triomfar sopra le mura et torri della città stessa di Constantinopoli, et anco della Cità Santa, nella quale il Redentore volse patire così acerba morte per i peccati nostri. Astretto donque per una parte dalla impotenza mia, et confidado per l'altra nella immensa bontà et magnanimità della Maestà Vostra, solita di prestare potentissimi agiuti et soccorsi per simili christiane et pie imprese, come in particolare faceva al Prencipe Sigismondo Battori, vengo a supplicarla voler farmi gratia di qualche ordinario soccorso, acciochè con mezzo di quello io possa avanzarmi in questa guerra contra il comune nemico immanissimo del nome christiano: che tutto ciederà anco a grandezza della Serenissima Casa d'Austria, et sarà anco tanto acetto al grand' Iddio, quanto caro li è la ⟨felicità⟩ et grandezza della chiesa sua, per la quale et con la ⟨... ? ci offrimo ?⟩ hora et sempre di voler vivere et morir obedientiss⟨imo, fedelissimo et⟩ humilissimo servo. L'istesso benignissimo et clementissimo ⟨Iddio conservi⟩ la reale persona della Maestà Vostra, come bramo, et la faccia sempre felicissima in tutti li suoi immensi et giusti desideri, et che per fine li faccio humilissima riverenza. Di Praga, l'ultimo Marzo 1601.

Di Vostra Serenissima Maestà Catholica, Humilissimo et devotissimo servitore,

Io Mihail Voevod

Alla Serenissima Maestà Catholica, mio signore Padrone Clementissimo.

Al. Cioránescu, *Documente*, p. 184—185, doc. CCCLXXXVIII; Archivo General de Simáncas, legajo 707, Alemania.

Prealuminată şi dreptcredincioasă Maiestate, doamne şi stăpîne al meu preaîndurător,

Am scris acum mai multe luni Maiestăţii Voastre despre izbînda cîştigată împotriva cardinalului Báthory şi despre dobîndirea Transilvaniei în numele Maiestăţii imperiale, după ce am purtat timp de şapte ani necurmaţi război pe cheltuielile mele împotriva atîtor mulţi şi mari vrăjmaşi ai credinţei creştineşti şi cu deosebire vrăjmaşi ai Prealuminatei Case de Austria, a cărei glorie şi creştere eu am apărat-o bărbăteşte, cu toate puterile şi cu sîngele meu, cu acea nesfîrşită credinţă pe care am aflat-o totdeauna, ca un smerit, devotat şi nevrednic servitor, în simţirea mea firească. Să afle mai apoi Maiestatea Voastră ce pierdere fără seamăn am avut tocmai de acolo de unde nădăjduiam că primesc ajutor, tot prin favoarea Maiestăţii Sale imperiale, preabinevoitorul meu stăpîn, care pierdere cu adevărat numai din prea marea mea încredere a fost pricinuită; căci mergînd eu cu hotărîre statornică şi voinţă neclintită să curăţ acea ţară şi să isprăvesc cu acei răzvrătiţi împotriva Maiestăţii Sale imperiale, n-a fost atunci ştiută şi într-aceea nici acceptată cumpănita mea chibzuială, dîndu-se încă mai multă crezare născocirilor ale chiar răzvrătiţilor acelora decît mărturiei atîtor

fapte însemnate săvîrşite de mine întru servirea şi mărirea Casei de Austria, ba ajungîndu-se acolo că s-au ivit îndoieli asupra curăţiei gîndului meu pînă şi în preacinstitul cuget al Maiestăţii Sale imperiale, anume cum că eu aş fi vrut să mă înstăpînesc pe acea ţară, gînd ce nicicum nu l-am avut, cum cu adevăr nici se putea să-l am în mintea şi vrerea mea. Că aceia cu adevărat au fost răzvrătiţi, şi că gîndul meu a fost drept şi mai mult decît trebuitor, s-a dovedit limpede prin ceea ce a urmat, care lucru am voit încă mai bine să-l dovedesc venind la picioarele Maiestăţii Sale imperiale, care, înţelegînd judecata mea, ca un preabinevoitor şi preaîndurător principe, s-a limpezit asupra nevinovăţiei mele, ba mai mult, după ce mi-a făcut daruri pe potriva marii sale dărnicii, mi-a mai trimis încă şi acele ajutoare pentru care cu atîta smerenie m-am rugat, într-astfel că dacă mai înainte vreme trăiam plin de dorinţa să-mi vărs sîngele pentru coroana imperială şi Maiestatea Sa, acum trăiesc mai infocat întru aceasta ca nicicînd. Trebuind dar într-aceea să îndepărtez povara atîtor veşnice îndatoriri şi favoruri primite, ca să merg să săvîrşesc ceea ce e datoria mea deosebită şi dorinţa mea fierbinte, am voit tare mult, înainte să mă depărtez, să fac smerită plecăciune prin această <scrisoare> a mea către Maiestatea Voastră şi să înfăţişez cu toată smerenia, cum fac, faptele întîmplate, cu scurtime de vorbe, încredinţat că Maiestatea Voastră le va primi aşa cum se potriveşte cu bunătatea şi omenia sa, de la care mi-e priincios a nădăjdui că voi putea să primesc mereu favoruri însemnate şi care va întîmpina acţiunile şi faptele mele ca fiind făcute cu inimă curată întru creşterea credinţei catolice, întru care Maiestatea Voastră îşi poartă gloriosul şi triumfătorul titlu, şi încă spre creşterea şi păstrarea întinselor stăpîniri ale prealuminatei sale Case. Mă mîhneşte numai că nu am puteri cuvenite pentru asemenea mare trebuinţă; nădăjduiesc, cu ajutorul lui Dumnezeu cel necuprins, cînd n-or să-mi mai lipsească aceste puteri, să văd gloriosul stindard al sfintei cruci triumfînd chiar peste zidurile şi turnurile cetăţii Constantinopole, ba încă şi în Cetatea Sfîntă, în care Mîntuitorul a îndurat grelele patimi ale morţii pentru păcatele noastre. Strîns dar pe de o parte de neputinţa mea, încrezător pe de alta în nesfîrşita bunătate şi mărinimie a Maiestăţii Voastre, deprinsă a da ajutoare puternice şi sprijin pentru asemenea creştineşti şi cucernice fapte, cum i-a dat cu deosebire principelui Sigismund Báthory, vin a vă ruga să binevoiţi a mă învrednici cu oarece sprijin, ca să pot pe această cale să înaintez în acest război împotriva vrăjmaşului comun şi crîncen al numelui de creştin; şi totul se va pleca înaintea măreţiei prealuminatei Case de Austria şi va fi cu atît mai pe voia lui Dumnezeu, cu cît îi este mai iubită <fericirea> şi mărirea bisericii sale, pentru care <ne arătăm>? acum şi mereu dornici a trăi şi a muri ca preasupus, credincios şi smerit servitor. Dumnezeu milostivul şi îndurătorul să păzească regeasca faţă a Maiestăţii Voastre, aşa după cum mi-e ruga, şi să-i dea mereu fericire în toate marile şi dreptele ei dorinţi, iar la urmă fac smerită plecăciune.

Din Praga, în ultima zi a lui martie 1601
Al prealuminatei voastre Maiestăţi Catolice preasmerit şi preadevotat servitor

Io Mihai voievod

Prealuminatei Maiestăţi Catolice, domnului şi stăpînului meu preaîndurător.

Valachiae Principi

Dilecte fili nobilis vir salutem, et Apostolicam benedictionem. Nobilitatis tuae litteras accepimus quos calendis aprilis Pragae ad nos dedisti de his rebus copiose scriptas, quae superioribus diebus vario eventu tibi acciderunt. Nos vero animo erga te benevolo sumus, et propensa voluntate, quam etiam ob causam te magnopere hortamur, ut in negotio religionis omnium gravissimo, et iis in rebus, quae ad unam veram catholicam fidem pertinent et animum candidum, ut par est, geras, et sincere omni ex parte procedas corde puro et conscentia recta, in quo de animae tuae salute, et solida faelicitate agitur; ubi enim in hoc genere satis de te nobis cautum werit, ut tuto ac securo ea in re animo esse possimus, tum demum omni voluntate et amore tibi forebimus, tibique quavis oblata occasione, quantum cum Domino licebit adjumento erimus quid ergo a te praecipue requiratur, et quid te potissimum agere oporteat, vides, qualis si feceris et nostram erga te benevolentiam multo, efficacius provocabis, et omnia tibi Dei adjutrice gratia prospere et felicet evenient. Datum Romae apud Sanctum Petrum, sub Annulo Piscatoris die 28 Aprilis 1601 Pontificatu nostri Anno Decimo.

Biblioteca Batthyány, Alba Iulia. X—116, Collectanea Bibliothecarum Columnensis, Chigianae, Doria-Pamphilianae, Alterianae, Corsinianae et Tabularii Congregationis de Propaganda Fide, f. 141.

Principelui Ţării Româneşti

Iubite fiu şi nobil bărbat — salutul şi binecuvîntarea ⟨noastră⟩ apostolică. Am primit scrisoarea Domniei Tale, pe care ne-ai dat-o din Praga la calendele lui aprilie, şi în care era scris amănunţit despre acele lucruri care în zilele anterioare, prin schimbările sorţii, ţi se întîmplaseră. Sufletul nostru însă este plin de bunăvoinţă faţă de tine şi vrerea ⟨noastră⟩ este cu tine, din care pricină chiar, cu mare stăruinţă te îndemnăm ca, în truda prea împovărătoare pentru credinţa comună şi în acele treburi care ţin de credinţa catolică cea singură adevărată, să te porţi cu suflet curat, cum este potrivit, şi să te arăţi în chip neprefăcut de orice parte, cu inima neprihănită şi cugetul drept, în ce priveşte mîntuirea sufletului tău şi întreaga ⟨lui⟩ norocire; atunci, întru aceste lucruri îndestul vom avea chezăşuire despre tine, vom putea fi cu sufletul întreg şi fără teamă şi abia atunci te vom sprijini cu întreagă vrerea şi dragostea şi ţie, orice prilej s-ar ivi, îţi vom fi, cu voia Domnului, într-ajutor, în cele solicitate de tine cu întîietate şi în cele ce le socoteşti potrivite pentru a acţiona cel mai bine; de vei face aceasta şi vei chema mai statornic bunăvoinţa noastră faţă de tine, toate ţi se vor rîndui cu folos şi noroc, cu milostivirea lui Dumnezeu. Dată la Roma, în Sfîntul Petru, ⟨întărită⟩ cu inelul pescarului, în ziua de 28 aprilie 1601, în anul al zecelea al pontificatului nostru.

233 **1601 mai 23, Constantinopol.**

[. . .][1]. Michael ys retorned to the confines of Transilvania with some 7,000, parte whereof he ys aided from the Emperor and the rest gayned and waged of himself, whereof Sigismondus Bartory, lately sent thether by th Poole, being advised, sent out a Captaine to encounter him, who receyved a greate overthrowe by Michaell, whereupon Sigismondus sent to Powland for aide, from whence he ys answeared that he must not expect anything for this yeare, being otherwise trobled with the King of Swesia, as also that the nobility did not lyke the Chancellor[2] his last action, for which he ys since greatly maligned of them. If Michaell recover againe those provinces and the rebell contynue with the disobedience of the souldiers, the Grand Signor his estate wilbe very daungerous. Since the last rumors with feare of them he doth not come out of his Pallas to Church, wich hath bene a custome every Friday or at the lest every second day [. . .][1].

E. D. Tappe, *Documents*, p. 141, Public Record Office, London, State Papers 97/4, f. 136.

[. . .][1]. Mihai s-a reîntors la hotarele Transilvaniei cu aproximativ 7 000 de oameni, o parte fiind ajutorul dat de împărat, iar restul recrutaţi şi plătiţi de el însuşi. Sigismund Báthory, trimis nu de mult acolo de polonezi, fiind înştiinţat despre aceasta, a trimis afară <la hotare> un căpitan spre a se opune lui Mihai; căpitanul însă a suferit o mare înfrîngere. Sigismund a trimis apoi după ajutoare în Polonia, de unde a primit răspuns că nu se poate aştepta la nici un fel de ajutor în acest an, <polonezii> avînd dealtfel dificultăţi cu regele Suediei, iar nobilimea nefiind de acord cu ultima acţiune a cancelarului[2], din care cauză de atunci, el este supărat pe nobilime. Dacă Mihai cucereşte din nou acele provincii şi rebeliunea <la Constantinopol> continuă cu nesupunerea oştenilor, situaţia sultanului devine foarte periculoasă. De la ultimele tulburări, de teama lor, el n-a mai ieşit din palat <spre a merge> la moschee, cum obişnuia în fiecare vineri sau, în ultimul timp, o dată la două zile [. . .][1].

---

[1] Text omis la publicare de E. D. Tappe.
[2] J. Zamoyski.

234 **1601 iunie 2, Constantinopol.**

Illustrissimo et reuerendissimo mio signore et padrone, singolarissimo.

Lieto me ne uengo a vostra signoria illustrissima et reuerendissima con questa mia per riuerirea primieramente come posso et uienmi permesso, raguagliandola da pò come di momento in momento prende augmento nell'orecchio di costoro il ualor, et il strido dell' arme del ben fortunato Michal, onde rende loro spauento et timore, et à noi conforto et speranza, onde s'ode che per chetar a fatto la Transiluania per il Maximiliano, et speranzar del tutto il Sigismondo pretendente et per

uendicarsse di quella gente che tengono in bilancio quei popoli. Scemando tutto il putrido, et prouedente la douere da ualoroso et accorto capitano che costoro non habbino più a penzare che il Sigismondo non solamente col piede, ma ne meno con l'occhio habbi più à ueder quella prouintia, et fermo parente che senza contradition ueruna habbi di nuouo à impatronirsse della Valachia con qualche cosa appresso, et di hora in hora cqui si sta per ciò sentire. Onde da questi vien temuto molto, che se prima quando i polachi non erano in qualche trauaglio con moscouiti et suezzi, (come intendesi fin hora esser inferiori) era loro tanto formidabile suol questo nome Michal, che farra hora che giouato tanto da chi tocca è in tanta felice occasione per lui, si spera molto, si spera assai, se però se continua quanto si ode é nell'Asia che tien in briglia il ribelle scriuano questa Porta et nella Persia, che quel Re habbi intelligenza con lui spetta e nella christianità che homai principi christiani destati dal zelo feruente dell' honor di Dio habbino à effectuar quanto cqui fin hora per molte caggioni si congiettura et spera [...][1].

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Vatican, r. 76, c. 75—76; Archivio Segreto Vaticano, Fondo Borghese, Serie III, vol. 60 A, f. 181.

Preailustre şi cucernice domn şi stăpîn al meu,

Prin prezenta mea scrisoare mai întîi sînt bucuros şi aduc la cunoştinţa domniei voastre preailustre şi cucernice, aşa cum pot şi cît îmi este permis, informîndu-vă în mod amănunţit cum din clipă în clipă se amplifică aici ştirile despre vitejia lui Mihai şi ⟨răsună⟩ zgomotul armelor norocosului voievod. Toate acestea fac să crească spaima şi groaza în rîndurile otomanilor, iar pentru noi fericirea şi speranţa. Se aude că ⟨toate acestea sînt⟩ pentru a linişti Transilvania, pentru Maximilian, pentru a da speranţe pretendentului Sigismund, pentru a se răzbuna împotriva acelor oameni care ţin în balanţă soarta acestor neamuri. Diminuînd tot ce este putred şi îngrijindu-se de ceea ce alcătuieşte datoria sa curajosul şi dibaciul căpitan, ei nu se mai gîndesc că Sigismund nu va pune piciorul, dar nici măcar nu va putea arunca o privire asupra provinciei ⟨Transilvaniei⟩, se pare sigur că imediat şi fără nici o opoziţie va pune din nou mîna pe Ţara Romînească. Aici, din moment în moment se aşteaptă să se audă acest lucru de el şi dacă numele lui Mihai era formidabil înainte, cînd polonezii nu erau prinşi în tulburările cu moscoviţii şi suedezii (aşa cum se aude pînă acum le sînt inferiori), ce vor face acum, cînd tot ce întreprinde îi reuşeşte. În această situaţie fericită pentru el se speră mult, se speră atît că dacă ar fi să dau crezare la ce se aude acest răzvrătit se bucură de strălucire şi în Asia. Se scrie la Poartă că regele Persiei ar avea înţelegere cu el. Se cuvine ca şi în lumea creştină, prinţii creştini înflăcăraţi de zelul fierbinte faţă de Dumnezeu să îndeplinească ceea ce pînă acum, din multe pricini, doar îşi închipuiau şi sperau [...][1].

---

[1] Despre rolul papalităţii, situaţia lui Ibrahim paşa, activitatea lui Cigala paşa.

[. . .][1]. Wie er gen Griechischweiszenburg khomben ist, hat er sich bej dem Ibrahim Bassa angemelt, der in furstlich empfangenn, unnd mit ime allain durch einen Talmatsch geredt, unnd sich sonsten in allen furstlich gegen ime erzaigt.

Der Anfang seiner Redt ist gewest, Ihr. Maj. sollen den Mihal Wayda vor allen Dingen beim Grindt nembenn, ime straffenn, unnd stillenn, dann wo das nit beschäch, so wüerde sich die anngefangene wichtige Sachenn zerstossen, unnd zu kheinen Enndt khomben [. . .][2].

Ein Hungerischer Jung so vor etlich Jahren, unndter Bassa gefangen worden, unndt stätts in des Ibrahim Bassa gezehlt ist, hab ime in Vertrauen gesagt, das diesz Jahr kheine Tarttern herausz khomben werdenn. So wärn auch die Tatternn so noch verhanden alle nach Siebenburgen verschickt wordenn, unnd wär der Mihal nach Siebenburgen nicht im Anzug, so wär heuer khein Türgg herausz khombenn, sonnder hetten den Sommer mit der Friedts-Tractation zugebracht, denn sy furchtten den Mihal Wayda sehr [. . .][3].

Arh. St. Buc., Colecția xerografii Austria, pach. CCXXXIV/9; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Türkei I, K. 86, f. 72—75; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 256.

[. . .][1] Îndată ce a sosit la Belgrad, s-a anunțat la Ibrahim pașa, care l-a primit princiar și a stat de vorbă singur cu el, printr-un tălmaci, și în general s-a manifestat princiar față de el.

Începutul discuției sale a fost că Maiestatea Sa trebuie să-l cerceteze înainte de toate temeinic pe Mihai voievod, să-l pedepsească și să-l potolească, căci, dacă nu se face acest lucru, atunci vor fi distruse lucrurile importante începute ⟨negocierile de pace⟩ și nu se va ajunge la nici un sfîrșit [. . .][2].

Un tînăr ungur, care a fost luat prizonier cu ani înainte, sub pașa, și care se numără printre cei ce se află mereu în preajma lui Ibrahim pașa, i-a spus în secret că anul acesta tătarii nu vor mai participa la război. Că și tătarii care mai erau acolo au fost trimiși toți în Transilvania și dacă Mihai n-ar fi intrat în Transilvania, nici un turc n-ar mai fi ieșit la război, ci și-ar fi petrecut vara cu tratativele de pace, căci ei se tem foarte mult de Mihai voievod [. . .][3].

---

[1] Formula de adresare.
[2] Despre intențiile pașnice ale turcilor și știri despre tătari.
[3] Prezența ostașilor francezi la Belgrad, în garda lui Ibrahim pașa.

236 1601 august 4, Gorăslău.

[. . .][1]. Juxta Commissionem Sacr. Ces. M. V. circa rem Transylvanicam mihi clementer demandatam, ea qua debui fidelitate, et animi dexteritate processi, et coniuncta cum domino Basta opera, eosdem Transyluanos, ingenti militum suorum Tartaris et Turcis mixtorum copia fultitos (sic), Auspice DEO die 3 praesentis huius aggressi, eosdem

fortiter profligauimus, Tormenta omnia, ipsis ademimus, quorum et uexilla pro euidentiori documento Nro 62 hisce Majestati Vestra Sacr. humiliter transmisimus. Quod ad Sigismundum Transyluanum attinet, cum ipso non aliter, quam cum consanguineo suo breui, actum iri existimo. Vestra Majestas Caesarea fidem omnibus, mihi maleuolis, quorum ne forte plurimi sunt, internetionem meam cupientes, ne adhibeat etiam atque etiam humiliter supplico. Experietur M. V. Sacra, me non solum fidelem, sed et utilissimum fore seruitorem suum. Supplico praeterea, ut M.V.S. de pecunia ad belli usus necessaria mature prouidere, eamque nobis quantotyus transmitti mandare dignetur. Hactenus enim praeter duorum mensium stipendium, militibus, quorum maiorem quam M.V.S. mihi demandauit, conduxi numerum, soluere haud potui, miles autem in dies solutionem suam petit, qua neglecta, uerendum ne aliquid miliatur atque tempore summae necessitatis ex castris elabatur. Dubium enim non est, quin recuperato regno, maioribus sumptibus et solutionibus opus sit. Praeterea supplico humilime M.V.S. ut tormenta illa bellica, qua Transyluania habentur, per clemens M.V.S. mandatum ad eos quorum interest edendum, mihi benignè dare et assignare iubere dignetur, quibus cum et alias rem M.V.S. promouere et Regno eiusdem inseruire uolo. Literas nonnullas ipsius Sigimundi, de obsidione Ciuitatis M.V.S. Cassouiensis, et partium illarum depopulatione ad Turcas scriptas Majestati V.S. hisce transmiseram diebus, quae an redditae sint, ignoro; Latere praterea nolui M.V. Sacratissimam, Simonem, Vaiuodam <Regr ?> Jeremiae fratrem, minorem, è Regno suo Transalpina, conspirato eorum uoto 24 die ueteris calendarii elapsi mensis proximi, eiectum esse, Regnumque illud pro M.V.S. conseruari, omnia demum bellica tormenta, in eo existentia ab eis ablata esse, Polonos demum circa fines eiusdem regni commorantes ipsis adhaesisse [. . .][2].

Datum ex Castria ad Gorozlon positis

4. Augusti Anno 1601.
Sacr. M.V. Caes.

Humilimus ac fidelis seruus
Mihail Waiuoda m.p.

P.S. Supplico Maiestati V. Sac. dignetur condignam mei rationem habere, atque diligenter in memoriam reuocare, me iam terno uice pro recuperando Regno Transyluania sanguinem profudisse atque omnia bona amisisse, dummodo seruus utilis M.V.S. et totius christianitatis esse potui, necdum ad uitam usque meam cesso, sed omnia mea uirtute et industria, rem M.V.S. et totius Christianitatis promouere studeo, Regnum uero Transalpinae per Tartaros Turcas totum desolatum, nil nisi praeter montes et fluuios supersunt, me aliqua gratia ex innata sua liberalitate prosequi et iuuare dignetur, habeam fore modum, quo me sustentare et sub ala M.V.S. permanere possim.

Sacratissimo Romanorum Imperatori, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Maiestati etc. Domino domino mihi clementissimo.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Austria, r. 47, c. 112—113; Oesterreichische National Bibliothek Wien, Autographen Sammlung 52/53; Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 265—266.

[. .][1]. Potrivit sarcinii încredinţate mie cu clemenţă de Maiestatea Voastră sacră imperială, în problema transilvană, mi-am făcut datoria cu fidelitate şi cu iscusinţă; unindu-mi forţele cu cele ale domnului Basta, pe ziua de 3 ale lunii prezente, cu ajutorul lui Dumnezeu, am atacat pe transilvăneni ⟨Sigismund Báthory⟩ ale căror oşti puternice erau sprijinite de detaşamente amestecate de tătari şi turci — şi i-am bătut straşnic. Am transmis preaumil Maiestăţii Voastre sacre toate tunurile şi steagurile luate de la ei, potrivit documentului nr. 62 ⟨anexat⟩ aici. În ce priveşte pe Sigismund ⟨ca stăpîn al⟩ Transilvaniei, sînt de părere că trebuie procedat sumar cu el, nu altfel decît ⟨s-a procedat⟩ cu consangvinul său. Iarăşi şi iarăşi rog preaumil ca Maiestatea Voastră să nu dea crezare răuvoitorilor mei — care, poate, sînt mulţi — şi care doresc nimicirea mea. Maiestatea Voastră sacră îşi va da seama că eu nu numai că îi sînt credincios, şi ci poate că şi cel mai de folos slujitor al său.

Rog totodată ca Maiestatea Voastră sacră să poarte de grijă grabnic pentru banii necesari nevoilor războiului şi să binevoiască a porunci să-mi fie trimişi în întregime. Căci pînă acum n-am putut plăti aproape pe două luni solda acelor oşteni pe care i-am angajat în număr mai mare, decît mi-a cerut Maiestatea Voastră sacră, dar oşteanul îşi cere plata la zi, fapt care, neglijat fiind, este de temut că nu-şi va mai da silinţa şi că va fugi din tabără în momentul celei mai mari nevoi. Căci nu există nici o îndoială că, odată cu recuperarea ţării, sînt necesare cheltuieli şi plăţi mai mari. Afară de aceasta, rog umil pe Maiestatea Voastră sacră să binevoiască — printr-un ordin dat cu clemenţă celor interesaţi — a porunci să mi se dea şi să mi se atribuie mie acele maşini de război pe care le aveţi în Transilvania cu care vreau să promovez şi să servesc şi alte treburi ale Maiestăţii Voastre sacre şi ale guvernării voastre.

Am trimis acolo cîteva scrisori ale lui Sigismund, adresate turcilor, privind asediul cetăţii Maiestăţii Voastre, Caşovia, şi pustiirea acelor regiuni, nu cunosc însă la ce dată au fost redactate. Afară de aceasta, nu vreau ca Maiestăţii Voastre să-i rămînă ascuns faptul că Simion, fratele mai mic al voievodului Ieremia a fost respins din domnia sa transalpină ⟨Ţara Românească⟩, la 24 iulie stil vechi, la dorinţa unanimă a lor ⟨locuitorilor⟩, iar domnia de acolo a fost păstrată pentru Maiestatea Voastră sacră, că toate maşinile de război existente acolo au fost luate de la ei, şi că la acestea s-au mai adăugat şi cele ale polonezilor, care s-au oprit la hotarele Ţării Româneşti [. . .][2].

Dat în castrul de la Gorăslău, la 4 august 1601

Al Sacrei Maiestăţi imperiale slujitor umil şi fidel

Mihai voievod

P.S. Rog pe Maiestatea Voastră să binevoiască a mă avea în vedere cum se cuvine şi să-şi recheme în amintire că a treia oară mi-am vărsat sîngele pentru recăpătarea ţării Transilvaniei şi că mi-am pierdut toată averea, numai pentru a putea fi slujitor de folos Maiestăţii Voastre sacre şi întregii creştinătăţi şi nu voi înceta cît voi trăi, ci mă voi strădui cu toată virtutea şi truda să fac să înainteze lucrurile Maiestăţii Voastre şi ale creştinătăţii. Iar Ţara Românească, ⟨fiind⟩ cu totul pustiită de tătari şi de turci, astfel încît nu i-au mai rămas decît munţii şi apele, binevoiţi, Maiestate, a mă dărui şi ajuta cu vreo milostivire din generozitatea

voastră înnăscută ca să am cu ce să mă întreţin şi să pot rămîne sub aripile Maiestăţii Voastre.

Preasacrului împărat roman şi al Germaniei, Maiestăţii Sale regelui Ungariei, Boemiei etc., Domnului meu preaclement.

---

[1] Formula de adresare.
[2] Formula de încheiere.

237 **1601 august 17, Praga.**

Rudolphus.

Illustris. Accepimus literas vestras quarta augusti die ex castris ad Gorczlou positis de insigni, quae nobis istic pridie vestra et Georgii Bastae fortitudine parta erat, victoria, scriptas; quae magnam nobis voluptatem laetitiamque attulerunt. Laudamus, quam re ipsa experimur, fidem vestram, de qua dubitare nobis in mentem venire non potuit, cum memoria repetimus quanto, quamque effuso nobis animi affectu vos obtuleritis, constantiamque vestram testati sitis. Ut itaque eadem constantia fideque, ac fortitudine pergatis, nominisque vestri amplitudinem et gloriam apud omnes ubique christianos res ista⟨s⟩ praeclare de ⟨et?⟩ strenue gerendo magis magisque propagetis, etiam atque etiam vos per salutem publicam hortamur, benigne inclinati ad gratiam erga vos nostram, munificentiamque, ubi in tranquillum res transilvanicae statum redactae fuerint, liberalius restandam.

Interim vero solicite curamus, serioque constituimus, ut promissa vobis auxilia pecuniaria quamprimum solvantur; quod omnino futurum vobis certo persuadeatis. Prout deinde victoriarum cursus successerit, opportuna de reliqua expeditione consilia capienda; ubi hoc diligenter caveri necesse erit, ne Moldavia hoc tempore infestetur, ne ad novum bellum Polonis occasio praebeatur. Ad Valachiam recuperandam, aut ad turcicarum ditionum fines invadendos, Georgio Bastae iniunximus, ut, ubi ad integram Transilvania obedientiam redacta fuerit, et milite, et re tormentaria vos, quantum fieri possit, iuvet. Rem fortiter gerite, ac de gratia nostra, qua vos prosequimur, quam optime sperate. Datum Pragae, 17 augusti 1601 [1].

Vaivodae Valachiae responsum, de victoria transilvanica.

Arh. St. Buc., Colecţia xerografii Austria, pach. CCXLVII/9; Haus-, Hof- u. Staatsarchiv Wien, Hungarica, Fasz. 140; Hurmuzaki, *Documente*, XII, p. 1217.

Rudolf.

Ilustre!

Am primit aici, în ajun, epistola voastră din 4 august, scrisă din tabăra de la Gorăslău, în care ne înştiinţaţi despre însemnata victorie cîştigată prin vitejia voastră şi a lui George Basta; cele ⟨scrise⟩ ne-au făcut mare plăcere şi bucurie. Aducem laude fidelităţii voastre, de care luăm cunoştinţă din fapta însăşi şi pe care nici nu ne-a putut trece prin gînd să o punem la îndoială, amintindu-ne de cîte ori şi cu ce ardoare v-aţi oferit să fiţi pus la încercare voi şi statornicia voastră. ⟨Doresc⟩

să mergeți înainte cu aceeași statornicie, credință și vitejie, să faceți să dureze faima și gloria numelui nostru în rîndul creștinilor de pretutindeni, săvîrșind tot mai multe fapte de acest fel, strălucite și neobosite; iarăși și iarăși vă îndemnăm spre binele obștesc, și ne arătăm binevoitori a vă acorda prețuirea și dărnicia noastră, rămînînd ca <aceasta> să fie mai întinsă atunci cînd situația din Transilvania va fi din nou liniștită.

Între timp purtăm de grijă foarte stăruitor și făgăduim solemn să vi se achite cît mai repede ajutoarele bănești promise; fiți convins că ele vor fi în întregime și în mod sigur ale voastre. Pentru ca șirul victoriilor să nu se curme, trebuie luate hotărîrile potrivite privind restul campaniei; de aceea, va fi necesar să ne ferim cu grijă de a ataca Moldova în acest timp, pentru a nu oferi polonezilor ocazia unui nou război. Pentru redobîndirea Țării Românești sau pentru atacarea ținuturilor de margine turcești, am poruncit lui George Basta că, îndată ce Transilvania va fi readusă la supunerea deplină, să vă ajute cu oaste și tunuri, atît cît este cu putință.

Fiți curajos și plin de speranță în ce privește milostivirea cu care vă vom dărui.

Dat la Praga, la 17 august 1601 [1].

Răspuns dat voievodului Țării Românești, cu privire la victoria transilvană.

---

[1] Scrisoarea n-a mai ajuns, desigur, în mîinile lui Mihai Viteazul, căci acesta fusese ucis la 9/19 august 1601.

238 **1601 august 20, Praga.**

Relatione del fatto d'arme et rotta dell essercito di Sigismondo Battori dattale da Giorgio Basta generale dell'essercito di Sua Maesta Cesarea per Transilvania col Valacco seguita li 3 d'Agosto 1601, presso il villaggio di Goroslò nelli confini del Ungaria superiore et Transilvania.

Havendo Giorgio Basta fatta la massa et rendevos dell'essercito imperiale destinate contro gli ribelli Transilvani appressi il villaggio di Maitin due leghe lontano da Sokmar verso Transilvania, et doppò esser comparse le genti, che aspettava, ne fece la risegna generale, et la ritrovo 10 000 fanti et da 8 000 cavalli, et inteso per diverse spie, che Sigismondo col suo essercito di 30 000 e piú combattenti si trovava preso Somlio, tenendo le spalle al detto luogo, nel quale è un passo stretto, che fà entrata per quella parte in Transilvania, et che ivi stava aspettando gli aiuti de Turchi et Tartari, quali gia s'intendeva fossero amassati verso Solnoch et Giula. Giudicò esser bene di andarlo à ritrovare, et combatterlo avanti, che questi soccorsi li potessero arrivare, cosi fatta resolutione di partire l'ultimo di Luglio, per marchiare piu speditamente, divise in tre parti l'essercito nell'infrascritto modo. Prima nella vanguarda, la sua persona marchiava con la cavelleria di Slesia, la vallona et due compagnie di lancie ungare, una compagnia de archibusieri à cavallo del Zachl, il regimento del colonello Pezen, le tre compagnie d'infantaria vallona, et sei pezzi de artellaria havendo voluto questa vangarda ben fornita per poter in ogni caso, che gli fosse venuto qualche incontro del nemico trattenerlo sin che arrivasse la battaglia, et retroguarda, Nella battaglia veniva il

Vaivoda Valacco con la sua gente, che era de Ungari, Moldavi et Cosachi, con altri sei pezzi de artellaria, sendoli stato dato per ordine del Basta il Flantz con le sue cinque compagnie de arcobusieri à cavallo, in cambio de quali il Valacco di commissione del medes imo Basta diede mille cavalli de suoi al Rothalt, qual guidava la retroguarda, con questi et gli suoi, con altre tre compagnie de arcobusieri à cavallo ordinarie dell'Ungaria superiore, i suoi erano 1500 aiduchi, che haveva assoldati atorno San Andrea suo governo, et con quest' ordine caminando l'essercito in quatro allogiamenti arrivò a vista del nemico, il qual un giorno avanti della mossa dell'essercito cesareo da Maitin lasciò il posto di Somlio dando in dietro et pose il suo campo à Carasnad, e mentre l'essercito di Sua Maesta marchiava alla volta sua per combatterlo, et gli era gia vicino un allogiamento, il nemico levo il suo campo, et lo venne à porre per fianco costeggiando per una valle tanto profonda, che impediva la vista à l'uno et l'altro essercito, con pensiero come si giudica de incaminarsi alla volta dei stretti di Transilvania et in quel modo preocupare i passi, et in questa guisa caminando questi duoi esserciti ció é quello di Transilvania, per l'arco, et quello di Sua Maesta per la corda, alli 3 di Agosto nell'punto delle 9 hore della matina si scopersero gli esserciti l'un l'altro, et il Transilvano trovandosi avanti, nel veder spontare l'essercito cesareo prese risolutione di occupar un posto di un colle, che si trovò vicino, et cosi se ne appoderò, il che visto dal Basta, subito anche egli ne prese un altro, se ben alquanto inferiore a quello, non havendo voluto porsi ad impedir all'hora il nemico, che gia con tutte le sue forze si avanzava al posto, per non haver seco tutta la gente dell'essercito, poiche egli era gionto solo con la vanguarda seguitato dalla battaglia, et retroguarda alquanto indietro esser il paese stretto, et perciò in questo posto vedendo il Basta di non poter esser offeso dall'artellaria nemica per trovarsi luogo nel detto posto appropriato per mettere la su a gente ben coperta si trattene ivi fin che gionse il resto delle essercito, in tanto dal nemico si spararono molte canonate, cosi ancora dalla parte del Basta con i suoi sei pezzi si andava tirando secondo l'occasione, et mentre questo passava, la gente della battaglia, et retroguarda arrivo in punto che potevano essere le due hore doppo mezzo giorno, et venendo detto al Basta dai capi che la soldatesca giongeva alquanto stracca, et perciò non parer bene di attacar all'hora la bataglia, fece convocare conseglio per deliberare, se era bene combatter all'hora il nemico, ò aspettare la mattina sequente, et sendoli tuttavia affermato da tutti, che le genti si trovavano molto stracche, fu concluso di lasciarle rinfrescare, et andar notando li dissegni del nemico, qual se si fusse mosso per combattere, che all'hora intendeva, si dovesse avanzare, et presentargli la giornata, ma se non faceva altor mottivo di aspettare fin alla mattina, havendo proposto di metter buona guardia, perche il nemico con l'occasione della notte non si potesse partire senza saperlo, et fargliene render conto : Hora mentre si stava in questo, si comincio á vedere, che il nemico rancava il suo campo, et si ritirava, per il che subito il Basta non volendo perdere quest'occasione, ordinó al Valaco et Rothalt, che con le sue genti venessero alla piazza di arme per porsi in ordinanza, dove subito gionti et ben accomodati, et disposto l'essercito tutto di fronte, alle cinque hore doppo mezzo giorno si comincio a marchiare alla volta del nemico, qual vedendosi cosi seguitare, subito voltò faccia, et confermossi nel primo posto aspettando la battaglia et cosi procedendo l'essercito cesareo, come s'e detto, il Basta considerando, che al incontro del corno sinistro che egli

guidava con la gente di vanguarda detta di sopra et dove esso Basta si pose inanzi era la parte del nemico piu forte per rispetto de un fondo, dove il nemico teneva la maggior parte della sua cavalleria, qual stava in procinto di urtar per le spalle, mentre si andava alla volta dell'artellaria nemica sopra il colle posta, onde egli per oviare ad ogni disordine che le fosse potuto occorrere, fece subbito venire 600 moschetieri, quali copersero tutto le corpo del corno sinistro, ritrovandosi á punto ivi un dirupo, che la cavalleria nemica non poteva in modo niuno affendere detta moscheteria per fiancho. Nel corno destro stette il Valacco, et nel mezzo il Rothalt, con questo ordine si diede dentro, et si urtò nella fanteria nemica, che guardava l'artellaria sopra il colle, quale doppo d'haver fatto gagliarda testa con danno d'alcuni dell'essercito imperiale, et havendo anche in quel punto rillevato il Basta un archabusiata ancorche senza offesa per esser armato, non restando percio con le sue genti d'avanzarsi, occupò la sommita del colle, et l'artellaria insieme facendo gran strage di detta infanteria, che la guardava, della qual certo pochi ò niunò se ne salvó. Et nel medemo instante li moschettieri posti contra il fiancho della cavalleria transilvana salutandola strenuamente l'impedi il dissegno che haveva d'urtar per le spalle, et cominciando un poco à disordinarsi fu assaltata per fianco da alcune troppe della cavalleria imperiale, che fece cominciar a piegare quella prima parte, ma seguendo appresso altre troppe di cavalleria nemica, che si vedeva ostinata per rimittere, il Basta se gli oppose con alcune troppe della sua cavalleria, et doppo haver fatto il nemico l'ultimo sforzo, al fine gli convenne ceder il campo et cosi fugendo dissordinatamente, si salutò, con la sua propria artellaria voltatagli contro. Dall'altra parte il Valacco et Rothalt combattendo valorosamente con più facilità disordinorno il resto dell'essercito nemico con gran mortalita nel quale n'è rimasto alla piazza 10 000 e piu, et si è conguistata tutta la sua artellaria in numero di 45 pezzi fra grossi, e picoli con 110 fra stendardi et bandiere, et se non sopragiongeva la notte, ò fosse stato ancor due hore di giorno, pochi, o niuni si sarebbono salvati. Del essercito vittorioso fra morti et feriti il nomero e 140 à 150 in circa. Doppo il successo di tal vittoria spedi il Basta sodetto, il conte Tomaso Cauriolo Bresciano sargente maggiore di quell'esercito, come quello che ne poteva render miglior relatione, à darne parte a Sua Maesta Cesarea, si come fece, havendoli insieme mandato per esso conte le sodette insegne, et stendardi, et sendosi trattenuto il Basta doi giorni in quel luogo per far diligentemente condure l'artellaria aquistata in Somlio, et dar ordine ad oltre cose necessarie, et importanti, il lunedi che fu alli 6 si parti seguitando la vittoria.

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Italia, r. 65, c. 209—212; Biblioteca Vallicelliana, Ms. nr. 16.

Relatarea asupra faptelor de arme şi asupra înfrîngerii armatei lui Sigismund Báthory, înfăptuită de Gheorghe Basta, general al armatei Maiestăţii Sale imperiale pentru Transilvania, împreună cu voievodul român, după 3 august 1601, lîngă satul Goraslău, la hotarul Ungariei superioare cu Transilvania.

După ce Gheorghe Basta a strîns trupele şi rezervele armatei imperiale pregătite împotriva rebelilor transilvani, în apropiere de satul Maitin, la două leghe depărtare de Satu Mare, către Transilvania şi după

ce s-au prezentat oamenii care așteptau, s-a făcut trecerea în revistă a tuturor și s-au găsit 10 000 de infanteriști și 8 000 de călăreți și s-a aflat prin diverși spioni că Sigismund, cu armata sa de 30 000 și mai mult de combatanți, se află lîngă Șimleu, cu spatele la acel loc, în care există o trecătoare strîmtă prin care se intră în acea parte a Transilvaniei și că acolo așteaptă ajutoarele turcilor și tătarilor care, se auzea, erau deja masate către Szolnok și Gyula. S-a gîndit că este bine să meargă să-i găsească și să lupte împotriva lor înainte ca aceste ajutoare să le parvină, astfel a luat hotărîrea de a pleca la sfîrșitul lui iulie; pentru a mărșălui mai iute, a împărțit armata în trei părți, în modul următor: mai întîi în avangardă el personal mergea cu cavaleria din Silezia, cea valonă și două companii de lăncieri unguri, o companie de archebuzieri călăreți ai lui Szekely (?), regimentul colonelului Pezzen, trei companii de infanterie valonă și 6 piese de artilerie, dorind ca această avangardă să fie bine înarmată, pentru a putea, în orice caz, într-o eventuală întîlnire cu inamicul, să-i țină piept pînă la bătălia propriu-zisă și la venirea ariergărzii. În bătălie venea voievodul român cu oamenii săi, unguri, moldoveni și cazaci, cu alte 6 piese de artilerie, alăturîndu-i-se, din ordinul lui Basta, Flantz cu cele 5 companii de archebuzieri călări, în schimbul cărora ⟨voievodul⟩ român, la comanda aceluiași Basta, dădu 1 000 din caii săi lui Rothalt, care conducea ariergarda cu aceștia și cu ai săi, cu alte trei companii obișnuite de archebuzieri călări din Ungaria superioară; el avea 1 500 de infanteriști unguri, pe care guvernul său îi înrolase în jurul ⟨zilei⟩ Sf. Andrei și, mărșăluind în această ordine, armata ajunse în patru etape în fața inamicului care, cu o zi înainte de mișcarea armatei imperiale de la Maitin și-a lăsat poziția de la Șimleu, dînd înapoi și și-a așezat tabăra la Crasna; și, în timp ce armata Maiestății sale mărșăluia, la rîndul ei, pentru a lupta împotriva acestuia și se apropiase la o etapă, inamicul a ridicat tabăra și a așezat oamenii în flanc, întinzîndu-se de-a lungul unei văi atît de adînci încît cele două armate nu se puteau vedea, în ideea, așa cum se gîndește, de a se întîlni în direcția trecătorilor Transilvaniei și în acest mod să ocupe mai înainte pasurile și, în acest scop, mărșăluind cele două armate, aceasta și cea a Transilvaniei, în arc de cerc și cea a Maiestății Sale în coardă, la 3 august, la ora 9 dimineața, s-au descoperit armatele una pe cealaltă; și transilvanul aflîndu-se înainte, văzînd ivindu-se armata imperială, a luat hotărîrea de a ocupa poziție pe o colină care era alături, și astfel domină locul; văzînd aceasta, Basta a ocupat și el imediat o altă colină, cu toate că inferioară celei dintîi, nedorind să împiedice acum pe inamic care înainta cu toate forțele, pentru că nu avea cu sine tot efectivul armatei, deoarece el ajunsese numai cu avangarda, grosul trupei rămînînd în urmă, iar ariergarda era ceva mai în urmă pentru a ține regiunea sub supraveghere și astfel Basta, văzînd că în acest loc nu poate fi atins de artileria inamică, pentru că se afla în locul acela potrivit pentru a-și ține oamenii bine acoperiți, se menținu acolo pînă ce ajunse și restul armatei; la intervale, inamicul trăgea lovituri de tun, și din partea lui Basta cu cele 6 tunuri se trăgea după împrejurări și în timp ce se petreceau aceste lucruri, oștenii din batalion și ariergarda au ajuns la locul stabilit la 2 ore după miezul zilei; și spunîndu-i-se lui Basta de către comandanți că soldații au ajuns istoviți și pentru asta nefiind indicat să se dea bătălia acum, a convocat consiliul pentru a delibera dacă era bine să lupte acum cu inamicul sau să aștepte dimineața următoare și, afirmîndu-i-se în continuare de către toți că oamenii erau foarte obosiți, s-a hotărît să fie lăsați să se refacă; și înregistrînd intențiile inamicului, dacă se pregătea să lupte așa cum intenționa, tre-

buia să înainteze și să apară dimineața, iar dacă nu exista alt motiv pentru a aștepta pînă dimineața, s-a propus să se pună o gardă bună, pentru ca inamicul să nu poată pleca noaptea fără a ști aceasta și a-l face să dea socoteală pentru aceasta. În timp ce acum se aștepta, au început să observe că inamicul se mișca în tabăra lui și se retrăgea; pentru care motiv Basta, imediat, nedorind să piardă această ocazie, ordonă ⟨voievodului⟩ român și lui Rothalt ca să vină cu oștenii la baza militară pentru a se pune în ordine de bătaie, de unde, sosiți imediat și bine rînduiți, iar armata fiind așezată în front, au plecat, la ora 5 după amiază, în întîmpinarea inamicului care, văzîndu-se astfel urmărit, se întoarse imediat și se întări pe prima poziție, așteptînd lupta; și astfel armata imperială, cum s-a spus, Basta considerînd că la întîlnirea vîrfului stîng pe care îl conducea cu oamenii din avangarda sus-amintită, și unde acest Basta se așeză înainte ⟨în față⟩, era partea cea mai puternică a inamicului; rezerva de pe o latură, unde inamicul ținea cea mai mare parte a cavaleriei, era pe punctul de a lovi pe la spate, în timp ce se mergea în direcția artileriei dușmane asupra colinei pe care se afla, unde, pentru a preîntîmpina orice dezordine care s-ar fi putut produce, a chemat imediat 600 mușchetari care au acoperit întreg corpul vîrfului stîng, aflîndu-se în acest punct o rîpă, astfel încît cavaleria dușmană nu putea atinge în nici un fel acești mușchetari pe flancuri. În vîrful drept s-a așezat ⟨voievodul⟩ român și în mijloc Rothalt, în această ordine s-au așezat și au lovit în infanteria dușmană care păstra artileria pe colină; după ce s-au înfruntat viguros cu unele pierderi ale armatei imperiale, Basta înălțînd, în acel punct, un corp de archebuzieri, cu toate că fără atac, pentru a fi armat, nerămînînd de aceea decît ca oamenii săi să avanseze, ocupă înălțimea colinei și chiar artileria, măcelărind infanteria amintită care o păzea și din care foarte puțini sau nimeni nu s-a salvat. Și în aceeași clipă, mușchetarii așezați împotriva flancului cavaleriei transilvane, întîmpinîndu-i vitejește au zădărnicit intenția pe care o avea ⟨cavaleria⟩ de a lovi pe la spate și, începînd să se dezorganizeze puțin, a fost asaltată pe flancuri de unele trupe ale cavaleriei imperiale, ceea ce făcu să înceapă a se retrage acea primă parte, dar urmînd imediat alte trupe ale cavaleriei inamice, care se încăpățîna să se pună la adăpost, Basta i s-a opus cu unele trupe din cavaleria sa și, după ce inamicul a făcut ultimul efort, la sfîrșit a cedat terenul și, fugind în mod dezordonat, se salvă cu propria artilerie îndreptată împotriva sa. Pe de altă parte ⟨voievodul⟩ român și Rothalt, luptînd cu mult curaj, au dezorganizat ușor restul armatei inamice, aducînd moartea în rîndul acesteia; au rămas pe cîmpul de luptă 10 000 și mai bine și a fost cucerită întreaga sa artilerie de 45 piese mari și 110 mici și stindarde și drapele și dacă nu se lăsa noaptea sau dacă ar fi fost încă două ore de lumină, puțini sau nimeni nu s-ar fi salvat. În armata victorioasă, numărul morților și răniților este de circa 140 sau 150. După succesul unei astfel de victorii, Basta a trimis pe contele Tomaso Cauriolo Bresciano, cu grad mare în această armată, ca pe cel care putea cel mai bine relata, să împărtășească aceasta, așa cum se obișnuiește, și Maiestății Sale imperiale, trimițînd odată cu acest conte și însemnele și stindardele mai sus-amintite. Și a rămas Basta două zile în acel loc pentru a pune să se transporte cu atenție artileria cucerită la Șimleu și pentru a da ordine în alte lucruri importante și necesare; luni, cînd a fost în 6 ⟨august⟩, a plecat urmărind victoria.

Din Praga 20 august 1601.

Naiassniejssy Mjlossciwj Kroliu Panie, Panie moj mjlossczjwj. Przesslego tegodnia oznajmilem Wass. Krol. Mlssczj Panu memu mjlossczjwemu o Jubileussu ktorj Ocziecz S-ti Woisku Wass. Krol. M. pozwolicz raczył, a iss na on czass nagotowanj nie bjł, posładziem go nie mogł. Na ten czass tedj posilam go Wass. Krol. M. Panu memu Milossciwemu. Przjsła iuss pewna nowjna Ojczowj S-u o porazeniu Batorego przess Georgium Basta, za ktorą occasią zdalo mj sie potrzebnie z Ojcza S-o zrozumiecz, czobj za zamjsl bil Czessarza Jego Milssczj okolo Multańskiej Ziemie. Tak tedj mj to dał snacz Ocziecz S-ti, ze Czessarss imo to ze bendzie miał czo czjnicz uspokaiaiącz Sedmjgroczka ziemie j w rezę ią wprawuiącz, ale choczbj j tjm zabawionj nie bjl, nie bendzie chciał na ten czass zadzieracz z Wass, Krol. M. J ma tę pewną wiadomosscz od Nuntiussa swego z Pragi ze Basti nie ma tego od Czessarza roskazania abj do Multan isscz miał, albo Michalowj iaką dacz pomocz, sam tess Michał nie bendzie miał takjch sił zebj sam przess się recuperowacz miał tamto państwo. Owa czo z Ojcza S-o iest, ziczj tego, j otjm iest pilnie solicitus, abj in co statu iako teras iest Multańska Ziemia zostawała. A iss gorącza trochę opussczjlj, prossjłem Ojcza S-o o licentią wroczjcz się do Dworu Wass. Krol. M. j o odprawę, ktorą, prętko dacz mj obieczał. Pana Boga prossę abjm Wass. Krol. M. pana mego mjlossciwego dobrze zdrowego j z nieprzjiaczioł swojch triumphantem ogliądał. Oddaiacz sie z nanissemj słuzbamj memj do milossciwej łaskj Wass. Krol. M. pana mego Milossciwego.

Z Rzimu p-a Septembris 1601.

Wass. Krol. Mlssczj pana mego miłossczjwego nanissi sługa i Bogomodłcza Henrik Firlej z Dąbcza.

⟨Adresa⟩ Sacrae ac Ser-mae Regiae M-tti Poloniae ac Sueciae D-no Domino Clemen-mo.

I. Corfus, *Mihai Viteazul și polonii*, p. 380—381; text, după orig. din ms. 1403, p. 239—241, de la Bibl. Kórnicka, Kórnik; în ms. 1401, p. 55, o cópie, *ibidem*.

Preamilostive rege, doamne, stăpînul meu milostiv.

Săptămîna trecută am dat de știre Măriei Tale, domnului meu milostiv, despre jubileul pe care a binevoit Sfîntul Părinte să-l trimită oștirii Măriei Tale, dar fiindcă n-a fost gata atunci, n-a putut să-l trimită. Deci îl trimit acum Măriei Tale, domnul meu milostiv.

A sosit acum Sfîntului Părinte o oarecare știre despre înfrîngerea lui Báthory de către George Basta, cu care ocazie am crezut de trebuință să aflu de la Sfîntul Părinte ce planuri are Măria Sa împăratul în privința țării Munteniei. Deci Sfîntul Părinte mi-a dat să înțeleg că împăratul, pe lîngă că va avea de lucru cu liniștirea țării Transilvaniei și cu restabilirea ordinii acolo, dar chiar dacă nu ar fi ocupat cu aceasta, nu ar vrea să se certe acum cu Măria Ta. Și are această știre sigură de la nunțiul său din Praga că Basta nu are poruncă de la împărat să meargă în Muntenia sau să dea lui Mihai vreun ajutor; dar nici Mihai însuși nu va avea forțe de așa natură, încît să recupereze acel stat cu propriile lui mijloace. Sf. Părinte ar dori, dacă i-ar sta în putință, ca Țara Munteniei să rămînă în starea în care se află acum, pentru care lucru i se

adresează rugăminţi stăruitoare. Iar deoarece de curînd au venit căldurile, am cerut permisiunea Sfîntului Părinte de a mă întoarce la Curtea Măriei Tale şi el a făgăduit să-mi dea de grabă şi răspunsul la solie. Rog pe domnul Dumnezeu să văd pe Măria Ta, domnul meu milostiv, sănătos şi triumfător asupra duşmanilor săi. Mă închin cu preaplecatele mele slujbe îngăduinţei milostive a Măriei Tale, domnul meu milostiv. Din Roma, în prima zi a lui septembrie 1601.

Al Măriei Tale, stăpînul meu milostiv, preasupusă slugă şi rugător la Dumnezeu, Henric Firlej din Dab⟨rowi⟩cze.

⟨Adresa⟩ Înălţatului şi luminatului măritul rege al Poloniei şi Suediei, domn, milostivul stăpîn.

240 **1601 septembrie 3, Bejsce.**

Naiasnieyszy a Mciwy Krolu.

Ac rozumiem ze od inszych raczyleś W. K. Mć mieć wiadomość co sie w Siedmigrodzkiey ziemi działo, niezaniechalem iednak y ia w chorobie moiey przedtym a potym przesz komornika W. K. Mci niedawno z Sącza oznaimić ze Michal z Giorgiem Bastą Pana Woiewodę Siedmigrodzkiego porazil, sam iednak uszedl do Woloch, za czym bendąc tą nowiną strwozony a obawiaiać sie by Michal tym torem do Niestru albo inszych Panstw W. K. M. niezmierzal, ktorym go za sczesciem a sprawiedliwoscią W.K.M. niedawno z nich pendzono, porozumiewalem sie z niektoremi Jch Mciami Pany Senatory przedniemi iakoby sie w niebytnosci W.K. Mci hwaltownem y niepodziewanem nawalnosciom nieprzyiacielskiem podlug mozności naszey zabiezeć moglo. Teras oznaimuie W.K. Mci ze nasz insza nowina dochodzi, iakoby Georgio Bast miał z swiata zgladzić Michala. Nie smiem wprawdzie przed W. K. Mcią twierdzić tego, iednak isz sie ta nowina nie z iednego mieisca od pewnych ludzi iednaka powieścią utwierdza, bez mala iey za prawdziwą nie nam. Zal ci mi yscie, ysz ten czlowiek nie w Rzimskiego Kosciola wierze umarl, extra quam non est salus, zycząc iednak Oyczyznie pokoiu, zycząc W. K. Mci z kazdey miary szczesliwego Panowania y bespieczenstwa Panstwom W. K. Mci, cieszyć sie musze a takiei nowiny. Za ktora uspokoienie Panstw W. K. Mci Woloskich y Multanskich wielka sie droga stworzila, y iusz nie bendzie obmysliwaniem W. K. M. zabawial, iakoby od naiazdow iego Panstwa W.K.M. w bespieczenstwie bydz mogly [...][1].

Datum w Beiscach 3 Septembris Anno Domini 160 primo.

Wass. Krol. Msci unizony sługa

Bernard Macieiowskj Eps. Cracoviensis.

⟨Adresa⟩ Sacrae ac Serenissimae Regiae M-tti Domino Domino Clementissimo.

I. Corfus, *Mihai Viteazul şi polonii*, p. 381—383; text după ms. 1403, p. 247—248, original, la Bibl. Kórnicka, Kórnik.

Preamărite și milostive rege,

Deși cred că Măria Ta a binevoit a avea știri de la alții despre cele petrecute în țara Transilvaniei, totuși nici eu n-am întîrziat, cu toată boala mea, să dau de știre cît mai repede, din Sacz, prin aprodul Măriei Tale, că Mihai a înfrînt, împreună cu Gheorghe Basta, pe domnul voievod al Ardealului, care totuși a scăpat în Moldova, astfel că, fiind înspăimîntat de această veste și temîndu-mă că Mihai va trece prin această poartă spre Nistru sau spre alte domenii ale Măriei Tale din care a fost alungat nu de mult prin norocul și dreptatea Măriei Tale, m-am înțeles cu cîțiva domni senatori de frunte cum să facem să înlăturăm, după putința noastră, în lipsa Măriei Tale, năpraznicele și neașteptatele năvăliri ale dușmanului. Acum dau de știre Măriei Tale că ne-a sosit o altă știre, cum că Gheorghe Basta l-ar fi trimis de pe lumea asta pe Mihai. Nu îndrăznesc, ce-i drept, să afirm aceasta înaintea Măriei Tale, totuși fiindcă această știre se confirmă nu numai dintr-un singur loc, bą chiar de la oameni siguri, prin știri asemănătoare, aproape că o cred adevărată. Tare-mi pare rău că acest om n-a murit în credința bisericii noastre în afara căreia nu se află mîntuire. Totuși, din dorința de pace pentru patrie, dorind Măriei Tale domnie norocoasă în toate privințele și siguranță statelor Măriei Tale, trebuie să mă bucur de această veste, în urma căreia s-a deschis marea cale spre liniștea țărilor Măriei Tale Moldova și Muntenia și nu va mai fi de grijă pentru Măria Ta cum să ții în siguranță statele Măriei Tale din partea năvălirilor aceluia [...][1].

Dat în Bejsce, 3 septembrie 1601.

Al Măriei Tale supus slujitor, Bernard Macieiowski, episcop al Cracoviei.

⟨Adresa⟩ Înălțatului și luminatului stăpîn, măritului rege și domn prea milostiv.

---

[1] Despre ciuma izbucnită la Cracovia.

241 **1601 septembrie 9—18 (Evasıtı- Rebîülevvel 1010) Constantinopol.**

⟨Tuğra⟩

Emirü'l-ümerâ'i'l-kirâm [...][1] Silistre beğlerbeğisi Ali dame ikbalühû tevki-i refî-i hümâyûn vasıl olacak malûm ola ki:

Bundan akdem sen Budun cânibine gidesin diyu düstûr-i ekrem [...][1] vezîr-i azamım serdâr Hasan Paşa edâm-allâhü te'âlâ iclâlehû tarafından sana hükm-ü hümâyûnum vârid olmuş idi lâkin Boğdan voyvodası Eremia voyvoda Südde-i saâdetime mektub gönderüb Mihâl lâîn hâliâ Erdel vilâyetine müstevlî olub Erdel voyvodası Jigmund voyvoda ile cenk ve muharebe eylediklerinde mezbûr Mihâl galib olmakla mezbûr Jigmund voyvoda Boğdan sınurına gelüb imdâd içün asker taleb idüb Tuna yalılarının muhafazası lâzimdir diyu arz eylemeğin sen beğliğine müteallik olan ümerâ ve zuamâ ve erbâb-i timar ile ve akıncı ve eli

emirlü ve m'azûl taifesiyle Tuna yalıları muhafazasında olmak içün mukaddemâ sana emr-i şerifim gönderilmiş idi. Imdi ol emr-i şerifim kemâ-kân mukarrerdir buyurdum ki:

Vusûl buldukda[2] emr-i celîl-ül-kadrim mucibince beğlerbeğliğinde vâki olan ümerâ ve cümle zuamâ ve erbâb-i timâr ve ol câniblerde olan akıncı ve eli emirlü ve m'azûl ve gazâ ve dirlikden[3] hazz ve safâ'sı olan yarar yigitler ile Tuna yalılarının muhafazasında olub a'dâ tarafından ol semtlerde bir mahalle zarar ve gezend erişdirmemeğe sa'y ve ikdâm eyleyesin ve mûmâ-ileyh Boğdan voyvodası Eremia ve Eflâk voyvodası Simon voyvoda ile muttasıl haberleşüb anın gibi imdâd içün[4] sana mektub ve adem gelürse mahall olan yerden imdâda varub müşârün-ileyhime ile mülâki olub[5] ittifâk ve ittihâd ile lâin mezbûrın def'i fitne ve mazarrâtların gereki gibi hizmetde ve yoldaşlıkda bulunasın; amâ berü cânibleri dahi hâlî komıyub muhafazası lâzim olan yerlere kifayet mikdârı adem koyub dahi sen varub-gelurken ber-vechile basîret ve intibâh üzere olasın ki gaflet ile yanında olan asker-i islâma zarar ve gezend erişmek ihtimali olmıya ve a'dâ tarafına yarar câsuslar gönderüb orda olan ahbâr-i sahiheyi ve sair arza muhtac olan husûsları arz ve ilâmdan hâlî olmıyasın; şöyle bilesin. Alâmet-i şerife[6] itimad kılasın. Tahriren fî evâsıt-ı şehr-i Rebîülevvel sene aşer ve elf[7].

Be-makam-i Konstantiniyye el-mahmiye

Arh. St. Buc., Colecţia microfilme Turcia, r. 25, c. 699; Başbakanlık Arşivi-Istanbul, Fekete Tasnifi nr. 3019.

⟨Tuğra⟩

Emir al emirilor generoşi [...][1] beilerbeiul Silistrei, Ali — norocul să-i surîdă mereu! —, să ştie astfel atunci cînd îi va parveni înalta poruncă imperială:

Înainte de aceasta, din partea celui mai îndurător vizir [...][1] marele meu vizir, serdarul Hasan paşa — Allah să-i prelungească gloria! —, ajunsese la tine porunca mea imperială, în care se spunea: „tu să mergi în partea Budei". Dar, voievodul Moldovei, Ieremia voievod, trimiţînd scrisoare la Poarta fericirii mele, a raportat: „afurisitul Mihai a ocupat acum ţara Transilvaniei, iar atunci cînd a făcut luptă şi război cu voievodul Transilvaniei, Sigismund voievod, sus-numitul Mihai fiind victorios, pomenitul Sigismund voievod a venit la hotarul Moldovei pentru a cere oaste în ajutor; este necesară apărarea malurilor Dunării". De aceea, mai înainte ţi se trimisese poruncă ilustră pentru ca, împreună cu emirii şi zeameţii şi timarioţii dependenţi de beilicul tău, şi cu akîngii şi cu cei care au poruncă în mînă şi cu cei din tagma mazililor, să te afli la paza malurilor Dunării. Acum, acea poruncă ilustră este întărită aşa cum a fost dată.

Am poruncit:

Cînd îţi va parveni[2], conform poruncii mele de mare respect, să te afli la paza malurilor Dunării, împreună cu emirii şi toţi zeameţii şi timarioţii existenţi în beilerbeilicul tău, şi cu akîngii şi cu cei care au poruncă în mînă şi cu mazilii şi cu acei viteji destoinici pentru care războiul sfînt şi renta[3] reprezintă plăcere şi distracţie, din acele părţi; să te străduieşti şi să depui eforturi pentru ca în nici un loc din acele părţi duşmanul să nu producă pagube şi stricăciuni. Şi ţinînd permanent

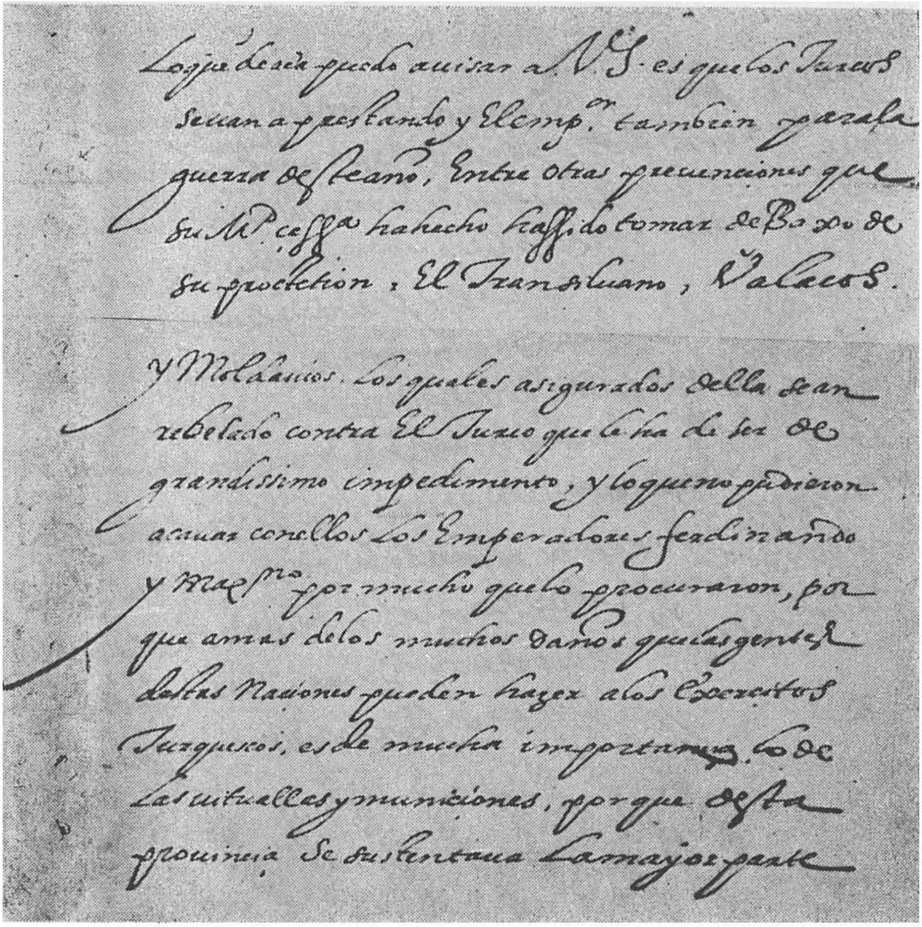
legături cu sus-numitul voievod al Moldovei, Ieremia, şi cu voievodul Ţării Româneşti, Simion voievod, să mergi, printr-un loc potrivit, în ajutor, dacă va veni la tine scrisoare şi om, cerînd ajutor de acel fel[4]; întîlnindu-te cu sus-numiţii[5], cu alianţă şi unire, să te afli, aşa cum trebuie, în slujbă şi tovărăşie pentru a îndepărta tulburările şi pagubele făcute de sus-menţionatul afurisit. Dar, să nu laşi goale părţile de dincoace; să pui oameni în număr suficient în locurile care trebuie să fie apărate; de asemenea, în drumurile tale, să fii prevăzător şi vigilent în toate privinţele, în aşa fel încît să nu fie posibil ca, prin suprindere, oastea islamică aflată lîngă tine să sufere vreo pagubă şi stricăciune. Şi, trimiţînd iscoade bune în părţile duşmanului, să afli de acolo veşti adevărate; şi să nu încetezi a raporta şi a aduce la cunoştinţă celelalte probleme care trebuie să fie raportate. Aşa că ştii. Să acorzi încredere semnului ilustru[6].

Prin scris, la mijlocul lunii Rebîülevvel, anul 1010[7].

În reşedinţa, Kostantiniyye cea ocrotită.

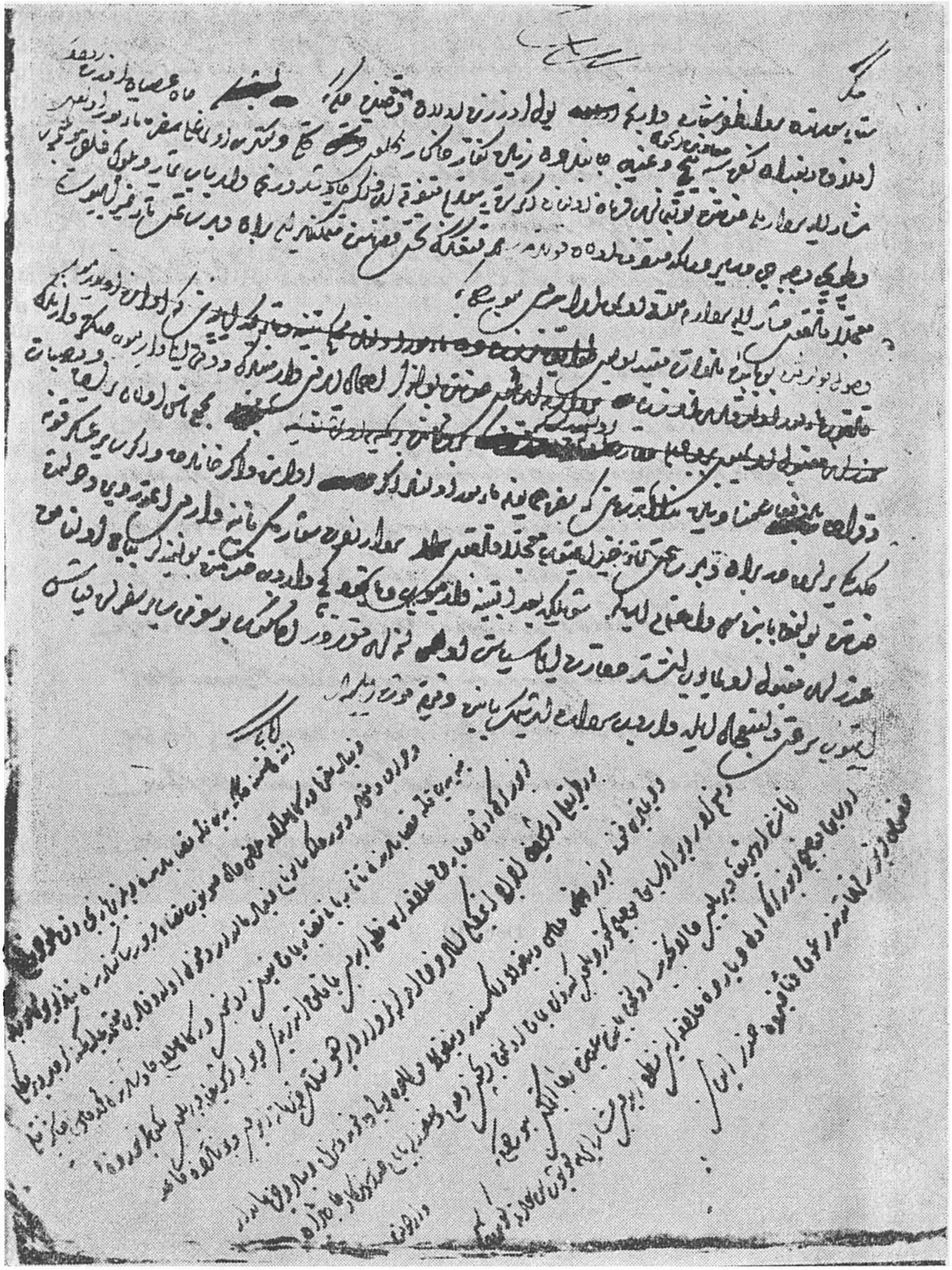
---

[1] Am renunţat la formula diplomatică *(elkab-inscriptio)*.
[2] Adică, cînd va primi prezenta poruncă.
[3] *Dirlik*, rentă feudală, acordată ca răsplată, de obicei pentru merite obţinute în război.
[4] Se referă la cererea de ajutor transmisă de Ieremia Movilă, fapt menţionat mai sus.
[5] Ieremia şi Simion Movilă.
[6] Monograma sultanului *(tuğra)* pusă deasupra textului.
[7] 9—18 septembrie 1601.

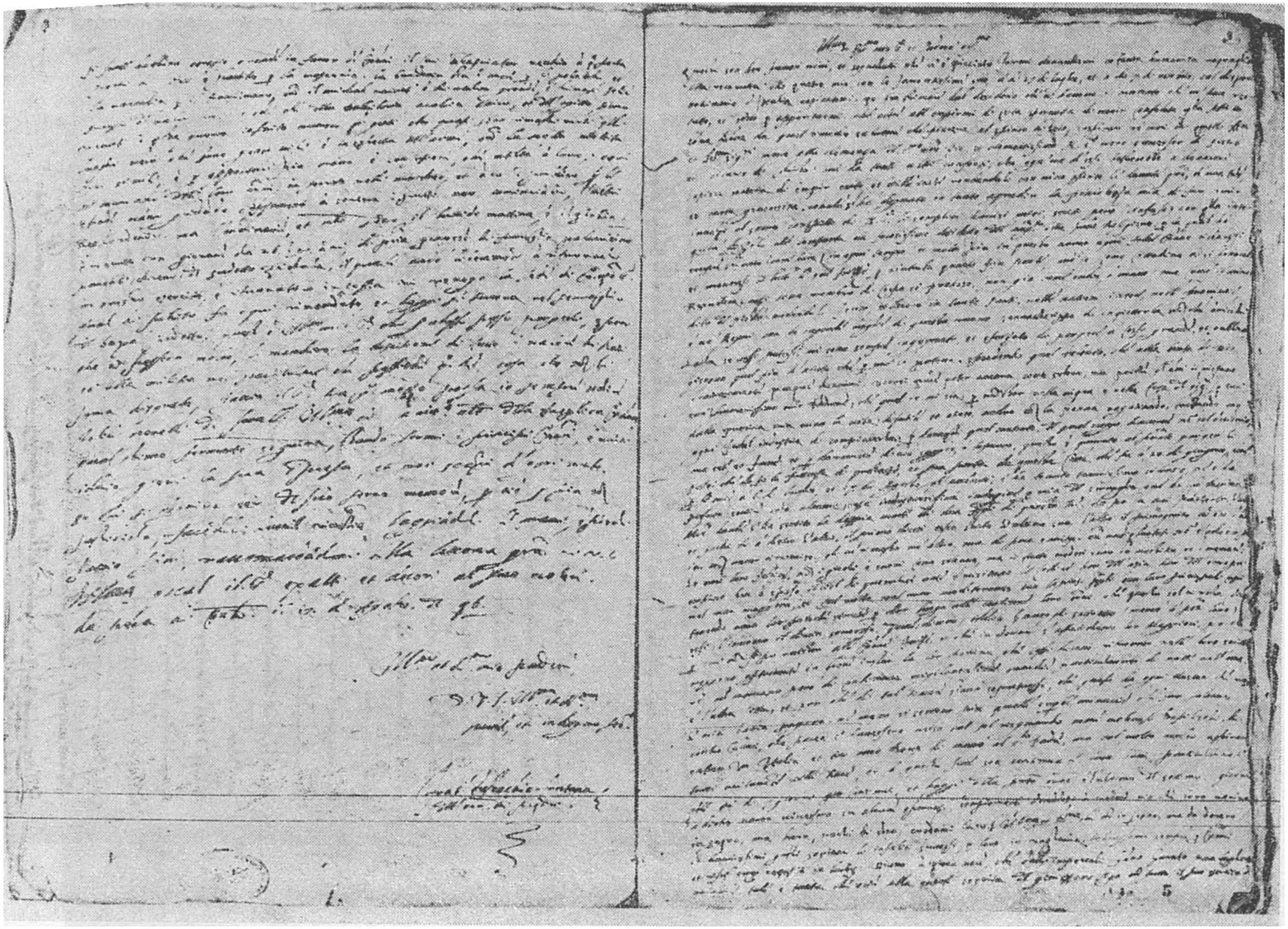

Lo que de aca puedo auisar a V.S. es que los Turcos
se van aprestando y el Emp.or tambien para la
guerra deste año, Entre otras preuenciones que
su M.d cess.a ha hecho hasse de tomar de B.o xo. de
su protection; El Transiluano, Valacos.
y Moldauios. Los quales asigurados della se an
rebelado contra El Turco que le ha de ser de
grandissimo impedimento, y lo que no pudieron
acauar con ellos Los Emperadores Ferdinando
y Max.no por mucho que lo procuraron, por
que a mas delos muchos daños que las gentes de
destas Naciones pueden hazer a los Exercitos
Turquescos, es de mucha importancia lo de
las vituallas y municiones, porque desta
prouincia se sustentaua La mayor parte

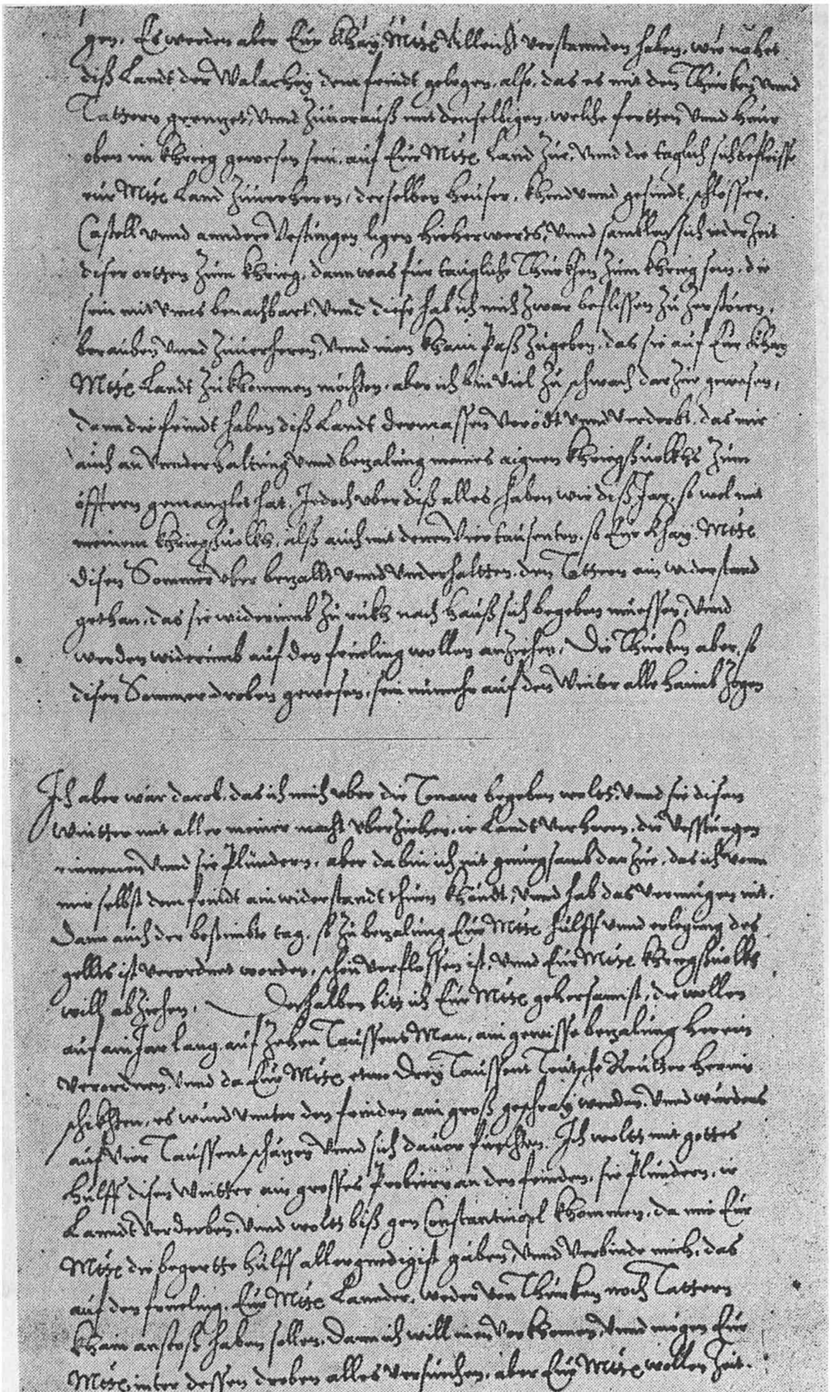
Doc. 10.

Doc. 27.

Doc. 31.

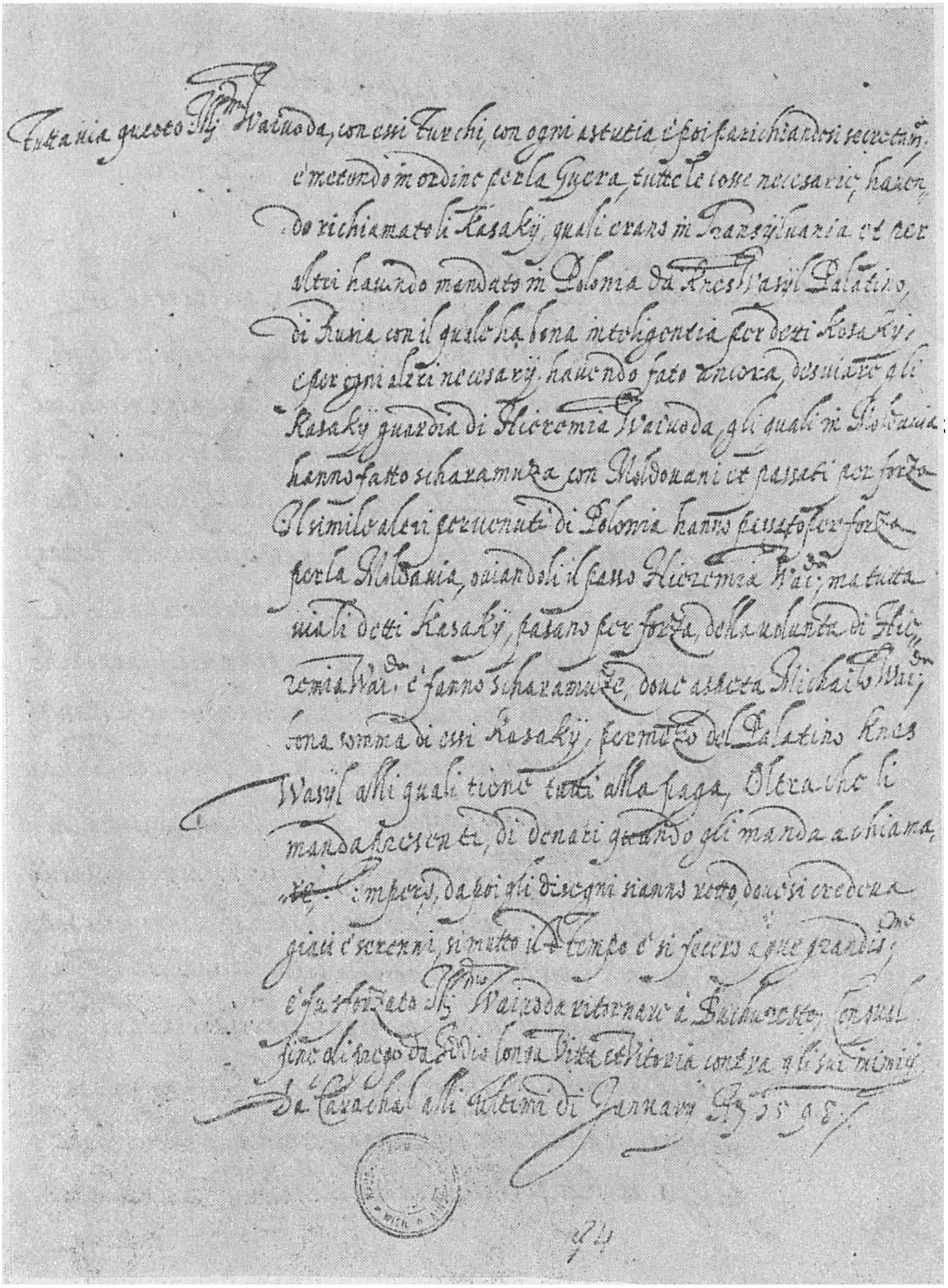

Doc. 52.

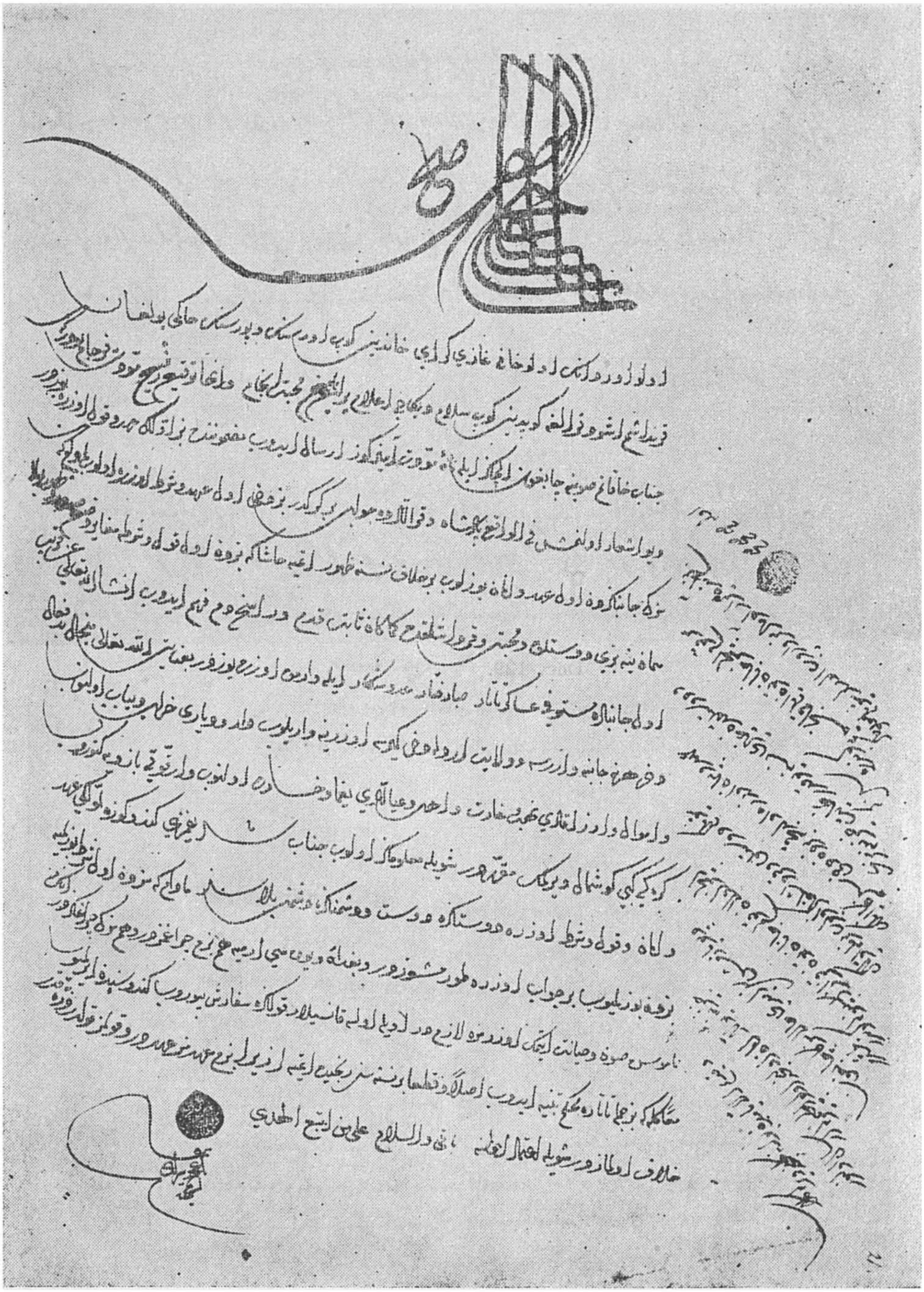
Io quanto ho possuto compechondove da
questo Waivoda, luj è, stato sempre in bon proposito di dispositis.mo
servire,

servire di far servitu in Terra, à V.ra M.tà Ces.a, et è sempre in quel santo è bon
proposito, dummodo V.ra M.tà Ces.a gli dia qualche pocho di Satisfa-
tione, et prometer delli aiuti compeetenti è necesarij a questa tal
ardua servitu; Et con intentione sempre ferma di passare il Da-
nubio, visitando per il Paese tutta la millitia apprestiandoli al Da-
nubio pregando Iddio che il Danubio si giacciase era resolutis.ma destina-
tion sua di passare ad a felice Impresa augumentando tuttavia la
millitia di Kasakij, è delli Bulgari, che tutta via fugano delle
Tyrannie di Turchi, alli quali Bulgari custodisce et fa chavezze
delli loro necesarij et havendo pervenuti in Kraleuo li Turchi di Vidin,
haveuano pigliato paura pensando che Michailo Waivoda vien sopra loro,
temendose asai di lui, Et per tal timore, di subito per tutti circonvicini
Paesi, Et à Gran Turcho in Constantinopoli gli hanno fatto Sup-
pliche, come vien Michailo Waivoda sopra di loro, con 40 m.
Exercito implorando soccorsi; ma di poi fu remodiato da Ill.mo S.r Wai-
voda mandandoli Imbasatori che non temessero che lui à tal fine, non era
vegnuto, se non alle noze del Banno Grande di Kraleuo, il che
poi segui con effeti, per non dar ombra alli inimici; Disimulando
tuttavia

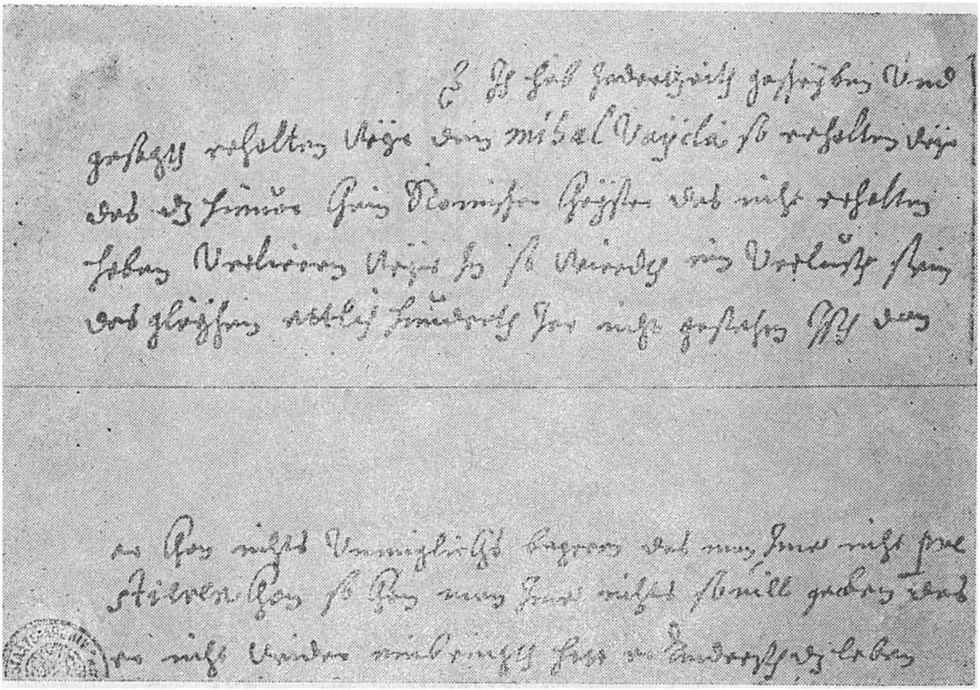
Doc. 54.

Tuttavia questo Ill.mo Vaivoda, con essi Turchi, con ogni astutia e poi fa richiardosi secretam.te
e metendo in ordine per la Guera, tutte le cose necesarie, havendo richiamato li Kosaky, quali erano in Transylvania et per
altri havendo mandato in Polonia da Knes Wasyl Palatino
di Rusia con il quale ha bona inteligentia per detti Kosaky,
e per ogni altri necesary, havendo fato ancora desviare gli
Kosaky guardia di Hieremia Vaivoda, gli quali in Moldavia
hanno fatto scharamuza con Moldovani et passati per forza.
Il simile altri pervenuti di Polonia hanno passato per forza
per la Moldavia, ovian doli il passo Hieremia Vai.; ma tutta
via li detti Kosaky, pasano per forza, della volunta di Hie
remia Vai. e fanno scharamuze, dove aspecta Michail Vai.
bona somma di essi Kosaky, per mezzo del Palatino Knes
Wasyl alli quali tiene tutti alla paga, Oltra che li
manda soccorenti, di denari quando gli manda a chiama
re. Imperò, da poi gli disegni hanno rotto, dove si credeva
giaci e screnni, si mutto il tempo e si fecero acque grandi;
e sforzato Ill.mo Vaivoda ritornare a Bucuresti, con qual
fine gli prego da Iddio longa vita et vitoria contra gli sui inimici.
Da Caracal alli ultimi di Genaro 1598.

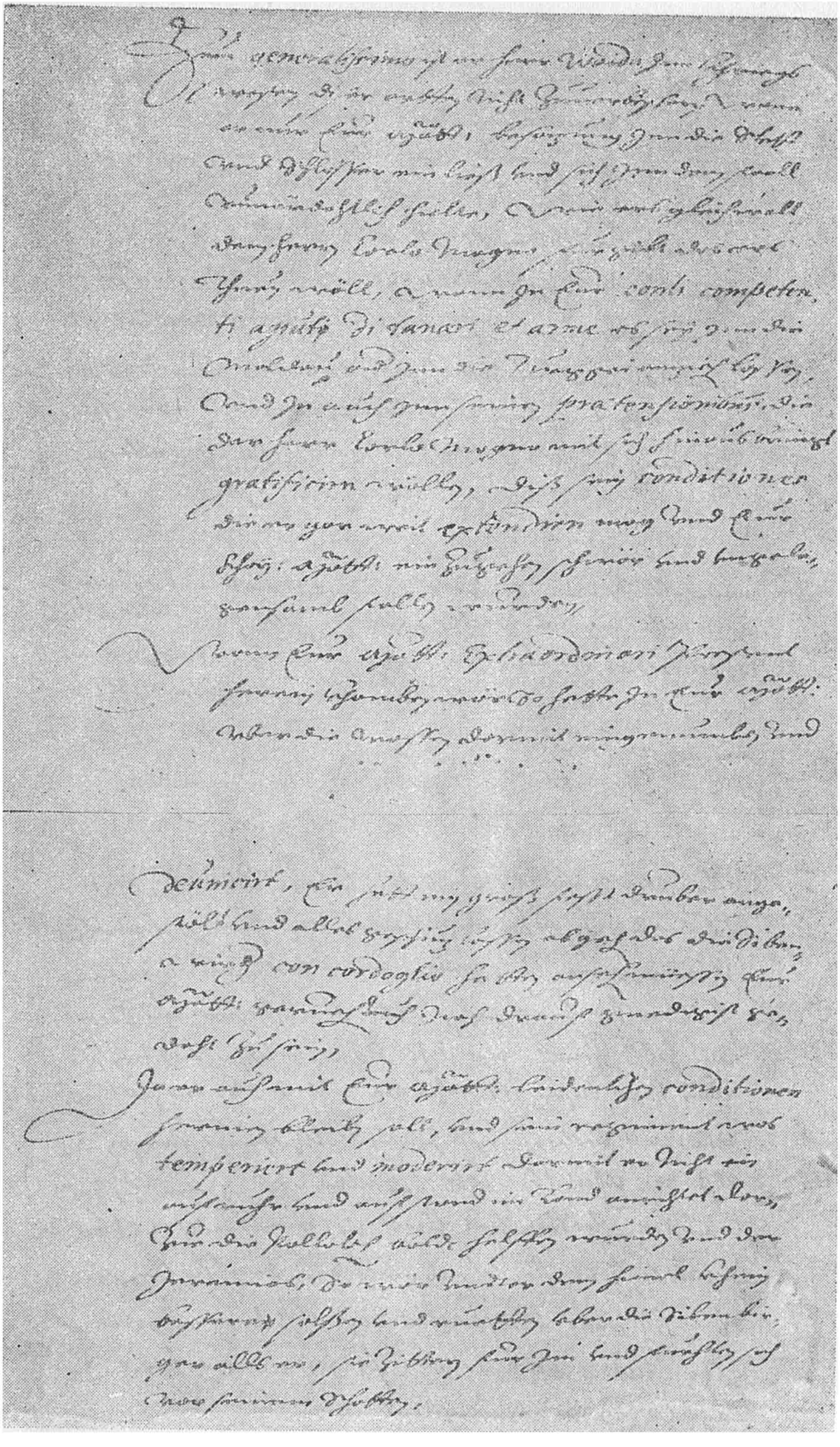
Doc. 54 (continuare).

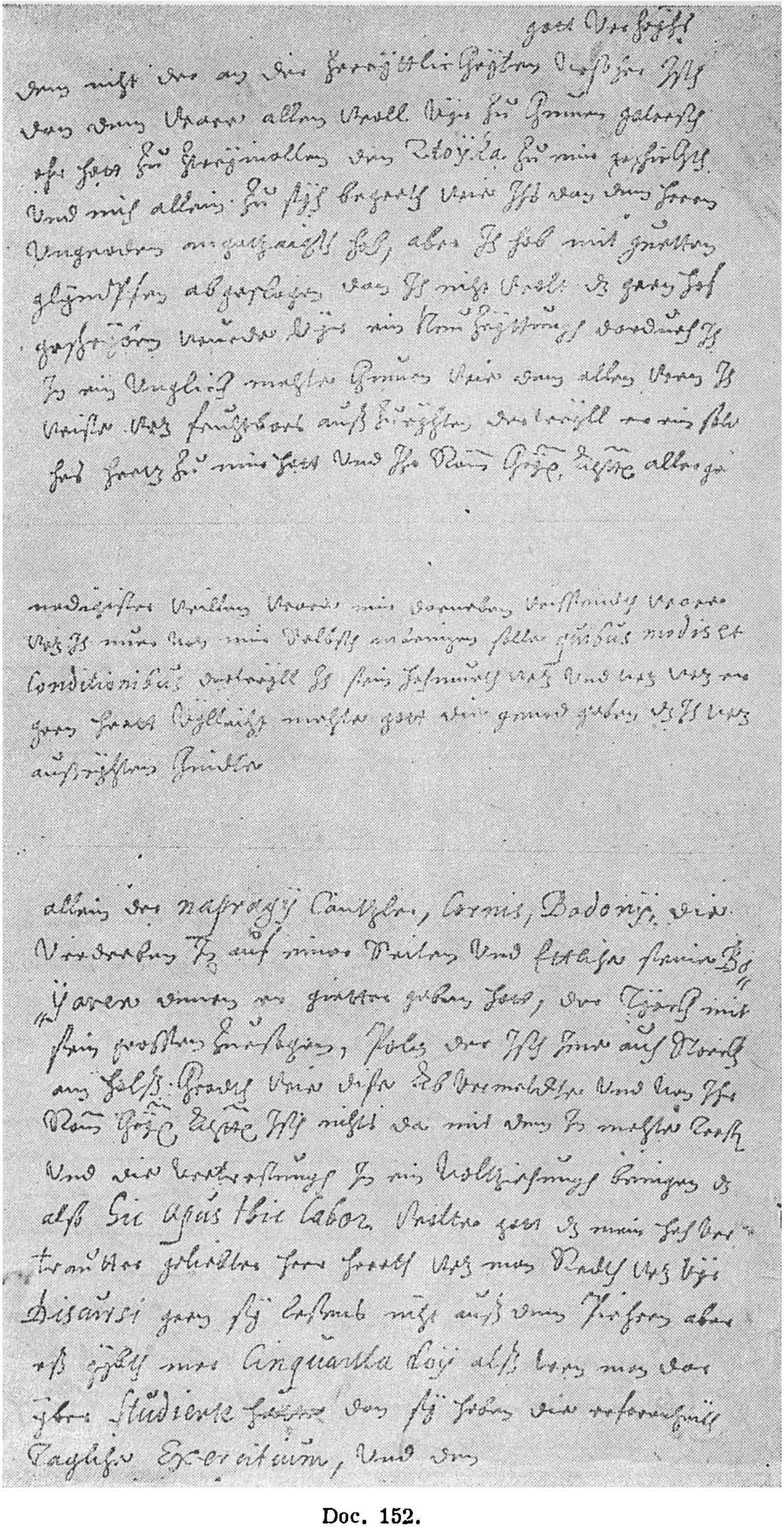
Doc. 92

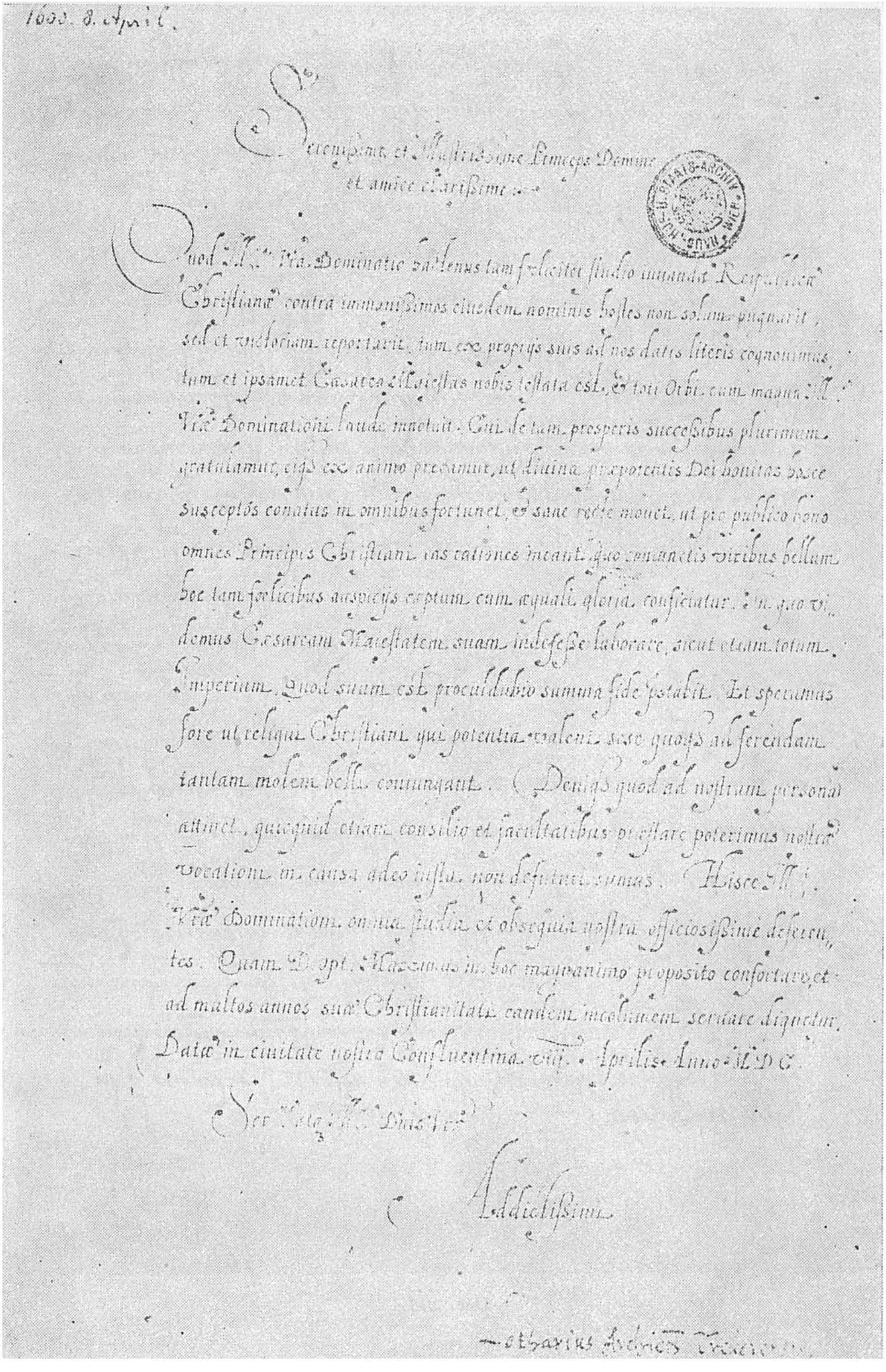
Doc. 129.

Doc. 117.

Doc. 152.

1600. 8. April.

Serenissime et Illustrissime Princeps Domine et amice charissime.

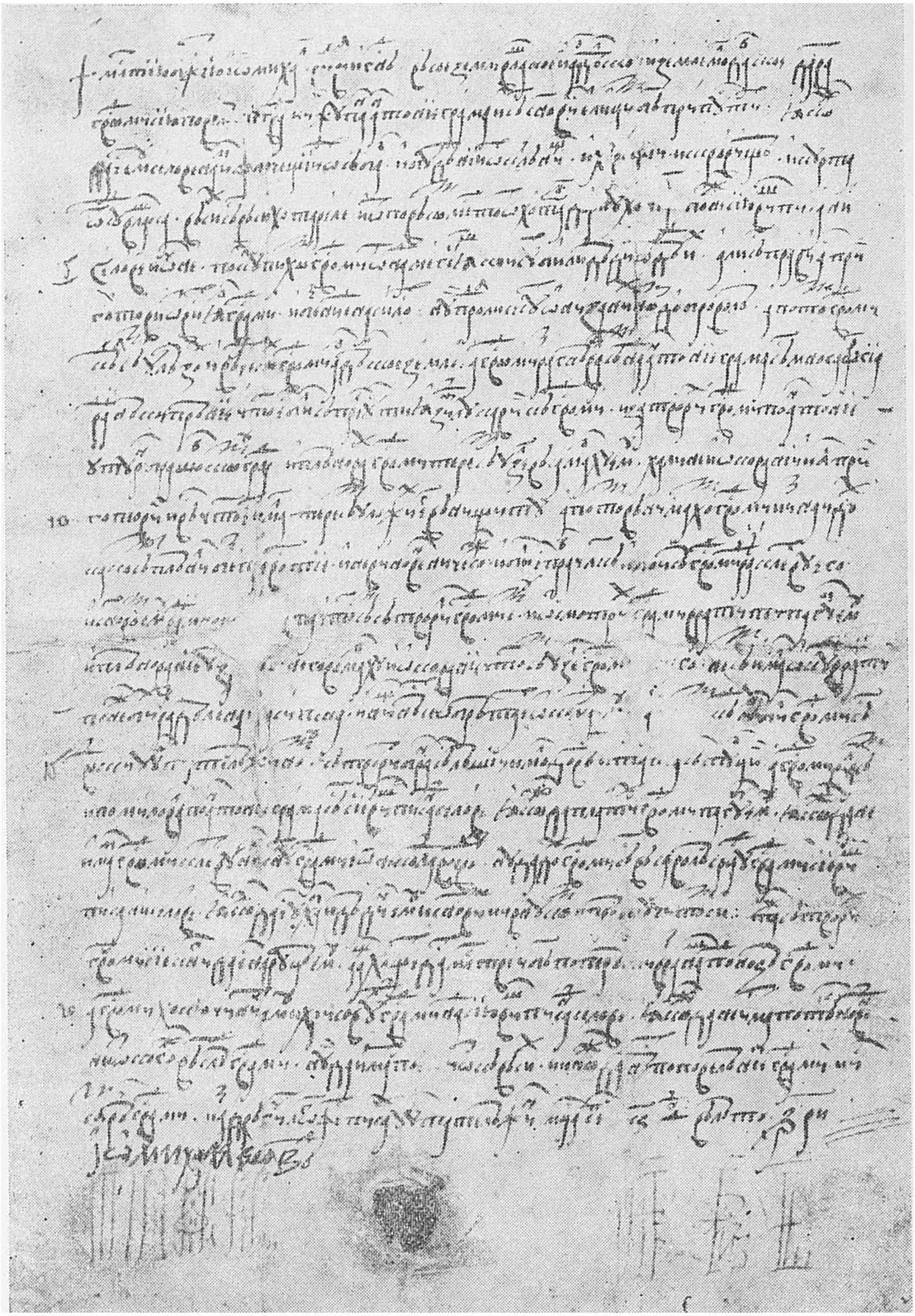
Quod Ill.ma V.ra Dominatio hactenus tam foeliciter studio iuvandae Reipublicae Christianae contra immanissimos eiusdem nominis hostes non solum pugnarit, sed et victoriam reportarit, tum ex propriis suis ad nos datis literis cognovimus, tum et ipsamet Caesarea Maiestas nobis testata est, et toti Orbi cum magna Ill.mae V.rae Dominationi laude innotuit. Cui de tam prosperis successibus plurimum gratulamur, eique ex animo precamur, ut divina praepotentis Dei bonitas hosce susceptos conatus in omnibus fortunet, et sane recte monet, ut pro publico bono omnes Principes Christiani eas rationes ineant, quo coniunctis viribus bellum hoc tam foelicibus auspiciis coeptum cum aequali gloria conficiatur. In quo videmus Caesaream Maiestatem suam indefesse laborare, sicut etiam totum Imperium quod suum est procul dubio summa fide potabit. Et speramus fore ut reliqui Christiani qui potentia valent, sese quoque ad ferendam tantam molem belli coniungant. Denique quod ad nostram personam attinet, quicquid etiam consilio et facultatibus praestare poterimus nostrae vocationi in causa adeo iusta non defuturi sumus. Hisce Ill.mae V.rae Dominationi omnia studia et obsequia nostra officiosissime deferentes. Quam Deus Opt. Maximus in hoc magnanimo proposito confortare, et ad multos annos suae Christianitati eandem incolumem servare dignetur. Datae in civitate nostra Confluentina viii. Aprilis Anno MDC.

Ser.tis V.rae Ill.mae Dnis V.rae

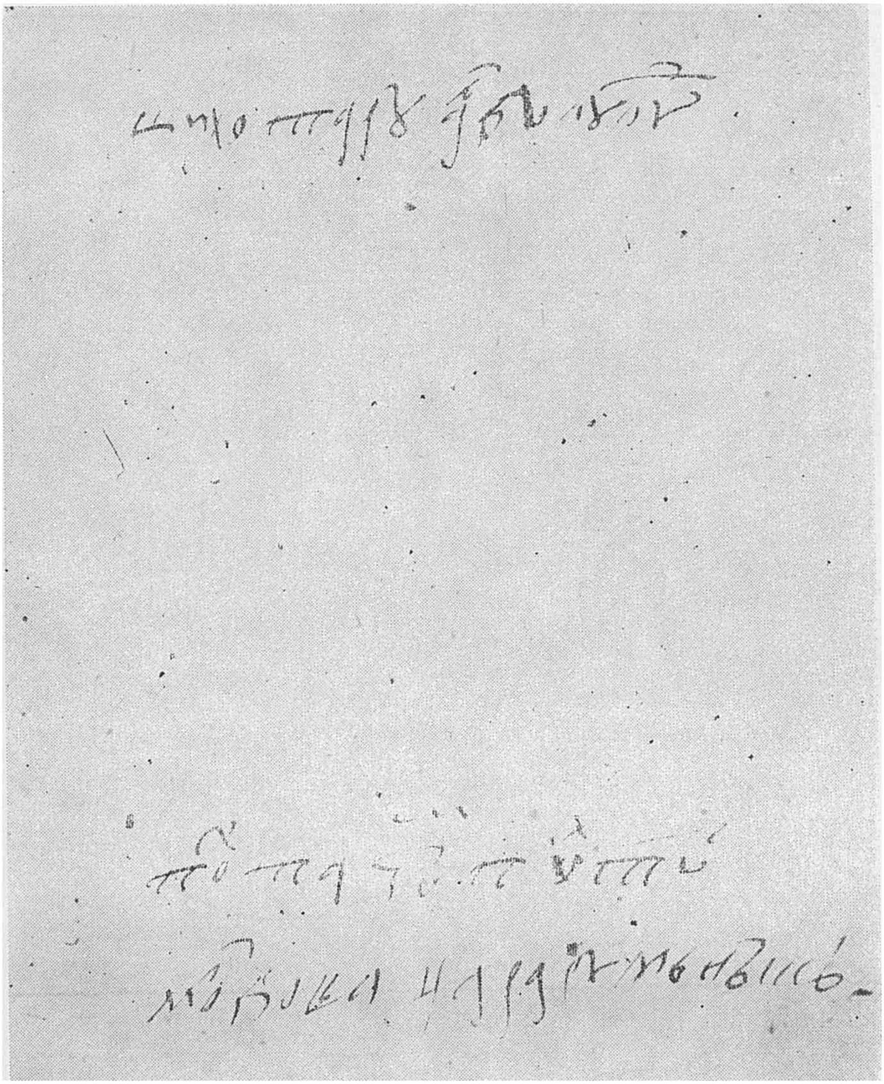
Addictissimus

Lotharius Archieps Trevirensis

Doc. 165.

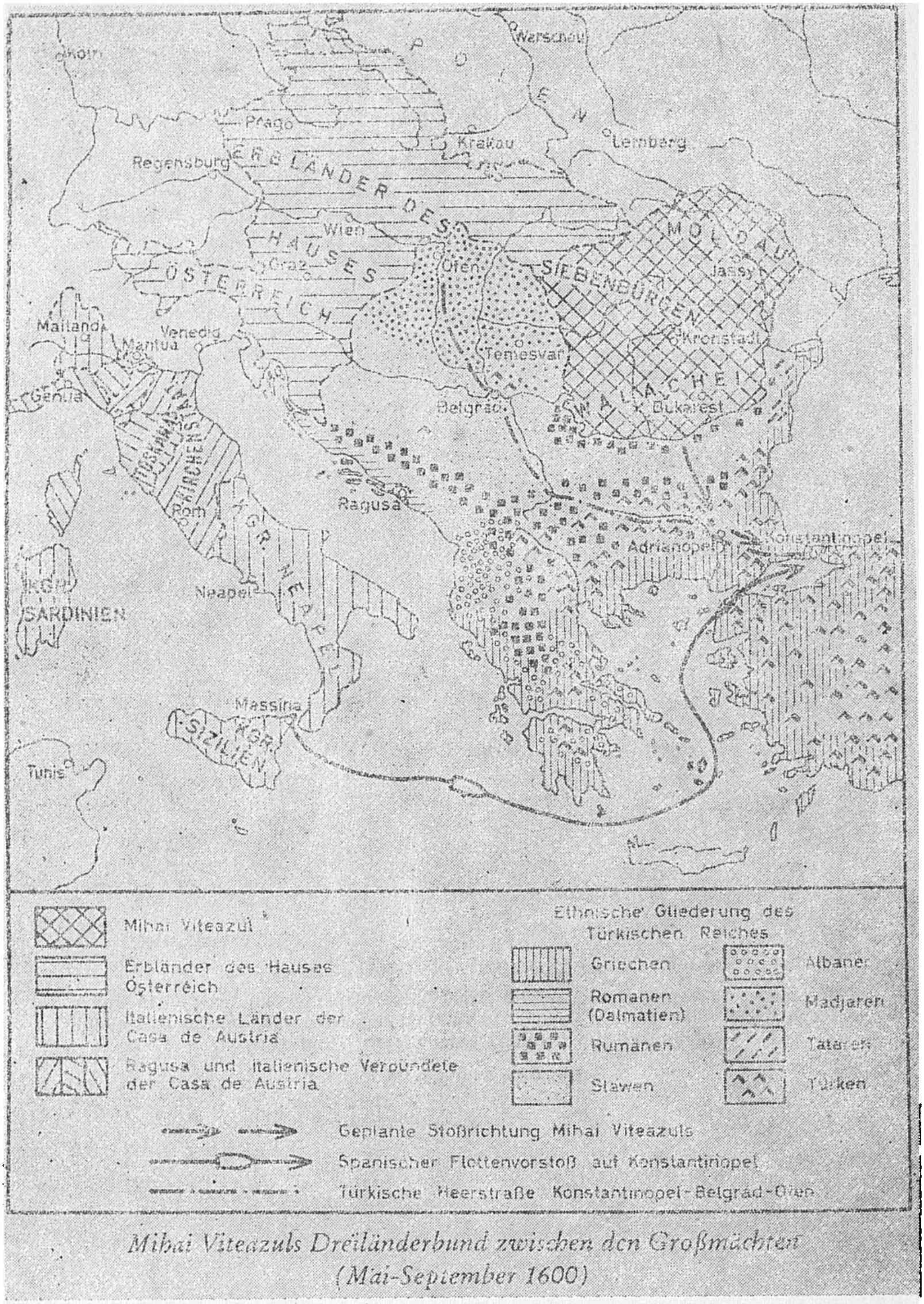

Doc. 211.

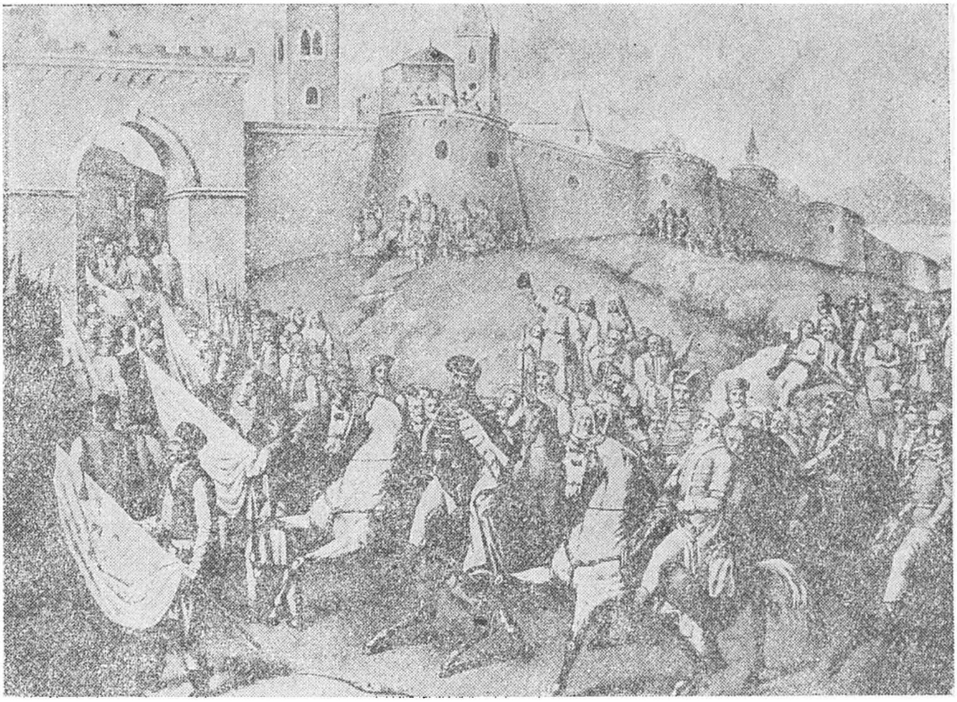

Însemnare autografă a voievodului Mihai Viteazul pe versoul textului în limba maghiară al unui protocol încheiat la 1600 cu imperialii : „şi hotaru Ardealului pohta ce am puhtit Moldova Ţara Rumânească”.

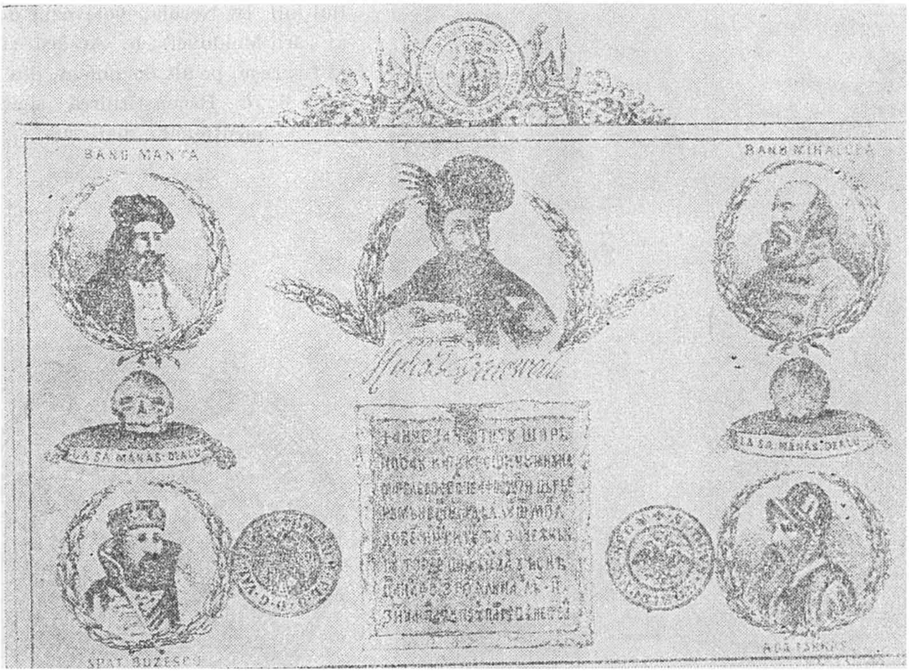
Microfilme Austria, r. 73, c. 377.

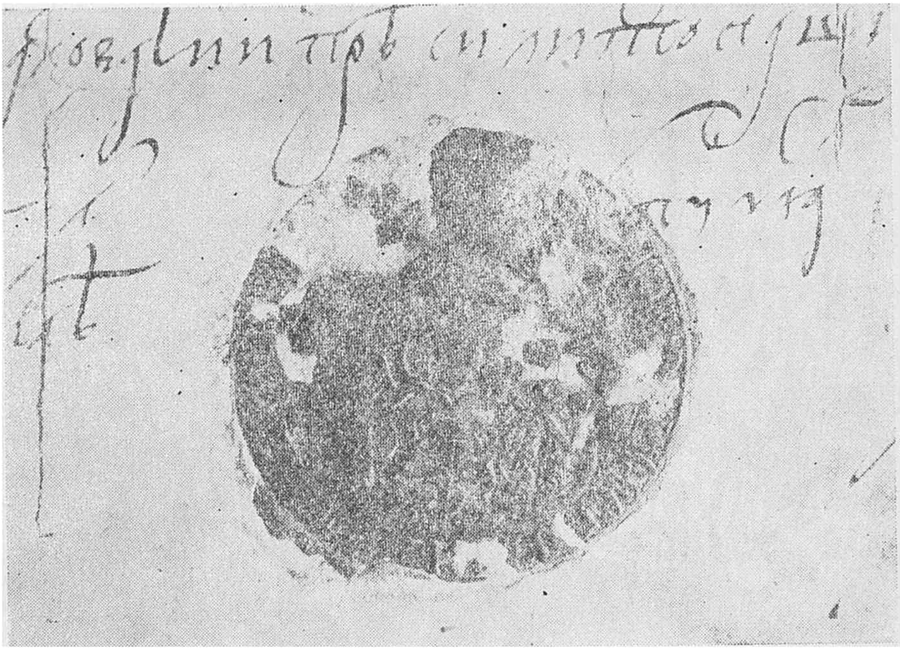
Cele trei ţări române unite sub Mihai Viteazul (mai-septembrie 1600). Hartă reprodusă după Alexander Randa.

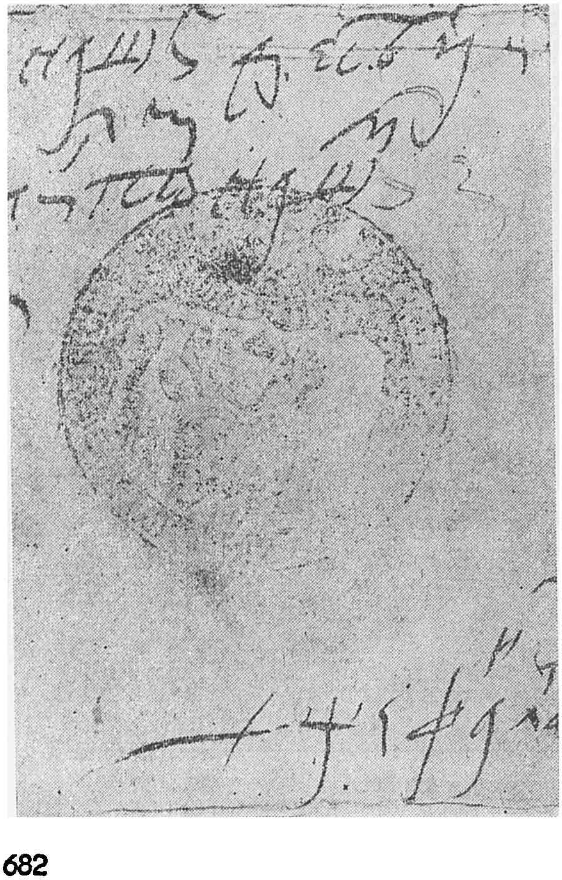

Intrarea solemnă a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia, 11 noiembrie 1599.
Pictură de C. Lecca.
B.A.R.S.R., Stampe.

Litografie de George Venrich
B.A.R.S.R., Stampe.

a. Pecete aplicată în ceară cu legenda : „Iw Mihai, snъ ego Iw Necola voevo, gdric zemli Mold." (Iw Mihai ⟨şi⟩ fiul lui, Iw Necola, voievozi, domni ai Ţării Moldovei) ; b. Acelaşi sigiliu în tuş roşu, pe alt document, din 1600 iulie 6 ; c. Reconstituirea sigiliului menţionat mai sus.

Mihai Viteazul. Frescă. Biserica domnească din Tirgoviște, sec. XVII.

B.A.R.S.R., Stampe.

Medalia omagială cu efigia lui Mihai Viteazul, bătută în anul 1600. Inscripția aflată pe avers și revers, în exergă; MICHAEL: VAL⟨ACHIAE⟩ TRANS⟨ALPINAE⟩ VAIW⟨ODA⟩, S⟨ACRAE⟩ C⟨AESAREAE⟩ R⟨EGI⟩AE⟨QUE⟩ M⟨AIESTATIS⟩ CONS⟨ILIARIUS⟩, PER TRANSYL⟨VANIAM⟩ LOCUMT⟨ENENS⟩, ⟨EIUSDEMQUE⟩ CIS TRAN⟨SYLVANIAM⟩ ⟨AC DITIONUM⟩ PAR⟨TIUMQUE⟩ EI SUP⟨IECTARUM⟩ ⟨FINES⟩ EXER⟨CITUS⟩ GE⟨NERALIS⟩ CAP⟨ITANEUS⟩.

INDICE

A

Abbās I, şah al Persiei, 108.
Ablasy aga, 69.
Adrianopol (Drinapol), 1, 3, 8, 39, 43, 68, 71, 73, 138, 194, 201, 217.
Agapia, mănăstire, 178.
Agathon, episcop de Roman, 182.
Ahmed paşa, ~ Hafız, serdar la Vidin, 39, 57, 228; ~ sangeacbei de Silistra, 75; ~ spahiu, 58; ~ vizir, 224.
Aiud (Enied), 109.
Alárd Ferenc (Franciscus), emisar al lui Mihai Viteazul, 186, 192, 228.
Alba Iulia (Bălgrad, Białográd, Feyérwar, Weissenburg), 14, 40, 42, 55, 63, 78, 84, 94, 95, 96, 100, 102, 104, 107, 108, 109, 110, 114, 116, 121, 122, 123, 124, 127, 130, 131, 135, 136, 138, 140, 141, 143, 160, 198, 202, 228.
Alberti, 88.
Albrecht, arhiduce de Habsburg, 119.
Aldobrandini, Giovanni Francesco, general, 42.
Alexandru cel Rău, domn al Ţării Româneşti, 1.
Alexandru Macedon, rege al Macedoniei, 148, 177, 191.
Alexis, patriarh al Constantinopolului, 182.
Ali, ~ ceauş, 41; ~ paşă de Karamania (Konya), 23; ~ paşa, beilerbei de Silistra, 241.
Anatolia, 17, 18.
Andorf, localitate în Germania, 119.
Andronic, vistier şi postelnic, 59, 61, 83.
Anglia (Inglitera), 121.
Ansberg, localitate în Germania, 120.
Argeş, mănăstire, 63.
Armelin, localitate în Bulgaria, 43.
Aron Tiranul, domn al Moldovei, 6, 7, 9, 12, 16, 20, 53, 226, 228.
Asia, 24, 63, 108, 217, 234.
Austria, ~ arhiducat, 97, 105, 116, 120, 220, 228, 229, 231; Casa de ~, 96, 97, 114, 116, 118, 119, 120, 132, 138, 140, 145, 152, 160, 167, 226, 231.
Azov (Azak), cetate, 39.

B

Baba Novac, căpitan al lui Mihai Viteazul, 166, 184, 189, 191, 218, 219, 221, 228, 230.
Babadag (Baba), cadiat, 11.
Bacău (Bakow), 169, 218.
Bahcisarai (Bağçe-Saray), localitate în U.R.S.S., 92.
Baia de Criş (Corros Bania, Keoresbania), 226.
Baia Mare (Nagibania, Nagybánya), 137, 149, 164.
Baia Sprie (Baia de Sus, Felsöbánya), 137.
Balogh Gergely (Balok Gergel), emisar al lui Mihai Viteazul, 147.
Barcsay András (Barchay Andreas, Bartschai Andreasch), 186, 192.
Barvitius, Iohann, consilier imperial, 118, 129, 227.
Basta, Gheorghe (Zorzi), general imperial, 76, 97, 100, 101, 107, 108, 113, 115, 116, 124, 126, 127, 128, 132, 133, 136, 142, 160, 162, 163, 183, 213, 226, 228, 236–240.
Báthory, ~ familia, 64, 108, 125, 136; ~ *Andrei* (András), cardinal, 79, 82, 83, 91, 96, 97, 103, 104, 106, 112, 119, 120, 123, 145, 146, 151, 157, 170, 226, 231; ~ *Sigismund* (Batră Jigmon, Sigmond), principe, 8, 14, 30, 39, 43, 63, 79, 82, 83, 94, 100, 104, 107, 114, 115, 123, 124, 132, 134, 136, 137, 141, 142, 144, 145, 148, 149, 166, 167, 168, 175, 176, 184, 185, 186, 190, 196, 197, 200, 214, 216, 217, 220, 226, 228, 229, 231, 233, 234, 236, 238, 239, 241; ~ *Ştefan*, rege al Poloniei, 104.
Becicherec (Beczkerek, Bechkerek, Beşcherec), cetate, 184, 196, 200.
Bejsce, localitate în Polonia, 240.
Bekiesz, localitate în Polonia, 218.
Beltiug (Beltcök), 3.
Belz, voievodat în Polonia, 169, 188, 218.
Bender (Tighina, Tehinia, Bendir), cetate, 6, 155, 189, 193.
Beograd (Belgrad, Nándor Alba, Alba Graeca, Griechisch Weissenburg), 41, 47, 127, 203, 226, 235.
Berini (Berin) cetate, 196, 200.
Bernardfy János, sol la hanul tătar, 63.
Biecz, localitate în Polonia, 210.
Bihor (Bihar), comitat, 137, 196, 200.
Bistriţa (Bistricia, Nösen, Gnösen), 140, 145, 226.
Bîrlad (Berlado), 9.
Biziński, slujitor din roata prinţului Mihai Wisniowiecki, 218.
Bocskay István (Ştefan), 30, 97, 134, 135, 136, 149.

Boemia (Bohemia, Böhaimb, Pehm, Cheorzag), 97, 112, 113, 124, 147, 200.
Bodony István, 107, 140, 145, 147, 149, 152.
Bogdan Vodă, fiul lui Iancu Sasul, numit de sultan domn în Țara Românească, 228.
Borcea, logofăt, 14.
Boris Godunov, țar al Rusiei, 106, 108, 148.
Borja, Juan de ~, cardinal de Siguenza, 197.
Bornemissza, Boldizsár (Balthasar), 124, 145, 149, 163.
Bosnia (Bosna, Bossner), 140, 166.
Botoșani (Botuszan), 69.
Brandenburg, George Friedrich de ~, 180.
Branicki, comandant al unui polc de cazaci în oastea lui Mihai Viteazul, 123.
Brașov (Brassó, Corona, Cronstadt), 22, 25, 26, 63, 94, 108, 123, 140, 145, 153, 154, 155, 157, 159, 168, 171, 192, 198, 208, 211, 214, 218, 221, 228.
Brăila (Broila, Ibrail, Braile), 26, 65, 228; ban de ~, 65; ~ cetate, 9, 11, 14.
Brețcu (Bereczk), 171, 212.
București (Bucorest, Bukarescze, Bochores), 15, 16, 20, 21, 23, 24, 54, 214, 216, 224, 228; ~ cetate de scaun, 30.
Buda (Ofen), ~ cetate, localitate în Ungaria, 17, 29, 74, 79, 91, 158, 166, 241.
Buday Ferenc, 109.
Budeni, 211.
Buia (Bolia), 109.
Bulgaria, 14, 30, 50, 51, 66, 76, 108, 126, 133, 160.
Burgundia, ducat, 97, 105, 120.
Buzău (Bozow, Buzdow, Bozza), 36, 47, 218, 221; ban de ~, 65; castru în munții ~, 212; ~ rîu, 123; ~ tîrg, 214.

C

Calotă, ban, 59, 61, 83, 224.
Camenița (Kamieńc, Kamenitz, Kamencz, Kamaniçaya), azi în U.R.S.S., 92, 174, 177, 180, 189.
Cantacuzino, Andronic, capuchehaie la Poartă pentru Țara Românească și Moldova, 1, 59, 61, 83.
Capello, Girolamo, bail, 77, 79, 86, 88, 91.
Caracal, 54.
Caransebeș (Karansebes, Caransebesch), 63, 116, 166.
Carillo, Alfonso, nunțiu apostolic, 7.
Cașin (Kászon), scaun secuiesc, 154.
Cașovia (Košice, Kaschau, Kassa, Cassovia), 67, 97, 98, 127, 129, 132, 161, 173, 196, 200, 225, 228, 236.
Cavafu, Mihail, negustor, 193.
Cavriolo Tommaso, Bresciano, în armata lui Basta, 238.
Călugăreni, lupta de la ~, 21, 228.
Cenad (Chanad, Csanád), 63, 72, 196, 200.
Ceptura, 221.
Cernăuți (Czarnowcz, Czarnowiec), azi în U.R.S.S., 188, 191.
Cervena, localitate în Bulgaria, 228.
Cetatea Albă (Akkerman), azi în U.R.S.S., 6, 155, 189, 193.
Cetatea de Baltă (Küküllővár, Kikell, Ticher (?), cetate, 124.
Chilia (Cheli, Kilia, Killi), cetate, azi în U.R.S.S., 9, 155, 189.
Chinchon, comitat în Spania, 197.
Chioar (Keowar, Kywar, Kuiuar, Chiuivar), cetate, 94, 101, 114, 125, 149, 196, 200.
Chios (Scio), insulă, 79.
Chisar, ~ logofăt, 32; ~ vornic, 14, 16.
Chodkiewicz, J. K., staroste de Zmudź, 218.
Cigala, trimis otoman la Mihai Viteazul, 81.
Cinuzzi, căpitan imperial, 30.
Ciuc (Csík), scaun secuiesc, 154.
Cîlniște, 211.
Cîmpulung (Moldovenesc), 193.
Cladova (Teth-i Islâm), fortăreață, 58, 228.
Cluj (Claudiopolis, Clausenburg, Kolozsvár), 23, 55, 63, 67, 100, 107, 109, 123, 124, 140, 145, 148, 159, 163, 186, 192, 198.
Colomeea, azi în U.R.S.S., 169, 188.
Comolău (Komolló), 213.
Constantin, ~ împărat al Bizanțului, 138; ~ *Porfirogenetul*, 184; ~ trimis al lui Mihai Viteazul la Poartă, 28; ~ *Varșa*, spătar, 53.
Constantinopol (Istanbul, Konstantiniyye, Poarta Califatului), 1, 3, 9, 47, 48, 52, 54, 57, 63, 68, 69, 71, 73, 78, 79, 86, 89; ~ orașul lui Constantin, 106, 127, 138, 140, 141, 144, 151, 163, 182, 193, 194, 199, 203, 205, 209, 217, 222, 223, 224, 226, 228, 234, 241.
Constanța, port la Marea Neagră, 9.
Coraduzi, secretar imperial, 227.
Cracău (Krakov), 202.
Cracovia (Kraków, Crakow), 23, 218.
Craiova (Krava), 224; ban de ~, 63.
Crasna (Krasna, Krazna), comitat, 137, 196, 200, 238.
Cricov (Krykowa, Krilow, Kirko), rîu, 214, 218, 221.
Crimeea, Țara Tătărască (Tartaria), 50, 228.
Croația (Horvátország), 3.
Csáky István (Czaki, Ciacchi, Zaki), nobil maghiar ales în sfatul de la Alba Iulia, 124, 140, 145, 192, 228.
Csomortányi Tamás (Czomartani Thomas, Toma), sol transilvănean la Mihai Viteazul, 121, 184, 228.
Curt, slujitor al hanului Gazi Ghiray, 39.
Curta, 211.
curte domnească, 109, 226; ~ de la Caracal, 70; ~ de la Ploiești, 64.
Czytnik, Jdenii lîngă Rîmnicu Sărat, 123.

D

Dalmația (Dalmatia), 200.
Dan, Danielovici, mare vistier, 14, 32, 218.
Deli, Gheorghe, 16; ~ *Marcu*, căpitan al lui Mihai Viteazul, 188, 222.
Deliorman, 25.
Deva, cetate, 226.

Devlet Ghiray, han tătar, 92.
Dîmbovița (Dumbovizza, Dembouizam), rîu, 21, 22.
Diarbechir (Diyarbakîr), provincie în Anatolia, 24.
Djafer, ceauș, 151, 170.
Dobczyce, localitate în Polonia, 210.
Dobrogea (Dobroczian, Dobroczan, Dobrucia), 8, 70, 228.
Drăghici, logofăt, 211.
Dudescu, Dimitrie, vornic, 32.
Dumitrașcu Vodă, fiul lui Petru Cercel, 214.
Dumitru (Dimitrie) din Cepturi, ~ mare logofăt, 14, 32 ; ~ mare vornic, 59, 61, 83.
Dunărea (Tuna, Duna, Thonau, Tonaw), fluviu, 3, 6, 8, 9, 11, 12, 14—16, 18, 20, 21, 23—26, 30, 32, 38, 43, 44, 50—54, 64—66, 70, 71, 76, 81, 86, 89, 91, 94, 95, 106, 123, 125, 138, 140, 141, 184, 196, 199—201, 214, 218, 224, 226, 228, 241.
Duodo, Piero, cavaler, ambasador venețian la curtea lui Rudolf al II-lea, 108.

E

Ecsed (Ecett), cetate, 127.
Efraim, episcop al Hebronului, 182.
Eftimie, arhiepiscop de Tîrgoviște, 59, 61, 83 ; ~ mitropolit, 14, 83.
Eger (Agria, Agier), localitate, cetate, în Ungaria, 69, 226, 228.
Erösi Péter (Örssy Pether), 158, 162.
Ernst, arhiepiscop de Köln, 120.
Espiñola, Gian Antonio (Djananton Ispinola), mătăsarul (?), 92.
Esztergom (Strigonium, Gran), localitate în Ungaria, 22, 29, 69, 91, 158.
Europa, 24, 194, 203, 217.
Eyyüb, pașa, beilerbei de Zülkadirive, 224.

F

Fahrsbeck, comandant de oaste în Livonia, 180.
Făgăraș (Fogaras, Fogarachs, Făgraș), 123, 140, 145, 149, 167, 168, 196, 200, 218, 226, 228.
Felnac (Felnak), cetate, 196, 200.
Feodor Borisovici, fiul lui Boris Godunov, 106.
Ferdinand, de Habsburg, arhiduce, 10, 80 ; ~ de Tirol, 20.
Ferdinand I de Medici, mare duce de Toscana, 30.
Ferhat pașa, mare vizir, 15, 16.
Fetih Ghiray (greșit Petiger), fratele hanului Crimeei, 39, 41.
Filip al II-lea, rege al Spaniei, 126, 141, 144, 197, 215 ; ~ *al III-lea*, rege al Spaniei, 215.
Filipopol (Plovdiv), 71, 73.
Firlej, Henric de Dabrowicze, trimis polonez pe lîngă papă, 339.
Flantz, conducător de oști în armata lui Basta, 238.
Flocești, sat, 211.
Florentin, localitate în Bulgaria, 70.
Focșani (Foxan), 218.
Forgách Zsigmond (Forgatsch Sigmund), comisar imperial, 115, 116, 124.
Franța (Franca, Frankhreich), 121, 148.

G

Galata, cartier în Istanbul, 28.
Gavay Miklós, nobil maghiar, 109.
Gazi Ghiray-Bora, han al Crimeei, 39, 92.
Geitzkhofler, Zacharias, ofițer în armata imperială, 90.
Gheorghe, mitropolit al Moldovei, 182.
Gheorgheni (Gyergyó), scaun secuiesc, 154.
Gherghița (Girgicze, Girczy), tîrg, 65, 216.
Gherla (Vÿwar, Szamos Uyvár), 14.
Gherman, mitropolit al Chesareei lui Filip, 182.
Giaffer (Cafer), pașa, 199.
Gilău (Gyalu, Ghelău, Gialu), cetate, 196, 200, 212.
Giorgi, Paolo, raguzan, 25.
Giurgiu (Yergögü), 16, 25, 26, 30, 55, 57, 58, 123, 224, 228.
Glod (Soos mezeo), 198.
Golski, Stanisław, voievod al Podoliei, 219.
Gorski, rotmistru polonez în serviciul lui Ieremia Movilă, 174.
Gradenigo, 86.
Grama, Antonie, boier, 211.
Grecia, beilerbei al ~, 63.
Gulski, rotmistru polonez în serviciul lui Ieremia Movilă, 174.
Gurgen (Geörgin, Görgény, Gherghin), cetate, 196, 200.
Guruslău (Gorozlon, Goroslö, Goreczlou), 236, 237, 238.
Gydzinski, cavaler, 174.
Győr (Gyeör, Geör, Jaurinum, Raab), cetate, 8, 16, 72, 228.
Gyula (Gywla, Giula), localitate în Ungaria, 184, 238.
Gyulaffy László (Julafi), căpitan, 192.

H

Haller Gábor (Halari), comite suprem al comitatului Tîrnava, 228.
Halil pașa, mare vizir, 89, 201.
Hański, Stanisław, 35.
Hasan, ~ aga ceauș, 77 ; ~ aga sol tătar la Mihai Viteazul, 77 ; ~ pașa, beglerbei de Aydın, 228 ; ~ pașa, *Sokollu-zâde*, beglerbei al Rumeliei, 21, 41 ; ~ *pașa Yemisçi*, agă al ienicerilor, 127.
Hărești, 211.
Hemus, munții ~, 25.
Herburt de Fulsztyn Mikołaj, voievod de Roś, 174.

Hersell, Valentin, jude în Brașov, 208.
Horváth Márton (Horuath Martin), emisar al lui Mihai Viteazul la Rudolf al II-lea, 226.
Hotin (Chocim, Choczin, Kochin, Huttin, Cottin), cetate, azi în U.R.S.S., 174, 175, 177, 180, 184, 188, 189, 191, 192, 193.
Hödl, Hans (Hedl, Ioannes Posoniensis, Janus di Posonia), plătitor de soldă, 55, 63.
Hunedoara (Hunyadiensis), comitat, 226.
Huszár Péter (Hussar Petrus), căpitan al lui Mihai Viteazul, 100, 226.
Huszt (Hust, Huzt, Vst), cetate, 65, 94, 100, 110, 115, 123, 124, 126, 132, 133, 137, 149, 164, 196, 200, 228.
Hüsâm aga, căpetenie de kapugii, 95.
Hüscin, ~ bei, trimis otoman la Mihai Viteazul, 158; ~ ceauș, 78, 228; ~ slujitor al hanului Crimeei, 39.

I

Ialomița (Ialomizza), rîu, 22.
Iane, ban din Craiova, 58.
Iași (Jaszmarcht. Jászvásár), cetate, 9, 36, 178, 183, 184, 186, 188; ~ cetate de scaun, 16.
Ibrahim pașa, Damad, mare vizir. 20, 48, 49, 77, 78, 81, 86, 88, 89, 228; ~ comandant suprem, 91, 108, 127, 140, 142, 199, 201, 205, 217, 220, 222, 226, 235.
Idiáquez, Juan de ~, cardinal de Toledo, 197.
Ieciu (Vecz, Wecs, Več), cetate, 196, 200.
Iffiu János, nepotul lui Andrei Báthory, 107.
Iliaș, fiul lui Aron voievod, 43.
Ilie (Iliaș), domn al Moldovei, 202.
Imre (Imbre), diac, 140, 148.
Imperiul romano-german (Sfîntul imperiu, Alemagna), 14, 97, 104, 113, 120, 126, 140, 144, 196, 200, 228, 236; curte imperială a ~, 45, 55, 94, 104, 124, 125, 134, 138, 143, 152, 173, 204, 228.
Ineu (Jenő, Jenneu, Ianowa, Gene), cetate, 69, 116, 166, 198, 226. 228.
Ioan, ~ episcop al Hușilor, 182; ~ trimis al patriarhului Meletie Pigas la Mihai Viteazul, 49.
Isaccea (Isakçi, Oblluczicha), cadiat, 11, 65.
Ismail (Smail), azi în U.R.S.S., 155.
Istvánffy Miklós (Istuanfi, Istwanfi Nicolao), locțiitor al palatinului Ungariei, 59, 166, 226, 228.
Italia (Italy), 20.
Ivan (Norocea), mare vornic, 32.

J

János Zsigmond, Zápolya (János király, Ianăș craiul al II-lea), rege al Ungariei de est, 137, 151.
Jazlowiecki, N., nobil polonez, 6.
Jijia, rîu, 202.
Jordanowski, rotmistru polonez în serviciul lui Ieremia Movilă, 174.
Jósika István (Josica Stephano), cancelar al Transilvaniei, 14.
Jülich, ducat în Germania, 90.

K

Kanizsa (Canissa), localitate în Ungaria, 193, 226.
Kaptury János, căpitan al cetății Suceava, 179.
Karaman pașa (Caraman), 228.
Karnkowski, Daczbog, comandant polonez, 218.
Katona Mihály (Cathonai Mihal), jude din Cluj, 135.
Kazanowski, nobil polonez, 218.
Kercki János, 212.
Kiev (Küów), 155.
Kioffol, 108.
Király Albert (Kiral Albert), căpitan, 16.
Kakas István, întărire de moșie lui ~, 109.
Kleinsratll (Klainstrawtt), 97, 112.
Kornis, ~ *Gáspár*, căpitan al cetății Hust, 100, 104, 107, 124, 135, 140, 145, 147, 149, 152, 161, 163, 228; ~ *Farkas* (Cornis Volgang), jude al scaunului Odorhei, 171.
Kosowski, rotmistru polonez în serviciul lui Ieremia Movilă, 174.
Königsberg, 180.
Krzyniecki, sol polonez, 145.
Kurdistan (Curdistan), 21.
Kuropatwa, Mikołai, nobil polonez, 218.

L

Lassota von Steblau, Erich, Hansen, șef al recrutării în Țara Românească, 47, 50, 52.
Łaszcz, comandant de oaste polonez, 218.
Leca, ~ *(Racotă)*, agă, 83; ~ sol al lui Mihai Viteazul la Poartă, 218.
Lerma, duce de ~, 197.
Liga Sfîntă (Liga creștină), 16, 226.
Ligeza, ~ *Sebastian*, nobil polonez și fiul, 218.
Lipova (Lippa, Lipona, Lipa), 8, 26, 63, 91, 94, 116, 166, 184; ~ cetate, 69.
Lituania (Litwa), 155, 170, 218.
Livonia (Liefflandt), 180.
„*Lîna de au*r", ordin, 42, 100, 200.
Lotharius, arhiepiscop de Trier, 165.
Lubieniecki, sol polonez la Mihai Viteazul, 16.
Lubomirski, Sebastian, castelan de Biecz, staroste de Spiz și Dobczyce, 210.
Luca, episcop de Buzău, 14.
Ludziski, Jan, nobil polonez, 174.
Lugoj (Lugas, Lugosch, Luggiesch), 63, 116, 124, 166.
Lwów (Liov, Lvov, Lemberg, Leopoldia), 9, 218.

M

Maciejowski, Bernard, episcop al Cracoviei, 210.
Macra (Makra), munte, 8.

Madrid, 197.
Mahmud (Maınut), paşa, 86, 88, 91, 201, 217, 220, 222, 223, 224.
Mahmud paşa, Güzeldje, 121, 127, 218.
Mahomed (Mohamed), profet, 19, 41, 228.
Magno Carlo, emisar imperial la Mihai Viteazul, 108, 115, 124, 126, 129, 130, 135, 136, 138, 140, 141, 143, 144, 145, 147, 148, 149, 160, 163. 164.
Maitin (Majtény) azi Mofinu Mare, 238.
Makó György (Georgio), căpitan, 226.
Malaspina, Germanico, nunțiu apostolic, episcop de San Severo, 94, 104, 108, 123, 128, 142.
Malich Caspar (Mallickh), curier imperial, 127, 163.
Maramureș (Maramurăș, Maramaros, Maramarüs, Maromese), 137, 228; ~ comitat, 196, 200.
Marcu voievod, fiu al lui Petru Cercel, 40, 53.
Marea Baltică (Mar Baltico), 108.
Marea Neagră (Mehr, Mar Negro), 70, 71, 86, 87, 89, 194, 199, 201, 228.
Maria-Cristierna (Cristina), soția lui Sigismund Báthory, 226.
Marini Poli da Argussa, Giovanni (Siva), emisar imperial și al lui Mihai Viteazul, 55, 56, 122, 127, 135, 136, 140, 145, 147, 149, 163.
Maszenski, cămăraș al lui Sigismund al III-lea, rege al Poloniei, 207.
Matei (Mathyas) Corvin, rege al Ungariei, 154.
Matiasz, nobil polonez, 123.
Matthias (Matei) de Habsburg, arhiduce, 74, 97, 99, 105, 127, 228.
Maximilian al II-lea, împărat romano-german, 137; ~ arhiduce, 10, 53, 59, 62, 63, 64, 66, 67, 70, 123, 140, 147, 148, 150, 177, 194, 199, 226, 234.
Măcin (Maçin), cadiat, 11.
Mediaș (Meggyes, Meggijes), 171, 198.
Mehmed al III-lea, sultan otoman, 48, 54, 57, 58, 64, 65, 66, 68.
Mehmed paşa, Satirdji, agă al ienicerilor, beglerbei al Anatoliei, 21, 29, 41, 44, 79, 226, 228.
Mehmet Hagi, sol la Mihai Viteazul, 158.
Melith, Paul, căpitan, 147.
Mihai Viteazul, domn al Țării Românești (1593—1601), al Transilvaniei (1599—1600) și al Moldovei (1600), 1, 4—7, 9, 11, 12—14, 15, 16, 19—22, 24, 25, 32—35, 38—41, 46—49, 54, 57—68, 70, 71, 73—75, 77—89, 91—97, 100—104, 106—109, 112, 115—118, 120—127, 129—132, 134, 136, 137, 141, 142, 144, 146, 148—157, 159, 162, 165, 167—175, 177—180, 182—188, 190, 191, 193—196, 198—202, 205—214, 216—231, 233—236, 239—241, *passim*.
Mihalcea (Michalchia, Mihalcze, Mihalitsch, Michaltschi, Mihachia), ban, 40, 59, 61, 83, 137, 145, 147, 149, 163, 164, 171, 189, 192, 228.
Mihaloğlu, Mehmet, căpetenie a akingiilor, 228.
Mihnea Turcitul (Michacli), domn al Țării Românești, 23.
Mitrea (Nÿtre) *din Holărani*, vornic, 14.
Mînău (Mono), 192.
Mîrză (Murza). căpitan, 218.
Moldova (Bogdania, Boğdan, Moldva), 2, 3, 6—9, 12—14, 16, 17, 20, 25—27, 29—31, 34, 47, 50, 51, 53—55. 63—65, 74, 79, 82, 83, 88, 92, 94, 95, 100, 104, 107, 108, 121. 123, 126, 130, 132—134, 140, 142, 147—151, 155 158, 160, 163, 166—169, 171, 174, 175, 177—184, 186—193, 196. 198, 200, 202. 203, 207, 209—213, 217—220, 222, 224, 226, 228.
monedă, ~ aspri, 211; ~ ducați, 20, 55, 126, 168, 228; ~ florini, 90, 109, 128, 145, 168, 173, 184, 198, 200, 204; ~ galbeni, 43, 49, 63; ~ florini ungureşti, 104; ~ groşi, 46; ~ phenig, 124; ~ taleri, 42, 46, 63, 80, 90, 97, 107, 126, 140, 148, 149, 153, 164, 166, 173; ~ țechini, 79, 209, 228; ~ zloți 16, 144.
Monor, 109.
Moravia (Morua), 200.
Moreea (Morea), 79.
Moscova (Moskva, Moskau), 180.
Movilă (Moghilă), ~ *Ieremia*, 36, 37, 50, 54, 55, 63, 64, 69, 74, 79, 88, 92, 94, 95, 104, 121, 123, 136, 140, 147, 156, 157, 169, 172, 174, 175, 176, 180, 181, 182, 184, 186, 190, 193, 203, 207, 214, 216, 217, 220, 224, 226, 228, 238, 241; ~ *Simion*, 123, 175, 182, 224, 236, 241.
Murad al III-lea, sultan otoman, 2, 20.
Murad paşa, valiu de Diyarbekir, 101.
Murallo Johannes (Muraltus, Muraldo), ~ medic al lui Sigismund Báthory și Hector fratele lui ~, 184.
Mureș (Maros), rîu, 226.
Mustafa, ~ aga, 31; ~ ceauș, 11, 95; ~ paşa, beglerbei de Mar'aș, 228.
Müstedâm, ceauș, 74.

N

Napragyi Demeter (Napradi, Napragij, Naprágy, Dimitrie), episcop de Alba Iulia, cancelar al Transilvaniei, 107, 127, 134, 135, 140, 145, 149, 152, 153, 163.
Năeni (Naieniey), 221.
Neajlov (Wesler), rîu, 19.
Neamț (Nemecskaa), mănăstire, 202.
Nebojatco, grămătic, 178.
Nectarie, arhiepiscop la Prima Iustiniana, al Ohridei și a toată Bulgaria, al Serbiei etc., 182.
Negrea (Negro, Negre), mare spătar, 59, 61.
Negrești (Negrešt), 178.
Niakazo János, căpitan, 213.
Nicanor, mitropolit al Moldovei, 182.
Nichifor Parasios, dascălul, 1.

Nicolae Pătraşcu, ~ fiul lui Mihai Viteazul, 59, 63, 83, 151, 155, 184, 189, 214; ~ apare şi Petru, 179.
Nicopole (Nikapal, Nikapoly, Nicopoli, Nichele), localitate în Bulgaria, 15, 38, 43, 44, 68, 70, 71, 73, 226, 228.
Nipru (Niepr), rîu, 53.
Nistru (Dniestre, Nister, Nester, Niestr), fluviu, 16, 53, 55, 174, 176, 177, 188, 189, 219, 240.
Nürzel, Carl von Sonderspühel, comisar imperial, 90.
Nyáry Pál (Niari, Nieri, Gnyari Paul), căpitan, 115, 163, 228.

O

Oceakov (Özü), 155; ~ sangeac, 228.
Offchirchin, emisar transilvănean la împărat, 127.
Olsanica, localitate în Polonia, 16.
Opole (Oppeln, Leopolja), localitate în Polonia, 228.
Oradea (Waradinum, Groswardein, Varad, Uarad, Varadiensis, Varadino, Eburad (?)), 63, 70, 72, 74, 84, 91, 115, 125, 137, 149, 163, 164, 200, 225, 226, 228.
Orheiu (Orhej), cetate, azi în U.R.S.S., 36.
Oria, Juan Andrea D'~, 13.
Orşova (Ruşava, Russawa, Orsova), 14, 63.
Osman aga (Asman age), 95.
Ostrogski, Vasili Constantin, voievod de Kiev şi cneaz de Ostrog, 54, 63.
Oşorheiu (Vascharhel), 163.

P

Palatich György (Palatiz Giurgiu), sol al lui Andrei Báthory la Mihai Viteazul, 228.
Pálffy Miklós, comandant suprem al armatei imperiale, 101, 153, 158.
Pană, vistier, 83.
Pančevo (Pancziua, Panczówa, Panciova), 41, 196, 200.
Pandazi (Pantazi), logofăt, 137.
Pécs (Pecz, Fünfkhirchen, Quinque Ecclesiae), 124, 158.
Pera, cartier în Istanbul, 77, 79, 86, 88, 91.
Persia (Porsycy) 39, 225, 234.
Petheo László (Petheie Laslo), comisar imperial, 115, 116.
Petre Armeanul (Grigorovici), 100, 106, 114, 124, 126, 129, 136, 145, 147, 148, 163, 166.
Petronie, episcop de Muncaci, 182.
Petru Şchiopul, domn al Moldovei, 95.
Pezzen, Bartholomeo, comisar imperial, 97, 100, 112, 122, 124, 127, 130, 138, 140, 145, 147, 153, 160, 163, 164, 166, 167, 171, 186, 189, 192, 203, 206, 212, 226, 228, 238.
Piatra Craiului (Lapis Regni), masiv muntos, 23, 63.
Piccolomini, Silvio, căpetenia ostaşilor toscani în campania din Ţara Românească, 22, 26, 30.
Pisa, 42.
Plevna (Pleven, Plewin), 70.
Ploieşti (Pluest, Ploiest), 51, 64, 218, 219, 221.
Plzeň (Pilsen), localitate în Cehoslovacia, 97, 99, 108, 111, 112, 113, 114, 129, 142, 146, 160, 173.
Poarta otomană (Sublima Poartă, Poarta fericirii), 9, 11, 17, 18, 27, 41, 45, 47, 55, 57, 58, 69, 71, 74, 78, 79, 91, 95, 122, 147, 151, 175, 185, 199, 201, 205, 207, 218, 220, 224, 226, 234, 241.
Podolia, 24, 63, 155, 176, 184, 203, 218, 219.
„Podul lui Deligiura" („Pons Deligiure"), 65.
Pojon (Bratislava, Pozsony, Pressburg), 52, 55, 59, 63, 135, 145, 149, 163.
Polonia (Lehia, Leh, Polska, Poland, Poln), 6, 24, 49, 53, 54, 71, 74, 79, 94, 95, 104, 107, 108, 123, 127, 132, 140, 144, 145, 151, 166, 170, 172, 175, 177, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 188, 193, 194, 203, 209, 226, 228, 233; curte regală a ~, 239.
Potocki, Jan, staroste de Cameniţa, 15, 213.
Prada, 197.
Praga (Praha, Prag), 13, 42, 76, 80, 84, 90, 116, 130, 145, 204, 206, 225, 227, 231, 232, 237, 238, 239.
Preda (Buzescu), ~ logofăt, 14; ~ mare postelnic, 83.
Prusia (Preussen, Prussia), 180, 181.
Prut, rîu, 177, 193, 202.
Pruvana (?), 57.

Q

Quaratese, 22.

R

Rally, Dionisie (Ralli Dionisio), ~ mitropolit, de Tîrnovo, 43, 122; ~ mitropolit al Moldovei, 182.
Rácz György (Rätz Georgio, Raz Georg, Raicz Jörgen), căpitan, 63, 65, 130, 163.
Rácz István (Raczi Istwan), comandant de oaste, 218.
Rácz János (Racz Ioannes, Raz Ioannëm), secretar al lui Mihai Viteazul, 40, 63, 70, 72, 226.
Radibrat, Aloisio, trimis al împăratului la Mihai Viteazul, 126, 163.
Radu, ~ clucer, 14, 59, 61, 83, 212; ~ comis, 83; ~ mare postelnic, 14, 16, 32; ~ postelnic, 14.
Radu Mihnea, fiul lui Mihnea Turcitul, 32.
Raguza (Ragusia), 12.
Rahova (Orjeahovo, Orechowo, Rocovo), localitate în Bulgaria, 70, 228.
Rákóczi ⟨*Lajos*⟩ *(Rágoczi)*, nobil al lui ~, 149.
Rapp, Christoff, consilier imperial, 180.
Ravazdy György (Rauazdij Georgio, Zanazdy György, Ravosdi), comandant al cetăţii Gherla, 14, 82, 104.
Razgrad (Ratzgrad), localitate în Bulgaria, 15, 25, 32, 41.

Rebowski, Adrian, sol al regelui Poloniei, 224.
Regensburg (Ratisbona), 4.
Reichel, Georg, emisar imperial la Mihai Viteazul, 173.
Remetea (Rhemetczcögh), 8.
Rîmnicu Sărat (Rybnik), 123.
Rokycany, localitate în Cehoslovacia, 108.
Roma (Rzim), 42, 49, 103, 108, 142, 232, 239.
Roman, 218, ~ episcopat, 188; ~ tîrg, 187.
Rottal ⟨*N.*⟩ (Rothalt), comandant de oaste în armata imperială, 238.
Rudolf al II-lea. împărat, 10, 13, 14, 50, 60, 61, 90, 97, 111, 112, 113, 119, 120, 126, 146, 173, 196, 197, 200, 227, 236, 237, *passim*.
Rumelia (Rumili), 17.
Rusciuc (Rusc, Orushik, Rusika, Rusçuk, Russi), localitate în Bulgaria, 12, 16, 17, 25, 55, 57.
Rusia (Russia, Ruś), 79, 155.

S

Sabar, rîu, 211.
Sacz, localitate în Polonia, 240.
Salvago de Campis, Pompeo, 9.
Samoil, vataman, 202.
San Clemente, Don Guillén, ambasador al Spaniei la Curtea imperială, 13, 197, 215.
San Lorenzo, localitate în Spania, 215.
Sasuar aga, probabil Sefer aga, 158.
Satu Mare, v. *Sătmar*.
Sava (Veli Mironit), ~ armaş, 83; ~ ban, 5.
Săhăteni (Sachatyn), 221.
Sărata, pîrîu, 218.
Sătmar (Zathmár, Sachmar, Sagmar, Sägmär), cetate, 8, 97, 98, 116, 118, 124, 126, 129, 130, 136, 192, 238.
Schonckabunk (Schonkhabunck), *Marcus*, (Max), sas din Braşov, emisar al lui Mihai Viteazul, 40, 52.
Schwartzenberg, Adolf, comandant, 101.
Scrovіştea (Skrovištĕ), 211.
Sebeş (Szazsebes), 226.
Selim, ceauş, trimis otoman la Mihai Viteazul, 58.
Sennaherib, (Zenacharib), rege asirian, 24.
Sennyey Pongrác (Zenniei Pancratio, Senici Pongräcz, Seniey Pancratius), căpitan, 36, 63, 65, 107, 124, 125.
Serbia (Ráczország, Seruia, Servia), 3, 76, 108, 126, 182.
Sevcăuţi, silişte pe Cracău în Moldova, 202.
Severin (Seoreniensis), comitat, 226.
Sfîntul Nicolae din Tîrgovişte, biserică, 59—62.
Sibiu (Hermanstadt, Cibium), 30, 95, 96, 104, 123, 145, 166, 226.
Sibrik Gáspár (Sibrickj, Sibrikh, Zibrik Casper), căpitan, 107, 124, 145, 147, 149, 226.
Sieniawski, rotmistru polonez, 218.
Sigismund al III-lea Vasa, rege al Poloniei, 155, 210, 239.
Silezia (Slesia, Schlesien). ducat, 76, 80, 97. 128, 149, 238.
Silistra (Silistria, Silistry, Silistrie). localitate în Bulgaria, 6, 12, 16, 55, 75, 77, 228, 241.
Simota, Janakaki, chirurg. 193.
Sinan paşa, mare vizir, 6, 8, 12, 16, 17, 19, 21, 23, 29, 30, 63, 72. 79, 81. 228.
Siret (Sereth, Seret), rîu, 53, 123.
Skrzyniecki, trimis al regelui Poloniei la Mihai Viteazul, 157.
Slovenia (Tót şi Thottország), 3, 200.
Śniatyn, azi în U.R.S.S., 188.
Sofia (Soffia), 70, 71, 122, 217, 228.
Solnoc (Solnok), comitat, 137, 161.
Solnocu, ~ de mijloc (Keözep Zolnok), comitat, 196, 200; ~ din exterior (Külsüö Zonok), comitat, 200.
Soroca (Soroka, Sorokę, Sirocca), cetate, azi în U.R.S.S., 36, 191, 193.
Spania (Hispania), 148, 140; Consiliul de Stat al ~, 197.
Stănilă, postelnic, 14.
Stăteşti (Stettiezd), din tabăra de la ~, 51.
Stefano, fratele provizorului cetăţii Alba Iulia, 94.
Stiria (Steyr), ducat, 97.
Stoica (Stoika) din Strîmba, ~ mare vistier, sol la împăratul Rudolf al II-lea, 137, 145, 147, 149, 152, 163, 166; ~ mare postelnic, 189.
Stroe (Ztroya, *Buzescu*), mare stolnic, 83.
Suceava (Soczawa, Suchaiae, Szwchwa, Zuchawa, Szuchana), 169, 175—177, 179, 184, 193, 195, 207, 218, 219, 226.
Suedia (Schweden), 180, 233.
Süleyman Magnificul, 69.
Szabó Balázs (Sabo Balasch), căpitan al cetăţii Hust, 124.
Szolnok (Solnoch), cetate, 238.
Székely János (Zeqkel Ioannes), emisar imperial la Mihai Viteazul, 184.
Székely Mihály (Zäckeln Michael, Zéckelly, Zäkhl, Zaggll, Zachl, Székly), consilier imperial, 97, 114, 115, 118, 124, 126, 129, 130, 144, 145, 147, 149, 192, 200, 212, 226, 228, 238.
Székely Mózes (Moise Secuiul, Zekel, Zökhl, Zaggel, Sekiel Moÿsesz, Zekely Moyses), căpitan general, 65, 100, 107, 124, 188, 213, 226, 228.
Szelestey János (Zelestey, Celesti Ianos, Szelestei), căpitan al cetăţii Şiria, 140, 208, 226.
Szombory István (Sambori Istwan), nobil, 107.
Szuhay István (Zuhay Stephano, Suhai, Jukai), episcop de Vác, comisar imperial, 59, 166, 228.

Ş

Şerban din Coiani, mare paharnic, 83.
Şimleu (Somlio, Somalio, Semlio), cetate, 104, 115, 238.
Şipcă (Sipko), căpitan din Braşov, 214.
Şiria (Wilagosvár, Wilagoschwar), cetate, 8, 116.

⟨*Ştefan*⟩ *Bogdan*, numit de sultan domn în Moldova, 228.
Ştefan, ~ fiu al lui Petru Şchiopul, 1; ~, secretar de limbă turcă al lui Mihai Viteazul, 216; ~ *Răzvan*, domn al Moldovei, 16, 20, 22, 25, 26, 30, 177.

T

Tacitus, istoric roman, 218.
Talpă, Grigore, mare stolnic în Moldova, 191.
Taranowski, Andrei, paharnic de Haliciu, 16, 47, 53, 145, 155, 157, 160, 175, 177, 188, 190.
Tăşnad (Taschnod, Tasnad), tîrg, 100, 228.
Teaca (Teke), 198.
Teleajen, (Zdarzina), ~ rîu, 218; Gura (Usta Telěžin) ~, 211.
Teodosie (Theodosie Rudeanu), ~ mare logofăt, 59, 61, 83; ~ mare vistier, 14.
Teofil, episcop de Rîmnic, 14.
Theodor, protopop, 182.
Theodoros, trimis al patriarhului Meletie Pigas, 49.
Theodosie, episcop de Rădăuţi, 182.
Theofanes, mitropolit de Vodena, 182.
Theökeöly Sebestyén (Teokoli, Tocholi Sebastian), căpitan, 226, 228.
Timişoara (Temisvar, Temeschvär, Theömeösuar), 8, 20, 26, 41, 72, 84, 107, 123, 163, 184, 196, 200, 209, 228.
Tisa (Teissa), rîu, 98.
Tîrgovişte (Targouisthie, Tergovista, Tergowischta, Tırgovişte), oraş, cetate, 16, 21—23, 30, 35, 36, 44, 47, 50—52, 55, 58—61, 63, 65, 82, 214, 221, 224, 228.
Tîrnovo (Tărnovo, Thernou), cetate, 43.
Todireşti (Todorest), 36.
Todor, vlădică, 5.
Tokaj (Tocai, Tokhay), cetate, 77, 101.
Transilvania (Ardeal, Siemigroczko, Siebenbürgen, Erdel, Erdély), 2, 7, 8, 14, 16, 20, 22, 23, 30, 41, 44, 50, 52—55, 57, 59, 63, 64, 66, 68, 69, 72, 76—86, 88, 89, 91—92, 97—112, 114—118, 121, 123—125, 127—130, 132—134, 136, 137, 139—151, 153—161, 163, 164, 166, 170—172, 175, 178, 179, 181, 184, 186, 187, 192, 193, 197, 198, 200, 202, 203, 206, 207, 209, 211—214, 217, 218, 220, 223—231, 233—238, 240, 241, *passim*.
Trotuş (Tattros), rîu, 169, 212, 218; ~ oraş, 226.
Trzasko, rotmistru polonez, 177, 219.
Turda (Thorda, Thirda, Torda), comitat, 82, 109; ~ tîrg, 226.
Turloni, voluntar veneţian în armata lui Mihai Viteazul, 22.
Turtucaia, (Tutrakan, Tutarchai), localitate în Bulgaria, 228.
Tylicki, Piotr, episcop de Culm, vicecancelar, 170.

Ţ

Ţara Bîrsei (Barsisag), 228.
Ţara Românească (Vallachia, Vallachia Transalpina, Havasalföld, Eflâk, Multanska), 1—3, 6—9, 12—32, 34—36, 38—41, 46, 47, 52, 53, 56, 58, 59, 63, 66, 68—70, 72, 75—77, 79—85, 87. 91, 93, 94, 96, 101—104, 106—109, 111, 112, 114, 115, 119—121, 123—125, 127, 137, 139, 140, 142, 146—151, 153, 155, 156, 159, 160, 163—166, 170, 172, 173, 175, 178—180, 184, 185, 187, 190, 193, 196—198, 200—204, 206, 207, 209, 211—215, 217, 219—226, 228, 232, 234, 236, 237, 239, 241, *passim*.
Ţufora (Czeczora), 177.

U

Ucraina (Ukraina), 177.
Udrea, hatman şi pîrcălab de Suceava, 195.
Undterholzer, Hans, consilier de campanie, 173.
Ungaria (Magyarország, Ungria, Hungaria, Hungern, Ongaria), 3, 4, 6, 14, 20, 17, 51, 53, 59, 60, 61, 63, 65, 68, 79, 80, 81, 90, 100, 101, 109, 112, 113, 119, 120, 126, 132, 133, 138, 140, 146, 147, 154, 159, 173, 177, 181, 188, 198, 199, 203, 205, 217, 226, 227, 236; ~ de Jos (Alsó, Nider), 125, 126, 200; ~ de Sus (Superiore, Ober, Felső), 76, 97, 116, 124, 125, 127, 149, 200, 212, 238.
Ungnad, David, consilier imperial, 98, 100, 107, 114—116, 124, 126, 129, 130, 140, 145, 147, 149, 152, 160, 163, 164, 166, 189, 192, 200, 228.
Uniesi, Iacobi, călugăr din Ordinul iezuit, 23.
Universitatea saşilor (Universitas Saxonum), ~ din Sibiu, 131.

V

Vajda Miklós (Vaida Nicolo) emisar al lui Mihai Viteazul, 226.
Varşovia (Warszawa, Varsavia), 156, 170, 181, 210.
Vatican (Sfîntul Scaun), 51, 125, 126.
Vărădia (?), (Varanna), 41.
Vendramin, Francesco, ambasador veneţian la Praga, 76, 84, 108.
Veneţia (Venice), 12.
Vera y Aragón, Francisco, ambasador al Spaniei la Veneţia, 13.
Vidin (Bondon, Vidino) oraş în Bulgaria, 54, 55, 57,58, 68, 70, 73, 226, 228

Viena (Bech, Bécs, Beç, Wien), 3, 8, 13, 27, 97, 101, 105, 110, 126, 128, 153, 166, 225, 229.
Vintilă, clucer, 14.
Vitéz Miklós (Vites Miclens), emisar al lui Basta, căpitan, 82, 228.
Viţa (Vite), 125.
Vîrşeţ (Vršac, Verseocz), 5.
Vlasiev, Afanasii, diac de Dumă, 106.
Vlaşca (Vlaška), judeţ, 211.
Volinia (Wołyńska), palatinat, 155.
Vraţa (Vraca, Vracza), localitate în Bulgaria, 70.

W

Walawski, Valentin (Walenty), polcovnic al lui Mihai Viteazul, 123.
Wiśniowiecki, Mihai (Michała), nobil polonez, 218.

Z

Zamoyski, Jan, cancelar, mare hatman al Poloniei, 175, 221.
Zamoyski, Wacław, nobil polonez, 188.
Zărand (Zarand, Sărand), comitat, 137, 196, 198, 200.
Zebrowski, Mikolaj, 188.
Zeller, Michael, consilier imperial, 173.
Zolkiewski, Stanislaw, hatman de cîmp al Poloniei, 193, 195, 218.
Zülkadiriye, provincie în Anatolia, 224.

Redactor: HILDA MAZILU
Tehnoredactor: AUREL BUDNIC

Bun de tipar: 30.III.1982. Format: 16/70 × 100.
Coli de tipar 43,5. Planșe: 1
C.Z. pentru biblioteci mari: 9(498),,1593:1601"(00—12)
C.Z. pentru biblioteci mici: 9(498),,1593:1601"

Întreprinderea poligrafică Informația,
str. Brezoianu nr. 23—25, București.
Republica Socialistă România

Lei 62

Lei 62